



საქართველოს ვაზის
ჯიშები

II

დ. ტაბიძე

კახეთის ვაზის
ჯიშები

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
ნამდვილი წევრის
პროფ. ნ. კეცხოველის რედაქციით





რ ე ლ ა ქ ო რ ი ს ა ბ ა ნ ე

საბჭოთა ხალხის მატერიალურ და კულტურულ მოთხოვნილებათა შემდგომი მძლავრი აღმავლობისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის 1953 წლის სექტემბრის პლენუმის დადგენილებას „სსრ კავშირის სოფლის მეურნეობის შემდგომი განვითარების ღონისძიებათა შესახებ“. ჩვენი რესპუბლიკის სოციალისტური სოფლის მეურნეობის შემდგომი განვითარებისათვის დიდი ამოცანები დასახა აგრეთვე საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ოქტომბრის პლენუმში.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის სექტემბრის პლენუმმა სოციალისტური სოფლის მეურნეობის წინაშე დააყენა გრანდიოზული ამოცანა: „ამოცანა ის არის, რომ უახლოეს 2—3 წელიწადში საესეებით დაეკმაყოფილოთ ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის მზარდი მოთხოვნილება სასურსათო პროდუქტებზე და ნედლეულით უზრუნველყოთ მსუბუქი და კვების მრეწველობა“. ამ დიადი ამოცანის წარმატებით გადაჭრის საქმეში მნიშვნელოვანი როლი ეკისრებათ სამეცნიერო დაწესებულებებს. მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ სასოფლო-სამეურნეო მეცნიერება ჯერ კიდევ ვერ აკმაყოფილებს კოლმეურნეობების, საბჭოთა მეურნეობების გაზრდილ მოთხოვნიებს.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის სექტემბრის პლენუმში აღნიშნავენ, „რომ მიუხედავად ერთგვარი მიღწევებისა, სასოფლო-სამეურნეო მეცნიერება ჯერ კიდევ ჩამორჩება კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების წარმოების მოთხოვნიებს. ბევრი სამეცნიერო-საკვლევი ინსტიტუტი და საცდელი სადგური მუშაობს ეწევა პრაქტიკისაგან მოწყვეტით, იფარგლება ლაბორატორიებისა და საცდელი მიწდევების ეიწრო ჩარჩოებით, არ ამდიდრებს მეცნიერებასა და პრაქტიკას ახალი აღმოჩენებითა და წინადადებებით და ნაკლებად ეხმარება კოლმეურნეობებს, მტს-ებსა და საბჭოთა მეურნეობებს მიწათმოქმედებისა და მეცხოველეობის კულტურის ამაღლებაში.“

უკანასკნელ ხანს საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო საქმეში დაწესებულებებმა გააცხოველეს მუშაობა. ჩვენეი მეცნიერების თავდადებული მუშაობით შეიქმნა მცენარეთა და ცხოველთა ახალი მალაპროდუქტიული, დალიანი და მალაღმოსავლიანი ჯიშები და სხე.

შესამჩნევად გარდაქმნა მუშაობა მეღვინეობა-მევენახეობის ინსტიტუტის კოლექტივმაც, წარმოებას გადასცა მის მიერ შექმნილი მრავალი ახალი ღონისძიება, რომელთა სწორად გატარება ერთიორად გაზრდის ვაზის მოსავლიანობას (ვაზის ორმხრივი ქართული გასხვლა, ვაზის გადიდებული დატვირთვა და სხე). მიღებულია ახალი შისანიშნავე ჯიშები: ქართული საშამპანე ჯიშში, რომელიც 2 კვირით ადრე მწიფდება დღემდე ცნობილ სხვა ჯიშებთან შედარებით, ქართული ადრეულა, წითელი ბუფეშური და სხე.

მაგრამ იმისათვის, რომ პირნათლად შეევასრულოთ სექტემბრის პლენუმის დადგენილება, საჭიროა უფრო ინტენსიური მუშაობა. სექტემბრის პლენუმის დადგენილება სოფლის მეურნეობის მუშაკებს ავალებს:

„მიიღონ საჭირო ზომები ხილ-კენკრის ნარგავთა ყოველი ღონისძიებით გაფართოებისათვის, მიღწეონ 1953 წელს ახალი ბაღების, ვენახებისა და საკენკრეების გაშენების გეგმის აუცილებელ შესრულებას, რათა 1954-1955 წლებში უზრუნველყონ ხილ-კენკრის ნარგავთა ფართობის მკვეთრი გადიდება.“

წესრიგზე მოიყვანონ არსებული ბაღები, ვენახები და საკენკრეები, არავითარ შემთხვევაში არ დაუშეან მათი დაღუბვა ტული მოვლის გამო და უზრუნველყონ 1954 წელს ნაყოფის, ყურძნისა და ხილის უხვი მოსავლის მიღება“.

ამ დადგენილების განხორციელების საქმეში ჩვენს სამეცნიერო დაწესებულებებს მნიშვნელოვანი როლის შესრულება შეუძლიათ. ჩვენ კიდევ ბევრი გვაქვს აბეზხარი ვენახი, რომელიც მცირე მოსავალს იძლევა. არის შემთხვევები, რაკ ვენახები რაიონისათვის შეუფერებელი ჯიშითაა გაშენებული, დაბალ-

მოსავლიანია და სხვ. საკირა ისეთი მეთოდების დამუშავება და მევენახეობაში დანერგვა, რომლებიც უმოკლეს ვადაში გამოასწორებს ზემოდასახელებულ ნაკლს. უეჭველად დიდი პრობლემა ქლოროზის პრობლემა. ქლოროზის სწრაფად მოსაბობისათვის ერთ-ერთ ღონისძიებას წარმოადგენს ისიც, რომ ჩვენს ცნობილ ჯიშთა შორის გამოვსახოთ ქლოროზის გამძლე ჯიში.

საქართველო მთავარიანი ქვეყანაა, იგი მრავალფეროვანი ბუნებრივი პირობებით ხასიათდება, ამის გამო საკირა მიკრორაიონების მიხედვით შესაფერის ჯიშთა დაგეგმვა ქვეყნის საერთო ეკონომიკის განვითარების გათვალისწინებით და სხვ. ყოველივე ამისათვის კი საკირა კარგად ვიცოდეთ ჩვენი ადგილობრივი ჯიშები. 1948 წელს გამოცა პროფ. მ. რამიშვილის გურიის, აჭარის და სამეგრელოს ვაზის ჯიშები („საქართველოს ვაზის ჯიშები“, ტ. I). ამ სერიის მეორე ტომი დ. ტაბიძის შრომა უნდა გამოცემულიყო 1950 წელს, მაგრამ მისი გამოცემა სხვადასხვა მიზეზის გამო დაგვიანდა. იმედია, შემდეგი ტომები (III ტ. „ქართლის ვაზის ჯიშები“, IV ტ. „იმერეთის და რაჭა-ლეჩხუმის ვაზის ჯიშები“ და V ტ.) გამოცემული იქნება თავის დროზე.

О Т Р Е Д А К Т О Р А

Для дальнейших растущих материальных и культурных потребностей Советского народа имеет огромное значение постановление Сентябрьского пленума ЦК КПСС—„О мерах дальнейшего развития сельского хозяйства СССР“. Для дальнейшего подъема развития социалистического сельского хозяйства нашей республики также намечены большие задачи Октябрьским пленумом ЦК КП Грузии.

Для осуществления этих задач многое возлагается на научные учреждения. Пленум ЦК КПСС отмечает, что несмотря на известные достижения, сельскохозяйственная наука все еще отстает от запросов колхозного и совхозного производства. Многие научно-исследовательские институты и опытные станции ведут работу в отрыве от практики, замыкаются в узких рамках лабораторий и опытных полей, не обогащают науку и практику новыми открытиями и предложениями и мало помогают колхозам, МТС и совхозам в подъеме культуры земледелия и животноводства.

Правда, за последнее время работа научных учреждений Грузии оживилась. Выведены высокоурожайные и продуктивные породы животных и растений, переданы с/хозяйству мероприятия по повышению урожайности сельскохозяйственных культур. Научно-исследовательский институт виноградарства и виноделия АИ Грузинской ССР внес свою лепту в дело подъема нашего виноградарства и виноделия. Уже переданы производству оптимальные формы пагруски виноградной лозы, новые сорта вин, новые сорта виноградной лозы (шампанские сорта, столовые сорта). Но, конечно, это еще не достаточно для решения тех проблем, которые стоят перед нашими учеными.

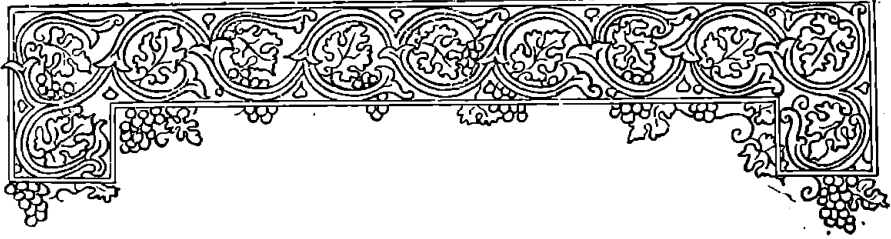
В постановлении Сентябрьского пленума сказано:

„Принять необходимые меры к всемерному расширению плодово-ягодных посадочных площадей, добиться безусловного выполнения в 1953 году плана закладки новых садов, виноградников и ягодников с тем, чтобы в 1954—1955 г.г. обеспечить резко увеличение площади под плодово-ягодными посадками.“

Привести в порядок существующие сады, виноградники и ягодники, не допуская ни в коем случае их гибели от плохого ухода, и обеспечить получение в 1954 г. высокого урожая плодов, винограда и фруктов“.

В области виноградарства работа должна продолжаться по вопросам повышения урожайности, над проблемой хлороза, по установлению типов виноградников в связи с вопросами механизации, микрораионирования с учетом экономики страны, по разработке устойчивой технологии вин, технологии грузинского коньяка, выведению новых уникальных сортов вин и т. д. и т. д. В свете этих вопросов большое значение приобретает полная инвентаризация нашего богатого ассортимента виноградных лоз.

В этом направлении проделали следующее: в 1948 г. была выпущена книга М. Рамшвиля — „Сорта виноградных лоз Гური, Мингрели и Абхазии“ т. I. С озаглавлением выходит II-й том Д. Табидзе — „Сорта виноградных лоз Кахети“, в ближайшие годы будут изданы III-й том („сорта виноградных лоз Карталийские“), IV-й том („сорта виноградных лоз Имеретии и Рача-Лезхум“) и V том.



წ ი ნ ა ს ი ტ უ ვ ა ო ზ ა

საქართველო სამართლიანად ითვლება ვაზის საშობლოდ და მევენახეობა-მეღვინეობის ერთ-ერთ უძველეს კერად.

ეს რომ ასეა, ამას მოწმობს, ძირითადად, გარეული და კულტურული ვაზის ჯიშების გასაოცარი სიმრავლე და მრავალფეროვნება საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში, ჰავისა და ნიადაგის მხრივ მეტად ხელისშემწყობი პირობები ჩვენში და აგრეთვე ისტორიული ხასიათის მრავალმხრივი ცნობები.

ხალხის მრავალსაუკუნოვანი შეგნებული მუშაობის შედეგად ამ მრავალფეროვანი ჯიშებისაგან შეირჩა და ჩამოყალიბდა საქართველოს ცალკეული მხარეების გარემო პირობებთან კარგად შეგუებული ვაზის ღიფერეციკრებული ასორტიმენტი ქართლის, კახეთის, იმერეთის, გურიის, სამეგრელოს, რაქა-ლენჯულისა და აფხაზეთის ჯიშების სახით.

ვაზის ჯიშების ამ შესანიშნავი კრებულიდან ფართო სამრეწველო მნიშვნელობა, გავრცელება და ისტორიული აღიარება მოიპოვა ვაზის მრავალმა ჯიშმა. ამ ჯიშთა შორის აღსანიშნავია: საფერავი, რქაწითელი, ციკა, ცოლიკოური, კრახუნა, კახური მწვანე, ჩინური, გორული მწვანე, ალექსანდრეული, ხიხვი, ჩხავერი, ოჯალეში, ჯანი, თავეკერი, უსახელოური, ოცხანური საფერე, თეთრი კაპისტონი, ავასირხვა, ამლახუ, კოლხური ხარისთვალა, კლარჯული, თითა, ქიშური და სხვები. ✓

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ არც საბჭოთა კავშირში და არც საბჭოთა კავშირის ფარგლების გარეთ მევენახეობის არც ერთ კუთხეში არ მოიპოვება ისეთი მდიდარი და მრავალფეროვანი ჯიშები ვაზისა, როგორც საქართველოშია წარმოდგენილი. ამასთან, საქართველოს ვაზის მთავარი საწარმოო ჯიშები თავიანთი მაღალი სამეურნეო და ტექნოლოგიური თვისებებით სელექციური მუშაობის შედეგებს წარმოადგენს. ზოგი მათგანი, მაგალითად, კახური საფერავი და რქაწითელი, ღიდი ხანია გამოირადა საქართველოს ფარგლებს და ფართოდ გავრცელდა საბჭოთა კავშირის მევენახეობის სხვა რაიონებში. მევენახეობის საკავშირო აღწერის მასალების მიხედვით რქაწითელს საბჭოთა კავშირში გავრცელებულ ჯიშებს შორის ეკვლაზე ღიდი ფართობი (15069 ჰექტ.) უჭირავს და ამ მხრივ პირველი ადგილი უკავია, ხოლო საფერავს — მეექვსე ადგილი (3876,87 ჰექტ.). რქაწითელის შემდეგ მეორე ადგილი უკავია ცოლიკოურს (9461,5 ჰექტ.), მესამე — ციკას (5739,3 ჰექტ.), მეოთხე — თეთრ შასლას და მეხუთე — რისლინგს (5469 ჰექტ.).

მეტის თქმა უ შეიძლება: საფერავს მსოფლიოში არსებულ წითელ ვაზის ჯიშებს შორის სამეურნეო დაღები ნიშან-თვისებათა ჯამის მიხედვით (ღვინის ხარისხი, მოსავლიანობა, ყინვების მიმართ გამძლეობა, გარემო პირობებთან შეგუება და სხვ.) მაღალი არა ჰყავს; იგი უღადოდ წითელი ვაზის ჯიშების მეთაურად უნდა დიფინდირდეს. საბჭოთა კავშირის ფარგლების გარეთაც საფერავმა საერთო მოწონება და კარგი შეფასება დაიმსახურა. ფრანგი ამპელოგრაფი პიულა (Pulla) საფერავის შესახებ შემდეგს წერს: „მოსავლიანობა მუდმივი აქვს, ამასთან უხვი და კარგი ღირსებისა“. თუმცა ღვინის ხარისხის მხრივ რქაწითელს ბევრი მეტრეკე ჰყავს, ამისდა მიუხედავად, თავისი მაღალი მოსავლიანობისა და გარემო პირობებთან კარგად შეგუებისა და გამძლეობის გამო, იგი მაინც პირველობას ინარჩუნებს საქართველოსა და საბჭოთა კავშირის სხვა რაიონების ვაზის ჯიშებს შორის.

ისე უნდა ვიმუშაოთ, რომ 1955 წლისათვის დაბლარი ვენახის ფართობი აყვანილი იქნეს 60000 ჰექტარამდე. ახალ ვენახებში საქართველოს საღვინე ვაზის ჯიშებიდან მხოლოდ გარკვეული უძვირფასესი სამრეწველო ჯიშები რქაწითელი, მწვანე, ცოლიკოური, საფერავი, ალექსანდრეული, ოჯალეში, უსახელოური, ციკა, გორული მწვანე, ჩინური, ხიხვი, ჩხავერი, კრახუნა, ხოლო უცხოურებიდან

კატერნე, პინო, მუხრანული (ალიგოტე) და სხვ. უნდა შევიტანოთ სარაიონო სტანდარტულ ასორტიმენტში მათი უფრო ფართოდ გავრცელებისათვის.

რიგი უმჭირფასესი ჯიშებისა გადასაროლილი იქნება მათი პირვანდელი წარმოშობისა და გავრცელების რაიონებიდან—ახალ, მათთვის შესაფერ რაიონებში გასავრცელებლად.

აქედან ცხადია, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს საქართველოს ვაზის ჯიშებს საბჭოთა კავშირში მევენახეობის შემდგომი განვითარებისათვის. დღესდღეობით საბჭოთა კავშირში მხოლოდ რამდენიმე ჯიშია ფართოდ გამოცდილი. მხოლოდ უქანასკნელ წლებში დიდად გაიზარდა ინტერესი ქართული ვაზის ჯიშებისადმი და დღეს ჩვენი ჯიშები დიდი რაოდენობით გააქვთ საბჭოთა კავშირის მევენახეობის სხვადასხვა რაიონში გამოსაცდელად და ფართოდ გასავრცელებლად.

✓ ჩვენი წინაპრების მრავალსაუკუნოვანი შეგნებული მუშაობის შედეგად შექმნილი და დღემდე შემონახული ქართული ვაზის 450-მდე ჯიშში დიდ განძს წარმოადგენს. მათი დიდი უმრავლესობა (350) დღეს შეგროვილი და დარგულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის დიდ საკოლექციო ნაკვეთზე ქ. თელავში. ქართული ვაზის დანარჩენი ჯიშები გაშენებულია საქარის მევენახეობის საცდელ სადგურში ქ. ზესტაფონში და მევენახეობის ინსტიტუტის აფხაზეთის დასაყრდენ პუნქტზე ს. ბომბორში (გულაუთის რაიონი). ქართული ვაზის შეგროვებული ჯიშების რაოდენობა სულ 400-ს აღწევს. შეუსწავლელი დარჩა საშხრეთ საქართველოს ვაზის ჯიშები, რომლებიც ახლა მომავალში იქნება შეგროვებული ქართული ვაზის ჯიშების ფონდის შევსების მიზნით.

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის და საკავშირო ამპლოგრაფიის რედაქციის დაავლებით ქართული საწარმოო და პერსპექტიული ვაზის ჯიშები უკვე აღწერილია, გაფორმებულია მონოგრაფიების სახით რუსულ ენაზე და ქვეყნდება „სსრ კავშირის ამპლოგრაფიაში“, რომლის პირველი ტომი უკვე გამოვიდა ქ. მოსკოვში.

საქართველოს ამპლოგრაფიის (ვაზის მკოდნეობის) გამოცემის საკითხი პირველად საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილმა წევრმა პროფ. ნიკო კეხოველმა წამოჭრა 1938 წელს საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში საქართველოს კულტურული ფლორის თერმობტრომანი ატლასის გამოცემისთან დაკავშირებით. მაშინვე მიზანშეწონილად იქნა მიჩნეული გამოცემულიყო გურია-აჭარის, სამეგრელო-აფხაზეთის, რაჭა-ლეჩხუმის, იმერეთის, ქართლის, ქახეთისა და სხვა რაიონების ჯიშების აღწერილობანი ცალ-ცალკე.

აღნიშნული გეგმის შესაბამისად უკვე გამოქვეყნდა გურიის, სამეგრელოსა და აჭარის ვაზის ჯიშების აღწერილობა, ქვეყნდება ქახეთის ვაზის ჯიშების აღწერილობა და მზადდება გამოსაცემად ქართლის, იმერეთის, რაჭა-ლეჩხუმისა და აფხაზეთის ვაზის ჯიშების აღწერილობანი.

ქართული ამპლოგრაფიის წინაშე თავიდანვე შემდეგი ამოცანები იყო დასმული:

ა) საქართველოს მევენახეობის რაიონებში გავრცელებული ვაზის ყველა ჯიშის გამოვლინება, მათი სწორი სახელწოდების დადგენა (სინონიმების აღრიცხვით) ვაზის ჯიშთა სახელწოდებების აღრვეის თავიდან ასაცილებლად;

ბ) ვაზის ჯიშების ზუსტი ბოტანიკური აღწერილობის შესრულება საბჭოთა კავშირში მიღებული ერთიანი მეთოდით, რათა შესაძლებელი იყოს ჯიშის შეუტელომლად გამოცნობა მისი გავრცელების სხვადასხვა რაიონში;

გ) ჯიშების ბიოლოგიურ თავისებურებათა შესწავლა და, ამის საფუძველზე, ცალკეული ჯიშისათვის უფრო შესაფერისი (ჰავისა და ნიადაგის შხრივ) რაიონების შერჩევა;

დ) ჯიშის სამეურნეო და ტექნოლოგიური თვისებების შესწავლა და, ამის საფუძველზე, ცალკეული ჯიშისათვის უფრო მიზანშეწონილი გამოყენების განსაზღვრა მეღვინეობის ამა თუ იმ მიმართულებისათვის;

ე) ჯიშების მოსავლიანობის შემდგომი გადღიება და პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესება ჯიშისათვის შესაფერისი რაიონების შერჩევით და ევენახების მოვლა-დამუშავების მოწინავე აგროუსების გაპოყენებით.

დასახული ამოცანების შესაბამისად ავტორი შეეცადა, რაც შეიძლება ყოველმხრივ და მასთან მოკლედ დაეხმასათებინა ცალკეული ვაზის ჯიშები, რომ შესაძლებელი ყოფილიყო მასზე სრული წარმოდგენის მიღება. მიუხედავად ამისა, ჯიშების დიდი უმრავლესობის მცირედ გავრცელების გამო ეს განზრახვა ზოგჯერ მთლიანად ვერ შესრულდა. მაგრამ, რადგანაც, როგორც ამის სამართლიანად აღნიშნავდა აკადემიკოსი სოლომონ ჩოლოყაშვილი (1939 წ.), „საქართველოს ჯიშებზე მთლიანი ამპლოგრაფიული შრომა ჯერ არ არსებობს“, მხოლოდ „მოიპოვება ზოგიერთი ამპლოგრაფიული ნაშრომი ცალკეული

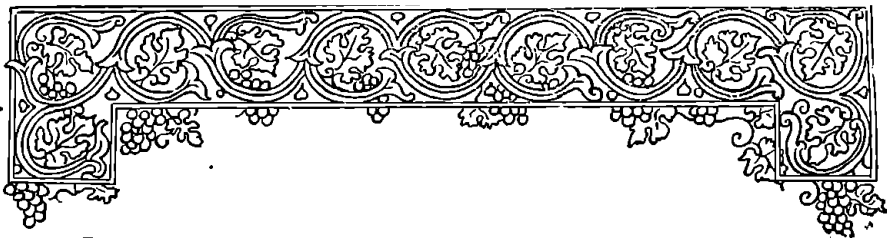
ჯიშების შესახებ, მაგრამ, სამწუხაროდ, უმეტეს შემთხვევაში ჯიშები აღწერილია სამეურნეო ღირებულების აღუნიშნავად, სინონიმების ანგარიშგაუწველად და მრავალი ღირსშესანიშნავი ჯიშის გამოტოვებით*, ამიტომ წინამდებარე შრომა შეავსებს აღნიშნულ ნაკლს და მისცემს მკითხველს შედარებით უფრო სრულ წარმოდგენას კახური ვაზის ჯიშების რაობის შესახებ.

პრაქტიკული მუშაობა მევენახეობაში ავტორმა დაიწყო 1924 წლიდან კახეთის საბჭოთა მეურნეობებში (წინანდალში, ნაფარეულსა და მუკუხანში) უფროს მევენახე-მელენის თანამდებობაზე, ხოლო კვლევითი მუშაობა—ვაზისუბანში, ხოლო 1932 წლიდან თელავში, მევენახეობა-მელენეობის ინსტიტუტში. ამ ხნის მანძილზე მას დაუგროვდა მდიდარი და საინტერესო მასალა კახური ვაზის ჯიშების შესახებ. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის დაეღლებით ეს მასალები გაფორმდა მონოგრაფიების სახით 1939—1942 წლებში ქართულ და რუსულ ენებზე. შემდეგში 1948—1949 წლებში დაგმატა რამოდენიმე ახალი თავი. ეს თავებია: კახეთის გეომორფოლოგიური და ეკოლოგიური დახასიათება, მევენახეობის თანამედროვე მდგომარეობა და განვითარების პერსპექტივები და ჯიშების დარაიონება მეღვინეობის მთავარ მიმართულებათა მიხედვით.

ჯიშების ბოტანიკური აღწერა, აგრობიოლოგიური და სამეურნეო აღრიცხვები შესრულებულია ვაზისუბნისა და თელავის საკოლექციო ნაკვეთებზე და აგრეთვე კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების ენახებში. კახური 32 ჯიშის ყურძნის მექანიკური ანალიზები შესრულებულია ენოქიმიკოს ვალერიან ბურჯანაძის მიერ მევენახეობის ინსტიტუტის დაეღლებით 1937—1940 წლებში. დანარჩენი ჯიშების ყურძნის ანალიზები შესრულებულია ავტორის მიერ 1941—1948 წლების მანძილზე. ლენინის ქიმიური ანალიზები შესრულებულია უფრ. ლაბორანტ ტასო შიუკაშვილის მიერ მევენახეობის ინსტიტუტში დოკ. გ. ბერიძისა და ა. სესიაშვილის ხელშეწყობით. ვაზის სტანდარტული ჯიშების: საფერაის, შწვანისა და რქაწითელის ტექნოლოგიური დახასიათებანი შედგენილია ავტორის მიერ ძირითადად საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის მიერ დაყენებული (გ. ბერიძე, ა. სესიაშვილი) საცდელი ლენოების და აგრეთვე საბჭოთა და კოლექტიური მეურნეობების ლენინის ნიმუშების დახასიათებათა საფუძველზე, ხოლო კახური ვაზის დანარჩენი ჯიშების ყურძნის ნიმუშები შეგროვებულია ავტორის მიერ და საცდელი ლენოები დამზადებულია ძირითადად მევენახეობის ინსტიტუტის სარდაფში, ნაწილობრივ აგრეთვე ვაზისუბნის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე და წინანდლისა და მუკუხანის საბჭოთა მეურნეობებში.

ვაზის ჯიშების ფოტოსურათები გადაღებულია ფოტოგრაფების: გ. სოზლკის, ვასო როინაშვილისა და ისაკ ტარის-მიერ, ხოლო ყვავილის სურათები—შესრულებულია ე. დერევიცკაიას მიერ.





ПРЕДИСЛОВИЕ

Грузия является родиной виноградной лозы и колыбелью древнейшего виноградарства. Об этом свидетельствуют поразительное богатство и многообразие диких и культурных форм винограда, исключительно благоприятные почвенно-климатические условия виноградных районов Грузии (влажные субтропики), памятник хозяйственной истории страны и давние древних историков и путешественников.

Указанное многообразие диких и культурных форм винограда и многовековой сознательный отбор обусловили создание высокоценных сортов винограда и последующую дифференциацию их на отдельные группы сортов хорошо приспособленных к почвенно-климатическим условиям отдельных виноградных районов Грузии. К ним принадлежат сорта Карталинки, Кахетия, Имеретия, Мегрелия, Аджария, Гурия, Рача-Лечхуми и Абхазия.

В результате непрекращающегося на протяжении веков сознательного отбора были созданы редкие высококачественные сорта винограда, создавшие славу виноградным районам Грузии.

К ним принадлежат: Саперави, Мцване, Ркацители, Хива и Киса—в Кахетия; Горули Мцване, Чинури, Шавкапито и Будешури—в Карталинии; Цаца, Цоликоури, Крахуа, Какистопа, Опхалури Сапера, Хариствала Колхури (Додреляби)—в Имеретии; Оджалеси, Чечипеси, Панеси и Чытлаури—в Мегрелии; Чхавери, Джапи, Мтеваидди, Кашури, Кларджули, Джавахетура и Схиагубани—в Гурии и Аджарии; Александрови, Муджуретули, Цулукидзе тетра, Усачелури и Мцывани—в Рача-Лечхуми и Алаха, Авасирхва, Качич—в Абхазии.

Богатству, разнообразию и высокому качеству промышленных сортов винограда Грузии могут позавидовать самые передовые винодельческие страны Европы.

По комплексу хозяйственно ценных признаков (урожайность, качество продукции, устойчивость против грибных болезней, морозов и приспособительным свойствам к различным экологическим условиям среды) большинство промышленных сортов винограда Грузии является лучшим в Союзе. Этим объясняется значительное распространение и все усиливающийся интерес к грузинским сортам винограда в виноградных районах СССР.

По данным переписи 1940 года виноградных насаждений СССР наибольшее площади под виноградниками в союзном масштабе занимают грузинские сорта винограда. Так, например, первое место в СССР по площади занимает сорт Ркацители (16,069 га), за ним идут сорта: Цоликоури (9,461 га) и Цаца (5,739 га), четвертое и пятое места занимают Шаса белая и Рислинг (5,469 га), а шестое место по площади занимает Саперави (3876 га).

За пределами Грузинской ССР наибольшее распространение в виноградных районах союзных республик получили сорта Саперави, Ркацители, Тавквери, Хариствала Колхури (Додреляби), Будешури, Мцване, Буера и другие.

В отдельных виноградных районах СССР, исключая Грузию, грузинские сорта винограда недостаточно изучены и испытаны. В прошлом этому мешали излишнее увлечение западноевропейскими сортами и противофилоксерные карантинные мероприятия в незараженных районах виноградарства.

В настоящее время интерес к грузинским сортам винограда значительно усилился; грузинские сорта винограда в большом количестве вывозятся в соседние республики, а также на Украину, в Молдавию и отчасти в среднеазиатские республики.

В Грузии насчитывается свыше 450 сортов винограда. Из них 400 сортов уже собраны, инвентаризованы и представлены в виде живых коллекций в г. Телави при Институте виноградарства и виноделия; в городе Зестафони на Сакарской опытной станции, в селе Бомбори на Абхазском урбанизированном опорном пункте, на районных пунктах Института виноградарства и виноделия Академии Наук Груз. ССР. Только по одной Кахетии собраны более шестидесяти местных кахетинских сортов винограда и инвентаризированы на коллекционных участках Института в г. Телави и в Вазисубани.

Однако не все сорта винограда Грузии представлены на коллекционных участках Института. Некоторые древние и новые перспективные районы виноградарства Грузии (Месхетия, Джавахетия, Квемо-Сва-

нетия, Дмаписи и др.) не обследованы, также как не выявлено полностью все богатство сортового состава винограда.

В Грузии имеются большие перспективы для дальнейшего развития виноградарства. Даже в наиболее виноградарственной части Грузии — в Кахетии — удельный вес виноградников составляет не более 1,2% к общей площади земельных угодий всей Кахетии. Эти данные указывают на большие возможности в деле дальнейшего развития виноградарства в Кахетии, как за счет имеющихся в районах свободных земель (не занятых и занятых кустарниками), так и за счет высотных зон за чертой современного распространения виноградников, где обычно местные стандартные сорта винограда не всегда и полностью вырезают. Эту зону высотой от 800 до 1200 метров над уровнем моря свободно можно освоить подбором наиболее ранних и морозостойких сортов винограда, как это ныне успешно проводится в виноградарственных районах Месхетии.

Неоценимую услугу в освоении новых виноградных районов оказал нашему виноградарству великий преобразователь природы И. В. Мичурин.

Мичурин выработал оригинальные творческие методы переделки наследственных свойств растений и создал ряд ценных ранних морозостойких сортов, разрушив этим веками установленные границы распространения плодовых и винограда, продвинув плодоводство и виноградарство за пределы средней зоны далеко на север — Урал и Сибирь.

Последователи Мичурина еще дальше продвинули культуру винограда на Север, и уже в подмосковных районах (ссл. Кучино и др.) успешно растут и плодоносят Мичуринские и некоторые ранние западно-европейские сорта винограда.

Путем применения творческих методов Мичурина — планомерных скрещиваний и направленного воспитания молодых гибридных сеянцев — открываются еще большие перспективы для получения ранних, морозостойких, качественных сортов винограда для развития виноградарства в новых районах Грузии, в частности, в высотных зонах Кахетии.

Необходимость изучения сортов винограда, распространенных в Кахетии, давно назрела. По поручению Академии Наук Груз. ССР и редакции „Ампелография СССР“, были составлены монографии основных промышленных и перспективных сортов винограда Кахетии и переданы редакции для издания в трудах „Ампелография СССР“.

Вопрос о составлении и издания ампелографии грузинских сортов винограда впервые был поднят в 1938—1939 гг. в Сельскохозяйственном Институте редактором атласа плодов Грузии профессором Н. Н. Кецковели.

Тогда же было решено издать серию работ по „Описанию и географии культурных растений Грузии“ и начать ее с сортов виноградных районов Грузии — Гурии и Абхазии, Мегрелии и Абхазии, Рача-Лечхуми, Имеретии, Карталинии, Кахетии и т. д.

В соответствии с указанным планом уже издан доктором с/х наук проф. М. А. Рамшвили „Сорта виноградных лоз Мегрелии, Гурии и Абхазии“; издаются „Сорта винограда Кахетии“ и готовятся к изданию сорта винограда Карталинии, Имеретии, Рача-Лечхуми и Абхазии.

Перед ампелографией Грузии с самого начала были поставлены следующие задачи: а) выявление и точное описание всех сортов винограда, распространенных в виноградных районах Грузии, б) агробиологическое и хозяйственно-технологическое изучение сортов винограда Грузии, в) подбор районов и сортов для дальнейшего развития виноградарства и г) выработка основ сортовой агротехники в целях повышения урожайности виноградников и улучшения качества вина.

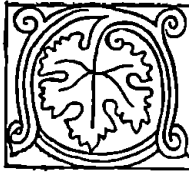
Автор настоящего труда поставил своей задачей кратко, но с достаточной подробностью охарактеризовать сорта винограда и дать о них возможно полное представление. Однако эта задача, в связи с незначительным распространением многих сортов, в ряде случаев не вполне разрешена.

Производственную работу по виноградарству автор начал с 1924 года в совхозах СамгRESTA—Ципапдали, Напареуи и Мукузани в должности старшего виноградаря-винодела, а научную — с 1928 года в Вапсубаян, и с 1932 г. в Телави в Институте виноградарства и виноделия АН Груз. ССР. В продолжение этого времени автор накопил большой фактический материал по кахетиянским сортам винограда, который был оформлен в виде отдельных монографий кахетиянских сортов винограда.

Настоящая работа выполнена в 1948-1949 годах. В ней, помимо монографий сортов винограда, дано краткое геоморфологическое описание Кахетии с краткой характеристикой климата и почв виноградных районов Кахетии, и приводятся данные по характеристике современного состояния виноградарства с памятной перспективой на будущее. Сортовой состав виноградных посадений приведен в порайонном разрезе. В конце работы дается краткая характеристика виноградных районов Кахетии с разбивкой их на макрорайоны и районы, а в пределах последних — на зоны в зависимости от высоты над уровнем Алазани; по каждой отдельной

воне дается основное направление использования и переработки винограда с указанием основных и перспективных сортов винограда.

Ботаническое описание, агробиологическая и хозяйственно-технологическая характеристика мажорсанпространенных сортов винограда произведена, в основном, на коллекционных виноградниках Института виноградарства в Телави и Вазисубали. Хозяйственные и технологические свойства стандартных и перспективных сортов винограда дополнительно изучались в характерных для сорта совхозах и колхозах Казети.



კახეთში, სხვა ჯიშებთან შედარებით, ხიხვის საშუალო ზრდის ღონე აქვს. უკრაინაში (ოდესის რაიონი), ე. კომაროვას ცნობით, იგი ღონიერად იზრდება.

მოსავლიანობა. ხიხვი სხვა კახური ჯიშების მსგავსად ნაადრევად იძლევა პირველ მოსავალს. თელავში წარმოებული დაკვირვების მიხედვით ხიხვის ნამყენებმა სარეპროდუქციო ნაკვეთზე დარგვიდან მეორე წელს გვიჩვენა პირველი ნიშანი. მესამე წელს მან მოგვცა სრული მოსავლის ერთი მესამედი, ხოლო მეოთხე წლიდან უკვე ნორმალურ მოსავალს იძლეოდა.

ხიხვის მოსავალი საშუალოზე მცირეა. ამის მიზეზი უნდა ვეძიოთ არა ჯიშის ბიოლოგიურ თვისებებში, არამედ მისთვის შეუფერებელ მოვლა-დამუშავებაში. ხიხვი უდავოდ უკეთეს მოვლას, მეტჯერ წამლობას მოითხოვს ნატირის წინააღმდეგ. ალბათ, ამით უნდა აიხსნას მისი შედარებით უფრო მაღალი მოსავალი, სოკოვანი ავადმყოფობის (ნატირის) გავრცელებამდე. ასე, მაგალითად, ვენესკისა და შარტის ხიხვის შესახებ აღნიშნული აქვთ, რომ „ღიდმოსავლიანი, მაგრამ ნაზი კახური ჯიში ხიხვი ნატირს გამო უკვე გადაშენდა“. ჩვენში ნატირსად ფილოქტერის გავრცელებამდე ხიხვი უხვ მოსავალს იძლეოდა, რადგანაც მის მოსავალს არ აზიანებდა ნატირი, ხოლო თვით ვაზს ფილოქსერა. მიუხედავად იმისა, რომ ხიხვს ახლა გაძლე საძირებზე მცნობით ამრავლებენ და ნატირის წინააღმდეგ ბრძოლის საშუალებაც ცნობილია, ხიხვის მოსავალი მაინც არადაამკაყოფლებელია. ამის მიზეზი ისაა, რომ ხშირად წამლობის ვადებს არღვევენ და ზოგჯერ არამალახარისხიანადაც წამლობენ მას. უკანასკნელ წლებში, როცა ვენახების მოვლა-დამუშავება გაუმჯობესდა, ხიხვის მოსავლიანობამაც იმატა. თუ ჩვენ დაეკვირდებით ხიხვის მოსავლიანობას სამტრედიის მეურნეობებში, შევაჩვენებთ წლების მანძილზე მოსავლის ზრდას მოვლა-დამუშავების გაუმჯობესების გამო. რაც უფრო ნაზი და გარემო პირობებისადმი მგრძობიარეა ვაზის ჯიში, მით უფრო ფაქიზ მოვლა-დამუშავებას მოითხოვს იგი. ხიხვის მოსავლიანობის დასახსიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ცნობები ხიხვის მოსავლის შესახებ ჰექტარზე სამტრედიის საბჭოთა მეურნეობებში 1938 წლიდან 1941 წლამდე. მეორე ცხრილში მოყვანილია ცნობები ხიხვის მოსავლის შესახებ სხვა საწარმოო თეორი ჯიშების მოსავალთან შედარებით იმავე წლებში (იხ. ცხრილი 2 და 3).

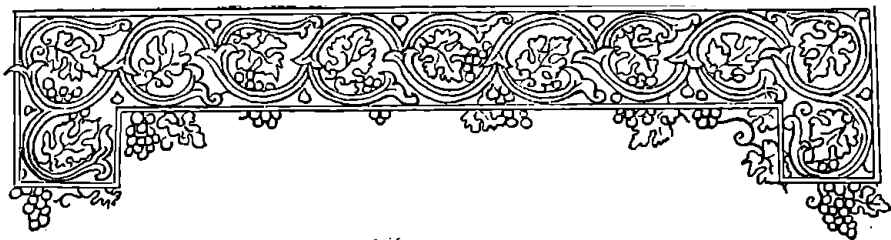
მოყვანილი ცხრილებიდან ჩანს, ჯერ ერთი, მოსავლიანობის ყოველწლიური მატება დასახლებულ საბჭოთა მეურნეობებში და მეორე ის, რომ ხიხვისაგან სხვადასხვა მეურნეობაში სხვადასხვა მოსავალია მიღებული რქაწითელთან შედარებით. მაგალითად, წინანდლისა და კარდანახის საბჭოთა მეურნეობებში ხიხვის მოსავალი ნაკლებია რქაწითელისაზე, მუკუნისა და გიაურ-არხის საბჭოთა მეურნეობებში ხიხვისა და რქაწითელის საშუალო მოსავალი თითქმის თანაბარია, ხოლო ყვარლისა და თელავის საბჭოთა მეურნეობებში ხიხვის მოსავალი ოდნავ ქარბობს რქაწითელისას. ყველაზე მაღალი მოსავალი ხიხვისაგან მიღებულია ხირსის მეურნეობაში, მაგრამ იქ იგი მაინც რქაწითელზე უფრო ნაკლებ მოსავალს იძლევა. ამავე ცხრილებიდან ჩანს, რომ რიგ მეურნეობაში საშუალო მოსავლიანობის მხრივ ხიხვი ჩამორჩა როგორც მწვანეს, ისე რქაწითელს სამი (1938, 1939 და 1940) წლის მანძილზე, სამაგიეროდ 1941 წელს მან საგრძნობლად გადააჭარბა მოსავლით როგორც მწვანეს, ისე რქაწითელს. უკრაინაში მწვანე საშუალო მოსავალს იძლევა. ე. კომაროვას ცნობით, ქ. ოდესაში მისი მოსავალი ძირზე 1400 გრამს აღწევს. სამი წლის მოსავლიანობის საშუალო კოეფიციენტი უდრის 1,26-ს, უდიდესი აღწევს 2,0-ს, ანუ ორ მტევანს ერთ რქაზე.

ხიხვის საშუალო მოსავლიანობა სამტრედიის საბჭოთა მეურნეობებში

1938 წლიდან 1941 წლამდე

ცხრილი 2

საბჭოთა მეურნეობების დასახელება	ფართობი ჰექტარზე	1938 წ.		1939 წ.		1940 წ.		1941 წ.		შენიშვნა
		მოსავალი 1 ჰექტ-ზე	მთელი ფართობის მოსავალი	მოსავალი 1 ჰექტ-ზე	მთელი ფართობის მოსავალი	მოსავალი 1 ჰექტ-ზე	მთელი ფართობის მოსავალი	მოსავალი 1 ჰექტ-ზე	მთელი ფართობის მოსავალი	
წინანდლი	0,42	23,6	9,9	22,6	9,5	6,7	2,8	41,2	17,3	ზოგიერთ წლებში და ზოგიერთ მეურნეობაში ძალიან მცირე მოსავალი გამოეწეულია ვენახების დასეტყვით
მუკუნანი	0,25	36,0	9,0	40,6	10,2	35,2	8,8	59,2	14,8	
კარდანახი	1,4	25,9	36,2	4,4	6,2	14,8	2,7	40,7	5,7	
ყვარელი	2,89	17,6	51,0	25,8	74,7	15,1	43,5	57,3	165,6	
ხარსა	0,71	33,0	21,5	31,8	22,6	114,1	61,0	82,5	59,6	
გიაურ-არხი	0,29	39,3	11,4	25,9	7,5	47,6	13,8	102,4	29,7	
თელავი	1,17	55,0	64,4	18,5	21,7	15,6	18,3	61,2	71,6	
საშუალო	17,3	32,91	—	24,25	—	35,58	—	63,50	—	



შ ე ს ა ვ ა ლ ი

მევენახეობას საქართველოში უხსოვარი დროიდან მისდევენ. მისი სახალხო-სამეურნეო მნიშვნელობა ჩვენს სოფლის მეურნეობაში მეტად დიდია. საქართველოს მთელ რიგ რაიონებში მევენახეობა სოფლის მეურნეობის ძირითადსა და წამყვან დარგს და მოსახლეობის ეკონომიური და კულტურული კეთილდღეობის წყაროს წარმოადგენს.

ამით აიხსნება ის ფაქტი, რომ ქართველი ხალხი მუდამ დიდი სიყვარულით ეკიდებოდა მევენახეობა-მელენეობის განვითარება-აღორძინების საქმეს.

ღვინო ქართველი ხალხისათვის ცხოვრებაში, მის კირსა და ლხინში, განუყრელი მეგობარი იყო. იგი აღავზნებდა ხალხს შრომისა და ბრძოლისათვის, ეკონომიური და კულტურული შემოქმედებისათვის. ეს გარემოება კარგად ესმოდათ საქართველოს მტრებსაც, ასე, მაგალითად, თემურ-ლენგის ისტორიკოსი წერდა: „ქართველები უღვინოდ და უხილ-მწვანილოდ, პურს არ სჭამენ და ცხოვრების სიამოვნებას ვერ ჰგრანობენ“.

ამიტომ თურქი და სპარსელი დამპყრობლები ხშირად ანადგურებდნენ ვენახებსა და ხეხილის ბაღებს, რომ ამით მოესპოთ ქართველი ხალხისათვის არა მარტო ცხოვრების სიამოვნება, არამედ დაენგრიათ ის საძირკველი, რომელზედაც აშენებული იყო ხალხის ეკონომიური კეთილდღეობა.

მაგრამ უცხოელმა დამპყრობლებმა ვერ მოუხსეს ხალხს ეაზისადმი სიყვარული: როგორც კი ქართველები განდევნიდნენ მტრებს თავისი საკუთარი მიწა-წყლიდან, უმაღლეს შეუდგებოდნენ ბალ-ვენახების აღდგენას, ახლის გაშენებას.

ასეთი იყო ჩვენი მევენახეობის ბედი შორეულ წარსულში. მევენახეობის ზოგიერთ რაიონში, მაგალითად, სამხრეთ საქართველოში (მესხეთში), სადაც თურქები ხანგრძლივად იყვნენ დამკვიდრებული, მევენახეობა მოისპო და მხოლოდ ახლა, საბჭოთა ხელისუფლების დროს, მიმდინარეობს მისი აღდგენა-განვითარება.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებიდან დღემდე დიდი მუშაობაა ჩატარებული მევენახეობის აღდგენისა და მისი შემდგომი განვითარების საქმეში, იზრდება ჩვენი ვენახების ფართობი.

ფართობის ზრდასთან ერთად საგრძობლად დიდდება ყურძნის მოსავალი ფართობის ერთეულზე. ვენახების გაშენება-მოვლის მოწინავე წესების გამოყენებამ უკვე გამოიღო თავისი შედეგი და ისახება მოსავლიანობის კიდევ მეტად გაზრდის პერსპექტივებზე.

პარტიის XIX ყრილობის დირექტივები სსრ კავშირის განვითარების 1951—1955 წლების მესხეთე ხუთწლიანი გეგმის შესახებ ითვალისწინებს ყველა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის შემდგომ საგრძობ ზრდას, ყურძნად, ყურძნის პროდუქციის წარმოების 55—60 პროცენტით გადიდებას.

დირექტივებში აღნიშნულია: „ხუთწლილის მანძილზე გადიდდეს ბაღებისა და საქვარეების ფართობი კოლმეურნეობებში დაახლოებით 70 პროცენტით, ვენახების—50 პროცენტით, ჩაის პლანტაციებისა 60 პროცენტით და ციტრუსოვანი კულტურებისა—4,5-ჯერ“.

1936 წლიდან მოყოლებული 20000 ჰექტარამდე ახალი ვენახები გაშენდა და ამასთან ერთად მნიშვნელოვნად იმატა ყურძნის მოსავალმა. განსაკუთრებით დიდი შრომითი აღშავლობა გამოიწვია ომის შემდგომ პერიოდში სოფლის მეურნეობის აღშავლობის ღონისძიებათა შესახებ საკავშირო კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტის 1947 წლის თებერვლის პლენუმის ისტორიულმა დადგენილებამ.

ამ დადგენილების საფუძველზე საქართველოს რიგმა რაიონებმა 1948 წლის მანძილზე მნიშვნელოვნად გააუმჯობესეს ვენახების მოვლა-დამუშავება და შედეგებიც საუკეთესო მიიღეს. მაგალითად, გურჯა-

ანის რაიონმა საშუალოდ ჰექტარზე მოიყვანა 40 ცენტნ. ყურძენი, წითელწყაროს რაიონმა—44,4 ცენტნ., ზესტაფონისამ—48 ცენტნ., მაიაკოვსკის რაიონმა—48,7 ცენტნ., ორჯონიკიძისამ—52 ცენტნ. ცაგერი-სამ—55 ცენტნ. და ა. შ. ბევრმა კოლმეურნებამ, ბრიგადამ და რგოლმა დიდ ფართობზე მიიღო 60-დან 120 ცენტნამდე ყურძენი ჰექტარზე. მაგალითად, ზესტაფონის რაიონის კოლმეურნეობებმა და კოლმეურნეებმა ურწყაფი ვენახების 4000 ჰექტარი ფართობის თითოეულ ჰექტარზე მოიყვანეს 54,6 ცენტნერი ყურძენი. ამავე რაიონის სოფ. ცხრაწყაროს კოლმეურნეობის ბრიგადირმა იონა ქულუხაძემ მისი ბრიგადისათვის მოსაუფლოად მიწადობილი 8 ჰექტარი ვენახის თითოეულ ჰექტარზე მიიღო 105 ცენტნერი ყურძენი. ყვარლის რაიონის სტალინის სახელობის კოლმეურნეობაში ილია იწნაძის რგოლმა 3,2 ჰექტარი ვენახიდან 72 ცენტნერი ყურძენი მიიღო თითოეულ ჰექტარზე. სტალინის რაიონის სოფ. თამარზენის მახარაძის სახელობის კოლმეურნეობის ბრიგადირმა ლაღა დათაშვილმა 5 ჰექტარი ფართობიდან მიიღო თითოეულ ჰექტარზე 100,2 ცენტნერი ყურძენი. გურჯაანის რაიონის ს. კარდნასხის ლენინის სახელობის კოლმეურნეობამ 40 ჰექტარი ვენახის ფართობიდან მიიღო ჰექტარზე 42 ცენტნერი ყურძენი, ამავე რაიონის კოლმეურნეობა „ოქტომბრის რეპოლუციის“ მერგოლურმა გიგა ბაცაშვილმა მიიღო ჰექტარზე 73 ცენტნერი 2,3 ჰექტარი ვენახის ფართობიდან და ა. შ.

უხვი მოსავლის გამოჩენილი ოსტატების გამოცდილების ფართო დანერგვა მნიშვნელოვანი პირობაა. მევენახეობაში შემდგომი აღმავლობის მისაღწევად.

საქართველოს მევენახეობის მნიშვნელობა საბჭოთა კავშირისათვის მეტად დიდია. ყურძნის მოსავლიანობის შემდგომი გადიდება ვენახების ფართობის განუხრულ ზრდასთან ერთად ჩვენს საბრძოლო ამოცანას წარმოადგენს.

ვენახების ფართობის შემდგომი ზრდა საქართველოში შესაძლებელია როგორც თავისუფალი ადგილების ათვისების საშუალებით, ისე მევენახეობის ახალი ფართობების გამოვლინების გზით. დიდი შესაძლებლობა არსებობს აგრეთვე მევენახეობის განსავითარებლად ვენახების გაერცყლების ახლანდელი ზოლის ზემოთ, იქ, სადაც ადგილობრივი სტანდარტული ვაზის ჯიშები კარგად ვერ შვიფდება. ვენახების გაერცყლების ზედა ზოლის ათვისება და გამოყენება თავისუფლად შეიძლება ვაზის შესაფერი საადრეო ჯიშების შერჩევისა და გაერცყლების საშუალებით. ამ მხრივ საქართველოში ახალი დამატებითი ფართობების გამოანახვის დიდი შესაძლებლობა არსებობს.

ამ მიმართულებით საბჭოთა კავშირში დიდი მიღწევებია მიღებული ხეხილისა და ვაზის ჯიშების ჩრდილოეთ ზონებსა და მაღალ მთიან ადგილებში გაერცყლების საქმეში.

ჩვენი ქვეყნის სახელოვანმა მეცნიერმა, ბუნების დიდმა გარდაქმნელმა ი. ვ. მიჩურინმა და მისმა მოწაფეებმა ხანგრძლივი და ნაყოფიერი მუშაობის შედეგად დაარღვიეს საუკუნეებით დაკანონებული სახლეო ხეხილისა და ვაზის გაერცყლებისა და შორის გადასწივის იგი ჩრდილოეთისაკენ.

ი. მიჩურინის მიერ აღმოჩენილ კანონზომიერებათა საფუძველზე გამომუშაებული მეთოდების გამოყენებით შესაძლებელი შეიქნა მცენარის ბუნების სასურველი მიმართულებით გარდაქმნა და მიღებულ საადრეო და ყინვაგამძლე ჰიბრიდების გამოყენებით მეხილეობის გაერცყლება ახალ რაიონებში: ჩრდილოეთში, ურალზე და ციმბირში.

ვაზის, ალუბლის, ნუშის, რენკლადის და თხილი-ფუნდუკის გაერცყლება საბჭოთა კავშირის შუა ზონისა და მასზე უფრო ჩრდილოეთი რაიონების ჰავის პირობებში ნათლად მოწმობს ივანე მიჩურინის უდიდეს დამსახურებას მცენარეთა აღზრდისა და მისი ბუნების გვერდშეწონილი გარდაქმნის საქმეში.

ი. მიჩურინის მეთოდების ფართო გამოყენებით მისმა მოწაფეებმა კიდევ უფრო ჩრდილოეთით გადასწიეს ვენახების გაერცყლების სახლეო და უკვე მოსკოვის გარეუბნებში—სოფ. კუჩინოში და სხვაგან—მოჰყავთ კარგი ღირებების სადესერტო ყურძენი.

ჩამოყალიბებულია და მუშაობს ჩრდილოეთის მევენახეობის დასაყრდენი პუნქტები, სადაც ფართო მასშტაბით წარმოებს მიჩურინის ჯიშების: „მალენგარის თესლნერგის“, „შვიტბილის“, შორეულ-აღმოსავლური №60-სა და ვეროპული ჯიშების მალენგარის, მალენანეივის, საბოს მარგალიტის, საადრეო პინოს, ისკიასა და სხვათა გამოცდა.

საქართველოშიაც საადრეო, შედარებით ყინვაგამძლე ჯიშების შერჩევისა და გამოვლინების გზით უკვე ხდება მევენახეობის აღდგენა-განვითარება მევენახეობის ძველ რაიონებში (მცხეთაში). კარგი პერსპექტივები აქვს აგრეთვე მევენახეობის განვითარებას თიანეთის, ზემო სვანეთისა და საქართველოს სხვა მაღალმთიან რაიონებში. განსაკუთრებით პერსპექტივანია მევენახეობის განვითარების თვალსაზრისით თიანეთ-

თისა და ზემო სენეთის რაიონები; სადაც საცდელ ნაკვეთებზე ვაზის საადრეო ჯიშები თავისუფლად მწიფდება 1100—1300 მეტრის სიმაღლეზე ზღვის დონიდან.

საერთოდ, საქართველოს მდებარეობა სამხრეთით, მისი ბუნებრივი პირობების მრავალფეროვნება და სიმდიდრე ახალ დიდ პერსპექტივებს ქნის მევენახეობის შემდგომი განვითარებისათვის.

კერძოდ, კახეთის მდიდარი ბუნებრივი პირობები, მისი ცალკეული ადგილების განსაკუთრებით ხელსაყრელი ჰავა და ნიადაგები მევენახეობისა და ხარისხოვანი მელენეობის შემდგომი აღმავლობის დიდ შესაძლებლობას იძლევა. მევენახეობის დღევანდელი მდგომარეობით (ფართობი ღვინის არსებული ტიპები და მარკები) ამ მხრივ კახეთის შესაძლებლობანი ამოწურული არაა.

კახეთის მთელი მიწებიდან (1280428 ჰექტ.), საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს 1948 წლის ცნობით, მრავალწლოვან ნარგავებს 1,5% უჭირავს. აქედან 1,1% უჭირავს ვენახს და 0,4% ხეხილის ბაღებს. მიწის უმეტესი ნაწილი უკავია საძოვებს და ტყეებს (50%-მდე), სახნავებს (16,9%), და პირობითად უფარვის მიწებს (16%). აუთვისებელ ვარჯის მიწას და ბუჩქნარებს თითქმის თანაბარი ფართობი (სულ 8,1%) უჭირავს. ვენახის ფართობის 1%-ით გადიდება თუნდაც უკანასკნელი ოცწლის ხარჯზე ერთიორად გაზრდის ვენახების არსებულ ფართობს და უდავოდ წარმოშობს მელენეობის ახალ რაიონებს, წარმოქმნის ღვინის კარგ ტიპებსა და მარკებს.

კახეთი საბჭოთა კავშირის მელენეობის მარგალიტია; იგი ყველა მის რაიონთა შორის გამოირჩევა ღვინის მაღალი ღირებებით. კახური ღვინო, განსაკუთრებით წითელი, თავისი ინტენსიური შეფერივით, ზომიერი ალკოჰოლიანობით, სხეულიანობით, გემოს სისრულით, ჯიშური არომატით და სიძველეში ძლიერ ნახა ბუტყეობით დამსახურებულად ითვლება საბჭოთა კავშირის სიაშეყვად.

ვენახების ფართობი კახეთის ყველა რაიონში უნდა გადიდდეს, განსაკუთრებით იმ კუთხეებში, რომლებიც ისტორიულად ცნობილია მევენახეობის ადგილებად, პირველ რიგში კი მთებისა და გორაკების კალთებზე და ფერდობებზე, რომ ღვინის მაღალი ხარისხი უზრუნველყოფილ იქნეს.

ვენახების მოსავლიანობის გადიდებისა და ღვინის ხარისხის შემდგომი გაუმჯობესებისათვის აუცილებელია მევენახეობის რაიონებისა და ვაზის ადგილობრივი ჯიშების ყოველმხრივი შესწავლა. ეს იმიტომ, რომ სწორად იქნეს შერჩეული ვაზის ჯიშები ცალკეული რაიონების ჰავისა და ნიადაგის პირობების შესაბამისად. ჯიშის სწორი შერჩევა გულისხმობს რაიონის ბუნებრივი პირობების სრულ და რაციონალურ გამოყენებას ვაზისაგან უმაღლესი ხარისხის პროდუქტის მიღების მიზნით.

კახეთში გავრცელებული ჯიშების შესწავლის საქმიანობა დიდი ხანა მოშუიფდა. მისი სრული ამპლოგრაფიის შედგენისა და გამოკვების საქმეს საბჭოთა ხელისუფლების დროს ჩაეყარა საფუძველი და დღეს იგი წარმატებით სრულდება.

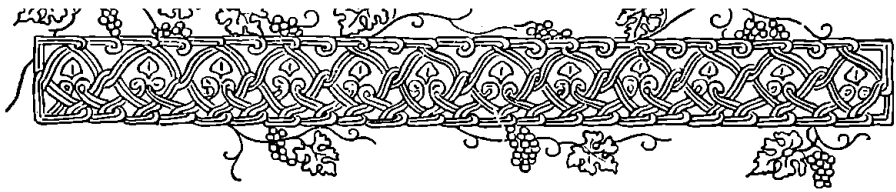
ქართული ამპლოგრაფიის გამოკვების საქმიანობა დღითიდღე უფრო საგრძნობი ხდება, რადგანაც მთავრობის დაეხმობა შესრულება მევენახეობისა და ხარისხოვანი მელენეობის შემდგომი განვითარების საქმეში მოითხოვს ჯიშების სწორ შერჩევას და მათს მიზანშეწონილ განაწილებას მელენეობის ცალკეული რაიონების მიხედვით ღვინის ტიპებისა და ხარისხის შესაბამისად. ამ დაეხმობა წარმატებით შესრულება შეუძლებელია ჯიშების დარაიონებისა და რაიონების სწორი სპეციალიზაციის გარეშე.

წინამდებარე შრომაში შეჯამებულია კახეთის ვაზის ჯიშებზე წარმოებული მრავალი წლის დაკვირვებებისა და მათი გამოკვლევის შედეგები.

მთავარი საწარმოო და ფართოდ გავრცელებული ვაზის ჯიშების მონაგრაფიები შედგენილია სრული სქემით, დანარჩენი ჯიშებისა — მოკლე სქემით, ხოლო ძალზე იშვიათად გავრცელებული ვაზის ჯიშები დახასიათებულია მოკლედ, ძირითადი ნიშნების მიხედვით.

ჯიშის სრული მონაგრაფიის პირველ ნაწილში მოცემულია ძირითადი სახელწოდება, მისი სინონიმები და ცნობები ჯიშის წარმოშობისა და გავრცელების შესახებ. ფართობები ნაჩვენებია უკანასკნელ აღწერათა მიხედვით. მეორე ნაწილში მოცემულია ჯიშის ბოტანიკური აღწერა ძირითადი და ნაკლებად ცვალებადი ნიშნების გამოყენებით, რათა შესაძლებელი იყოს ჯიშის ადვილად გამოცნობა, მისი გავრცელების ყველა პირობებში.

ჯიშის აგრობიოლოგიურ დახასიათებაში მოცემულია ჯიშის განვითარების ძირითადი ფაზების მსვლელობა წლის მეტეოროლოგიურ ფაქტორებთან დაკავშირებით, ცნობები ჯიშის მოსავლიანობის შესახებ (მსხმოიარობის კოეფიციენტი, მტევნის საშუალო წონა, მოსავლი ძირზე და ჰექტარზე გაანგარიშებით), ცნობები ავადმყოფობათა და მავნებლების მიმართ შედარებითი გამძლეობისა და გარეშე პირობებისადმი დამოკიდებულების (ყინვის, გვალვის და სხვა ფაქტორების მიმართ გამძლეობის) შესახებ.



კ ა ხ ე თ ი

გეოგრაფიული მდებარეობა და რელიეფი. კახეთი საქართველოს ჩრდილო-აღმოსავლეთი ნაწილია. იგი მდებარეობს დაახლოებით ჩრდილოეთ განედის 41° -სა და $42^{\circ} 20'$ შორის და აღმოსავლეთი გრძედის 45° -დან $42^{\circ} 30'$ -მდე გრინვიჩის შერიღიანიდან.

ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან კახეთი შემოფარგლულია მთავარი კავკასიონის ქედით, დასავლეთიდან ქართლის ქედით, სამხრეთიდან გარეჯის მაღლობით და შირაქის ზღვნით, ხოლო აღმოსავლეთით კახეთს საზღვრავს აზერბაიჯანისა და ზაქათალის დაბლობები.

კახეთი დაყოფილია: ვურჯანის, თელავის, სიღნაღის, ყვარლის, საგარეჯოს, ახმეტის, კაქრეთის, ლაგოდენისა და წითელწყაროს ადმინისტრაციულ რაიონებად.

აკად. ალ. ჯავახიშვილის მიხედვით კახეთის ქედი იწყება კავკასიონის მთავარ ქედზე მდებარე ბორბალოს მთიდან ($H=3295$ მ) და მიემართება ჯერ სამხრეთისაკენ, შემდეგ ცუის მთასთან მიახლოებისას უხვევს სამხრეთ-აღმოსავლეთით და ციე-გომბორის ქედის სახელოდებით გრძელდება იმავე მიმართულებით მთავარი კავკასიონის ქედის თითქმის პარალელურად, ოდნავ სამხრეთისაკენ გადახრით. კახეთის ქედის სიმაღლე ჩრდილოეთ ნაწილში აღწევს 3000 მეტრს, ცუის მთას მაღაჟუკში იგი თანდათან დაბლდება 2000 მეტრამდე, შემდეგ ციე-გომბორის ქედი უფრო მეტად, 1000 მეტრამდე, დაბლდება და სიღნაღის იქით წითელწყაროსთან შეუმჩნეველად ერთვის ივრის ზეგანს.

კახეთის ბარს უქირავეს მდინარე ალაზისა და ივრის შუა დინების ვაკე ადგილები, რომელიც კახეთისა და ციე-გომბორის ქედით გაყოფილია ალაზნის და ივრის ველად—შოგნიკახეთად და გარეკახეთად. ალაზნის ხეობა იწყება ბორბალოს მთის აღმოსავლეთით—მთავარი კავკასიონის ქედის სამხრეთ-დასავლეთი კალთებიდან და მიემართება ალაზნის ორივე ნაპირის გასწვრივ სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ კავკასიონის მთავარი ქედის თითქმის პარალელურად.

ალაზნის ხეობა ყველაზე უფრო დიდი ველია კავკასიონის მთავარი ქედის სამხრეთ კალთებზე მდებარე ველებს შორის. მისი სიგრძე 160 კილომეტრს შეადგენს, ხოლო განი 5 კილომეტრს უდრის ველის დასაწყისში, შემდეგ თანდათან ფართოვდება და ს. ლაგოდენთან უკვე 40 კილომეტრამდე აღწევს.

ალაზნის ველის ზედაპირი ორი მიმართულებით არის დაქანებული. პირველი დაქანება ემთხვევა ალაზნის დინებას და მიემართება ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ. ამ მიმართულებით დაქანება საკმაო მკვეთრია. ასე, მაგალითად, ალაზნის ველის სიმაღლე დასაწყისში, სოფ. ბახტრიონთან, 740 მეტრს უდრის, შემდეგ სწრაფად ეცემა და ნაფარეულის ბოლოზე ველის ფუძის სიმაღლე 365 მეტრს შეადგენს, ხოლო ველის ბოლოში, საინგილოს საზღვართან, მისი სიმაღლე 200 მეტრამდე ეცემა.

ასეთი დიდი დაქანება იწყებს მდინარე ალაზნის ძლიერ ეროზიულ მოქმედებას, რამაც ხელი შეუწყო ალაზნის ძველი ტერასების ალუვიალური ნიადაგების წარმოქმნას.

მეორე დაქანება ალაზნის ველს აქვს მთავარი კავკასიონის, კახეთისა და ციე-გომბორის ფერდობების დაქანების მიმართულებით ალაზნისაკენ. ალაზნის ველის მარცხენა მხარე ალაზნის ნაპირიდან კავკასიონის ქედის მიმართულებით თანდათან მაღლდება და მისი კალთების ფუძესთან აღწევს 400—450 მეტრს, ხოლო მთავარი კავკასიონის სამხრეთი კალთები ძირს, მისი ფუძისაკენ, ძლიერ დაქანებული და მეტად ციცაბოა, რის გამოც მთავარი კავკასიონიდან ჩამონადენი მდინარეები: სტორი, ლაპოტა, ინწობა, ჩელთი, დურჯუჯი, შაროხევი, კაბალი და სხვ. ისეთი დიდი სისწრაფით მოედინებიან დაბლა ველისაკენ, რომ იწვევენ ძლიერ ეროზიულ მოქმედებას—მთის ქანების ნგრევას,—რის შედეგად ჩამოაქვთ ველში უხარამზარკი ლოდები, ქვიები, ლორღი, მიწა, ლამი, ქვიშა და სხვ.

ალაზნის ველის მარჯვენა მხარის დაქანების სიდიდე ალაზნისაკენ თვით ფერდობების სიმაღლის შე-
საბამისად სხვადასხვაა. ამ მხარის ზემო ნაწილი მდებარეობს 740—800 მეტრზე ზღვის დონიდან, რის
გამოც ამ ნაწილის დაქანება ალაზნისაკენ მეტია და საშუალოდ 12° აღწევს, ზოგან კიდევ, მაგალითად,
ვეჯინის, კარდანახისა და ვაჭირის ზოლზე, დაქანება გაცილებით მეტია და აღწევს 20—40 და მეტ გრ-
ადუსს. სუსტი დაქანება აქვს იმ ადგილებს, რომელთა კალაუბი 400 მეტრზე დაბლა მდებარეობენ ზღვის
დონიდან.

კახეთისა და ციე-გომბორის ქედიდან იწყება ბევრი მდინარე-ხევი: თურღო, კისისხევი, მღვრიე-ხევი,
ქერემისხევი, ფაფრისხევი და სხვა მრავალი, რომლებიც გაზაფხულობით დიდდება და დიდი სისწრაფითა
და ძლიერებით ეშვება ძირს. ამ მდინარეებსა და ხეუბებს თან მოაქვს მთის ჯიშების დიდიხალი ნამტერეხები,
ქეხები, ღორი, ქვიშა და ლამი. ამ მდინარე-ხეუბების დიდი ნაწილი ვერ აღწევს ალაზნამდე და ჩამონატან
ქვა-ღორღს დინების მიმართულებით გაზაფხუ ტოვებს.

ალაზნის მარჯვენა ნაპირის მდინარეები წყლის მცირე დებეტით ხასიათდება. მათი უმრავლესობა
ზაფხულობით შრება, ამიტომ მათ მდინარის ნაცვლად ხეუბებს ემახიან. განსაკუთრებით მცირეწელიანია
ქიზიყის მდინარე-ხევი.

კახეთის ვენახების მთავარი მასივები განლაგებულია ალაზნის მარჯვენა მხარეზე ციე-გომბორის
ჩრდილო-აღმოსავლეთ და აღმოსავლეთ, ხოლო ალაზნის მარცხენა ნაპირზე მთავარი კავკასიონის ქე-
დის სამხრეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ფერდობებზე.

ივრის ველი წარმოადგენს მდინარე ივრის ხეობის გაგრძელებას. იგი მდებარეობს სამგორის მაღლო-
ბისა და კახეთისა და ციე-გომბორის ქედებს შორის დასავლეთიდან აღმოსავლეთის მიმართულებით.
ჩრდილოეთით იგი აღწევს კახეთისა და ციე-გომბორის ქედების სამხრეთ ფერდობებს, ხოლო სამხრე-
თით—გარეჯის მთებს. ამ ველის დაბლობში დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ მიედინება მდინარე იო-
რი. ივრის მარცხენა ნაპირი სად. საგარეჯოდან დაწყებული დაახლოებით სოფ. კაკაბეთამდე ცნობილია
გარეკახეთის დაბლობის სახელწოდებით. ივრის ველის ეს ნაწილი საკმაოდ სწორია. მისი დაქანება ივრის
დინების მიმართულებით არ აღემატება 1—2°. ხეობიდან გამოსვლის შემდეგ იორი თანდათან ფართოვდებ-
ა და მისი სიგანე სოფ. მანავთან 8 კილომეტრს აღწევს. სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ ველი თანდათან
ეიწროვდება და უახლოვდება ივრის ნაპირებს. აღმოსავლეთით მის უერთდება მდ. ლაკბეს ველის ქვემო
ნაწილი.

ამავე მიმართულებით სართიქლიდან დაწყებული შენაკად ლაკბეს იორთან შერთვის ადგილამდე
ივრის ველი 700 მეტრიდან 480 მეტრამდე დაბლდება. ივრის ველი მდებარეობს ივრის ორივე მხარეზე.
მისი სიგრძე საგარეჯოდან დაწყებული ივრის შენაკად ლაკბემდე დაახლოებით 30 კილომეტრს უდრის.
ამის შემდეგ მას ერთვის ლაკბეს ველის ქვემო ნაწილი.

ივრის ველის შემადგენელი ადგილები კახეთისა და ციე-გომბორის ქედის ფერდობების გასწვრივ
უფრო გრილია, ტყიანია და მოფენილია გარეკახეთის სოფლებით, დაბლობი ადგილები მდ. იორის ნა-
პირის გასწვრივ ნაკლებ დასახლებულია და საძოვრებადაა გამოყენებული.

გარეკახეთის ვენახები განლაგებულია ძირითადად ციე-გომბორის სამხრეთ და სამხრეთ-დასავლეთ
ფერდობებზე, უმთავრესად 600—850 მეტრ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან.

გეოლოგიური პირობები და გეომორფოლოგია. კახეთისა და ციე-გომბორის ქედის შემადგენე-
ლი დედა ჯიშები მესამეულისა და მასზე უფრო ადრინდელი სისტემის დანალექებს მიეკუთვნება, სახელ-
დობრ: სარმატის, ქვემო მიოცენის, ოლიგოცენის, პალეოცენის, ეოცენისა და ზემო ცარცისას. დანალექი
ქანების გარდა გვხვდება ვულკანური წარმოშობის ანდეზიტები, ბაზალტები, პორფირიტები და მათი
ტუფები.

კახეთის ქედი მთავარი კავკასიონის განტოტების ადგილიდან დაწყებული შემდგარია ცარცის დრო-
ინდელი დედა ჯიშებისაგან (ქანებისაგან). შემდეგ მის აგებულებაში მონაწილეობდა ეოცენის თიხები,
სილნარები და თეთრი და ყვითელი ტილოები. მისი გაგრძელება—ციე-გომბორის ქედი—ლაკბეს მთამდე
შემდგარია ოლიგოცენის და ქვემო მიოცენის თიხებისაგან, ტილოებისა და სილნარებისაგან, ხოლო მისი
სამხრეთი და სამხრეთ-დასავლეთი ნაწილის შემადგენლობაში მონაწილეობდა აგრეთვე სარმატის თიხები
და სილნარები, ლაკბეს მთიდან წითელწყაროს მაღლობებამდე ციე-გომბორის ქედი შემდგარია უფრო ახა-
ლი ასაკის კონგლომერატებისაგან და ლიოსისმგვარი ყვითელი და ფერადი თიხებისაგან. წითელწყაროს
მაღლობი შემდგარია ცარცის სისტემის ჯიშებისაგან, რომელთაც ჩრდილოეთი მხრიდან ემატება ზემო
მიოცენის ჯიშები, შემდგარი თაბაშირ-შემცველი თიხებისაგან და კონგლომერატებისაგან.

ეულკანური წარმოშობის ჯიშები: ანდენიტები, ბაზალტები, პორფირიტები და მათი ტუფები გვხვდება ლაკებს მთასთან და თბილისხევის, ჩილურის, თურდოსა და კისისხევის სათავეებში.

ალაზნის ველის მარჯვენა მხარის მთის წინა ზოლი და მისი დაბლობი ნაწილი შედგება მესამეული და მისი შემდგომი სისტემების ჯიშებისა და ახალგაზრდა ასაკის დანალექებისაგან.

კახეთის გამოღმა მხარის მთის წინა ზოლის შუა ნაწილი შემდგარია თიხებისა და კონგლომერატებისაგან. თვით კონგლომერატები შედგება ქვაკირის, სილნარების, კვარციტების და ეულკანური ჯიშების ნამსხვრევებისაგან, რომლებიც შეკავშირებულია კირით, რკინით ან თიხით, ხოლო თიხებიდან მის შემადგენლობაში შედის ლიოსისმაგვარი ყვითელი, აგრეთვე რუხი, წითელი და ქრელი თიხები.

ალაზნის ველის სწორი ქვემო ნაწილი და მდინარეების ნაპირები შედგენილია ადგილობრივი ლიოსისა და სილნარ-ქვიშარის ალუვიალური დანალექებისაგან.

ალაზნის ველის მარცხენა მხარის შემადგენელი მთის წინა ზოლი და მთავარი კავკასიონის ქედის სამხრეთი ფერდობები შედგენილია პალეოზოისა და იურის ჯიშებისაგან, ხოლო პალეოზოის ჯიშები შედგენილია თიხის ფიქალებისაგან და მდებარეობს კავკასიონის ქედის შემადგენელ ფერდობებზე. მათ ქვემოთ განლაგებულია იურის ჯიშები—ჯერ იურის თიხის ფიქალები და შემდეგ ველის შემადგენელ ადგილებზე და მთის წინა ზოლზე, ზემო იურის ფიქალები.

ამავე ველის მარცხენა მხარის ქვემო სწორი ნაწილი შედგება ახალგაზრდა ასაკის ადგილობრივი ლიოსისაგან, რომლის ქვეშ შეფერილია კონგლომერატები. გარდა ამისა, ველის ვაკე ადგილის შემადგენლობაში შედის მთავარი კავკასიონის მთებიდან მდინარეების მიერ ჩამოტანილი სილა, ქვიშა, ღორღი და მთის ჯიშების ნამსხვრევები.

ნიადაგები: კახეთის მდებარეობა სამხრეთით, მისი ზედაპირის სირთულე, დედა ჯიშების მრავალფეროვნება, მისი მასივების ზღვის დონიდან სხვადასხვა სიმაღლეზე მდებარეობა, ფერდობების სხვადასხვა დაქანება, ექსპოზიცია და თვით ალაზნისა და მისი მარცხენა და მარჯვენა უამრავი შენაკადის ეროზიული მოქმედება წინასწარ პირობას ქნის კახეთის ნიადაგების ძლიერი სიქრელისათვის. და მართლაც, ცალკეული მასივების მდებარეობის პორიზონტალური და ვერტიკალური ზონალობის შესაბამისად იცვლება როგორც ჰაისი, ისე ნიადაგის თვისებები (ტიპი, მექანიკური შედგენილობა, ქიმიური შედგენილობა და სხვ.).

ამასთან დაკავშირებით კახეთის ნიადაგის ძირითადი ტიპები დაახლოებით შემდეგნაირადაა განაწილებული:

ალაზნის ველის შემადგენელი ნაწილში და მთის ზოლში გავრცელებულია გადაშალა კარბონატული, ტყის ყავისფერი, მუქი რუხი და დელუვიალური ნიადაგები.

ამავე ველის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში შედარებით უფრო მკირდელ დაქანებულ ფერდობებზე განვითარებულია შავმიწა, მუქი წაბლისფერი და შავმიწამაგვარი ნიადაგები.

ველის ვაკე ადგილებში, უმთავრესად მის მარჯვენა მხარეზე, ძირითადად გავრცელებულია ალუვიალური გეტუფის ალუვიალურ-კარბონატული ახალგაზრდა ნიადაგები, ხოლო ველის მარცხენა მხარეზე ძირითადად ალუვიალურ-არაკარბონატული და ძველი ალუვიალურ-არაკარბონატული ნიადაგების სხვაობანი. ალაზნის ველის ქვემო ვაკე ზოლში, სადაც ნიადაგი სწორია და გრუნტისა და ნიადაგის წყალი ახლოსაა მის ზედაპირთან, ხდება ნიადაგების დაქაობება, ხოლო ველის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში, განსაკუთრებით დაბლობ ადგილებში, გვხვდება სხვადასხვა სიძლიერის დამარობებული და მლაშე ნიადაგები. კახეთში, მისი ბუნებრივი პირობების (ჰავა, მდებარეობა ზღვის დონიდან, ფერდობების ექსპოზიცია და სხვ.) შესაბამისად გამოირჩევა მევენახეობის ოთხი მაკრორაიონი:

- ა) ალაზნის ველის მარჯვენა მხარის ჩრდილო-დასავლეთი ნაწილი;
- ბ) ალაზნის ველის სამხრეთ-აღმოსავლეთი ნაწილი (ქიზიყი);
- გ) ალაზნის ველის მარცხენა მხარე და
- დ) გარეკახეთი (იურის ველი).

აღნიშნულ მაკრორაიონებში საქ. მეცნ. აკადემიის წევრ-კორესპონდენტ პ.ო.ფ. მ. საბაშვილისა და პ.ო.ფ. ა. სანიკიძის გამოკვლევებით გავრცელებულია შემდეგი ტიპის ნიადაგები:

ა) ალაზნის ველის მარჯვენა მხარის ჩრდილო-დასავლეთი ნაწილის ნიადაგები საგრძნობლად განსხვავდება მისი სამხრეთ-აღმოსავლეთი ნაწილის (ქიზიყის) ნიადაგებისაგან. პირველი ხასიათდება უფრო ზომიერი და ტენიანი ჰავით და ნალექების მეტი რაოდენობით მაშინ, როდესაც ქიზიყის ჰავა უფრო

მშრალია და თითქმის ტრამალების ჰაერის ხასიათისა. თავისთავად ცხადია, რომ ბუნებრივი პირობების შესაბამისად განსხვავებულია ნიადაგის თვისებებიც: ველის ჩრდილო-დასავლეთი ნაწილის ნიადაგები უფრო ხშირად ტყის ბუნებისაა, ამიტომაც იქ ძირითადად გვხვდება ტყის ყავისფერი და ტყის რუხი ნიადაგები.

ტყის ყავისფერი ნიადაგები გავრცელებულია ძირითადად ცივ-გომბორის ქედის ჩრდილო-დასავლეთი ფერდობის მთისწინა ზოლზე და შემადგენელ ადგილებში, განსაკუთრებით, სოფ. ენთის, აკურის, ქვემო ხოდაშნის, წინანდლის, კურდღელაურის, ვარდისუბნისა და მუკუზნის ნაკვეთებზე.

ნიადაგი ხასიათდება მუქად შეფერილი ჰუმუსის ჰორიზონტით, რომლის სისქე 25—30 სანტიმეტრს აღწევს, კარგად გამოსახული მარცვლოვანი და გოროხოვანი აგებულებით და ხშირად ზედა ფენების უკიდრობით, ქვედა ფენა ლიოსისმავარი ბუნებისაა: ღია ყავისფერია, ან ყავისფერია კირი ჩარეცილია კონკრეტების, ძირითადად კირთვლების, სახით 60—120 სანტიმეტრისა და მეტ სიღრმეზე. ნიადაგი ხშირად ჩონჩხიანია, განსაკუთრებით ქვედა ფენებში. მექანიკური შედგენილობით იგი საშუალო და მძიმე თიხნარია. ჰუმუსის შედგენილობა არ აღემატება 3—3,5%-ს, კალციუმის კარბონატები ზედა ფენებში თითქმის არ გვხვდება, იგი თანდათან მატულობს და აღწევს ქვევით 20%-მდე. ნიადაგის რეაქცია მთელ ქრილზე სუსტტუტიაანია.

ამავე ზონის შემადგენელ ნაწილში, ტყის ყავისფერ და ალუვიალურ-კარბონატულ ნიადაგებს შორის, ცალკე ზოლებსა და კუნძულების სახით გავრცელებულია მუქი რუხი ტყის ნიადაგები. ეს ნიადაგები გამოირჩევა ზედა ფენების რუხი შეფერვით, მსხვილი გოროხოვანი სტრუქტურით და გაფერვების ოდნავი ნიშნებით. კირი ჩარეცილია 40—70 სმ სიღრმეზე, ხოლო ქვევით იგი გვხვდება კონკრეტების, კირთვლებისა და ძარღვების სახით. მექანიკური შედგენილობით ეს ნიადაგი მძიმე ქვეთიხნარი ან თიხნარია.

ამავე ზოლში ზღვის დონიდან 400 მეტრის სიმაღლეზე და ამის ზემოთ, ძირითადად ჩუმლაყის, ახაშნის, ვაზისუბნის, კისისხევის, წინანდლის, ნასომხრის და იყალთოს ნაკვეთებზე, გავრცელებულია გადამპალა კარბონატული ნიადაგები.

ეს ნიადაგები, განსაკუთრებით დაბლა ფენებში, ხასიათდება მაღალი კარბონატულობით (კრიანობით) და ძლიერი ჩონჩხიანობით, რაც ხშირად ნიადაგის ზედა ფენებშია მოქცეული. მიუხედავად თითქმის შავი ფერისა, ჰუმუსის რაოდენობა ამ ნიადაგებში იშვიათად აღწევს 5—6%-ს. კარბონატულობის შესაბამისად ამ ნიადაგების ტუტიანობა დიდია, განსაკუთრებით ქვედა ფენებში. ამ ნიადაგების წმინდა მიწის ნაწილი საშუალო და მძიმე ქვეთიხნარი ან თიხნარია. მაღალი ჩონჩხიანობის გამო ეს ნიადაგები კარგი ფიზიკური თვისებების მქონე და ნოყიერია.

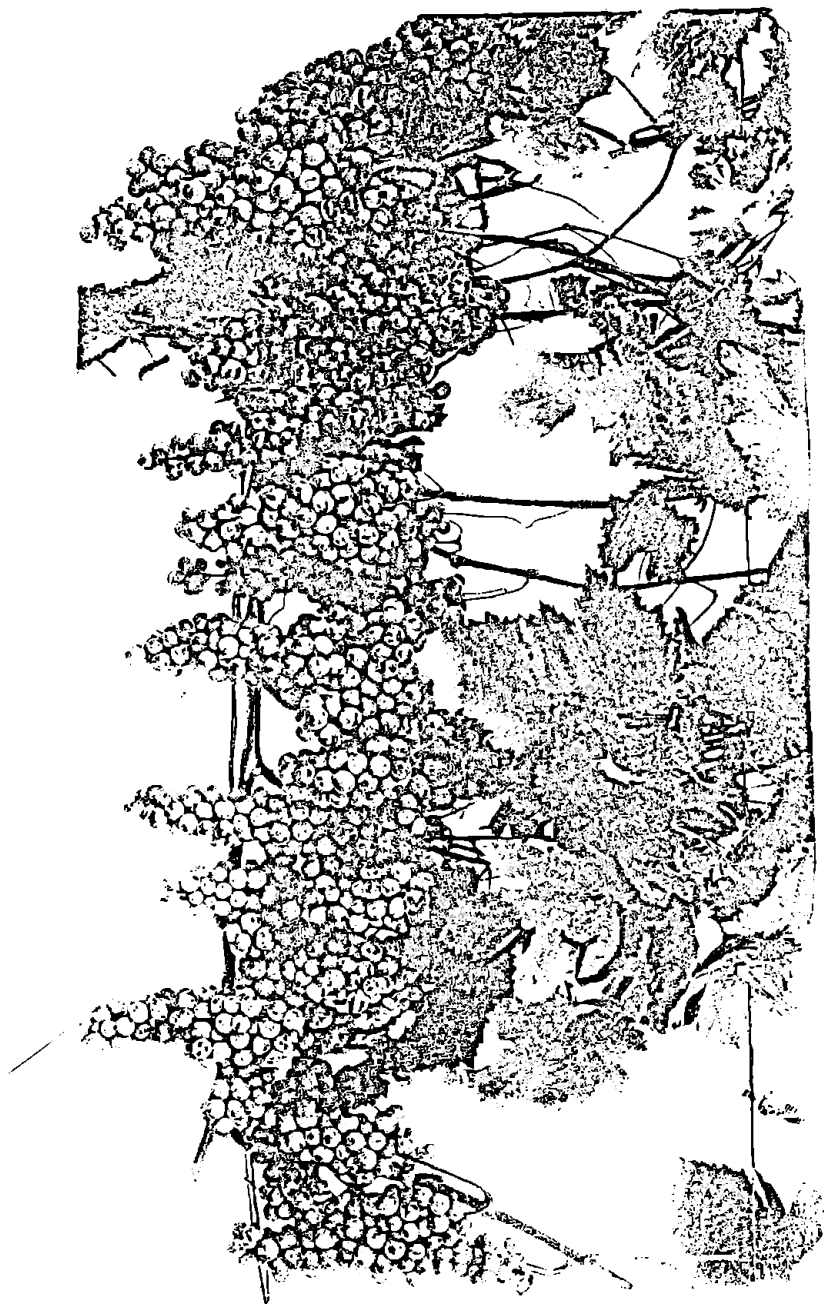
ველის ჩრდილო-დასავლეთი ვაკე ნაწილის ნიადაგების ზედაპირი მდინარეების მოქმედების გამო არათანაბარია. აქ დიდ მასივებადაა გავრცელებული სხვადასხვა მექანიკური შედგენილობისა და სინოყიერის ალუვიალურ-კარბონატული ნიადაგები, წარმოქმნილი მდ. ალაზნისა და მისი შენაკადების (თურღო, კისისხევი, ქეზისხევი) მიერ ჩამონატანი დანალექებისაგან (ნაუფერებისაგან). ზოგან ეს ნიადაგები დამარხულია და დაფარულია ამავე მდინარეების ახალი ნაფენებით (დანალექებით).

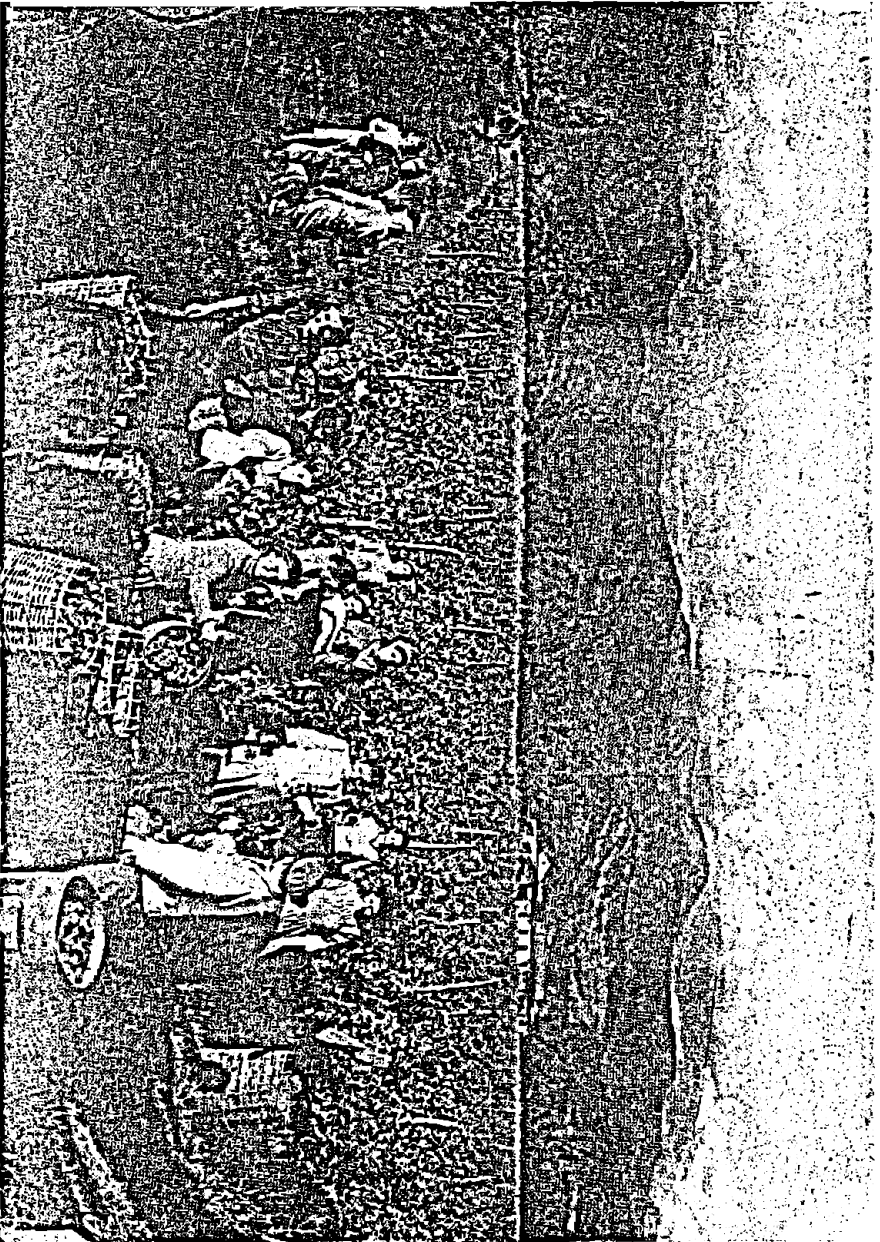
ველის მდინარისპირა ნაწილში ალუვიალურ-კარბონატული ნიადაგები დიდი სიღრმისაა. მათში ჰუმუსის რაოდენობა არ აღემატება 2,5%-ს. მექანიკური შედგენილობის მიხედვით ეს ნიადაგები მსუბუქიან საშუალო ქვეთიხნარია და საკმაოდ დიდი რაოდენობით შეიცავს კირს. უფრო ხშირად ეს ნიადაგები ღარიბია ორგანული ნივთიერებით, ჩონჩხიანია და მსუბუქი მექანიკური შედგენილობისა.

ბ) ალაზნის ველის საშრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილის—ქიზიყის—ნიადაგები ამ მხარის სიმშრალის გამო განირჩევა კახეთის დანარჩენი ნიადაგებისაგან და ტრამალის ბუნებისაა. ქიზიყის მთის წინა ზოლზე და შემადგენელ ადგილებში, ისე როგორც ველის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში გავრცელებულია გადამპალა კარბონატული და ტყის ყავისფერი ნიადაგები.

მათ ქვემოთ, ნაკლებ დაქანებულ ფერდობებზე, შავი მიწისმავარი ნიადაგებია განლაგებული საკმაო ფართო ზოლად სოფ. ძეგლი ანაგდან სოფ. ყარაჯაამდე. ეს ნიადაგები ხასიათდება ზედა ფენის დიდი სიღრმით და მკვიდრი მარცვლოვან-გოროხოვანი სტრუქტურით. მექანიკური შედგენილობის მიხედვით აღნიშნული ნიადაგები ქიზიყის ფარგლებში (ძეგლი ანაგა, ხირსა, ყარაღაჩი) ქვეთიხნარი და მძიმე ქვეთიხნარებია. ნიადაგის შავი ფერი მიუხედავად ჰუმუსის შემადგენლობა ამ ნიადაგებში 3—4%-ს შეადგენს, ხოლო იშვიათად 5—6,5%-ს აღწევს. ეს ნიადაგები აზოტით მდიდარია და ნიადაგების ზედა ფენ-

ჩქეჩილელის უხვმოავლობის ვაზი — Обильно-урожайный куст сорта Рапштели





რთველი კახეთში — ცხორ ვინორადა ვ ჩაქეთი

ნაზი შეიცავს აზოტის 0,19—0,39%-ს. საერთოდ საკვები ნივთიერებების შემადგენლობით ეს ნიადაგები მეტად მდიდარია და თავისუფლად უზრუნველყოფენ სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მაღალ მოსავალს. კირის შემადგენლობა ამ ნიადაგებში ფენების მიხედვით მერყეობს ზედა ფენებში, იგი შეადგენს 1,17%-ს და აღწევს 15,85%-მდე ქვემო ფენებში.

ქიზიუში საკმაოდ ფართოდ არის გავრცელებული აგრეთვე წაბლისფერა-შავმიწა ნიადაგები და წაბლისფერი ნიადაგები.

წაბლისფერა-შავმიწა ნიადაგები განლაგებულია წნორის წყლიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთით ზაქათალამდე უმთავრესად მთავარი შოსეს ორივე მხარეზე, დამარილებული ნიადაგების ზემოთ. ეს ნიადაგები ხასიათდება მუქი, თითქმის შავი შეფერვით, მარცლოუანი სტრუქტურით და ჰუმუსოვანი ჰორიზონტის დიდი სიღრმით. ნიადაგის ზედა ფენებში კირი ხშირად არ გვხვდება, იგი ჩარეცხილია ნიადაგის ქვემო ფენებში 40—70 სანტიმეტრის სიღრმემდე. ჰუმუსის შემადგენლობა ამ ნიადაგებში საშუალოდ 4—6,3%-ს არ აღემატება და მისი რაოდენობა სიღრმეში მცირდება. საკვები ნივთიერების სიმდიდრისა და კარგი ფიზიკური თვისებების გამო ეს ნიადაგები დიდად ნოყიერია და ძალიან ხელსაყრელია მევენახეობისათვის.

წაბლისფერი ნიადაგები განლაგებულია გრძელ ზოლად კარდანახიდან საინგილომდე, უმთავრესად ალაზნის შემადგენელი ნაპირის ვასწვრივ, დამარილებული ნიადაგების ქვემოთ. მას უკავია ალაზნის ძველი ტერასა. ეს ნიადაგი მდიდარია საკვები ნივთიერებით. კირის რაოდენობა მასში მატულობს სიღრმის მიხედვით და აღწევს უდიდეს რაოდენობას 60—70 სმ სიღრმეზე, ხოლო შემდეგ ისევ კლებულობს.

წაბლისფერა-შავმიწა ნიადაგებსა და წაბლისფერ ნიადაგებს შორის საკმაო ფართო ზოლად, წნორის წყლიდან საინგილოს საზღვრამდე, შარაზის ქვემოთ, განლაგებულია სხვადასხვა სიძლიერის დამარილებული ნიადაგები. მათ უკავიათ დაბლობი ადგილი დაახლოებით 200—210 მეტრის სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. მათი დამარილება გამოწვეულია ადგილის დაბლობებით, გრუნტის წყლის სიახლოვით და ადვილად ხსნადი მარილების დაგროვებით დაბლობ ადგილებში. ყველაზე მეტად დამარილებულია ვაკის შუა დაბალი ზოლი, ნაპირებისაკენ დამარილება შედარებით სუსტია. ამ ნიადაგების დიდი ნაწილი გამოყენებულია მარცლოვანი და ბალახეული კულტურებისათვის. ვენახებისათვის ეს ნიადაგები ნაკლებ გამოსადეგი ან სულ უვარგისია.

ამავე ზოლზე, საქობო-ვაქირის ბოლოებზე, გვხვდება დაქაობებული ნიადაგები, რომელთა წარმოქმნა გამოწვეულია ძირითადად ადგილის ჩაღრმავებით, წყლის გასადენის უქონლობით და თვით ნიადაგის მიმე თიხნარი შემადგენლობით. ეს ნიადაგები ძირითადად გამოსადეგია სათიბებისა და, ნაწილობრივ, ბოსტნეული კულტურებისათვის.

გ) ალაზნის მარცხენა მხარეზე ძირითადად შემდეგი ტიპის ნიადაგებია გავრცელებული: მთისა და მთისწინა ზოლზე, მთავარი კავკასიონის ქედის ვასწვრივ, ტყის ყვიფური არაკარბონატული ნიადაგებია; ფერდობების ფუძის ვასწვრივ და ველის შემადგენულ ადგილებში ვანიერი ზოლის სახით წარმოდგენილია დელუვიალური კარბონატული ნიადაგები. ველის ალაზნისაკენ დაქანებულ ფერდობებზე გავრცელებულია დიდი მსივებით ალუვიალურ-არაკარბონატული ნიადაგები და მათ ქვემოთ, მთავარი შარაზის ორივე მხარეზე, უფრო მეტად კი მის დაბლა, სუსტად დაქანებულ ფერდობებზე, გავრცელებულია ძველი ალუვიალურ-არაკარბონატული ტყის ნიადაგები.

ტყის ყვიფური არაკარბონატული ნიადაგები გავრცელებულია მთავარი კავკასიონის ქედის მთელ სიგრძეზე მთის და მისი წინა ზოლის ფერდობებზე, რომელთა დაქანება ზოგან 15%-მდე აღწევს. ეს ნიადაგები წარმოდგენილია ორი—ღია და მუქი ყვიფური—სახესვაობის სახით. ღიაყვიფური ტყის ნიადაგები ნაკლებ ღრვაა (15—17 სმ), ხშირად უზონჩოა, მექანიკური შემადგენლობით უმთავრესად ქვეთიხნარი და მძიმე ქვეთიხნარია, კირს არ შეიცავს. მათ უკავიათ ქვემო, უფრო სუსტი დაქანების ფერდობები. მუქი ყვიფური ნიადაგები უფრო შემადგენულ ფერდობებზეა განლაგებული. მექანიკური შემადგენლობის მიხედვით ეს ნიადაგები მძიმე ქვეთიხნარი და თიხნარია. სტრუქტურა მსხვილგრობოვანი აქვს. კირი ნიადაგის სიღრმეზე არ არის წარმოდგენილი, იგი გვხვდება 70—80 სმ და ამის ქვემოთ აქვს ნაწილების სახით. ეს ნიადაგები მკაფიო რეაქციისა და შეიცავს საკმაო დიდი რაოდენობით ჰუმუსს (5—6%-მდე), აზოტს (0,3%-მდე) და საკმაო რაოდენობით ფოსფორს.

ამჟამად ამ ნიადაგების შემადგენელი ნაწილი უკავია ტყეს, ხოლო შედარებით უფრო ვაკე ადგილებში, გამოყენებულია სახანავ-სათესად. ვენახებისათვის უფრო გამოსადეგია სამხრეთ-აღმოსავლეთის სუსტად დაქანებული ადგილები ჩონჩხიანი, ქვეთიხნარი ნიადაგებით.

დღეღეფიალური კარბონატული ნიადაგები გავრცელებულია საქმაო განიერი ზოლის სახით მთავარი კავკასიონის ქედის ძირში, ველის შემადგენელ ნაწილში. ეს ნიადაგები ხასიათდება ჰუმუსის საქმაო შემადგენლობით (6%-მდე). სიღრმეზე ჰუმუსის შემადგენლობა კლებულობს, თუმცა 70—80 სმ სიღრმეზე მაინც საქმაო რაოდენობითაა (0,91%) წარმოდგენილი. ჰუმუსთან ერთად ზედა ფენებში აზოტიც საქმაო რაოდენობითაა (0,22%). კალციუმის კარბონატები ჩარეცილია 28—30 სმ სიღრმეზე. ქვედა ფენებში მათი რაოდენობა მატულობს და 70—80 სმ სიღრმეზე 15,4%-ს აღწევს. ეს ნიადაგები დიდი ჩონჩხიანობით ხასიათდება, ამასთან ნიადაგის სიღრმეზე ჩონჩხი მატულობს 12,7 პროცენტადან (ზედა ფენებში) 65,6%-მდე აღის (ქვედა ფენებში). დღეღეფიალური კარბონატული ნიადაგები კარგი ფიზიკური და ქიმიური თვისებებით ხასიათდება, შეიცავს საქმაო რაოდენობის კირს და ამასთან კარგი (სამხრეთ, სამხრეთ-აღმოსავლეთ) ექსპლუატაციის გამო სავსებით გამოსადეგია ხარისხიანი მევენახეობის განსაფიარებლად.

ალუვიალური-არაკარბონატული ნიადაგები მშოლოდ ალაზნის მარცხენა მხარეზეა გავრცელებული. ეს ნიადაგები ძირითადად მთავარ კავკასიონის ქედიდან მდინარეების მიერ, ჩამონატანი ნაფენებისაგანაა შემდგენილი და საქმაოდ დიდი მასივები უქირავს. მეტწილად ეს ნიადაგები მკირე ან საშუალო ჩონჩხიანობით ხასიათდება. ჩონჩხიანობა სიღრმეზე მატულობს და ზოგჯერ 80—90 სმ სიღრმეზე 80%-მდე აღწევს. მსუბუქი მექანიკური შემადგენლობისა და ჩონჩხიანობის გამო ეს ნიადაგები წყალს კარგად ატარებს და დასამუშაველადაც ადვილია, მაგრამ უკარბონატობისა და ჰუმუსის მკირე შემცველობის გამო არამკვიდრი სტრუქტურით ხასიათდება, წვიმების შემდეგ გადაილესება და ადვილად იკეთებს ქერქს, რის გამო წყალი ნიადაგიდან ადვილად იკარგება. ჰუმუსის შემცველობა ამ ნიადაგებში დიდი არ არის. ზედა ფენებში მისი შემადგენლობა მერყეობს 2,41%-დან 3,61%-მდე, ჰუმუსის სიმკირის გამო აზოტის შემადგენლობაც ამ ნიადაგებში 0,13—0,17%-ს არ აღემატება. მშოლოდ ტყიდან ახლად გამოსული ნიადაგებია უფრო მდიდარი ჰუმუსით და მასთან ერთად აზოტითაც.

ეს ნიადაგები მათ მთელ სიღრმეზე უქირობისა, ნალექების დიდი რაოდენობისა და მორწყვის შესაძლებლობის გამო მეაეე და ნეიტრალური რეაქციისაა. ამასთან ერთად ეს ნიადაგები მდიდარია ფოსფორის სიმკვირით, რკინითა და კალიუმით. მევენახეობის განვითარების თვალსაზრისით ეს ნიადაგები უდავოდ საყურადღებოა, რადგანაც იძლევა მაღალხარისხიან თეთრ და წითელ სუფრის ღვინოებს (ართანა, ნაფარული, ყვარული, ენისელი და სხვ.). ღვინის კარგი ხარისხი გამოწვეული უნდა იყოს ძირითადად ნიადაგის ჩონჩხიანობით და მასში ფოსფორის, რკინისა და კალიუმის დიდი რაოდენობით არსებობით.

ძველი ალუვიალური-არაკარბონატული ტყის ნიადაგები გავრცელებულია უმთავრესად ალაზნის ველის მარცხენა მხარეზე და უკავია მისი სუსტად დაქანებული ნაწილი, მთავარი მხარეზის ორივე, მოპეტებული და კ მის ქვემო მხარეზე. ეს ნიადაგები ფართოა ზოლად მიემართება ალაზნის ველის მარცხენა მხარის მთელ სიგრძეზე მატან-ალავერიდან ლაოლენამდე. ეს ნიადაგები უმთავრესად მსუბუქი ან საშუალო მექანიკური შემადგენლობისაა, სახელდობრ, მსუბუქი და საშუალო თინხარბია, ხოლო აგებულებით ფეხიერია, უმთავრესად, უჩონჩხო ან მკირეჩონჩხიანია. ამ ნიადაგების სტრუქტურა არამკვიდრია, იგი გაროზხოვანი ან კაკლოვანი, ქიმიური შემადგენლობა საქმაოდ მდიდარია. ჰუმუსის რაოდენობა ზედა ფენებში 2,82%-დან 4,25%-მდე აღწევს, ხოლო ქვედა ფენებში 0,79%-დან 1,37%-მდე მერყეობს. ჰუმუსის დიდი რაოდენობასთან დაკავშირებით საერთო აზოტის რაოდენობაც ამ ნიადაგებში დიდი და აღწევს ზედა ფენებში 0,31%-ს. განსაკუთრებით მდიდარია ეს ნიადაგები ფოსფორის მკვირით. მევენახეობის განვითარების თვალსაზრისით ამ ნიადაგებიდან ყველაზე უფრო საყურადღებოა მისი ჩონჩხიანი სახესხეობანი. დანარჩენი სახესხეობები უფრო გამოსადეგია ხარისხიანი მეთამბაქოეობის განვითარებისათვის.

ღ) გარეკახეთის ნიადაგები უახლოვდება მშოალი ტრამპლების ზონის ნიადაგებს. ცივ-გომბორის ქედის სუსტად დაქანებულ ფერდობებზე, ზემოთ, ტყის ზონის დასაწყისში, გავრცელებულია დღეღეფიალური ჩონჩხიანი ნიადაგები; თვით ველზე, მის ოდნავ ტალღისებრ ნაწილში გავრცელებულია მუქი წაბლისფერი და წაბლისფერი შავიწა ნიადაგები; ივრის ველის ორივე მხარეზე გავრცელებულია ალუვიალური-კარბონატული ნიადაგები, უფრო ვაკე ადგილებში გვხვდება შავიწისმგვარი ნიადაგები, ხოლო ვაკის დაბლობ ადგილებში გავრცელებულია სხვადასხვა სიძლიერით დამარილებული და დაქანებული ნიადაგები.

წაბლისფერი შავიწა და მუქი წაბლისფერი ნიადაგები გავრცელებულია ივრის ველის ორივე მხარეზე. მარცხენა მხარეზე იგი გვხვდება კაკაბეთისა და ჩაილურის შორის, შემდეგ სად. ბადაიურთან და მის აღმოსავლეთით იგი მიემართება ვიწრო ზოლად რკინიზის გასწვრივ სად. მეღაანამდე, მას უკავია აგრეთვე გარეკახეთის თითქმის მთელი ზეგანი მდ. ლაქებს სამხრეთ-აღმოსავლეთით. ივრის მარჯვენა მხარეზე იგი გვხვდება გარეჯის მთების ოდნავ დაქანებულ ფერდობებზე. ტალღისებრი რელიეფის გამო შავიწა ნიადაგები და მუქი ყავისფერი ნიადაგები ცელის ერთმანეთს. მუქი წაბლისფერი ნიადაგები ზედა ფენებშივე შეიცავს საქმაო რაოდენობით კირს, ხოლო ქვედა ფენებში გვხვდება კალციუმის სულფატებიც, რის გამო ნიადაგი ოდ-

ნაკ დამარილებულია. ჰუმუსის რაოდენობა ამ ნიადაგებში 3% -დან 5% -მდე მერყეობს და სიღრმეში თანდათანობით კლებულობს. აზოტისა და ფოსფორის სიმკვავით ეს ნიადაგები საკმაოდ მდიდარია და თავისუფლად უზრუნველყოფს მაღალი მოსავლის მიღებას.

წაბლისფერა შევიწიწა ნიადაგებიც კირს უმთავრესად ზედა ფენებში შეიცავს. ჰუმუსის შემადგენლობა ამ ნიადაგებში არ აღემატება 6% -ს. ქვეით ფენებში ჰუმუსის შემადგენლობა კლებულობს, თუმცა ერთი მეტრის სიღრმეზე იგი $2,51\%$ -ს მაინც უდრის. მექანიკური შემადგენლობით შევიწიწა და მუქი ყავისფერი ნიადაგები მძიმე ან საშუალო ქვეთინარებია, იშვიათად აგრეთვე მსუბუქი ქვეთინარია ნიადაგებიც გვხვდებოდა. უფრო ხშირად, განსაკუთრებით შემადგენულ ადგილებში, ეს ნიადაგები ჩონჩხიანია, ხოლო დაბლაბებში, უმთავრესად ზედა ფენებში, მკირჩხანია. მძიმე მექანიკური შემადგენლობის ნიუხვდავად ეს ნიადაგები მარცლოვან-გორხოვანი სტრუქტურისაა, რის გამოც კარგი ფიზიკური თვისებების მქონეა, კირის რაოდენობა ამ ნიადაგებში ფენების მიხედვით მერყეობს $2,86\%$ -დან $26,7\%$ -მდე. ამ ნიადაგების შევიწიწა სახეობისათვის დამახასიათებელია კირის გავრცელება ზედა ფენებში. საერთოდ, ეს ნიადაგები ნოყიერია და შეუძლია უზრუნველყოს სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მაღალი მოსავლიანობა.

შევიწიწაგვარი ნიადაგები გავრცელებულია მხოლოდ ივრის მარცხენა ნაპირზე. მათ უკავიათ ვაკე ადგილები მანაის, ჩაილურის, კაკებთის, ბაღაურის, კაქრეთის და სხვა სოფლების ნაკვეთებზე. ვაკე ადგილებში მდებარეობის გამო ეს ნიადაგები ხშირად ღრმაა. ზედა ფენებში ჩონჩხი იშვიათია, ხოლო ქვედა ფენებში იგი საკმაოდ ხშირად გვხვდება. ამ ნიადაგების დამარილება აღნიშნული ზოგიერთი ქრილის ღრმა ფენებში გავის ნათენის სახით. ამავე ფენებში საგრძნობია კირის არსებობაც. მექანიკური შემადგენლობით ეს ნიადაგები ხშირად მძიმე ან საშუალო ქვეთინარებია. ჰუმუსის საკმაო რაოდენობის (6% -მდე) გამოც ეს ნიადაგები მარცლოვან-გორხოვანი სტრუქტურისაა და კარგი ფიზიკური თვისებების მქონეა. კირი ზედა ფენებში მკირეა, იგი ჩარეცხილია ქვემო ფენებში, სადაც ზოგან 66% -მდე აღწევს. საზოგადოდ, ეს ნიადაგები შედარებით საკმაოდ ნოყიერია.

ალუვიალურ-კარბონატული ნიადაგები საკმაოდ ფართოდაა გავრცელებული ივრის ორივე ნაპირზე. ეს ნიადაგები შედარებით ახალი წარმოშობისაა, რის გამოც მათი გენეტიკური ჰორიზონტები სუსტადაა დიფერენცირებული. ეს ნიადაგები ჰუმუსის სიმცირით ხასიათდება, რუსი შეფერვისაა, ჩონჩხიანია, განსაკუთრებით ქვედა ფენებში, სუსტი სტრუქტურისა და კარგი მექანიკური შემადგენლობისა. ეს ნიადაგები უფრო ხშირად მსუბუქი ქვეთინარებია და სიღრმარებია. ჰუმუსის რაოდენობა ამ ნიადაგებში 2% -ს არ აღემატება და ამასთან იგი საკმაო რაოდენობითაა ($0,65-0,9\%$) გავრცელებული ერთ მეტრზე და ამაზე უფრო ღრმად. კირის რაოდენობა ზემო ფენებიდანვე საგრძნობია, ხოლო ქვედა ფენებში იგი $28-30\%$ -ს აღწევს. საერთოდ ეს ნიადაგები საკვებით ნიეთიერებით არ არის მდიდარი და საქიროებს ორგანული სასუქების შეტანას. ვენახებისათვის ეს ნიადაგები სასურველია, რადგანაც მაღალი ღირსების ღვინოებს იძლევა (მანაის რქაწითელი, მწვანე).

დელუვიალური ნიადაგები გავრცელებულია ციხ-გომბორისა და გარეჯის მთების ფერდობების ძირში. ეს ნიადაგები ზედა ფენებშივე ჩონჩხიანია, ხოლო სიღრმეზე მათი ჩონჩხიანობა კიდევ უფრო მატულობს. მექანიკური შემადგენლობით ეს ნიადაგები საშუალო და მსუბუქი ქვეთინარია, ხოლო ქვედა ფენებში, მეტრზე ღრმად, ხშირად მსუბუქი ქვეთინარია. ჰუმუსის რაოდენობა ამ ნიადაგებში 3% -ს არ აღემატება და სიღრმეში თანდათან მცირდება. კირის რაოდენობა ნიადაგის სიღრმეში 12% -დან 30% -მდე მერყეობს, ამასთან ზედა ფენებშიაც საკმაო რაოდენობითაა. დელუვიალური ნიადაგები, ისე როგორც ალუვიალურ-კარბონატული ნიადაგები, სასურველია ვენახებისათვის, რადგანაც კარგი ღირსების ღვინოებს იძლევა.

დამარილებული და დაქაობებული ნიადაგები გავრცელებულია ივრის ვაკე და დაბლობ ადგილებში, ეს ნიადაგები ვენახებისათვის მელიორაციული სამუშაოების ჩატარებამდე გამოუსადეგარია, რომლის შემდეგ შეიძლება მათი გამოყენება.

კახეთში ყველაზე უკეთესი, უმთავრესად წითელი და ნაწილობრივ თეთრი ღვინოები დგება ამ ადგილებში, სადაც გავრცელებულია გადამალა-კარბონატული ნიადაგები, მაგალითად: ახაშნის, მუკუნის, ურათაუბნის, შაშინის, წინანდლის, ზემო ხოდაშნის და სხვ. ნაკვეთებზე. არანაკლები ღირსების ღვინოები, უმთავრესად თეთრი, დგება ახმეტის, ქისტაურის, რუისპირის, წინანდლის (თელიანის), მუკუნის (დელაოლის ზვარი) და მანაის ნაკვეთებზე, სადაც ალუვიალურ-კარბონატული ნიადაგებია. მდიდარი შეფერვის სრული წითელი ღვინოები დგება აგრეთვე ყავისფერ და მუქ ყავისფერ ტყის ნიადაგებიან ნაკვეთებზე, მაგალითად, კარდანახის მეურნეობის საფერავი ახაშნის ნაკვეთიდან. დასასრულ, თავისი მაღალი ღირსებით ცნობილი

სანიორის, ართანის, ნაფარეულის, ენისლის, საბუეს და ყვარლის თეთრი და წითელი ლენოები დგება; ძირითადად, ალუეიალურ-არაკარბონატულ ნიადაგთან ნაკვეთებზე.

კახეთის გერციგორიის აგროკლიმატური დახასიათება. ვაზის ზრდა-განვითარება, მისი მოსავლიანობა და პროდუქციის ხარისხი დამოკიდებულია მრავალი ფაქტორის ურთიერთმოქმედებაზე. ამ ფაქტორებიდან გადაწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ჰაერს, რადგანაც, ერთი მხრით, იგი საზღვრავს შევენახეობის განვითარებას და, მეორე მხრით, მხოლოდ ადგილის კლიმატური პირობების კოდნის საფუძველზე შეიძლება სასოფლო-სამეურნეო კულტურების სწორი შერჩევა ჰაერის შესაძლებლობის უკეთ და სრულად გამოყენება და მავნე მეტეოროლოგიური მოვლენების თავიდან აცილება ან შერბილება.

საერთოდ ჰაერის ხასიათი დამოკიდებულია ადგილის გეოგრაფიულ მდებარეობაზე და მის ტოპოგრაფიულ პირობებზე. კერძოდ, კახეთისათვის აღსანიშნავია მზოური რადიაციის დიდი ინტენსივობა, რაც კახეთის დაბალ განედზე (41° — 42°) მდებარეობითაა გამოწვეული, და ადგილის მთავორიანი რელიეფი, რომელიც ახდენს ამ რადიაციის მოქმედების დიფერენცირებას და წარმოშობს ხეობების, ვაკისა და ფერდობების მიკროჰაერს. ნიადაგის ზედაპირი და მისი საფარი კიდევ უფრო ასხაუფერებს მას და ქნის მეტად რთულ მიკროკლიმატურ პირობებს, რაც ძირითადად განსაზღვრავს საბუეთა კავშირში განთქმული კახური წითელი და თეთრი სამარკო ლენოების მრავალფეროვნებასა და მათ მაღალ ღირსებას.

კახეთის ჰაე, ვ. კეპენის, ი. ვაიხილიძის, კ. კელენჯერიძის, ნ. დომბროვსკის, და სხვათა დახასიათებით, გეუთენის სუბტროპიკული კლიმატის სახესხეობას, მისგან იგი განირჩევა ძირითადად ჰაერის ცივი მასების შემოჭრით, განსაკუთრებით საგრძობლად ზამთრის პერიოდში.

ნ. დომბროვსკის დახასიათებით, კახეთის ჰაერს აქვს ხმელთაშუა ზღვის სუბტროპიკული ჰაერის ხასიათი ზღვის ვაგლენის სიჭარბის გამო. ამიტომ ზამთარი აქ რბილია, გაზაფხული — $1-1\frac{1}{2}$ გრადუსით უფრო ცივია, ვიდრე შემოდგომა, ხოლო ზაფხული — ცხელი.

კახეთის ჰაეა ძირითადი ელემენტების (ტემპერატურა, ნალექები) მსუელელობით თვისობრივად თითქმის თანაბარია, ხოლო მისი რაოდენობრივი გამოსახულება იცელება მისი ტერიტორიის ევრტიკალური და პორიზონტალური ზონალობის შესაბამისად.

კახეთის ზარის ჰაე, თეთი ალაზნისა და მის ირვკლივ განლაგებული მთების ქვემო და შუა კალთების ჩათვლით, ე. კეპენის მიხედვით, წარმოადგენს ზომიერ-თბილ, თითქმის უყინეო და უთოვლო ჰაერს. მთების მაღალ ზოლში ჰაეა უფრო გრილია, ნალექები წლის განმავლობაში საკმარისად მოდის, თოვლის საბურველი უფრო ხანგრძლივია, ხოლო ზამთარი და ზაფხული უფრო ცივია, ვიდრე ქვემო ზოლში.

ქვევით, ალაზნის დინების მიმართულებით — ქიზიუში — ალაზნის ეელის ზომიერ-თბილი ჰაეა თბიერების გადიდებისა და ნალექების შემცირების გამო იძენს მშრალი ტრამალების ჰაერის ხასიათს, უახლოვდება სუბტროპიკული ტრამალების ჰაერსა და განსხვავდება მისგან უფრო ცივი ზამთრით. ვ. კეპენის შედარებით, ჰაერის ეს ტიპი დამახასიათებელია მექსიკისა და ტეხასისათვის.

კახეთი, განსაკუთრებით შიგნიკახეთი, როგორც ზემოთაც იყო აღნიშნული, სამი მხრით (ჩრდილოეთიდან, ჩრდილო-დასავლეთიდან და დასავლეთიდან) შემოფარგლულია მაღალი ქედებით, რომლებიც იცავენ მას ჰაერის ცივი მასების ეელის ზედაპირზე უშუალო შემოჭრისაგან. შორეული ჩრდილოეთის პოლარული ოლქებიდან ჰაერის ცივი მასების შემოჭრა კახეთში ზოგიერთ წლებში ხდება უმთავრესად შავი ზღვიდან, მთავარი კავკასიონის სამხრეთი ფერდობების გასწვრივ, ალაზნის ეელის ზედაპირიდან $2-3$ კილომეტრის სიმაღლეზე და იწვევს ჰაერის ძლიერ გაციებას. მოსალოდნელი იქნებოდა ჰაერის უფრო მეტად გაციება, რომ კახეთს არ ჰქონდეს თავისუფალი და ფართო გასასვლელი აღმოსავლეთით და სამხრეთ-აღმოსავლეთით. ეს გარემოება მეტად ხელსაყრელია, იგი საკმაოდ აწელებს როგორც შემოჭრის, რილად, ისე მაღალი მთების სიცივის გავლენას, რადგანაც მთებიდან ძირს დაშვებული ცივი ჰაერი ეელში არ ჩერდება და სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ მიედინება. ყოველივე ამის შედეგია კახეთის ჰაერის ერთგვარი ზომიერება.

ჰაერის ტემპერატურა. ცნობილია, რომ ჰაერის ტემპერატურის აბსოლუტური ოდენობა, მისი განაწილება და მსუელელობა დროის მანძილზე ძირითადად დამოკიდებულია ადგილის გეოგრაფიულ მდებარეობაზე და მისი ზედაპირის ტოპოგრაფიულ პირობებზე.

ვაკე ადგილებში ჰაერის ტემპერატურა ბევრად არის დამოკიდებული მის გარშემო მდებარე მთებისავე. მაღალი მთები, ერთი მხრით, იფარავენ მას ქარისაგან, მაგრამ, მეორე მხრით, თუ ეელს არა აქვს თავისუფალი გასავალი, ხელს უწყობენ ცივი ჰაერის დაგროვებას დაბლობში, რაც ძლიერ გავლენას ახდენს სითბოს ბრუნვაზე.

მეტეოროლოგიური სადგურების მრავალწლიური მონაცემები საშუალებას იძლევა დავასკვნათ, რომ ალაზნის ველის ჰავა თვისობრივად თანაბარია, ხოლო ტემპერატურის რაოდენობრივი ცვალებადობა დამოკიდებულია ადგილის ჰორიზონტალური და ვერტიკალური ზონალიზაციაზე. ამას ადასტურებენ ტემპერატურის წლიური და საშუალო ოდენობანი: ჰაერის ყველაზე მაღალი წლიური საშუალო ტემპერატურა არის წნორისწყალში ($H = 273$ მეტრი), ყველაზე მცირე საგარეჯოში ($H = 803$ მეტრი). ზღვის დონიდან დაახლოებით 600 მეტრის სიმაღლეზე მდებარე ადგილების საშუალო წლიური ტემპერატურა 12° ფარგლებში ექცევა, 600 მეტრზე მაღლა მდებარე ადგილების ტემპერატურა კლებულობს დაახლოებით $1/2^{\circ}$ -ით ყოველ 100 მეტრზე, ხოლო 600 მეტრზე ქვეით მდებარე ადგილებისა მატულობს მეტად უმნიშვნელოდ. ცხადია, ამ მონაცემების საფუძველზე მწვლია ტემპერატურის დაცემის ვერტიკალური გრადიენტის გამოყვანა, რადგანაც ტემპერატურის დაცემის სიდიდის მხრივ ჩვენ სადგურების ორ ჯგუფთან გვაქვს საქმე, სახელდობრ, ერთია წინანდალი, მუჟუხანი, ნაფარეული, ცოდნის კარი, სადაც ტემპერატურის დაცემის გრადიენტი მეტად მცირეა და უდრის $0,18^{\circ}$ და მეორე — საგარეჯო, იყალთო, ურიათუხანი, ახტალა, წნორისწყალი, სადაც გრადიენტი თითქმის ნარმალებულია და უდრის $0,42^{\circ}$ ყოველ 100 მეტრ სიმაღლეზე. ამ მოვლენას ა. შატკვი ხსნის ორი პირობის ურთიერთმოქმედებით, სახელდობრ, ტემპერატურის მატებით განედის მიმართულებით და ტემპერატურული ინვერსიების (მთებიდან ღამის განმავლობაში ჰაერის ცივი მსების შემოქრის) გავლენით.

ზოგადად კახეთის ჰავა ზომიერ-თბილია, იგი მეტად ხელშემწყობია მევენახეობისა და სხვა ტექნიკური კულტურების განვითარებისათვის. ჰაერის თბიერების მიხედვით კახეთის მევენახეობის ძირითადი რაიონები საქმაოდ განსხვავდებიან ურთიერთისაგან. ჰაერის ეს განსხვავება დიდ გავლენას ახდენს ვაზის მოსავლიანობაზე, ღვინის ხარისხზე და მის მრავალფეროვნებაზე. ალაზნის დინების მიმართულებით, ე. ი. ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ ჰაერის თბიერება კანონზომიერად მატულობს. ასე, მაგალითად, პანკისის ხეობა, ჯოჯოხეთში მოპოვებულ მონაცემების მიხედვით, უფრო გრილია, ვინემ ახმეტა, განსხვავდება ჰაერის თბიერებაში მათ შორის საშუალოდ $0,5^{\circ}$ აღწევს. თელავის რაიონის ჰავა დიდად არ განსხვავდება ახმეტის ჰაერისაგან, მაგრამ თბიერების ოდენავე მატება აქ მიიწევა შესამჩნევია, იგი უფრო მეტს უნდა ყოფილიყო, რომ იყალთოს შემადლებული ზონა არ ამცირებდეს მას. ამ ზონის სიმაღლე 740 მეტრს აღწევს ზღვის დონიდან, რის გამო მისი ჰაერის წლიური ტემპერატურა დაახლოებით $0,5$ უფრო ნაკლებია, ვინემ თელავის, ან ახმეტისა. გურჯაანის რაიონი საგრძობლად უფრო თბილია, ვინემ თელავისა, ჰაერის მრავალწლიური საშუალო ტემპერატურა დაახლოებით ერთი გრადუსით მეტია, ვინემ თელავში. შემდეგი რაიონი სიღნაღისა წნორისწყლის ზონაში ყველაზე უთბილესია, ხოლო საგარეჯოს შემადლებული ზონა ყველაზე უფრო გრილია კახეთში. ალაზნის მარცხენა მხარე, ფერდობების სამხრეთ და სამხრეთ-დასავლეთით მდებარეობის გამო, მის თავში (ნაფარეულის ზონა) უფრო თბილია, ვინემ მისი მოპირდაპირე თელავის ზონა, მაგრამ ალაზნის მარცხენა მხარეზე თბიერების საერთო მატება ჩრდილოეთ-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ უფრო მკრთლად არის გამოსახული, ვინემ მარჯვენა მხარეზე, რადგან ნალექების რაოდენობა ამ მხარეზე კი არ მცირდება ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ; არამედ მატულობს. ამიტომ ამ მხარის მოსახლენე ზაქათალის რაიონშიაც კი ჰაერის მრავალწლიური საშუალო ტემპერატურა საშუალოდ მხოლოდ $0,2$ გრადუსით მეტია, ვინემ ნაფარეულში. დაახლოებით ასეთივე თბიერება გვაქვს ჩვენ თბილისშიაც.

ჰაერის თბიერების მომატება და შემცირება კახეთში ცალკეული თვეების მიხედვით შემდეგნაირად მიმდინარეობს: იანვარი ყველაზე ცივი თვეა, თებერვალში იწყება თბიერების ოდენავე მატება, თუმცა იგი თითქმის ისეთივეა, როგორც იანვარში. შემდეგ იწყება თბიერების სწრაფი მატება, ოდენობრივ თითქმის თანაბრად, მარტსა, აპრილსა და მაისში, ხოლო ივნისსა და ივლისში თბიერების მატების ტემპი თანდათან ნელდება და აგვისტოში იგი სრულიად წყდება. სექტემბრიდან ნოემბრამდე (ამის ჩათვლით) იწყება უფრო სწრაფი დაცემა თბიერებისა, ვიდრე გაზაფხულის მატება იყო, ხოლო დეკემბერში დაცემა თბიერებისა ნელდება.

ზამთრის პერიოდის საშუალო თვიური ტემპერატურა, მიუხედავად არქტიკული ცივი ჰაერის უარყოფითი მოქმედებისა, მრავალი წლის მანძილზე თითქმის ერთი კილომეტრის სიმაღლეზედაც კი არ არის უარყოფითი. საერთოდ, მრავალი წლის მანძილზე წელიწადის არც ერთ თვეში ჰაერის საშუალო ტემპერატურა არ ეცემა 0° ქვეით, მხოლოდ ზოგიერთ გამოჩაყლის შემთხვევაში ეცემა იგი 0° ქვეით. საერთოდ, კახეთში ხანგრძლივი ყინვები არ იცის, ჩვეულებრივ, რაც ღამის განმავლობაში იყინება, ღღვება

დღისით. უღელმო დღეთა რაოდენობა წლის განმავლობაში მერყეობს 3-დან 12-მდე და ძირითადად მოდის იანვარსა, თებერვალსა და დეკემბერზე, ისიც უფრო ხშირად მაღლობ, ვიდრე დაბლობ ზოლში.

ასოლოტური მინიმუმების მრავალწლიური საშუალო ტემპერატურები იწყება ნოემბრიდან და თანდათან ძლიერდება მარტამდე, ხოლო მარტში იგი წყდება. ტემპერატურის ყველაზე მაღალი საშუალო აბსოლუტური მინიმუმები მოდის თებერვალში — 10° (ნაფარეული, კოდნისკარი) და — 7° (წნორისწყალი). ზოგიერთ წლებში შესაძლებელია ტემპერატურის დაცემა — 13° დან — 18° მდე.

ნალექები კახეთში ატმოსფერული ნალექების რაოდენობაზე და მის განაწილებაზე გადაწყვეტ გავლენას ახდენს მთავარი კავკასიონისა და ციხ-გომპორის ქედების სიახლოვე. ნალექების ვანაწილება კახეთში შემდეგია: უფრო მეტი რაოდენობის ატმოსფერული ნალექები ალაზნის მარცხენა მხარეზე მოდის. ალაზნის მარჯვენა მხარე ნალექების უფრო მეტი რაოდენობით ხასიათდება, ხოლო გარე კახეთს საშუალო ადგილი უჭირავს მათ შორის.

ალაზნის მარცხენა მხარეზე ატმოსფერული ნალექების წლიური ჯამი ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ თანდათან მატულობს. ყველაზე მეტი რაოდენობის ატმოსფერული ნალექები ნაფარეულის ზონაში მოდის, შემდეგ იგი თანდათან მატულობს და ყვარგლში საშუალოდ 80 მმ-ით უფრო მეტი რაოდენობის ნალექები მოდის, ვინემ ნაფარეულში. ლავოდენის რაიონში ატმოსფერული ნალექების ჯამი უდრის რაოდენობას აღწევს: აქ იგი 100-120 მმ-ით მეტია, ვინემ ნაფარეულში, ხოლო მოსახლეურ ზაქათლის რაიონში დასლოებით 100 მილიმეტრით უფრო მეტი ნალექები მოდის, ვინემ ლავოდენში.

ალაზნის მარჯვენა მხარეზე ნალექების წლიური ჯამი სამხრეთ-აღმოსავლეთიდან ჩრდილო-დასავლეთისაკენ მატულობს. ყველაზე მეტი რაოდენობის ნალექები სიღნაღისა და წნორისწყლის ზონაში მოდის. ზეით ალაზნის დინების წინააღმდეგ, ნალექების რაოდენობა მატულობს. კარდანახში უყვე 100 მილიმეტრით მეტი ნალექები მოდის, ვინემ წნორისწყალში. მუყუნისა და წინანდლის მიმართულებით ატმოსფერული ნალექების ჯამი მატულობს და აღწევს უდრის რაოდენობას თეთრწყლებში.

გარე კახეთს, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, საშუალო ადგილი უჭირავს. ალაზნის მარცხენა მხარეზე გაცილებით უფრო მეტი რაოდენობის ნალექები მოდის, ვინემ გარე კახეთში. ალაზნის მარჯვენა მხარის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილშიაც უფრო მეტი რაოდენობის ნალექები მოდის, ვინემ გარე კახეთში. ატმოსფერული ნალექების წლიური ჯამის მიხედვით გარე კახეთი ყველაზე მეტად ქიზიყს უახლოვდება ასე, მაგალითად, საგარეჯოში და წნორისწყალში მოსულ ნალექების წლიური ჯამს შორის განსხვავება საშუალოდ არ აღემატება 24 მილიმეტრს, აღნიშნულის მიუხედავად, გარე კახეთში მოსული ნალექების ჯამი მეტია თბილისისაზე და იგი საესებით საკმარისია ვაზის კულტურისათვის.

როგორც მოყვანილ მონაცემებიდან ჩანს, ნალექების განაწილება კახეთის ძირითადი მაკრორაიონების მიხედვით ერთგვარ კანონზომიერებას ამჟღავნებს, სახელდობრ, ნალექების რაოდენობა ალაზნის მარჯვენა მხარის ჩრდილო-დასავლეთი ნაწილიდან მოკიდებული სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ. თანდათან კლებულობს და ქიზიყში ნალექების რაოდენობა საგრძობლად მცირდება. ალაზნის მარცხენა ნაპირზე, პირიქით, ნალექების რაოდენობა მატულობს ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ მდ. ალაზნის დინების მიმართულებით, ნაფარეულიდან ლავოდენამდე.

იერის ველი გაცილებით უფრო ნაკლებ ნალექებს იღებს წლის განმავლობაში, ვიდრე ალაზნისა. ნალექების წლიური განაწილება ალაზნისა და იერის ველზე თითქმის თანაბარია: ნალექების ყველაზე მეტი რაოდენობა იანვარში მოდის. ვაზაფხულისათვის ნალექების რაოდენობა თანდათანობით მატულობს და მისში მაქსიმუმს აღწევს. შემდეგ თანდათან კლებულობს აგვისტოს დამლევამდე; სექტემბერში ისევ მატულობს, შემდეგ კიდევ ხელახლა კლებულობს და მინიმუმამდე ეცემა იანვარში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ცალკეული წლების მანძილზე ნალექების წლიური მსვლელობა ძლიერ მკვეთრად ირდება ნალექების ოდენობის ძლიერი ცვალებადობის გამო. ასე, მაგალითად, ნალექების წლიური ოდენობა ნაფარეულში საგრძობლად მერყეობს მაშინ, როდესაც მისი საშუალო შედარებით უფრო მაკარია. ეს გარემოება იმით არის გამოწვეული, რომ ნალექები კახეთში ადგილობრივი — ღრუბლოვანი ხასიათისაა. ხანგრძლივი, მძიმე და წერილი წვიმა კახეთში თითქმის არ იცის. კახეთის ნალექები უფრო ხშირად დამახასიათებელია ჰაერის არამყარი ცივი მასებისათვის, რის გამოც ზამთრობით ხშირია დიდი თოვლიანობა, ხოლო ზაფხულში კოკისპირული წვიმები ელვა-ქუზილით და სეტყვით. წვიმები დღეთა უდრის რიცხვი, წლის ყველა თვის განმავლობაში, მისის გამოკლებით, საშუალოდ აღწევს 8—10-ს, ხოლო მისში 20-სა და მეტს.

ყველაზე გვალიანი თვეებია კახეთში ივლისი და აგვისტო. უფრო მეტად გვალია ქიზიყში იცის. ამ თვეებში გვალიანობა გამოწვეულია როგორც ნალექების სიმცირით, ისე მაღალი ტემპერატურებით, მცენარეულობის მიერ წყლის გადიდებული აორთქლებით და ჰაერის დაბალი შეფარდებითი სინოტივით. ამასთან, მხედველობაში მისაღებია ისიც, რომ ზაფხულის წვიმები ძირითადად კოკისპირულია, რელიეფის

მაგარიანობის გამო ნაღებები მიეღინება დაბლობ ადგილებში ალაზნისაკენ და არ ქნის წყლის მარაგს ნიადაგში.

სეტყვა კახეთისათვის ყველაზე დიდი უბედურებაა. იგი აზიანებს თითქმის ყველა სასოფლო-სამეურნეო კულტურას, განსაკუთრებით მრავალწლიურ ნარგავებს. ვენახს, ხეხილის ბაღებს და სხვ. უფრო ხშირად სეტყვა კახეთში იწყება აპრილიდან და მოდის ძირითადად მთის ფერდობებზე, ხოლო მაისიდან ოქტომბრამდე იგი მოსალოდნელია მთელ კახეთში როგორც ფერდობებზე, ისე ბარშიც. ნოემბერში, დეკემბერში, იანვარსა და თებერვალში სეტყვა სრულიად არ მოდის.

მრავალი წლის დაკვირვების შედეგად გამოარკვეულია, რომ სეტყვა ყველაზე ხშირად მაისსა და ივნისში მოდის და, ამასთან, უფრო ხშირად ისეტყვება იყოლოთ, ახმეტა, კარდანახი, ხოლო შედარებით ნაკლებ — თელავი და ახტალა. საერთოდ, უფრო ხშირად და უფრო ძლიერად ისეტყვება მთის ფერდობებში, ვიდრე ვაკე ადგილებში.

ჩვეულებრივად, გაზაფხულის უკანასკნელი ყინვები კახეთში აპრილში თავდება (საშუალოდ მარტის ბოლო რიცხვებში), ხოლო შემოდგომის პირველი ყინვები ნოემბერში იწყება (საშუალოდ ნოემბრის მე-სამე დეკადაში). ეს ყინვები უფრო ხშირად ძლივს აღწევს ერთ გრადუსამდე. ყინვა წარმოიშობა მოწმენდილ და შშრალ ამინდში, როცა ჰაერის წნევა მაღალია და სითბოს აფრქვევა სივრცეში გაადვილებულია. ეს ყინვები შეიძლება იყოს ადგილობრივი ან ატმოსფეროს შორეული დინამიკური აღშფოთებით გამოწვეული. ადგილობრივი წარმოშობის ყინვები, წარმოქმნილი ჰაერის მიწისპირა ფენების რადიაციური გაციელების გამო, უფრო ხშირად მოსალოდნელია ოქტომბრიდან 1 აპრილამდე. ამის შემდეგ, აპრილის ყინვები ჩვეულებრივ არ არის ადგილობრივი წარმოშობისა და გამოწვეულია შორეული მხარეებიდან ჰაერის ცივი მასების შემოჭრით. შემოდგომის უკანასკნელი თვეების ყინვები უფრო ხშირად ადგილობრივი წარმოშობისაა.

სავეგეტაციო პერიოდი. სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის დადგენის საერთოდ მიღებული წესები (+5°-დან გაზაფხულზე +5°-მდე შემოდგომით) კახეთში ნაკლებ გამოსადეგია, რადგანაც ამ პერიოდში როგორც გაზაფხულზე, ისე შემოდგომით, ხშირად მოსალოდნელია ყინვები — 8°-დან — 14 გრადუსამდე (ა. შატსკი). ამიტომ სავეგეტაციო პერიოდის დასაწყისად გაზაფხულზე და მის დამთავრებად შემოდგომით უკანასკნელ ხანებში თელიან საშუალო დღეობური ტემპერატურის +5 გრადუსიან მინიმუმის დადგომას გაზაფხულზე და მის დამთავრებას შემოდგომით. ეს პერიოდი კახეთში იწყება დაახლოებით 5 აპრილიდან და მთავრდება 5 ნოემბერს, შეადგენს 210 დღეს და თავისუფალია გაზაფხულის ყინვებისაგან. ჰაერის საშუალო ტემპერატურა ამ პერიოდში აღწევს +18,5°, რაც საერთო ჯამში 3,885° სითბოს შეადგენს. ეს ხანგრძლივი სავეგეტაციო პერიოდი, შეზავებული ნალექების საკმაო რაოდენობასთან, დიდ შესაძლებლობას იძლევა ძვირფასი ტექნიკური კულტურების: ვახის, ბაშვის, თამბაქოს, ზეთიხილის და სხვ. გავრცელებისას კახეთში.

სოფლის მეურნეობის თელსაზრისით ჰაერის შეფასებისათვის საერთო წესები და მეთოდები არ არსებობს. ერთი მხრით ეს გასაგებია არის, რადგანაც ამ საკითხის გადაწყვეტა დამოკიდებულია არა მარტო გარემოს ფიზიკური თვისებებისაგან (ჰაერისაგან), არამედ, ამასთან ერთად, თვით ამ გარემოში აღზრდილი ობიექტის (მცენარის) ბიოლოგიური თვისებებისაგან. ამიტომ ჰაერის მონაცემების გამოსაყენებლად სოფლის მეურნეობაში შემუშავებულია მეტეოროლოგიური მონაცემების დაშუშების სხვადასხვა სქემები. მათში თავისი სიმარტივითა და სისუსტითა გამოირჩევა საბჭოთა მეცნიერის პოფ. სელიანინოვის კლიმატური დარაიონების სქემა, დამყარებული ვალკეული კულტურების მიხედვით ძირითადად აქტიურ ტემპერატურათა ჯამის, ჰიდროთერმული კოეფიციენტისა და მცენარის დაზამტრების პირობების აღრიცხვის საკირობაზე. როგორც ცნობილია, მცენარის სიციხისათვის აუცილებელია სინათლე, ჰაერი, სითბო და წყალი. გარემოს დანარჩენ ფაქტორებს გადაწყვეტი მნიშვნელობა არა აქვს, მათ მნიშვნელობა ენიჭება მაშინ, როდესაც აღწევენ უმაღლეს ინტენსიუობას.

ჰაერი, როგორც ვიცით, საკმარისია დღეობის ყველა კუთხეში და ყველა დროის მანძილზე, ამიტომ მისი აღრიცხვა არ არის საჭირო. სინათლის ინტენსიუობის ღირებულება დამოკიდებულია მზის სიმაღლეზე პორიონტიდან, ჰაერის გამჭვირვალობაზე, მოღრუბულობაზე და სხვ. სინათლის ინტენსიუობის სიმეტრიკ ან სიკაზმე სავეგეტაციო პერიოდის მანძილზე შედარებით მკვეთრად გამოისახულია დღეობის მხოლოდ განსაზღვრულ ნაწილში, მაგალითად, ღრუბლიან ინგლისში და ყირიზეთის კავკასია ტრამპლებში, მთელ დღეობის ზურგზე, პოლუსებიდან დაწყებული ეკვატორამდე, მცენარე უზრუნველყოფილია სინათლით. სინათლის ინტენსიუობის ცვალებადობა ხშირად იფარება ადგილის რელიეფისა ან ექსპოზიციის

გავლენით, ამიტომ მისი ინტენსივობის აღრიცხვა საკვლევებელი არ არის, რადგანაც იგი უფრო სწორად მიკროკლიმატურ ხასიათს იღებს. ხოლო სინათლის ხანგრძლიობის აღრიცხვა მეტად მარტივია, რადგან დღისა და ღამის ხანგრძლიობა დამოკიდებულია მხოლოდ ადგილის განედზე — მის გეოგრაფიულ მდებარეობაზე. სითბოს მნიშვნელობა მცენარისათვის ისევე დიდია, როგორც ჰაერისა და სინათლისა, მხოლოდ მათგან განსხვავებით მისი ოდენობის ცვალებადობა როგორც დროის მანძილზე, ისე ადგილის გეოგრაფიული მდებარეობისა და ტოპოგრაფიული პირობების მიხედვით მეტად დიდია. ამის გამო თბიერების აღრიცხვა საევეტაციო პერიოდის მანძილზე და მცენარის მასზე რეაგირების შესწავლა აუცილებელ პირობას და საფუძველს წარმოადგენს აგროკლიმატური დარღობებისათვის. წყალი მცენარის ზრდისას აუცილებელ პირობას წარმოადგენს, მაგრამ მას არ შეუძლია მცენარის განვითარების წარმართვა-რეგულირება, ეს მთლიანად დამოკიდებულია სითბოსა და სინათლეზე. გარდა ამისა, აუცილებელია აღრიცხვის მრავალწლიანი მცენარეების და საშემოდგომო კულტურების დაზოგვის პირობებიც.

ამრიგად, ჯიშების შერჩევა და განლაგება ცალკეული ადგილების ჰაერის მაჩვენებლების მიხედვით პირველ რიგში მოითხოვს: 1. საევეტაციო პერიოდის თბიერების რესურსების აღრიცხვას, 2. იმავე პერიოდის წყლით უზრუნველყოფის საკითხის გადაჭრას და 3. მცენარის გამოზამთრების პირობების სწორ შეფასებას.

ა) თბიერების რესურსების აღრიცხვა. ვაზის ევეტაციის დადგომისა და დამთავრების ყველაზე საიმედო საზომად ითვლება ჰაერის საშუალო ტემპერატურის მყარი დადგომა 10° -ს ზევით. ამ ტემპერატურაზე ვაზი იწყებს ევეტაციას გაზაფხულზე და ამთავრებს შემოდგომაში. ვაზისათვის 10° ტემპერატურა ითვლება განვითარების, სიკაცხლის დასაწყისად, ამაზე დაბალი ტემპერატურის დროს იგი არ ვითარდება. ტემპერატურები 10 გრადუსს ზევით ითვლება ვაზისათვის აქტიურად, ხოლო ევეტურად ითვლება ის ტემპერატურები, რომლის დროს მცენარე გაივლის განვითარების ამა თუ იმ ფაზას და გადადის განვითარების შემდგომ ფაზაში. თუ ტემპერატურა არ არის საკმარისი, შემდგომი ფაზის გავლა ფერხდება, ჩერდება. მრავალ ადგილას ჩატარებული დაკვირვებებით დადასტურდა, რომ საშუალო ხარისხის მოსავლის მისაღებად ვაზისათვის საჭიროა, რომ აქტიური ტემპერატურების ჯამი 2500 გრადუსს უდრიდეს. აქტიური ტემპერატურების ჯამი უნდა აერთებდეს ოპტიუმამდე მზარდი ჰაერის ტემპერატურის დონეს და ვაზის განვითარების სრული ციკლის დამთავრებისათვის საჭირო დროს. მხოლოდ ასეთი ჯამი ტემპერატურისა არის საჭირო მცენარისათვის. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ აქტიურ ტემპერატურათა ჯამში შემაჯავლი ტემპერატურის დონის სიმალეს გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვს, რა სიდიდისაა არ უნდა იყოს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი, ვაზის განვითარების სტადიების გავლა ჩერდება, თუ რომ ტემპერატურის დონის (ყველაზე თბილი თვის ჰაერის საშუალო ტემპერატურა) სიმალის საჭირო მინიმუმი არ არის მოცემული (ვაზისათვის ტემპერატურის დონის მინიმუმი 16° -ს უდრის). ასე, მაგალითად, ფ. დავითაიას ცნობით სან-ფრანცისკოს უბის სანაპიროზე, მიუხედავად იმისა, რომ აქტიური ტემპერატურების ჯამი აღწევს 4900 -ს, მხოლოდ ზოგიერთი ვაზის ჯიშში მწიფდება საცემბით, რადგანაც ტემპერატურის დონის სიმალე (ყველაზე თბილი თვის ტემპერატურა) არ აღემატება $16,1^{\circ}$ -ს.

ბ) ნალექების რაოდენობის აღრიცხვის დღემდე არსებული წესები არ იძლეოდა სწორ წარმოდგენას წყლის მარაგზე და მის საჭიროებაზე მცენარის განვითარების ფაზების მიხედვით. მართლაც, ნალექების ჯამში არ არის მოცემული ნალექების მსვლელობა მცენარის განვითარების ფაზების მიხედვით და მისი ხარჯვა რელიეფის არასწორი მოხაზულობის, ნიადაგისა და მცენარის მიერ აორთქლებაზე ტემპერატურის სიდიდესთან და დაქანების სიძლიერესთან დაკავშირებით და სხვ. ყველა ამის გამო შეეკადნენ მცენარის მიერ წყლის ხარჯვა საკვები ნივთიერებების გადნაცვლებასა და აორთქლებაზე შეფერადებით ნალექების რაოდენობასთან და ამ შეფერადებას უწოდებს ჰიდროთერმული კოეფიციენტი. პროფ. გ. სელიანინოვის ემპირიული დაკვირვების შედეგად დადასტურდა, რომ ტემპერატურათა ჯამი, აბოლირი 80° -ს ზევით წყლის თბილ ნახევარში და გაყოფილი ათზე, ძალზე უსაბლოლოდ ამავე პერიოდში ვიღდეს ეკაპარომეტრული ვაზომილ წყლის აორთქლება. ამის საფუძველზე გ. სელიანინოვმა შემოიღო ჰიდროთერმული კოეფიციენტი, რომელიც წარმოადგენს ნალექების ჯამს გაყოფილს ათჯერ შემკირებულ ტემპერატურის ჯამზე. ეს კოეფიციენტი შედარებით კარგად გამოსახავს წყლის პირობითს ბალანსს. ასე, მაგალითად, კოეფიციენტი 1 ნიშნავს, რომ ნალექების რაოდენობა უდრის მცენარის ხარჯვას. 1 -ზე ნაკლები კოეფიციენტი ნიშნავს ნალექების სიმცირეს და, პირაქით, 1 -ზე მეტი ნალექების სიჭარბეს მცენარის ხარჯვასთან შედარებით. ვაზისათვის კოეფიციენტი $0,5$ მიღებულია საზღვრად. ამ კოეფიციენტის შემკირების შემთხვევაში ვაზის ევეტაცია სუსტდება და მას მორწყვა სჭირდება.

გ) ვაზის მრავალწლიანობის გამო წლიურ საშუალოებს ტემპერატურის აბსოლუტური მინიმუმებიდან დიდი მნიშვნელობა აქვს ვაზისათვის, რადგანაც იგი საზღვრავს მევენახეობის გავრცელების შესაძლებლობას ჩრდილოეთით და მაღალმთიან რაიონებში. უკანასკნელ გამოკვლევათ მიხედვით (ფ. დავითაია), მევენახეობის თავისუფალი გავრცელების საზღვრად ათვლება იზოხაზი მინუს 15° ტემპერატურების აბსოლუტური მინიმუმებიდან, ხოლო მინუს 35° გრადუსი წყვეტს დასამარხი ევენახეების გავრცელების საზღვარს ევენახეების დამარხვის თანამედროვე აგროტექნიკის პირობებში.

მოთხოვნილებებს ჰაისი მიმართ კახეთი მთლიანად აკმაყოფილებს, პირიქით, მევენახეობის ძირითად რაიონებში ჰაისი შესაძლებლობანი ქარბადაც არის წარმოდგენილი. ასე, მაგალითად, მევენახეობის ძირითად რაიონებში ჯამი აქტიური ტემპერატურებისა, ათვლილი 10°-ს ზევით, ცალკეული წლების მიხედვით მერყეობს 3000°-დან 4000°-მდე, წყლის პირობითი ბალანსი, გამოსახული ჰიდროთერმული კოეფიციენტით, მერყეობს 0,8-დან 1,8-მდე, ხოლო წლიური საშუალოები ტემპერატურების აბსოლუტური მინიმუმიდან არ ეცემა მინუს 15-ს ქვევით; მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში და ზოგიერთ წლებშია შესაძლებელი აბსოლუტური მინიმუმის საშუალო 18°-მდე დაცემა.

ზემოაღნიშნულის ნათელსაყოფად, სახელობრ, კახეთის ძირითადი მევენახეობის რაიონების ჰაისი პირობების დასახსიათებლად, ქვემოთ მოყვანილია კ. კელენჯერიძის შრომიდან ჰაერის საშუალო ტემპერატურები მაისიდან სექტემბრამდე (ამის ჩათვლით), ამ პერიოდისათვის აქტიურ ტემპერატურათა ჯამისა და ჰიდროთერმული კოეფიციენტის გამოყვანით. იქვე შესადაგებლად მოყვანილია აგრეთვე ვაზის კულტურის ძირითადი კლიმატური მაჩვენებლები აქტიურ ტემპერატურათა ჯამის გამოყვანით ვაზის საევეტაციო პერიოდთან შეფარდებით აპრილიდან ოქტომბრამდე (ამის ჩათვლით), რადგანაც 10° ზევით ტემპერატურები კახეთში იწყება აპრილის პირველი დეკადიდან და გრძელდება ნოემბრის პირველ დეკადამდე. ამასთან დაკავშირებით კახეთისათვის უფრო დამახასიათებელია აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი, ათვლილი აპრილიდან ოქტომბრამდე (ამის ჩათვლით), რადგანაც ეს ჯამი (3692,8—4311,0°) უკეთ გამოხატავს კახეთის თერმულ შესაძლებლობას. კახეთის საწარმოო ვაზის ჯიშები ჰაისი თერმულ შესაძლებლობას მთლიანად და ყოველწლიურად ვერ იყენებს, რადგანაც შედარებით ადრე, მესამე პერიოდში მწიფდება. კახეთში თავისუფლად შეიძლება დამწიფდეს სემპროის მეთაბე პერიოდის ვაზის ჯიშებიც, ამისათვის, ეს ჯიშები 10—12 დღით უფრო გვიან უნდა დაიკრიფოს, ვიდრე რქაწითელი, მაგალითად, კოლიკოური კარგად მწიფდება ლავოდების რაიონში და თელავშიც, მაგრამ ის 10—12 დღით უფრო გვიან უნდა დაიკრიფოს რქაწითელთან შედარებით.

ამასთან დაკავშირებით ქვემოთ მოყვანილია კახეთის მთავარი საწარმოო ვაზის ჯიშების საევეტაციო ფაზების მსვლელობა თელავში. როგორც ცხრილში მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს, საფერაის სრული დამწიფებისათვის საკმარისია ცალკეული წლების მიხედვით ჯამი აქტიურ ტემპერატურებისა 2758°—3173,9 გრადუსი, ხოლო საშუალოდ იგი მწიფდება 2942° ტემპერატურის დროს. რქაწითელისათვის აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი ცოტა უფრო მეტია საჭირო. საშუალოდ მისთვის საკმარისია 3051°. წყლის პირობითი ბალანსი, გამოსახული ჰიდროთერმული კოეფიციენტით, საესებით საკმარისია წლის თბილ მერეო ნახევარში, ერთგვარ სინაკლულეს წყლისას ვაზი განიცდის მხოლოდ ივლის-აგვისტოს განმეობლობაში.

✓ საერთოდ, ვაზის კულტურის კლიმატური მაჩვენებლები განსაზღვრავს მევენახეობის განვითარებას, მათ გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვთ ვაზის მოსავლიანობისა და პროდუქციის ხარისხის თვალსაზრისით. ამ მაჩვენებლებში მთავარია: აქტიური ტემპერატურების ჯამი, ჰაერის საშუალო ტემპერატურის დონე (ყველაზე თბილი თვის ტემპერატურა არ უნდა იყოს 17°-ზე დაბალი), ნალექების რაოდენობა და საშუალო წლიურები ჰაერის აბსოლუტური მინიმუმებიდან. ამ მაჩვენებლებიდან აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი წყლის პირობითს ბალანსთან ერთად განსაზღვრავს ყურძნის ხარისხს და მეღვინეობის პირობათულებას. ასე, მაგალითად, რაც უფრო ჩრდილოეთით ან რაც უფრო მაღლა მდებარეობს ადგილი ზღვის დონიდან, მით უფრო ნაკლებია ამ ადგილის ტემპერატურათა ჯამი და მით უფრო მსუბუქი სუფრის მიმართულების ღვინოების მიღება შესაძლებელია. სამხრეთისაკენ გადანაცვლებით ან ადგილის დაბალეობის შედეგად ტემპერატურის ჯამი მატულობს და დონოა უფრო სხეულოანი და ხარისხიანი დგება, კიდევ უფრო სამხრეთისაკენ გადანაცვლებით ღვინოში მატულობს ალკოჰოლი და სხეული, იგი მძიმე, მაგარი და სადესერტო მიმართულებისა დგება. ჰაისი ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია საბჭოთა კავშირის მევენახეობის რაიონების კლიმატური მაჩვენებლები ამ რაიონების ძირითადი მიმართულების ჩვენებით.

ვაზის კულტურის ძირითადი კლიმატური მაჩვენებლები

მეტ. სადგურის ადგილმდებარეობა	100 ტემპერატურის საშუალო დღიური სიჩქარე	საშუალო დღიური ტემპერატურის სიჩქარე	საშუალო დღიური ტემპერატურის სიჩქარე	საშუალო დღიური ტემპერატურის სიჩქარე	საშუალო დღიური ტემპერატურის სიჩქარე	მეცნიერება
საგარეუკო	13/4—23/10	3377,8	194	3692,8		
წინანდალი	7/4—4/11	3544,9	211	3892,4		
მუკუხანი	4/4—4/11	8593,5	214	3923,5		
ნაფარეული	4/4—5/11	3645,3	215	4011,3		
წნორისწყალი	—	3897,0	—	4311,0		

კახეთის მთავარი საწარმოო ვაზის ჯიშების სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობა

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო ფაზების დაწყების ვადები				სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლივობა დღეებში	აქტიური ტემპერატურების ჯამი ციურების გასაშუავებლად სრულ სიმწიფემდე	მოდრობები კოეფიციენტი
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ყვავილობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			

1. ს ა ზ რ ა ა ვ ი

კახეთი	1943	29/4	13/6	19/8	5/10	161	3173,9	1,51
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ფენახი	1944	25/4	7/6	25/8	20/9	148	2841,8	1,33
	1945	5/5	15/6	24/8	20/9	138	2834,5	1,23
	1946	26/4	12/6	23/8	10/9	137	2764,4	1,36
	1947	5/4	8/6	15/8	5/9	153	2900,2	1,69
	1948	26/4	9/6	14/8	18/9	145	3045,7	1,69
საშუალო		24/4	11/6	20/8	18/9	147	2942,4	1,58

2. რ კ ა წ ი თ ე ლ ი

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო ფაზების დაწყების ვადები				სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლივობა დღეებში	აქტიური ტემპერატურების ჯამი ციურების გასაშუავებლად სრულ სიმწიფემდე	მოდრობები კოეფიციენტი
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ყვავილობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			
კახეთი	1943	30/4	13/6	20/8	5/10	159	3133,4	1,53
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ფენახი	1944	26/4	8/6	25/8	25/9	153	3006,3	1,31
	1945	4/5	16/6	13/8	30/9	150	3036,1	1,14
	1946	27/4	10/6	24/8	20/9	147	2950,8	1,38
	1947	5/4	5/6	15/8	15/9	164	3038,5	1,75
	1948	28/4	8/6	9/8	23/9	149	3105,9	1,67
საშუალო		25/4	10/6	17/8	24/9	159	3,051,0	1,41

ამ მაჩვენებლების მიხედვით სუფრის მსუბუქი ხარისხის ღვინოები დგება იმ რაიონებში, სადაც ჯამი აქტიური ტემპერატურებისა მისიდან ოქტომბრამდე (ამ თვის ჩათვლით) მერყეობს 3,076°-დან 3,382°-მდე, ნალექების რაოდენობა 360-დან 640 მმ-მდე, ხოლო ყველაზე თბილი თვის საშუალო ტემპერატურა უდრის 22—23°-ს. სუფრის სრული სხეულოანი ღვინოები დგება იმ რაიონებში, სადაც ჯამი აქტიური ტემპერატურებისა მერყეობს საშუალოდ 3,480-დან 3,645 გრადუსამდე, ნალექების წლი-

ურს საშუალოები 423-დან 740 მილიმეტრამდე, ხოლო ჰაერის საშუალო ტემპერატურა ყველაზე თბილი თვისა შეადგენს 23,2°—24,2° გრადუსს.

მაგარი და სადესერტო ლენივები დგება იმ რაიონებში, სადაც ჯამი აქტიური ტემპერატურების სავსეგეტაცია პერიოდში (V—X) მერყეობს საშუალოდ 3750-დან 3900 გრადუსამდე, ყველაზე თბილი თვის საშუალო ტემპერატურის ღონე უდრის 23,9—26,8°, ხოლო წლიური ნალექების ჯამი მერყეობს 252-დან 368 მილიმეტრამდე (საქარის გამოკლებით, სადაც ნალექების ჯამი აღნიშნულზე საგრძობლად დიდია). ამით აიხსნება ის ვარეშობა, რომ საქარა იძლევა არა მაგარი და სადესერტო ტიპის ლენივებს, არამედ სუფრის შშრალ ხარისხოვან ლენივებს. საერთოდ, აქტიურ ტემპერატურათა ჯამსა და ნალექებს შორის გარკვეული დამოკიდებულება არსებობს. სახელდობრ, რაც უფრო მეტია ნალექების რაოდენობა ეაზის სიმწიფის დროს, მით უფრო მეტი ტემპერატურული ჯამია საქარო განსახლებული ხარისხის ლენის მი-

ვაზის კულტურის კლიმატური მაჩვენებლები

(შედგენილია ა. შატკის ნაშრომის და მსოფლიო აგროკლიმატური ცნობარია გამოყენებით)

მეტ. საუბურის ადგილმდებარეობა	გეოგრაფიული განილი	სიმაღლე ზღვის დონიდან	აბ-ზეივითა ყრადუსიანი ტემპერატურის დასაწყისის და მასა-სრული ვალეზი	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი 6 თვის განმავლობაში V—X	საშუალო ყარი-ოლის ნაგებობისა დღეებში	ვაკარა შეფერვატათი ტენიანობის წილები საშუალო %	აქტიურ ტემპერატურების ჯამი 7 თვის განმავლობაში (V—X)	შენიშნა
ა) სუფრის მ: მუბუქი ხარისხოვანი ლენის რაიონება:								
1. საგარეჯო	41°44	804	13/IV—23/X	3377,8	194	66	3692,3	
2. მებრანო	41°56	548	—	3388,3	—	01	3711,3	
3. ოფსა	46°30	60	24/IV—19/X	3218,4	179	79	3456,4	
4. აღმა-აბა	43°16	825	17/IV—5/X	3077,5	170	69	3365,6	
5. დონის რისტოვი	47°13	48	19/IV—15/X	3381,5	180	72	3651,5	
ბ) სუფრის სრული სხეულიანი მალახარისხოვანი ლენივების რაიონება								
6. წინანდლი	41°53	602	7/IV—4/XI	3544,3	214	60	3992,3	
7. შუტხანი	41°43	469	4/IV—4/XI	3493,4	224	72	3953,4	
8. იალბა	44°30	4	13/IV—11/XI	3630,5	213	68	3939,5	
9. კრასნოდარი	45°02	34	12/IV—27/X	3480,5	199	76	3798,5	
10. ნაეაფული	42°34	423	4/IV—5/XI	3645,3	215	74	4011,3	
გ) მაგარი და ხადხებერტო ლენივების რაიონება								
11. წორისწყალი	41°36	273	—	3597,0	—	—	4311,0	
12. დერხენი	42°04	8	17/IV—8/XI	3789,3	206	80	4077,3	
13. ტაშენტი	41°20	479	27/III—27/X	3898,4	213	60	4328,4	
14. კიოლუბადი	40°41	442	6/IV—4/XI	3749,9	213	71	4100,9	
15. საქარა	42°08	148	26/III—15/XI	3805,0	235	73	4155,0	

საღებად და, პირიქით, ნალექების შემცირების შემთხვევაში ეაზი აქტიურ ტემპერატურათა ნაკლები ჯამით კმაყოფილდება. ყველა ამის გამო აუცილებელი შეიქნა წყლის პირობითი ბალანსის დადგენა, რადგანაც ნალექების ჯამი არ იძლევა წარმოდგენას ნალექების მსულებლობაზე და მის ხარჯზე—აორთქლებაზე ნიადაგისა და მცენარის მიერ ჰაერის ტემპერატურის, სინოტოვისა და ქარების სიძლიერის მიხედვით. გარდა ამისა, ადგილის მთავარიანი რელიეფი და ქვენიდაგის ძლიერი წყალგამტარიანობა ადიდებს ნალექების უმიზნო ხარჯს და ამცირებს მის მარაგს ნიადაგში. ყველა ამის გამო შემოდებულა პიღროთერმული კოეფიციენტი, რომელიც შედარებით კარგად გამოახაავს წყლის პირობითს ბალანსს. ოპტიმუმად ითვლება ბალანსი 1,0—1,5 რაცა ხარჯი უდრის ნალექების მარაგს ან ოდნავ მასზე მეტია.

მევენახეობის თანამედროვე აგრომარია და მისი განვითარების პერსპექტივა

საქართველოს მევენახეობას უძველესი ისტორია აქვს. ჯერ კიდევ 431 წელს ახალ ერამდე, ქსენოფონტეს ცნობით, ლენო საქართველოში ყველგან იყო ცნობილი და ინახებოდა ქვეყრებში. პირველ საუკუნეში ახალ ერამდე სტრაბონის გეოგრაფიაში აღნიშნულია მელენივობის ფართო განვითარება გორ-ზენში (ქართლსა) და ალბანიაში (სახეთში) ვენახები აქ არ იბარებოდა და ექვს წელში ერთხელ ისხვლებოდა. რარაგის შიორი წოლიან იაზი მოსაიაოს იძოიოდა. ხოლო ძიოი იაზიბის მოსაიოიანობა იმიო-

ნად უხვი იყო, რომ საგრძნობი ნაწილი ყურძნისა დაუკრეფავი რჩებოდათ. საგრძნობლად უფრო გვიან, მეჩვიდმეტე საუკუნეში, ფრანგი მოვზაურის შარდენის ცნობით, საქართველოში ღვინო უხვად იყო. მისი სიტყვით, „არც იმისთანა ქვეყანა მოიპოვება, სადაც იმდენსა და ისეთ კარგ ღვინოს სვამდნენ... ეაზი აქ ხეებზე ადის, როგორც კოლხეთში. ტფილისიდან ბლომად გააქეთ ღვინო სასომხეთში, მილიაში და ისპანაში მეფეთა სუფრისათვის“.

მევენახეობა კახეთში საპატიაო დარგს და ხალხის ეკონომიური კეთილდღეობის წყაროს წარმოადგენდა. მოსახლეობა მას დიდი სიყვარულით ეკიდებოდა. ვაზის მოვლა-ვაშენებას მეფეებიც არ თაკილობდნენ, მათ დიდი ზეგები და მარნები ქონდათ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში. ცნობილი იყო მეფის ზეგები კახეთში, ქართლში, ბორჩალოში, სოფ. შულავერში დიდი ზვარი გააშენა ვახტანგ მეფემ 1784 წელს. ცნობილი იყო აგრეთვე „ბერების ზვარი“ სოფ. ხოდაშენში, „დელაფლის ზვარი“ მანავეში და სხვ.

კახეთში მევენახეობა ძველად ფართოდ იყო გავრცელებული. სტევენისა (1811 წ.) და გამბას (1820 წ.) ცნობით, ვენახებს იმ დროს უდიდესი ფართობი ექირა. მათი ვადმოცემით, მთელ ალაზნის ხეობაში ევენახები ერთი მეორეზე ჯაჭვის რგოლებით უყოფილა გადაბმული. მათი მოსახლიანობის შესახებ მოიპოვება ვ. ლენცის (1846 წ.) ცნობა, რომლის მიხედვით კახეთში ღვინის მთლიანი მოსავალი 2 მილიონზე მეტ ვედროს შეადგენდა, ხოლო მელვიეობის ნარჩენებიდან (ქაჭიდან) ყოველწლიურად იხდებოდა 50000 ეედრო არაყო.

ადგილობრივი ღვინოებიდან, სტევენისა და გამბას ცნობით, გამოირჩეოდნენ ახმეტის, კონდოლისა და წინანდლის მსუბუქი თეთრი ღვინოები და სიღნაღის მაზრის ზოგიერთი სოფლის ძლიერი მავარი ღვინოები.

კახეთის ღვინოების უფრო სრული დახასიათება, ძველი წყაროების მიხედვით, მოყვანილი აქვს საქ. მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილ წევრს პროფ. ნ. კეცხოველს პროფ. მ. რამიშვილის შრომის „გურისის, სამეგრელოს და აჭარის ვაზის ჯიშები“ წინასიტყვაობაში. მას აღნიშნული აქვს ბოდბისხევისა და ველისციხის, კონდოლისა და ახმეტის ღვინოების მაღალი ხარისხი. ავტორი ძირითადად ეყრდნობა ხალხურ თქმულებებსა და ვადმოცემებს და ვახუშტი ბატონიშვილის ცნობებს. ვახუშტი ბატონიშვილი აღნიშნული სოფლის ღვინოებს შემდგენიარად ახასიათებს: „აქვე ღვინო კონდოლისა წარჩინებული“, „ახმეტისა ღვინო კეთილი“...

ამათ გარდა, კახეთში ცნობილი იყო აგრეთვე სოფელ ზემო ხოდაშნის ღვინო, რომელიც შემდეგნაირად არის დახასიათებული: „მეფის სასახლის ქება რო დაეწერე, ის ღვინო იყო ზემო ხოდაშნის ზერისა, რომელიც რუსებმა გაჰყიდეს და ერთმა გამყრელიძემ იყიდა“ (ბ. ქობულაშვილის წერილი. პლ. იოსელიანი, ცხოვრება გიორგი მეცამეტისა, გვ. 61).

ვენახები კახეთში განლაგებულია ცივ-გომბორის მთების ჩრდილო-აღმოსავლეთ და მთავარკავკასიონის სამხრეთ-დასავლეთ სუსტად დაქანებულ ფერდობებზე. ქვეყნად ვენახების მომეტებული ნაწილი მთის კლდეან ფერდობებამდე იყო გავრცელებული, ხოლო ალაზნის ველის ტერასებსა და ალაზნისპირა ვაკე ადგილებში ვენახები თითქმის არ იყო გაშენებული. მოსახლეობა გაუბრბოდა ამ ადგილებში ვენახების გაშენებას, რადგანაც ალაზნის ახლო მდებარე ვაკე და ტაჭობ ადგილებში ვენახები სზირად ისტყეებოდა, აგრეთვე ზიანდებოდა ზამთრის ყინვებისაგან, ღვინოც მალაღხარისოვანი არ დგებოდა, თუმცა ყურძნის მოსავალი დიდი მოდიოდა.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ კახეთში ახლაც ბევრია ფერდობები და საუკეთესო ადგილები, რომლებზედაც ვენახები ჯერ კიდევ არ არის გაშენებული. როგორც ცნობილია, მსოფლიოში საუკეთესო ღვინოები უმთავრესად მთის ფერდობებზე მოჰყავთ. საერთოდ მთის ფერდობები და შემადლებული ადგილები საუკეთესოა მაღალი ლირების ღვინოების მისაღებად. ამ თვალსაზრისით რომ შევადგინოთ კახეთი, დავრწმუნდებით, რომ ამ მხრივ იქ დიდი შესაძლებლობებია მოცემული ხარისხოვანი მელვიეობის შემდგომი განვითარებისათვის. ასე, მაგალითად, კახეთის ჩრდილო-დასავლეთი ნაწილი — პანკისის ხეობა — დღეს უვენახოა, აქ საესებით შესაძლებელია მევენახეობის აღდგენა-განვითარება. პირველ რიგში აქ უნდა შეიკრის მდინარე ალაზნის ორივე ნაპირის შეფერადებული ადგილები. ცივგომბორის მთების გასწვრივ, ახმეტისა და სამეგრელოს სოფლის მკარგ ვენახებისა (ზემო ხოდაშნის, აშშანის და ნასომხრის ვენახის გამოკლებით) უვენახოა. ასევე უვენახოა ალაზნის მარცხენა ნაპირზე მთავარი კავკასიონის ქედის ფერდობი ადგილები, ზოგიერთი სოფლის: ართანის, შაქირანის, შილდის, ენისელის ვენახების გამოკლებით. გურჯაანიდან დაწყებული წითელ წყარომდე, მთავარი შარაგზის ზევით მთის ზოლის დიდ ნაწილზე აგრეთვე არაა გა-

ზემოაღნიშნულთან დაკავშირებით, 1936 წელს საქართველოში ჩატარდა ვენახების მთლიანი აღწერა, რომლის თანახმად კახეთში 1937 წლის პირველი იანვრისათვის ირიცხებოდა 11,159,22 ჰექტარი ვენახი. 1936 წლიდან, საქართველოში მევენახეობისა და ხარისხოვანი მღვინეობის განვითარებასთან დაკავშირებით, სწრაფი ტემპით დაიწყო ვენახების აღდგენა ფილოქსერის გამკვლავ საძირებზე და 1941 წლის 1 იანვრისათვის კახეთის ვენახების მთლიანმა ფართობმა 16,132 ჰექტარს მიაღწია. სამამულაო ომის პერიოდში მუშახელის, საჭირო ქიმიკატების და აპარატების ნაკლებობის გამო დროულად და ხარისხიანად არ ტარდებოდა ვენახებში და ამერიკული ვაზის სადღეღებში ძირითადი აგროტექნიკური ღონისძიებანი, რის შედეგად აღიგლი ჰქონდა ყურძნის მოსაეღიანობის საგრძნობლად შემცირებას და ვენახების ფართობის ნაწილის დაღუპვას.

ვენახების ფართობის ნაწილის შემცირება მოხდა ძირითადად უცხოეთიდან შემოტანილი, ჩვენს პირობებთან ნაკლებად შეგუებული, შამპანური ვაზის ჯიშების ხარჯზე.

ვენახების არსებული ფართობის დასახუსტებლად და ვაზის საწარმოო ჯიშების გაადგილების გამოსაკვევად 1947 წლის შემოდგომაზე ჩატარდა ვენახების მთლიანი აღრიცხვა. ქვემოთ მოყვანილია ჩატარებული აღრიცხვის შედეგები:

ვენახების ფართობის გაადგილება კახეთის ადმინისტრაციული რაიონებისა და სექტორების მიხედვით 1948 წლის 1 იანვრისათვის

	ადმინისტრაციული რაიონის დასახელება	საბლანკო რაიონის მიხედვით კვიბის ფართობი	საერთო ფართობის %	კოლონორ-ნაჯიშის ფართობი	საერთო ფართობის %	კულწიერებს საკათილანო ნაჯიშის ფართობი	საერთო ფართობის %	სულ ფართობი	საერთო ფართობის %
1	გურჯაანის რაიონი	296,13	18,34	1,587,48	27,29	2709,09	38,43	4513,60	32,05
2	თელავის "	510,0	39,62	1350	23,51	1040	14,75	2900	20,60
3	სიღნაღის "	295,0	22,92	610,3	10,63	908,18	12,89	1813,45	12,68
4	ყვარლის "	201,29	15,64	678,07	11,61	616,02	8,74	1495,38	10,62
6	საგარეჯოს "	42,76	3,32	421,88	7,34	546,70	7,75	1010,84	7,18
6	ახმეტის "	0,9	0,07	429,18	7,47	881,45	4,70	761,53	5,40
7	ლაგოდეხის "	1,2	0,09	130,46	2,27	588,68	6,35	720,24	5,11
8	კატეფთის "	—	—	312,85	5,44	208,01	2,95	520,86	3,70
9	წითელწყაროს "	—	—	243,64	4,24	103,21	1,45	346,95	2,46
	ს უ ლ	1287,28	100%	5743,36	100%	7052,14	100%	14082,73	100%
	%-ით	9,14	—	40,78	—	50,08	—	100	—

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ვენახების საერთო ფართობი ცალკეული რაიონების მიხედვით არათანაბრადაა განაწილებული. ასე, მაგალითად, მთელი ფართობის ნახევარზე მეტი (7.400 ჰექტ.) მარტო გურჯაანისა და თელავის რაიონებშია მაშინ, როდესაც კახეთის დანარჩენ შედრ რაიონზე ნახევარზე ნაკლები ფართობი მოდის. თუმცა ბუნებრივი პირობები მევენახეობის განვითარებისათვის კახეთის თითქმის ყველა რაიონში ხელსაყრელია, მაგრამ ვენახების ფართობების გაადგილება, გარდა ამისა, დამოკიდებულია აგრეთვე სხვა სასოფლო-სამეურნეო კულტურების (მესაქონლეობის, მეთაშაქაოების და სხვ.) ეკონომიური მნიშვნელობისაგან.

კახეთის თითქმის ყველა რაიონში საკმაოდ დიდი ფართობი მემინდვრეობას უჭირავს, ხოლო ზოგ რაიონში წამყვან დარგს მევენახეობა და ზოგანაც მესაქონლეობა წარმოადგენს.

ვენახების ფართობის სიდიდის მიხედვით პირველი ადგილი კახეთში გურჯაანის რაიონს უჭირავს (4514 ჰექტ.), შემდეგ მოდის თელავის (2900) და სიღნაღის (1814 ჰექტ.) რაიონები, ხოლო ყველაზე მცირე ფართობზეა (720 ჰექტ.) გაშენებული ვენახები ლაგოდეხის რაიონში.

ახალი რაიონებიდან ყველაზე დიდ ფართობზეა გაშენებული ვენახები ახმეტის რაიონში (762 ჰექტ.), ხოლო უკანასკნელი ადგილი ვენახების რაოდენობით წითელწყაროს რაიონს უჭირავს (347 ჰექტ.).

ვენახების 1940 წლის მთლიანი აღწერის მასალების მიხედვით კახეთში 273,7 ჰექტარი ფილოქსერაგამძლე საძირეების სადღე ირიცხებოდა. ამ ფართობის ნახევარზე მეტი რიპარიაXრუპესტრის № 3309-ს ეკირა შენდგი ადგილები ფართობის მიხედვით 101/14-სა და რიპარიაXბერლანდიერი 420 ზ-ს, 3306-ს, რუპესტრის დიულოს, რიპარიაXბერლანდიერი 6 ზ-ს, შასლაXბერლანდიერი 41 ზ-ს და ყველაზე მცირე ფართობი სლონისXრიპარია № 1616-ს ეკირა. აღნიშნული ფართობის განაწილება აღმინს-ტრაციული რაიონებისა ჯიშების მიხედვით მოცემულია ქვემოთყვანილ ცხრილში.

**ფილოქსერის გამძლე ამერიკული ვაზის სადღეების ჯიშობრივი შემადგენლობა
ვენახების 1940 წლის მთლიანი აღწერის მიხედვით**

	რიპარია X რუპესტ- რის № 3309	რიპ. X რუპ. № 3306	რიპ. X რუპ. 101/14	რიპ. X ბერ- ლან. 420 ა	რიპ. X ბერლ. 6 ზ	შასლა X ბერლ. 41 ზ	სლონის X რიპ. 1616	რუპესტრის დიულო	სტედასუხე	ნ/ა
1 გურჯაანის რაიონი	68,89	1,64	15,04	20,8	0,23	1,24	0,15	1,02	1,04	111,33
2 სიღნაღის „	22,51	1,25	7,49	17,8	—	1,94	0,70	0,24	—	40,51
3 წითელწყაროს „	3,47	0,15	2,78	0,06	—	0,03	—	—	0,06	6,55
4 თელავის „	23,86	4,18	8,81	5,8	4,24	0,01	—	0,58	0,12	41,6
5 ყვარლის „	33,63	0,32	0,91	—	—	0,06	—	6,63	4,64	40,19
6 დავაღღების „	1,81	0,64	0,57	1,16	—	—	—	3,32	—	7,50
7 საგარეჯოს „	11,5	2,16	3,46	1,12	1,54	—	—	0,24	—	20,2
სულ კახეთში	165,61	15,94	38,76	30,0	6,02	3,28	0,85	6,93	1,60	273,7
სულ საქართველოში	414,45	90,9	159,9	63,63	16,04	6,65	4,6	43,33	15,53	614,06

სამამულო ომის პერიოდში სადღის ფართობი, როგორც ზემოთაქ იყო აღნიშნული, ნაწილობრივ შემცირდა. 1947 წლის შემოდგომის აღწერის მიხედვით 1948 წლის პირველ იანვრისათვის კახეთში ირიცხებოდა 259 ჰექტ. ფილოქსერაგამძლე საძირეების სადღე ვენახი. ამ ვენახების დაახლოებით ორი მესამედი კოლმეურნეობებშია გაშენებული, ხოლო ერთი მესამედი — საბჭოთა მეურნეობებში.

სადღეებში ჯიშების განაწილება დაახლოებით ისეთივეა, როგორც ეს 1940 წლის აღწერის მასა-ლებშია ნაჩვენები, სახელდობრ, რიპარიაXრუპესტრის ჰიბრიდებს (3309-სა და 101/1-ს) უჭირავს დაახ-ლოებით მთელი ფართობის სამი მეოთხედი, ბერლანდიერის ჰიბრიდებს 20% და დანარჩენი 5% დანარ-ჩენ ჯიშებს.

მევენახეობის შემდგომ განვითარებასთან დაკავშირებით საქართველოში 1949—1950 წლებში შენ-დება დამატებით 500 ჰექტარი ფილოქსერაგამძლე საძირეების სადღე ვენახი, ძირითადად, რიპარიაXბერ-ლანდიერის ჰიბრიდებით. ამოცანადაა დასახული ფართობის გადიდებასთან ერთად სადღეების მოსაყოლია-ნობის გაზრდა ახლანდელ 20000 მეტრიდან 30—40000 მეტრამდე ჰექტარზე.

ახალი ვენახები კახეთში შენდება 5 ა—50 სიღრმის პლანტაჟზე დაფესიანებული ერთწლიანი ნაპყენებით. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ნაშენი ვაზის წესიერ დახარისხებას, რადგანაც ახალ ნარგავებში ნაშენი ვაზის გაცდენისა და ვენახების საზიანო სიმეჩხრის ძირითადი მიზეზი ნაშენე-ბის ცუდად დახარისხებაა.

საბჭოთა მეურნეობების ვენახების დიდი უმრავლესობა, ხოლო კოლმეურნეობების ვენახების თით-ქმის ნახევარი გაპართულია სარამეთულზე, დანარჩენი ფართობიც ახლო მომავალში გაიმართება სარ-ამეთულზე.

ვენახების მექანიკურ (ტრაქტორებით) დამუშავებასთან დაკავშირებით 1932 წლიდან მანძილები რიგთა შორის გადიდებულია 2 მეტრამდე, ხოლო ვაზთა შორის დატოვებული 1,5 მეტრი მანძილი.

ასეთი (3 კვ. მეტრიანი) კვების არის შემთხვევაში ჰექტარზე მოდის 3330 ვაზი, ე. ი. ვაზთა რაოდენობა ჰექტარზე საგრძნობლად მცირდება მაშინ, როდესაც ვაზების დატვირთვა კვირტებით შესაბამისად არ გაიზარდა.

აქამდე ვენახები შენდებოდა როგორც რიგებს, ისე ვაზებს შორის ორი არშინი მანძილის დატოვებით, ამ შემთხვევაში ერთ დესიატინაზე მოდიოდა 5,486 ძირი ვაზი, ანუ ჰექტარზე დაახლოებით 5000-მდე ვაზი.

ვაზი ჩვეულებრივ იხსვლებოდა ერთ, ორ ან სამკვირტიან ნექზე და ერთ 7—8 კვირტიან საკვეთელზე. ამ წესით გასვლის დროს ჰექტარზე საშუალოდ მოდიოდა 45—50 ათასი კვირტი და მოსავალი საშუალოდ 60—65 ცენტნერს აღწევდა.

ამჟამად კახეთში საბჭოთა მეურნეობების ვენახების დაახლოებით ნახევარზე მეტი და კოლმეურნეობების ვენახების ერთი მესამედი გაშენებულია ძირითადად რიგთა შორის 2,0 მეტრის და ვაზთა შორის 1,5 მეტრის დატოვებით და თავისუფლად შეიძლება ამუშაოდეს ტრაქტორით „კიროვეც მ3“. კოლმეურნეობისა და შუშა-მოსამსახურეების პირად სარგებლობაში მყოფ საკარმიდამო ნაკვეთებზე ვაზი დარგულია ვაცილებით უფრო მჭიდროდ ($1,0 \times 0,75$, $1,0 \times 1,0$, იშვიათად $1,25 \times 1,0$ მეტრზე), რის შესაბამისად ჰექტარზე მოდის 8000-დან 12000-მდე ვაზი. ღიღმა (3 კვ. მეტრიანმა) კვების არემ ($2 \times 1,5$ მეტრზე) კახეთის ნიადაგების პირობებში მომეტებულ შემთხვევებში ვერ მოგვეცა მოსავლიანობის შატება გადიდებული კვების არის შესაბამისად. ამიტომ 1946 წლიდან კახეთში ახალი ვენახები მეკანიხაიის ზოლში შენდება რიგთა შორის 1,5 მეტრის და ვაზთა შორის 1,25 მეტრის დატოვებით ($1,5 \times 1,25$), ხოლო დანარჩენ ადგილებში 1,25 მეტრის დატოვებით როგორც რიგთა, ისე ვაზთა შორის ($1,25 \times 1,25$ მეტრზე).

კვების არის სიდიდის შესაბამისად ვენახების გასვლა და ფეხზე დაყენება სხვადასხვაგვარია. ძველად კახეთში, როცა ვენახები უზეყნი და უფრო ხშირი იყო, ვაზი მისი ღონისდა მიხედვით იხსვლებოდა ერთ, ორ ან სამკვირტიან ნექზე (სამაჟულეზე) და ერთ 6—8 კვირტიან საკვეთელზე (სანაყოფეზე, მოსახვეზე). ვაზის გასვლისა და ფეხზე დაყენების (ფორმირების) აღნიშნული წესი ძველთაგანვე იყო ცნობილი საქართველოში ქართული წესის სახელწოდებით. ამჟამად კი მევენახეობის თითქმის ყველა კვეყანაში გასვლისა და ფორმირების წესი ცნობილია ფრანგი მეცნიერის გუიოს ფორმის სახელწოდებით. იგი განსხვავდება ქართული ფორმისაგან ვაზის ტანის სიმძლითა და საყრდენის გამოყენებით. ქართული წესი ხასიათდება ვაზის მაღალი ტანით (60—80 სანტიმეტრი) და ვაზის ნაზარდის სარზე დაკავებით.

ახლა (ნამყენ) ვენახებში ვაზის კვების არის გადიდებასთან (3 კვ. მეტ-მდე) დაკავშირებით ვენახების გასვლისა, და ფორმირების წესები შეიცვალა. სამ კვადრატულ მეტრიან კვების არეზე ვაზებს ეძლევა 2 ორ-ორ კვირტიანი ნეკი და ორი 7 ან 8 კვირტიანი სანაყოფე, რაც შეადგენს ძირზე 18—20 ან ჰექტარზე 59—66000 კვირტს, ნაცლად 45—50000 კვირტისა ორ კვადრატულ მეტრიან კვების არეზე.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ვაზის უცვლელი, მრავალსაუკუნოვანი კულტურის შედეგად სავენახე ნიადაგები მეტად მოღლილია და ხშირ შემთხვევაში ვაზი დიდ დატვირთვას ვერ იტანს, რის გამო აუცილებელია ორგანული და მინერალური სასუქების სისტემატური შეტანა ვენახებში.

კახეთის ზოგიერთ ადგილებში (მის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში), სადაც ღონიერი და სარწყავი ნიადაგებია, საჭიროა ორმხრიანი გუიოს ნაცვლად უფრო ძლიერი დატვირთვის ფორმების ცალმხრიანი და ორმხრიანი კორდონების შემოღება. კახეთის დანარჩენ ნაწილში, გადიდებული კვების არის რაციონალურად გმოყენების მიზნით, აუცილებელია ვენახებში სისტემატურად შეტანა ორგანული და მინერალური სასუქებისა მორიგეობით ვაზის დატვირთვისა და მოსავლიანობის გასაღიღებლად.

კახეთის თანამედროვე მევენახეობის სხვა თავისებურებათაგან აღსანიშნავია, ფილოქსერის გარდა, სოკოვან ავადმყოფობათა და სხვა მავნებლების, მათ შორის პირველ რიგში ავადმყოფობებიდან ჭრაქის, (მილდიუმის), ნაცრის, თეთრი და შავი სიღამლის, ხოლო მავნებელთაგან ცრუფარიანას, ყურძნის კიის მარმარილოს ღრაქს და სხვათა გავრცელება. ამათგან ერთიანად და სისტემატურადაა გავრცელებული ჭრაქი და ნაცარი. მათ წინააღმდეგ არსებობს ნაცალი; მეტად ეფექტური საშუალება—შაბიანის ხსნარის დესტრუქტა ჭრაქის წინააღმდეგ და გოგირდის შეფრქვევა—ნაცრის წინააღმდეგ. მაგრამ თუ წამლობა თავის დროზე არ იქნება. ჩატარებული, ამ ავადმყოფობებს შეუძლია დიდი ზარალის მოტანა ჩვენი მევენახეობისათვის. შავი და თეთრი სიღამლე იჩენს თავს ზოგიერთ ტენიან წლებში, ხშირად სეტყვის შემდეგ. მის წინააღმდეგ იმარება დიდი კონცენტრაციის ($2—3\%$) შაბიანის ხსნარი.

ვაზის მავნებელთაგან პირველ რიგში აღსანიშნავია ყველაზე საშიში მწერი ცრუფარიანა, რომელიც ამ უკანასკნელ წლებში საგრძნობლად გავრცელდა ძირითადად გურჯაანის და სიღნაღის რაიონში. ამ

ასეთი (3 კვ. მეტრიანი) კვების არის შემთხვევაში ჰექტარზე მოდის 3330 ვაზი, ე. ი. ვაზთა რაოდენობა ჰექტარზე საგრძნობლად მცირდება მაშინ, როდესაც ვაზების დატვირთვა კვირტებით შესაბამისად არ გაიზარდა.

აქამდე ვენახები შენდებოდა როგორც რიგებს, ისე ვაზებს შორის ორი არშინი მანძილის დატოვებით, ამ შემთხვევაში ერთ დესიატინაზე მოდიოდა 5,486 ძირი ვაზი, ანუ ჰექტარზე დაახლოებით 5000-მდე ვაზი.

ვაზი ჩვეულებრივ იხსვებოდა ერთ, ორ ან სამკვირტიან ნექზე და ერთ 7—8 კვირტიან საკვეთელზე. ამ წესით გასხვლის დროს ჰექტარზე საშუალოდ მოდიოდა 45—50 ათასი კვირტი და მოსავალი საშუალოდ 60—65 ცენტნერს აღწევდა.

ამჟამად კახეთში საბჭოთა მეურნეობების ვენახების დაახლოებით ნახევარზე მეტი და კოლმეურნეობების ვენახების ერთი მესამედი გაშენებულია ძირითადად რიგთა შორის 2,0 მეტრის და ვაზთა შორის 1,5 მეტრის დატოვებით და თავისუფლად შეიძლება ამუშაოდეს ტრაქტორით „კიროვეც 35“. კოლმეურნეობისა და შუა-მოსამსახურეების პირად სარგებლობაში მყოფ საკარმიდამო ნაკვეთებზე ვაზი დარგულია გაცილებით უფრო მჭიდროდ ($1,0 \times 0,75$, $1,0 \times 1,0$, იშვიათად $1,25 \times 1,0$ მეტრზე), რის შესაბამისად ჰექტარზე მოდის 8000-დან 12000-მდე ვაზი. დღეა (3 კვ. მეტრიანმა) კვების არემ ($2 \times 1,5$ მეტრზე) კახეთის ნიადაგების პირობებში მომეტებულ შემთხვევებში ვერ მოგვეცა მოსავლიანობის შატება გადიდებული კვების არის შესაბამისად. ამიტომ 1946 წლიდან კახეთში ახალი ვენახები მეკანიხაიის ზოლში შენდება რიგთა შორის 1,5 მეტრის და ვაზთა შორის 1,25 მეტრის დატოვებით ($1,5 \times 1,25$), ხალა დანარჩენ ადგილებში 1,25 მეტრის დატოვებით როგორც რიგთა, ისე ვაზთა შორის ($1,25 \times 1,25$ მეტრზე).

კვების არის სიდიდის შესაბამისად ვენახების გასხვლა და ფეხზე დაყენება სხვადასხვაგვარია. ძველად კახეთში, როცა ვენახები უმეყნი და უფრო ხშირი იყო, ვაზი მისი ღონისდა მიხედვით იხსვებოდა ერთ, ორ ან სამკვირტიან ნექზე (სამაჟულეზე) და ერთ 6—8 კვირტიან საკვეთელზე (სანაყოფეზე, მოსახვეზე). ვაზის გასხვლისა და ფეხზე დაყენების (ფორმირების) აღნიშნული წესი ძველთაგანვე იყო ცნობილი საქართველოში ქართული წესის სახელწოდებით. ამჟამად კი მევენახეობის თითქმის ყველა კვყანაში გასხვლისა და ფორმირების ეს წესი ცნობილია ფრანგი მეცნიერის გუიოს ფორმის სახელწოდებით. იგი განსხვავდება ქართული ფორმისაგან ვაზის ტანის სიმაღლითა და საყრდენის გამოყენებით. ქართული წესი ხასიათდება ვაზის მაღალი ტანით (60—80 სანტიმეტრი) და ვაზის ნაზარდის სარზე დაკავებით.

ახალ (ნამეყნი) ვენახებში ვაზის კვების არის გადიდებასთან (3 კვ. მეტ-მდე) დაკავშირებით ვენახების გასხვლისა, და ფორმირების წესები შეიცვალა. სამ კვადრატულ მეტრიან კვების არეზე ვაზებს ეძლევა 2 ორ-ორ კვირტიანი ნეკი და ორი 7 ან 8 კვირტიანი სანაყოფე, რაც შეადგენს ძირზე 18—20 ან ჰექტარზე 59—66000 კვირტს, ნაცლად 45—50000 კვირტისა ორ კვადრატულ მეტრიან კვების არეზე.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ვაზის უცვლელი, მრავალსაუკუნოვანი კულტურის შედგენად სავენახე ნიადაგები მეტად მოღლილია და ხშირ შემთხვევაში ვაზი დიდ დატვირთვას ვერ იტანს, რის გამო აუცილებელია ორგანული და მინერალური სასუქების სისტემატური შეტანა ვენახებში.

კახეთის ზოგიერთ ადგილებში (მის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში), სადაც ღონიერი და სარწყავი ნიადაგებია, საჭიროა ორმხრიანი გუიოს ნაცვლად უფრო ძლიერი დატვირთვის ფორმების ცალმხრიანი და ორმხრიანი კორდონების შემოღება. კახეთის დანარჩენ ნაწილში, გადიდებული კვების არის რაციონალურად გმოყენების მიზნით, აუცილებელია ვენახებში სისტემატურად შეტანა ორგანული და მინერალური სასუქებისა მორიგეობით ვაზის დატვირთვისა და მოსავლიანობის გასაღივებლად.

კახეთის თანამედროვე მევენახეობის სხვა თავისებურებებთანაა დასანიშნავია, ფილოქსერის გარდა, სოკოვან ავადმყოფობათა და სხვა მავნებლების, მათ შორის პირველ რიგში ავადმყოფობებიდან ჭრაქის, (მილდიუმის), ნაცრის, თეთრი და შავი სიღამლის, ხოლო მავნებელთაგან ცრუფარიანას, ყურძნის კიის მარმარილოს ღრაქს და სხვათა გავრცელება. ამათგან ერთიანად და სისტემატურადაა გავრცელებული ჭრაქი და ნაცარი. მათ წინააღმდეგ არსებობს ნაცალი; მეტად ეფექტური საშუალება — შაბიანის ხსნარის დესტრუქტა ჭრაქის წინააღმდეგ და გოგირდის შეფრქვევა — ნაცრის წინააღმდეგ. მაგრამ თუ წამლობა თავის დროზე არ იქნება. ჩატარებული, ამ ავადმყოფობებს შეუძლია დიდი ზარალის მოტანა ჩვენი მევენახეობისათვის. შავი და თეთრი სიღამლე იჩენს თავს ზოგიერთ ტენიან წლებში, ხშირად სეტყვის შემდეგ. მის წინააღმდეგ იმარება დიდი კონცენტრაციის ($2—3\%$) შაბიანის ხსნარი.

ვაზის მავნებელთაგან პირველ რიგში აღსანიშნავია ყველაზე საშიში მწერი ცრუფარიანი, რომელიც ამ უკანასკნელ წლებში საგრძნობლად გავრცელდა ძირითადად გურჯაანის და სიღნაღის რაიონში. ამ

მწერის წინააღმდეგ იყენებენ ნავთიკრის ან მინერალური ზეთების ენულსიებს და მის გამანადგურებელ-მწერს კრიპტოლემუსს, რომელსაც უშვებენ ცრუფარიანათი დაავადებულ ვენახში ივლისის შუა რიცხვებში ან აგვისტოს დასაწყისში. ყურძნის ქია გავრცელებულია ძირითადად გურჯაანისა და სიღნაღის რაიონების ვენახებში, მის წინააღმდეგ ხმარობენ დარიშხანულ კალციუმს ან საბჭოთა პერიტრალს 3-ჯერ ვეგეტაციის განმავლობაში. მარმარილოს ღრეპა გავრცელებულია ლამიან ნიადაგებში, ვენახის დამუშავების დროს (სხელა, ბარვა, თონხა) ამ მავნებლებს აგროეებენ და სპობენ.

ვენახების ფართობის გადიდებასთან ერთად დასახულია ამოცანად ვენახების მოსავლიანობის შემდგომი გადიდება. სამამულო ომის წინა პერიოდში ვენახების მოსავლიანობა საგრძნობლად გაიზარდა. საბჭოთა მეურნეობებში უკვე მიღებული იყო საშუალოდ 50 ცენტნერი, ხოლო კოლმეურნეობებში საშუალოდ 35 ცენტნერი ყურძენი ჰექტარზე. 1948 წლიდან იწყება ჩვენში დიდი გარდატეხა მოსავლიანობის ზრდის საქმეში.

ზოგიერთმა რაიონმა კახეთში მიიღო საშუალოდ 32—34 ცენტნერი ყურძენი ჰექტარზე, ხოლო საბჭოთა მეურნეობებმა საშუალოდ 35 ცენტნერი მიიღეს. ცალკეულმა მეურნეობებმა 1948 წელს მიიღეს საკმაოდ დიდ ფართობებზე საშუალოდ 79 ცენტნერი (გურჯაანი), 70 ცენტნერი (ხირსა), 62 ცენტნერი (მანავი), ხოლო მერგოლურებმა ცალკეულ ნაკეთებზე 100 და მეტი ცენტნერი ყურძენი ჰექტარზე. ყოველივე ეს მოწმობს იმას, რომ ვენახების დროული და კარგი მოვლა-დამუშავებით თავისუფლად შეიძლება ახლანდელი საშუალო მოსავლის ერთიორად გადიდება და ჰექტარზე საშუალოდ 60—70 ცენტნერი ყურძნის მიღება.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ შეიმუშავა მევენახეობის განვითარების შეიღწლიანი გეგმის პროექტი. აღნიშნული პროექტის მიხედვით კახეთში 1949—1955 წლებში უნდა გაშენდეს 9350 ჰექტარი ახალი ვენახი.

აღნიშნული პროექტის მიხედვით 1955 წლისათვის, 1949 წლამდე გაშენებული ვენახების ჩათვლით, კახეთში იქნება 24 ათას ჰექტარამდე ვენახი.

რა თქმა უნდა, ამით არ ამოიწურება კახეთში მევენახეობის შემდგომი განვითარების შესაძლებლობა-ნი, როგორც ზემოთაღ იყო აღნიშნული, კახეთში მთავარი კავკასიონის და ტეგ-გომბორის ქედის კლ-თებზე უხედა მოიპოვება ჯერ კიდევ აუთვისებელი, ძეძვითა და ჯაგრცხილით დაფარული, საუკეთესო სავენახე ადგილები, რომელთა შემდგომი ათვისებით თავისუფლად შეიძლება ვენახის ფართობის 50000 ჰექტარამდე აყვანა, რაც კახეთის მთლიანი ტერიტორიის მხოლოდ 2,5%-ს შეადგენს.

ახალი ვენახების გაშენების გეგმის პროექტი

	მევენახეობის რაიონები	1948 წლის ფართობი	დაროეკე-ბულია გაშენება 1949-1955 წწ.	იქნება 1956 წლისათვის	შენიშვნა
1	გურჯაანის რაიონის	4513,6	2000,0	6513,6	
2	თელავის „	2900,0	2000,0	4900,0	
3	სიღნაღის	1813,48	1300,0	3113,48	
4	ყვარლის	1495,38	1200,0	2695,38	
5	საგარეჯოს „	1010,84	800,0	1910,84	
6	ახმეტის	761,53	600,0	1361,53	
7	ღაგოდების	720,24	100,0	820,24	
8	კუჩუთის	520,86	1100,0	1520,86	
9	წითელ წყაროს „	346,85	350,0	696,85	
	ს უ ლ	14082,76	9,350	23432,76	

ვენახების ჯიშობრივი შემადგენლობა. კახური ვახის ჯიშობრივი შემადგენლობა მეტად მდი-დარი და მრავალფეროვანია, ჯიშების საერთო რაოდენობა 60-ს აღწევს.

კახური ვაზის ჯიშების ღიდი სახალხო-სამეურნეო მნიშვნელობის მიუხედავად ძველად მათს შვეგროვება-შესწავლას ნაკლები ყურადღება ექცეოდა. საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებიდან, განსაკუთრებით მევენახეობის სახელმწიფო სავაჭრო-სადგურის დაარსებიდან (ს. ურიათუბანში, 1924 წელს), პირველად დაიწყო კახეთში გავრცელებული ვაზის ჯიშების შვეგროვება-ინვენტარიზაცია. სადგურმა შეძლო მოკლე დროში 40 კახური ვაზის ჯიშის შვეგროვება. შემდეგ ეს მუშაობა საქართველოს მასშტაბით განაგრძო მევენახეობა-მელენეობის სამეცნიერო საკლდეო ინსტიტუტმა (ქ. თელავი).

1932 წელს მევენახეობის ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილის საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წამდელი წევრის პროფ. სოლომოზ ჩოლოყაშვილის ინიციატივით მოეწყო საქართველოს მევენახეობის ძირითადი რაიონების გამოკვლევა ქართული ვაზის ჯიშების ადგილზე ასაწერად და შესავარგებლად. ქართული ვაზის ჯიშების შვეგროვებაში მონაწილეობდნენ: მ. რამიშვილი, ა. ფირანიშვილი, დ. ტაბიძე, მ. ლაზარევი, ბ. ჩხაიძე, ზ. სიბაშვილი და ე. სუშკოვი. ექსპერიმენტების მუშაობის შედეგად შვეგროვებულ იქნა 400-მდე ქართული ვაზის ჯიში. მარტო კახეთში ჯიშების საერთო რაოდენობამ, წინათ შვეგროვებულთან ერთად, 75-ს მიაღწია.

ამ რაოდენობიდან 12 სახელწოდება სინონიმი (დამატებით შერქმეული სახელი), ხოლო სავი ჯიში ქართული აღმოჩნდა. დანარჩენი 60 ჯიში კახური ვაზის ჯიშების ფონდს შეადგენს. მათგან 40 ჯიში შედარებით უფრო მეტად არის გავრცელებული და შესწავლილიც, ხოლო 20 ჯიში დამატებით გამოკვლევებს, შესწავლას და სახელწოდებების დახუსტებას მოითხოვს.

აღნიშნული ჯიშები გაშენებულია საქ. მეცნ. აკადემიის მევენახეობის კვლევითი ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე ს. ურიათუბანში თითოეული ჯიში 32 ძირის რაოდენობით და მევენახეობის ინსტიტუტის მთავარ საკოლექციო ნაკვეთზე ქ. თელავში ათათი ძირის რაოდენობით.

✓ მოუხედავად იმისა, რომ კახეთის ჯიშობრივი ასორტიმენტი მეტად მდიდარი და მრავალფეროვანია, მათგან ფართო სამრეწველო გავრცელება მხოლოდ რქაწითელმა, საფერავმა და ნაწილობრივ, მწვანემ მოიპოვა. ამ სამ ჯიშს უკავია კახეთის მთელი ვენახების თითქმის 98%, დანარჩენი ჯიშების ღიდი უმრავლესობა გეხდება, ძირითადად, პატარა ნაკვეთების ან უფრო ხშირად ძირითად საწარმოო ჯიშებთან მინარევის სახით.) ჯიშების მცირე ნაწილმა უკვე დაკარგა საწარმოო მნიშვნელობა და შემონახული და დატულია მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნაკვეთებზე.

უკანასკნელ ხანებში ჩვენში ხარისხიანი მელენეობის განვითარებასთან დაკავშირებით ჩვენი საწარმოო სტანდარტული ასორტიმენტი შეიცვალა ვაზის ახალი ჯიშებით: ჯანაურათი (ხიხვი) და კაბერნე სოვინონი.

კახეთის ვენახების ჯიშობრივი შემადგენლობისა და მისი დინამიკის დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია 1936 და 1940 წლებში ვენახების მთლიანი აღრიცხვის მასალები (იხ. ცხრილები).

კახეთის საწარმოო ვაზის ჯიშებიდან ფართოდ გავრცელებულია რქაწითელი, მის უქირავს მთელი ფართობის ორი მესამედი (77,34%), შემდეგ საფერავი (15,23) და, ნაწილობრივ, მწვანე (5,34%), იშვიათია ჯანაურა (0,22%) და კაბერნე სოვინონი (0,38%), ხოლო დანარჩენი ჯიშები კიდევ უფრო იშვიათად გეხდებიან.

✓ ძველად, სოკოვან ავადმყოფობათა და ფილოქსერის გავრცელებამდე, ვაზის საწარმოო ასორტიმენტი გაცილებით უფრო მდიდარი და მრავალფეროვანი იყო, რადგანაც ვაზის ჯიშების შერჩევა ძირითადად მხოლოდ ორი მთავარი ნიშნის - მოსავლიანობის და ხარისხის - მიხედვით წარმოებდა. ახალ ვითარებაში ვაზის ჯიშების შერჩევა საგრძობლად გართულდა, რადგანაც მთავარი ყურადღება მოსავლიანობასა და ხარისხთან ერთად, გადატანილი იქნა ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობაზე, გარემოსა და აგროტექნიკის ახალი წესებისადმი შეგუებაზე და სხვ. ამრიგად, ვაზის ჯიშების შერჩევას რიგი სამეურნეო და ბიოლოგიურ თვისებათა კომპლექსი დაედო საფუძვლად. თუ აღნიშნული კომპლექსის მიხედვით მიეუღებებოდა წარმოებაში გავრცელებული ჯიშების შეფასებას, ადვილად დაერწმუნდებოდა, რომ რქაწითელი ყველა ჯიშზე უფრო სრულად აკმაყოფილებს ამ კომპლექსს: მან უხვი მოსავალი იცის და ღვინო კარგი უღებება, გარემო პირობებს (ჰევა, ნიადაგები) კარგად ეგუება, სოკოვან ავადმყოფობათა და ფილოქსერის მიმართ შედარებით კარგი გამძლეა, ყინვებს კარგად იტანს და სხვ. ყველაფერი ამის გარდა, რქაწითელი უნივერსალური ჯიშია: იგი გამოსადეგია სუფრის, მაგარი და საღვინეტო ღვინოებისა და სუფრის ყურძნის დასამზადებლად.

ასეთივე მაღალი მაჩვენებლები ახასიათებს საფერავსაც: იგი რქაწითელზე გაცილებით უფრო მაღალი ღირსების ღვინოს იძლევა, ნაკარს რქაწითელზე უკეთ უძლებს, ოდონდ რქაწითელს საგრძობლად ჩამორჩება ფილოქსერის და ყინვების მიმართ გამძლეობასა და ნაწილობრივ გარემო პირობებისადმი შეგუე-

ბ.ში, ძირითადად ამით შეიძლება აიხსნას რქაწითელის საფერაზე უფრო მეტად გავრცელება ჩვენს ვენახებში.

ვენახების ჯიშობრივი შემადგენლობა რაიონების მიხედვით 1936 წლის აღრიცხვის მასალების მიხედვით

	ადმინისტრაციული რაიონების დასახელება	რქაწითელი	მწვანე	საფერავი	ბუნებური თეთრი	ვითაც, მწვანე თანაბრად და ჩაბნევი	ალფობე	ბურთა	სურსის ჯიშები	იბურული ჯიშები: ტიტა, ცოლოკური	რისლიანი	კაბრენ	ხიხვი	სტეპანავა ჯიშები	სულ ჰექტ.	მ.ა.ბით
1	გურჯაანის	2908,84	30,36	574,4	7,33	2,13	2,93	1,53	4,92	6,52	—	3,91	1,24	4,37	3543,38	33,73
2	თელავის	1539,65	295,57	680,3	5,32	0,9	1,44	—	2,66	1,51	1,49	26,89	8,32	12,95	2377,03	24,54
3	სიღნაღის	1559,62	14,62	0,59	42,57	0,59	17,0	—	7,08	—	—	—	0,21	1,55	1624,84	15,45
4	ყვარლის	675,63	1,19	497,71	—	1,5	—	—	—	—	—	—	—	1,05	1080,13	10,25
5	საგარეჯოს	493,15	61,43	208,33	11,79	6,95	1,24	0,02	8,15	82,89	0,35	—	—	53,27	928,07	8,84
6	ლაგოდეხის	713,35	—	0,07	—	—	—	—	—	21,12	—	—	—	17,63	752,17	7,16
	ს უ ლ	7784,24	403,07	1061,36	66,61	11,48	5,61	2,15	22,81	112,04	1,84	33,85	9,77	90,82	10505,65	100
	%/ო	74,10	3,84	18,67	0,63	0,11	0,05	0,02	0,22	1,06	0,02	0,32	0,09	0,87	100%	

ვაზის ჯიშების გაადგილება ადმინისტრაციული რაიონების მიხედვით ვენახების 1940 წ. საკავშირო აღწერის მასალების მიხედვით

	ადმინისტრაციული რაიონების დასახელება	რქაწითელი	საფერავი	მწვანე	კაბრენ	ხიხვი (ჯანაშურია)	თითა (ვაშაწილი)	ჩინური	ალფობე	თანაბრად	თვალაშვი	ცოლოკური, ტიტა და კაბრენ	გოზული-მწვანე	პინო-ფრანი	ალესანდრეული და ძველადი	პილდარი მგარბი-ბნული პიბრიდები	სტეპანავა ჯიშები	ს უ ლ
	გურჯაანის	4,066,53	628,86	65,79	0,91	1,05	0,18	2,21	0,11	0,02	0,55	0,01	—	—	0,01	29,91	4616,07	
	თელავის	2502,07	793,11	538,21	35,82	6,32	0,15	0,07	0,74	0,42	0,17	0,07	—	0,02	0,30	74,63	3849,49	
	სიღნაღის	1789,77	90,03	24,51	0,84	1,76	6,79	—	0,82	0,22	0,67	—	0,7	—	—	15,99	1931,93	
	ყვარლის	1182,44	491,06	2,25	3,87	2,39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17,63	1700,35	
	საგარეჯოს	806,31	362,31	258,22	—	—	—	—	0,08	—	—	—	—	—	—	60,41	1527,33	
	ლაგოდეხის	620,54	—	13,93	—	—	—	—	—	—	1,33	0,05	0,02	0,02	3,06	128,78	765,68	
	წითელწყაროს	425,77	16,52	49,47	—	—	1,44	—	—	0,04	—	—	0,03	—	—	13,02	606,62	
	ს უ ლ	11393,48	2391,72	967,27	41,47	10,96	8,55	2,28	1,77	0,78	1,45	0,65	0,13	0,17	0,04	3,46	370,0	15200,57
	%/ო საერთო ფართობის მიხედვით	74,962	15,765	6,363	0,270	0,072	0,062	0,014	0,011	0,005	0,009	0,004	0,001	0,00015	0,0002	0,022	2,430	—

ის ფაქტი, რომ რქაწითელს ამჟამად მოჭარბებით დიდი ფართობი უჭირავს, აიხსნება იმიტომ, რომ ძველ ვენახებში საფერავი, ფილოქსერისადმი სუსტი გამძლეობის გამო, მთლიანად მოიხსო მავინ, როდესაც რქაწითელი ამჟებ ვენახებში მხოლოდ ნაწილობრივ დაიღუპა და ახლაც ვენახების მთელი ფართობის თითქმის 38% ანუ 4600 ჰექტარი უმუხვად რქაწითელს უჭირავს. სულ ნაშენი ვენახები კახეთში 7540 ჰექტარია. აქედან რქაწითელია 4767 ჰექტარი (63,2%), საფერავი — 1835 ჰექტარი (24,5%), მწვანე — 647,6 ჰექტარი (8,5%), ხოლო დანარჩენი ჯიშები — 3,8%. ამრიგად, საფერავს ნაშენი ვენახების ერთი მეოთხედი უჭირავს, ხოლო მთლიანი ფართობის მხოლოდ 15%, როგორც პირველ, ისე მეორე შემთხვევაში საფერავის ხედილობით. წონა მეტად მცირეა. საქართველოში საფერავს ახალ ნარგავებში გაეცლებით მეტი ფართობი (არანაკლები 40%-სა) დაეთმოს, რადგანაც წითელი ლენის ჯიშებში საფერავს მეტოქე არ ჰყავს არამც თუ საქართველოში, არამედ მთელ მსოფლიოშიაც კი. მსოფლიოში წითელ ჯიშებს შორის საუკეთესოდ კაბრენ და პინო-ფრანი ითვლება, მაგრამ კაბრენ და პინო, ჯერ ერთი, ყველგან როდი იძლევა მაღალი ღირსების ლენის [მაგალითად, მთელ საქართველოში კავშირში კაბრენს მხოლოდ თელიანში (თელავის რაიონი) და ყუაინაში ს. კაზაჩილავერში (დნებრის პარჯენა ნაპირი) მოგვცა მაღალი ღირსების ლენი] და მეორე, მოსაყვანილობით და ყინვის ამტანობითაც იგი ჩამორჩება საფერავს. ლენის

კერძა უხვი მოსავალი არ იცის, აღრიცხვის ჩატარების შემდეგ გამოირკვა, რომ იგი საშუალო მოსავლის მომცემ ვაზის ჯიშებს მიეკუთვნება. ჯიში მსხმოიარობის კარგ მაჩვენებლებს გვაძლევს. თელავში მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი 0,64-სა და 1,43-ს შორის მერყეობს, ხოლო საშუალოდ 1,0-ს უდრის. მტევნის საშუალო წონა მერყეობს საშუალოდ 160—200 გრამის ფარგლებში. ამრიგად, ერთი რქა ისხამს 160—200 გრამს, ხოლო ერთი ძირი ვაზი, თუ საშუალოდ ეაზზე 10 რქაა დატოვებული, 1,6—2,0 კილოგრამს. ამის შესაბამისად, თუ ჰექტარზე 3,300 ვაზია, ერთ ჰექტარზე უნდა ვივარაუდოთ 53,0—66 ცენტერი ყურძენი. ჯიშის მოსავლიანობის უფრო ზუსტად დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია სათანადო აღრიცხვის შედეგები.

საფერავისებრი თავკვერის მსხმოიარობა

მევენახეობის რაიონი და დაკერაობის წარმოების ადგილი	წელი	ნაყოფიანი ყლორტების პროცენტები				მტევნების რაოდენობა ხალოვით ყლორტებზე	მტევნების საშუალო რაოდენობა ერთ რქაზე	მტევნის საშუალო წონა გრამებით	ერთი რქის მოსავალი გრამებით	დატოვებული რქების რაოდენობა ჰექტარზე	გამოანარიშებული მოსავალი ჰექტარზე
		ერთ-მტევნიანი	ორ-მტევნიანი	სამ-მტევნიანი	სულ						
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის ენახი ს. კურდღელაურში, ქ. თელავის მახლობლად	1941	59,77	27,36	—	81,13	1,33	1,08	192,0	196,5	34,000	66,8
	1943	67,80	14,95	—	82,75	1,18	0,97	202,0	196,0	30,000	58,8

როგორც ცხრილში მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, ჯიშს მსხმოიარე რქები საკმაოდ დიდი რაოდენობით აქვს (81—82%). თელავში მისი მოსავალი ცხრილში მოყვანილი გაანგარიშების საფუძველზე აღწევს 58—66 ცენტერ ყურძენს ჰექტარზე. შედარებით მეტ მოსავალს იძლევა ჯიში ენახისუბანში. იქ ჩატარებული აღრიცხვის მიხედვით მისი საშუალო მოსავალი ძირზე შეადგენს 1,34 კილოგრამს, რაც იმ შემთხვევაში, თუ ჰექტარზე 5,000 ძირი ეაზია, შეადგენს 67 ცენტერ ყურძენს ჰექტარზე. კახეთის პირობებში საფერავისებრი თავკვერის საშუალო მოსავლად უნდა მივიჩნიოთ 55—65 ცენტერი ყურძენი ჰექტარზე.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევნის და მარცვლების გარეგნული შეხედულების მიხედვით საფერავისებრი თავკვერი საღვინეო ყურძენია, ხოლო ყურძნის მექანიკური შედგენილობით და ნაწილობრივ მარცვლის გემოსა და წვენის ქიმიური შედგენილობის მიხედვით იგი საღვინე ვაზის ჯიშებისავე იხრება.

ნათქვამის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია ცნობები ჯიშის მექანიკური და ქიმიური შედგენილობის შესახებ.

ცნობები საფერავისებრი თავკვერის ყურძნის მექანიკური შედგენილობის შესახებ

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მტევნის საშუალო წონა	მარცვლების რაოდენობა მტევანში	მტევნის შემადგენელი ნაწილები პროცენტებით					100 მარცვლის წონა გრამებით	100 წაჭმის წონა გრამებით
				წვენი და რბილობი	კლერტი	მარცვლა	კანი	წაჭა		
კახეთი, გურჯაანის რაიონი, ს. ვაზისუბანი.	1937	190,6	60	82,62	3,50	96,50	10,9	2,98	239,5	4,67
იგივე	მ წლის საშუალო	160,2	65	85,19	3,62	96,38	7,64	3,55	224,9	5,49
თელავის რაიონი, ს. კურდღელაური	1940	267,7	152	84,6	3,27	96,79	8,92	3,21	170,0	4,32

ღირსებით საფერავი და კაბერნე (თელიანის ნაკვეთიდან) ერთმანეთს არ ჩამოუვარდებიან. საფერავი სრულ ეკეცაქურ ღვინოს, ხოლო კაბერნე უფრო ნაზ პარმონიულ ღვინოს იძლევა. მათი ღვინოები ერთიმეორეს ეწერ შეცვლის, ამიტომ კაბერნე უკვე შეტანილია კახეთის საწარმოო სტანდარტულ ასორტიმენტში და ორასი ჰექტარი ახალი ვენახი შენდება სოფ. წინანდლისში, თელიანის ნაკვეთზე, ხოლო 1956 წლისათვის ამ ჯიშის ვენახის ფართობი კახეთში 372 ჰექტარს მიაღწევს.

ვენახის ჯიშობრივი შემადგენლობა რაიონობრივად 1940 წლის შემოდგომის აღრიცხვის მასალების მიხედვით (ჯიშები ნაჩვენებია შემეკიდროებული ფართობით)

ადმინისტრაციული რაიონების დასახელება	რქაწითელი	საფერავი	მუგანე	კაბერნე	ხიხვი	თოთა (გაზ-ჯური)	ბუდეშური თეთრი	ბუფრა	ელა	მსხვილფეულა თეთრი	ბუდეშური კახეთისა	ქიხი	მცოვანი
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
გურჯაანის	3380,75	446 87	81,63	1,03	4,27	2,93	8,10	4,97	0,09	—	2,65	—	0,19
თელავის	1597,52	520,32	232,48	41,49	15,42	0,90	7,01	0,06	0,32	—	0,44	1,45	2,37
სიღნაღის	1519,77	77,28	20,00	—	0,36	8,75	0,87	4,70	0,01	—	0,76	—	—
ყვარლის	696 31	481,11	22,72	3,80	3,21	0,75	0,71	0,12	0,11	—	—	—	3,20
საგარეჯოს	523 45	176,62	107,49	0,01	—	0,53	1,91	1,13	11,89	10,81	3,63	—	—
ახმეტის	568,98	58,22	111,49	0,60	2,52	0,11	0,11	—	0,03	—	0,02	6,15	—
ლაგოდეხის	490,04	33,01	5,87	—	—	7,71	0,03	—	—	—	—	—	—
კატეხეთის	377 22	28,22	46,31	—	0,24	1,63	0,78	4,10	0,04	—	0,27	—	—
წითელწყაროს	273,51	16,64	20,22	0,01	0,30	0,46	0,56	0,89	—	—	0,56	—	—
ს უ ლ	8967,55	1835,29	647,62	41,03	27,92	23,77	20,10	15,97	12,48	10,61	8,23	7,00	5,76
%-ბით საერთო ფართობთან	77,92	15,23	5,34	0,98	0,22	0,19	0,18	0,13	0,11	0,10	0,07	0,06	0,05

ადმინისტრაციული რაიონების დასახელება	გაგრძელება												
	ქიხი თეთრი	ჩინური	ალაგოტე	ხარისთელა	უბაკურთი	კოლიკოფი	ციცხა	ქიხში, მხარეთა, მსხვილფეულა მისებრი	დანარჩენი ჯიშები	ს უ ლ	მალაზი	პიბრეტი	სულ და-ლაზი მალაზი
1	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
გურჯაანის	0,95	2,42	0,14	0,12	—	0,01	0,89	3,65	2,75	3944,90	—	0,19	2044,49
თელავის	—	0,06	0,54	0,85	—	0,35	0,10	4,61	2,89	2450,71	—	—	2450,71
სიღნაღის	—	—	1,20	—	0,19	—	—	0,13	7,64	1641,66	—	0,48	1642,14
ყვარლის	—	—	0,15	0,71	—	—	—	0,16	0,46	1213,52	—	—	1213,52
საგარეჯოს	—	—	0,40	—	—	0,05	—	0,06	3,65	841,34	—	2,58	844,22
ახმეტის	—	—	—	0,02	—	—	—	0,08	0,51	639,93	—	—	688,93
ლაგოდეხის	—	—	—	—	—	10,52	—	12,55	0,06	559,80	3,50	32,68	679,18
კატეხეთის	—	—	—	—	—	—	—	0,13	0,13	455,91	—	—	455,91
წითელწყაროს	3,08	—	0,04	0,24	0,28	—	—	0,01	0,93	317,77	—	—	317,77
ს უ ლ	4,03	2,48	2,47	1,97	0,41	10,93	1,05	21,25	39,92	1214 92	96,50	36,27	12247,69
%-ბით საერთო ფართობთან	0,03	0,02	0,02	0,01	—	0,10	0,02	0,17	0,31	100%			

მწეანე მეტად მაღალხარისხიან სუფრის თეთრ ღვინოს იძლევა. იგი სოკოვან ავადმყოფობათა გავრცელებამდე უფრო ხშირად იყო გაშენებული ძირითადად ალაზნის მარჯვენა ნაპირზე და გარეკახეთში როგორც წმინდა ნარგავების, ისე რქაწითელთან მიწარევის სახით. იგი იძლევა მეტად ნაზ, არამატულ, მაღალი ღირსების სუფრის თეთრ ღვინოს, ხოლო რქაწითელთან მიმატებისას იგი საგრძნობლად აუშჯობებს მის ხარისხს: მატებს რქაწითელის ღვინოს სინაზეს, არამატულობას და უკარგავს მას იმ მკირეოდენ სიმწარეს, რომელიც ჩვეულებრივ ახლავს რქაწითელის ახალგაზრდა ღვინოებს.

ახმეტის, იყალითოს, რუისპირის, მანაის, წინანდლის (გრძელი მინდვრები) ღვინის მაღალი ღირსება მწეანის რქაწითელთან მიმატებითაა გამოწვეული, ახალ ნარგავებში მწეანე მკირედაა გავრცელებული. ეს გამოწვეულია ძირითადად იმით, რომ მწეანე სუსტად უძლებს ნაცარს და ამასთან გარემო პირობე-

ბისდმი მეტი მოთხოვნილება აქვს. საერთოდ, მწვანე მისთვის შესაფერ რაიონებში ირჩევს შემაღლებულ ფერდობ ადგილებს შედარებით უფრო გრილი ჰაით (თელაე-აზბეტის ზოლი, გარეკახეთი), სადაც ნაკარი მას შედარებით ნაკლებ აზიანებს. მოსავლიანობით მწვანე არ ჩამოუვარდება რქაწითელს და ზოგ რაიონებში აქარბებს კიდევაც ამ უკანასკნელს. ღვინის ხარისხითა და ფილოქსერის მიმართ გამძლეობით იგი სჯობნის რქაწითელს.

ახალ ვენახებში მწვანის ხეღრითი წონა აუცილებლად 10⁰/₀-მდე მანტ უნდა ვადიდდეს ძირითადად რქაწითელის ხარჯზე. ამ უკანასკნელის ხეღრითი წონა 35⁰/₀-ზე უნდა იქნეს შეჩერებული, რომ უფრო მეტი გავრცელება მოუპოვოთ მასზე უფრო მაღალხარისხოვან და ამასთან მისი ღვინის ხარისხის გამაუმჯობესებელ ჯიშებს — მწვანის, ხიხვს, ქისს და სხვებს.

ასევე მცირედაა გავრცელებული მეტად მაღალხარისხოვანი ჯიში ჯანანურა (ხიხვი). იგი იძლევა სუფრის მეტად ნახ და მაღალი ღირსების სადესერტო ტიპის ღვინოს. მისი მცირედ გავრცელება გამოწვეულია იმით, რომ სუსტად უძლებს ნაკარს და, გარდა ამისა, რქაწითელზე და მწვანეზე უფრო ნაკლები მოსავალი იცის.

ასევე იშვიათადაა გავრცელებული ქისი, კაბერნე, ჩიტისთვალა და სხვები. მათი მცირე გავრცელება ამავე მიზეზებით — სუსტი გამძლეობით ან შედარებით მცირემოსავლიანობით უნდა აიხსნას.

მეორე მხრით, კახეთის ვენახებში არაა ფართოდ გავრცელებული აგრეთვე მეტად მაღალმოსავლიანი, მაგრამ დაბალხარისხიანი ღვინის ჯიშები — ელია, კუმსი ყვითელი, თაკვერი პატლანთეული, შავი ყურძენი, საფერაი ფაჩხა და სხვ. ასევე არაა ფართოდ გავრცელებული სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ შედარებით გამძლე ჯიშები, როგორებიცაა: ელია, სირგულა, კუმსი თევრი და სხვები.

ყველაფერი ეს შეიძლება აიხსნას ვაზის ჯიშების შერჩევის ძველად მიღებული წესით, რომლის მიხედვით მოსახლეობა არჩევდა ფართო საჰრწველო მიზნებისათვის ისეთ ჯიშებს, რომლებიც უხე მოსავალს იძლეოდა, ღვინოც მაღალი ხარისხისა უღებოდა და ამასთან ერთად ფილოქსერასა და სოკოვან ავადმყოფობებს შედარებით კარგად უძლებდა.)

უნდა აღინიშნოს, რომ ძველად მაშინდელი მოთხოვნილებათა მიხედვით ვაზის ჯიშები სამრეწველო განვითარებისათვის კარგად იყო შერჩეული. ვაზის ჯიშების შერჩევის ეს წესი ჩვენ არ გვაქმავთვლებს. ჩვენში ხარისხოვანი მეღვინეობის განვითარებასთან დაკავშირებით ვაზის ჯიშების შერჩევის ძველი წესი, რომლის დროს მთავარი ყურადღება დადებით ნიშან-თვისებათა ჯამს ექცეოდა, უნდა შეივსოს ჯიშის ცალკეული სამეურნეო ნიშან-თვისების ღირებულებისა და მნიშვნელობის შეფასებით და ამ კომპლექსიდან წამყვანი ნიშანი უნდა გამოიყოს. ამჟამად ჩვენთვის წამყვანია ღვინის მაღალი ხარისხი, ამიტომ შედარებით მცირე მოსავლიანობა ან შედარებით სუსტი გამძლეობა ავადმყოფობათა მიმართ საუფქვლად კი არ უნდა დაედოს მაღალხარისხოვანი ჯიშის დაწუნებას, არამედ უნდა დაისახოს ღონისძიებანი ჯიშის აღნიშნული ნაჯლის გამოსასწორებლად — შესაფერი ადგილმდებარეობის შერჩევისა და მოვლა-დამუშავების მოწინავე აგროწესების გამოყენების საშუალებით.

საერთოდ სელექციური ჯიშები უფრო მეტად მომთხოვნი არიან, რაც უფრო მაღალხარისხოვანია ჯიში, მით უფრო ფაქიზ ზოგა-დამუშავებას მოითხოვს იგი.

ჩვენ მუდამ უნდა გვახსოვდეს აკადემიკოს ტ. ლისენკოს მითითება იმის შესახებ, რომ „წარმოებაში მცენარეებისა და ცხოველების კარგი ჯიშები მუდამ გამოჰყავდათ და გამოჰყავთ მხოლოდ კარგი აგროტექნიკის და კარგი ზოტექნიკის პირობებში. ცუდი აგროტექნიკის პირობებში არამც თუ ცუდი ჯიშებისაგან არ შეიძლება უყვითესების მიღება, არამედ ხშირ შემთხვევაში კარგი კულტურული ჯიშებიც კი რამდენიმე თაობის შემდეგ უარესდება“.

ვენახების მოვლა - დამუშავების მოწინავე წესების გამოყენებით თავისუფლად შეიძლება გავაძლიეროთ მაღალხარისხოვანი ჯიშების გამძლეობა ავადმყოფობათა მიმართ და ავამაღლოთ მათი მოსავლიანობა. ამის გამოა, რომ ვაზის საწარმოო ასოტიმენტში შეტანილია ჯიშები: ჯანანურა და კაბერნე.

უკანასკნელი წლების მუშაობის შედეგად მვენახეობის ინსტიტუტის მიერ ადგილობრივი ჯიშებისაგან გამოვლენილია რიგი მაღალხარისხოვანი ჯიში, რომელთა გამრავლება უკვე ხდება წარმოების პირობებში (საბჭოთა მეურნეობებში) ფართოდ გამოსაცდელად და მათი მოსავლიანობისა და ღვინის ხარისხის შესამოწმებლად. ამის შემდეგ ეს ჯიშები წარდგენილი იქნება საწარმოო სტანდარტში შესატანად და ეენახებში ვასავრცელებლად.

ეს ჯიშები: ქისი, ინსტიტუტის გრძელმტევანა და ჩიტისთვალა, რომლებიც იძლევიან მაღალხარისხოვან თეთრ სუფრის ღვინოს. აღნიშნული ჯიშების ვრცელი სამეურნეო დახასიათება სრული ბოტანიკური აღწერით მოცემულია შრომის მეორე ნაწილში.

საღიწვევად გარდა კახეთის საწარმოო ასორტიმენტში შეტანილია აგრეთვე სასუფრე ვაზის ჯიშები მოსახლეობის, — ძირითადად, სამრეწველო ცენტრების, დასასვენებელი სახლების და კურორტების — ახლად მოკრფილი ყურბნით მომარაგების მიზნით. სასუფრე ყურბნის დასამზადებლად საწარმოო სტანდარტში შეტანილია საადრეო ჯიშში შასლა თეთრი, თითა (განჯური) და ადგილობრივი ჯიშებისაგან წითელი ბუდეშური და რქაწითელი.

დანარჩენი ჯიშების დახასიათებაზე აქ არ შეეჩერდებით, რადგანაც მათი დახასიათება შრომის მეორე ნაწილშია მოცემული.

შეეჩერდებით კახური ვაზის ჯიშების განლაგების საკითხზე ცალკეულ რაიონების მიხედვით. როგორც ზემომოყვანილი ცხრილებიდან ჩანს, კახეთის ვაზის ჯიშები სხვადასხვაგვარად არიან გავრცელებული ცალკეული რაიონების მიხედვით.

ჯიშების განლაგების დასახსიათებლად ზემოთ მოყვანილია ჯიშების გავრცელება ცალკეული რაიონების მიხედვით. მოყვანილი ცხრილებიდან ჩანს, რომ ჯიშები ცალკეული რაიონების მიხედვით შემდეგნაირად არიან განლაგებული:

1. გურჯაანის რაიონი, შეიძლება ითქვას, რქაწითელის რაიონია. რქაწითელს ამ რაიონში მთელი ფართობის 86 $\frac{9}{10}$ (4816 ჰექტ.) უჭირავს, ხოლო დანარჩენ ჯიშებს მხოლოდ 14 $\frac{1}{10}$ ანუ 140 ჰექტარი მოდის საფერავზე და 85 ჰექტარი მწვანესა და ხიხვზე და ისიც ძირითადად საბჭოთა მეურნეობებში.

ჯიშების ასეთი განაწილება რაიონში არ არის მოხანგრძლივი. რაიონში, სადაც საფერავი შეტად მალახარისხოვან ლენოს იძლევა (ახაშენი (ფაფრის მინდვრები), მუტუხანი, შაშინი, ურიათუბანი, კარდანახი და სხვ.), აუცილებლად საქირაო საფერავის ხვედრითი წონის 40 $\frac{0}{10}$ -მდე მაინც აყვანა. იგივე შეიძლება ითქვას მწვანესა და ხიხვზე, რომლებიც ამ რაიონში მალალი ხარისხის ლენოს იძლევიან.

2. თელავის რაიონში ჯიშები შედარებით უკეთაა განაწილებული. მართალია, რქაწითელს აქაც დიდი ფართობი (75 $\frac{0}{10}$) უჭირავს, მაგრამ მასთან ერთად სხვა ჯიშებიც საკმაოდაა წარმოდგენილი. მაგალითად, გურჯაანის რაიონთან შედარებით საფერავს 50 ჰექტარით მეტი ფართობი უჭირავს, მწვანესა და ჯანაურას სამჯერ მეტი, კაბერნის 40-ჯერ და ა. შ. ახალი გემის პროექტით რაიონში საგრძნობლად ღიძლევა საფერავის, მწვანის, ჯანაურისა და კაბერნის ხვედრითი წონა.

3. სიღნაღის რაიონიც ძირითადად რქაწითელის გავრცელების რაიონია. დანარჩენ ჯიშებს მთელი ფართობის მხოლოდ 7,2 $\frac{0}{10}$ უჭირავს. საფერავს რაიონში მხოლოდ 77 ჰექტარი და მწვანეს 20 ჰექტარი უკავია. ამის გამო აუცილებლად საქირაო 40 $\frac{0}{10}$ -მდე მაინც გადიდდეს საფერავის, მწვანეს და ჯანაურის (ხიხვის) ხვედრითი წონა ამ რაიონის ლენოების ხარისხის ასამაღლებლად.

4. ყვარლის რაიონი ერთადერთი რაიონია კახეთში, სადაც საფერავის ხვედრითი წონა რქაწითელისას უხანგრძლივია. მაგრამ სხვა ხარისხოვანი ვაზის ჯიშები, როგორცაა: მწვანე, ჯანაურა, კაბერნე და სხვა, ძალიან მჭირდება წარმოდგენილი და ისიც ძირითადად ფაქტუსურის საბჭოთა მეურნეობაში. საქირაო აღნიშნული ჯიშების ხვედრითი წონის გაზრდა რქაწითელის ხარჯზე, საფერავის გავრცელების ახლანდელი პროცენტის შენარჩუნებით.

5. საგარეჯოს რაიონში, მსგავსად თელავის რაიონისა, შედარებით უკეთ არის განაწილებული ჯიშები. რქაწითელს მთელი ფართობის დაახლოებით 60 $\frac{0}{10}$ უჭირავს, ხოლო საფერავს და მწვანეს — 35 $\frac{0}{10}$. დანარჩენი ფართობი სხვა ჯიშებს უჭირავს. საგარეჯოს რაიონი ხარისხოვან ლენოს იძლევა, განსაკუთრებით ცნობილია ამ რაიონის მალახარისხოვანი მწვანე (მანავი). საქირაო ამ რაიონში საერთოდ გაიზარდოს ვენახის ფართობი და პირველ რიგში მწვანისა და საფერავის (აქაში) ნარგავებით.

ახალი გემის პროექტით საგარეჯოს რაიონში ვენახის ფართობი თითქმის ერთიორად იზრდება.

6. ახმეტის რაიონი ძველადვე ცნობილი იყო მალალი ღირსების ლენით. განსაკუთრებით გამოირჩეოდა ახმეტის მწვანე და ჯანაურა. ამჟამად ამ ორ ჯიშს რაიონში მთელი ფართობის 25 $\frac{0}{10}$ უჭირავს, დანარჩენი რქაწითელია. ამ რაიონშიაც პერსპექტიული გემის პროექტით თითქმის ერთიორად ღიძლევა ვენახების ფართობი, ძირითადად, მწვანის, ჯანაურასა და საფერავის ხვედრითი წონის გადიდების გზით.

7. ლაგოდეხის რაიონში ძირითადად გავრცელებულია რქაწითელი, საფერავს და მწვანეს მთელი ფართობის დაახლოებით 7 $\frac{0}{10}$ უჭირავს. ამ რაიონში გავრცელებულია აგრეთვე იმერული ვაზის ჯიშები და ნაწილობრივ პირდაპირ მწარმოებელი ჰიბრიდები. მევენახეობის ფართო გავრცელება ამ რაიონში ჯერჯერობით არ არის ვთავალისწინებული, რადგან ლენის ხარისხი მალალი არ არის და, ამასთან, რაიონში მეთამაშეობას საკმაო დიდი ფართობი უჭირავს. ახალი პერსპექტიული გემით რაიონში ვთავალისწინებულია 100 ჰექტარის გაშენება და მთელი ფართობის 820 ჰექტარამდე აყვანა.

8. კაქეთის რაიონი მევენახეობის ახალი რაიონია. ვენახების მთელი ფართობი 456 ჰექტარს შეადგენს. პირველი ადგილი რქაწითელს უჭირავს (81⁰/₁₀₀); შემდეგ მოდის მწვანე და საფერავი. მევენახეობის განვითარების თვალსაზრისით რაიონი უღაღად პერსპექტიულია. ახალი პერსპექტიული გვემის პროექტით რაიონის ფართობი ერთისამად დიდდება. 1955 წლისათვის ვენახის ფართობი რაიონში 500 ჰექტარს მიაღწევს. რაიონში რქაწითელის, მწვანის და საფერავის გარდა, სასურველია მაღლობ ადგილებში გორულა მწვანის და მუხრანულის (ალიგატეს) გავრცელება.

9. წითელწყაროს რაიონიც მევენახეობის ახალი რაიონია. აქ ძირითადად რქაწითელია გავრცელებული, საფერავსა და მწვანეს მეტად მცირე ფართობი (ორივეს 36 ჰექტარი) უჭირავს. ახალი გვემით რაიონში გათვალისწინებულია 350 ჰექტარი ახალი ვენახის გაშენება. საფერავისა და მწვანის ხეცდროთი წონა ახალ ნარგავებში საგრძნობლად გადიდებული იქნება.

ჯიშების არსებული განაწილება რაიონების მიხედვით ბევრ შემთხვევაში მევენახეობის სტიქიური განვითარების შედეგი უნდა იყოს. სხვაგვარად ძნელია აახსნას ის ვარემოება, რომ ისეთი დიდ რაიონში, როგორცაა გურჯაანისა და სიღნაღის რაიონი, მარტო რქაწითელი იყოს რაიონის ყველა ადგილებში საუკეთესო როგორც მოსავლიანობით, ისე ხარისხით. ვაკეირებებს იწვევს ის ამბავიც, რომ მთელ ყვარლის რაიონში, გარდა ფატმასურის მეურნეობისა, არსად მწვანე არ არის გავრცელებული.

შემდეგ: მიუხედავად იმისა, რომ ყვარლის რაიონში საფერავი გაცილებით უფრო მაღალხარისხოვანი დგება, ვიდრე რქაწითელი, საფერავი მინც რქაწითელზე ნაკლებ არის გავრცელებული. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ მცდეანი ძირითადად მხოლოდ ყვარლის რაიონშია გავრცელებული რქაწითელში მინარევის სახით, დანარჩენ რაიონებში იგი თითქმის არსად გვხვდება.

✓ მწვანე რქაწითელთან ერთად გავრცელებულია კახეთის ძირითად რაიონებში, უმთავრესად ალაზნის მარჯვენა ნაპირზე. მიუხედავად იმისა, რომ ალაზნის გაღმა (მარცხენა ნაპირზე) მწვანე მეტად მაღალხარისხოვან ღვინოს იძლეოდა (სანიორე, ართანა, ნაფარეული), იგი მცირედაა გავრცელებული. მას ამ ადგილებში ძველად ქისი ეკლიდა. ამჟამად მწვანე ძირითადად გავრცელებულია ახმეტის, თელავისა და საგარეჯოს რაიონებში.

საფერავი ამჟამად უფრო მეტად არის გავრცელებული ყვარლის, თელავისა და საგარეჯოს რაიონებში.)

ჯიშების ახლანდელი განაწილება რაიონების მიხედვით მთლიანად დამაკმაყოფილებელი არაა, იგი შოთხობის შესწორებას და დახუსტებას დაგროვილი მონაცემებისა და დაკვირვებების გამოყენებით. გაუმართლებელია საფერავის, მწვანის, ხიხის და სხვათა ფართობის ასეთი შემცირება. ნაბიჯები ამის გამოსწორებლად უკვე გადადგმულია. საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ შემუშავებული მევენახეობის განვითარების პერსპექტიული გვემის პროექტის მიხედვით საგრძნობლად დიდდება საფერავის, მწვანის, ხიხის, კაბერნეს და სხვა ჯიშების ხეცდროთი წონა. აღნიშნული პროექტის მიხედვით 1955 წლისათვის კახეთის მთავარი ჯიშები შემდეგი ფართობებით იქნება წარმოდგენილი:

ვენახების გაშენების გვემის პროექტი

ჯიშების დასახელება	ფართობი 1948 წ. 1 იანვარი- ათვის	შენდება 1949—1955 წწ.	იქნება 1956 წლის 1 იანვარი- ათვის	შ ე ნ ი შ ე ნ ა
1. რქაწითელი	9367,55	6305,0	14672,55	
2. საფერავი	1835,29	2310,0	4145,29	
3. მწვანე	647,62	1140,0	1787,62	
4. ჯანანურა (ხიხი)	27,32	230,0	257,32	
5. კაბერნე	47,03	325,0	372,03	
6. დანარჩენი ჯიშები	202,0	40,0	242,0	
ს უ ლ	12126,81	9500	21476,91	

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, საგრძნობლად დიდდება ფართობი ისეთი მაღალხარისხოვანი ჯიშებისა, როგორცაა: საფერავი, მწვანე, ჯანანურა, კაბერნე და ხიხები. მაგრამ ეს გადიდება არ არის მინც დამაკმაყოფილებელი. გასაშენებლად დაპროექტებული 9350 ჰექტარიდან საფერავის, მწვანის,

ჯანაშუას, კაბერნესა და სხვა ჯიშების გაზენება გათვალისწინებულია 4045 ჰექტარის რაოდენობით მაშინ, როდესაც მარტო რქაწითელი ნიშნის ჰექტარზე უნდა გაზენდეს.

აღნიშნული პროექტის მიხედვით, რქაწითელის ფართობი 1956 წლის 1 იანვრისათვის 14612 ჰექტარს მიაღწევს, რაც მთლიანი ფართობის 68% შეადგენს მაშინ, როდესაც საფერავის ფართობი, სხვა ჯიშებს რომ თავი დაეანებოთ, მხოლოდ 4145 ჰექტ. ანუ მთელი ფართობის მხოლოდ 19% შეადგენს. ასეთი შეფარდება რქაწითელსა და საფერავს შორის არასდროს არ ყოფილა და გამოწვეულია, როგორც ზემოთაქ იყო აღნიშნული, რქაწითელის ფილოქსერისადმი შედარებით უკეთესი გამძლეობით. მოსახლეობა საკარმიდამო ნაკვეთებზე რქაწითელს ამყვამად, მომეტებულ შემთხვევაში, საკუთარ ძირზე აშენებს. პროექტის განხილვა-დამტკიცების დროს საჭიროა ზემოაღნიშნულის გათვალისწინება და საფერავისა და სხვა მალახარისხოვანი ჯიშების ხვედრითი წონის უფრო გაბეჭვლად გადღობა.

კახეთის მაზრის ჯიშების დარაინფორმება და რაიონების სპეციალიზაცია უზარძნის მოსხარება-გადაშუაების მიხედვით

საუკუნეთა მანძილზე განმომუშაებული დარაინფორმება ჯიშებისა და რაიონების სპეციალიზაცია მეღვინეობის მთავარ მიმართულებათა მიხედვით შედეგია მევენახეობა-მეღვინეობის ძველად არსებულ მოთხოვნილებათა შესაბამისად განვითარებისა. წინათ კახეთში ძირითადად კახური ტიპის და ზოგიერთ რაიონში ნახევარდასადესერტო ტიპის (ქნამარაული, ბერების წითელი, ახაშნის წითელი) სუფრის ღვინოები მზადდებოდა.

კახეთის მევენახეობის რაიონების განსაკუთრებით მდიდარი ბუნებრივი პირობები რაციონალურად არ იყო გამოყენებული, მიღებული პროდუქცია როგორც რაოდენობით, ისე ხარისხობრივად, ვერ ამოწურავდა კახეთის შესაძლებლობებს.

და მართლაც, ნიადაგისა და ჰაერის ისეთი მდიდარი მრავალფეროვნება, როგორც კახეთშია, იძლევა განსხვავებული ტიპისა და მარკის ღვინის მიღების შესაძლებლობას ცალკეული მიკრორაიონების მიხედვით, მაგრამ ამ მიმართულებით ჩვენში დღემდე შედარებით ცოტაა გაკეთებული. ჩვენ მხოლოდ დაახლოებით შეგვიძლია ვთქვათ და ისიც საფერავის, რქაწითელის და ნაწილობრივ მწვანის შესახებ, თუ რომელ რაიონში და რა პირობებში იძლევა ეს ჯიშები მალახარისხოვან ღვინოს.

ხალხის მრავალსაუკუნოვანი დაკვირვება, თუ რომელ რაიონში ან რომელ სოფელში და რომელ ნაკვეთზე რომელი ჯიშე იძლეოდა საუკეთესო ღვინოს, ზოგიერთი გამოკვლევის გარდა, დაიწყებულია. არსებულ ლიტერატურულ წყაროებში ზოგადაა დასახელებული მალახარისხოვანი ღვინის მომცემი სოფლები: ახმეტა, კონდოლი, კარდანახი, მეფის ზერები მანაეში, საეკლესიო მამულები ზემო ხოდაშენში (ბერების ზეარი) და ცალკეული მემამულეების ზერების ღვინოები: ქაქევიძის საფერავი (წინანდალი, ნაფარელი, ყვარელი), ანდრონიკაშვილების ღვინო (გურჯაანი, ბაქურციხე); ვანაძეებისა და აფხაზებისა (კარდანახი), ჯანდიერებისა (შრომა), ვახვაზიშვილებისა (კურდღელაური), ჯორჯაძეებისა (ენისელი, საბუე), ჩოლოყაშვილებისა (ახმეტა) და სხვ. ამათგან, მ. ბალასის ცნობით, ყველაზე უფრო ცნობილი იყო ქაქევიძის ღვინო (წინანდალი, ბუკუხანი), შემდეგ კონდოლისა და კარდანახის ღვინოები (აფხაზების ზეარიდან). სხვა უფრო ზუსტი და დეტალური ცნობები გერჯერობით ლიტერატურულ წყაროებში, არ მოიპოვება.

თითქმის 1925 წლამდე კახეთში მხოლოდ კახური და ევროპული ტიპის სუფრის ღვინოები მზადდებოდა იმისდა მიუხედავად, რომ ზოგიერთ ადგილებში ღვინის სიმაგრე ჩვეულებრივად 14 — 15° აღწევდა და ხშირად ღვინო სრულად არ დიდებოდა. საბჭოთა მეურნეობის ტრესტის საქმიანობის შედეგად, ძირითადად კი ამ ტრესტის მთავარი მღვინის ელფრიან კანდელაკის ინიციატივით, საგრძობლად გამოიდრდა კახური ღვინის ასორტიმენტი. კახეთის თითქმის ყველა საბჭოთა მეურნეობაში 1926 წლიდან დაიწყო საწარმოო მასშტაბით ყურძნის უალკოჰოლო წვენის დამზადება პირველად საქართველოში. წარმატებით დამთარგდა ცდა მაგარ და სადესერტო ღვინოების დამზადებისა კარდანახში. დღეს ყველას მოსწონს კახური „ანავა“ მადერის ტიპისა, „სამო“, „კარდანახი“ და „ხირსა“ პორტეინის ტიპისა და შენანიშნავი „ხიხვი“ სადესერტო ტიპისა. მევენახეობის ინსტიტუტში ჩატარებული ცდების შედეგად დადასტურდა კახეთში გავრცელებული ზოგიერთი ჯიშისაგან შამპანურის მიღების შესაძლებლობა. კახეთის ზოგიერთი მასივი თავისი ბუნებრივი პირობებით მეტად შესაფერისია შამპანური მევენახეობის განვითარებისათვის — სახელდობრ, მთავარი შარავზის ზემოთ მდებარე ზოლი, პანკისის ხეობიდან დაწყებული თელავამდე, სადაც მკირე გამოჩაყლის გარდა ახლაც არაა გაშენებული ვენახები; შემდეგ, უკანა მხარე კაკა-

ბეთიდან ჩალაუბნამდე (ახლანდელი კაქრეთის რაიონი, ძირითადად, იერის მარცხენა ნაპირის შემადგენელი ადგილები) საესებით გამოსადევია შამპანური მევენახეობის განვითარებისათვის. კახეთში გამოვლენილი იქნა აგრეთვე ადგილები, სადაც საესებით შესაძლებელია მაღალხარისხოვანი საკონიაკე მასალის დაშლადება. ალაზნის მარცხენა ნაპირზე მდებარე ზოგიერთი ადგილი (ენისელი-შილდა) მეტად გამოსადეგი აღმოჩნდა ამ მიზნისათვის. ამასთან ერთად საგრძნობლად გადიდდა ევროპული და კახური ტიპის სუფრის საშარკო ლენოვების წარმოება და მათი ასორტიმენტი.

ამჟამად კახეთში შემდეგი ტიპის ლენოვები მზადდება:

1. ევროპული ტიპის სუფრის ლენო. ამ ტიპის ლენო მზადდება ძირითადად რქაწითელისა და მწვანისაგან. მათგან განსაკუთრებით გამოირჩევა რქაწითელის საშარკო ლენოები: „ნაფარეული“, „წინანდალი“, „მუკუხანი“, „ენისელი“, „გურჯაანი“ და „მანაი“ და მწვანის ლენოები: „მწვანე“ და „მანაის მწვანე“. ამავე ტიპის სუფრის წითელი ლენოები მზადდება ძირითადად საფერაისაგან. ამათგან გამოირჩევა „ნაფარეული“, „წინანდალი“, „მუკუხანი“, „ყვარელი“ და „თელიანი“ (ჯიშ კაბერნესაგან).

2. კახური, ანუ ადგილობრივი ტიპის სუფრის ლენო. კახური ტიპის ლენო მზადდება ძირითადად რქაწითელისა და საფერაისაგან. მათგან ცნობილია ორი საშარკო ლენო: „რქაწითელი“ და „საფერაი“. ორივე ლენო მზადდება ადგილობრივი წესით. ეს წესი განსხვავდება ევროპული წესისაგან იმით, რომ მის დაწვადებაში მონაწილეობს ყურძნის ყველა შემადგენელი ნაწილი (კლერტი, მარცეალი თავისი კანი, ხორცი და წიპწით).

3. მავარი და სადესერტო ლენო. ამ ტიპის ლენოებიდან ცნობილია: „სამაო“, „კარდანახი“ და „ხირსა“ პორტეინის ტიპისა, „ანავა“ — მადერის ტიპისა და „ხიხი“ — სადესერტო ტიპისა.

4. საბჭოთა კონიაკები. ამათგან აღსანიშნავია ორდინარული (სამ, ოთხ და ხუთვარსკვლავიანი) და საშარკო კონიაკები. უკანასკნელისაგან არჩევენ დაეარგებულ კონიაკს, უმაღლესი ხარისხის დაეარგებულ კონიაკსა და ძველ კონიაკს. უკანასკნელ წლებში ჩვენი კონიაკების ასორტიმენტი გაძლიერდა სტალინის პრემიის ლაურეატ ციციშვილის მიერ შემუშავებული კონიაკის ახალი მარკით, რომელსაც „ენისელი“ ეწოდა.

5. კონიაკის გარდა კახეთში ბლომად მზადდება, ძირითადად კოლმეურნეობებში, არაყი, რომელიც ბაზარზე „კახური არაყი“ ან „კაკის არაყი“ სახელწოდებითაა ცნობილი.

6. ყურძნის უალკოჰოლო წვენი მზადდება ძირითადად ჯიშ რქაწითელისაგან პასტერიზაციის წესით. აღნიშნული ტიპის ლენოთაგან წამყვანი მაინც სუფრის ლენოებია, რადგანაც კახეთი თავისი ბუნებრივი პირობებით ამ ტიპის ლენის საუკეთესო მხარეა. უფრო მეტი მუშაობა საჭირო ამ მიმართულებით — თავისებური, ევროპული და კახური ტიპის ლენოების შესაქმნელად. ამ საწარმოო დაეალებათა სწორად გადაჭრისათვის საჭიროა ჯიშების გაადგილებას ყურძნის მოხმარება-გადამუშავების მთავარ მიმართულებათა მიხედვით საფუძვლად დაედოს ჰაეისა და ნიადაგის პირობები, ჯიშების ბიოლოგიური თავისებურებანი და საწარმოო გამოცდილება, რომ ვაზის ჯიშს შეეუქმნათ უფრო შესატყური პირობები მისგან მაღალხარისხოვანი პროდუქტის მიღების მიზნით.

ამ ამოცანის წარმატებით გადაწყვეტა გაძნელებულია კახეთის ტერიტორიის რთული რელიეფით, რომელიც მცირე მანძილზედაც კი იწვევს ნიადაგებისა და ჰაეის დიდ ცვალებადობას, რის გამო მოითხოვს ცალკეულ მიკრორაიონისადმი დიფერენცირებულ მიდგომას მეღვინეობის მიმართულებისა და ვაზის შესაფერი ჯიშების შესარჩევად.

რიგ შემთხვევაში ჩვენ მოკლებული ვართ ცნობებს ცალკეული მიკრორაიონების ჰაეის, ნიადაგებისა და ვაზრკლებული ჯიშების სამეურნეო თვისებების შესახებ. ეს ნაკლი უნდა შეიცოს კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების გამოცდილების შესწავლით და ლიტერატურაში მოყვანილი ცნობების გამოყენებით.

სპეციალურ ლიტერატურაში უფრო მდიდრადაა წარმოდგენილი კახეთის მეღვინეობის რაიონების ზოგადი დახასიათება, ვიდრე ჯიშობრივი დარაიონებისა და რაიონების სპეციალიზაციის მასალები.

მასალები კახეთის დარაიონებისა და სპეციალიზაციის შესახებ წარმოდგენილია ძირითადად აკად. ს. ჩოლოყაშვილის, პროფ. კ. მოდებაძის, მეღვინე ა. ვგოროვის, ე. ბურჯანაძისა და ი. რქვილაძის ნაშრომებში, რომლებშიც მოცემულია დარაიონების ზოგადი სქემები და კახეთის მეღვინეობის რაიონები და მისი ცალკეული მიკრორაიონების დახასიათება ძირითადად აქაური ლენის დაქაშნიკების საფუძველზე. მათ შორის შედარებით უფრო სრულადაა მოცემული დარაიონების სქემები პროფ. კ. მოდებაძისა და ა. ელორაიის ნარკვევებში.

საშუალოდ ამ ნარკვევებში კახეთის დარაიონების სქემები ძირითადად ღვინის იმ მცირეოდენი ნომუშების საფუძველზეა დადგენილი, რომლებიც დამზადებულია უმთავრესად საპკოთა მეურნეობებში და ღვინით განთქმულ ისტორიულად ცნობილ ადგილებში. ამის გამო უნებლიეთ რჩება ისეთი შიშველი-ლოცვა, თითქოს მთელს კახეთში მალაღმარისხოვანი ღვინოები მხოლოდ საპკოთა მეურნეობებში, სახელდობრ წინანდალში, ნაფარულში, მუკუხანში, იყალთოში, ყვარელსა და კარდანახში და მალაღმარისხოვანი ღვინით ისტორიულად ცნობილ ადგილებში: მანაშში და ახმეტაში დგებოდეს. ამასთან ზოგჯერ ერთი და იგივე მეღვინეობის მიკრორაიონი ორი ცნობილი სპეციალისტის პროფ. კ. მოღდებაძისა და მეღვინე ა. ეგოროვის მიერ საგრძნობლად განსხვავებულადაა დახასიათებული: მაგალითისათვის მოვიყვანოთ ახმეტის მიკრორაიონს. იგი პროფ. კ. მოღდებაძის მიერ დახასიათებულია, როგორც „შხატე, მცირეხედიანი, ნაკლებ ალკოჰოლიანი, მაგრამ ხალისიანი თეთრი ღვინის მომცემი მიკრორაიონი“, მაშინ, როდესაც ა. ეგოროვი იგივე მიკრორაიონის ღვინოს ახასიათებს, როგორც „შესამწევს“ მეტად სქელს როგორც შეფერვით, ისე ექტრაქტით, მაგარს და არომატულს, რომელიც ძლიერ უხელოვდება მის შორეულ მუშობელს — კარდანახის ღვინოს“. ასეთი წინააღმდეგობა აიხსნება ძირითადად ჯიშების თავისებურების შეუფასებლობით და აგრეთვე იმით, რომ ახმეტის „მიკრორაიონი“ მეტად დიდია და მის ფარგლებში ახმეტიდან — თურდომდე თავისუფლად შეიძლება ცალკეული ადგილების ღვინოებში უფრო მეტი სხვაობის დაძენა. ა. ეგოროვი ახმეტის მიკრორაიონის დახასიათების დროს გამოდიოდა უმთავრესად ძველი ევენახების ყურძნისაგან დამზადებული ღვინოების ხარისხის შეფასებიდან, ეს ღვინოები კი, როგორც ცნობილია, მზადდებოდა მწეანის, რქაწითელისა და ჯანაშურისაგან და აგრეთვე მათი ერთმანეთთან შერევის ჯიშით.

ახლაღ, მაგალითად, სოფ. რუისპირის კოლმეურნეობა „ყურძენავთაში“ რქაწითელის ძველ ნარკვევებში ჯანაშურა (ხიხვი), მწეანე და სხვა ჯიშები რქაწითელის თითქმის ნახევარს შეადგენს. ცნობილია, რომ მწეანე, ჯანაშურა, ქისი და სხვა ჯიშები ამშენიერებს რქაწითელის ღვინოს, მატებს მას არომატს, სხეულს, ფერს, სინაზეს და სიმავრეს. სხვაგვარად ძნელი ასახსნელია ერთსა და იმავე ჯიშის — რქაწითელის — ყურძნისაგან კახეთის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში — ახმეტაში — და მის მოპირდაპირე სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში — კარდანახში — დაყენებული ღვინის ძლიერი სიხლოვე ერთმანეთთან, როგორც ეს ა. ეგოროვის აქვს აღნიშნული. მთლიანად არც პროფ. კ. მოღდებაძეს შეიძლება დავეთანხმოთ, რადგანაც ახმეტის მიკრორაიონი რქაწითელისაგან ძირითადად ევროპული ტიპის ხარისხოვან სუფრის ღვინოს იძლევა, ხოლო ალაგ-ალაგ (იყალთო) კიდევ მალაღმარისხოვან ღვინოს. ამავე მიკრორაიონში მთავარი შარავნის ქვემოთ, დასავლეთით ნახევარი — ერთი კილომეტრის დამოარებით, ხარისხოვანი კახური ტიპის ღვინოები დგება (ახმეტა, ქისტალური, რუისპირი), ხოლო ამავე ადგილებში ჯანაშურისა და მწეანისაგან როგორც ცალკე, ისე რქაწითელთან ერთად დგება მალაღმარისხოვანი კახური ტიპის ღვინო. შემოღნიშნული წინააღმდეგობა რაიონების სპეციალიზაციის საკითხში ძირითადად დარაიონების საკითხისადმი არასწორი მიდგომითაა გამოწვეული.

ზოგიერთი უბნიდან აღებული ღვინის მცირეოდენი ნომუშების ხარისხის შეფასების საფუძველზე შეუძლებელია რაიონების სწორი სპეციალიზაცია მეღვინეობის ამა თუ იმ მიმართულებით.

საქმე ისაა, რომ ღვინის ხარისხი დამოკიდებულია რიგი ფაქტორის კომპლექსზე, რომელთაგან წამყვანია ჯიშო, ადგილის გეოგრაფიული მდებარეობა, მისი სიმაღლე ზღვის დონიდან, ჰავა, ნიადაგები, ევენახების მოვლისა და ყურძნის გადამამუშავების ტექნიკა და სხვა.

როგორც ცნობილია, ჩრდილოეთიდან სამხრეთისაკენ ან ფუძიდან ზევით მთებში გადანაცვლებისას კანონზომიერად ოცელება ჰავა, ნიადაგები, ჯიშები, ევენახების მოვლა-გამუშავების აგროტექნიკა და, ამასთან დაკავშირებით, ღვინის ტიპი და ხარისხიც.

ამიტომ მეღვინეობის თვალსაზრისით რაიონების სწორ სპეციალიზაციას საფუძვლად უნდა დაედოს ჯიშის თავისებურება, ჰავისა და ნიადაგის პირობები, ევენახების მოვლისა და ყურძნის გადამამუშავების ტექნიკა და მეღვინეობის პრაქტიკა — რაიონში მიღებული ღვინოების შეფასებით. ავიღოთ, მაგალითად, ალაზნის მარჯვენა ნაპირი, რომელიც იწყება პანკისის ხეობიდან და მიემართება კახეთისა და უკრაინის შორის ქედის გასწვრივ სოფ. ძველ ანაგამდე. ამ მხარის სიგრძე დაახლოებით 100 კილომეტრს შეადგენს. ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ ეს მხარე თანდათან დაბლდება 665 მეტრიდან ჯოჯოლო) 567 მეტრამდე (ახმეტა), შემდეგ თანდათან მაღლდება იყალთო-თელავის ზოლზე (700 — 740 მ), ხოლო თელავიდან ისევ დაბლდება — წინანდალი (602 მ), გურჯაანი (484 მ), კარდანახი (600 მ) და წნორისწყალი (273 მ.). ნალექების რაოდენობაც ამ ზონის ზღვის დონიდან დადაბლების შესაბამისად კლებულობს ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთის მიმართულებით იყალთოდან წნორის-

წყლამდე. ამრიგად, ამ ზოლის ზღვის დონიდან სიმაღლის საერთო დადაბლებასთან და ნალექების შემცირებასთან დაკავშირებით კანონზომიერად მატულობს თბიერება.

ეს კანონზომიერება ოდნავ რთულდება ევრტიკალური ზონალობის არსებობით. სახელდობრ, ალაზნის ველი ზევით მთის ფერდობებისაკენ, ხშირად მკვეთრად, ხოლო იშვიათად თანდათან მალდება. ამ ზონის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში ფერდობების დაქანება 8—12°-ს უდრის და აღწევს იყალიო-თელეთთან 700—740 მ სიმაღლეს, ხოლო სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში (ვეჯინი, კარდნახი, ვაჭირი) იგი უფრო მკვეთრად მალდება, აქ დაქანება 20°-დან 40°-მდე მერყეობს და ფერდობების სიმაღლე კარდნახთან აღწევს 600 მეტრის სიმაღლეს ზღვის დონიდან. ადგილმდებარეობის სიმაღლის ცვალებადობასთან დაკავშირებით იცვლება ჰაერის ტემპერატურაც. ადგილის ამაღლება ყოველ 100 მეტრზე იწვევს ჰაერის ტემპერატურის დაცემას საშუალოდ 0,45 გრადუსით. ევრტიკალურ ზონალობასთან დაკავშირებით იცვლება აგრეთვე ნიადაგის ტიპებიც: დაბლობში (ალაზნის ძველი ტერასა), შუა ნაწილში და შემალეებულ ფერდობებზე სხვადასხვა ტიპის ნიადაგებია განლაგებული.

ალაზნის ველის მთისწინა ზოლზე და შემალეებულ ადგილებში ძირითადად გადამალა-კარბონატული, ტყის ყავისფერი და ტყის მუქი რუხი ნიადაგებია გავრცელებული. ველის შუა ნაწილში ძირითადად გავრცელებულია ალუვიალურ-კარბონატული, მუქი ყავისფერი და შავიწიწამაგარი ნიადაგები, განსაკუთრებით ველის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში (ქიზიყი). დაბლობ ზოლში თითქმის ყველგან ალუვიალურ-კარბონატული ნიადაგები, ხოლო ამ ზოლის დადაბლებულ ადგილებში — დაქაობებული ნიადაგებია გავრცელებული.

ჰორიზონტალურ და ევრტიკალურ ზონალობასთან დაკავშირებით შედარებით კანონზომიერად იცვლება ნალექების რაოდენობა, ჰაერის ტემპერატურა, ნიადაგების ტიპი, ხოლო უკანასკნელთან დაკავშირებით ლენის ტიპი და ხარისხი.

ასე, მაგალითად, ჩრდილო-დასავლეთიდან (პანკისის ხეობა) სამხრეთ-აღმოსავლეთის (წითელი წყაროს) მიმართულებით გადანაცვლებისას ლენის ტიპი და ხარისხი შემდეგნაირად იცვლება: პანკისის ხეობის ის მცირეოდენი ვენახები, რომლებიც ამჟამად იქ მოიპოვება (ბირკიანი, ჯოყალო, ღუისი, ყვარელაწყობი და სხვა), იძლევა მსუბუქ, მკირე და საშუალო სხეულიან ლენივებს, რომლებიც ძირითადად გამოსადეგია შამპანური ლენისა და მსუბუქი ტიპის სუფრის ლენის დასამზადებლად.

ალაზნის დინების მიმართულებით შემდგომი გადანაცვლებით, ახმეტრიდან თელავამდე, ლენივები უფრო შინაარსიანი და სხეულიანი ღებება. ეს ზოლი იძლევა ძირითადად ხარისხოვან ევროპული ტიპის ლენივებს, ხოლო მთავარი შარავზის ქვემოთ, მისგან ნახევრიდან ერთ კილომეტრამდე დაშორებულ ადგილებში ღებება კახური ტიპის ხარისხოვანი სუფრის ლენი.

შემდგომი გადანაცვლებით, თელავიდან მუკუნამდე, ლენის შინაარსი კიდევ უფრო მდიდრდება. ეს ზოლი იძლევა ევროპული და კახური ტიპის მაღალხარისხოვან სუფრის თეთრ და წითელ ლენოს.

ხოლო შემდგომი გადანაცვლებით სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ — მუკუნრიდან ძველ ანავამდე (ამის ჩათვლით) — ლენივები კიდევ უფრო ალკოჰოლიანი, სხეულიანი და მძიმე ღებება. ამიტომ ამ ზონის ლენივები უმჯობესია გამოყენებულ იქნეს ძირითადად კახური ტიპის სუფრის ლენივების და მაგარი ან საღესტრო ლენივების დასამზადებლად. მართლაც, ყველაზე უკეთესი კახური ტიპის, მაგარი თუ საღესტრო ლენიო ამ ზონაში ღებება.

დაახლოებით ამგვარადვე იცვლება ლენის ტიპი და ხარისხი ევრტიკალური მიმართულებითაც — მთისწინა ზოლიდან ქვევით, ალაზნისაკენ. ასე, მაგალითად, მთისწინა ზოლი, მთავარი შარავზისა და რკინიგზის ლიანდაგის ზემოთ, ძირითადად ევროპული ტიპის, საშუალო სხეულიან, ხალისიან, ნახ სუფრის ლენოს იძლევა. შუა ზონა, მთავარი შარავზისა და რკინიგზის ლიანდაგის შუა და მის ქვემოთ (ალაზნის ხეობის თავში $1/2$ —1 კილომეტრის, შუაში 1,5—2,0 კილომეტრის და ბოლოში 3—4 კილომეტრის დაშორებით) იძლევა მაღალხარისხოვან თეთრ და წითელ ევროპული და კახური ტიპის ლენოს. ქვედა ზონაში, ალაზნის არხის გასწვრივ და მის ქვემოთ მდებარე ადგილებში, ძირითადად კახური ტიპის საშუალო და დაბალი ლიკების ლენიო ღებება.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით რაიონის სპეციალიზაციას შეეხებოდა მელნივობის თვალსაზრისით საფუძვლად უნდა დაედოს კომპლექსი ფაქტორებისა, რომელთაგან პირველ რიგში აღსანიშნავია:

ნაკვეთის აღმოსაშენებარეობა (განხილეთ, ზღვის დონიდან სიმაღლე), ჰავა და ჯიშის ბიოლოგიური და სამეურნეო თვისებები.

ამის მიხედვით პირველ რიგში უნდა გამოიყოს ბუნებრივი და ისტორიული პირობებით განსხვავებული მხარეები, მათ შორის — განსხვავებული რაიონები და ზონები და, ბოლოს, ის პატარა უბნები („მიკრორაიონები“), რომლებიც განსხვავებული ტიპის ან ხარისხის ლენოს იძლევა.

კახეთის მევენახეობის რაიონები. მთავარ კავკასიონის ქედს, ბორბალოს მთის მახლობლად, გამოეყოფა და თითქმის მის პარალელურად, ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ, მიემართება კახეთისა და ცივ-გომბორის ქედი. იგი ყოფს კახეთს ორ დიდ ნაწილად: წინა და უკანა მხარედ.

1. წინა მხარე ანუ შიგნიკახეთი მოქცეულია მთავარი კავკასიონისა და ცივ-გომბორის ქედებს შორის. იგი წარმოადგენს მდინარე ალაზნის საკმაოდ განიერ ხეობას, რომელიც სამკუთხედის მსგავსად თანდათან განიერდება თავიდან ბოლოსაკენ მდინარე ალაზნის დინების მიმართულებით.

2. უკანა მხარე, ანუ გარეკახეთი, მოქცეულია ცივ-გომბორის ქედისა და სამგორისა და გარეჯის მთებს შორის. მის შუაში, დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ, ჩამოედინება მდინარე იორი, რის გამოც გარეკახეთი, ზედაპირის აგებულებით, მდინარის ხეობას წარმოადგენს.

წინა მხარე, ანუ შიგნიკახეთი, თავის მხრივ, ორ ნაწილად იყოფა. პირველი ნაწილი ცნობილია საკუთრივ კახეთის სახელწოდებით და მდებარეობს ალაზნის ხეობის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში, ხოლო მეორე მდებარეობს ხეობის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში და ცნობილია ქიზიყის სახელწოდებით. საკუთრივ კახეთი მდინარე ალაზნის მიერ იყოფა ორ: გამოღმა (ალაზნის მარჯვენა) და ვალმა (ალაზნის მარცხენა) მხარედ.

ამრიგად, კახეთი თავისი ბუნებრივ-ისტორიული პირობების გათვალისწინებით შეიძლება გაიყოს მევენახეობის ოთხ დიდ, ურთიერთისაგან საკმარად განსხვავებულ, მხარედ: ყოველი მხარე მაკრორაიონად გაიყოფა კიდევ. ეს მხარეებია:

1. გამოღმა, ანუ ალაზნის მარჯვენა მხარე;
2. ვალმა, ანუ ალაზნის მარცხენა მხარე;
3. ქიზიყი, ანუ წინა მხარის სამხრეთ-აღმოსავლეთი ნაწილი.
4. გარეკახეთი, ანუ იურის ხეობა.

1. მარჯვენა მხარე. ალაზნის გამოღმა, ანუ მარჯვენა მხარე მდებარეობს ალაზნის ველის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში. იგი იწყება ბიკიანიდან (პანკისის ხეობა) და მიემართება ცივ-გომბორის ქედის ფერდობებისა და მდ. ალაზნის გასწვრივ ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ სოფ. ანავამდე (სიღნაღის რაიონი). ამ მხარეში შედის ახმეტის, თელავისა და გურჯაანის ადმინისტრაციული რაიონების ვენახები, რომლებიც ალაზნის მარჯვენა მხარეზე მდებარეობს. ამ მხარის სიგრძე 100 კილომეტრამდე აღწევს, ხოლო სიგანე, მდინარე ალაზნიდან სავენახე ფერდობების ბოლომდე, ხეობის თავში უდრის 1 — 2 კილომეტრს, ხოლო ბოლოში, სოფ. ანავასთან 8 — 10 კილომეტრს. სავენახე ადგილების მდებარეობა ზღვის დონიდან, ალაზნიდან დაწყებული სავენახე ფერდობების ჩათვლით, თანდათანობით მალდება და აღწევს 700 — 750 მეტრს სოფ. იყალთოსა და ქ. თელავის მიდამოებში.

ამ ზონის დანარჩენი სოფლების ვენახები მდებარეობს 400 — 600 მეტრ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ ამ მხარის ზედაპირი ტალღისებრად დაბლდება 700 მეტრიდან (ბიკიანი) 500 მეტრამდე (ახმეტა), შემდეგ იგი მალდება იყალთო-თელავის ზოლზე 740 მეტრამდე და შემდეგ ისევ დაბლდება 500 — 600 მეტრამდე (გურჯაანი-კარდანახი).

ამ მხარის ჰავა შედარებით შშმარია. ცივ-გომბორიდან ჩამონადენი მდინარეები ზაფხულობით შრება, რის გამოც ვენახები ამ მხარეზე იშვიათად ირწყვება. ატმოსფერული ნალექების რაოდენობა ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ მცირდება 750 — მილიმეტრიდან 600 — 650 მილიმეტრამდე.

საერთოდ, ამ მხარის ჰავა მეტად ხელსაყრელია ხარისხოვანი მეღვინეობის განვითარებისათვის. ვაზისათვის სპიში ყინვები იშვიათად იცის (დაახლოებით 15 — 20 წელში ერთხელ).

ნიადაგები მრავალფეროვანია. უფრო მეტად მხარეში შემდეგი ტიპის ნიადაგებია გავრცელებული: მთავარ შარავხისა და რკინეზის ლიანდაგის ზემოთ გავრცელებულია ძირითადად გადაშალა-კარბონატული ნიადაგები. რკინეზის ლიანდაგის ქვემოთ ძირითადად ალუვიალურ-კარბონატული ნიადაგებია, ალაგ-ალაგ გვხვდება აგრეთვე შავიწიწიანი ნიადაგები (კონდოლი) და ტყის ყავისფერი ნიადაგები (აკურა).

ამ მხარეში ძირითადად გავრცელებულია რქაწითელი (76⁰/₁₀₀-მდე), საფერავი (15⁰/₁₀₀-მდე), მწვანე (8⁰/₁₀₀-მდე), ჯანანურა (ხიხვი) (0,5⁰/₁₀₀), ხოლო ნაწილობრივ ქისი, ჩიტისთვალა და სხვა, უმთავრესად ნარევის სახით.

ამ მხარის ლენიოების მაღალი ხარისხი გამოწვეულია, ხელსაყრელი ჰავისა და ნიადაგების გარდა, თვით ენახების ჯიშობრივი შემადგენლობით. ამ მხარეში სხვებთან შედარებით უფრო მეტადაა გავრცელებული მწვანე, ჯანანურა და ქისი როგორც ცალკე ნარგავების სახით, ისე რქაწითელთან ერთად (ახ-მეტა, ქისტაური, იყალო, რუისპირი და სხვ.). მეორე რაოდენობით გვხვდება აგრეთვე თეთრი ბუდე შური და ბუერა. დასავლეთ ევროპის ჯიშებიდან ამ მხარეში გავრცელებულია, ძირითადად საბჭოთა მეურნეობებში, კაბერნე (წინანდალი, ნაფარეული, კურდღელაური) და ნაწილობრივ, ალიგატე.

მხარის სპეციალიზაცია. ალაზნის მარჯვენა მხარე, ხარისხოვანი მეღვინეობის თვალსაზრისით, ყველაზე უფრო ძვირფასია. კახეთში საუკეთესო მაღალი ღირსების თეთრი და წითელი ლენიოები როგორც ევროპული, ისე კახური ტიპისა, და აგრეთვე მაღალი ღირსების მავარი და სადესერტო ლენიოები ამ მხარეში დგება. ამ მხარის ჩრდილო-დასავლეთი ნაწილის ჰავა და ნიადაგები მეტად ხელსაყრელია შამპანური მევენახეობის განვითარებისათვის, ხოლო მიღებული ლენიო მასალები უფრო გამოსადეგია შამპანურისათვის, ვიდრე სუფრის ლენიოებისათვის.

ამ მხარეში ყველაზე მაღალხარისხოვანი ლენიო შემადგენელ ადგილებში და მთისწინა ზოლში, ძირითადად ვაღამალა-კარბონატული ტიპის ნიადაგებზე დგება. ნაზი, ხალისიანი, ევროპული ტიპის ლენიოები ამ მხარის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში დგება, ხოლო მისი სამხრეთ-აღმოსავლეთი ნაწილი სრული, სხეულიანი კახური და მავარი ან სადესერტო ტიპის ლენიოებით ხასიათდება. მათ შორის მდებარე შუა ზონის—წინანდალ-ურიათუბნის—როგორც თეთრი, ისე წითელი ლენიოები ხასიათდება სინაზით, სისრულთა, სხეულით და ძლიერი ჯიშური ბუკეტით. ეს ზონა იძლევა მაღალხარისხოვან თეთრ და წითელ ლენიოებს, როგორც ევროპული (ზედა ზოლში), ისე კახური (ქვემო ზოლში) ტიპისა.

2. მარცხენა მხარე. ალაზნის ვაღმა, ანუ მარცხენა მხარე შეადგენს ალაზნის ველის ნაწილს და მდებარეობს ალაზნის მარცხენა ნაპირზე. მდინარე ალაზანი პანკისის ხეობიდან გამოსვლის შემდეგ იერთებს მარჯვენა მხრიდან შენაკად ილტოს და წარმოქმნის ალენის ველს ამ ველიდან, სოფ. ბორბალოს მახლობლად იწყება ალაზნის ველის მარცხენა მხარე. და მიემართება ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ საინგილომდე. ამ მხარის შემადგენლობაში შედის თელავის, ყვარლისა და ლაგოდეხის ადმინისტრაციული რაიონების მდინარე ალაზნის მარცხენა ნაპირზე მდებარე ვენახები. ალაზნის მარცხენა მხარის სიგრძე სოფ. ბორბალოდან დაწყებული საინგილომდე დაახლოებით 100 კილომეტრს შეადგენს, ხოლო მისი სიგანე თანდათან მატულობს: თუ მხარის დასაწყისში იგი 2—3 კილომეტრს უდრის, მის ბოლოში ლაგოდეხს იქით 26 კილომეტრამდე აღწევს, ხოლო ყვარელთან 8—10 კილომეტრს შეადგენს.

ალაზნის მარცხენა მხარე შემოფარგლულია სამხრეთიდან მდინარე ალაზნით, ჩრდილოეთიდან მთავარი კავკასიონის ქედით, აღმოსავლეთიდან ზაქათალის დაბლობით და დასავლეთიდან ალაზნის მარჯვენა ნაპირის სოფლებით.

ალაზნის მარცხენა ნაპირზე მთავარი კავკასიონის ქედის ფერდობები ნაკლებ ციკაზოა და მდებარეობს ცივ-გომბორის ქედის ფერდობებთან შედარებით 100—150 მეტრით დაბლა. ველის სიმაღლე ზღვის დონიდან დასაწყისში სოფ. ბორბალოსთან, დაახლოებით 740 მეტრს შეადგენს, ხოლო შემდეგ იგი შედარებით სწრაფად დაბლდება და უკვე სოფ. ნაფარეულთან 423 მეტრია. სოფ. ცოდნის ქართან ველის სიმაღლე 327 მეტრამდე ეცემა, ხოლო საინგილოს საზღვართან იგი გადადის დაბლობში, რომელიც ზღვის დონიდან 200 მეტრის სიმაღლეზე მდებარეობს. მდ. ალაზნიდან ზევით, საენახე ფერდობებისაკენ, ველი თანდათან მაღლდება და მთავარი კავკასიონის ქედის ფუძესთან აღწევს 450—500 მეტრს ზღვის დონიდან. ამ ციკაზო ქედების ფუძესთან განლაგებული სოფლები ალაზნის მარცხენა მხარისა: ფშველი, ართანა, გრემი, ზემოვაჯაზი, ყვარელი და ლაგოდეხი ამ სიმაღლეზე (450—600 მ) მდებარეობენ ზღვის დონიდან.

ალაზნის მარცხენა მხარე მდიდარია მთავარი კავკასიონის ქედის თოვლიანი მწვერვალებიდან ჩამონადენი დიდი და პატარა მდინარეებით.

ჰავის პირობები მეტად ხელის შემწყობია მევენახეობის განვითარებისათვის. ჰაერის მრავალწლიანი საშუალო ტემპერატურა მარცხენა მხარეზე უფრო მეტია, ვიდრე მარჯვენაზე. ატმოსფერული ნალექების წლიური ჯამიც მეტია და, ამასთან, ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ ნალექების ჯამი კი არ კლებულობს, როგორც მარჯვენა მხარეზე, არამედ მატულობს.

ვენახები განლაგებულია მთავარი კავკასიონის ქედის სამხრეთ, სამხრეთ-აღმოსავლეთ და სამხრეთ-დასავლეთ ფერდობებზე საშუალოდ 450—500 მეტრ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან.

ნიადაგები ძირითადად ორი ტიპისაა: ა) ტყის ალუვიალური ძველი ნიადაგები, განლაგებულნი უკარბონატო ალუვიალურ და პროლუვიალურ დანალექებზე და ბ) არაკარბონატულ-ალუვიალური ნიადაგები, წარმოშობილი ძირითადად მთავარი კავკასიონიდან ჩამონადენი მდინარეების მოქმედებით. ამთ გარდა მთავარ შარავზის ზემოთ, ვიწრო ზოლის სახით მდ. ლოპოტიდან მდ. ბურსამდე, უმთავრესად ზემო ალვანისა და ძველი გევაზის ზემოთ, გვხვდება გადამპალა-კარბონატული და ტყის მოყავისფრო რუხი ნიადაგები.

ვენახების ჯიშობრივი შემადგენლობა. ეს მხარე განსხვავდება მარჯვენა მხარისაგან შუანისა და ჯანანურას საგრძნობლად ნაკლები და საფერავის შედარებით უფრო მეტი გაერცელებით (ყვარლის რაიონი). ამასთან ერთად აღსანიშნავია ყვარლის რაიონში მკეივანის გაერცელება ძირითადად რქაწითელის ნარგავებში და დანარჩენ რაიონებში ქისის, საფენას, ბუდეშურისა და სხვათა გაერცელება ძირითადად მინარევის სახით. ლავლდების რაიონში აღსანიშნავია იმპრული ჯიშების: ცოლიკურის, ციქას და სხვების და მალარად იზაბელას გაერცელება. დასავლეთ ევროპის ჯიშებიდან გაერცელებულია, ძირითადად, საბჭოთა მურნეობებში (ნაფარეული, ყვარელი) ჯიში კაბერნე.

ალაზნის მარცხენა მხარე მდელინეობის თვალსაზრისით მეტად საინტერესოა. ვენახების განწყობა მხარეების მიმართ აქ უფრო ხელსაყრელია. ამასთან ჰაერის თბიერება და ტენიცი ამ მხარეში მეტია. ამიტოა ამ მხარის ღვინოები უდავოდ განსხვავდება ალაზნის მარჯვენა მხარის ღვინოებისაგან. ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთის მიმართულებით ამ მხარის დადამლებასთან დაკავშირებით მატულობს ჰაერის თბიერება; ამასთან ერთად საგრძნობლად მატულობს აგრეთვე ატმოსფერული ნალექების რაოდენობაც, რის გამოც დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ გადანაცვლებისას ღვინის ხარისხის მკვეთრი ცვალებადობა აქ შესაძენვეი არ არის. მხოლოდ მხარის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში (ლავლდქის რაიონი) ადგილმდებარეობის მკვეთრ დადამლებასთან და ნალექების ჯამის ზრდთან დაკავშირებით ღვინის ხარისხი ეცემა. ეს ენება განსაკუთრებით მთავარი შარავზის ქვემოთ მდებარე ადგილების ვენახებს.

ვენახების უხეი მორწყვის შესაძლებლობა, რაც მარჯვენა მხარისაგან განსხვავებით აქვს ამ მხარეს საკმაო გავლენას ახდენს ღვინის ხარისხზე. თუ ვენახები საჭიროებისამებრ 1—2-ჯერ ირწყვება ზაფხულის განმავლობაში და, ამასთან, თუ მორწყვა რთველის დაწყებამდე ერთი თვით ადრე მთავრდება, ეს არა თუ ამცირებს, პირიქით, აუმჯობესებს ღვინის ხარისხს, ხოლო უაზრო, შშირი მორწყვა ეაზის მოთხოვნილების ანგარიშგაუწყველად, ცხადია, ამცირებს ღვინის ხარისხს.

ამის გამო იმ ადგილებში, სადაც ვენახები კარგად მუშავდება და მხოლოდ საჭიროებისამებრ ირწყვება, ღვინოც მაღალი ხარისხისა ღდება. აღსანიშნავია ნაფარეულის, ართანის, სანიორის, ენისლის, გრემის, საბუისა და ყვარლის ღვინის მაღალი ხარისხი. ამ ადგილებში ღდება მაღალი ლირსების თეთრი და წითელი ღვინოები, ძირითადად ევროპული ტიპისა. ამ მხარის კახური ტიპის ღვინოები ნაკლები შეფერვისა და სტულის მქონეა, სამაგიეროდ მეტი სირბილითა და პარმონიულობით ხასითდება; განსაკუთრებით გამოირჩევა ნაფარეულის, ართანის, სანიორისა და ენისლის თეთრი და ნაფარეულის, საბუის, გრემისა და ყვარლის წითელი ღვინოები.

ამ მხარის სხვა ადგილების ყურძენი იმისდა მიხედვით, თუ როგორ მუშავდება და ირწყვება ვენახები იძლევა ხარისხიდან ან ორდინარული ტიპის ღვინოებს. ამ უკანასკნელთ ძირითადად საკონიაკე სპირტის დასამზადებლად იყენებენ.

მხარის ძირითადი მიმართულებაა ევროპული და კახური ტიპის ხარისხიანი თეთრი და წითელი ღვინოების, ალაგ-ალაგ კი (ნაფარეული, ართანა, ენისელი) ძირითადად ევროპული, იშვიათად კახური ტიპის მაღალხარისხიანი თეთრი და წითელი ღვინოების მიღება. ეს მხარე იძლევა აგრეთვე საუკეთესო მასალას ხარისხიანი კონიაკების დასამზადებლად.

ამ მხარის შუაგულში (ყვარელი) ღდება აგრეთვე ადგილობრივი ორიგინალური ტიპის ნახევრადსადესერტო წითელი ღვინო „ქინამპარაულის“ სახელწოდებით.

3. ქიზიყი. ქიზიყი წინა მხარის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში მდებარეობს. იგი წარმოადგენს ალაზნის გამოღმა მარჯვენა მხარის გავრცელებას სამხრეთ-აღმოსავლეთის მიმართულებით. ქიზიყი იწყება სოფ. ანაიდან და გრძელდება ქვემო ქედამდე. ამ მხარეში შედის სიღნაღის და წითელწყაროს ადმინისტრაციული რაიონების ვენახები.

ქიზიყი შემოფარგლულია ჩრდილოეთიდან წინა მხარით და მდ. ალაზნით, სამხრეთით იგი უწყევს

ანერბაიჯანის საზღვრამდე. აღმოსავლეთიდან ისაზღვრება მდ. ალაზნით და დასავლეთით ეკერის გარეკახეთს.

ციე-გომპორის ქედი ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ დაბლდება და ბოლოში, წითელწყაროს მახლობლად, გორაკებით და მალღობებით უერთდება გარეკახეთის ზეგანს, რომელიც 900—1000 მეტრის სიმაღლემდე მდებარეობს ზღვის დონიდან. სიღნაღის მახლობლად, მთა გურგვალს-რიდან დაწყებული, ციე-გომპორის ქედი ბრტყელდება და ეშვება სუსტად დაქანებული ფერდობებით კახეთის დაბლობისაკენ და გარე კახეთის ზეგნისაკენ. ამის გამო ქიზიყი იყოფა მთიან და ბარის ნაწილად. მთიანი ნაწილი მოთავსებულია ციე-გომპორის ქედის მალღობსა და ფერდობებზე 600—700 მეტრის სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. მას აქვს ტალღისებრი რელიეფი, რომელიც დასერილია ხევებით და ბეჭობებით. მევენახეობას ამ მთიან ზოლში დიდი სამრეწველო მნიშვნელობა არა აქვს.

ქიზიყის ბარი ეკერის კარდანახის ზოლს სოფელ ანავასთან და გრძელდება ყარაღაჩამდე. ქიზიყის მთავარი ვენახები ბარშია გაშენებული.

ქიზიყის შავა შრალია. ატმოსფერული ნალექების ჯამი აქ მცირეა, მდინარეებიც ცოტა მოიპოვება. შავის მხრივ პირობები, მაღალი მთიანი ზოლის გამოკლებით, ხელის შეშწობა მევენახეობის განვითარებისათვის. ვენახების გავრცელების საზღვრად ამ მხარეში უნდა მივიჩნიოთ 750—800 მეტრი ზღვის დონიდან. ამ საზღვრის ზემოთ (1000 მეტრის სიმაღლემდე) კახეთის სტანდარტული ვაზის ჯიშები მთლიანად ვერ მწიფდება ყოველ წელს (მაგალითად, რქაწითელი ნუკრიანში, კოტარსა, მალაროში და სხვანაირად). მაღლობ ზოლში 800-დან 1200-მეტრამდე შესაძლებელია მევენახეობის განვითარება ისეთ საადრეო ვაზის ჯიშების შერჩევით, როგორცაა: გორული მწვანე, ჩინური, ალიგოტე, პინო, შარდანე და სხვები.

ნიადაგები მთიან ზოლში უშთავრესად ვადაშალა-კარბონატულია, გვხვდება აგრეთვე შავმიწაშავკარი და წაბლა ნიადაგები. ქიზიყის ბარში ძირითადად ტყის მუქი რუხი ნიადაგებია გავრცელებული. მათ ქვემოთ წაბლა ნიადაგებია, ხოლო ყარაღაჩისაკენ დამარილებული ნიადაგებიც გვხვდება.

ვაზის ჯიშებიდან ქიზიყში უშთავრესად რქაწითელია გავრცელებული. იგი შეადგენს მთელ ვენახების 90% ს. საფერაეი და მწვანე ქიზიყში ძლიერ ცოტაა და ისიც ძირითადად საბჭოთა მეურნეობებშია გაშენებული. საფერაეის მთლიანი ფართობი 100 ჰექტარს არ აღემატება, ხოლო მწვანისა—50 ჰექტარს. სხვა ჯიშებიდან გვხვდება ბუერა, ბუღმური, თავკერი, ხიხვი, თეთრი კუმში, უმაკლური, უშთავრესად პატარა ნაკვეთების ან, უფრო ხშირად ნარევის სახით. უცხო ჯიშებიდან შეხვდებით ალიგოტეს, რომელიც ქიზიყში კარგ შედეგს იძლევა.

მელნი ეობის მიმართულდება. ქიზიყის მთავარაკიანი ზოლი, ვენახების ზღვის დონიდან მაღლა მდებარეობის გამო, იძლევა ევროპული ტიპის მსუბუქ ხალისიან ლენიოებს, განსაკუთრებით კარგი ლიჩსების ლენიოები ღვება ანავა-ვაქირისა და საქობო-ბოჯდისხეის მაღლობ ზოლში. ამ ზოლში კარგი ლიჩსების ლენიოები ღვება ალიგოტესაკენ. მევენახეობის ძირითად რაიონს ქიზიყის ბარი წარმოადგენს, თბიერების დიდი რაოდენობის გამო ქიზიყის ბარი სრულ, მუქად შეფერილ, მაღალ ალკოჰოლიან, ძირითადად კახური ტიპის და მაგარი და სადესერტო ტიპის ლენიოებს იძლევა, განსაკუთრებით კარგი ლიჩსების კახური და მაგარი და სადესერტო ტიპის ლენიოები ღვება ქიზიყის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში (ანავა, ვაქირი, წნაროი), უშთავრესად, კონიგზის ლიანდავისა და მთავარი შარაგზის ზემოთ მდებარე ნაკვეთებში. კარგი ლიჩსების კახური ტიპის ლენიოები ღვება აგრეთვე ტაბაან-ძველი ანავის ფერდობ ზოლზე. მთავარი შარაგზის ქვემოთ ეაკე ადგილებში (ხირსის მეურნეობა, ძველი ანავა, ტიბაანი და სხვ.) საშუალო ლიჩსების კახური და მაგარი და სადესერტო ტიპის ლენიოები ღვება.

ამრიგად, ქიზიყში ვენახების ადგილმდებარეობის მიხედვით შეიძლება დამხაზდეს მაღალხარისხოვანი და ხარისხოვანი სუფრის თეთრი და წითელი ლენიო, ხარისხოვანი მასალა მაგარი და სადესერტო ლენიოებისათვის და მთიან ქიზიყსა და შემადგენულ ადგილებში ევროპული ტიპის თეთრი და წითელი სუფრის ლენიო.

4. გარეკახეთი. გარეკახეთის მხარე მდებარეობს უკანა მხარეში ციე-გომპორის ქედის სამხრეთ და სამხრეთ-დასავლეთ ფერდობებზე. ეს ფერდობები მდინარე ივრისაკენა დაქანებული და ძირითადად მდინარე ივრის მარცხენა ნაპირზეა მოთავსებული.

გარეკახეთის ველი წარმოადგენს ივრის ხეობის გაგრძელებას. იგი იწყება სოფ. უჯარმის ქვემოთ და მიემართება მდინარე ივრის გასწვრივ დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ. ამ მიმართულებით იგი თანდათან განიერდება და სოფ. საგარეჯოს ქვევით, სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ, დაახლოებით 50 კილომეტრის მანძილზე იზრდება. ამ ველს ბოლოზე უერთდება იორის შენაკადის ლაქებს ველი.

გარეკახეთის დასავლეთი ნაწილი შეადგენს საგარეჯოს, ხოლო აღმოსავლეთი ნაწილი კაკრეთის აღმინისტრაციულ რაიონს. გარეკახეთის ველი შემოფარგლულია ჩრდილოეთიდან ციე-გომპორის სამხრეთით

კალთებით, სამხრეთიდან გარეჯის მთებით, აღმოსავლეთიდან ციე-გომბორის აღმოსავლეთი ფერდობებით და დასავლეთიდან სამგორის მთებით.

ნიადაგები გარეკახეთში, მათი ზონალური განლაგების შესაბამისად, სხვადასხვაგვარია. ქვემო ზოლში გავრცელებულია ძირითადად ალუვიალურ-კარბონატული ნიადაგები, რომლებიც 30%-მდე კირს შეიცავს; შუა ზოლში გავრცელებულია უმთავრესად წაბლა და წაბლისფერი შავიწიწა ნიადაგები.

ზედა ზოლში, ძირითადად ფერდობებზე, გავრცელებულია დელუვიალური ჩონჩხიანი ნიადაგები. ალაგ-ალაგ ზოლების სახით გვხვდება ვადაშალა კარბონატული ნიადაგებიც.

ჯ ი მ ბ ი. გარეკახეთში ძირითადად რქაწითელია გავრცელებული. მისი ფართობი ვენახების მთელი ფართობის 78%-ს შეადგენს, საფერავს დაახლოებით 16% უჭირავს, ხოლო მწიანეს—12%-მდე. აღნიშნული ჯიშების გარდა მცირე ფართობზე, პატარა ნაკვეთებისა და ნარევის სახით, გვხვდება თეთრი ბუდე-შური, ბუერა, ჟღია, თაყვერი და სუფრის ჯიშებიდან. მსხვილთვალა თეთრი. უცხოური ჯიშებიდან უმთავრესად ალიგატე გვხვდება.

მ ე ლ ე ნ ე ბ ი ს მ ი მ ა რ თ უ ლ ე ბ ა. გარეკახეთი მელენიების თვალსაზრისით საინტერესო მხარეა. მხარის დასავლეთი ნაწილი, ხაშმიდან ჩაილურამდე, იძლევა სუფრის ხარისხოვან თეთრ და წითელ ღვინოებს, ხოლო ზოგიერთ ადგილას (მანაეი, პატარძეული, საგარეჯო) მიიღება მაღალხარისხოვანი ევროპული ტიპის თეთრი სუფრის ღვინო, განსაკუთრებით მწვანისაგან ანდა რქაწითელის და მწვანის ნარევისაგან. ამ მხარის შუა ნაწილი (კაკბეთიდან კაქრეთამდე, საშუალო ღირსების უმთავრესად ევროპული ტიპის სუფრის თეთრ და წითელ ღვინოს იძლევა. ზოგიერთ ადგილას (კაკბეთი) ევროპული ტიპის ხარისხოვანი ღვინოც დგება. მხარის აღმოსავლეთ ნაწილში, არაშენიდან ჩალაუბნამდე, შემაღლებული და მთავარიანი ადგილებია, აქ ევროპული ტიპის სუფრის მსუბუქი ხალისიანი თეთრი ღვინოები დგება. გარეკახეთის ამ ნაწილში, შესაფერი ჯიშებიდან (პინო, ალიგატე, გორული მწვანე) შეიძლება მივიღოთ ხარისხოვანი ღვინოს მასალა საბჭოთა შემანარჩუნებისთვის. გარეკახეთის დაბლობ ადგილებში (სართიჭალა, იორ-მუღანლო) შეიძლება დამზადდეს ძირითადად საკონიაკე ღვინო.

მევენახეობის მხარეების შემდგომი სპეციალიზაცია გულისხმობს მათ ფარგლებში, ძირითადად სავენახე მასივების ზღვის დონიდან მდებარეობისა და ამისგან დამოკიდებული ჰავისა და ნიადაგების ცვალებადობის მიხედვით, ცალკეული რაიონების და ამათ ფარგლებში კიდევ ძირითადი ზონების გამოყოფას.

ამგვარი დარაიონების საწყისები თვით ხალხში შეიძლება დაიძებნოს. კახეთში ძველთაგანვე ასხვეებდნენ არა მარტო მევენახეობის რაიონებს, არამედ ცალკეულ სოფლებსა და ზერებს, რომლებიც ცნობილი იყვნენ ღვინის მაღალი ხარისხით. ხალხის მრავალსაუკუნოვანი გამოცდილება-დაკვირვება დარაიონების უფრო დეტალიზაციის (მიკრორაიონიზაციის) თვალსაზრისით (სახელდობრ; რომელ ცალკეულ სოფელში ან რომელი ცალკეული უბნის რომელი ვენახიდან ან რომელი ჯიშისა და ხარისხის ღვინო დგებოდა, მცირეოდენი გამოწაკლისის გარდა), შემონახული არ არის.

ღვინის მაღალი ღირსებით კახეთში ძველთაგანვე ცნობილი იყო: ახმეტის, ზემო ხოდაშნის (ბერების ზეარი), კონდოლის, მანავის (დედოფლის ზეარი) და სიღნაღის რაიონის ზოგიერთი სოფლის ღვინო.

უკანასკნელ წლებში ჩატარებული მუშაობის შედეგად კახეთში გამოვლინდა ხარისხოვანი მელენიების რიგი ახალი რაიონი და ამის გამო საგრძობლად გამდიდრდა ძველი და ახალი ტიპის სამარკო ღვინოების ასორტიმენტი.

შემომოყვანილი დებულების გათვალისწინებით კახეთის მევენახეობის მხარეებისა და რაიონების სპეციალიზაცია ყურძნის მოხმარება-გადამუშავების მთავარ მიმართულებათა მიხედვით შემდეგნაირად წარმოვედგება: კახეთის მევენახეობის მთავარი მხარეები (მაკრორაიონები): ალაზნის მარჯვენა მხარე, ქიზიყი, ალაზნის მარცხენა მხარე და გარეკახეთი. ჰორიზონტალური ზონალობის მიხედვით იყოფა მელენიების 20 სხვადასხვა რაიონად, ხოლო თითოეული რაიონი ევრტიკალური ზონალობის მიხედვით სამ ძირითად (ზემო, საშუალო და ქვემო) ზონად. ცალკეული რაიონებისა და ზონების მიხედვით მოცემულია ყურძნის მოხმარება-გადამუშავების მიმართულება შესაფერი სტანდარტული და პერსპექტიული ჯიშების დასახელებით.

კახეთის მხარეებისა და რაიონების სპეციალიზაციის პროექტის ყურძნის მოხმარება-გადამუშავების მთავარ მიმართულებათა მიხედვით

შეყენებულის მხარეები	შეყენებულება-მეღვინეობის რაიონები	რაიონების ზონები	ყურძნის მოხმარება-გადამუშავების ძირითადი მიმართულება	ვახის სტანდარტული და პერსპექტიული ჯიშები
<p>1. აღაზნის მარჯვენა მხარე ს. ბიკიანიდან (პანკისის ხეობა) ს. აკაშაძემდე (სიღნაღის რაიონი) შიშკაყა . მტკვრისა და თელავის რაიონის მარჯვენა ნაწილი და გურჯაანის მთელ რაიონს.</p>	<p>1. დღესუერდის რაიონი: დღესუერდი (კაკლანაზი), ბიჭვინთი, ჯოჯოხეთი, დუისი, გვამყვანი, საკობინო და სხვ. სოფლები.</p>	<p>ა) მთისწინა ზოლი შემალმბეული ადგილებით და ფერდობებით. ბ) აღაზნის გასწვრივ მდებარე ფერდობები და ვაკე ადგილები.</p>	<p>1. შამანური ღვინის მასალების წარმოება. 2. მუხბუქი, საშლეთი ღვინო. ძირითადად ვერძელი ტიპის სუფრის თეთრი და წითელი ღვინოების წარმოება.</p>	<p>ჯანანურა (ჩიხვი) ტიპი ა. ბიჭვინთის მუხბუქი (ალგორტი).</p>
	<p>2. ახმეტის რაიონი: მატია, ახმეტა ქისტარის ახმანი, არ. შენა. ჭოროზბანი და ხემო ხოდაშენი.</p>	<p>ა) ხემო ხონა, ზოისწინა ზოლი მთავარი შარაგის ხემოთ მდებარე ფერდობებით. ბ) ქვემო ხონა მთავარი შარაგის ხემოთ ერთი კილომეტრი და მდებარე ფერდობები და ვაკე ადგილები.</p>	<p>ვეროპული და კახური ტიპის ძირითად და მაღალ ხარისხის თეთრი და წითელი ღვინოების წარმოება. ვეროპული და კახური ტიპის ძირითად და მაღალ ხარისხის თეთრი და წითელი ღვინოების წარმოება.</p>	<p>ჯანანურა, მწვანე, რქაწითელი, გროული მწვანე, ალიონი, კახური და საფურავი.</p>
	<p>3. იყალთოს რაიონი: აწყურა, რუი, იყალთო, თოღაჯი, რუიპირი, ვარციხე, კოლონი, აპარეტი, აულა, ყარაჯალა და სხვ. სოფლები</p>	<p>ა) ხემო ხონა, მთავარი შარაგის ხემოთ მდებარე ფერდობები (აწყური, იყალთო, ვარციხე და სხვ.) ბ) შუა ხონა, მთავარი შარაგის ხემოთ მდებარე, მისკახ და ხოლოებით ერთი კილომეტრით და მდებარე ფერდობები და მთავარი ადგილები (რუი, ბორხელი, რუიპირი და სხვ.) გ) ქვემო ხონა მთავარი შარაგის ხემოთ მდებარე ერთი კილომეტრის ქვემოთ აღაზნისაგან მდებარე ვაკე ადგილები (კოლონი, ანატელი და სხვ.)</p>	<p>სუფრის ვერძელი ტიპის, ძირითადად, ხაზის ხემოთ თეთრი და წითელი ღვინოების და შამანური ღვინის მასალების წარმოება. ვეროპული და კახური ტიპის მაღალხარისხის თეთრი, ძირითადად თეთრი სუფრის ღვინოების წარმოება.</p>	<p>ჯანანურა, მწვანე, რქაწითელი, ალიონი, კახური და საფურავი.</p>
	<p>4. წინაფლის რაიონი: კურდღლდარი, შალაური, კისხევი, ზუზუნი, გინა, ქვემო ხოდაშენი, წინაფალი, კონდოლი, აგურა და სხვ. სოფლები.</p>	<p>ა) ხემო ხონა, მთავარი შარაგის ხემოთ მდებარე ფერდობები (შალაური, კისხევი, ზუზუნი, ვანა ქვემო ხოდაშენი და სხვ.) ბ) შუა ხონა, მთავარი შარაგის ხემოთ მდებარე ერთი კილომეტრის და მთავარი ადგილები (კურდღლდარი, კონდოლი, წინაფალი, აგურა და სხვ.) გ) ქვემო ხონა, რაინი-გის ლიანდაგის ქვემოთ აღაზნის მახლობლად მდებარე მთავარი ადგილები (კონდოლი, ტოღაჯი, აგურა და სხვ.)</p>	<p>ძირითადად კახური ტიპის თეთრი და წითელი თრინარული სუფრის ღვინოების და შუა ხონის ცხელით ხარისხის თეთრი სუფრის ღვინოების წარმოება. ძირითადად ვერძელი ტიპის ხარისხის თეთრი და წითელი სუფრის ღვინის წარმოება.</p>	<p>რქაწითელი, მწვანე, ქისი, საფურავი.</p>
	<p>5. მუკუნის რაიონი: სოფ. შრომისა და ფიჭვის ხეობა (ჩოქაძე, კალაური, შაშანი, ურიათხანი, ხ. გინი, მუხბუნი და ახაშენი).</p>	<p>ა) ხემო ხონა, მთისწინა ზოლი მთავარი შარაგის ხემოთ მდებარე ადგილებით (შოქაძე, კალაური, შაშანი, ურიათხანი, ხეგანი, ახაშენი, და სხვ.)</p>	<p>1. სუფრის ყურძნის წარმოება კალაურისა და სასურველ სახეობის ახლად მთავარი ფიჭვიანი მთავარებშია მიზნით. 2. ძირითადად ვერძელი ტიპის ხარისხის თეთრი და წითელი სუფრის ღვინოების წარმოება.</p>	<p>კახური საფურავი, შალაური, თამარული, ჩინური და რქაწითელი.</p>
		<p>1. ძირითადად კახური ტიპის თეთრი და წითელი სუფრის ღვინოების წარმოება.</p>	<p>1. მთავარი და მაღალხარისხის თეთრი და წითელი სუფრის ღვინოების წარმოება.</p>	<p>რქაწითელი, ჩინისთვალა, საფურავი.</p>
			<p>1. მთავარი და მაღალხარისხის თეთრი და წითელი სუფრის ღვინოების წარმოება.</p>	<p>მწვანე, ჩინისთვალა, ხიხვი, რქაწითელი, საფურავი და კახური.</p>

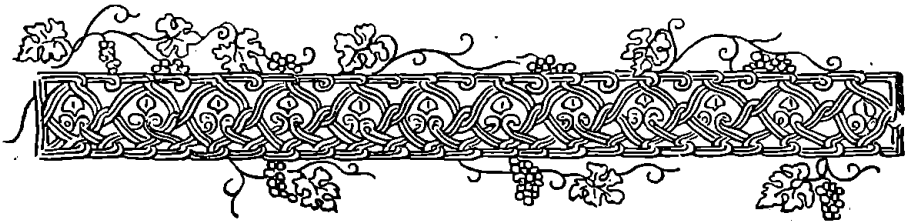
მევენახეობის მხარეები	მევენახეობა-მეღვინეობის რაიონები	რაიონების ზონები	გურამის მიხმარება-გადამუშავების ძირითადი ნიშნობა	ვახის სტანდარტული და პერსექტული ჯიშები
	<p>6. გურჯაანის რაიონი: ჩუქლაიდან ბაკურცი ემდე (ჩუმლაყი, კოშკი, კოტეხი, გურჯაანი, ვეჯინი და კოლაკი).</p> <p>7. კარდანახის რაიონი: მდინარე ორხეიდან სოფ. ანაგამდე (ბაკურციხე და კარდანახი).</p> <p>8. ხალაწანის რაიონი: პანკისის ზეობის მარცხენა ნაპირზე მდებარე სოფლები: ქორთაბუდე, ზემო, ქვემო და შუა ხალაწანები, წინაუბანი და ქორეთი.</p> <p>9. ფშაველის რაიონი: სოფლები: მალრანის, არკოზი, ფიჩხოვანი, ზორბალო, ზემო და ქვემო ალაქანი, ბაბანეურის, ლალისკურის და ფშაველი.</p>	<p>ბ. შუა ზონა. ფარდობები მთავარი შარავხის და რკინიგზის ლინდაგის შუა და მის ქვემოთ ვაკე ადგილებამდე (შრომა, კალაური, ურიათუბანი, მუკუნანი და ანაშენი).</p> <p>გ) ქვემო ზონა. შუაგულში ადგილები ალაქანის არხის წინ და მის უკან მდებარე ვენახებში (შაშაი, ველიციხე, შრომა).</p> <p>ა) ზემო ზონა. მთისწინა ზოლი მთავარი შარავხის ზემოთ მდებარე ვენახებით (ჩუმლაყი, კოშკი, კოტეხი).</p> <p>ბ) შუა ზონა. შთის ფერდობები მთავარი შარავხის და გურჯაან-წორისწყლის რკინიგზის ლინდაგის შუა მდებარე ადგილებში (ჩუმლაყი, გურჯაანი, ვეჯინი, კოლაკი).</p> <p>გ) ქვემო ზონა. ვაკე ადგილები ალაქანის არხისა და გურჯაან-წორისწყლის რკინიგზის ლინდაგის ქვემოთ მდებარე ვენახებით (გურჯაანი, ჩუმლაყი, ნაწილობრივ ვეჯინი).</p> <p>ა) ზემო ზონა. მთისწინა ზოლი ბაკურციხიდან ანაგამდე მთავარი შარავხისა და რკინიგზის ლინდაგის შორის მდებარე ვენახებით.</p> <p>ბ) ქვემო ზონა. ბაკურციხიდან ანაგამდე გურჯაან-წორისწყლის რკინიგზის ქვემოთ მდებარე ბარი და სუსტად დაბანებული ფერდობები.</p> <p>მთისწინა ზოლი და ვაკე ადგილები ალაქანის გასწვრივ ქორთაბუდედან ქორეთამდე (ამის ჩათვლით).</p> <p>ა) ზემო ზონა. მთისწინა ზოლი და შემოღობული ადგილები სოფ. ბაბანეურთან ს. ფშაველამდე (ძირითადად მალრანის, არკოზის, ბაბანეურის, ფიჩხოვანის, ლალისკურის და ფშაველის მთავარი შარავხის ზემოთ მდებარე ვენახები)</p>	<p>ხარისხოვანი, ძირითადად კახური ტიპის თეთრი და წითელი სუფრის ლენიონების წარმოება.</p> <p>ორდინარული კახური ტიპის თეთრი და წითელი სუფრის ლენიონების წარმოება.</p> <p>1. კახური და ვეროპული ტიპის ხარისხოვანი თეთრი და წითელი სუფრის ლენიონების წარმოება.</p> <p>კახური ტიპის მაღალხარისხოვანი თეთრი და წითელი ლენიონების წარმოება. ნაწილობრივ, ფოფრისხევის მარჯვენა და მარცხენა ნაპირზე (სოფ. ჩუმლაყი და სხვ.) ვეროპული ტიპის ხარისხოვანი ლენიონების წარმოება.</p> <p>2. სუფრის ყურძნის წარმოება ქალაქისა და კულორტების ახლად მოკრეფილი ყურძნით მონარავების მიზნით.</p> <p>კახური ტიპის ორდინარული თეთრი და წითელი სუფრის ლენიონების წარმოება.</p> <p>კახური ტიპის მაღალხარისხოვანი თეთრი და წითელი სუფრის ლენიონებისა და მაღალხარისხოვანი მარჯვენა და მარცხენა ლენიონების წარმოება.</p> <p>კახური ტიპის, ძირითადად თეთრი ხარისხოვანი სუფრის ლენიონების წარმოება.</p> <p>მსხუბქი, ძირითადად, თეთრი სუფრის ლენიონების და შამანური ლენიონების მასალების წარმოება.</p>	<p>მწვანე, რქაწითელი, ხიხვი, საფერავი.</p> <p>რქაწითელი და საფერავი.</p> <p>ხიხვი, მწვანე, ჩიტისთვალა, რქაწითელი, კახურზე და საფერავი.</p> <p>ხიხვი, მწვანე, რქაწითელი და საფერავი.</p> <p>კახური საადრეო, შესლა, განჯური, თამარული, რქაწითელი.</p> <p>1. რქაწითელი და საფერავი.</p> <p>1. ხიხვი, ჩიტისთვალა მწვანე, რქაწითელი, კახურზე და საფერავი.</p> <p>2. ხიხვი, თეთრი მუსკატი, რქაწითელი და საფერავი.</p> <p>რქაწითელი, მწვანე და საფერავი.</p>
<p>2. ალაქანის მარცხენა მხარე სოფ. ქორთაბუდედან პანკისის ხეობა) ს. თამარის რაიონის (ლაგოდეხის რაიონი) ჩათვლით სანგილის სახლურამდე ახმეტის და თელავის რაიონების ლარცხენა ნაწილი და მთელი ყვარლისა და ლაგოდეხის რაიონები).</p>				<p>ალიგოტე, გოჭრული მწვანე, რქაწითელი, კახურზე და ლედუზურისებური საფერავი.</p> <p>ჯანანურა, ქისი, მწვანე ალიგოტე, რქაწითელი, საფერავი და კახურზე.</p>

შეგენაზელობის მხარეები	შეგენაზელობა-მეღვინეობის რაიონები	რაიონების ზონები	ყურძნის მოხმარება-გადამუშავების ძირითადი მიმართულება	ვახის სტანდარტული და პერსპექტული ჯიშები
	<p>10. ნაფარეულის რაიონი; ჯულაანი, სანიორე, ართა-ნა, ნაფარეული და ლაფან-ყური.</p>	<p>ბ) ქვემო ზონა. მთავარი შარაგზის ქვემოთ მდებარე ფერდობები და ვაკე ადგილები ზორბალოს, ზემო ალაგნის, ქვემო ალაგნის, ნაწილობრივ ფიჭვნაინისა და ფშაგლისა.</p> <p>ა) ზემო ზონა. მთისწინა ზოლი მთავარი შარაგზის ზემოთ მდებარე კენახე-ბით. ჯულაანის, ართანის, სანიო-ის, ნაფარეულისა და ლაფანყურის ექნახები.</p> <p>ბ) ქვემო ზონა. მთავარი შარაგზის ქვემოთ მდებარე ექნახები, ძირითადად სანიორისა და ნაფარეუ-ლის ექნახები შარაგზი-დან 1—1,5 კილომეტრის დაშორებით.</p>	<p>ორდინარული, შემალღ-ებულ ადგილებში ხარის-ხოვანი, ძირითადად ევ-როპული ტიპის თეთრი და წითელი სუფრის ლეი-ნობების წარმოება.</p> <p>ზომიერი მორწყვის პი-რობებში, ძირითადად ევროპული ტიპის მაღალ-შარისხოვანი თეთრი და წითელი ლეინობის წარ-მოება.</p> <p>ევროპული და კახური ტიპის სუფრის ხარის-ხოვანი და ალაგ-ალაგ—ზომიერ მორწყვის პირო-ბებში მაღალხარისხოვანი სუფრის ლეინობის წარმოება.</p>	<p>მწვანე, ჭისი, რქაწითე-ლი და საფერავი.</p> <p>ჯანანურა, ჭისი, მწვანე, რქაწითელი, კაბერნე და საფერავი.</p> <p>მწვანე, ჭისი, რქაწითე-ლი, კაბერნე და საფე-რავი.</p>
	<p>11. ენისლის რაიონი (შაქრანი, ენისელი, სა-ბუე, გრემი, ალმატი, და შილდა).</p>	<p>ა) ზემო ზონა. მთისწინ ზოლი და შემალღებული ადგილები ს. შაქრანის, გრემის, საბუის, ალმატის, ნაწილობრივ ენისლისა და შილდაში მთავარი შარაგზის ზემოთ მდებარე ექნახები.</p> <p>ბ) იმავე სოფლების მთა-ვარი შარაგზის ქვემოთ მდებარე ადგილები და მთ ქვემოთ ყოფ. სოფ-ლების ალდგომა, ტურის ციხისა და სხვ. ექნახები.</p>	<p>ზომიერი მორწყვის პირობებში ევროპული ტიპის ხარისხოვანი და ალაგ-ალაგ მაღალხარის-ხოვანი წითელი და თეთ-რი სუფრის ლეინობის წარმოება.</p>	<p>ჯანანურა, მწვანე, ჭისი, რქაწითელი, კაბერნე და საფერავი.</p> <p>რქ წითელი, მწვანე და საფერავი.</p>
	<p>12. ყვარლის რაიონი. სოფლები: ყვარელი, ახალ-სოფელი, საცხეისი, ზინა-ზინი და სხვ.</p>	<p>ა) ზემო ზონა. მთისწინა ზოლის მთავარი შარა-გზის ზემოთ და მისგან დაახლოებით 1 კილო-მეტრის დაშორებით მდებარე ექნახები ყვარლისა, საცხეისის, ახალსოფლი-სა და სხვათა.</p> <p>ბ) ქვემო ზონა. მთავარი შარაგზიდან დაახლოებით 1 კილომეტრის ქვემოთ მდებარე სუსტად დაქა-ნებული ფერდობებისა და ვაკე ადგილების ექნახები კუტატინისა, ოქტომბრისა, ახალსოფლისა, გავახისა, სანაყარლოსი და სხვათა.</p>	<p>ხარისხოვანი, ალაგ-ალაგ მაღალხარისხოვანი წითე-ლი და თეთრი სუფრის ლეინობის წარმოება.</p> <p>ორდინარული, ფერდობ ადგილებზე ხარისხოვანი, ძირითადად ევროპული ტიპის თეთრი და წითე-ლი სუფრის ლეინობების წარმოება.</p>	<p>მწვანე, რქაწითელი, კაბერნე და საფერავი.</p> <p>რქაწითელი და საფე-რავი.</p>
	<p>13. ლაგოდეხის რაიონი. სოფლები: კაბალი, მსხალ-გორი, ბაისუბანი, ლაგო-დეხი, ცოდნა, ყარსუბანი, ორჯოხიკიძე, აფენი, ლე-ლიანი და სხვ.</p>	<p>ა) ზემო ზონა. მთისწინა ზოლი და შემალღებული ადგილები მთავარი შარა-გზის ზემოთ და მისგან ერთი კილომეტრის და-შორებით ფონას, კაბლის, მსხალგორის, ბაისუბნის, გურგვიანის, შრომის, ლაგოდეხის, ცოდნის და სხვათა ექნახები.</p> <p>ბ) ქვემო ზონა. მთავარი შარაგზიდან დაახლოებით 1 კილომეტრის ქვემოთ მდებარე ფერდობები და ვაკე ადგილები შემდეგი სოფლებისა: ლელიანის, კაბეკიანის, აფენის, ყარს-უბნის, თელოს, ცოდნის-პარისა და სხვ.</p>	<p>ორდინარული, ძირითა-დად ევროპული ტიპის ალაგ-ალაგ (შემალღებულ და ფერდობ ადგილებზე) ხარისხოვანი თეთრი და წითელი სუფრის ლეინო-ების წარმოება.</p> <p>ორდინარული, თეთრი და წითელი სუფრის ლეი-ნისა და საკონიაკ მასა-ლის წარმოება.</p>	<p>მწვანე, რქაწითელი, კაბერნე, საფერავი.</p> <p>რქაწითელი და საფე-რავი.</p>

მევენახეობის მხარეები	მევენახეობა-მელენიერობის რაიონები	რაიონების ზონები	ყურძნის მოხმარება-ვაშლისმევენახეობის ძირითადი მიმართულება	ვახის სტანდარტული და პრაქტიკული ჯიშები
<p>9. ქიხიყი. აღაზნის მარჯვენა მხარის სამხრეთ-აღმოსავლეთი ნაწილი სოფ. ნავიდან ზემო ქედამდე სიღნაღისა და წითელწყაროს ადმინისტრაციული რაიონები).</p>	<p>14. ანაგის რაიონი, სოფლები: სნაგა, ვაჭიჩი და მაშნაბარ.</p>	<p>ა) ზემო ზონა. მთისწინა ზოლი და შემადგენელი ადგილები რკინიგზის ლინდავის ზემოთ მდებარე ვენახებით.</p> <p>ბ) ქვემო ზონა. ფერდობები და ვაკე ადგილები რკინიგზის ლინდავის ქვემოთ მდებარე ვენახებით.</p>	<p>ვერობული და კახური ტიპის ხარისხიანი თეთრი და წითელი სუფრის ლენიობების წარმოება.</p> <p>ძირითადად კახური ტიპის ორდინარული თეთრი და წითელი სუფრის ლენიობების წარმოება.</p>	<p>ჩიტისთვალა, ხიხი, მწვანე, რკაწითელი და საფერაყი.</p> <p>რკაწითელი და საფერაყი.</p>
<p>4. უკანა მხარე (იგრის ზეობა), ანუ გარეკალთი. ეივ-გომბორის კალთები უკანა მხრიდან მელანამდე (საგარეჯოსა და კაკეთის ადმინისტრაციული რაიონები).</p>	<p>15. ძველი წნორის რაიონი. სოფლები: წნორი, საქოზო, კუმბათი, ტიბაანი, ძველი ანაგა, ხირსა.</p>	<p>ა) ზემო ზონა. მთის ფერდობები და შემადგენელი ადგილები წნორ-ტიბაანის გასწვრივ.</p> <p>ბ) ქვემო ზონა. მთავარ შარავის ქვემოთ მდებარე ფერდობები და ვაკე ადგილები.</p>	<p>ძირითადად კახური ტიპის ორდინარული თეთრი და წითელი სუფრის ლენიობების წარმოება.</p> <p>კახური ტიპის ორდინარული თეთრი და წითელი სუფრის ლენიობების წარმოება.</p>	<p>ხიხი, მწვანე, რკაწითელი და საფერაყი.</p> <p>რკაწითელი და საფერაყი.</p>
<p>17. ხაშმის რაიონი. სოფლები: ხაშმი, პატარძელი, სართიკალა, მულანლა და სხვ.</p>	<p>16. ბოდბისხევის რაიონი. სოფლები: ზემო და ქვემო მაჩხაანი, ბოდბისხევი, მიჩხაანი, არბოშიკი, ჯულანაი, მაღარო, ნურიაინი და სხვ.</p>	<p>ა) ზემო ზონა. ზღვის დონიდან 700—800 მეტრის სიმაღლეზე მდებარე შემადგენელი ადგილები.</p> <p>ბ) ქვემო ზონა. ფერდობები და ვაკე ადგილები ვაკეთ-წითელწყაროს შარა. ხის ზემოთ და ქვემოთ მდებარე ვენახებით.</p>	<p>ადგილობრივი მონაპირის მსუბუქი, ევროპული ტიპის თეთრი და წითელი სუფრის ლენიობების წარმოება.</p> <p>1. სუფრის ყურძნის წარმოება. 2. კახური და ევროპული ტიპის ორდინარული, ალავ-ალავ ხარისხიანი, ევროპული ტიპის სუფრის ლენიობების წარმოება.</p>	<p>ხიხი, ალიგოტე. ჩიტისთვალა გორული მწვანე. პინო ფრანი რკაწითელი და საფერაყი.</p> <p>შასლა, განჯური, ბუდუშური, რკაწითელი, რკაწითელი და საფერაყი.</p>
<p>18. საგარეჯოს რაიონი. ნინოწმინდა, გომრევიწმინდა, დრეიძე, საგარეჯო, თოხლაძეთი, ანთოქი, მარიაშვეტრი და ბერთუბანი.</p>	<p>17. ხაშმის რაიონი. სოფლები: ხაშმი, პატარძელი, სართიკალა, მულანლა და სხვ.</p>	<p>ა) ზემო ზონა. იგრის მარცხენა ნაპირის ფერდობები და შემადგენელი ადგილები ხაშმის სართიკალისა და სხვა სოფლებისა.</p> <p>ბ) ქვემო ზონა. ფერდობები და ვაკე ადგილები ხაშმის, პატარძელის, სართიკალის, მულანლოსა და სხვა სოფლებისა.</p>	<p>ძირითადად ევროპული ტიპის ხარისხიანი თეთრი და წითელი სუფრის ლენიობების წარმოება.</p> <p>1. სუფრის ყურძნის წარმოება. 2. ორდინარული თეთრი და წითელი სუფრის ლენიობების და საკონიაკ მასალის წარმოება.</p>	<p>მწვანე, ჩიტისთვალა, ალიგოტე, რკაწითელი, საფერაყი და ზღუდუშორისებური საფერაყი.</p> <p>1. შასლა, თეთრი მსხვილთვალა, თამარული, განჯური და რკაწითელი. 2. გორული მწვანე, რკაწითელი, ალიგოტე, ზღუდუშორისებური საფერაყი და საფერაყი.</p>
<p>19. მანავის რაიონი. თარაქი, ბუდოიანი, მანავი, ჩალური და კაკაბეთი.</p>	<p>18. საგარეჯოს რაიონი. ნინოწმინდა, გომრევიწმინდა, დრეიძე, საგარეჯო, თოხლაძეთი, ანთოქი, მარიაშვეტრი და ბერთუბანი.</p>	<p>ა) ზემო ზონა. ცივ-გომბორის კედის გასწვრივ მდებარე ფერდობი და შემადგენელი ადგილები.</p> <p>ბ) ქვემო ზონა. სუსტად დაჭიმული ფერდობები და ბარის ადგილები.</p>	<p>მთავრად ევროპული ტიპის ხარისხიანი თეთრი და წითელი სუფრის ლენიობების წარმოება.</p> <p>1. სუფრის ყურძნის წარმოება. 2. ორდინარული თეთრი და წითელი სუფრის ლენიობების და საკონიაკ მასალის წარმოება.</p>	<p>ალიგოტე, გორული მწვანე, მწვანე, რკაწითელი, ზღუდუშორისებური საფერაყი და საფერაყი.</p> <p>ალიგოტე, რკაწითელი, მწვანე და საფერაყი.</p>
		<p>ა) ზემო ზონა. ცივ-გომბორის კალთების გასწვრივ მდებარე შემადგენელი და ფერდობი ადგილები.</p> <p>ბ) ქვემო ზონა. სუსტად დაჭიმული ფერდობები და ვაკე ადგილები.</p>	<p>კახური და ევროპული ტიპის ორდინარული და ალავ-ალავ ხარისხიანი თეთრი და წითელი სუფრის ლენიობების წარმოება.</p>	<p>ალიგოტე, მწვანე, რკაწითელი და საფერაყი.</p>

მეცენაზეობის მხარეები	მეცენაზეობა-მეღვინეობის რაიონები	რაიონების ზონები	ყურძნის მოხმარება-გადამუშავების ძირითადი მიმართულება	ვახის სტანდარტული და პერსპექტიული ჯიშები
	<p>20. კაჭრეთის რაიონი. ყანდაურადან ჩალაუბნამდე სოფლები: ყანდაურა, შიბლიანი, კაჭრეთი, ჯიშითი, ნანიანი, კოდალო, ზიარი, ფხოველი, მელაანი და ჩალაუბანი.</p>	<p>ა) ზემო ზონა ციე-გომბორის კედის იერისაკენ დაქანებული შემალებული და ფერდობი ადგილები.</p> <p>ბ) ქვემო ზონა, იერისაკენ სუსტად დაქანებული ფერდობები და ბარი ადგილები.</p>	<p>შამპანური ლენო-მასალების და მსუბუქი ევროპული ტიპის წარმოება.</p> <p>1. ევროპული ტიპის ორდინარული, ალაგ-ალაგ ხარისხოვანი, თეთრი და წითელი ს. ფრის ლენოების წარმოება.</p> <p>2. სუფრის ყურძნის წარმოება.</p>	<p>ალიგოტე, გორული მწვანე, პინო ფრანო, მწვანე, რქაწითელი და ბუდეშურისებური ს. ა. ფერაეი.</p> <p>ალიგოტე, მწვანე, რქაწითელი, და საფერაეი.</p> <p>თეთრი შასლა, თეთრი მსხვილთვალა, განჯური და რქაწითელი.</p>





КРАТКИЙ ОЧЕРК ВИНОГРАДАРСТВА КАХЕТИИ

Виноградарство Грузии имеет многовековую давность. Оно является одним из главных отраслей сельского хозяйства и источником экономического благосостояния страны. Этим объясняется исключительная любовь населения к виноградной культуре и постоянная забота партии и правительства о дальнейшем развитии и процветании этой ценнейшей отрасли сельского хозяйства.

Значение виноградарства в экономике нашей страны хорошо было известно и врагам Грузии, которые, в целях экономического порабощения, нередко прибегали к варварскому способу уничтожения виноградов путем их сплошной корчевки. Указанные факты приведены в капитальном труде акад. И. А. Джавахидови («Экономическая история Грузии», Тбилиси, 1934 г.). «Но,—как указывает акад. Н. П. Кецохели,—благодаря богатству и своеобразию природных условий, разнообразию возделываемых культур, трудолюбивому народу и высокому культурному уровню, Грузия, обычно, быстро оправлялась от вторжений и восстанавливала хозяйство...»

О том же мы читаем «...по Грузии (Картли)—хорошая страна, она быстро устроится»,—не без основания сказал в своем докладе Ливинфор Прбах великому князю Руси Алексею Михайловичу, спустя недолго после разорения Картлинии и Кахетии повелителем Ирапа Шах-Абасом. Небезинтересны в этом отношении также сведения французского купца Шардена, путешествовавшего в XVII веке в странах ближнего Востока и, в частности, по Грузии: «Можно с уверенностью сказать, что нет другой страны, где найдутся столь прекрасные фрукты, как в Грузии. Не найдется также страны, в которой пьют в таком количестве и такое прекрасное вино. Лоза здесь вьется по деревьям так же, как и в Колхиде. Из Тбилиси доставляется вино в большом количестве для шаха в Армению, Мидию, Исфаган» (проф. М. А. Рамшвили, «Сорта виноградных лоз Грузии, Мегрелия и Аджария», Тбилиси, 1948 г., предисловие действительного члена АН Груз. ССР проф. Н. П. Кецохели).

Вино в обиходе грузина было незаменимой утехой и в радости и в горе, во время работы и отдыха. Образцовая обработка виноградников и приготовление высококачественного вина считались делом чести—район с районом, деревня с деревней, виноградарь с виноградарем соревновались на первенство. В современных условиях производства, при сплошной коллективизации деревни и планоном ведении хозяйства, эти традиции еще более углубились, стали массовыми и эффективными. После установления советской власти в Грузии проведена большая работа в деле восстановления погибавших от филоксеры виноградников и дальнейшего его развития.

Совпарком СССР и ЦК ВКП(б) 28 июля 1936 г. и 25 апреля 1940 г. приняли историческое постановление о развитии виноградарства и качественного виноделия в Грузинской ССР. После этого наметился коренной перелом и развитии виноградарства в Грузии.

Вместе с ростом площадей намечено значительное увеличение урожайности винограда. Приемление передовой агротехники уже дало свои результаты.

Директивы XIX съезда Партии по пятому пятилетнему плану развития СССР на 1951—1955 годы предусматривают дальнейший значительный рост сельскохозяйственной продукции. Пятилетним планом рост виноградной продукции предусмотрен на 55—60 процентов. В директивах указано: «Увеличить за пятилетие площади садов и ягодников в колхозах, примерно, на 70 процентов, виноградников—на 50 процентов, чайных плантаций—на 60 процентов и лентусовых культур—в 4,5 раза».

С 1936 г. по сегодняшний день уже заложено более 20000 га новых виноградников, из них более 2600 га шампанскими сортами винограда. Для выпуска советского шампанского выстроен большой шампанский завод в г. Тбилиси (Авчальский завод), который уже выпускает более 4 миллионов бутылок шампанского в год.

Успешно развивается виноградарство и в новых высотных зонах Грузии — в Ахалцихском, Аспиндзском и Адигенском районах Месхетия.

Целый ряд районов Грузии в продолжение 1948 и 1949 гг. значительно улучшил уход за виноградниками и получил очень хорошие результаты. Так, например, в 1948 г. Гурджаанский район получил в среднем 40 центнеров винограда на га; Цителцхаройский — 44,4 цент.; Зестафонский — 48 цент.; Маяковский — 48,7 цент., Орджоникидзевский — 52 цент., Цагерский — 48,7 цент. и т. д. Еще более высокие урожаи получены в 1949 г. Укажем на некоторые: Гурджаанский район получил в среднем по району 52 центнера винограда на га, Телавский — 64 цент., Цителцхаройский — 75,2 цент., Зестафонский — 53 цент., Маяковский — 50,8 цент., Орджоникидзевский — 57,6 цент. винограда и т. д. Отдельные колхозы получили еще больше урожая; например, колхоз Цителцхаройского района получил со всей площади в среднем на га 121 центнер винограда.

Значительные урожаи получены звеньевыми, бригадами, героями социалистического труда на закрепленных за ними участках — 120 — 150 цент. винограда на га.

„... Секреты“ высоких урожаев уже раскрыты мастерами высоких урожаев... Урожай теперь находится в руках колхозников, владеющих агротехникой. Колхозники-стахановцы, ефремовы хорошо понимают, что растение строит само себя из пищи его окружающей. Агротехника учит тому, как нужно давать растению больше и лучшего качества пищу и получать высокие урожаи“ (акад. Т. Лисенко, Агробиология, 1949 г.).

Обобщение достижений нашей передовой агробиологической науки и передовиков социалистического сельского хозяйства явятся верным залогом для дальнейшего повышения урожайности и улучшения качества продукции.

Кахетия. Кахетия является жемчужиной советского виноделия. Среди всех винодельческих районов Советского Союза, она является наиболее ценной.

Столовые вина Кахетии, в особенности красные, получаемые на персидско-карбонатных и алювиально-ярболотных почвах пологих склонов Цивгомборского и строгов Главного Кавказского хребтов по своей интенсивной темно-гранатовой окраске, умеренной спиртуозности, выдержки, свежести и полноте вкуса, при целом сортоном аромате и сильном букете выдержки заслуженно создали славу Кахетии. Вина некоторых микрорайонов Кахетии по своим высоким качествам не уступают винам мирового сортамента — Бордо, Бургундия.

Кахетия расположена в северо-восточной части Грузии, примерно, между 41° и 42°20' северной широты и 45° и 46°31' восточной долготы по Гринвичу. С северо-востока Кахетия ограничена Главным Кавказским хребтом, с юга — возвышенностями Гареджи и Ширакской степью, с запада — Карталийским хребтом, а с востока — граничит с Азербайджанской ССР.

Кахетийская долина занимает склоны гор и низменности по среднему течению рек Алазани и Иоры, которые Кахетийские или Цивгомборским хребтом делится на Алазанскую и Иорскую долины — на внутреннюю и внешнюю Кахетию. Алазанская долина имеет в длину 160 километров, а в ширину 5 км в начале долины и 40 км в конце, у села Лагодехи. Территория Кахетии имеет основной уклон с северо-запада на юго-восток в направлении Главного Кавказского хребта, а второй уклон с строгов Главного Кавказского и Цивгомборского хребтов в сторону реки Алазани.

Иорская долина лежит между Цивгомборским хребтом и Гареджской возвышенностью в направлении с запада на восток на протяжении, примерно, 30 километров.

В состав Кахетии входят Гурджаанский, Телавский, Сигтахский, Кварельский, Сагареджойский, Ахметский, Кагретский, Лагодехский и Цителцхаройский административные районы.

Основная масса виноградников в правобережной Кахетии расположена на северо-восточных склонах Цивгомборского хребта, а в левобережной Кахетии — по южным и юго-восточным склонам отрогов Главного Кавказского хребта; в Иорской же долине — по южным и юго-западным склонам Цивгомборского хребта.

Почвы. Почвы Кахетии довольно разнообразны. Причины указанного разнообразия почвенного покрова Кахетии кроются: в сложности рельефа территории, в структуре почвообразующих материнских пород, в расположении основных массивов на разной высоте над уровнем моря, в различной экспозиции склонов и в эрозионном действии рек Алазани и Иоры и их многочисленных притоков.

И действительно, в зависимости от вертикальной и горизонтальной зональности расположения отдельных виноградных массивов значительно меняются типы почв и их физико-механический состав. В соответствии с указанным основные типы почв Кахетии, по данным проф. М. Сабашвили и проф. А. Санявидзе, распределены следующим образом: в возвышенной части и в предгорной зоне Алазанской долины распространены, в основном, персидско-карбонатные, ирригационные лесные, темносерые и делювиальные

Весенние и осенние заморозки возможны в Кахетии с третьей декады ноября по апрель месяца. Эти заморозки часто не превышают одного градуса, обычно с октября по март месяц заморозки бывают местного происхождения, а в апреле месяце они могут быть только в результате вторжения извне холодных масс воздуха.

Вегетационный период. Начало вегетационного периода и его конец в Кахетии более совпадают с моментом перехода среднесуточного минимума температуры воздуха через +5,0 градусов, весной и осенью. На основании учета этих моментов длина вегетационного периода в Кахетии в среднем составляет около 210 дней со среднесуточной температурой этого периода +18,5 градусов. Этот период в Кахетии начинается с 5 апреля и кончается 5 ноября, он практически свободен от утрупников, температура почвы в эти моменты на глубине 40 см. в апреле уже выше 10 гр., а в ноябре—даже около 13 гр. Сумма активных температур за этот период составляет около 3885 гр. Указанный вегетационный период с довольно высокой температурой при наличии достаточного количества атмосферных осадков дает богатые возможности для культивирования разнообразного ассортимента сельскохозяйственных растений—полевых, огородных, технических, разнообразных плодовых, винограда и др.

Современное состояние и перспективы развития виноградарства Кахетии

Виноградарство в Кахетии является основной ведущей отраслью сельского хозяйства и основой экономического благосостояния трудящихся. Поэтому население всегда с большой любовью относится к виноградной культуре, даже грузинские цари в прошлом владели обширными виноградниками в разных районах Грузии. Виноградарство и виноделие в Кахетии было широко развито. По данным Стевана (1811 г. в Гайба (1820 г.) виноградники тянулись сплошной цепью по обе стороны Алазанской долины.

Урожайность этих виноградников по данным В. Ленца (1846 г.) в переводе на вино достигала свыше двух миллионов ведер, а из остатков виноделия ежегодно выкуривали до 50000 ведер водки. По данным М. Балласа, основанным на приблизительных подсчетах, произведенных филоксерными партиями, в Кахетии площадь виноградников составляла 12492 десятины. Более точные данные приведены в учетно-статистических материалах 1898—1900 годов. По этим данным общая площадь виноградников в Грузии определялась цифрой 75000 га. Из этой площади в тогдашних административных уездах Кахетии—Телавском, Сигнахском и Тиметском, без Гаре-Кахети, входившей тогда в Тбилисский административный уезд, числилось 17778 га виноградников. С появлением грибных болезней и филоксеры площадь виноградников значительно сократилась. Гибель виноградников еще больше усилилась в период первой империалистической войны и господства меньшевиков в Грузии. В результате всего этого значительно сократилась площадь виноградников в Грузии. С установлением советской власти в Грузии, а в особенности после принятия по инициативе великого Сталина известного постановления Совета Народных Комиссаров СССР и ЦК ВКП(б) от 28 июля 1936 г. начинается возрождение виноградарства путем систематического восстановления погибавших виноградников на филоксероустойчивые подвои. К январю 1937 г. площадь виноградников Кахетии возрасла до 11160 га, а в 1941 г. общая площадь виноградников Кахетии достигла цифры 15132 гектара.

В августе 1947 года была проведена перепись виноградников для выяснения фактического состояния виноградников и наметки перспектив на будущее. По этой переписи площади виноградников распределены по отдельным районам Кахетии следующим образом:

№ п/п.	Наименование административных районов	Площадь в га	№ п/п.	Наименование административных районов	Площадь в га
1	Гурджаанский р-н	4513,60	6	Ахметский р-н	761,53
2	Телавский "	2900,0	7	Лагодзский "	720,24
3	Сигнахский "	1813,0	8	Качретский "	520,36
4	Кварельский "	1495,38	9	Пятацкарыйский "	346,85
5	Сагареджойский,	1010,84			
Всего					14.082,78

Указанная площадь по секторам распределена следующим образом: колхозы занимают 40,8% всей площади, совхозы—9,1%, колхозники—46,6%, и 3,5%—прочие группы населения. Основная масса виноградников Кахетии привита на филоксероустойчивых подвоях. Тут же необходимо отметить, что несмотря на то, что Грузия является очагом сплошного филоксерного заражения, и по сей день в Кахетии значи-

тельная площадь (до 38%) виноградников произрастает на собственных корнях. Около 90% корнесобственных виноградников приходится на приусадебные участки колхозников. В совхозах корнесобственные виноградники почти не встречаются, а в колхозах они составляют около 10%. На корнесобственных виноградниках распространены, главным образом, сорта Ркацители и изредка — Мцване. Корнесобственные виноградники Саперави почти не встречаются, благодаря его слабой устойчивости против филлоксеры. Относительно малое распространение сорта Мцване объясняется его чувствительностью к оидиуму и экологическими условиями среды. Наличие значительной площади неурожайных корнесобственных виноградников объясняется относительно хорошей устойчивостью сортов Ркацители и Мцване и условиями культуры — основной масса корнесобственных виноградников (Гурджаанский, Сигнахский районы) заложена, в основном, на поливных, аллювиальных почвах нижней зоны Алазанской долины.

С появлением грибных болезней и филлоксеры способы разведения и ухода за виноградниками значительно изменились. Виноградники в Кахетии разводятся привитыми однолетними саженцами. Наибольшее распространение в Кахетии получают основные промышленные сорта винограда — Саперави, Ркацители, Мцване, Хихви и Каберне. Закладка новых виноградников в Кахетии ведется, главным образом, от наличия черенков филлоксероустойчивых подвойных сортов винограда. По данным переписи 1940 г., в Кахетии числилось 274 га маточников филлоксероустойчивых лоз. Больше половины площади в этих маточниках занимал сорт Рипария × Рупестрис 3309, за ним по площади следовали сорта № 101/14, № 3306, Рупестрис дю Ло, сорт Рипария × Берландиери 5-ВВ, Шасли Берландиери 41-В и самую меньшую площадь занимал Солопис Рипария № 1616.

По переписи виноградников, проведенной в августе 1947 г., площадь маточников составляет около 260 га. Для обеспечения плана закладки новых виноградников предусматривается увеличение площади маточников на 85 га в основном гибридами Берландиери: Рипария Берландиери № 5-ВВ и 420-А.

Плантаж для закладки новых виноградников производится механическим способом на глубину 55—60 см. Основной недостаток привитого виноградарства — изреженность кустов — вызвана, главным образом, плохой сортировкой прививок.

Поэтому главное внимание при закладке новых виноградников уделяется правильной сортировке прививок, а также правильному ведению питомнического и маточного хозяйств в целях увеличения выхода пересортных привитых саженцев.

С 1932 г., в целях механизации обработки и ухода за виноградниками, ширина междурядий виноградников увеличена на 2 метра, а между кустами в ряду — до 1,5 метров, т. е. около 3330 кустов на га. Примерно больше половины совхозных и около одной трети колхозных виноградников имеет расстояние между рядами 2 метра и 1,5 метра между кустами, которые свободно могут быть обрабатываемы трактором «Бирвоц 35».

Остальная половина совхозных и две трети колхозных виноградников, в большинстве случаев, имеют в междурядьях и в ряду между кустами $1,42 \times 1,42$ см, т. е. вмещают около 5000 кустов на га. Основная масса приусадебных виноградников засажена лозами значительно гуще. Чаще всего эти виноградники имеют в междурядьях 1 метр, реже 1,25 см, а в ряду между кустами — 0,75 см, реже 1 метр, т. е. вмещают от 8 тысяч до 12 тысяч кустов на га.

С 1946 г. в Кахетии новые виноградники в полосе механизации закладываются междурядьями шириной в 2 метра, а между кустами — 1,25 метра, т. е. вмещают около 4000 кустов на га.

В зависимости от физико-химического состава почвы, ее плодородия и величины площади питания меняется длина подрезки и способы формирования кустов. На обычных почвах северо-западной части Кахетии, при площадях питания от одного до 2 квадратных метров, наиболее подходящей формой ведения кустов нужно признавать ныне применяемую грузинскую, либо идентичную с ней, но с ведением плетей на проволоке — одноплетей шпалере с подрезкой, в зависимости от силы роста кустов, на 2—3 глазковый сучек замещения и 6—10 глазковую плодую плеть.

При больших площадях питания 2,5—3 кв. метра кустам дается форма двухплетей шпалеры с подрезкой на два двуглазковых сучка и две 6—8 глазковые плети. На мощных черноземных, черноземовидных и каштановых почвах долины реки юго-восточной части Кахетии при сильном росте кустов им даются кордопные формы — двусторонний короткий кордоп с 4 формовочными элементами и кордоп Казелави 5—6 формовочными элементами с нагрузкой на куст от 40 до 60 глазков, реже кустам дают двухсторонние и двукрупные кордопные формы с нагрузкой кустов от 80 до 100 глазков на куст.

Виноградники Кахетии при хорошем качестве продукции характеризуются хорошей урожайностью. Урожай винограда в Кахетии за 1938—1942 годы по колхозам составил в среднем на га 35 цент, а в совхозах — 50 цент. Урожайность кахетинских виноградников значительно повысилась в послевоенные годы, в особенности в 1948 и 1949 годах. В эти годы целый ряд районов Кахетии получал в среднем по 50—60, а некоторые — 75 и более центнеров на га. В некоторых совхозах и колхозах урожайность поднялась до 120 центнеров, а на отдельных участках и до 150 центнеров на га. Все эти данные говорят о возможности еще большего повышения урожайности наших виноградников.

Перспективы дальнейшего развития виноградарства в Кахетии колоссальны. Нынешняя площадь виноградников Кахетии составляет всего лишь 1,2% ко всей территории Кахетии. Беглый взгляд на современное распределение виноградников по административным районам Кахетии говорит о большой ненасыщенности их виноградниками. Из девяти районов Кахетии только Гурджаанский и Телавский районы имеют—первый 4,5 тысяч га а второй—2900 га, остальные районы имеют лишь от 350 до 1800 га виноградников. В связи с механическим год'сом плантая под новые виноградники в первую очередь освоены нижние ровные и более пологие склоны гор, в то время как наиболее ценные, с точки зрения качественного виноделия, участки по склонам гор не заняты виноградниками. Так, например, в северо-западной части Кахетии, в Папикском ущелье почти нет виноградников. В этом ущелье в первую очередь должны быть освоены предгорья и склоны гор по обе стороны реки Алазани. Вслед за этим ущельем вдоль Цивгокборского хребта от села Ахмета до села Кисихеви вся предгорная полоса выше главного шоссе, за исключением незначительных виноградников сел. Земо-Ходашени, Ахшапи и Насомтари, почти свободна от виноградников. Продольная этой полосы на юго-восток от города Гурджаани до Цетели-Царо выше шоссе в большей части также не занята виноградниками. Вся предгорная полоса левобережной Кахетии от Пшавели до Кварели выше главного шоссе, за исключением небольших виноградников сел. Напареули, Артана, Шахриани, Шидла и Еписели, также не занята виноградниками. Таким образом, наиболее ценные виноградные участки предгорной зоны выше шоссе как в Шигит-Кахетии (внутренней), так и на Гаре-Кахетии (внешней) в большей части не заняты виноградниками. Значительные площади не заняты виноградниками и в предгорной полосе ниже-кахетинского шоссе. Общая площадь этих участков достигает нескольких тысяч га, в данное время они заняты кустарниками. Если даже освоить половину этих массивов, то площадь виноградников Кахетии свободно достигнет 50000 га—небывавая цифра, даже в дофиллоксерном периоде.

В соответствии с постановлением Совета Министров Грузинской ССР и ЦК КП(б) Грузии от 29 сентября 1949 г. площадь виноградников Грузии к 1955 г. возрастет до 75000 га. За указанный период в Кахетии будет заложено 9350 га, что вместе с существующими виноградниками к концу 1955 г. составит около 23,5 тыс. га.

Сортовой состав виноградных насаждений Кахетии. Ассортимент виноградных лоз в Кахетии довольно богат и многообразен. Выявлены более 60 местных сортов и инвентаризованы на коллекционном участке Института виноградарства и виноделия в г. Телави и Уриатубани. Несмотря на указанное богатство сортового состава, широкое промышленное распространение получили только некоторые, а именно: Ркацители, Саперави и Мцване, из них особенно большое распространение получил Ркацители, занимающий от всей площади 77,34%; второе место по площади занимает Саперави—15,23%, затем Мцване—5,34%. Значительно менее распространены сорта: Джанапура (Хихви)—0,22% и Каберне совиньон—0,38%.

Вторая группа сортов в составе Киси, Миввани, Куми тетри, Буера, Убаллури, Жгия и др. распространена по отдельным районам Кахетии, в основном, в виде незначительных участков, либо примесей к основным промышленным сортам винограда. Третья—остальная группа сортов—еще менее распространена и встречается, в основном, в виде примесей в количестве нескольких кустов на старых производственных участках колхозников.

В прошлом, до появления грибных болезней и филлоксеры, промышленный ассортимент винограда Кахетии был значительно богаче, так как сорта подбирались лишь по урожайности и качеству вина—при этом все урожайные и качественные сорта широко разложались. После появления грибных болезней и филлоксеры требования к сортам для промышленного распространения значительно возросли—помимо урожайности и качества, они должны были обладать хорошей относительной устойчивостью к грибным болезням, отчасти против филлоксеры и в экологических условиях среды. Только те сорта, которые обладали комплексом хозяйственно-ценных признаков, широко распространялись в производстве. Этот подход и можно объяснить современным размещением сортов по площади. И действительно, наибольшее распространение сорта Ркацители объясняется его высокой урожайностью, хорошим качеством вина, хорошей приспособляемостью к экологическим условиям среды (почва, климат), относительно хорошей устойчивостью против грибных болезней, филлоксеры и зимних морозов.

Такими же высокими хозяйственно ценными свойствами обладает сорт Саперави—вино из Саперави намного выше других вин по качеству. Саперави значительно более устойчив против оидиума, несколько менее устойчив против зимних морозов и значительно менее против филлоксеры. Отчасти этим объясняется его меньшее распространение в сравнении с Ркацители. Значительно большее распространение Ркацители объясняется также и тем, что старые корнесобственные виноградники, ввиду слабой устойчивости Саперави к филлоксере, почти не сохранились, в то время как корнесобственные виноградники Ркацители занимают около 38% (4600 га) всей площади. К сожалению, и в привитых виноградниках удельный вес Саперави в сравнении с Ркацители не велик,—24,5% против 63,2%.

Крайне необходимо в планируемых выкладках увеличить удельный вес Саперави с доведением его до 40% в общей площади виноградников Кахетии.

Среди красных сортов винограда Саперави по комплексу хозяйственно ценных признаков не имеет себе равного не только в СССР, но и за границей. Лучшие красные вина мирового сортимента из Каберне и Пино фран получают в ограниченном количестве в некоторых микрорайонах Бордо, Бургундии, в том же эти сорта более требовательны и менее урожайны, в то время как Саперави почти во всех виноградных районах СССР (Грузия, Крым, Украина, Узбекская ССР, Азербайджанская ССР и др.) дает большие урожаи высокого качества. Вино из Саперави некоторых микрорайонов Кахетии не уступает лучшим образцам заграничных вин, к тому же оно совершенно самостоятельное, особого типа—густокрасное, полное, содержательное—могучее красное вино, развивающее при выдержке тонкий, сильный, сортовой букет.

Сорт Мцване дает высококачественное ароматное белое столовое вино. До появления грибных болезней он был значительно распространен, главным образом в правобережной и Гаре-Кахетии как в виде чистых насаждений, так и в смеси, в основном, с Ркацители. Мцване дает нежное содержательное столовое белое вино с сильно выраженным сортовым ароматом, а в смеси с Ркацители (от одной четверти до половины)—значительно улучшает его качество, сообщая нежность, ароматичность и устрояя ту незначительную горечь, которая характерна для молодых вин из Ркацители. Его сравнительно малое распространение объясняется лишь его слабой устойчивостью к оидиуму и большей чувствительностью к экологическим условиям среды. По урожайности и устойчивости к филлоксере он не уступает Ркацителю, а по качеству вина значительно его превосходит. Марочные вина из Мцване „Манавис Мцване“ и „Мцване“ хорошо известны широкому кругу потребителей. По этим данным в планируемых посадках удельный вес Мцване значительно должен быть увеличен—не менее 25% к общей площади Ркацители.

За ним следует высококачественный сорт Джанапура (Хихви), его малое распространение объясняется теми же причинами—слабой устойчивостью к оидиуму и несколько меньшей урожайностью. Однако высокое качество вин Джанапура как в чистом, так и в смеси с Ркацители—общезвестны. Главным виноделом Самтреста В. А. Капделаци из этого сорта в Кардапакском районе создана новая марка десертного вина „Хихви“, которая по своему высокому качеству и характерному букету тохайского вина резко выделяется среди прочих вин этого типа.

То же самое можно сказать и о других качественных сортах Кахетии—Киси, Читиствала, Грделетвана Института, Маграули и др.

В сортименте Кахетии числятся также много высокоурожайных сортов Жгня, Убакури, Кумси тети, Кумси цители, Буэра, Тавивер палантеули, Сенерави пача, Вардисера, Шавикурдени и другие, но ни один из них не получил широкого распространения в виду низкого качества вина. Обычно в производстве широко распространялись лишь сорта, совмещающие урожайность и качество продукции с относительно хорошей устойчивостью к грибным болезням и к экологическим условиям среды.

В связи с развитием качественного виноделия в Грузинской ССР в стандартный сортимент винограда Кахетии введены сорта Ркацители, Саперави, Мцване, Джанапура и Каберне совиньон, а для десертного винограда—Шасля, Тята, Тамареули и Будешури.

За последние годы Институтом виноградарства и виноделия Академии Наук Груз. ССР (Д. Таблэе) выявлены из местных сортов лучшие сорта винограда для качественного виноделия—в составе: Киси, Грделетвана Института, Читиствала и для десертного винограда—Тамареули. Эти сорта, вместе с новыми сортами—гибридами, усиленно размножаются для широкого сортоиспытания в производственных условиях и передачи производству.

Полная агробиологическая и хозяйственно-технологическая характеристика этих сортов приведена во второй части настоящего труда.

Районирование сортов и специализация районов по типам использования и переработки винограда.

Размещение сортов по районам и специализация последних по типам производства отображают существовавшие в прошлом спрос и состояние виноградо-винодельческой промышленности.

Как известно, в прошлом в Кахетии готовились, в основном, сухие столовые вина кахетинского типа, а в некоторых микрорайонах—полудесертные вина местного типа (Киндзмараули, Беребие цители, Ахашенис цители, Ахоебис гвино и др.).

Особо благоприятные почвенно-климатические условия виноградарственных районов Кахетии первоначально использовались, получаемая продукция ли в качественном, ли в количественном отношении не исчерпывала потенциальных возможностей Кахетии.

И действительно, богатое многообразие почвенно-климатических условий Кахетии указывает на возможность получения в различных микрорайонах отличных по качеству и различным по типам вин.

В этом направлении у нас сравнительно мало сделано—мы можем сказать приблизительно, и то в отношении, может быть, Ркацители, Саперави и Мцване, где и при каких условиях они могут дать продукт высшего качества.

Многовековой опыт паселения по выявлению микрорайонов—где, какой участок из какого сорта давал вино высшего качества, за некоторыми исключениями, не сохранился.

В литературных источниках находим названия сел, а подчас—фамилии владельцев-землеладельцев, у которых получались вина высшего качества. В прошлом особенно славились вина сел. Ахмста, Кондоли, Манави, Земо-Ходашени и вина отдельных владельцев—вина Чавчавадзе (Саперави из Циналдаи, Напареули и Кварели), вина Андрониковых (из Гурджаали и Бакурцихе), вина Абхазы, Вачавадзе (из Карданахи), вина Джандиери (из Вачавадзани, ныне Шрома), вина Вахваховых (Саперави из Курдгелаури), вина Джорджадзе (из Енисели, Сабуге), вина Чолокаевых (Мцване из Ахметы) и др.

Почти до 1925 г. в Кахетии готовились лишь столовые вина кахетинского и европейского типа, несмотря на то, что в некоторых микрорайонах юго-восточной части Кахетии, ввиду значительно большого накопления сахара в соке винограда, он полностью не выражался, крепость этих вин достигала 14—15°. По инициативе главного винодела В. А. Капделаки Самтрест начал готовить в этих микрорайонах крепкие и десертные вина. Опыт увенчался успехом—высокое качество крепких и десертных вин Кардавахской полосы сейчас общезвестно—лишь марочные вин выпускает Самтрест в указанной полосе. Массовое производство безалкогольных соков берет свое начало (1926 г.) также в совхозах Самтреста. Значительно обогатился ассортимент марочных столовых вин Самтреста новыми типами и марками вин. Хорошие результаты были получены также в опытах Научно-исследовательского Института виноградарства по производству шампанского в Игалтском микрорайоне Кахетии.

Наиболее подходящими по климатическим условиям районами для производства Советского шампанского в Кахетии являются вся предгорная полоса Цингомборского хребта выше главного шоссе, начиная с Панвисского ущелья (с. Бурканиш) вплоть до города Телави, которая в большей своей части не занята виноградниками, и в Кацрском районе Гаре-Кахетии—предгорная полоса левого берега р. Иори от села Какабети до Чалоубани. В Кахетии выявились также подходящие районы для производства качественных коньяков, в основном, в лесоберезняцкой Кахетии по полосе сел. Енисели-Шильда.

В настоящее время в Кахетии готовятся следующие типы и марки вин:

1. Столовые вина европейского типа. Вино этого типа получают из сортов Ркацители и Мцване. Среди них особенно выделяются марочные вина Самтреста „Напареули“, „Циналдаи“, „Мукузави“, „Гурджаали“, „Манави“ и „Енисели“, а из сорта Мцване—„Мцване“ и „Манави Мцване“. Красные столовые вина готовятся из сортов Саперави и Каберне, из них особо выделяются марочные вина Саперави, „Напареули“, „Циналдаи“, „Мукузави“, „Кварели“ и „Телави“ из Каберне.

2. Столовые вина местного, кахетинского типа. Вина этого типа готовятся, в основном, из Ркацители и Саперави. Самтрест Грузии выпускает четыре марки этого вина: „Тибави“, „Царапели“, „Ркацители“ и „Саперави“. Почти во всех коллективных хозяйствах Кахетии вина готовятся, в основном, по кахетинскому способу, который отличается от европейского тем, что в создании вина кахетинского типа принимают участие во время брожения все составные части винограда (кожица, мякоть, семя).

3. Крепкие и десертные вина. Вина указанного типа готовятся в юго-восточной части Кахетии (Гурджаалинский и Сигнахский районы). Лучшие вина этого типа—крепкие и десертные—получаются в Карданахском микрорайоне; среди них наиболее известны марочные вина „Саамо“, „Карданахи“ и „Хирса“—типа портвейн; „Апата“—типа мадеры и замечательное „Хихви“—десертного типа.

Кроме указанных типов и марок вин, в Кахетии готовятся качественные коньячные материалы, из которых готовятся ординарные и марочные коньяки. Среди марочных коньяков выделяются коньяки выдержанные, высшего качества и старые коньяки. В последнее время ассортимент марочных коньяков пополнился новой маркой „Енисели“, созданной лауреатом Сталинской премии В. Цицивили.

В Кахетии широко известна также виноградная водка, которая в большом количестве готовится в колхозах Кахетии из выжимок винограда. Эта водка под названием „Кахетинской водки“ пользуется большим спросом на местных рынках.

Виноградные безалкогольные соки готовятся, в основном, в совхозах Самтреста из сортов Ркацители, реже Мцване.

Из перечисленных типов вин, в почвенно-климатических условиях большинства районов Кахетии, наиболее перспективным является столовое виноделие. И действительно, Кахетия является классической страной столового винодела. Поэтому больше внимания и труда следует уделить созданию новых лучших марок вин по отдельным районам Кахетии.

Для правильного разрешения этой задачи в основу размещения сортов и специализации районов необходимо положить условия климата, почвы, биологические свойства сортов и опыт по виноделию с тем, чтобы поставить отдельные сорта винограда в наиболее благоприятные условия для получения больших урожаев качественной продукции. Но эта задача несколько усложняется чрезмерной пестротой почвенно-климатических условий Кахетии, требующей дифференцированного подхода к отдельным ее районам.

В ряде случаев мы не располагаем достаточными данными по характеристике климата, почв и хозяйственно-технологических свойств культивируемых сортов, но этот пробел успешно может быть пополнен использованием богатого опыта наших совхозов и колхозов, накопленного по культуре и переработке многих сортов винограда, а также критическим использованием специальной литературы по указанным вопросам.

По районированию и специализации виноградарственных районов Кахетии имеются работы акад. С. Чолошавили, проф. К. Модебадзе, гл. винодела А. А. Егорова, В. Бурджанадзе и И. Рцхизадзе. Из них наиболее полные схемы районирования приведены в работах проф. Модебадзе и гл. винодела А. А. Егорова. К сожалению, характеристика микрорайонов Кахетии дана в основном на основе дегустационной оценки ограниченного количества образцов, которые, главным образом, приготовлены в совхозах и исторически известных селах Кахетии. В результате этого невольно создается впечатление, будто высококачественные вина получаются только лишь в совхозах и исторически известных местах Кахетии. К тому же некоторые микрорайоны Кахетии, например Ахметский, проф. Модебадзе и гл. виноделом Егоровым охарактеризованы совершенно различно: первый из них характеризует белые вина Ахметского микрорайона как легкие, недостаточно экстрактивные, малоалкогольные, но свежие, а второй — как «великолепное, очень густое и по окраске и по экстракту, очень крепкое ароматичное, близко подходящее к самому дальнему своему соседу Кардапахскому вину». Указанное противоречие можно объяснить недооценкой сортового состава виноградников и недоучетом вертикальной и горизонтальной зональности расположения отдельных виноградников, которые и определяют, в основном, качество вин. В частности, в указанном микрорайоне в прошлом и сейчас распространены, наряду с Рцадители как отдельно, так и в смеси с ним, несколько более ранние высококачественные сорта винограда: Мцване, Джанапура (Хихви), Киси и другие, которые отдельно, чаще в смеси с Рцадители, дают густо окрашенные, полные содержательные вина как кахетического, так и европейского типов, разумеется, в зависимости от зонального расположения виноградных участков.

Поэтому в основу размещения сортов и специализации районов по типам производства необходимо положить биологические особенности сорта, условия климата и почвы, технику обработки виноградников и переработки винограда, с оценкой типа и качества получаемых вин в микрорайоне. Для примера возьмем правобережную часть Кахетии. Она начинается с Папийского ущелья и тянется параллельно Цивгомборскому хребту с северо-запада на юго-восток, вниз по течению реки Алазани до села Дзвели-Апата на протяжении около 100 километров. В указанном направлении полоса эта постепенно понижается с 665 метров (с. Джозоло) до 273 метров (у села Цворис-Цхали), за исключением полосы Икаато-Телави, где она опять повышается до 700 метров.

В соответствии с указанным меняются тип и качество вин: в северо-западной части этой полосы, в Папийском ущелье, из имеющихся там незначительных виноградников (Биркиани, Джозоло, Дуиси, Ква-редхлеби и др.) получают нежные, мало и средне-экстрактивные, легкие столовые вина в основном шампанского направления. Продолжение этой полосы с северо-запада на юго-восток от Ахметы до Телави дает более содержательные и экстрактивные вина. В этой полосе выше шоссе получают, в основном, качественные, преимущественно, белые столовые вина европейского типа, а ниже шоссе, от половины до одного километра в сторону Алазани, качественные столовые вина кахетического типа.

При дальнейшем перемещении в том же направлении от Телави до Мукузани, вниз по течению реки Алазани, вина становятся еще более содержательными, полными. В этой полосе получают, в основном, высококачественные белые и красные столовые вина европейского и кахетического типов.

В южной — юго-восточной части полосы от Мукузани до Дзвели-Апата включительно вина становятся несколько более тяжелыми, высокоалкогольными и более экстрактивными. В этой полосе получают, в основном, столовые белые и красные вина кахетического типа и материал для крепких и десертных вин. И действительно, самые высококачественные вина кахетического типа и лучшие крепкосладкие и десертные вина Кахетии получают, в основном, в этой полосе.

Указанная закономерность изменения типов и качества вин с северо-запада на юго-восток значительно усложняется наличием в этой же полосе поперечной — вертикальной зональности от нижней террасы реки Алазани вверх по склонам гор, примерно, до высоты 700—800 метров над уровнем моря. Наличие этой зональности таким же образом влияет на изменение типов и качества вин, как и горизонтальной. Так, например, верхняя предгорная зона выше шоссе и железнодорожного полотна даст качественные

содержательные, свежие столовые вина, в основном, европейского типа. Средняя зона, расположенная ниже шоссе и полотна железной дороги — в начале долины на 0,5—1,0 километр, посредине на 1,5—2,0 километра и в конце на 3—4 километра в сторону Алазани — дает высококачественные белые и красивые столовые вина кахетинского и европейского типов. Нижняя зона, расположенная вдоль Алазанского вала и ниже его, дает ординарные и среднекачественные, малогармоничные вина, в основном, кахетинского типа.

Нижеприведенная схема размещения сортов и специализации виноградарственных районов по основным видам использования и переработки винограда, при чрезвычайной пестроте почвенно-климатических условий, не может претендовать на особую точность специализации отдельных районов, но правильный подход к специализации районов, основанный на учете основных компонентов среды (сорт, климат, почва, техника производства и др.), в значительной степени может предохранить нас от грубых ошибок.

В силу изложенного, Кахетия разбивается на естественные макрорайоны, последние — на ряд районов с учетом горизонтальной зональности их расположения, а районы — на нижнюю, среднюю и верхнюю зоны, начиная с нижней террасы реки Алазани вверх по склонам гор до современной черты распространения виноградников (800 метров) в Кахетии. Дальнейшая детализация их на отдельные микрорайоны требуют более подробного изучения и на основе его выделяли сходных по микроклиматическим, почвенным, сортовым и другим условиям участков, дающих на протяжении ряда лет вина определенного типа и качества.

Виноградарственные макрорайоны Кахетии. Цивгомборский хребет, отходящий от главного Кавказского хребта у горы Борбало и направляясь с северо-запада на юго-восток параллельно главному Кавказскому хребту, делит всю Кахетию на Цина Мхаре (переднюю сторону) и Укапа Мхаре (заднюю сторону).

1. Цина Мхаре или Шигли Кахети (внутренняя Кахетия) расположена между главным Кавказским и Цивгомборским хребтами. Она представляет довольно широкую долину, которая расширяется подобие треугольника от вершины к основанию вниз по течению реки Алазани.

2. Укапа Мхаре или Гаре Кахети (внешняя Кахетия) расположена между Цивгомборским хребтом и Саугорской и Гареджской возвышенностями. Посередине этой долины в направлении с запада на восток протекает река Иори.

Цина Мхаре или Шигли Кахети, в свою очередь, делится на две части. Первая известна под названием Саугурив Кахети (собственно Кахетия) и расположена в северо-западной части Алазанской долины, а вторая в юго-восточной части долины и известна под названием Кизики (Кизкия).

Саугурив Кахети делится рекой Алазавью:

- а) на Гамога Мхаре или правобережную Кахетию и
- б) на Гагма Мхаре или левобережную Кахетию.

Таким образом, Кахетия по естественно-историческим и почвенно-климатическим условиям разбивается на следующие четыре крупные виноградарственные районы (макрорайоны):

1. Гамога Мхаре или правобережная часть Кахетии,
2. Гагма Мхаре или левобережная часть Кахетии,
3. Кизкия или юго-восточная часть внутренней Кахетии,
4. Гаре Кахетия или Иорская долина (внешняя Кахетия).

Каждый из указанных макрорайонов, с учетом горизонтальной зональности, разбиваются на ряд (20) следующих виноградных районов:

1. Гамога Мхаре в составе Дедисперудского, Ахметского, Иналтского, Цинаидальского, Мукузанского, Гурджаанского и Карданахского районов,
2. Гагма Мхаре в составе Халапанского, Пшавельского, Папареульского, Енисельского, Кварельского и Лагоденского районов,
3. Кизкия в составе Анагского, Дзвели Цнорского и Бодбихевского районов,
4. Гаре Кахетия в составе Хашинского, Сагареджойского, Манавского и Качретского районов.

Каждый из приведенных 20 районов, в свою очередь, разбивается, в зависимости от вертикального расположения участков, на зоны — верхнюю, среднюю и нижнюю. По каждой зоне района указаны основные направления использования и переработки винограда с указанием стандартных и перспективных сортов винограда (см. таблицу).

РАЗМЕЩЕНИЕ СОРТОВ И СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ ВИНОГРАДАРСТВЕННЫХ РАЙОНОВ КАХЕТИИ ПО ОСНОВНЫМ ТИПАМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ПЕРЕРАБОТКИ ВИНОГРАДЪ

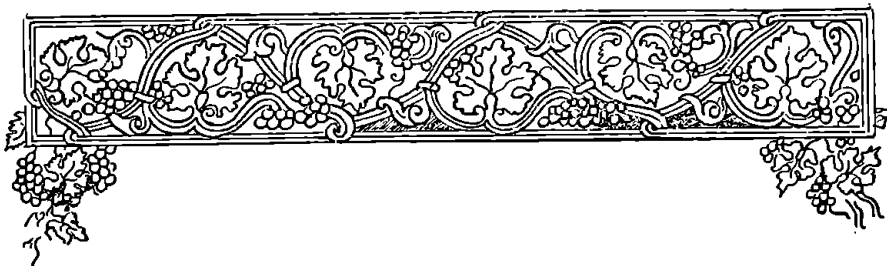
Маярораионы Кахетии	Виноградо-винодольческие районы	Основные зоны виноградо-винодельческих районов	Основное направление использования и переработки винограда	Основные и перспективные сорта винограда
1. Правобережная сторона Кахетии от села Бирквани (Панкисское ущелье) до с. Давели Апата (Сигнакский район) в составе Ахметского, Тизавского и Гурджаанского административных районов.	1. Децисперульский район в составе сел: Децисперухи (Кавказиш), Барклиши, Джозола, Дунси, Кварсацхлеби, Сакобана и др. 2. Ахметский район в составе сел: Матави, Ахмета, Кистаури, Ахшани, Арашеда, Корубани, Бемо-Ходашени и др.	а) Предгорья и склоны гор выше шоссе. б) Склоны и равнинные места ниже шоссе.	Производство шампанских вино материалов. Среднекачественные, легкие белые и красные столовые вина, в основном, европейского типа.	Джанапура (Хивин), Амигоге, Шпофран и Шарлоно. Джанапура, Горузи Мцване, Амигоге, Ркацители, Каберне и (анерави).
	3. Ивалтинский район в составе сел: Алуари, Ожо, Ивалто, Тоглаури, Руспира, Когото, Ахател, Гугуза, Вардисубани и др.	а) Верхняя зона. Предгорные склоны выше шоссе. б) Нижняя зона. Склоны и ровные места до 1 километра ниже шоссе.	В основном, качественные, преимущественно, белые вина европейского типа и шампанские вино материалы. В основном, высококачественные белые и красные столовые вина европейского и кахетанского типов.	Джанапура, Мцване, Ркацители, Горузи Мцване, Амигоге, Киса и Каберне. Джанапура, Мцване Ркацители, Чиставла, Каберне и Сиперави будешурисебури.
	4. Цивандальский район в составе сел: Курдгелаури, Шалаури, Кисисхеви, Бушати, Вадта, Кемо - Ходашени, Цивандали, Акура, Кондоли и др.	а) Верхняя зона. Склоны гор, расположенные выше шоссе (Ацсури, Ивалто, Пардисубани и др.) б) Средняя зона. Склоны и ровные места ниже шоссе до 1 километра: (Ожо, Хорхели, Руспира). в) Нижняя зона. Слабо покатые склоны и ровные места средней зоны.	Белые и красные столовые вина европейского типа, в основном, качественные и производство шампанских вино материалов. Преимущественно белые, в основном, высококачественные столовые вина европейского и кахетанского типов. Ординарные, местами качественные, белые и красные столовые вина, в основном, кахетанского типа.	Джанапура, Мцване, Амигоге, Сиперави, Каберне и Сиперави будешурисебури. Джанапура, Мцване, Ркацители, Киса, Чиставла, Каберне и Сиперави.
	5. Мукузаниский район в составе сел: Шрома, Калаури, Шаниани, Урлатубани, Зегави, Мукузани, Ахашени и др.	а) Верхняя зона. Предгорная полоса выше шоссе (Шалаури, Кисисхеви, Бушати, Вадта, Кемо-Ходашени и др.) б) Средняя зона. Склоны и слабо покатые места, расположенные ниже шоссе на 1—1,5 килом. (Цивандали, Кондоли, Курдгелаури, Акура и др.) в) Нижняя зона. Склоны и равнинные места ниже средней зоны в сторону Авазани (Кондоли, Тоглвани, Акура)	Качественные белые и красные столовые вина, в основном, европейского типа. а) Производство столового винограда для снабжения городского населения и домов (диза свежих виноградов) б) Высококачественные белые и красные столовые вина, в основном, европейского типа. Ординарные столовые белые и красные вина, в основном, кахетанского типа.	Джанапура, Мцване, Чиставла, Ркацители, Каберне, Сиперави и Сиперави будешурисебури. Гахур-Савдро, Шасли, Будешури пители, Ганджури и Ркацители. Мцване, Ркацители, Чиставла, Грзизмтсвала, Сиперави и Каберне.
		а) Верхняя зона. Предгорные склоны выше шоссе (Шрома, Калаури, Шаниани, Урлатубани, Ахашени и др.) б) Средняя зона. Склоны гор, расположенные ниже шоссе до равнины (Шрома, Калаури, Шаниани, Урлатубани, Зегави, Ахашени и др.)	Высококачественные белые и красные столовые вина европейского типа. Качественные белые и красные столовые вина, в основном, кахетанского типа.	Джанапура, Мцване, Чиставла, Ркацители, Сиперави и Каберне. Джанапура, Мцване, Ркацители и Сиперави.

Микрорайоны Кахети	Виноград-винодельческие районы	Основные зоны вино-град-винодельческих районов	Основное направление использования и переработки винограда	Основные и перспективные сорта винограда
	6. Гурджаанский район в составе сел: Чумлаки, Копки, Котеки, Гурджани, Веджини, Колаги и др.	<p>а) Нижняя зона. Слабопокатые и равнинные места вдоль и вблизи Алазанинского канала.</p> <p>б) Верхняя зона. Склоны предгорной полосы выше шоссе (Чумлаки, Копки, Котеки).</p>	<p>Ординарные белые и красные столовые вина кахетинского типа.</p> <p>Качественные белые и красные столовые вина европейского и кахетинского типов.</p>	<p>Ркацители и Саперави.</p> <p>Джанпура (Хивин) Мцване, Чиставала, Киси, Саперави и Каберне.</p>
	7. Кардпахский район в составе сел: Вакурцхе и Кардпани.	<p>а) Верхняя зона. Склоны предгорной полосы между шоссе и пологим ж.д. Цвори-Телави (Чумлаки, Веджини, Гурджаани, Колаги).</p> <p>б) Нижняя зона. Слабопокатые склоны и равнинные места между пологим ж.д. Цвори-Телави (Гурджаани, Чумлаки, частично Веджини).</p>	<p>а) Производство столового винограда для снабжения г. Гурджаани соседним виноградом.</p> <p>б) Высококачественные белые и красные столовые вина, в основном, кахетинского типа.</p> <p>Ординарные белые и красные столовые вина кахетинского типа.</p>	<p>Кахури саадро, Писия Гаджури, Будибури цигети и Ркацители.</p> <p>Ркацители, Джанапура Мцване Киси и Саперави.</p> <p>Ркацители и Саперави.</p>
	8. Халанинский район в составе сел: Кортабуда, Земо Халаниани, Квемо-Халаниани, Циубани, Корети и др.	<p>а) Верхняя зона. Предгорные склоны между шоссе и пологим ж.д. дороги.</p> <p>б) Нижняя зона. Слабопокатые склоны и равнинные места, расположенные вдоль пологих ж.д. дороги Телави Цвори-Телави.</p>	<p>а) Высококачественные белые и красные вина кахетинского типа.</p> <p>б) Качественные крепкие и десертные вина.</p> <p>Качественные, в основном, белые столовые вина кахетинского типа.</p>	<p>Джанапура, Мцване, Ркацители, Чиставала, Каберне и Саперави.</p> <p>Джанапура Чиставала, Мускат белый, Ркацители.</p> <p>Мцване, Ркацители и Саперави.</p>
2 Левобережная часть Кахети от села Кортабуда (Навкисское ущелье, до с. Тахарани (Лагодской район) включительно в составе: Ахметского, Телавского, Кварельского и Лагодского административных районов.	9. Пшавельский район в составе сел: Миграани, Агохи, Пичочани, Хорбало, Земо-Алвани, Квемо-Алвани, Бабанури, Ланскури, Пшавели и др.	<p>Склоны предгорной полосы до равнины от села Кортабуда до села Корети.</p> <p>а) Верхняя зона. Склоны предгорной полосы и возвышенные места выше шоссе.</p>	<p>Легкие, в основном, белые столовые вина и материалы для советского шампанского.</p> <p>Качественные, легкие, свежие, в основном, белые столовые вина европейского типа и материалы для шампанских вин.</p>	<p>Аляготе, Гортани Мцване, Ркацители, Каберне и Саперави будипурисбури.</p> <p>Джанапура, Аляготе, Мцване, Киси, Ркацители, Саперави и Каберне.</p>
	10. Напареулский район в составе сел: Джугуани, Артава, Савгоре, Напареули, Ланакури и др.	<p>б) Нижняя зона. Слабопокатые склоны и равнинные места ниже шоссе (Хорбало, Земо-Алвани, Квемо-Алвани, Пшавели).</p> <p>а) Верхняя зона. Склоны предгорной, лежащие выше шоссе.</p>	<p>Ординарные, по склонам гор, качественные белые и красные столовые вина, в основном, европейского типа.</p> <p>Ординарные, по склонам гор, качественные белые и красные столовые вина, в основном, европейского типа.</p>	<p>Мцване, Киси, Ркацители и Саперави.</p> <p>Мцване, Киси, Ркацители, Каберне и Саперави.</p>
		<p>б) Нижняя зона. Склоны и равнинные места, отстоящие до 1—1,5 км. от шоссе в сторону Алазани.</p>	<p>В основном, высококачественные белые и красные столовые вина, преимущественно, европейского типа.</p> <p>Качественные, местами ближе к шоссе, высококачественные белые и красные столовые вина, в основном, европейского типа.</p>	<p>Джанапура, Мцване, Киси, Ркацители, Каберне и Саперави.</p> <p>Киси, Мцване, Ркацители, Каберне и Саперави.</p>

Мавроравоны Кахети	Виноградо-винодельчес- кая района	Основные зоны вино- градо-винодельческих районов	Основное выражение использования и перс- работки винограда	Основано п пер- спективные сорта винограда
	11. Епископский рай- он в составе сел: Ша- крвни, Еписеи, Сабус, Греши, Алмати, Шила, и др.	а) Верхняя зона. Воз- вышенные места и скло- ны предгорной полосы выше шоссе. б) Нижняя зона. По- логие склоны и равнин- ные места ниже шоссе в сторону Алазани (вп- лотагивши бывших сел Агдама, Турискихе и др.).	Качественные, доста- ти высококачественные, белые и красные столо- вые вина, в основном, европейского типа. Ординарные, местами ближе к шоссе, каче- ственные, белые и кра- сные столовые вина, в основном, европейского типа.	Джанпура, Мцване, Киси, Рка- цители, Каберис и Саперави Мцване, Гялп- тели и Саперави.
	12. Кварельский рай- он в составе сел: Ква- рели, Сацхепи, Ахал- сопели и Зивубани.	а) Верхняя зона. Сла- бо покатые склоны вы- ше шоссе и ниже него до 1 км в сторону реп Алазани. б) Нижняя зона. Скло- ны и равнинные места, расположенные выше верхней зоны.	Качественные, по воз- вышенным местам и склонам гор высокока- чественные красные и белые столовые вина европейского и отчасти кавказского типов. Ординарные, местами ближе к верхней зоне качественные, белые и красные столовые вина в основном, европейско- го типа.	Мцване, Ркац- ители, Каберис и Саперави. Ркацители и Са- перави.
	13. Лагодехский рай- он в составе сел: Каба- ли, Мехалгори, Балеу- бани, Лагодехи, Цола, Киреубани, Орджони- кидзе, Апени, Делвани и др.	а) Верхняя зона. Воз- вышенные места и скло- ны гор, расположенные выше шоссе и ниже его до 1 км в сторону Ала- зани (Цола, абани, Мехалгори, Балеубани, Гургеншана, Шрома, Ла- годехи, Цола и др.) б) Нижняя зона. Сла- бо и катые склоны и равнинные места, рас- положенные ниже вер- хней зоны в сторону Алазани.	Ординарные, по воз- вышенным местам и склонам гор качествен- ные, белые и красные столовые вина, в осн- ном, европейского типа. Ординарные красные и белые столовые вина и материал для произ- водства коньяка.	Мцване, Ркац- ители, Саперави и Каберис. Ркацители и Са- перави.
	14. Апатский район в составе сел: Анаги, Ва- кари, Машвари и др.	а) Предгорные скло- ны выше пологих жел. дорог. б) Нижняя зона. Сла- бо и катые склоны и равнинные места ниже плоты железной доро- ги.	Качественные белые и красные столовые вина, в основном, каке- тисского типа Ординарные кованые и белые столовые вина, в основном, кавказско- го типа и материал для крепко-сладких вин.	Джанпура, Чи- тистава, Ркац- ители и Саперави Ркацители и Са- перави.
	15. Давид - Цирский район в составе сел: Цлори, Сабосо, Кумба- ти, Давид-Ашти, Хирса и др.	а) Верхняя зона. Воз- вышенные места и скло- ны гор по полосе Цло- ри-Тиблани. б) Нижняя зона. Сла- бо покатые склоны и равнинные места ниже шоссе.	Качественные белые и красные столовые вина, в основном, кавказско- го типа и материал для крепко-сладких вин. Ординарные белые и красные столовые вина кавказского типа.	Джанпура (Жа- ви), Мцване, Рка- цители и Сапера- ви. Ркацители и Саперави.
	16. Болблехский рай- он в составе сел: Земо- Мачхави, Клево-Мач- хави, Болблехи, Мр- вави, Арбшани, Джу- тави, Магаро, Нукри- ахи и др.	а) Предгорные склоны и возвышенные места высотой 700 - 800 метров над уровнем моря.	Легкие белые и кра- сные столовые вина ев- ропейского типа.	Анготе, Джа- нпура, Горули, Мцване, Читиста- ли, Ркацители и Саперави.

Э. Кизики—юго-восточная часть правобережной Кахети от села Анага до села Кеда в составе: Сигнахского и Цителхаройского административных районов.

Макрорайоны Кавказа	Виноградо-винодельческие районы	Основные зоны виноградо-винодельческих районов	Основное направление использования и переработки винограда	Основные и перспективные сорта винограда
4. Гаре Кахетия (Норская долина) от Уджармы до Мезаши вдоль южных склонов Цивил-Гомборского хребта в составе Кахетского и Сагареджвинского административных районов	17. Хашмский район в составе сел: Хашми, Патардзеули, Сартичаза, Мугашло и др.	<p>б) Слабо покатые склоны и равнинные места по обе стороны Кахети - Цителихтарского шоссе.</p> <p>а) Верхняя зона. В основном, влажные склоны и возвышенные места по холмам Хашми-Сартичаза.</p> <p>б) Нижняя зона. Пологн склоны и равнинные места в сторону реки Алазани.</p>	<p>Ординарные, местами качественные, белые и красные столовые вина европейского и кахетинского типов.</p> <p>Качественные белые и красные столовые вина, в основном, европейского типа.</p>	<p>Алиготе, Миване, Ркацители и Саперави.</p> <p>Мцване, Чиставала, Алиготе, Ркацители, Саперави, Будапурисебури.</p>
	18. Сагареджвинский район в составе сел: Нинюлмиша, Гиорцинда, Диедза, Сагареджо, Тхлваури, Антония, Маршамджвари, Бергубани и др.	<p>а) Верхняя зона. Предгорные склоны и возвышенные места вдоль Цивил-Гомборского хребта.</p> <p>б) Нижняя зона. Слабо покатые склоны и равнинные места, расположенные ниже верхней зоны.</p>	<p>а) Производство столового винограда для снабжения близких промышленных центров (Тбилиси).</p> <p>б) Ординарные белые и красные столовые вина в материал для коньяков.</p> <p>Качественные белые и красные столовые вина, в основном, европейского типа.</p>	<p>Шахли, Мехвильтава тетри, Бужури, Гацджери и Ркацители.</p> <p>Горули Миване, Алиготе, Саперави и Саперави Будапурисебури.</p> <p>Алиготе, Горули-Миване, Миване, Ркацители, Саперави и Саперави Будапурисебури.</p>
	19. Мацалский район в составе сел: Тараки, Бурдали, Манаши, Чалаури, Казабети и др.	<p>а) Верхняя зона. Возвышенные места и предгорные склоны вдоль Цивил-Гомборского хребта.</p> <p>б) Слабо покатые склоны и равнинные места, расположенные ниже верхней зоны.</p>	<p>Высококачественные, в основном, белые столовые вина европейского типа.</p> <p>Ординарные, местами качественные, белые и красные столовые вина европейского и кахетинского типов.</p>	<p>Миване, Киси, Алиготе, Ркацители, Саперави и Саперави Будапурисебури.</p> <p>Алиготе, Миване, Ркацители и Саперави.</p>
	20. Кахетский район в составе сел: Калдура, Шибдана, Кахети, Джамия, Милани, Козло, Звари, Пховели, Мезаши, Чалаули и другие.	<p>а) Верхняя зона. Склоны и возвышенные места вдоль Цивил-Гомборского хребта.</p> <p>б) Нижняя зона. Слабо покатые и равнинные места в сторону реки Нор.</p>	<p>Производство шампанских винок и столовых вин.</p> <p>Ординарные, местами качественные, белые и красные столовые вина.</p> <p>а) Ординарные, местами качественные, белые и красные столовые вина.</p> <p>б) Столовый виноград для ликера в близлежащих центрах (Тбилиси).</p>	<p>Алиготе, Личофран, Горули-Миване, Ркацители, Саперави и Саперави Будапурисебури.</p> <p>Алиготе, Мцване, Ркацители и Саперави.</p> <p>Шахли, Мехвильтава тетри, Гацджери и Ркацители.</p>



ს ა ფ მ რ ა მ ი

საფერავი ვაზის მთავარი საწარმოო ჯიშია კახეთში. იგი საუკეთესო წარმომადგენელია ვაზის წითელი ჯიშების მსოფლიო ასორტიმენტისა. განსაკუთრებით მაღალი ღირსების წითელ სუფერის ღვინოს იგი იძლევა თავის სამშობლოში, კახეთში, ხოლო საუკეთესო მავარ და საღვსურთა ღვინოს—ყურბისა და უზბეკეთში.

ს ი ნ ო ნ ი მ ე ბ ი. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივი მევენახეთა გადმოცემით, საფერავი ცნობილია აგრეთვე სხვადასხვა დამატებითი სახელწოდებით. ეს აიხსნება იმით, რომ საფერავი მეტად ძველი ჯიშია, რის გამოც იგი მდიდარია სახეშეცვლილი ფორმებით—ვარიაციებით. სწავლული მევენახეები: ზ. ჯორჯაძე, ს. ქვარიანი და პ. ავერკინი ასხვავებდნენ მართალ, ცრუ, მამალ, დედალ, ბუღმურისებურ, მსხილმარცვალა და წერილმარცვალა საფერავს. რუსი მეცნიერი ფ. კოლენატი ასხვავებდა ერთმანეთისაგან დიდ, პატარა და საადრეო საფერავს. ამთ გარდა ფრანგულ ამპელოგრაფებში (პიულია, ოლარი, ვილა და ვერმორელი) მოხსენებულია აგრეთვე დიდი საფერავი, პატარა საფერავი, კახეთის საფერავი და საფერავი კრიკინა (ალბათ უნდა იყოს კრიკინა დ. ტ.)

ამ ვარიაციების მომეტებული ნაწილი გადაჩენილია და შეგროვილი და დაცულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექტო და სარეპროდუქტო ნაკვეთებზე.

ჯ ი შ ი ს ი ს ტ ო რ ი ა. საფერავი ქართული ვაზის ჯიშია. იგი წარმოშობილია ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის ადგილობრივი კერიდან. პირდაპირი მითითებანი საფერავის წარმოშობის დროისა და ადგილის შესახებ, ისევე როგორც საერთოდ სხვა ქვეყნების ძველი ჯიშების შესახებ, დაცული არაა. აკად. ივანე ჯავახიშვილის ცნობით, საქართველოს სამეურნეო ისტორიის ძეგლები XIII საუკუნემდე თითქმის არ არის დაცული. მიუხედავად ამისა, სხვა არაპირდაპირ მონაცემებზე დაყრდნობით მიახლოებით მიიწე შესაძლებელია საფერავის წარმოშობის ადგილისა და დროის გარკვევა.

ამ მხრივ აღსანიშნავია ჯიშის ბიოლოგიური თავისებურებანი, რომელთა შორის პირველ რიგში უნდა იქნეს მოხსენებული ჯიშის არაჩვეულებრივი სიმდიდრე ვარიაციებით, რაც საფერავის გარდა არც ერთ ქართულ ჯიშს არ ახასიათებს.

ეს სიმდიდრე შეიძლება აიხსნას საფერავის კულტურის დიდი სიძველით. დროთა განმავლობაში ადგილი ჰქონდა გარემო პირობების ხშირსა და ძლიერ ცვალებადობას, რასაც შეეძლო გამოეწვია ამ განსხვავებული ფორმების წარმოქმნა.

საფერავის უძველეს ჯიშად გულებების საბუთს იძლევა აგრეთვე მისი მექვიდრეობითი ნიშნების—ფოთლის ქვედა მხარის სქელი ალბალუდისებური (ქეჩისმაგვარი) შებუსუსების, მარცვლის მუქი ინტენსიური შეფერვის და სხვ.—დომინირება. საფერავის თვითგანაყოფიერებული თესლებიდან ჩვეულებრივი ვაზისაგან განსხვავებული ზოგიერთი დატრატული და მომრგვალო ფორმის ნათესარის ალმოცენებამ წება მისცა პროფ. ა. მ. ნევრუსის გამოეთქვა შეხედულება, რომ „ზოგიერთი ახლა გავრცელებული ჯიშში შეიძლება წარმომადგენდეს იმ ძველ ფორმას, რომელიც იღებს თავის საწყისს რამდენიმე ათასი წლის წინათ წარმოქმნილი ნათესარისაგან“.

ამავე შეხედულებას, ოლონდ სულ სხვა საბუთიანობით, სახელდობრ, გარეული და კულტურული ვაზის ჯიშების ყვავილის ტიპის შესწავლის საფუძველზე, გამოთქვამენ აკად. ს. ჩოლოყაშვილი და დოქ. ნ. ჩახნაშვილი. მათი დასკვნით, „ეს ჯიშები (ლაპარაკია საფერავსა, რქაწითელსა და ქუაზზე დ. ტ.) შეესაძლოა წარმოადგენდნენ პროტოტიპს იმ ჯიშებისას, რომლებიც დგანან გარდამავალ საფეხურზე გარეულ და კულტურულ ვაზებს შორის და ამის მიხედვით ერთი უძველეს ჯიშთაგანი არიან“.

დასასრულ, ძველი ისტორიკოსების: ქსენოფონტეს, ჰეროდოტეს, სტრაბონის და სხვათა გადმოცემით, ევროპულ სახელწოდებათა პოლიტიკური ცხოვრების გარიჟრაჟზე საქართველოში ფართოდ იყო განვითა-

რებული და ყვოდა შეენახებოდა და შეღვინებოდა. ყოველივე ეს გვაძლევს საბუთს ვიფიქროთ, რომ ზოგიერთი ახლა გავრცელებული ჯიში მომდინარეობს იმ დროიდან ან წარმოდგენს უძველესი ჯიშების უახლოეს შთამომავალს.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ძველი, განსაკუთრებით უცხოური, ცნობები საფერავის წარმოშობის შესახებ არასწორია და ზოგჯერ დამახინჯებულად წარმოგვიდგენენ საქმის ვითარებას. მაგალითისთვის საქმარისია დავასახელოთ გერმანული ეურნალი „Die Weinlaube“, რომელშიაც დაბეჭდილი მეტად უცნაური და არასწორი ცნობის თანახმად, საფერავი რეკომენდებულია გერმანიისათვის, „როგორც საპერძნეთის და ყირიმის ჯიში, გავრცელებული კახეთის მთებში“:

სამწუხაროდ, აკად. ს. კორენისკის „ყირიმის ამპელოგრაფიაშიც“ არაა სწორად გაშუქებული საფერავის წარმოშობის საკითხი. იქ საფერავის შესახებ შემდეგი სწერია: „საფერავი დასაელეთ აზიის ჯიშია. იგი ძლიერ გავრცელებულია კავკასიაში, ვფიქრობა იგი მიიღო პალესტინიდან. მასმა და პიულამ საფერავის სახელწოდებით მიიღეს კავკასიიდან 5 სხვადასხვა, მ.გამ მონათესავე ვარიაციები“-ო.

მოკვანილი ცნობები საფერავის წარმოშობის შესახებ იმდენად მცდარი და უსუსურია, რომ მათს გაბათილებას ჩვენ არ შეუძლებთ. აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ საფერავის მასობრივი გავრცელება კახეთში, ის ფაქტი, რომ მას აქვს ქართული სახელი, აღმნიშვნელი ჯიშის დამახასიათებელი თვისებისა, ჯიშის დიდი სიმდიდრე განსხვავებული ფორმებით და აგრეთვე ადგილობრივი ჯიშების უმრავლესობასთან მსგავსი მორფოლოგიური და სამეურნეო-ტექნოლოგიური თვისებები ნათლად ადასტურებენ საფერავის ადგილობრივი წარმოშობას და მის დიდ სიძველეს.

აკად. ი. ჯავახიშვილის ცნობით თავდაპირველად საფერავი ძველ ქართულ პრიონცია შავშეთ-კლარჯეთში ყოფილა გავრცელებული. აქ იგი რამდენიმე საუკუნით უფრო ადრე ჩანს გავრცელებული, ვიდრე ქართლში, სადაც საფერავი, წყაროების მიხედვით, მხოლოდ XVII საუკუნის დასაწყისშია მოხსენიებული. საფერავი „ეახტანგ VI-ის დასტურლამაღში გვხვდება ატენის ზერების შესახებ დებულებაში, მაგრამ, სახელს გარდა არაფერი მოიპოვება“. ამის მიხედვით უნდა ვიფიქროთ, რომ საფერავის წარმოშობის მერად შავი ზღვის აღმოსავლეთი სანაპირო, ძველი კალხეთი უნდა ვიგულოთ. შემდეგ მას გადმოუწაცლებია აღმოსავლეთისა და სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ. ქართლზე გავლით იგი საბოლოოდ მკვიდრდება კახეთში უკვე XVII საუკუნის ბოლოს. ამ დებულების სასარგებლოდ დააბრკავს აგრეთვე ჯიშის ბოტანიკური ნიშნებიც (ფოთლის ქვედა მხარის სქელი ქეჩისმაგვარი შეხუსვა და სხვა), რომელთა მიხედვით იგი უფრო ახლო დგას კალხეთის, ვიდრე აღაზნის ხეობის ფორსათა წარმოშობის კერის ჯიშებთან.

საქართველოდან საფერავი თანდათან გავრცელდა მეზობელ ქვეყნებში. აზერბაიჯანში იგი გავრცელდა ძირითადად ძველ ქართულ პრიონცია საინგილოდან, სადაც საფერავი და რქაწითელი ახლაც ბლომად მოიპოვება საკუთარ ძირზე როგორც დაბლარის, ისე ნაწილობრივ მაღლარის სახითაც. სომხეთში საფერავი უფრო ნაკლებად გავრცელებული; იქ იგი ძირითადად გვხვდება საქართველოს მოსაზღვრე — აღავერდის, შამშადილის და იჯევანის რაიონებში, დაღესტანში საფერავი კახეთიდან გავრცელდა ძირითადად დაჩუბანდისა და მახაყალის რაიონებში.

ყირიმში საფერავი უშუალოდ საქართველოდან არის შეტანილი. ვ. ცაბელის ცნობით, საფერავი პირველად მაგარაში ვაჭმენებთან 80—100 ძირის რაოდენობით 1853 წელს ჩვენის აზრით, საფერავი ყირიმში უფრო ადრე უნდა იყოს შეტანილი, აკად. ი. ჯავახიშვილს. თავის კაპიტალურ ნაშრომში აღნიშნული აქვს, რომ ისეც ცინცაძეს მეფისნაცლის არქივში უბოგნია საქმე № 1759, საიდანაც ირკვევა რომ 1847 წელს ყირიმიდან საქართველოში მოვლინებული ყოფილან მებაღვები: ი. ფრიკი და ს. ფედოროვი თსლებისა და მცენარეების შესაგროვებლად. მათვე ჰქონდათ დავალებული ქართული ვაზის ჯიშების აღწერა, დახასიათება, სახელწოდებთა ფიქსირება და სხვ. როგორც იქვეა აღნიშნული, ეს პირები დაბრუნებულან იალტაში 1847 წლის 14 ნოემბერს და თან წაუღიათ 5 დიდ ყუთში ჩალაგებული შებრკვილი მასალა.

საფერავებელია, რომ სწორედ ფრიკისა და ფედოროვის მიერ უნდა იყოს საფერავი პირველად ყირიმში ჩატანილი 1847 წელს. მ. ცაბელის მიერ მითითებული 1853 წელი უნდა იყოს საფერავის არა პირველად შეტანის, არამედ მისი შემდგომი გავრცელების თარიღი, რადგანაც სავარაუდოა, რომ 80—100 ძირის რაოდენობით უნდა იქნას არა გათავისუფლებული.

საქართველოდან და ყირიმიდან საფერავი თანდათან ვრცელდებოდა ყოფილი რუსეთის იმპერიის მკვნიანხეობის დანარჩენ რაიონებში, კრასნოდარის მხარეში საფერავი გავრცელებულია ძირითადად შავი ზღვის სანაპირო რაიონებში, დონზე საფერავი პირველად გაუქნდა რაზორის მკვნიანხეობის სკოლის ნაკეთზე

ხუტორ პუბლიკაციაში დაახლოებით 1906 წელს. შუა აზიაში საფერავე შეტანილია ევროპულ ჯიშებთან ერთად დაახლოებით 1860 წლიდან.

საზღვარგარეთ, ძირითადად საფრანგეთში, საფერავე მოხვდა ქუთაისში მცხოვრები ფრანგის ლონგვილის მეზობლით. ლონგვილი სისტემატურად უგზავნიდა საფრანგეთში ქართული ვაზის ჯიშებს ამპელოგრაფ პიულას. ასე, მაგალითად, 1868 წელს ლონგვილმა იმერეთის ვაზის 25 ჯიშში გაუგზავნა პიულას. ამით შორის საფერავე წარმოდგენილი იყო 3 სხვადასხვა სახესხვაობით. 1875 წელს გაგზავნილ ახალ ამანათში საფერავის ორი სახესხვაობა ერია, სახელდობრ, კახეთის საფერავე და საფერავე კრიკინა (ალბათ კრიკინა უნდა იყოს დ. ტ.). პიულას გარდა საფერავე ჰქონდათ ვაშენებული გვილონს, რღარისა და სხვებსაც. ამპელოგრაფ ოდარის ცნობით, ჯერ კიდევ 1874 წელს საფერავის ნერგების შექმნა შეიძლებოდა ბორდოში Chartons-თან, მონპელიეში Mares თან და ბელგიაში Papeleu-სთან.

საფერავის შედარებით ფართო გავრცელება როგორც საბჭოთა კავშირის მეცენახეობის რაიონებში, ისე ნაწილობრივ საზღვარგარეთაც გამოწვეულია ამ ჯიშის უდავოდ მაღალი სამეურნეო-ტექნოლოგიური თვისებებით (მოსავლიანობა, ღვინის ხარისხი, ყინვის გამძლეობა და სხვ.).

ნიკიტის ბალის დირექტორი ჰარტეისი, გ. ცაბელი, ფრანგი ამპელოგრაფი ოდარი და სხვები საფერავეს მეტად მაღალ შეფასებას აძლევენ. მაგალითად, ამპელოგრაფი ოდარი ჰარტეისის ცნობაზე დაყრდნობით შემდეგს სწერს: „ყველაფერი უფლებას მძლევს ვიფიქრო, რომ წითელი ღვინის დასაყენებლად საფერავე ყველა არსებულ ყურძნის ჯიშს სჯობია და შემოდია იგი სრულიად შეგნებულად გირჩიოთ ფართოდ საცდელად“¹.

ჯიშის გავრცელების თანამედროვე არეალი. საფერავე გავრცელებულია საბჭოთა კავშირში მეცენახეობის თითქმის ყველა რაიონში. ჯიშის ძირითადი მასივები საქართველოში, უმთავრესად კახეთისა და ქართლის რაიონებშია თავმოყრილი.

ვენახების მთლიანი პასპორტიზაციისა და აღრიცხვის მასალების მიხედვით 1940 წლის პირველ სექტემბრისათვის საფერავეს ექვრა 2737,6 ჰა ვენახი. საფერავის ვენახების ხვედრითი წონა საქართველოს ვენახების მთელ ფართობთან შედარებით შეადგენს მხოლოდ 4%/-ს, ხოლო კახეთში მისი ხვედრითი წონა არ აღემატება 16%/-ს. ძველად ფილოქსერის გავრცელებამდე, კახეთში საფერავის ხვედრითი წონა ვაცილებით უფრო დიდი იყო და 25%/-ს აღწევდა. რადგანაც საფერავე ფილოქსერას სუსტად უძლებს, იგი ადრე ამოვარდა და ამის გამო უნებლიეთ გაიზარდა ხვედრითი წონა რქაწეთლისა, რომლის უმყნობა ვენახები ახლაც საკმაოდ დიდი რაოდენობითაა კახეთში. დღეს აუცილებელია გაიზარდოს ამ ძვირფასი ჯიშის ხვედრითი წონა ახალ ვენახებში მომეტებულად საფერავის გაშენების საშუალებით.

საქართველოს მეზობელ რესპუბლიკებში ყველაზე მეტად საფერავე აზერბაიჯანშია გავრცელებული. იქ იგი ძირითადად კახის, ზაქათალის, შამქორისა და კიროვადის რაიონებში მოიპოვება დაახლოებით 75 ჰა ფართობზე.

სომხეთში საფერავე გავრცელებულია ჩრდილო-აღმოსავლეთ რაიონებში შედარებით მცირე ფართობზე. 1927 წლიდან დაიწყეს საფერავის ფართო მასშტაბით გაშენება არარატის ტრესტის საბჭოთა მეგრენოვანში. გვერით განზრახული იყო საფერავის გაშენება 25 ჰა ფართობზე 1944 წლის ბოლოსათვის. დაღესტანში საფერავე გაშენებულია ძირითადად საბჭოთა მეურნეობებსა და კოლმეურნეობებში დაახლოებით 33,3 ჰექტარ ფართობზე ძირითადად დარუბანდისა და მახაჩყალის რაიონებში.

ყველაზე მეტად საფერავე გავრცელებულია ყირიმში. იქ მას ვენახების მთელი ფართობის 3% უჭირავს. 1940 წლის 1 იანვრისათვის საფერავის ფართობი ყირიმში 300 ჰექტარს აღწევდა. საფერავის ძირითადი ფართობი განლაგებულია ყირიმის სამხრეთ სანაპირო ზედა ტრამპლიანი ყირიმის კოლმეურნეობებში.

შუა აზიის რესპუბლიკებში საფერავე ყველაზე უფრო გავრცელებულია უზბეკეთში—ორჯონიკიძის, კალინინის, ზემო ჩირჩიკის, იანგი-ულის, ჩიპაზისა და ბულუნგურის რაიონებში. 1940 წლის ვენახების აღწერის მიხედვით საფერავეს უზბეკეთში 255,2 ჰექტარი უჭირავს. აქედან უზბეკელებს 10 საბჭოთა მეურნეობაში მას ექვრა 147 ჰექტარი ვენახი. ყაზახეთში მას 61,3 ჰექტარი უჭირავს. შუა აზიის დანარჩენ რესპუბლიკებში საფერავე ნაქლებადაა გავრცელებული და შედარებით მცირე ფართობი უჭირავს.

რუსეთის საბჭოთა ფედ. სოც. რესპუბლიკაში საფერავე უფრო გავრცელებულია ორჯონიკიძისა და კრასნოდარის მხარეში—შავი ზღვის სანაპირო რაიონებში დაახლოებით 156 ჰექტარზე. ამ მხარის დანარჩენ რაიონებში იგი მოიპოვება 20 ჰექტარამდე. დონზე საფერავე სუსტად არის გავრცელებული და

¹ აკად. ი. ჯავახიშვილი, 1935 წ.

საფერავის ფართობის განლაგება საქართველოს ადმინისტრაციულ რაიონებში

(1940 წლის აღრიცხვის მასალების მიხედვით)

ცხრილი

მევენახეობის რაიონები	ადმინისტრაციული რაიონები	საფერავის ფართობი ჰექტარებში	ვენახების საერთო ფართობი ჰექტარებში	საფერავის ნარგავის % მთელ ფართობთან მიმართებით
1	2	3	4	5

ა. აღმოსავლეთ საქართველო

I კახეთი	1. თელავის რაიონი	799,41	3949,40	20,09
	2. გურჯაანის "	628,86	4816,07	13,0
	3. ყვარლის "	491,6	1700,85	28,80
	4. საგარეჯოს "	362,81	1627,33	23,72
	5. სიღნაღის "	90,09	1951,63	4,66
	6. წითელწყაროს რაიონი	16,52	506,52	3,26
	7. ლავდეხის "	13,59	768,68	1,81
	სულ	296,72	15200,57	15,76

II ქართლი	1. მცხეთის რაიონი	45 41	1069,41	4,17
	2. თბილისის "	40,54	342,64	11,83
	3. კასპის "	21,60	1.344,07	1,61
	4. დუშეთის "	16,29	196,75	8,29
	5. თეთრიწყაროს რაიონი	6,44	302,12	2,13
	6. გორის "	4,27	2.226,52	0,19
	7. ქარელის "	1,43	553,51	0,23
	8. ხაშურის "	—	746,82	—
სულ	135,89	6.801,82	2,0	

III სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი	1. სტალინის რაიონი	4,18	245,02	1,7
	2. ლენინგორის "	0,09	93,65	0,10
	სულ	4,27	556,65	0,77

IV მარნეულისა და ბოლნისის რაიონები	1. ბოლნისის რაიონი	31,8	1721,11	1,85
	2. მარნეულის "	14,26	502,50	2,84
	3. ვარდაჯანის "	0,99	180,24	0,55
	სულ	47,05	2403,85	1,90

V მესხეთ-ჯავახეთი	1. ახალციხის რაიონი	0,01	2,36	0,42
	2. დმანისის "	6,55	17,5	37,43
	სულ	6,56	20,28	32,35

სულ აღმოსავლეთ საქართველოში 2590,58 24982,65 10,37

ბ. დასავლეთ საქართველო

VI რმურეთი	1. ზესტაუნის რაიონი	18,77	4574,6	0,41
	2. ბაღდადის "	5,99	2174,76	0,25
	3. ტყიბულის "	4,94	601,05	0,54
	4. ქუთაისის "	1,81	1157,50	0,16
	5. ენისის "	0,75	1896,55	0,4
	6. წყალტუბოს "	0,04	451,04	0,009
სულ	31,09	20862,68	0,149	

VII სამეგრელო	1. ახოროწყვის რაიონი	0,07	1519,66	0,005
VIII გურია	1. ლანჩხუთის რაიონი	5,59	839,70	0,66
	2. მხარაძის "	0,13	1273,41	0,01
	4. ჩოხატაურის "	0,04	1784,18	0,002
	სულ	5,75	3897,29	0,15
IX რაქა-ლეჩხუმი	1. ონის რაიონი	57,15	560,79	10,19
	2. ამბროლაურის რაიონი	26,89	1718,96	0,56
	3. ცაგერის "	11,97	2260,55	0,53
	სულ	96,0	4,510,25	2,11%
X აფხაზეთის ასსრ.	1. სოხუმის რაიონი	7,83	1097,89	0,71
	2. გუდაუთის "	5,48	1075,25	0,51
	3. გაგრის "	0,76	389,98	0,20
	სულ	14,07	4558,38	0,29
XI აჭარის ასსრ.	1. ქედის რაიონი	0,03	114,67	0,03
	სულ დასავლეთ საქართველოში	147,01	42047,77	0,35
	სულ საქართველოში	2737,59	67,030,42*	4,084

* მთლიან ფართობში შედის აგრეთვე მაღლარი ვენახები.

ძირითადად საკოლექციო და ჯიშთა გამოცდის ნაკვეთებზე გვხვდება. დაახლოებით ასეთსავე მცირე ფართობზეა (12,7 ჰა) გაშენებული საფერავი უკრაინაშიაც.

მთლიანად საბჭოთა კავშირში 1940 წლის 1 სექტემბრისათვის საფერავს ეკირა 3653,68 ჰექტარი ფართობი. ეს ფართობი ცალკეული რესპუბლიკების მიხედვით შემდეგნაირად იყო განაწილებული (იხილეთ ცხრ. 2).

საფერავის ფართობის განლაგება საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებში

(1940 წლის 1 სექტემბრისათვის)

№ რ. რიგ.	შევენახეთების მხარის დასახელება	ცხრილი 2
		ფართობი ჰექტარებში
1.	საქართველოს სსრ	2737,59
2.	რუჟოვის "	472,40
3.	უზბეკეთის "	255,24
4.	აზერბაიჯანის "	74,35
5.	ყაზახეთის "	61,30
6.	დაღესტნის ასსრ	33,60
7.	უკრაინის სსრ	12,70
8.	სომხეთის სსრ	6,5

სულ საბჭოთა კავშირში 3653,68 ჰა.

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, მთელი ფართობის დაახლოებით 80% მოდის საქართველოზე, დანარჩენი 20% საბჭოთა კავშირის დანარჩენ რესპუბლიკებზე.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

საფერავის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტულ ბაზაზე ს. ურიათუბანში. საკოლექციო ვენახი გაშენებულია ციე-გომბორის მთის კალთაზე 556 მეტრის სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. ნიადაგი ვადაშალა-ქარბონატულია და კალცი

მის კარბონატების საჭიროდ დიდ რაოდენობას შეიცავს (20%-დან A ჰორიზონტში 65%/მდე C ჰორიზონტში). მექანიკური შემადგენლობით იგი მძიმე ქვეთიხნარია და ზედა ჰორიზონტში წონხის საშუალო რაოდენობას შეიცავს. ენაზი დაბლარია, გაშენებულია 1926 წელს, ვაზი გაფორმებულია ცალხნარით შპალერის წესით მავთულზე, ვახის კვების არე უდრის 2,15 კვად მეტრს. შტამბის სიმაღლე უდრის 50—55 სანტიმეტრს.

ახალგაზრდა ყლორტი. ახალგაზრდა, 15—20 სმ სიგრძის მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინით და პირველი ორი, ჯერ კიდევ გაუშლილი, ფოთოლაკით შებუსხულია სქელი ქეჩისებური ბუსუსით და შეფერილია თეთრი ფლანელის ფერად ღია ვარდისფერი არშიით ახალგაზრდა ფოთოლაკების ირგვლივ და მათი ყუნწის გასწვრივ, მთვრალე (ქვედა) იარუსის ფოთლებზე (3—4) შებუსხა ზედა მხრიდან მცირედება და ისინი იღებენ მსუკეთალო მწვანე ფერს, ქვედა მხრიდან კი შებუსხის შემოკრებლობის გამო ისინი ინარჩუნებენ მორუხო თეთრ ფერს სუსტი მოვარდისფრო ფერდაკრულობით. ახალგაზრდა ყლორტი თავის ფუძისაკენ გადანაცვლებისას თანდათან კარგავს შებუსხეს და იღებს ბაცი მწვანე ფერს. ფოთლის ილიებში მსხდარი ახალგაზრდა კვირტების წვეროები შეფერილია აგრეთვე მკვეთრი ვარდისფერი არშიით.

ერთწლიანი რქა. შემოსული ერთწლიანი რქა საკმაოდ მსხვილია (7,5—8,0 მმ) და აქვს ჯიშისათვის დამახასიათებელი ფხვიერი მერქანი. შემოდგომით, ყურძნის საცებით დამწიფების შემდეგ, რქა იღებს მოწითალო ვარდისფერ შეფერვას. მუხლთაშორისები საშუალო (8—10 სმ) სიგრძისაა, მუხლები კარგადაა გამოსახული და უფრო სქელი და მუქად შეფერილია, ვიდრე მუხლთაშორისები.

ფოთოლი. ზრდადამთავრებული, შუა იარუსის (9—12) ფოთლები საშუალო ზომისაა (20—22 სმ). ფოთლის ფორფიტა მომრგვალო, იშვიათად კვერცხისებრია, ღია მწვანე ფერისაა და საკმაო უხეშია შეხებისას. უფრო ხშირად ფოთლები სამწკეთიანია (სამყურთანაა), იშვიათად გვხვდება ზუთნაკეთიანი ან ოდნავ დანაკეთილი, თითქმის მილიანი ფოთლებიც. ფოთლის ზედაპირი ბადისებრ დანაკეთებულია, იშვიათად იგი წვრილბუთულდება. ფოთლის ნაკეთები განიერია და ოდნავ წამოწეულია ზევით.

ზედა ამონაკეთები საშუალო სიღრმისაა ან ხშირად უფრო ზეგებულია, ვიდრე ღრმა. ამონაკეთების ფორმა უფრო ხშირად ჩანგისებურია, ვიწროყელიანი და მახვილფუძიანი ან ოვალურია და მახვილფუძიანი. იშვიათად ამონაკეთი ღიაა, ოდნავ შესაჩნვეი, ან, პირიქით, დახურულია მომრგვალო თვალთ.

ქვედა ამონაკეთები უფრო სუსტადაა განვითარებული. ჩვეულებრივ იგი ზედაზე უმცროსია, ან ხანდახან სულ არ არის წარმოდგენილი. ამონაკეთის ფორმა ნაპრალისებური ან ჩანგისებურია პარალელურ გვერდებანი, იშვიათად იგი ოდნავ შესაჩნვეია და შეკრილია კუთხისებრ.

ყუნწის ამონაკეთის ფორმა ცვალებადობს ღია თალისებრიდან დახურულ ვიწრო ელიფსურ თვლებთან ამონაკეთამდე. უფრო ხშირად გვხვდება ვიწროყელიანი, მახვილფუძიანი ჩანგისმაგვარი ამონაკეთები, უფრო იშვიათია დახურული ამონაკეთები თითისტარისებური (ოვალური) ფორმის თვალთ. თავისუფალ მდგომარეობაში, გვერდითი ნაკეთების წინ (ზეზე) წამოწევის გამო, ყუნწის ამონაკეთი ხშირად დახურული გვეჩვენება.

ფოთლის მთავარი ძარღვები უფრო ხშირად ბოლოვდება გამოხვეტილგვერდებანი, მახვილწევიანი სამკუთხედისებრი ან გუმბათისმაგვარი კბილებით. დანარჩენი კბილები ჩვეულებრივ ამოხვეტილგვერდებანი, მახვილწევიანი სამკუთხედისებრი ფორმისაა ან, უფრო იშვიათად, ხერხბილისებრ-სამკუთხედისებრია. ფოთლის ქვედა მხარის შებუსხა საკმაო სქელია, იგი უფრო ქეჩისებურია, ვინემ ალაბუდისებური. ქეჩი შემდგარია ჰორიზონტალურად განლაგებული ალაბუდისებური ბეწვისა და ვერტიკალურად აღმართული ჯაგრისმაგვარი ბუსუსებისაგან. ფოთლის ზედა მხარე შიშველია, ოდნავ შესაჩნვეი ალაბუდისებრი ბეწვით ძარღვების გასწვრივ.

ფოთლის ყუნწი შიშველია, ოდნავ შესაჩნვეი ალაბუდისებური ბეწვით, უფრო იშვიათად, და ისიც ქვედა იარუსის ფოთლებზე, იგი დაფარულია თხელი ჯაგრისებური ბუსუსით. ყუნწი ჩვეულებრივ მოკლეა ფოთლის მთავარ ძარღვზე ან, უფრო იშვიათად, მისი ტოლია. ყუნწი მომწვანო ფერისაა ჩვეულებრივ, უფრო იშვიათად იგი მოწითალო ღვინისფერისაა.

ყვავილი/ყვავილი ორსქესიანია, კარგად განვითარებული ბუტკოთი და მტვრიანებით. ყვავილში ხუთი მტვრიანაა, იშვიათად გვხვდება ექვს და უფრო იშვიათად ოთხმტვრიანი ყვავილებიც. მტვრიანები ოდნავ გრძელია ბუტკოზე. მტვრიანის სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან უდრის 1,0—1,2-ს. იშვიათ შემთხვევაში ეს შეფარდება აღწევს 1,5-სა და მეტსაც. ნასკეი პატარა და სურისმაგვარი ფორმისაა. ღინვი კარგადაა გამოსახული, სეტი კი მოკლეა.

მტევანი. საფერავის მტევანი საშუალო ზომისაა. მისი სიგრძე მერყეობს საშუალოდ 13—21 სანტიმეტრს შორის, ხოლო სიგანე 7,5-დან 12 სანტიმეტრამდე აქვს. მტევნის ფორმა დიდად არ ცვალებადობს. ჩვეულებრივ, მტევანი განიერი კონუსისებურია, ფუძესთან დატოტვილი. იშვიათ შემთხვევაში, მტევნის ცალკეული მხრების გადაზრდის გამო, მტევანი კარგავს თავის ფორმას. მტევნილად საფერავის მტევან უხელოა, იშვიათად კი იგი საშუალო სიმკვრივისა ცხდება. მტევანში საშუალო 100 — 120 მარცვალაა. მტევნის საშუალო წონა კახეთში 1:0 — 160 გრამს აღწევს. მტევნის ყუნწის სიგრძე მერყეობს 4—6 სანტიმეტრს შორის, საშუალოდ იგი 4 — 5 სანტიმეტრს უდრის. ყუნწი ბალახისებური, გაუხეხებელია, მისაწყვეტად ადვილი, მწვანე ფერისა, ბოლოში ხედეება და იღებება რქის ფერად. მარცვლის ყუნწი წკრილი, მოგრძო (6—8 მმ) და გლუვია. მარცვლის საჯდომი ბალიშა ეწერა კონუსისებურია, იშვიათად, განიერ კონუსისებურ, ხშირად — ხორკლებიანი, იშვიათად გლუვი. მარცვლის საჯდომი ბალიში შეფერილია ღია წითლად; ეს შეფერილობა მარცვლების დამწიფებისას გადადის აგრეთვე მარცვლის ყუნწზედაც.

მარცვალი. მარცვალი საშუალო ზომისაა, მისი სიგრძე მერყეობს 13—20 მილიმეტრს, ხოლო სიგანე 12-დან 18,5 მილიმეტრს შორის. საშუალო მარცვლის ზომა შეადგენს 16 X 14,5 მმ. მარცვლის ფორმა ოვალურია, შუა წელში იგი განიერია, ბოლო კი მომრგვალო აქვს. მარცვლის ფერი მუქი ლურჯი, თითქმის შავია. ცელიისებური ფოჭვი მარცვალზე კარგადაა განვითარებული. მარცვლის კანი თხელია, მაგრამ მაკარი. რბილი ნაწილი წვნიანია, ადვილად დნება, ოღონდ ოდნევი მაკარი მარცვლების ირგვლივ. მარცვლის გემო სასიამოვნო ტკბალია, ოდნე ხალისიანი. წიპების რიცხვი მარცვალში ცვალებადობს 1-დან 4-მდე; ათას მარცვალზე ერთწიპიანები შეადგენენ 20 %-ს, ორწიპიანები 56 %-ს, სამწიპიანები 21 %-ს და ოთხწიპიანები 3 %-ს. ამრიგად, საშუალოდ მარცვალზე მოდის 2,07 წიპა.

წიპა. წიპის სხეული მოგრძო-მომრგვალო ფორმისაა და ნისკარტისაყენ თანდათან ვიწროვდება. წიპის სიგრძე საშუალოდ შეადგენს 7,0 მმ, განი 4,0 მმ. წიპის სხეული ღია ყვიისფერია, მაგრამ ნისკარტისაგან გადახედლებისას მოყვითალო ფერი დაქარაეს, ქალბა მომრგვალოა და ოდნე ჩახნეილია შიგნით. ღარტაფი ქალბიდან ნისკარტისაყენ სუსტადაა გამოსახული. წიპის მუცლის მხარე ქედიანია. ღარები მუცლის მხარეზე საქმარჯობა და ყვიითელი ფერისაა. ნისკარტის სიგრძე საშუალოდ შეადგენს 2 მმ, იგი ზემოდან ღია ყვიისფერია, ქემოდან კი ოდნე ნარინჯისფერი. ნისკარტი მექექებიანია, მისი წვერი მიხრილია მუცლის მხარეს.



სურ. 1
საფერავის ყვაილი.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებდა საქმეცნიერებათა აკადემიის მეცნიერების ინსტიტუტის საკოლექციო ევენანში, რომელიც გაშენებულია ციეგომბორის სუსტად დაქანებულ ფერდობზე 540 მეტრის სიმაღლეზე ზღვის დონიდან და მდებარეობს ს. კურდღლეთურში, 3—4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან. ფენო ფაზები დაკავშირებულია მეტეოროლოგიურ მონაცემებთან. საფერავი სიმწიფის საშუალო პერიოდის ვახის ჯიშია. კახეთში საფერავი ცალკეული წლების მიხედვით მწიფდება სექტემბრის მეორე ნახევრიდან ოქტომბრის პირველ ნახევრამდე. ყველზე ადრე საფერავი უბუკეთში მწიფდება. აქ მას კრფენ სუფრის ღვინისათვის აგვისტოს ბოლო რიცხვებში და მაკარი და სადესერტო ღვინის დასამზადებლად სექტემბრის დასაწყისში. სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობა ჰაეის პირობებთან დაკავშირებით მოცემულია ქვემოთ მოყვანილ მე-3 ცხრილში.

როგორც ცხრილიდან ჩანს, სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა (კვირტის გაშლიდან ყურძნის სრულ სიმწიფემდე) ცალკეული რაიონების ჰაეის პირობებთან დაკავშირებით საგრძობლად ცვალებადია. რაც უფრო ჩრდილოეთით მდებარეობს მეცნიერების რაიონი, მით უფრო გრძელდება სავეგეტაციო პერიოდი, რადგანაც ძნელდება ჯიშისათვის საჭირო აქტიურ ტემპერატურათა ჯამის დაგროვება. სამხრეთ განედებზე, პირიქით, დღეღამური ტემპერატურის მაღალი დონის გამო, სავეგეტაციო პერიოდი საგრძობლად მოკლდება. მაგალითად, უკრაინის ჰაეის პირობებში საფერავის სავეგეტაციო პერიოდი გრძელდება 164 დღემდე მაშინ, როდესაც შუა აზიის რესპუბლიკებში იგი 26 დღით უფრო მოკლეა და გრძელდება 148 დღეს.

საფერავის მარცვლების სრულ მომწიფებისათვის საჭირო აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი ჩრდილოეთ რაიონებში განისაზღვრება საშუალოდ 3200 გრადუსით (ნოვოჩერკასკი — 3037°, ოდესა — 3180°), სამხ-

საფერავის საევეტაციო ფაზების მსვლელობა მევენახეობის სხვადასხვა რაიონში

ცხრილი 3

№ რიგზე	მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წ ე ლ ი	მევენახეობის ფაზების დაწყების თარიღი				საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლივობა დღეებში	ჯამი ტემპერატურა აპრილის 1-დან სექტემბრამდე	შენიშვნა
			აპრილის 1-დან	მაისის 1-დან	ივნისის 1-დან	ივლისის 1-დან			
1	კახეთი, საქ. მეტ. აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტი, ქ. თელავი	1940—1945	17/4	11/6	20/8	23/9	155	3 182 ⁰	6 წლის საშ.
2	ხესთაფონი, საქარის საედილი სადგ.	1943—1948	24/4	11/6	20/8	18/9	143	2 980,8 ⁰	
3	ქ. ნოვოტრასკი, მევენახეობის ინსტიტუტი	1940—1945	13/4	4/6	13/8	21/9	162	3 382 ⁰	6 წლის საშ.
4	ქ. ოდესა, მევენახეობის ინსტიტუტი	1938—1940	28/4	12/6	14/8	16/9	141	3 037 ⁰	
5	ქ. კირილიაძე, მევენახეობის ინსტიტუტი	1932—1937	25/4	11/6	14/8	14/10	164	3 189	6 წლის საშ.
6	ქ. კირილიაძე, მევენახეობის ინსტიტუტი	1940	9/4	1/6	1/8	16/9	100	3 500	
7	ქ. ალმატა, ყვახეთის მიწათმოქმედების ინსტიტუტი	1940	27/4	14/6	14/9	23/9	148	3 242	3 წლის საშ.
8	ქ. ალმატა, ყვახეთის მიწათმოქმედების ინსტიტუტი	1927—1937	18/4	8/6	7/8	19/9	150	—	
9	ქ. ალმატა, ყვახეთის მიწათმოქმედების ინსტიტუტი	1940	4/4	17/5	20/7	20/8	138	—	3 წლის საშ.
10	ქ. კრასნოდარ, რსფსრ	1940	25/4	30/5	26/8	10/9	137	—	

რეთ რაიონებში კი, თბიერების სწრაფ დაგროვებასთან დაკავშირებით, აქტიურ ტემპერატურათა ჯამში იზრდება 3500 გრადუსამდე ალბათ, ვაზის მიერ გამოყენებული თბიერების ხარჯზე.

ამასთან დაკავშირებით, საფერავის ახალ რაიონებში გავრცელების დროს მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ყურძნის სრული დამწიფებისათვის საჭირო აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი, რომელიც ადვილი დასადგენია მევენახეობის ჩრდილო რაიონებში და რომელიც საფერავისათვის საშუალოდ შეადგენს 3200⁰ს.

კახეთის პირობებში საფერავის ერთწლიანი რქები ყურძნის სრული სიმწიფის პერიოდისათვის საევეტაციო ასწრებენ მომწიფებას. ყველაზე, სადაც კი საფერავის მარცვლები სრულად მწიფდება, მისი რქებიც ფოტოლტენის მომენტისათვის თავისუფლად ასწრებენ მომწიფებას 100—120 სმ სიგრძეზე.

საფერავი ზრდის ღონის მიხედვით უნდა მიეკუთვნოს საშუალო ზრდის მქონე ჯიშების ჯგუფს. ზოგიერთი რაიონის ჰაერის და ნიადაგის პირობებში, მაგალითად, შუა აზიის რესპუბლიკებში, კრასნოდარის მხარეში, ღონზე, ძირითადად ღონიერ და ნოყიერ ნიადაგებზე საფერავი უფრო ღონიერად იზრდება.

მოსავლიანობა ა.წ. საფერავი, სხვა ქართულ ჯიშებთან ერთად, ადრე იძლევა პირველ მოსავალს. გირველ ნიშანს საფერავი იძლევა დარგვიდან მეორე წელს, მესამე წელს იგი ისხამს თითქმის ნახევარს სრული მოსავლისას, სრულ მოსავლიანობას კი საფერავი აღწევს დარგვის მეოთხე წელს. კახეთის პირობებში საფერავი საშუალოზე მეტ მოსავალს იძლევა. ძველად კახეთის საუფლისწულო მამულებში საფერავის უმწიფობი ვენახები 2 კვად. მეტრ კვების არის პირობებში საშუალოდ იძლეოდნენ 65—70 ცენტნერ ყურძენს. ყველაზე დიდ მოსავალს საფერავი იძლეოდა მუკუნის, შემდეგ კი წინანდლისა და ნაფარეულის მეურნეობებში. ზოგიერთი ნოყიერი ნიადაგის ნაკვეთი 100—150 ცენტნერ ყურძენს იძლეოდა ერთ ჰექტარზე, ასეთი იყო მუკუნის ჯგუფში—ჩუმლაყი და კოიანთეული და ნაფარეულის ვენახების ჯგუფში გურბანთეული და სანიორე.

ამავე საბჭოთა მეურნეობების ნამყენი ვენახები უკანასკნელ წლებში შედარებით უფრო ნაკლებ მოსავალს იძლეოდა, ხირსის, გურჯაანისა და ყულარის საბჭოთა მეურნეობის გამოკლებით. ეს აიხსნება, ერთი მხრივ, იმით, რომ ასეული წლის მანძილზე ვაზის უცვლელმა კულტურამ გამოიწვია ნიადაგის გაღარიბება და, მეორე მხრივ, იმით, რომ ვაზის კვების არე ზედმეტად იქნა გადიდებული, ხოლო ამის შესაბამისად არ წარმოებდა მოსავლიანობის ზრდისათვის საჭირო სხვა ფაქტორების გადიდება.

უკანასკნელ წლებში გადამწყვეტ აგროლოგიის მიხედვითაა ვატარებით მეტორად გაუმჯობესდა ვენახების მოვლა-დამუშავება, ამის შედეგად მოსავლიანობამ საგრძნობლად გადააჭარბა ომის წინა დროინდელ დონეს.

საფერავის მოსავლიანობის დასახარისხებლად მოგვეყვას მონაცემები საფერავის მოსავლიანობის შესახებ სამტრედიის საბჭოთა მეურნეობებში (ცხრილი 4).

როგორც ცხრილიდან ჩანს, კახეთში საფერავი კარგ მოსავალს იძლევა. მაღალ მოსავალს იძლევა საფერავი მევენახეობის სხვა რაიონებშიც. ყირიმში, კ. ხონინის ცნობით, საფერავმა გამოიღო 15 ჯიშის შორის მოსავლიანობით მე-4 ადგილი და სიკარა, ხოლო წითელ ჯიშებს შორის მეორე ადგილი. კრასნოდარის მხარეში საფერავის მოსავლიანობა მერყეობს 35, 2 ცენტნერიდან (პრასკოვის სკოლა) 70—78,4 ცენტნერამდე (მისხაკო, ორჯონიკიძის მხარე).

როგორც ცხრილი გვიჩვენებს, მარცხელის გამონასკვის პროცენტი მეტყუაბს საშუალოდ 24,3% - დან 45,65% - მდე. შედარებით დაბალი გამონასკვის % თელავში უნდა მიეწეროს საძირის ... რუბეტრის დულს — გავლენას. ამ მონაცემების საფუძველზე საფერავი შეიძლება მიეკუთვნოს ჯიშების იმ ჯგუფს, რომელთაც ახასიათებს დავევილების საშუალო პროცენტი (35 — 35%) მ. ლაზარევის მიხედვით.

წერილობრივი საფერავის ახასიათებელი, იშვიათად, არახელსაყრელი ამინდის შემთხვევაში საფერავის წერილობრივი საშუალოდ არ აღემატება 5 — 6% - ს, თუ ყველაფერი ისა, და წერილობრივი პროცენტის ნორმალურს ასევე, ამის საწინააღმდეგოდ გამოყენებული უნდა იქნეს მზარდი ყლორტების წაწყვეტა ყვეილობის წინ ან მის დასაწყისში.

ჯიშის გამძლეობა სხვა დასახელებების მიმართ. მილიდიუსა და ნაცარს საფერავი შედარებით კარგად უძლებს, განსაკუთრებით კარგად უძლებს საფერავი ნაცარს. ამ მხრივ იგი პირველ ადგილს იკავებს კახეთის სტანდარტული ვაზის ჯიშების — რქაწითლის, შვენიის, ხიხისა და კახურის შორის. შედარებით სუსტად უძლებს საფერავი მილიდიუსს დასავლეთ საქართველოში და ნაცარს ყირიმსა და დაღესტანში. მევენახეობის ყველა დანარჩენ რაიონში საფერავი შედარებით კარგად გამძლეა. თლოკსერას საფერავი თითქმის ვერსად (საქართველო, აზერბაიჯანი, უკრაინა) ვერ უძლებს და ილუბება მისგან პირველ რიგში.

ყინვას საფერავი შედარებით კარგად უძლებს. როგორც ცნობილია, ყინვებისადმი გამძლეობა დამოკიდებულია ჯიშზე, ნაკეთის ექსპოზიციასა და რელიეფზე, ერთწლიანი რქების მოშენებისა და კვების ხარისხზე, ნიადაგის თვისებებზე და სხვა ფაქტორების გავლენაზე. თავის საშობლოში, კახეთში, მთავარ საწარმოო ჯიშებთან — რქაწითელთან და მწვანეთთან — შედარებით საფერავი ნაკლებად გამძლეა და მათთან შედარებით უფრო მეტად ზიანდება ყინვებისგან. მევენახეობის სხვა რაიონებში დასავლეთ ევროპის ჯიშებთან შედარებით საფერავი ყინვისადმი გამძლეობის მიხედვით საპატიო ადგილს იკავებს. პროფ. ბოლგარევის ცნობით, ყირიმის მთიან რაიონებში 1933 — 1934 წ. წ. განსაკუთრებით ცივ ზამთარში მინუს 18,9° C პირობებში საფერავმა გამძლეობით სხვა ჯიშებთან შედარებით მეოთხე ადგილი დაიკავა. ნ. ხილკევიჩის ცნობით, იმავე ყირიმში, ალუშტის მუყურნუბაში, 1939 — 1940 წლის ზამთარში, როცა ტემპერატურა მინუს 27° მდე დაეცა, გამძლეობის მხრივ საფერავმა პირველი ადგილი დაიკავა (კვირტის დაზიანება 26% - ით) ყველაზე უფრო ყინვის გამძლე ჯიშის რისლინგის შემდეგ (კვირტების დაზიანება 20% - ით) კიროვაბლის რაიონში (ა. გუკასოვის ცნობით), ანაპაში (ნ. შაპონოვის ცნობით), დარუბანდში (მ. პეტელის ცნობით), შუა აზიის რესპუბლიკებში (ი. კონდოს ცნობით) საფერავი ყინვებს კარგად უძლებს. პროფ. ა. ნეგურული და ი. კონდოს მიერ ჩატარებული სპეციალური ცდების შედეგად (ვაზის სხვადასხვა ჯიშების ხელოვნური გაყინვა 8 დღეამის განმავლობაში მინუს 20° ყინვის დროს) საფერავმა პირველი ადგილი დაიკავა ყველაზე ყინვაგამძლე ჯიშ რისლინგის შემდეგ.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

საფერავი ტიპური საღვინე ჯიშია. მისი ვადამუშავების მთავარი მიმართულება განისაზღვრება, ძირითადად, რაიონის ეკოლოგიური პირობებით: ზომიერ-თილძაიან რაიონებში — ყურძნის წვენის ქიმიური შემადგენლობის შესაბამისად — ამაღლებენ წითელ სუფრის ღვინოს, ხოლო ცხელძაიან რაიონებში — ძირითადად, მავარ და სადესერტო ღვინოს.

ყურძნის მექანიკური შემადგენლობის ქვემოთ მოყვანილი მაჩვენებლები უფლებას იძლევა მივაკუთვნოთ საფერავი წმინდა საღვინე ვაზის ჯიშების ჯგუფს.

მიუხედავად იმისა, რომ ყურძნის მექანიკური და ქიმიური შემადგენლობის მაჩვენებლები საგრძნობლად ცვალებადია ადგილმდებარეობის, წლის მეტეოროლოგიური პირობების, რთვლის ვადის და სხვა მომენტების გავლენით, მაინც ძირითადად წყვეტს ჯიშის ვადამუშავების ამა თუ იმ მიმართულების ამორჩევის საკითხს, მასალები ყურძნის მექანიკური შემადგენლობის ვასაცნობად და მევენახეობის რაიონებში მისი ცვალებადობის შესასწავლად მოცემულია მე-5 ცხრილში.

საგრძნობლად ცვალებადია აგრეთვე ყურძნის წვენის ქიმიური შემადგენლობა ცალკეული რაიონების და წლების ეკოლოგიური პირობების შესაბამისად. ცნობები ცალკეული წლებისა და რაიონების მიხედვით ყურძნის წვენის ქიმიური შემადგენლობის ცვალებადობის შესახებ მოყვანილია მე-6 ცხრილში. ცხრილიდან ჩანს, რომ საფერავი თითქმის ყველა რაიონში კარგი მაჩვენებლებით ხასიათდება: მაღალშაქრიანობასთან ერთად ინარჩუნებს ზომიერ სიმეფიანობას.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. საფერავი საუკეთესო ჯიშია მეღვინეობისათვის. იგი საუკეთესო მასალას იძლევა თითქმის ყველა ტიპის ღვინისათვის. თავის მაღალ თვისე-

ბებს საფერავი მთლიანად მხოლოდ განსაზღვრულ მაკრო და მიკრორაიონის ნიადაგებისა და ჰაერის პირობებში ამჟღავნებს.

ეს პირობები მაღალხარისხოვანი ღვინის მისაღებად სრულად არის მოცემული სუფრის ღვინისათვის კახეთში, ხოლო სადესერტო ღვინისათვის—უზბეკეთში. კახეთის წითელი ღვინოები თავისი ინტენსიური მუქი ბროწეულის ფერით, ზოვიერი სიმაგრით, ენერგიით, სისრულითა, სიხალისით, თავისებური ჯიშური არომატით და სიძველის ძლიერი ბუკეტით არ ჩამოუვარდება მსოფლიოში საუკეთესოდ მიჩნეულ ბორდოს და ბურგუნდიის ღვინოებს.

იგივე შეიძლება ითქვას საფერავისაგან დამზადებულ კავორის ტიპის უზბეკურ სადესერტო ღვინოზედაც. და მართლაც, სამარკო ღვინო „უზბეკისტანი“ თავისი ინტენსიური მუქილალისფერი შეფერვით, სისრულით, პარმონიულობით, ხავერდოვნებით, დამახასიათებელი ჯიშური არომატით და ძლიერი ბუკეტით რომელშიაც გამოსკვივის შავი მოცხარის იერი, ცხადია, არ ჩამოუვარდება მსოფლიოს საუკეთესო კავორებს—ამ მარკის ცნობილ საზღვარგარეთულ ნიმუშებს.

საფერავის მტევნის მექანიკური შემადგენლობის მაჩვენებლები მევენახეობის სხვადასხვა რაიონში
ცხრილი 5

მუენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების დღილი	წელი	მტევნის ს.შ. წონა	პარკეტების ს.შ. რაოდენობა მტევანში	მტევნის შემადგენელი ნაწილები %					100 მარკეტის წონა გრამებში	100 წამყის წონა გრამებში	შენიშვნა
				წვენი	წიბნი და სიბილის მავალი ნაწ.	კლორები	კლორტის წარბილების მავალი ნაწ.	კანი			
საქართველოს სსრ											
კახეთი, ქ. თელავი	1941	135,2	92,4	89,38	66,75	3,25	13,37	10,01	3,33	141,2	4,10
„ ს. ურათუბანი	საშუ	157,73	103,0	82,70	65,79	3,34	13,70	10,61	3,09	145,2	4,25 6 წლის სპ.
რუხეთის სსრ											
ყვრიში, მგარაჩი	1939	163,0	121,0	83,1	66,3	2,7	10,8	7,6	3,2	129,0	—
დონი, ქ. ნოუზერკასკი	1940	93,0	52,0	81,3	83,4	3,5	14,3	10,2	4,1	170,2	—
დაღესტანი, ქ. დარუბანი	1940	172,7	185,0	81,54	65,74	2,4	16,26	11,03	4,2	92,0	—
უკრაინის სსრ											
ქ. ოდეა. ინსტრუტორი	1939	166,0	117,0	62,6	86,3	3,4	14,2	10,3	3,7	97,1	—
აზერბაიჯანის სსრ											
ქ. კირაბადი	1944	112,72	83,6	84,0	88,2	2,8	13,2	9,0	4,2	127,0	—
შუა აზია											
მცხენარბილის ინსტრუტორის	1935	122,3	74,5	65,7	89,2	4,73	9,49	5,97	3,51	156,3	3,29
ნუა აზიის სადგური	1939	220,8	167,0	89,6	92,58	2,79	7,45	4,47	2,93	134,15	2,39
ყაზახეთის სსრ											
ქ. ალმა-ატა, მიწათმოქმედების ინსტრუტორი	1940	115	93,0	87,0	90,6	3,5	8,13	5,9	3,4	120,0	2,95

ბურგუნდიის ტიპის საუკეთესო სუფრის წითელი ღვინოებს იძლევა კახეთში საფერავი ალაზნის მარჯვენა მარჯვენა ცუკ-გოშპორის მთების სუსტად დაქანებულ კალთებზე, ძირითადად, საშუალო და ძლიერ ჩ.წ.ჩხიან ვაღ.შალა კარბონატულ ნიადაგებზე. ასეთია ზემო ხოლაშნის, წინანდლის, შაშიანის, ურიათუბნის, ახაზნის, მუკუზნის, გურჯაანის და სხვა კლასიკური წითელი ღვინოები.

ბორდოს ტიპის შედარებით უფრო რბილ, სრულ, პარმონიულ ხავერდოვან ღვინოებს იძლევა საფერავი ალაზნის მარცხენა მარჯვენა მთაყარ კავკასიონის მთის წინა ზოლში, ძირითადად, საშუალო ჩონჩხიან ალუვიალურ-კარბონატულ და ალუვიალურ-არაკარბონატულ ნიადაგებზე. ასეთია ყვარლის (ქინძ-მარაულის), ნაფარეთლის, საბუის, ართანის (სანავარდა) და სხვ. მაღალი ლირსების წითელი ღვინოები. ადგილობრივი ტიპის საუკეთესო, ძლიერ, სხეულიან, მეტად მდიდარ, სრულ, წითელ ღვინოებს

საფერავი იძლევა კარდანახისა და ბაქურციხის მიკრორაიონში, ძირითადად, ყავისფერ და მუქ ყავისფერ ტყის ნიადაგებზე. მექანიკური შემადგენლობით ეს ნიადაგები არ არის მძიმე, ამასთან საქაო დიდი რაოდენობით შეიცავს კალციუმის კარბონატებს, რკინას და კანარს, რომლებიც მატებენ ლენოს ინტენსიურ შეფერვას, სხეულს, სისრაულეს, პარმონიულობას და ძლიერ ბუკეტს.

საფერავის ურძნის წვენის შაქრიანობა და მკაიანობა მევენახეობის სხვადასხვა რაიონში

ცხრილი 6

	მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	თარიღი	შაქრიანობა %/%-ბით	მკაიანობა %/%-ბით	შენიშვნა
I	საქართველოს სსრ	1910—1944	—	21,4	9,4	ხუთი წლის საშუალო
1.	თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტი	1946	15/IX	21,6	9,51	
2.	ს. ურიათუბანი, ინსტიტის ბაზა	1945	1/X	22,5	11,2	
3.	კარდანახის საბჭოთა მეურნეობა	1944—1945	18/IX	24,1	8,23	ორი წლის საშუალო
4.	ხესტაფონი, საქარის საცდელი სადგური	1940—1942	—	25,1	5,2	ორი წლის საშუალო
		1943—1944	30/X	27,9	7,1	
II	რუსეთის სსრ					
5.	ყარიმის საზრეთ სენაპირო	1903	21/9	27,9	7,5	
6.	ყარიმის საზრეთ, მაგარაჩი	1939	22/9	27,0	6,0	
7.	საბჭოთა მეურნეობა გურუფი	1939	21/9	24,9	9,8	
8.	საბ. მეურნეობა „პროლეტარი“ ორჯ. მხ.	—	—	21,4	7,7	სამი წლის საშუალო
9.	კ. დარუბანდი. დალესტანი	1934—1937	—	22,2	9,8	ოთხი წლის საშუალო
10.	დალესტნის მევენახ. სადგური	1933—1939	23/9	20,9	7,45	ორი წლის საშუალო
11.	დონი. ნოვოტერკასკი	1939—1940	2/10	20,3	10,65	" "
III	უკრაინის სსრ					
12.	კ. ოლევა, მევენახეობის ინსტიტუტი	1933—1936	—	21,75	10,20	ოთხი წლის საშუალო
13.	„ „ „ „ „ „	1937—1936	8/X	21,65	8,8	ორი წლის საშუალო
IV	აზერბაიჯანის სსრ					
14.	კ. კირკეზადი. საბჭ. მეურნ. № 2	1934—1936	22/9	22,9	7,53	" "
15.	„ „ „ „ № 1	1935—1936	15/9	24,38	7,94	" "
V	სომხეთის სსრ					
16.	ერევანი, თ. იროვის საბ. მეურნეობა	—	—	24,0	5,83	
VI	უზბეკეთის სსრ					
17.	საბჭოთა მეურნეობა № 1	1925—1938	—	27,46	6,85	შესი წ. საშ. (1925—26, — 1931—32,—36—33 წ.)
18.	„ „ „ „ „	1939—1947	—	24,6	7,12	
19.	ტაშმენტიის ოლქი. კიბრაი	1943	27/8	23,4	9,9	ორი წლის საშუალო
20.	კ. სამ. რეანდი	1940	20/9	29,66	5,68	
VII	თურქმენეთის სსრ					
21.	კ. აშ. ბადის მ. გეოვ ტუპე	1943	18/8	20,2	9,8	
VIII	ყირგიზეთის სსრ					
22.	კ. ფრუნზე, „მაგარაჩის“ დასავ. პუნქ.	1943	24/9	23,0	7,1	

საფერავის ღვინის განსაკუთრებით მაღალი თვისებები აღნიშნული აქვთ ჩვენი ქვეყნის ცნობილ მღვინეებს. პროფ. კ. შოდუბაძე ახასიათებს საფერავის ღვინოს, როგორც „ინტენსიურად შეფერილს, სრულს, სიძველეში ხავერდოვანს, რომელიც ევროპულად დაყენებისას არ ჩამოუვარდება საფრანგეთის საუკეთესო ღვინოებს“. სამტრედიის უკულილი მთავარი მღვინის ე. კანდელაკის შეფასებით „კახეთის წითელი ღვინოები საუკეთესოა კავშირში, ისინი ინტენსიურად შეფერილია, სრულია, ხავერდოვანია და სიძველეში ძალიან უახლოვდება ბორდოს და ბურგუნდიის ღვინოებს“. ასეთსავე მაღალ შეფასებას აძლევს საფერავის ღვინოს პროფესორები: მ. ხოვრენკო, გ. გოგოლ-იანოვსკი, მ. გერასიმოვი და მელენინ ა. ეგოროვი.



საფერავი—საპერავი

და მართლაც, საფერავე თავისი მაღალი ორგანოლებითური თვისებებით — ინტენსიური შეფერვით, სიბილით, ენერჯით, სისრულით, შემადგენელი ნაწილების პარმონიული შეზავებით და ძლიერი სიძველის ბუკეტით პირველ ადგულს იჭერს მსოფლიოს საუკეთესო წითელ ლეინოთა შორის.

საფერავის ლეინის გემოვნებითი თვისებებისა და, საერთოდ, მისი ხარისხის დასახასიათებლად მე-7 ცხრილში მოყვანილია ამონაწერები ოციკალურ სადევუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

მაღალ ორგანოლებითურ თვისებებთან ერთად საფერავის ლეინო ხასიათდება ქიმიური შემადგენელი ნაწილების კარგი შერწყმით — მაღალ ალკოჰოლიანობასთან ერთად, მას ახასიათებს, საკმაო წყვიანობა და სხეულის სხვა შემადგენელი ნაწილები, კახური საფერავის ქიმიური ბუნების დასახასიათებლად მე-8 ცხრილში მოცემულია მაჩვენებლები სხვადასხვა ადგილებიდან აღებული ლეინის ნიმუშების ქიმიური შემადგენლობის შესახებ.

ამონაწერი სადევუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან საფერავის ლეინის ხარისხის შეფასების შესახებ.

ცხრილი 7

№ ორივე	სადევუსტაციო კომისიების დასახელება	№ ორივე	ლეინის ნიმუშების დასახელება	ბრუნვის წელი	საშუალო ბალი	ლეინის ორგანოლებითური შეფასება
1	საკეწირა სასუფ. სამურნეო გამოქვანაზე 1940 წელს წარდგენილი ლეინის ნიმუშების შემოწმებული სადევუსტაციო კომისია, ქ. მისკოე	1	წინანდლი №45 საბჭოთა მურნეობიდან	1934	9,3	
		2	ნაფარეული № 47	1934	9,3	
		3	საფერავი, კახური ტიპისა	1934	9,5	
2	ცენტრალური სადევუსტაციო კომისია, შ/ქ 1941 წ., ქ. მისკოე	4	საფერავი, ყვარლის მურნეობიდან	1929	8,6	შეფერვა ინტენსიური, ლეინო სრული პარმონიული კარგად ვაზითარებული ბუკეტით და არომატით. შეფერვა ინტენსიური, გემო უფრო ფაჭიზი, ბუკეტი უფრო ძლიერი და ნახი. მაღალი ხარისხის ლეინო.
		5	საფერავი იმავე მურნეობიდან	1939	9,2	
3	ცენტრალური სადევუსტაციო კომისიის აფართოებული სხდომა ლეინისა და კონიაკების შესახებ. 1940 წელი, მაისი, ქ. მისკოე	6	საფერავი არგვეთის საბჭოთა მურნეობიდან (საქ. შამანკომბინატი)	1944	8,2	ლია ბროწეულის ფერი, დამახასიათებელი ჯიშური არომატი, საკმაო სხეულოანი. ნახი სასიამოვნო ლეინო. რბილი, პარმონიული ლეინო, კარგად გამოსახული ჯიშური არომატი. დამახასიათებელი არომატი, სრული ლეინო საკმაო სიმწკარტით. არაჩრდილი კლასისა, საეგებით დამამკვამფილებელი ლეინო. კარგად შეფერილი, სრული, სხეულოანი ლეინო.
		7	საფერავი, მევენახეობის ინსტიტუტისა ქ. თელავი	1945	7,8	
		8	საფერავი, კაჭური ტიპისა. კარდა-ნახი	1944	8,6	
		9	კონტროლი. „ბორჯომ“ საზღვარგარეთული	—	8,2	
		10	საფერავი „სანავარდო“, ნაუარეულის მურნეობა	1943	7,8	
		11	საფერავი ყვარლისა, კახური ტიპის საქ. მეტ. აკადემიისა	1943	7,7	
		12	ნახალარი, ყვარლის რაიონიდან	1943	7,9	
		13	საფერავი „სანავარდო“, ნაუარეულის მურნეობა	1943	7,8	
		14	საფერავი „ქინმარაული“ (ყვარელი)	1943	8,0	
		4	რესპუბლიკური სადევუსტაციო კომისიის სხდომა. 1944 წელი, ქ. თბილისი	11	საფერავი ყვარლისა, კახური ტიპის საქ. მეტ. აკადემიისა	
12	ნახალარი, ყვარლის რაიონიდან			1943	7,9	

საფერავს ვარგეო პირობებისადმი შეგუების კარგი უნარი აქვს. იგი მევენახეობის თითქმის ყველა რაიონში ხარობს, იძლევა კარგ მოსავალს და შედარებით მაღალხარისხიან ლეინოს.

ყირიმში საფერავი შესანიშნავ სადესერტო და სუფრის ლეინოს იძლევა; მისგან იქ ოთხი სამარკო ლეინო მზადდება: 1. სადესერტო ლეინო „აიუ-დავი“ კავორის ტიპისა, შვიკავს 18—20% შაქარს და 16% სპირტს; 2. კავორი — ყირიმის ლეინის მრეწველობის ტრესტისა; 3. სუფრის წითელი ლეინო „მასანდრა“ და 4. სუფრის წითელი ლეინო „საფერავი“.

პროფ. მ. ხოერეკას შეფასებით საფერავი ყირიმში იძლევა პროდუქტს, რომელშიაც ყველა პირობაა მოცემული თავისებური ტიპის ნახ სუფრის ლეინის მისაღებად, რომელიც ერთ პირობებში ვავონებს ბურგუნდიის ლეინოს (ყვარელი) და მეორე პირობებში მას ბორდოს იერი ვადარავს (ყირიმში, ორანდა). მშენიერ შედეგებს იძლევა საფერავი უზბეკეთში. აქ საფერავი იძლევა მსოფლიოში ზაუკეთესო კავორს „უზბეკისტანს“. მან უკვე მოიხვეჭა სახელი, როგორც მაღალხარისხიანმა სადესერტო ლეინომ. მოსკოვში 1942 წ. 5 აგვისტოს სადევუსტაციო კომისიის სხდომაზე ამ ლეინომ — 10 ბალიანი სისტემის დროს მიიღო 9,5 საშუალო ბალი. ზოგიერთების მიერ იგი შეფასებული იყო 9,8 ბალით.

კარგ შედეგებს იძლევა საფერავი უკრაინაშიაც. მელენინ 5. ოხრემენკოს შეფასებით „ჯიში ხასიათდება ხარისხის დიდი სიმკვიდრით: შაქრის დიდი რაოდენობით დაგროვების შემთხვევაშიაც მასში სინაზე შერწყმულია სისრულესთან, ლენის ხასიათი კი ორიგინალობასთან და მთლიანობასთან“.

მელენინ ელექტის შეფასებით, დონზე „საფერავი იძლევა მუქად შეფერილ, სრულ ჰარმონიულ, საკმაო სხეულიან და ხალისიან სუფრის ლენის“. დონური საფერავის კარგი ლენის სიმაგრე უდრის 12—13%-ს, მყეიანობა 5,7%/₁₀₀-ს.

საფერავის ლენის ქიმიური შემადგენლობა

ცხრილი B

სოფლის და ადგილის დასახელება	მოსავლის წელი	ანაზონის გაყვების წელი	კვირა წონა 150	ალკალიური ნივთიერებები %/ს-ით	აერთო სიმკვლე	მკვლავ-ის სიმკვლე	გრამები ლიტრში													
							ლენის სიმკვლე	არამქო-ლენი სიმკვლე	მშრალ-ის სიმკვლე	მშრალ-ის სიმკვლე	შაქარი	ტანინი	გლიკო-როზი	ნაცარი	ნაცარი ტუტთან					
1 წინანდალი, ნასაზნარო, ვეროპ. ტიპ. ლენი	1940	1941	0,9057	11,4	5,48	0,90	—	—	27,6	0,08	0,76	—	2,3	—	—	—	—	—	—	—
2 ვახისუბანი, ინსტ-ტის, ვერ. ტიპისა.	1932	1946	0,9925	10,8	6,24	1,20	1,32	—	23,76	0,54	1,76	10,05	—	—	—	—	—	—	—	—
3 ივანლო, ბერების ზვარი	1942	1944	0,9932	11,6	7,6	1,65	2,2	5,54	24,31	1,4	3,02	5,79	—	—	—	—	—	—	—	—
4 გურჯაანი, კახური ტიპისა	1909	1913	0,9952	13,62	6,1	1,56	—	4,15	32,2	3,9	3,30	7,65	2,63	—	—	—	—	—	—	—
5 კარდანახი, ახვები, კახური ტიპისა .	1943	1944	0,9969	14,6	7,6	1,57	1,66	5,64	44,09	4,5	4,78	10,1	—	—	—	—	—	—	—	—
6 ყვარული, ჭინმარაულის ტიპისა	1942	1944	0,9933	12,6	7,0	1,25	1,47	5,44	28,89	2,3	2,79	7,99	—	—	—	—	—	—	—	—
7 საგარეჯოს საფერავი	1935	1936	0,9968	10,7	4,81	0,53	1,84	4,15	23,04	0,76	2,4	7,42	2,33	2,68	—	—	—	—	—	—
8 ბაშის საფერავი „	1935	1936	0,9965	9,4	4,66	0,75	1,44	3,28	20,13	0,56	2,56	5,34	3,44	3,42	—	—	—	—	—	—
9 პატარაძელის საფერავი	1933	1936	0,9970	12,1	4,46	0,67	1,63	3,64	31,2	0,57	3,06	8,16	3,26	3,27	—	—	—	—	—	—
10 საგურამო, ი. გავკავაძისული ნაყვითი .	1939	1940	0,9939	11,7	5,09	1,09	1,59	3,79	23,8	0,029	2,09	5,85	1,12	2,1	—	—	—	—	—	—
11 მურანი, ეახიანი	1939	1940	0,9959	13,63	4,79	0,75	2,57	4,66	32,7	1,552	2,64	6,15	3,22	4,36	—	—	—	—	—	—
12 წინამძღვრინათკარი	1909	1940	0,9962	12,73	5,85	0,94	1,36	6,91	31,7	1,096	1,91	5,06	3,26	4,28	—	—	—	—	—	—
13 ზესტაფონი, საქარის სადგელი სადგური	1928	1929	0,9963	12,78	5,41	1,45	—	3,70	32,27	1,48	2,91	10,95	2,8	—	—	—	—	—	—	—
14 არაგეთა, საბჭოთა მეურნეობა	1912	1913	0,9946	14,39	5,70	0,91	—	4,56	33,4	1,3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 ვარციხე, საბჭოთა მეურნეობა	1908	1911	0,9837	12,59	5,77	1,25	—	4,20	31,9	2,0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16 კუთაისი, სასოფლო-სამეურნეო სეკოლა .	1910	1911	0,9946	13,06	6,15	0,95	—	6,0	27,2	0,5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

აზერბაიჯანში და სომხეთში საფერავი მუქი შეფერვის კარგ ლენის იძლევა, თუმცა ამ ლენებსაც კია სისრულე და ჰარმონიულობა.

ყაზახეთში საფერავისაგან მშრალი და სადესერტო ლენიები მზადდება. საფერავის სუფრის ლენი მეურნეობა „ისიკ“-იდან შეფასებულ იქნა სადესერტაციო კომისიის მიერ მოსკოვში 7,3 და 7,5 ბალით. ყაზახეთის ლენი მუქი ბროწეულის ფერისაა, სხეულიანია და ჯიშური არომატი აქვს, მაგრამ, როგორც სუფრის ლენი, ცოტა მძიმეა.

უკეთესი ღირსების ლენის იძლევა საფერავი ყირგიზეთში. 1942 წ. მან მოგვცა მაღალხარისხიანი მასალა კავკასიათის. მას ჰქონდა შავი მოცხარის იერი, ძლიერი არომატი და შემადგენელი ნაწილების ჰარმონიულობა, სადესერტაციო კომისიის სხდომაზე მან მაღალი შეფასება (9 ბალი) მიიღო. კარგი დადგა ავრეთელ შემდეგ წელშიაც სადესერტო საფერავი. იგი იყო მუქი ლალისფერისა, ჰქონდა ჯიშური არომატი, რომელშიაც ჩართული იყო შავი მოცხარის იერი და ნაზი ჰარმონიული გემო. საფერავი შეძლებს უფრო უკეთ გამოავლინოს ყირგიზეთის შესაძლებლობანი მევენახეობა-მელენიეობის თვალსაზრისით.

ვარიაციები და კლანები. ქართული ვაზის ჯიშებს შორის საფერავი ყველაზე უფრო მდიდარია ვარიაციებით. ძველად ცნობილი მრავალი ვარიაციიდან დღემდე შენარჩუნებულია და ხარობს მევენახეობის ინსტიტუტის საცდელ ნაკვეთებზე:

1. საფერავი—ბუდე შური. ამ სახელწოდებით არის იგი პირველად აღწერილი იერისპირა სოფლებში 1895 წ. სიმონ ქვარიანის მიერ. იგი მეორედ აღმოჩენილია სოფ. ხაშში უფრ. მეცნიერ მუშაის ვ. ლოლადის მიერ. ჩვეულებრივი საფერავისაგან იგი ძირითადად უფრო მოკრძო, ბუდეშურისსმაგვარად ბოლოებზეაწვეტებული მარცვლებით განირჩევა. სამეურნეო ნიშან-თვისების მხრივ ეს ვარიაცია საყურადღებოა: იცის კარგი მოსავალი, აქვს მეტად კარგი შეფერვა და უფრო მეტი სინაზე, ვიდრე ჩვეულებრივ საფერავს. იგი უკვე გამოარელებულია და 1950 წლიდან შენდება ერთ-ერთ საბჭოთა მეურნეობაში ჩვეულებრივ საფერავთან ერთად მისი პარალელურად გამოცდისა და წარმოებაში დანერგვის მიზნით.

2. დიდი ყვავილედიანი საფერავი. ეს ვარიანტი პირველად აღმოჩენილ იქნა 1936 წ. ინსტიტუტის საწარმოო ნაკვეთზე, ქ. თელავში, მ ძირის რაოდენობით. შემდეგ წლებში იგი ენახეთ აგრეთვე ს. ნასამხარში, ბელანასუშაზე, შაშინში. ხშირად გავრცელებული ვარიანტია. მისი დამახასიათებელია უზარმაზარი, — 38 სანტიმეტრი სიგრძის დატოტილი ყვავილელი, რომლის ცალკეული ტოტების სიგრძე აღწევს 26 სანტიმეტრს. ყვავილების რაოდენობა ყვავილედში უდრის 15—20 ათასს, ზოგჯერ 30000-მდე აღწევს, მაშინ, როდესაც ჩვეულებრივ საფერავში 500—600-ია. ყვავილი ორსქესიანი აქვს, მტკიანების რაოდენობა უდრის ხუთს, იშვიათად გვხვდება ოთხიც.

სამეურნეო თვალსაზრისით ეს ვარიანტი არ არის საინტერესო, რადგანაც მცირე მოსავლიანია. მისი დამახასიათებელია გვიანი და გაკვიანურებული ყვავილობა, გარდა ამისა, ძლიერი ყვავილცენა იცის და დაგვიანებით მწიფდება. ნორმალური მარცვლების რაოდენობა მტევანში აღწევს 85-ს, ხოლო წერილი უწიწო მარცვლებისა — 150-ს. ვარიანტი საინტერესოა სელექციურ მუშაობაში გამოსაყენებლად.

3. მსხვილმარცვალა საფერავი. ეს ვარიანტი გამოვლინებულია მეცნ. კანდ. ვ. ლოლაძის მიერ 1932 წ. იგი გავრცელებულია საწარმოო ვენახებში შენარგვის სახით. განსხვავდება ჩვეულებრივი საფერავისაგან მტვერის აგებულებით და მარცვლის სიწმინდით. ყვავილი ორსქესიანი აქვს. სამეურნეო ნიშან-თვისებით იგი ჩვეულებრივ საფერავს ჩამორჩება. მისი მოსავლიანობა 1 კილოგრამს არ აღემატება ძირზე, მხოლოდ 1945 წელს მიაღწია მისმა მოსავლიანობამ ძირზე 2 კილოგრამს. შაქრიანობა მაღალი აქვს შესაფერისი მკვიანობით ($23\% - 8,2\%$). ლენო კარგი ხარისხისა ღდება. მისთვის უფრო შესაფერისი რაიონის შერჩევის მიზნით იგი საჭიროა გამოიკადოს იმ ადგილებში, სადაც ჩვეულებრივი საფერავი ცუდად ხარობს ან უზარისხო ლენო უღდება.

4. ყვავილმცენი საფერავი. ეს ვარიანტი გავრცელებულია ყვარლის ვენახებში ნარგვის სახით და იქ მამალი საფერავის სახელწოდებითაა ცნობილი. იგი პირველად გამოვლინებულ იქნა აგრანომ შ. სიბაშვილის მიერ ყვარლის ვენახებში. ყვავილი ორსქესიანი აქვს, ყვავილელი პატარა, ყვავილმცენია. მტევანში უფითარდება 15—30 მარცვალი, რომელთაგან მხოლოდ ერთი მესამედია ნორმალური, დანარჩენი წერილი და უწიწოა, მკრემოსავლიანია, ისხამს ძირზე 130—150 გრამს, ათი წლის მანძილზე მხოლოდ 1945 წ. მიაღწია მისმა მოსავალმა ძირზე 1,5—2,0 კილოგრამს. საინტერესოა სელექციური მუშაობისათვის, როგორც შაქრის ღიდი რაოდენობით დამგროვებელი (იძლევა 28% შაქარს — 8% მკვიანობის დროს).

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

საფერავი მაღალხარისხიანი ვაზის ჯიშია, იგი გავრცელებულია საბჭოთა კავშირში მევენახეობის თითქმის ყველა რაიონში. მსოფლიო მნიშვნელობის სუფრის წითელ ლენოს იძლევა იგი კახეთში, ხოლო სადესერტოს — უზბეკეთში.

სამეურნეო და ტექნოლოგიური თვისებების ჯამით საფერავს მაღალი არა ჰყავს მსოფლიო ასორტიმენტის წითელ ჯიშებს შორის. მასში იშვიათად არის შერწყმული ვაზის მაღალი მოსავლიანობა და გამძლეობა ლენის მაღალ ხარისხთან. მსოფლიოში საუკეთესო წითელი ლენის მომცემი ჯიშები: კაბერნე — სოუნიონი და პინა-ფრანი საფერავს საგრძობლად ჩამორჩებიან მოსავლიანობით, ხოლო ლენის ხარისხით მას მხოლოდ მეტოქეობას უწევენ.

კახეთის საუკეთესო ადგილებში მოყვანილი საფერავის ლენო არაფრით არ ჩამორჩება ბორდოს, კაბერნეს და ბურგუნდიის პინოს განთქმულ ლენოებს.

საფერავის მთავარი ღირებვა მისი სამეურნეო და ტექნოლოგიური თვისებების მთლიანობაშია: იგი შედარებით მაღალმოსავლიანია, სოკოვან ავადმყოფობებს კარგად უძლებს, ყინვის ამტანია, სხვადასხვა ეკოლოგიურ პირობებს კარგად ეგუება, იძლევა მაღალი ხარისხის ლენოს, თითქმის ყველა ტიპის (სუფრის, მაგარი, სადესერტო) ლენისათვის ვარგისია, მისი ლენო გამძლეა და უმჯობესდება ხანგრძლივად დაძველებისას და, დასასრულ, მას სამეურნეო თვისებების ღიდი სიმაკრეს ახასიათებს.

საფერავის უარსყოფით თვისებებს წარმოადგენს ის, რომ იგი ნაკლებად უძლებს ფილოქსერას და ზოგიერთ ადგილში ნორმალურზე მეტი ყვავილცენა იცის. ეს ნაკლებანებები შედარებით ადვილად შეიძლება გამოსწორებულ იქნეს: პირველი ფილოქსერაგამძლე საძირებზე მცნობით, ხოლო მეორე ყვავილობის წინ ან მის დასაწყისში მოზარდი ყლორტების წვეროების მოკრეპვის ან წაწყვეტის საშუალებით.

ასეთმა მაღალმა სამეურნეო თვისებებმა გამოიწვია საფერავის ფართოდ გავრცელება საბჭოთა კავშირის თითქმის ყველა მევენახეობის რაიონებში და კიდევ უფრო ფართოდ გავრცელების პერსპექტივას უქნის მას ახლო მომავალში, ამჟამად საფერავს საბჭოთა კავშირში 3500 ჰექტარი ფართობი უჭირავს.

საკავშირო მინისტრთა საბჭოსთან არსებული ეკონომიური საბჭოს 1939 წლის 16 სექტემბრის დადგენილებით საფერავი შეტანილია საკავშირო სტანდარტულ ასორტიმეტრი მევენახეობის თითქმის ყველა რაიონისათვის და ამის შესაბამისად დაგეგმილია მისი გაშენება ღიდ ფართობზე.

საფერავს შემდგომი გავრცელების უფრო ფართო პერსპექტივა აქვს საბჭოთა კავშირის საზღვრეთ, საზღვრეთ-დასავლეთ და საზღვრეთ-აღმოსავლეთ რაიონებში, სადაც მაღალ მოსავლიანობასთან ერთად უზრუნველყოფილი იქნება ღვინის კარგი ხარისხიც.

საქართველოში საფერავმა, გარდა კახეთისა, სადაც მისი ზვედრითი წონა აუცილებლად უნდა იქნეს გადადებული, ფართო გავრცელება უნდა პოვოს ქართლის საზღვრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში (თბილისის, მცხეთის და კასპის რაიონებში), ხოლო ფართო ცდების სახით იგი უნდა გაშენდეს აგრეთვე ქარაოლის დანარჩენ რაიონებშიც. დასავლეთ საქართველოში ფართო მასშტაბით უნდა გავრცელდეს საფერავი ზემო იმერეთში (ზესტაფონის და საჩხერის რაიონებში), აფხაზეთში (გულდაუთისა და სოხუმის რაიონებში) და რაჭა-ლეჩხუმში (ამბროლაურისა და, ნაწილობრივ, ცაგერის რაიონში). საფერავის ღვინის ნიმუშები (საგურამოს, მუხრანის, არგვეთის, გულრიბაშის, ამბროლაურის და სხვ.), რომლებშიც აღდგენილი ნათლად გეოკარნახებს ამ რაიონებში საფერავის გავრცელების აუცილებლობას, მით უმეტეს, რომ საფერავზე უკეთესი ჯიშის ვაზი წითელი ღვინოების მისაღებად ჩვენ არ მოგვეპოვება, ხოლო ამ ჯიშისათვის გამოსადეგადგენილები კი აღნიშნულ რაიონებში უზეად მოიპოვება.

С А П Е Р А В И

Лист. Влозне развитые листья (9—12 лист от основания) средних размеров (22×20 см.). Пластинка листа по своим очертаниям округлая, реже она бывает яйцевидной формы, на ощупь довольно грубая. Листья в большинстве случаев разрезные—трехлопастные, реже пятилопастные и почти цельные.

Поверхность листовой пластинки складчатая, либо сетчато-морщинистая, реже бывает мелкопузырчатой. Окраска верхней стороны листа бледно-зеленая, тусклая. Лопастия листа широкие, край лопастей приподнят вверх, угол окопечной—средней лопасти—обычно прямой.

Верхние вырезки средней глубины, с более частым колебанием в сторону мелкой, нежели глубокой рассеченности листа. Вырезки по форме варьируют от открытых, едва намеченных—до закрытых с широко эллиптическим пил с округлым просветом. Чаще всего встречаются открытые яйцевидные вырезки с острым дном, либо ланцетные (вырезки) с суженым устьем и острым дном.

Нижние вырезки обычно слабее выражены, в большинстве случаев они значительно мельче верхних, а иногда совсем отсутствуют. По форме вырезки варьируют от едва намеченных до щелевидных; реже встречаются вырезки в форме входящего угла.

Черешковая выемка варьирует от открытой сводчатой до закрытой с узко—эллиптическим просветом и со значительным налеганием лопастей. Чаще всего встречается открытые ланцетные выемки с суженым устьем и острым дном, реже закрытые вырезки с веретеновидным просветом и острым дном.

В свободном состоянии, благодаря приподнятости боковых лопастей, черешковые выемки чаще кажутся закрытыми.

Оконечные зубцы лопастей чаще треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они треугольные с острой вершиной; еще реже встречаются куполообразные зубцы. Боковые зубчики обычно шловодные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже треугольно-шловодные.

Опушение листової пластинки, в связи с яркостью расположения листьев на побеге, бывает различное. С верхней стороны оно голое со следами паутинного пушка вдоль червов, а с нижней—довольно густое паутинисто-войлочное. Войлок составлен из горизонтально-расположенных мелких, паутинистых волосков средней густоты и перпендикулярно торчащих жестких щетинок густо усеянных вдоль расхождения нервов и мелких его разветвлений. Густота опушения листьев увеличивается сверху вниз, в зависимости от места их расположения на побеге.

Черешок листа голый, со следами паутинного пушка, реже он на листьях нижнего яруса усеян редкими щетиноватыми волосками. Черешек обычно короче (0,7-0,8), редко он равен длине главного черва. Окраска черешка зеленая, реже она слабо вишню-красная.

Осенняя окраска листьев ярко вишню-красная, антоциановая.

Цветок. Цветок нормального строения—обоимный с хорошо развитым пестиком и тычинками. Тычинки прямостоячие. Тычинок в цветке пять, реже встречаются цветы с шестью, очень редко с четырьмя тычинками. Отношение длины тычиночных нитей к высоте чештика составляет 1,0—1,20, в редких случаях

это отношение достигает 1,50 и более. Завязь мелкая, продолговато-округлой формы. Рыльце хорошо выražено, столбик короткий.

Гроздь. Размеры гроздей Саперави в среднем варьируют: длина от 13 до 21 см., ширина от 7,5 до 12,0 см. Средний размер грозди составляет $17,5 \times 11,5$ см.

Вес гроздей варьирует в среднем от 80 до 300 гр., в отдельных случаях он достигает до 500 гр. В Кахетии средний вес грозди Саперави равен 140-160 гр. По форме грозди мало варьируют, в большинстве случаев они широко-конические, у основания ветвистые, реже, в виду разрастания крыльев, становятся бесформенными. Обычно грозди рыхлые, реже они бывают среднеплотными. Среднее число ягод в грозди составляет 100-120 шт. Ножка грозди по длине варьирует в среднем от 4 до 6 см., у гроздей средней величины она составляет 4—5 см. Ножка травянистая, ломкая, зеленая или лишь со середины она деревенест и окрашивается в цвет чубука. Ножка ягоды длинная (6—8 мм.), толкая, довольно гладкая. Подушечка усюкопической, реже ширококонической формы, бородавчатая, иногда она гладкая. Подушечка окрашена в пурпуровый цвет. Эта окраска при полной зрелости винограда переходит частично и на ножки ягод.

Ягода. Ягоды средних размеров; длина их варьирует от 13 до 20 мм., ширина от 12 до 18,5 мм. Размер средней ягоды равен $16 \times 14,5$ мм. Форма ягод овальная. Ягоды слабо ассиметричны; наибольшая ширина ягод падает на среднюю часть, конец ягоды закруглен. Окраска ягод темно-синяя. Прун на ягодах хорошо выражен и придает ягодам синий оттенок. Кожина толкая, по доволно прочная. Мякоть сочная, расплывающаяся с незначительным комом вокруг семян. Сок густой, окрашен в розоватый цвет. Вкус ягод приятный, несколько кисловатый, без особого специфического привкуса. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4. На 1000 ягод—ягоды с 1 семечем составляют 20%, с 2 семечами 56%, с 3 семечами 21% и 4 семечами—3%. В среднем на ягоду приходится 2,07 семени.

Семя. Тело семени продолговато-округлой формы, с постепенным сужением к клювику. Длина семени в среднем равна 7,0 мм, а ширина 4,0 мм. Окраска тела семени светло-коричневая с желтоватым оттенком—при переходе к клювику. Халаза округлой формы, несколько вдавленная внутрь с неглубокой бороздкой по краям. Ложбинка от халазы к клювику слабо выражена. Брюшная сторона семени килеватая. Бороздка на брюшной стороне довольно глубокая. Семенной шов тонкий, по хорошо выраженный. Длина клювика в среднем равна 2 мм. Окраска клювика сверху светло-коричневая, снизу слегка оранжевая. Клювик бородавчатый, его кончик косо загнут на брюшную сторону.

Саперави—высококачественный, стандартный сорт красных столовых вин Кахетии. Происходит из местного очага формирования культурных сортов винограда Грузии. Распространен почти во всех виноградных районах Союза. На 1 сентября 1940 года он занимал в СССР—3.500 га, около 80% из этой площади приходится на районы Грузии.

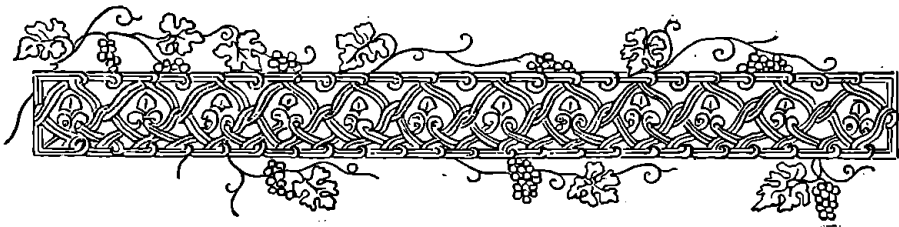
Сорт характеризуется постоянной относительно высокой урожайностью; высоким качеством продукции (богатая окраска, полнота, энергия, свежесть и гармония составных частей при хорошо выраженном сортовом аромате и сильно развитом букете выдержки); пригодностью для различных типов вин (столовых, крепких, десертных); значительной долговечностью вина; сравнительно-хорошей устойчивостью к грибным болезням (оидиум), к зимним морозам, относительной стойкостью его хозяйственно-ценных признаков и, наконец, хорошей приспособляемостью к различным экологическим условиям районов его распространения.

К недостаткам сорта относятся слабая устойчивость к филлоксеру и местами сверхнормальное осмачивание цвета, которые свободно могут быть устранены—первый—прививкой на филлоксероустойчивые подвои, а второй—прищипыванием верхушек побегов до или в начале цветения винограда.

Классические красные столовые вина Саперави дает на своей родине—в Грузии—Кахетии, а десертные—в Узбекской ССР.

По комплексу хозяйственно-ценных признаков Саперави не имеет равного в мировом сортименте красных вин. В нем изумительно сочетаются урожайность с высоким качеством продукции, устойчивостью против грибных болезней и неблагоприятных условий среды. Лучшие сорта мирового сортимена красных вин: Каберне—Совильон и Пино-фран по урожайности значительно уступают Саперави, а по качеству вина состязаются с ним. Красные вина Саперави с лучших местностей Кахетии не уступают прославленным винам Бордосского Каберне и Бургундского Пино. Сорт перспективен для южных, юго-западных и юго-восточных районов СССР.





ჩქაწითელი

ჩქაწითელი კახეთის ვაზის მთავარი საწარმოო ჯიშია, იძლევა მაღალხარისხოვან თეთრ სუფრის ღვინოს, მაღალი ღირსების კახური ტიპის ღვინოს, მაგარ და სადესერტო ღვინის მასალას და ადგილობრივი მოხმარების კარგი ღირსების სუფრის ყურძენს.

სინონიმები. ჩქაწითელი სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მიყენახეთა შორის ცნობილია რიგი დამატებითი სახელწოდებით. ჩქაწითელის გავრცელების ცალკეული რაიონების მიხედვით ეს სახელწოდებები სხვადასხვაა. ზოგჯერ სინონიმური სახელწოდებები წარმომდგარია თვით ჯიშის განსხვავებული ფორმების არსებობის შედეგად. მაგალითად, კახეთში ძველად ნამდვილი ჩქაწითელის გარდა არჩევდნენ მამალ და დედალ ჩქაწითელს (ზ. ჯორჯაძე 1876 წ.); მარნეულ—ბორჯომის რაიონში ჩქაწითელი ცნობილი იყო აგრეთვე „ხანლუგისა“, და „ასანლუგის“ სახელწოდებით, ხოლო საინგილოში — „კუკურას“ სახელწოდებით (გვეესკი და შარერი 1885 წ.); რუსეთში, ორჯონიკიძის მხარის ლევოკუშის რაიონში ჩქაწითელის სახელებია: „ტაპოლოკი“ (ალეისხე), „გრუზინსკი“ (ქართული), ხოლო ბუდიონოვსკის რაიონში — „კოროლოკი“ და „ბუღაშური“ (ტ. ორლოვა, 1940 წ.) საზღვარგარეთულ ამპულოგრაფიებში გვხვდება სახელწოდებანი: ჩქაწითელი გელბ (ყვითელი) (პ. გოეტე 1887 წ.), ჩქაწითელი (გუიონი, 1896 წ.), ჩქაწითელი გილა (ვილა და ვერმორელი 1901—1910 წ.).

ჯიშის ისტორია. ჩქაწითელი ვაზის ადგილობრივი ჯიშია, იგი წარმოშობილია კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის იმ კერაში, რომელიც მდებარეობს ალაზნის ხეობაში, უფრო მის აღმოსავლეთ ნაწილში. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით ჩქაწითელი ძალიან ახლო დგას ამ კერაში წარმოშობილი ვაზის ჯიშების მომეტებულ ნაწილთან და ამ ჯგუფის ძირითად წევრს წარმოადგენს.

ჩქაწითელის წარმოშობის ადგილობრივობა სხვა მხრივაც დასტურდება. შორეულ წარსულში ჩქაწითელს კაქურას უწოდებდნენ. ეს ფაქტი არ გამოპარიათ გვესკისა და შარერს (1885 წელი), რომელთაც თავიანთ ნაშრომში ამის შესახებ ნათქვამი აქვთ, რომ „ძველი მისი სახელწოდება კუკურა წარმოებულია სოფ. კაკისგან (ხაქათლის ოლქი)“. რასაკვირველია შეიძლება იფიქროს კაცმა, რომ კუკურა „კაკურადანა“ წარმოშობილი, მაგრამ რასაკვირველია ეს მხოლოდ შერეული მსგავსება იქნება. „კუკურა“ კუკურისგანაა ნაწარმოები. კულტურული ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის ლახნის დიდ კერაში ვაზის ჯიშების უფრო ინტენსიური წარმოქმნა მის შუა და ქვემო ნაწილში—ვითავლისწინებთ რა ბუნებრივ პირობებს, წარსულ ისტორიას უნდა ვიფიქროთ, რომ ამ ჯიშის წარმოქმნა უნდა მომხდარიყო ყვარელენისელის, ლავაღების და ქვემო მხარის პირობებში. სპ. მეცნიერებთა აკადემიის მიყენახეობის ინსტიტუტის მიერ ჩატარებული გამოკვლევებით დადასტურდა, რომ სოფ. კახში, ამჟამადაც ბლომად (200 ჰექტარამდე) მოიპოვება ჩქაწითელის ძველი—უმყარობი ვენახები. მნახველს აცვიფრებს აქ ჩქაწითელის ნარგავების მაღალი ჯიშობრივი სიწმინდე.

ამრიგად, ჩქაწითელის წარმოშობის ადგილი საესებით გამოკვლეულად შეიძლება ჩაითვალოს, ხოლო რაც შეეხება წარმოშობის დროს, ამის შესახებ სანდო ცნობები ამჟამად არ მოგვეპოვება. როგორც წინათაც იყო აღნიშნული, საპურნეო ისტორიის ძეგლები XIII საუკუნის უწინარესი ხანისა დაცული არ არის, ამის გამოა, რომ აკად. ი. ჯავახიშვილი (1934 წ.) ქართული ვაზის ჯიშების წარმოშობის ხნიერების დადგენისას იყენებს ჯიშის სახელწოდების ენობრივ ანალიზს და ამ ანალიზის საფუძველზე ადგენს ჯიშის წარმოშობის დაახლოებით სიძველეს. ამ გზით აკად. ი. ჯავახიშვილის მიერ ჩქაწითელის წარმოშობის თარიღად ნაყარადღევია ახალი ერის პირველი ხუთი და მათი მომდევნო საუკუნეები. თუ ჩქაწითელის მორფოლოგიურ ნიშნებს და ბიოლოგიურ თვისებებს გაეთვალისწინებთ, იგი უფრო გვიანდელ ჯიშად უნდა ვიგულოვით. ამის საფუძველს გვაძლევს მისი ძირითადი მორფოლოგიური ნიშნე-

ბის სიახლე (სუსტად შეზუსტული, თითქმის შიშველი ფოთლოლი, ოვალური მარცვლი, თეთრი ფერი და სხვა), შემდეგ, შედარებითი სიღარიბე სახეშეცვლილი ფორმებისა და, დასასრულ, თეთრფანაყოფიერებული წიპწებიდან მიღებული ნათესარების დიდი თანაბრობა შრობელთან. ყველა ამ მონაცემის საფუძველზე რქაწითელი სხეებთან შედარებით უფრო ახალგაზრდა ჯიშად უნდა იქნეს მიჩნეული.

ჯიშის გავრცელების თანამედროვე არეალი. რქაწითელი გავრცელებულია საბჭოთა კავშირში მდინარეების თითქმის ყველა რაიონში. მაგრამ ყველაზე უფრო რქაწითელი გავრცელებულია კახეთში, სადაც მას უჭირავს 11394 ჰექტარი, ანუ ვენახების მთელი ფართობის თითქმის 75%, 1940 წლის აღწერის მასალების მიხედვით რქაწითელის ვენახებს საქართველოში 13,967 ჰექტარი ფართობი უჭირავს, ანუ საქართველოს ვენახების მთლიანი ფართობის თითქმის 21%. ფართობის მიხედვით რქაწითელს პირველი ადგილი უჭირავს როგორც საქართველოში, ისე საბჭოთა კავშირში გავრცელებულ ჯიშებს შორის იგი ყველაზე ფართოდ გავრცელებული ჯიშია. მას ჯერ კიდევ 1940 წლის ბოლოსთვის, აღწერის მასალების მიხედვით, უკვე 15069 ჰექტარი ფართობი ეჭირა. უფრო დაწვრილებითი ცნობები რქაწითელის გავრცელების შესახებ, საქართველოს ცალკეული რაიონების მიხედვით, მოცემულია 1 ცხრილში.

როგორც ცხრილიდან ჩანს, რქაწითელი ყველაზე მეტად გავრცელებულია კახეთში, შემდეგ ბოლნის-მარნეულის რაიონებში, ქართლში და შედარებით მცირედ იმერეთსა და რაჭა-ლეჩხუმში.

რქაწითელი აღმოსავლეთ საქართველოს უნივერსალური ჯიშია. იგი მის თითქმის ყველა რაიონშია გავრცელებული ისე, როგორც ცალიკოური დასავლეთ საქართველოს თითქმის ყველა რაიონში და, ამას თან, საქაბოდ ღიდ ფართობზე.

საქართველოს ფარგლების გარეთ რქაწითელი ყველაზე უფრო ფართოდაა გავრცელებული მეზობელ რესპუბლიკებში: აზერბაიჯანში, სომხეთში და დაღესტანში. აზერბაიჯანში რქაწითელი გავრცელებულია ძირითადად საქართველოს მოსაზღვრე—აქსტაფის, ზაქათლის, კახის, შამქორისა და თაუზის რაიონებში. მარტო საინგილოში—ზაქათლის და კახის რაიონებში მას 300 ჰექტარამდე ფართობი უჭირავს. 1940 წლის აღწერის მასალების მიხედვით, აზერბაიჯანის განსაზოვადოებულ სექტარში (საბჭოთა მეურნეობებსა და კოლმეურნეობებში) რქაწითელს 708 ჰექტარი ფართობი ეჭირა, მთელი ფართობი კი 733,6 ჰექტარს აღწევდა.

სომხეთში რქაწითელი უფრო ნაკლებადაა გავრცელებული. რქაწითელის ძველი უმცნობი ვენახები გვხვდება ალავერდის, კაფანის და შამშადილის რაიონებში. ახალი ვენახები ძირითადად შენდება არარატიის ტრესტის საბჭოთა მეურნეობებში. 1940 წლის აღწერის მასალების მიხედვით, რქაწითელს სომხეთში 110,3 ჰექტარი ფართობი ეჭირა. გვემით 1949 წლისათვის რქაწითელის ფართობი სომხეთში 500 ჰექტარამდე უნდა გაიზარდოს.

დაღესტანში რქაწითელი გაშენებულია დარუბანდის რაიონში 48 ჰექტარზე, ხოლო მახაჩყალის რაიონში 10 ჰექტარზე. მცირე რაოდენობით რქაწითელის ვენახები გვხვდება აგრეთვე კუმბორკალინის და ხასაიურტის რაიონებში. სულ რქაწითელის ვენახების მთლიანი ფართობი დაღესტანში 105,8 ჰექტარს შეადგენს. უზბეკეთში რქაწითელი იშვიათადაა, იგი გვხვდება ძირითადად საბჭოთა მეურნეობაში. 1940 წლის აღწერის მიხედვით უზბეკეთის საბჭოთა მეურნეობებში ირიცხებოდა 12 ჰექტარი ვენახი, ხოლო „უზბასდსოვხოზტრესტის“ მეურნეობებში დაახლოებით 4 ჰექტარი ვენახი რქაწითელისა. პატარა ნაკვეთების სახით რქაწითელი გვხვდება აგრეთვე აკ-კოვაციის საცდელ სადავურზე. მთლიანი ფართობი რქაწითელის უზბეკეთში 25 ჰექტარს შეადგენს.

რუსეთში რქაწითელი გავრცელებულია ორჯონიკიძის მხარეში, ბუდიონოვსკის, ლევოკუშსკის და ჩერვილიონსკის რაიონებში, დაახლოებით 29,2 ჰექტარ ფართობზე. დონზე და ყირიმში რქაწითელი გვხვდება საკოლექტო და ჯიშთა გამოცდის ნაკვეთებზე. ამრიგად, საქართველოს გარეთ რქაწითელს ათას ჰექტარზე მეტი ფართობი უჭირავს. ეს ფართობი მდინარეების ცალკეულ რაიონებს შორის შემდგენიარადაა განაწილებული:

რქაწითელის გავრცელება საბჭოთა კავშირის მდინარეების რაიონებში 1940 წლის 1/IX-სათვის

№№ რიგზე	მდინარეების რაიონი	ფართობი ჰექტარში	№№ რიგზე	მდინარეების რაიონი	ფართობი
1	საქართველოს ს ს რ	13,967,0	5	უზბეკეთის ს ს რ	25,0
2	აზერბაიჯანის „ „	733,6	6	ყაზარდოს ასსრ და გრონის ოლქში . .	62,5
3	სომხეთის „ „	110,0	7	რუსეთის ს დ ს რ ორჯონიკიძის მხარეში .	29,2
4	დაღესტანის ა ს ს რ	105,8			

სულ საბჭოთა კავშირში 15,033,14

რქაწითელის ვენახების განლაგება საქართველოს ადმინისტრაციულ რაიონებში 1940 წლის მთლიანი კასპორტიზაციისა და აღრიცხვის მასალების მიხედვით

ცხრილი 1

მევენახეობის რაიონები		ადმინისტრაციული რაიონები	რქაწითელის ფართობი ჰექტ.	ვენახების ფართობი	%/100-ში საერთო ფართობთან
I	აღმოსავლეთ საქართველო კახეთი	1 გურჯაანის რაიონი	4,066,58	4,816,07	84,44
		2 თელავის	2,502,07	3,949,49	63,35
		3 სიღნაღის	1,789,77	1,931,63	92,66
		4 ყვარლის	1,182,44	1,700,85	69,52
		5 საგარეჯოს	306,31	1,527,33	52,79
		6 ლაგოდეხის	620,51	768,63	80,73
		7 წითელწყაროს	425,77	506,52	64,06
		ს უ ლ			11,303,48
II	ქართლი	1 მცხეთის რაიონი	252,69	1,089,41	23,19
		2 ქასის	169,37	1,344,07	12,53
		3 თბილისის	182,16	342,64	36,60
		4 თეთრი წყაროს	100,44	302,12	33,24
		5 დუშეთის	68,98	156,75	35,06
		6 ქაშეთის	0,44	553,51	0,08
		7 გორის	0,42	2,226,5	0,002
		8 თიანეთის	0,1	0,32	3,12
ს უ ლ			723,5	6,601,82	10,61
III	სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი	1 ლენინგორის რაიონი	5,23	93,65	5,52
		2 ხზაურის	3,3	216,37	1,58
		ს უ ლ			8,53
IV	ჭვეთა ქართლი	1 ბორჯომის რაიონი	1,181,95	1,721,11	69,67
		2 მარნეულის	389,08	502,5	77,42
		3 გარდაბნის	98,99	180,24	54,9
V	ჯავახეთი და მესხეთი	1 დმანისის რაიონი	10,95	17,5	02,5
		2 ანალიჩის	0,09	2,36	3,8
		ს უ ლ			11,04
სულ აღმოსავლეთ საქართველოში			13,800,57	24,983,65	55,26
VI	დასავლეთ საქართველო იმერეთი	1 ტყიბულის რაიონი	31,44	801,05	3,92
		2 ხესტაფონის	2,98	4,573,09	0,05
		3 საჩხერის	1,47	1,803,50	0,08
		4 კიათურის	0,71	2,699,37	0,04
		5 მაიაკოვსკის	0,58	174,76	0,03
		6 წყალტუბოს	0,39	1,451,04	0,09
		7 ქუთაისის	0,37	157,5	0,03
		8 სამტრედიის	0,33	612,83	0,05
		9 წულუკიძის	0,02	785,55	0,002
		10 ეზანის	0,1	1,896,55	0,0005
ს უ ლ			38,3	20,862,68	0,18
VII	სამეგრელო	1 ჩხოროწყუს რაიონი	0,02	1,519,66	0,001
		ს უ ლ			0,02
VIII	აფხაზეთის ასსრ	1 სოხუმის რაიონი	4,76	1,097,89	0,43
		2 გუდაუთის	2,79	1,075,25	0,76
		3 გაგრის	0,31	368,98	0,008
ს უ ლ			7,86	4,858,88	0,18

მევენახეობის რაიონები		ადმინისტრაციული რაიონები		რქაწითელის ფართობი ჰექტ	ვენახეობის მაღალი ფართობი	%-ბი საერთო ფართობთან.
IX	რქა-ლეზუმი	1	ამბროლაურის რაიონი	26,53	1,718,01	1,54
		2	ონის რაიონი	15,99	560,79	2,74
		3	ცაგერის რაიონი	4,53	6,260,55	0,50
			ს უ ლ	46,45	4,540,25	1,02
X	გურია	1	ლანჩხუთის რაიონი	0,22	839,73	1,03
		2	მაზარაძის "	0,04	1,273,41	0,009
		3	ჩოხატაურის "	0,01	1,784,18	0,0006
XI	აჭარის ასსრ		ს უ ლ	0,27	3,897,29	0,007
		1	ჭედის რაიონი	0,1	114,67	0,009
			ს უ ლ	0,1	640,52	0,002
			სულ დასავლეთ საქართველოში	160,36	42,047,77	0,38
			სულ საქართველოში	19,966,93	67,030,42	20,84

XI მთლიან ფართობში ზედის აგრეთვე მაღალი ვენახები

ამრიგად, რქაწითელის მთლიანი ფართობი საბჭოთა კავშირში 15 ათას ჰექტარს აღემატება და ამ მხრივ მას პირველი ადგილი უჭირავს საბჭოთა კავშირის ეაზის ჯიშებს შორის. რქაწითელის ასეთი ფართო გავრცელების მიზეზია მისი უხეშოსავლიანობა, პროდუქციის კარგი ღირებულება და გარემოს ცვალებადი პირობების კარგი ამტანობა. ამ თვისებებმა უზრუნველყო რქაწითელის საერთო მოწოდება და მას უფრო ფართოდ გავრცელების პერსპექტივა შეუქმნა ახლო მომავალში. ამჟამად რქაწითელი შეტანილია საწარმოო სტანდარტულ ასორტიმენტში აღმოსავლეთ საქართველოს რაიონებში, აჭრბაიჯანის, სომხეთის, ყაზახეთის, თურქმენეთის, ტაჯიკეთის, ყირგიზეთის სს რესპუბლიკებში და რუსეთის სფსრ ორჯონიკიძის მხარეში და დაღესტნის ასსრ-ში. ეკონომიური საბჭოს 1939 წლის 16 ნოემბრის № 1303 დადგენილების თანახმად 1940—1943 წლების მანძილზე რქაწითელი კოლმეურნეობებში უნდა გაშენებულიყო 1045,0 ჰექტარ ფართობზე. ეს ფართობი ასე იყო განაწილებული:

№ რიგში	მევენახეობის რაიონები	ფართობი ჰექტარებში	№ რიგში	მევენახეობის რაიონები	ფართობი ჰექტარებში
1	რსფს ორჯონიკიძის მხარე	385,0	5	ტაჯიკეთის სსრ	50,0
2	დაღესტნის ასსრ	125,0	6	ყაზახეთის სსრ	195,0
3	სომხეთის სსრ	55,0	7	ყირგიზეთის სსრ	55,0
4	თურქმენეთის სსრ	30,0			
				სულ	1045,0

გარდა ამისა, რქაწითელის გაშენება გვემით ნავარაუდევია იყო აგრეთვე საბჭოთა მეურნეობებშიაც. მთლიანად საბჭოთა კავშირში დაგეგმილია ზემოთ მოყვანილი დადგენილებით 10,000 ჰექტარი ვენახის გაშენება, რაც უკვე არსებულ ფართობთან ერთად შეადგენს 25,000 ჰექტარს.

რქაწითელის ასეთი ფართო გავრცელება აიხსნება მისი განსაკუთრებით მაღალი სამეურნეო და ტექნოლოგიური თვისებებით.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის აღწერა შესრულებულია საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტურ ბაზაზე ს. ვახიშვიანში.

ახალგაზრდა ყლორტი. ჩვეულებრივ 15—20 სმ სიგრძის ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინით და ჯერ კიდევ გაუშლული პირველი ორი ფოთოლაკით შებუსუსებულია საშუალო სისქის აბლაბულისებრი ბეწით და შეფერილია მორუხო თეთრად, სუსტი მოვარდისფრო არშიით გვირგვინის ფოთოლაკების ირგვლივ. მეორე იარუსის (4 და 5) ფოთლები გაცილებით უფრო სუსტადაა შებუსუსებული განსაკუთრებით ზემო მხრიდან და შეფერილია მოწითალო ღერისფერად, თანაც მოწითა-

ლო ბრინჯაოს იერი დაჰკრავს, ხოლო ფოთლების ქვემო მხარე რუხი თეთრი ფერისაა, მოვარდისფრო იერიანი. ახალგაზრდა ყლორტი მუქი მწვანეა.

ვ რ თ წ ლ ი ა ნ რ კ ე . ერთწლიანი რქები სწორად მოზარდი და საშუალოზე წვრილია, შემოდგომით იგი მოწითალო წაბლისფერია. მუხლთაშორისები საშუალო სიგრძისაა (მერყეობენ 7,5-დან 14 სანტიმეტრამდე), მუხლები უფრო მუქად არის შეფერილი, ვიდრე მუხლთაშორისები. გასწვრივი ზოლები რქებზე სუსტად არის გამოასახელი.

ფოთოლი. შუა იარუსის ფოთლები (9—12) მუქი მწვანე ფერისაა, ზომით საშუალოა (19×18 სმ), ფოთლის ფირფიტის მოყვანილობა მომრგვალოა და უმნიშვნელოდ გადახრილია, უფრო ხშირად ოვალური, ვიდრე გარდიგარდმო ოვალური ფორმისაქნ. უფრო ხშირად ფოთოლი სანაკეთიანია, იშვიათად გვხვდება ხუთნაკეთიანი და უფრო იშვიათად—დაუნაკეთაფი, თითქმის მთლიანი ფოთლები. ფოთლის ფირფიტა ბალისებრ-დანაოკებული ან წვრილბურთულებიანია. ხშირად ნაკეთების ზევით წამოწევის გამო ფოთოლი ძაბრისმაგვარ ფორმას იღებს.

ზედა ამონაკეთები ხშირად საშუალო სიღრმისაა, გვხვდება აგრეთვე უფრო ღრმა და ზეზეური ამონაკეთებიც. ამონაკეთების ფორმა დანაკეთის სიღრმის მიხედვით ცვალებადობს. ჩვეულებრივ, ღრმა ამონაკეთები დახურულ ოვალურთვლიანებიანია; ზეზეური ამონაკეთები, პირიქით, ღია ნაპარალისებრია. უფრო ხშირად გვხვდება საშუალო სიღრმის ღია ჩანგისმაგვარი ამონაკეთები, იშვიათად—პარალელურგვერდებიანი ნაპარალისებური. იშვიათად—ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკეთების ფუძე ცალკილიანია.

ქვედა ამონაკეთები სიღრმის მიხედვით ნაკლებცვალებადია. უფრო ხშირად ამონაკეთები ზეზეური და იშვიათად აღწევენ საშუალო სიღრმეს. ფორმით ეს ამონაკეთები ნაპარალისებრი ან შეჭრილკუთხისებრია.

ყურძნის ამონაკეთი ჩვეულებრივ ღრმაა, ფორმის მიხედვით იგი ცვალებადობს განიციდის: ზოგჯერ ღია ჩანგისმაგვარია, ზოგჯერ კიდევ გაშლილი შეილდისმაგვარი. უფრო ხშირად ყურძნის ამონაკეთი ჩანგისმაგვარია, უფრო იშვიათად განიერი თაღისმაგვარია წამწეკებულები ან მომრგვალო ფუძით.

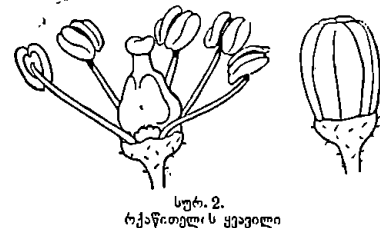
კბილები, რომლებითაც ბოლოვდება ფოთლის მთავარი ძარღვები, უფრო ხშირად სამკუთხედისებრია ახელი წვერით, ხოლო უფრო იშვიათად სამკუთხედისებრია გამოზნექილი გვერდებით და მახვილი წვერით. გვერდითი კბილები ხერხკბილისებრ-სამკუთხედისებრია, ცალ გვერდამაგონექილი ან ორმხრივ გამოზნექილია, მახვილი წვერით.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება აბლაბუდისებრია. თხელ აბლაბუდისმაგვარ ბეწებთან ერთად, უმთავრესად ძარღვების გასწვრივ, უფრო ინტენსიურად ქვედა იარუსის (სართულის) ფოთლებზე გვხვდება აგრეთვე თხელი ჯაგრისებრი ბუსუსიცი. მექანიკური შეხებისას აბლაბუდისებური ბეწვები ხშირად ფიფქის ფორმას იღებენ.

ფოთლის ყურწი ჩვეულებრივ მოკლეა, იშვიათად იგი მთავარი ძარღვის სიგრძისაა. ყურწი უბუსუსოა და შეფერილია მთელ სიგრძეზე მოწითალო-ღიწინისფრად და ჩართული აქვს მწვანე ზოლები. იშვიათად ეს შეფერვა გადადის ფოთლის ძარღვებზედაც.

ყვავილი. ნორმალური აგებულების ყვავილი ორსქესიანია, კარგად განვითარებული აქვს მტერიანები და ბუტკო. მტერიანები სწორდგომია და ყვავილში უფრო ხშირად ხუთი, იშვიათად ექვსი ცალია. მტერიანათა ძაფების სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმალღესთან უდრის 1,0-ს, იშვიათად კი 1,25-საც აღწევს. ბუტკო კონუსისებრი ფორმისაა, კარგად განვითარებული აქვს სვეტი და ღინგი, ხანდახან ბუტკოს სვეტი ცალმხარეზეა წაზრდილი (სურ. 2).

მტევანი. რქწითელის მტევნები ჩვეულებრივ საშუალო ზომისაა, მათი სიგრძე 12—24 სანტიმეტრია, ხოლო სიგანე 5—12 სანტიმეტრის შორის მერყეობს. საშუალო მტევნის ზომა უდრის 16×8 სანტიმეტრს. კარგად განვითარებული მტევნის სიგრძე აღწევს 22 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 10 სანტიმეტრამდე. მტევნის ფორმა საგრძნობლად ცვალებადია. უფრო ხშირად გვხვდება ცილინდრულ-კონუსისებრი და ცილინდრული ფორმის მტევნები, იშვიათად მხრიანი და კონუსისებრი ფორმის მტევნებიც. მტევნის მხრების სიგრძე ხშირად ძირითადი მტევნის მესამედს აღწევს. ხანდახან მხარი იწყება მტევნის ყურწის ფუძიდან, რის გამო მტევანი ორმაგი აკოდოსმაგვარი ხდება. უფრო ხშირად მტევნები საშუალო სიმკვრივისაა, მაგრამ იშვიათად მკვრივი და თხელი მტევნებიც გვხვდება. მტევნის საშუალო წონა შეადგენს 160—200 გრამს,



სურ. 2.
რქწითელის ყვავილი

ბის სიგრძე ხშირად ძირითადი მტევნის მესამედს აღწევს. ხანდახან მხარი იწყება მტევნის ყურწის ფუძიდან, რის გამო მტევანი ორმაგი აკოდოსმაგვარი ხდება. უფრო ხშირად მტევნები საშუალო სიმკვრივისაა, მაგრამ იშვიათად მკვრივი და თხელი მტევნებიც გვხვდება. მტევნის საშუალო წონა შეადგენს 160—200 გრამს,

ცალკეული, კარგად განვითარებული, მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 300—400 გრამს. წერილთ, უწიპრო მარცვლები მტევანში დამახასიათებელია ჯიშისათვის. მათი რაოდენობა ცალკეული წლების მიხედვით არ აღემატება 5—10%-ს, მხოლოდ ცალკეულ მოდგმებში იგი აღწევს 25 და მეტ პროცენტსაც. მტევნის ყუნწის სიგრძე მერყეობს 3—5 სანტიმეტრს შორის. ყურძნის დამწიფებისას ყუნწი ფუძესთან ხეცდება და იღებება რქისფერად. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, სიგრძე 3,5—7,0 მმ აქვს. ყუნწის საჯდომი ბალიში ხორკლიანი და განიერი კანუხისებრი ფორმისაა.

მარცვლი. მარცვლების დიდი უმრავლესობა მტევანში საშუალო ზომისაა, სიგრძე აქვს საშუალოდ 1,68-დან 1,92 სმ-მდე, ხოლო განი 1,56-დან 1,80 სმ-მდე. მსხვილი მარცვლების სიგრძე აღწევს 2,0 სმ-ს, ხოლო განი 1,8 სმ-ს. მარცვლების ფორმა ოვალურია, შუა წელში იგი განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალო აქვს; იშვიათად გეხვდება ძლიერ ასიმეტრიული და მომრგვალო ფორმის მარცვლებიც. მარცვლების შეფერვა მოოქროსფრო-ყვითელია. ზოგიერთ ურწყავ ფერდობ დადილებზე (ანავა, კარდანახი და სხვ.) რქაწითელის მარცვლები სრული სიმწიფისას მეტად ლამაზადაა შეფერილი მოვარდისფროდ. მარცვლის კანი თხელია და მკერვი. იგი დაფარულია საშუალო სისქის ცვილისებრი ფიჭით. რბილობი ხორკიან-წენიანია, წვენი უფერულია. გემო სასიამოვნო და პარმონიული აქვს, ჯიშური არამატი კარგადაა გამოსახული. წიპწების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 4-მდე. საშუალოდ 1000 მარცვალზე ერთწიპწიანები შეადგენენ 30%-ს, ორწიპწიანები 50%-ს, სამწიპწიანები 16,6%-ს, ხოლო ოთხწიპწიანები—3,4%-ს. საშუალოდ ერთ მარცვალზე დაახლოებით 2 წიპწა მოდის.

წიპწა. წიპწის სხეული მოგძობ ოვალური ფორმისაა და ნისკარტისაყენ თანდათან დავიწროებულია. სხეულის სიგრძე უდრის 6—7 მილიმეტრს, სიგანე კი 3—4 მილიმეტრს. ქალაძ ამოხსენილია და თითქმის ოვალური ფორმისაა, გული კი შიგნით აქვს შეწყული. სხეულის ზედა ღარი ეიწრო და ღრმაა, იგი სხეულის განიერი ნაწილს ორად ყოფს. ქალაძიდან ნისკარტისაყენ მიმართული ღარტაფი კარგადაა გამოსახული. მუცლის მხარე ქედინანია. მუცლის მხარის ღარები საკმაოდ ღრმა და პარალელურადაა განლაგებული. ნისკარტის სიგრძე 1,5 მმ-ს უდრის, განი 1,0 მმ-ს, წიპწის სხეული მონაკრისფრო-ყვითელია, ნისკარტი ნარინჯისფერია. ნისკარტი ეიწრო ტილინდრული ფორმისაა, წაწვეტებული და მუცლის მხარეზე წახრილია.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

ფენოდაკვირვებანი საევეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებულა მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექტიო ნაკვეთზე, ქ. თელავში.

საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობის დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია თარიღები ცალკეული ფაზების დადგომის, მთელი პერიოდის ხანგრძლიობისა და საჭირო აქტიური ტემპერატურების ჯამის ჩვენებით მევენახეობის მთავარი რაიონების მიხედვით (იხ. ცხრილი 2).

ცხრილიდან ჩანს, რომ საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მევენახეობის ცალკეული რაიონების ჰაერის შესაბამისად მერყეობს 136 დღიდან (უზბეკეთი) 171 დღემდე (აზერბაიჯანი). შედარებით იმავე ფარგლებში იცვლება ჯამი ტემპერატურისა საევეტაციო პერიოდში. ეს მერყეობა 3,005-დან 3,338-მდე ნორმალურად უნდა ჩაითვალოს, თუ მხედველობაში მივიღებთ ცალკეული რაიონების ტემპერატურების ღრეს და ნალექების რაოდენობას საევეტაციო პერიოდში.

ამ მონაცემების გათვალისწინებით შეიძლება რქაწითელის გავრცელების თანამედროვე საზღვარი საგრძობლად გადაიწიოს უფრო ჩრდილოეთით და მაღლა მთებისაკენ, სადაც კი ჯამი აქტიური ტემპერატურისა აღწევს საშუალოდ 3000—3100 გრადუსს.

ერთწილიანი რქები კახეთში ყურძნის სრული სიმწიფის მომენტისათვის თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას. უფრო ცივ რაიონებში (საყარაულო—თიანეთის რაიონში, ნუკრიანი—სიღნაღის რაიონში), სადაც რქაწითელი ყოველ წელს სრულად ვერც კი მწიფდება, ვაზის ერთწილიანი რქები ერთი მეტრის სიგრძეზე თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას. ამის გამო ჯიშის დარაიონების დროს მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ძირითადად ყურძნის სრული დამწიფებისათვის საჭირო ჯამი აქტიური ტემპერატურისა, რომლის დროს სავსებით უზრუნველყოფილი იქნება ერთწილიანი რქების საჭირო სიგრძეზე მომწიფება.

კახეთის პარობებში და მის გარეთაც (დარუბანდში, ოღესმაი, შუა აზის რესპუბლიკებში და სხვა-განაც) რქაწითელი სხვა ჯიშებთან შედარებით საშუალო ზრდის ღრეს იჩენს. ნიადაგის სინოყვირის მიხედვით, ცხადია რქაწითელის ზრდის ღრეს არა მარტო რაიონების, არამედ ერთი რაიონის ფარგლებშიც,

რქაწითელის საკვებკაცო ფაზების მსვლელობა მევენახეობის სხვადასხვა რაიონში

ცხრილი 2

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	დაკვირვების წლები	კვირების განმავლობაში	ფაქილების დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე	სუპერტორი პერიოდის ხანგრძლივობა დღეებში	ჯამი ტენეზატურ კვირის განმავლობაში სრულ სიმწიფეში	ნაღებები		შენიშვნა
								სარგებლოცხო პერიოდში	სუპერტორი პერიოდში	
1 კახეთი, საკ. მეცნ. აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტი, ქ. თელავი	1943—1948 წ	25/4	10/6	19/8	23/9	157	3018,0	91,1	473,3	6 წ. საშ.
	1936—40 წ	22/4	10/6	19/8	30/9	161	3247,2	80,7	619,4	5 წ. საშ.
2 უკრაინა, უკრაინის მევენახეობის ინსტიტუტი, ქ. ლუესა	1939	28/4	10/6	30/8	7/8	161	3111,0	—	—	—
3 აზერბაიჯანი, აზერბაიჯანის მევენახეობის ხონალური სადგური, კირვანბადი	1938—40	19/4	31/5	29/8	7/9	171	3083,2	—	—	3 წ. საშ.
4 შვეიცარიის სანაპირო, იაკონიათა შვეიცარიის რაიონი	1939—40	13/4	9/6	13/8	10/9	151	3005,5	—	—	2 წ. საშ.
5 რუსეთი, ორკონიციის შხარე, ბუდიონოვსკის დასაყრდენი პუნქტი	1939	25/4	7/6	12/8	23/9	151	3338,1	—	—	—
6 ყირიმი, ქ. იალტა „მეგარაჩი“	1932—37	21/4	12/6	15/8	25/9	154	3240,7	—	—	6 წ. საშ.
7 დაღესტანი, დარუზანდის მევენახეობის საცდ. სადგური	1937—40	28/4	10/6	12/8	14/9	139	3041,2	—	—	4 წ. საშ.
8 უზბეკეთი, მეცნ. საცდ. სადგური, მეშენარეობის ინსტიტუტის ბაზა	1934—37	22/4	27/5	24/8	6/9	136	—	—	—	4 წ.
	1940	6/4	16/5	21/7	1/8	146	—	—	—	—
9 თურქმენეთი, აშხაბადი, გეოკტაპეს საბჭო მურნეობა	1942	1/4	30/4	5/7	20/8	142	—	—	—	—

ცალკეულ ნაკვეთებზედაც, საგრძნობლად მერყეობს, ხოლო მისი შეფარდებითი ზრდის ღონე მისი გვერტელების თითქმის ყველა რაიონში საშუალოა.

ჯიშის მოსავლიანობა. რქაწითელი, ისე როგორც მომეტებული ნაწილი ქართული ვახის ჯიშებისა, ადრე იძლევა პირველ მოსავალს. პირველ ნიშანს რქაწითელი იძლევა დარგვის მეორე წელს, მესამე წელს იგი იძლევა სრული მოსავლის ერთი მეოთხედთან ნახევარამდე, ხოლო მეოთხე-მეხუთე წლიდან უკვე ნორმალურ მოსავალს გვაძლევს. ღონიერ ნიადაგებზე (ხირსა-გუმბათი) და სარწყავ ნაკვეთებზე,

რქაწითელის ვენახების მოსავლიანობა სამტრედიის მეურნეობებში 1938—1940 წლებში

ცხრილი 3

მეურნეობის დასახელება	1938 წელი			1939 წელი			1940 წელი			შენიშვნა
	ფართობი ჰექტარში	მოსავალი ჰექტარზე ცენტრში	მთლიანი მოსავალი	ფართობი ჰექტარში	მოსავალი ჰექტარზე ცენტრში	მთლიანი მოსავალი	ფართობი ჰექტარში	მოსავალი ჰექტარზე ცენტრში	მთლიანი მოსავალი	
1 წინანდლის მეურნეობა	93,63	19,0	1,780,8	99,02	41,5	4,106,1	107,94	28,3	3,053,1	*) მოსავლის მკვეთრი შემცირება სტრუქტურითაა გამოწვეული
4 წლიანი ნარგავი	5,30	17,7	95,2	8,82	0,9	8,1	—	—	—	
2 ნაფარულის მეურნეობა	83,5	23,6	1,937,3	83,5	29,0	2,420,5	63,5	1,3*	110,2	
3 მუკუნის	48,56	36,2	1,756,2	48,56	40,9	1,932,5	48,56	55,1	1,705,0	
4 კარდანახის	18,16	49,0	689,7	19,16	16,0*	290,6	18,16	54,2	984,2	
5 ყვარლის	66,8	11,7*	782,4	66,8	23,2	1,898,9	66,8	7,7*	514,2	
6 ხირის სრულმოსავლიანი ვენახი	41,22	89,1	3,672,5	80,63	123,1	9,930,4	140,32	115,7	16,239,0	
4 წლიანი ვენახი	39,41	64,2	2,531,9	69,69	59,1	3,528,1	67,76	46,4	3,143,0	
3 წლიანი ვენახი	59,69	23,4	1,396,7	67,76	11,6	763,2	—	—	—	
7 მანავის მეურნეობა	21,02	50,2	1,056,7	21,02	77,6	1,628,8	21,02	93,2	1,959,4	
8 ყულარის	103,99	36,8	3,823,2	103,99	49,0	5,092,9	103,99	100,5	10,445,5	
9 გიაურ-არხის	2,92	39,2	114,1	2,92	25,8	75,3	2,92	59,0	171,9	
10 არგვეთის	2,29	18,3	42,0	2,29	17,2	39,3	2,29	16,1	36,9	
11 გურჯაანის	9,70	63,5	616,3	9,70	111,3	1,08,0	9,70	86,5	838,6	
12 თელავის	1,47	31,9	46,9	1,47	18,6	27,3	1,47	38,2	56,1	

კარგი მოვლა-დამუშავების პირობებში, რქაწითელი უფრო ადრე იძლევა მოსავალს. ასე, მაგალითად, ხირსის საბჭოთა მეურნეობაში სამწლიანმა რქაწითელმა 56,7 ჰექტარზე მოგვცა საშუალოდ 23,5 ცენტნერი ყურძენი, ხოლო ზოგიერთ ნაკვეთებზე 40 ცენტნერი და მეტიც. ამ თიხებს რქაწითელი სხვა რაიონებშიაც ინარჩუნებს, სახელობრ, დაღესტანში, უკრაინაში, აზერბაიჯანსა და შუა აზიაში.

რქაწითელი მაღალმოსავლიანი ვახის ჯიშია, კახეთის მეურნეობებში—მუკუხანში, წინანდალსა და ნაფარულში—ძველი უმცნობი ვენახები ორ კვად. მეტრიან კვების არეზე იძლეოდნენ საშუალოდ 70—80 ცენტნერ ყურძენს ჰექტარზე და ყურძნის შაქრიანობა 20%-ს აღწევდა. მუკუხანის ჯგუფის ზოგიერთ ნაკვეთებზე, მაგალითად, კიკიანთულსა და ჩუმლაყში, ერთ ჰექტარი ვენახის მოსავალი 200 და მეტ ცენტრის აღწევდა.

ახალი ნამყენი ვენახების მოსავლიანობა, მიუხედავად გადიდებული კვების არისა და ამ ვენახებისათვის დამახასიათებელი სიმჭიმისა, მინც საგრძობლად დიდია და ზოგიერთ მეურნეობაში და ზოგ ნაკვეთებზე აღწევს 150-სა და მეტ ცენტრებს ჰექტარზე. რქაწითელის მოსავლიანობის დასახსიათებლად მე-3 ცხრილში მოცემულია ცნობები სამტრედიის საბჭოთა მეურნეობებში სამი წლის მანძილზე მიღებული მოსავლის შესახებ.

როგორც ცხრილიდან ჩანს, რქაწითელის მოსავლიანობა რიგ მეურნეობაში საშუალოდ აღწევს 100—120 ცენტრებს ჰექტარზე, ხოლო ზოგიერთი მეურნეობიდან მიღებული ცნობების მიხედვით, რქაწითელის მოსავალმა ცალკეულ ნაკვეთზე უკვე 200 და მეტ ცენტრებს მიაღწია.

საქართველოს საზღვრებს გარეთაც, საბჭოთა კავშირის შეგნახეობის სხვა რაიონებში, რქაწითელი ინარჩუნებს მაღალ მოსავლიანობას და პროდუქციის მაღალ ხარისხს. ასე, მაგალითად, აზერბაიჯანში, კიროვაბადის რაიონში, მე. ც. კანდ. ვ. ლაზარის ცნობით, რქაწითელის მოსავალი საწარმოო ნაკვეთებზე მერყეობს 80-დან 180 ცენტრამდე; რუსეთში, ორჯონიკიძის მხარეში (ლეგოკუშკის, ბუდიონოვსკის, და ჩერლენსკის რაიონებში), რქაწითელის მოსავალი, მეციჯი მუშაის ტ. ორლოვას ცნობით, ცალკე-ბადობს 78-დან 195,5 ცენტრამდე; დაღესტანში, მ. პეიტელის ცნობით, რქაწითელი უხვ მოსავალს იძლევა (70-დან 186,7 ცენტრამდე); უზბეკეთში, რინამატ მუა-მუხამედოვის ნაკვეთზე რქაწითელის მოსავლიანობა მერყეობს—131-დან 230 ცენტ-მდე, ხოლო უზბეკეთის მეურნეობაში საშუალო მოსავალი აღწევს 82,3 ცენტრებს. სომხეთში, ნ. არუთინიანის ცნობით, რქაწითელის მოსავალი მერყეობს 60-დან 70 ცენტრამდე. რქაწითელის მოსავალი ოდესის რაიონში მერყეობს 38-დან 56 ცენტრამდე, ხოლო ხერსონის რაიონში იგი 54 ცენტრებს აღწევს (ნ. კოლესნიკი, 1940 წ.).

რქაწითელის მაღალმოსავლიანობის უფრო ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში მოცემულია შესადარებლად ცნობები რქაწითელის მოსავლის შესახებ საბჭოთა კავშირის შეგნახეობის სხვადასხვა რაიონში:

№№ რიგ.	შეგნახეობის რაიონის დასახელება	ფართობი ჰექტ-ში	მოსავალი წელი	მოსავალი ჰექტ-ზე ცენტ.	შენიშვნა
1	აზერბაიჯანი, საბჭოთა მეურნეობა № 1	33,3	1931—1936	81,0	
2	№ 2	27,5	1932—1936	84,4	
3	რუსეთი, ლეგოკუშკის საბჭოთა მეურნეობა	—	1939	169,0	
4	ორჯონიკიძის მხარე, სოფ. პროსკოვეია	—	1937	199,5	
5	—	—	1938	96,7	
6	ჩერლენსკის რაიონი, ქვიშარი	—	1940	79,0	
7	შეგნახეობის ინსტ-ტის საბჭოთა მეურნეობა	—	1940	200,0	ურწყავი ქვიშა
8	უზბეკეთი, ავ-კოვას საცდელი სადგური	—	1934—1937	180,0	
9	დაღესტანი, შეგნახ. ჰა. ც. სადგური	5,27	1937—1939	109,1	
10	საბჭოთა მეურნეობა „წითელი პარტიზანი“	41,36	1937	90,0	
11	ყიბოლარის რაიონი, საბჭ. მეურ. „პროლეტარი“	—	1937	187,6	
12	უკრაინის სსრ, ოდესის ოლქი	—	1935—1939	42,7	
13	ხერსონის სას. საბ. ინსტიტუტი	—	1936	54,0	
14	უზბეკეთის საბჭოთა მეურნეობა	8,9	1940—1941	82,3	
15	სომხეთი, შეგნახეობის ინსტ-ტი	6,5	—	65,0	

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, რქაწითელი თითქმის ყველგან მაღალ მოსავალს იძლევა. მისი პროდუქცია კარგი ხარისხისაა, როგორც ეს ქვემოთ იქნება ნახევნები.

ჯიშის გამძლეობა სოკოვან ავადმყოფობათა და ყინვების მიმართ. კახეთის პირობებში რქაწითელს სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ საშუალო გამძლეობა ახასიათებს. ჩვეულებრივ, იგი მიღილდობს უკეთ უძლებს, ვიდრე ნაცარს. დასავლეთ საქართველოში, იქაურ ჯიშებთან შედარებით, რქაწითელი

ბია. სამტრედიის მეურნეობებში იგი მერყეობს 63-დან 66 ლეკალიტრამდე ერთ ტონაზე, უზბეკეთში იგი შეადგენს 70 ლეკალიტრს, აზერბაიჯანის რესპუბლიკაში საშუალო გამოსავლიანობა შეადგენს 70,2%
 რუსეთში — ორჯონიკიძის მხარის ჩერკულენსკის რაიონში იგი მერყეობს 70,80-დან 73,4 ლეკალიტრამდე, ერთ ტონა ყურძენზე.

ჩქაწითელის ყურძნის მექანიკური შემადგენლობის მაჩვენებლები მევენახეობის სხვადასხვა რაიონში

ცხრილი 4

	მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მისიველის წელი	მეტენის საშუალო წონა	მეტენის შემადგენელი ნაწილები %/ო-ში საერთო წონიდან				მეტენი და რბილობი	100 მარკულის წონა გრამებში	100 წაქნის წონა გრამებში
				კლუბური	მარცვლი	კანი	წიკა			
1	კახეთი, საქ. მეცნ. აკად. მევენახეობის ინსტ-ტი, ქ. თელავი	1940	165	3,35	93,65	12,16	3,25	81,24	174	3,9
		1941	180	3,40	96,6	11,10	3, 5	82,0	178	3,8
2	მევენახეობის ინსტ-ტის ექსპ. ბაზა ს. ვახიშუბანში	5 წ. საშ.	190,7	3,49	96,51	11,21	3,55	81,75	210	4,0
		1933—33		3,53	96,47	23,29*	2,95	70,29	—	—
3	აზერბაიჯანი, მევენახეობის საცდ. სადგური, ქ. კიროვბადი	1940	147,84	2,71	27,29	10,55	2,70	84,04	150	—
4	უკრაინა, ქ. ოდესა, უკრაინის მევენახეობის ინსტ-ტი	1939	162,2	2,52	37,48	11,11	4,37	82,0	—	—
5	რსფსრ. ორჯონიკიძის მხარე, ლეოკუმსკის რაიონი	1939	205,65	2,45	37,55	9,66	3,76	64,73	178	4,2
6	უზბეკეთი, ქ. ტაშკენტი	1939	164,34	2,11	97,69	5,64	3,59	68,67	—	—
7	სომხეთი, ქ. ერევანი	1940	200,6	2,3	37,7	—	3,80	—	180,8	—
8	ქ. სოხა, დასავლეთში პუნქტი	1938	155,0	2,2	37,8	15,1	4,0	78,7	—	—
9	ყირიმში, მკაარაჩი	1940	68,0	3,3	96,7	6,0	2,3	88,4	—	—
10	დაღესტანი, ქ. დარუბანდი	1940	275,0	2,18	97,82	—	4,0	—	165	—

* ნაჩვენებია ჰაქის პროცენტი.

ყურძნის წვენის ქიმიური შემადგენლობა. ჩქაწითელი ყურძნის წვენის კარგი ქიმიური შემადგენლობით ხასიათდება. ფიზიოლოგიური სიმწიფის დადგომიდან თითქმის ვალდამწიფებამდე იგი ნარჩუნებს შაქრიანობა-მეაფიანობის სასურველ შეფარდებას. ამასთან ერთად, ჩქაწითელი ღიდი რაოდენობით აგროცებს შაქარს (30%-მდე) საჭირო მეაფიანობის შენარჩუნებით; ამ შემთხვევაში იგი იშვიათად ეცემა 5%⁰-ზე ქვევით. სამხრეთ რაიონებში ყურძნის ფიზიოლოგიური სიმწიფიდან მის ვალდამწიფებამდე, დაახლოებით ერთი თვის მანძილზე, ჩქაწითელიდან შესაძლებელია თითქმის ყველა ტიპის ღვინის დამზადება.

ჩქაწითელის ყურძნის წვენის შაქრიანობა და მეაფიანობა რთველის პერიოდში

ცხრილი 5

	რაიონის და ანალიზის წარმოების ადგილის დასახელება	მისიველის წელი	რთველის თარიღი	შაქრიანობა %-ბით	მეაფიანობა %-ბით	შენიშვნა
1	კახეთი, საქ. მეცნ. აკადემიის მევენახეობის ინსტ-ტი, ქ. თელავი	1946	13/IX	21,5	10,8	
		1947	12/IX	20,0	8,64	
		1948	20/IX	21,5	7,95	
		1950	12/IX	24,0	9,41	
2	მევენახეობის ინსტ-ტის ექსპერიმენტალური ბაზა ს. ურიათუბანში 5 წ. საშუალო	1929	—	21,56	7,68	
		1929	—	22,4	6,7	
3	სამტრედიის კარდანახის საბჭო მეურნეობა	1940	20/IX	23,6	6,53	
4	ამგეტის საადაპტივი ნაკვეთი	1937	17/IX	18,8	7,0	
5	„	1937	25/IX	20,0	8,9	
6	აზერბაიჯანი, მევენახეობის საცდელი	1934	10/X	23,3	6,57	
7	სადგური, ქ. კიროვბადი	1939	9/X	22,4	5,5	
8	„ „ ავღამის რაიონი	1935	25/IX	23,3	5,22	
9	„ „ საბჭოთა მეურნეობა, ყარაჩანახი	1935	9/X	25,5	4,91	
10	რსფსრ. ორჯონიკიძის მხარე, სოფ. პრასკოვეა	1938	20/IX	19,2	7,1	
		1939	25/IX	24,7	6,7	
11	ლეოკუმსკის საბჭოთა მეურნეობა	1940	28/IX	21,0	8,0	
12	უზბეკეთი, ტაშკენტის ოლქი	1936	—	26,9	6,0	
13	„ „ სამარუანდის	1932	—	31,7	5,1	
14	„ „ „	1933	—	26,4	5,7	
15	უკრაინა, ქ. ოდესა	10 წ. საშ.	1/X	20,94	9,33	10წ. საშუალო
16	„ „ „	—	24/X	27,8	11,30	უღიდესი
17	ყირიმში, მკაარაჩი	1939	4/X	24,9	7,2	
18	მევენახეობის ინსტ-ტის შუა აზიის	1943	21/VIII	19,0	9,8	
19	სადგელი სადგური „კობრაი“	—	27/VIII	22,0	6,3	
20	ქარსნოდარის მხარე, ქ. სოხა	1940	—	18,2	9,8	

რაიონის ჰაერის შესაბამისად შაქრის შედარებით დიდი რაოდენობით დაგროვების უნარი და მისი ცვალებადობა წარმოდგენილია ქვემოთ მოყვანილ მე-5 ცხრილში.

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, რქაწითელის წვეწის შაქრანობა ცალკეული ადგილების და წლების მიხედვით საგრძობლად მერყეობს, სახელობრ, 18⁰/₆-დან 31,7⁰/₆-მდე, საკმაო მკვიანობის შენარჩუნებით.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. რქაწითელი ყურძნის უნივერსალური ჯიშია. იგი იძლევა თითქმის ყველა ტიპის ღვინოს, მაღალი ღირსების ყურძნის უელკოპოლო წვენს და ადგილობრივი მოხმარების კარგ სადესერტო ყურძენს.

მაღალი ღირსების თეთრი სუფრის ღვინოებს რქაწითელი თავის სამშობლო—ახეთში იძლევა. აქ ცალკეული მასივების პორიზონტალურ და ვერტიკალურ ზონალობასთან დაკავშირებით საგრძობლად იცვლება ღვინის ტიპი და მისი ხარისხი.

ამ მხრივ კახეთში გამოირჩევა მევენახეობის ორი დიდი მასივი—ალაზნის მარჯვენა მხარე ცივგომბორის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ფერდობებზე გაშენებული ვენახებით და ალაზნის მარცხენა მხარე მთავარი კავსიონის ქედის სამხრეთ ფერდობებზე გაშენებული ვენახებით.

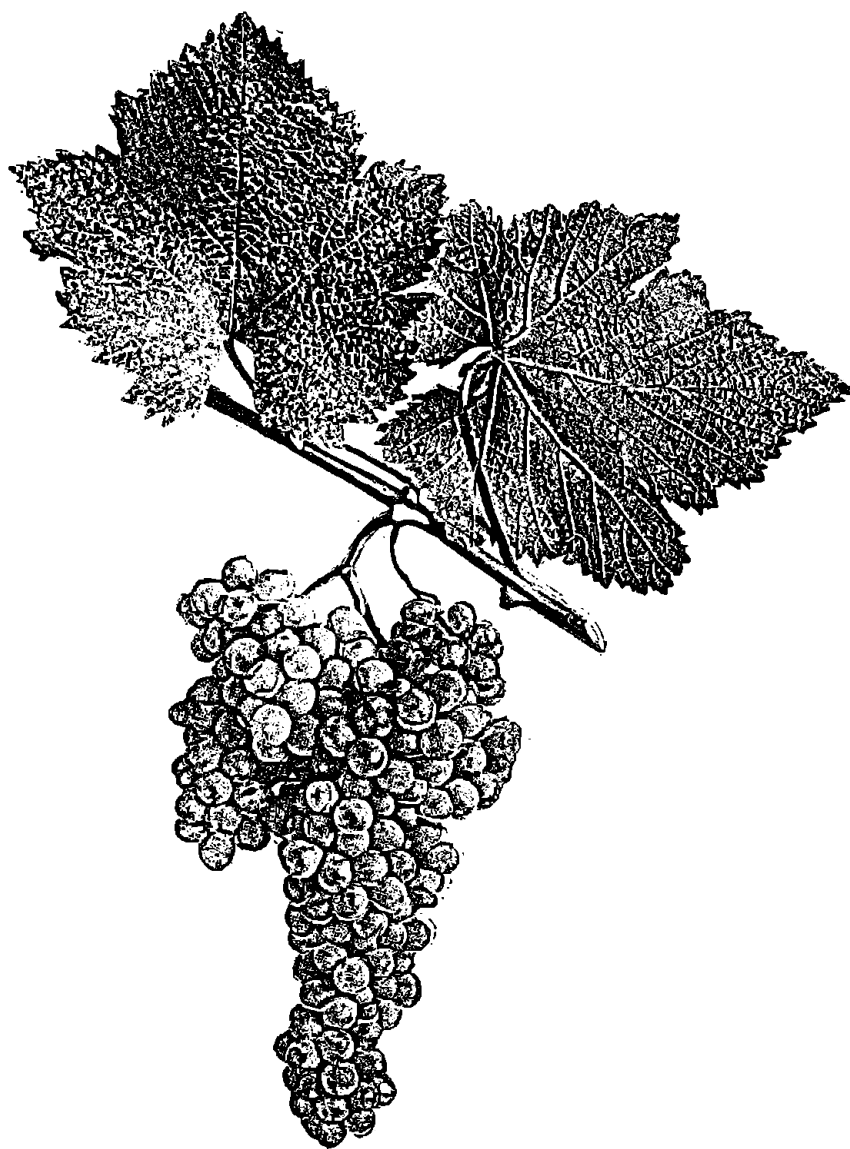
ალაზნის მარჯვენა მხარის ღვინოები ჩრდილო-დასავლეთითან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ გადნაცვლებისას, ვენახების ზღვის დონიდან სხვადასხვა სიმაღლეზე მდებარეობის გამო, საგრძობლად განსხვავებულია ერთმანეთისაგან. შედარებით უფრო ნაკლებ განსხვავდება ერთმანეთისაგან ალაზნის მარცხენა მხარეზე ამავე მიმართულებით მდებარე ვენახების ღვინოები.

ალაზნის მარჯვენა ნაპირი, კერძოდ, მისი ჩრდილო-დასავლეთი ნაწილი—ახმეტა—იყალბოს ზონა იძლევა დია ჩალისფერ-მომწვანო იერის, ნახ, პარმონიულ, მსუბუქ, ვერაპული ტიპის სუფრის ღვინოს. ამავე ზონაში კახური წესით დამზადებულ ღვინოებს, როცა განსაკუთრებით რქაწითელში შერეულია მწვანე ან ხიხვი, ახასიათებს ლამაზი ჩაის ფერი, სისრულე, პარმონიულობა და გაცილებით მეტი სინაზე ამავე ტიპის ბაკურციხის კარდანახს ან გურჯაანის ღვინოებთან შედარებით. შემდეგი ზონა—იყალბოდან მუკუნამდე (ამის ჩათვლით)—უფრო შინაარსიან, ვერაპული ტიპის სუფრის ღვინოებს იძლევა. ამ ღვინოებიდან გამოირჩევა კონდოლის, წინანდლის, კისისხევის, ქვემო ხოლანის, ვაზისუბნის და მუკუნის თეთრი სუფრის ღვინოები. ამ ღვინოებს ახასიათებს ღია მოოქროსფერო-მომწვანო იერი, სისრულე, ხილის ბუკეტი, სინაზე, პარმონიულობა, სიხალისე და მკირვოდენი პიკანტური სიმწარე გემოს მხრივ. ამ ღვინოების სიმაგრე უდრის 11—20⁰-ს და მკვიანობა 6—8⁰/₆-ს. დაახლოებით ამაირი კონდიციის, მხოლოდ უფრო ნახ, ვერაპული ტიპის თეთრ ღვინოს იძლევა რქაწითელი ალაზნის მარცხენა მხარეზე—ნაფარეულში, სანიორგოში, ართანაში, ენისელში და სხვაგან. ეს ღვინოები თავისი სინაზითა და სიმსუბუქით უფრო უახლოვდება რკინის და შაბლას ცნობილ თეთრ ღვინოებს.

სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ კიდევ შემდეგი გადნაცვლების შედეგად—მუკუნოდან ანაგამდე—ღვინოები იმდენად მდიდრდება სხეულითა და ალკოჰოლით, რომ ვერაპული ტიპისათვის შეუფერებელი ხდება. ეს ზონა იძლევა მაღალხარისხიან კახური ტიპის ღვინოს. განსაკუთრებით მაღალხარისხიანი ღვინო კარდანახის მიკრორაიონში დგება. მას ახასიათებს მუქი ჩაისფერი, ძლიერი ჯიშური არომატი და თავისებური ბუკეტი, სისრულე, სიძლიერე, პარმონიულობა და ოდნავი სიმწკლარტე გემოს მხრივ. ამ ტიპის ღვინის სიმაგრე აღწევს 13—14⁰-ს ხოლო მკვიანობა 4—5⁰/₆-ს არ აღემატება.

შაქრის დიდი რაოდენობით დაგროვების გამო ამავე ბაკურციხე—კარდანახისა და ანაგის ზონაში ხშირად ღვინო დაუღუღარი რჩება, რის გამოც აქ სამტრესტი უფრო ხშირად მაგარსა და სადესერტო ღვინოებს ამზადებს. მათ შორის აღსანიშნავია სამარკო ღვინო „ანაგა“ მადერის ტიპისა. იგი შეიცავს 19⁰ ალკოჰოლს, 4⁰/₆ შაქარს და 5—7⁰/₆ სიმჟავეს, აქვს კარგი მუქი ქარვისფერი შეფერვა და ტიპისათვის დამახასიათებელი გემო და არომატი. შემდეგ აღსანიშნავია „სამარ“ და „კარდანახ“ პორტვინის ტიპის. ეს ღვინოები მზადდება კარდანახის რქაწითელისაგან. პირველი შეიცავს 17⁰ ალკოჰოლს, 13⁰/₆ შაქარს, 5—7⁰/₆ სიმჟავეს, მეორე—18⁰ ალკოჰოლს, 10⁰/₆ შაქარს და 5—6⁰/₆ სიმჟავეს და ხასიათდება მუქი ქარვის ფერით, ტიპისათვის დამახასიათებელი გემოთი და თავლის ძლიერი იერით ბუკეტში. დაახლოებით ასეთივე თვისებების მქონეა „ხირსაჲ“. იგი მზადდება ხირსის რქაწითელისაგან.

გარკახეთში მაღალხარისხიან სუფრის ღვინოს იძლევა რქაწითელი საგარეჯოს რაიონში. აქ განსაკუთრებით გამოირჩევა მანავის მიკრორაიონის ვერაპული ტიპის მსუბუქი სუფრის ღვინოები. მანავის რქაწითელი ხასიათდება მოოქროსფერო მომწვანო იერით, თავისებური ხილის ბუკეტით, სინაზით, სიმსუბუ-



ბაჭყალი — რაჭთელი

ით, ჰარმონიულობით და სასიამოვნო გემოთი. თავისი ტიპით მანაეის რქაწითელი მეტად ახლოს დგას-
ქამავე ჯიშის ნაფარეულ-ართანა-ენისკლისა და იყალთოს უბნის ლეინოებთან, რომლებიც თავისი სიმ
სუბუქით, სინაზითა და ძლიერი არომატით უფრო ახლოს დგანან შაბლის ცნობილ თეთრ ლეინოებთან.

რქაწითელი მეტად მაღალი ღირსების უაღკობლო ყურძნის წვეს იძლევა. ამ მხრივ გამოცდილი
მრავალი ჯიშისაგან იგი პირველია მწიანესთან ერთად. თავისი ლამაზი მოყვითალო-ოქროსფერით, სასია-
მონო გემოთი და ძლიერი ჯიშური არომატით, ასეთივე მაღალი ღირსების ყურძნის წვეს იძლევა რქა-
წითელი უკრაინისა და აზერბაიჯანში, კირკობადალში, მევენახეობის საცდელ სადგურზე, 1938 1939 წლებ-
ში გამოცდილ ჯიშთაგან რქაწითელის ოთხმა ნიმუშმა. მიიღო ხუთბალანი შეფასების დროს 4,4 ბალი,
რის საფუძველზედაც სადგური თელის რქაწითელს ერთ-ერთ საუკეთესო ჯიშად სუფრისა და სადესერტო
მაღალხარისხოვანი ყურძნის წვენის დასამზადებლად, ასეთივე მაღალი შეფასება მიიღო რქაწითელმა უკრაინაში.
1934 და 1936 წელს დამზადებულმა ყურძნის წვენმა მიიღო 8 და 7,75 ბალი და მაღალი დეგუსტაციური შეფა-
სება: შეფერვა მოოქროსფერო-ყვითელი, თავისებური სასიამოვნო არომატი, გემო სრული და მეტად სასიამოვნო.

დასასრულ, აღმოსავლეთ საქართველოში რქაწითელი ძირითადი სადესერტო (სუფრის) ჯიშია, იგი
ინხარება მთელი სეზონის განმავლობაში არა მარტო როგორც საქმელი ყურძენი, არამედ დიდი რაოდენ-
ობით ინახება საზამთროლოდ. რქაწითელიისაგანვე მზადდება საოჯახოდ ბადგი, ჩამიჩი, ჩურჩხელა, თათა-
რა და სხვადასხვა ტკბილეული.

საერთოდ, რქაწითელი, რომელსაც ლამაზი გარეგნული შეხედულება (მოზრდილი, საშუალო სიმკე-
რივის მტეენები, საშუალო ზომის ოვალური მოვარდისფერო-ყვითელი მარცკლებით) და სასიამოვნო ჰარ-
მონიული გემო აქვს, არამც თუ არ ჩამოუვარდება საყოველთაოდ ცნობილ სუფრის ყურძნის ჯიშს შეს-
ლას, არამედ სჯობნის კიდევ მას ყველა მაჩვენებლის მიხედვით. ერთადერთი ნაკლი რქაწითელისა ისაა,
რომ იგი აღევ შვიფდება. ყველა ამის გამო, რქაწითელი თავისუფლად შეგვიძლია მივიჩნიოთ ადგილო-
ბრივი მოზმარების კარგ სადესერტო ყურძნის ჯიშადაც.

აზერბაიჯანში, ძირითადი კროვებალისა და შამქორის რაიონებში, რქაწითელი იძლევა მაღალხარის-
ხაუნ მშრალ სუფრის ლეინოს. აზერბაიჯანის სამტრედიის მეურნეობებში კარგი ღირსების მშრალი სუფ-
რის ლეინო დგება საბჭოთა მეურნეობა „პროვანზალნოეში“, „ყარაჩანახში“ და მესამე საბჭოთა მეურნეო-
ბაში. ამ მეურნეობათა ლეინოებიდან ყველაზე მაღალი შეფასება (6,9 ბალი) მიიღო მესამე საბჭოთა მეურ-
ნეობის რქაწითელმა. იგი დახასიათებულია, როგორც „გამჭვირვალე, ლამაზი-მოოქროსფერო, სრული, ჰარ-
მონიული, რქაწითელისათვის დამახასიათებელი ლეინო“. აზერბაიჯანის მშრალ სუფრის ლეინოებს, კახეთის
ამავე ტიპის ლეინოებთან შედარებით, აკლიათ სისრულე და ლეინის შემადგენელი ნაწილების ჰარმო-
ნიულობა.

რქაწითელის ქაქის აზერბაიჯანში წარმატებით იყენებენ კახური ტიპის ლეინის მისაღებად. ამ მიზნით
მთავარი ჯიშის ბოიან-შარის წვეს აძლუდებენ რქაწითელის ტიპაზე და იღებენ კარგად-გამოსახული კახუ-
რი ტიპის ორდინარულ ლეინოს.

უკეთეს შედეგებს იძლევა რქაწითელი მავარი და სადესერტო ლეინოების დამზადებისას. ამათგან აღ-
სანიშნავია სადესერტო ლეინო „ყარაჩანახი“. იგი მზადდება ნაგვიანვე და კრეფილი რქაწითელისაგან საბ-
ჭოთა მეურნეობა ყარაჩანახში. ლეინო ტოკაის ტიპისაა, შეიცავს 16% ალკოჰოლს, 18% შაქარს და
5 - 6% სიმკვლე და აქვს ღია ჩაღისუერი, დამახასიათებელი ბუკეტი, სისრულე, ჰარმონიულობა და თაფ-
ლის იერი გემოს მხრივ. ბაიან-შირისთან ნარევე რქაწითელს იყენებენ მეორე საშარკო ლეინის „აქსტა-
ვის“ დასამზადებლადაც.

სომხეთში რქაწითელი ერთ-ერთ საუკეთესო ჯიშად ითვლება მშრალ და სადესერტო სუფრის ლეინო-
ების დამზადებისათვის. მშრალი სუფრის ლეინოების დასამზადებლად რქაწითელს კრეფენ აღრე, როცა მი-
სი შაქარიანობა 19—20%-ის უდრის, ხოლო მეკვიანობა არანაკლებია 5—6%-ისა. მაღალი ღირსების
სუფრის ლეინოები დგება ძირითადად სომხეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთ (საქართველოს მომიჯნავე) რაიონებ-
ში, არარატის ვაკეზე რქაწითელი იძლევა კარგი სადესერტო ტიპის ლეინოებს. ამ მხრივ რქაწითელს სომ-
ხეთში კარგი პერსპექტივა აქვს.

უკრაინაში რქაწითელი ძირითადად მევენახეობის ინსტიტუტის საცდელ ნაკეთებზეა გაშენებული.
ამ ნაკეთებიდან დამზადებული მშრალი სუფრის ლეინო ხასიათდება „მოოქროსფერო-მომწვანო იერით, სა-
სიამოვნო ჯიშური არომატით, საკმაო სისრულით, ჰარმონიულობით და სიხალისით, ხანდახან შესამჩნევია
ზედმეტი ალკოჰოლიანობა.“ საერთოდ, სხვადასხვა დროს დაკრეფილი რქაწითელი იძლევა მასალას სხვა-

დასხვა ტიპის ლენინსათვის: ნადრეველ დაკრეფილი ყურძენი იძლევა მასალას სუფრის ლენინებისათვის და ნაეციანეველ დაკრეფილი სადესერტო ლენინებისათვის.

რქაწითელის ლენინის მაღალი ხარისხი, მისი სინაზე და კარგად გამოსახული ჯიშური არომატი პერსპექტიულად ხდის მას უკრაინაში შამპანურის წარმოებისათვის. ამ მიზნით რთელის ნადრეველ ჩატარებამ 1937 წლის 13/IX შედეგად მოგვცა 18,9% შაქარი და 10,65% სიმკვლე, ხოლო 1939 წლის 11/IX — 18,9% შაქარი და 12,50% სიმკვლე. 1937 წლის მოსავლის საშუალოდ მასალა სადევუსტაციო კომისიამ ასე შეაფასა: „შეფერვა კარგია, კოუცეს და ტანის ბუეკეში კარგად გამოსახულია ჯიშის ძლიერი არომატი. კოუცეს ბუეკეტი ემსგავსება რაინის ახალგაზრდა ლენინის ბუეკეტს. მკვავიანობა საკმარისია. გემო პარმონიული და ნაზი, თავისებური ძვირფასი ორიგინალობით. არატიპიური შამპანური მასალაა“.

1936 წლის მოსავლის წმინდა რქაწითელისაგან უკრაინის მევენახეობის ინსტიტუტის მიერ დამზადებული შამპანური სადევუსტაციო კომისიამ შექმენაირად შეაფასა: „რქაწითელიდან დამზადებული შამპანური ლენინი ხასიათდება სპეციფიკური ბუეკეტით. ჯიში უდავოდ საყურადღებოა. ბალი 6,9“.

კარგ შედეგებს იძლევა რქაწითელი რუსეთში. ორჯონიკიძის მხარეში დაკრეფის დროს შესაბამისად რქაწითელისაგან მზადდება სუფრის მშრალი და სადესერტო ლენინი. ადრე დაკრეფილი ყურძნისაგან დგება ოდნავ მომწკლარტო, სრული, პარმონიული მკვავიანობის მქონე ხარისხოვანი სუფრის ლენინი, ხოლო გვიან დაკრეფილი ყურძნისაგან ამზადდებიან ტუკაის ტიპის მაღალხარისხოვანი სადესერტო ლენინი, რადგანაც ტუკილის შაქარიანობა თავისუფლად აღწევს 25%-ს, ხოლო მკვავიანობა 5—6% ზე ქვევით არ ეცემა. ორჯონიკიძის მხარეში რქაწითელისაგან ძირითადად მაღალხარისხოვანი სადესერტო ლენინი მზადდება. ამ მხარეში კარგად ცნობილი სამარკო ლენინი „სადესერტო რქაწითელი“ მზადდება წმინდა რქაწითელისაგან. იგი, ჰუკაზე დაყენებული და შემდეგ დასპირტული, იძლევა ნამდვილ ტუკაის ტიპის ლენინს. იყენებენ რქაწითელს, დაახლოებით 10—15%-ის რაოდენობით, აგრეთვე მაღალი ღირსების თეთრი პორტეცინის დამზადებისას.

უზბეკეთში რქაწითელისაგან სადესერტო და მშრალი სუფრის ლენინი მზადდება. სუფრის ლენინი, ყურძენში შაქრის დიდი რაოდენობით (31,7%-მდე) დატარების გამო, არ გამოდის მაღალხარისხოვანი: იგი სრულად ვერ დეიდდება და მიიმევა, რადგანაც ზედმეტად მდიდარია სხეულით. ამიტომ უზბეკეთში რქაწითელისაგან უმთავრესად მზადდება სადესერტო ლენინი, რომელიც აღნიშნული მიზეზების გამო მაღალხარისხოვანი დგება. ლენინი შეიცავს 15—16% ალკოჰოლს, 16—20% შაქარს და აქვს ლამაზი მოკეს როსფრო შეფერვა, ჯიშისათვის დამახასიათებელი სურნელოვანება და სრული პარმონიულობა გემოსი. დაძველებისას ლენინის ხარისხი საგრძნობლად უმჯობესდება: შეფერვა ხდება უფრო მუქი და ბუეკეტში თაფლის იერი ვითარდება. ლენინი უდავოდ მაღალი ღირსებისაა და სადევუსტაციო კომისიების სხლომებზე ხშირად იღებდა მაღალ შეფასებას (9 ბალს).

ყირიმში რქაწითელი იშვიათია. მისგან ამზადდებიან სადესერტო ლენინი, მაგრამ მისი ხარისხი საშუალოზე მაღალი არაა.

რქაწითელის ლენინის მაღალი ღირსების, სხვადასხვაგვარობის და მისი ქიმიური ბუნების გაცნობის მიზნით ქვემოთ მოყვანილია მაჩვენებლები ჯიშის გაერკელების ადგილებში დამზადებული ლენინის ქიმიური შემადგენლობის შესახებ. ეს მაჩვენებლები მოყვანილია ლენინის ძირითადი ტიპების: შამპანურის, სუფრისა და სადესერტო მიმართულების ლენინების ქიმიური ბუნების დასახასიათებლად. როგორც ცხრილიდან ჩანს (იხ. გვ. 92 ცხრ. 6), რქაწითელის ლენინები, ცალკეული ტიპების მიხედვით, საგრძნობ ცვალებადობას განიცდიან იმის მიხედვით, თუ რაიონის როგორ ეკოლოგიურ პირობებში არიან დამზადებული. ამასთან ერთად, აღსანიშნავია ჯიშის მდიდარი ქიმიური ბუნება: სხეულთან შეფარდებული ალკოჰოლიანობა და მკვავიანობა.

მდიდარი ქიმიური ბუნების შესაბამისად მაღალია რქაწითელის ლენინების ორგანოლექტიკური თვისებებიც. როგორც რესპუბლიკური, ისე საკუთრივ სადევუსტაციო კომისიის მთელ რიგ სხლომებზე რქაწითელი მუდამ მაღალ შეფასებას იღებდა. თქმულის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერი ცენტრალური სადევუსტაციო კომისიის იმ სხლომის ოქმიდან, რომელიც შედგა 1946 წლის 11 აპრილს ქ. მოსკოვში საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მიერ დამზადებული ლენინების შესაფასებლად (იხ. გვ. 99. ცხრ. 7). ჯიშური არომატი რქაწითელის ახალგაზრდა ლენინებში სუსტად არის გამოხატული, მხოლოდ დაძველებისას ლენინებში ვითარდება ნაზი, სასიამოვნო ძლიერი ბუეკეტი, საწყისი მაღალი გემოვნური პარმონისა. ასევე იცვლება დაძველებისას ლენინის შეფერვა, იგი მომწვანო-ჩალისფერის ნაცვლად იქნის მოკრისფრო იერს.

რკაწითელის ღვინის კიმიური ანალიზების მაჩვენებლები

ცხრილი 6

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დამზადების ადგილი	მისაღწის წელი	კვთარი წონა	ალკოჰოლი მიწურულში %/კვინი-	გ რ ა მ ე ბ ი მ ვ ი ტ რ შ ი											
				საქროი ტიტრი რეზულტი	მჭროლევი სიმკვე	ტყვრკაქუტი	ღვინის სიმკვე	შუკარი	მორიშლევი ნოტიოებანი	ნაკარი	ნაკრის ტურტაონობა	ვოგირდის სიმკვე	ფოსფორის სიმკვე	გლიცერინი	შენიშვნა
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16

ა. შამანური ღვინო—შასალები

1	ქართლი, ს. ქსოერისი	1938	—	11,2	6,59	0,55	24,96	—	1,5	—	—	—	—	—	5,36	საიდ. ნიმუშები
2	" " ზღაიანი	1939	—	11,1	6,89	0,77	19,68	—	0,75	0,2	—	—	—	—	4,9	
3	კახეთი, ახმეტა	1937	0,9931	11,9	6,0	0,86	22,0	—	0,74	0,31	1,24	—	—	—	8,4	
4	" " ივალთო	1937	0,9953	10,7	7,9	0,88	21,0	—	0,92	0,21	1,52	—	—	—	9,3	
5	უკრაინა, ოდესა, კიუუე	1937	0,9947	11,2	9,8	0,86	24,5	4,58	1,5	0,21	—	—	—	—	—	
6	" " ტაი	1937	0,9920	13,0	8,6	0,59	22,5	3,63	1,0	0,24	—	—	—	—	—	
7	" " კიუუე	1939	0,9945	10,5	9,35	0,56	21,9	—	0,7	—	—	—	—	—	—	

ბ. სუფრის მშრალი ღვინოები

8	კახეთი, ვ წლის საშ.		0,9933	11,98	5,01	0,92	21,6	1,02	0,67	2,20	2,17	2,92	—	—	5,79
9	" " მაქსიმუმი		0,9949	15,34	9,17	1,67	43,1	4,6	1,12	7,65	6,97	6,22	—	—	12,85
10	" " მინიმუმი		0,9900	8,20	2,07	0,11	16,0	0,34	0,0	0,31	1,06	1,12	—	—	3,94
11	რკაწითელი ვურჯაან-სა	1938	0,9943	11,30	6,30	0,5	24,1	0,60	0,095	2,91	0,6	—	0,184	0,29	7,85
12	" " წინანდლისა	1939	0,9941	11,55	6,28	0,6	24,78	1,70	0,100	2,47	0,91	—	0,211	0,32	7,75
13	" " ნაფარულისა	1932	0,9940	10,58	6,12	0,94	20,58	2,09	0,49	2,18	2,53	2,31	—	—	6,17
14	უკრაინა, ოდესა, საშუალ.	5 წლის	0,9923	12,2	7,1	0,70	21,0	3,25	1,26	0,21	—	—	—	—	—
15	უკრაინა მაქსიმუმი		0,9938	14,9	8,1	1,32	25,6	3,72	1,90	0,25	—	—	—	—	—
16	" " მინიმუმი		0,9910	10,8	5,2	0,37	16,3	2,77	1,00	0,17	—	—	—	—	—
17	დაღესტანი, დერბენდისა საშუალო	8 წლ.	0,9977	11,0	6,6	0,53	21,6	1,98	1,68	0,32	—	—	—	—	7,0
18	ახერბაიჯანი, კიროვბადი	5 წ.საშ.	0,9937	12,6	6,9	0,79	22,9	2,61	—	0,79	2,08	2,45	0,39	0,203	—
19	" " მაქსიმუმი		0,9958	15,3	9,2	1,09	28,2	4,63	—	1,83	2,96	3,16	0,53	0,393	—
20	" " მინიმუმი		0,9913	9,6	4,9	0,48	17,9	1,28	—	0,32	1,45	1,47	0,14	0,114	—
21	სომხეთი, ალავერდის რ-ნი	5 წ.საშ.	0,9928	11,3	6,4	0,61	22,0	1,36	0,84	0,25	1,73	2,40	—	—	9,2

გ. ხადგურთო ღვინოები

22	კახეთი, საამო № 4	1940	1,088	17,0	5,8	0,79	13,50	0,5	132,00	0,75	3,9	—	0,225	0,43	4,8
23	" " " "	1941	1,036	16,9	3,5	0,9	14,72	1,23	130,00	1,33	1,00	—	0,223	—	4,0
24	" " " "	1943	1,038	17,4	3,9	0,9	14,47	1,30	132,0	1,38	1,40	—	0,295	0,8	5,0
25	ახერბაიჯანი, კიროვბადი	5წ.საშ.	1,0667	15,6	4,7	0,36	21,7	2,04	196,9	0,55	2,03	2,69	0,304	0,270	—
26	" " მაქსიმუმი		1,0351	19,7	6,9	0,87	32,7	3,83	257,7	1,59	3,0	3,76	0,467	0,555	—
27	" " მინიმუმი		1,0465	14,1	3,3	0,13	14,7	0,93	150,4	0,14	1,24	1,51	0,112	0,155	—
28	უხბეკეთი, საპარჯანდი	1931	1,0720	15,3	2,9	0,69	—	1,25	225,3	—	0,21	—	—	—	—
29	" " " "	1931	1,0240	16,1	3,5	0,92	—	1,23	108,0	—	0,44	—	—	—	—

ამონაწერი სადგურტციო კომისიის 1946 წ. 11 აპრილის სხდომის ოქმიდან რკაწითელის ღვინის ხარისხის შეფასების შესახებ

ცხრილი № 7

ღვინის ჯიშის და ადგილის დასახელება	მოსავლი წელი	საშუალო ბალი	ღვინის ორგანოლექტიური შეფასება
1 რკაწითელი ივალთოდან კახურად	1944	8,8	ღია ვარდისფერი, არომატი ჯიშური, გემო ნახი, რბილი სასიამოვნო სიმწკლარით
2 რკაწითელი ივალთოსი--პარტოანის ნაკეთიდან	1943	8,2	ჩალსეფი მოკარდისფრო ივით. დამახასიათებელი არომატი, გემო რბილი კარგი ტანინიანობით
3 რკაწითელი ახმეტიდან	1945	8,5	იშვითი არომატი. გემო არამარნიული
4 " " კარდანახისა, წარადიდან კახური ტიპისა	1945	7,8	შეფერვა მუქი ოქროსფერი. არომატი დამახასიათებელი, სსიამოვნო გემო, მარბინიული, სსიამოვნო სიმწკლარით.
5 რკაწითელი კარდანახის წარადიდან ძველ-ბუთი წესით	1944	8,9	ღია ვარდისფერი, არომატი სასიამოვნო ჯიშური, სრული რბილი გემოსი, მჭროლევის ოდნავი ივით

ზოგიერთ წლებში ცალკეულ ადგილებში რქაწითელი იძლევა უაღრესად მაღალხარისხოვან ვერპუ-ლი ტიპის ლეინოს, რომელიც თავისი მაღალი ღირსებით არ ჩამოუვარდება მსოფლიოში განთქმულ რა-ინისა და ბორდოს ლეინოს.

დასასრულ, უნდა აღინიშნოს ზოგიერთ რაიონში რქაწითელის ლეინის განსაკუთრებული სიმსუბუქე, სინაზე და სიხალისე, რაც იძლევა საშუალებას მისი ფართოდ გამოყენებისას შამპანურ მეღვინეობაში. ასეთ რაიონებზე ითვლება საქართველოს გარეთ. უკრაინა, საქართველოში კი ქართლი, გარეკახეთი და, ნაწი-ლობრივ, შიგა კახეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთი ნაწილი — თელავი-იყალთო-ახმეტის ზოლი. ამ ზოლში მე-ვენახეობის ინსტიტუტის მიერ დამზადებულმა საცდელმა შამპანურმა მაღალი შეფასება (8,4 ბალი) მიიღო 1946 წ. ქ. მოსკოვში.

ვარიაციები და კლონები. რქაწითელი ღარიბია ვარიაციებით საუერაჟსა და მჭუნესთან შე-დარებით. ზ. ჯარჯაძის მიერ 1876 წ. მითითებული ვარიაციები დედალი და მამალი რქაწითელის სა-ხელწოდებით, მისივე დახასიათებაზე დაყრდნობით, შეიძლება გაიგივებულ იქნეს პირველი ახლა გავრცე-ლებულ ჩვეულებრივ რქაწითელთან, ხოლო მეორე წერილობრივად ვარიაციასთან. ხანგრძლივი მუშაო-ბის შედეგად მევენახეობის ინსტიტუტში შექმნ. კანდ. ვ. ლოლაძის მიერ გამოვლინებულია და გამარე-ლებულია კლონთა გამოსადეგლ ნაკვეთზე შემდეგი ვარიაცია და კლონები:

1. ვარიაცია. წვრილმარცვალა. რქაწითელი დახასიათება პატარა ზომის სამწკვირთიანი ფოთლებით, მტევანი საშუალო ზომისა აქვს, მარცვლი წვრილი. მცირემოსავლიანი ვარიაციაა. გვხვდება თითო-ორო-ლა ეახის სახით საწარმოო ვენახებში.

2. კლონი № 67. ხასიათდება ძლიერ წვრილი მარცვლებით; ჩვეულებრივი სიგრძის მტევანზე ივი-თარებს 5-6 ნორმალური ზომის მარცვალს, დანარჩენები წვრილი, განუვითარებელი რჩება. ამ წვრილ-მარცვლიანობას იგი შეეჯერად ინარჩუნებს და შესაძლევს თაბაშიაც იგივე თვისებები შეიქმნ, როგორც სა-წარმოო ვენახში ჰქონდა. უარყოფითი მოდგმა, სელექციის ჩატარებით განდევნილი უნდა იქნეს ჩვენი ვე-ნახებიდან.

3. კლონი № 66. ხასიათდება პატარა ზომის სამწკვირთიანი ფოთლებით. განირჩევა სხვა მოდგმებისა-გან ნემსისებრ წაწვეტებულ კბილანებით და აჩანარმალური ყვილიანობით, რომლის შედეგად მტევანზე რჩება მხოლოდ რამდენიმე მარცვალი. ძლიერ მცირემოსავლიანია, სელექციის წარმოებით განდევნილი უნდა იქნეს ჩვენი ვენახებიდან.

4. კლონი № 48. მაღალმოსავლიანი მოდგმა. მორფოლოგიური ნიშნებით არ განსხვავდება ჩვეუ-ლებრივი რქაწითელისაგან და ახასიათებს ყოველწლიურად მაღალი მოსავლიანობა. კლონთა დადგენის ნაკვეთიდან იგი გადატანილია კლონთა გამოსადეგლ ნაკვეთზე, სადაც განმეორებით დადასტურდა მისი მაღალი საშუალო თვისებები. ეს მოდგმა მრავლდება და 1950 წლიდან გადატანილი იქნება წარმოება-ში საბოლოოდ შესაწავებლად და წარმოების პირობებში დასაწერად.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარჩენება

რქაწითელი კახეთის ეახის მთავარი საწარმოო ჯიშია. იგი გავრცელებულია საბჭოთა კავშირში მე-ვენახეობის თითქმის ყველა რაიონში. მარტო კახეთში, 1940 წლის აღწერის თანახმად, მას ექირა 11,394 ჰექტარი, ანუ მთელი ფართობის 75%, ხოლო საბჭოთა კავშირში 15000 ჰექტარზე მეტი.

რქაწითელის ასეთი ფართო გავრცელება გამოწვეულია მისი მაღალი საშუალო-ტექნოლოგიური თვისებებით, რომელთა შორის აღსანიშნავია: ჯიშის შედარებითი მაღალი მოსავლიანობა, რასაც იგი ინარჩუნებს მისი გავრცელების თითქმის ყველა რაიონში; ვარჯიშო პირობებისაღმე შეფუთვის კარგი უნა-რი, რაზეც გამოიყვია მისი მუტად ფართოდ გავრცელება; ზაჟიშის ყინვების მიმართ დიდი გამძლეობა, რი-თაც რქაწითელი არ ჩამოუვარდება ყინვების მეტად გამძლე, მევენახეობის ჩრდილოეთ რაიონების ჯიშებს: რისლინგს, პინოს და სხვებს; მილდიუმის მიმართ შედარებით კარგი გამძლეობა; დიდი გამძლეობა ფილო-ქსერის მიმართ. ევროპულ ჯიშებს შორის იგი ამ მხრივ ყველაზე მეტად გამძლე ჯიშთა ჯგუფს მიეკუთვნება; პროდუქციის მაღალი ღირსება და მისი მრავალმხრივი გამოყენების შესაძლებლობა: იგი იძლევა მაღალი ხა-რისხის ევროპული ტიპის მშრალ სუფრის ლეინოს (საქართველოში — კახეთი, აზერბაიჯანი, უკრაინა, სომ-ხეთი), იშვიათი ღირსების კახური ტიპის ლეინოს (კახეთი; იყალთო, ქისტაური, კარდანახი), მაღალი ღი-რისების სადესერტო ლეინოს (საქ. — კახეთი; აზერბაიჯანი, უზბეკეთი, ორჯონიკიძის მხარე), კარგ მასალას საბჭოთა შამპანურისათვის (უკრაინა, საქ. — ქართლი, ნაწილობრივ კახეთი) და ადგილობრივი მოხმარების სადესერტო ყუჩქენს (ძიითადად აღმოსავლეთ საქართველოში).

განსაკუთრებით მაღალხარისხოვან ევროპული ტიპის მშრალ სუფრის ლეინოს, რომელმაც ასახელა

კახეთი, რქაწითელი იძლევა ახმეტის, იყალთოს, წინანდლის, ვაზისუბნის, ართანის, ნაფარეულის, ენისელის და მანავის მიკროუბნებში, ხოლო საუკეთესო კახური ტიპის ლენოს — თელავ-ახმეტის ზოლზე და კარდანახის მიკრორაიონში. ზოგიერთ წლებში ამ ადგილებში რქაწითელი იძლევა ევროპული ტიპის ლენოს იშვიათ ნიმუშებს, რომლებიც არაფრით არ ჩამოუვარდებიან მსოფლიოში ცნობილ რაინისა და ბორლოს თეთრ ლენოებს.

ჯიშის უარყოფით თვისებებს შორის დასახელებული უნდა იქნეს ის ფაქტი, რომ იგი შედარებით სუსტად უძლებს ნაკარს, განსაკუთრებით აზერბაიჯანისა და დღესტნის სარწყავ ევნახებში; და ახალი ლენოების ოდნავი პიკანტური სიმწარე და შედარებით სუსტი არომატიულობა. ეს ნაკლოვანებები შედარებით ადვილი გამოსასწორებელია. პირველის გამოსწორება შეიძლება ერთი დამატებითი წამლობის ჩატარებით სარწყავ რაიონებში, ხოლო მეორის — ყურძნის უფრო სწრაფი და ფაქიზი გადამუშავებითა და მწვანის ყურძნის მიმატებით, რომელიც სიმწარის გაქრობის გარდა შემატებს ლენოს არომატსა და სუნაზეს.

ჯიშში უდავოდ პერსპექტულია საბჭოთა კავშირის რიგი რაიონისათვის. რქაწითელი შეტანილია სომხეთის, აზერბაიჯანის, დღესტნის, უზბეკეთის, ტაჯიკეთის, თურქმენეთის, ყაზახეთის, ორჯონიკიძის მხარის და ყირგიზეთის სტანდარტულ ასორტიმენტში.

Р К А Ц И Т Е Л И

Лист. Вполне развитые темно-зеленые листья средних размеров (18—19 см.). Листовая пластинка округлая, с незначительным колебанием, чаще в сторону овальной, реже или поперек — овальной формы. Поверхность листовой пластинки сетчато-морщинистая, реже она бывает мелкопупырчатой. Число основных долей три, реже встречаются и пятилопастные, еще реже почти цельные листья. Листовая пластинка, благодаря отгибанию долей, принимает воронковидно-желобчатую форму.

Верхние вырезки по глубине рассеченности листовой пластинки варьируют от мелких до глубоких. Чаще всего встречаются вырезки средней глубины. Форма вырезок, в зависимости от их глубины, также варьирует от едва намеченных, щелевидных, до закрытых (вырезок) с ящевидным просветом и округлым дном. Чаще всего встречаются открытые вырезки лировидной формы, реже щелевидные вырезки с почти параллельными сторонами, и еще реже встречаются вырезки в виде входящего угла. Очень редко лировидные вырезки снабжены одноузбычатым дном.

Нижние вырезки по глубине рассеченности листа менее варьируют. Обычно, они бывают мелкими, реже достигают средних размеров. По форме эти вырезки щелевидные либо имеют форму входящего угла.

Черешковая выемка обычно глубокая. По форме она варьирует от открытой лировидной с острым дном до широкой стрелчатой выемки. Чаще всего встречаются лировидные выемки с острым дном, реже широко сводчатые с острым, либо округлым дном.

Зубцы. Обочечные зубцы долей, обычно треугольные с острой вершиной, реже они треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Краевые зубцы односторонне-выпуклые, лировидные, реже двусторонне-выпуклые с острой вершиной.

Опушение нижней поверхности листа, обычно, слабое, паутинистое легко стирающееся пальцем. Наряду со стелющейся паутинкой, вдоль нервов листа рассеяны очень редкие щетинистые волоски, в особенности на листьях младшего яруса.

Черешок листа обычно короче, реже он равен длине срединного нерва. Черешок голый, окрашен в слабо вишню-красный цвет с прозеленью, иногда эта окраска переходит и на первый лист, в особенности у места их расхождения.

Цветок. Цветок обоеполый, нормального строения с хорошо развитой завязью и тычинками. Тычинки прямостоячие, в количестве пяти, реже шести в цветке. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,0, реже это отношение достигает 1,25.

Пестик правильной — конической формы, постепенно переходящий в столбик с округлым рыльцем. Иногда столбик изогнут в одну из сторон.

Гроздь. Обычно, грозди Ркацителли бывают средних размеров (16 × 8 см.). Отдельные плоночные грозди достигают длины 22 см. при ширине 10 см. Форма гроздей значительно варьирует. Чаще всего встречаются грозди цилиндрико-конические и цилиндрические, реже крылатые и конической формы. Крыло грозди достигает от одной до двух третей размера основной грозди. Часто крылья отходят от основания

ножки грозди, вследствие чего получаются как бы двойные грозди. В большинстве случаев грозди средние-плотные, реже встречаются как более плотные, так и рыхлые. Средний вес грозди составляет 160—200 гр.; отдельные, полпопенные грозди достигают веса 300—400 гр.

Наличие в грозди партенокарпичных ягод характерно для сорта, в зависимости от метеорологических условий года, процент партенокарпичных ягод не превышает 5—10%^{0/0}. Длина ножки ягоды в среднем варьирует от 3 до 5 см. Ножка грозди к моменту зрелости винограда деревенеет от середины к основанию и окрашивается в цвет чубука. Ножка ягоды зеленая. Длина ножки с подушечкой колеблется в среднем от 3,5 до 7,0 мм. Подушечка бородавчатая, широко-копической формы.

Ягода. В грозди более половины ягод крупного размера. Размер ягод значительно варьирует. В большинстве случаев ягоды бывают средних размеров, с варьированием длины в пределах—от 1,68 до 1,92 см. и ширины от 1,56 до 1,80 см. Размер крупных ягод колеблется в длину от 1,80 до 2,08 см. при ширине 1,70 до 1,80 см. Форма ягод овальная, с наибольшей шириной по середине, ягоды симметричные, конец ягод округлен. В редких случаях встречаются односторонне развитые и округлые ягоды. Окраска ягод золотисто-желтая с коричневатым пятнами загара с солнечной стороны. В некоторых районах (Дзвели-Аната, Бардапах и др.) по пагорной и неполной полосе, грозди Ркацители приносят красную красновато-розовую окраску ягод. Кожица ягод тонкая, но прочная, легко отделяющаяся от мякоти. Мякоть среднесочная, распаивающаяся. Сок бесцветный, гармоничный, вкус приятный, без особого сортового аромата. Коэффициент семян в ягодах варьирует от 1 до 4. Так, ягоды с одним семечком составляют 36%, с двумя—50%, с тремя 16,6% и с четырьмя—3,4%^{0/0}. В среднем на ягоду приходится около двух семян.

Семя. Это семя округло-продолговатой формы постепенно суживающееся к клювику. Окраска семени серо-желтая с оранжевым оттенком в клювику. Длина семени вместе с клювиком равна 6—7 мм. при ширине 3—4 мм. Халаза тела семени выгнута, округло-продолговатой формы с вдавленной серединой. Верхняя бороздка узкая, глубокая, разделяющая широкую часть семени на две половинки. Ложбинка от халазы к клювику заметна в виде хорошо очерченного углубления. Брюшная сторона семени неравномерно развита—клевчатая. Семянной шов тонкий, приподнят в средней части и хорошо заметен на всем протяжении до перехода в клювик. Бороздки на брюшной стороне хорошо заметны, лежат в разной плоскости и идут параллельно одна к другой. Клювик узкоцилиндрической формы, заострен и загнут на брюшную сторону. Длина клювика равна 1,5 мм, при ширине 1,0 мм. Клювик в отличие от тела семени орашен в орашевый прст.

Ркацители—стандартный, высококачественный сорт белых столовых вин Кахетии. Распространен почти во всех виноградных районах СССР. По учетным данным 1940 года только в Кахетии он занимал 11.394 га или 75%^{0/0} всей площади. В Советском Союзе он является наиболее распространенным сортом, занимает более 15.000 га площади. Столь значительное распространение сорта вызвано его высокими хозяйственно-технологическими свойствами, среди которых особо важными являются: его сравнительно высокая урожайность почти во всех районах его распространения, хорошая приспособленность к различным условиям среды, относительно высокая устойчивость против филлоксеры, причем по этому признаку сорт относится к группе наиболее устойчивых сортов европейского винограда; высокая устойчивость к зимним морозам, не уступающая наиболее холодостойким северным сортам винограда: Ризлинг, Пино и др.; высокое качество продукции и пригодность сорта для различных типов вин: сухого столового вина европейского типа (Грузия—Кахетия, Азербайджан, Украина); для местного кахетинского типа (Кахетия); для крепких и десертных вин (Грузия—Кахетия, Азербайджан, Узбекия, Орджоникидзевский край и др.); для шампанского производства (Украина, в Грузии Карли, частично Кахетия) и в качестве десертного винограда местного назначения.

К недостаткам сорта относятся относительно слабая устойчивость против оидиума, в особенности в поливных условиях Азербайджана, Дагестана, некоторая неприятная горечь и недостаточная ароматичность молодых вин. Эти недостатки легко могут быть устранены—первым проведенным одним дополнительным лечением против оидиума и второй—более тщательной и быстрой переработкой винограда и прибавлением некоторой части (до 1/4) и более винограда Мцване, которым, помимо устранения горечи, можно значительно усилить ароматичность и пельность вина.

Сорт безусловно перспективен для многих районов СССР. Ркацители введен в стандартный ассортимент по Орджоникидзевскому краю РСФСР, Азербайджану, Дагестану, Армении, Туркмени, Таджики, Киргизии, Казахской ССР.





ქახური მწვანე

✓ მწვანე კახეთის სტანდარტული ვაზის ჯიშია, იძლევა მაღალხარისხოვან ვერძეულ და კახური ტიპის მშრალ თეთრ სუფრის ღვინოს. სახელწოდება მიღებული აქვს წიფე მარტელების მოყვითალო-მწვანე შეფერვის გამო. ✓

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნულია და ადგილობრივ მევენახეთა ცნობებითაც დასტურდება, რომ მწვანე ძველად რამდენიმე სხვა სახელითაც იყო ცნობილი. სწავლული მევენახე ზ. ჯორჯაძე (1876 წ.) მას იხსენიებს მკენარასა და საფენას სახელწოდებით; აგრონომი ს. ქარიანი (1895 წ.) ურთიერთისაგან ასხევევბდა მამალ და დედალ მწვანეს; ცნობილი რუსი მკვლევარი ფრ. კოლენატი (1846 წ.) მწვანის სამ სახესხვაობას არჩევდა: Zuanica major-ს, „Z. minor-ს და Z. carlis-ს. საზღვარგარეთულ ამბლოგრაფებში მწვანე იხსენიება Mizwane-ს, Mtswaani-ს და Mzoanis-ის სახელწოდებით.

ჯიშის ისტორია. მწვანე ადგილობრივი ვაზის ჯიშია, იგი წარმოქმნილია კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის ადგილობრივი კერიდან.

ამის სასარგებლოდ ლაპარაკობს ჯიშის მორფოლოგიური, სამეურნეო და აგრეთვე შედარებითი ამპელოგრაფიის მონაცემები, რომელთა მიხედვით იგი ძლიერ ემსგავსება ვაზის სხვა ადგილობრივ ჯიშებს და შეადგენს მათთან ერთ მთლიან ოჯახს.

უფრო მეტ სიძველეს წარმოადგენს ჯიშის წარმოშობის დროის განსაზღვრა. სამწუხაროდ, საამისოდ აუცილებელი ჩვენებანი მატერიალური კულტურის ძეგლებისა, როგორც წინათაც იყო აღნიშნული, არაა შენახული. მაგრამ ამ საკითხის გადაჭრა სხვა გზითაც არის შესაძლებელი, სახელდობრ, ზოგიერთი მორფოლოგიური ნიშან-თვისების გათვალისწინებით. ცნობილია, რომ, რაც უფრო ძველია ჯიში, მით უფრო ძლიერ და უფრო ხანგრძლივად განიცდიდა იგი საუკუნეთა განმავლობაში გარეგანი პირობებისა და ადამიანის ძლიერ გავლენას, რის შედეგად მეტად იცულებოდა და წარმოქმნიდა განსხევებულ ფორმებს. ჯიშის ამ ბიოლოგიურ თვისებებს თუ გაითვალისწინებთ, მწვანე საკმაოდ ძველ ჯიშად უნდა მივიჩნიოთ. დღემდე მწვანის ექვსზე მეტი ვარიანტია და კლონია გამოვლენილი, რაც ამ ჯიშის საკმაოდ დიდ სიძველეს მიგვითითებს. ამის მიხედვით, მწვანე რქაწითელზე უფრო ძველ ჯიშად უნდა ჩავთვალოთ. აქად ივ. ჯავახიშვილმა ენობრივი ხასიათის ანალიზის შედეგად რქაწითელი ახალი ერის მე-5 და მომდევნო საუკუნეებში წარმოშობილად მიიჩნია. მაშასადამე, მწვანე ამ საუკუნეზე უფრო ადრინდელი ჯიში უნდა იყოს.

ძველად, სოკოვან აეიდემოფობათა განქანამდე, კახეთში მე-19 საუკუნეში მწვანე ძლიერ ფართოდ ეფარებოდა გავრცელებული. აგრონომ ს. ქარიანის ცნობით „მწვანე ძლიერ გავრცელებულია მთელ კახეთში, თბილისის მაზრაში კი იერისპირა სოფლებში“. ამასვე აღნიშნავენ ვ. გვექსი და კ. შარერი (1885 წ.) და დასძენენ, რომ ნაძრის მოქმედებით მწვანე თითქმის გადაშენების გზაზე დაშვარდა და, რადგანაც კახეთში ნაძრის წინააღმდეგ არავითარ ზომებს არ იღებენ, ბუნებრივია, მწვანე თანდათან იშობაო. მიუხედავად იმისა, რომ მწვანე კახურ თეთრ ჯიშებში უკვლავ ძვირფასია და მასთან მოსავლიანი, მოსახლეობა მაინც გაუბრბოდა მის მოშენებას ნაძრის მიმართ და გარემო პირობებისადმი მისი დიდი მგრძობიარობის გამო. ჩვენში, მევენახეობის და ხარისხოვანი მეღვინეობის განვითარებასთან დაკავშირებით, ჯიში 1936 წლიდან შეტანილია კახეთის საწარმოო სტანდარტულ ასორტიმენტში და დაგვემილია მისი აღდგენა-განვითარება დიდ ფართობებზე.

ამჟამად მწვანე გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოში. მისი ძირითადი (96%) ფართობი კახეთშია, ხოლო კახეთის მთელი ფართობის 83%—ზოლოდ ორ, თელავისა და საგარეჯოს, რაიონში, დანარჩენი 17% კი დანარჩენ ხუთ რაიონში. ევენახეობის 1941 წლის აღწერის მასალების მიხედვით საქართველოში მწვანეს უკავია 1,046 ჰექტარი ფართობი, რომელიც ცალკეული აღმონისტრატული რაიონების მიხედვით ასეა განაწილებული (იხ. ცხრილი 1).

როგორც ცხრილიდან ჩანს, აღმოსავლეთ საქართველოში მწვანის წმინდა ფართობი (სტალინისა და ხაშურის რაიონების გამოკლებით, რომელთა შესახებ ცნობები საეკოა), შეადგენს დაახლოებით 1000 ჰექტარს. კახეთში მისი ფართობი უდრის 967,27 ჰექტარს, რაც ვენახების მთელი ფართობის მხოლოდ 6,36%-ს შეადგენს. დასავლეთ საქართველოში მწვანე არ არის გავრცელებული. იქ იგი მხოლოდ საკოლექციო ჯიშია და გამოკლის ნაკვეთებზე გვხვდება. საქართველოს გარეთ მხოლოდ მცირე ფართობებზე, ძირითადად საკოლექციო და ჯიშთა გამოკლის ნაკვეთებზე გვხვდება მწვანე (შუა აზიის რესპუბლიკებში, უკრაინაში, ყირიმში, სომხეთში, აზერბაიჯანში, დაღესტანში). დაღესტანში იგი გავშენებულია საბჭოთა მეურნეობა „წითელ პარტიზანში“ 1,8 ჰექტარ ფართობზე. ის ფაქტი, რომ მწვანე შედარებით ნაკლებადაა გავრცელებული როგორც საქართველოში, ისე მის გარეთ, ძირითადად იმით აიხსნება, რომ იგი ნაცარს ძნელად უძლებს, მისთვის ჰაერისა და ნიადაგის მზრივ განსაკუთრებული პირობებია საჭირო და აგრეთვე იმიტომ, რომ ამ ჯიშს ზოგჯერ სათანადოდ არ აფასებენ.

მწვანის ფართობის განლაგება აღმოსავლეთ საქართველოს რაიონებში 1940 წლის აღრიცხვის მასალებს მიხედვით

ცხრილი 1

№ № რიგ.	მევენახეობის რაიონი	ადმინისტრაციული რაიონი	მწვანის ფართობი	საერთო ფართობი	საერთო ფართობის %	წენი 'ენ.
I	კახეთი	1 თელავის რაიონი	536,21	3,9,9,49	13,58	
		2 საგარეჯოს	208,22	1,527,33	17,57	
		3 გურჯაანის	65,79	3,816,07	1,78	
		4 წითელწყაროს	49,47	506,52	0,77	
		5 სიღნაღის	24,51	1,911,63	1,27	
		6 ყვარლის	2,28	1,700,85	0,13	
		7 ლაგოდეხის	0,19	768,63	0,02	
II	ქართლი	სულ	967,27	15,200,57	6,96	
		1 ხაშურის რაიონი *)	36,75	715,59	5,14	
		2 თბილისის	12,06	342,64	3,52	
		3 მცხეთის	4,24	1,089,41	0,39	
		4 კასპის	2,73	1,344,07	0,20	
		5 გორის	1,97	2,226,5	0,09	
		6 ქაბულის	1,19	653,51	0,21	
		7 დუშეთის	0,41	196,75	0,21	
		8 თეთრი წყაროს	0,05	302,12	0,02	
9 თიანეთის	0,01	0,32	3,12			
III	სამხეთ-ოსეთის ავტ. ოლქი	სულ	59,41	6,801,32	0,69	
		1 სტალინის რაიონი *)	16,12	245,02	2,60	
		2 ლენინგორის	2,6	38,65	2,73	
IV	მარნეულ-ბოლნისის რაიონი	სულ	18,72	556,13	3,37	
		1 გარდაბნის რაიონი	0,13	180,24	0,07	
		2 ბოლნისის	0,1	1,721,11	0,006	
V	მესხეთ-ჯავახეთი	სულ	0,23	2,403,65	0,01	
		1 ახალციხის რაიონი	0,03	2,36	2,54	
		სულ	0,06	20,28	0,3%	
		სულ აღმოსავლეთ საქართველოში	1,045,69	24,982,65	4,19	

*) ხაშურისა და სტალინის რაიონებში ნაკენები მწვანე უნდა იყოს გორული მწვანე და არა კახური მწვანე, ამიტომ მისი ფართობი (52 ჰექტარის რაოდენობით) საერთო ფართობს უნდა გამოაკლდეს.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

მწვანის აღწერა ჩატარებულია საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე ს. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). მოზარდი ყლორტის წვერა გვირგვინით და ჯერ კიდევ გაუშლელი ორი პირველი ფოთოლაკით შეზუსტებულია ყოველი მხრიდან სქელი ქერისმაგვარი ბეწვით და შეფერილია თეთრი ფლანელისფერად, თანაც სუსტი ვარდისფერი არშია აქვს ფოთოლაკების ირგვლივ და ყუნწის გასწვრივ. მეორე კვედა იარუსის ფოთლები (3, 4, 5) შეზუსტულია ზედა მხრიდან საშუალო სისქის აბლაბუდისებრი ბეწვით და შეფერილია მოყვითალო-მწვანედ და მოყვარისფრო იერი აქვს. ფოთლის კვედა



კახური მწვანე—Кахური Миване

გახევებული არაა და მტენის ხელით მოწყვეტა ადვილია. მარცვლის ყუნწი მწვანეა; მისი სიგრძე 0,4—0,6 სმ შორის მერყეობს; მარცვლის საჯღამი ბალიში ხორკლიანია და განიერ კონუსისებრი ფორმისაა; მარცვლები საკმაოდ მაგრადაა ყუნწზე მიმაგრებული.

მარცვალი. მარცვლების დიდი უმრავლესობა მტევანში საშუალო ზომისაა. მარცვლის სიგრძე საშუალოდ მერყეობს 1,35-დან 1,8 სანტიმეტრამდე, ხოლო სიგანე 1,2-დან 1,6 სანტიმეტრამდე, საშუალო მარცვლის ზომაა $1,45 \times 1,25$ სმ. მარცვლის ფორმა ოვალურია, შუა წელში იგი განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალო აქვს; კანი თხელი აქვს და ადვილად სცილდება რბილობს. რბილობი წვნიან-მდნარია, წვენი—უფერული. მარცვლის შეფერვა მოყვითალო-მწვანეა. ცელისებრი ფიქვი საკმაო სქელია, იგი ნაზ მომწვანო იერს აძლევს მარცვლებს. წვენი ტკბილი და სასიამოვნოა და მეტად ნაზი ჯიშური არამატი აქვს. წიპუნების რაოდენობა მარცვალიში მერყეობს ერთიდან ოთხამდე, ხოლო საშუალოდ ერთ მარცვალზე მოდის 2,28 წიპუნა. საშუალოდ მწვანის 100 მარცვალში ერთწიპუნის მარცვლები შეადგენს 6⁰/₁₀-ს, ორწიპუნის—64⁰/₁₀-ს, სამწიპუნის—26⁰/₁₀-ს და ოთხწიპუნის—4⁰/₁₀-ს.

წიპუნა. წიპუნის სიგრძე უდრის 5—7 მილიმეტრს, განი 4—4,3 მილიმეტრს, ხოლო ნისკარტის სიგრძე 2,0—2,5 მილიმეტრს. წიპუნის სხეული მომრგვალო-ოვალურია, შეფერილია მოწაბლისფრო-ყვითლად. ქალაქ ძვეს წიპუნის ზედა ნაწილში, იგი მომრგვალოა და შიგნით შეზნექილი, სხეულისაგან გამოჯნულია ლილეკით. ღარტათი ქალაქიდან წიპუნის სხეულის ზედა ნაწილისაკენ კარგადაა გამოსახული. იგი ღრმა და ყოფს სხეულის ზედა ნაწილს კიდევ ორ თანაბარ ნაწილად. წიპუნის მუცლის მხარე ქედიანია. მუცლის მხარის ღარები ღრმა და ერთმანეთის პარალელურადაა განლაგებული. ღარის ფუძე ყვითელი ფერისაა. ნისკარტი ზემო ნაწილში ოდნავ განიერია და შუაში გაწერალებული. ნისკარტი ზედა მხრიდან ღია წაბლისფერია, ქვემო მხრიდან—მოყვითალო-ნარინჯისფერი.

აგრობიოლოგიური დახასიათება

ფენოდაკვირებები საეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებდა საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე. მწვანის ეგეტაციის ფაზების მსვლელობის დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია კახეთსა, უკრაინასა და დაღესტანში წარმოებულ დაკვირებათა შედეგები (იხ. ცხრილი 2).

როგორც მოყვანილ ცხრილიდან ჩანს, საეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მოყვანილ სამ პუნქტში დიდად არ განსხვავდება ერთმანეთისაგან. განსხვავება თელავსა და ოდესას შორის ერთ კვირას შეადგენს, თელავსა და დებენდს შორის კი ეს განსხვავება შედარებით უფრო მეტია და უდრის 20 დღეს. ეს გამოწვეულია იმით, რომ დებენდის მიმართ ნაჩვენებია არა სრული, არამედ ფიზიოლოგიური სიმწიფე. ეს კი 10—12 დღით უფრო ადრე იწყება სრულ სიმწიფესთან შედარებით. უფრო ნაკლებ ცვალებადია ევექტურ ტემპერატურათა ჯამი. თელავისათვის იგი უდრის 3,194,4⁰-ს, ხოლო უკრაინისათვის 3,192⁰-ს. რაც შეეხება დებენდს, იგი იქ შეადგენს 3,018,7⁰-ს, მაგრამ სრული სიმწიფისათვის შესაბამისად რომ ეიანგარიშოთ, მაშინ განსხვავება მინიმალური იქნება. ამრიგად, ევექტურ ტემპერატურათა ჯამი თავისუფლად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს საიმედო დასაყრდენად ჯიშის დარაიონებისას, ახალ რაიონში მისი შეტანისას.

რქის მოშინების საკითხი კახეთის პირობებში არ დგას მწვავედ, რადგანაც აქ მაღალია აქტიური ტემპერატურათა ჯამი და შესაბამისად ხანგრძლივია საეგეტაციო პერიოდი. მას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მევენახეობის ჩრდილოეთ რაიონებში, მაგალითად, უკრაინაში (ოდესის რაიონში), სადაც ბუნებრივ ფორმულაზე დადგენილია ახალი აქვს და ვაზის ევეტაცია წყდება შემოდგომის ყინვების დაწყებისთანავე. ამ პირობებშიც მწვანეს ერთწიპუნის რქები, კ. კოლენსიკოვის დაკვირვებით, ადამიანთაგან დასწრებენ მოშინებას. დებენდში მწვანე თავისუფლად ასწრებს რქების მოშინებას, რადგანაც საეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა იქ 183 დღეს უდრის, ხოლო ტემპერატურის ჯამი 3,754,4⁰-ს აღწევს.

ვაზის სხვა ადგილობრივი ჯიშებთან შედარებით მწვანე საშუალო სიძლიერით იზრდება. ასევეა მევენახეობის სხვა რაიონებშიაც, სახელობრ, უკრაინასა და დაღესტანში. შუა აზიის რესპუბლიკებში, კერძოდ უზბეკეთში, 5 კვად. მეტრის კვების არეზე, რა თქმა უნდა, მწვანე ძლიერად იზრდება, მაგრამ ამავე კვების არეზე სხვა ჯიშებთან შედარებით მისი ზრდა მანკი საშუალო სიძლიერისაა. ამრიგად, მწვანის ზრდის სიძლიერე სხვადასხვა პირობებშიც საშუალოა.

მოსავლიანობა. მწვანე, კახეთის ვაზის ჯიშების უმეტესი ნაწილის მსგავსად, ადრე იძლევა პირველ მოსავლს. დარგვის მეორე წელს უკვე იძლევა პირველ ნიშანს, მომდევნო წელს სრული მოსავლის ნახევარს, ხოლო მე-4—მე-5 წლიდან ნორმალურ მოსავალს გვაძლევს. ამ თვისებას მწვანე ინარჩუნებს

მევენახეობის სხვა რაიონებშია. ასე, მაგალითად, უზბეკეთში დარკვის მეორე წელს 157 რქაზე მოიხსა 212 მტევანი, ანუ 1,35 მტევანი თითო რქაზე. იმავე პირობებში სრულმოსავლიანმა მწვანემ 475 რქაზე მოიხსა 740 მტევანი, ანუ 1,55 მტევანი თითო რქაზე. უკრაინაში, ვ. კოლესნიკოვის ცნობით, მწვანე პირველ ნიშანს მესამე წლიდან იძლევა. დერბენდშია, მ. ჰეიტელის ცნობით, პირველ მოსავალს მწვანე მესამე-მეოთხე წლიდან იძლევა. ჩვენი დაკვირვებით კარგ მოვალასა და კვების კარგ პირობებს ამ მხრივ გადაწყვეტი მიიღწევა აქვს, რამდენადაც საგრძნობლად აჩქარებს პირველ მოსავალს.

მწვანემ შედარებით მაღალი მოსავალი იცის და პროდუქტია მაღალი ღირსებისა აქვს. მოსავლის სიუხვით მწვანე არ ჩამოუვარდება რქაწითელს.

სოკოვან აუდუმოფობათა ვაჩენის შემდეგ მწვანე შედარებით ნაკლებაა გავრცელებული. ეს აიხსნება იმით, რომ ეს ჯიში ნაცრისადმი მგრძობიარეა და გარემო პირობებსაც მეტ მოთხოვნილებებს უყენებს. სხვა ჯიშებთან შედარებით თანაბრად მოვლილი მწვანის მოსავალი საგრძნობლად მცირეა ნაცრის ზემოქმედების გამო, მაგრამ მოწინავე აგროტექნიკის გამოყენების შედეგად მწვანე როგორც მოსავლის რაოდენობით, ისე პროდუქტის ხარისხით სჯობნის მის მეტოქე რქაწითელს. ასე, მაგალითად, ნაფარეულის საბჭოთა მეურნეობაში, სანიორის ნაკეთზე, 6 ჰექტარ ფართობზე მწვანე უაველწლიურად აკარბებდა რქაწითელს მოსავლის რაოდენობით და იძლეოდა მეტად მაღალი ღირსების ღვინოს. მწვანის მოსავლიანობის საილუსტრაციოდ ქვემოთ მოყვანილია მისი მოსავლის ცვალებადობა ცალკეულ მეურნეობათა და წლების მიხედვით.

მწვანის სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობა მევენახეობის სხვადასხვა რაიონში

ცხრილი 2

№ № რაი.	მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	დაკვირვების წელი	კვირის გაშლის დასაწყისი	მწვინობის დასაწყისი	სიწვინის დასაწყისი	სრული სიმწიფე	სავეგეტაციო პერი- ოდის ხანგრძლი- ობა დღეებში	ჯამ. ტემპერატურა ჯანა კვირების გამოდან სრულ სიმწიფემდე.	ნალექები		შენიშვნა
									სავეგეტაციო პერიოდში	მთლიანი	
I	კახეთი, საქ. შტენიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტ-ტის საკოლექციო ვენახი. ქ. თელავი	1936	15/4	6/6	18/8	10.10	178	3,347,1	253,8	904,7	
		1937	22/4	10/6	21/9	28/9	159	3,268,8	59,3	571,9	
		1938	24/4	6 6	17/8	12 9	141	2,979,6	0,3	481,0	
		1939	25/4	1/6	24/8	30/9	158	3,183,8	60,9	543,3	
		1940	16/4	8/6	19/8	20/9	157	3,216,1	62,6	595,9	
II	საშუალო დალესტანი. ქ. დერბენდი. დალესტანის მევენახეობის საცდელი სადგურის საკოლექციო ვენახი	1935	20 4	7 6	20 8	26/9	159	3,199,0 ⁰	87,4	619,4	
		1936	16/4	3 6	11 8	2 9*	139	3,089,2	—	—	
		1937	24/4	14/6	8 8	4 9	133	2,788,4	—	—	
		1938	29/4	13/6	9 8	2 0 9	144	3,186,3	—	—	
		1939	25/4	9 6	8 8	10/9	141	3,051,8	—	—	
		1939	28/4	7 6	4 9	13/9	139	3,090,0	—	—	
III	საშუალო კახეთი. მევენახეობის ინსტ-ტის საქ. 6 ვენახი (6 წ. ს.წ. 1943-1948)	1935- 1940	24/4	10,6	9 8	10,9	139	3,018,70	—	—	
		1943- 1945	24/4	6 6	25 8	24 9	153	3,046,1	60,5	460,8	
IV	უკრაინა. ოდესა. მევენახეობის ინსტ-ტის საკოლექციო ვენახი	1940	23/4	10/8	7 8	7 9	165	3,213,0	—	—	
		1940	25/4	13 6	5 8	7 9	165	3,171,0	—	—	
	საშუალო		25,4	11 6	6 8	7,9	165	3,192,0	—	—	

*) ნაჩვენებია ფიზიოლოგიური სიწიფე, ნაკვალად სრული სიმწიფისა.

როგორც მოყვანილი მე-2 ცხრილიდან ჩანს, მწვანე ცალკეული წლებისა და საბჭოთა მეურნეობების მიხედვით საკმაოდ მაღალ მოსავალს იძლევა. კარგ მოსავალს იძლევა იგი მუკუხანში (35,6—52,6 ცენტ. ჰექტარზე), მანავში (46,4—56,9 ცენტ.). საშუალოზე მაღალ მოსავალს (56,2—144 ცენტნერამდე) მწვანე იძლევა ყულარში, გურჯაანში და ხირსის საბჭოთა მეურნეობაში. შედარებით მაღალმოსავლიანობას ინარ-

ჩვენებს მწვანე მევენახეობის სხვა რაიონებშიაც. ასე, მაგალითად, დერბენდში, ჯიშთა გამოცდის ნაევეზზე, მ. პეიტელის ცნობით, მწვანის მოსავლიანობა მერყეობდა 39,24-დან 92,8 ცენტერამდე, სამი წლის საშუალოდ შეადგინა 59,57 ცენტერი. საკოლექტოო ენახში მისმა მოსავლიანობამ (გადაანგარიშებით) 1935 წელს მიიღწია 126,4 ცენტერს, ოდესაში, ჯიშთა გამოცდის ნაევეზზე, მწვანის საშუალო მოსავალი შეადგენს 60—70 ცენტერს. უზბეკეთში (ტარნაუში) 1940 წელს მწვანის მოსავალმა (გადაანგარიშებით) 170 ცენტერს მიიღწია.

ჯიშის მოსავლიანობის დასახისათებლად ყოველწლიურად ტარდებოდა აღრიცხვა მწვანის ვაზებზე რქების, მტენების, ნაყოფიანი ყლორტების რაოდენობის დასადგენად და იწონებოდა მტენები საშუალო წონის გასაგებად. ამ აღრიცხვის მონაცემების მიხედვით ნაყოფიანი ყლორტების რაოდენობა მერყეობს 61,80/ო-დან (ოდესა) 800/ო-მდე (დერბენდი); თელავში იგი 75%-ს უდრის. მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 1,24-დან (დერბენდი) — 1,4-მდე (ოდესა); თელავში იგი 1,30-ს უდრის. მტენის საშუალო წონა 137 გრამიდან (ოდესა) 172 გრამამდე (თელავი). მოსავალი ერთ ჰექტარზე მერყეობს 60,7 ცენტერიდან (უტრანია) 124,4 ცენტერამდე (დერბენდი); თელავში იგი შეადგენს 74,4 ცენტ., რაც საკმაოდ ახლოა საბჭოთა მეურნეობის საშუალო მოსავალთან.

მწვანის მოსავლიანობა სამტრედიის საბჭოთა მეურნეობაში 1938—1940 წ. წ.

№ № რიგ.	საბჭოთა მეურნეობის დასახელება	ცხრილი 3									
		1938 წ.			1939 წ.			1940 წ.			
		ფაქობი	საშუალო	მოსავალი	ფაქობი	საშუალო	მოსავალი	ფაქობი	საშუალო	მოსავალი	საშუალო
1	წინადალი, სრულმოსავლიანი ვენახი	19,660	16,1	315,9	22,21	94,1	756,3	22,58	14,8	335,0	
2	ოთხწლიანი ვენახი	2,65	14,6	37,2	0,87	—	—	—	—	—	
3	ნაფარეგლი სრულმოსავლიანი	4,11	8,3	34,3	4,11	23,6	96,9	4,11	1,2	5,5	
4	მეფუნანი	7,84	50,2	293,4	7,84	35,6	27,9	7,84	52,6	412,3	
5	კარდანახი	0,17	22,9	5,6	0,17	15,9	2,7	0,17	51,11	9,2	
6	ხირსა, სრულმოსავლიანი ვენახი	6,20	55,2	348,3	7,05	83,6	743,8	11,03	114,3	125,9	
	ოთხწლიანი ვენახი	1,75	64,2	112,4	3,08	76,7	236,3	0,34	47,1	16,0	
	საწილიანი ვენახი	9,03	17,4	53,7	—	—	—	—	—	—	
6	მანავი, სრულმოსავლიანი	13,67	50,7	775,5	13,67	56,9	778,1	13,67	46,4	624,1	
7	ყულარი	1,96	36,7	72,0	1,96	77,8	152,5	1,96	100,4	196,8	
8	გურჯაანი	0,22	61,6	14,0	0,22	111,4	24,5	0,22	86,3	19,0	
9	თელავი	1,59	55,0	87,5	1,59	19,6	29,5	1,59	15,6	21,8	
10	ყარაფლი	2,06	11,8	24,2	2,06	29,0	67,8	2,06	7,7	15,8	

შენიშვნა: 1938 წ. ძლიერ გელედიანი იყო კახეთში; 1940 წელს დაბლობ ადგილებში საგრძობლად დაზიანდა კვირტები ყინუბისაგან; სამი წლის მანძილზე იყო დასეტყვის შემთხვევები, მაგ., 1939 წელს ძლიერ დასეტყვა თელავი.

ყვავილცვენა და წვრილმარცვლიანობა. მწვანემ ნორმალურზე მეტი ყვავილცვენა იცის. მწვანის ყვავილცვენის ოდენობის დასადგენად ცდა იყო დაყენებული მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტულ ბაზაზე სოფ. ვაზისუბანში; საცდელი ვაზები აღებული იყო საკოლექტოო ენახში, რომელიც

მარცვლების გამონასკვის პროცენტის მერყეობა ყვავილედებში ცხრილი 4

№	მირი №	ჯიშ მწვანის ვაზები	თანაყვავილედების რაოდენობა მირზე			კვარების რაოდენობის მერყეობა თანაყვავილედებში			გამონასკული მარცვლების რაოდენობის მერყეობა მტენებში			კოჩინი მონი რაოდენობა მირზე	გამონასკული მარცვლების რაოდენობა მირზე	გამონასკული მარცვლების %
			-დან	-მდე	საშ.	-დან	-მდე	საშ.	-დან	-მდე	საშ.			
1	მირი № 1	17	94	482	930	50	204	120	5,425	2,045	37,6			
2	მირი № 2	12	143	614	908	82	179	148	3,697	1,336	36,1			
3	მირი № 3	10	111	307	230	63	205	150	2,303	1,051	41,2			
	საშუალოდან მირზე	13	116	468	286	65	186	139	3,808	1,477	38,7			

ტიპის მალახარისხოვანი ღვინო, ნაწილობრივ, მწვანეს იყენებენ აგრეთვე ადგილობრივი მწიშნელობის სადესერტო ყურძნად. თავისი მაღალი ღირებების გამო ძველად მწვანეს იყენებდნენ სხვა ოთხი ღვინოების გასაუმჯობესებლად, მათთვის არომატულობისა და სინაზის მისაქმად.

ყურძნის მექანიკური შემადგენლობა. მტენის გარეგნული შეხედულებითა და ყურძნის მექანიკური ანალიზის მაჩვენებლების მიხედვით და წენის ქიმიური შემადგენლობით მწვანე უღაველ წმინდა საღვინე ვაზის ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს. წარმოებაშიაც მას ძირითადად ამ მხრივ იყენებენ. ქვემოთ მოყვანილ მე-ნ ცხრილში მოცემულია მწვანის ყურძნის მექანიკური ანალიზის მაჩვენებლები მევენახეობის სხვადასხვა რაიონიდან.

ყურძნის მექანიკური შემადგენლობის მაჩვენებლები მევენახეობის სხვადასხვა რაიონში ჯიშში მწვანე

ცხრილი 5

	მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მისაღლის წელი	მტენის საშუალო წონა	მარცხლებში რიცხვი მტყეობში	მტენების შემადგენელი ნაწილები % ⁰ -ში					100 მარცხლის წონა	100 წიპის წონა	შენიშვნა
					მარცხლო	კლეტი	წენი და რბილობი	კანი	წიპა			
1	კახეთი, საქ. შეენიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტი, თელავი	1940	161,0	102,0	96,55	3,45	81,93	10,76	3,89	158,4	3,84	
2	" მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალური ბაზა, ს. ვაზის-უბანი	5 წლის საშ.	171,8	95,0	96,64	3,36	85,81	7,04	3,79	174,5	4,15	
3	უკრაინა, მევენახეობის ინსტიტუტი ქ. ოდესა	1940	204	172	98,0	2,0	84,5	8,4	5,1	—	—	
4	მემკვანარეობის ინსტიტუტის შუა აზიის საცდელი სადგური	1938	151,7	134,0	98,33	1,67	90,83	5,14	4,03	111,8	3,24	
		1940	114,98	112,23	96,59	3,41	80,76	4,67	4,57	98,44	3,33	

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, მტენის შემადგენელი ნაწილების — კლეტის, წენისა და რბილობის, წიპისა და კანის (ჩენოს) — პროცენტული შეფარდება ერთხელ კიდევ ადასტურებს მწვანის ღვინისათვის გამოყენების სრულ მიზანშეწონილობას.

მტენის შემადგენელი ნაწილების პროცენტული შეფარდებიდან ირკვევა, რომ ლაბორატორიულ პირობებში მას წენისა და რბილობის შედარებით მაღალი გამოსავლიანობა აქვს.

ღვინის გამოსავალი წარმოების პირობებში ყურძნის გადამუშავების დროს უფრო ნაკლებია და ცალკეული წლებისა და მოკრეფის დროის მიხედვით შეადგენს 70—72 დეკალიტრ ღვინოს ტონა ყურძნიდან. საერთოდ, მწვანეს ღვინის უფრო მეტი (4—6%⁰-ით) გამოსავალი აქვს, ვიდრე რქაწითელს, განსაკუთრებით თუ იგი კახური წესით არის დაყენებული.

ყურძნის წენის ქიმიური შემადგენლობა. ყურძნის წენის ქიმიურ შემადგენლობას ყურძნის მექანიკურ შემადგენლობასთან ერთად გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვს როგორც ჯიშის საწარმოო მიმართულების დადგენისათვის, ისე ჯიშის მიმართულების ამა თუ იმ ტიპის ღვინის განსაზღვრისათვის.

საერთოდ უნდა აღინიშნოს, რომ მწვანეს შაქრის დატოვების დიდი უნარი აქვს. ამასთან, ყურძნის გადამუშავების შემთხვევაში იგი ადვილად ჩამიღდება, რითაც საგრძნობლად დიდდება მარცხლოში შაქრის რაოდენობა. თელავში მწვანის შაქრიანობა 22,7⁰/₁₀₀-ს აღწევს ჩვეულებრივი რთელის პირობებში. კახეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში მისი შაქრიანობა მრტულაობს; კარდანახის საბჭოთა მეურნეობაში იგი 24 და მეტ ⁰/₁₀₀-ს აღწევს. უფრო მეტი შაქრის დატოვების უნარი გამოიჩინა მწვანემ საბჭოთა კავშირის მევენახეობის ჩრდილო-დასავლეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ რაიონებში. მაგალითად, უკრაინაში, ოდესის რაიონში, შაქრიანობა ცალკეულ წლებში 28,5⁰/₁₀₀-მდე ავიდა, ხოლო უზბეკეთში 28,66⁰/₁₀₀-ს მიაღწია.

ზემოაღნიშნულის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილ მე-ნ ცხრილში მოცემულია მწვანის შაქრიანობა-შეკვიანობა რთელის პერიოდში.

	მევენახეობის რაიონისა და ანალიზის წარმოების ადგილის დასახელება	მოსავლის წელი	თარიღი რთელისა	ხე-ღარიბი წინა	შეკონარება %/ც-ში	მევენახეობა %/ც-ში	შ ე ნ ი შ ე ნ ა
1	კახეთი. საქ. ზეცნ. აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახი, ქ. თელავი	1941	14/IX	—	21,4	6,17	
		1943	11/X	—	18,6	8,5	
		1945	3/X	2	22,7	11,4	
		1946	24/IX	—	23,3	8,7	
		1947	12/IX	—	18,0	5,82	
		1948	1/X	—	20,0	6,75	
2	უკრაინა, მევენახეობის ინსტიტუტი, ქ. ოდესა	8 წ. საშ. მაკიმალ. მინიმალ.	5/X	1,095	21,86	8,45	
			24/IX	11,06	25,5	9,9	
			19 IX	1,084	19,0	7,05	
		1933	10/X	—	25,5	9,1	
		1934	3/X	—	23,75	7,70	
		1938	1/X	—	19,53	11,58	
1939	8/IX	—	19,35	11,25			
3	დაღესტანი. დვრენდი. დაღესტანის საცდელი სადგური	1937	20/IX	—	20,92	6,35	
		1938	2/X	—	20,3	6,02	
		1934	9/X	—	22,3	8,52	
		1940	8/IX	1,086	19,9	6,93	
4	მემყენარეობის საკავშირო ინსტიტუტის მევენახეობის საცდელი სადგური	1937	1 IX	—	22,6	5,9	
		1937	14 IX	—	25,6	3,7	
		1940	23/VIII	—	21,09	6,5	
		1940	25/X	—	28,06	4,8	
5	კახეთი. მევენ. ინსტიტუტის ბაზა ს. ვახუშტაძისში	1929	—	1,098	23,13	6,88	
		1930	—	1,098	22,5	6,78	

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, მწვანე მევენახეობის თითქმის ყველა რაიონში ინარჩუნებულ იქნა რაოდენობით შაქრის დაგროვების უნარი.

ყურძნის გამოყენება და ჰროდუქციის ხარისხი. მწვანისაგან ძირითადად მზადდება ევროპული და კახური ტიპის მშრალი სუფრის ლენია. მწვანეს ძველთაგანვე იყენებდნენ აგრეთვე თეთრი ყურძნის სხვა ჯიშების ხარისხის გასაუმჯობესებლად: ან სხვა ჯიშებს მწვანის ყურძენს მიუმატებდნენ, ან მის ჭკაზე სხვა ჯიშის ყურძნის წვენს დააღებდნენ. ორივე შემთხვევაში გასაუმჯობესებელ ჯიშს მწვანე მატებდა სინაზესა და არომატულობას. მწვანის ყურძენს ნაწილობრივ იყენებენ ადგილობრივი ნიშნენლობის საღვინეო (საქმელ) ყურძნად. შამპანური მასალისათვის კახეთში დამზადებული მწვანე ოდნავ უხეში გამოდგა. სადგურსტაიო კომისიის მიერ შეფასებული იყო 6,4 ბალით: და მოწონებული იყო, როგორც საკუბავე მასალა, უკრაინის მწვანე, როგორც შამპანური მასალა, შეფასებული იყო შემდგენიარად: „ბუკეტი სასიამოვნოა, მაგრამ არატიპურია შამპანურისათვის. სიმკავე სასიამოვნოა, ხალისიანი აქვს. ბალი 7“. მწვანისაგან დამზადებულმა მზა შამპანურმა დამამკაფიფილებელი შედეგი მოგვცა და შეფასებული იყო 6,73 ბალით. ასე რომ, ამ მხრივ დიდი პერსპექტივები მას არც უკრაინის პირობებში აქვს.

მწვანე ძველთაგანვე შერჩეულია თეთრი მშრალი სუფრის ლენისათვის და ამ მხრივ მას კახეთის პირობებში ბადალი არ მოეპოვება. ევროპული წესით დამზადებული მწვანე ძღვევა მომწვანო ღია ჩალისფერ, ნაზ, ხალისიან, სრულ, ჰარმონიულ ლენოს. იგი იეთარებს ჯიშისათვის დამახასიათებელ ბუკეტს, რომელშიაც მკაფიოდ გამოსკეივის ხილის არომატი. კახური წესით დამზადებული მწვანე მუქი ჩალისფერია; იგი უფრო სრული, მდიდარი ლენია, არომატი უფრო ძლიერი და სასიამოვნო აქვს. მწვანისაგან სამტრესტი ორ სამარკო ლენოს ამზადებს, ორივეს ევროპული ტიპისას. პირველი ცნობილია „მწვანის“ სახელწოდებით და მზადდება წინანდლის, ნაფარეულისა და მუტუზნის საბჭოთა მეურნეობების ყურძნისაგან. იგი მომწვანო-ჩალისფერია, ბუკეტი ფაქიზი აქვს და ხილის არომატიანი, გემო ნაზი, საკმაოდ ხალისიანი და ჰარმონიული. შეცავს 10,5—12% ალკოჰოლს და 6—8%₁₀₀ სიმკავეს. მეორე ცნობილია „მანავის მწვანის“ სახელწოდებით, მომწვანო-ჩალისფერია, ნაზი, ხალისიანი და ჰარმონიული. ბუკეტი ნაზი, ჯიშისათვის დამახასიათებელი ხილის ძლიერი არომატიანი აქვს. „მანავის მწვანე“ უფრო მსუბუქი და ნაზია და იმავე კონდიცისაა, როგორისაც სამარკო ლენო „მწვანე“.

არც ისე შორეულ წარსულში, მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულში, აგრონომ ვ. გევესკის და გ. შარტრის (1885 წ.) ცნობით: „კახეთში საუკეთესო ღირსების ლენოა წმინდა მწვანისაგან. დგებოდა ახმეტაში ნინო ჩოლოყაშვილის, ხოლო ხორხელში თამარ ანდრონიკაშვილის ზერებიდან. მათი ლენო აღ-

გილზე იყიდებოდა ვერო გეჰს მანეთ-ნახევრად მაშინ, როცა ლენის საშუალო ფასი კახეთში 2-4 მანეთს არ აღემატებოდა. კახეთში არა მარტო ახმეტასა და ხორხელში, არამედ მთელ ზოლზე, თელავიდან ახმეტამდე, მწვანე, წმინდად და რქაწითელიდან და ჯანანურასთან შერეულიც, მაღალხარისხიან ლენის იძლევა. ამ ზოლზე, დასახლებული სოფლების გარდა, ლენის მაღალი ღირსებით ცნობილი იყოლო, რუისპირი, ზემო ხოდაშენი, ქისტაური და სხვა სოფლები. ალაზნის ვაღმა მაღალი ღირსების მწვანე ნაფარეულსა, სანიორესა და ართანში ღებოდა. განსაკუთრებით გამოირჩეოდა ს. სანიორის მწვანე ტიხენჰაუზენის ყოფილი ზერიდან, რომელიც შედიოდა ნაფარეულის მეთურნობის შემადგენლობაში. ცნობილი მელინიე ვ. კანდელაკი მას მუდამ მაღალ შეფასებას აძლევდა. პროფ. გოგოლ-იანოვსკი ამ ლენის 1927 წლის მოსავლით განცვიფრებული დარჩა და მას ქართული რისლინგი უწოდა. მეორე ზოლი, სადაც მწვანე მაღალი ღირსების ევროპული და კახური ტიპის სუფრის ლენიებს იძლევა, არის ზოლი თელავიდან მუკუნხამდე-კურდღელაურის, კანდოლის, წინანდლის, ვახსუბნისა და მუკუნხის უბნები. ამ რაიონის ვენახების ყურანისაგან მზადდება ცნობილი სამარკო ლენი „მწვანე“. დასასრულ, მესამე რაიონი, სადაც მწვანემ განსაკუთრებით გამოიჩინა თავი, არის სავარჯჯოს რაიონი, ძირითადად მანავის მიკრორაიონი. აქ ძველად მეფეებსაც კი ჰქონდათ ზერები და მეტად მაღალი ღირსების ლენიები მზადდებოდა მწვანისაგან. დიდ როლს თამაშობდა მწვანე აგრეთვე სხვა თეთრი ჯიშების, ძირითადად რქაწითლის ლენის ხარისხის გაუმჯობესებაში, როგორც ძველად, ისე ახლაც, ძველ, უმუხომ ვენახებში რქაწითელთან ერთად გვხვდება მწვანე, ჯანანურა (ხიხვი), ქისი, ჩიტისთვალა და სხვა ჯიშები. ზოგჯერ რამდენიმე ჯიშშიც კი ერთად. მაგალითად, ს. რუისპირის კოლმეურნეობა „ეურძენთავთაის“ ძველ უმუხომ ვენახებში რქაწითელთან ერთად გვხვდება ძირითადად მწვანე და ჯანანურა (ხიხვი) სხვადასხვა ნაკვეთზე სხვადასხვა შეფარდებით. მწვანე და ჯანანურა ზოგ ნაკვეთზე რქაწითლის დაახლოებით ნახევარს შეადგენს. ცნობილ „გრძელმიდორავებ“ წინანდალში ძირითადად რქაწითელი იყო გაშენებული, ხოლო მწვანე 25%/ის მაინც შეადგენდა ნარგავში.

ძველად მწვანის ქაქასაც კი იყენებდნენ სხვა ჯიშების ხარისხის გასაუმჯობესებლად, იგი მატებდა სინაზესა და არამატულოპას გასაუმჯობესებელ ჯიშს (ზ. ჯორჯაძემ 1876 წ. გვეცკი და შარერი 1895 წ.).

მწვანის ქიმიური ბუნების გასაცნობად და ლენის ღირსების ყოველმხრივი შეფასებისათვის ქვემოთ მოყვანილ მე-7 ცხრილში მოცემულია ლენის ქიმიური ანალიზის მაჩვენებლები ჯიშის გავრცელების სხვადასხვა რაიონიდან.

მწვანის ლენის ქიმიური შემადგენლობის მაჩვენებლები

ცხრილი 7

მწვანეზობის რაიონი და ლენის დაზაბების ადგილი	მოსავლის წელი	მუხრი წონა	აქტიური ნივთიერების %	გ რ ა მ ე ბ ი ე რ თ ე ლ ი ტ რ შ ი								შენიშვნა
				საბოლოო სიმკვლე	მქობილი ნივთიერება	პექტინები	ღვინის სიმკვლე	შაქარი	ტანინი	გლიცერინი	არამქობილად მოსიძებნე	

ა. შამანურის საცდელი ლენი მასალები

1	კახეთი, ივალთოს რაიონი	1938	0,9941	10,7	7,50	0,80	25,40	—	—	0,5	6,9	—	—
2	კახეთი, ვახსუბნისა და მიკრორაიონი	1938	0,9911	9,80	7,60	0,44	13,60	—	—	0,5	5,2	—	—
3	უკრაინა, ოდესა მრეწველობის ინსტიტუტი	1938	0,9967	8,63	8,3	—	21,9	—	0,6	—	—	—	—
		1939	0,9938	10,4	7,7	0,63	19,9	—	0,8	—	—	—	—

ბ. ხუფრის მშრალი ლენი

კახეთი	მწვანე წინანდლის	საბოლოო მშრალი ნივთიერების	აქტიური ნივთიერების	საბოლოო სიმკვლე	მქობილი ნივთიერება	პექტინები	ღვინის სიმკვლე	შაქარი	ტანინი	გლიცერინი	არამქობილად მოსიძებნე	ხეცარი
საბოლოო მშრალი ნივთიერების	1939	0,9920	11,8	6,83	1,12	10,69	2,6	0,07	0,27	6,75	—	1,6
კურდღელაური	1940	0,9929	10,2	6,34	0,41	20,40	3,3	1,5	0,32	4,91	6,8	2,0
წინანდალი ნახვრები	1945	0,9917	12,5	6,5	0,75	20,37	3,62	1,68	0,59	6,03	—	—
მუკუნხანი, ზეგაბი	1941	0,9910	12,6	6,61	0,65	16,62	2,5	0,12	0,16	—	—	2,1
„ „ მანავი	1941	0,9913	11,4	4,84	1,11	16,3	2,6	0,11	0,16	—	—	1,97
„ „ ხიზია	1946	0,9943	12,1	5,25	0,50	17,16	3,27	0,32	0,44	5,76	—	—
ვახსუბნის	1946	0,9948	11,6	4,4	0,45	27,52	7,24	0,97	2,74	—	—	—
6 წ.	1931	0,9944	10,9	6,08	1,52	17,56	1,59	0,4	0,44	7,94	—	—
უკრაინა, ჩევენახეობის ინსტიტუტი, ოდესა	საშ.	0,9926	12,46	8,81	0,76	23,2	2,6	0,84	0,27	6,9	—	—
	დასიძ.	0,9932	14,90	12,0	1,08	27,4	—	1,10	0,31	—	—	—
	მინიმ.	0,9821	11,0	5,55	0,64	19,4	—	0,60	0,22	—	—	—

მე-7 ცხრილში მოყვანილი მონაცემები ნათელყოფენ მწევანის ღვინის ქიმიური ბუნების სიმდიდრეს როგორც ალკოჰოლიანობით, ისე ექსტრაქტითა და მყაიანობით; ამ მხრივ მწევანის ღვინოები კარგადაა შეზავებული. დასასრულ, უნდა აღინიშნოს მწევანის ღვინის მაღალი ორგანოლექტური (გემოვნებით) თვისებები. სადევუსტაციო კომისიების სხდომებზე როგორც თბილისში, ისე მოსკოვში მწევანე მულამ იღებდა და იღებს მაღალ შეფასებას. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მწევანის ღვინოები სიცოცხლის დიდი ხანგრძლივობით ხასიათდება. დამწვლების პროცესში მწევანე კარგავს სპეციფიკურ ჯიშურ არომატს და მის ნაცვლად იეთიარებს იშვიათ ნაზს და ძლიერი სიძველის ბუკეტს, რომელშიაც შეყოფილ გამოკრთის ხილის სასიამოვნო არომატი.

ვარიაციები და კლონები. მწევანე მდიდარია ვარიაციებით და კლონებით. ძველთაგანვე ცნობილი იყო მწევანის სამი ვარიაცია: ყვითელი ანუ უფიფქო მწევანე, ნაცარა მწევანე და მქენარა მწევანე. ამ ვარიაციებიდან გამოვლენილია ყვითელი მწევანე, რომელიც ახლაც გვხვდება ძველ ვენახებში, ხოლო ნაცარა და მქენარა ჯერჯერობით გამოვლენილი არაა. რადგან მწევანე მომეტებულ შემთხვევებში ინა-სრება და ქნება კიდევ გადაშლილებისას, ამ ნიშნებით მკეთრად განსხვავებული ფორმები ჯერ არ არის შემჩნეული. სამაგიეროდ მვენახეობის ინსტიტუტის უფრ. მეცნ. თანამშრ. ე. ლოლადის მიერ გამოვლენილია დანაკეთულფოთლიანი, მთლიანფოთლიანი, მოკლემტევანა მწევანე და რამდენიმე კლონი. ამ ვარია-ციათა და კლონთა გასაცნობად ქვემოთ მოყვანილია მათი მოკლე დახასიათება.

1. ყვითელი მწევანე განსხვავდება ძირითადი მწევანისაგან ყვითელი შეფერვით, რაც გამოწვეუ-ლია იმ ცვილისებრი ფიფქის. სითხელით, რომლითაც ჩვეულებრივ დაფარულია მარცალი. სამეურნეო თვისებებით (მოსავლიანობით, ღვინის ხარისხით) იგი ჩამორჩება ჩვეულებრივ მწევანეს. ყვითელი მწევანე კარგ მასალას იძლევა უალკოჰოლო ყურძნის წვენის დასამზადებლად. მთლიანად ეს ვარიაცია ნაკლებ პერსპექტულია.

2. ღრმად დანაკეთულფოთლიანი მწევანე. ეს ვარიაცია ხასიათდება ფოთლების ღრმა დანაკეთვით და ყუნწის ღია ამონაკვეთით. მცირემოსავლიანია. სელექციის წარმოების ღრს გამოძევებული უნდა იქნეს ჩვენი ვენახებიდან.

3. მთლიანფოთლიან მწევანეს ძლიერ სუსტად ან სულ დაუნაკეთაი ფოთლები აქვს, იზრდება ძლიერად, პატარა მტევნები იცის და მცირე მოსავალი. უპერსპექტივო ვარიაციაა, გამოძევებული უნდა იქნეს ვენახებიდან.

4. მოკლემტევანა მწევანე სუსტად იზრდება. ფოთლის კბილები ნემსისებრ აქვს წაწვეტებული, კვირტის გაშლა ნაგვიანვეად იცის. მტევნები თხელი და პატარა აქვს. უხეირო ვარიაციაა.

5. ყვავილმცენი მწევანე ძირითად ფორმისაგან ყვავილის აგებულებით განსხვავდება. იგი კლონია, რომელიც განიზრგეა მოზრალი, ტუხილი მტვრიანისა დაფებით. მტევნები მეჩხერი და პატარა აქვს. მტე-ვანზე რამდენიმე მსხვილ მარცალს იეთიარებს, დანარჩენები წყრილი და განუეთიარებელი რება. უფარ-გისი კლონია და გამოძევებული უნდა იქნეს ჩვენი ვენახებიდან.

6. მწევანე მოსავლიანი № 12. იგი გამოვლენილია, როგორც მაღალმოსავლიანი კლონი, ხასიათდება ფოთლის საშუალო დანაკვეთით, მეორადი ნაკვეთების განვითარებით და მაღალი მოსავლიანობით: 20—25⁰/₆-ის უფრო მეტს ისხამს, ვიდრე ჩვეულებრივი მწევანე. უდავოდ პერსპექტული ფორმაა. წარმატე-ბით გაიარა კლონთა გამოცდის საფეხური და 1950 წლიდან გაშენდება ნახევარ ჰექტარ ფართობზე ს-წარმოო პირობებში ფართოდ გამოსაცდელად ჩვეულებრივ მწევანესთან ერთად.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარბონება

მწევანე ადგილობრივი მაღალხარისხოვანი ვაზის ჯიშია, გავრცელებულია ძირითადად კახეთში, იძლე-ვა მაღალი ღირსების ევროპული და კახური ტიპის თეთრ სუფერის ღვინოს. ევროპულად დაყენებული ღვინო მომწევანო-ჩალისფერია, გემო ნაზი, ხალისიანი და ჰარმონიული აქვს. ბუკეტი ნაზი ჯიშური, ხი-ლის ძლიერი არომატით. კახურად დაყენებული იგი მუქი ჩალისფერია, სრული სხეულით მდიდარი და ენერგიული ღვინოა. გემო ჰარმონიული, სასიამოვნო აქვს. არომატი ნაზი ჯიშური, რომელიც სიძველეში წარმოქმნის ნაზ ბუკეტს ხილის ძლიერი არომატით. ღვინის ძლიერი არომატულობისა და სინაზის გამო მღვინეთა წრეში მას მეტსახელად ქართული რისლინივი შეარქვეს.

მაღალი ღირსების ღვინოს მწევანე იძლევა თელაეის, საგარჯოს, გურჯაანის და ნაწილობრივ სიღნა-ლის რაიონებში, ძირითადად მთისწინა ზოლის შემადლებულ და ფერდობ ადგილებზე, უშთაერესად ვადა-პალა-კარბონატულ, ალუვიალურ კარბონატულ და ალუვიალურ არაკარბონატულ ნიადაგებზე, განსაკუთ-

რებით გამოირჩეოდა და ცნობილი იყო და არის ახმეტის, მანაის, იყალთოს, რუისპირის, ნაფარეულის, სანიორის, წინანდლის, ვახისუბნის და სხვა ადგილების მწვანე. ზოგიერთ წლებში ევროპული წესით დაყენებული მწვანე ამ ადგილებისა არ ჩამოუვარდება მსოფლიოში განთქმულ რაინისა და ბორდოს თეთრ ლეინოს.

მწვანის დადებითი თვისებებია: შედარებით მაღალი მოსავლიანობა მისი გავრცელების თითქმის ყველა რაიონში, ლეინის მაღალი ხარისხი, ვარგისობა ლეინის სხვადასხვა ტიპის დასამზადებლად, შედარებით მაღალი გამძლეობა ფილოქტერისა და კარგი გამძლეობა ზამთრის ყინვებისა და მილდიუმისა, აღსანიშნავია აგრეთვე მწვანის მონაწილეობა სხვა თეთრ ჯიშებისაგან მისაღები ლეინის ხარისხის გაუმჯობესების საქმეში; საყოველთაოდ ცნობილი ლეინოების: ახმეტურას, გორგორების, ალექსაურების, გრძელმიდორების და სხვათა მაღალი ხარისხი შედეგია მწვანის მონაწილეობისა; იგი მუდამ იყო შერეული შესაბამ ენახებში 25%-ის და ზოგჯერ მეტი რაოდენობითაც.

მწვანის უარყოფითი თვისებებია: შედარებით სუსტი გამძლეობა ნაცრისა, ზოგ ადგილებში ნორმალურზე მეტი ყვავილცვენა, რის გამოც მტევნები ძალზე მეჩხერი გამოდის და გარემო პირობებისადმი ზედმეტი მგრძობიარობა. მწვანის ეს უარყოფითი თვისებები ადვილი დასაძლევია: პირველი — ნაცრიან წლებში ერთი ან ორი დამატებითი წამლობის ჩატარებით ნაცრის წინააღმდეგ, მეორე — ყვავილობის დაწყებამდე ან მის დაწყებისას ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროების წამტკეცვის საშუალებით და მესამე — ჯიშისათვის შესაფერი რაიონისა და ადგილმდებარეობის მოუჭერბული შერჩევით.

მწვანის შემდგომი გავრცელება უნდა ხდებოდეს კახეთის ყველა რაიონში და ქართლის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში. მისთვის უნდა შეირჩეს არამშრალნიდაგებნიანი ფერდობი ადგილები. საქართველოს გარეთ მწვანე პესსპექტიულია და კარგ შედეგებსაც იძლევა უკრაინაში — ოდესის რაიონში. უფრო უკეთესი იქნება იგი უკრაინის სამხრეთ რაიონებში. საქირაა გამოიკადოს მწვანე მოლდავეთში და ორჯონიკიძის მხარეში ფართო მასშტაბით.

МЦВАНЕ-КАХУРИ

Лист. Листья среднего яруса (9—12 лет.) матовые, темно-зеленые средних размеров (18,0 × 18,5 см.). Очертание или форма листьев округлая, реже она бывает слабо-овальной. Поверхность листа сетчато-морщинистая, реже мелко-пузырчатая, еще реже она бывает гладкой. Обычно листья пятилопастные встречаются, но редко, и трехлопастные. Вторичные лопасти слабо выражены. Листовая пластинка волнистая, воронковидно-желобчатая, реже она бывает неопределенно-изогнутой формы. Угол оконечной лопасти, обычно, тупой.

Верхние вырезки по глубине рассеченности листа варьируют от мелких до глубоких, чаще встречаются вырезки средних размеров и глубокие. Вырезки по форме варьируют от открытых щелевидных до закрытых с яйцевидным просветом. Обычно вырезки бывают закрытые, с яйцевидным просветом и с округлым либо заостренным дном, реже они бывают открытые лировидные с почти параллельными сторонами и с острым дном. Дно вырезки слабее часто одним, реже двумя зубцами.

Нижние вырезки, обычно, мельче верхних и достигают средних размеров. В большинстве случаев нижние вырезки бывают открытые. Форма вырезок лировидная с суженым устьем, с округлым, либо заостренным дном, реже вырезки имеют форму входящего угла. Иредка встречаются вырезки с однозубчатым дном.

Черешковая выемка по форме также значительно варьирует, в особенности, в зависимости от расположения листьев по ярусам. У листьев среднего яруса черешковая выемка по своей форме варьирует от закрытых с веретеновидным просветом до открытых сводчатых. Чаще всего встречаются закрытые выемки с эллиптическим просветом либо лировидные вырезки с острым дном. В очень редких случаях встречаются черешковые выемки с одним шпорцем.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей обычно треугольные, прямые, с острой вершиной, реже встречаются треугольные зубцы с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Боковые зубцы треугольно-пиловидные либо пиловидные с выпуклыми сторонами и острой вершиной.

Опушение нижней поверхности листа паутиновое средней густоты с подстилающим редким щетинистым пушком. Интенсивность опушения усиливается сверху вниз вдоль оси побега. Листья нижнего яруса опушены густым паутиновым пушком, в основном, за счет усиления густоты щетинистого пушка.

Черешок листа голый, реже на нем можно заметить очень слабое паутиновое опушение. Длина черешка равна длине срединного нерва листа, реже черешок короче длины срединного нерва. Окраска черешка обычно светло-вишневая с прозеленью вдоль черешка. Осенняя окраска листьев светложелтая.

Цветок обоеполюй, нормального строения. Тычинки прямостоящие. Число тычинок равно 5, реже встречаются цветки с шестью тычинками. Отношение длины тычиночных пестей к высоте пестика составляет 1,25, реже это отношение достигает 1,5. Пестик правильной округло-конической формы с хорошо выраженным столбиком и большим явственно двураздельным рыльцем.

Гроздь Мцване обычно средних размеров. Длина гроздей, в среднем, варьирует от 12 до 17 см. при ширине 9—15 см. Размер средней грозди равен $14 \times 10,5$ см. Форма грозди широко-коническая, прижатая, реже встречаются и цилиндрико-конической формы. Крылья грозди нередко достигают половины—двух третей размера основной грозди, средний вес грозди в большинстве случаев достигает 165—170 гр. Количество ягод в грозди равно 178, из них крупные ягоды составляют 86, а средние и мелкие 52. Обычно грозди бывают средней плотности, реже они рыхлые. Длина ножки у гроздей средней величины варьирует от 3,5 до 6 см., в среднем она равна 4,5 см. Ножка грозди зеленая, со средине к основанию она деревенеет и окрашивается в цвет чубука. До места разветвления грозди ножка травянистая и легко отламывается рукой. Ножка ягоды зеленая, с варьирующей длиной от 0,4 до 0,8 см. Подушечка слабо бородавчатая, широко конической формы. Прочность прикрепления к ножке средняя.

Ягода. В грозди большинство ягод средних размеров. В среднем длина ягод варьирует от 1,35 до 1,8 см. при ширине 1,2—1,6 см. Средний размер ягод равен $1,45 \times 1,25$. Форма ягод овальная с наибольшей шириной в средней части. Конец ягод округлен. Кожица тонкая, легко отделяющаяся от мякоти. Мякоть сочная, расливающаяся. Сок бесцветный, сладкий. Окраска ягод желто-зеленая. При полной зрелости, благодаря обилию пурпура, ягоды принимают характерную для сорта нежно-зеленую окраску. Вкус ягод сладкий, с приятным ароматом. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, в среднем на ягуду приходится 2,28 семени. На 100 ягод в среднем приходится с одним семенем 6,0% с двумя—64%, с тремя—26% и с четырьмя семениами—4,0%.

Семя. Семена желто-бурой окраски. Длина семени равна 6—7 мм, при ширине 4—4,5 мм. Длина клювика равна 2—2,5 мм. Тело семени продолговато-округлой формы, при переходе в клювик образует плечики. Халаза вогнутая, округлой формы, лежит в верхней части семени, от тела семени она отграничена валиком. Ложбинка от халазы к верхней части семени глубокая, хорошо заметна и как бы разделяет верхнюю часть тела семени на две равные половинки. Брюшная сторона семени килеватая. Семенной шов узкий, но хорошо заметен по всей длине семени. Бороздки по обе стороны семенного шва узкие, гаубовие, тянутся почти параллельно. Дно бороздки окрашено в желтый цвет. Клювик в верхней части несколько расширен и слабее перетяжкой посредине. Окраска клювика с верхней стороны светложелто-бурая, а с нижней—желто-оранжевая.

Мцване—высококачественный, стандартный сорт белых столовых вин Кахетии. Название свое получил по желто-зеленой окраске спелых ягод. Распространен в Грузии, в основном, в районах Кахетии, на незначительных площадях и сортоиспытательных участках в Дагестане, на Украине, в Средней Азии и в др. виноградных районах СССР. Прекрасные качества вина—челюсть, полнота, гармоничность вкуса при сильном сортовом аромате—выдвигают Мцване на первое место среди белых вин Кахетии.

В прошлом Мцване с успехом применяли для улучшения качества других белых вин путем прибавления винограда либо настаиванием сока на выжимках Мцване. Многие из исторически известных белых вин Грузии как Ахметури, Горгороби, Грдзелимидороби, Алексауроби, Манави и др. обязаны либо непосредственно Мцване, либо его значительной примеси (25 и более %) к сорту Ркацители.

К положительным свойствам сорта относятся—сравнительно высокая урожайность при прекрасном качестве продукции, высокая относительная устойчивость против филлоксеры и достаточная против милдью, пригодность сорта для разных типов вин и в качестве столового винограда местного значения.

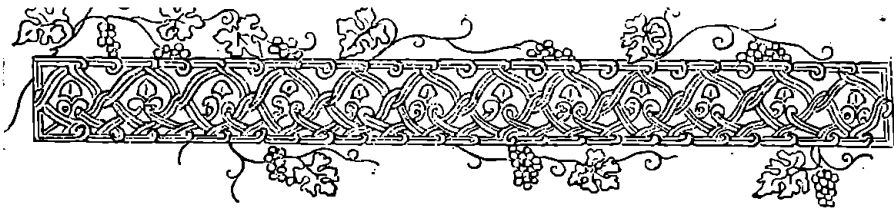
К отрицательным свойствам сорта относятся его слабая устойчивость к оидиуму и большая требовательность к экологическим условиям среды, в этом отношении он значительно уступает сорту Ркацители.

Лучшие вина Мцване получались на аллювиально-карбонатных и не карбонатных почвах склонов гор в Тельавском, Сатареджиском, Гурджаанском и отчасти Сигнахском районах.

Особенно славится вина Мцване сел. Ахмета, Хорхели, Сигхли, Манави, Ципандали, Уриатубани и Артан, и Санпоре.

Сорт безусловно перспективный, запроектированы значительные площади для его дальнейшего распространения и восстановления его удельного веса на виноградниках Кахетии. Перспективен также и для других винодельческих районов СССР, в особенности южных и юго-восточных.





ხ ი ხ ვ ი

ხიხვი ვაზის ადგილობრივი ჯიშია, რომელიც ფართოდ გავრცელებული არაა, შედარებით იშვიათად გვხვდება. იგი შეტანილია კახეთის საწარმოო ასოციაციის „ტუზ“, რადგანაც მაღალხარისხოვანია. იძლევა მაღალხარისხოვან თეთრ სუფრის ღვინოს; ზოგიერთ მიკრორაიონში კი (კარდანახი) მაღალხარისხოვან სადესერტო ღვინოს.

სინოპსიზები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში ხიხვის სინონიმები ცნობილი არაა. თელავის რაიონში ამ ჯიშს ეძახიან ჯანანურას, ხოლო გურჯაანისა და სიღნაღის რაიონებში — ხიხეს. ამათი იგივეობა ჩვენ დავადგინეთ ვიზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთზე რუისპირიდან (თელავის რაიონი) და კარდანახიდან (გურჯაანის რაიონი) ჩამოტანილი ნერგების შედარების საშუალებით. უცხოურ ამპელოგრაფიებში (ვილა და ვერმორელი, 1901—1910 წ.) ეს ჯიში აღწერილია და მოკლედ დახასიათებული, ხოლო სახელად მოხსენიებულია ხიხვი და ხიხვი (მწუანე) Khikva (Mtswané).

ჯიშის ისტორია. ძირითადი მორფოლოგიური ნიშნების (ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება, მრგვალი ფორმის მარცვალი და სხვ.) და შედარებითი ამპელოგრაფიის მონაცემების მიხედვით მტკიცდება, რომ ხიხვი ვაზის ჯიშთა წარმოშობის ადგილობრივი კერიდან არის წარმოქმნილი. საქართველოში ვაზის წარმოშობის ორი ძირითადი კერაა ცნობილი: კოლხეთისა და ალაზნის ველისა. ამ კერებში წარმოშობილი ჯიშები ძირითადი მორფოლოგიური ნიშნებით საგრძობლად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. კოლხეთის ვაზის ჯიშებს ფოთლის ქვედა მხარის სქელი აბლაბუდისებრი ან ქერისებრი შებუსუსა, პატარა ან საშუალო ზომის მტყეანი და მრგვალი ფორმის მარცვალი აქვთ, ალაზნის კერის ჯიშებს კი შეუბუსუსი ან ოდნავ შებუსუსი ქვედა მხარე ფოთლისა, საშუალო და საშუალოზე დიდი ზომის მტყეანები და ოვალური ფორმის მარცვალი. ამასთან ერთად აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ ხიხვის ან მისი მსგავსი სახელით საქართველოში ბევრი ჯიში ყოფილა ცნობილი: კახეთში — ხიხვი, რაჭაში — ხიხვა, ლეჩხუმში — ხიხვი, სამეგრელოში — ხემხუ და გურიაში — ხემხო. არსებობს კახეთის, რაჭისა და ლეჩხუმის ხიხვის სრული ბოტანიკური აღწერა და სამეურნეო დახასიათება, რის მიხედვითაც ისინი შებუსუსუფოთლიანი, მრგვალ და თეთრმარცკლიანი, მაგრამ ერთმანეთისაგან საკმაოდ განსხვავებული ჯიშებია. რაც შეეხება ხემხოსა და ხემხუს, მათი საკითხი ლიად რჩება, რადგანაც ეს ჯიშები ჯერ აღმოჩენილი არაა და არც მათი ბოტანიკური აღწერა და სამეურნეო დახასიათება არის შემონახული. აკად. ივ. ჯავახიშვილი (1933 წ.) სახელწოდებების: ხიხვის, ხიხვას, ხემხუსა და ხემხოს ენობრივ ანალიზზე დაყრდნობით გულისხმობდა რომ ესენი ერთი ჯიშის სახელებია, ხოლო სახელწოდებათა შორის არსებულ განსხვავებას საუკუნეთა მანძილზე მასში მომხდარი ფონეტიკური ცვლილებებით ხსნიდა, მაგრამ საჭირო მასალების უქონლობის გამო მან საბოლოო დასკვნისაგან მაინც თავი შეიკავა.

საესებოთ დასაშვებია, რომ ხიხვი თავდაპირველად წარმოადგენდა მონათესავე, მაგრამ საკმაოდ განსხვავებულ თესლნერგთა ნარევის. შემდგომში სხვადასხვა რაიონში მისი გავრცელების შედეგად წარმოებდა ნარევის დიფერენციაცია გარემო პირობებთან შეგუებულ ფორმებად. ასე ხდებოდა ნარევის განშტოება გარემო პირობების შესაბამის ჯიშებად, ხოლო ეს განშტოებები თავდაპირველ სახელწოდებას ინარჩუნებდნენ.

ჯიშის ხნიერების განსაზღვრა უფრო გაძნელებულია, რადგანაც საამისო მასალები არ მოიპოვება. ასეთ შემთხვევებში აკად. ივ. ჯავახიშვილი ჯიშის შედარებითი ხნიერების განსაზღვრისათვის ერთ-ერთ საიმედო მეთოდად თელის სახელწოდებათა ენობრივ ანალიზს, ცალკეულ სახელწოდებათა აგებულებისა და დროთა ანშვალობაში მათში მომხდარი ცვლილებების გათვალისწინებით შესაძლებელია შედარებით სწორად განისაზღვროს ვაზის ჯიშების ხნიერება. სახელწოდებების ენობრივი ანალიზის შედეგად აკად. ივ. ჯავახიშვილმა

ხივი რქაწითელზე საქმად უფრო ძველ ჯიშად მიიჩნია, ხოლო ამ უკანასკნელის წარმოშობა ახალი ერის V და მომდევნო საუკუნეებშია ნაქარაუღვევი. ამის მიხედვით დასტურდება, რომ ხივი უდავოდ ადგილობრივი ჯიშია და მისი წარმოშობა დაახლოებით ჩვენი წელთაღრიცხვის III—IV საუკუნეებს უნდა განეკუთვნოს.

სოკოვან ავადმყოფობათა და ფილოქსერის გაჩენამდე ხივი საქმად ფართოდ იყო გავრცელებული კახეთის რაიონებში. ახმეტაში, რუისპირში, ბაკურციხეში, კოლაკში და სხვ. მაღალხარისხოვანი ღვინო დგებოდა ძირითადად იმიტომ, რომ ამ სოფლებში გავრცელებული იყო ხივი როგორც წმინდა ნარგავების სახით, ისე მწვანესთან და რქაწითელთან შერეულად.

რადგანაც ხივი ნაცარს სუსტად უძლებს, ახალ ვენახებში მას აღარ გავიდნენ და გადაშენების გზაზე დადგა. ამას აღსატურებენ აგრონომები ვ. გვეესკი და შარევი (1885 წ.), რომლებიც წერდნენ: „მეორე ძლიერმოსავლიანი, მაგრამ ნაზი კახური ჯიშია — ხივი — ნაცარისაგან უკვე გადაშენდა. მას ჰქონდა ძალიან ტკბილი მარცვალი და იძლეოდა არაჩვეულებრივ ნაზ და სუფთა გემოს ღვინოს, მწიფდებოდა სხვა ჯიშებზე ადრე“.

ამჟამად ხივი წმინდა ნარგავების სახით ძირითადად სამტრედიის საბჭოთა მეურნეობებშია გავრცელებული, ხოლო მწვანესა და რქაწითელთან შერეული იგი გვხვდება კოლმეურნეობებისა და კოლმეურნეთა ვენახებში.

ვენახების 1940 წლის აღწერის მასალების მიხედვით ხივი გაშენებულია აღმოსავლეთ საქართველოში, ძირითადად კახეთში — თელავის, გურჯაანის, ახმეტის, სიღნაღისა და ყვარლის რაიონებში — დაახლოებით 11 ჰექტარ ფართობზე. უფრო დაწვრილებითი ცნობები ხივის გავრცელების შესახებ მოცემულია ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში.

ხივის ფართობის განლაგება აღმოსავლეთ საქართველოს რაიონებში 1940 წ. 1/IX

მვენახეობის რაიონი	ადმინისტრაციული რაიონი	ფართობი ჰექტ-ში	ვენახების საერთო ფართობი	%-ები საერთო ფართ-თან	შ ე ნ შ ე ნ ა
კახეთი	1 თელავის რაიონი	5,32	8,949,19	0,13	
	2 ყვარლის „	2,33	1,700,95	0,14	
	3 სიღნაღის „	1,78	1,931,63	0,09	
	4 გურჯაანის „	1,5	4,816,07	0,03	
	ს უ ლ	10,96	15,200,87	0,07	
ქართლი	თბილისის რაიონი	0,23	6,801,82	0,003	
	მარნეულის „	0,25	502,2	0,05	
	ახალციხის „	0,18	20,28	0,89	
ბოლნის-მარნეული მუხეთი					
	ს უ ლ	11,62	24,982,65	0,05	

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ხივს 1940 წლისათვის ძალიან მცირე ფართობი ექირა. ეს ფართობი ძირითადად ეკუთვნოდა სამტრედიის საბჭოთა მეურნეობებს. კოლმეურნეობებსა და კოლმეურნეთა ვენახებში ნარევის სახით გაშენებული ხივი არ იყო აღრიცხული. 1947 წლის შემოდგომის აღწერის მიხედვით ხივის მთლიანი ფართობი კახეთში შეადგენდა 27,32 ჰექტარს.

ხივი საქმად რაოდენობით გვხვდება თელავის, გურჯაანისა და ახმეტის რაიონის ძველ ვენახებში ნარევის სახით, რუისპირის კოლმეურნეობა „ყურძენ-თავთაისი“ ძველ ვენახებში ხივი ნარევის სახით თითქმის რქაწითელის მესამედაა. საქართველოს ფარგლებს გარეთ — საბჭოთა კავშირის მევენახეობის სხვა რაიონებში — ხივი არაა გაშენებული. აქა-იქ გვხვდება იგი სასწავლო და სამეცნიერო დაწესებულებების საკოლექციო და ჯიშთა გამოცდის ნაკვეთებზე, მაგალითად, უკრაინის ინსტიტუტში, დაღესტნის მევენახეობის სადგურში და უზბეკეთში.

საქართველოში მევენახეობის და ხარისხოვანი მეღვინეობის განვითარების შესახებ საკავშირო მთავრობის დადგენილების შესაბამისად გულდასმით იქნა გადისინჯული საქართველოს ვაზის ჯიშობრივი შემადგენლობა და ისტორიულად ცნობილი მაღალი ღირსების მქონე ყველა ვაზის ჯიშში, რომლებიც ძველად რაიონ მიზნის გამო (მცირე მოსავლიანობა, ავადმყოფობათა მიმართ სუსტი გამძლეობა და სხვა) არ მრავლ-

დებოდნენ, შეტანილი იქნა ვაზის სარაიონო სტანდარტულ ასორტიმენტში მათი აღდგენისა და შემდგომი ფართო ვაერცელების მიზნით. ხიხვიც უკვე შეტანილია საწარმოო სტანდარტულ ასორტიმენტში და განზრახულია მისი გაშენება დიდ ფართობზე. მევენახეობის განვითარების გეგმა ითვალისწინებს ხიხვის გაშენებას ქვემოწამოთელილ რაიონებში უშუალოდ რაოდენობით.

№	რაიონის დასახელება	1941—1945 წ. გეგმით	1947—1950 წ.	ს უ ლ	ს უ ლ მუღლთან ერთად	შ ე ნ ი შ ე ნ ა
1	თელავის რაიონი	28,0	20,0	48,0		
2	გურჯაანის რაიონი	20	7	27,0		
3	წითელწყაროს რაიონი	51,0	—	51,0		
4	სიღნაღის რაიონი	60	5	65		
5	ახალციხის რაიონი	—	10	10		
ს უ ლ		169	42	201,0	212,62	

ხიხვის ფართობის ასეთი სწრაფი ზრდა იმითაა გამოწვეული, რომ იგი მაღალი თვისებების მქონეა: იძლევა ნაზ, ვერძული ტიპის თეთრ სუფრის ლინოს და ამასთან ერთად იშვიათ მასალას სადესერტო ლინოს „ხიხვის“ დასამზადებლად. როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, უახლოეს დროში ხიხვის ფართობი გაიზრდება 212 ჰექტარამდე. მოწინავე აგროტექნიკის გამოყენების შედეგად ხიხვი სრულად გამოაეღონებს თავის მაღალ თვისებებს, რაც სფუფულად დაედება მის კიდევ უფრო მეტად ვაერცელებას დასასრულ, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია დადგენილი იქნეს ჯიშის ძირითად სახელწოდებად კახურისათვის — „ჯანაურა“ იმ მიზნით, რომ განსხვავებულ იქნეს რაქა-ლეჩხუმის ხიხვასა და ხიხვისაგან.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია სპ. მეცნ. აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე ს. ვაზისუბანში (გურჯაანის რაიონი), საკოლექციო ენაში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტის წვეროები გვირგვინითა და პირველი ორი-სამი, ჯერ კიდევ გაუშლელი ფოთოლაკით შემუშულებულია ქეჩისებრად ორივე მხრიდან, თეთრი ფლანელის ფერისა და მორუხო იერი გადაჰკრავს. მეოთხე-მეხუთე ფოთოლაკის შემუსვება ზემო მხრიდან მკირდება და შეფერვა იცვლება: მოყვითალო-მწვანე ფერისაა და მოყვითალო ან მოლენისფრო იერი ახლავს. ფოთლის ქვედა მხარე მოყვითალო-მწვანე ფერისაა და მოყვითალო ან მოლენისფრო იერი ახლავს. ფოთლის ქვედა მხარე მოყვითალო-მწვანე ფერისაა და მოყვითალო ან მოლენისფრო იერი ახლავს. ფოთლის ზედა მხარის სუსტი აბლაბუდისებრი შემუსვა შესამჩნევია ახალგაზრდა ყლორტის მთელ სიგრძეზე.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომით იფერება მონაცრისფრო იერის მქონე ბაც ყვითლად, ასე რომ შორიდან რქები მონაცრისფრო-რუხი ფერისა ჩანს. მუხლთაშორისების სიგრძე საშუალოდ 8—10 სანტიმეტრს უდრის. მუხლთაშორისებზე გასწვრივი ზოლები სუსტად არის გამოასახული. მუხლები ოდნავ უფრო შექია, ვიდრე მუხლთაშორისები.

ფოთოლი. შუა იარუსის ფოთლები (9—12) მომრგვალო ფორმისა და საშუალო ან საშუალოზე უფრო დიდი ზომისაა (26 × 26 სმ). ქვედა იარუსის ფოთლები უფრო წაგრძელებულია. ფოთლი სამ ან, იშვიათად, ხუთნაკეთიანია, მას მერყეული დანაკეთვა არა აქვს. ფოთლის ზედაპირი წვრილ-ბურთულბიანია, იშვიათად ბადისებრ დანაკეთებული, ხოლო ქვემო იარუსის ფოთლები მსხვილბურთულბიანია. ფოთლის ნაკეთები, ჩვეულებრივ, ძირსაა დახრილი, რის გამო ფოთოლი ფინჯისმაგვარ ფორმას იღებს.

ფოთლის ზედა ამონაკეთები უფრო ხშირად არაღრმავა, ზეზეურია, ზოგჯერ საშუალო სიღრმისაა. ფორმა ამონაკეთებისა ნაპრალისებრი ან ჩანგისებრია, შეიწროვებულყვითლიანი და წაწვეტებულყვითლიანი, იშვიათად შეტრილ კუთხისებრია.

ჩვეულებრივ, ქვედა ამონაკეთები ზედა ამონაკეთებზე უმცროსია, ზეზეურია, იშვიათად საშუალო სიღრმისაა. ამონაკეთების ფორმა ნაპრალისებრია, იშვიათად ჩანგისებრია და შეიწროვებულყვითლიანი.

ყუნწის ამონაკეთი საკმაო დიდ მერყეობას განიცდის — ვიწროფუძიანი ჩანგისებრი ფორმის ამონაკეთიდან ღრმა ისრისმაგვარ ამონაკეთამდე. უფრო ხშირად ყუნწის ამონაკეთი ჩანგისებრია ან ღრმა და თლისებრი, ყუნწის ამონაკეთები ხშირად დახურულია ვიწრო ელიფსისებრი თელით და ერთი ან ორი დეზით, ან ისრისებრია და სწორგვერდებიანი.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ბოლოვდება სამკუთხედისებრი გამოზნეკილგვერდებიანი ან სამკუთხედისებრი მომრგვალებულწვერიანი კბილებით. გვერდითი კბილები უფრო ხშირად ხერხის კბილისებრია, გამოზნეკილგვერდებიანი და მახვილწვერიანი ან ხერხის კბილისებრი-სამკუთხედისებრია.

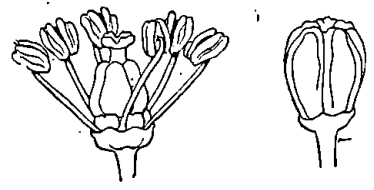
ფოთლის ქვედა მხარის შებუსება აბლაბუდისებრია, ბეწვები საკმაო სისქისა, ქვეშ შეიმჩნევა ჯაგრისებრი ბუსუსები. ფოთლის შებუსების ინტენსიობა პატულობს ზემოდან ქვემოთკენ.

ფოთლის ყუნწი ხანდახან შეეუსუსებულია ფიჭქისებრი ბეწვებით და მოღვინისფრო-წითელი ფერი-საა. მისი სიგრძე უდრის ფოთლის შუა ძარღვის სიგრძეს ან ოდნავ მასზე ნაკლებია. უფრო ხშირად ფოთლის ფირფიტა თავის ყუნწთან აკეთებს სწორ კუთხეს, რაც ერთგვარ კომპაქტურობას აძლევს ვას.

ყვავილი. ყვავილი ნორმალური აგებულებისაა და ორსქესიანია. მტერიანების რაოდენობა ყვავილში 5-6-ს უდრის; მტერიანები სწორმდგომია. მტერიანას ძაჯის სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან უდრის 1,25—1,50-ს. ბუტკო სწორი კონუსისმაგვარია და კარგად გამოსახული ყელი (სეტი) აქვს. ღინგი ორადაა გაყოფილი, გვხვდება ოთხად გაყოფილი ღინგიც.

მტევანი. ხიხვის მტევნები ზომით საშუალოზე უმცროსია. მტევნების სიგრძე მერყეობს 12-დან 18 სანტ-მდე, განი კი—7-დან 10 სანტ-მდე. საშუალო მტევნის სიგრძე-სიგანე შეადგენს 13×7 სმ, ხოლო სრული კარგად განვითარებული მტევნებისა—16,5×8 სმ.

მტევნის ფორმა მიანცდამიანც სხვადასხვაგვარია არაა. უფრო ხშირად მტევნები ცილინდრული ან ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისაა; ამისგან დამოუკიდებლად მტევნები მზრინანია. მზრინის სიგრძე ხშირად ძირითადი მტევნის ნახევარს აღწევს. მტევნები ხშირად მგზნებია, იშვიათად კი საშუალო სიმკვრივისაა. მარცვლების რაოდენობა მტევანში მერყეობს 80-დან 160-მდე, საშუალოდ კი უდრის 80. მტევანში ორი მესამედი მარცვლებისა მსხვილია, დანარჩენი წვრილი და საშუალო ზომისაა. მტევნის საშუალო წონა მერყეობს 80 გრამიდან 250 გრამამდე; მრავალი წლის საშუალო შეადგენს 100—120 გრ-ს. მტევნის ყუნწის სიგრძე მერყეობს 3,5-დან 6,0 სანტ-მდე, საშუალოდ კი 4,5—5 სანტ-რს უდრის. ყუნწი ბალახისებრია, მწვანე ფერისა, მხოლოდ შუა ნაწილიდან ფუძისაკენ ხვედება და რქის ფერისა ხდება. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე მერყეობს 35 მილ-ნ 90 მილიმეტრამდე. მარცვლის საჯდომი ბალიში ვანიერკონუსისებრი ფორმისაა და დახორკლილია.



სურ. 4. ხიხვის ყვავილი.

მარცვალი. მარცვალი საშუალო ზომისაა, მისი სიგრძე მერყეობს 1,4 სანტ-დან 1,8 სანტ-მდე, ხოლო განი—1,35 სანტ-დან 1,76 სანტ-მდე. საშუალო მარცვლის ზომაა 1,60×1,55 სმ. მარცვალი მომეტებულ შემთხვევებში მომრგვალო ფორმისაა, იშვიათად გვხვდება ოვალური ფორმის მარცვლებიც. მარცვალი სიმეტრიულია, წელში განიერია, ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვალი მომწვანო ყვითელია და მზისკენა მხარეზე სიღამწერის პატარა ლაქები აყრია. კანი თხელია და ადვილად შორდება რბილობს. რბილობი წვნიანია და მდნარი. ცილისებრი ფიჭქი მარცვალიზე, სუსტად არის გამოსახული. წვენი უფერულია და მეტად სასიამოვნო გემო აქვს, თანაც თავისებური ჯიშური არომატითაა შემკული.

წიპწისი რაოდენობა მარცვალში 1-დან 3-მდე მერყეობს, საშუალოდ მარცვალზე მოდის 1,6 წიპწა. წიპწა. წიპწის სხეული მომრგვალო-ოვალურია და ნისკარტისაკენ თანდათან ეიწროვდება. წიპწის სხეული მოკეითალო რუხი ფერისაა, ხოლო ნისკარტი ნარინჯისფერია. წიპწის სიგრძე უდრის 7—8 მმ-ს ხოლო განი . 5—6 მმ-ს. ქალაძა წიპწის შუა ნაწილშია მოთავსებული, იგი მომრგვალო ფორმისაა და ოდნავ ჩაზნექილი. წიპწის მუცლის მხარე ქედიანია. ღარები მუცლის მხარეზე არაღრმა და ეიწროა, პარალელურად მიემართება ნისკარტისაკენ და იკარგება ნისკარტში. გადასასვლელთან. ღარტაფი ქალაძიდან სხეულის ზედა ნაწილისაკენ კარგად არის გამოსახული. წიპწის ნისკარტი ცილინდრული ფორმისაა, ხორკლიანია, წვერში შევიწროებული და ირბად შეკრილი.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებები სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე მოყვანილთა საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის მთავარ საკოლექციო ენახში, სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების დასაზნაობებლად ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში წარმოდგენილია ქ. თელავში ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე წარმოებული დაკვირვებების შედეგები

და აგრეთვე რამდენიმე წლის მონაცემები მიღებული უკრაინის მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე, ქ. ოდესაში.

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ხიხვის სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დამოკიდებულია ცალკეული წლის მეტეოროლოგიურ პირობებზე. რაც უფრო შიშველი ნალექები სარგებროდუქტო და სავეგეტაციო პერიოდის განმავლობაში, მით უფრო მოკლეა სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა, აქტიური ტემპერატურის მით უფრო ნაკლები ჯამია ყურძნის საჭირო სრული დამწიფებისათვის. სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობისა და სრული სიმწიფის დადგომის საშუალო თარიღების მიხედვით ხიხვი მიეკუთვნება სიმწიფის მეორე პერიოდის ჯიშებს. ხიხვი ერთი პერიოდით უფრო ადრე მწიფდება, ვიდრე რკაწითელი. დაკვირვების იმავე პერიოდში (1913—1948 წ.) რკაწითელის სრული დამწიფება აღნიშნულია 28/IX-ს. სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა გამოიხატა 152 დღით. ამ ხნის განმავლობაში არიცხულ იქნა ჯამი ფექტურ ტემპერატურისა 3,018°. ამრიგად, მრავალწლიური საშუალებების მიხედვით, ხიხვი 9—10 დღით უფრო ადრე შემოდის რკაწითელზე და კირდება 126 გრადუსით ნაკლები ჯამი ფექტურ ტემპერატურისა.

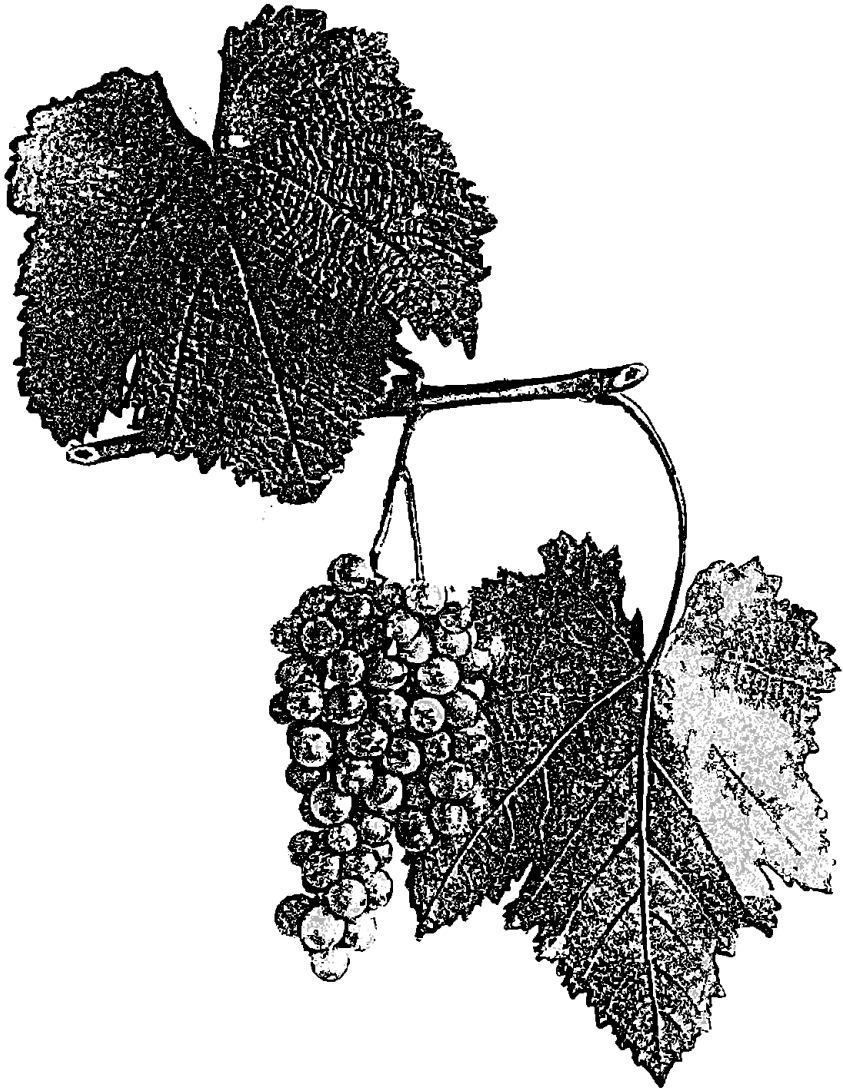
ხიხვის სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობა თელავსა და ოდესაში

ცხრილი 1

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	მოთვლის წელი	ფაზების დადგომის თარიღები					სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა კვირტის გაშლიდან სრულ სიწიფემდე	აქტიური ტემპერატურების ჯამი სავეგეტაციო პერიოდში	ნალექები	
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ვარდის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე	სარგებროდუქტო პერიოდში			სავეგეტაციო პერიოდში	
კახეთი საჩარხელოს მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის საოლქეო ნაკვეთი ტ. თელავი . . .	1936	14/4	7/6	16/8	8/10	177	3,363,5	253,8	1,163,4	
	1937	20/4	9/6	17/8	26/9	159	3,252,1	59,3	768,4	
	1938	25/4	7/6	10/8	10/9	138	2,034,3	7,1	640,1	
	1939	24/4	1/6	16/8	28/9	157	3,190,2	70,4	761,9	
	1940	14/4	5/6	12/8	10/9	149	3,055,7	6,5	820,1	
საშუალო		19/4	6/6	14/8	22/9	156	3,160,3	78,6	830,8	
კახეთი მევენახეობის ინსტიტუტის საოლქეო ევანზი	1913	28/4	8/6	15/8	20/9	145	2,018,1	117,4	478,6	
	1914	24/4	4/6	28/8	15/9	144	2,887,5	1,7	949,0	
	1945	4/5	10/6	20/8	15/9	133	2,767,0	47,3	349,3	
	1916	3/4	7/6	26/8	15/9	142	2,871,4	—	539,9	
	1947	4/4	1/6	15/8	30/8	148	2,789,6	17,0	475,5	
1948	27/4	4/6	19/8	23/9	149	3,119,5	134,2	524,6		
საშუალო		24/4	5/6	20/8	14/9	143	2,892,1	52,9	452,9	
უკრაინის მევენახეობის ინსტიტუტი	1936	28/4	2/6	13/8	29/9	151	—	—	—	
	1937	29/4	4/6	3/8	19/9	142	—	—	—	
	1938	25/4	5/6	12/8	11/9	139	—	—	—	
	1939	23/4	6/6	14/8	10/9	138	—	—	—	
საშუალო		27/4	5/6	11/8	17/9	143	—	—	—	

ამ მონაცემების საფუძველზე ხიხვი ჩვენ გამოსაცდელად დაფარვედით ზემო ქართლში — მესხეთის რაიონებში. ახალციხის რაიონში, სოფ. ზიქლიაში, იგი არა მარტო სავსებით დამწიფდა, არამედ 1946 წელს იმდენად გადაწიფდა, რომ ჰუნებრივად მოგვცა ნახევრად სადესერტო ტიპის ღვინო. ამის გამო ხიხვი შეტანილია მესხეთის სარაიონო სტანდარტულ ასორტიმენტში და წრიობის საბჭოთა მეურნეობაში (ახალციხის რაიონი) ირგებება იგი 10 ჰექტარ ფართობზე.

კახურ სტანდარტულ ვაზის ჯიშებს შორის ხიხვი ყველაზე უფრო საადრეოა და ამიტომ მისი ერთწლიანი რქების სრულად მომწიფების საკითხი ექვს არ იწვევს. უფრო საინტერესოა და მნიშვნელოვანია ხიხვის ერთწლიანი რქების მომწიფების საკითხი მევენახეობის ჩრდილო და მაღალმთიან რაიონებში. ასე, მაგალითად, უკრაინაში, ე. კომაროვს ცნობით, ხიხვი ოდესის რაიონში დამაკმაყოფილებლად მწიფდება. კარგად მწიფდება იგი აგრეთვე ახალციხის რაიონშიც. ჩვენი დაკვირვებით, ყურძნის სრული სიმწიფის პერიოდის დადგომისათვის ერთწლიანი რქები სავსებით ასწრებს მომწიფებას ერთი მეტრის სიგრძემდე, რომლის ზემოთ, ჩვეულებრივ, მათ წვეტოები ეკრებათ.



6030—ХИВИ

**კახეთის თეთრი სტანდარტული ვაზის ჯიშების შედარებითი მოსავლიანობა
სამტრესტის საბჭოთა მეურნეობებში**

ცხრილი 3

მეურნეობის დასახელება	1938			1939			1940			1941			შენიშვნა
	ხიხვი	მწვანე	რქაწითელი	ხიხვი	მწვანე	რქაწითელი	ხიხვი	მწვანე	რქაწითელი	ხიხვი	მწვანე	რქაწითელი	
წინანდალი	23,6	16,1	19,0	22,6	34,1	41,5	6,7	14,8	28,0	41,2	49,5	57,0	
მუქუხანი	36,0	50,2	36,2	40,8	35,6	40,8	35,6	52,6	35,1	69,2	66,6	59,5	
კარდანახი	25,9	22,9	49,0	4,4	15,9	16,0	14,8	51,1	54,2	40,7	58,8	58,7	
ყვარული	17,6	11,8	11,7	25,8	28,0	28,0	15,1	7,7	7,7	57,3	6,7	29,8	
გიორგარხი	39,8	—	39,2	25,9	—	25,8	47,6	—	59,0	102,4	—	47,2	
ხირსა	39,0	56,2	89,1	31,8	93,8	123,2	114,1	114,2	115,7	82,2	82,5	62,6	
თელავი	65,0	65,0	31,9	18,5	18,6	18,6	15,6	15,6	39,2	61,2	52,2	52,2	
საშუალო	32,91	35,36	39,44	24,55	37,63	41,08	34,15	42,60	48,33	63,50	62,73	55,28	

სოკოვან აქად მყოფობათა მიმართ გამძლეობა. ნაყრის მიმართ გამძლეობის მიხედვით ხიხვი კახეთის სტანდარტულ ჯიშებში უკანასკნელი ადგილი უკავია. ზოგიერთ მიკრორაიონში, მაგალითად, ივალთოს, რუისპირისა და ნაწილობრივ ახმეტის მიკროუბნებში, ხიხვი თითქმის არ ზიანდება ნაყრისაგან, რა თქმა უნდა, ჩვეულებრივი წამლობის პირობებში. ეს აიხსნება იმით, რომ ამ მიკროუბნებში ნაყრის განვითარებისათვის არ არის ისეთი ხელის შეშუბები პირობები, როგორც სხვაგან. ნაწილობრივ ამით შეიძლება აიხსნას ის გარემოება, რომ ხიხვი ძირითადად გაერცვლებული იყო და არის თელავისა და ახმეტის ზოლზე მდებარე სოფლებში. ამ ზოლზე ხიხვის მოსავლიანობა უფრო მაღალია, ვიდრე თელავ-წინანდალის უბანში. მილდითის მიმართ გამძლეობა ხიხვის საშუალო აქვს; ამ მხრივ იგი არ განსხვავდება კახური ვაზის დანარჩენი სტანდარტული ჯიშებისაგან. ხიხვი ფილოქსერასა და შედარებით დამაკმაყოფილებლად უძლებს. ივალთო-რუისპირის კოლომურნობებში ახლაც საკმაოდ დიდი რაოდენობით გვხვდება ხიხვი საკუთარ ძირზე, უმწრობი, მთელ რიგ ვენახებში. კარგად უძლებს ხიხვი ყურძნის ქიასაც. იგი, როგორც მწებრმტვენიანი ჯიშში, მისგან ნაყლზე ზიანდება. ნათქვამის შესაბამისად, ხიხვის წყარო და მაღალი მოსავლის მისაღებად საჭიროა ვენახების კარგი მოვლა-დამუშავება და განსაკუთრებული ყურადღებით წამლობა. ნაყრის წინააღმდეგ ერთი-ორი დამატებითი წამლობა და წამლობის ვადების ზუსტი დაცვა აუკლებელია ყურძნის მოსავლის გაღმარებლად.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევნების გარეგნული შეხედულება, ყურძნის მექანიკური შემადგენლობა და აგრეთვე მისი წვენის ქიმიური შემადგენლობა ნათლად ადასტურებს ხიხვის საღვინე ჯიშად გამოყენების მიზანშეწონილებას. ყველა მაჩვენებლის მიხედვით ხიხვი უდავოდ საღვინე ჯიშია და იგი ძველთაგანვე ამ მიზნით იყო და ამჟამადაც არის გამოყენებული. მისგან მზადდება როგორც მაღალხარისხიანი მშრალი სუფრის ღვინო, ისე სადესერტო ტიპის ღვინო „ხიხვის“ სახელწოდებით.

ხიხვის მტევნისა და მარცლის მექანიკური შემადგენლობის მაჩვენებლები წარმოდგენილია ქვემოთ მოყვანილ მე-4 ცხრილში.

ხიხვის მტევნის მექანიკური შემადგენლობა

ცხრილი 4

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მტევნის ს.შ. წონა	მარცლების რაოდენობა მტევანში	მტევნის შემადგენელი ნაწილები %/ა-ში				100 მარცლის წონა	100 წაწვის წონა	
				კლურტი	ბარტკალა	კანი	წიწკა			
კახეთი, მევენახეობის ინსტრუქტის ბაზა, ს. ვაზის უბანი	1940	87,72	41	3,53	96,47	10,53	3,32	82,62	189,0	5,1
კახეთი, მევენახეობის ინსტრუქტ. ქ. თელავი	1941	102,0	65	3,74	96,26	11,64	3,44	81,18	152	5,2

ცხრილიდან ჩანს, რომ ხიხეს ლაბორატორიულ პირობებში წვენიის კარგი გამოსავალი აქვს. წარმოების პირობებში ტუბილის გამოსავალი შედარებით ნაკლებია: ერთი ტონა ყურძნიდან მიიღება ქაქა 234,6 კილო, ხოლო ყურძნის წვენი — 765,4 კილო.

ყურძნის წვენი ს ქიმიური შემადგენლობა. ხიხეს შაქრის დაგროვების მაღალი უნარი ახასიათებს, მასთან იგი შეაყვანობასაც საკმაო რაოდენობით ინარჩუნებს. შაქრის დაგროვების განსაკუთრებით დიდ უნარს, ჰაეის პირობების გამო, ხიხე გურჯაანის რაიონში იჩენს. იქ, სახელდობრ, კარდანახის მიკრორაიონში ხიხის შაქრიანობა საშუალოდ 26—27%-ს შეადგენს, ზოგიერთ წლებში კი 30 და მეტ პროცენტსაც აღწევს. ბლომად აგროვებს შაქარს ხიხე უკრაინაშიც: ქ. ოდესის მიდამოებში ცალკეულ წლებში მისი შაქრიანობა 27%-ს აღწევს. შაქრის დაგროვების უნარიანობის საილუსტრაციოდ ქვემოთ მოგვყავს ხიხის შაქრიანობა-შეაყვანობის მაჩვენებლები რაიონისა და წლების მიხედვით.

ხიხის შაქრიანობა-შეაყვანობა რთელის პერიოდში

№ რიგ.	შეყვანვების რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	რთელის თარიღი	კუთრი წონა	შაქრიანობა %/ს-ში	შეაყვანობა %/ს-ში	შენიშვნა
1	კახეთი. საქ. მეცნიერებათა აკადემიის შეყვანვების ინსტიტუტი, ქ. თელავი	1941	14/IX	1,070	25,5	6,17	
		1943	20/IX	—	20,0	8,6	
		1941	27/IX	—	21,6	8,7	
		1945	21/IX	—	20,7	8,8	
		1946	20/IX	—	23,3	6,89	
		1947	2/IX	—	20,0	6,78	
		1948	21/IX	—	19,0	5,25	
2	უკრაინა. შეყვანვების ინსტიტუტი, ქ. ოდესა	1922	8/IX	—	21,1	5,2	
		1923	10/IX	1,1006	23,9	4,5	
		1924	18/IX	1,009	23,4	6,2	
		1925	1/IX	1,0962	23,1	8,3	

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის ხარისხი. ხიხის ყურძნისაგან მზადდება ძირითადად მშრალი სუფრის ღვინო და საღვსურთა ღვინო. ხიხის ღვინო როგორც ევროპული წესით, ისე კახურად და საღვსურთა დაყენებული, მაღალი ღირსებისაა. ევროპულად დაყენებული სუფრის ღვინო ღია ჩალისფერია, გამჭვირვალე, სასიამოვნო ჯიშური არომატით, გემო ნაზი, სრული და პარმონიული აქვს. კახურად დაყენებული იგი ჩალისფერია, საკმაოდ სხეულიანი, სრული და პარმონიულია. ავტორიტეტული საღვსურთა კომისიების მიერ ხიხე მუდამ მაღალ შეფასებას იღებდა და იღებს, მაგალითად, ქ. მოსკოვში 1946 წლის 11 აპრილს ცენტრალურმა საღვსურთა კომისიამ საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მიერ წარდგენილი ღვინის ნიმუში — იყალთოს ჯანანურა 1942 წლის მოსავლისა — დაახასიათა შემდეგნაირად: „ფერი მოოქროსფერო, არომატი დამახასიათებელი, გემო ნაზი, პარმონიული; საშუალო ბალი 9,1“. იმავე საღვსურთა კომისიის სხდომაზე შეყვანვების ინსტიტუტის მიერ წარდგენილი ევროპული წესით დაყენებული „ხიხე“ ზიკლიას საცდელი ნაკვეთიდან (ახალციხის რაიონი) დახასიათებულ იქნა შემდეგნაირად: „ფერი ღია მოოქროსფერო, ორიგინალური ჯიშური არომატი, გემო სასიამოვნო, მოკტბო. სასურველია ხიხისაგან დამზადდეს ნახევრად საღვსურთა (სოტერნის ტიპის) ღვინო. საშუალო ბალი 7,7 (8 ბალიანი შეფასებისას)“.

ასეთივე მაღალი შეფასება მისცეს ხიხის ღვინოებს თბილისში რესპუბლიკურმა საღვსურთა კომისიებმა.

ასეთივე მაღალი ღირსების, მხოლოდ სხვა ტიპის (საღვსურთა) ღვინოს იძლევა ხიხე კარდანახის მიკრორაიონში. ეს ღვინო ცნობილია „ხიხის“ სახელწოდებით. ეს საპარკო ღვინო შექნა სამტრედიის მთავარმა მეღვინემ განსვენებულმა ვ. ა. კანდელაკმა. ღვინო მუქი ქარისფერია, გემო სრული, პარმონიული აქვს, ტკეის ღვინისათვის დამახასიათებელი ბუკეტით. იგი შეიცავს 13% ალკოჰოლს, 5—7% საერთო შეაყვანობას და 24% შაქარს. საღვსურთა „ხიხე“ თავისი მაღალი საგემოვნო თვისებების გამო მუდამ მაღალ შეფასებას იღებს. მაგალითად, 1940 წლის მოსავლის „ხიხემა“, რომელიც შეიცავდა 14,2% ალკოჰოლს, 4,3% საერთო შეაყვანობას, 0,39 მქროლაე შეაყვანობას და 25% შაქარს, ცენტრალური საღვსურთა კომისიის 1944 წლის 2 იანვრის სხდომაზე მიიღო 9,1 ბალი და დახასიათებულ იქნა როგორც მეტად მაღალი ღირსების ღვინო. ასეთივე მაღალი შეფასება აქვს მას მიღებული რესპუბლიკური საღვსურთა კომისიის სხდომაზე. მაგალითად, საღვსურთა კომისიის 1946 წლის მაისის სხდომაზე 1946 წლის მოსავლის „ხიხემა“ მიიღო უმაღლესი ნიშანი — 8 ბალი, ხოლო საღვსურთა კომისიის 1947 წლის სხდომაზე 1945 წლის მოსავლის „ხიხემა“ მიიღო 9,5 ბალი.

გარდა ამისა, ხიხვის ფართოდ იყენებდნენ აგრეთვე სხვა ჯიშის ღვინოების გასაუმჯობესებლადაც. თელავ-ახმეტის ზოლის — განსაკუთრებით იყალთო-რუისპირის (გორგორების, არტოზანის, ალექსაურებისა და სხვ.) — ღვინის მაღალი ხარისხი გამოწვეული იყო მწვანისა და ხიხვისაგან, რომელსაც ამ რაიონში ჯანანურას უწოდებენ. ახლაც ამ ადგილების ძველ ვენახებში, ზოგჯერ ახლებშიაც, ხიხვი საკმაოდ დიდი (ერთ მესამედამდე) ნარევის სახით გვხვდება. ამავე მიზნით იყენებდნენ ხიხვის გურჯაანის რაიონშიაც. ბაკური-ხის, კარდნახის, კოლაგის, ევჯინისა და სხვა სოფლების თეთრ ღვინოებს ღირსებას, განსაკუთრებულ არანატულობას და სინაზეს ხიხვი მატებდა. ამ სოფლებშიაც ხიხვი საკმაოდ დიდი რაოდენობით გვხვდებოდა ნარევის სახით. ნაწილობრივ იყენებენ ხიხვის აგრეთვე, როგორც საადრეო სადესერტო ყურძენს ადგილზე მოხმარებისათვის.

დასასრულს, ხიხვის ღვინოების ქიმიური ბუნების დასახსიათებლად ქვემოთ მოყვანილია როგორც სუფრის, ისე სადესერტო ტიპის ხიხვის ღვინის სრული ქიმიური ანალიზი ცალკეული რაიონებისა და წლების მიხედვით.

ხიხვის ღვინის ქიმიური შემადგენლობა

ცხრილი 5

მუყენახობის რაიონი და ღვინის დამზადების ადგილი	მისაველის წელი	სუფრის წონა	ალკოჰოლი მოცულობით %/ც-ში	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი										
				საერთო მყენაობა	მეტოლგი მყენაობა	შაქარი	ტანინი	ღვინის მჟავა	ექსტრაქტი	ნაცარი	ნაღსის ტენიანობა	ვლოცმინი	აინჰოლიანი მჟავა	
														წილი
ა. სუფრის მშრალი ღვინოები														
1	კახეთი, საქ. მცენიერებათა	1939	0,9916	12,7	5,25	0,82	20,0	0,23	2,68	22,6	1,77	2,2	6,9	4,23
2	აკადემიის მუცხ, ინსტიტუტი	1940	0,9941	10,3	6,24	0,86	3,0	3,64	3,6	10,02	2,52	3,16	5,24	5,24
3	ქ. თელავის და ვახისუბნის	1941	0,9012	14,0	6,59	1,3	—	—	—	23,12	—	—	5,24	4,97
4	საქ. მუცხ, აკადემიის ღვინო	1942	0,9927	11,4	6,42	2,1	0,68	2,02	0,54	22,42	—	—	5,5	3,82
5	იყალთოს ძველი წესით	1942	0,9331	12,2	5,14	0,83	0,15	1,7	1,8	25,87	—	—	7,69	4,1
6	აბალი წესით	1942	0,9939	12,2	6,9	1,69	0,24	2,03	1,6	28,12	—	—	6,39	5,6
7	მცხეთა, ახალციხის რაიონი (ს. ზიკლია)	1946	0,9955	12,9	7,87	0,35	78,20	0,13	—	32,12	—	—	—	—
8	უკრაინა, ქ. ოდესა მუცხ.	1925	0,9910	13,58	5,69	0,76	12,0	—	—	20,5	—	—	—	—
9	ინსტიტუტი ლუსტრაფი	1927	0,9986	15,0	4,35	0,98	12,0	—	—	18,2	—	—	—	—
ბ. სადესერტო ღვინოები														
10	სამარკო ღვინო „ხიხვი“	1934	1,092	13,0	4,9	0,89	243,0	0,565	0,65	42,0	—	—	—	—
11	კარდნახის საბჭოთა	1937	1,104	12,8	4,5	0,49	269,0	0,798	0,61	—	—	—	—	—
12	მურნეობიდან	1938	1,0663	12,6	4,8	0,84	226,0	0,764	—	23,88	—	—	—	—

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ხიხვის ალკოჰოლიანობა სუფრის ღვინის ნიმუშებში 10,3⁰-დან 15,2⁰-მდე აღწევს, ხოლო მყენაობა 4,35⁰/₁₀₀-დან 7,87⁰/₁₀₀-მდე. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ხიხვის ღვინის ნიმუში ახალციხიდან. მის მაღალ მყენაობასთან ერთად (7,87⁰/₁₀₀) საკმაოდ დიდი ალკოჰოლიანობა (12,9⁰) ახასიათებს და ამასთან საკმაოდ რაოდენობით აქვს დაუღუღარი შაქარი (7,82⁰/₁₀₀). ასევე მაღალი ალკოჰოლიანობითა და მყენაობით გამოირჩევა ოდესის ნიმუში 1921 წლის მოსავლისა: იგი 15⁰/₁₀₀ ალკოჰოლიანობითა და 1,2⁰/₁₀₀ შაქარს შეიცავს. შაქრის ასეთი დიდი რაოდენობით დაგროვება ისეთ შედარებით გრილ მხარეებში, როგორცაა ოდესა და ახალციხის რაიონი, უდავოდ დიდ პერსპექტივას უქმნის ან ჯიშს, ყველაზე ბევრ შაქარს ხიხვი კარდნახის მიკრორაიონში აგროვებს. იქ ყველა პირობა მოცემული საშუალოდ 27—28⁰/₁₀₀ შაქრის მისაღებად, ზოგიერთ წლებში კი 30 და მეტი პროცენტისაც, რასაც შეუძლია ღვინის ალკოჰოლიანობა შაქრის სრული დაღუღების შემთხვევაში 18⁰/₁₀₀-მდე აიყვანოს.

ვარიაციები და კლონები. ხიხვის ფარგლებში ვარიაციები ჯერ არ არის გამოვლენიებული. ჯიშის ძირითადად ნარევის სახით გაერკულებების გამო მასზე სელექციური მუშაობა საქმარისად არ წარმოებს. კარდნახის ნაკვეთებზე წარმოებული მუშაობის შედეგად გამოვლენიებულია მაღალმოსავლიანი მოდგმები. ეს მუშაობა გაგრძელდება. პირველ რიგში საჭიროა ფართოდ გავიშალოს მუშაობა ხიხვის გაერკულების მთავარ რაიონებში — თელავისა და გურჯაანის ვენახებში — ნაკისის უფრო გამძლე და მაღალმოსავლიანი მოდგმების გამოსავლიანობად.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

ხიხვი კახური ვაზის სტანდარტული ჯიშია. იგი იძლევა მაღალხარისხიან სუფრის ლენოს და ევროპული, კახური და სადესერტო ტიპის ლენოს. ხიხვი ძველთაგანვე იხმარებოდა აგრეთვე ძირითადად რქაწითელის ლენის ხარისხის გასაუმჯობესებლად. იგი, როგორც ნარევი, მუდამ შედიოდა (ხშირად მწვანესთან ერთად) განსაზღვრული რაოდენობით (ზოგჯერ ერთ მესამედამდე) თელავისა და გურჯაანის რქაწითელის ვენახებში და აუმჯობესებდა მისი ლენის ხარისხს. ამბეტა-ქისტაურის, იყალთო-რუისპირის, ბაკურციხე-კარდანახის, კოლაკეციის და სხვა სოფლების ლენის მაღალი ხარისხი — განსაკუთრებული არამატი უღობა და სინაზე — შედეგი იყო რქაწითელის ვენახებში ხიხვის ან მწვანის ან კიდევ ორივეს ერთად შერევისა.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: პროდუქციის მაღალი ხარისხი, მისი ფართო გამოყენების შესაძლებლობა სუფრის ევროპული, კახური და სადესერტო ტიპის ლენოების დასაზღაურებლად, შედარებით კარგი გამძლეობა ზამთრის ყინვების, მილდიუმისა და ფილოქტერისა და ნაადრევი მწიფობა, რაც იძლევა მისი უფრო ფართო გაერცელების შესაძლებლობას.

ჯიშის უარყოფითი მხარეებია: ნაცრის სუსტი გამძლეობა, საშუალოზე დაბალი მოსავლიანობა და გარემო პირობებისადმი შედარებით გაზრდილი მგრძობიანობა.

აღნიშნული ნაკლი ჯიშის მაღალ სამეურნეო ღირსებებთან შედარებით არ არის არსებითი და ამასთან ადვილი დასაძლევია. ჯიში თავისი ბუნებით მაღალმოსავლიანია, მაგრამ სინაზის გამო მას განსაკუთრებული მოვლა-დამუშავება ჰქირდება. ამისათვის საჭიროა ერთი (ან ძლიერ ნაცრიან წლებში ორი) დამატებითი წამლობა გოგირდით და ყველა საშუაოს დროულად და მაღალხარისხიანად შესრულება ჩვენი მოწინავე აგროტექნიკის სრული გამოყენებით. ამასთან ერთად საჭიროა წინასწარ შეიარჩეს ჯიშისათვის შესაფერი რაიონები და ადგილმდებარეობა.

ხიხვი პირველ რიგში უნდა გაერცელდეს ამბეტის, თელავისა და გურჯაანის რაიონის იმ ნაქად ადგილებში, სადაც ხელსაყრელი მიკროკლიმატური პირობების გამო მას ნაკლებად აზიანებს ნაცარი. შემდეგ, იგი უნდა გაერცელდეს კახეთის დანარჩენ რაიონებში ჯიშისათვის შესაფერ შესაძლებელ ადგილებში, განსაკუთრებით კი ისეთ ადგილებში, სადაც რქაწითელი წლების მანძილზე სრულად არ მწიფდება.

ხიხვი, როგორც საადრეო (2 პერიოდის) ჯიში, პერსპექტულია აგრეთვე საბჭოთა კავშირის მევენახეობის საშხრეთ და საშხრეთ-აღმოსავლეთ და მაღალმოიან რაიონებში გასაერცლებლად. უკრაინასა და მესხეთში მიღებული დადებითი შედეგები გვიკარნახებს ჯიშის უფრო ფართოდ გამოცდას ამ და მსგავს რაიონებში გაერცელების მიზნით.

Х И Х В И

Лист. Листья среднего яруса, по своим овертанным, обычно, округлые, крупные, больше средних размеров (26 × 26 см). Листья нижних ярусов более вытянуты в длину — овалы-почковидные. Число основных лопастей три, реже их пять. Обычно, вторичные лопасти на листьях отсутствуют. Поверхность листа, обычно, мелкопузрычатая, реже она сетчато-морщинистая, еще реже крупно-пузычатая; преимущественно на нижнем ярусе. Края листовых пластинок, обычно, изогнуты вниз, придавая листу блюдцевидную, характерную для сорта форму.

Верхние вырезки по глубине рассеченности листа незначительно варьируют; обычно, они мелкие, реже — средних размеров. Форма верхних вырезок, в основном, щелевидная или лровидная с суженным устьем и заостренным дном, реже она имеет форму входящего угла.

Нижние вырезки, обычно, слабо выражены и мельче верхних вырезок. Обычно они мелкие, реже средних размеров. Форма вырезок, обычно, в виде входящего угла и щелевидная, реже — лровидная с суженным устьем.

Черешковая выемка по своей форме варьирует значительно от лровидной — с острым дном до глубокой стрельчатой. Обычно, или чаще всего, они лровидные и глубокие, сводчатые с острым дном, реже встречаются закрытые узкозигитические с одним или двумя шпорцами и глубокие стрельчатые равносторонние вырезки.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей, обычно, треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже встречаются зубцы треугольные с закругленной вершиной. Краевые зубцы в большинстве случаев лповидные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они треугольно-щелевидные.

Опушение нижней поверхности листа паутинозное, обычно, средней густоты с подстилающим металлическим пушком также средней густоты. Интенсивность опушения, в зависимости от расположения листьев по ярусам, усиливается сверху вниз.

Черешок. Длина черешка в большинстве случаев равна длине главного нерва, реже черешок бывает короче или длиннее главного нерва. Иногда черешок покрыт хлопьевидным пушком и окрашен в вишню-красный цвет, переходящий у разветвления главных нервов в слабо-фиолетовый цвет. Обычно, черешок с пластинкой листа образует угол близкий к прямому, что придает кусту своего рода компактный вид.

Осенняя окраска. Осенью листья Хихви, наравне с другими белыми сортами винограда, принимают характерную для них бледно-желтую окраску.

Цветок нормального строения, обоеполый. Цветки с 5 и 6 тычинками одинаково часто встречаются. Тычинки прямостоячие, отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,0—1,25, реже это отношение достигает 1,5 и более. Пестик правильный, округло конической формы, с хорошо выраженным столбиком. Рыльце лютвенно двураздельное, нередко можно встретить цветы и с четырьмяраздельным рыльцем.

Гроздь. Длина гроздей Хихви ниже средних размеров. Обычно, длина гроздей варьирует в среднем от 12 см. до 18 см., а ширина от 7 см. до 10 см. Размеры средних гроздей, примерно, равны 13×7 см, а полнотелых — $16,5 \times 8$ см. Количество ягод в грозди варьирует в среднем от 80 до 160 ягод, составляя в среднем на гроздь 80 ягод. Соотношение крупных ягод в среднем равно 3:1. Вес грозди варьирует в среднем от 80 до 250 гр., составляя в среднем 100 гр.

Форма грозди незначительно варьирует. В большинстве случаев грозди цилиндрические, реже встречаются конической формы. Независимо от формы, часто грозди бывают крылатые; крылья нередко достигают до половины размеров основной грозди. В большинстве случаев грозди бывают рыхлыми, реже они средней плотности. Пожка грозди по длине варьирует от 3,5 до 6 см., составляя в среднем 4,5—5 см. Пожка грозди травянистая, по окраске зеленая, у основания она деревенеет и окрашивается в цвет чубука. Пожка ягоды зеленая, по длине она варьирует от 0,35 до 0,9 см. Подушечка бородавчатая, ширококонической формы.

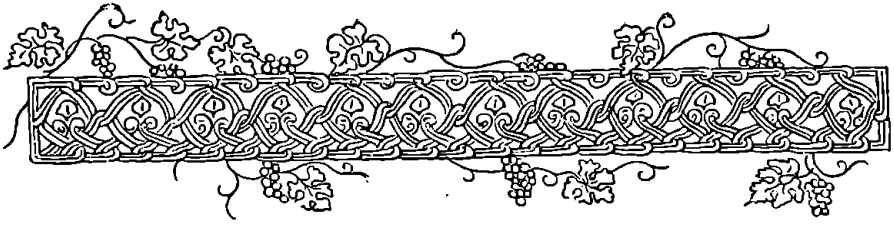
Ягода. Ягоды средних размеров, длина варьирует от 1,4 до 1,8 см., а ширина от 1,35 до 1,76, в среднем составляя $1,60 \times 1,55$ см. Форма ягод в большинстве случаев округлая, реже она бывает слабо-овальной. Ягоды, обычно, симметричные, с наибольшей шириной по середине, конец ягоды округлен. Окраска ягод зелено-желтая, с пятнами загара с подсолнечной стороны. Кожичка ягоды тонкая, легко отделяющаяся от сочной мякоти. Мякоть сочная, расплывающаяся. Прупи на ягодах слабо выражены. Вкус ягод приятный, со слабо выраженным сортовым ароматом.

Хихви — малораспространенный, стандартный сорт белых вил Кахетии. Сорт дает высококачественное белое столовое и десертное марочное вино „Хихви“. Столовое вино характеризуется светло-золотистым цветом, оригинальным сортовым ароматом и мягким гармоничным вкусом. Десертное вино „Хихви“ — темноволгарного цвета с приятным гармоничным вкусом и характерным букетом токайского вина. В прошлом Хихви, наряду с Миване и другими качественными но малораспространенными сортами, входили, в виде определенной примеси, в состав посадочный Ркацители и придавали вину нежность и ароматичность. К положительным свойствам сорта относятся: высокое качество его продукции, пригодность его для разных типов вин, довольно хорошая устойчивость против зимних морозов, милдью и филоксеры и сравнительно ранее его созревание (2 период), обеспечивающее сорту более широкое распространение.

К недостаткам сорта относятся слабая устойчивость против оидиума, нижесредняя его урожайность и значительная чувствительность к экологическим условиям среды. Однако, эти недостатки в сравнении с высоким качеством его продукции не являются существенными; подбором подходящих районов и участков для культуры, а также применением передового комплекса агротехнических мероприятий недостатки свободно могут ослаблены и устранены.

Для дальнейшего распространения сорта в первую очередь могут быть рекомендованы испытанные участки в Ахметском, Телавском и Гурджаанском районах, где в силу микроклиматических условий, сорт слабо поражается от оидиума; во вторую очередь — все остальные районы Кахетии с подбором подходящих для сорта участков, в особенности в тех районах, где Ркацители не всегда в должной степени вызревает. Хихви, как сравнительно ранний сорт, свободно может быть рекомендован для северных и высокогорных виноградных районов ССР. Опыт Украинского Ин-та виноградарства — в условиях Одессы и Грузинского Института — в условиях Месхети — подтверждают возможность более широкой рекомендации сорта Хихви для внедрения в указанные и подобные им районы.





ინსტიტუტის გარემომტევეანა

ინსტიტუტის გარემომტევეანა ნაკლებ გავრცელებული, მაგრამ პერსპექტიული ვაზის ჯიშია. იძლევა მაღალხარისხოვან თეთრ სუფურის ღვინოს.

სინ ო ნ ი მ ე ბ ი. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში გარემომტევეანა ცნობილია აგრეთვე ტყის ვაზის სახელწოდებით (აკად. ს. ჩოლოყაშვილი, 1939). ამავე სახელწოდებით არის იგი ცნობილი აგრეთვე სიღნაღის რაიონის ზოგიერთ სოფელში.

ჯ ი შ ი ს ი ს ტ ო რ ი ა. პირველად გარემომტევეანა გამოვლინებულ იქნა 1933 წელს საქართველოს მევენახეობის რაიონების გამოკვლევისას. ექსპედიციის მიერ იგი აღწერილ იქნა ტყის ვაზის სახელწოდებით სოფ. ბოდბისხევში (სიღნაღის რაიონი) მაგდანა ციბუკაშვილის საკარმიდამო ნაკვეთზე. ამ ვაზიდან აქრილ იქნა საკვირტე მასალა და დამუშავების შემდეგ გაშენდა მევენახეობის ინსტიტუტის დიდ საკოლექციო ნაკვეთზე ქ. თელავში. რამდენიმე წლის შემდეგ, როცა ვაზებმა მოსავალი მოგვცა, ტყის ვაზის სახელწოდებით ორი სხვადასხვა ჯიშში აღმოჩნდა: ერთი შებუსულფოთლიანი გარემომტევეანა, ხოლო მეორე სრულიად შიშველფოთლიანი, საშუალო სიგრძის მტვენიანი, ფართალას მსგავსი, ნაკლებ საინტერესო ჯიშია. გაუგებრობის გასარკვევად გასინჯულ იქნა ჯიშის საინვენტარიზაციო ფურცელი, რომელიც აღწერის ადგილზე იყო შედგენილი. ამ ჩანაწერის თანახმად ორ ჯიშთან უნდა გვექნნდეს საქმე, რადგანაც შებუსუსების სვეტში ეწერა: „შებუსვა აბლაბუდისებრი, გვებდება აგრეთვე სრულიად შიშველი ფოთლები“. ამ ჩანაწერის მიხედვით ნათელი გახდა, რომ აღწერის დროს დაშეებული იყო შეცდომა, რადგანაც შეშველებელია, რომ ერთ ჯიშზე ერთსა და იმავე დროს ერთსა და იმავე პირობებში შებუსულიც და სრულიად შიშველი ფოთლები არსებულიყო. ამის გამო საჭირო შეიქნა ჯიშის ადგილზე შემოწმება. შემოწმების შედეგად გამოირკვა, რომ შ. ციბუკაშვილის ოთხვაზიან პატარა ტლავევრზე მხოლოდ ერთი ვაზი იყო გარემომტევეანა, დანარჩენი 3 ვაზი ფართალასმაგვარი შიშველფოთლიანი იყო. ამ ვაზების ნახარისი ისე ძლიერ იყო ერთმანეთში გადახლართული, რომ ჯიშის შესწავლის დროს შეცდომაში შეიყვანა მისი აღმწერი.

ციბუკაშვილის გამოკითხვის საშუალებით დადგენილ იქნა ჯიშის წარმოშობის ისტორია: ციბუკაშვილის ეს ვაზები ძველი ანავიდან, მისი მამის საკარმიდამო ნაკვეთიდან წამოვიდა, ხოლო მამამის, მისივე გადმოცემით, იგი ტყეში ეპოვნა.

სოფ. ძეგლი ანავის კოლმეურნეობისაგან ვაივიეთ, რომ რამდენიმე ძირი ამ გარემომტევეანი ჯიშისა ზოგიერთ კოლმეურნეს ახლაც უდგას საკარმიდამო ნაკვეთზე.

თავდაპირველად ეს ვაზი შეიძლება მართლა ტყიდან იყო მოტანილი, მაგრამ შემდგომში მრავალსაუკუნოვანი კულტურის შედეგად ბუნებისა და ადამიანის ზეგავლენით მას გამოუშუშადა მაღალი სამეურნეო-ტექნოლოგიური თვისებები, რომელთა მიხედვით იგი უდავოდ კულტურულ ვაზთა ჯიშების წყებას უნდა მიეკუთვნოს.

შიშველფოთლიანი ჯიშისაგან განსასხვავებლად და ჯიშის აღმოჩენა-გამრავლებაში მევენახეობის ინსტიტუტის წვლილის აღსანიშნავად მას ეუწოდეთ ინსტიტუტის გარემომტევეანა. ამჟამად ინსტიტუტის გარემომტევეანას რამდენიმე ძირი მოიპოვება სიღნაღის რაიონში, იგი გაშენებულია მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნაკვეთებზე 65 ძირის რაოდენობით და აგრეთვე სოფ. ვაზის-უბანში, საქარის საცდელ სადგურში (ზესტაფონის მახლობლად) და შაუშიანში—ინსტიტუტის დასაყრდენი პუნქტების საკოლექციო ნაკვეთებზე 10-10—15-15 ძირის რაოდენობით.

1949 წლიდან გარემომტევეანას არაუკლებენ ფართოდ წარმოების პირობებში გამოსაცდელად. იგი გაშენებული იქნება 0,5 ჰექტარის რაოდენობით წინანდლის საბჭოთა მეურნეობაში საბოლოოდ შემოწმებისა და წარმოებაში დანერგვის მიზნით.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის აღწერილობა შესრულებულია სოფ. კურდღელაურში მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, რომელიც გაშენებულია ციე-გომბორის მთის სუსტად დაქანებულ ფერდობზე 560,0 მეტრის სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. ვენახი გამართულია მათეულზე და გაფორმებული ქართული წესით. ვაზის კეების არე უდრის 3,0 მ²-ს.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ.). მოზარდი ყლორტის წვეროები გვირგვინითა და პირველი ორი-სამი ჯერ კიდევ გაუშლელი ფოთლით ყოველი მხრიდან ქეჩისებრი ბეწვებით შემუხუსებულია, და შეფერილია თეთრი ფლანელისფერად. სუსტი ვარდისფერი არშია აქვს ფოთლებს ირგვლივ და ყუნწის გასწვრივ. მეორე იარუსის (4—5) ფოთლები ზედა მხრიდან კარგავს შემუხუსებას და იღებს მოყვითალო მწვანე ფერს, ხოლო ქვემო მხრიდან შემუხუსების შენარჩუნების გამო იფერება მოყვარცხლისფერ-ათეთრად და სუსტი მოვარდისფერა იერი დაჰკრავს ფოთლების ირგვლივ.

ერთწლიანი რქა. ვაზის ერთწლიანი რქები შემოდგომით მოწითალო-ყვითელი ფერისაა და მორუხო იერი დაჰკრავს. მუხლთშორისები საშუალო ზომისაა, მუხლები უფრო მუქადაა შეფერილი. ზოლები მუხლთშორისების გასწვრივ სუსტადაა გამოსახული.

ფოთლოვანი ზრდადამთავრებული შუა იარუსის (9—12) ფოთლები საშუალო ზომისაა (18X17 სმ). ფოთალი მომრგვალოა, იშვიათად კი ოვალისებრია. ჩვეულებრივ იგი ხეშინაკეთიანია, ძალიან იშვიათად გვხვდება სამნაკეთიანი ფოთლებიც. ნაკეთები კარგადაა გამოსახული. ფოთლის ზედაპირი გლუვი და სწორია, ოდნავ ზევით წამოწეული ნაპირები აქვს. იშვიათად და ისიც მხოლოდ ქვედა იარუსის ფოთლებზე ზედაპირი ბადისებრაა დანაოჭებული. ძარღვები ფოთლის ქვედა მხრიდან შემუხუსებულია ჯაგრისებრი ბუსუსით და განტოტვის ადგილზე ბაცი ვარდისფერია.

ზედა ამონაკეთები საკმაოდ ღრმაა, იშვიათად საშუალო სიღრმის ამონაკეთებაც გვხვდება. ამონაკეთების ფორმა მკირდელ ცვალებადობს. ხშირად იგი ჩანგისებრია, შევიწროვებულყელიანი ან პარალელურგვერდებიანი და წაწვეტებული, ან მრგვალფუძიანი. იშვიათად გვხვდება ოვალურთელიანი დახურული ამონაკეთებიც. ქვედა ამონაკეთები ნაკლებ ღრმაა, ხშირად საშუალო ზომისაა. ხშირად ამონაკეთების ფორმა ჩანგისებრია, თითქმის პარალელურგვერდებიანი და მახვილფუძიანი, იშვიათად აგრეთვე ლანცეტისმაგვარი ამონაკეთებაც გვხვდება.

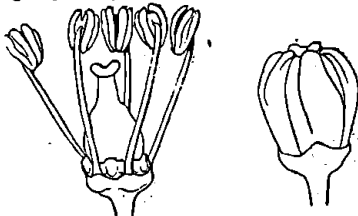
ყუნწის ამონაკეთის ფორმა მკირდელ ცვალებადობს. უფრო ხშირად იგი ჩანგისმაგვარი ფორმისაა და მახვილფუძიანი, უფრო იშვიათად კი ისრისმაგვარი ფორმისაა.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ბოლოვდება მახვილწვერიანი სამკუთხედისებრი კბილებით. გვერდითი კბილები ზერხის კბილისმაგვარია და ცალ მხარეზე გამოზნქილგვერდებიანი.

ფოთლის ქვედა მხარის შემუხუსება საშუალო სისქისაა. იგი შედგება აბლაბუდისებრი ბეწვებისა და ჯაგრისებრი ბუსუსისაგან, რომელიც ქვემოთ არის მოქცეული.

ფოთლის ყუნწი გლუვია და ადგილ-ადგილ ოდნავ დაფარულია აბლაბუდისებრი ფიფქით. შეფერვა სუსტი ვარდისფერია, თანაც გასწვრივ მომწვანოა ზოლები ჩაერთვის. ფოთალი მთავარი ძარღვის სიგრძისაა ან ოდნავ მასზე მოკლეა.

ყვავილი. ყვავილი ნორმალური აგებულებისაა და ორსქესიანია კარგად განვითარებული ბუტკოთი და მტერიანებით. ყვავილში 5 ან 6 სწორმდგომი მტერიანაა, მტერიანააჰა ძაფების სიგრძე თითქმის ბუტკოს სიმაღლის თანაბარია. მათი შეფარდება უდრის 1,0-ს ან 1,2-ს. ბუტკო მომრგვალო კონუსისებრი ფორმისაა, ზოგჯერ იგი ხორკლიანია და მოხრილი დინგი აქვს.



სურ. 5 ინსტიტუტის გრძელმტევანას ყვავილი. უფრო მკირდელ ცვალებადობს. უფრო ხშირად იგი ჩანგისმაგვარი ფორმისაა და მახვილფუძიანი, უფრო იშვიათად კი ისრისმაგვარი ფორმისაა.

მტევანი. ინსტიტუტის გრძელმტევანა გრძელ დატოტვილ მტევნებს იხსამს. მტევნების სიგრძე მერყეობს საშუალოდ 20-დან 30 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტევნის ზომა უდრის 24X12 სმ-ს, ცალკეული მტევნების სიგრძე ხშირად 40—50 სმ-ს აღწევს. სრული მტევანი 35X14 სმ ზომისაა, იწონის 640 გრამს და ასობა 365 მარცვალი. საშუალო მტევნის წონა უდრის 300 გრამს. ასეთი მტევანი შეიკავს 208 მარცვალს. მტევნები ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისაა და დატოტვილია. ცალკეული ტოტების სიგრძე ხშირად მტევნის სიგრძის ერთ მესამედს აღწევს. ჩვეულებრივ მტევნები მეჩხერია. ზოგჯერ აგრეთვე საშუალო სიმცირიის მტევნებაც გვხვდება. მტევანს წვრილმარცვლიანობა არ ახასიათებს.



მტენის ყუნწი ბალახისებრია, მწვანე ფერისა, მხოლოდ ფუძესთან ხეივდება და იფარება რქისფერად. ყუნწის სიგრძე საშუალოდ 3,5—4 სმ-ს აღწევს. მარცვლის ყუნწი ღია მწვანე ფერისაა და მისი სიგრძე საშუალოდ 0,7—0,8 სმ-ს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში განიერ კონუსისებრი ფორმისაა და ხორკლებითაა დაფარული.

მარცვალი. მარცვლები საშუალო ზომისაა; მათი სიგრძე მერყეობს 1,4-დან 2,0 სმ-მდე, განიკი 1,3-დან 1,9 სმ-მდე. საშუალო მარცვლის სიდიდე უდრის $1,64 \times 1,56$ სმ-ს. მარცვალი მომრგვალო ან ოდნავ ოვალურია. მსხვილი მარცვლები ოდნავ ოვალურია, საშუალო და წვრილი მარცვლები კი მომრგვალოა, მარცვლები წელში უფრო განიერია და ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვალი მომწვანო-ყვითელია და სიღამწერის ლაქები ამჩნევია მზისკენა მხარეზე. კანი თხელი, მაგრამ მკერძი აქვს. რბილობი საშუალო სიმკვრივისა, მდნარი. გემო სასიამოვნო აქვს, ჯიშური არამატი სუსტადაა გამოსახული. მარცვალი დაფარულია თხელი ცვილისებრი ფიფქით. მარცვალი ყუნწზე მკვიდრადაა მიმაგრებული. წიპწების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 3-მდე; საშუალოდ მარცვალზე 2,2 წიპწა მოდის.

წიპწა. წიპწები ყველა თანაბარი ფორმისა არ არის, უფრო ხშირად გეხედება მომრგვალო-მოგრბო ფორმის, ხოლო უფრო იშვიათად თითქმის მრგვალი ფორმისა და მოკლენისკარტიანი წიპწები. წიპწა მომრგვალო-ოვალისებრი ფორმისაა. მისი სიგრძე ნისკარტის ჩათვლით 8 მმ-ს უდრის, განი—4,5 მმ-ს. ნისკარტის სიგრძე უდრის 2,5—3,0 მმ-ს. სხეული ღია შოკოლადისფერია. ქალაზა წიპწის სხეულის ზედა ნაწილში მდებარეობს, იგი ოვალური ფორმისაა და შუაში ჩაზნექილია. ლარტაფები ქალაზიდან ზედა ნაწილისაკენ და ნისკარტისაკენ კარგად გამოსახულია და ეიწრო, მაგრამ ღრმაა. წიპწის მუცლის მხარე ოდნავ ქედინანია ან ბრტყელია. მუცლის ღარები არაა ღრმა და პარალელურად მიემართება ნისკარტისაკენ. ღარის ფუძე ღია ყვითელია. ნისკარტი ეიწროკონუსისებრია, მონარინჯისფრო-ყვითელი ფერისაა და წვერწაკვეცილი.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი საევეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებულ იქნა საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე კურდღელაურში, 4 კმ დაშორებით ქ. თელავიდან. საევეტაციო ფაზები დაკვირვებულია მეტეოროლოგიურ პირობებთან.

აღნიშნულ ადგილას საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 124—159 დღის ფარგლებში და საშუალოდ 148 დღეს უდრის. საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობასთან დაკვირვებით აქტიური ტემპერატურების ჯამი იცვლება 2,575-დან 3,242 გრადუსამდე, ხოლო საშუალოდ 3,013 გრადუსს შეადგენს. ამ მონაცემების მიხედვით ირკვევა, რომ ზოგიერთ წლებში გრძელმეტეანა ასწრებს საევეტაციო პერიოდის გავლს 123 დღის განმავლობაში (5 მაისიდან 5 სექტემბრამდე) 2,575⁰ აქტიურ ტემპერატურათა ჯამის გამოყენებით.

გრძელმეტეანას საევეტაციო ფაზების მსვლელობა საკოლექციო ვენახში. ქ. თელავი

	დაკვირვების წლები	საევეტაციო ფაზების დადგომის თარიღი				საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დღეებში	ჯამი აქტიური ტემპერატურათა
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ყვავილობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე		
1	1938	24/4	7/6	19/8	25 9	154	3,258,6
	1939	27/4	12/6	11/8	15/9	144	2,957,5
	1940	14/4	9/6	16/8	20/9	150	3,249,6
	1941	10/4	29/5	5/8	19/9	153	3,305,8
	1942	25/4	12/6	28/8	23/9	156	3,242,1
	საშუალო	19/14	8/6	16/8	19/9	153	3,218,7
2	1943	28/4	11/6	15/8	20/9	145	2,918,1
	1944	25/4	6/6	16/8	15/9	143	2,871,1
	1945	5/5	12/6	15/8	5/9	123	2,575,7
	1946	25/4	8/6	17/8	10/9	138	2,775,0
	1947	4/4	3/6	15/8	5/9	154	2,917,4
	1948	26/4	10/6	19/8	23/9	150	3,132,8
	საშუალო	24/4	8/6	16/8	13/9	143	2,865,1

როგორც ცხრილიდან ჩანს, გრძელმეტეანა სრულ სიმწიფის ცალკეული წლების მიხედვით აღწევს 5-დან 25 სექტემბრამდე 11 წლის მანძილზე სრული დამწიფების საშუალო თარიღია 16 სექტემბერი. ამის მიხედვით გრძელმეტეანა სიმწიფის მესამე პერიოდის ჯიშად უნდა ჩაითვალოს. თელავის პირობებში ჯიშში მესამე პერიოდის დასაწყისში მწიფდება.

გრძელმეტეანას ზრდის საშუალო სიძლიერე ახასიათებს. ინსტიტუტის საკოლექციო ენახში მისი ზრდა-განვითარება სხვა ჯიშებთან შედარებით, თანაბარ გარემო პირობებში, საშუალო სიძლიერისაა. ამ მხრივ იგი თავისუფლად შეიძლება რეკომენდებული იქნას. ზრდის საშუალო სიძლიერისაა გრძელმეტეანა ბოლბისხვევშია (ტალავერზე აშვებული).

კახეთის პირობებში გრძელმეტეანას ერთწლიანი რქები უურძნის დამწიფების დროისათვის უკვე თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას და კარგად გახვეებული ხდება ზამთრის ყინვებს.

მოსავლიანობა. გრძელმეტეანა კახური ვაზის დანარჩენი ჯიშების მსგავსად ადრე იძლევა პირველ მოსავალს: ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთში წარმოებულ დეკორატივების თანახმად გრძელმეტეანამ დარგვიდან მესამე წელს მოიხსა პირველი ნიშანი რაოდენობით მტევნის რაოდენობით. შემდეგ, მეოთხე წელს, მან თითქმის სრული მოსავალი მოგვცა 6 ძირზე 41 მტევანი, რომელთაგან 15 დიდი ზომისა იყო, 19—საშუალო, ხოლო 7—პატარა ზომისა. საშუალოდ რქაზე 0,72 მტევანი მოდიოდა, რაც გრძელმეტეანასათვის ამ ასაკში ნორმალურად უნდა ჩაითვალოს. ამრიგად, გრძელმეტეანა დარგვის შემდგომ მეოთხე-მეხუთე წლიდან სრულ მოსავალს იძლევა.

გრძელმეტეანა საშუალო მოსავლიანი ჯიშია: მისი მოსავალი ცალკეულ ნაკვეთებზე მერყეობს ერთიდან ორ კილოგრამამდე ძირზე, ხოლო მტევნის საშუალო წონა 180 გრამიდან 260 გრამამდე. სარეპროდუქციო ნაკვეთის 30 ძირ გრძელმეტეანასაგან მიღებული მოსავალი 3 ჯგუფად იყო განაწილებული: დიდი მტევნები შეადგენდა 36%/ს (მათი წონა უდრიდა 500 გრამს), საშუალო მტევნები—43%/ს (მათი წონა უდრიდა 250 გრამს) და პატარა ზომის მტევნები—16%/ს (მათი საშუალო წონა უდრიდა 140 გრამს). მსხმოიარობის კოეფიციენტი ცალკეული ძირების მიხედვით მერყეობდა 0,41-დან 1,25-მდე. საერთოდ გრძელმეტეანას მოსავლიანობას თუ საშუალო მაჩვენებლების მიხედვით გვიანგარიშებთან, სახლდობარ, მსხმოიარობის კოეფიციენტს. თუ 0,72-ს და მტევნის საშუალო წონას 250 გრამს ავიღებთ, მივიღებთ ერთ ათრქიან ვაზზე 1,800 გრამ, ხოლო ჰექტარზე 59—60 ცენტნერ უურძნის. ჯიშის მოსავლიანობის უფრო ზუსტად დასახასიათებლად 1942—1943 წლებში ჩატარდა საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნაკვეთის ვაზებზე ძირობრივი აღრიცხვა და გამოანგარიშება მოსავლიანი და უმოსავლო რქების რაოდენობისა, ცალკეული რქების მოსავლიანობისა და მტევნის საშუალო წონისა. მიღებული შედეგების საფუძველზე გამოანგარიშებულია გრძელმეტეანას მოსავლიანობა წლების მიხედვით ჰექტარზე. ეს-მონაცემები წარმოდგენილია ქვემოთაღებული ცხრილში.

მონაცემები გრძელმეტეანას მსხმოიარობის შესახებ

მუდგანების რაიონი და დეკორატივის წარმოების ადგილი	წელი	მოსავლიანობა, კგ/ძირი	მტევნების რაოდენობა რქაზე	მსხმოიარობის კოეფიციენტი	საშუალო მტევნის წონა, გრამ	ერთი რქის მოსავალი გრამებში	რქების რაოდენობა ჰექტარზე	ჰექტარზე მიღებული მოსავალი, ცენტნერ
კახეთი ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთი	1942	65,0	1,08	0,7	250	175	32,00	50,0
"	1943	63,34	1,12	0,73	260	190	30,00	57,0
ინსტიტუტის სარეპროდუქციო ნაკვეთი	1943	66,10	1,03	0,72	270	194	32,500	61,2

როგორც მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, გრძელმეტეანას უნაყოფო რქების საკმაოდ დიდი რაოდენობა აქვს. გამოიჩევა, რომ უნაყოფო რქები 34—35%/ს შეადგენს, ერთმეტეანიანი რქები—58—59%/ს ორმეტეანიანი—5—6%/ს და სამმეტეანიანი—0—2%/ს. რადგან განვითარებული მოსავალი მუდამ შეტია ფაქტიურზე, ამიტომ გრძელმეტეანას საშუალო მოსავლად თელავის პირობებში უნდა მივიჩნიოთ 50—60 ცენტნერი. დაახლოებით ამდენი იყო გრძელმეტეანას მოსავალი 1947 და 1948 წლებში სარეპროდუქციო ნაკვეთზე.

გრძელმეტეანას მოსავლიანობას ძლიერ ამცირებს უნაყოფო რქების საკმაოდ დიდი რაოდენობა, რაც ძირითადად ნეკზე და საკავებლის პარველ სამ რქაზე მოდის. სარეპროდუქციო ნაკვეთის 35 ძირზე ნეკების მხოლოდ ერთ, მეოთხედს ესხა, ხოლო ფუძის პირველი სამი რქის მსხმოიარობის კოეფიციენტი 0,41-ს

არ ასე იქნება. დანარჩენ რქებზე იგი ერთზე მაღალი იყო. სრულიად უნაყოფო ყლორტები $34,4\%$ -ს შეადგენდა, ერთმეტევიანები — $61,3\%$ -ს, ხოლო ორმეტევიანები — $5,3\%$ -ს. ამრიგად, რქების თითქმის ერთი მესამედი უნაყოფო რჩება, რაც საგრძნობლად ამცირებს გრძელმტევანას საერთო მოსავალს. ამ ნაკლოვანების გამოსწორების მიზნით საჭიროა გამოუმუშავებულ იქნეს ჯიშისათვის შესაფერი წესი ფორმირებისა და ვაზის წესიერი დატვირთვით შემცირებულ უნდა იქნეს უნაყოფო რქების რაოდენობა. ასეთ ფორმად უნდა მიჩნეულ იქნეს ცალმხრივი კორდონი (კაზნაეა) ან ორმხრივი მოკლე კორდონი. დასაშვებია აგრეთვე თავიდანვე ვაზის გრძლად გასხვლა და უნაყოფო ყლორტების აღრევე — ნაყოფის გამოჩენისას — გაცლა. ჯერჯერობით ჯიში გამოცდილია ქართული ფორმით 3 მ² კეების არეზე ინსტიტუტის ნაქვეთზე და ტალავების სახით სოფ. ბოღბისხევიში. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ტალავებზე გრძელმტევანას მსხმოიარობის უფრო მაღალი კოეფიციენტი ახასიათებს, უფრო დიდი (40—50 სმ სიგრძის) მტევნები და უფრო მსხვილი (2,1×1,9 სმ) მარცვლები აქვს და უფრო მაღალ მოსავალს იძლევა, ვიდრე ცალმხრივი ან ორმხრივი შპალერის წესით გაფორმებისას. ამ უკანასკნელი წესით გაფორმების შემთხვევაში ტევნების სიგრძე არ აღემატება 35 სმ-ს, ხოლო მარცვლების სიდიდე 1,6×1,5 სმ-ს და შესაბამისად მცირეა მოსავლიანობაც. აღრიცხვა-დაკვირვებების შედეგად გამოაკვეთილია, რომ გრძელმტევანა უფრო მეტს ისხამს ფუძიდან მოზარებულ რქებზე, ხოლო ნეკზე განვითარებული თითქმის ყველა რქა მცირე-მოსავლიანია. ასევე მცირემოსავლიანია საკვებლის პირველი სამი რქაც. ეს შეიძლება აიხსნას ვაზის არასთანაბარ დატვირთვით და დიდი კეების არით. ჯიშის მოსავლის გაზრდისათვის შემდეგი ღონისძიებების გატარებაა საჭირო:

1. ახალ ნარგავებში კეების არე შემცირებულ უნდა იქნეს 2,5 მ²-მდე ვაზის საშუალო ზრდის შესაბამისად;
2. ფორმირების შერჩევისას უპირატესობა უნდა მიეცეს ისეთ ფორმებს, რომლებიც უფრო უზრუნველყოფს შესაფერ დატვირთვის — ორმხრივი მოკლე კორდონის ან მრავალსაკვებინ კორდონის გამოყენებას;
3. მაგარ ყლორტებზე თავების წაჭრა ყვავილობის დაწყებამდე ან ყვავილობის დაწყებისას გააღიღებს მარცვლების გამოხორბლის პროცენტს, შეამკვირვებს მტევანს და შესაბამისად გააღიღებს ვაზის მოსავალს.

სოკოვან ავადმყოფობათა და სხვა ფაქტორების მიმართ გამძლეობა. გრძელმტევანა სოკოვან ავადმყოფობებს კარგად უძლებს. ინსტიტუტის საკოლექციო და სარებროლუქციო ნაკეთებზე წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით მისი შედარებითი გამძლეობა მილდიუმის მიმართ საშუალოა, ხოლო ნაცის მიმართ საშუალოზე მაღალი. ამ მხრივ იგი კახურ საფერავს უახლოვდება. ასეთივე კარგი გამძლეობით ხასიათდება სოფ. ბოღბისხევიში — ტალავებზე აყენილი. როგორც თვლემტევანი ჯიშს, გრძელმტევანას ყურძნის ქიაც ნაკლებ აზიანებს.

გრძელმტევანა შედარებით კარგად უძლებს აგრეთვე ზამთრის ყინვებსაც. საკოლექციო ნაკეთებზე წარმოებული დაკვირვების თანახმად 1935 წლის ზამთრის ყინვა მან კარგად გადაიტანა. მიუხედავად იმისა, რომ ტემპერატურის აბსოლუტური მინიმუმი 10 იანვარს მინუს 16,5⁰-მდე დაეცა და წინა და მომდევნო დღეებშიც ჰაერის ტემპერატურა მინუს 14,5⁰-მდე იყო, გრძელმტევანას კვირტები თითქმის არ დაზიანებულა ყინვებისაგან და მომდევნო 1936 წელს მან სრულიად ნორმალური მოსავალი მოგვცა. ასევე კარგად გაუძლო მან ყინვებს 1940 წელს, როცა აბსოლუტური მინიმუმი მოკლე ხნით, მაგრამ მაინც მინუს 17⁰-მდე დაეცა. საკოლექციო ნაკეთებზე დაკვირვების მიხედვით გრძელმტევანა სხვა ჯიშებთან შედარებით ვეღვასაც კარგად იტანს. იგი ფილიქსერაგამძლე საძირე ვაზებსაც შედარებით კარგად ეგუება. ჯიში გამოცდილია მხოლოდ რუპესტრის დულოს და რიპარია ბერლანდიერი 5 ბბ-ს საძირეზე. უკეთეს მოსავალს გრძელმტევანა იძლევა 5 ბბ-ზე დამუნილი. საძირეების სხვადასხვა ჰაეისა და ნიადაგების პირობებში შესწავლისა და მიღებული გამოცდილების მიხედვით საძირედ შეიძლება ეურჩიოდ:

ა) კირანარი ნიადაგებისათვის (სადაც კირი 25 — 30%-ს აქარბებს) ბერლანდიერი X რიპარია 5 ბბ და 420 ა, ხოლო ძლიერ კირიანი ნიადაგებისათვის (როცა კირიანობა 50⁰/%-ს აქარბებს) შასლა X ბერლანდიერი 41 ბ. დანარჩენ ნიადაგებში, სადაც კირის შემადგენლობა 25⁰/%-ზე დაბალია, გამოსადევია რიპარია რუპესტრის 3309.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევნებისა და მარცვლების მექანიკური შემადგენლობა, აგრეთვე წვენის ქიმიური შემცველობის მაჩვენებლები იმაზე მივითითებს, რომ გრძელმტევანას გამოყენება უპირატესად სღინენდა მიზანშეწონილი. ამასთან ერთად, მტევნების გარეგნული შეხედულების (მტევნის სიმჭნის, სიდიდისა და მარცვლების

სიმსხოს) მიხედვით იგი დამატებით შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, როგორც ადგილობრივი მოხმარების სადესერტო ყურძენი.

წარმოებული ანალიზების მიხედვით გრძელმტევანას მტევნებისა და მარცვლების მექანიკური შემადგენლობა შემდეგნაირია:

გრძელმტევანას მექანიკური შემადგენლობის მაჩვენებლები

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	მისაქლის წელი	მტევნის საშუალო წონა	მარცვლების რაოდენობა მტევანში	მტევნის შემადგენელი ნაწილები პოთენციურად				100 მარცვლის წონა	100 წაჭმის წონა
				კლერტის %	მარცვლის %	კანის %	წაჭმის %		
კახეთი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო	1940	242,6	132	3,15	96,85	14,02	4,42	78,41	4,7
ნაკვთი, ქ. თელავი	1941	300,0	180	3,5	96,5	13,0	5,1	78,4	4,5

მოყვანილი მაჩვენებლები გეოკარნახებს გრძელმტევანას საღვინე ჯიშად გამოყენების მიზანშეწონილობას. გრძელმტევანას წვენის შედარებით მაღალი, ხოლო მაგარი ნაწილების (კანი, კლერტი, წონა) მცირე გამოსავლიანობა აქვს. ყურძნის გადამუშავების ლაბორატორიულ პირობებში წვენის გამოსავლიანობა 78,4⁰/₀-ს აღწევს, ხოლო ნახევრად საწარმოო პირობებში მისი გამოსავლიანობა რამდენადმე ნაკლებია და შეადგენს წვენისათვის 77,6⁰/₀-ს, ხოლო ქაქისათვის 22,4⁰/₀-ს.

წვენის ქიმიური შემადგენლობა. გრძელმტევანა ხასიათდება საკმაოდ მაღალი შაქრიანობით და ზოგიერთ მჟავიანობით. წვენის ანალიზის მიხედვით, რაც რთულს დროს იყო წარმოებული, ყურძნი წვენის შაქრიანობა-მჟავიანობა ცალკეულ წლებში საგრძნობლად მერყეობს, სახელობრ, შაქრიანობა 17,3⁰/₀-დან 22⁰/₀-მდე, ხოლო მჟავიანობა 5,5⁰/₀₀-დან 11,4⁰/₀₀-მდე. ზოგიერთ წლებში, სხვადასხვა მიზეზების გამო, ყურძენი ნაადრევად იქნა მოკრეფილი, რის გამოც წვენი ხასიათდებოდა შედარებით მაღალი მჟავიანობით და დაბალი შაქრიანობით, რაც, რა თქმა უნდა, ჯიშისათვის დამახასიათებელი არ შეიძლება იყოს. ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობებისა და რთულის ვადების მიხედვით გრძელმტევანას წვენის ქიმიური შემადგენლობა შემდეგ ფარგლებში მერყეობს:

გრძელმტევანას შაქრიანობა-მჟავიანობა რთულის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	მისაქლის წელი	რთულის თარიღი	შაქრიანობა %/ში	მჟავიანობა %/ში	№ რიგ.	მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	მისაქლის წელი	რთულის თარიღი	შაქრიანობა %/ში	მჟავიანობა %/ში
კახეთი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენაბი ქ. თელავში	1933	14/9	21,4	6,2	1	კახეთი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენაბი ქ. თელავში	1944	23/9	20,1	10,5
	1939	20/0	20,1	6,6	2		1945	8/9	17,3	11,4
	1940	15/9	22,5	5,5	3		1946	11/9	19,4	7,55
	1941	15/9	21,5	6,0	4		1947	10/9	18,0	6,75
	1942	20/9	19,0	6,2	5		1948	25/9	18,0	6,5
	1943	22/9	17,6	8,4	6					

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ირკვევა, გრძელმტევანას შაქრიანობა-მჟავიანობის შეფარდება კარგია და ხელსაყრელია ვერძოული ტიპის ღვინის დასამზადებლად. მაინც ზოგიერთ წლებში (1943 — 1945) ეს შეფარდება ყურძნის ნაადრევად მოკრეფის გამო დარღვეულია. კახეთისათვის, სადაკრთველი ჩვეულებრივ იწყება სექტემბრის პირველი ნახევრიდან და გრძელდება ოქტომბრის მეორე ნახევრამდე, შაქრის დავროვების ნაჩვენები პროცენტი არ არის ზღვრული და გრძელმტევანას რეაქტივითან ერთად ან მასზე უფრო გვიან მოკრეფის შემთხვევაში საგრძნობლად შეიძლება გადიდდეს შაქრის რაოდენობა წვენში, თუ გათვალისწინებულია კახური ან სხვა ტიპის ღვინის დამზადება.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. გრძელმეტეანას ყურძნისაგან მზადდება მშრალი სუფურის ღვინო. ნაწილობრივ ყურძენი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ადგილობრივი მნიშვნელობის სადესერტო ყურძნადაც.

გრძელმეტეანას საცდელი ღვინო საკმაოდ მაღალი ღირებებისა დადგა. მოსავლის ვადამუშაების პირველ წლიდანვე მან მიიპყრო ჩვენი ყურადღება სინაზითა და ჰარმონიული გემოთი. გრძელმეტეანას ღვინო შემდეგი ორგანოლექტიური თვისებებით ხასიათდება: იგი მოყვითალო ჩალისფერია, კრიალა, ნაზი, შინაარსიანი და ჰარმონიული გემოსია. მვეენახეობის ინსტიტუტში, სადეგუსტაციო კომისიის სხდომებზე, გრძელმეტეანას ღვინო სისტემატურად მაღალ შეფასებას იღებდა, როგორც ევროპული ტიპის კარგი სუფურის ღვინო.

ნათქვამის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები სადეგუსტაციო კომისიის სხდომების ოქმებიდან.

ამონაწერი საქართველოს მეც. აკადემიის მვეენახეობის ინსტიტუტის სადეგუსტაციო კომისიის სხდომების ოქმებიდან

ღვინის დამზადების ადგილი და მოსავლის წელი	კომისიის სკუმის თარიღი	ბალი	ორგანოლექტიური შეუასება
1. ქ. თელავი, მვეენახეობა-მელენიეობის ინსტიტუტი—საკოლექციო ნაკეთი 1933 წლია მოსავალი	20/XII 1937	7,8	მოჩალისფრო-ყუთელი, კარგად დაწმენდილი, შინაარსიანი სასიამოვნო ღვინო, საკმაო სინალისის მქონე, ვარგისია შაჰაანური ღვინის მასალისათვის
2. „ „ „ 1939 წ.	5/XI 1940	6,8	კარგად დაწმენდილი, ღია ჩალისფერი, ნაზი, ჰარმონიული ღვინო
3. „ „ „ 1941 წ.	3/I 1941	8,0	მოყვითალო ჩალისფერი, გამჭვირვალე, სრული, შინაარსიანი, ბუნებრივი გემოს ღვინო
4. „ „ „ 1941 წ.	10/I 1942	7,3	მოჩალისფრო-ყუთელი, ნაზი, ჰარმონიული, სასიამოვნო ღვინო
5. „ „ „ 1947 წ.	18/VI 1943	7,4	ჩალისფერი, სასიამოვნო არომატანი ზომიერი სხეული მქონე, ნაზი, ჰარმონიული კარგი სუფურის ღვინო

როგორც ზემოთ მოყვანილი დახასიათებებიდან ჩანს, გრძელმეტეანას ღვინო იმსახურებს საუკეთესო სუფურის ღვინის სახელს. კახეთის დანარჩენ პერსპექტიულ ჯიშებთან, სხელდობრ, ჭისთან, ჩიტისთვალასთან და სხვებთან შედარებით გრძელმეტეანა უფრო ევროპული ტიპის სუფურის ღვინის მიმართულებითაა, ვიდრე ჭისი, რომელიც გაცილებით უკეთეს ღვინოს იძლევა კახურად დაყენებისას. მოყვანილი დახასიათებები შეეხება ახალგაზრდა ერთწლიან ღვინოებს. ბოთლში შენახული ორ-სამწლიანი ღვინის ხარისხი საკარნობლად უმჯობესდება, მას უფროარდება ჯიშისათვის დამახასიათებელი ბუკეტი. ამაზე უფრო ძველი ღვინოები, ვაზების სიმცირის გამო, დღემდე არ გვექონია. ქვემოთ მოყვანილია ღვინის ქიმიური ბუნების მთავარი მაჩვენებლები.

გრძელმეტეანას ღვინის ქიმიური შემადგენლობა

მვეენახეობის რაიონი და ღვინის დამზადების ადგილი	მოსავლის წელი	ალკოჰოლი მატ. %-ში	გრ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი					შენიშვნა
			საქროს სიმცვე	მკროლევი სიმცვე	გქტროქტი	ტანი	არამქროლევი სიმცვე	
კახეთი, მვეენახეობა-მელენიეობის ინსტიტუტი	1941	13,3	6,9	1,01	24,57	—	5,53	
„ „ „	1947	9,6	5,8	0,86	25,31	20,47	—	
„ „ „	1939	11,8	6,0	0,43	23,10	40,36	—	

ცხრილიდან ჩანს, რომ გრძელმეტეანას ღვინო საკმაოდ მდიდარი შემადგენლობისაა. მასში ალკოჰოლი, სხეული და მჟავები მაღალხარისხოვანი ღვინისათვის საჭირო რაოდენობითაა წარმოდგენილი, ზოგი-

ერთ წლებში ისეთი დიდი რაოდენობით გროვდება ალკოჰოლი ლენინში, რომ მისგან შესაძლებელია ნახევრად სადესერტო ტიპის ლენინის დამზადება: საერთოდ, გრძელმეტევენა კახეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში, სადაც შედარებით უფრო ცხელი ჰავაა, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს აგრეთვე მაგარი და სადესერტო ტიპის ლენინების დასამზადებლად. საამისო მონაცემები გრძელმეტევენაში საკმაოდაა გამოხატული. დასასრულ, უნდა აღინიშნოს, რომ ჯიშს დიდი პერსპექტივა აქვს უალკოჰოლო ყურძნის წვენის დამზადების თვალსაზრისითაც: გრძელმეტევენას ყურძნის წვენის სასიამოვნო არომატი და გემო მეტად მიმზიდველად ხდის მას მომხმარებლისათვის.

ლენინდ დაყენების გარდა გრძელმეტევენა კარგია ადგილობრივი მოხმარების სადესერტო ყურძნადაც. როგორც სადესერტო ყურძენს, გრძელმეტევენას შეგედგემა თვისებები აქვს:

1. მტევენის გარეგნული შეხედულება საკმაო მიმზიდველი და ლამაზია. კარგად განვითარებული მტევენები (განსაკუთრებით ტალავერზე მოსული) თავისუფლად აღწევს სიგრძით 35—40 სმ-ს და იწონის 400—600 გრამს. საშუალო მტევენების სიგრძე აღწევს 20—30 სმ-ს, ხოლო წონა — 250—300 გრამს. მტევენი მეჩხერია, დატოტვილი, უფრო იშვიათად საშუალო სიმკვრივისაა. მარცვლები თანაბრად მწიფდება და თითქმის თანაბარი ზომისა ან ორი წილი მინც მსხვილი ზომისაა.

2. მარცვლები საშუალო და საშუალოზე დიდი ზომისაა. მსხვილი მარცვლების ზომა უდრის $2,0 \times 1,9$ სმ-ს, საშუალოსი — $1,63 \times 1,54$ სმ. შეფერვა მომწვანო-ყიფილია, ეტყობა სიღამურის ლაქები მზისკენა მხრიდან. მარცვლების ფორმა ოვალურია. ცელისებრი ფიფქი კანზე თხელი აქვს.

3. მარცვლების გემო სასიამოვნო, პარმონიულია. შაქრიანობა საკმაოდ მაღალი აქვს ზომიერ მკაეიანობასთან ერთად. საშუალოდ მისი შაქრიანობა უდრის 20% -ს, ხოლო მკაეიანობა $6,0\%$ -ს. კანი მარცვლისა თხელი, მაგრამ მკვრივია. წიპუნების რაოდენობა მარცვალში საშუალოდ 2,2 არ აღემატება და ადვილად ეცლება რბილობს. რბილობი საშუალო სიმკვრივისაა და მდნარია.

4. არომატი მარცვლებში სუსტადაა გამოსახული, მაგრამ იგი უდავოდ ნაზი და სასიამოვნოა.

5. გრძელმეტევენა ტრანსპორტირების თვალსაზრისით ძალიან სუსტია. იგი იტანს მხოლოდ უახლოეს მანძილზე ფრთხილ გადატანას და ამიტომ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ ადგილობრივ.

ვარიაციები და კლონები. ვინაიდან ჯიში ახალია და იგი ინსტიტუტის ნაყვეთზე ბოდბისხევიდან მოტანილი ერთი ძირიდან არის გამოკლებული, მისი ვარიაციები ან კლონები ჯერ შემჩნეული არ არის. გრძელმეტევენას თითო-ორჯერ ვაზი გვხვდება ძველ ანავაში, მაგრამ მასზე სელექციური მუშაობა არ უწყარმოებიათ. საკირო მომავალში ამ თითო-ორჯერ ვაზის შესწავლა, რამდენადაც შესაძლოა მათგან უკეთესი ფორმების გამოვლინება მოხერხდეს.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

გრძელმეტევენა ადგილობრივი, იშვიათად გავრცელებული ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა ევროპული ტიპის მშრალ სუფრის ლენინს, გამოსადეგია ადგილობრივი მწიშენლობის სადესერტო ყურძნად. კახეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთ რაიონებში პერსპექტივა აქვს მაგარი და სადესერტო ტიპის ლენინის დამზადების თვალსაზრისითაც.

გრძელმეტევენას მთავარი ღირსება ისაა, რომ იგი იძლევა კარგი ღირსების მშრალ სუფრის ლენინს. გრძელმეტევენას ლენინი ღია ქარვისფერია, კრიალა. არომატი სასიამოვნოა, ჯიშური აქვს, გემო ნაზი და პარმონიული. განსაკუთრებით მაღალი ღირსებისა იგი ევროპული წესით დაყენებული.

ჯიშის დადებითი თვისებაა ლენინის მაღალი ხარისხი, მისი ვარგისობა, როგორც სხვადასხვა ტიპის ლენინის, ისე ყურძნის უალკოჰოლო წვენის დასამზადებლად. გამოყენება იგი აგრეთვე ადგილობრივი მწიშენლობის სადესერტო ყურძნადაც. აღსანიშნავია, რომ ჯიში კარგად უძლებს ზამთრის ყინვებსა და სოკოვან ავადმყოფობებს, განსაკუთრებით ნაცარს.

ჯიშის უარყოფითი თვისებაა წარმოადგენს ის, რომ იგი არამაღალ და არათანაბარ მოსავალს იძლევა. წლების განმავლობაში. ეს ნაკლოვანება ადვილად შეიძლება გამოსწორებულ იქნეს ჯიშისათვის შესაფერვი კორდინირი ფორმირების შემოღებისა და ვენახების მოვლა-დამუშავებაში მოწინავე აგროწესების გამოყენების საშუალებით. გრძელმეტევენა წლების განმავლობაში შესწავლის შედეგად პერსპექტიულ ჯიშადაა მიჩნეული. ამჟამად იგი მრავლდება წარმოების პირობებში ფართო გამოცდა-შემოწმების მიზნით, რის შედეგადაც იგი რეკომენდებული იქნება სარაიონო სტანდარტულ ასორტიმენტში შესატანად და წარმოების პირობებში დასაწერად.

გრძელმტევანა უღაველ გაუმჯობესებს და გაამდიდრებს ჩვენი სამარკო ლენოების ასორტიმენტს — ღვინის ახალი ნიმუშით. ამ ასორტიმენტს შეემატება თავისებური იერის მქონე, არომატული, ნაზი სუფრის ღვინო.

ფართო გამოყენება უნდა ექნეს გრძელმტევანას აგრეთვე სხვა თეთრი ღვინოების, ძირითადად რკაწითლის ღვინის, ხარისხის გაუმჯობესების საქმეში. საერთოდ მალახარისხოვანი ღვინო იშვიათად მზადდება და მზადდება ერთი რომელიმე ჯიშისაგან. გრძელმტევანას განსაზღვრული რაოდენობის მიმატებით სავარაუდოდ შეიძლება გაუმჯობესდეს რკაწითლის ღვინის ხარისხი: ვალიდდეს მისი არომატულობა და სინაზე.

გრძელმტევანას გავრცელების დასაჩქარებლად იგი ყოველწლიურად უნდა მრავლდებოდეს კახეთისა და ნაწილობრივ ქართლის მევენახეობის მთავარ რაიონებში ადგილობრივი საწარმოო ვაზის ჯიშებთან ერთად მისი სამურწნეო და ტექნოლოგიური თვისების შესამოწმებლად და წარმოების პირობებში დასაწერად.

ГРДЕЛМТЕВАНА ИНСТИТУТА

Листья. Вполне развитые листья (9—12 узлов) средних размеров (18×17 см). Очерташие пластинки листа округлые, с более частыми колебаниями в сторону овальной, нежели поперек овальной формы. Листья пятилопастные, очень редко встречаются и трехлопастные листья. Лопастей хорошо выражены. Поверхность листа гладкая, реже, на листьях нижнего яруса, она сетчато-морщинистая. В большинстве случаев поверхность листовой пластинки плоская с несколькими приподнятыми краями вверх. Главные нервы листа опушены пятизубчатым пушком и у основания окрашены в розоватый цвет.

Верхние вырезки довольно глубокие, реже встречаются вырезки средних размеров. Форма вырезов непостоянно варьирует, чаще всего встречаются ливровидные (вырезки) с суженным устьем, либо почти с параллельными сторонами и острым или округлым дном, реже встречаются закрытые вырезки с овальным просветом.

Нижние вырезки менее глубоки, в большинстве случаев средних размеров; по форме они чаще всего ливровидные с почти параллельными сторонами и острым дном, реже встречаются вырезки лавцеговидной формы.

Черешковая выемка, обычно, мало варьирует. Чаще всего она имеет ливровидную форму с острым дном, реже бывает стрельчатой формы.

Зубцы. Окопечные зубцы лопастей треугольные, красивые зубцы ливровидные, односторонне выпуклые.

Опушение нижней поверхности листа паутиновое, средней густоты, с подстилающим щетиноватым пушком.

Черешок листа голый либо со следами паутинок. Окраска черешка слабо розовая с прозеленью. Черешок равен или несколько короче (0,8—1,0) длины главной жилки листа.

Цветок. Цветки нормального строения, обоюдно. Количество тычинок в цветке 5—6. Тычинки прямостоячие. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,0—1,2. Пестик правильной округло-копической формы, реже он бугорчатый с искривленным рыльцем.

Гроздь. Грозди длинные, ветвистые. Длина гроздей в среднем варьирует от 20 до 30 см. Длина средней грозди равна 24×12 см. Отдельные полноценные грозди свободно достигают размера 35—40 см, при ширине 12—14 см. Крупная полноценная гроздь размером 35×14 см весит 640 гр и состоит из 365 ягод. Средний вес грозди равен 300 гр и содержит 208 ягод. Форма грозди цилиндрико-копическая, ветвистая, отдельные ветви достигают одной трети размера основной грозди. Грозди рыхлые и среднеплотные. Они состоят из хорошо развитых ветвей и при помещении их в горизонтальное положение слагаются как бы в отдельные грозди. Горошечье ягод в грозди не наблюдается. Ножка грозди травянистая, бледно-зеленая, близко к основанию деревенеет и окрашивается в цвет чубука. Длина ножки в среднем равна 3,5—4 см., длина ножки ягод 0,7—0,8 см. Окраска ножки зеленая. Подушечка бородавчатая, широко копической формы.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,4 до 2,0 см, при ширине 1,3—1,9 см. Размер средней ягоды равен 1,64×1,56 см. Форма ягод округлая или несколько овальная. Крупные ягоды слабо овальной формы, средние и мелкие округлые. Ягоды довольно симметричны с наибольшей шириной по середине, конец ягоды закруглен. Окраска ягод зелено-желтая с пятнами загара с солнечной стороны. Кожица тонкая, по довольно прочная. Мякоть средне-плотная, расширяющаяся. Вкус приятный, еортовый аромат ягод слабо выражен. Прочность прикрепления ягод к почке средняя.

Количество семян в ягоде варьирует от одного до трех, составляя в среднем на ягоду 2,2 семени.

Семья. Семена по форме не однородны, чаще они имеют округло-продолговатую форму, реже встречаются семени почти шаровидной формы с коротким клювиком. Тело семени округло-овальной формы. Длина семени с клювиком равна 8 мм, при ширине 4,5 мм. Длина клювика равна 2,5—3 мм. Окраска тела семени светло-шоколадного цвета. Халаза лежит в верхней части тела семени, она имеет овальную форму и вогнута посредине. Лоджичка от халазы к клювику и в верхней части семени хорошо выражена, она узка и глубока. Брюшная сторона тела семени несколько выпуклота либо плоская. Брюшные бороздки не глубокие, тянутся параллельно к клювику. Дно бороздки светло-желтое. Клювик желтый, с орашлевым отщепом, узкоконической формы, усеченный.

Грделитевана—местный малораспространенный сорт белых столовых вин Кахетии.

Вино Грделитевана соломенно-желтое, прозрачное. Аромат приятный, сортовой. Вкус нежный, гармоничный. Лучшее по качеству вино получается при европейском способе выделки.

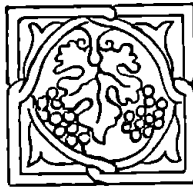
К положительным свойствам сорта относятся: высокое качество продукции, пригодность его для разных типов вин и в качестве дополнительного десертного винограда местного значения, а также относительно хорошая устойчивость против зимних морозов и против грибных болезней, в особенности против оидиума.

К недостаткам сорта можно отнести его недостаточно высокую и непостоянную урожайность. Этот недостаток сорта легко может быть устранен подбором более подходящей кордовой формовки и применением передовой агротехники обработки и ухода за насаждением.

На основе многолетнего изучения сорта Грделитевана, он выявлен как перспективный для условий Кахетии. В настоящее время сорт усиленно размножается для широкого производственного испытания и внедрения в производство, с предварительным его введением в порайонный стандартный сортимент винограда Кахетии.

Введеннем Грделитевана в стандартный сортимент винограда Кахетии качество марочных вин Грузии значительно улучшится.

В целях ускоренного внедрения сорта в производство, его необходимо ежегодно размножать для более широкого испытания в основных виноградных районах Кахетии и отчасти Карталин, в сравнении с местными стандартными сортами винограда.





ჟიზი

ქისი ნაკლებგავრცელებული ადგილობრივი ვაზის ჯიშია. იძლევა მაღალხარისხოვან თეთრ სუფრის ლეინოს.

სინონიმები. არც ადგილობრივი მევენახეთა შორის და მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში ქისი სხვა სახელწოდებით ცნობილი არ არის, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ იმას, რომ თელავის რაიონის ზოგიერთ სოფელში მას შეცდომით ეძახიან წობენურას (ს. ქისტაურში) და დამპალას (ს. ზოღაშენში).

ჯიშის ისტორია. ქისი წარმოქმნილია კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოშობის ადგილობრივი კვირიდან. თავისი ბოტანიკური და სამეურნეო-ტექნოლოგიური თვისებებით იგი მეტად ახლო დგას კახური ვაზის მთავარ საწარმოო თეთრ ჯიშებთან. შეიძლება მეტიც ითქვას: მას შუალედი ადგილი უჭირავს მწვანესა და რქაწითელს შორის. გარეგნული შეხედულებით, ფოთლის ფორმითა და მისი ფირფიტის მოხაზულობით იგი რქაწითელს ჰგავს, ხოლო მარცვლების შეფერვით და ძლიერი ჯიშური არამატით—მწვანეს. დანარჩენი ნიშნებითაც ქისი შუალედი ადგილი უჭირავს ამ ორ ჯიშს შორის. ყოველივე ეს საფუძველს გვაძლევს ქისი მწვანისა და რქაწითელის ბუნებრივ ჰიბრიდად მივიჩნიოთ. ლეინოს ხარისხით ქისი არ ჩამოუვარდება რქაწითელს და ზოგიერთ წლებში მწვანესაც კი სჯობნის. ნატივად მგრძობიარობა მას მწვანისაგან უნდა ჰქონდეს დაყოლილი.

ამრიგად, მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშნებით ქისი მეტად ახლო დგას კახური ვაზის მთავარ საწარმოო ჯიშებთან, მათთან ერთად ერთ მთლიან ოჯახს ქმნის და წარმოშობაც მათთან საერთო აქვს. ჯიშის ხნიერების განსაზღვრა ძნელი ხდება, რადგანაც სამეურნეო ისტორიის სათანადო ძეგლები, როგორც ეს ზემოთაც გვქონდა აღნიშნული, XIII საუკუნის აღრინდელი ხანისა ჩვენამდე არ არის მოღწეული. ბოტანიკური და სამეურნეო ნიშნებით ქისი უდავოდ უფრო გვიან წარმოშობილი ჯიშია, ვიდრე რქაწითელი, ხოლო ამ უკანასკნელის წარმოშობა აკად. ივ. ჯაფარიშვილის მიერ ახალი ერის მეხუთე და შემდგომ საუკუნეებში არის ნაფარუდევრი. ამრიგად, ქისი რქაწითელზე უფრო ახალგაზრდა ჯიშია.

ამჟამად ქისი გავრცელებულია კახეთში, უმთავრესად კი თელავისა და გურჯაანის რაიონებში, სადაც იგი ძირითადად ნარევის სახით გვხვდება რქაწითელისა და მწვანის ნარეგებში. იშვიათად იგი გვხვდება აგრეთვე წმინდა ნარეგების სახითაც კულმეურნეთა საკარმიდამო ნაკვეთებზე. თელავის რაიონში უფრო ხშირად იგი გვხვდება თელავ-ახმეტის ზოლზე: იყალთოში, რუისპირში, ქისტაურში, ზოღაშენში, ახმეტასა და სხვა სოფლებში. ალაზნის ვადმა ქისი ნაკლებ გავრცელებულია და გვხვდება სოფელ მაღრანში ბაბანურში, ლალისყურში, ფშაველში, ართანში და სხვაგან. გურჯაანის რაიონში ქისი გვხვდება ვაზისუბანში, ბაკურციხეში, კარდანახში, კოლაკში, ვეჯინში და სხვაგან. აღნიშნულ სოფლებში ქისი რამოდენიმე ძირიდა გვხვდება და ისიც ძირითადად რქაწითელისა და მწვანის ნარეგებში. ქისის საერთო ფართობი დაახლოებით 8 ჰექტარს შეადგენს. ძველად ქისი უფრო ფართოდ იყო გავრცელებული, ახლაც კი ქისი უმთავრესად ძველ ვენახებში გვხვდება. ფილოქსერის გავრცელების შემდეგ ძველი ვენახების მოსაზრასთან ერთად გადაშენდა ქისიც. მის გადაშენებას ხელი შეუწყო იმან, რომ იგი ნატივს სუსტად უძინავს. ამის გამოა, რომ მის გაშენებას ახლაც ერიდებიან, მიუხედავად იმისა, რომ ქისი ძალიან კარგ ლეინოს იძლევა და ბევრ შემთხვევაში ზოგიერთი ადგილის ლეინოს მაღალი ხარისხი ქისის მონაწილეობის შედეგად იყო. ქისს ხიხეთან, ჩიტისთვალასთან და მწვანესთან ერთად მნიშვნელოვანი როლი აქვს შესრულებული ისტორიულად ცნობილი კახური ლეინოების შექმნაში.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ვაზისუბანში, კახური ჯიშების საკოლექციო ნაკვეთზე. ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და

პირველი ორი გერ კიდევ გაუშლელი ფოთოლაკიანურთ ყოველი მხრიდან სქელი აბლაბუდისებრი გე-
წებიტაა შებუსუსებული, შეფერილია თეთრი ფლანელისებრად და ბაცი ვარდისფერი არშია აქვს ფო-
თოლაკებისა და გვირგვინის ირგვლივ და უნწის ვასწერივ. მეორე იარუსის ფოთლებს — დაწყებული მე-
სამიდან — ზემო მხრიდან შებუსუსების შესუსტების გამო მომწვანო-ყუითელი ფერი აქვს მიღებული, ხო-
ლო ქვედა მხრიდან შებუსუსების შენარჩუნების გამო მოვერცხლისებრო-თეთრადაა შეფერილი.

ერთწლიანი რქები. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომით მოყვითალო-წაბლის-
ფერია. მუხლათაშორისების სიგრძე 8 — 10 სმ-ს უდრის. მუხლები უფრო მუქადაა შეფერილი, ვიდრე
მუხლათაშორისები. ზოლები მუხლათაშორისების ვასწერივ მეკეთრად არაა გამოსახული.

ფოთლო. შუა იარუსის ფოთლები (9 — 12) საშუალო ზომისაა (18,5 X 18,0). ფოთლის ფირ-
ფიტის მოხაზულობა მრგვალია, გეხვდება ოდნავ ოვალური ფორმისაჲ. ფოთალი მუქი მწვანეა და უფრო
ხშირად სამწკეთიანია; იშვიათად გეხვდება ხუთწკეთიანი ფოთალიც. ფოთლის ზედაპირი ბადისებრ
დანაკეპულია და, იშვიათად, წვრილობურთულეებია. ფოთლის ფირფიტა, უმთავრესად ზედა იარუსის
ფოთლებისა, მისი ქვედა ნაკვების ზევით აწევის გამო, ძაბრისებრ ფორმას იღებს.

ზედა ამონაკვებები ზეზუური (არალრმა) ან საშუალო სიღრმისაა; მათი ფორმა სხვადასხვაგვარია:
გეხვდება ამონაკვებები ღია ჩანგისებრიდან დახურულ ოვალურთულიანამდე. უფრო ხშირად გეხვდება
ჩანგისებრი ფორმის ამონაკვებები, ვიწროყელიანი და წამახვილებულ ან ცალკილიანფუძიანი. იშვია-
თად იგი თითქმის პარალელურგვერდებიანი ჩანგისმაგვარია ან კიდევ უფრო იშვიათად შეკრილ
კუთხიანი ფორმისაა.

ქვედა ამონაკვებები ჩვეულებრივ უფრო ნაკლებად გამოსახული, მომეტებულ შემთხვევაში პატარ-
პატარაა (არალრმა) ან სულ არ არის განვითარებული. ამონაკვებების ფორმა შეკრილ კუთხისებრია ან
ნაპარლისებრი ფორმისა.

ყუნწის ამონაკვეთის ფორმა თითქმის ერთგვარია. უფრო ხშირად იგი ჩანგისებრი ფორმისაა და წა-
მახვილებული ფუძე აქვს, იშვიათად გეხვდება თლისებრი ფორმის ამონაკვებებიც. ხანდახან ყუნწის
ამონაკვეთი ცალ- ან ორღეზიანია.

ფოთლის მთავარი ძარღვები მთავრდება გამოზნექილგვერდებიან და მახვილწვერიან სამკუთხედის-
ებრი ფორმის კიბოებით, იშვიათად გეხვდება გუმბათისმაგვარი და კიდევ უფრო იშვიათად სამკუთხედი-
სებრი ფორმის მომრგვალებული წვერიანი კიბოები. გვერდითი კიბოების ფორმა უფრო ნაკლებ ცვალე-
ბდია, ჩვეულებრივ, ხერხბილისებრ ცალგვერდ გამობერილია ან ხერხბილისებრ მომრგველო წვერია-
ნია. ხშირად ისინი ერთმანეთს ცელიან.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსეა კარგადაა გამოსახული, იგი აბლაბუდისებრია, რომლის ქვეშ
მოფენილია საშუალო სისქის ჯაგრისებრი ბუსუსი. საერთოდ, ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება სა-
შუალო სისქისაა.

ყუნწი ფოთლის მთავარ ძარღვზე მოკლეა ან მისი ტოლია. ყუნწი თხელი აბლაბუდითაა შებუ-
სუსებული და ღია მწვანე ფერისაა ან მოვარდისფრო იერი გადაკრავს, უფრო მეტად ფუძისაკენ.

ყუაეილი. ყუაეილი ნორმალური აგებულებისაა, ორსქე-
სიანი. ყუაეილში ხუთი, იშვიათად ექვსი, მტკრიანაა. მტკრიანე-
ბი სწორმდგომია, მტკრიანათა ძაფების სიგრძის შეფარდება ბუტ-
კოს სიმაღლესთან შეადგენს 1,25-ს, იშვიათად 1,50-მდე აღ-
წევს. ბუტკო ვიწრო კონუსისებრი ან ბოთლისმაგვარი ფორ-
მისაა, ხშირად ორად გაყოფილი ღინგი და კარგად გამოსახუ-
ლი სვეტი აქვს.

მტკევანი. მტკევანი საშუალო ზომისაა. მისი სიგრძე მერ-
ყეობს 12-დან 24 სმ-მდე, ხოლო განი 5-დან 12 სმ-მდე.
საშუალო მტკენის ზომა 18 X 10 სმ-ს უდრის. მტკენის ფორმა უმნიშვნელო გამოინაკლისის გარდა ერთგვა-
რია. უფრო ხშირად მტკენებს კონუსისებრი ფორმა აქვს, უფრო იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებ-
რი. ხანდახან მტკევანი მხრიანია, მხარის სიგრძე ძირითადი მტკენის სიგრძის ნახევარს აღწევს. მტკენები
საშუალო სიმკვრივისაა, უფრო იშვიათად — მეჩხერი და კიდევ უფრო იშვიათად უფრო მკვრივი მტკენებიც
გეხვდება. წვრილმარცელიანობა მტკევანში შესამჩნევი არაა. მტკენის წონა შეადგენს 120 — 160 გრამს.
მარცელების რაოდენობა მტკევანში მერყეობს 80 - დან 300 ცალამდე. კარგად განვითარებულ მტკევანში,
რომელიც იწონიდა 365 გრამს, მსხვილი მარცელები იყო 106, ხოლო საშუალო — 90, სულ 196.



სურ. 6. ქისის ყუაეილი.



მტეენის ყუნწი გახვეებულია და ღია მწვანე ფერისაა, ხოლო ფუძისაკენ მოწაბლისფრო ხდება. ყუნწის სიგრძე 1-დან 2,4 სმ-მდეა, საშუალოდ უდრის 1,5 სმ-ს. მარცვლის ყუნწი ღია მწვანეა, მისი სიგრძე უდრის 0,6—0,8 სმ-ს. მარცვლის საჯდომი ბალიში განიერ კონუსისებრია, იშვიათად ვიწრო კონუსისებრიც გვხვდება.

მარცვალი. მარცვალი საშუალო ზომისაა. მარცვლის სიგრძე მერყეობს 1,5-დან 1,85 სმ-მდე, ხოლო ცივი—1,45-დან 1,63 სმ-მდე. საშუალო მარცვლის ზომა უდრის $1,75 \times 1,54$ სმ-ს. მარცვლის ფორმა ოვალურია, იშვიათად გვხვდება მომრგვალო ფორმის მარცვლებიც. მარცვალი შუაში უფრო განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვალი მომწვანო-ყვითელია და მონაცრისფრო იერი დაქარაქს. მარცვალი დაფარულია საკმაოდ სქელი ცვილისებრი ფიქქითა. მზისკენ მიქცეული მარცვლები ხშირად სიღამწერის ყავისფერი ლაქებითაა დაფარული. კანი თხელი აქვს, რბილობი — საშუალოდ წყინანი, მდნარი, გემო — სასიამოვნო, პარმონიული. ჯიშის სპეციფიური არომატი კარგად ემჩნევა. მარცვლები კარგადაა მიმარგებული ყუნწზე. მარცვალში 1-დან 3-მდე წიპწაა. საშუალოდ ერთ მარცვალზე 1,30 წიპწა მოდის.

წიპწა. წიპწის სხეული მოყვითალო-წაბლისფერია, ფორმით მოგრძობა, თანაც მომრგვალებული. წიპწის სიგრძე უდრის 7 მმ-ს, განი—3,5 მმ-ს, ნისკარტის სიგრძე უდრის 2 მმ-ს, განი—1,0—1,2 მმ-ს. ქალაქა მკაფიოდ არ არის გამოასხული. იგი ძვეს წიპწის ზედა ნაწილში, ფორმით ოვალურია და შუაში ოდნავ ჩაზნექილი. წიპწის მუცლის მხარე კედლიანია. მუცლის ღარები საკმაოდ ღრმაა. ისინი პარალელურად მიიმართებიან ნისკარტისაკენ და თანდათან ქრებიან. ნისკარტი ცილინდრული ფორმისაა, წაკვეთილია და ოდნავ მოხრილი მუცლის მხარეზე. ნისკარტი ღია ყვითელია, თანაც ნარინჯისფერი იერი ემჩნევა.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებულ იქნა საქართველოს მეც. აკადემიის მევენახეობა-მელენიგობის ისტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე, სოფ. კურდღელთაურში, თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

აღნიშნული ადგილმდებარეობის ეკოლოგიურ პირობებში სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 125 დღიდან 153 დღემდე და, საშუალოდ, თერთმეტი წლის მანძილზე, უდრის 142 დღეს. სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც მერყეობს 2,647 გრადუსიდან 3,142,8 გრადუსამდე და შეადგენს საშუალოდ 2,935 გრადუსს.

ასევე მერყეობს, ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად, სავეგეტაციო ფაზების დღეობის ვადებიც. მერყეობის ფარგლების გასაცნობად ქვემოთ მოყვანილია ქიის სავეგეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზების საწყისი ვადები, სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დღეებში და აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი ამ ხნის განმავლობაში.

ცხრილიდან ჩანს, რომ ცალკეული წლების მიხედვით ყველაზე მეტ ცვლადობას საწყისი ფაზა განიცდის, დანარჩენი ფაზების მერყეობა 10—15 დღის ფარგლებში ხდება, ხოლო სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა 28 დღემდე აღწევს. სრული დამწიფება ხდება საშუალოდ 5 სექტემბრიდან 20 სექტემბრამდე. თერთმეტი წლის განმავლობაში სრული დამწიფების ხანა საშუალოდ დგება 10 სექტემბერს. ამ მონაცემების მიხედვით ქიის სიმწიფის მეორე პერიოდის ფაზის ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს.

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ზოგიერთ წლებში ქიის ასწრებს დამწიფებას 125 დღის განმავლობაში და მისთვის საკმარისია ეფექტურ ტემპერატურათა ჯამი 2,695 გრადუსის რაოდენობით. ის ფაქტი, რომ ქიის მწიფდება საშუალოდ 142 დღის განმავლობაში და საამისოდ საკმარისია აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი 3,056 გრადუსის რაოდენობით, საუფიქვლს იძლევა ამ ჯიშის ზრეკომენდებისს საქართველოს მაღალმთიან ზოლში, სადაც ადგილობრივი ფაზის ჯიშები სრულ დამწიფებას წლების განმავლობაში ვერ ასწრებენ, და აგრეთვე საბჭოთა კავშირის მევენახეობის ჩრდილოეთ რაიონებში, სადაც ქიის დამწიფება უფრო გვანტარებული იქნება, ვიდრე რკაწითელისა, რომელიც ახლა სულ უფრო და უფრო ვრცელდება ამ რაიონებში.

ქაბულში ქიის ერთწლიანი ნაზარდი, თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით, თავისუფლად ასწრებს შემოსვლას ყურძნის სრული დამწიფების მომენტისათვის. სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობაზე წარმოებული დაკვირვებიდან ნათელია, რომ ქიის ერთწლიან ნაზარდს თავისუფლად შეუძლია მომწიფდეს თელავზე უფრო გრილი ჰავის პირობებშიაც.

ქიის ზრდის დონე სხვა ჯიშებთან შედარებით, თანაბარ ეკოლოგიურ პირობებში შეიძლება საშუა-

ლოდ იქნეს მიჩნეული. ასეთია ქისის ვაზები თელავისა და ვახისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე. მაგრამ, როგორც წინააღიწი, შესაფერი ჰავისა და კარგი კვების პირობებში ჯიში მძლავრად იზრდება

ქისის სავეგეტაციო ფაზების ნსვლელობა

ცხრილი 1

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	ს. ლ. წ.	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის თარიღი					სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლივობა (დღეები)	სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლივობა (გრადუს-დღეები)	სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლივობა (გრადუს-დღეები)	შენიშვნა
		მარტი	აპრილი	მაისი	ივნისი	ივლისი				
კახეთი	1938	24/4	7/6	7/8	10/9	199	2,958,9			
	1939	23/4	1/6	9/8	10/9	140	2,900,2			
	1940	15/4	7/6	12/8	15/9	153	3,142,8			
	1941	6/4	28/5	8/8	10/9	150	3,213,7			
	1942	27/4	8/6	17/8	16/9	142	3,067,6			
საშუალო ნ. წ.		19/4	4/6	10/8	12/9	145	3,053,6			
კახეთი	1943	28/4	10/6	15/8	20/9	145	2,918,1			
	1944	15/4	24/6	16/8	20/9	149	2,941,8			
	1945	2/5	12/6	13/8	15/9	136	2,781,6			
	1946	28/4	8/6	17/8	5/9	132	2,647,6			
	1947	5,4	4/6	15/8	5/9	153	2,900,2			
1948	27,4	2/6	4/8	20/8	125	2,655,9				
საშუალო 6 წლის	—	23/4	10/6	13/8	9,9	140	2,814,2			

და უხვმოსავლიანი ხდება. ამის მაგალითს ეხედავთ ჩვენ ხირსის საბჭოთა მეურნეობაში, სადაც ქისი ღონიერად იზრდება და უხვ მოსავლას იძლევა.

მოსავლიანობა, ქისი კახეთის სხვა მთავარი ჯიშების მსგავსად ადრე იძლევა პირველ და სრულ მოსავალს. თელავში საკოლექციო ნაკვეთზე წარმოებული დაკვირვების მიხედვით ქისმა დარგიდან მესამე წელს უკვე მოიხსა და მოგვცა დაახლოებით სრული მოსავლის ერთი მესამედი. დარგიდან მეოთხე წელს მან მოგვცა ნორმალური მოსავალი—96 მტყვანი 10 ძირზე. ასევე ნაღრვეად, დარგიდან მე-3—მე-4 წლიდან, მოგვცა ქისმა პირველი და სრული მოსავალი სარეპროდუქციო ნაკვეთებზეც.

ინსტიტუტის საცდელ ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვების მიხედვით ქისი საშუალოზე მეტრე მოსავალს იძლევა. რქაწითელთან და მწვანესთან შედარებით ქისი ცოტათი უფრო ნაკლებმოსავლიანია. მისი მოსავალი ძირზე თელავში 1-დან 2,5 კლოგრამამდე მერყეობს, ხოლო საშუალო შეადგენს 1,8 კლოგრამს, რაც ვადაწარმოებულ მოგვცემს 68 ცენტერს 1 ჰექტარზე. ვახისუბანში, უფრო მჭიდრო ნარგავზე, მისი მოსავალი 70 ცენტს აღწევს ჰექტარზე. ქისის მსხმოიარობის დასახსიათებლად ქვემოთ მოგვყავს საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვების შედეგები.

ამ მონაცემების მიხედვით მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 0,56 — 1,5-ს შორის და საშუალოდ შეადგენს 1,2-ს. შედარებით უფრო ნაკლებ მერყეობს მტყვინის საშუალო წონა; იგი უდრის 120 — 160 გრამს. ამრიგად, ძირის მოსავლიანობა 10 რქაზე შეადგენს საშუალოდ 1,680 გრამს, ჯიშის მოსავლიანობის უფრო სრული დახასიათებისათვის მოგვყავს თელავისა და ვახისუბნის პირობებში საკვებელზე ცალკეული რქების ნაყოფიანობის აღრიცხვის შედეგები.

ქისის მსხმოიარობის მონაცემები

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	მსხმოიარე რქების პროცენტი			მტყვინის რაოდენობა 1 მონაცემზე	მტყვინის საშუალო რაოდენობა ერთ რქაზე	მტყვინის საშუალო წონა მთლიან	1 რქის მოსავალი გრამებში	რქების რაოდენობა ჰექტარზე	მოსავალი გრამებში
		1 მტყვინით	2 მტყვინით	სულ						
კახეთი, ს. ვახისუბნის საკოლექციო ვენახი	1941	52,64	37,36	90,0	1,52	1,20	170	204	36,000	73,44
ქ. თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	1942	59,9	25,6	84,9	1,23	1,04	194	201,7	28,000	56,47
	1943	64,52	24,50	89,02	1,29	1,13	186	210,1	29,000	60,91

ცხრილიდან ჩანს, რომ ქისის ახასიათებს მოსავლიანი რქების საკმაოდ მაღალი პროცენტი (85—90%) და შედარებით დაბალი მსხმოიარობის კოეფიციენტი. ორმტყვინიანი რქები თითქმის ორჯერ ნაკლებია

ერთმეტენიანებზე, ხოლო სამმეტენიანი რქები სულ არ არის მოცემული. ამ გაანგარიშებით მიღებული მოსავალი ჰექტარზე თელავში შეადგენს 59—60 ცენტნერს, ხოლო ვაზისუბანში — 73 ცენტნერს.

ვაზისუბანში მეტი მოსავლის მიღება შედეგია, ძირითადად, ვაზების მეტი რაოდენობისა ჰექტარზე. თუ მხედველობაში მივიღებთ იმას, რომ გაანგარიშებული მოსავალი ყოველთვის მეტია ფაქტიურზე, მაშინ ქისის საშუალო მოსავალი უნდა ვიანგარიშოთ 50—60 ცენტნერი ჰექტარზე. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ხირსის საბჭოთა მეურნეობაში (სიღნაღის რაიონი), ღონიერ ნიადაგებზე ქისი მაღალ მოსავალს იძლევა. წარმოებული აღრიცხვის მიხედვით, ქისის ვაზებზე, რომლებიც იქ ნარევის სახით გვებუდება, მსხმოიარობის კოეფიციენტი აღწევს 1,6, ხოლო კარგად განვითარებული მტევნების რაოდენობა ორსაკეფლიან ვაზებზე 38—40-მდე აღიონდა და მათი წონა 5—6 კილოგრამს შეადგენდა. ამრიგად, ჯიშის მოსავლიანობა ძირითადად დამოკიდებულია ვაზების კვების არის სიდიდეზე, ფორმირების სახეობაზე და ენახის დროულად და კარგად მოვლა-დამუშავებაზე. ქისი გამოცდილია ორი სხვადასხვა ფორმირებისა და კვების არეზე. მათგან უკეთესი შედეგი მოსავლიანობის ზრდის მხრივ მიღებულია ცალმხრივი შპალერის ფორმისაგან 2,15 მ²-იანი კვების არეზე, ვიდრე 3,0 მ² კვების არეზე ორმხრივი შპალერის ფორმისაგან. ეს აინსნება ძირითადად იმით, რომ თელავში, ნიადაგის სიშფირის გამო, ჯიშმა სრულად ვერ გამოიყენა დიდი კვების არე. მაგალითად, 1948 წელს ინსტიტუტის სარგებროდუქციო ნაკვეთზე ჩატარებული აღრიცხვის მიხედვით ვაზების მხოლოდ 65%-ს ჰქონდა ორი საკეფელი, დანარჩენი 35% ცალ საკეფელზე იყო გასხლული. ამის გამო ვაზის საშუალო დატვირთვა 20 ვაზზე განვითარებულ 267 რქის შემთხვევაში შეადგენდა ძირზე 13,3 რქას. კვების დიდ არეზე (3,0 მ²) ასეთი მცირე დატვირთვის გამო უნაყოფო ყლორტების პროცენტი მეტად დიდი იყო (45%). ამან გამოიწვია მსხმოიარობის კოეფიციენტი შემცირება 0,72-მდე მაშინ, როდესაც მოსავლიან რქებზე გადანიშნული იყო 1,32-ს უდრიდა. აღსანიშნავია ნეკისა და საკეფლის პირველი სამი რქის ძალზე მცირე მოსავლიანობა; მათგან მხოლოდ 20—25%-ს ესხა, ხოლო რქების 75—80% სრულიად უნაყოფო იყო. საკეფლის სიგრძეზე უფრო მაღალი მოსავლიანობით ხსიათადებოდა მე-5, მე-6, მე-7, მე-8 და მე-9 რქები. ამის შედეგად ძირის საშუალო მოსავლიანობა არ აღემატებოდა 1,5 კილოგრამს, რაც ჰექტარზე დაახლოებით 50 ცენტნერს შეადგენს.

ყველა ზემო აღნიშნულის გათვალისწინებით მაღალი და მყარი მოსავლის მისაღებად საჭიროა შემდეგი აგროლონისძიებების დაცვა:

1. ახალი ვენახების გასაწყენებლად უმჯობესია შეირჩეს ნოყიერი და ღონიერი ნიადაგებიანი და სუსტად დაქანებული ფერდობები.
2. ვაზის დაყენების ძირითად ფორმად მიღებული უნდა იყოს ორმხრივი შპალერი ან მოკლე კორღონი 1,5×1,5 მეტრიანი კვების არისათვის. საერთოდ კი კვების არის სიდიდე შეფარდებული უნდა იყოს ჰაერის პირიზონთან და ნიადაგის სინოყიერესთან, ხოლო ვაზის დატვირთვა მისი ზრდის ღონესთან.
3. ქისის ნოყიერი ნიადაგი უყვარს. ამისათვის საჭიროა სისტემატურად იქნეს შეტანილი მორიგეობით ორგანული და მინერალური სასუქი.
4. დასასრულად, ჩადგანაც ქისი სუსტად უძლებს სოკოვან ავადმყოფობებს, საჭიროა ერთი დამატებითი წამლობა და წამლობის დროულად და მაღალხარისხოვნად ჩატარებასთან ერთად ვენახების კარგი მოვლა-დამუშავება.

საკოვან ავადმყოფობათა და ზამთრის ყინვების მიმართ გამძლეობა. ვაზისუბნისა და თელავის საკოლექციო და საკვარდუქციო ნაკვეთებზე მრავალი წლის დაკვირვების საფუძველზე ქისის შედარებით გამძლეობა მილდიუმის მიმართ შეფასებულია საშუალოდ, ხოლო ნაცრის მიმართ მისი გამძლეობა საშუალოზე სუსტია. ამ მხრივ ქისი მწვანეს უახლოვდება, თუმცა მილდიუმის მიმართ გამძლეობით მას იგი ჩამორჩება. ყველა ამის გამო ერთი დამატებითი წამლობა, როგორც ნაცრის, ისე მილდიუმის წინააღმდეგ, განსაკუთრებით ავადმყოფობის განვითარების ყველაზე საშიშ მომენტში, აუცილებელია. ვაზის მავნებლების მიერ სამეურნეო მნიშვნელობის დაზიანება თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე 15 წლის დაკვირვების მანძილზე აღნიშნული არ ყოფილა.

ქისი ზამთრის ყინვებს შედარებით კარგად უძლებს. 1935 წლის ზამთარში, როცა აბსოლუტური მინიმუმი თელავში 10 იანვრის დაცეა მინუს 16,5 გრადუსამდე და წინა და მომდევნო დღეებში უდრიდა 14,5 გრადუსს, ქისის კვირტები თითქმის არ დაზიანებულა და მომდევნო 1936 წელს ქისმა ნორმალური მოსავალი მოგვცა. 1940 წელს აბსოლუტური მინიმუმი აგრეთვე დაცეა და ერთი დღის განმავლობაში აღწევდა 17⁰-ს, ხოლო ვაზისუბანში — 16⁰-ს. ამას ზედ დაემატა ქირხლიც. მიუხედავად ამისა,

თელავში ქისი თითქმის არ დაზიანებულა, ხოლო ვახისუბანში მოკლული კვირტების პროცენტი აღწევდა ქისისა 6-ს, ხოლო რკაწითელისა — 4,8-ს. ამავე დროს თელავსა და ვახისუბანში დასაულეთ ვეროპისა და შუა აზიის რიგი ჯიშები საგრძნობლად დაზიანდა ყინებებისაგან და საგრძნობლადვე შემცირდა მათი მოსავალი.

ქისი სხვა ჯიშებთან შედარებით კარგად უძლებს გვალვას. აღსანიშნავია ზოგიერთ ძლიერ წვიმებთან წელს ქისის მარცვლების დაზიანება სიღამლისაგან, განსაკუთრებით კი ჯიშისათვის შეუფერებელ დაბლობ ადგილებში.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევნებისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულება, მათი მექანიკური შემადგენლობა და აგრეთვე წვენის ქიმიური შემცველობა იმაზე მიგვიჩვენებს, რომ მიზანშეწონილია ქისის გადამუშავება სუფრის ლეინოდ. მართლაც, ქისი როგორც ევროპული, ისე კახური წესით დაყენებისას კარგ სუფრის ლეინოს იძლევა. ამის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია ქისის ყურძნის მექანიკური ანალიზის შედეგები. ანალიზი ჩატარებულია მევენახეობის ინსტიტუტში, ქ. თელავში.

ქისის მტევნის მექანიკური შემადგენლობის მაჩვენებლები

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მტევნის საშუალო წონა	მარცვლების რაოდენობა მტევანში	მტევნის შემადგენელი ნაწილები %/ო-ში					100 მარცვლის წონა	100 წიწის წონა
				კლერტი	მარცვლები	კანი	წიწა	წვენი და რბილობი		
კახეთი	1941	200,2	150	3,39	56,61	14,81	5,4	76,40	135,4	5,2
მევენახეობის ინსტიტუტი, ქ. თელავი	1942	180,4	145	3,85	86,15	13,15	5,2	77,80	125,8	5,15
საკოლექციო. ვენ.ხა.	1943	186,5	120	4,05	95,05	15,50	4,55	75,90	151,6	4,25

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ლაბორატორიულ პირობებში ქისმა წვენის კარგი გამოსავალი იცის. ცალკეულ წლებში, მეტეოროლოგიური პირობებისა და მოკრების დროის შესაბამისად, წვენის გამოსავლიანობა მერყეობს 75,9%/ო-დან 77,8%/ო-მდე და საშუალოდ შეადგენს 77%/ო-ს. ყურძნის გადამუშავების ნახევრად საწარმოო პირობებში წვენის გამოსავალი ცოტათი უფრო ნაკლებია და შეადგენს საშუალოდ 76%/ო-ს, ხოლო ჰაკა — 24%/ო-ს. ამ მონაცემების მიხედვით ქისი საღვინე ვაზის ჯიშია.

ყურძნის წვენის ქიმიური შემადგენლობა. ქისის შაქრის დაგროვების დიდი უნარი აქვს. ამასთან ერთად იგი ინარჩუნებს საკმარის მაღალ შეავიანობას. შეფარდება შაქრიანობასა და შეავიანობას შორის საცხებით უზრუნველყოფს მისგან ხარისხოვანი ლეინის მიღებას. მრავალი წლის დაკვირვების მიხედვით ქისის შაქრიანობა თელავსა და ვახისუბანში მერყეობს 20%/ო-სა და 24%/ო-ს შორის, ხოლო შეავიანობა 6,6%/ო-სა და 10,8%/ო-ს შორის.

ყურძნის წვენში შაქრიანობა-შეავიანობის მერყეობის ფარგლების გასაცნობად, რაც ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობებითაა გამოწვეული, ქვემოთ მოყვანილია ქისის ყურძნის წვენის ანალიზის შედეგები. ანალიზები წარმოებდა მევენახეობის ინსტიტუტის ტერიტორიაზე ქ. თელავში და ნაწილობრივ მის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე, სოფ. ვახისუბანში, თერთმეტი წლის განმავლობაში, 1938 წლიდან 1948 წლამდე (ამის ჩათვლით).

ქისის შაქრიანობა-შეავიანობა რთვლის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	რთვლის თარიღი	შაქრიანობა %/ო-ით	შეავიანობა %/ო-ით	შენიშვნა
კახეთი, საქართველოს მეც. აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი ექსპერიმ. ბაზა ს. ვახისუბანში, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	1938	15/IX	21,0	7,8	
	1939	10/IX	19,9	7,1	
	1940	16/IX	21,5	8,0	
	1940	20/IX	23,1	7,2	
	1941	14/IX	24,0	6,6	
	1942	16/IX	20,75	7,6	
	1943	8/X	20,0	8,0	
	1944	28/IX	22,75	9,8	
	1945	23/IX	20,5	10,6	
	1946	9/IX	21,4	7,72	
	1947	8/IX	21,0	7,57	
	1948	1/IX	20,5	7,71	

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ქისი დიდი რაოდენობით აგროვებს შაქარს, მაგრამ ცხრილში მოცემული რაოდენობა შაქრის დავარდებისა არ არის ქისისათვის ზღვრული. იმ წლებში, რომლებშიც ანალიზია ნაწარმოები, უპრავლეს შემთხვევაში რთველი 10-დან 20 სექტემბრამდეა ჩატარებული, მაშინ, როდესაც იგი კახეთში იწყება საშუალოდ 15 სექტემბრიდან და მთავრდება 15 ოქტომბერს. რთვლის თუნდაც ორი კვირით გადაწყვეის გზით საგრძნობლად შეიძლება შაქარიანობის გადიდება და ყურძნის გამოყენება მავარი და სადესერტო ღვინის დასამზადებლად, თუ ამისი საჭიროება იქნება.

მოყვანილი ცნობები შაქარიანობისა და მკვთავანობის შესახებ იმაზე მიგვითითებს, რომ მიზანშეწონილია ქისის გამოყენება საღვინედ, ხოლო მკვთავანობისა და შაქარიანობის შეფარდება ადსტურებს მისგან მაღალხარისხოვანი ღვინის მიღების შესაძლებლობას.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. ქისის ყურძნისაგან როგორც სხვა ჯიშის ყურძნის შეურველად, ისე სხვა ჯიშებთან ერთად მზადდებოდა მშრალი სუფრის ღვინო. წმინდა ქისის ღვინო მუდამ მაღალი ხარისხისა დგებოდა. ის ფაქტი, რომ ახმეტის, ქისტაურისა და იყალთოს ღვინოები მაღალი ხარისხისა იყო, აიხსნება იმით, რომ მათ აყენებდნენ მწვანის, ქისისა და ხიხვისაგან, ან კიდევ იმით, რომ მათ ურევდნენ რქაწითელს. ძველად ქისისაგან მზადდებოდა კახური ტიპის ღვინო, რომელიც მაღალი ხარისხისა იყო. ამჟამად ქისი მცირე რაოდენობით მოიპოვება კახეთში და მარტო მისგან იშვიათად მზადდება ღვინო, უფრო სზირად იგი სხვა ჯიშებთან ერთად მუშავდება. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მეცნიერების ინსტიტუტის მიერ წლების განმავლობაში ჩატარებული ცდების შედეგად დადასტურებულია ქისის ღვინის მაღალი ხარისხი როგორც ევროპული, ისე კახური წესით, განსაკუთრებით უკანასკნელი წესით დაყენების შემთხვევაში. ქისის ღვინო უდევოდ მაღალი ღირებებისაა. იგი მოყვითალო-ჩალისფერია, მოკრძოფრო იერი აქვს, კრიალაა. აქვს კარგად გამოხატული არომატი, ნაზი და სასიამოვნოა, გემო სრული აქვს, ჰარმონიულია. კახურად დაყენებული ღვინო უფრო მაღალი ღირსებისაა; იგი მუქი ჩაისფერია, კარგად გამოხატული ჯიშური არომატი აქვს, სრული, შინაარსიანი, ჰარმონიული ღვინოა, ხავერდოვანება ეტყობა გემოს მხრივ. ქისის ღვინო კახური ტიპისა უდევოდ ღირსშესანიშნავია, ქისი ამ ტიპის ღვინის დასამზადებლად საწინამართ.

სადეგუსტაციო კომისიების სხდომებზე როგორც ევროპულად, ისე კახურად დაყენებული ქისი მუდამ მაღალ შეუასებას იღებდა, როგორც ნაზი, მაღალხარისხოვანი ღვინო.

აღნიშნულის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მეცნიერების ინსტიტუტის სადეგუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერები მევენახეობა-მეღვინეობის ინსტიტუტის სადეგუსტაციო კომისიის სხდომების ოქმებიდან.

ღვინის დაზაღების ადგილი და მისთვის წელი	სადეგუსტაციო კომისიის სხდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლექტიური შეფასება
1 კახეთი. ს. ვახიშვანი (გურჯაანის რაიონი). 1937 წ.	20/XII 1937	8,2	სრულიად გამჭვირვალე, მოყვითალო-ჩალისფერი, მოთქროფრო იეროა. სრული ჰარმონიული, სასიამოვნო ღვინო, დამახასიათებელი ჯიშური არომატიანი. კარგად დამწმენდილი, მოყვითალო-ჩალისფერი, სრული, შინაარსიანი ღვინო, კარგად განვითარებული ჯიშური არომატიანი.
2 მევენახეობის ინსტიტუტის ნაკვეთი, ქ. თელავი, 1939 წ.	6/I 1940	7,5	გამჭვირვალე, მუქი ჩაისფერი. გემო ნაზი, სრული ჰარმონიული, მაღალხარისხოვანი ღვინო.
3 ს. ვახიშვანი, ესპერ. ბაზა, 1940 წ.	15/XII 1940	8,0	კარგად დამწმენდილი, მოყვითალო ჩალისფერი, ნაზი, შინაარსიანი ღვინო, კარგად გამოხატული ჯიშური არომატიანი.
4 მევენ. ინსტიტუტის ნაკვეთი, 1941.	10/I 1942	7,0 *	ჩალისფერი, სხუელისა, მოტკბო. მიღრეკილება აქვს კახური ტიპის ღვინისაგან.
5 " " 1947 წელი	16/IV 1948	6,5 *	

* შეფასებულია რეაბალიანი სისტემით

სადეგუსტაციო კომისიის შემომოყვანილი შეფასებების მიხედვით ქისი მაღალხარისხოვანი ვახის ჯიშების ჯგუფს უნდა მიეკუთვნოს. მშრალი სუფრის ღვინოების გარდა ქისისაგან მზადდება მაღალი ღირსების უაღკრძალო ყურძნის წვენი და გამოყენებულია აგრეთვე ადგილობრივი მოხარების სადესერტო ყურძნად. ქისი პერსპექტიულია აგრეთვე მავარი და სადესერტო ღვინოების დასამზადებლად, რადგანაც, თუ რთველს

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ქისი დიდი რაოდენობით აგროეებს შაქარს, მაგრამ ცხრილში მოცემული რაოდენობა შაქრის დაგროვებისა არ არის ქისისათვის ზღერული. იმ წლებში, რომლებშიც ანალიზია ნაწარმოები, უმრავლეს შემთხვევაში რთველი 10-დან 20 სექტემბრამდეა ჩატარებული, მაშინ, როდესაც იგი კახეთში იწყება საშუალოდ 15 სექტემბრიდან და მთავრდება 15 ოქტომბერს. რთვლის თქვამდე ორი კვირით გადაწვევის გზით სავარაუდოდ შეიძლება შაქრიანობის გადიდება და ყურძნის გამოყენება მავარი და სადესერტო ღვინის დასამზადებლად, თუ ამის საჭიროება იქნება.

მოყვანილი ცნობები შაქრიანობისა და მკვანობის შესახებ იმაზე მიგვითითებს, რომ მიზანშეწონილია ქისის გამოყენება საღვინედ, ხოლო მკვანობისა და შაქრიანობის შეფარდება ადასტურებს მისგან მაღალხარისხიანი ღვინის მიღების შესაძლებლობას.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. ქისის ყურძნისაგან როგორც სხვა ჯიშის ყურძნის შეურველად, ისე სხვა ჯიშებთან ერთად მზადდება მშრალი სუფრის ღვინო. წმინდა ქისის ღვინო მუდამ მაღალი ხარისხისა დგებოდა. ის ფაქტი, რომ ახმეტის, ქისტაურისა და ივალთოს ღვინოები მაღალი ხარისხისა იყო, აიხსნება იმით, რომ მათ აყენებდნენ მწვანის, ქისისა და ხიხვისაგან, ან კიდევ იმით, რომ მათ ურევდნენ რქაწითელს. ძველად ქისისაგან მზადდებოდა კახური ტიპის ღვინო, რომელიც მაღალი ხარისხისა იყო. ამჟამად ქისი მცირე რაოდენობით მოიპოვება კახეთში და მარტო მისგან იშვიათად მზადდება ღვინო, უფრო ხშირად იგი სხვა ჯიშებთან ერთად მუშავდება. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მეცნიერების ინსტიტუტის მიერ წლების განმავლობაში ჩატარებული ცდების შედეგად დადასტურებულია ქისის ღვინის მაღალი ხარისხი როგორც ევროპული, ისე კახური წესით, განსაკუთრებით უკანასკნელი წესით დაყენების შემთხვევაში. ქისის ღვინო უდავოდ მაღალი ღირსებისაა. იგი მოყვითალო-ჩალისფერია, მოოქროსფერია იფერი აქვს, კრილია. აქვს კარგად გამოსახული არომატი, ნაზი და სასიამოვნოა, გემო სრული აქვს, პარფომიულია. კახურად დაყენებული ღვინო უფრო მაღალი ღირსებისაა; იგი მუქი ჩაისფერია, კარგად გამოსახული ჯიშური არომატი აქვს, სრული, შინაარსიანი, პარფომიული ღვინოა, ხავერდოვანება ეტყობა გემოს მხრივ. ქისის ღვინო კახური ტიპისა უდავოდ ღირსშესანიშნავია, ქისი ამ ტიპის ღვინის დასამზადებლად სანიმუშოა.

სადეგუსტაციო კომისიების სხდომებზე როგორც ევროპულად, ისე კახურად დაყენებული ქისი მუდამ მაღალ შეფასებას იღებდა, როგორც ნაზი, მაღალხარისხიანი ღვინო.

აღნიშნულის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მეცნიერების ინსტიტუტის სადეგუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერები მევენახეობა-მეღვინეობის ინსტიტუტის სადეგუსტაციო კომისიის სხდომების ოქმებიდან

	ღვინის დანაზღვრის ადგილი და მისთვის წელი	სადეგუსტაციო კომისიის სხდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლექტიური შეფასება
1	კახეთი, ს. ვახიშვანი (გურჯაანის რაიონი). 1937 წ.	20/XII 1937	8,2	სრულიად გამჭვირვალე, მოყვითალო-ჩალისფერი, მოოქროსფერი იყოფა. სრული პარფომიული, სასიამოვნო ღვინო, დამახასიათებელი ჯიშური არომატიანი. კარგად დაქმენდილი, მოყვითალო-ჩალისფერი, სრული, შინაარსიანი ღვინო, კარგად განვითარებული ჯიშური არომატიანი.
2	მევენახეობის ინსტიტუტის ნაკეთი, ქ. თელავი, 1939 წ.	6/1 1940	7,5	გამჭვირვალე, მუქი ჩაისფერი, გემო ნაზი, სრული პარფომიული, მაღალხარისხიანი ღვინო.
3	ს. ვახიშვანი, ეჭუსტ. ბაზა, 1940 წ.	15/XII 1940	8,0	კარგად დაქმენდილი, მოყვითალო ჩალისფერი, ნაზი, შინაარსიანი ღვინო, კარგად გამოსახული ჯიშური არომატიანი.
4	მევენ. ინსტიტუტის ნაკეთი, 1941.	10/1 1942	7,0*	ჩალისფერი, სხეულიანი, მოტკბო. მიღრევილება აქვს კახური ტიპის ღვინისაღმ.
5	" " 1947 წელი	16/IV 1948	6,5*	

* შეფასებულია რვაბალიანი სისტემით

სადეგუსტაციო კომისიის შემომოყვანილი შეფასებების მიხედვით ქისი მაღალხარისხიანი ვახის ჯიშების ჯგუფს უნდა მიეკუთვნოს. მშრალი სუფრის ღვინოების გარდა ქისისაგან მზადდება მაღალი ღირსების უაღკოპოლო ყურძნის წვენი და გამოყენებულია აგრეთვე ადგილობრივი მოხარების სადესერტო ყურძნად. ქისი პერსპექტიულია აგრეთვე მავარი და სადესერტო ღვინოების დასამზადებლად, რადგანაც, თუ რთველს

ჩვეულებრივ ვადებში ჩავატარებთ, მას თავისუფლად შეუძლია დააგროვოს 26 % და მეტიც შეაქარს და ამასთან აქვს ძლიერი ჯიშური არმატი, რომელიც ისევეა საჭირო ამ ტიპის ღვინოებისათვის, როგორც მაღალი შეჭიანობა.

ქისის ღვინის ქიმიური ბუნების გასაცნობად ქვემოთ მოყვანილია თელავსა და ვახისუბანში კახური და ევროპული წესით დამზადებული ღვინოების ქიმიური ანალიზის შედეგები (იხ. ცხრილი 2).

ქისის ღვინის ქიმიური შემადგენლობის მაჩვენებლები

ცხრილი 2

მუხა	მუხის სახელი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	წონა, კურონი	აქტივობა, გ/მ ³	საქრობა, გ/მ ³	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი									
						გაქტაქვი	ნაგარი	ნაცრის ტუ-ტანობა	მჭირაუკი სიმკვლე	ღვინის მგვა	შაქარი	გლიცერინი	ტანინი	არამქო-ლუკი	Pill
1	კახეთი ვახისუბანის ნაკვეთი	1939	0,9926	11,4	6,9	22,4	2,71	3,39	0,66	2,7	1,3	7,15	0,58	6,18	—
2	ვახისუბანი, ვერძი, წესი	1940	0,9913	12,2	6,5	—	—	—	0,67	2,21	—	7,1	0,17	—	3,27
3	„ „ კახური ღვინო	1940	0,9956	12,05	5,63	—	—	—	0,43	2,16	—	6,25	2,12	—	3,14
4	მუგენი, ინსტ-ტი, საკოლექციო ნაკვეთი	1941	0,9918	12,7	6,8	22,0	—	—	1,10	—	—	—	—	5,43	—
5	„ „ „ „ „ „	1947	—	11,6	4,96	78,8	—	—	0,5	—	—	—	0,74	—	—

ქისის ღვინის სადეგუსტაციო შეფასებები, ქიმიური ანალიზების შედეგები და ორგანოლექტიკური დახასიათებები საფუძველს გვაძლევს დავასკვნათ, რომ ქისი უდავოდ მაღალხარისხოვანი ჯიშია და გამოსადეგია, პირველ რიგში, მშრალი კახური ტიპის სუფრის ღვინოების დასამზადებლად.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

ქისი ნაკლებ გავრცელებული, მაგრამ პერსპექტიული ვახის ჯიშია. იძლევა მაღალხარისხოვან თეთრ სუფრის ღვინოს. გარდა სუფრის ღვინოსა მისგან მზადდება კარგი ღვინოების უაქოპოლო ყურძნის წვენი, გამოსაყენებელია აგრეთვე ადგილობრივი მოხმარების სადესერტო ყურძნადაც. ქისი პერსპექტიულია აგრეთვე ზეგარი და სადესერტო ღვინის დამზადების თვალსაზრისითაც.

ქისას ღვინო მაღალი ღირებებისაა, იგი ღია ჩალისფერია და მოაქროსფრო იერი დაჰქრავს. არმატი თავისებური და სასიამოვნო, გემო ნაზი, პარმონიული აქვს. ქისის ღვინო კახური ტიპისა მუქი ჩაის ფერია, გემოთი იგი უფრო სრულქმნილია, ვიდრე ევროპული ტიპისა.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: ღვინის მაღალი ხარისხი, მისი ვარგისობა როგორც კახური, ისე ევროპული და სადესერტო ტიპის ღვინისათვის, ხოლო ნაწილობრივ ადგილობრივი მოხმარების სადესერტო ყურძნად და უაქოპოლო ყურძნის წვენისათვის.

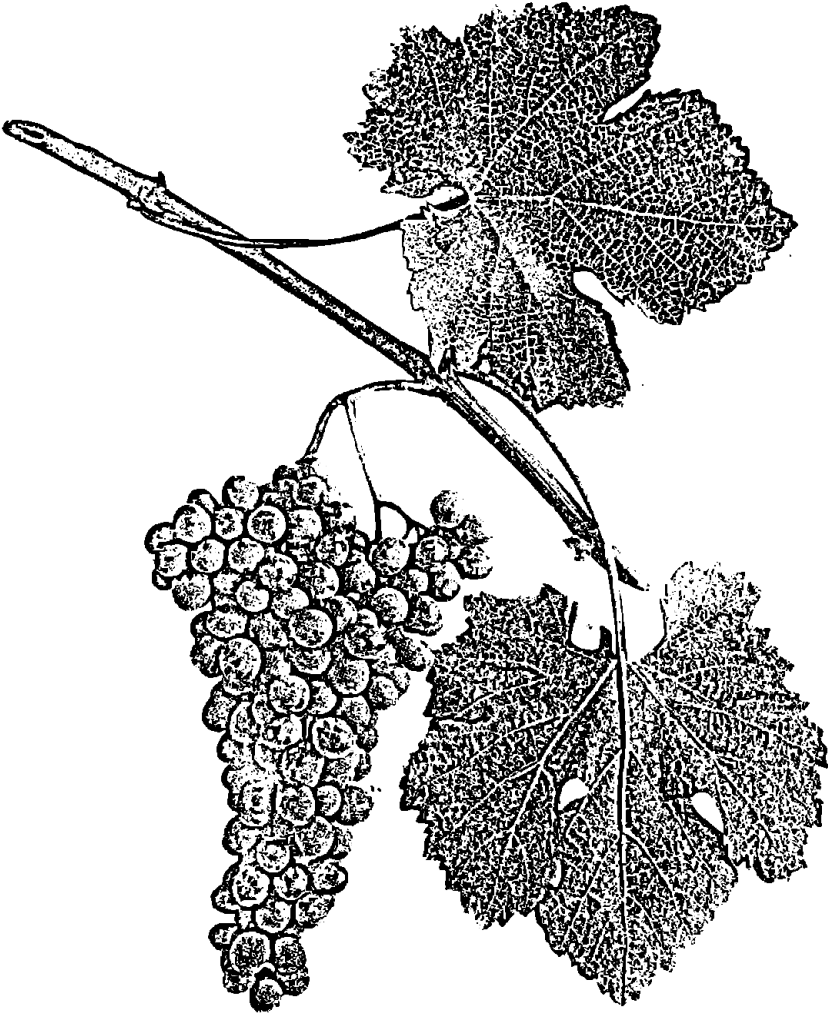
ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: საშუალოზე მცირე მოსავლიანობა, ნაცრისა და მარცვლების სიღამბლის მიმართ სუსტი გამძლეობა, განსაკუთრებით წვიმებიან ამინდში.

ეს უარყოფითი თვისებები ღვინის მაღალ ხარისხთან შედარებით არსებითი არ არის და ადვილი გამოსაწორებელია ჯიშისათვის შესაფერი ფორმირების გამომუშავებითა და ვენახების დროულად და ხარისხოდნად მოვლა-დამუშავებით — მოწინავე ავროწესების სრული გამოყენებით. სოკოვან ავადმყოფობათა, განსაკუთრებით ნაცრის წინააღმდეგ, საჭიროა ერთი დამატებითი წამლობის ჩატარება ავადმყოფობის გავრცელების კრიტიკულ მომენტში.

ქისი უდავოდ პერსპექტიული ჯიშია. იგი 1950 წლიდან მრავალდება წარმოების პირობებში შესაძლებლად. ამის შემდეგ იგი წარდგენილ იქნება კახეთის სარაიონო სტანდარტულ ასოტირებულ შესატანად და წარმოებაში დასაწერად.

ამის პარალელურად ჯიშში ყოველწლიურად გამრავლება კახეთისა და ქართლის მთავარ რაიონებში გამოსაცდელად შემდგომში მისი უფრო გაბედულად გავრცელების მიზნით.

რადგან ქისი შედარებით ადრე მწიფდება, იგი პერსპექტიულია საქართველოს მაღლობი ზონისათვის, სადაც ადგილობრივი ჯიშები წლების განმავლობაში სრულ სიმწიფეს ვერ აღწევს, და აგრეთვე საბჭოთა კავშირის სამხრეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ მევენახეობის რაიონებში გამოსაცდელად.



յօօ—Կիսի

К И С И

Лист. Вполне развитые листья (9—12 узлов) средних размеров (18,5×17,0 см.). Листовая пластинка округлая с незначительным вырыванием в сторону овальной формы. Листья темнозеленые, обычно трехлопастные встречаются, но реже, и пятилопастные листья. Поверхность листа сетчато-морщинистая, реже она мелкопузырчатая. Листовая пластинка воронковидно-желобчатая, преимущественно на листьях верхнего яруса.

Верхние вырезки мелкие и средних размеров. Форма вырезок варьирует от открытых лановидных, до открытых овальных с однозубчатым дном. Чаще всего встречаются лановидные вырезки с узким устьем и острым либо однозубчатым дном, реже встречаются лановидные вырезки с почти параллельными сторонами, а еще реже— в виде входящего угла.

Пильные вырезки обычно слабе выражены, в большинстве случаев они мелкие, либо совершенно отсутствуют. Вырезки имеют форму входящего угла или они щелевидные.

Черешковая выемка по форме слабо варьирует. В большинстве случаев она имеет лановидную форму с заостренным либо ограниченным перьями дном, реже встречаются также выемки сводчатой формы. Иногда выемки снабжены одним или двумя шпорцами.

Зубцы. Чаще всего встречаются треугольные зубцы с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже кулообразные, а еще реже встречаются трехугольные зубцы с закругленной вершиной. Краевые зубцы лопастей по форме менее варьируют, в основном, они лановидные, односторонне-выпуклые либо округло-лановидные, которые обычно чередуются меж собой.

Опушение нижней поверхности листа хорошо заметное, паутиноподобное, с подстилающим коротким щетинистым пушком средней густоты, в целом опушение листа средней густоты. Главные нервы и их ответвления также опушены паутиноподобным пушком.

Черешок листа коротко длинны главной жилки либо равен ему. Опушение черешка слабое, паутиноподобное окраска зеленая либо слабо розовая, в особенности у основания.

Цветок. Цветок нормального строения, обоеполий. Тычинки прямостоячие. Число тычинок в цветке равно 5, реже оно достигает 6. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,25, реже это отношение достигает 1,50. Пестик правильнй двугранный, либо узкоконической формы, часто с дураздельным рыльцем, столбик хорошо выражен.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 12 до 24 см, при ширине 5—12 см. Размер средней грозди равен 18×10 см. По форме грозди незначительно варьируют. Чаще всего грозди имеют коническую форму, реже встречаются грозди цилиндрико-конической формы. Иногда грозди снабжены крылом, часто доходящим до половины размера основной грозди. Обычно, грозди средне-плотные, реже встречаются рыхлые, а еще реже— очень плотные. Осыпание и горошение ягод в грозди не наблюдаются. Вес грозди варьирует от 80 до 450 гр. Средний вес грозди равен 120—160 гр. Количество ягод в грозди варьирует от 60 до 300. В средней полнопочной грозди весом 365 граммов количество крупных ягод составило 106, а средних 90, всего 196 ягод на гроздь. Ножка деревянистая, по окраске светло-зеленая, переходящая в светло-каштановый цвет. Длина ножки варьирует от 1,0 до 2,4 см, составляя в среднем 1,5 см. Ножка ягоды светло-зеленая, длиной 0,6—0,8 см. Подушечка бородавчатая, широко-конической-дисковидной формы, реже она бывает и узко-конической формы.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,5 до 1,95 см, при ширине 1,45—1,63 см. Размер средней ягоды равен 1,75×1,54 см. Форма ягод овальная, реже встречаются ягоды и округлой формы. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды округлен. Окраска ягод зелено-желтая; благодаря палочку довольно густого воскового налета на ягодах, она принимает пепельный, серый оттенок. Часто ягоды, обращенные к солнцу, покрываются коричневыми пятнами загара. Кожица тонкая, легко рвущаяся. Мякоть средне-сочная, рассылающаяся. Прупи на ягодах хорошо выражены. Вкус приятный, гармоничный. Специфический сортовой аромат ягод хорошо выражен. Прочность прикрепления ягод к ножке средняя. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 3, составляя в среднем 1,30 на ягоду.

Семя. Тело семени желто-бурого цвета, продолговато-округлой формы. Длина семени равна 7 мм при ширине 3,5 мм. Длина клювика равна 2 мм, при ширине 1,0—1,2 мм. Халаза не резко выражена, лежит в верхней части тела семени, по форме она овальная, несколько вдавленная посередине. Брюшная сторона семени выемчатая. Брюшные бороздки по обе стороны, горбинки довольно глубокие, тянутся параллельно одна к другой и терпят в клювике. Клювик цилиндрической формы, усеченный, несколько загнут на брюшную сторону. Окраска клювика светло-желтая с оранжевым оттенком.

Кисл персекутивный, сорт белых столовых вип Казахстана.

Випо из Кисл высокого качества, оно светло-соломенного цвета с золотистым оттенком. Аромат приятный, сортовой. Вкус пепельный, гармоничный.

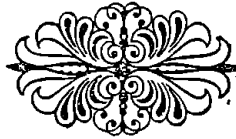
В прошлом Киси был более распространен, из него готовили вина как в чистом виде, так и в смеси с сортами Мцване, Ркацители и Хихви. Слава ахметских, вистаурских и псалтинских вин обязана сортам Мцване, Киси и Хихви, которые как в чистом виде, так и в смеси с Ркацители давали высококачественные столовые вина.

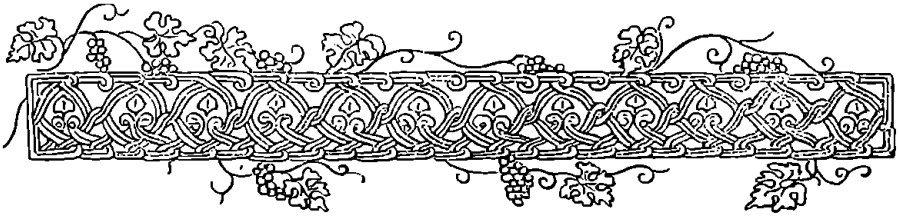
К положительным свойствам сорта относятся: высокое качество продукции, пригодность для разных типов вин — кахетинского, европейского, десертного и частично в качестве безалкогольного сока и столового винограда местного значения.

К отрицательным свойствам сорта можно отнести — его низкую урожайность, чувствительность к оидиуму и виноградной гнили, в особенности в дождливую осень.

Указанные недостатки свободно могут быть устранены применением передовой агротехники закладки и ухода за виноградником.

Киси наиболее перспективный сорт для столового виноделия Кахетии. С будущего года будет заложен большой сортоиспытательный участок для проверки его хозяйственных и технологических свойств в производственных условиях в целях введения его в районный стандартный сортимент винограда Кахетии и дальнейшего распространения. Сорт можно рекомендовать для основных виноградных районов Кахетии и Карталинки, а также для среднегорной зоны Грузии и южных виноградных районов СССР.





ჩიტისთვალა

ჩიტისთვალა ნაკლებგავრცელებული ადგილობრივი ვახის ჯიშია. იგი იძლევა ხარისხოვან თეთრ სუფრის ღვინოს.

სინონიმები. ნაკლებ გავრცელების გამო ამ ჯიშის სხვა სახელწოდება არც ადგილობრივ მევენახეთა შორის და არც მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში ცნობილი არ არის.

ჯიშის ისტორია. ჩიტისთვალა წარმომდგარია კულტურული ვახის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის ადგილობრივი კერიდან. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო-ტექნოლოგიური თვისებებით იგი მეტად ახლოს დგას კახეთის მთავარ საწარმოო ვახის ჯიშებთან. ფოთლისა და მტეხის ფორმით იგი რქაწითელს მოგვაგონებს, ფოთლის შებუსებითა და შეფერვით — მწვანეს, ხოლო მარცელის ფორმითა და გემოთი — ხიხეს. შეიძლება დაეუშვათ, რომ შორეულ წარსულში მწვანეს, ხიხეს, ჩიტისთვალას და რქაწითელს საერთო წინაპარი ჰყავდათ, რომლისაგანაც შემდგომში ცალკეული ჯიშები გამოიყო. ჯიშის ხნიერების საკითხის განსაზღვრისათვის საჭირო მასალები, კერძოდ, მატერიალური კულტურის ძეგლები არ მოიპოვება. ამიტომ ჯიშის ხნიერების დადგენა შესაძლებელია მხოლოდ მიახლოებით და ისიც მორფოლოგიური ნიშნების სიძველის განსაზღვრის საფუძველზე. ამ მხრივ ჩიტისთვალას მორფოლოგიური ნიშნები (ფოთლის ქვედა მხარის შებუსება, მრგვალი, წვირილი მარცვალი და სხვ.) საფუძველს გვაძლევს იგი რქაწითელსა და მწვანეზე უფრო ძველ ჯიშად მივიჩნიოთ.

ამრიგად, ჩიტისთვალა ადგილობრივ უძველეს ჯიშთა ჯგუფს უნდა მიეკუთვნოს.

სახელწოდება „ჩიტისთვალა“ ჯიშს შერქმეული აქვს მარცელის ფორმისა და სილიდის გამო. ჩიტის თვალას მარცვალს სხვა ჯიშებთან შედარებით მართლაც ჩიტის თვალივით მრგვალი და წვირილი აქვს.

ამჟამად ჩიტისთვალა მოიპოვება კახეთში, ძირითადად გურჯაანის, თელავისა და სიღნაღის რაიონებში, უფრო ხშირად ნარევის სახით. კახეთის სხვა რაიონებში ჩიტისთვალა უფრო იშვიათია, გვხვდება თითო-ორიოდა ძირი მწვანისა და რქაწითელის ნარგავებში.

თუ ხიხე უმთავრესად რქაწითელთან ერთად გვხვდება ნარგავებში, ჩიტისთვალა უფრო ხშირად მწვანის თანამგზავრია. ახლაც ჩიტისთვალა როგორც ძველ, ისე ნაწყენ ვენახებში მწვანესთან ერთად არის გავრცელებული. მაგალითად, მუკუხნის საბჭოთა მეურნეობაში იგი მწვანის ნაკვეთშია გამოარეული რამდენიმე ათეული ძირის რაოდენობით; წინანდლის კოლმეურნეობის ეენახში იგი ნაზურევის ჯგუფში — მწვანის ნაკვეთებში გვხვდება. ვახისუბანში ჩიტისთვალა გვხვდება მწვანის საცდელ ნაკვეთში ნარევის სახითვე. ჩიტისთვალას მწვანესთან ერთად გავრცელება შემთხვევითი არ უნდა იყოს. ალბათ, ჩიტისთვალა, აუზღობესება მწვანის ღვინის ხარისხს.

ძველად ჩიტისთვალა უფრო ფართოდ იყო გავრცელებული, იგი გვხვდებოდა არა მარტო სხვა ჯიშებთან ნარევის სახით, არამედ მისი ცალკე ვენახებიც მოიპოვებოდა. ფილოქსერის გავრცელების შემდეგ იგი სწრაფად გადაშენდა, რადგანაც ფილოქსერას ვერ უძლებდა.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ვახისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და პირველი ორი ჯგერ კიდევ გაუშლელი ფოთოლაკითურთ შებუსუსებულია სქელი ქვიჩისებრი აბლაბუდით, შეფერილია თეთრი ფლანელისფრად და სუსტი მოღვინისფრო არშია აქვს ფოთოლაკებისა და გვირგვინის ირგვლივ. მეორე იარუსის ფოთოლაკების ზედაპირი, შებუსუსების შემკირების გამო, იღებს

მოყვითალო-მწვანე ფერს და მოვარდისფრო იერი ახლავს, ხოლო ფოთოლაკების ქვედა მხარე შებუსუსების შენარჩუნების გამო, მორუხო-თეთრი ფერისაა და ვარდისფერი იერი ახლავს ფოთლების ირგვლივ.

ერთწლიანი რქა. შემოდგომით ერთწლიანი რქები მოწითალო-წაბლისფერია და მოვარდისფრო იერი აქვს. მუხლები უფრო მუქად არის შეფერილი, ვიდრე მუხლთაშორისები, მუხლთაშორისები საშუალო ზომისაა (8—10 სმ). ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ სუსტადაა გამოხატული.

ფოთოლი. შუა იარუსის ფოთლები (9—12) საშუალო ზომისაა (19,5 × 20,0). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, უფრო ხშირად იგი ოვალურია, მაგრამ ოდნავ განიერი, ვიდრე მთლად ოვალური. ფოთალი მუქი მწვანეა. უფრო ხშირად იგი სამწკეთიანია, უფრო იშვიათად ხუთნაკეთიანი ან თითქმის მთლიანი—დაუნაკეთაი. შუა ნაკეთი ხშირად ბლავია. ფოთლის ზედაპირი წვრილბურთულვითანია, იშვიათად ბადისებრ-დანაოქებული. იგი ბრტყელია, ხოლო ნაკეთების ნაპირები ოდნავ ძირსაა დახრილი. მთავარი ძარღვები შებუსუსებულია სუსტი აბლაბუდისებრი ბეწვებით და ღია მწვანედაა შეფერილი.

ზედა ამონაკეთების სიღრმე ნაკლებ ცვალებადობს. ამონაკეთები უფრო ხშირად ზეზეურია, იშვიათად გვხვდება ოდნავ ჩაჭრილი ან საშუალო სიღრმის ამონაკეთებიც. ამონაკეთების ფორმა, მათი სიღრმის შესაბამისად, ცვალებადია. გვხვდება ოდნავ შესაშნვეიც და დახურული, კვერცხისმგვარ თელიანი ამონაკეთებიც. უფრო ხშირად ამონაკეთები ეიწროდ შეჭრილია ან ჩანგისებრი ფორმისაა და ეიწრო კელი ან თითქმის პარალელური გვერდები აქვს. ფუძე ამონაკეთებისა ხშირად მახვილია. ხანდახან ამონაკეთები ფოთლის მხოლოდ ცალ მხარეზეა განვითარებული.

ქვედა ამონაკეთები, წესბიერად, ყოველთვის ნაკლებ ღრავს, ხშირად სულ არ არის გამოხატული. უფრო ხშირად ამონაკეთები ოდნავ შესაშნვეია ან კუთხისებრ შეჭრილია, იშვიათად კი ჩანგისმგვარია და თითქმის პარალელური გვერდები და მახვილი ფუძე აქვს.

ყუნწის ამონაკეთის ფორმა ცვალებადია. გვხვდება ღია ჩანგისებრი და დახურული, ნაპრალი-სებრთელიანი ამონაკეთებიც. უფრო ხშირად გვხვდება ღია თლისებრი ფორმის ამონაკეთები, იშვიათად მახვილფუძიანი ჩანგისებრიც. უფრო იშვიათად გვხვდება აგრეთვე ცალ ან ორღეზიანი ამონაკეთი ყუნწისა.

ფოთლის მთავარი ნაკეთები ბოლოვდება გუმბათის ფორმის ან, იშვიათად, გამოზნექილგვერდებიანი და მახვილწვერიანი სამკუთხედისებრი ფორმის კბილებით. გვერდითი კბილები წახრილია, ფორმით სამკუთხედისებრია, გამოზნექილგვერდებიანი და მახვილწვერიანი, იშვიათად ხერხკბილისებრიცაა.

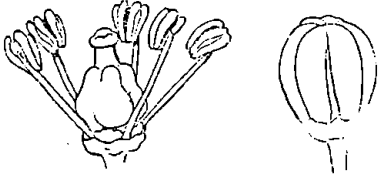
ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება საშუალო სისქისაა. იგი შედგება აბლაბუდისებრი ბეწვებისაგან და თხელი ჯვარისებრი ბუსუსებისაგან. ამის გამო იგი თითის ვადასმით ადვილად არ გადაისის.

ფოთლის ყუნწი შუა ნაკეთის მთავარ ძარღვზე უგრძესია ან, იშვიათად, მისი სიგრძისაა. ყუნწი შიშველია და ბაცი ღვინისფერია.

ყვავილი. ყვავილი ორსქესიანია, ნორმალური აგებულებისაა. მტკრიანები სწორმდგომია. ყვავილში ხუთი მტკრიანაა, ზოგჯერ გვხვდება ექვსიც. მტკრიანათა ძაფი სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან

უდრის 1,0-ს. იშვიათად ეს შეფარდება აღწევს 1,25-ს. ბუტკო მომრგვალო-კონუსისებრი ფორმისაა, კარგად გამოხატული სეტირ აქვს და პატარა მომრგვალო ღინგი.

მტკეანე. მტკეანე საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე მერყეობს 12-დან 22 სმ-მდე, ხოლო სიგანე—6-დან 12 სმ-მდე. საშუალო მტკეანის ზომა უდრის 17 × 8 სმ-ს, უფრო ხშირად მტკეანები მხრიანია და ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისა. ხშირად მხრების სიგრძე ძირითადი მტკეანის სიგრძის ნახევარს აღწევს. უფრო იშვიათად კონუსისებრი ფორმის მტკეანებიც



სურ. 7. ჩიტისთვალას ყვავილი.

გვხვდება. უმეტეს შემთხვევებში გვხვდება საშუალო სიმკვრივის და მკეროვი მტკეანები, იშვიათად მჭიხერი ან ძლიერ მკეროვი მტკეანებიც. წერილი მარცვლების რაოდენობა მტკეანეში უმნიშვნელოა. მტკეანის საშუალო წონა მერყეობს 120-დან 160 გრამამდე, ცალკეული კარგად განვითარებული მტკეანების წონა 250—300 გრამს აღწევს. მარცვლების რაოდენობა მტკეანეში მერყეობს 80-დან 225-მდე და საშუალოდ 120—150-ს უდრის. მტკეანის ყუნწი მწვანეა, გაუხეველები. შუა ნაწილიდან ფუძისაკენ იგი ხვედვება და რქის ფერს იღებს. ყუნწის სიგრძე იცვლება 2-დან 4 სმ-მდე და საშუალოდ უდრის 2,5—3,0 სმ-ს. მარცვლის ყუნწი ღია მწვანეა, მისი სიგრძე უდრის 5—6 მმ-ს მარცვლის საჯდომი ბალიში ხორკლიანია და ფორმით განიერკონუსისებრია.

მარცვალ ი. მარცვალი საშუალოზე მცირე ზომისა. მისი სიგრძე მერყევობს 1,2-დან 1,5 სმ-მდე, განი—1,1-დან 1,45 სმ-მდე. საშუალო მარცვალი 1,3 X 1,25 სმ ზომისა. მარცვალი მომრგვალოა, შუაში უფრო განიერია, ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვალი მომწვანო-ყვითელი ფერისაა. მარცვლის კანი თხელი და გამჭვირვალა და ადვილად შორდება რბილობს. რბილობი საშუალო სიმკვრივისაა, ადვილად არ დნება პირში, არც წიპწები ეცლება იოლად. წვენი ტკბილია, გემო ნაზი, პარმონიული აქვს, კარგად გამოსახული ჯიშური არომატინია. მარცვალი უხვდაა დაფარული ცელისებრი ფიფქით, რომელიც აძლევს მარცვალს ნაზ მორთუბა ფერს. გადამწიფებისას მარცვლები ადვილად ჩამიძრდება. მარცვალი მაგრად არის მიმაგრებული ყუნწზე და მოკრეთისას ადვილად არ ცვივა. წიპწების რაოდენობა მარცვალში მერყევობს 1-დან 4-მდე; უფრო ხშირად მარცვალში ორი-სამი წიპწაა, საშუალოდ კი ორი წიპწა მოდის მარცვალზე.

წიპწა. წიპწის სხეული მომრგვალო-ოვალური ფორმისაა, მისი შეფერვა მოყავისფერია. წიპწის სიგრძე ნისკარტიანად უდრის 6,5—7,0 მმ-ს, ხოლო განი—3—3,5 მმ-ს. ქალაძა კარგადაა გამოსახული და წიპწის ზედა ნაწილშია მოთავსებული, მისი ფორმა ოდნავ ოვალური და შეზნექილია შიგნით. ღარტაფები ქალაქიდან ნისკარტისაკენ და განსაკუთრებით სხეულის ზედა ნაწილისაკენ კარგადაა გამოსახული. წიპწის მუცლის მხარე ქედინანია. მუცლის მხარის ღარები ვიწრო და ღრმაა, პარალელურად მიემართება ნისკარტისაკენ; ღარის ფუძე ნარინჯისფერია. ნისკარტი ცილინდრული ფორმისაა, ხორკლიანია და გეზადა წაჭილი, ნისკარტის სიგრძე უდრის 1,5—2,0 მმ-ს, იგი ღია ნარინჯისფერია.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი საევეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის საკალექციო ვენახში, სოფ. კურდღელაურში, რომელიც 4 კილომეტრით არის დაშორებული ქ. თელავიდან.

თელავში ჩიტისთვალს საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა თერთმეტი წლის მანძილზე წარმოებული დაკვირვების მიხედვით მერყევობს 129 დღიდან 157 დღემდე, საშუალო ხანგრძლიობა უდრის 147 დღეს. საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად ცვალებადია აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც. იგი იცვლება 2,639 გრადუსიდან 3,191 გრადუსამდე, ხოლო თერთმეტი წლის საშუალო უდრის 3,008 გრადუსს.

საევეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზების დადგომის ვადები წლის მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად საგრძნობლად მერყევობს.

ამ ცვლებადობის დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ცნობები საევეტაციო პერიოდის და მისი ცალკეული ფაზების მიმდინარეობის შესახებ ქ. თელავში წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით:

ჩიტისთვალს საევეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობა ცხრილი 1

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	დაკვირვების წელი	ფაზების დადგომის თარიღი				საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დღეებში	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი ცელსიუსის ხარისხებში	მშენებარე უნდადობის ხანგრძლიობა დღეებში	შენიშვნა
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	შეპილბის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე				
კახეთი. საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტი, ქ. თელავი	1938	21.IV	3.IV	11.VIII	15.IX	147	3,103,4		
	1939	21.IV	30.V	12.VIII	20.IX	152	3,183,3		
	1940	15.IV	6.VI	20.VIII	10.IX	148	3,039,1		
	1941	8.IV	28.V	5.VIII	10.IX	157	4,213,7		
	1942	27.IV	9.VI	20.VIII	20.IX	146	3,150,1		
საშუალო . . .	5 წლის	18.IV	3.VI	14.VIII	15.IX	150	3,139,9		
კახეთი. მევენახეობის ინსტიტუტი, ქ. თელავი	1943	26.IV	7.VI	13.VIII	25.IX	152	3,024,2		
	1944	25.IV	5.VI	15.VIII	20.IX	148	2,941,8		
	1945	30.IX	10.VI	20.VIII	5.IX	129	2,619,3		
	1946	19.IV	8.VI	13.VIII	10.IX	144	2,831,7		
	1947	8.IV	7.VI	15.VIII	5.IX	156	2,984,7		
	1948	27.IV	6.VI	14.VIII	13.IX	140	2,933,7		
საშუალო . . .	5 წლის	21.IV	7.VI	15.VIII	13.IX	145	2,587,5		

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, პირველი—საწყისი ფაზა უფრო ფართო ფარგლებში მერყეობს, ვიდრე მომდევნო—ყვავილობისა და სიმწიფის დასაწყისი. რაც შეეხება სრული სიმწიფის ფაზას, მისი დადგომის ვადა 10 დღის ფარგლებში მერყეობს, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ 1945 და 1947 წლებში მის მეტად ნაადრევად, 5 სექტემბერს, მომწიფებას.

ყურძნის სრული დამწიფების დროის მიხედვით ჩიტისთვალა სიმწიფის მეორე პერიოდის ენჯიჯიშია.

კახეთის კლიმატურ პირობებში ჩიტისთვალას ერთწლიანი ნახარდი ყურძნის სრული დამწიფების მომენტისათვის თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას, უკვე კარგადაა შემოსული და გახვეებული ხედება ზამთრის ყინვებს.

ზემომოყვანილი მონაცემებიდან ირკვევა, რომ ჩიტისთვალას ერთწლიანი ნახარდი თავისუფლად შეიძლება მომწიფდეს თელავზე უფრო გრილკვიანი ადგილებში, რადგან ზოგიერთ წელს ჩიტისთვალა 130—140 დღეში, ე. ი. მრავალწლიურ საშუალოზე 7—10 დღით უფრო მოკლე დროში ასწრებს ვეგეტაციის დამთავრებას.

ჩიტისთვალა საშუალო სიძლიერის ზრდა ახასიათებს. თანაბარ ეკოლოგიურ პირობებში საკოლექტო და სარეპროდუქტო ნაკვეთებზე ჩიტისთვალას ზრდის სიძლიერე სხვა ჯიშებთან შედარებით საშუალოდა მიჩნეული.

მოსავლიანობა. ჩიტისთვალა ადრე იძლევა პირველ მოსავალს. სარეპროდუქტო ნაკვეთზე ჩიტისთვალას ნაყვებზე და რგვებზე მესამე წელს მოგეცა პირველი მოსავალი—130 მტევანი 42 ძირ ენჯიჯიზე, ე. ი. ნორმალური მოსავლის დაახლოებით მესამედი. მომდევნო მეოთხე წელს იმავე 42 ძირ ენჯიჯიზე მან მოიხსა 424 მტევანი, ანუ 10 მტევანი ძირზე, ხოლო ერთ რაჟზე საშუალოდ მოვიდა 1,34 მტევანი. ამრიგად, ჩიტისთვალა მე-4—მე-5 წლიდან უკვე სრულ მოსავალს იძლევა.

ჩიტისთვალამ კარგი მოსავალი იცის. სარეპროდუქტო და საკოლექტო ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვებით, მას მოსავლიანობის მხრივ კარგი მაჩვენებლები აქვს. მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 1-დან 2-მდე, ხოლო საშუალოდ იგი უდრის 1,4—1,5 მტევანს რაჟზე. მტევნის საშუალო წონაა 120—160 გრამი. ცალკეული კარგად განვითარებული მტევნები 250—300 გრამს იწონის. საწარმოო და სარეპროდუქტო ნაკვეთებზე წარმოებული აღრიცხვის თანახმად ჩიტისთვალა ძირზე 1-დან 3 კილოგრამამდე ყურძენს იხსამს. ნახერცეში და მუქუზნის საბჭოთა მეურნეობაში ძველ პატარა კვების არეზე მან 1,5 კილოგრამი მოიხსა საშუალოდ ძირზე, რაც ჰექტარზე მი გადაყვანილი შეადგენს დაახლოებით 70 ცენტნერს. ინსტიტუტის სარეპროდუქტო ნაკვეთზე 1943 წელს ძირზე მოიხსა საშუალოდ 1,450 გრამი 1946 წელს—1,650 გრამი, ხოლო 1947 წელს—960 გრამი და 1948 წელს—1,400 გრამი. ჩიტისთვალას მოსავლიანობის დასახასიათებლად ქვემოთ მოგვყავს სარეპროდუქტო ნაკვეთზე, ჩიტისთვალას 40 ძირზე, ჩატარებული აღრიცხვის შედეგები.

ცნობები ჩიტისთვალას მსხმოიარობის შესახებ

შევენაფობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	ნაყოფიანი რაჟების პროცენტი				მტევნების რიცხვი ერთ მოსავლიან რაჟზე	მტევნების საშუალო წონა	მტევნის საშუალო წონა	1 რაჟის მოსავალი გრამებით	დატურქონის მუდმივად დარღვევების რაოდენობა 1 ჰექტარზე	მთლიანი მოსავალი	1 ჰექტარზე
	1 მტევანი	2 მტევანი	3 მტევანი	სულ							
კახეთი	29,35	52,09	1,2	82,64	1,45	1,20	145,0	174,0	41,000	71,34	
შევენაფობის ინსტიტუტის სარეპროდუქტო ნაკვეთი	26,29	62,23	—	88,52	1,70	1,51	140	211,0	35,000	74,0	

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ჩიტისთვალასათვის საკმაოდ მაღალი მსხმოიარობაა დამახასიათებელი: ორმეტევიანი რაჟების რაოდენობა თითქმის ერთიორად აჭარბებს ერთმეტევიანი რაჟების რაოდენობას. ამასთან, ოცოც ენჯიჯიში ორმა რიგმა რაოდენობით მოიხსა იმის მიხედვით, თუ როგორ იყო დატვირთული ცალკეული ენჯიჯი ამ ორ მეზობელ რიგში. გადანაგარიშებული მოსავალი ამ ორი რიგიდან საშუალოდ შეადგენს 72,5 ცენტნერს. თუ მხედველობაში მივიღებთ იმ ფაქტორებს, რომ გადანაგარიშებით მიღებული რაოდენობა მუდამ მეტია ფაქტიურ მოსავალზე, მაშინ ჩიტისთვალას საშუალო მოსავლად უნდა ჩაეთვალოს 60—70 ცენტნერი ჰექტარზე.

საკვებლის ცალკეულ რქებზე დაკვირვებამ დაგვანახა, რომ ფუძიდან რქების დაშორებას არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს მათს მსხპოარობაზე. მაგალითად, ფუძესთან ახლო განწყობილი და ნეკზე განვითარებული რქები მსხპოარობით არ ჩამოყვარდნა ფუძიდან დაშორებულ რქებს.

ამ მხრივ ჩიტისთვალა საგრანობლად განსხვავდება გრძელშტევისა და რიგ სხვა ჯიშებისაგან, რომლებიც უფრო მეტ ყურძენს იხსამენ ფუძიდან დაშორებულ რქებზე.

აქვე უნდა აღინშნოს, რომ ჩიტისთვალა ფართობის ერთეულზე მეტ მოსავლს იძლევა, როცა იგი შემკიდრობულად არის დარგული. მაგალითად, ინსტიტუტის ნაკვეთებზე იგი უფრო მეტს იხსამს, როცა დარგულია 2,15 მ² კვების არეზე და უფრო ნაკლებ, როცა 3,0 მ² კვების არეზეა დარგული. ეს იმით აიხსნება, რომ ჩიტისთვალა საშუალო სიძლიერით იზრდება და გადიდებულ კვების არეს ჩენი ჰაისა და ნიადაგის პირობებში სრულად ვერ იყენებს. ამიტომ ჩიტისთვალას ხალი ვენახები შემკიდრებული კვების არით (1,5 X 1,5 ან 1,5 X 1,25 მეტრზე) უნდა გაშენდეს. ამის შესაბამისად ეაზი უნდა გაისხლას ქართული წესით—ცალმხრივ ან ორმხრივ შპალერზე. დარგებული კვირტების რაოდენობა ზუსტად უნდა ეფარდებოდეს ეაზის ზრდის სიძლიერეს. უხვი მოსავლის მისაღებად აღნიშნულის გარდა საჭიროა ვენახების დროული და ხარისხოვანი დამუშავება ჩენი მოწინავე აგროწესების სრული გამოყენებით.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. ჩიტისთვალა საკმაოდ კარგად უძლებს სოკოვან ავადმყოფობებს, საწარმოო და საცდელ ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით ჩიტისთვალას შედარებითი გამძლეობა ნაცრის მიმართ შეფასებულია საშუალოდ, ხოლო მილდიუმის მიმართ საშუალოზე მეტად. ფილოქტერას ჩიტისთვალა მეტად სუსტად უძლებს. აღვლილობრივ მევენახეთა გამოცემით იგი სხვა ჯიშებზე უფრო ადრე გადაშენდა ვენახებში. ამ მხრივ იგი კახურ საფერავს უახლოვდება. სხვა ავადმყოფობათაგან ან მავნებლებისაგან სამყურნეო მნიშვნელობის დაზიანება დაკვირვებების წარმოების განმავლობაში შემჩნეული არაა. აღსანიშნავია, რომ ჩიტისთვალამ მაინც და მაინც არ იცის მარცელის ლაბა: წვიმებიან ამინდებშიაც კი იგი სხვა ჯიშებთან შედარებით ნაკლებ ზიანდება სიდაშპლისაგან.

ჯიშის სამყურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევნისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულებით, მისი მექანიკური შემადგენლობისა და წვენის ქიმიური შემცველობის მიხედვით ჩიტისთვალა უდავოდ საღვინე ჯიშია.

მექანიკური შემადგენლობის დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში წარმოდგენილია ჩიტისთვალას მტევნისა და მარცვლების მექანიკური ანალიზის შედეგები.

ჩიტისთვალას მტევნის მექანიკური ანალიზის შედეგები

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მტევნის ზომა	მტევნის სპ. წონა	მარცვლების რაოდენობა მტევანში	მტევნის შემადგენელი ნაწილები %/ით					100 მარცვლის წონა	100 წიწვის წონა
				წენი და რბილობი	კლერტი	მარცვლები	კანი	წიწვა		
კახეთი საქართველოს შედნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტი, ქ. თელავი, 1940 წ.	დიდი	211,0	208,0	78,24	4,8	95,4	12,8	4,96	99,4	3,0
	საშუალო	138,0	128,0	76,41	4,02	95,89	14,51	5,06	104,5	3,7
	მცირე	84,0	88,0	75,7	3,81	96,19	16,17	4,32	92,6	3,6

ყურძენის ლაბორატორიულ პირობებში ვადამუშავებისას წვენის გამოსავალი მტევნის ზომის მიხედვით მერყეობს 75%—78%-ს შორის, ხოლო ჰაქისა (კლერტით, ჩენჩოთი და წიწვით) 22%—25%-ს შორის. მტევნის შემადგენელი ნაწილების გამოსავლიანობის მერყეობა დიდია, მაგრამ იგი არ ცდება ჯიშებშორისი მერყეობის საზღვარს. ნახევრად წარმოების პირობებში წვენის გამოსავლიანობა უდრის 76%-ს, ხოლო ჰაქისა 24%-ს.

ყურძენის წვენის ქიმიური შემადგენლობა. ჩიტისთვალა ხასიათდება ბევრი შაქრის დაგროვების უნარით და მკაფიანობის ზომიერი შენარჩუნებით. რთელის პერიოდში ჩატარებული ანალიზების

მიხედვით მისი შაქრიანობა, ცალკეული წლების მიხედვით, 18,5⁰/o-დან 22,4⁰/o-მდე მერყეობს, ხოლო მყავიანობა ... 5⁰/o-დან 10⁰/o-მდე.

ცალკეული წლებისა და ადგილების მიხედვით ჩიტისთვალას შაქრიანობა და მყავიანობა შემდეგი ფარგლებში მერყეობს:

ჩიტისთვალას ყურძნის შაქრიანობა-მყავიანობა რთვლეს პერიოდში

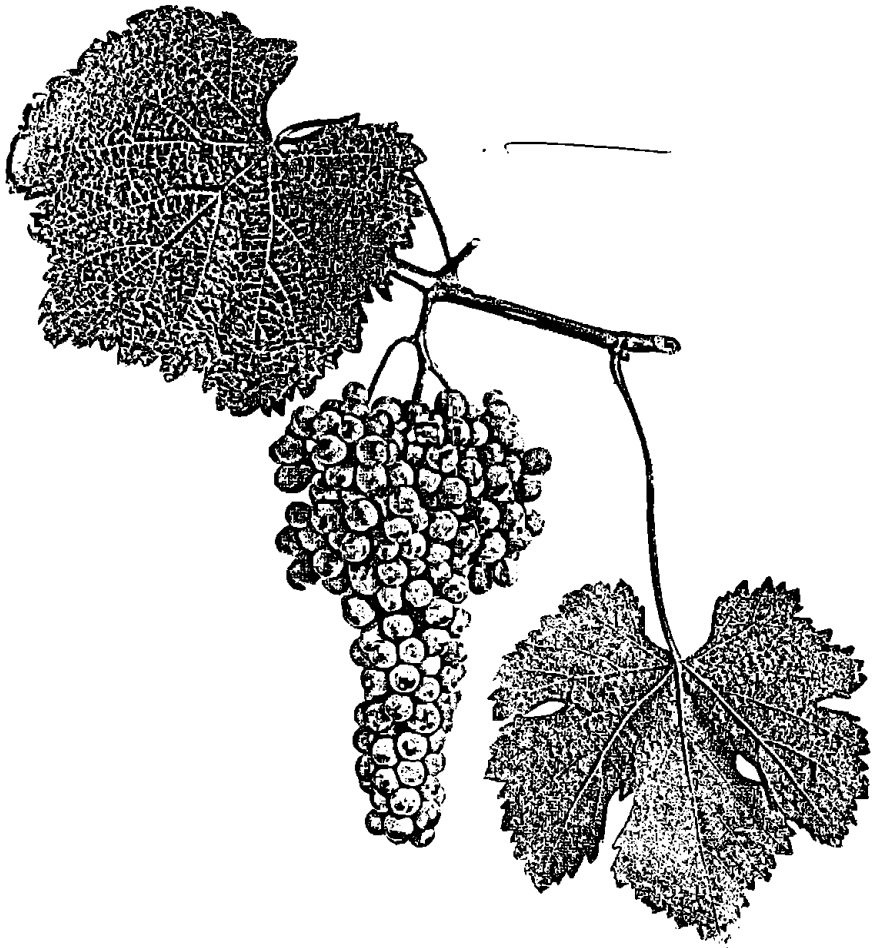
№	მყენახეობის რაიონი და ანალოზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	რთვლის თარიღი	შაქრიანობა %-ით	მყავიანობა %-ით	შენიშვნა
	კახეთი					
1	ს. ვახიშვანი, ინსტიტუტის ნაკვეთი	1935	25/IX	21,48	6,11	
2	მუჯუხნის მურწნობა, ზეგნის ნაკვეთი	1940	12/IX	22,8	6,58	
3	წინანდლის მურწნობა, ნახურევი . .	1942	9/IX	20,1	8,0	
4	თელავი, ინსტ-ტის ნაკვეთი	1943	5/X	19,1	7,25	
5	თელავი, ინსტ-ტის სარეპროდუქცია	1944	11/X	22,4	7,5	
6	ნაკვეთი	1945	8/X	19,2	9,4	
7	" "	1946	11/IX	20,4	6,39	
8	" "	1947	10/IX	20,0	5,9	
9	" "	1948	15/IX	18,3	4,53	

შაქრიანობისა და მყავიანობის რაოდენობა და მათი ურთიერთშეფარდება თამამად უზრუნველყოფს ჩიტისთვალასაგან ხარისხოვანი ღვინის მიღებას. ზემოთყვანილი შაქრიანობა არ არის ჩიტისთვალისათვის ზღვრული. რთვლის უფრო გვიან ჩატარების გზით შესაძლებელია საგრძნობლად გადიდდეს შაქრიანობა. ამასთან, თუ მხედველობაში მივიღებთ იმას, რომ ვადაშეფუთვისას ჩიტისთვალას მარცვლები ადვილად ჩამოდება, კიდევ უფრო მეტად შეიძლება შაქრიანობის გაზრდა იმ მიზნით, რომ ჩიტისთვალასაგან მაგარი და სადესერტო ტიპის ღვინო იქნეს დამზადებული. კახეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთის რაიონებში, სადაც ჰაერის პირობები უფრო ხელსაყრელია შაქრის დიდი რაოდენობით დაგროვებისათვის და ამასთან ერთად უკეთესი პირობებია ვაზე დატოვებული მტკენების ვადაშეფუთვის მისაღწევად, მიზანშეწონილი იქნებოდა ჩიტისთვალას გამოყენება მაგარი და სადესერტო ტიპის ღვინის დასამზადებლად.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. ჩიტისთვალას ყურძნისაგან მზადდება ძირითადად მშრალი სუფრის ღვინო. ჩვეულებრივად იგი მწვანესთან, იშვიათად რქაწითელთან ერთად, იყო ენახებში გაშენებული და მათთან ერთად წურავდნენ. ჩიტისთვალა ცალკე უფრო იშვიათად ჰქონდათ გაშენებული და უფრო იშვიათად ამზადებდნენ მისგან წმინდა ღვინოს. გურჯაანის რაიონში ბევრს ჰქონდა ჩიტისთვალას ენახები, კარგ ღვინოს აყენებდა მისგან რაყდენ ლოლამე გურჯაანში. ამ უკანასკნელის გადმოცემით ჩიტისთვალა მაგარ, სასმელად სასიამოვნო ღვინოს იძლეოდა.

ჩიტისთვალასაგან დამზადებული საცდელი ღვინო კარგი ღირსებისაა. იგი ღია ჩალისფერია. სხეული საშუალო, არომატი თავისებური, ჯიშური აქვს, გემო ნაზი და ჰარმონიული. მეტწილად, როგორც ზემოთაღნიშნული, ჩიტისთვალა მწვანის, იშვიათად რქაწითელის, ნარგავებში გვხვდებოდა. უნდა ვიფიქროთ, რომ ჩიტისთვალა აყვება და ალაშხებდა მწვანესა და რქაწითელის ღვინოებს. იმის დასადგენად, თუ რა ვაგლენას ახდენდა ჩიტისთვალა მწვანესა და რქაწითელზე, საჭიროა დამზადდეს საცდელი ღვინოები მწვანისა და რქაწითელისაგან ჩიტისთვალას სხვადასხვა რაოდენობით მიმატებით. მხოლოდ ამ წესით შეიძლება დაერწმუნდეთ ჩიტისთვალას მათთან გაშენების მიზანშეწონილობაში.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ადგილობრივი — კახური — წესით დაყენებული ჩიტისთვალა ცნობილი იყო, როგორც ხარისხოვანი ღვინო. არანაკლები ღირსების ღვინოს იძლევა იგი ევროპულად დაყენებისასაც. საცდელი ღვინოები უმთავრესად ევროპული წესით არის დამზადებული და შეფასებებიც ამ ტიპის ღვინოს ეხება. ძველად და ახლაც ჩიტისთვალა უფრო სრულ და არომატულ ღვინოს კახური წესით დაყენების დროს იძლეოდა. სამწუხაროდ, ნარგავების სიმცირის გამო, ჩიტისთვალა სათანადოდ არ არის



ჩიტისფელო—ჭიტისფელო



ჩიტისვალა ბოღბისხეუზი—ჟიტისვალა ბოღბისხეუზი

შესწავლილი და მისი ყველა დადებითი თვისება სრულად გამოვლინებული, არც საკუთრად დაყენებისა და არც სხვა ჯიშის ყურძენთან ნიმატების შემთხვევაში.

ჩიტისთვალას ლენის ნიმუშები მევენახეობის ინსტიტუტთან არსებულ ჯიშობრივი ლენოების ხარისხის შემფასებელი სადევუსტაციო კომისიის სხდომაზე მუდამ მაღალ ნიშნებს იღებდა და მიჩნეული იყო ხარისხიდან ყურძენის ლენოდ.

ქვემოთ მოყვანილი ამონაწერები მევენახეობის ინსტიტუტთან არსებული სადევუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერები სადევუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

№№	მევენახეობის რაიონი და ლენის დამზადების ადგილი	მისაღობის წელი	სადევუსტაციო კომისიის თარიღი	ბალი (ნიშანი)	ლენის ორგანოლექტიკური შეფასება
1	კახეთი მუკუხნის მუხრნობა	1940	25/XII 1940	7,5	კარგად დაწმენდილი, ღია ჩალისფერი, სრული, შინაარსიანი ლენო. აქვია სიხალსე, ჯიშური არომატი სუსტია.
2	წინანდლის მუხრნობა „ნახევრევი“	—	10/1	—	ღია ჩალისფერი, კარგად დაწმენდილი, ნახი, პარმონიული ლენო სასიამოვნო ხილის არომატით.
3	მევენახეობის ინსტიტუტის ნაკვეთი	1941 1947	1942 12/VI 1948	6,9 7,2	ჩალისფერი, ნახი, ზალისიანი, საშუალო სხეულიანი ლენო სასიამოვნო სიტკბოთი.
4	მევენახეობის ინსტიტუტის სარეპროდუქციო ნაკვეთი	—	16/IV 1948	— 7,3	ღია ჩალისფერი, ნახი, პარმონიული ევროპული ტიპის სუფრის ლენო. ვმჩნევ ნახშირბაქვით გაზი და მცირე სიტკბო

აღნიშნული დახასიათებები ეხება ევროპული წესით დაყენებულ ლენოს. 1942 წელს კახურად დაყენებული ჩიტისთვალას ლენო ინსტიტუტის ნაკვეთისა არ იყო წარდგენილი სადევუსტაციო კომისიის სხდომაზე. იგი ღია ჩალისფერი, სრული, საშუალო სხეულიანი ლენო იყო, კარგად გამოსახული სასიამოვნო არომატით. 1943 წელს საცდელად დაყენებულ იქნა ჩიტისთვალასგან პორტევის ტიპის ლენო, მას უდავოდ კარგი, ტიპისათვის დამახასიათებელი თვისებები ჰქონდა, მასში ჯიშის სასიამოვნო არომატი ძლიერ იყო გამოსახული, მაგრამ ცდები ამ მიმართულებით უმეტეს წლებში არ გაგრძელებულა.

დასასრულად, ლენის ხარისხზე სრული წარმოდგენის მისაღებად და მისი ქიმიური ბუნების ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში წარმოდგენილია ჩიტისთვალას ლენის ანალიზის შედეგები.

ჩიტისთვალას ლენის ქიმიური ანალიზის შედეგები

მევენახეობის რაიონი და ლენის დამზადების ადგილი	მისაღობის წელი	ფურცლის რაოდენობა	საშუალო მასობრივი შემადგენლობა %/წმ	შპტ-კოეფიციენტი	გ რ ა მ ე გ ბ ი ლ ი ტ რ შ ი													
					ნაქატი	ნაქოლი	ტენიანობა	საქოლი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი	მარილი		
კახეთი																		
1 მუკუხნის მუხრნობა, ზეგანის ზვარი	1939	0,9918	12,5	20,67	1,42	3,81	4,60	0,65	4,80	3,18	—	6,08	0,67	—				
2 ზეგანის ზვარი. წესი ევროპული	1940	0,9630	13,82	—	—	—	5,73	0,6	—	2,01	—	5,61	0,15	3,21				
3 ზეგანის ზვარი. წესი კახური	1040	0,9938	13,63	—	—	—	5,64	0,56	—	2,3	—	4,02	1,23	5,34				
4 წინანდლის მუხრნობა, ნახევრევის ზვარი	1941	0,9906	12,0	19,67	1,77	3,6	5,58	0,53	—	3,20	1,3	6,91	0,57	—				
5 მევენახეობის ინსტიტუტი, სარეპროდუქციო ნაკვეთი	1947	—	12,2	32,34	—	—	4,27	1,46	—	—	—	—	—	0,59	—			

მოყვანილი ორგანოლექტიკური და ქიმიური დახასიათებების მიხედვით ჩიტისთვალა უდავოდ პერსპექტიული ჯიშია. მას შეუძლია მოგვეცეს არა მარტო მაღალი ლიწისების სუფრის ლენო, არამედ, თუ

დაგვიანებით მოიკრიფება, კარგი მასალა მგავრ და სადესერტო ლენისათვის, განსაკუთრებით გურჯაანისა და სიღნაღის რაიონის ჰავის პირობებში, საამისო თვისებები ჯიშს უდავოდ აქვს. ესენია: შაქრის დიდი რაოდენობით დაგროვების უნარი, სასიამოვნო ჯიშური არომატი და მიდრეკილება ყურძნის ადვილად დაჩაშირებისა.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

ჩიტისთვალა ნაკლებ გავრცელებული, მაგრამ პერსპექტიული ჯიშია. იძლევა ხარისხოვან თეთრ სუფრის ლენოს. ჩიტისთვალას ლენო კარგი ღირსებისაა, იგი ღია ჩალისფერია, გამჭვირვალე, არომატი სასიამოვნო, ჯიშური აქვს, გემო ნაზი, ჰარმონიული. ასევე კარგი ღირსების სუფრის ლენოს იძლევა იგი კახური წესით დაყენების დროსაც. კახური ტიპის ლენოს უფრო მეტი სხეული და არომატი აქვს.

ძველად ჩიტისთვალას იყენებდნენ სხვა თეთრი ლენოების გასაუმჯობესებლად. იგი ხშირად მწვანესთან, იშვიათად რქაწითელთან, ერთად იყო გაშენებული და ლენოც მათთან ერთად მზადდებოდა.

ჯიშის დადებით თვისებას წარმოადგენს საშუალოზე მეტი მოსავლიანობა, ლენის კარგი ხარისხი, ყურძნის ვარჯისობა სხვადასხვა ტიპის—ვეროპული, კახური, ნაწილობრივ მგავრი და სადესერტო - ლენისათვის, მილდიუმისა და მარცვლების სიღამპლის მიმართ შედარებით კარგი გამძლეობა და მიდრეკილება ყურძნის ადვილად დაჩაშირებისა.

ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: სუსტი გამძლეობა ფილოქსერისადმი და ისიც, რომ ნაცარს კარგად ვერ უძლებს.

ორივე ეს ნაკლოვანება ადვილად შეიძლება გამაწორებულ იქნეს: პირველი ფილოქსერისგამაძლე საძირებზე მცნობის საშუალებით, ხოლო მეორე—ერთი დამატებითი წმლოებით ნაცრთან წლებში.

ჩიტისთვალა უდავოდ პერსპექტიული ჯიშია. იგი 1950 წლიდან გაშენდება წარმოების პირობებში შესაბამისებლად, რის შემდეგ წარდგენილი იქნება კახეთის სარაიონო სტანდარტულ ასოტირებულ შესატანად და გასავრცელებლად.

ამის პარალელურად იგი ყოველწლიურად უნდა გამრავლდეს კახეთისა და ქართლის რაიონებში გამოსაცდელად. ჯიში, როგორც სადრეო, პერსპექტივის მქონეა აგრეთვე მაღლობ ზონებში და საბჭოთა კავშირის მევენახეობის საშხრეთ და საშხრეთ-აღმოსავლეთ რაიონებში გასავრცელებლად.

ЧИТИСТВАЛА

Лист. Вполне развитые листья средних размеров (19,5 × 20 см). Пластинка листа округлая с незначительным варьированием—чаще и сторону поперек—овальной, реже овалной формы. Число основных лопастей три, реже встречаются пятилопастные и почти цельные листья. Окопечная лопасть большей частью тупая. Поверхность листа мелко пузирчатая, реже сетчато-морщинистая. Листовая пластинка плоская с отогнутыми вниз краями лопастей. Главные жилки листа опушены слабой паутилкой и окрашены в светло-зеленый цвет. Окраска листа темно-зеленая.

Верхние вырезки по глубине рассеченности листа варьируют от едва намеченных до средних. Чаще всего встречаются мелкие вырезки, реже—едва намеченные и средние. Форма вырезок, в соответствии с глубиной рассеченности листа, варьирует от едва намеченных до закрытых с яйцевидным просветом и однозубчатым дном. Чаще всего вырезки щелевидные с узким устьем либо с параллельными сторонами, притом дно вырезок почти всегда заостренное. Нередко вырезки развиты только на одной стороне листа.

Нижние вырезки, как правило, всегда менее глубокие, иногда они совершенно отсутствуют. Обычно, вырезки имеют форму входящего угла или едва намеченные, реже они лровидные с почти параллельными сторонами и заостренным дном.

Черешковая выемка по форме варьирует от открытых лровидных до закрытых с щелевидным просветом. Чаще всего встречаются открытые, глубокие, сводчатые выемки, реже—лровидные с острым дном. Очень редко встречаются черешковые выемки с одним или двумя шпорцами.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей куполообразные с широким основанием, реже треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Краевые зубцы наклонные, треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они округло-лобовидные.

Опушение нижней поверхности листа паутинистое, средней густоты с примесью редкого щетиного пушка, благодаря чему опушение не легко стирается пальцем.

Черешок листа длиннее серединой жилки, реже равен ему. Черешок голый и окрашен в слабо вишневый цвет.

Цветок. Цветы нормального строения, обоеполюсе. Тычинки прирастающие. Число тычинок в цветке равно пяти, реже встречаются цветки с шестью тычинками. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,0, реже оно достигает 1,25. Пестик правильной округло-конической формы, с хорошо выраженным столбиком и маленьким округлым рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 12 до 22 см, ширина от 6 до 12 см. Размер средней грозди равен 17×8 см. Основная форма гроздей цилиндро-коническая, крылатая. Нередко крылья достигают до половины и более размера основной грозди. Реже встречаются грозди конической формы с более или менее развитыми лопастями. В большинстве случаев грозди средне-плотные и плотные, реже встречаются очень плотные и рыхлые. Горошение ягод в грозди незначительное. Средний вес гроздей варьирует от 120 до 160 г, отдельные полноценные грозди свободно достигают веса 250—300 г. Количество ягод в грозди варьирует от 80 до 225, составляя в среднем 120—150 ягод. Пожка грозди травянистая, она деревенеет от середины к основанию и окрашивается в цвет чубука. Длина ножки колеблется от 2 до 4 см, составляя в среднем 2,5—3,0 см. Пожка ягоды светло-зеленая. Длина ножки в среднем равна 5—6 мм. Подушечка бородчатая, широко конической формы.

Ягода. Ягоды ниже средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,2 до 1,5 см, при ширине от 1,1 до 1,45 см. Размер средней ягоды равен $1,3 \times 1,25$ см. Форма ягод округлая. Наибольшая ширина ягоды лежит по середине, концы ягоды закруглен. Окраска ягод нежная и окрашивается в цвет чубука, но прочная, просвечивающаяся и легко отделяющаяся от мякоти. Мякоть средне-плотная, расплывающаяся, несколько тягучая. Семена не легко отделяются от мякоти. Сок безцветный, сладкий. Вкус приятный, гармоничный, с хорошо развитым сортовым ароматом. Восковой налет на ягодах обильный, придающий ягодам нежный, сероватый оттенок. Ягоды легко изюмятся. Прочность приреления ягод к ножке вполне достаточная. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, чаще встречаются ягоды с 2—3 семенами. В среднем на ягоду приходится 2 семени.

Семя. Тело семени продолговато-округлой формы. Окраска тела семени коричневатая. Длина семени с клювиком равна 6,5—7,0 мм, при ширине 3—3,5 мм. Халаза хорошо выражена и лежит в верхней части семени. Форма халазы слабо-овальная, вдавленная внутрь. Ложбинки от халазы к клювику, а в особенности к верхней части тела семени хорошо выражены. Брюшная сторона тела семени килеватая. Бороздки тянутся параллельно к клювику; они узкие, глубокие, дно окрашено в оранжевый цвет. Клювие цилиндрической формы, бородчатый, косо-усеченный. Окраска клювика светло-оранжевая. Длина клювика равна 1,5—2 мм.

Чистивала—малораспространенный но перспективный сорт белых вин Кахетии. Вино из Чистивала высокого качества; оно светло-соломенного цвета, прозрачное. Аромат приятный, сортовой. Вкус нежный, гармоничный. Высокого качества вино получается и при кахетинском способе выделки, оно характеризуется большой полнотой и гармоничностью.

К положительным свойствам сорта относятся: хорошая урожайность, высокое качество вина, пригодность его для разных типов вин—европейского, кахетинского и десертного. Сорт характеризуется также хорошей устойчивостью против мильды и виноградной гнили и склонностью к легкому взаимливанью ягод.

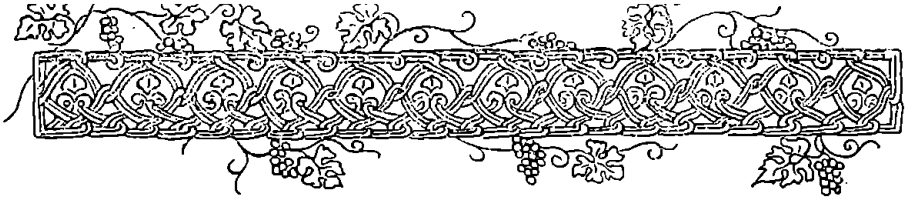
К отрицательным свойствам сорта относятся: слабый иммунитет против филлоксеры и недостаточная устойчивость против оидиума. Эти недостатки легко могут быть устранены—первый, прививкой на филлоксероустойчивые подвои, а второй—одним дополнительным лечением серой против оидиума.

Сорт безусловно перспективен. С 1950 года закладывается большой сортоиспытательный участок для проверки его хозяйственных свойств в производственных условиях. После проверки он будет представлен для введения в порайонный стандартный сортимент винограда Кахетии для его шпурового распространения в производстве.

Параллельно с этим сорт ежегодно будет размножаться для испытания в основных районах Кахетии и Карталинии.

Чистивала, как сравнительно равный (2 эпохи) сорт, перспективен для более возвышенной зоны Грузии и южных виноградарственных районов СССР.





ზამი ბუღეშური

ზამი ბუღეშური ადგილობრივი იშვიათი, მაგრამ პერსპექტიული ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა კარგი ღირსების სადესერტო ყურძენს.

სინონიმები. ვენენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ ვენენახეთა შორის ზამი ბუღეშური აგრეთვე წითელი ბუღეშურის სახელწოდებითაცაა ცნობილი (ი. ბახტაძე, 1887 წ.).

ჯიშის ისტორია. ზამი ბუღეშური ადგილობრივი ვაზის ჯიშია, იგი წარმომდგარია კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის ადგილობრივი კვიდიან. ძირითადი მორფოლოგიური ნიშნებით ზამი ბუღეშური მკვეთრად განსხვავდება თეთრი ბუღეშურისაგან, იგი, ამ უკანასკნელისაგან განსხვავებული, დამოუკიდებელი ვაზის ჯიშია. ერთი და იგივე სახელწოდება „ბუღეშური“ მათ ალბათ შეეკრებოდა მარცხლის ერთნაირი — ოვალური — ფორმის გამო. მართლაც სიტყვა ბუღეშური სულხან-საბა ორბელიანს თავის ლექსიკონში შემდეგნაირად აქვს განმარტებული: „ბუღეშური ყურძენი მოგარძე მარცვლია“. სხვა მორფოლოგიური ნიშნებით ზამ ბუღეშურს საერთო თითქმის არაფერი აქვს თეთრ ბუღეშურთან.

ილია ბახტაძეს (1887 წ.) წითელი ბუღეშურის სახელწოდებით ეს ჯიშში დასახლებული აქვს დასავლეთ საქართველოს ვაზის ჯიშებს შორის, ხოლო აქად. ივანე ჯავახიშვილის ცნობით, იგი მესხეთშიაც ყოფილა გავრცელებული. მართალია, მესხეთში ახლაც თითო-ორჯერ მალღარი ვაზის სახით გვხვდება ბუღეშური, ოღონდ იგი თეთრია და არა წითელი. შეიძლება ძველად იქ წითელი ბუღეშურიც იყო გავრცელებული, შემდეგ მოისპოა ისევე, როგორც სხვა მრავალი ჯიშიც და ჩვენამდე არ მოღწეულა.

სულხან-საბა ორბელიანის, ილია ბახტაძისა და ივ. ჯავახიშვილის ცნობებზე დაყრდნობით ბუღეშური ვაზის ადგილობრივი ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს, იგი საკმაოდ ძველი ჯიშე ჩანს, რადგანაც ჯერ კიდევ მეჩვიდმეტე საუკუნეში კარგად ცნობილი და გავრცელებული ყოფილა. არსებობს საფუძველი ვიფიქრობო, რომ იგი რამდენიმე საუკუნით უფრო ადრეც იქნებოდა გავრცელებული.

ამჟამად ზამი ბუღეშური მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოში, ძირითადად კახეთში, მოიპოვება და მისი გავრცელების არეალი უმთავრესად თელავისა და გურჯაანის რაიონებით იფარგლება. ამ რაიონებში იგი თითო-ორჯერ ვაზის სახით ახლაც გვხვდება კოლმეურნეთა საკარმიდამო ნაკვეთებზე.

ძველად წითელი ბუღეშურის გავრცელების არეალი გაცილებით უფრო ფართო იყო; იგი საქართველოს თითქმის ყველა კუთხეში გვხვდებოდა. ილია ბახტაძეს იგი აღნიშნული აქვს ყოფილ შორაპნის მაზრაში, აქად. ივ. ჯავახიშვილს — მესხეთში, საბას — ალბათ ქართლში და ასე შემდეგ.

მიუხედავად ჯიშის ფართო გავრცელებისა, საფიქრებელია, რომ მას მაინც დიდი ფართობი არ ეკიოდა და გვხვდებოდა პატარა ვენახების, უფრო ხშირად კი რამდენიმე ძირის სახით საკარმიდამო ნაკვეთებზე. აპას ის ვარაუდობა გეოფიქრებინებს, რომ საყურძნე ჯიშებს ჩვენში სამრეწველო მნიშვნელობა არ ჰქონდა და რვაგდენ რამდენიმე ძირს საკმეილი ყურძნის მისაღებად. აქედან წარმოიღვა საყურძნე ჯიშების საერთო სახელწოდება „სათვლია“ და „სავაგე“. მეორე მხრით, საქართველოს თითქმის ყველა კუთხის მთავარი საწარმოო ვაზის ჯიშები კარგ საკმელ ყურძენსაც იძლეოდა და ამიტომ თავისუფლად ეწეოდნენ და ახლაც ეწევიან საყურძნე ჯიშების მაგიერობას. ასეთია აღმოსავლეთ საქართველოში რქაწითელი და მწვანე, ხოლო დასავლეთ საქართველოში — კრახუნა, ციკვა, კამური, თეთრი აღიდასტური და სხვები. კარგი თვისებების გამო ზამი ბუღეშური ამჟამად საკმაოდაა გაშენებული საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის შეყენახეობის ინსტიტუტში, მის ფილიალში და დასაყრდენ პუნქტებზე. გაშენებულია იგი თელავში, საყოლექიო და სარგებროლუქიო ნაკვეთებზე (200 ძირი), ვაზისუბანში, ზესტაფონში, ბაკურციხეში, შაუმიანში და სხვაგან.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე ს. ვაზისუბანში (გურჯაანის რაიონი).

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). მოზარდი ყლორტების წვეროები ვირგვინითა და პირველი ორი ჯერ კიდევ გაუშლელი ფოთოლაკით შებუსუსებულია ყოველი მხრიდან სქელი აბლაბუდისებრი ბეწვებით, შეფერილია თეთრი ფლანელისფრად და მოვარდისფრო ან შიშა აქვს ფოთოლაკების ირგვლივ. მეორე იარუსის ფოთლები—დაწყებული გეოთხიდან—კარგავს ფოთლის ზედა მხრიდან შებუსუსებას და იღებს მოყვითალო-მწვანე ფერს და მოვარდისფრო იერი ახლავს, ხოლო ქვედა მხრიდან ინაჩრუნებს შებუსუსებას და ამის გამო მორუხო-თეთრი ფერისაა.

ერთწლიანი რქა. შემოდგომით, ყურძნის სრული დაშვიფების დროისათვის, ერთწლიანი რქები მოყვითალო-წითელი ფერისა ხდება და, ამასთან, მოვარდისფრო იერი ახლავთ. მუხლთაშორისების სიგრძე 10—12 სმ-ს უდრის. მუხლები კარგადაა გამოსახული და უფრო მუქი ფერისაა, ვიდრე მუხლთაშორისები. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ კარგადაა გამოსახული.

ფოთლი. შუა იარუსის (9—12) ფოთლები საშუალოზე უფროსია ზომით (22×20 სმ). ფოთლის საერთო მოხაზულობა მომრგვალოა. ფოთლის მოხაზულობა მცირედ ცვალებადია და უფრო ხშირად ოვალური ფორმისაა იხრება. ფოთლის ზედაპირი გლუეა. უფრო ხშირად ფოთლები სამწკეთიანია (სამყურანი), იშვიათად ხუთწკეთიანი და კიდევ უფრო იშვიათად სრულიად მთლიანი (თითქმის დაუნაკეთაი) ფოთლებიც გვხვდება. ფოთლის ფირფიტა სწორია, იშვიათად განუსაზღვრელად მიხრილ-მოხრილი. შუა ნაკეთის კუთხე მუდამ ბლაგეა.

ზედა ამონაკეთები საშუალო სიღრმისაა, იშვიათად იგი ზეზეურიცაა. ხშირად ზედა ამონაკეთები დახურულია, კვერცხისებრი ფორმისა და მომრგვალო ფუძიანი. იშვიათად ფუძე ერთბილიანიცაა.

ქვედა ამონაკეთები, როგორც წესი, უფრო ნაკლებ არის განვითარებული, ხშირად ღიაა და ლანცეტის ან შუკრილი კუთხის ფორმა აქვს, იშვიათად ჩანგისებრი ფორმის ეივროპელიანი ამონაკეთებიც გვხვდება ან ამონაკეთები შუკრილკუთხიანი ფორმისაა.

ყუნწის ამონაკეთის ფორმა ნაკლებ ცვალებადია, ხშირად იგი ღია თაღისებრი ან კედრატული ფორმისა და მომრგვალო ფუძიანი; იშვიათად იგი ჩანგისებრი ფორმისაა და გამახვილებულ ან მომრგვალო ფუძიანი.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ბოლოვდება სამკუთხედისებრი მახვილწვერიანი, იშვიათად აგრეთვე მომრგვალებულწვერიანი კბილებით. გვერდითი კბილები სამკუთხედისებრია, გამოზნექილგვერდებიანი და მახვილწვერიანი ან ცალმხრივ ამოზნექილგვერდიანი.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება თხელია, იგი შედგება აბლაბუდისებრი ბეწვებისაგან და თხელი ჯაგრისებრი ბუსუსისაგან.

ფოთლის ყუნწი შიშველია და იშვიათად ოდნავ შესამჩნევი ბუსუსითაა დაფარული. ყუნწის სიგრძე უდრის ან ოდნავ მეტია ფოთლის შუა ძარღვის სიგრძეზე.

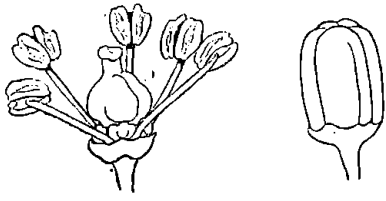
ყუნწი მუქი ღვინისფერია, ალაგ-ალაგ მწვანეც. ხშირად ფოთლის ფირფიტა ყუნწთან სწორ კუთხეს ქმნის.

ყვავილი. ყვავილი ორქვისიანია. მტკრიანები სწორმდგომაა. ყვავილში ხუთი, იშვიათად ექვსი მტკრიანაა. მტკრიანათა ძაფის სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან უდრის 1,25-ს, იშვიათად ეს შეფარდება 1,50-საც აღწევს. ბუტკო მსხლისებრი ან სურისებრი ფორმისაა, კარგად აქვს გამოსახული სექტი და ღინგი.

მტკეანე. შავი ბუდეშურის მტკეანი საშუალო სიდიდისაა, მისი სიგრძე საშუალოდ მერყეობს 14-დან 22 სმ-მდე, ხოლო სიგანე—8-დან 13 სმ-დე. საშუალო სიდიდის მტკეანების ზომა 18×10 სმ-ს უდრის. მტკეანის ფორმა ცალკეოდ ცვალებადია. უფრო ხშირად მტკეანებს კონუსისებრი ფორმა აქვს, იშვიათად იგი დატოტვილი და მენხერიცაა. ხშირად მტკეანები მხრიანებია. მხრების სიგრძე ძირითადი მტკეანის სიგრძის მესამედს, ზოგჯერ ნახევარსაც აღწევს. უფრო ხშირად მტკეანები მეჩხერიან ან საშუალოდ შეკრული. მტკეანეში წვრილი მარცვლების რაოდენობა უმნიშვნელოა: ცალკეული წლების მიხედვით წვრილი, განუვითარებელი მარცვლების რაოდენობა მტკეანეში 5—10^{1/2}-ს აღწევს. მარცვლების რაოდენობა მტკეანეში ცვალებადობს 35-დან 200 ცალმდე. კარგად განვითარებულ, 515 გრამიან მტკეანეში მსხვილი მარცვლების რაოდენობა 100 ცალს უდრიდა, ხოლო საშუალო ზომის მარცვლებისა 85-ს. სულ მტე-

ვანში 185 მარცვლი იყო. მტყენის ყუნწი ბალახისებრია, შუა ადგილიდან ფუძისაკენ იგი ხვედება და რქისფერად იღებება. მისი სიგრძე მერყეობს 5-დან 7 სმ-მდე და საშუალოდ უდრის 5,5—6,0 სმ-ს. მარცვლის ყუნწის სიგრძე მერყეობს 0,6-დან 0,9 სმ-მდე. მარცვლის საჯღამო ბალიში ვიწრო კონუსისებრი და ხორკლიანია, იშვიათად მას განიერი კონუსისებრი ფორმა ექვს.

მარცვალი. მარცვლები საშუალოზე უფრო მსხვილი ან საშუალო ზომისაა. მარცვლის სიგრძე საშუალოდ მერყეობს 1,6-დან 2,0 სმ-მდე, ხოლო განი—1,25-დან 1,65 სმ-მდე. საშუალო მარცვლის ზომა შეადგენს 1,75×1,35 სმ. მარცვლის ფორმა ოვალურია, იშვიათად მოგრძობაა. მარცვლები ჩვეულებრივ სიმეტრიულია და შუა ნაწილი განიერი, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვალი მუქი ვარდისფერია, ვადამწიფებისას თითქმის შავია. კანი თხელი აქვს და ძნელად შორდება მარცვლის რბილობს. რბილობი მკერივია, მასთან მდნარი, წვენი უფერულია. ცვილისებრი ფიფქი მარცვალზე საკმაოდ სქელია. გემო სასიამოვნო, პარმანიული აქვს და საკმაოდ ხალისიანი. ჯიშური არომატი საკმაოდაა გამოსახული. მარცვლები საკმაოდ მჭიდროდაა მიმაგრებული ყუნწზე. წიპწების რაოდენობა მარცვალში ცვალებადობს 1-დან 4-მდე. მსხვილ საშუალო ზომის მარცვლებზე—1,5. საშუალოდ მარცვალზე



სურ. 8. შავი ბუფიშურის ყვავილი.

მარცვლებზე საშუალოდ 2,5 წიპწა მოდის, ორ-ორი წიპწა მოდის.

წიპწა. წიპწის სხეული მოპრკვალო-ოვალურია, შეფერვა ღია წაბლისფერი აქვს და მოწითალო იცირ ახლავს. ნისკარტი ნარინჯისფერია. წიპწის სიგრძე უდრის 7 მმ-ს, ხოლო განი—4 მმ-ს. ნისკარტის სიგრძე 2,0 მილიმეტრია. ქალაძე წიპწის ზედა ნაწილშია მოთავსებული. იგი ოვალური ფორმისაა და შუაში ჩანსქეილი. ღარტაფი ქალაძიდან წიპწის ზედა ნაწილისაკენ საკმაო ღრმა და განიერია, ხოლო ნისკარტისაკენ ვიწროა, ოღონდ კარგად შესაშნვენი. წიპწის მუტლის მხარე ქელიანია. მუტლის ღარები საკმაოდ ღრმაა, პარალელურად მიმართება ნისკარტისაკენ და მის დასაწყისში ქრება. ღარების ფუძე (ძირი) ნარინჯისფერადაა შეფერილი. ნისკარტი ვიწრო კონუსის ფორმისაა, ხორკლიანია და წვერი წაკვეთილი აქვს.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებულა საქართველოს მეც. აკადემიის მეცნიერების ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე, ს. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან.

აქ სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობა შემდეგი თვისებებში ხასიათდება, სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა კვირტის გაშლიდან ყურძნის სრულ სიმწიფემდე ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად მერყეობს 127-დან 159 დღემდე, ხოლო ჯამში აქტიური ტემპერატურებისა—2,612 გრადუსიდან 3,327 გრადუსამდე. დანარჩენი ფაზების მერყეობის დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია მათი მსვლელობა 10 წლის მანძილზე (იხ. ცხრ. I).

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ცალკეული ფაზების დადგომის ვადები ძლიერ მერყეობს ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად. საერთოდ, სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დიდადაა დამოკიდებული საწყისი ფაზის დადგომაზე. რაც უფრო ნაადრევად იწყება კვირტის გაშლა, მით უფრო გრძელა სავეგეტაციო პერიოდი და, პირუკუ, რაც უფრო გვიან იწყება კვირტის გაშლა, მით უფრო მოკლეა სავეგეტაციო პერიოდი და ამის შესაბამისად აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც. ეს აიხსნება იმით, რომ ყოველი ცალკეული ფაზის მსვლელობისათვის საჭიროა განსაზღვრული ღრნე ტემპერატურისა, ურომლისოდ ფაზის გავლა ბრკოლდება ან კიანურდება. ასე, მაგალითად, როცა 1947 წელს კვირტის გაშლა დაიწყო 1 აპრილს და გაგრძელდა 5 სექტემბრამდე, საჭირო შეიქნა 158 დღე და 2,966 გრადუსი სითბო ყურძნის სრულად დამწიფებისათვის, ხოლო, როცა კვირტის გაშლა ერთი თვით დაიგვიანა და დაიწყო 1 მაისს, ყურძენი მაინც 5 სექტემბრისათვის დამწიფდა და მომწიფებისათვის საკმარისი აღმოჩნდა 127 დღე და 2,612° სითბოს ჯამი. აქედან ცხადი ხდება, რომ 1947 წლის აპრილის ტემპერატურის ღრნე საკმარისი არ აღმოჩნდა მომდევნო ფაზის მსვლელობისათვის. შედარებით ნაკლებ ცვალებადია ბოლო —

სრული სიმწიფის—ფაზა. იგი უმეტეს შემთხვევაში დგება 10—15 სექტემბერს. ამ ფაზის დაღვომის ვადის მიხედვით შავი ბუდეშური სიმწიფის II პერიოდის ვაზის ჯიშებს მიეკუთვნება.

შავი ბუდეშურის საევეგეტაციო ფაზების მსვლელობა

ცხრილი 1

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების :დგილი	დაკვირვების წელი	საევეგეტაციო ფაზების დაღვომის ვადები					საევეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლივობა	აქტიური ტემპერატურების ჯამი საევეგეტაციო პერიოდში	შენიშვნა
		აპრილის გამოღის დასაწყისი	მაისიდან დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე	საევეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლივობა			
ქახეთი საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ფაზაში, ქ. თელავი	1939	23/4	30/6	19/8	10/9	140	2,878,9		
	1940	16/4	5/6	14/8	15/9	152	3,132,1		
	1941	5/4	28/6	3/8	10/9	158	3,240,5		
	1942	24/4	9/6	15/8	30/9	159	3,337,1		
"	საშ.	17/4	18/6	13/8	16/9	152	3,144,6		
"	1943	24/4	6/6	11/8	20/9	149	2,968,4		
"	1944	22/4	4/6	20/8	15/9	146	2,917,1		
"	1945	2/5	12/6	10/8	5/9	127	2,612,0		
"	1946	17/4	5/6	17/8	10/9	146	2,861,7		
"	1947	1/4	2/6	7/8	5/9	158	2,936,1		
"	1948	22/4	4/6	8/8	16/9	147	3,036,7		
საშუალო	—	19/4	5/6	12/8	11/9	145	2,813,6		

ქახეთის პავის პირობებში შავი ბუდეშურის ერთწლიანი (ნახარდი) რქები ყვრძნის სრული დამწიფების დროისათვის თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას და კარგად შემოსული და ვახევებული ხდება ზამთარს. კარგად შეზოდის ბუდეშურის რქები იმ რაიონებშიაც, სადაც საევეგეტაციო პერიოდი უფრო მოკლეა, მაგალითად, მესხეთში. იქ ჯიშთა გამოცდის ნაკვეთზე, სხეულისში (ახალციხის რ.), მისი ერთწლიანი ნახარდი კარგად ასწრებს მომწიფებას. ყოველივე ეს საუფუძველს იძლევა რეკომენდებულ იქნეს შავი ბუდეშური იმ რაიონებისათვის, სადაც საევეგეტაციო პერიოდი უფრო მოკლეა, ოღონდ თუკი ყვრძნის დამწიფება უზრუნველყოფილი იქნება აქტიურ ტემპერატურათა ჯამით.

შავი ბუდეშურის ზრდის დონე ცვალებადია პავისა და ნიადავის პირობების მიხედვით. კახურ საწარმოო ვაზის ჯიშებთან შედარებით, ზრდა-განვითარების თანაბარ პირობებში, შავი ბუდეშური თელავისა და ვახსიბენის საკოლექციო ნაკვეთებზე საშუალოდ ან საშუალოზე ოდნავ ძლიერად იზრდება.

მოსავლიანობა. შავი ბუდეშური ქართული ვაზის სხვა ჯიშების მსგავსად ადრე იძლევა პირველსა და აგრეთვე სრულ მოსავალს. მისი ნაშენები დარგვიდან მესამე წელს იძლევა პირველ მოსავალს, ხოლო მეოთხე და მეხუთე წლიდან უკვე სრულ მოსავალს გვაძლევს.

თელავსა და ვახსიბენში საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვებების და აღრიცხვების მიხედვით შავი ბუდეშური საშუალო მოსავლის მოძვენი ვაზის ჯიშია. მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს საშუალოდ 0,70-სა და 2,0 შორის, ხოლო მტევნის საშუალო წონა 120—250 გრამს შორის. მსხმოიარობის საშუალო კოეფიციენტი უღრის 1,0-ს, ხოლო მტევნის საშუალო წონა უღრის 160 გრამს. თუ საშუალოდ ძირზე ვივარაუდებთ 10—12 რქას, მაშინ ძირის მოსავალი გამოვა 1600—1900 გრამი, ანუ ჰექტარზე გადაყვანილ 52,8-დან 63,3 ცენტნერამდე ჰექტარზე. ჯიშის მსხმოიარობის უფრო დეტალურად დახასიათებისათვის მოგვყავს ჩატარებული აღრიცხვის შედეგები ნეკზე და საკავებელზე მოსხმული და მოუსხმელი რქების განლაგების შესახებ. ამ აღრიცხვის მიხედვით უნაყოფო რქების რაოდენობა ვაზზე საშუალოდ აღწევს 25%/ს, ერთმტევიანი რქები შეადგენს 38%/ს, ორმტევიანები—35%/ს, ხოლო სამმტევიანები -- 2,0%/ს. ამ აღრიცხვის მიხედვით შავი ბუდეშურის მოსავლიანობა შემდეგია:

მონაცემები შავი ბუდეშურის მსხმოიარობის შესახებ

ცხრილი 2

მეფრ. ხეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	მთავალი წელი	ხეობიანი ეკლოტების %	მტევნების რიცხვი ერთ მხარ. რქებზე	მტევნების ლიტრი ერთ რქებზე	მტევნის სან. წონა	ერთი რქის მოსავლიანობა	რქების რაოდენობა	გადასული წყაროები	მთლიანი მოსავლიანობა
1. ინსტიტუტის ექსპერ. ბაზა, ს. ვაზისუბანი (გურჯაანის რაიონში)	1939-1940	80	1.50	1,25	140	175	40,000	70	
1. ქ. თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო და საჯაროდუქციო ნაყვეთი	1939-1940	76	1.20	1,0	160	160	35,000	56,0	

ცხრილში მოყვანილი მონაცემების მიხედვით შავი ბუდეშურის გაანგარიშებული მოსავალი მერყეობს 56-სა და 70 ცენტნერს შორის ჰექტარზე. ფაქტიური მოსავალი სარებროდუქციო ნაკვეთზე 1942 წელს ძირზე შეადგენდა 1,700 გრამს, ხოლო 1948 წელს — 1552 გრამს, რაც 3,300 ძირზე შეადგენს პირველ შემთხვევაში 56 ცენტნერს, ხოლო მეორე შემთხვევაში 51,2 ცენტნერს ჰექტარზე.

შავი ბუდეშურის მოსავლიანობაზე გავლენას ახდენს აგრეთვე დაყვავილების ხარისხი. ამ მხრივ მ ძირზე (სულ 40 თანაყვავილებზე) ჩატარებულმა აღრიცხვამ დაგვანახა, რომ კოკრების რაოდენობა ცალკეულ თანაყვავილებში საშუალოდ მერყეობს 130-სა და 561-ს შორის, ხოლო მარცვლების რიცხვი გამოინასკის შემდეგ 85-სა და 138-ს შორის. კოკრების მთელი რაოდენობიდან (13.425) გამოინასკის კვა 3786 მარცვალი ანუ 28,2%, ხოლო კოკრების 71,8% ჩამოკვდება. ამ რაოდენობით გამოინასკის შემთხვევაში ბუდეშურისათვის დამახასიათებელ მენჯერ მტევნებს ვიღებთ. მტევნების ძლიერი სიმეჭვრის შემთხვევაში საჭიროა ყვავილობის დაწყებამდე ან მის დასაწყისში მოზარდი ეკლოტების წვეროების წაწყვეტა დაყვავილების უნარიანობის გასადიდებლად.

საკოვან ავადმყოფობათა და ზამთრის ყინვების აღმე გავმძლეობა. შავი ბუდეშური სოკოვან ავადმყოფობებს საშუალოდ უძლებს. მაგალითად, ვაზისუბნისა და თელავის საკოლექციო ნაკვეთებზე ჩატარებული აღრიცხვის მიხედვით შავი ბუდეშური მილიდიუმს სხვა ჯიშებთან შედარებით საშუალოდ უძლებს, ხოლო ნაცარს საშუალოზე უკეთესად. კარგად უძლებს იგი ვაზისუბანში ყურძნის ქიასაც: 1932 წელს ვაზისუბანში იგი სხვა ჯიშებთან შედარებით თითქმის არ დაზიანებულა ყურძნის ქიისაგან.

ზამთრის ყინვებს შავი ბუდეშური საშუალოდ უძლებს. მაგალითად, 1939—1940 წლის ზამთარში, როცა ტემპერატურის აბსოლუტური მინიმუმი ვაზისუბანში — 16°-მდე დაეცა და ამასთან ვაზის რქები დაქირბლული იყო, მოყინული კვირტების რაოდენობამ 12%-ს მიაღწია. ამავე დროს რქაწითელი მხოლოდ 4,3%-ით დაზიანდა, ხოლო სხვა ჯიშების (მხარგრძელის, ჟღისა და სხვების) დაზიანებული კვირტების რაოდენობა 20%-ს აღწევდა. გვალვის თელავსა და ვაზისუბანში, სადაც ევენახები არ ირწყვება, შავი ბუდეშური საშუალოდ უძლებს, ხანგრძლივი გვალვების დროს იგი სხვა კახურ ჯიშებზე მეტად არ ზიანდება.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევნისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულება, მათი მექანიკური შევადგენლობა და აგრეთვე წყნის ქიმიური შემადგენლობა გარკვეულად მიკეიათავეს შავი ბუდეშურის სადესერტო ყურძნად გამოყენების მიზანშეწონილებაზე.

ჯიშის მექანიკური შევადგენლობის დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია თელავისა და ვაზისუბნის ნაკვეთების ყურძნის ანალიზის შედეგები.

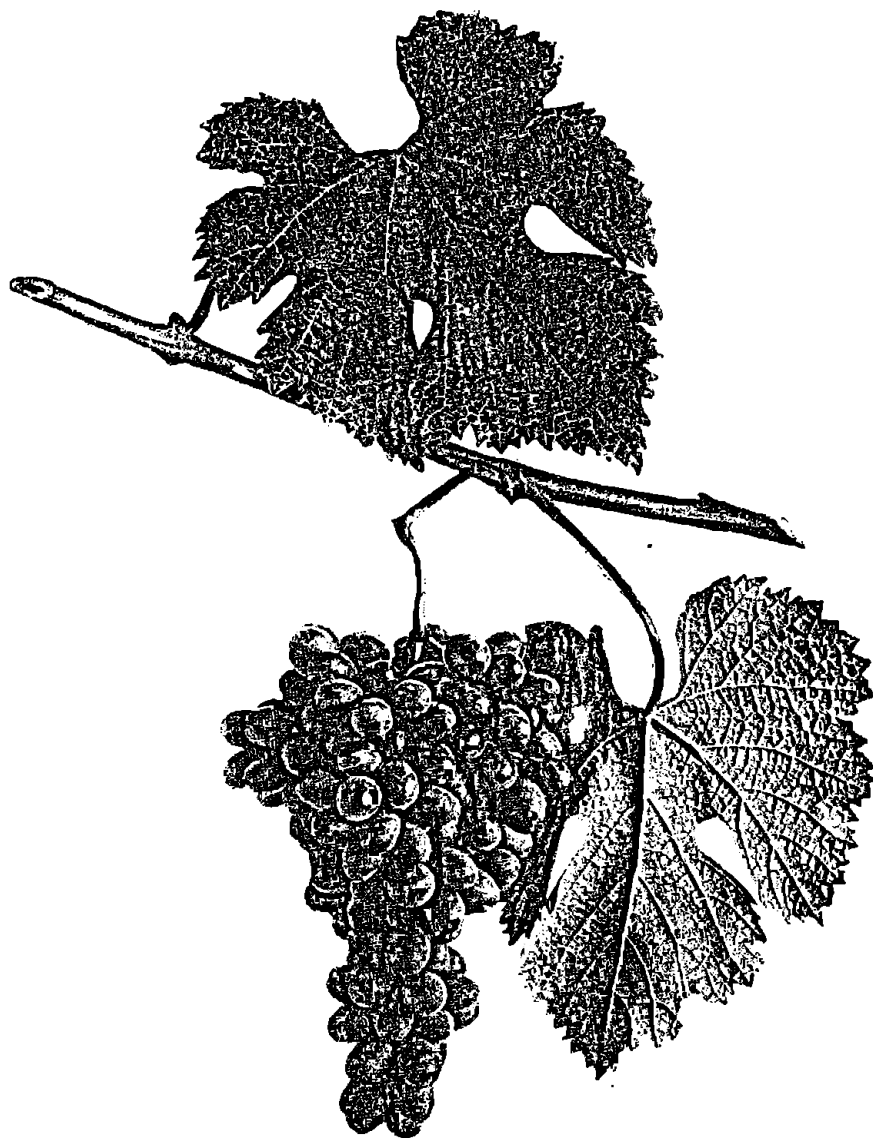
შავი ბუდეშურის ყურძნის მექანიკური ანალიზის შედეგები

ცხრილი 3

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავალი წელი	მარცვლების რიცხვი ერთ მხარ. რქებზე	მტევნების სან. წონა	მტევნის შემადგენელი ნაწილები %-ით			მთლიანი მოსავლიანობა	100 გრამში	მთლიანი მოსავლიანობა	
				ალბ. ტი	მარც.	კანი				
კახეთი, გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვაზისუბანი	5 წლის საშუალო	70,0	163,25	3,16	96,84	9,3	2,11	85,43	227,5	3,11
თელავის რაიონი, ს. კურდღელაური ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	1947	84,0	154,00	4,3	95,7	10,25	2,60	82,65	—	—



შავი ბუდეშური—Шави Будешური



წითელი ბუდეშური—Цитли Вудешური

ყურძნის წვენი ს ქიმიური შემადგენლობა. შავი ბუდეშური სასუფრე ვაზის სხვა ჯი-
შებთან შედარებით მაღალი შაქრიანობით ხასიათდება, ასეთი მაღალი შაქრიანობა, მეტადრე შაქრიანო-
ბის შეფარდება მკევიანობასთან, არ არის დამაკმაყოფილებელი წესიერი სუფრის ღვინის მისაღებად. შავი
ბუდეშურის მიერ შაქრის დაგროვების უნარიანობისა და ცალკეულ წლებში მისი ცვალებადობის ნა-
თელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია მრავალი წლის განმავლობაში რთელის დროს მისი შაქრიანობა-მკევიან-
ობის მაჩვენებლები (იხ. ცხრ. 4).

შავი ბუდეშურის წვენი შაქრიანობა-მკევიანობა რთელის დროს

ცხრილი 4

მკევიანობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	რთელის თარიღი	შაქარი % ₀ -% _{ში}	მკევიან- ობა % ₀ -% _{ში}	შენიშვნა
კახეთი					
მკევიანობის ინსტიტუტის საკოლოქციო	1940	15/IX	18,0	4,66	ს. ვახიშვანი
ნაკვეთი თელავსა და ვახისუბანში	1941	10/IX	17,0	4,74	" "
	1942	30/IX	16,16	6,43	" "
	1943	20/IX	17,2	5,5	ქ. თვლაძე
	1944	28/IX	16,1	6,8	" "
	1945	10/IX	18,8	4,68	
	1946	16/IX	18,5	5,15	
	1947	10/IX	17,5	5,2	
	1948	21/IX	17,0	4,0	

როგორც ცხრილიდან ჩანს, შავი ბუდეშურის შაქრიანობა მერყეობს 16%₀—18,5%₀-ს შორის, ხო-
ლო მკევიანობა 4%₀—დან 6,8%₀-მდე იცვლება.

შაქრის ეს რაოდენობა საცხობით საკმარისია სასუფრე ყურძნისათვის; ამ ჯიშების უმეტესი ნაწილის
შაქრიანობა საშუალოდ 15—17%₀-ს შეადგენს. საჭიროების შემთხვევაში შესაძლებელია რთელის რამდენ-
იმე დღით დაგვიანებით შაქრიანობის გადიდება, მაგრამ მას მოსდევს შაქრიანობის დაცემა, რაც უღადოდ
იმოქმედებს ყურძნის გემოვნებით თვისებებზე, ეს კი სადესერტო ყურძნისათვის მთავარია.

ყურძნის გამოყვანება და პროდუქციის დახასიათება. შავი ბუდეშურის ყურძენი იხ-
მარება ძირითადად ადგილობრივად. იგი უღადოდ მაღალხარისხოვანი სადესერტო ყურძენია. და მართლაც,
მისი მჭიმური ან ოდნავ შეკრული მტევნების ღამაში გარეგნული შეხედულება, მარცვლების ოვალური
ფორმა, მუქი ვარდისფერი შეფერვა და მისი მარცვლის ნაზი, პარმონიული გემო შავ ბუდეშურის კახეთის
სასუფრე ჯიშებში ბირველ ადგილზე აყენებს. მეტიც შეიძლება ითქვას, იგი გატოლებით უკეთესია და-
საელეთ ევროპის რიგ სასუფრე ყურძნის ჯიშებზე და მსოფლიო ასორტიმენტის მხოლოდ რამდენიმე ჯიშს
ჩამოუყარდება სამეურნეო ნიშან-თვისებათა კომპლექსის მიხედვით.

შავი ბუდეშური შემდეგი მაჩვენებლებით ხასიათდება:

1. მტევიანი. კარგად განვითარებული მტევიანი საშუალოზე დიდი ზომისაა. მისი სიგრძე უდრის 20 სმ-ს,
ხოლო განი — 12 სმ-ს. მტვენის სიმჭიმზე, ღამაში გარეგნული შეხედულება, მსხვილი მარცვლების სიჭარბე
საშუალოებთან შედარებით და წერილი მარცვლების უმნიშვნელო რაოდენობა შავ ბუდეშურს მიმზიდველ
ჯიშად ხდის.

2. მარცვლი. მარცვლების უმრავლესობა საშუალოზე მსხვილია, მარცვლის სიგრძე უდრის 1,75 სმ-ს,
ხოლო განი — 1,35 სმ-ს. მისი ფორმა ოვალურია, იშვიათად მოგრძო მარცვლებიც გვხვდება. საე-
სებით მწიფე მარცვლები მუქი ვარდისფერია. მარცვლების არათანაბარ სიმწიფეს ერთგვარი სიჭარბე შეაქვს
მტვენის მთლიან შეფერვაში, ხოლო თხელი ცვილისებრი ფიფქი ერთგვარ სინაზეს აძლევს მარცვლე-
ბის ფერს. კანი თხელი აქვს, იგი ადვილად არ შორდება რბილობს, რბილობი მკვრივი ან საშუალო
სიმკვრივისაა, მდნარი, წიპწა ადვილად ეცლება რბილობს. მარცვალში საშუალოდ 2 წიპწაა.

3. გემო. ბუდეშურის მარცვლებს მეტად სასიამოვნო და პარმონიული გემო აქვს. სადევუსტაციო
კომისიის სხდომებზე იგი მუდამ მაღალ შეფასებას იღებს და მომხმარებელთა ვიწრო წრეში დიდ მოწონე-
ბას იმსახურებს. წვენი შაქრიანობა მერყეობს 16%₀—19%₀-ს შორის, ხოლო მკევიანობა 4%₀—დან 7%₀—მდე
იცვლება.

4. არმატიო ნაწი და სასიამოვნო აქეს, იგი შვეთრად არაა გამოსახული, მაგრამ საკმარისია ჯიშის დახურულად გამოსაცნობად.

5. ტრანსპორტაბელობა. ტრანსპორტის ამტანობის შესაფასებლად გარდა გამოცდის შედეგად მიღებული უშუალო შედეგებისა, მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე იმას, თუ რამდენად სწულდება მარცვალი ყუნწს და რამდენად იტყლოტება იგი. ამის გასარკვევად მოგვყავს ცნობები ცალკეული წლების მიხედვით.

შავი ბუდეშურის მარცვლების წინააღმდეგობა მოწყვეტისა და გაჭყლეტის მიმართ (გრამობით)

№ რიცხვი	მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მოწყვეტის წინააღმდეგობა გრამობით	გაჭყლეტის წინააღმდეგობა გრამობით	№ რიცხვი	მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მოწყვეტის წინააღმდეგობა გრამობით	გაჭყლეტის წინააღმდეგობა გრამობით
1	კახეთი გურჯაანის რაიონი	1934	243	736	4	თელავის რაიონი	1941	104	864
2	ს. ვახუშტაძე	1939	277	890	5	ს. კურდღლაური	1942	180	765
3		1940	312	914					

1942 წელს ჩატარებული დაკვირვების მიხედვით მარცვლების წინააღმდეგობა მოწყვეტისა და ცალკეული მარცვლებისათვის მერყეობდა 120 გრამიდან 256 გრამამდე და საშუალოდ 50 ცალ მარცვლისათვის უდრიდა 180 გრამს, ხოლო გაჭყლეტის წინააღმდეგობა მერყეობდა 650 გრამიდან 945 გრამამდე და უდრიდა საშუალოდ 765 გრამს.

ყურძნის ტრანსპორტაბელობის დასადგენად 1938 წლის 23 სექტემბერს გადაგზავნილ იქნა 2 ყუთი შავი ბუდეშურის ყურძენი: პირველი 4,880 კგ წონისა, ხოლო მეორე 5,190 კგ წონისა ქ. კიროვბადაში მევენახეობის საცდელ სადგურზე. 27 სექტემბერს ყუთები მიიღეს კიროვბადაში. ერთი მათგანი გახსნეს იქვე და გაუკეთეს ანალიზი, მეორე კი უკანვე გადმოგზავნეს ქ. თელავში. თელავში ეს ყუთი მიიღეს 12 დღის შემდეგ, მიღებისთანავე გახსნეს და გაუკეთეს ანალიზი. შედეგები მოყვანილია ცხრილში.

შავი ბუდეშურის ყურძნის ტრანსპორტის ამტანობის გამოკვლევის შედეგები

	გაგზავნისა და მიღების ადგილი	გაგზავნის და მიღების თარიღი	ყუთის წონა კგ-ში	მოწყვეტის წინააღმდეგობა	გაჭყლეტის წინააღმდეგობა გრ-ში
1	ქ. თელავში გაგზავნის წინ	1938 23/IX	4,880	171,0	70,9
2	ქ. კიროვბადაში მიღების შემდეგ დანაკარგები	27/IX	4,710	136,0	563,0
		4 დღეში	170	35,0	146,0
3	ქ. თელავში გაგზავნის წინ	23/IX	5,190	171,0	70,9
4	ქ. თელავში დაბრუნების შემდეგ დანაკარგები	5/X	4,972,0	47	180
		12 დღეში	218,0	124	629

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, 12 დღის ტრანსპორტირების შემდეგ შეკეთრად შემცირდა მოწყვეტისა და გაჭყლეტის წინააღმდეგობა. ამდენად ბუდეშურის ყურძენი შორეული ტრანსპორტისათვის გამოუსადეგარად უნდა იქნეს მიჩნეული.

6. შენახვის უნარიანობა. მტევნები ადგილობრივი წესით (ჯავნებად სევე ან თოკზე ასხმული ან კიდევ ჩხების სახით აქროლი) საკმაოდ დიდხანს და კარგად ინახება. ამ წესით შავი ბუდეშურის ყურძენი თავისუფლად ინახებოდა მეორე წლის გაზაფხულამდე, ზოგიერთ წლებში მისამდეც კი. შავ ბუდეშურს შენახვის უნარიანობა უფრო მაღალი აღმოაჩნდა, ეიდრე ცნობილ სასუფრე ჯიშს შირაზულს (თავრიხს). თაროებზე დალაგებულმა და ისე შენახულმა შეემა ბუდეშურმა 44 დღის განმავლობაში დაკარგა წყლის აორთქლების გამო წონის 34,1%, ხოლო დამალი მარცვლების გამოცდის გამო — 17,1%, სულ

51,2⁰/₀, ამგვარადვე შენახულმა შირაზულმა 33 ღლის განმავლობაში დაკარგა წყლის აორთქლების გამო 33,5⁰/₀, ხოლო მარცვლების დაღობის გამო 19,7⁰/₀, სულ 53,2⁰/₀ ამის მიხედვით შავი ბუდეშური შენახვის შედარებით კარგ უნარიანად უნდა ვცნოთ.

7. ჯიშის საერთო შეფასება. შავი ბუდეშური პერსპექტული სასუფრე ყურძნის ჯიშია. თავისი საგემოვნო თვისებებითა და მტევნებისა და მარცვლების სიდიდით იგი უახლოვედგა კახეთში თალარების სახით გაშენებულ ჯიშს შირაზულს (თვერისხ). შირაზულს ის უპირატესობა აქვს, რომ უკეთ იტანს ტრანსპორტს და წვენიც უფრო მეტად შაქრიანი აქვს, სხვა მხრივ შავი ბუდეშური სჯობნის შირაზულს, ჩვეულებრივი წესით გაშენებული (ცალმხრივ შპალერზე) შავი ბუდეშური ვაცილებით მეტ მოსავალს იძლევა, შედარებით უფრო ადრე მწიფდება, მის მტევანს წერილობრივად არ ახასიათებს, უფრო მეტი წვენი აქვს და უფრო ნაკლები მავარი ნარჩენები (კლერტი, კანი, წიპწა). ყველა ამასთან შავი ბუდეშური უფრო სახალისო საჭმელია და მარცვლების სიღამძლეც ნაკლებად იცის.

შავი ბუდეშური გამოკიდლი იქნა აგრეთვე სუფრის ღვინის დასამზადებლად. არც კახური წესით და არც ევროპულად დაყენებული შავი ბუდეშურის ღვინო მაღალი დონისგან არ არის. ჰაჭაზე დაყენებული იგი სუსტად შეფერილი ვარდისფერია. არამატი სუსტად აქვს გამოსახული და ნაკლებმინარისიანი, მკირესხეულიანი, ორდინარული ღვინოა. გამოსადგეია კუბაისათვის ზემდგომხეულიანი კახური ტიპის ღვინოების გასაუმჯობესებლად ან მეორე ვადლების შემდეგ სარეალიზაციოდ. ღვინის ქიმიური ბუნების დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ანალიზის შედეგები.

შავი ბუდეშურის ღვინის ქიმიური შემადგენლობა

ღვინის დაყენების ადგილი და წესი	მოსავლის წელი	ჟურთი წონა	ალკოჰოლი მოც. %/°-ში	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი					
				საერთო სიმცავე	მკროლავი სიმცავე	ღვინის მცავე	ტანინი	გლიცერინი	
კახეთი									
თელავი, ევროპული წესი	1940	0,9927	8,9	5,03	0,54	1,05	0,17	4,25	3,21
თელავი, კახური წესი	1940	0,9942	8,1	4,42	0,43	1,0	1,0	5,01	3,41

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ბუდეშურის ღვინო ალკოჰოლსა და სიმცავეს მკირე რაოდენობით შეიცავს, მასთან, იგი მკირესხეულიანია. ამის გამო იგი არ გამოდგება დასაძველებლად ან ხანგრძლივად შესანახავად. იგი მოხმარებულ უნდა იქნას ახლობაში, მეორე ვადლებიდანვე.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

შავი ბუდეშური ნაკლებ გავრცელებული, მაგრამ პერსპექტული ჯიშია. იგი იძლევა მაღალი დონის მქონე სუფრის ყურძენს. ყურძენს ლამაზი გარეგნული შეხედულება და ნაზი და სასიამოვნო გემო აქვს.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: იგი საადრეოა, ყურძენი ადრე მწიფდება, ვაზი შედარებით კარგად უძლებს სოკოვან ავადმყოფობებს, მტევნებსა და მარცვლებს ლამაზი გარეგნული შეხედულება აქვს, მავარი ნარჩენები (კლერტი, კანი, წიპწა) მკირე რაოდენობით აქვს და ყურძენი კარგად ინახება.

ჯიშის უარყოფითი თვისებები შემდეგია: მოსავალი მხოლოდ საშუალო იცის, ყურძენი გადაზიდვას ცუდად იტანს, მარცვლები არათანაბრად მწიფდება. აღნიშნულ საკლოვანებათაგან პირველი შედარებით ადვილად შეიძლება გამოსწორებულ იქნეს ვენახის დროული და კარგი მოვლა-დამუშავებით და ჯიშისათვის შესაფერი გასვლისა და ფორმირების წესის შემოღებით. მეორე ნაკლი თანამედროვე პირობებში, ტრანსპორტირების გაუმჯობესებასა და საავიაციო ხაზების გაფართოებასთან დაკავშირებით თავიდანაა აცილებული. ყურძნის სინაზე, პირიქით, დადებით თვისებად უნდა ჩითვალოს, რადგან ტრანსპორტის ამტან ჯიშებს რბილობთან (ზოკთან) შეზრდილი სქელი კანი და მკერვი, საღეკო, ნაკლებ სასიამოვნო რბილობი აქვს. არათანაბარი სიმწიფე მარცვლებისა მკვეთრად არა აქვს გამოსახული შავ ბუდეშურს. ამასთან, კარგად მომწიფებულ მტევანში ცოტაოდენი კარგად მოუწყველი მარცვლების უფრო მეტი სიმცავე ხშირად სასიამოვნოც კი არის.

ყველა ამის გამო შავი ბუდეშური უდავოდ პერსპექტივიანი ვაზის ჯიშია. იგი გამოცდის გარდა შეიძლება დაინტერესოს წარმოებაშიც. მომავალში იგი გაშენდება დიდიმის საბჭოთა მეურნეობაში წარმოების პირობებში შესამოწმებლად და შესაფასებლად.

ამის პარალელურად ინსტიტუტის წარგაგებიდან ყოველწლიურად უნდა დამზადდეს საკვირტე მასალა თითოეული საცდელი ვენახების გასაშენებლად კახეთისა და ქართლის ძირითად რაიონებში. მიღებული შედეგების საფუძველზე შესაძლებელი იქნება ჯიშის უფრო ზუსტი დარაიონება აღმოსავლეთ საქართველოს პირობებისათვის.

ჯიში პერსპექტულია აგრეთვე დასავლეთ საქართველოსათვის და საბჭოთა კავშირის მევენახეობის სამხრეთ-აღმოსავლეთი რაიონებისათვის.

შ ა ვ ი ბ უ დ ე შ უ რ ი

Лист. Листья среднего (9—12) яруса крупных размеров (22×20). Очертание листовой пластинки в общем округлое, с незначительным колебанием, чаще в сторону овальной, нежели поперек-овальной формы. Поверхность листа обычно гладкая—признак, характерный для сорта. В большинстве случаев листья трехлопастные, реже встречаются пятилопастные, а еще реже почти цельные (листья). Угол оконечной лопасти, обычно, тупой. Листовая пластинка плоская, реже она имеет неопределенно-изогнутую форму.

Верхние вырезки средних размеров, реже они бывают мелкими. В большинстве случаев верхние вырезки бывают закрыты и имеют яйцевидную форму с округлым, реже односторонним дном. Очень редко встречаются также открытые лировидные вырезки с округлым дном.

Нижние вырезки обычно слабее выражены. Чаще всего они открытые, щелевидные, реже лировидные с узким устьем либо в виде входящего угла.

Черешковая выемка по форме слабо варьирует, обычно, черешковая выемка открытая, сводчатая либо квадратная с округлым дном, реже встречаются лировидные выемки с заостренным либо с округлым дном.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей, обычно, треугольные с острой вершиной, реже они бывают треугольные с закругленной вершиной. Краевые зубцы треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной либо односторонние выпуклые.

Опушение нижней поверхности листа слабое паутиновое с едва заметным редким щетинистым пушком.

Черешок листа голый, реже с едва заметным пушком. Длина черешка равна или несколько больше длины среднего нерва. Черешок окрашен в темно-виново-красный цвет с прозелелью. В большинстве случаев черешок образует с пластинкой листа прямой угол.

Цветок. Тип цветка нормальный, обоеполый. Тычинки прямостоячие. Количество тычинок в цветке пять, реже шесть. Отношение длины тычиночных нитей в высоте пестика составляет 1.25, реже это отношение достигает 1.50. Пестик правильной колбовидной формы с хорошо выраженным столбиком и рыльцем.

Гроздь. Грозди Шави будешури средних размеров. Длина гроздей в среднем варьирует от 14 до 22 см, а ширина от 8 мм до 13 см. За среднее можно принять гроздь размером 18×10 см. Форма грозди также варьирует. В большинстве случаев грозди имеют коническую форму, реже они ветвистые. Нередко конические грозди снабжены крыльями, которые достигают от одной трети до половины размера основной грозди. Обычно, грозди рыхлые либо они средней плотности. Осыпание и горошение ягод незначительное, в зависимости от метеорологических условий отдельных лет оно варьирует от 5 до 10%. Количество ягод в грозди варьирует от 100 до 200, в средней полноразмерной грозди весом в 515 гр крупных ягод сосчитано 100, а средних 85, всего на гроздь 185 ягод. Ножа грозди травянистая, а середины она деревенеет и окрашивается в цвет чубука. Длина ножки варьирует от 5 до 7 см, составляя в среднем 5,5—6 см. Длина ножки ягоды варьирует от 0,6 до 0,9 см. Подушечка узко-коническая, бородавчатая, реже она имеет широко-коническую форму.

Ягода. Обычно ягоды средних размеров, реже они бывают крупными. Длина ягод в среднем варьирует от 1,6 до 2,0 см, а ширина 1,25 до 1,65 см. За среднее можно принять ягоду размером 1,75×1,35 см. Форма ягод овальная, реже продолговатая. Обычно ягоды симметричные с наибольшей шириной посредине, конец ягоды закруглен. Цвет ягод темно-розовый, при перспревании почти черный. Кожица ягоды грубая, трудно отделяющаяся от мякоти. Мякоть плотная, распаивающаяся. Сок бесцветный, трудно выделяющийся. Восковой налет ягод довольно густой, хорошо выражен. Вкус—приятный, гармоничный, с достаточной свежестью. Сортовой аромат ягод достаточно выражен. Количество семян в ягоде варьирует

от 1 до 4. В крупных ягодах их по 2,5, в средних — 1,5, в общем на ягоду приходится около двух семян.

Семя. Тело семени продолговато-округлой формы. Окраска тела семени желто-бурая с красноватым оттенком, являясь оранжевого цвета. Длина семени равна 7 мм, при ширине 4 мм; длина клювика равна 2 мм. Халаза расположена в верхней части тела семени, она имеет овальную форму и вдавлена посредине. Валок вокруг халазы хорошо выражен. Ложбинка от халазы в верхней части тела семени довольно глубокая и широкая, а к клювику она узка, но хорошо выражена. Брюшная сторона семени выделаная; брюшные бороздки довольно глубокие, тянутся параллельно и сливаются в клювике. Дно бороздок оранжевого цвета. Клювик бороздчатый узкоовальной формы, усеченный.

Шави будущури (черный) местный, малораспространенный, перспективный сорт столового винограда. Дает лучшего качества десертный виноград местного значения, он характеризуется красивым внешним видом гроздей, ягод и нежным приятным вкусом.

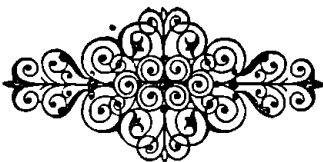
К положительным свойствам сорта относятся: сравнительно раннее (3 эпоха) созревание, относительно хорошая устойчивость против грибных болезней, красивый внешний вид гроздей и ягод, сравнительно хорошая лежкость при хранении и малый выход твердого остатка (гребня, кожица, семена).

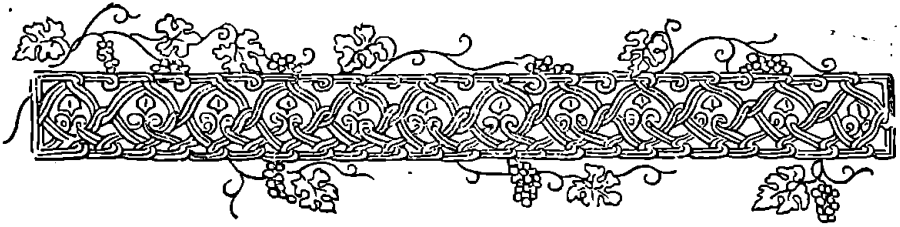
К недостаткам сорта можно отнести: его среднюю урожайность, недостаточную транспортабельность и неравномерное созревание ягод. Первый недостаток легко может быть устранен подбором подходящей формировки и применением передовой сортовой агротехники ухода за виноградником. Недостаточную транспортабельность сорта при современных способах транспортировки и развития авиотранспорта уже нельзя считать недостатком, так как толстая кожица и плотная малосочная мякоть транспортабельных сортов не может удовлетворить вкус большинства потребителей, в особенности при наличии рядом сочноягодных сортов. Третий недостаток — неравномерное созревание ягод в спелой грозди незначительно выражено.

Все вышесказанное дает нам основание считать Шави будущури перспективным сортом и рекомендовать его для введения в стандартный ассортимент винограда Кахетии и Карталинки. С текущего года Шави будущури уже разводится в Дагомском виноградном совхозе Самтреста для широкого испытания и оценки его в производственных условиях.

Параллельно весь привойный материал будет передаваться колхозам и совхозам Кахетии и Карталинки для испытания и подбора более подходящих районов для его дальнейшего распространения.

Шави будущури можно рекомендовать основным виноградным районам СССР для широкого испытания, в особенности для его северных районов.





სიმონასეული

სიმონასეული ნაკლებად გავრცელებული ადგილობრივი ვაზის ჯიშია, იძლევა კარგად შეფერილ სუფრის წითელ ღვინოს.

სიმონასეული არც მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და არც ადგილობრივ მევენახეთა შორის სიმონასეულის სხვა სახეწოდება ცნობილი არაა, თუ შედეგობაში არ მივიღებთ იმას, რომ მას გურჯაანის რაიონში შეცდომით თავკვერის ეძახიან (აკად. ს. ჩოლოყაშვილი, 1939 წ.).

ჯიშის ისტორია. სიმონასეული ადგილობრივი ვაზის ჯიშია, იგი წარმომდგარია კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის ადგილობრივი კვირიდან. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით იგი მეტად ახლოს დგას კახეთის ვაზის ჯიშებთან. მარცელის შავი შეფერვა და მისი მომრგვალო ან ოდნავ შეზნექილი ფორმა, ფოთლის ქვედა მხარის სუსტი შებუსუსება, მტევნებისა და მარცელების საშუალო ზომა და სხე., რაც სიმონასეულს ახასიათებს, საერთო დენახასიათებელი ნიშნებია კახური ვაზის ჯიშებისა. სიმონასეულის წარმოშობის დროის შესახებ ცნობები არ მოგვეპოვება, მაგრამ ზემოთაღნიშნული ძირითადი მორფოლოგიური ნიშნების მიხედვით იგი საკმაოდ ძველ ჯიშად უნდა მივიჩნიოთ.

ამჟამად, სიმონასეული კახეთის რაიონებშია გავრცელებული. უფრო ხშირად და უფრო მეტი რაოდენობით იგი გვხვდება გურჯაანისა და სიღნაღის რაიონებში. იგი ამ რაიონებში გვხვდება პატარა ნაკვეთებისა და აგრეთვე საწარმოო ექვანებში შინარევის სახით, კახეთის სხვა რაიონებში იგი უფრო იშვიათია. გვხვდება თითო-ორჯერ ძირითადი კოლმეურნეთა საკარმიდამო ნაკვეთებზე.

თელავის რაიონში სიმონასეული გვხვდება მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნაკვეთებზე, მცირე რაოდენობით (10—20 ძირი) მოიპოვება საქარის საცდელ სადგურშიც, ხოლო ბორჩალოში, რაჭა-ლეჩხუმსა და მესხეთში ათ-ათი ძირია დარგული ჯიშთა პირველადი გამოცდის ნაკვეთებზე.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე სოფ. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და პირველი ორი ჯერ კიდევ კარგად გაუშლელი ფოთოლაკითურთ შებუსუსებულია საშუალო სისქის აბლაბუდისებრი ბეწვებით, შეფერილია მორუხო-თეთრად და ვარდისფერი არშია აქვს ფოთოლაკების ირგვლივ და ფოთლების ყუნწების ვასწვრივ. მეორე იარუსის ფოთლები (3—4) ზემოთა მხრიდან კარგავს შებუსუსებას, მოკუთალო ფერი აქვთ და მოვარდისფრო იერი დაჰქარავს.

ერთწლიანი რქა. კარგად მოწეული ერთწლიანი რქები შემოდგომით, ყურძნის სრული დამწიფებისას, მონაცრისრა იერის მქონე მოწითალო-წაბლისფრად იფერება. მუხლთაშორისები საშუალო ზომისაა, ზოლები არაა გამოასახული. მუხლების ფერი არ განსხვავდება მუხლთაშორისების ფერისაგან.

ფოთოლი. შუა იარუსის (9—12) ფოთლები საშუალო ზომისაა (17,0—16,5 სმ). ფოთლის ფორმითა მომრგვალოა, მაგრამ ცოტაოდნად იხრება მოვალურა ფორმისაკენ. ფოთლები ჩვეულებრივ ხუთნაკვითიანია, იშვიათად სამნაკვითიან ფოთლებიც გვხვდება. მეორეული დანაკვეთა ფოთოლს არ ახასიათებს. შუა ნაკვეთის წვერი სწორკუთხიანია, ოღონდ იშვიათად მახვილკუთხიანიცაა. ფოთლის ზედაპირი გლუვია, ხანდახან ბადისებრ დანაკვეთილიცაა, ნაკვეთის ბოლოები ოდნავ ძირს დახრილია. ფოთლის შთავარი ძარღვები შებუსუსებულია თხელი ჯაგარისებრი ბუსუსით და ღია მწვანე ფერისაა, ხოლო ფუძესთან მოწითალო-ღვინისფერია.

ფოთლის ზედა ამონაკეთები უფრო ხშირად საშუალო სიღრმისაა, გვხვდება საშუალოზე ნაკლები სიღრმისა და საშუალოზე ღრმა ამონაკეთებიც. ამონაკეთების სიღრმის შესაბამისად ცვალებადია მათი ფორმაც. იგი იცვლება ღია ჩანგისებრიდან დახურულ ვიწრო ელიფსურთვლიან ამონაკეთამდე. უფრო ხშირად გვხვდება ჩანგისებრი ამონაკეთები, შევიწროებულყელიანი და მომრგვალოფუძიანი, ფუძე ხანდახან ცალკბილიანია. იშვიათად გვხვდება აგრეთვე დახურული ამონაკეთები სამკუთხედისებრი ან განიერი ელიფსური თვლით.

ქვედა ამონაკეთები ნაკლებ ღრმა და მკაფიოდ არაა გამოსახული, ხანდახან კი სულ არაა გამოსახული. ამონაკეთების ფორმა ჩანგისებრია, პარალელურგვერდებიანი და მომრგვალოფუძიანი; იშვიათად ნაპრალისებრი ფორმისაცაა.

ყუნწის ამონაკეთების ფორმა უმნიშვნელოდ ცვალებადობს. უფრო ხშირად ამონაკეთი ღია ჩანგისებრი ფორმისაა და წამხვილებულფუძიანი ან დახურულია ვიწრო ელიფსური ფორმის თვლით.

ფოთლის მთავარი ძარღვები გამოზნექილგვერდებიანი და მახვილწვერიანი სამკუთხედისებრი ფორმის მსხვილი კბილებით ბოლოვდება, ან კიდევ ზოგჯერ იმავე ფორმისაა, ოღონდ ცალგვერდგამოზნექილი კბილები აქვს. გვერდითი კბილები მახვილწვერიანი სამკუთხედისებრი ფორმისაა ან ხერხისკბილისებრი ცალგვერდგამოზნექილებია.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება აბლაბუდისებრია. მის ქვეშ მოფენილია თხელი ჯაგრისებრი ბუსუსი. ფოთლის შებუსუსება სუსტია და ბუსუსი ადვილად ეცლება მასზე თითის გასმით.

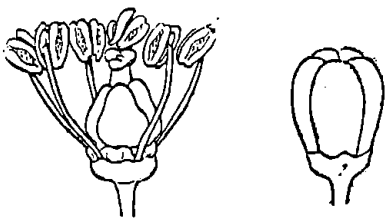
ფოთლის ყუნწი შუა ძარღვზე მოკლე ან იშვიათად მისი ტოლი. ყუნწი სუსტადაა შებუსუსებული და შეფერილია მოწითალო-ღვინისფრად.

ყვავილი. ყვავილი ორსქესიანია. ყვავილში ხშირად 6 მტკრიანაა, იშვიათად 5 ან 7. მტკრიანათა ძაფების სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან უდრის 1,0—1,25-ს, ბუტკოს ტული განვითარების გამო იშვიათად ეს შეფარდება აღწევს 1,50-საც. ბუტკო კოლბისმაგვარი ფორმისაა და კარგად განვითარებული ყელი და შედარებით მსხვილი ღინგი აქვს.

მტკეანე ი. სიმონასყელის მტკენები საშუალო ან საშუალოზე დიდი ზომისაა. მათი სიგრძე მერყეობს 14-დან 23 სმ-მდე, ხოლო განი — 5-დან 10 სმ-მდე. საშუალო მტკენის სიგრძე-სიგანე უდრის 18×19 სმ-ს. მტკეანს ძირითადად კონუსისებრი ან ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმა აქვს. მტკენები მხრიანია ჩვეულებრივ. ხშირად მხრები მტკენის ორივე მხარეზე ვითარდება და მტკეანს მტკენს ჯაგრის სახეს. მტკენები მეტწილად მკვრივია ან საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათად ძლიერ მკვრივი მტკენებიც გვხვდება. მტკეანში წვრილმარცვლიანობა შესამჩნევი არაა. მტკენების წონა ცვალებადობს 80-დან 400 გრ-მდე; საშუალოდ წონა უდრის 120—150 გრამს. მარცვლების რაოდენობა მტკეანში მერყეობს 60-დან 200-მდე, ხოლო საშუალოდ მტკეანში 100—120 მარცვლია. მტკენის ყუნწი მოკლეა: მისი სიგრძე 2,0—2,5 სმ-ს უდრის, იგი გაბეჭვებულია და ღია ყავისფერია. მარცვლის ყუნწი ღია მწვანეა, სიგრძე 4—6 მმ აქვს. მარცვლის საჯღოში ბალიში ჩვეულებრივ ვიწრო კონუსისებრი, ხოლო იშვიათად განიერკონუსისებრი ფორმისაა.

მარცვალი. მარცვლები საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე მერყეობს 1,2-დან 1,5 სმ-მდე, ხოლო განი—1,3-დან 1,5 სმ-მდე. საშუალო მარცვლის ზომა 1,3×1,35 სმ-ია, მარცვალი ძირითადად მომრგვალო ფორმისაა, მაგრამ გვხვდება შეზნექილი ფორმის მარცვლებიც ქართლური თავგერის მსგავსად. მარცვალი შუაში განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული ან გაბრტყელებული აქვს. მარცვალი მუქი იისფერია, თითქმის შავი. მარცვლის კანი უხეშია, საკმაოდ მკვრივი. ხორცი საკმაოდ მკვრივია და წვნიანი. გემო უბრალო, სასიამოვნო, თავისებური სუსტად გამოსახული ჯიშური არომატია. მარცვალი დაფარულია სქელი ცვილისებრი ფიფქით. მარცვლები მკიდროდა მიმაგრებული ყუნწზე. წიპების რაოდენობა მარცვალი იცვლება ერთიდან ოთხამდე, საშუალოდ მარცვალზე 2,2 წიპა მოდის.

წიპა. წიპის სხეული მოვალაურო-მომრგვალოა, ფერით მოყვითალო ყავისფერია. წიპის სხეულის სიგრძე ნისკარტიანად უდრის 6 მმ-ს, ხოლო განი—3—4 მმ-ს. ნისკარტის სიგრძე 1,5—2,0 მმ-ს უდრის. ქალაძე წიპის სხეულის შუაშია მოთავსებული. იგი ფორმით მომრგვალოა, სხეულიდან კარგად არის გამოყოფილი და ოდნავ ზევით არის წამოწეული, ხოლო შუაში ოდნავ ჩანსეჭილია. ღარტაფები



სურ. 9. სიმონასყელის ყვავილი.

ქლაძიდან ნისკარტისაქენ და ქლაძიდან სხეულის ზედა ნაწილისაქენ მკვეთრად არ არის გამოსახული, ლარტაფები ვიწრო და არაღრმაა, განსაკუთრებით ნისკარტის მიმართულებით. წიპწის მუცლის მხარე ოდნავ ქედანია, ზოგიერთი წიპწისა კი თითქმის ბრტყელი. ლარები მუცლის მხარეზე კარგადაა გამოსახული, საკმაოდ ღრმაა, მიემართება ერთმანეთის პარალელურად და იკარგება ნისკარტის არეში. ლარების ფუძე ნარინჯის ფერია. ნისკარტი ფუძესთან დამკვეპებულია, ალმაცერადაა გადაკვეთილი და მონარინჯისფერია.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებულია საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მეცენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენაზში სოფ. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან.

ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 145 დღიდან 160 დღემდე და საშუალოდ 11 წლის მანძილზე შეადგენს 155 დღეს. შესაბამისად სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობისა, აქტიურ ტემპერატურების ჯამიც ცვალებადობს 2,848 გრადუსიდან 3,327 გრადუსამდე, საშუალოდ კი 11 წლის მანძილზე იგი შეადგენს 3,127,6 გრადუსს. უფრო ფართო მასშტაბით ცვალებადობს სავეგეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზები. მათი ცვალებადობის გასაცნობად ქვემოთ მოყვანილია ფენოდაკვირვების შედეგები 1938 წლიდან 1948 წლამდე (ამის ჩათვლით).

სიმონასელის სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობა

მეცენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	დაკვირვების წელი	სავეგეტაციო პერიოდის ფაზების დადგომის ვადები				სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დღე-ღამე	ჯამ. აქტიური ტემპერატურა
		კვირტის გაშლა	ყვავილობა	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე		
კახეთი მეცენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენაზი	1938	23/4	8/6	17/8	20/9	150	3,165,7
	1939	20/4	3/6	15 8	15/9	148	3,009,5
	1940	13/4	8/6	20/8	20/9	160	3,260,0
	1941	4/4	30/6	8/8	10/9	159	3,245,7
	1942	24/4	12/6	22 8	30,9	159	3,337,1
კახეთი მეცენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენაზი	ს.შ. 5 წ.	17/4	12/6	16/8	19/9	155	3,208,8
	1943	24/4	12/6	22 8	30/9	159	3,141,4
	1944	24/4	8 6	30 8	25/9	154	3,086,5
	1945	2-5	14/6	23/8	25/9	146	2,964,3
	1946	18/4	9/6	21/8	10/9	145	2,842,9
	1947	1/4	4/8	15 8	15/9	168	3,134,5
	1948	24/4	6/8	14/8	23/9	152	3,153,8
	ს.შ. 6 წ.	20/4	8/8	20/8	21/8	154	3,046,5

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, სიმონასელის სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დიდადაა დამოკიდებული ვეგეტაციის დადგომის თარიღისაგან. რაც უფრო გვიან იწყება სავეგეტაციო პერიოდი, მით უფრო მოკლეა სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა და, პირიქით, რაც უფრო ადრე იწყება ვაზის ვეგეტაცია, მით უფრო ხანგრძლივია მისი სავეგეტაციო პერიოდი. მაგალითად, ყველაზე ნაადრევი კვირტის გაშლა აღნიშნულია 1947 წლის პირველ აპრილს. ამ წელს სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა უდრდა 168 დღეს. ყველაზე ნაგვიანები კვირტის გაშლა აღნიშნულია 1945 წლის



სიმონასელი — Симонасели

2 მაისს. ამ წელს სავეტეცაიო პერიოდის ხანგრძლიობა უდრიდა 146 დღეს. კვირტის გაშლის თითქმის ერთ თვეზე მეტით დაგვიანებამ სრული სიმწიფის დაღვამა მხოლოდ 10 დღით გადაწია, ხოლო სავეტეცაიო პერიოდის ხანგრძლიობა 22 დღით შემოკლა.

აღსანიშნავია სრული დამწიფების თარიღის ევალუბაღობა წლების განმავლობაში. იგი 15 სექტემბერიდან 1 ოქტომბრამდე მერყეობს. თერთმეტი წლის მანძილზე იგი საშუალოდ 20 სექტემბერს დაღვა. სიმწიფის ამ ვადის მიხედვით სიმონასეული უნდა მიეკუთვნოს სიმწიფის შესამე პერიოდის ვაზის ჯიშთა ჯგუფს.

სიმონასეულის ერთწლიანი ნაზარდი ყურძნის სრული დამწიფების დროისათვის თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას და კარგად გახვეებული ხედება ზამთრის დასვენების პერიოდს. საერთოდ კახეთის ჰაერის პირობებში ყურძნის სრული სიმწიფე და ერთწლიანი ნაზარდის (რქების) სიმწიფე 120—130 სმ სიგრძეზე, რის შემდეგ ჩვეულებრივად ეაზს წვეროები ეტრება, საესებით ემთხვევა ერთმანეთს. აქედან, ზემომოყვანილი მონაცემების გათვალისწინებით, ის დასკვნა შეიძლება გამოვიტანოთ, რომ სიმონასეულის ერთწლიანი ნაზარდი თავისუფლად მოასწრებს მომწიფებას იმ რაიონებშიც, სადაც სავეტეცაიო პერიოდი უფრო ხანმოკლეა, მაგალითად, ქართლსა და მესხეთში. მართლაც, მესხეთის საცდელ ნაკვეთებზე, მაგალითად, სხვილისა და კლდეში სიმონასეულის როგორც მტევენები, ისე რქები თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას.

სიმონასეულის ვაზებს საშუალოზე ღონიერი ზრდა ახასიათებს. ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე, ზრდა-განვითარების თანაბარ ეკოლოგიურ პირობებში, სხვა ჯიშებთან შედარებით მისი ზრდა საშუალოზე ღონიერად არის შეფასებული, სარებროდუქციო ნაკვეთზედაც იგი საშუალოზე უფრო ღონიერად იზრდება.

აგრ. ზაქ. სიბაშვილის ცნობით, სიმონასეული სიღნაღის რაიონში ძლიერად იზრდება. ასევე კარგად იზრდება სიმონასეული მესხეთშიც, სხვილისა და კლდის საცდელ ნაკვეთებზე.

მოსაველი იან რაბა. სიმონასეული ადრე გვაძლმეს პირველ და აგრეთვე სრულ მოსავალს. მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე წარმოებული დაკვირვებით მოსავალს სიმონასეული იძლევა დარგვიდან შესამე წელს, ხოლო 4—5 წლიდან უკვე სრულ მოსავალს გვაძლევს.

სიმონასეულმა საშუალოზე მაღალი მოსავალი იცის უმთავრესად სიღნაღისა და გურჯაანის რაიონებში. ამ რაიონებში, აგრ. სიბაშვილისა და უფ. მეც. მუშაქ ლოლაძის დაკვირვებით, სიმონასეული უხე მოსავალს იძლევა. თელავში, ჩვენი დაკვირვებით, როგორც საკოლექციო, ისე სარებროდუქციო ნაკვეთზე სიმონასეული საშუალო მოსავალს გვაძლევს. ეს აიხსნება იმით, რომ თელავში სიმონასეული დიდ (3 მ²) კვების არეზეა გაშენებული მაშინ, როდესაც კარდანახსა და გურჯაანში იგი 2,0 მ² და უფრო ნაკლებ კვების არეზეა გაშენებული. საერთოდ, სიმონასეულს მოსავლიანობის კარგი მაჩვენებლები აქვს. მაგალითად, მსხმოიარობის კოეფიციენტი 0,73-დან 1,26-მდე მერყეობს და საშუალოდ 1,0 უდრის, მტევენის საშუალო წონა დიდად არ მერყეობს, საშუალოდ იგი უდრის 140—160 გრამს, ცალკეული სრულად განვითარებული მტევენების წონა თავისუფლად 350—400 გრამს აღწევს. ამ მონაცემების მიხედვით საშუალო მოსავალი ინსტიტუტის ნაკვეთებზე შეადგენს 50—60 ცენტნერს. ფაქტიური მოსავალი სარებროდუქციო ნაკვეთზე ძირზე მერყეობს 650 გრამიდან 2,600 გრამამდე, ხოლო საშუალოდ ძირზე უდრის 1,600 გრამს, რაც ჰექტარზე გადაყვანილი შეადგენს 52,8 ცენტნერს. სიმონასეულის მსხმოიარობის უფრო დეტალურად გასაცნობად მოგვყავს ინსტიტუტის საცდელ ნაკვეთზე წარმოებული დაკვირვებებისა და აღრიცხვის შედეგები.

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	მოხალისი წელი	მსხმოიარე რქების რაოდენობა %/ც-ით			მტევენების რაოდენობა მსხმოიარე რქებზე	მტევენის რაოდენობა 1 რქაზე	მტევენის საშუალო წონა	ერთი რქის მოსავლა გრ-ში	რქების რაოდენობა 1 ჰექტარზე	მთლიანი მოსავალი ცენტნერზე
		ერთ-მტევენი	ორ-მტევენი	სულ						
კახეთი, მევენახეობის ინსტიტუტი	1941	38,88	24,45	63,33	1,39	0,83	204,0	179,52	30,000	53,85
საკოლექციო ნაკვეთი	1943	48,85	11,37	60,23	1,20	0,73	218,0	159,14	29,400	46,8
სარებროდუქციო ნაკვეთი	1943	70,66	6,68	77,34	1,03	0,80	220,0	176,0	24,700	43,47

მოყვანილ ცხრილს რომ დაუეკვირდეთ, დაინახაეთ, რომ მსხმოიარობის კოეფიციენტი ანუ მტევნების რაოდენობა საშუალოდ ერთ რქაზე შედარებით ნაკლებ მერყეობს, სახელდობრ, 0,73-დან 0,88-მდე.

ასევე მცირე ფარგლებში 204-დან 220 გრამამდე მერყეობს მტევნის საშუალო წონა. სამაგიეროდ ძლიერ მერყეობს მსხმოიარე რქების რაოდენობა. მაგალითად, სრულიად მოუსხმელი რქების რაოდენობა მერყეობს 22%-დან 40%-მდე, ხოლო მოსხმული რქებისა შესაბამისად 60,23%-დან 77,34 პროცენტამდე. აღსანიშნავია მოსხმულ რქებში ერთ და ორმტევნიანი რქების რაოდენობის ცვალებადობა: ერთმტევნიანი რქების რაოდენობა მერყეობს 39%-დან 71%-მდე, ხოლო ორმტევნიანი რქებისა—7%-დან 24 პროცენტამდე. მსხმოიარე რქების ასეთი ღიდი მერყეობა დამოკიდებული უნდა იყოს ძირითადად თვით ფაზების დატვირთვის ხარისხზე. პირველ შემთხვევაში, როცა ჰექტარზე 30,000 რქაა შენარჩუნებული, ანუ ერთ ძირზე 9 რქა, ერთმტევნიანი რქების რაოდენობა უდრის 39%-ს, ხოლო ორმტევნიანებისა—24%-ს. მეორე შემთხვევაში, როცა ერთ ძირზე მოდის 8,8 რქა, ანუ 29,400 რქა ჰექტარზე, ერთმტევნიანი რქები შეადგენენ 49%-ს, ხოლო ორმტევნიანი რქები—11%-ს. მესამე შემთხვევაში, როცა ერთ ვაზზე საშუალოდ 7,5 რქამდის მოდის, ანუ 24,700 რქა ერთ ჰექტარზე, ერთმტევნიანი რქების რაოდენობა იზრდება 71%-მდე, ხოლო ორმტევნიანი რქების რაოდენობა მცირდება 7 პროცენტამდე. ამრიგად, დატვირთვის შემცირებასთან დაკავშირებით ღიდიც ერთმტევნიანი რქების რაოდენობა, რა თქმა უნდა, ორმტევნიანი რქების შემცირების ხარჯზე. დატვირთვის სიძლიერესთან დაკავშირებით იცვლება აგრეთვე უნაყოფო და ნაყოფიანი რქების პროცენტული შეფარდება, ერთ შემთხვევაში, დატვირთვის გადიდებასთან დაკავშირებით ოდნავ იზრდება მსხმოიარე რქების პროცენტი, ხოლო მეორე შემთხვევაში, დატვირთვის შემცირების გამო, მსხმოიარე რქების პროცენტი ღიდიც. ეს გარემოება აიხსნება იმით, რომ დატვირთვის სიდიდე არაა შეფარდებული კვების არესთან და ყველა მოყვანილ შემთხვევაში ვაზები დაუტვირთავია. თუმცა დატვირთვის გადიდებასთან დაკავშირებით მოსავალი ღიდიც, მაგრამ იგი მიიწვევს აღწევს სასურველ ღონეს და მერყეობს 43 ცენტნერიდან 54 ცენტნერამდე ჰექტარზე, რადგან დატვირთვა კვების არესთან შეფარდებით არაა სრული და ნორმალური დატვირთვის მხოლოდ 60%-ს შეადგენს. ძირითადად ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ შემცირებულ კვების არეზე (დაახლოებით 2,0 მ² როცა ვაზი იხვლება საშუალოდ 10 კვირტზე და გვაძლევს საშუალოდ 50000 რქას ერთ ჰექტარზე), სიმონასეული გაცილებით მეტ მოსავალს—70—80 ცენტნერს—იძლევა ჰექტარზე.

აქედან ის დასკვნა გამოდინარყოფს, რომ სიმონასეულის მოსავლიანობის გასაზიარებლად საჭიროა ჯიშისათვის შესაფერის კვების არის და ფორმირების წესის დადგენა. დღემდე ჯიში გამოყლილია მხოლოდ ორი კვების არეზე და ცალმხრივი და ორმხრივი შალერის წესით ფორმირების გამო. როგორც ზემოთაუც იყო აღნიშნული, სიმონასეული უფრო მეტ მოსავალს იძლევა 2,15 მ² კვების არეზე, ვიდრე 3 მ²-ზე. რქის სივრცის შესაბამისად ცალკეული რქების მოსავლიანობის შესწავლამ არ გვიჩვენა კანონზომიერი მატება მტევნებისა რქის ფუძიდან მოშორებულ რქებზე. როგორც ჩანს, სიმონასეული კარგად ეგუება როგორც გრძელ, ისე მოკლე გასხვლას. შესწავლიდან გამოირკვა აგრეთვე, რომ უნაყოფო ელვორტების მეტი რაოდენობა (27%-მდე) მოდის ნეკებზე და ღიდი კვების არეზე მოკლედ გასხვულ ვაზებზე.

ამასთან დაკავშირებით სიმონასეულის მოსავლიანობის გასაზიარებლად საჭიროა დაისახოს შემდეგი ავტორტეკნიკური ღონისძიებანი:

1. სიმონასეულისათვის შესაფერად უნდა იქნეს მიჩნეული 1,5 X 1,5 მეტრიანი კვების არე. ახალი საკოლმეურნო ვენახები ამ კვების არეზე უნდა იქნეს გაშენებული.
 2. კვების არის შესაბამისად ვაზს უნდა მიეცეს ცალმხრივი შალერის ფორმა ან ცალმხრივი მოკლე კორდონი.
 3. ვაზების გასხვლა უნდა წარმოებდეს ცალკეული ვაზების ძალ-ღონის მიხედვით. საშუალოდ ვაზზე უნდა იქნეს დატოვებული 2—3 კვირტიანი ნეკი და 6—8 კვირტიანი საკეებელი იმ ვარაუდით, რომ ჰექტარზე საშუალოდ 40000—45000 კვირტი და მეტიც მოვიდეს.
 4. მოსავლიანობის მუდმივობისა და მიზიდული ღონის შენარჩუნების მიზნით საჭიროა ვენახებში ორგანული და მინერალური სასუქების მორიგეობით სისტემატურად შეტანა.
- საკოვან აეადმყოფობათა და ზამთრის ყინვების აღმკვეთი ღონისძიებები. სიმონასეული საკმაოდ კარგად უძლებს ყოველანაირ ავადმყოფობებს. მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექტორი და სარეპროდუქტორი ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით მილიდუმსა და ნაცარს იგი საშუალოდ უკეთ უძლებს. ამასთან, იგი მილიდუმს უკეთ უძლებს, ვიდრე ნაცარს. სხვა ავადმყოფობებისა და მავნებლების-

საგან სამეურნეო მნიშვნელობის დაავადება ან დაზიანება თელავში წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით არ ყოფილა შენიშნული.

ზამთრის ყინვებს სიმონასეული კარგად უძლებს. 1935 და 1940 წლის ყინვიან ზამთარში, როცა ტემპერატურის აბსოლუტური მინიმუმი დაეცა 1936 წელს მინუს 16,5°-მდე, ხოლო 1940 წელს მინუს 17 გრადუსამდე, სიმონასეულის ვახუბი თითქმის არ დაზიანებულა და შემდეგ წელს ნორმალური მოსავალი მოგვცა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევნისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულებისა, მათი მექანიკური შემადგენლობისა და წენის ქიმიური შემადგენლობის მიხედვით სიმონასეული უდავოდ საღვინე ვახის ჯიშია. მართლაც, წარმოებაში ძირითადად მისი გამოყენება ამ მიმართულებით შეიძლება.

ქვემოთ მოყვანილია სიმონასეულის მტევნისა და მარცვლების მექანიკური შემადგენლობის მაჩვენებლები.

სიმონასეულის მექანიკური ანალიზის მონაცემები

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მისაღწის წელი	საანალიზო მტევნის ს.შ. წონა	მარცვლების რაოდენობა მტევანში	მტევნის შემადგენლობა %/ო-ით ყურძნის საერთო წონიდან					100 მარცვლის წონა	100 წიპის წონა
				მარცვლები	კლურები	კანი	წიპა	რბილობი და წენი		
კახეთი, მევენახეობის ინსტიტუტი, საკლემპეო ვენახი, კ. თელავი	1940	233,5	198	დიდი მტევანი					114,0	3,2
				96,54	4,46	5,74	5,90	83,84		
				საშუალო მტევანი						
	95,99	4,01	5,74	5,96	84,29					
1941	250	240	პატარა მტევანი					105,0	3,36	
			96,51	3,49	10,48	6,49	79,54			

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ლაბორატორიულ პირობებში წვენის გამოსავალი მერყეობს 76%-იდან 84%-მდე, ხოლო მავარი ნაშთის რაოდენობა 16% -დან 24% -მდე. ნახევრად საწარმოო პირობებში წვენის გამოსავალი მერყეობს 12% -დან 15% -მდე, ხოლო ჰაქისა—25% -დან 28% -მდე.

ყურძნის წვენის ქიმიური შემადგენლობა, სიმონასეულის ყურძნის წვენი საღვინე ჯიშისათვის დამახასიათებელი კარგი მაჩვენებლებით ხასიათდება. როგორც შეჭრისა და მკვანიანობის რაოდენობა, ისე მათი შეფარდება ერთი ერთთან, საქმარისა მისგან ხარისხოვანი ღვინის მისაღებად.

ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების მიხედვით შეჭრიანობა-მკვანიანობის ცვალებადობის საილუსტრაციოდ ქვემოთ მოყვანილია ჩატარებული ანალიზების შედეგები. ამ მონაცემების მიხედვით სიმონასეულის შეჭრიანობა მერყეობს 18% -იდან 22,0% -მდე, ხოლო მკვანიანობა—7% -იდან 11,0% -მდე.

ცალკეული წლების მიხედვით ყურძნის წვენის შეჭრიანობა და მკვანიანობა შემდეგ ფარგლებში მერყეობდა.

სიმონასეულის შაქრიანობა-მევიანობის მაჩვენებლები

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების ადგილი	მოსავლის წელი	თარიღი ანალიზისა	შაქრიანობა %/%-ში	მევიანობა %/%-ში	შენიშვნა	
კახეთი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი, ქ. თელავი	1939	15/IX	21,5	7,20		
	1940	25/IX	22,0	7,79		
	1941	15/IX	19,2	7,72		
	1942	20/IX	20,25	8,15		
	1943	5/X	18,2	8,96		
	1944	22/IX	21,36	10,2		
	1945					
	1946	11/IX	19,4	11,0		
	1947					
	1948	21/IX	18,1	7,91		

ცხრილიდან ჩანს, რომ სიმონასეული საკმაოდ დიდი რაოდენობით აგროეებს შაქარს და შედარებით მაღალ მევიანობას ინარჩუნებს. რთელის ვადის გადაწევით შესაძლებელია შაქრიანობის უფრო მეტად გაზრდა მევიანობის შეუმცირებლად.

მოყვანილი მონაცემები საფუძველს გვაძლევს სიმონასეული ხარისხოვნ ჯიშთა წყებას მივაკუთვნოთ.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. სიმონასეულის ყურძენი ძირითადად მშრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლად იხმარება. მისი ნაკლებად გავრცელების გამო, ჩვეულებრივ, იგი საფერავთან ერთად იწურება, მაგრამ იშვიათად მისგან ცალკეც მზადდება ღვინო. მევენახეობის ინსტიტუტი ელის მიზნით მისგან ცალკე ამზადებს ღვინოს. სუფთოდ დაყენებული სიმონასეულის ღვინო კარგი ღირსებისაა. მას ინტენსიური შეფერვა, საშუალო სხეული, ჰარმონიული გემო და თავისებური ჯიშური არომატი აქვს. სადგეუსტაციო კომისიების სხდომებზე სიმონასეულის ღვინომ კარგი შეფასება მიიღო და მიჩნეულ იქნა კარგი ხარისხის სუფრის ღვინოდ. 1931 წელს ევროპული წესით დამზადებული სიმონასეულის ღვინო წარდგენილ იქნა რაიონულ სასოფლო-გამოფენაზე ქ. გურჯაანში, სადაც მან ექსპერტების კომისიის მიერ მაღალი შეფასება მიიღო. სიმონასეულის ღვინის საგემოვნო თვისებების დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტთან არსებული სადგეუსტაციო კომისიის სხდომის ოქმებიდან.

ამონაწერი სადგეუსტაციო კომისიის სხდომის ოქმებიდან

ღვინის დამზადების ადგილი	მოსავლის წელი	სხდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლექტიკური დახასიათება
კახეთი, მევენახეობის ინსტიტუტის სარეპროდუქციო ნაკვეთი, ქ. თელავი.	1937	15/XII 1937	6,8	კარგად დაწმენილი, ინტენსივად შეფერილი, საშუალოსხეულიანი, პარპინიული, სასიამოვნო ღვინო.
"	1940	25/XII 1940	7,5	მუქი, ინტენსივი შეფერვა, სრული, ნახი პარპინიული ღვინო, კაბერნეს არომატით. მარიოსთვანი ღვინო.
"	1941	10/I 1942	6,4	კარგად დაწმენილი, ძლიერ შეფერილი, მცოფუსხეულიანი, სასიამოვნო ღვინო.

როგორც სადგენსტაციო კომისიის დახასიათებიდან ირკვევა, სიმონასეულს ძლიერი შეფერვა, საშუალო სხეული, ჰარმონიული გემა და თავისებური ჯიშური არომატი აქვს. თავისი ღირსებით იგი სჯობნის, საფერავისა და მისი ვარიაციების გარდა, კახეთის ყველა დანარჩენ წითელ ჯიშს. სიმონასეული მისი ძლიერი შეფერვის გამო, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სხვა წითელი ჯიშების შესაფერად და გასაუმჯობესებლად. იგი გამოსადეგია აგრეთვე კუბაჟში საფერავთან, ზოგჯერ მისი ზედმეტი სხეულიანობის შესამცირებლად. სხვა ტიპის ღვინის დასამზადებლად სიმონასეული გამოკლდით არ არის. სიმონასეულის ღვინის ქიმიური ბუნების დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია მისი ღვინის ქიმიური შემადგენლობის მაჩვენებლები.

სიმონასეულის ღვინის ქიმიური ანალიზის შედეგი

მთავალი წელი	კუთრი წონა	აუკონსოლი მოცულობის %/წლ.	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი										
			შპტაქ. ტი	ნაბი	ნატიონ ტენია- შინა	საბოლო შეწილა- შინა	შქრლა- ვი შვავა	ღვინის მგავა	შპარი	გლუცო- რინი	ტანი	არამქო- ლავი მგავა	
1940	0,9068	9,9	26,18	2,94	6,0	6,04	0,69	2,6	1,1	3,24	2,94	5,18	
1941	0,9991	12,3	36,22	—	—	7,39	0,60	—	—	—	—	6,74	

ზემომოყვანილი როგორც ორგანოლექტიკური, ისე ქიმიური მაჩვენებლები ადასტურებს სიმონასეულის ვარგისობას ხარისხიანი წითელი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. სხვა ტიპის ღვინისათვის სიმონასეული ნაკლებ გამოსადეგია, ასევე ნაკლებ გამოსადეგია იგი სადენსტრა კურძნად.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

სიმონასეული ადგილობრივი, ნაკლებ გავრცელებული, მაგრამ პერსპექტიული ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა კარგი ღირსების წითელ სუფრის ღვინოს, რომელსაც ინტენსიური შეფერვა, თავისებური ჯიშური არომატი და სასიამოვნო ჰარმონიული გემა აქვს. ჯიშში გამოსადეგია თავისებური თვისების მქონე ღვინის დასაყენებლად და აგრეთვე როგორც კარგი საკუბაჟე მასალა დიდსხეულიანი წითელი ღვინოების შესარბილებლად და ზოგიერთი წითელი ღვინის შეფერვის გასაძლიერებლად.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: ღვინის კარგი ხარისხი, შედარებით კარგი გამძლეობა სოკოვანი ავად- მყოფობებისა და ცუდი მეტეოროლოგიური პირობებისა.

ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: შედარებით მცირე მოსავლიანობა და მხოლოდ სუფრის ღვინისათვის ვარგისობა.

კახურ წითელ ჯიშებს შორის საფერავის შემდეგ მას ღვინის ხარისხით პირველი ადგილი უჭირავს. ჯიშში პერსპექტივანია ქართლისა და კახეთის ზოგიერთი რაიონისათვის, სადაც საფერავი კარგ შედეგებს ვერ იძლევა.

ჯიშში რეკომენდებული უნდა იქნეს ახალი თავისებური ჯიშური ღვინის დასამზადებლად და აგრეთვე როგორც კარგი საკუბაჟე მასალა სხვა ღვინოებისათვის შეფერვისა და სიმსუბუქის მისაღებად. ამისათვის საჭიროა ჯიშში ფართოდ გამოიყენოს ქართლში და კახეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში მოსავლიანობისა და ღვინის ხარისხის დასადგენად და შემდეგ ფართოდ დაინერგოს წარმოებაში.

СИМОНАСЕУЛИ

Лист. Вполне развитые листья средних размеров (17,0 × 16,5 см). Листовая пластинка округлая с незначительным варьированием чаще в сторону овальной, нежели поперек — овальной формы. Число основных долей пять, очень редко встречаются и трехлопастные листья. Вторичные доли отсутствуют. Угол осянечной лопасти прямой, реже острый. Поверхность листа гладкая, реже сетчато-морщинистая. Пластинка листа плоская, реже воронковидная с несколько опушенным внешним краем. Глав-

ные первые опушены слабой щетинкой и окрашены в светло-зеленый либо у основания — в винно-красный цвет.

Верхние вырезки в большинстве случаев средней глубины, реже встречаются менее и более глубокие вырезки. Форма вырезок варьирует от открытых лановидных до закрытых с узко-эллиптическим просветом. Чаще всего вырезки лановидные с сужившим устьем и округлым, реже однозубчатым дном. Встречаются также закрытые вырезки с треугольным либо широко-эллиптическим просветом.

Нижние вырезки менее глубокие и менее развиты, иногда они совершенно отсутствуют. Форма вырезок лановидная с округлым дном и почти параллельными сторонами либо она щелевидная.

Черешковая выемка по форме несзначительно варьирует. В большинстве случаев она открытая, лановидная, с заостренным дном, реже она закрытая с узко-эллиптическим просветом.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей круглые, выдающиеся, по форме треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже односторонне выпуклые с острой вершиной, красивые зубцы треугольные с острой вершиной либо лановидные, односторонне выпуклые.

Опушение нижней поверхности листа слабое, паутинистое, с примесью негустого цветнистого пушка. В целом опушение слабое, легко стирающееся пальцем.

Черешок короче длины срединного нерва листа, реже равен ему. Опушение черешка слабое, окраска интенсивная винно-красная.

Цветок. Цветки нормального строения, обоеполые. Тычинки прямостоящие. Число тычинок в цветке шесть, реже 5 или 7. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,0—1,25, реже при недоразвитии пестика, это отношение достигает 1,5. Пестик правильной, колебидной формы с хорошо развитым столбиком и довольно крупным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних и вышесредних размеров. Длина гроздей варьирует от 14 до 23 см, ширина от 5 до 10 см. Размер средней грозди равен 18×8 см. Основная форма грозди коническая и цилиндро-коническая. Обычно грозди лопастые, причем лопасти развиваются по обе стороны грозди и придают ей крестообразный вид. В большинстве случаев грозди плотные и средние по плотности, реже встречаются и очень плотные грозди. Осыпание и горошение в грозди не наблюдаются. Вес гроздей варьирует от 80 до 400 г., средний вес равен 120—160 г. Количество ягод в грозди варьирует от 60 до 200, а в среднем составляет 100—120. Ножка грозди короткая в среднем, 2,0—2,5 см длиной, деревянистая, светло-коричневого цвета. Ножка ягоды светло-зеленая, длиной 4—6 мм. Подушечка гладкая, узко-конической, реже широко-конической формы.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,2 до 1,5 см, ширина 1,2 до 1,5 см. Размер средней ягоды равен $1,3 \times 1,3$ см. Основная форма ягод округлая, реже сплюснутая. Наибольшая ширина ягод лежит посредине, копец ягоды округлен, реже притуплен. Окраска ягод темносиняя, почти черная. Кожица ягоды грубая, довольно прочная. Мякоть средние плотная, распаивающаяся. Вкус ягод приятный, простой. Сортвой аромат ягод слабо выражен. Восковой палет на ягодах обильный.

Прочность прикрепления ягод к ножке достаточная. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, в среднем на ягоду приходится около 2,2 семени.

Семя. Тело семени округло-продолговатой формы. Окраска тела семени желто-коричневая. Длина тела семени с клювиком равна 6 мм, ширина 3—4 мм. Длина клювика равна 1,5—2 мм. Халазы лежат посредине тела семени, по форме она округлая, хорошо отграничена от тела семени и несколько выступает над ней, посредине она выпукла во внутрь. Ложбинки от халазы в клювике и к верхней части тела семени не резко выражены, они узкие и неглубокие, в особенности первая. Брюшная сторона тела семени несколько килеватая, хотя у некоторых семян она плоская. Бороздки по обе стороны семенного шва хорошо развиты, они довольно глубокие, тянутся параллельно и теряются в клювике. Дно бороздок окрашено в оранжевый цвет. Клювик у основания бороздчатый косоченый, и окрашен в оранжево-желтый цвет.

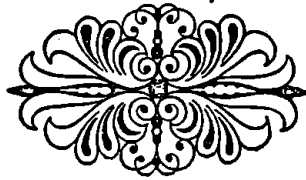
Симонасеули — местный — малораспространенный, перспективный сорт красных вин Кахетии. Вино Симонасеули хорошего качества. Оно интенсивно окрашено, аромат особый, сортовой. Вкус приятный, гармоничный. Сорт распространен в Сигпакском и Гурджаанском районах Кахетии единичными кустами, реже в виде отдельных малых участков. Около 160 кустов имеются в г. Телави на коллендионном и репродукционном участках Института виноградарства.

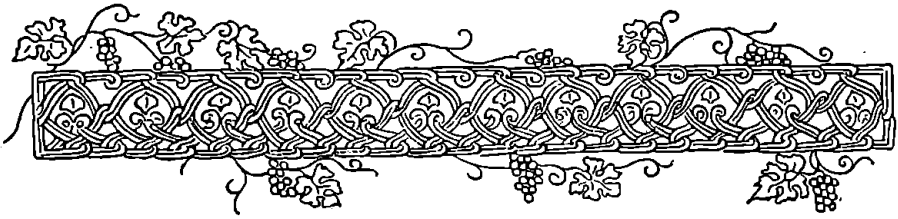
К положительным свойствам сорта относятся хорошее качество вина и сравнительно хорошая устойчивость к грибным болезням и неблагоприятным метеорологическим условиям года.

К недостаткам сорта относятся его сравнительно невысокая урожайность и ограниченность его применения в основном на сухое столовое вино.

Среди кахетипских красных сортов винограда по качеству вина Симонасеули является лучшим после Сапсрави. Его можно использовать для приготовления своеобразного качественного красного вина, а также для купажа с другими сортами красных вин. Симонасеули может усилить окраску слабоокрашенных вин и смягчить вкус тяжелых экстрактивных вин некоторых районов Кахетии.

Сорт перспективный, но недостаточно изучен в различных условиях Кахетии. После широкого испытания на урожайность и качество продукции его можно рекомендовать для юго-восточной части Карталинки и для некоторых районов Кахетии, где Сапсрави по ряду причин не удается—не дает качественного вина, а в остальных районах Кахетии—в качестве дополнительного сорта на небольших площадях.





ბ უ მ რ ა

ბუერა ნაკლებ გავრცელებული ადგილობრივი ვაზის ჯიშია, იძლევა სუფრის თეთრ ლეინოს და ადგილობრივი მოხმარების სადესერტო ყურძენს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის ბუერას შემდეგი დამატებითი სახელწოდებებია ცნობილი: კახეთში—ბუერა, საჩურჩხლე, ბუერო და ბუერო ვაზი, სახლევარგარეთ Bouerra vaz (ბუერა-ვაზი) (ეილა და ვერმორელის ამპელოგრაფიის მიხედვით).

ჯიშის ისტორია. ბუერა-ვაზი ადგილობრივი ვაზის ჯიშია, იგი წარმოშობილია კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის ალაზნის კერაში. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით მეტად ახლო დგას კახური ვაზის ჯიშებთან, მეტიც შეიძლება ითქვას, იგი პირდაპირი წარმომადგენელია ამ ჯგუფის ვაზებისა. ბუერას წარმოშობის პირვანდელი ადგილისა და დროის დადგენა მეტად გაძელებულია სამეურნეო ისტორიის XIII საუკუნეზე ადრინდელი ძეგლების უქონლობის გამო. ყველა ამის გამო იძულებული ვართ დავკაყოფილდეთ მისი შეფარდებითი სიძველის დადგენით.

პირველად ბუერა მოხსენებულია აგრ. გვეესკისა და შარკრის ნაშრომში 1886 წელს, მცდარად „ბურეაზის“ სახელწოდებით. შემდეგ იგი სწორი სახელწოდებით მოხსენებულია აგრ. ფირალოვისა და შავერდოვის ნაშრომში. არც ერთ ამ ავტორს ჯიშში ამპელოგრაფიულად არ აღუწერია. ამ ნაშრომებში ბუერა მხოლოდ მოკლედ და დახასიათებული სხვა ჯიშებთან ერთად, როგორც სალინელ უფარკისი, მაგრამ მოსავლიანი ვაზის ჯიშში, რომლისაგან სუსტი, წყალწყავალი და არასურნელოვანი ლეინო დგება.

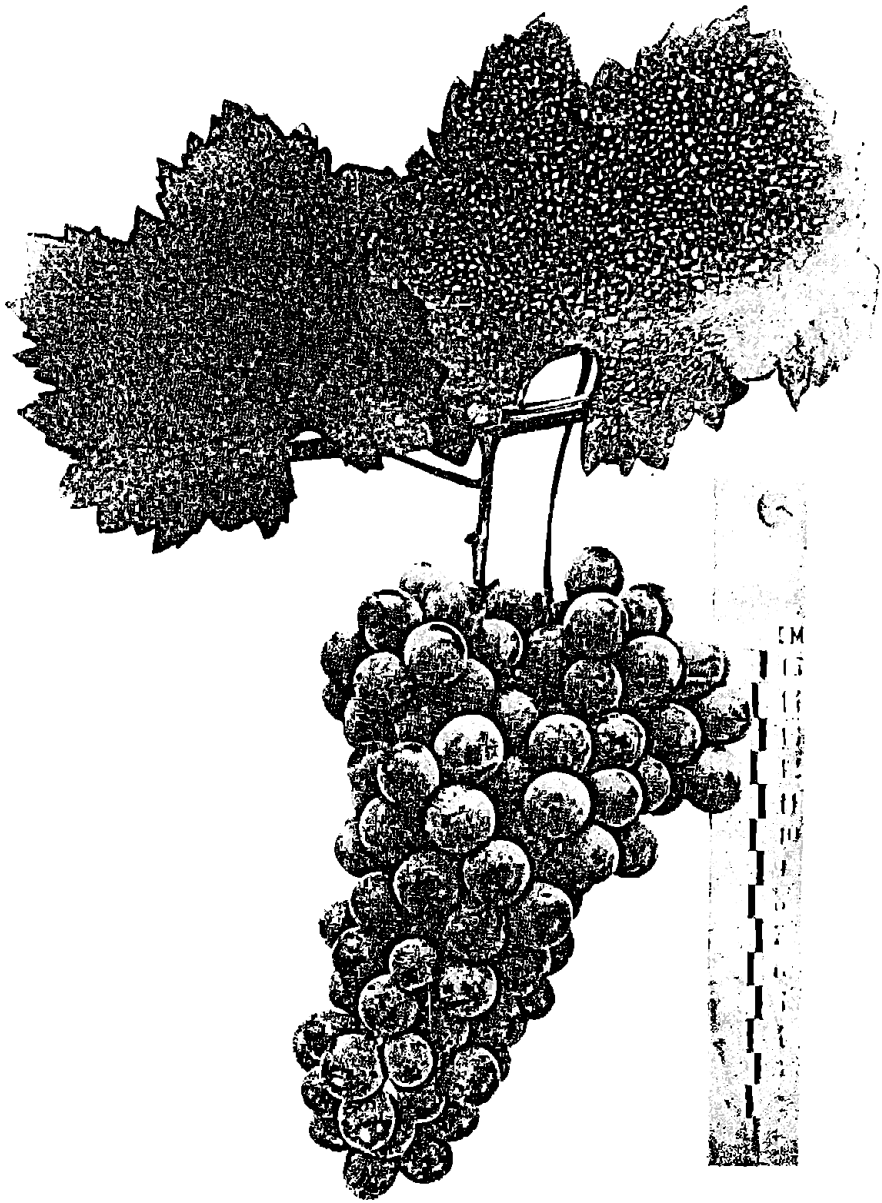
ამ გარემოებას ჩვენთვის ორგვარი მნიშვნელობა აქვს. პირველი ისაა, რომ ბუერა ვაზი მეცხრამეტა საუკუნეზე უფრო ადრეც საქაოლ ცნობილი ჯიშში ყოფილა და მეორეც ის, რომ ნამდვილი და სრული სახელწოდება ჯიშისა ყოფილა ბუერა-ვაზი და არა ბუერო და მისთანანი.

ამ სახელწოდების შერქმევით ადგილობრივი მევენახეების მიერ აღნიშნულია ჯიშის ბიოლოგიური თავისებურება. მისი თვისება გაიფარჩხოს, გაიბუროს ყლორტების განზე გაზრდით და ქვემოთ დაშვებითა რომ ჯიშს ასეთი თვისება ნამდვილად ახასიათებს, დასტურდება იქიდანაც, რომ მეზობელ აზერბაიჯანელ მევენახეებსაც კი შეუნიშნავთ ეს თვისება და მოყვანილი აქვთ ჯიშის ზოგადი დახასიათებისას (ი. პრინცი).

ამის საფუძველზე ბუერა უდავოდ ადგილობრივი წარმოშობის ვაზის ჯიშია, ხოლო წარმოშობის დროის მიხედვით საშუალო სიძველის ვაზის ჯიშში უნდა იყოს.

ძველად, სოკოვან ავადმყოფობათა და ფილოქტერის გავრცელებამდე, აღმოსავლეთ საქართველოში ბუერას საქაოლ დიდი ფართობი ექირა. მაგრამ შემდგომ, რადგანაც შედარებით სუსტად უძლებს ფილოქტერასა და ნაწილობრივად აგრეთვე სოკოვან ავადმყოფობებს, მან ახალ ევენახეებში ადგილი დაუთმო უფრო გამძლე ვაზის ჯიშებს. ამჟამად ჯიშში ძირითადად გავრცელებულია კახეთში, ბოლნის-მარნეულის რაიონში, ქართლსა და საინგილოში.

1940 წლის ვაზების პასპორტიზაციისა და მთლიანი აღწერის მასალების მიხედვით ბუერა ძირითადად აღმოსავლეთ საქართველოშია გავრცელებული. ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში მოცემულია ცნობები ბუერას განლაგების შესახებ აღმოსავლეთ საქართველოს ადმინისტრაციულ რაიონებში.



ბურა—Буря

ბუერას ფართობების განლაგება აღმოსავლეთ საქართველოს რაიონებში

№№ რიგ.	ადმინისტრაციული რაიონების დასახელება	ფართობი ჰექტ-ში	№№ რიგ.	ადმინისტრაციული რაიონების დასახელება	ფართობი ჰექტ-ში
ა. კახეთი			გ. ბოლნის-მარნეული		
1	გურჯაანის რაიონი	1,53	1	ბოლნისის რაიონი	157,28
2	თელავის რაიონი	0,20	2	მარნეულის რაიონი	1,50
3	საკარგულოს რაიონი	0,62	3	გარდაბნის რაიონი	4,65
ს უ ლ		2,35	ს უ ლ		162,63
ბ. ქართლი			ს უ ლ აღმოსავლეთ საქართველოში		
1	თბილისის რაიონი	6,68			
2	თეთრწყაროს რაიონი	30,34			
ს უ ლ		30,42			

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ბუერას ფართობები არათანაბრადაა განაწილებული აღმოსავლეთ საქართველოს რაიონებს შორის; იგი მხოლოდ ბოლნისისა და თეთრი წყაროს რაიონებშია ფართოდ გავრცელებული. კახეთში, ახალი მასალების მიხედვით, მას 16 ჰექტარი, ხოლო დანარჩენ რაიონებში მცირე, ზოგან უმნიშვნელო ფართობი უჭირავს.

საქართველოს საზღვრებს გარეთ ბუერა გავრცელებულია აზერბაიჯანში, უმთავრესად აქსტაფისა კახისა და კიროვაბადის რაიონებში. ათიოდე ეაზიზ რაოდენობით ბუერა გვხვდება სამბკოთა კავშირის მევენახეობის თითქმის ყველა რაიონში, ძირითადად საკოლექციო ნაკვეთებზე.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიში აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე სოფ. ეაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და ჯერ კიდევ გაუშლილი სამი ფოთლით შეუბუსუსებელია ორივე მხრიდან სუსტად, მორუხო-მწვანე ფერისაა და სუსტი ვარდისფერი არშია აქვს ფოთოლაკების ირგვლივ. მეორე იარუსის ფოთლები თითქმის შიშველია, მომწვანო-ყვითელი ფერისაა და მოღვინისფრო იერი ახლავს.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქა შემოდგომაზე წაბლისფერი ხდება და მოყვითალო იერი აქვს, თანაც, მუხლთაშორისების გასწვრივ მორუხო ფიფქის გაყალბების გამო, მონაკისფრო იერი ახლავს. მუხლთაშორისები 10—12 სმ სიგრძისაა. მუხლები კარგადაა გამოსახული. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ სუსტადაა გამოსახული.

ფოთოლი. შუა იარუსის (9—12) ფოთლები საშუალოზე დიდია ზომით (18×17,5 სანტიმეტრი). ფოთლის ფორმითა და ზოლიანობითაა ფორმისაა, ოდნავ გადახრილი ოვალურისაა. ჩვეულებრივ ფოთოლი სანაკეთიანია, იშვიათად იუთნაკეთიანებიც გვხვდება. საერთოდ ფოთლის ნაკეთები მკაფიოდ არაა გამოსახული, რის გამოც იგი მთლიანად, დაუნაკეთავის შთაბეჭდილებას ტოვებს. ფოთლის ზედაპირი გლუვია. ეს ნიშანი ჯიშისათვის დამახასიათებელია. ამასთან ერთად, ფოთლის ფორმითა თხელია, ნაზი და აღეილად ზინდება მეტანიკური შეხებისაგან. ხშირად ფოთლის ზედაპირი სწორია, იშვიათად სხვადასხვაგვარად არის მიხრილი, ფოთლის მთავარი ძარღვები შეუბუსუსებელია თხელი ჯაგრისებრი ბუსუსით და ფუძის სიახლოვეს ხშირად მოწითალო-ღვინისფერია.

ზედა ამონაკეთების სიღრმე ფოთლის დანაკეთულობის შესაბამისად საგრძნობლად მერყეობს. უფრო ხშირად ამონაკეთები ზეზეურია, იშვიათად საშუალო სიღრმისაა. დანაკეთულობის სიღრმის შესაბამისად იცვლება აგრეთვე ამონაკეთების ფორმაც—ღია, ოდნავ შესამწვევიდან—საკმაოდ ღრმა, დახურული, 12. დ. ტაბიძე.

კვერცხისმაგვარ თვლიან ამონაკეთამდე. უფრო ხშირად გვხვდება ღია, ნაპრალისებრი ფორმისა და ელიფსისებრად დახრილი ამონაკეთები. უფრო იშვიათად გვხვდება ღია, მრგვალფუძიანი ჩანგისებრი ფორმის ამონაკეთები.

ქვედა ამონაკეთები, როგორც წესი, ნაკლებ ღრმა და სუსტადაა გამოსახული. ხშირად ისინი ზეზუურია და ნაპრალისებრი ფორმა აქვთ. ძალიან იშვიათად გვხვდება ვიწროყელიანი და მრგვალფუძიანი ჩანგისებრი ფორმის ამონაკეთებიც.

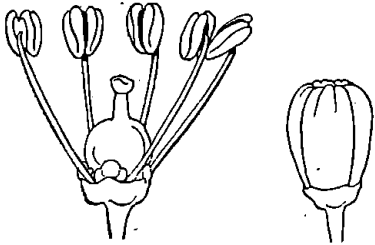
ყუნწის ამონაკეთის ფორმა შედარებით ნაკლებ ცვალებადობს. უფრო ხშირად გვხვდება მრგვალფუძიანი ჩანგისა და თალისმაგვარი ფორმის ამონაკეთები, იშვიათად შვილდისმაგვარი ფორმის ამონაკეთებიც გვხვდება.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ბოლოვდება გამოზნეკილგვერდებიანი და მახვილწვერიანი სამკუთხედიანი-მაგვარი კბილებით ან მახვილფუძიანი სამკუთხედიისებრი ფორმის კბილებით. ძალიან იშვიათად და ისიც შუა ნაკეთზე გუმბათისებრი ფორმის კბილებიც გვხვდება. გვერდითი კბილები ხერხისკბილისებრია და ცალმხრივ ან ორმხრივ გამოზნეკილგვერდებიანი.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსება საგრძნობლად ცვალებადია. ვახზე ეხედებით როგორც ოდნავ ჯაგრისებრად შებუსებულ, ისე თითქმის სრულიად შიშველ და აგრეთვე სქელი ჯაგრისებრი ბუსუსით დაფარულ ფოთლებს. ასეთია ძირითადად ქვედა იარუსის ფოთლები. უფრო ხშირად ფოთლები შიშველია, თხელი ჯაგრისებრი ბუსუსებია შუა იარუსის ფოთლებზე და სქელი ჯაგრისებრი ბუსუსები—ქვედა იარუსის ფოთლებზე.

ფოთლის ყუნწი შიშველია, მისი სიგრძე ხშირად ფოთლის შუა ძარღვის სიგრძეს უდრის ან ოდნავ მასზე მოკლეა. ყუნწის შეფერვა მოლენისფერო-წითელია, მაგრამ არათანაბარი, იშვიათად იგი ღია მწვანეცაა.

ყვავილი. ყვავილი ორსქესიანია, ნორმალური აგებულებისა. მტერიანები სწორმდგომია. ყვავილში ხუთი-ექვსი მტერიანაა. მტერიანაზა ძაფების სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან შეადგენს 1,5—1,75-ს, იშვიათად 2,0-საც აღწევს. ნასკი მსხვილია, ბუტკო მომრგვალო, თითქმის ბურთისმაგვარი, ვიწროყელიანი და კარგად შესამჩნევ დინჯიანი. ბუტკოს თითქმის ბურთისმაგვარი ფორმა დამახასიათებელია ჯიშისათვის.



სურ. 10. ზურას ყვავილი.

მტეენი. მტეენები საკმაოდ დიდია, მათი სიგრძე მერყეობს 15-დან 24 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი—8-დან 14 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტეენის სიგრძე-სიგანე უდრის 18×10 სანტიმეტრს. მტეენების ძირითადი ფორმა ცილინდრულ-კონუსისებრია, იშვიათად კონუსისებრი ფორმის მტეენებიც გვხვდება.

მტეენი აღნაგობით საშუალო სიმკვრივისა და მკერივია. ძალიან იშვიათად გვხვდება მეჩხერი მტეენებიც. მტეენებს წერილმარცვლიანობა არ ახასიათებს, ან წერილი მარცვლები

უმნიშვნელო რაოდენობითაა. მტეენების წონა მერყეობს საშუალოდ 160 გრამიდან 500 გრამამდე. მტეენის საშუალო წონა უდრის 200 გრამს. მტეენის ყუნწი ბალახისებრია, შუა ადგილიდან ფუძისკენ რგი ხვედება და იღებს რქის შეფერვას. ყუნწის სიგრძე მერყეობს 3 სანტიმეტრიდან 6,5 სანტიმეტრამდე, ხოლო საშუალოდ 4,5 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, სიგრძე აქვს 0,5-დან 0,8 სანტიმეტრამდე. მარცვლის საჯდომი ზალიში გლუვია ან ოდნავ ხორკლებიანი, ფორმით კონუსისებრი ან განიე-კონუსისებრია.

მარცვლი. მარცვლები მსხვილი და საშუალოზე მსხვილი ზომისაა. მარცვლის სიგრძე მერყეობს საშუალოდ 1,6-დან 2,0 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი—1,5 სანტიმეტრიდან 1,8 სანტიმეტრამდე. მსხვილი მარცვლების ზომა უდრის 2,24×1,92 სანტიმეტრს. მარცვლის ფორმა ოვალურია, წელში განიერი, ბოლო მომრგვალებული აქვს. იშვიათად აგრეთვე მრგვალი ფორმის მარცვლებიც გვხვდება. მარცვლები, მოწინაწარ-ყვიითელი ფერისაა. კანი თხელი აქვს და ადვილად შორდება რბილობს. რბილობი ოდნავ მკერივია, მდნარი. მარცვლები ტკბილია, ჩვეულებრივია ოდნავ მომჟეოვ მარცვლებიც. მარცვლები მკედრდადა მიმაგრებული მარცვალზე. წიპების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს ერთიდან ოთხამდე, საშუალოდ მარცვალზე მოდის 1,85 წიპა.

წიპწა. წიპწის სხეული მოგრძო-მოშრვალო ფორმისა და თანდათან ვიწროვდება ნისკარტისაკენ. წიპწის სიგრძე ნისკარტთან ერთად შეადგენს 8 მმ-ს, განი კი 5 მმ-ს. ნისკარტის სიგრძე უდრის 3 მმ-ს. წიპწა მორუხო-ყვითელი ფერისაა, ხოლო ნისკარტისაკენ მონარინჯისფერია. ქალაბა სხეულის შუაგულში მდებარეობს, ფორმით მოშრვალოა, შუაში შეზნექილი. ღარტაფი ქალაბიდან სხეულის ზედა ნაწილისაკენ ღრმა და ვიწროა. წიპწის მუცლის მხარე ქედიანია. ღარები მუცლის მხარეზე საკმაოდ ღრმა და მიემართება უთიფერთპარალელურად ნისკარტისაკენ და მასთან მიახლოებისას ქრება. ღარების ძირი ნარინჯისფერია. ნისკარტი ვიწრო კონუსისებრი ფორმისაა, წვერი გადაკვეთილი აქვს.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვება სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებულია მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე ს. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ თელავიდან.

კურდღელაურის ეკოლოგიურ პირობებში სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა, ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად, მერყეობს 138 დღიდან 164 დღემდე. შესაბამისად ცვალებადია აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც (2,804 გრადუსიდან 3,222 გრადუსამდე). საშუალოდ 11 წლის მანძილზე სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა უდრიდა 149 დღეს, ხოლო აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი 3,013 გრადუსს.

ცალკეული ფაზების ცვალებადობის საილუსტრაციოდ ქვემოთ მოყვანილია ცნობები ბუერას სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობის შესახებ.

ბუერას სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობა თელავში

წელი	მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის თარიღები					სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი	ნალექი	
			კვირტის გაშლის	ვარდობის	სიმწიფის	სრული სიმწიფე	სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა			საბუერა დუქი	ავეგეტაციო პერიოდში
			დასაწყისი							საბუერა	ავეგეტაციო პერიოდში
I	კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავის მახლობლად.	1938	24/IV	10/VI	13/VIII	15/X	144	3,058.0	7.1	431.0	
		1939	20/IV	2/VI	10/VIII	12/IX	145	2,952.8	65.5	513.0	
		1940	14/IV	9/VI	15/VIII	13/IX	152	3,115.0	1.6	59.0	
		1941	4/IV	28/VI	17/VIII	15/IX	164	3,370.4	43.2	450.7	
		1942	25/IV	13/VI	16/VIII	20/IX	149	3,182.5	144.4	638.5	
	საშუალო .	—	17/IV	6/VI	14/VIII	15/IX	151	3,157.7	62.4	523.8	
I	კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავის მახლობლად.	1943	26/IV	12/VI	16/VIII	25/IX	152	3,042.2	117.4	479.6	
		1944	25/IV	7/VI	22/VIII	20/IX	148	2,941.8	69.0	396.1	
		1945	2/IV	15/VI	17/VIII	15/X	139	2,801.8	46.5	317.1	
		1946	20/IV	9/VI	31/VIII	20/IX	153	3,043.8	0.7	554.0	
		1947	2/IV	4/VI	10/VIII	30/IX	150	2,823.2	37.4	45.5	
		1948	26/IV	7/VI	10/VIII	15/IX	142	2,948.6	134.2	523.4	
	საშუალო .	—	21/IV	8/VI	17/VIII	15/IX	147	2,944.4	67.8	460.1	

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ყველაზე მეტად საწყისი ფაზა — კვირტის გაშლის დასაწყისი — ცვალებადობს. მისი ცვალებადობის შესაბამისად სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობაც იცვლება. შედარებით ნაკლებ იცვლება სრული სიმწიფის ფაზა. იგი უმეტეს შემთხვევაში 10-სა და 20 სექტემბრის ფარგლებში მერყეობს და საშუალოდ 15 სექტემბერს დეკება. ამის მიხედვით ბუერა მიეკუთვნება სიმწიფის მეორე პერიოდის ვაზის ჯიშს. ცხადია, რაკი კახეთის პირობებში 15 სექტემბრიდან იწყება რაველი და იგი თითქმის ერთ თვეს გრძელდება, ამ წლის მანძილზე შესაძლებელია, თუ ხელსაყრელი ამინდები იქნება, ბუერას ვადამწიფება და მისგან ხარისხიანი ღვინის დაშაღდება.

კახეთის ჰაერის პირობებში ბუერას ერთწლიანი რქები ყურძნის სრული სიმწიფის მოვენტრისათვის თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას და ზამთრის ყინვებს საკმაოდ ვახვევებული ხდება. კარგად მწიფდება ბუერას რქები ქართლშიაც — ასურეთში, მესხეთში, ე. ი. იქ, სადაც სავეგეტაციო პერიოდი შედარებით ხანმოკლეა. თელავშიაც ცალკეული წლების მანძილზე იგი მომწიფდა 138 და 143 დღის განმავლობაში 2,800 — 2,968 გრადუსი აქტიურ ტემპერატურათა ჯამის დროს. ყოველივე ეს საფუძველს ვაძლევს ვიფიქროთ, რომ ბუერას რქების მომწიფება ხელს არ შეუშლის ჯიშის უფრო ჩრდილო და მაღალრეობიან რაიონებში გაერთელებას.

ბუერამ საშუალოზე ღონიერი ზრდა იცის. ვაზისუბნისა და თელავის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით ბუერას ზრდის ღონე, თანაბარ ეკოლოგიურ პირობებში, კახეთის საწარმოო ვაზის ჯიშებთან შედარებით, საშუალოზე მაღალია. ასევე საკმაოდ ძლიერად იზრდება იგი მარნეულის რაიონში, ხოლო აზერბაიჯანში—აქსტაფაში—მას ღონიერი ზრდა ახასიათებს.

მოსავლიანობა. ბუერა პირველსა და სრულ მოსავალს ადრე იძლევა. კახეთში, ნიადაგის სინო-ცივისა და ნამყენების მოვლა-დამუშავების პირობების მიხედვით, ბუერას ნამყენები უკვე დარგვის მეორე წლიდან იძლევა პირველ ნიშნებს და მესამე წლიდან მთლიანი მოსავლის ნახევარს, ხოლო მეოთხე წლიდან უკვე სრულ მოსავალს გვაძლევს.

ბუერა მაღალმოსავლიანი ჯიშია. კახეთის ვაზის ჯიშებს შორის მოსავლიანობის მიხედვით მას ერთ-ერთი პირველი ადგილთაგანი უკავია. იგი ხასიათდება მაღალი მსხმოიარობით. თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე მრავალწლოვანი დაკვირვების მიხედვით მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს საშუალოდ 1,0-დან 2,0-მდე, ხოლო მტევნის საშუალო წონა 200 გრამიდან 600 გრამამდე. განსაკუთრებით მაღალ მოსავალს იძლევა ბუერა ვაზისუბანში. აქ მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი საშუალოდ 1,4-ს, ხოლო მტევნის საშუალო წონა 200 გრამს უდრის. თუ ვაზზე საშუალოდ 10 რქა დატოვებული და ჰექტარზე 5000 ვაზი, მისი მოსავლი ჰექტარზე 140 ცენტნერს აღწევს. ზოგიერთ წლებში ბუერას ფაქტიური მოსავალი ამაზე მეტია. მაგალითად, ვაზისუბანში 30 ძირი ბუერასაგან მიიღეს 103,500 გრამი ყურძენი, რაც ძირზე შეადგენს 3,515 გრამს, ხოლო ჰექტარზე 176 ცენტნერს. თელავში მისი მოსავლი ვაცილებით ნაკლებია. აქ მსხმოიარობის კოეფიციენტი 1,25, ხოლო მტევნის საშუალო წონა 180 გრამი, რაც, თუ ჰექტარზე 3,300 ვაზია და ვაზზე საშუალოდ 10 რქა, შეადგენს მოსავალს ჰექტარზე 74 ცენტნერს. ვაზის უფრო ნაკლები მოსავლიანობა თელავში გამოწვეულია უმოთაგრესად ნიადაგის სიღარიბით, რაც არ იძლევა ვაზის სათანადო დატვირთვის შესაბამისად გაზრდის საშუალებას. ჯიშის მსხმოიარობის უფრო დეტალურად დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ბუერას მსხმოიარობის მაჩვენებლები თელავსა და ვაზისუბანში.

ბუერას მსხმოიარობის მაჩვენებლები

№	მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	მსხმოიარო რქების კოლექტი	მტევნები ერთ მსხმოიარო რქაზე	მტევნები ერთ რქაზე	მტევნის საშუალო წონა	ერთ რქაზე მოხვ-ლაშობის გრამში	რქების რაოდენობა ჰექტარზე	ცენტნერში გაანგარიშებული მოსავალი	
	კახეთი									
1	გურჯაანის რაიონი, ს. ვაზისუბანი . .	1940	91,8	1,52	1,4	252,6	33364	50000	176,8	
2	თელავის რაიონი, ს. კურდღელაური . .	1941	92,78	1,3	1,2	240,0	2880	30,000	66,4	
3	თელავის რაიონი, ს. კურდღელაური . .	1942	90,2	1,48	1,32	245	23,4	40,000	129,3	

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ბუერამ საკმაოდ მაღალი მსხმოიარობა იცის. უნაყოფო რქების პროცენტი მერყეობს 3-დან 10-მდე. უნაყოფო რქების ეს რაოდენობა ძირითადად ნეკებზე მოდის. ბუერა ძველიანზეც კარგად ისხამს: საშუალოდ 2 რქაზე 1 მტევანს. დამახასიათებელია აგრეთვე მტევნების განაწილება რქებზე ანუ ცალკეული რქების მსხმოიარობა საკაეებლის სიგრძეზე. ჩატარებული აღრიცხვის თანახმად, იგი შემდეგნაირად არის განაწილებული: უნაყოფო რქები შეადგენენ 3—10%/-ს, ერთმტევნიანი რქები — 60—70%/-ს, ორმტევნიანი რქები — 20—30%/-ს, ხოლო სამმტევნიანი რქები ძალიან იშვიათად გვხვდება. ცხრილში მოყვანილი მონაცემების მიხედვით ჰექტარზე გაანგარიშებული მოსავლი ცალკეულ წლებსა და ადგილებში მერყეობს 86 ცენტნიერიდან 176,8 ცენტ-მდე. არღვანაც ფაქტიური მოსავალი თითქმის ყოველთვის ნაკლებია გაანგარიშებულზე, ამიტომ კახეთის პირობებში ბუერას საშუალო მოსავლად უნდა მივიღოთ 100—120 ცენტნიერი ყურძენი ერთ ჰექტარზე. ამაზე ვაცილებით მეტ მოსავალს იძლევა ბუერა აზერბაიჯანში—აქსტაფასა და კიროვპადის რაიონებში, და მარნეულ-ბოლნისის რაიონში. აღნიშნულ რაიონებში ბუერას მოსავლი თავისუფლად აღწევს 160 და მეტ ცენტნიერს ჰექტარზე.

კახეთის პირობებშიც, ჯიშის ბიოლოგიურ თავისებურებათა გათვალისწინებითა და ვენახების კარგი

მოვლა-დამუშავების გზით, თავისუფლად შეიძლება 160 და მეტი ცენტნერი მოსავლის მიღება ჰექტარზე. ამისათვის საჭიროა შემდეგი აგროლონისძიებების ჩატარება:

1. ბუერა კვების არის ფორმირებისა და ნიადაგების სინოციერის შესაბამისად გრძელად უნდა გაიხსლოს. ჯაზისუბანში შედარებით პატარა კვების არეზე (2,15 მ²) და საკმაოდ ნოყიერ გადაშალა კარბონატული ტიპის ნიადაგებზე ბუერა კარგად იზრდება, ადვილად იტანს დატვირთვას ჰექტარზე 50,000 კვირტის რაოდენობით და მალაღ მოსავალსაც იძლევა. თელავში, სადაც მწირი ნიადაგი და კვების დიდი არე აქვს, კვირტების უფრო ნაკლები რაოდენობა მოდის ჰექტარზე და მოსავალსაც ნაკლებს იძლევა. თელავში სასუქების სისტემატურად შეტანის საშუალებით ამ დიდ კვების არეზე თავისუფლად შეიძლება ვაზების მოლონიერება და დატვირთვის გადიდება 60—80,000 კვირტამდე ჰექტარზე, ნაცულად 30,000—40,000 კვირტისა, რომელიც ამჟამად აქვთ.

2. კახეთში ახალი ვენახების გაშენებისას ვაზებს საშუალო სიდიდის კვების არე (1,5×1,5 მეტრი) უნდა მიეცეს გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ახალი ვენახები ღონიერ ნიადაგებზე შენდება. საშუალო კვების არეზე ვაზების სრული დატვირთვა საესებით უზრუნველყოფს მალალი მოსავლის მიღებას.

3. კვების არის შესაბამისად ფორმირების ძირითად წესად მიღებულ უნდა იქნეს ცალმხრივი ამ ორმხრივი შპალრი. პარალელურად უნდა გამოიციადოს აგრეთვე მოკლე კარბონიცი ისე, რომ ორივე კვების არისათვის სხვადასხვა რაოდენობის სასლაივი ობიექტები იქნეს დატოვებული.

4. სასუქების სისტემატურად შეტანა და ვენახების კარგი მოვლა-დამუშავება, განსაკუთრებით კი მილიდიუმისა და ნაცრის წინააღმდეგ დროული და ხარისხოვანი წამლობის ჩატარება, აუცილებელ და წინასწარ პირობას წარმოადგენს მალალი და მყარი მოსავლის მისაღებად.

სოკოვან ავადმყოფობათა და სხვა ფაქტორების მიმართ გამძლეობა. სოკოვან ავადმყოფობათა გამძლეობით ბუერა კახური ვაზის სხვა ჯიშებისაგან არ გამოირჩევა. მილიდიუმს იგი საშუალოდ უძლებს, ამასთან, ფოთლები უფრო მგრძობიარეა მილიდიუმისადმი, ვიდრე მტყენები. მტყენები ჩვეულებრივი წამლობის პირობებში თითქმის არ ზიანდება. უფრო მგრძობიარეა ბუერა ნაცრისადმი, ჩვეულებრივი სამეზისი წამლობის შემთხვევაში იგი სხვა ჯიშებზე უფრო მეტად ინაცრება. ი. პირინის ცნობის მიხედვით, ასევე სუსტად უძლებს იგი ნაცარს აზერბაიჯანში—აქსტაფისა და კროვანადის რაიონებში. მემცენარეობის საკავშირო ინსტიტუტის სოკის დასაყრდენ პუნქტზე, სადაც სოკოვან ავადმყოფობათა განვითარებისათვის ოპტიმალური პირობებია, ბუერა, ი. რომაშკის ცნობით, ძლიერ ზიანდება მილიდიუმისაგან, მაგრამ 3—4 წამლობით მოსავლის გადაჩენა თავისუფლად შეიძლება. იმავე პუნქტში 4 წლის განმავლობაში (1937—1941 წ.) ბუერა არ დაზიანებულა ნაცრისაგან. კახეთის პირობებში ნაცრის წინააღმდეგ ერთი დამატებითი წამლობა აუცილებელია. ბუერა ფილოქტერას სუსტად უძლებს. იგი სხვა ჯიშებზე ადრე და მეტად მოისპო ვენახებში. ასევე სუსტად უძლებს ბუერა ფილოქტერას აზერბაიჯანშიც. ი. პირინის ცნობით, ბუერა დაზიანებიდან მე-5—მე-6 წელს იღუპება ფილოქტერისაგან.

ზამთრის ყინვებს ბუერა აგრეთვე სუსტად უძლებს. 1939—1940 წლის ყინვიან ზამთარში, როცა ტემპერატურის აბსოლუტური მინიმუმი დაეცა მინუს 16°-ზე ქვევით, ვაზის შექირხვის პირობებში ბუერა კახეთის საწარმოო ვაზის ჯიშებთან შედარებით უფრო მეტად დაზიანდა: დაღუპული კვირტების პროცენტი 14-ს აღწერბდა. მაშინ, როდესაც კახეთის საწარმოო ვაზის ჯიშების კვირტების დაზიანების პროცენტი 2—5-ს არ ასცილებია. ასევე სუსტად უძლებს იგი ყინვებს აზერბაიჯანშიც; იქ იგი შირაზულთან, ბიანშირისთან და თავკერთან ერთად მეტად სუსტი აღმოჩნდა ყინვის წინააღმდეგ.

გვალვას ბუერა კახეთში შედარებით კარგად უძლებს. ისიც უნდა ითქვას, რომ კახეთში გვალვები მოკლე ხნით იცის, რაც ნაკლებად იძლევა საშუალებას ჯიშის გვალვის გამძლეობის გამოსარკვევად. ამ მიზნით უფრო საიმედოა მონაცემები აზერბაიჯანიდან: აქსტაფის რაიონში ბუერა გვალვებს სუსტად იტანს.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტყენებისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულების, მათი მექანიკური შემადგენლობის მაჩვენებლების, წვენიის ქიმიური შემადგენლობისა და ყურძნის გემოვნებითი შეფასების საფუძველზე ბუერა როგორც საღვინე, ისე სასუფრეო ჯიშია.

ბუერას მტევნებისა და მარცვლების მექანიკური შემადგენლობა შემდგენიარია:

ბუერას მტევნებისა და მარცვლების მექანიკური შემადგენლობა

წვენაჯგერის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მისაღლის წელი	მარცვლის საშუალო წონა	მარცვლების რიცხვი მარცვლებში	მტევნისა და მარცვლის შემადგენელი ნაწილების პროცენტები					100 მარცვლის წონა	100 წონის წონა
				მარცვლი	გლუბი	კანი	წაჭა	წვენი და ბილბი		
კახეთი, თურჯაანის რაიონი ს. ვახისუბანი, თელავის რაიონი ქ. თელავი. მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთი	5 წლის საშუალო	294,8	89	97,63	2,37	8,69	3,14	63,9	294,0	—
	1940	261,5	87	98,1	1,9	10,27	3,34	84,49	293,0	—
	1940	424	152	97,86	2,14	9,47	2,79	85,60	273,0	—
	1940	170	62,0	97,41	2,59	9,12	3,83	84,11	267	—

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ბუერას მტევნებისა და მარცვლების მექანიკური შემადგენლობა კარგია. ესაა: მტევნებისა და მარცვლების შედარებით დიდი წონა, წიპწის მცირე რაოდენობა და წვენისა და რბლობის შედარებით კარგი გამოსავალი. ნახევრად წარმოების პირობებში წვენის გამოსავალი უფრო ნაკლებია. ამ მაჩვენებლების გათვალისწინებით წარმოებაში ბუერა ძირითადად მშრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლად არის გამოყენებული.

ყურძნის წვენის ქიმიური შემადგენლობა ბუერას არა აქვს შაქრის დაგროვების დიდი უნარი. იგი აგროვებს სუფრის ღვინისათვის შაქრის საკმაო რაოდენობას, ამასთან, ზომიერ მჟეიანიობას ინარჩუნებს. წლების განმავლობაში რთელის დროს წარმოებული ანალიზების მიხედვით ბუერას შაქრიანობა იშვიათად აჭარბებს 20%-ს, უფრო ხშირად კი მისი შაქრიანობა უდრის 17—18%-ს, ხოლო მჟეიანიობა 7,8⁰/₁₀₀-ს. ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად შაქრიანობა-მჟეიანიობის ცვალებადობა მოცემულია ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში.

ბუერას წვენის შაქრიანობა-მჟეიანიობა რთელის დროს

წ.	მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	რთელის თარიღი	შაქრიანობა %/100-ში	მჟეიანობა %/100-ში	შენიშვნა
1	კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთი ს. თელავიდან 4 კმ დაშორებით	1937	10/IX	17,70	7,01	
		1940	23/IX	17,8	6,75	
		1941	13/IX	14,5	6,86	
		1942	20/IX	17,75	6,3	
		1943	—	—	—	—
	1944	27/IX	20,9	11,0		
	კახეთი, თელავის რაიონი მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთი ს. თელავიდან 4 კმ დაშორებით	1945	22/IX	15,1	9,9	
		1944	23/IX	20,1	6,3	
		1947	1/IX	19,0	7,33	
		1946	15/IX	16,2	4,77	

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ბუერას შაქრიანობა მისი ტექნიკური სიმწიფის დროს არ აღემატება 18%-ს, მჟეიანიობა კი 7⁰/₁₀₀-ს. რთელის დაგვიანების შედეგად შაქრიანობა აღვიდად აღწევს 20%-ს და მეტსაც, მაგრამ შაქრიანობის ზრდასთან ერთად კლებულობს მჟეიანიობა, რაც, რა თქმა უნდა, აუარესებს ღვინის ხარისხს. ამიტომ ხარისხოვანი ღვინის მიღების მიზნით ბუერა უნდა მოიკრიფოს ტექნიკური სიმწიფის დროს.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. ბუერას ყურძენი ძირითადად მშრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლად გამოსადეგი. ნაწილობრივ იხმარება საკმელოდაც, ოღონდ ადგილობრივ. მარნეულ-ბოლნისისა და თეთრი წყაროს რაიონებში მისგან წმინდა ჯიშის მშრალი

ბუერას მტევნებისა და მარცვლების მექანიკური შემადგენლობა შემდგენიარია:

ბუერას მტევნებისა და მარცვლების მექანიკური შემადგენლობა

წვენაჯგერის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მისაღლის წელი	მარცვლის საშუალო წონა	მარცვლების რიცხვი მარცვლებში	მტევნისა და მარცვლის შემადგენელი ნაწილების პროცენტები					100 მარცვლის წონა	100 წონის წონა
				მარცვლი	გლუბი	კანი	წაჭა	წვენი და ბილბი		
კახეთი, თურჯაანის რაიონი ს. ვახიშვიანი, თელავის რაიონი ქ. თელავი. მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნავეთი	5 წლის საშუალო	294,8	89	97,63	2,37	8,69	3,14	63,9	294,0	—
	1940	261,5	87	98,1	1,9	10,27	3,34	84,49	293,0	—
	1940	424	152	97,86	2,14	9,47	2,79	85,60	273,0	—
	1940	170	62,0	97,41	2,59	9,12	3,83	84,11	267	—

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ბუერას მტევნებისა და მარცვლების მექანიკური შემადგენლობა კარგია. ესაა: მტევნებისა და მარცვლების შედარებით დიდი წონა, წიპწის მცირე რაოდენობა და წვენისა და რბლობის შედარებით კარგი გამოსავალი. ნახევრად წარმოების პირობებში წვენის გამოსავალი უფრო ნაკლებია. ამ მაჩვენებლების გათვალისწინებით წარმოებაში ბუერა ძირითადად მშრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლად არის გამოყენებული.

ყურძნის წვენის ქიმიური შემადგენლობა ბუერას არა აქვს შაქრის დაგროვების დიდი უნარი. იგი აგროვებს სუფრის ღვინისათვის შაქრის საკმაო რაოდენობას, ამასთან, ზომიერ მჟეაიანობას ინარჩუნებს. წლების განმავლობაში რთელის დროს წარმოებული ანალიზების მიხედვით ბუერას შაქრიანობა იშვიათად აჭარბებს 20%-ს, უფრო ხშირად კი მისი შაქრიანობა უდრის 17—18%-ს, ხოლო მჟეაიანობა 7,8⁰/₁₀₀-ს. ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად შაქრიანობა-მჟეაიანობის ცვალებადობა მოცემულია ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში.

ბუერას წვენის შაქრიანობა-მჟეაიანობა რთელის დროს

წ.	მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	რთელის თარიღი	შაქრიანობა %/100-ში	მჟეაიანობა %/100-ში	შენიშვნა
1	კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ფენაი ს. კულდელაურში. ქ. თელავიდან 4 კმ დაშორებით	1937	10/IX	17,70	7,01	
		1940	23/IX	17,8	6,75	
		1941	13/IX	14,5	6,86	
		1942	20/IX	17,75	6,3	
		1943	—	—	—	—
	1944	27/IX	20,9	11,0		
	კახეთი, თელავის რაიონი მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ფენაი ს. კულდელაურში, ქ. თელავიდან 4 კმ დაშორებით	1945	22/IX	15,1	9,9	
		1944	23/IX	20,1	6,3	
		1947	1/IX	19,0	7,33	
		1946	15/IX	16,2	4,77	

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ბუერას შაქრიანობა მისი ტექნიკური სიმწიფის დროს არ აღემატება 18%-ს, მჟეაიანობა კი 7⁰/₁₀₀-ს. რთელის დაგვიანების შედეგად შაქრიანობა აღვიდად აღწევს 20%-ს და მეტსაც, მაგრამ შაქრიანობის ზრდასთან ერთად კლებულობს მჟეაიანობა, რაც, რა თქმა უნდა, აუარესებს ღვინის ხარისხს. ამიტომ ხარისხიანი ღვინის მიღების მიზნით ბუერა უნდა მოიკრიფოს ტექნიკური სიმწიფის დროს.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. ბუერას ყურძენი ძირითადად მშრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლად გამოსადეგი. ნაწილობრივ იხმარება საქმელადაც, ოღონდ ადგილობრივ. მარნეულ-ბოლნისისა და თეთრი წყაროს რაიონებში მისგან წმინდა ჯიშის მშრალი

სუფრის ღვინო მზადდება. კახეთში, მისი მცირე გავრცელების გამო, მას რქაწითელთან ერთად წურავენ ღვინოდ. უნდა ითქვას, რომ მათი ერთად გადამუშავება მიზანშეწონილია რქაწითელის ღვინოს გაუმჯობესებისათვის. ინსტიტუტის საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნაყვეთების მზად-ლიდან მზადდება ევროპული ტიპის სუფრის ღვინო. ბუერას ღვინო არაა მაღალი ღირსების, იგი ორდინარული საშუალო ღირსების ღვინოა. მისი თვისებები შემდეგია: იგი ღია ჩალისფერია, არაპატრ სუსტად აქვს გამოასახული, გემო ნაზი და ჰარმონიული აქვს ხალისიანი სიმკაეით, სხეული მცირე, მსუბუქი ღვინოა. შედარებით უკეთესი ხარისხის ღვინოს ბუერა იძლევა ბოლნისის რაიონში. პ.ო.ფ. გოგოლიანო-ესის საბჭოთა კავშირის თეთრი ხარისხიანი ღვინოების დახასიათებისას ბოლნისის ბუერა ცალკე აქვს გამოყოფილი და დახასიათებული აქვს როგორც საყურადღებო, მსუბუქი თეთრი ღვინო. ბოლნისის მე-ვენახეთა კოოპერატიული საზოგადოების „უნიონის“ ღვინო, მათივე დახასიათებით, ღია ყვითელი ფერი-საა, მსუბუქი, საკმაო ჰარმონიული, სასიამოვნო სიხალისით; ამასთან ერთად, იგი მცირე სხეულით, დაბა-ლი ალკოჰოლიანობითა და მცირე ექსტრაქტულობით ხასიათდება.

ახალგაზრდა ღვინოები დიდხანს ინარჩუნებს ნახშირმჟავა გაზს და ექრიალემენ მოზელის ღვინის მსგავსად. მცირესხეულიანობის მიუხედავად ღვინო კარგად ინახება კასრებში, საცობით გვერდზე, ინარ-ჩუნებს სიხალისეს, სინაზეს, სუსტად გამოასახულ ბუექტს და ოთხწლიანიც კი მხოლოდ ნიშნებს იჩენს მალერიზაციისას.

ახერბაიჯანშიც ბუერას ღვინო გამოირჩევა კარგი ღირსებით, მაგალითად, მთავარი საწარმოო ჯიშ ბოიან-შირგითან შედარებით ბუერა გამოირჩევა მეტი სინაზით, სიმსუბუქითა და ჰარმონიულობით მიუხედა-ვის იმისა, რომ ალკოჰოლიანობითა და ექსტრაქტულობით იგი მისგან თითქმის არ განირჩევა. გარდა ამისა, ბუერა გაცილებით უკეთეს ბუექტს იკითარებს, ვიდრე ბოიან-შირგი (რუნღვანის).

საუცეთესო საკუბავე წასლას იძლევა ბუერა აგრეთვე მაღალალკოჰოლიანი, უხეში და მძიმე ღვინო-ების გასაუფჯობესებლად. სადგენსტაციო კონსერვების სხდომებზე ბუერას ღვინო შეფასებულია, როგორც საშუალოხარისხოვანი, ორდინარული ღვინო. ღვინის ორგანოლემბტიკური თვისებების დასახასიათებლად ჭეშმით მოყვანილია ამონაწერები მევენახეობის ინსტიტუტის სადგენსტაციო კომისიის სხდომების ოქმებიდან.

ამონაწერები მევენახეობის ინსტიტუტის სადგენსტაციო კომისიის სხდომის ოქმებიდან

№	მევენახეობის რაიონი და ღვინის დამზადების ადგილი	მოსავლის წელი	სადგენსტაციო კომისიის სხდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლემბტიკური
					შეფასება
1	თელავის რაიონი, ჩვენ. ხეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი, ქ. თელავი.	1936	6/XII 1937	6,2	გამჭირვალე, ღია ჩალისფერი, მცირე სხეულიანი და ალკოჰოლიანი, საკმაოდ ხალისიანი ორდინარული ღვინო.
2	თელავის რაიონი, საკოლექციო ვენახი.	1939	10/I 1940	6,0	კარგად დამუშავებული სუსტი ოსოლესენი, საშუალო ექსტრაქტიანი, საკმაოდ ხალისიანი ორდინარული ღვინო.
	გურჯაანის რაიონი, ს. ვახუშტაძის.	1941	10/I 1942	6,5	გამჭირვალე, მონალისტრო-ყვითელი, მსუბუქი, საშუალოსხეულიანი ხაზი, საკმაოდ ხალისიანი ღვინო.
	საკოლექციო ვენახი. თელავის რაიონი, საკოლექციო ვენახი, ქ. თელავი	1947	18/V 1948	6,8	ქაჩვი ფერი, ზომიერსხეულიანი, ნაყლებ ჰარმონიული იქნა.
	იმავე ადგილიდან	1948	11/II 1949	6,9	ჩალისფერი, მსუბუქი, ნაყლებ სხეულიანი სასიამოვნო ღვინო.

ბუერას ღვინის ქიმიური ბუნების დასახასიათებლად ჭეშმით მოყვანილია მისი ქიმიური ანალიზების შედეგები.

გარდა სუფრის ღვინოსა, ბუერა იძლევა კარგ მასალას უალკოჰოლო ყურძნის წვენის დასამზადებლად. ბუერას ყურძნის წვენი მისი ზომიერი შაქრიანობისა და მკაფიანობის გამო მსუბუქია, ადვილი და სასიამოვნო სასმელია, გემოთი ოდნავ ხილის არომატიანია. მევენახეობის ინსტიტუტის სადგენსტაციო კომისიის სხდომებზე ბუერას ყურძნის წვენი ყოველთვის მაღალ შეფასებებს იღებს.

როგორც ზემოთაღ იყო აღნიშნული, ბუერა გამოსადგენია აგრეთვე, როგორც კარგი საღვინო ყურძენი ადგილობრივ მოსახმარად. ამ მხრივ აღსანიშნავია მტევეებისა და მარკოლების ღამაში გარეგნული შეხედულება და მათი დიდი ზომა. კარგად განვითარებული მტევეების სიგრძე 26 სანტიმეტრს აღწევს, ხოლო სიგანე 12 სანტიმეტრს, მათი საშუალო წონა შეადგენს 250—260 გრამს, დიდი მტევე-

Б У Е Р А

Лист. Вполне развитые листья средних размеров (16—17,5). Листовая пластинка округлая с незначительным колебанием в сторону овальной формы. Листья чаще трехлопастные, реже они пятилопастные. Обычно лопасти выражены слабо, благодаря чему лист кажется цельным. Поверхность листьев в большинстве случаев гладкая, что можно считать довольно типичным признаком для сорта. Пластинка листа тонкая, нежная, легко повреждаемая от разных причин, обычно, она плоская или неопределенно изогнутая. Главные нервы опушены слабым щетилистым пушком и часто у основания окрашены в вишню-красный цвет.

Верхние вырезки, в зависимости от глубины рассеченности листовой пластинки, заметно варьируют. В большинстве случаев вырезки бывают мелкими, реже они достигают средней глубины. Форма вырезок, в зависимости от глубины рассеченности листа, варьирует от открытых, едва намеченных, до закрытых с лицевидным просветом вырезок. В большинстве случаев, встречаются как открытые щелевидные, так и закрытые вырезки с широким эллиптическим просветом. Сравнительно реже попадаются открытые лировидные вырезки с округлым дном.

Нижние вырезки, как правило, слабее выражены и менее глубоки. Обычно, они мелкие, едва намечены, либо имеют щелевидную форму. Очень редко вырезки имеют лировидную форму с узким устьем и округлым дном.

Черешковая выемка по форме слабо варьирует. В большинстве случаев встречаются вырезки лировидной и сводчатой формы с округлым дном, стрелчатой формы.

Зубцы лопастей, обычно, треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, либо треугольные с острой вершиной, очень редко встречаются и кунжолообразные зубцы, в особенности на средней лопасти. Краевые зубцы, обычно, лировидные с выпуклыми сторонами, либо односторонне выпуклые.

Опушение нижней поверхности листа значительно варьирует от почти голых, с едва заметным щетилистым пушком, до довольно густого щетинистого опушения на нижнем ярусе. В большинстве случаев листья голые, с редкими щетинками на листьях среднего яруса и довольно густым пушком на листьях нижнего яруса.

Черешок голый, в большинстве случаев равен длине срединного нерва, реже несколько короче его. Окраска черешка, обычно, вишню-красная, неравномерная, реже она зеленая.

Цветок. Тип цветка нормальный, обополюй. Тычинки простояющие. Количество тычинок в цветке 5—6. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,4—1,75, нередко оно достигает 2. Завязь крупная, пестик округлой, почти шаровидной формы с тонким столбиком и хорошо заметным рыльцем. Почти шаровидная форма пестика характерна для сорта.

Гроздь. Грозди довольно крупных размеров. Длина гроздей варьирует в среднем от 15 до 24 см, при ширине 8—14 см. Размер средней грозди равен 18×10 см. Форма гроздей цилиндрическая или коническая, реже встречаются грозди и конической формы. Грозди в большинстве случаев средне-плотные и плотные. Осыпание и горошение ягод не заметно либо очень незначительное. Вес грозди варьирует от 160 гр до 500 гр. Средний вес грозди равен 200 гр. Ножка грозди травянистая, деревенеющая у основания. Длина ножки варьирует от 3 до 6,5 см, составляя в среднем 4—5 см. Ножка ягоды зеленая, от 0,5 до 0,8 см длины. Подушечка гладкая либо несколько бородавчатая, конической либо дисковидной формы.

Ягода. Ягоды выше средних и крупных размеров. Длина ягод в среднем варьирует от 1,6 до 2,0 см, при ширине 1,5—1,8 см. Отдельные полпоспелые ягоды достигают размеров 2,24×1,92 см. Форма ягод овальная, с наибольшей шириной ягод посредине. Конец ягоды закруглен. Очень редко встречаются также ягоды округлой формы. Окраска ягод зелено-желтая. Кожинка тонкая, мякоть средне-плотная, расплывающаяся. Вкус ягод приятный, слегка кисловатый. Прочность прикрепления ягод к ножке большая.

Количество семян в ягоде варьирует от одного до четырех, составляя в среднем на ягоду 1,85 семени.

Семя. Тело семени округло-продолговатой формы, постепенно суживающееся к клювику. Длина тела семени с клювиком равна 8 мм, при ширине 5 мм. Длина клювика равна 3 мм. Окраска тела семени желтобурая, у перехода к клювику оранжевая. Халаза лежит в верхней части тела семени, по форме она округлая, вдавленная посредине. Ложбинка от халазы к верхней части тела семени узкая, но глубокая. Брюшная сторона семени килеватая. Брюшные бороздки глубокие, тянутся параллельно друг к другу и теряются в клювике. Дно бороздки оранжевого цвета. Клювик узкоконической формы, усеченный.

Буера, местный, перспективный сорт винограда, используется, в основном, для приготовления сухого столового вина и в качестве десертного винограда местного значения. Сорт распространен на значительной площади в Болнисском, Тетрицваройском и Гардабанском районах и на незначительной площади в виде примеси в Гурджаанском, Телавском, Марнеульском и в др. районах Грузии. Вино из Буера со-

ломепно-желтое, легкое, довольно гармоничное, приятно-освежающее, одновременно с этим оно слабоградусное, малотельное и малоэкстрактивное. Хорошего качества вино получается и в Азербайджане, в Акстафинском районе. Вино Буера гораздо легче и ароматичнее, нежели вино основного промышленного сорта Воин-Ширей, а по остальным свойствам они почти не отличаются друг от друга.

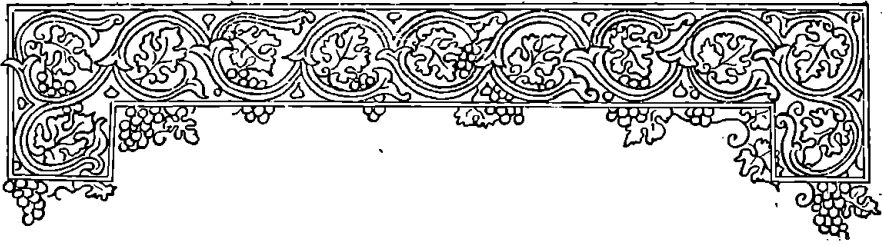
К положительным свойствам сорта относятся:—его высокая урожайность, пригодность для сухого столового вина, в качестве материала для качественного безалкогольного сока и десертного винограда местного значения. Сорт пригоден также для улучшения качества высокоалкогольных и тяжелых вин и для приготовления материалов для качественных коньяков.

К отрицательным свойствам сорта относятся:—невысокое качество продукции, относительно слабая устойчивость против грибных болезней, в особенности оидиума, склонность к гниению ягод в дождливую осень и излишняя для столового винограда плотность грозди.

Несмотря на указанные недостатки его, как высокоурожайного сорта, можно рекомендовать для столового вина в районах Воляиском, Тетрицкаройском и в западной полосе Кахетии для приготовления качественных коньяков, в остальных районах Кахетии, в основном в Гурджаанском и Сиглахском, на небольшой площади (10—15%) для получения легких столовых вин и улучшения качества высокоалкогольных и тяжелых местных вин.

Как высокоурожайный, сравнительно ранний сорт—годный для различных видов переработки, он является также перспективным для многих виноградных районов СССР.





უ ბ ა კ ლ უ რ ი

უბაკლური ადგილობრივი ნაკლებ გავრცელებული ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა თეთრ სუფრის ლენოს და ადგილობრივი მოხმარების სადესერტო ყურძენს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და აგრეთვე ადგილობრივ მევენახეთა შორის უბაკლური ცნობილია ობაკლურის სახელწოდებითაც (ს. ჩოლოყაშვილი, 1939 წ.).

ჯიშის ისტორია. უბაკლური ადგილობრივი ვაზის ჯიშია. იგი წარმომდგარა კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის ადგილობრივი კერიდან. იგი თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით კახური მწვანის ჯგუფს უახლოვდება. ჯიშის წარმოშობის დროისა და ადგილის შესახებ ცნობები არ მოიპოვება. აკად. ივ. ჯავახიშვილის აზრით, უბაკლური სიღნაღის რაიონიდან უნდა იყოს წარმოშობილი. სიღნაღში ახლაც არის ადგილი, რომელსაც „ოზაყალს“ ეძახიან და სადაც ვენახები გაშენებული. ჯიშიც ამ ადგილიდან უნდა იყოს გავრცელებული და სახელწოდებაც ობაკლური, ანუ უბაკლური ამ ადგილის სახელის მიხედვით უნდა ჰქონდეს შექმეული. უბაკლური ერთადერთი ჯიშია ქართულ ვაზის ჯიშებს შორის, რომელსაც სრული სიმწიფის პერიოდში სუსტი მუსკატისებრი არომატი აქვს. უბაკლური მორფოლოგიური ნიშნების მიხედვით საშუალო ხნიერების ვაზის ჯიში უნდა იყოს.

უბაკლური გავრცელებული იყო ძირითადად ქიზიყში, აგრეთვე გურჯაანის რაიონში, ძირითადად თითო-ორი ვაზისა და პატარა ნაკვეთების სახით, კოლმეურნეობებისა და კოლმეურნეთა ვენახებში. უფრო მეტად უბაკლური ტიბაანსა და მის მეზობელ სოფლებში იყო გავრცელებული. კახეთის დანარჩენ რაიონებში უბაკლური თითქმის არ გვხვდებოდა. ძველად უბაკლური უფრო ფართოდ ყოფილა ცნობილი, მაგრამ ფილოქსერისა და სოკოვან აუღმეყოფობათა გავრცელების შემდეგ მოსახლეობა რქაწითელის გარდა სხვა ჯიშების გაშენებას გაურბოდა, ამიტომ ეს მეტად საინტერესოა ჯიში მხედველობიდან გამოჩნათ.

ამჟამად უბაკლური მევენახეობის ინსტიტუტსა, მის ფილიალსა და დასაყრდენ პუნქტებშია დარგული რამდენიმე ათეული ძირი შესწავლისა და გამოცდის მიზნით. მარტო თელავსა და ვაზისუბანში 50—60 ძირზე მეტია გაშენებული. განზრახულია მისი უფრო ფართო მასშტაბით შესწავლა-გამოცდა კახეთისა და ქართლის რაიონებში.

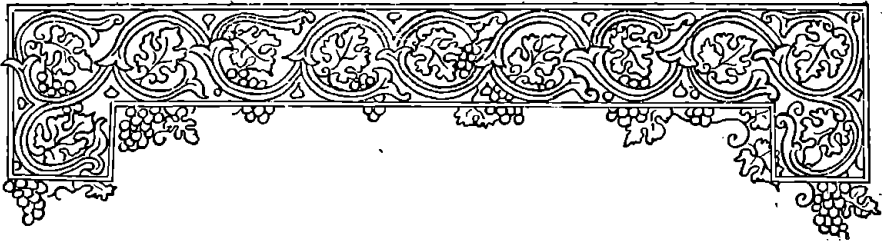
ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა ჩატარებულია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე ს. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი. ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და პირველი 2—3 ჯგერ კიდევ გაუშლელი ფოთოლაკით შებუსუსებულია ყოველი მხრიდან ქეჩისებრი ბეწვეებით, შეფერილია თეთრი ფლანელისფრად და მოყარდისფრო არშია აქვს ფოთოლაკებისა და გვირგვინის ირვკლევი. ქვედა იარუსის (4—5) ფოთოლაკებზე ზემო მხრიდან შებუსუსებდა მცირდება და შეფერვა მომწვანო-ყვითელი ხდება, თანაც მოწითალო-მოღვინისფრო იერი და ღამკრავს. ფოთლების ქვედა მხრიდან შებუსუსება დაკულია და ფერიც მორუხო-თეთრი რჩება.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მორუხო იერთან მოყვითალო-წითელ ფერს იღებს. მუხლები მუქადაა შეფერილი. მუხლთაშორისები მოკლეა (6—8 სმ), იშვიათად მათი სიგრძე 10 სანტიმეტრსაც აღწევს. მუხლთაშორისების ვასწვრივ ზოლები ტუდადა გამოხასხული.

ფოთოლი. კარგად განვითარებული (9—12) ფოთლები საშუალო ზომისაა (17×16 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, უმნიშვნელოდ გადახრილი ოვალური ფორმისაა. ფოთოლი ხუთნაკეტი-



უ ბ ა კ ლ უ რ ი

უბაკლური ადგილობრივი ნაკლებ გავრცელებული ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა თეთრ სუფრის ღვინოს და ადგილობრივი მოხმარების სადღესტრო ყურძენს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და აგრეთვე ადგილობრივ მევენახეთა შორის უბაკლური ცნობილია ობაკლურის სახელწოდებითაც (ს. ჩოლოყაშვილი, 1939 წ.).

ჯიშის ისტორია. უბაკლური ადგილობრივი ვაზის ჯიშია. იგი წარმომდგარია კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის ადგილობრივი კერიდან. იგი თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით კახური მწვანის ჯგუფს უახლოვდება. ჯიშის წარმოშობის დროისა და ადგილის შესახებ ცნობები არ მოიპოვება. აკად. ივ. ჯავახიშვილის აზრით, უბაკლური სიღნაღის რაიონიდან უნდა იყოს წარმოშობილი. სიღნაღში ახლაც არის ადგილი, რომელსაც „ოზაყალს“ ეძახიან და სადაც ვენახები გაშენებული. ჯიშიც ამ ადგილიდან უნდა იყოს გავრცელებული და სახელწოდებაც ობაკლური, ანუ უბაკლური ამ ადგილის სახელის მიხედვით უნდა ჰქონდეს შერქმეული. უბაკლური ერთადერთი ჯიშია ქართულ ვაზის ჯიშებს შორის, რომელსაც სრული სიმწიფის პერიოდში სუსტი მუსკატისებრი არომატი აქვს. უბაკლური მორფოლოგიური ნიშნების მიხედვით საშუალო ხნიერების ვაზის ჯიში უნდა იყოს.

უბაკლური გავრცელებული იყო ძირითადად ქიზიყში, აგრეთვე გურჯაანის რაიონში, ძირითადად თითო-ორი ვაზისა და პატარა ნაკვეთების სახით, კოლმეურნეობებისა და კოლმეურნეთა ვენახებში. უფრო მეტად უბაკლური ტიბაანსა და მის მეზობელ სოფლებში იყო გავრცელებული. კახეთის დანარჩენ რაიონებში უბაკლური თითქმის არ გვხვდებოდა. ძველად უბაკლური უფრო ფართოდ ყოფილა ცნობილი, მაგრამ ფილოქსერისა და სოკოვან აუღმეყოფობათა გავრცელების შემდეგ მოსახლეობა რქაწითელის გარდა სხვა ჯიშების გაშენებას გაურბოდა, ამიტომ ეს მეტად საინტერესო ჯიში მხედველობიდან გამოჩნათ.

ამჟამად უბაკლური მევენახეობის ინსტიტუტსა, მის ფილიალსა და დასაყრდენ პუნქტებშია დარგული რამდენიმე ათეული ძირი შესწავლისა და გამოცდის მიზნით. მარტო თელავსა და ვაზისუბანში 50—60 ძირზე მეტია გაშენებული. განზრახულია მისი უფრო ფართო მასშტაბით შესწავლა-გამოცდა კახეთისა და ქართლის რაიონებში.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა ჩატარებულია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე ს. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი. ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და პირველი 2—3 ჯერ კიდევ გაუშლელი ფოთოლაკით შებუსუსებულია ყოველი მხრიდან ქეჩისებრი ბეწვეებით, შეფერილია თეთრი ფლანელისფერად და მოყარდისფრო არშია აქვს ფოთოლაკებისა და გვირგვინის ირვკლევი. ქვედა იარუსის (4—5) ფოთოლაკებზე ზემო მხრიდან შებუსუსებდა მცირდება და შეფერვა მომწვანო-ყვითელი ხდება, თანაც მოწითალო-მოღვინისფრო იერი და ღამკრავს. ფოთლების ქვედა მხრიდან შებუსუსება დაკულია და ფერიც მორუხო-თეთრი რჩება.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მორუხო იერთან მოყვითალო-წითელ ფერს იღებს. მუხლები მუქადაა შეფერილი. მუხლთაშორისები მოკლეა (6—8 სმ), იშვიათად მათი სიგრძე 10 სანტიმეტრსაც აღწევს. მუხლთაშორისების ვასწვრივ ზოლები ტუდადა გამოხასხული.

ფოთოლი. კარგად განვითარებული (9—12) ფოთლები საშუალო ზომისაა (17×16 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, უმნიშვნელოდ გადახრილი ოვალური ფორმისაა. ფოთოლი ხუთნაკეტი-

ანია, ძალიან იშვიათად გვხვდება სამნაკეთიანი ფოთლები. ფოთლის მეორეული დანაკეთვა კარგადაა გამოსახული, რის გამოც ფოთლები შეიძენაკეთიანი ხდება. ფოთლის ზედაპირი ბადისებრ დანაკეთებულია, იშვიათად იგი წვრილბურთულბიანიცაა. ფოთლის ფირფიტა ძაბრისებრად ან გაურკვეველად არის მიხრილი-მოხრილი. ფირფიტის ბოლოები ძირსაა დახრილი. ფოთლის მთავარი ძარღვები ღია მწვანე ფერისაა და აბლაბუდისებრადაა შეზუსტებული.

ზედა ამონაკეთები სიღრმის მიხედვით ცვალებადია საშუალოდან ღრმამდე. უფრო ხშირად ამონაკეთები საშუალო სიღრმისაა. ამონაკეთები უფრო ხშირად დახურულია კვერცხისმაგვარი ფორმის მრგვალფუძიანი თვლით. იშვიათად ამონაკეთის ფუძე ცალკილიანია.

ქვედა ამონაკეთები ნაკლებ ღრმაა. უფრო ხშირად იგი ღიაა, ფორმით ჩანგისებრია, ეიწრო-ყვლიანი და მომრგვალო ან წამახვილებულფუძიანი. იშვიათად გვხვდება ღია გაშლილი ჩანგისმაგვარი ამონაკეთებიც ცალკილიანი ფუძით.

ყუნწის ამონაკეთის ფორმა დიდად არ მერყეობს. უფრო ხშირად გვხვდება დახურული ყუნწის ამონაკეთები, ელიფსური ან კვერცხისმაგვარფუძიანი და წამახვილებული ან მომრგვალოფუძიანი. იშვიათად გვხვდება ღია ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკეთებიც, მომრგვალო ან წამახვილებულფუძიანი. ყუნწის ამონაკეთი წესებრივად ცალ ან წყვილდებოანია.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ბოლოვდება მახვილწვერიანი სამკუთხედისებრი კბილებით ან ნემსისებრი წაწვეტებულწვერიანი სამკუთხედისებრი კბილებით. გვერდითი კბილები სამკუთხედისებრია, ოდნავ გამოზერაილგვერდებიანი და მახვილწვერიანი და ხერხისკბილისებრ ცალგვერდგამომზერაილია.

ფოთლის ქვედა მხარე შეზუსტებულია საშუალო სისქის აბლაბუდისებრი ბეწვებით, რომლის ქვეშ მოფენილია თხელი, ჯაგრისებრი ზუსუსი.

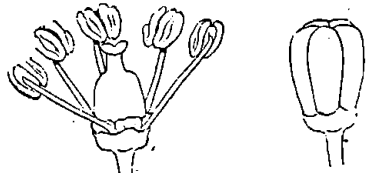
ფოთლის ყუნწი შუა ძარღვის ტოლია ან ოდნავ მასზე მოკლე. ყუნწი შეფერილია მოწითალო-ღვინისფერად და მომწვანო ზოლები დაყვება.

ყვავილი. ყვავილი ორსქესიანი, ნორმალური აგებულებისაა. მტერიანები სწორმდგომაა. ყვავილში 5, იშვიათად 6 მტერიანაა. მტერიანათა მათის სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან შეადგენს 1,25-ს, იშვიათად იგი 1-საც უდრის. ბუტკო მომრგვალო კონუსისებრი ფორმისაა და კარგად გამოსახული ყელი და კარგად მოზრდილი ორად გაყოფილი დინგი აქვს.

მტევანი. მტევნები საშუალო ზომისაა, მათი სიგრძე მერყეობს 10-დან 20 სმ-მდე, ხოლო განი—8-დან 12 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტვენის ზომა უდრის 16×9 სანტიმეტრს. მტვენის ძირითადი ფორმა განიერკონუსისებრია, დატარცილი, იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისაც, ხოლო მტვენის ტოტების არათანაბარი ზრდის გამო, ხანდახან უფორმო მტვენებიც გვხვდება. მტვენების აღნაგობა უფრო ხშირად

მეკრივია, იშვიათად ძალზე მეკრივიც, ხოლო საშუალო სიმეკრივის მტვენები თითქმის არ გვხვდება. მტვენის უმნიშვნელო წვრილმარცვლიანობა ახასიათებს. მტვენების საშუალო წონა მერყეობს 100 გრამიდან 350 გრამამდე და საშუალოდ უდრის 150—200 გრამს. ცალკეული კარგად განვითარებული მტვენების წონა თავისუფლად აღწევს 500—600 გრამს. მარცვლების რაოდენობა მტვენში მერყეობს 120-დან 220-მდე. კარგად განვითარებულ 430 გრამიან მტვენში აღმოჩნდა 203 მარცვალი. ამთავან 92 მსხვილი, ხოლო დანარჩენი 111 საშუალო და საშუალოზე წვრილი ზომისა იყო. მტვენის ყუნწი გაუხვევებელია, იგი ხვედება მხოლოდ შუა ადგილიდან ფუძისაკენ და იფერება რქისფერად. ყუნწის სიგრძე საშუალოდ შეადგენს 3,5—4 სანტიმეტრს. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე 6—8 მმ-ს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში განიერკონუსისებრია და ხორკლებითაა დაფარული.

მარცვალი. უბაკლურის მარცვლები საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე მერყეობს 1,5-დან 2,0 სმ-მდე, ხოლო განი—1,4-დან 1,9 სმ-მდე. მარცვლის საშუალო ზომა შეადგენს 1,85×1,70 სანტიმეტრს. მარცვლის ფორმა მომრგვალოა, იშვიათად იგი მოკელალორცაა, რადგანაც მტვენის სიმეკრივის გამო მარცვლები ხშირად იცვლის ფორმას—გარტყლდება და მხვილდება ბოლოსაკენ. მარცვალი შუაში განიერია, ბოლო კი მომრგვალებული აქვს. მარცვალი მომწვანო-ყვითელი ფერისაა. მისი კანი თხელია, მაგრამ მეკრივი და ადვილად შორდება რბილობს. რბილობი საშუალო სიმეკრივისაა და მდნარი. მარცვლის გემო სასიამოვნო, ჰარმონიულია, კარგადაა გამოსახული გიშური არომატი, რომელშიაც მათი



სურ. 11. უბაკლურის ყვავილი.

ანია, ძალიან იშვიათად გვხვდება სამნაკეთიანი ფოთლები. ფოთლის მეორეული დანაკეთვა კარგადაა გამოსახული, რის გამოც ფოთლები შეიძენაკეთიანი ხდება. ფოთლის ზედაპირი ბადისებრ დანაკეთებულია, იშვიათად იგი წვრილბურთულბიანიცაა. ფოთლის ფირფიტა ძაბრისებრად ან გაურკვეველად არის მიხრილი-მოხრილი. ფირფიტის ბოლოები ძირსაა დახრილი. ფოთლის მთავარი ძარღვები ღია მწვანე ფერისაა და აბლაბუდისებრადაა შეზუსტებული.

ზედა ამონაკეთები სიღრმის მიხედვით ცვალებადია საშუალოდან ღრმამდე. უფრო ხშირად ამონაკეთები საშუალო სიღრმისაა. ამონაკეთები უფრო ხშირად დახურულია კვერცხისმაგვარი ფორმის მრგვალფუძიანი თვლით. იშვიათად ამონაკეთის ფუძე ცალკილიანია.

ქვედა ამონაკეთები ნაკლებ ღრმაა. უფრო ხშირად იგი ღიაა, ფორმით ჩანგისებრია, ეიწრო-ყვლიანი და მომრგვალო ან წამახვილებულფუძიანი. იშვიათად გვხვდება ღია გაშლილი ჩანგისმაგვარი ამონაკეთებიც ცალკილიანი ფუძით.

ყუნწის ამონაკეთის ფორმა დიდად არ მერყეობს. უფრო ხშირად გვხვდება დახურული ყუნწის ამონაკეთები, ელიფსური ან კვერცხისმაგვართვლიანი და წამახვილებული ან მომრგვალოფუძიანი. იშვიათად გვხვდება ღია ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკეთებიც, მომრგვალო ან წამახვილებულფუძიანი. ყუნწის ამონაკეთი წესებრივად ცალ ან წყვილდებნიანია.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ბოლოვდება მახვილწვერიანი სამკუთხედისებრი კბილებით ან ნემსისებრი წაწვეტებულწვერიანი სამკუთხედისებრი კბილებით. გვერდითი კბილები სამკუთხედისებრია, ოდნავ გამოზერაილგვერდებიანი და მახვილწვერიანი და ხერხისკბილისებრ ცალგვერდგამომზერაილია.

ფოთლის ქვედა მხარე შეზუსტებულია საშუალო სისქის აბლაბუდისებრი ბეწვებით, რომლის ქვეშ მოფენილია თხელი, ჯაგრისებრი ზუსუსი.

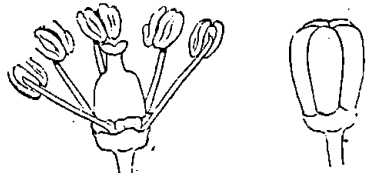
ფოთლის ყუნწი შუა ძარღვის ტოლია ან ოდნავ მასზე მოკლე. ყუნწი შეფერილია მოწითალო-ღვინისფერად და მომწვანო ზოლები დაყვება.

ყვავილი. ყვავილი ორსქესიანი, ნორმალური აგებულებისაა. მტერიანები სწორმდგომაა. ყვავილში 5, იშვიათად 6 მტერიანაა. მტერიანათა მათის სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან შეადგენს 1,25-ს, იშვიათად იგი 1-საც უდრის. ბუტკო მომრგვალო კონუსისებრი ფორმისაა და კარგად გამოსახული ყელი და კარგად მოზრდილი ორად გაყოფილი დინგი აქვს.

მტევანი. მტევნები საშუალო ზომისაა, მათი სიგრძე მერყეობს 10-დან 20 სმ-მდე, ხოლო განი—8-დან 12 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტვენის ზომა უდრის 16×9 სანტიმეტრს. მტვენის ძირითადი ფორმა განიერკონუსისებრია, დატარცილი, იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისაც, ხოლო მტვენის ტოტების არათანაბარი ზრდის გამო, ხანდახან უფორმო მტვენებიც გვხვდება. მტვენების აღნაგობა უფრო ხშირად

მეკრივია, იშვიათად ძალზე მეკრივიც, ხოლო საშუალო სიმეკრივის მტვენები თითქმის არ გვხვდება. მტვენის უმნიშვნელო წვრილმარცვლიანობა ახასიათებს. მტვენების საშუალო წონა მერყეობს 100 გრამიდან 350 გრამამდე და საშუალოდ უდრის 150—200 გრამს. ცალკეული კარგად განვითარებული მტვენების წონა თავისუფლად აღწევს 500—600 გრამს. მარცვლების რაოდენობა მტვენში მერყეობს 120-დან 220-მდე. კარგად განვითარებულ 430 გრამიან მტვენში აღმოჩნდა 203 მარცვალი. ამთავან 92 მსხვილი, ხოლო დანარჩენი 111 საშუალო და საშუალოზე წვრილი ზომისა იყო. მტვენის ყუნწი გაუხვევებელია, იგი ხვედება მხოლოდ შუა ადგილიდან ფუძისაკენ და იფერება რქისფერად. ყუნწის სიგრძე საშუალოდ შეადგენს 3,5—4 სანტიმეტრს. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე 6—8 მმ-ს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში განიერკონუსისებრია და ხორკლებითაა დაფარული.

მარცვალი. უბაკლურის მარცვლები საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე მერყეობს 1,5-დან 2,0 სმ-მდე, ხოლო განი—1,4-დან 1,9 სმ-მდე. მარცვლის საშუალო ზომა შეადგენს 1,85×1,70 სანტიმეტრს. მარცვლის ფორმა მომრგვალოა, იშვიათად იგი მოკელალორცაა, რადვანაც მტვენის სიმეკრივის გამო მარცვლები ხშირად იცვლის ფორმას—გარტყლდება და მხვილდება ბოლოსაკენ. მარცვალი შუაში განიერია, ბოლო კი მომრგვალებული აქვს. მარცვალი მომწვანო-ყვითელი ფერისაა. მისი კანი თხელია, მაგრამ მეკრივი და ადვილად შორდება რბილობს. რბილობი საშუალო სიმეკრივისაა და მდნარი. მარცვლის გემო სასიამოვნო, ჰარმონიულია, კარგადაა გამოსახული გიშური არომატი, რომელშიაც მათიფოდ



სურ. 11. უბაკლურის ყვავილი.

უბაკლურს ზრდის საშუალო ღონე აქვს. თელავისა და ვახისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით, ზრდა-ვანითარების შედარებით თანაბარ პირობებში, კახური ვაზის სხვა ჯიშებთან შედარებით უბაკლურის ზრდის ღონე საშუალოდაა შეფასებული.

მოსავლიანობა. უბაკლური შედარებით ადრე იძლევა როგორც პირველ, ისე სრულ მოსავალს. დარგიდან მესამე წელს იგი მთლიანი მოსავლის თითქმის ნახევარს იძლევა, ხოლო მე-4—მე-5 წლიდან იგი უკვე სრულ მოსავალს გვაძლევს. საერთოდ, უბაკლურმა საქაო მაღალი მოსავალი იცის. თელავისა და ვახისუბნის საკოლექციო ვენახებში წარმოებული აღრიცხვის მიხედვით მისი მოსავალი საშუალოზე საგრძნობლად მაღალია და გამოანგარიშებით ჰექტარზე 60—100 ცენტერამდე აღწევს (ვახისუბანში).

უბაკლურს მსხმოიარობის მაღალი მაჩვენებლები ახასიათებს. მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 0,6-დან 1,75-მდე და საშუალოდ 1,30-ს უდრის. მტევნის საშუალო წონა 100-დან 300 გრამამდე მერყეობს, საშუალოდ კი 160—200 გრამია, ხოლო კარგად განვითარებული მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 500—600 გრამს. ამ მონაცემების საფუძველზე შეიძლება საქაო სიზუსტით იქნეს გამოანგარიშებული მისი მოსავალი ჰექტარზე. მაგალითად, როცა მსხმოიარობის კოეფიციენტი არის 1,3, ანუ ერთ რქაზე მოდის საშუალოდ 1,3 მტევანი, ხოლო ვაზზე საშუალოდ 10 რქა განვითარებული და მტევნის საშუალო წონა შეადგენს 160—200 გრამს, მაშინ ძირის მოსავალი იქნება 2-დან 2,6 კილოგრამამდე, ხოლო, თუ ჰექტარზე 3,330 ძირი ვაზია, ჰექტარის მოსავალი იქნება 6,9-დან 8,6,6 ცენტერამდე. ასეთ მოსავალს იძლევა ჯიშში დაახლოებით თელავისა და ვახისუბანში. ვახისუბანში ჩატარებული აღრიცხვის მიხედვით, უბაკლურის 26 ვაზზე მოიკრიფა 224 მტევანი, რომელთა საერთო წონა იყო 51,2 კილოგრამი, ანუ საშუალოდ ძირზე მიღებულ იქნა 2 კილოგრამი ყურძენი, რაც, რაკი ჰექტარზე 5000 ძირი ვაზია, შეადგენს 100 ცენტერას ჰექტარზე. თელავში უბაკლურის მოსავალი უფრო ნაკლებია: საშუალო მოსავალი ძირზე 1500—1800 გრამს აღწევს, რაც, რაკი ჰექტარზე 3,330 ძირი ვაზია, შეადგენს 50—60 ცენტერას ჰექტარზე.

ამრიგად, უბაკლურის საშუალო მოსავლად კახეთში უნდა მიჩნეულ იქნეს საშუალოდ ჰექტარზე 80—100 ცენტერი.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. ვახისუბნისა და თელავის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით უბაკლურის გამძლეობა სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ შეფასებულია საშუალოდ. ამასთან, იგი მილდიუსს უკეთ უძლებს, ეიდრე ნაცარს, თელავში ნაკლებ ზიანდება. ვახისუბანში უბაკლურს ისევე, როგორც სხვა მკერვიმტევნიან ჯიშებს აზიანებს აგრეთვე ყურძნის ქია. თელავში ყურძნის ქია გაერკვლებული არაა და უბაკლურს, ამდენად, მისგან საშიშროება არ მოელოის. სამეურნეო მნიშვნელობის დაზიანება სხვა ავადმყოფობათაგან და მანებლებლისაგან თელავსა და ვახისუბანში წარმოებული დაკვირვების შედეგად 12—15 წლის მანძილზე აღნიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევნებისა და მარცვლების გარგნული შეხედულებით და ყურძნის მექანიკური და ქიმიური შემადგენლობის მიხედვით უბაკლური საღვინე ჯიშია. წარმოებაშიაც იგი ძირითადად ამ მიმართულებით არის გამოყენებული. ყურძნის მექანიკური და ქიმიური შემადგენლობის გასაცნობად ქვემოთ მოყვანილია ჩატარებული ანალიზის შედეგები:

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარაგების ადგილი	წელი	მტევნის საშ. წონა	მარცვლების ოც-ხეი მტევანში	ყურძნის შემადგენელი ნაწილების პროცენტობა				100 მარცვლის წონა	100 წიპის წონა
				წყენი და რბილობი	კლერტი	კახი	წიპა		
კახეთი, თელავის რაიონი (მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი) სოქვის რაიონი „კაიონია ჩელი“	1937	145,4	64,0	83,97	4,09	6,76	3,18	29,7	4,50
	1940	256,74	134	85,8	2,85	9,20	2,15	186,4	4,26
	1940	219	114	83,0	3,40	10,1	3,50	170,0	4,30

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, უბაკლურის ყურძენში წყენი და რბილობი საქაოდ დიდი, ხოლო მაგარი ნარჩენები (კლერტი, ქაქა, წიპა) შედარებით მცირე რაოდენობითაა. ყურძნის გადამუშა-

ვეების ნახევრად საწარმოო პირობებში წვენის გამოსავლიანობა შედარებით ნაკლებია და შეადგენს საშუალოდ 72,6%-ს, ხოლო ჰაქისა 27,4%-ს. ამ მონაცემების მიხედვითაც უბაკლურის საღებო ეაზის ჯიშის თვისებები ახასიათებს.

წვენის ქიმიური შემადგენლობა უბაკლურს შაქრის დაგროვების საკმაოდ მაღალი უნარი აქვს. წლების განმავლობაში რთელის პერიოდში ჩატარებული ანალიზების მიხედვით უბაკლურის შაქრიანობა 18%-სა 21%-ს შორის მერყეობს, ხოლო მჟავიანობა 7—8⁰/₁₀₀-ს შორის. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ შაქრიანობისა და მჟავიანობის ნაჩვენები რაოდენობა და მათი ურთიერთშეფარდება საესებით უზრუნველყოფს ხარისხიანი სუფურის ღვინის მიღებას. შაქრიანობა-მჟავიანობის ცალკეულ წლების მიხედვით მერყეობის გასაწნობად ქვემოთ მოყვანილია 1937 წლიდან 1948 წლამდე წარმოებული ანალიზების შედეგები.

უბაკლურის ყურძნის შაქრიანობა-მჟავიანობის ცვალებადობა ცალკეული წლების მიხედვით

მევენაჴობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	რთელის თარიღი	შაქარი %/%-ში	სიჴავე %/%-ში	შენიშვნა	
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ეზონი, ქ. თელავი, სოფ. კურდღელაური.	1937	25/IX	20,9	8,3	1937 და 1940 წლის მონაცემების ანალიზები გაკეთებულია სოფ. ეაზისუბანში	
	1940	23/IX	19,4	7,0		
	1941	24/IX	21,0	6,8		
	1943	22/IX	18,2	8,08		
	1944	4/IX	18,0	11,4		
	1945	—	—	—		—
	1946	23/IX	21,3	6,64		
	1947	22/IX	20,0	7,43		
	1948	26/IX	18,0	6,04		

ყურძნის წვენის უფრო სრული დახასიათებისათვის ქვემოთ მოყვანილია მისი ქიმიური შემადგენლობის მაჩვენებლები.

წვენის შემადგენელი ნიწილები	საერთო მ.ტოპკ.ტი	შაქარი	ფრუქტოზა	გლუკოზა	საერთო სიჴავე	ღვინის სიჴავე	ვაშლის სიჴავე	ტანინი	ნაცარი
%/%-ბი	21,95	20,09	9,87	10,22	8,3	4,04	4,26	0,15	1,47

მოყვანილი მონაცემები ადასტურებს უბაკლურის საღებო ჯიშად გამოყენების უპირატესობას; ამავე მონაცემების მიხედვით იგი უდაყოლ ნამღვლი სუფურის ღვინის მომცემი ჯიშია.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის ხარისხი. უბაკლურის ყურძნისაგან ძირითადად მშრალი სუფურის ღვინო მზადდება. წარმოების პირობებში, ჯიშის ნაკლებ გავრცელების გამო, უფრო ხშირად იგი სხვა ჯიშებთან — ძირითადად რქწითელთან — ერთად იწურება. ძალიან იშვიათად მისგან ცალკე მზადდება ღვინო. ამჴამად მისგან მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება საღვინო ღვინოებო წმინდა უბაკლურის ღვინოს კარგი თვისებები აქვს. უბაკლურის ღვინის საღვინო ნიმუშები, დაშადებული ეაზისუბნისა და თელავის საკოლექციო ნაკვეთების მოსავლისაგან, საშუალო და საშუალოზე მაღალი ხარისხისაა. უბაკლურის ღვინო ღია ჩაღისფერია, აქვს კარგად გამოსახული ჯიშური არომატი. გემოთი ნაზია და ჰარმონიული. საერთოდ იგი საშუალო სხეულიანი და ჰარმონიული დგება. მევენახეობის ინსტიტუტის სადევუსტაციო კომისიის სხდომებზე უბაკლურის ღვინო ყოველ წელს კარგ ნიშნებს იღებდა, როგორც საშუალო ღირსების კარგი სუფურის ღვინო.

ნათქვამის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია აზონაწერები ჯიშობრივი ლენოების ხარისხის შეფასებელი სადეგუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

მევენახეობის რაიონი და ლენის დამზადების ადგილი	წელი	სადეგუსტაციო კომისიის სხდომის თარიღი	ბალი	საძველი ღვინოების ორგანოლექტიკური შეფასება
კახეთი. გურჯაანის რაიონი, ს. ვახისუბანი, საკოლექციო ვენახი	1936	20/1 1937	6,0	კარგად დავშენდილი, მზაღლისფერო-ყვითელი, საშუალო სხეულისი, სუფრის ღვინო.
კახეთი. გურჯაანის რაიონი, ს. ვახისუბანი, საკოლექციო ვენახი	1940	25/XII 1940	7,3	ღია ჩალისფერი, კარგად დავშენდილი. არამატი ჯიშური აქეს და კარგად გამოსახული, გემო სრული მარმონიული.
თელავის რაიონი, ქ. თელავი, მევენახეობის ინსტრუქტის საკოლექციო ვენახი ს. კურდღელაურში	1941	12/1 1942	6,9	მზაღლისფერო-ყვითელი, კარგად დავშენდილი. სასიამოვნო ჯიშური არამატანი; გემო სრული, სასიამოვნო კახური ტიპის ღვინო.
თელავის რაიონი, ქ. თელავი, მევენახეობის ინსტრუქტის საკოლექციო ვენახი ს. კურდღელაურში	1947	16/4 1948	7,3	ღია ჩალისფერი, კარგად დავშენდილი, არამატი ნახი; სასიამოვნო, საშუალო სხეულისი ვერძოვანი ტიპის ღვინო. გემო სასიამოვნო, მარმონიული.
თელავის რაიონი, ქ. თელავი, მევენახეობის ინსტრუქტის საკოლექციო ვენახი ს. კურდღელაურში	1948	11/1 1949	7,2	ჩალისფერი, ჯიშური არამატანი, ზომიერსხეულიანი და ხალისიანი მეყვინიანი.

რაგორც მოყვანილი დახასიათებიდან ირკვევა, უბაკლურის ღვინოს კარგი სავემოვნო თვისებები აქვს. უბაკლურის ღვინოზე სრული წარმოდგენის მისაღებად ქვემოთ მოყვანილია მისი ქიმიური შემადგენლობის მაჩვენებლები. საანალიზო ნიმუშები დამზადებულია ს. ვახისუბანში, საკოლექციო ვენახის მოსავლიდან.

უბაკლურის ღვინის ქიმიური შემადგენლობა

მოსავლის წელი	კუთრი წონა	ალკოჰოლი მოცულობით %-ში	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი									
			მეტოქსი	ნაცარი	ნაცრის ტუტისიონა	საერთო სიმკვლე	მგოლდაკი სიმკვლე	ღვინ ს მკვლე	შაქარი	გლუტონინი	ტანინი	არამატო-ლოვი სიმკვლე
1940	0,9921	11,25	19,44	2,14	3,16	6,78	0,79	3,2	1,2	5,09	0,39	5,82
1941	0,9913	12,0	21,64	—	—	6,29	0,46	5,71	—	—	—	—

მოყვანილი მაჩვენებლების მიხედვით უბაკლურის ღვინო კარგი, საშუალო ღირსების სუფრის ღვინოა.

გარდა სუფრის ღვინისა, უბაკლური იძლევა მაღალი ღირსების ყურძნის წვენს. მისგან დამზადებული საძველი ნიმუშები მეტად კარგი თვისებისაა. სასიამოვნო ხილის არამატი და მეყვინიანობა მას აძლევს თვისებას, რაც საშუალებას იძლევა უფრო ღირს ზანს შეინახოს, ვიდრე მაღალ შაქრიანი და მცირე მეყვინიანი ყურძნის წვენი. ჯიშში ამ მიმართულებით უდავოდ პერსპექტიულია.

უბაკლური გამოსადგევა აგრეთვე ადგილობრივი მომხმარების ხდის მომხმარებლისათვის. მაგრამ ამ მიმართულებით მის ფართოდ გამოყენებას ხელს უშლის მტევნების სიმკვრივე, რაც უდავოდ უარყოფითად მოქმედებს მომხმარებელზე.

კარგ შედეგს უნდა ველოდეთ უბაკლურისაგან აგრეთვე. კახეთის უფრო მშრალ და თბილ რაიონებში, ძირითადად სიღნაღისა და გურჯაანის რაიონებში, სადაც ბუნებრივი პირობები უფრო უწყობს ხელს მეტი შაქრის დაგროვებას და ამდენად მისგან მავარი და სადეგუსტაციო ტიპის ღვინოების დამზადებას. ამ მიმართულებით ჯიშის გამოცდის პერსპექტიულობას ის გარემოება უწყობს ხელს, რომ უბაკლურს აქვს საკმაოდ, ძლიერი ჯიშური არამატი, რომელსაც მუსკატის იერი ახლავს.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

უბაკლური ადგილობრივი ნაკლებ გავრცელებული ვახის ჯიშია. იგი იძლევა კარგი ღირსების თეთრ სუფრის ღვინოს და იხმარება ადგილზე სადეგუსტაციო ყურძნად. გვხვდება ძირითადად სიღნაღის, გურჯაანისა და თელავის რაიონებში თითო-ოროლა ვახის სახით საწარმოო ვენახებში და, იშვიათად,



უბაკლური—უბაკური

საკარმიდამო პატარა ნაკვეთების სახითაც. ჯიშის იშვიათობის გამო მისგან წმინდა ლენოს არ ამზადებენ და იგი სხვა ჯიშებთან — ძირითადად რქაწითელთან — ერთად იწურება. უბაკლურისაგან წმინდა ჯიშური ლენო ამაჟამად მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. უბაკლურის ლენო ადრე და კარგად იწმინდება, ღია ჩალისფერია და სასიამოვნოა ჯიშურ არამბთან ერთად ნაზი, პარმონიული გემო აქვს. უბაკლური საშუალოსხეულიან, ზომიერ ალკოპოლიან, ხალისიან, საშუალო ღირებების ლენოს იძლევა.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: მისი შედარებით მაღალი მოსავლიანობა და ვარგისობა როგორც მშრალი სუფრის ლენოების, ისე უაღკოპოლო წვენისა და, კახეთის შედარებით უფრო თბილ რაიონებში, — სადესერტო და მაგარი ლენის დასამზადებლად.

ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: პროდუქციის არამაღალი ხარისხი და მტევნების ზედმეტი სიმკვრივე, რაც ხელს უშლის ჯიშის ფართოდ გამოყენებას ადგილობრივი მოხმარების სადესერტო ყურნად.

აღნიშნული ნაკლის მიუხედავად, უბაკლური, როგორც შედარებით მაღალმოსავლიანი და კარგი ღირებების ლენის მომცემი ჯიში, პერსპექტიულია კახეთის ზოგიერთი რაიონისათვის.

იგი შეიძლება რეკომენდებულ იქნას მთლიანი ფართობის 10—15 პროცენტზე მისი პირენდელი გავრცელების რაიონებში — სიღნაღის, გურჯაანისა და თელავის რაიონებში — ძირითადად, ნაზი, ევროპული ტიპის სუფრის ლენის, უაღკოპოლო წვენის დასამზადებლად, აგრეთვე სხვა ჯიშების საგემოვნო თვისებების გასაუმჯობესებლად და, ნაწილობრივად, ბაკურციხე-კარდანახის მიკორაიონშიც სადესერტო ტიპის ლენის დასამზადებლად.

უბაკლური პერსპექტიულია აგრეთვე ქართლის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში და საბჭოთა კავშირის სამხრეთ რაიონებში გამოასაცდელად და გასავრცელებლად.

УБАКУРИ

Лист. Вполне развитые листья средних размеров (17×16). Листовая пластинка округлая, с пезначп-тевыми выравненными, в сторону овальной. Число основных лопастей пять, трехлопастные листья почти не встречаются. Вторичные лопасты хорошо выражены, благодаря чему листья становятся семиллопаст-ными. Поверхность листа сетчатоморщинистая, реже она мелкопупырчатая. Листовая пластинка воронко-видная, либо она неопределенно изогнутая. Края пластинки отогнуты вниз. Главные нервы светлозеленые и опушены паутиной.

Верхние вырезки варьируют от средних до глубоких; чаще вырезки бывают средних размеров. Основ-ная форма вырезок закрытая, с яйцевидным просветом и округлым дном, реже дно выемки одностуччатое.

Пяльце вырезки несколько менее глубоки. Основная форма вырезок лровидная с узким устьем и округлым либо заостренным дном, реже встречаются открытые лровидные вырезки с одностуччатым дном.

Черешковая выемка по форме пезначительно варьирует. Чаще встречаются закрытые черешковые выемки с эллиптической или яйцевидным просветом и с заостренным или округлым дном. Реже встре-чаются открытые лровидные выемки с округлым либо несколько заостренным дном. Как правило, выемки снабжены одним или двумя шпорцами.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей треугольные, крупные, с острой вершиной и узко-треугольные, отгнутые в острие вершиной. Краевые зубцы треугольные с несколько выпуклыми сторонами и острой вершиной и яловидно-треугольные, односторонне-выпуклые, обычно крупные и мелкие зубцы правильно чередуются меж собой.

Опушение нижней поверхности листа паутинистое средней густоты с примесью редкого щетинистого пушка.

Черешок равен или несколько короче длины срединного нерва листа. Окраска черешка вишно-крас-ная с прозеленью.

Цветок. Цветок нормального строения, обоопольный. Тычинки прямостоячие. Число тычинок в цвет-ке 5, реже 6. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,25, реже 1,0. Пестик правильно округло-копической формы с хорошо выраженным столбиком и сравнительно большим двураз-дельным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров, длина гроздей варьирует от 10 до 20 см, при ширине 8—12 см. Размер средней грозди равен 16×9 см. Основная форма гроздей широко-копическая лопастная, реже встре-

чаются цилиндрико-вошчатые и, ввиду разрастания лопастей, бесформенные грозди. В большинстве случаев грозди плотные и очень плотные, средне-плотные грозди почти не встречаются. Горошение ягод в грозди незначительное. Средний вес гроздей варьирует от 100 до 350 гр, составляя в среднем на гроздь 150—200 гр. Отдельные крупные грозди свободно достигают веса 500—600 гр. Количество ягод в грозди варьирует от 120 до 220. В полдошейной грозди весом 430 гр было сосчитано 92 крупных и 111 средних ягод—всего 203 ягоды. Ножка грозди зеленая, травянистая, деревенеющая у основания. Длина ножки в среднем равна 3,5—4 см. Ножка ягоды зеленая, длиной 6—8 мм. Подушечка бородавчатая, дисковидная.

Ягода. Ягоды средних размеров, длина ягод варьирует от 1,5 до 2,0 см, при ширине 1,4—1,9 см. Размер ягод в среднем равен 1,85×1,70 см; форма ягод округлая, реже она овальная. В силу чрезмерной плотности грозди ягоды сильно меняют форму, вытягиваясь к основанию ягоды. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды закруглен. Окраска ягод зелено-желтая. Кожица ягоды тонкая, легко отделяющаяся от мякоти. Мякоть плотная, расплывающаяся. Вкус приятный, гармоничный, с характерным сортовым ароматом, напоминающим мускатные тона. Восковой налет на ягодах довольно обильный. Прочность прикрепления ягод к ножке средняя. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, составляя в среднем 1,84 семени на ягоду.

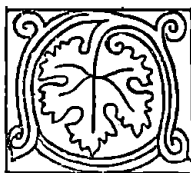
Убакхури—местный малораспространенный сорт Кахетии, дает легкие средне-экстрактивные столовые вина европейского типа и отчасти используется в качестве десертного винограда местного значения. Сорт распространен в Сигнахском, Гурджаанском и Телавском районах Кахетии, в основном в виде отдельных кустов на производственных участках колхозов, реже в виде маленьких участков на приусадебных участках колхозников. Ввиду малого распространения сорта, его в производственных условиях колхозов перерабатывают вместе с другими сортами винограда. Чистосортное вино из Убакхури готовится только в Институте виноградарства, оно своеобразное, довольно хорошего качества. Цвет вина светло-соломенный, аромат приятный, сортовой, вкус нежный, гармоничный. Легкое, средне-экстрактивное, свежее вино европейского типа.

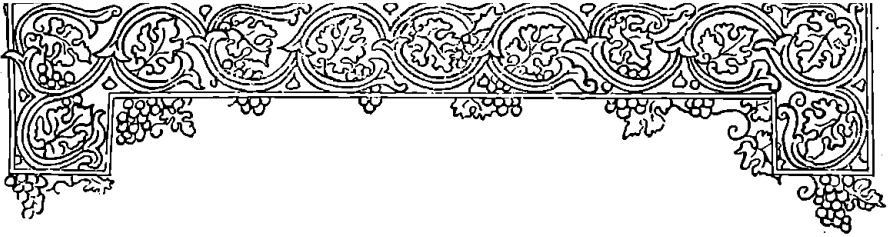
К положительным свойствам сорта относятся—его сравнительно высокая урожайность и пригодности его в качестве материала для сухих столовых вин, безалкогольных соков, для сдобривания вкуса тяжелых грибных вин и отчасти в более теплых уголках Кахетии—для крепких и десертных вин.

К недостаткам сорта относятся недостаточно высокое качество его продукции и чрезмерная плотность грозди значительно суживающая его применение в качестве десертного винограда местного значения.

Несмотря на указанные недостатки, его, как урожайный средненамачественный сорт, можно рекомендовать для восстановления примерно на 10—15% площади в районах его первичного распространения—Сигнахском, Гурджаанском и Телавском—для приготовления легких, сухих столовых вин европейского типа, качественных безалкогольных соков и отчасти для крепких и десертных вин в основном Бакурцхском и Карданахском микрорайоне.

Сорт перспективен также для юго-восточной части Каргли и южных виноградарских районов Союза.





ინგილოური

ინგილოური ადგილობრივი, ნაკლებ გავრცელებული ვაზის ჯიშია. იძლევა ვერძეული ტიპის თეთრ სუფრის ღვინოს.

სინონიმები. ს. იყალთოში (თელავის რაიონი) ადგილობრივ მევენახეთა შორის ინგილოური მკვარტას სახელწოდებითაც არის ცნობილი.

ჯიშის ისტორია. ინგილოური ადგილობრივი ვაზის ჯიშია, იგი წარმოშობილია კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის ადგილობრივი კერიდან. თავისი მორფოლოგიური ნიშნებით (ფოთლის ქვედა მხარის საკმაო სქელი შებუსება, მომრგვალო-მოოვალური მარცვალი და სხვა) იგი მეტად ახლო დგას კახეთის თეთრ ჯიშებთან. პირდაპირი ცნობები ინგილოურის წარმოშობის ადგილისა და დროის შესახებ არ მოგვეპოვება. აკადემიკოს ივ. ჯავახიშვილის აზრით, „ინგილოური“ სადაურობის მაუწყებელი სახელების ჯგუფს უნდა ეკუთვნოდეს. ამავე დროს, აკად. ივ. ჯავახიშვილს იგი ჰერეთის (ახლანდელი საინგილოს) ვაზის ჯიშთა სიაში აქვს მოყვანილი. ამჟამად ინგილოური გვხვდება თითო-ორი ადგილი ძირის სახით ძირითადად თელავის, სა და ახმეტის რაიონებში, იყალთოში, რუისპირაში ქისტაურსა და სხვა სოფლებში. ზოგიერთი ცნობით იგი გარეკახეთშიაც — ს. თახლათურში — ყოფილა. 20 - 30 ძირი ინგილოური მევენახეობის ინსტიტუტისა და მისი ქსელის საცდელ ნაკვეთებზედაც არის დარგული.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით. ვენახი გაშენებულია ცივ-გომბორის სუსტად დაქანებულ ფერდობზე. ვაზები გაბმულია სარ-მავთულზე ქართული ორმხრივი წესით, კვების არე უდრის 3 მ²-ს. ვენახი გაშენებულია 1934 წელს.

ახალგაზრდა ყლორტი. ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და პირველი ორი-სამი ჯერ კიდევ გაუშლელი ფოთოლაკით შებუსესებულია სქელი ქეჩისებრი ბუსუსით, შეფერილია თეთრი ფლანელისფერად და ღია ვარდისფერი არშია აქვს ფოთოლაკების ირგვლივ და ყუნწის გასწვრივ. მეორე იარუსის ფოთლები მომწვანო-ყვითელია და მორუხო იერი დაჰქრავს. ფოთლის ქვედა მხარე მოვერცხლისფრო-თეთრია.

ერთწლიანი რქა. კარგად მოწყული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მორუხო-წითლად იფერება. მუხლთაშორისები საშუალო ზომისაა. მუხლები მუქადაა შეფერილი.

ფოთოლი. საშუალო იარუსის ფოთლები (9—12) ამონაკეთიანია, საშუალო ზომისა (17×17 სმ), ფორმა მომრგვალო აქვს და მუქი მწვანე ფერისაა. იშვიათად ხუთნაკეთიანი ფოთლებიც გვხვდება. ფოთლის ზედაპირი ბალისებრ დანაკეპულია, ზოგჯერ იგი წვირილობურთულებიანია. ფოთლის ფირფიტა მისრილ-მოხრილია, ნაკვეთების ბოლოები ოდნავ ზემოთაა წამოწეული.

ზედა ამონაკეთები ზეზურია, იშვიათად საშუალო სიღრმესაც აღწევს. ამონაკეთები ღია, ფორმით ჩანგისებრია, მახელოფუძიანი და შევიწროებულყელისანი. იშვიათად ნაპრალისებრიცაა ან შექრილი კუთხისმაგვარია, უფრო იშვიათად დაბურულია და კვერცხისმაგვარი ფორმის თელიანი.

ქვედა ამონაკეთები სუსტადაა გამოსახული, ჩვეულებრივ, ზეზურია ან სულ არაა გამოსახული.

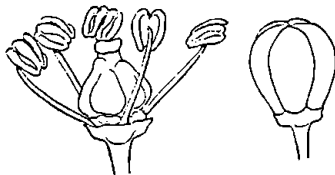
ყუნწის ამონაკეთის ფორმა ნაკლებ ცვალებადია. უფრო ხშირად იგი ღიაა, ჩანგისებრი ფორმისა, მომრგვალო ან მახელოფუძიანი. იშვიათად იგი დაბურულია კვერცხისმაგვარი თელით.

ფოთლის მთავარი ნაკეთები ბოლოვდება გამოხეტილგვერდებიანი მახვილწვერიანი სამკუთხედი- სებრი კბილებით, იშვიათად კბილები გუმბათისმაგვარიცაა, გვერდითი კბილები ხერხის კბილისებრია, ოდნავ გამოხეტილგვერდებიანი და მახვილწვერიანი.

ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსებულია საშუალო სისქის აბლაბუდისებრი ბეწვებით, რომლის ქვეშ მოფენილია სქელი ჯაგრისებრი ბუსუსი. საერთოდ, ფოთლის შებუსუსება საშუალო სისქისაა და ზემოდან ქვევით მატულობს.

ფოთლის ყუნწი მის შუა ძარღვზე უფრო მოკლეა, მოყვითალო-მწვანე ფერისაა და შებუსუსებულია სუსტი აბლაბუდისებრი ბეწვებით.

ყვავილი. ყვავილი ნორმალური აგებულებისაა, ორსქესიანი. მტერიანები სწორმდგომა. ყვავილ- ში გვესი მტერიანაა, იშვიათად გვხვდება ხუთ- და შეიღმტერიანანი ყვავილებიც. მტერიანათა ძაფების სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან შეადგენს 1,0—1,25-ს. ბუტკო განიერ კონუსისებრი ფორმისაა, მოკლევდიანი და თითქმის მჯდომარე, ხშირად ორად გაყოფილდინგიანი.



სურ. 12. ინვილოურის ყვავილი.

მტევანი. მტევნები საშუალო ზომისაა. მტევნების სიგრძე მერყეობს 10-დან 20 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი — 6-დან 10 სანტიმეტრამდე. საშუალო ზომის მტევნის სიგრძე-სიგანე უდრის 16 X 6 სანტიმეტრს. მტევნის ძირითადი ფორმა კონუსისებრი ან ცილინდრულ-კონუსისებრია. იშვიათად ცილინდრული ფორ- მის მტევნებიც გვხვდება. ხშირად მტევნები მხრიანია. მხრე- ბის სიგრძე აღწევს ძირითადი მტევნის სიგრძის ორ მესამედს.

უფრო ხშირად მტევნები საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათად მეჩხერი მტევნებიც გვხვდება. მტევნის საშუა- ლო წონა მერყეობს 100 გრამიდან 270 გრამამდე, საშუალოდ 120—140 გრამს უდრის. მარცვლების რაოდენობა მტევანში მერყეობს 50-დან 100-მდე, საშუალოდ მტევანზე 60—80 მარცვალია. მტევნის ყუნწი ბალახისებრია. შუა ნაწილიდან მტევნის ფუძისაკენ იგი ხვედება ბრქისფრად. ყუნ- წის სიგრძე დიდად არ მერყეობს, საშუალოდ მისი სიგრძე უდრის 2,5—3,0 სანტიმეტრს. მარცვლის ყუნწი ღია მწვანეა, მისი სიგრძე მერყეობს 0,4-დან 0,8 სანტიმეტრამდე. მარცვლის საჯდომი ბალიში განიერ კონუსისებრია, იშვიათად იგი ეწრო კონუსისებრ ფორმასაც იღებს.

მარცვალი. ინვილოურის მარცვლები საშუალო და საშუალოზე ოდნავ მეტი სიდიდისაა. მარ- ცვლების სიგრძე მერყეობს 1,55-დან 1,80 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი—1,59-დან 1,72 სანტიმეტრამ- დე. საშუალო წარცვლის სიგრძე-სიგანე შეადგენს 1,70 X 1,60 სანტიმეტრს. მარცვლის ფორმა ოდნავ ოვალურია, იშვიათად იგი მომრგვალოცაა; საშუალო და წვრილი მარცვლების ფორმა უფრო ხშირად მომრგვალოა. მარცვლები ყუნწზე საკმაოდ მკვიდრად სხედან. მარცვალი მოჭარბისფრო-ყვითელია და ოდნავ ზოვარდისფრო იყვით დაჰკარავს სრული სიმწიფის დროს. ცვილისებრი ფიფქი მარცვალზე კარ- ვადა გამოსახული. მარცვლის კანი თხელია, იგი ადვილად შორდება რბილობს. მარცვალი წვნიანია, ოდნავ მკვრივი, მარცვლებიდან ძნელად გამოსაზოვებელი რბილობი აქვს. მარცვლების გემო ტკბილი და სასიამოვნოა. მარცვლის არომატი კარგადაა გამოსახული, იგი, მოგვაგანებს ქინის არომატს. წიპუნების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 4-მდე, საშუალოდ მარცვალზე მოდის 2,05 წიპუნა.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდზე და მისი ცალკეული ფაზების მხელელობაზე ჩატარდა მვეე- ნახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, რომელიც მდებარეობს სოფ. კურდღელაურში, თელავი- დან 4 კილომეტრის დაშორებით.

კურდღელაურის ეკოლოგიურ პირობებში სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 138-სა და 167 დღეს შორის და საშუალოდ 146 დღეს უდრის. სავეგეტაციო პერიოდის შესაბამისად მერყეობს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,775 გრადუსსა და 3,066,7 გრადუსს შორის, ხოლო საშუალოდ 2,897,8 გრადუსს შეადგენს. დანარჩენი ფაზების მერყეობა ცალკეული წლების მიხედვით მოცემულია ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში.

ინგილოურის საევეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობა

მგენახობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წლები	ფაზების დადგომის თარიღი				საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა	აქტიურ ტემპურათა ჯამი	ნაღები	
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ჰეაილოზის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			სარგრო-დუქციო პერიოდში	საევეტაციო პერიოდში
კახეთი, თელავის რაიონი, ს.კ. მეც-ნიერებათა აკადემიის მგენახობის ინსტიტუტის საკოლექციო ურბანი, კ. თვალვი	1937	24/4	9/6	14/8	15/9	145	2967,5	—	—
	1938	22/4	4/6	7/8	10/9	141	2986,2	—	—
	1939	26/4	31/5	13/8	15/9	143	2930,0	—	—
	1940	14/4	4/6	14/8	15/9	155	3160,2	—	—
	1941	7/4	28/5	6/8	10/9	157	3199,0	—	—
	1942	27/4	8/6	18/8	20/9	147	3150,1	—	—
საშუალო	—	20/4	4/6	12/8	14/9	148	9065,5	—	—
საშუალო	1943	27/4	8/6	14/8	20/9	146	2,932,5	117,4	479,6
	1944	24/4	5/6	19/8	20/9	149	2,956,2	69,4	393,4
	1945	4/5	12/6	22/8	20/9	140	2,950,0	47,3	346,3
	1946	25/4	5/6	16/8	10/9	138	2,775,0	6,5	541,1
	1947	3/4	2/6	9/8	30/8	149	2,806,8	31,6	547,7
	1948	23/4	4/6	9/8	16/9	147	3,069,7	62,4	472,2
	საშუალო	—	22/4	6/8	14/8	14/9	145	2,897,8	62,4

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ცალკეული ფაზების დადგომის თარიღები საგრძობლად ზრეკვობს ცალკეული წლების მეტეოროლოგიურ პირობებთან დაკავშირებით. ყველაზე მეტად მერყეობს პირველი ანუ საწყისი ფაზა. მისი მერყეობის ფარგლები ერთ თვეს სცილდება (3 აპრილი 1947 წელს და 5 მაისი 1945 წ.). ამასთან დაკავშირებით ცალკეობდალბს საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობაც. შედარებით უფრო ნაკლებ ცალკეობდალბს დასასრული ფაზა—ყურძნის სრული სიმწიფე, მისი მერყეობის ფარგალი 10 დღეს არ სცილდება. იგი ღდება უფრო ხშირად 10 სექტემბრიდან 20 სექტემბრამდე. ამ ვადების მიხედვით ინგილოური სიმწიფის მეორე პერიოდის ვაზის ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს.

ინგილოურის ერთწლიანი რჩები კახეთის ჰაერის პირობებში თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას ყურძნის სრულად დამწიფების მომენტისათვის. როგორც ზემოთ მოყვანილი ცხრილიდან ირკვევა, ინგილოური ზოგიერთ წელს (1946) 138 დღის განმავლობაში ამთავრებს საევეტაციო პერიოდს, ხოლო ყურძნის სრული დამწიფება აგვისტოს ბოლო რიცხვებშიაც კი ხდება (1947 წ.). ყველა ამის გამო ინგილოური შეუძლია თავისუფლად მომწიფდეს ერთწლიანი ნაზარდიითურთ არა მარტო თელავში, არამედ მასზე გაცილებით უფრო გრილძაიან ადგილებშიაც, როგორიცაა: მესხეთი, დუშეთი, თიანეთი და სხვ.

ინგილოურმა ღონიერი ზრდა არ იცის. მისი ზრდის ღონე კახურ სხვა ჯიშებთან შედარებით, ზრდაგანეთარების შედარებით თანაბარ ეკოლოგიურ პირობებში, შეუასებულია საშუალოდ. ასეთივეა მისი ზრდა იმ საფლებშიაც, რომლებიც მისი გავრცელების ძირითად ადგილებად ითვლება—რუისპირსა და იყალითოში.

მოსაელო იანობა. კახეთის მთავარი საწარმოო ვაზის ჯიშების მსგავსად, ინგილოური ადრე იძლევა პირველსა და სრულ მოსავალს, დარგვიდან მესამე წელს იგი იძლევა მილიანი მოსავლის თითქმის ნახევარს, ხოლო მეოთხე-მეხუთე წლიდან უკვე სრულ მოსავალს გვაძლევს.

ინგილოური უხვმოსავლიანი ჯიშია. მისი მოსავლიანობა კახეთის მთავარ საწარმოო ვაზის ჯიშებთან შედარებით საშუალოა ან საშუალოზე ოდნავ ჰარბი. ძირის მოსავალი საკოლექციო ნაკვეთის ოცდაათ ვაზზე საშუალოდ წლების მანძილზე მერყეობს 1,200 გრამიდან 1,800 გრამამდე, რაც ჰექტარზე გადაყვანით შეადგენს 40—60 ცენტნერ კუარძენს.

ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით ინგილოურს მსხმოიარობის კარგი მაჩვენებლები ახასიათებს. მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 1,04-დან 1,78-მდე და 12 წლის მანძილზე საშუალოდ შეადგენს 1,48-ს. მტენის საშუალო წონა მერყეობს 89—300 გრამს შორის, ხოლო საშუალოდ შეადგენს 120—140 გრამს. თუ ვივარაუდებთ საშუალოდ ერთ ვაზზე 10 რქის, მაშინ ძირის მოსავალი იქნება 1,780—2,070 გრამი, რაც ჰექტარზე გადაყვანით შეადგენს 56—69 ცენტნერს. ინგილოურის მოსავლიანობის უფრო დეტალურად დახასიათებისათვის ქვემოთ მოყვანილია მისი მოსავლიანობის მაჩვენებლები 1942 და 1948 წლის მონაცემების მიხედვით:

ინგილოურის მსხმოიარობის მაჩვენებლები

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	მოსავლიანი რქების %				მეტეების რაოდენობა მისავლიან რქებზე	მეტეების რაოდენობა 1 რქაზე	მეტეების საშუალო წონა	მოსავლი ერთ რქაზე გრამში	რქების რაოდენობა ჰექტარზე	გაანჯირობებული მთავალი ჰექტარზე
		1 მტეენიანი	2 მტეენიანი	3 მტეენიანი	სულ						
		1940	1941	1942	1943						
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტრუქტის საკოლექციო ვენახი, ქ. თელავი	1942	48,38	32,26	14,52	95,16	1,81	1,72	120,0	206,4	31,950	64,58
	1946	30,37	47,4	11,65	89,62	1,82	1,63	115,0	187,4	39,600	74,90

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ინგილოურის მოსავლიანი რქების დიდი რაოდენობა ახასიათებს (89—95%), ხოლო უნაყოფო რქების რაოდენობა შესაბამისად მცირეა და 5—10%-ს შეადგენს. აღსანიშნავია აგრეთვე საკმაოდ დიდი რაოდენობა (12—14) სამეტეენიანი რქებისა, რაც უდაოდ მაჩვენებელია კარგი მსხმოიარობისა. საკაებლის სიგრძეზე ცალკეული რქების მოსავლიანობაზე დაკვირვებამ დაგვიანხა, რომ ორ და სამეტეენიანი რქები უფრო ხშირად საკაებლის მეოთხე რქიდან წვერისაკენ არიან განლაგებული. მოყვანილი მონაცემების მიხედვით ინგილოურის გადაანჯირობებული მოსავალი ჰექტარზე 30,000—40,000 კვირტით დატვირთვის შემთხვევაში მერყეობს 56 ცენტერიდან 75 ცენტერამდე. ესადა, ასეთი დატვირთვა 3,0 მ² კვების არეზე მეტად მცირეა და იგი ვახეების მიერ სრულად არ არის გამოყენებული. ნათქვამის გათვალისწინებით ინგილოური, როგორც საშუალო ღონის ზრდის ვახი, უნდა გაშენდეს საშუალო სიდიდის—1,5×1,5 მეტრიან—კვების არეზე, რითაც საშუალება მოგვეცემა დატვირთვის თითქმის გოაკრეცებისა ჰექტარზე და მოსავლის საგრძნობი გადიდებისა.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. ინგილოური სოკოვან ავადმყოფობებს საშუალოდ უძლებს. ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით მისი გამძლეობა მილდიუში მიმართ შეფასებულია საშუალოდ, ხოლო ნაცრის მიმართ საშუალოზე მცირედ. იოდოუმთან წლებში ინგილოური საგრძნობლად ზიანდება ნაცრისაგან. ამის გამო ერთი დამატებით წამლობა ნაცრის წინააღმდეგ, განსაკუთრებით ავადმყოფობის მოსალოდნელი განვითარების წინ, აუცილებელია. სამეურნეო მნიშვნელობის სხვა დაავადება ან მავნებლებისაგან დაზიანება 12 წლის დაკვირვების მანძილზე აღნიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მეტეებისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულებით და მათი მექანიკური შემადგენლობისა და წვერის ქიმიური შემადგენლობის მიხედვით ინგილოური ძირითადად საღვინე ჯიშია. წარმოებაშიაც იგი ძირითადად ამ მიმართულებით არის გამოყენებული. საგემოვნო თვისებების მიხედვით ინგილოური გამოსადგება აგრეთვე ადგილობრივი მნიშვნელობის სასუფრე ყურძნადაც.

ჯიშის მექანიკური თვისებების დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია მტეენისა და მარცვლის მექანიკური ანალიზის შედეგები.

ინგილოურის ყურძნის მარცვლის მექანიკური შემადგენლობა

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მტეენის საშუალო წონა	მარცვლების რაოდენობა მტეეაში	მტეენისა და მარცვლის შემადგენელი ნაწილები %/ს-ში						
				მარცვალი	კლარტი	კანი	წაჭა	წენი და რბილობი	100 მარცვლის წონა	
										100 წაჭის წონა გრ-ში
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტრუქტის საკოლექციო ვენახი, ქ. თელავი	1940	115,8	55	96,29	3,71	7,31	9,60	65,9	203	9,00
	1941	125,0	65	95,52	4,48	12,26	4,64	78,02	180	2,98

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ინგილოურის ყურძენს გადამუშავების ლაბორატორიულ პირობებში წვერის გამოსავლიანობის საკმაოდ მაღალი პროცენტი ახასიათებს.

ნახევრად წარმოების პირობებშიაც მისი გამოსავლიანობა საკმაოდ მაღალია და შეადგენს წვერისათვის 76%-ს, ხოლო ჰაჭისათვის 24%-ს.

წვენიის ქიმიური შემადგენლობა. ინგილოურის საკმაოდ მაღალი შაქრიანობა და ზომიერი მჟავიანობა ახასიათებს. წლების განმავლობაში ჩატარებული ანალიზების მიხედვით მისი შაქრიანობა უფრო ხშირად 18-დან 20%-მდე მერყეობს, ხოლო მჟავიანობა 6⁰/₁₀₀-დან 9⁰/₁₀₀-მდე.

ქვემოთ მოყვანილია ცნობები შაქრიანობა-მჟავიანობის ცვალებადობის შესახებ რთელის პერიოდში ცალკეულ წლების მიხედვით.

ინგილოურის წვენიის შაქრიანობა-მჟავიანობის მაჩვენებლები

№ წ.	რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	მისაღწის წელი	რთელის თარიღი	შაქრიანობა %/100-ში	მჟავიანობა %/100-ში	შენიშვნა
	კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი, ქ. თელავი	1940 1941 1942 1943	20/IX 21/IX 15/IX 1/X	21,5 20,7 18,8	5,96 6,0 7,0	
	იგივე	1944 1945 1946 1947 1948	27/IX 25/IX 19/IX 2/IX 20/IX	21,3 8,2 20,4 17,6 18,1	8,25 11,7 9,6 6,77 8,7 5,98	

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ზოგიერთ წლებში რთელის პერიოდში ინგილოურის წვენი საკმაოდ მაღალი შაქრიანობითა და ოდნავ დაბალი მჟავიანობით ხასიათდება. როცა კი შაქრიანობა 20%-ს სცილდება, მისი მჟავიანობა უკვე საკმარისი აღარ არის მაღალი ხარისხის ღვინის მისაღებად. პირიქით, როცა შაქრიანობა მეტეოროლოგიური პირობების გამო 18⁰/₁₀₀-სა და ქვევით ეცემა, მაშინ მისი მჟავიანობა შაქრიანობასთან შედარებით მაღალია და მაღალი ღირსების ღვინოს მაინც ვერ მოგვცემს. საუკეთესო შეფარდება შაქრიანობა-მჟავიანობას შორის ჩვენ გვაქვს მაშინ, როცა წვენიის შაქრიანობა 18-დან 20%-მდე მერყეობს. ამ შემთხვევაში არსებობს შესაძლებლობა მაღალი ხარისხის ღვინის მიღებისა. საერთოდ ინგილოურის მეტი პერსპექტივა აქვს მაგარი და სადესერტო ტიპის ღვინის დასამზადებლად გამოყენების მხრივ.

რადგანაც მას ცოტა დაგვიანებით მოკრფვის შემთხვევაში შეუძლია დიდი რაოდენობით დაგროვოს შაქარი და ამასთან ერთად ჯიშის სპეციფიკური არომატი უკვე გამოიყენოს, ამიტომ ამ მიმართულებით ცდების ჩატარება სასურველია.

უურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. ინგილოურისაგან ძირითადად მზადდება მშრალი სუფრის ღვინო, ნაწილობრივ იგი გამოსადევია აგრეთვე ადგილობრივი მოხმარების სადესერტო უურძნად. ძველად ინგილოური უფრო ფართოდ იყო გავრცელებული და მისგან წმინდა ჯიშის ღვინოები მზადდებოდა. ამჟამად, რადგან იგი მცირე რაოდენობით მოიპოვება და ამასთან ნარევის სახით მწვანისა და რქაწითლის ნარგავებში, მისგან წარმოების პირობებში წმინდა ღვინო არ მზადდება. მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტი ამზადებს მისგან წმინდა ჯიშის ღვინოს. ღვინის საცდელი ნიმუშები კარგი თვისებებით ხასიათდება. ღვინო ქარვისფერია, გამჭვირვალე, არომატი ჯიშური, სასიამოვნო აქვს, გემო—ნაზო, ჰარმონიული; მსუბუქი, ევროპული ტიპის ღვინოა. კახური წესით დაყენება ჯერ არ უცლიათ. სასურველია აგრეთვე ჩატარდეს ცდები მისგან მაგარი და სადესერტო ღვინის დასამზადებლად, რადგან, რაკი ჯიში საღარეოა, რთელის ჩვეულებრივ ვადებში ჩატარების საშუალებით თავისუფლად შეიძლება დაგროვდეს დიდი რაოდენობით შაქარი და ამასთან სასიამოვნო ჯიშური არომატი უფრო მეტწილად გამოვლინდეს. საერთოდ, ინგილოური არ იძლევა მაღალი ხარისხის სუფრის ღვინოს, მისი ღვინო საშუალო ღირსების ევროპული ტიპისაა. ზოგიერთ წლებში მისგან შეიძლება მაღალხარისხიანი ღვინოც დადგეს, რომ ამას სხეულის სიმცირე არ უშლიდეს ხელს. მევენახეობის ინსტიტუტის სადევუსტაციო კომისიის სხდომებზე ინგილოური კარგ ნიმუშებს იღებდა, მისი საგემოვნო თვისებების დასახსნათელად მოგვყავს ამონაწერები სადევუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ინგილოურის მსხმოიარობის მაჩვენებლები

შეენახვობის რაიონი და დაკვირვების წარმოებრის ადგილი	წელი	მოსავლიანი რქების %				მტყენის რაოდ. მოსავლიან რქებზე	მტყენის რაოდ. მცხეთა რაიონზე	მტყენის საშუალო წონა	მოსავლიან ერთ რქაზე გრამში	რქების რაოდენ. ჰექტარზე	ზაინაგროშებზე მოსავლიან რქებზე
		1 მტყენიანი	2 მტყენიანი	3 მტყენიანი	სულ						
თელავის რაიონი, შეენახვობის ინსტრუქტის საკოლექციო ენაზი, ქ. თელავი	1942	48,98	32,26	14,52	95,16	1,81	1,72	120,0	206,4	31,950	64,58
	1948	30,37	47,4	11,85	89,62	1,92	1,63	115,0	187,4	39,000	74,96

ბოგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ინგილოურს მოსავლიანი რქების დიდი რაოდენობა ახასიათებს (89—95%), ხოლო უნაყოფო რქების რაოდენობა შესაბამისად მცირეა და 5—10%-ს შეადგენს. აღსანიშნავია აგრეთვე საკმაოდ დიდი რაოდენობა (12—14) სამტყენიანი რქებისა, რაც უდავოდ მაჩვენებელია კარგი მსხმოიარობისა. საკაეებლის სიგრძეზე ცალკეული რქების მოსავლიანობაზე დაკვირვებამ დაგვანახა, რომ ორ და სამტყენიანი რქები უფრო ხშირად საკაეებლის მეოთხე რქიდან წვერიასავე არიან განლაგებული. მოყვანილი მონაცემების მიხედვით ინგილოურის ვადანგარიშებზე მოსავლიან რქებზე 30,000—40,000 კვირტით დატვირთვის შემთხვევაში მტყეობს 56 ცენტრიდან 75 ცენტრამდე. ცხადია, ასეთი დატვირთვა 3,0 მ² კვების არეზე მეტად მცირეა და იგი ვახების მიერ სრულად არ არის გამოყენებული. ნათქვამის გათვალისწინებით ინგილოური, როგორც საშუალო ღონის ზრდის ვაზი, უნდა გაშენდეს საშუალო სიდიდის—1,5×1,5 მეტრიან—კვების არეზე, რითაც საშუალება მოგვეცემა დატვირთვის თითქმის გოარკეცებისა ჰექტარზე და მოსავლის საგრძობი გადიდებისა.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გაძძელობა. ინგილოური სოკოვან ავადმყოფობებს საშუალოდ უძლებს. ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით მისი გამძლეობა მილიდიუმის მიმართ შეფასებულია საშუალოდ, ხოლო ნაცრის მიმართ საშუალოდ მცირედ. იოლოუმთან წლებში ინგილოური საგრძობლად ზიანდება ნაცრისაგან. ამის გამო ერთი დამატებით წამლობა ნაცრის წინააღმდეგ, განსაკუთრებით ავადმყოფობის მოსალოდნელი განვითარების წინ, აუცილებელია. სამეურნეო მნიშვნელობის სხვა დაავადება ან მავნებლებისაგან დაზიანება 12 წლის დაკვირვების მანძილზე აღნიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტყენებისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულებით და მათი მექანიკური შემადგენლობისა და წვენის ქიმიური შემადგენლობის მიხედვით ინგილოური ძირითადად საღვინე ჯიშია. წარმოებაშიაც იგი ძირითადად ამ მიმართულებით არის გამოყენებული. საგემოვნო თვისებების მიხედვით ინგილოური გამოსადგვია აგრეთვე ადგილობრივი მნიშვნელობის სასუფრე ყურძნადაც.

ჯიშის მექანიკური თვისებების დასახასიათებლად ჭეჭმით მოყვანილია მტყენისა და მარცვლის მექანიკური ანალიზის შედეგები.

ინგილოურის ყურძნის მარცვლის მექანიკური შემადგენლობა

შეენახვობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მტყენის საშუალო წონა	მარცვლების რაოდენობა მტყენაში	მტყენისა და მარცვლის შემადგენელი ნაწილები %/ო-ში					100 მარცვლის წონა	100 წიკისა წონა გრ-ში
				მარცვალი	კლურტი	კანი	წიკა	წვენი და რბილობი		
კახეთი, თელავის რაიონი, შეენახვობის ინსტრუქტის საკოლექციო ენაზი, ქ. თელავი	1940	115,8	65	96,29	3,71	7,31	9,60	85,3	203	3,60
	1941	123,0	65	95,52	4,48	12,26	4,64	78,62	180	2,98

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ინგილოურის ყურძენს გადამუშავების ლაბორატორიულ პირობებში წვენის გამოსავლიანობის საკმაოდ მაღალი პროცენტი ახასიათებს.

ნახევრად წარმოების პირობებშიაც მისი გამოსავლიანობა საკმაოდ მაღალია და შეადგენს წვენისათვის 76%-ს, ხოლო ჭაჭისათვის 24%-ს.

წვენის კიმიური შემადგენლობა. ინგილოურს საქმოდ მალალი შაქრიანობა და ზომიერი მჟეიანიობა ახასიათებს. წლების განმავლობაში ჩატარებული ანალიზების მიხედვით მისი შაქრიანობა უფრო ხშირად 18-დან 20%-მდე მერყევობს, ხოლო მჟეიანიობა 6⁰/₁₀₀-დან 9⁰/₁₀₀-მდე.

ქვემოთ მოყვანილია ცნობები შაქრიანობა-მჟეიანიობის ცვლადობის შესახებ რთელის პერიოდში ცალკეული წლების მიხედვით.

ინგილოურის წვენის შაქრიანობა-მჟეიანიობის მაჩვენებლები

№ №	რაიონი და ანალიზის წარმომების ადგილი	მასალის წელი	რთელის თარიღი	შაქრიანობა %/100-ში	მჟეიანიობა %/100-ში	შენიშვნა
	კახეთი, თელავის რაიონი, მვეინახეობის ინსტიტუტის საცლდექტო ენაზი, ქ. თელავი	1940 1941 1942 1943	20/IX 20/IX 15/IX 1/X	21,5 20,7 18,8 19,2	5,96 6,0 7,0 8,25	
	იგუე	1944 1945	27/IX 25/IX	21,2 8,2	11,7 8,6	
	"	1946 1947 1948	19/IX 2/IX 20/IX	20,4 17,6 18,1	8,77 8,7 5,98	

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ზოგიერთ წლებში რთელის პერიოდში ინგილოურის წვენი საქმოდ მალალი შაქრიანობითა და ოდნავ დაბალი მჟეიანიობით ხასიათდება. როცა კი შაქრიანობა 20%-ს სცილდება, მისი მჟეიანიობა უკვე საკმარისი აღარ არის მალალი ხარისხის ღვინის მისაღებად. პირიქით, როცა შაქრიანობა მეტეოროლოგიური პირობების გამო 18⁰/₁₀₀-სა და ქვევით ეცემა, მაშინ მისი მჟეიანიობა შაქრიანობასთან შედარებით მალალია და მალალი ღირსების ღვინოს მიიწე ეერ მოგვეცეს. საუკეთესო შეფარდება შაქრიანობა-მჟეიანიობას შორის ჩვენ გვაქვს მაშინ, როცა წვენის შაქრიანობა 18-დან 20%-მდე მერყევობს, ამ შემთხვევაში არსებობს შესაძლებლობა მალალი ხარისხის ღვინის მიღებისა. საერთოდ ინგილოურის მტეი პერსპექტივა აქვს მაგარი და სადესერტო ტიპის ღვინის დასამზადებლად გამოყენების მხრივ.

რადგანაც მას ცოტა დაგვიანებით მოკრეფის შემთხვევაში შეუძლია დიდი რაოდენობით დაგროვოს შაქარი და ამასთან ერთად ჯიშის სპეციფიკური არომატი უკეთ გამოიყენოს, ამიტომ ამ მიმართულებით ცდების ჩატარება სასურველია.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. ინგილოურისაგან ძირითადად მზადდება მშრალი სუფრის ღვინო, ნაწილობრივ იგი გამოსადეგია აგრეთვე ადგილობრივი მოხმარების სადესერტო ყურძნად. ძველად ინგილოური უფრო ფართოდ იყო გავრცელებული და მისგან წმინდა ჯიშის ღვინოები მზადდებოდა. ამჟამად, რადგან იგი მცირე რაოდენობით მოიპოვება და ამასთან ნარევის სახით მწვანისა და რქაწითლის ნარგავებში, მისგან წარმოების პირობებში წმინდა ღვინო არ მზადდება. მხოლოდ მვეინახეობის ინსტიტუტი ამზადებს მისგან წმინდა ჯიშის ღვინოს. ღვინის საცდელი ნიმუშები კარგი თვისებებით ხასიათდება. ღვინო ქარეისფერია, გამჭვირვალე, არომატი ჯიშური, სასიამოვნოა აქვს, გემო—ნაზი, მარმონიული; მსუბუქი, ევროპული ტიპის ღვინოა. კახური წესით დაყენება ჯერ არ უცდიათ. სასურველია აგრეთვე ჩატარდეს ცდები მისგან მაგარი და სადესერტო ღვინის დასამზადებლად, რადგან, რაკი ჯიში საადრეოა, რთელის ჩვეულებრივ ვადებში ჩატარების საშუალებით თავისუფლად შეიძლება დაგროვდეს დიდი რაოდენობით შაქარი და ამასთან სასიამოვნოა ჯიშური არომატი უფრო მკვეთრად გამოვლინდეს. საერთოდ, ინგილოური არ იძლევა მალალი ხარისხის სუფრის ღვინოს, მისი ღვინო საშუალო ღირსების ევროპული ტიპისაა. ზოგიერთ წლებში მისგან შეიძლება მალახარისხოვანი ღვინოც დადგეს, რომ ამას სხეულის სიმცირე არ უშლიდეს ხელს. მვეინახეობის ინსტიტუტის სადგესტაცია კომისიის სხდომებზე ინგილოური კარგ ნიშნებს იღებდა, მისი საგემოვნო თვისებების დასახსიათებლად მოგვყავს ამონაწერები სადგესტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერი სადევუსტაციაო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დამზადების ადგილი	მო-საელ. წელი	სადევუსტაციაო კომისიის სხდომის თარიღი	ბალი	ინგილოური ღვინის ორგანოლუპტიკური შეფასება
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი, ქ. თელავი	1947	28/V 1948	7,7	ქარვისფერი, სასიამოვნო ჯიშურ არომატიანი, ნაზი, პარმონიული, ევროპული ტიპის ხალისიანი ღვინო, ოდნე მცირე სხეულით.
იგივე	1948	10/II 1948	7,0	ბაცი ჩაისფერი, ჯიშური არომატით, ნაკლებ პარმონიული, ოდნე უხეში გემოს მქონე.

ინგილოურის ღვინის ქიმიური ბუნების დასახსიათებლად ქვემოთ მოყვანილია მისი ქიმიური შემადგენლობის მაჩვენებლები.

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დამზადების ადგილი	მისაქლის წელი	კუბის ანაზა	ალკოჰოლი მისცემლობით %	შ-მ-ი	საქროლი სიკვამლე ჯგუფი	აქროლი სიკვამლე ჯგუფი	ტანინი გრამ	მარილი გრამ	მარილი გრამ
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი, ქ. თელავი	1940	0,9911	12,6	5,66	21,9	—	0,75		
	1947	—	10,2	8,95	28,10	0,36	0,22		
	1948	—	12,40	6,17	18,55	0,18	0,4		

როგორც ორგანოლუპტიკური, ისე ქიმიური მაჩვენებლების მიხედვით ინგილოური კარგი საღვინე ჯიშია. იგი გამოსადევია როგორც მშრალი სუფრის ღვინის, ისე მაგარი და საღვინეო ღვინის დასამზადებლად. მაგრამ უფრო რაციონალური იქნება მისი სხვა ჯიშებთან, ძირითადად რქაწითელთან ერთად გადამუშავება უკანასკნელის საგემოვნო თვისებების გასაუმჯობესებლად, მისი სინაზისა და არომატულობის გასაღვივებლად. უნდა ვიფიქროთ, რომ ძველად იგი ამ მიზნით ირგვებოდა ჩვენს ვენახებში. ვარდა ამისა, რაკი იგი შედარებით საღვინეო ჯიშია, ამასთან მეჩხერმტყენიანი და შედარებით მსხვილმარცვლიანი, იგი გამოსადევია ადგილობრივი მოხმარების საღვინეო ყურძნად და უალკოჰოლო ყურძნის წვენის დასამზადებლად.

ჯიშის შეფასება და დარაიონება

ინგილოური ნაკლებ გავრცელებული ადგილობრივი ჯიშია. იგი იძლევა ევროპული ტიპის ნაზ, მცირესხეულიან თეთრ სუფრის ღვინოს, რომელსაც საკმაოდ ძლიერი ჯიშური არომატი აქვს. სხვა მიმართულებით ჯიში გამოცდილი არ არის, მაგრამ მასზე მრავალი წლის დაკვირვების შედეგად და წარმოებული ანალიზისა და საცდელი ღვინოების შეფასების საფუძველზე გარკვეულია, რომ იგი გამოსადევია მაგარი და საღვინეო ღვინოების დასამზადებლად, რადგანაც იგი საადრეო ჯიშია, რომელსაც რთვლის ჩვეულებრივ ვალებში ჩატარების შემთხვევაში ადვილად შეუძლია დააგროვოს დიდი რაოდენობით შაქარი და შეინარჩუნოს და გაავითაროს ჯიშური არომატი. იგი გამოსადევია აგრეთვე ადგილობრივი მოხმარების საღვინეო ყურძნად, რადგანაც ნაადრევად მწიფდება. მას თხელი მტყენები და საშუალოზე მსხვილი მოქარვისფრო მარცვლები აქვს. დასასრულ, ინგილოურის გამოყენება მიზანშეწონილია აგრეთვე სხვა ჯიშების, ძირითადად რქაწითელის ღვინის ხარისხის გასაუმჯობესებლად, მათი სინაზისა და არომატულობის გასაღვივებლად.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: საშუალოზე მეტი მოსავლიანობა, მისი ვარგისობა სხვადასხვა ტიპის ღვინის მისაღებად, სუფრის საღვინეო ყურძნად და უალკოჰოლო ყურძნის წვენისათვის და სხვა ჯიშებთან ერთად ხარისხიანი ღვინის დასამზადებლად. ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: ღვინოს არამადალი ხარისხი და ნარის მიმართ საშუალოზე სუსტი გამძლეობა.

აღნიშნული ნაკლის მიუხედავად ჯიში პერსპექტიულია აღმოსავლეთ საქართველოს მაღლობი ზონისათვის, სადაც ადგილობრივი ვაზის სტანდარტული ჯიშები სრულად ვერ მწიფდება, და მაღალმთიან გრილპეიან ადგილებსათვის—მესხეთის, ლუშეთის, თიანეთისა და სხვა რაიონებისათვის. ჯიში ფართოდ უნდა გამოიყენოს გორულ მწვენიესთან და მუხრანულთან (ალიგოატესთან) ერთად ქართლის ძირითად



იხეილთური—Ингилоური

რაიონებში მისი მოსავლიანობისა და პროდუქციის ხარისხის შესასწავლად და შემდგომში გასავრცელებლად. კახეთში ჯიშის აღდგენა სასურველია იმ რაიონებში, სადაც იგი ძველად იყო გავრცელებული — თელავ-ახმეტის ზოლზე. აქ სასურველია მისი გაშენება ვენახების მთლიანი ფართობის 5—10%ზე როგორც ცალკე წმინდა ჯიშის ღვინისათვის, ისე რეპროდუქციისათვის, ამ უკანასკნელის ხარისხის გასაუმჯობესებლად.

ჯიში პერსპექტიულია აგრეთვე საბჭოთა კავშირის შეენახვობის სამხრეთ რაიონებისათვის, როგორც სადარეო და სხვადასხვა მიმართულებით გამოსაყენებელი პროდუქციის მოპოვებელი ჯიში.

ИНГИЛОУРИ

Лист. Листья среднего яруса (9—12) темно-зеленого цвета средних размеров (17×17), по форме округлые. Листья чаще слабо-трехлопастные, реже встречаются и пятилопастные листья. Поверхность листьев сетчато-морщинистая, реже она бывает мелко пузырчатой. Пластинка листа неопределенно изогнутой, края лопастей приподняты вверх.

Верхние вырезки мелкие, реже — средних размеров. Форма вырезов ланцетная с острым дном и суженым устьем, реже вырезки шедвидные или имеют форму входящего угла, еще реже они бывают закрытые, яйцевидной формы с округлым дном.

Нижние вырезки слабо выражены, обычно они малы или совсем отсутствуют.

Черешковая выемка по форме слабо варьирует, в большинстве случаев она открытая, по форме ланцетная, с округлым, или заостренным дном, реже она закрытая с яйцевидным просветом.

Зубцы хорошо выражены, чаще они треугольные, с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они куполообразные.

Опушение пильней поверхности листьев среднего яруса паутинистое, средней густоты, с примесью довольно густого шелковистого пушка.

Черешок по длине короче срединного нерва листа, овершен в желто-зеленый цвет и опушен слабой паутинкой.

Осепная окраска листьев обычная, светло-желтая.

Цветок. Цветки обоеполые, нормального строения. Тычинки прямостоячие. Число тычинок 6, реже встречаются цветки с пятью и семью тычинками. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,0—1,25. Пестик широко-конической формы, с коротким столбиком и почти сидячим, часто с двураздельным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 10 до 20 см, при ширине 6—10 см. Средний размер грозди равен 16×6 см. Основная форма грозди коническая и цилиндрико-коническая, реже она бывает цилиндрической. Обычно грозди крылатые, длина крыльев достигает до двух третей длины основной грозди. Чаще встречаются грозди средней плотности, реже они (бывают) рыхлые. Ножка грозди по длине мало варьирует, его длина равна в среднем 2,5—3,0 см, она травянистая и только со срединной деревенеет и принимает цвет чубука. Ножка ягоды светло-зеленая, по длине она варьирует от 0,4 до 0,8 см. Подушечка бородавчатая, чаще она широко-конической, реже бывает и узко-конической формы.

Ягода. Ингилоури характеризуется средними размерами ягод, реже они бывают выше средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,55 до 1,80 см, при ширине ягод 1,50—1,72 см. За среднее можно принять ягоду размером 1,70×1,60 см, форма ягод слабо-овальная, реже округлая, у средних и мелких ягод она чаще округлая. Ягоды довольно прочно висят на ножках гребней. Окраска ягод янтарно-желтая, со слабо розовым оттенком, при их полной зрелости. Прунги на ягодах хорошо выражены. Кожица ягод толстая, легко отделяющаяся от мякоти. Ягода сочная, расслаивающаяся с несколькими тягучей, тяжело отделяющейся от семян мякотью. Вкус ягод приятный. Сортный аромат ягод хорошо выражен. По аромату ягод Ингилоури напоминает сорт Киси. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4.

Ингилоури — местный, малораспространенный сорт белых столовых вин Кахети. До появления грибных болезней и филлоксеры он значительно более был распространен в районах Кахети. В настоящее время сорт встречается единичными кустами, в основном, в Телавском и Ахметском районах.

Сорт размножен на опытных участках Института виноградарства, из него готовят сухое столовое вино. Вино из Ингилоури соломенно-желтое, прозрачное. Аромат сортовой, приятный. Вкус пильный, гармоничный, нехватает полноты тела. Для других типов вин сорт не испытан. Однако, на основе изучения химического состава сока и опытных образцов вин, его, как раннего сорта (2 эпохи созревания), легко накапливающего большое количество сахаров, целесообразнее использовать для приготовления винных и

десертных вин. Помимо указанного, сорт годен в качестве десертного винограда местного значения, для приготовления безалкогольных виноградных соков и для улучшения качества или других белых сортов винограда.

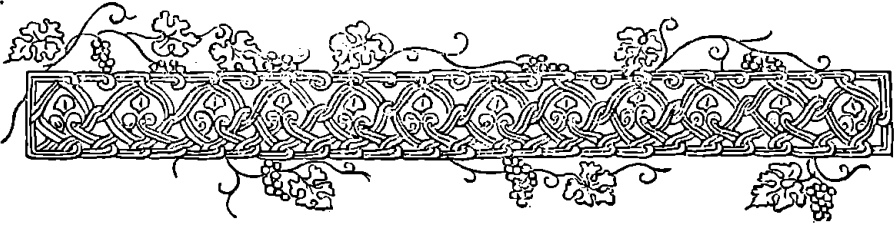
К положительным свойствам сорта относятся вышесредняя урожайность, пригодность сорта для приготовления разных типов вин и в качестве столового винограда местного значения.

К недостаткам сорта относятся не высокое качество вина и недостаточная устойчивость против оидиума.

Несмотря на указанные недостатки, Игилоури является перспективным для высокогорных виноградных зон Восточной Грузии — Месхетия, Тибетского, Душетского и др. районов, где местные стандартные сорта винограда не всегда и полностью вызревают. После предварительного испытания на урожайность и качество продукции его можно рекомендовать для основных виноградных районов Карталинки и Югс-Осетии.

Сорт является перспективным также для северных и горных районов СССР.





კახური მცვივანი

მცვივანი ადგილობრივი ნაყლები გავრცელებული ვაზის ჯიშია, იგი იძლევა თეთრ სუფურის ღვინოს.

სინონიმები. ადგილობრივ მევენახეთა შორის და მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში მცვივანი ცნობილია აგრეთვე მამალი მცვივანის, დედალი მცვივანის (ზ. ჯორჯაძე, 1876 წ.), მცვივანეს (გვეესკი და შარერი, 1886 წ.), ცვივანის (ი. ბახტაძე, 1887 წ.) სახელით.

ჯიშის ისტორია. მცვივანი კახური ვაზის ჯიშია. იგი წარმოშობილია კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის ადგილობრივი კერიდან. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო-ტექნოლოგიური თვისებებით მცვივანი მეტად ახლოს დგას ადგილობრივ ვაზის ჯიშებთან და მათთან ერთად ერთ მთლიან ჯგუფს შეადგენს. ამასთანავე უნდა აღინიშნოს, რომ მცვივანის სახელწოდებით საქართველოში გავრცელებულია და ცნობილია ოთხი სხვადასხვა ჯიშის, სახელდობრ: ა) კახური მცვივანი. მისი სინონიმებია: მამალი მცვივანი და დედალი მცვივანი (ზ. ჯორჯაძე 1876 წ.) და მცვივანე, რაც მცვივანის დამახინჯებულ სახელწოდებას წარმოადგენს (გვეესკი და შარერი, 1886 წ.); ბ) რაჭული მცვივანი. მისი სინონიმია ცვივანი (ი. ბახტაძე, 1887 წ.); გ) ყვითელი მცვივანი, რომელიც იშვიათად შესახვედრი კახური ჯიშია და დ) გურიის მცვივანი, რომლის სინონიმია საფერავი (მ. რამიშვილი, 1948 წ.). ეს უქანასქნელი დანარჩენთაგან განსხვავებით წითელი ჯიშია. ყველა ეს ჯიშის ადგილობრივი წარმოშობისა და თავიანთი მორფოლოგიური ნიშნებით—ფოთლის ქვედა შხარის შებუსუსებით, მტევნის სიდიდით, მარცვლის ფორმით და შეფერვითაც (უქანასქნელის გამოკლებით)—ზოგადად წააგავენ ერთმანეთს. მაგრამ, მიუხედავად ამის, ეს ოთხივე მცვივანი ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი სხვადასხვა ჯიშია და საკმაოდ მკვეთრად განსხვავდებიან ურთიერთისაგან. ასე, კახური მცვივანი ორსქესიანი ჯიშია; რაჭული მცვივანი ფუნქციონალურად მდებარეობითაა, გურიული მცვივანი ყველასაგან განსხვავებით წითელი ჯიშია და კახური ყვითელი მცვივანი ორსქესიანი ვაზის ჯიშია და ამასთან ერთად მეტად იშვიათია. ჩამოთვლილი ჯიშებისა და მხოლოდ უქანასქნელი, ყვითელი მცვივანი, ამართლებს თავის სახელწოდებას: მას სიმწიფის დროს უბრალოდ გარჩევიდა კი სცივა მარცვლები. დანარჩენ ჯიშებს ეს კუდი თვისება არა აქვს და, მაშასადამე, ამ სახელწოდებას არ ამართლებენ. რაც შეეხება რაჭულ მცვივანს, მას მარცვლების ცვენა არ ახასიათებს, მაგრამ, როგორც მდებარეობითი სქესის ვაზმა დიდი ყვავილცენა იცის და ისიც წმინდა ნარგავებში. ცხადია, უდავოდ უკნებოდა ისეთი ჯიშები, რომლებშიაც ეს თვისება მკვეთრად იყო გამოხატული. შეიძლება ზოგ ჯიშს ეს სახელწოდება შეერკვა ზედმეტი ყვავილცენის გამო, ისიც სიმწიფის პერიოდში. კახეთში მართლაც არსებობს ჯიშის, ყვითელი მცვივანის სახელწოდებით, რომელიც ძალიან იშვიათია და რომელსაც მეტად მკაფიოდ ახასიათებს მარცვლების ცვენა ყურძნის სრული სიმწიფისას. მცვივანის წარმოშობის დროის განსაზღვრისათვის მასალები არ მოიპოვება. ძველი ლიტერატურული წყაროების მიხედვით XVIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან უკვე კარგად ცნობილი ჯიშის ყოფილა. ამის საფუძველზე იგი საშუალო ხნიერების ვაზის ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს.

მცვივანი კახეთის რაიონებში გვხვდება მინარევის სახით, იშვიათად პატარა ნაკვეთების სახითაც. ძველად, ფილოქსერისა და სოკოვან ავადმყოფობათა გაჩენამდე, იგი უფრო გავრცელებული იყო, მაგრამ ფილოქსერის სუსტი გამძლეობის გამო იგი აღარ გადაშენდა. ამჟამად უფრო მეტად მცვივანი გვხვდება ალაზნის მარცხენა მხარეზე, ძირითადად ყვარლისა და თელავის რაიონებში. ყვარელში მცვივანი ახლაც საკმაოდაა, ძირითადად ძველ ვენახებში, რკაწითელთან ერთად. აქ მისი საერთო ფართობი დაახლოებით 3,0 ჰექტარს უდრის, ხოლო თელავის რაიონში 2,9 ჰექტარს. სულ მთელი ფართობი შეადგენს 5 ჰექტარს.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა ჩატარებულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის, ინსტიტუტის ექსპერიმენტალური ბაზაზე სოფ. ვახსიუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა ყლორტების წვეროები გვირგვინთან და პირველ ორ, ჯერ კიდევ გაუშლელ ფოთოლათან ერთად შებუსუსებულია ყოველი მხრიდან სქელი ქეჩის-მაგვარი ბეწვებით და შეფერილია თეთრ ფლანელისფერად, თანაც მორუხო იერი დაჰკრავს. ფოთოლ-აკებს ირგვლივ შემოვლებული აქვს ოდნავ შესამწევი ბაცი ვარდისფერი არშია. მეორე იარუსის ფოთ-ლები ზემო მხრიდან კარგავს შებუსუსებას, იფერება მოყვითალო-მწვანედ და მორუხო იერი ახლავს. ფოთლების ქვედა მხარე საქმაოდ სქელი შებუსუსების გამო მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერისაა.

ერთწლიანი რქა. შემოდკომაზე კარგად გახევებული და შემოსული რქები ღია მიხაკისფერად იფერება, თანაც მორუხო იერი დაჰკრავს. რქები წვრილია და არასწორად იზრდება. მუხლთაშორისები მოკლეა (7—8 სმ), მუხლები კარგადაა გამოსახული და უფრო მუქადაა შეფერილი. ზოლები მუხლთა-შორისების გასწვრივ მკვეთრად გამოსახული არაა.

ფოთოლი. შუა იარუსის (9—12) ფოთლები საშუალოზე უფრო მცირე ზომისაა (16×15 სმ) ფოთლის ფირფიტის მოხაზულობა მომრგვალოა, იშვიათად იგი სიგრძეზეა გაწეული და ოდნავ ოვალურ ფორმას იღებს. უფრო ხშირად ფოთლები სამწაკეთიანია, იშვიათად გვხვდება თითქმის მთლიანი ან ოდნავ დანაკეთილი ფოთლებიც. ფოთლის შუა ნაკეთი ბოლოედება ბლავი კუთხით, მეორეული დანაკეთია მას არ ახასიათებს. ფოთლის ზედაპირი წვრილბურთულბინია, იშვიათად გლუეიცაა. ფოთლის ფირფიტა სწორია, იშვიათად კი სხვადასხვაგვარად მიხრილ-მოხრილიც. ფოთლის მთავარი ძარღვები შებუსუსებულია სუსტი აბლაბუდისებრი ბეწვებით და ღია მწვანე ფერისაა.

ფოთლის ზედა ამონაკეთები დანაკეთის სიღრმის მიხედვით იცვლება ოდნავ შესამწევიდან საშუ-ალო სიღრმის ამონაკეთამდე. უფრო ხშირად დანაკეთის სიღრმე მცირეა და თვით ამონაკეთები ზეზე-ური. ფორმა ამონაკეთებისა მერყეობს ოდნავ შესამწევიდან მრგვალფუძიან ჩანგისმაგვარამდე. უფრო ხშირად გვხვდება შექრილი კუთხისმაგვარი, იშვიათად თითქმის პარალელურგვერდბინი და მახვილ-ფუძიანი ფორმის ამონაკეთებიც.

ქვედა ამონაკეთები წესებრივად ნაკლებადაა გამოსახული ან სულ არაა განვითარებული. უფრო ხში-რად გვხვდება შექრილი კუთხისმაგვარი ან, იშვიათად, მახვილფუძიანი, თითქმის პარალელურგვერდ-ბინი ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკეთები.

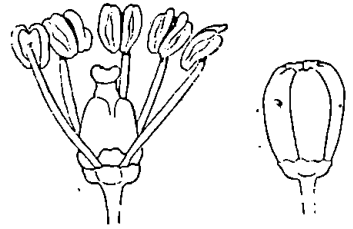
ყუნწის ამონაკეთი უფრო ფართოდ ცვალებადობს. უფრო ხშირად ამონაკეთის ფორმა ჩანგის-მაგვარია და მახვილფუძიანი, იშვიათად გვხვდება უფრო ღრმა, ასო V-ს მაგვარი ფორმის ამონაკეთებიც. კიდევ უფრო იშვიათად, და ისიც ქვედა იარუსის ფოთლებზე, გვხვდება დაბურული ყუნწის ამონაკეთები, ეიწრო ელიფსურთვლიანი.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ბოლოედება სამკუთხედისმაგვარი გამოზნეკილგვერდბინი და მახვილ-წვერიანი კბილებით (ნიკებით) ან სამკუთხედისმაგვარი მახვილწვერიანი კბილებით. გვერდითი კბილები ხერხის კბილისებრ ცალგვერდ გამოზნეკილია, ან ხერხის კბილისებრ სამკუთხედისებრია.

ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსებულია საშუალო სისქის აბლაბუდისებრი ბეწვებით, რომლის ქვე-მოდან მოფენილია თხელი ჯაგრისებრი ბუსუსი. საერთოდ, ფოთლის შებუსუსება საშუალო სისქისაა. ქვედა იარუსის ფოთლებზე შებუსუსება ძლიერდება და იგი საქმაოდ სქელი აბლაბუდისებრ ჯაგრისებრი ხდება.

ფოთლის ყუნწი შებუსუსებულია ძლიერ სუსტი აბლაბუდით და შეფერილია მოღვინისფრო-წით-ლად, მაგრამ არა მთლიანად, არამედ ზოლებად. ჩვეულებრივ, ყუნწი ფოთლის მთავარ ძარღვზე უფრო მოკლეა, იშვიათად კი იგი მისი სიგრძისაა:

ყვავილი. ყვავილი ნორმალური, ორსქესიანი აქვს. ყვავილში ხუთი მტვრიანაა, იშვიათად ეჭვსიკ. მტვრიანები სწორმდგომია. მტვრიანათა ძაფის სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმძლესთან შეადგენს 1,25—1,50-ს, იშვიათად ეს შეფარდება აღწევს 2,0-საც. ბუტკო ზომრგვალო კონუსისებრი ფორმისაა, კარგად გამოსახულ ყელიანი და პატარა ღინგიანი.



სურ. 13. კახური მცენარის ყვავილი.

მტევანი. მტევნები საშუალო და საშუალოზე მცირე ზომისაა, მათი სიგრძე მერყეობს 12-დან 18 სმ-მდე, ხოლო სიგანე—7,5-დან 10 სმ-მდე. საშუალო მტევნის სილიდე უდრის 15,0×8 სმ-ს. მტევნის ძირითადი ფორმა კონუსისებრი და ცილინდრულ-კონუსისებრია. იშვიათად გვხვდება აგრეთვე ცილინდრული ფორმის მტევნებიც. ხშირად მტევნები მზრინია. მტევნის აგებულება ხზრად მკვრივი და საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათად გვხვდება აგრეთვე ძალზე მკვრივი და ზეჩხერი მტევნებიც. ჯიში წერილობარცლიანობით არ ხასიათდება, ძალიან იშვიათად ზოგიერთ მტევანზე რამდენიმე პარტენოკარტიულად განვითარებული წვრილი მარცვლი გვხვდება. მტევნის საშუალო წონა მერყეობს ვაზისუბანში 120-დან 180 გრამამდე, ხოლო თელავში 100-დან 160 გრამამდე. საშუალოდ იგი უდრის 140—160 გრამს. ცალკეული კარგად განვითარებული მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 300—400 გრამს. მარცვლების რაოდენობა მტევანში მტევნების სილიდის შესაბამისად მერყეობს 80-დან 160-მდე. 218 გრამიან საშუალო ზომის მტევანში იყო 53 მხსვილი და 73 საშუალო ზომის მარცვლი, სულ 126 ცალი მტევანზე. მტევნის ყუნწი მოკლეა, მისი სიგრძე მერყეობს 1,5-დან 3,0 სმ-მდე, ხოლო საშუალოდ უდრის—2,0—2,5 სმ-ს. მტევნის ყუნწი გაუხვევებელი და ღია მწვანეა, მხოლოდ შუა ადგილიდან ფუძისაკენ იგი ხვედება და იყვება რქისფრად. მარცვლის ყუნწი ღია მწვანე ფერისაა და მოკლეა, მისი სიგრძე მერყეობს საშუალოდ 0,6-დან 0,8 სმ-მდე. მარცვლის საჯდომი ბალიში განიერ კონუსისებრი ფორმისაა.

მარცვალი. მცენარის მარცვლები საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე მერყეობს 1,45-დან 1,70 სმ-მდე, ხოლო განი—1,4-დან 1,65 სმ-მდე. საშუალო ზომის მარცვლის სიგრძე-სიგანე შეადგენს 1,50×1,45 სმ-ს. მარცვლის ფორმა მომრგვალოა, ოდნავ გადახრილი ოვალური ფორმისაკენ. მარცვალი შუაში განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვლები მომწვანო-ყვითელი ფერისაა მონაცრისფრო იერიანი. მარცვალზე მონაცრისფრო-რუხი წინწყლები დამახასიათებელია ჯიშისათვის. კანი თხელი, გამჭვირვალე. აქვს, მაგრამ საკმაო მკვრივია. რბილობა წყნია, მარცვლის მოწყვეტის დროს მასზე წეთები გამოიყოფა. წვენი უფერულია, გემო ჩვეულებრივ ტკბილი, ჯიშის სუსტი არომატი აქვს. ცვილისებრი ფიფქი მარცვალზე საკმაოდ სქელია. მარცვლები ყუნწზე საკმაოდ მკვიდრად მიმაგრებული. წიპწების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 4-მდე, იშვიათად ხუთწიპიანი მარცვლებიც გვხვდება. საშუალოდ მარცვალზე 1,56 წიპწა მოდის.

წიპწა. წიპწის სხეული მოოვალური-მომრგვალოა, ღია წაბლისფერი. წიპწის სიგრძე ნისკარტთან ერთად უდრის 6,5—7 მმ-ს, განი კი 3,5—4,0 მმ-ს. ნისკარტის სიგრძე უდრის 1,5—2,0 მმ-ს. ქალაქ სხეულის ზემო ნაწილში მდებარეობს, იგი მოოვალური ფორმისაა და შუაგულში შეხნეკილია. ლარტაფი ქალიდან ნისკარტისაკენ სუსტადაა გამოხსხული, თითქმის შეუმჩნეველია, მაშინ როდესაც წიპწის სხეულის ზედა ნაწილისაკენ იგი ღრმად და ყოვს მას ორ თანაბარ ნაწილად. წიპწის მუცლის მხარე ოდნავ ქედანია. მუცლის მხარის ღარები იწყება სხეულის ზედა ნაწილში და მიემართება ერთმანეთის პარალელურად ნისკარტისაკენ. ღარები ვიწროა, მაგრამ საკმაოდ ღრმა. ღარის ფუძე ნარინჯისფერია. ნისკარტი ცილინდრული ფორმისაა, წვერი წაკვეთილი აქვს და ღია ყვითელი ფერისაა.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაცია პერიოდზე და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე ჩატარებულია მევენახეობის ინსტიტუტის მთავარ საკოლექტო ნაკვეთზე სოფ. კურდღელაურში, თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით. ფენოფაზების მსვლელობა დაკავშირებულია იქვე მოწყობილი მეტეოროლოგიური სადგურის მონაცემებით. დასახელებული ადგილის ეკოლოგიურ პირობებში სავეგეტაცია პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს ცალკეული წლების მიხედვით 146-დან 175 დღემდე, ხოლო საშუალოდ უდრის

157 დღეს. სავეტეცაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად ცვალებადია აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი (3,036,0 გრადუსიდან 3,541,2 გრადუსამდე). ცალკეული ფაზების მსვლელობა, სხვადასხვა წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად, საგრძნობლად ცვალებადობს. აღნიშნული ცვალებადობის გასაცნობად ქვემოთ მოყვანილია ცნობები სავეტეცაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობის შესახებ 11 წლის მანძილზე. დაკვირვებები ჩატარებულია ქ. თელავში.

მცეივანის სავეტეცაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობა

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოებლის ადგილი	დაკვირვების წელი	სავეტეცაციო ფაზების დადგომის თარიღი				სავეტეცაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დღეებში
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ყვავილობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე	
კახეთი, წყენახეობის ინსტიტუტის შთაფარი საკოლმეცო ნაკვეთი, ქ. თელავი	1938	22/4	1/6	3/8	13/9	116
	1939	20/4	29/5	14/3	23/9	178
	1940	14/4	4/6	16/8	25/9	163
	1941	6/4	20/5	26/8	28/9	175
	1942	23/4	5/6	25/8	20/9	130
საშუალო	—	17/4	2/6	18/8	23/9	159
ოგევი	1943	26/4	8/6	22/8	30/9	153
	1944	25/4	5/6	27/8	30/9	139
	1945	4/5	13/6	25/8	30/9	130
	1946	21/4	7/6	26/8	20/9	130
	1947	4/4	2/6	19/8	15/9	165
	1948	27/4	4/6	19/8	28/9	135
საშუალო	—	23/4	6/6	23/8	25/9	136

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, სავეტეცაციო პერიოდის დაწყება დიდადა დამოკიდებული ცალკეული წლების მეტეოროლოგიურ პირობებზე. ასე, მაგალითად, პირველი ფაზა — კვირტის გაშლის დასაწყისი — მერყეობს 4 აპრილიდან 4 მაისამდე, ანუ ერთი თვის ფარგლებში. შედარებით ნაკლებ ცვალებადობს დამთავრებით ფაზა — ყურძნის სრული სიმწიფე. იგი ცვალებადობს 15 დღის ფარგლებში — 15 სექტემბრიდან 30 სექტემბრამდე. ამ ფაზების დადგომასთან დაკავშირებით იცვლება სავეტეცაციო პერიოდის ხანგრძლიობაც 146 დღიდან 175 დღემდე. რაც უფრო ადრე იწყება პირველი ფაზა, მით უფრო ხანგრძლივდება მთლიანად სავეტეცაციო პერიოდი. ამ მონაცემების მიხედვით, ძირითადად სრული სიმწიფის დადგომის ვადების მიხედვით, მცეივანი ყურძნის სიმწიფის მესამე პერიოდის ჯიშებს მიეკუთვნება.

კახეთის ჰაერის პირობებში მცეივანის ერთწლიანი რქები ყურძნის სრული სიმწიფის დროისათვის თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას და კარგად გახეხებული ხდება. ზოგიერთ წლებში მცეივანი ვეგეტაციის ამთავრებს გაცილებით უფრო მოკლე დროის განმავლობაში და აქტიურ ტემპერატურათა ზეულებრივ უფრო მცირე ჯამის გამოყენებით, რაც ადგევეგებინებს უფრო გრილპაეიან რაიონებში მომწიფების შესაძლებლობას როგორც ყურძნისას, ისე ერთწლიანი ნახარდისასაც, რადგანაც გრილპაეიან რაიონებში ყურძნისა და რქის სიმწიფე ხშირად ერთმანეთს ემთხვევა.

მცეივანის ზრდის ღონე მისი გავრცელების ძირითად რაიონში — ყვარლში — საშუალოა. ზრდა-განვითარების თანაბარ ეკოლოგიურ პირობებში — ინსტიტუტის საკოლმეცო ევენხში — მისი ზრდის ღონე სხვა ჯიშებთან შედარებით საშუალოზე დაბალია. ვახისუნის საკოლმეცო ნაკვეთზე მისი ზრდა უფრო ღონიერია, ვიდრე თელავში, ზაგრამ სხვა ჯიშებთან შედარებით იგი მინც საშუალოზე სუსტია. საერთოდ, მცეივანი დიდი ზრდის ღონით არ ხასიათდება: კახური ვახის სხვა ჯიშებთან შედარებით მისი ზრდის ღონე საშუალოზე სუსტია.

მოსავლიანობა. მცეივანი შედარებით ადრე იძლევა როგორც პირველ, ისე სრულ მოსავალს.

მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექტო ნაკვეთზე ჩატარებული დაკვირვების მიხედვით მკვიდრი პირველ მოსავალს დარგვიდან მესამე წელს იძლევა, ხოლო სრულს — მეოთხე და მეხუთე წლიდან. ასე, მაგალითად, საკოლექტო ნაკვეთზე მკვიდრის ათ ეახს, დარგვიდან მესამე წელს, ოცდაათი მტევანი ესხა და თითოეულ რქაზე 0,48 მტევანი მოდიოდა, ხოლო მეოთხე წელს მისი მოსავალი ნორმალური იყო. კახეთში მკვიდრმა საშუალო მოსავალი იცის მეტიც, ზოგიერთ რაიონში, კერძოდ ყვარლის რაიონში, იგი უხე მოსავალს იძლევა. ვაზისუბანშიაც იგი საშუალოზე მაღალ მოსავალს იძლევა. ასე, მაგალითად, საკოლექტო ნაკვეთის 20 ძირზე მან 33,200 გრამი ყურძენი მოიხსნა, რაც ძირზე 1,660 გრამს, ხოლო ჰექტარზე გადაყვანილ 80 ცენტნერს შეადგენს. თელავში მისი მოსავალი საგრძნობლად ნაკლებია. ეს გამოწვეულია იმით, რომ თელავში პას დიდი კვების არე (3 მ²) უქირავს და ეახი ამ არეს სრულად ვერ იყენებს. ამის შედეგად მკვიდრის მოსავალი თელავში ჰექტარზე 50 - 60 ცენტნერს არ აღემატება. თელავსა და ვაზისუბანში ჩატარებულ დაკვირვებათა და აღკრახვების მიხედვით მკვიდრის მსხმოიარობის კარგი მაჩვენებლები აქვს. მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს საშუალოდ 0,67-დან 1,54-მდე და საშუალოდ შეადგენს 1,12-ს ანუ 1,12 მტევანს ეახის თითოეულ რქაზე. მტევანის საშუალო წონა ვაზისუბანში მერყეობს 120-დან 180 გრამამდე, ხოლო თელავში 100-დან 160 გრამამდე, საშუალოდ კი უდრის 140 - 160 გრამს. საკვებლის სიგრძეზე ცალკეული რქების მსხმოიარობაზე დაკვირვებამ არ მოგვცა მსხმოიარობის კონზოლიდური მატება საკვებლის ფუძიდან წვერისაკენ განლაგებულ რქებზე. მისი მოსავლიანობის დასახსიათებლად ქვემოთმოყვანილ ცხრილში წარმოდგენილია მკვიდრის მსხმოიარობის მაჩვენებლები თელავსა და ვაზისუბანში.

მკვიდრის მსხმოიარობა

მევენახეობის რაიონი და დაკრახვის წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მსხმოიარე რქების პროცენტი			მტევანების რიცხვი 1 მოსავალზე	მტევანის რიცხვი ერთ რქაზე	მტევანსა და მოსავალს შორის წილი	ერთი რქის მოსავალი გრამებში	დაბალი რქების რაოდენობა 1 ჰექტარზე	განთავსების რაოდენობა 1 ჰექტარზე
		1	2	სულ						
		მტევანით	მტევანით	სულ						
კახეთი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექტო ნაკვეთი, კ. თელავი. იგივე ვაზისუბანში	1941	61,11	22,22	83,33	1,26	1,05	206,0	236,0	25,500	60,12
	1943	64,4	17,78	82,22	1,26	1,00	180,0	166,0	30,000	55,91
	1940	—	—	—	—	1,21	215,7	215,7	40,000	86,29

მოყვანილი მონაცემებიდან ირკვევა, რომ კახურ მკვიდრს მსხმოიარე რქების საკმაოდ დიდი რაოდენობა ახასიათებს (82—83%), უნაყოფო რქები მხოლოდ 17—18% შეადგენს. ორმტევნიანი რქების რაოდენობა თელავის პირობებში შედარებით მცირეა და მერყეობს 18—22% შორის, ხოლო სამმტევნიანი რქები სულ არ არის. ვაზისუბანსა და ყვარულში ორმტევნიანი რქების რაოდენობა გაკლებით უფრო მეტია, ვიდრე თელავში. ერთ რქაზე ვაზისუბანში საშუალოდ მოდის 1,21, მაშინ რადესაც თელავში იგი საშუალოდ 1,0 უდრის. ამ მონაცემების საფუძველზე განაგარიშებული მოსავალი შეადგენს თელავისათვის 55 - 60 ცენტნერს, ხოლო ვაზისუბანისათვის 86 ცენტნერს ჰექტარზე. თუ შედეგობაში მივიღებთ, რომ გამოთვლილი მოსავალი მულამ ნაკლებია ფაქტიურზე, მაშინ მკვიდრის საშუალო მოსავლად თელავსა და ვაზისუბანში უნდა ვივარაუდოთ 60—70 ცენტნერი ყურძენი.

ასეთი განსხვავება მოსავლის მხრივ თელავსა და ვაზისუბანს შორის გამოწვეულია კვების სხვადასხვა არითა და ფორმირების განსხვავებული წესებით. საერთოდ უნდა აღინიშნოს, რომ მკვიდრი შესწავლილია მხოლოდ ორი სხვადასხვა ფორმირებისა და ორი სხვადასხვა კვების არეზე თელავსა და ვაზისუბანში. ასე, მაგალითად, ვაზისუბანში მკვიდრი იცდება 2,15 მ² კვების არეზე და ცალმხრივი შპალერის წესით, ხოლო თელავში 3,0 მ² კვების არეზე და ორმხრივი შპალერის წესით. მაგრამ, როგორც მოყვანილი ცხრილიდან დაინახეთ, დატვირთვა ვაზებისა ჰექტარზე უფრო მეტია (40,000 რქა) პატარა კვების არეზე, ვიდრე თელავში დიდი კვების არეზე (30,000). ამის შესაბამისად მოსავლიანობა გაკლებით მეტია დიდი დატვირთვის შემთხვევაში. ვაზისუბანში, ვიდრე თელავში. ეს გარემოება იმითაა გამოწვეული, რომ მკვიდრი, როგორც საშუალოზე მცირე ღონის ზრდის თვალს, სრულად ვერ ითვისებს იმ დიდი კვების არეს, რომელიც, მისი მოთხოვნილებების წინააღმდეგ, მას უკავია. ყველა ამის გამო მკვიდრის მოსავლიანობის გასაძლიერებლად შემდგომში საჭიროა შემდეგი აგროლონისიკების ჩატარება:

1. თორმირების წესი და კვების არის სადიდგ შეფარდებული უნდა იყოს რაიონის ჰაივის, ნიადაგის პირობებსა და ჯიშის თავისებურებებთან. საშუალოზე მცირე ღონის ზრდის მცოეიანისათვის თელავის, გურჯაანისა და ყვარლის რაიონების ჰაივისა და ნიადაგების პირობებში შესაფერისად უნდა მივიჩნიოთ ცალმხრივი შპალერის წესი 1,5X1,5 მეტრიან ან 1,5X1,25 მეტრიან კვების არეზე.

2. ეაზების დატვირთვა კვირტებით და გასხვლის სივრძე შესამავალი უნდა იყოს ცალკეული ეაზების ზრდის ღონესთან. ჩვეულებრივ პირობებში 2,25 მ² კვების არეზე ეაზს უნდა მიეცეს ერთი 2-3 კვირტიანი ნეკი და 7-8 კვირტიანი საკვებელი.

3. მოსავლიანობის მაღალი ღონის შენარჩუნებისა და მისი შემდგომი გადიდების მიზნით საჭიროა მორიგეობით ორგანული და მინერალური სასუქების შეტანა.

საკოეიან ავადმყოფობათა და ზამთრის ყინვების მიმართ გამძლეობა. ეაზის-უზნისა და თელავის საკოლექტო ნაკეთებზე წარმოებულ დაკვირვებთა მიხედვით და აღგილობრივ შეეენახთა გამოკოთხეთი კახური მცოეიანი სკოეიან ავადმყოფობებს კარგად უძლებს. მილითუმის მიმართ მისი გამძლეობა საშუალოა, ხოლო ნაკრის მიმართ საშუალოზე მაღალი ან უცოთესი. შეიძლება აღინიშნოს, რომ კახეთის თეთრ ჯიშებს შორის მცოეიანი ყველაზე უფრო მეტად გამძლეა ნაკრისა. ალბათ, ამით უნდა აიხსნას მისი შედარებით უფრო გავრცელება ყვარლის სარწყავ ეენახებში. ფილოქსერის მიმართ მისი შედარებით გამძლეობა საშუალოა. იგი უფრო გამძლეა, ვიდრე საფერავი და ნაკლებ გამძლე, ვიდრე მწვანე და რქაწითელი. სამურენო მნიშენელობის დაზიანებანი სხვა ავადმყოფობათა და ბავენებლებისაგან 16 წლის დაკვირვების მანძილზე ეაზისუბანსა და თელავში არ ყოფილა.

მცოეიანი კარგად უძლებს ავრეთვე ზამთრის ყინვებს. 1935 წლის ყინვიან ზამთარში, როცა ტემპერატურის აბსოლუტური მინიმუმი თელავში ერთ დღეს დაეცა მინუს 16,5⁰-მდე და მის წინა და მომდევნო დღეებში კი მერყეობდა მინუს 14⁰-სა და მინუს 14,5⁰-ის ფარგლებში, მცოეიანი ამ ყინვებისაგან არ დაზიანებულა და მომდევნო წელს ნორმალური მოსავალი მოგეცა. 1940 წლის ზამთარში, როცა ტემპერატურის აბსოლუტური მინიმუმი ნორ. ეაზისუბანში დაეცა 16 გრადუსამდე და ეაზებზე ქირხლი იყო მოდებული, მცოეიანის დაზიანებული კვირტების პროცენტი არ ასცილებია 2,2-ს და ჯიშმა საშუალო აღგილი დაიქირა რქაწითელსა და საფერავს შორის. რქაწითელთან შედარებით მცოეიანი გეალის მიმართ უფრო მგრძობიარეა და განსაკუთრებულ ნიადაგს არ მოითხოვს. კარგად უძლებს მცოეიანი ავრეთვე მარცელის სიღამპლეს: ძლიერი წვიმებისას შემოდგომაზე იგი სხვა ჯიშებზე ნაკლებ ზიანდება.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

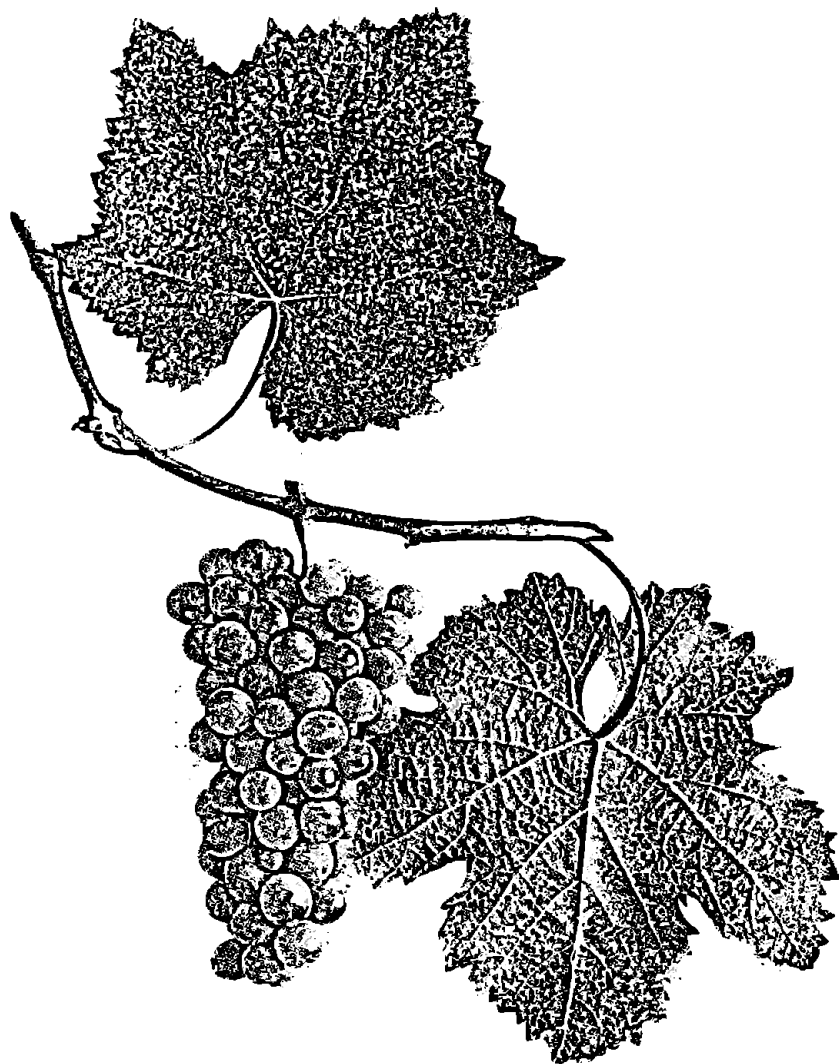
მტენებისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულებით, მათი მექანიკური შემადგენლობითა და ავრეთვე წვენის ქიმიური შემადგენლობის მიხედვით მცოეიანი წმინდა საღენე ეაზის ჯიშია.

ნათქემის დასადასტურებლად ქვემოთ მოყვანილია მცოეიანის მტენისა და მარცვლების მექანიკური ანალიზის შედეგები:

მცოეიანის მტენებისა და მარცვლების მექანიკური შემადგენლობა

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	ზოსავლის წელი	მტენის საშ. წონა	მარცვლების რაოდენობა მტენაში	მტენის შემადგენელი ნაწილები %%-ში					100 მარცვლის წონა	100 წილის წონა
				წენი და რბილობი	ზარცვლები	კლერტი	კანი	წიპა		
კახეთი, მევენახეობის ინსტ-ტი, ეაზისუბანა. იგიე, ქ. თელავი	4 წლის საშ. 1940	173,8	100	63,22	96,91	3,09	9,2	4,49	168,5	4,79
		160,5	92	62,45	96,73	3,27	10,42	3,85	169,2	4,68

როგორც მოყვანილი ანალიზებიდან ჩანს, ყურძნის გადამუშავების ლაბორატორიულ პირობებში მცოეიანს წვენის უბეი გამოსავლიანობა აქვს და კლერტისა და ქაქის პროცენტი მასში მცირეა. ნახევრად წარმოების პირობებში წვენის გამოსავალი ცოტათი უფრო ნაკლებია და შეადგენს საშუალოდ 80%-ს, ხოლო ქაქისა—20%-ს. კახურ ჯიშებში მცოეიანს თითქმის ყველაზე მეტი გამოსავალი აქვს წვენისა.



კახური მკვიდანი—მწვინი კახური

სწავლული მევენახე, კახური ჯიშების დიდი მკოდნე ზ. ჯორჯაძე (1876) მკვიანს, წენის გამო-სავლიანობის მიხედვით, კახურ ჯიშებში პირველ ადგილზე აყენებს. ყველა ამ მონაცემის მიხედვით, მკვი-ვანი წმინდა საღვინე ვაზის ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს.

ყურძნის წენის ქიმიური შემადგენლობა. მკვიანი საკმაო დიდი რაოდენობით აგროვეს შაქარს ზომიერი მკვიანობის შენარჩუნებით. შაქალი წლის მონაცემების მიხედვით, თელავსა და ვაზისუბანში მისი შაქრიანობა რთელის დროს უმეტესად 18%-სა და 20%-ს შორის მერყეობს ხოლო მკვიანობა 6,5%-სა და 9,2%-ს შორის. ცალკეული წლების მიხედვით, მისი მკვიანობა-შაქრიანობის მერყეობა მოკემულია ცხრილში.

მკვიანის შაქრიანობა-მკვიანობის მაჩვენებლები რთელის პერიოდში

მვენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმომების ადგილი	შოსავ-ლის წელი	რთელის თარიღი	შაქრია-ნობა %/%-ში	მკვიან-ნობა %/‰-ში	შენიშვნა	
კახეთი (გურჯაანის რ.), მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნავეთი ს. ვაზის-უბანში. თელავის რაიონი, მევენახეობის ინ-სტიტუტის საკოლექციო ნავეთი ქ. თე-ლავეში	1929	—	18,8	6,95		
	1930	—	20,2	6,3		
	1939	26/IX	20,6	7,0		
	1940	25/IX	19,6	6,5		
	1941	2/IX	17,5	7,3		
	1942	—	—	—	—	
	1943	5/IX	18,7	8,06		
	1944	4/IX	21,0	6,8		
	1945	5/IX	27,7	11,4		
	1946	25/IX	19,2	9,2		
	1947	20/IX	20,0	6,78		
	1948	5/IX	17,1	6,38		

მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს, რომ მკვიანი საკმაო რაოდენობით აგროვეს შაქარს და ზომიერი რაოდენობით მკვიანს, ამასთან, მის მკვიანობა-შაქრიანობის კარგი შეფარდება ახასიათებს. ცხრილში მოცემული ოდენობა შაქრიანობა-მკვიანობისა მკვიანისათვის არ არის ზღერული და ზოგიერთ წელს იგი 27%-მდეც კი აღწევს. რთელის უფრო გვიან ჩატარებით შეიძლება მისი შაქრიანობის გადიდება მკვიანობის სასურველი დონის შენარჩუნებით.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. მკვიანის ყურძნის იყენებენ ძირითადად მშრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. უფრო ხშირად მკვიანს რქაწითელთან ერთად კრეფენ და მასთან ერთად წურავენ. იშვიათად მისგან ცალკე მზადდება ღვინო. ყვარლის თეთრი ღვი-ნოების სინაზე და სასიამოვნო გემო გამოწვეული იყო რქაწითელთან მკვიანის მიმატებით, ზოგჯერ ერთი მეოთხედისა და მეტი რაოდენობითაც. ცალკე დაყენებული მკვიანის ღვინო კარგი ღირსებისა დგება. იგი ხასიათდება თავისებური ჯიშური არომატით, ნაზი და ჰარმონიული გემოთი. მას აკლია სხე-ული და სისრულე იმისათვის, რომ იგი მაღალხარისხოვან ღვინოდ მივიჩნიოთ. საერთოდ, მკვიანის ღვინო ევროპული წესის მიხედვით დაყენებული სჯობიან კახური წესით დაყენებულს.

კახური ღვინოების კარგი მკოდნე ზ. ჯორჯაძე (1876 წ.) მკვიანის ღვინოს ახასიათებს როგორც სინტერესო, ნაზ, კარგ სუფრის ღვინოს, მაგრამ იგი მის თავ ღვინოდ არ მიიჩნია. აღბათ, ამით უნდა აიხსნას მკვიანის არა დამოუკიდებლად, არამედ ნარევის სახით გავრცელება რქაწითელის ვენახებში მევენახეობის ინსტიტუტის სადგგუსტაციო კომისიის სხდომებზე მკვიანის ღვინოს შედარებით კარგი შეფასება ეძლეოდა, როგორც ხარისხოვან თეთრ სუფრის ღვინოს. ნათქვამის დასადასტურებლად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები სადგგუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერი სადგეუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

ლენინის დანხადების ადგილი	მოსავლის წელი	სადგეუსტაციო სხდომის თარიღი	ნიშანი	ლენინის ორგანოლექტიურზე შეფასება
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახიშუბანი	1936	20/1 1937	7,4	გამჭირვალე, მოყვითალო ჩალისფერი, ნახი, მსუბუქე, ჰარმონიული ღვინო, სუფთა გემოსი და კარგად გამოასხული არომატინი კარგად დამწმენდილი. ღია ყვითელი ფერისა, ნახი, ძვირფასებულიანი ღვინო, სპეციფიკურ ჯიშურ არომატინი
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახიშუბანი	1940	24/XII 1940	6,5	

მცეივანის ღვინოს ქიმიური ბუნების გასაცნობად ქვემოთ მოყვანილია ქიმიური ანალიზის შედეგები მთავარი შემადგენელი ნაწილების ზეგნებით.

მცეივანის ღვინოს ქიმიური შემადგენლობა

ღვინოს დაყენების ადგილი და წელი	მოსავლის წელი	კუთრი წონა	ალკოჰოლი მოც. %-ში	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ ზ ე						
				საერთო სიმრევე	მკვალავი სიმრევე	ღვინის მკავე	გქსტრაქტი	ტანინი	გლიცერინი	
გურჯაანის რ. ვახიშუბანი	1940	0,9920	10,4	6,02	0,57	1,94	—	0,19	7,23	3,21
კახეთი წესით	1940	0,9140	10,05	5,8	0,8	2,0	—	2,05	6,14	3,13
• ვერ. წესით	1929	0,9120	10,35	6,87	—	—	18,3	—	—	3,21
• ქ. წესით	1929	0,9910	10,15	5,8	—	—	24,0	—	—	3,13
• ნო. წესით	1930	0,9917	11,59	6,17	—	—	17,8	—	—	3,19

როგორც ზემოთ მოყვანილი ორგანოლექტიურები და ქიმიური დანახაობებიდან ირკვევა, მცეივანის ღვინო უნდა მიეკუთვნოს საშუალო ხარისხის ევროპული ტიპის სუფრის ღვინოთა რიგს. სხვა მიმართულებით, გარდა კახური წესით დაყენებისა, მცეივანი გამოცდილი არაა. ადგილობრივი მხარხარების საკვლელ ყურძნად მცეივანი ნაკლებ გამოსადეგია. უალკოჰოლო ყურძნის წვენისათვის მცეივანი უდავოდ პერსპექტიულია როგორც შაქრიანობა მკვინობის შეფარდების, ისე მასობრივად მისი დამზადების შესაძლებლობის გამო. პერსპექტივინა აგრეთვე მცეივანი ხარისხიანი საკონიაკე მასალის დასამზადებლად.

მაგრამ მცეივანის ძირითადი დანიშნულება, რისთვისაცაა იგი ძველთაგანვე შერჩეული და გამოვლინებული, მდგომარეობს მისი სხვა ჯიშებთან ერთად გამოყენების უპირატესობაში. მისი ნახი, ნაკლებ სხეულიანი და არომატული ღვინო აუმჯობესებდა ზედმეტსხეულიან ღვინოებს, მატებდა მათ სინაზსა და არომატულობას.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

კახური მცეივანი ადგილობრივი, ნაკლებად გავრცელებული ჯიშია. იგი იძლევა საშუალო ღირსების თვით, მშრალ სუფრის ღვინოს. მცეივანის ღვინო ღია-ჩალისფერია, გამჭირვალე. არომატი ჯიშური, სასიამოვნო აქვს. გემო ჰარმონიული აქვს; მტირესხეულიანი, საშუალო ღირსების ღვინოა. ძველად მცეივანი ძირითადად რქაწითელის ნარგავებში იყო გავრცელებული, უმთავრესად ყვარლისა და თელავის რაიონებში და მასთან ერთად იწურებოდა. მცეივანის მიმატების უპირატესობა მდგომარეობს რქაწითელის მოსაყვანილობის, ღვინოს გამოსაყვანილობის გადიდებაში და მისთვის სინაზის მიმატებაში, მისი არომატულობისა და საგემოვნო თვისებების გაუმჯობესებაში.

ჯიშის დაღებიანი თვისებებია: შედარებით მაღალმოსაყვანილობა, სოკოვან ავადმყოფობათა, განსაკუთრებით ნაცრის მიმართ კარგი გამძლეობა, ყინების მიმართ გამძლეობა და ყურძნიდან ღვინოს შედარებით მაღალი გამოსავალი.

ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: სხეულის სიმკირე, რომელიც ართმევს მას მაღალხარისხოვან ღვიწკანს მიჩნევის უფლებას, მისი გამაუსადგეობა სხვა ტიპის ღვინისათვის და სასუფრე ყურძნად და გვალვისადმი ზედმეტი მგრძობიარობა.

აღნიშნული ნაკლის მიუხედავად, მცეივანი უდავოდ საყურადღებოა, როგორც მაღალმოსავლიანი, ნაზი, არომატული, მსუბუქი ღვინის მომცემი ჯიში. განსაზღვრული პროცენტი ასეთი ჯიშებისა ძალიან სასურველია კახეთის მევენახეობის რაიონებში ნაზ, პარმონიულ, ევროპული ტიპის ღვინის მისაღებად და აგრეთვე როგორც საყუბავე მასალა რქაწითელის ღვინოებისათვის ზედმეტი სხეულისა და მისი ოდნავი სიმწარის შესაბამილად.

ყველა ამის გამო, მცეივანი პერსპექტიული ჯიშია. სასურველია ამ ჯიშის ძირითადად ალაზნის მარცხენა მხარეზე — თელავისა და ყვარლის რაიონებში — აღდგენა-გავრცელება ამ რაიონების შთლიანი ფართობის 10—15%-ზე როგორც ნაზი, ევროპული ტიპის სუფრის ღვინოების დასამზადებლად, ისე რქაწითელთან მისამატებლად ღვინის ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით.

სასურველია ჯიში გამოიყოს ფართო მასშტაბით ლავოდების რაიონში, როგორც სოკოვან ავადმყოფობათა კარგად გამძლე, და ნაწილობრივ ქართლის სამხრეთ რაიონში ღვინის ხარისხის შესამოწმებლად.

მწივანი—კახური

Лист. Влоие развитые листья ниже средних размеров (16×15). Очертание листовой пластинки округлой, с более частым колесбанием в сторону овально-почковидной формы. В большинстве случаев листья слабо трехлопастные, реже встречаются также почти цельные листья. Угол околечной лопасти тупой, вторичные лопасти отсутствуют. Поверхность листа мелкоузурчатая, реже она бывает гладкой. В большинстве случаев пластинка листа плоская, реже она неопределенно изогнута. Главные первы опушены слабой паутиной и окрашены в светлозеленый цвет.

Верхние вырезки, по глубине рассеченности листовой пластинки, варьируют от мелких до средних. В большинстве случаев вырезки мелкие. Форма вырезов варьирует от едва намеченной до лировидной с округлым дном. Чаще всего встречаются вырезки в виде входящего угла, либо лировидные с почти параллельными сторонами и острыми дном.

Нижние вырезки, как правило, менее глубоки или совершенно отсутствуют. Вырезки в большинстве случаев имеют форму входящего угла, реже они лировидные с почти параллельными сторонами и острым дном.

Черешковая выемка по форме значительно варьирует. В большинстве случаев выемки имеют лировидную форму с острым дном, реже встречаются более в образные выемки. Очень редко, преимущественно на нижнем ярусе, встречаются также закрытые выемки с узко-эллиптическим просветом.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей чаще треугольные с выгнутыми сторонами и острой вершиной, реже треугольные с острой вершиной. Краевые зубцы лопастей, односторонне-выгнутые либо шло-видно-треугольные. В целом выгнутость листовой пластинки мала.

Опушение нижней поверхности листа паутиновое средней густоты с примесью редкого щетинистого пушка. На листьях нижнего яруса опушение значительно усиливается до густого паутиново-щетинистого.

Черешок листа опушен очень слабой паутиной и окрашен в слабо вишне-красный цвет с зеленоватою. Обычно черешок короче длины среднего пера листа, реже равен ему по длине.

Цветок. Цветок нормального строения, обоеполий. Тычинки прямостоячие. Число тычинок в цветке равно пяти, реже встречаются цветки с шестью тычинками. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика равно 1,25—1,50, реже это отношение достигает 2,0. Пестик округло-яйцевидной формы с хорошо выраженным столбиком и мясистыми рыльцами.

Гроздь. Грозди средних и ниже средних размеров. Длина гроздей варьирует от 12 см до 18 см, при ширине 7,5—10 см. Размер средней грозди равен 15,2×8 см. Основная форма гроздей коническая и цилиндрико-коническая. Реже встречаются грозди цилиндрической формы. Сравнительно часто грозди лопастные, реже встречаются и крылатые грозди. В большинстве случаев грозди средние по плотности и по тяжести, реже встречаются рыхлые и очень плотные. Осыивание и горошение ягод не наблюдаются, очень редко, и то на некоторых гроздях, можно встретить незначительное количество партенокарпических ягод. Средний

вес гроздей варьирует—по Вазисубани, от 120 до 180 граммов, а по Телави—от 100 до 160 гр, составляя в среднем на гроздь 140—160 граммов. Отдельные полноценные грозди свободно достигают веса 300—400 и более граммов. Количество ягод в грозди, в зависимости от их размера, варьирует от 80 до 160 штук. В средней, полноценной грозди весом 218 гр, количество крупных ягод составило 53, а средних размеров 73, и всего на гроздь 126 ягод. Ножка грозди короткая. Длина ножки варьирует от 1,5 до 3,0 см, составляя в среднем 2,0—2,5 см. Ножка грозди травянистая, зеленая, и только со середины она деревенеет и окрашивается в цвет чубука. Ножка ягоды зеленая, короткая. Длина ножки в среднем равна 0,6—0,8 см. Подушечка бородавчатая, ширококонической формы.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,45 до 1,70 см, при ширине 1,4—1,65 см. Размер средней ягоды равен $1,50 \times 1,45$ см. Форма ягод округлая, с незначительным варьированием в сторону свадной. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды закруглен и снабжен пупком. Окраска ягод зелено-желтая с свинцовым оттенком. Характерно на ягодах наличие серо-бурых точек, рассеянных по всей поверхности ягод. Кожца тонкая, просветляющаяся, по довольно прочная. Мякоть сочная, водянистая, при отрывании ягод выступают капельки сока, сок бесцветный. Вкус без особого сортового аромата. Восковой налет на ягоды довольно густой. Прочность прикрепления ягод к ножке достаточная.

Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, редко до 5, составляя в среднем на ягоду 1,56 семени.

Семя. Тело семени продолговато-округлой формы светло каштанового цвета. Длина семени с клювиком равна 6,5—7 мм при ширине 3,4—4,0 м. Длина клювика равна 1,5—2,0 мм. Халаза лежит в верхней части тела семени. По форме она слабо овальная, выпуклая внутрь. Ложбинка от халазы к клювику слабо выражена, почти не заметна, а в верхней части тела семени, наоборот, довольно глубокая и хорошо заметна, разделяя верхнюю часть тела семени на две половинки. Брюшная сторона тела семени слабо-клевчатая. Брюшные бороздки начинаются в верхней трети тела семени и тянутся к клювику. Бороздки узкие, но довольно глубокие. Дно бороздки окрашено в оранжевый цвет. Клювик цилиндрической формы, усеченный. Окраска клювика светло-желтая.

Мцивани-Кажури—местный, малораспространенный сорт белых вин Кахетии. Мцивани дает качественное столовое вино европейского типа, при кахетинском способе выделке он менее интересен. Вино Мцивани светло-соломенного цвета, прозрачное. Аромат приятный, сортовой, вкус гармоничный, в целом мало-экстрактивное среднекачественное вино. В прошлом Мцивани был значительно более распространен, в основном, в западной части Кахетии в районах Телавском и Кварельском. Преимущественно сорт встречался в смеси с Ркацителю и перерабатывался вместе с ним. Выгоды совместного распространения заключались в увеличении урожайности и выхода сусла, с одной стороны, и в улучшении качества—в устранении некоторой горечи свойственной винам Ркацителю в молодости—с другой. В данный момент Мцивани встречается вместе с Ркацителю в Телавском районе—около 2 га и в Кварельском районе—около 3 га, всего около 5 га уличной площади.

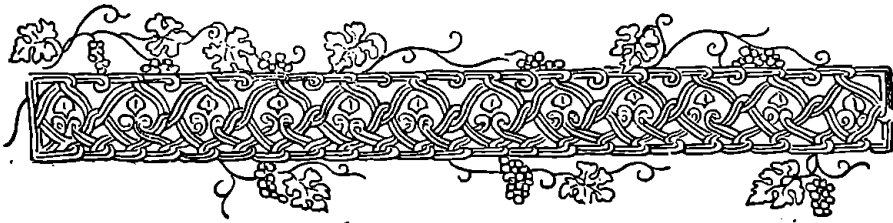
К положительным свойствам сорта относятся его сравнительно высокая урожайность, относительно хорошая устойчивость против грибных болезней, в особенности против оидиума и сравнительно высокий выход сусла с тонны винограда.

К недостаткам сорта относятся невысокое качество вина, малая пригодность для других типов вин и в качестве столового винограда местного значения.

Несмотря на указанные недостатки, Мцивани является перспективным сортом, заслуживает внимания и дальнейшего распространения. Его можно рекомендовать в западной полосе—Телавском и Кварельском районах для приготовления нежных столовых вин европейского типа и улучшения качества вин Ркацителю путем устранения некоторой горечи, свойственной молодым винам Ркацителю.

Поэтому некоторый процент сорта Мцивани в количестве 10—15 от всей площади виноградников для указанных районов Кахетии крайне желателен. Мцивани, как сравнительно устойчивый сорт против грибных болезней, нужно рекомендовать для Лагодехского района Кахетии и южных районов Карталинских с предварительным испытанием его на качество вина в указанных районах.





ს ა შ ე ნ ა

საფენა ადგილობრივი იშვიათი ვაზის ჯიშია; იგი იძლევა ხარისხოვან თეთრ სუფრის ლეინოს. სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში საფენას სინონიმები აღნიშნული არ არის.

ჯიშის ისტორია. საფენა ადგილობრივი ჯიშია. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით საფენა კახურ მწვანეს წააგავს და უფრო ხშირად მის ნარგავებში გვხვდება მინარევის სახით. სწავლული მევენახე ზ. ჯორჯაძე (1876 წ.) საფენას აიგივებს მწვანესთან; მისი სიტყვით, მწვანეს „ზოგნი უწოდებენ მქნარასა და ზოგნი საფენას“. რადგანაც საფენა ძირითადად მწვანის ნარგავში იყო გავრცელებული და ამასთან იგი ოდნავ წააგავდა მწვანეს, ადილილი შესაძლებელია მას მწვანესაც ეძახოდნენ. სინამდვილეში კი ის მწვანისაგან საგრძნობლად განსხვავდება და მისგან დამოუკიდებელი ცალკე ჯიშია. წარმოშობით იგი მწვანეზე ძველი უნდა იყოს, მისი ყვავილის მდებარეობითი ტიპი იმაზე მიგვიბრუნებს, რომ იგი უშუალოდ გარეული ვაზებიდან უნდა იყოს შერჩეული და შემდეგ გაუმჯობესებული.

ამჟამად საფენა გავრცელებულია კახეთში, უფრო მეტად ალაზნის მარცხენა მხარეზე. ძირითადად იგი გვხვდება თითო-ორლა ვაზის სახით კოლმეურნეობათა და კოლმეურნეთა ძველ ვენახებში. ცალკე ნაკვეთების სახით საფენა ძველადაც არ იყო გავრცელებული, რადგანაც იგი, როგორც უუნქციონარულად მდებარეობითი სქესის ყვავილის მქონე ჯიშში, მოსავალს ვერ შეინარჩუნებდა.

ძველად საფენა უფრო ფართოდ იყო გავრცელებული და გვხვდებოდა ძირითადად ალაზნის მარცხენა მხარის სოფლებში: ფშაველში, ართანაში, სანიორეში, ნაფარეულში, ენისელში, შილდაში და სხვაგან, უმეტეს შემთხვევაში მინარევის სახით მწვანისა და რქაწითელის ვენახებში. უკანასკნელ წლებამდე იგი გვხვდებოდა ნაფარეულის ძველ ვენახებში. აქედან საფენა წამოიღეს შესასწავლად ვაზისუბნისა და თელავის საკოლექციო ნაკვეთებზე. ამჟამად საფენა (10—15 ძირი) დარგულია მევენახეობის ინსტიტუტისა და მისი ქსელის დასაყრდენ პუნქტებში შესწავლის მიზნით.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

საფენა ბოტანიკურად აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის სოფ. ვაზისუბნის საკოლექციო ევენახში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და პირველი ორი-სამი ფოთოლაკით შებუსუსებულია ყოველი მხრიდან ქეჩისებრი ბუჩქებით, შეფერილია თეთრი ფლანელისფრად და მოვარდისფრო იერი ეტყობათ ფოთოლაკების ირგვლივ და ყუნწის გასწვრივ. მერვე ოიარუსის ფოთლები (4—5) ზედა მხრიდან შებუსუსებს კარგავს და მოყვითალო-მწვანე ფერისა ხდება, თანაც მოვარდისფრო იერი დაჰკრავს, ხოლო ქვედა მხრიდან ინარჩუნებს შებუსუსებას და მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერისაა.

ერთწლიანი რქა. კარგად შეკოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მოწითალო-რუხი ფერისა ხდება. მუხლები ფერის მხრივ არ განიჩნევა მუხლთაშორისებისაგან. მუხლთაშორისები საშუალო სიგრძისაა (8—10 სმ). ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ სუსტადაა გამოსახული.

ფოთოლი. კარგად განვითარებული ფოთლები (9—12) საშუალო ზომისაა (16,5 × 16,0 სმ). ფოთლის ფორმაც მობრველია, იშვიათად ოდნავ ოვალური ფორმისაქნაც იხრება, ფოთლები ხუნთავითიანია. ნაკვეთები კარგადაა გამოსახული, იშვიათად სამნაკვეთიანი ფოთლებიც გვხვდება. ფოთლის აბსიათებს მეორეული დანაკეთვა, რაც უფრო ხშირად ქვედა ნაკვეთებზე გვხვდება. შუა ნაკვეთის ბოლო მუ-

დამ ბლაგვია, ფოთლის ზედაპირი გლუვია, იშვიათად (ისიც ქვედა იარუსის ფოთლებისა) წერტილებით-
ლებიანიცაა. ფოთლის ფირფიტა სხედასხევაგარად მიხრილ-შობრილია.

ზედა ამონაკვეთები კარგადაა გამოსახული, ხშირად საშუალო ზომისა, იშვიათად კი უფრო ღრმა-
ცაა. ამონაკვეთების ფორმა მკირდელ ცვალებადობს; უფრო ხშირია დახურული ამონაკვეთები კერცხისებ-
რი ან სამკუთხედისებრი მრგვალფუძიანი თვლით, იშვიათად დახურული სამკუთხედისებრი ფორ-
მისა ან ამონაკვეთებიც გვხვდება ცალკილიანი ფუძით.

ქვედა ამონაკვეთები კარგადაა გამოსახული, მხოლოდ ზედა ამონაკვეთებთან შედარებით ნაკლებ
ღრმაა. ამონაკვეთები დახურულია, ამონაკვეთები ძირითადად კერცხისებრი ან სამკუთხედისებრი ფორ-
მისაა და მომრგვალოფუძიანი. იშვიათად ღია ჩანგისებრი ფორმისა და შევიწროებულიყლიანი ამონაკვე-
თებიც გვხვდება.

ყუნწის ამონაკვეთის ფორმა საგრძნობლად ცვალებადობს. უფრო ხშირად გვხვდება მომრგვალოფუ-
ძიანი ჩანგისებრი ფორმის ძარღვისაგან შემდგარი ამონაკვეთი ან თაღისებრი ფორმის მრგვალოფუძიანი
ამონაკვეთები. იშვიათად სწორკვერდებიანი მშვილდისმაგვარი ფორმის წამახილებულფუძიანი ამონაკვე-
თებზეც გვხვდება. ზოგჯერ ყუნწის ამონაკვეთს თან ღვეს ერთი ან ორი დეწი.

ფოთლის მთავარი ნაკვეთები ბოლოვდება გამობერილგვერდებიანი მახვილწვერიანი სამკუთხედისებრი
ფორმის კბილებით, იშვიათად სამკუთხედისებრი ფორმის მახვილწვერიანი კბილებიც გვხვდება. გვერდითი
კბილები მახვილწვერიანი სამკუთხედისებრია ან ხეჩხის კბილისებრი სამკუთხედისებრია და ცალგვერდ-
გამობერილი.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება საშუალო სისქისაა, იგი აბლაბუდისებრია და ამ აბლაბუდის
ქვეშ მოფენილია სქელი ჯაგრისებრი ბუსუსი. მთლიანად შებუსუსება გარდამავალი ტიპისაა — აბლაბუ-
დისებრიდან ქეჩისებურისაკენ.

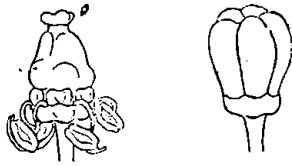
ფოთლის ყუნწი შიშველია ან ოდნავ შებუსუსებული თხელი აბლაბუდით. შეფერვა მოწითალო
ღვინისფერია, მხოლოდ იგი ყოველთვის არ გვხვდება და თანაბრად არაა გავრცელებული ყუნწის მთელ
სიგრძელზე. ყუნწი ფოთლის მთავარ ძარღვზე უფრო მოკლეა ან მისი სიგრძისაა.

ჯიშისათვის დამახასიათებელია ქვედა ნაკვეთების ღრმა მეორეული დანაკეთვა და შუა ნაკვეთის ბლაგ-
ვი წვერი.

ყვავილი. ყვავილი ფუნქციონალურად მდებარეობითაა. მტერიანები ძირს დახრილებია. ყვა-
ვილიში 5 ან, იშვიათად, 6 მტერიანაა. მტერიანათა ძაფების სიგრძე ნაკლებია ბუტკოს სიმაღლეზე.

მათი შეფარდება უდრის 0,8-ს. ბუტკო მომრგვალო კონუსისებრი
ფორმისაა, მოკლყელიანი და კარგად განვითარებულ ღინგიანი.

მტეენები. საფენას მტეენები საშუალო სიდიდისაა. მათი
სიგრძე მერყეობს 14 სანტიმეტრიდან 20 სანტიმეტრამდე, ხოლო
განი 7-დან 12 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტეენის ზომა 16,5×10,0
სანტიმეტრს უდრის. მტეენის ძირითადი ფორმა განიერ კონუსისე-
ბრია, დატოტილი. ხანდახან მტეენი მხრიანია. მხარის სიგრძე ძი-
რითად მტეენის სიგრძის ნახევარამდე აღწევს. იშვიათად გვხვდება
აგრეთვე კოლინდრულ-კონუსისებრი მტეენებაც. უფრო ხშირად
მტეენები საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათად იგი მჭვნიცაა. წერილ-



სურ. 14. საფენას ყვავილი.

მარცვლიანობა დამახასიათებელია ჯიშისათვის. მტეენის წონა საშუალოდ მერყეობს 80-დან 200 გრა-
მამდე. ცალკეული კარგად განვითარებული მტეენების წონა თავისუფლად აღწევს 400 გრამს. კარგად
განვითარებული მტეენი შეიცავდა 161 მარცვალს. მათში 79 მსხვილი იყო, ხოლო 82 საშუალო და
საშუალოზე მცირე ზომისა.

მტეენის საშუალო წონა 120—150 გრამს უდრის. მტეენის ყუნწი ბალახისებრია, შუა ადგილი-
დან ფუძისაკენ იგი ხვედება და რქის ფერისა (მოყავისურო) ხდება. ყუნწის სიგრძე ცვალებადობს 3-დან
6 სანტიმეტრამდე და საშუალოდ 4—4,5 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე
4—6 მმ-ს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში ხორკლიანია, განიერ კონუსისებრი, იშვიათად იგი ვიწრო
კონუსისებრი ფორმისაცაა.

მარცვლი. მარცვალი საშუალო და საშუალოზე მსხვილია. მისი სიგრძე მერყეობს 1,4-დან 1,8 სან-
ტიმეტრამდე, ხოლო განი 1,4-დან 1,75 სანტიმეტრამდე. მარცვლის საშუალო ზომა 1,75×1,65 სან-
ტიმეტრია. მარცვალი მომრგვალოა, იშვიათად გვხვდება შეზნექილი და მოოვალური ფორმის მარცვლე-

ბიკ. მარცვლი წელში განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვლი ყვითელია და მოყარ-
ლისფრო იერი დაკრავს. კანი თხელი და საკმაოდ მკერივია. რბილობი საშუალო სიმკვრივისაა, მდნარი.
მარცვლი საკმაოდ სქელი ცვლისებრი ფიჭეთაა დაფარული. გემო სასიამოვნო, ჰარმონიული აქვს,
კარგად გამოსახული ჯიშურ არომბიანი. მარცვლები საკმაოდ მკვიდრადაა მიზაგრებული ყუნწზე. მარ-
ცვალში წიწების რაოდენობა მერყეობს ერთიდან სამამდე, საშუალოდ მარცვალზე 1,2 წიწა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდზე და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე ჩატარებულია
მეცნიერების ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე ს. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით
ქ. თელავიდან.

კურდღელაურის ეკოლოგიურ პირობებში სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 133-დან
158 დღემდე, ხოლო საშუალოდ 11 წლის განმავლობაში იგი უდრის 145 დღეს. სავეგეტაციო პერიოდის
ხანგრძლიობის შესაბამისად იცვლება აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,647,6-დან 3,207 გრადუსამდე,
ხოლო 11 წლის საშუალო შედგენს 2,960 გრადუსს. უფრო ფართო მასშტაბით მერყეობს სავეგეტაციო
პერიოდის ცალკეული ფაზები. ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად მათი ცვალე-
ბადობის ვასანობად ქვევით მოცემულია ფენოდაკვირვებების შედეგები სავეგეტაციო ფაზების მსვლე-
ლობის შესახებ.

საფენის სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობა თელავში

მეცნიერების რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის თარიღები					აქტიურ ტემპერა- ტურათა ჯამი	ნ.ღებები	
		კვირტის გაშლის	ყვითლო- ბის	სიმწიფის	სრული სიმწიფე	სავეგეტაციო პე- რიოდის ხან- გრძლიობა		საშუალოდ პერიოდში	სავეგეტაციო პერიოდში
		დასაწყისი							
კახეთი, თელავის რაიონი, მეცნიერების ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი ს. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით	1939	24/4	7/6	13/8	15/9	144	3,059,0	—	—
	1939	24/4	9/6	24/8	20/9	149	3,034,1	—	—
	1940	13/4	7/6	19/8	10/9	150	3,072,1	—	—
	1941	5/4	26/6	5/8	10/9	153	3,204,4	—	—
	1942	30/4	12/6	20/8	15/9	139	2,997,2	—	—
	საშუალო	—	19/4	5/6	16/8	149	3,082,0	—	—
	1943	24/4	11/6	14/8	30/9	156	3,091,1	17,4	479,6
	1914	25/4	5/6	10/8	15/9	144	2,711,1	27,7	349,6
	1945	3/5	13/6	16/8	15/9	155	2,780,7	40,5	466,3
	1946	26/4	9/6	10/8	5/9	131	2,677,4	5,5	504,9
	1947	5/4	4/6	10/8	30/8	144	2,772,4	31,4	469,4
	1949	27/4	7/6	9/8	8/9	135	2,875,0	84,5	414,9
	საშუალო	—	24/4	8/6	12/8	119	2,839,6	62,5	413,2

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ყველაზე მეტად ცალკეული წლების მიხედვით ცვალებადობს
დასაწყისი ფაზა — კვირტის გაშლის დასაწყისი, მისი მერყეობის ფარგალი თითქმის ერთ თვეს აჭარბებს. ასევე
ფართო მასშტაბით მერყეობს სრული სიმწიფის ფაზაც. ეს ფაზა კახეთში უმეტეს შემთხვევაში (თერთმე-
ტიდან 7 წლის განმავლობაში) დგება 10 — 15 სექტემბერს. ამ ელდის მიხედვით საფენი შეიძლება მიეკუთ-
ვნოს სიმწიფის მეორე პერიოდის ეაზის ჯიშებს. აღსანიშნავია ზოგჯერ (1947 წელს) მისი მეტად
ნაადრეულ (ავგისტის ბოლოს) დაწიფება (148 დღის განმავლობაში), ხოლო 1946 წელს იგი უფრო
მოკლე ხანში, 133 დღის განმავლობაში, დაწიფდა აქტიურ ტემპერატურათა ყველაზე მცირე ჯამის
(2,647,6°) მიზმარებით. მისი ასე ნაადრეულ დაწიფება შეიძლება სიმწიფის პერიოდში ძლიერი გვალვე-
ბის გამო მოხდეს.

კახეთის ჰაერის პირობებში საფენის ერთწლიანი რქები თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას ყურძნის სრულ-
და დაწიფების მომენტისათვის. ზემოთ მოყვანილი მონაცემები საკვანძოთა ფაზების მსვლელობის შე-

სახებ საფუძვლეს გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ საფენა შედარებით უფრო გრილპვიან რაიონებშია შეიძლება დამწოდეს.

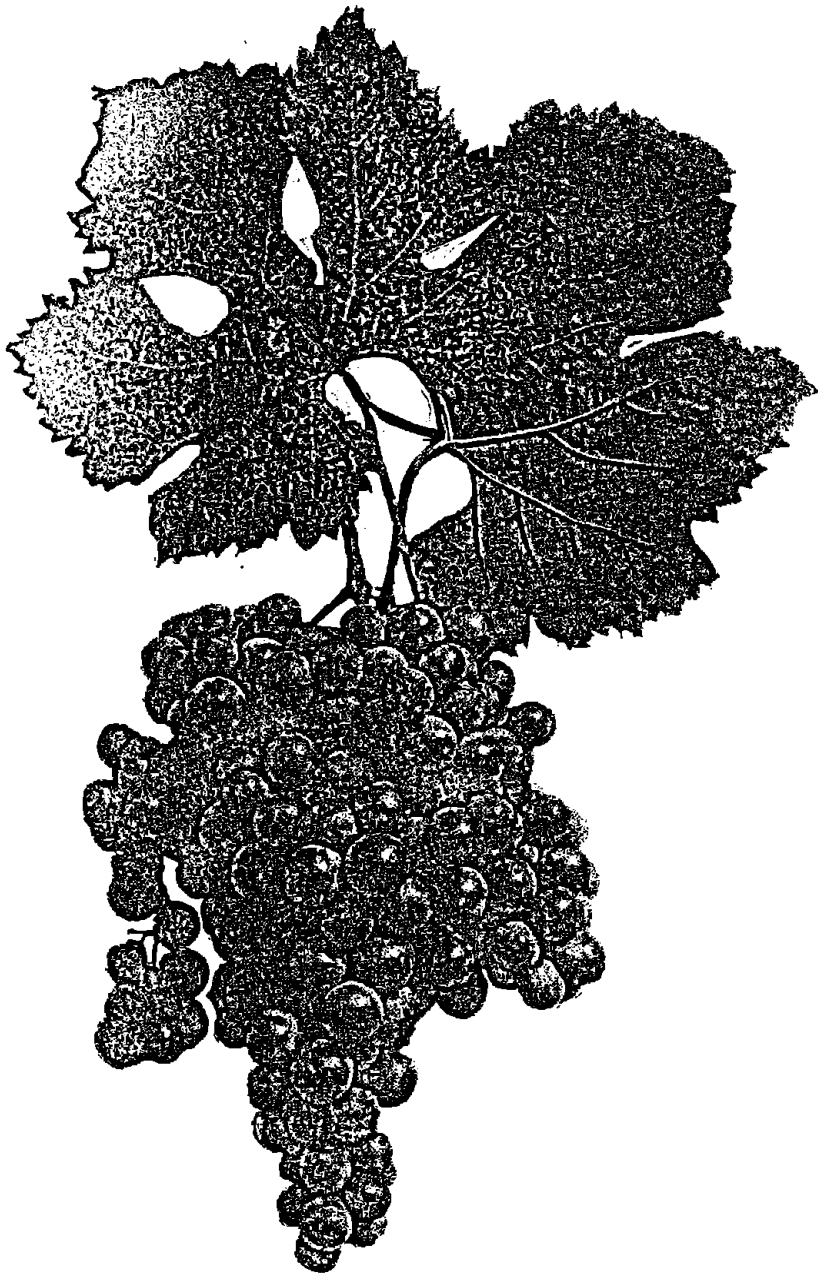
ზრდა-განვითარების თანაბარ ეკოლოგიურ პირობებში როგორც თელავის, ისე ვახისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე სხვა კახურ ჯიშებთან შედარებით საფენას ვახებს საშუალო ზრდა ახასიათებს.

მოსაველიანობა. საფენა კახეთის საწარმოო ვახის ჯიშების მსგავსად შედარებით ადრე იძლევა პირველსა და სრულ მოსავალს. დარგვის მესამე წლიდან იგი უკვე პირველ მოსავალს იძლევა, ხოლო მეოთხე-მეხუთე წლებიდან სრულ მოსავალს გვაძლევს. საფენამ კარგი მოსავალი იცის, ვახისუბნისა და თელავის საკოლექციო ნაკვეთებზე ჩატარებული დაკვირვების მიხედვით, საფენას მოსაველიანობა საშუალოზე უკეთესადაა შეფასებული. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საფენას, როგორც ფუნქციონალურად მდებარებითი ვახის ჯიშის მოსაველიანობა დიდადა დამოკიდებული გამამტერიანებლის სიხლოვეზე და მეტეოროლოგიურ პირობებზე. მწვანის ნარგავებში საფენა უფრო კარგად მტერიანდება და მეტ მოსავალს იძლევა, ვიდრე რქაწითელის ნარგავში. გაბმული წვიმები ყვავილობის დროს საგრძობლად ამკირებს ნორალური მარცვლების გამონასკვას და ადიდებს გაუნაყოფიერებელი წვრილი მარცვლების (ე.წ. პარტენოკარპიული მარცვლების) რაოდენობას მტევანში. ნორმალურ პირობებში, როცა საფენას გვერდში ან მახლობლად უდგას ისეთი ვახი, რომელიც მასთან ერთად ან ორიოდ დღით უფრო ადრე ან გვიან იწყებს ყვავილობას, მისი მოსავალი უზრუნველყოფილია. თელავისა და ვახისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე საფენას მსხმოიარობა კარგია. აქ მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 0,78-დან 1,53-მდე, ხოლო საშუალოდ 1,2-ს უდრის. ასევე ცვალებადია მტვენის საშუალო წონა: იგი მერყეობს 80—200 გრამს შორის, საშუალოდ კი 120—150 გრამს უდრის. ამ მონაცემების საფუძველზე 1 რქის მოსავალი 144-დან 180 გრამამდე მერყეობს. საშუალოდ ვახზე 10 რქის დატოვებისას ძირის მოსავალი აღწევს 1,440—1,800 გრამს ძირზე და შესაბამისად 48—60 ცენტერს უდრის ჰექტარზე. ვახისუბანში, სადაც ჰექტარზე 9.930 ვახის ნაცვლად 5400 ძირი ვახია, საფენას მოსაველიანობა მტრია და 94,8 ცენტერს აღწევს.

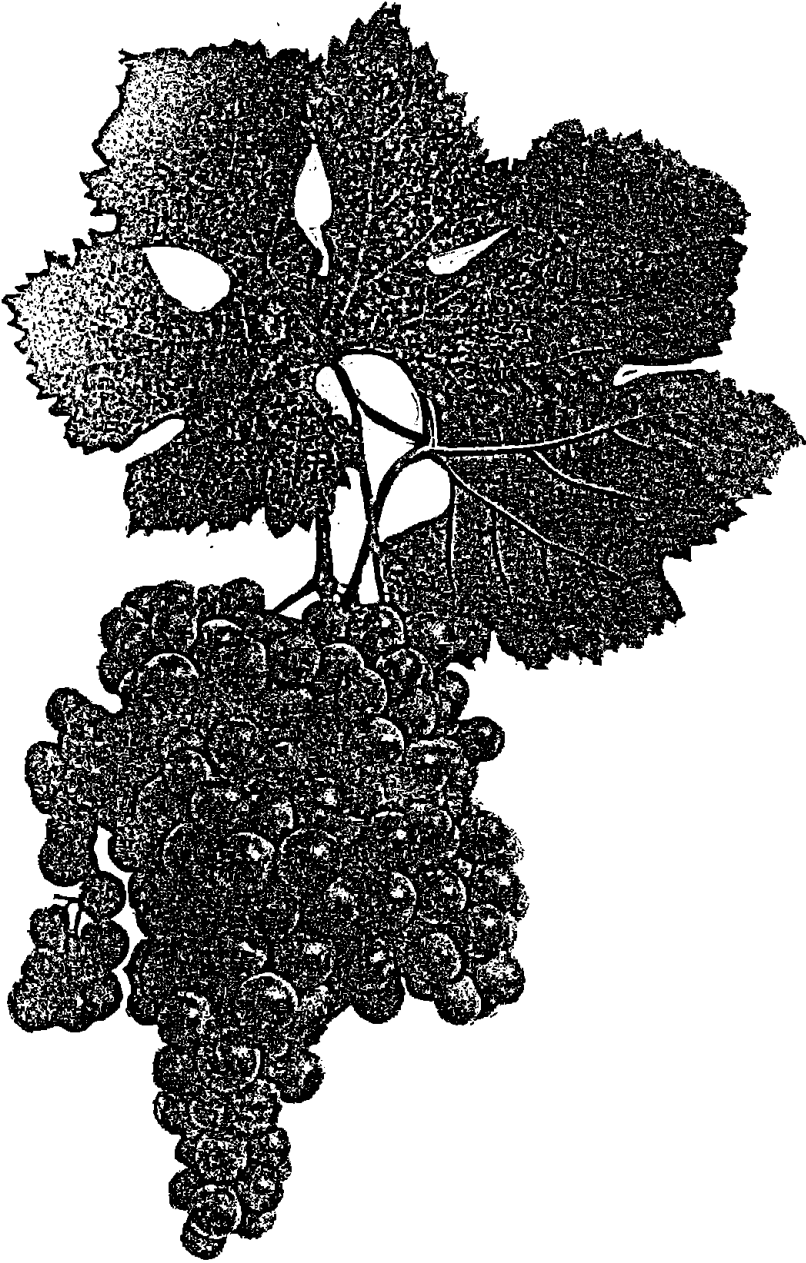
საფენას მსხმოიარობის მონაცემები

მეტეოლოგიის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელს	ნაყოფიანი ყლორტების %			მტვენის რაოდენობა მსხმოიარო რქებზე	მტვენების საშუალო რაოდენობა 1 რქებზე	მტვენის საშუალო წონა	ერთი რქის მსხმოიარობა გრამებში	რქების რაოდენობა ჰექტარზე	განვითარებული მოსავალი
		1	2	სულ						
		მ ტ ვ ე ნ ი თ								
მურჯანის რაიონი, ს. ვახისუბანი ინსტრუქციის საკოლექციო ვენაში	1940	—	—	—	—	1,50	158,0	237,0	40,000	94,60
თელავის რაიონი, მეტეოლოგიის ინსტრუქციის საკოლექციო ვენაში	1941	52,0	40,0	92,0	1,65	1,53	102,0	247,0	30,000	74,94
თელავის რაიონი, მეტეოლოგიის ინსტრუქციის საკოლექციო ვენაში	1943	57,5	32,5	90,0	0,94	0,85	193,0	155,6	35,000	53,40

მოყვანილი ცნობებიდან ირკვევა, რომ საფენას მსხმოიარობა საკმაოდ კარგია. უპირველეს ყოვლისა აღსანიშნავია ნაყოფიანი რქების დიდი რაოდენობა (90—92%/₁₀₀), მსხმოიარობის საკმაოდ მაღალი კოეფიციენტი და მტვენის დიდი საშუალო წონა. ამ მაჩვენებლების მიხედვით საფენას გადაანგარიშებული მოსავალი ჰექტარზე 53,0-დან 94,8 ცენტერამდე აღწევს. ვახისუბნის ნაკვეთზე საფენა, რომ უფრო მეტ მოსავალს იძლევა, აიხსნება ჰექტარზე ვახების მეტ რაოდენობით. ამის გათვალისწინებით საჭიროა საფენას ახალი ვენაზე გაშენდეს საშუალო სიდიდის კეების არეზე, სახელდობრ — 1,5 × 1,5 მეტრზე, რაც საშუალებას მისცემს ჯიშს უკეთ გამოიყენოს კეების არე და გააძლიეროს მოსავალი. მეორე პირობა, რომლის დაცვა აუცილებელია ახალი ვენაზე გაშენებისას, არის შერჩევა იმ ჯიშებისა, რომლებიც საფენასთან ერთად ან ცოტა უფრო ადრე ან გვიან ყვავის. ასეთი ჯიშებია პირველ რიგში მწვანე და ხიხვი და შემდგომ რქაწითელი.



საფუნა — Сапена



საფუბა — საიენა

სოკოვან აედმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. საფენა სოკოვან აედმყოფობებს კარგად უძლებს. თელაისა და ვაზისუბნის საკოლექტო ნაკვეთებზე ჩატარებულ დაკვირვებათა მიხედვით მილდიუმის მიმართ საფენას გამძლეობა შეფასებულია საშუალოდ, ხოლო ნაცრის მიმართ საშუალოზე მცირედ. სხვა სამეურნეო მნიშვნელობის დაავადებანი ან დაზიანებანი აედმყოფობათაგან ან მავნებლებისაგან დაკვირვებების წარმოების პერიოდში შენიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტენისა და მარცლების გარეგნული შეხედულებით, მათი მექანიკური შემადგენლობის და აგრეთვე წვენის ქიმიური შემადგენლობის მიხედვით საფენა სალინე ჯიშია. წარმოებაშიაც მას ძირითადად ამ მიზნით იყენებდნენ.

საფენას მტენისა და მარცლების მექანიკური შემადგენლობის დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია მექანიკური ანალიზის შედეგები.

საფენას ყურძნის მექანიკური შემადგენლობის მაჩვენებლები

მვენახეობის რაიონი და დაკვირვების ადგილი	მტენის საშუალო წონა	მარცლების ხარისხი და მტენის წონა	ყურძნის შემადგენლობა %%-ში საერთო წონიდან				იოსლსი 0.1 მლ	იოსლსი 100 მლ	შენიშვნა
			წიკა და რბილობა	მარცები	იტყუპი	ანი			
ქახეთი, გურჯაანის რაიონი, საკოლექტო ვენახი ს. ვახუსტაძანში, 1940 წ. მოსაელი	268,5	142,0	80,18	96,09	3,92	12,88	9,62	155,0	5,3
	157,7	382,0	84,99	96,93	3,07	9,45	2,50	178,0	5,9
	100,0	46,0	80,75	97,15	2,85	12,85	3,55	210,0	5,5

როგორც ცხრილიდან ჩანს, საფენას წვენს კარგი გამოსაელიანობა ახასიათებს. სხვა სალინე ვაზის ჯიშების მსგავსად ლაბორატორიულ პირობებში ყურძნის გადამუშავებისას წვენის გამოსაელიანობა 80-დან 84,9%-მდე მერყეობს. ნახევრად საწარმოო პირობებში წვენის გამოსაელიანობა დაბალია და შეადგენს 74,6%-ს, ხოლო ჰაქია 25,4%-ს.

წვენის ქიმიური შემადგენლობა. საფენას დახასიათებელია ბევრი შაქრის დაგროვების უნარი. მისი წვენი მაღალ შაქრიანობასთან ერთად ზომიერ მეაქიანობას ინარჩუნებს. წლების განმავლობაში რთელის პერიოდში ჩატარებული ანალიზების მიხედვით მისი წვენის შაქრიანობა მერყეობდა 17,5-დან 22,7%-მდე, ხოლო მეაქიანობა 5,78-დან 14%-მდე. 10 წლის დაკვირვების მანძილზე მისი შაქრიანობა პირველ 3 შემთხვევაში იყო 19,5%, მეორე ორ შემთხვევაში — 20,3%, მესამე სამ შემთხვევაში — 21,3%, ხოლო ერთ შემთხვევაში შაქრიანობა დაეცა 17,5%-მდე და ერთ შემთხვევაში კიდევ მან მიაღწია 22,7%-ს. ამრიგად, 10 წლის მანძილზე მისი შაქრიანობა საშუალოდ შეადგენდა დაახლოებით 20%-ს, ხოლო მეაქიანობა 8,3%-ს. ცალკეული წლების მიხედვით შაქრიანობა-მეაქიანობის ცვალებადობა წარმოდგენილია ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში.

საფენას წვენის შაქრიანობა-მეაქიანობა რთელის პერიოდში

რაიონის დასახლება და ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	რთელის თარიღი	შაქარი %%-ში	მეაქიანობა %	შენიშვნა
ქახეთი, თელავის რაიონი, მვენახეობის ინსტრუქტის საკოლექტო ვენახი	1939	20.9	21,2	6,2	
	1940	10.9	19,5	6,65	

რაიონის დასახელება და ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	რთლის თარიღი	შაქარი %-ში	მყვანიობა %	შენიშვნა
ქ. თელავი. გურჯაანის რაიონი, ს. ვახისტბანი თელავის რაიონი, ქ. თელავი, საკოლექციო ენახი	1941	25/9	21,1	5,78	
	1942	20/9	19,5	8,1	
	1943	6/10	20,2	8,06	
	1944	27/9	22,7	11,0	
	1945	22/9	21,6	14,0	
	1946	9/9	20,4	9,29	
	1947	4/9	17,5	7,74	
	1948	11/9	19,5	6,36	
საშუალო	—	—	20,32	6,32	

როგორც მოყვანილი ანალიზებიდან ჩანს, საფენას საქმა მალალი შაქრიანობა და ზომიერი მყვანიობა ახასიათებს. ამასთან ერთად უნდა აღინიშნოს შაქრიანობა-მყვანიობის კარგი შეფარდება, რასაც თავისუფლად შეუძლია უზრუნველყოს ხარისხიანი ღვინის მიღება.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. საფენას ყურძენს ძირითადად მშრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლად იყენებენ. ჩვეულებრივ იგი მწვანესთან და რქაწითელთან ერთად იწურებოდა, ხოლო მისგან წმინდა ღვინო იშვიათად მზადდებოდა, რადგანაც საფენას ცალკე ნარგავები არ მოიპოვებოდა. მევენახეობის ინსტიტუტში წლების განმავლობაში მზადდება წმინდა საფენასაგან ღვინო. საფენა იძლევა საინტერესო, მალალი ღირსების ღვინოს. იგი ღია ჩალისფერია, გამჭვირვალე, აქვს სასიამოვნო ჯიშური არომატი. გემო აქვს ნაზი, სრული, პარმონიული. იგი საშუალო სხეულიანი ევროპული ტიპის კარგი ღვინოა. უნდა ეიფიქროთ, რომ ღვინის ამ თვისების გამო იყო იგი საქმოდ ფართოდ გავრცელებული მწვანისა და რქაწითელის ნარგავებში მათი, განსაკუთრებით უკანასკნელის, ხარისხის გასაუმჯობესებლად. სადევუსტაციო კომისიების თვლ რიგ სხდომებზე, რომლებიც ეწყობოდა მევენახეობის ინსტიტუტში ჯიშობრივი ღვინოების ხარისხის შესამოწმებლად, საფენას ღვინო მალალ შეფასებას იღებდა. იგი მიჩნეული იყო ხარისხიან სუფრის ღვინოდ.

ნათქვამის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები სადევუსტაციო კომისიის სხდომების ოქმებიდან.

ამონაწერი სადევუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

გავრცელების რაიონი და ღვინის დაყენების ადგილი	მისაქლის წელი	სადევუსტაციო კომისიის სხდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლექტური შეფასება
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახისტბანი, საკოლექციო ენახი	1936	20/I 1937 წ.	7,0	ღია ჩალისფერი, გამჭვირვალე, საკმაოდ ხალსაი, ნაზი, სასიამოვნო გემო. გამოსადეგა ზამანური მასალი-სათვის.
" " "	1937	15/XII 1937 წ.	7,6	ღია ჩალისფერი, კარგად დაწმენდილი, ნაზი, საშუალო სხეულიანი, მეტად სასიამოვნო ღვინო. სუფრით ვარგისია ევროპული ტიპისათვის.
" " "	1939	10/I 1940 წ.	6,5	კარგად დაწმენდილი, ღია ჩალისფერი, ოდნავ უხეში ღვინო, მალალი ალკოჰოლიანობა არღვევს ღვინის პარმონიულობას. გვიან დაყოფილია.
" " "	1940	23/XII 1940 წ.	7,5	ღია ჩალისფერი, გამჭვირვალე, ნაზი საშუალო სხეულიანი ღვინო. სასიამოვნო სემევიანი და კარგად გამოთხზულ ჯიშურ არომატთან.
თელავის რაიონი, თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახი	1941	10/I 1942 წ.	6,7	ღია ჩალისფერი, მოოქროსფრო იერაინი, გამჭვირვალე, ნაზი, მკორესხედი იაზი, საკმაოდ პარმონიული, სასიამოვნო ღვინო.

გავრცელების რაიონი და ლენის დაყენების ადგილი	მოსავლის წელი	სადგურსტაციო კომპლექსის სხდომის თარიღი	ბალი	ლენის ორგანოლექტიკური შეფასება
თელავის რაიონი, თელავი, ტყეწაწილის ინსტიტუტის საკვლეპქო კენახი	1947	16/VI 1948 წ.	7,3	ჭარისფერი, დაწმენდილი, არამატი სასიამოვნო, ნახი, სასიამოვნო გემის მქონე მლტკო ლენი. გამოიყენოს პორტუენის ტიპის ლენისთვის.
" " "	1948	29/X 1948 წ.	7,2	ღია ჩალისფერი, დაწმენდილი, სველიანი, კარგი ლენი. უმჯობესია კახური ტიპისათვის.

როგორც ორგანოლექტიკური დახასიათებიდან ჩანს, საფენა თითქმის ყოველწლიურად კარგი ღირსების ლენის იძლევა. მისი ქიმიური ბუნების ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია საფენას ლენის ქიმიური ანალიზის შედეგები:

საფენას ლენის ქიმიური შემადგენლობის მაჩვენებლები

მოსავლის წელი	კუთრი წონა	ალუმინიუმის მოცულობის %	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ უ ი									
			მესტ. საჭიტი	ნაღარი	ნაცრის ტუტის ანობა	საერთო სიმკვლე	მკროლექვი სიმკვლე	ლენის მკვლე	შაქარი	ბლიცვ-რინი	ტანინი	არამკროლექვი სიმკვლე
1940	0,9904	12,3	18,68	1,68	1,65	5,65	0,69	3,8	0,6	5,58	0,27	4,79
1941	0,9888	14,2	19,26	—	—	5,04	0,55	—	—	—	—	4,33

ზემოთ მოყვანილი ორგანოლექტიკური და ქიმიური დახასიათების საფუძველზე საფენა თამამად შეიძლება მიეკუთვნოს ხარისხოვან ვაზის ჯიშთა ჯგუფს.

ლენოდ დაყენების გარდა, საფენას ყურძენი გამოკლილ იქნა აგრეთვე უალკოჰოლო ყურძნის წვენის დასამზადებლად. ყურძნის წვენის საცდელი ნიმუშები მეტად მაღალი ღირსების დგება. საფენას ყურძნის წვენს მაღალ შაქრიანობასთან ერთად საკმაო სიხლისე და სასიამოვნო ჯიშური არამატი ახასიათებს.

საფენა გამოსადეგია აგრეთვე ადგილობრივი მოხმარების სადესერტო ყურძნად, თუმცა ამ მხრივ იგი კახეთის მთავარ საწარმოო ვაზის ჯიშებს — რქაწითელსა და მწვანეს — საგრძობლად ჩამორჩება.

დასასრულ, უნდა აღინიშნოს, რომ ძველად საფენას დიდი გამოყენება ჰქონდა და იწურებოდა სხვა ჯიშებთან, ძირითადად მწვანესთან და რქაწითელთან ერთად, მაღალი ღირსების ლენის მისაღებად. ამ მიმართულებით ცდები ამჟამად არ ჩატარებულა. საჭიროა ახლო მომავალში შესწავლილ იქნას ეს საკითხი იმის გამოსარკვევად, თუ რომელ სტანდარტულ ჯიშთან ერთად იძლევა იგი უკეთეს შედეგს. ამ მხრივ ეს საკითხი იმ მხრივაც არის საინტერესო, რომ საფენა, როგორც მდებარეობითი სქესის ჯიში, შესაძლებელია მხოლოდ სხვა ჯიშებთან ერთად გაშენდეს, რომ მაღალი და მყარი მოსავალი იქნეს მიღებული.

ჯიშის საერთო შეფასება და დაჩაიონება

საფენა ადგილობრივი ნაკლებად გავრცელებული ჯიშია. იგი იძლევა თეთრ ხარისხოვან სუფრის ლენის. ძველად იგი უფრო ფართოდ იყო გავრცელებული, ძირითადად მწვანესთან და რქაწითელთან ერთად ნარევის სახით და მათთან ერთად იწურებოდა მშრალ სუფრის ლენად. მისი ნარევის სახით გავრცელება გამოწვეული იყო მისი ყუვილის აგებულებით. საფენა, როგორც მდებარეობითი სქესის ჯიში, წმინდა ნარეგეში მოსავალი არ იძლეოდა; ამიტომ იგი საინტერესოა ჯიში რომ არ ყოფილიყო, ჩვენ დრომდე ვერ მოაღწევდა.

მევენახეობის ინსტიტუტი წლების განმავლობაში ამზადებს მისგან საცდელ ლენოს. საფენას ლენო უფრო ევროპული ტიპისაა, იგი ღია ჩაღისფერია, გამკვირვალე, არმატი ნაზი, სასიამოვნო აქვს, გემო ნაზი და ჰარმონიული, ლენო საკმაო სხეულიანი და სრულია. ზოგ წლებში იგი კახური ტიპისავენ იწენს მიდრეკილებას, ხასიათდება სისრულით, სხეულით და მაღალი ალკოჰოლიანობით.

გარდა ლენისა, საფენა იძლევა მაღალი ღირსების უაღკოპოლო ყურძნის წვენს და ნაწილობრივ გამოსადეგა ადგილობრივი მოხმარების სადესერტო ყურძნად.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: საშუალოზე მაღალი მოსავლიანობა, პროდუქციის კარგი ხარისხი და ვარგისობა სხვადასხვა დანიშნულებისათვის.

ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: ჯერ ერთი, თუნქციონალურად მდებარეობითი სქესის ყვავილის ქონა, რის გამოც მისი მოსავლიანობა უზრუნველყოფილი შეიძლება იყოს მხოლოდ შერეულ ნარგავებში ისეთ ჯიშებთან, რომლებიც მასთან ერთად ყვავიან, და მეორე, ნაქრის მიმართ საშუალოზე სუსტი გამძლეობა.

აღნიშნული ნაკლის მიუხედავად, რაკი საფენა შედარებით მაღალმოსავლიანი და ხარისხიანი ვაზის ჯიშია, იგი პერსპექტიულია რეკონსტრუქციისათვის ერთად გასაშენებლად მისი მოსავლიანობისა და ხარისხის გასაღებლად.

ამ მიმართულებით საქირაო საწარმოო ხასიათის ცდების ფართოდ დაყენება და მიღებული შედეგების შეფასების საფუძველზე მისი რეკომენდება საწარმოო სტანდარტულ ასორტიმენტში შესატანად.

С А П Е Н А

Лист. Вполне развитые (9—12) листья средних размеров (16,5×16 см). Листовая пластинка округлая с незначительным вырыванием. Число основных долей пять, реже встречаются и трехлопастные листья. Лопасти хорошо выражены. На пильных лопастях почти всегда развиваются вторичные лопасти. Угол оконечной лопасти всегда тупой. Поверхность листа гладкая, реже мелкозубчатая, в основном, на листьях пильного яруса. Листовая пластинка неопределенно изогнута. Главные нервы листа светловеденные, опушены слабой паутилкой, в особенности на нижней ярусе.

Верхние вырезки хорошо выражены. В большинстве случаев они средних размеров, реже—глубокие. Форма вырезок вращательно варьирует, чаще всего встречаются закрытые вырезки с ячеидными или треугольным просветом и с заостренным или округлым дном, реже встречаются закрытые, треугольной формы с односторонним дном.

Пильные вырезки также хорошо выражены, по, в сравнении с верхними, несколько менее глубоки. Основная форма вырезок закрытая, с треугольным либо ячеидным просветом и округлым дном, реже встречаются лировидные выемки с суженным устьем.

Черешковая выемка по форме значительно варьирует. Чаще всего встречаются лировидные с округлым дном и со скелетом из четырех-первов либо сподчатые, квадратные выемки с округлым дном. Реже встречаются стрелчатые равносторонние выемки с заостренным дном. Иредка черешковая выемка снабжена одним или двумя шпорцами.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной либо они треугольные с острой вершиной, последние встречаются сравнительно реже. Краевые зубцы треугольные, с острой вершиной либо треугольно-пиловидные, реже встречаются также пиловидные односторонне-выпуклые зубцы.

Опушение нижней поверхности листа паутинистое средней густоты, с подстилающим густым петинистым пушком. В общем опушение можно характеризовать как переходное от паутинистого к войлочному.

Черешок голый либо опушен слабой паутилкой. Окраска непостоянная, слабо вишне-красная. Черешок короткий, реже он равен длине среднего пера листа.

Характерным для сорта является глубокая вторичная рассеченность пильных лопастей и тупой угол оконечной лопасти листа.

Цветок. Тип цветка функционально жепский. Тычинки сгибаются под пестик. Число тычинок в цветке пять, реже шесть. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 0,8. Пестик округло-конической формы, с коротким столбиком и хорошо развитым рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 14 до 20 см, при ширине 7—12 см. Размер средней грозди равен $16,5 \times 10$ см. Основная форма грозди широко-коническая, лопастная, реже встречаются и диллидро-конические грозди. Иногда гроздь снабжена крылом, достигающим до одной трети, реже до половины размера основной грозди. В большинстве случаев грозди средне-плотные, реже они рыхлые. Горючение и осыпание ягод характерно для сорта. Вес гроздей в среднем варьирует от 80 до 200 граммов. Отдельные полноцельные грозди свободно достигают веса 400 граммов и более. В полноцельной грозди весом в 370 гр количество ягод составляет 161, из них—79 крупных и 82 средних и ниже средних размеров. Средний вес грозди равен 120—150 гр. Ножка грозди травянистая, древеснеющая у основания. Окраска ножки коричневая. Длина ножки варьирует от 3 до 6 см, составляя в среднем 4—4,5 см. Ножка ягоды зеленая, длиной 4—6 мм. Подушечка бородавчатая, широко-конической, реже узко-конической формы.

Ягода. Ягоды средних и выше средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,4 до 1,8 см, при ширине ягод от 1,4 до 1,75 см. Размер средней ягоды равен $1,75 \times 1,65$ см. Основная форма ягод округлая, но нередко с ней реже встречаются также ягоды сплюснутой и овальной формы. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, концы ягоды закруглен. В большинстве случаев ягоды слабо ассиметричны. Окраска ягод желтая, с розоватым оттенком. Кожица тонкая, но довольно прочная. Мякоть средне-плотная, распыляющаяся. Восковой налет на ягодах обильный. Вкус ягод приятный, гармоничный, со слабо выраженным сортовым ароматом. Прочность прикрепления ягод к ножке хорошая. Число семян в ягоде варьирует от 1 до 3, составляя в среднем 1,2 семени на ягоду.

Сапела-местный, малораспространенный сорт белых столовых вин Кахетии. Сорт распространен в левобережной части Кахетии в сёлах Напареули, Артава, Саниоре и др. единичными кустами в смеси с сортами Мцване и Ркацители. Сапела, как сорт с функционально женским типом цветка, чистыми посадками не встречается. На вино он перерабатывался вместе с Мцване и Ркацители. Чистосортное вино из Сапела готовится в Институте виноградарства, оно получается довольно высоких качеств, в особенности при европейском способе выделки. Вино характеризуется светло-соломенным цветом, прозрачностью, приятным сортовым ароматом и лёгким гармоничным вкусом. В некоторые годы, в особенности при поздних сборах, Сапела даёт полные экстрактивные вина, приближающиеся к вину кахетического типа.

Помимо вина, из Сапела получается высококачественный виноградный сок и используется отчасти как десертный виноград местного значения.

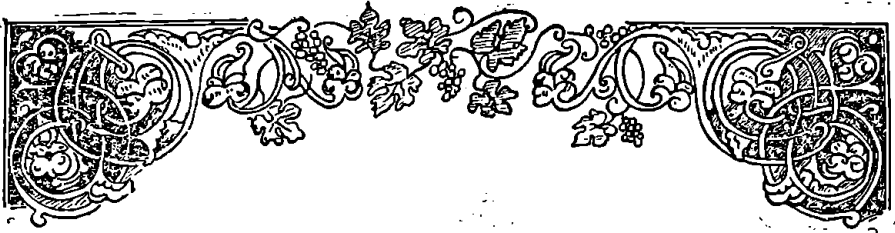
К положительным свойствам сорта относятся сравнительно высокая урожайность при хорошем качестве продукции и пригодность сорта на разные виды переработки.

К отрицательным свойствам сорта относятся функционально женский тип цветка, требующий подбора подходящих опылителей и совместной с ней культуры и сравнительно слабая устойчивость к оидиуму.

Несмотря на указанные недостатки, Сапела, как сравнительно урожайный и качественный сорт, все же является перспективным в условиях совместной культуры с Ркацители для увеличения его урожайности и качества последнего.

Необходимо заложить широкие производственные опыты по совместной культуре Сапела и Ркацители (ряд Сапела, ряд Ркацители), и после положительной хозяйственной оценки результатов его можно рекомендовать для введения в порайонный стандартный ассортимент винограда Кахетии.





კახური ცხენისძე

ცხენისძეთუ ადგილობრივი მცირედ გავრცელებული ვახის ჯიშია, იგი იძლევა კარგი ღირსების სადენსტრო ყურძენს და საშუალო ღირსების თეთრ სუფრის ღვინოს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის ცხენისძეთუ სხვა სახელწოდებით ცნობილი არ არის. კახეთის ზოგიერთ რაიონში (მაგ., გურჯაანის) მას შეცდომით გრძელმარცვალა ქისს, ხოლო ზოგან კიდევ ყვითელ ცხენისძეთუსაც ეძახიან.

ჯიშის ისტორია. ცხენისძეთუ ადგილობრივი წარმოშობის კახური ვახის ჯიშია. პირველად იგი ვახისუბნის საკოლექციო ვენახში იპოვეს სხვა ჯიშებთან ნარევის სახით. ვახისუბნის მევენახეები, ქისტან მსგავსების გამო, მას გრძელმარცვალა ქისს უწოდებენ. მართლაც, ფოთლების შეფერვითა და საერთო მოყვანილობით, აგრეთვე მარცვლების გემოთი და შეფერვით ცხენისძეთუ ძალიან წააგავს ქისს. ცხენისძეთუ განსხვავდება ქისისაგან ძირითადად იმით, რომ ფოთლის ქვედა ნხარის უფრო სქელი შებუსუსება და უფრო გრძელი მარცვლები აქვს.

1933 წელს, ქართული ვახის ჯიშების მთლიანი აღწერის და შეგროვების დროს, გრძელმარცვალა ქისი საკმაოდ დიდი როლენობით აღმოჩნდა როგორც გურჯაანის, ისე სიღნაღის რაიონში. იქ იგი ცხენისძეთუს სახელწოდებით იყო ცნობილი. ამრიგად იქნა დადგენილი და აღდგენილი ჯიშის ნამდვილი სახელწოდება.

ვინაიდან საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში ცხენისძეთუს სახელწოდებით რამდენიმე სხვადასხვა ჯიშია ცნობილი, ამიტომ კახეთში გავრცელებულ ცხენისძეთუს მათგან განსხვავებით კახური ცხენისძეთუ ეწოდა. როგორც ირკვევა, საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში ცხენისძეთუს სახელწოდებით გავრცელებული ჯიშები საგრძნობლად განსხვავდებიან ერთიმეორისაგან როგორც მორფოლოგიური, ისე სამეურნეო-ტექნოლოგიური თვისებებით და ურთიერთისაგან დამოუკიდებელ ჯიშებს წარმოადგენენ. საერთო სახელწოდება მათ მარცვლის ფორმის მიხედვით უნდა შერქმოდეს. ცხენისძეთუს ყურძნის მარცვალი ადგილობრივ მევენახეებს ცხენის ძეთუსათვის მიუშვავსებიათ. მართლაც, აღმოსავლეთ საქართველოში გავრცელებული ცხენისძეთუ — მესხური და კახური — თეთრი ფერისა და საგრძნობლად განსხვავდებიან როგორც ურთიერთისაგან, ისე დასავლეთ საქართველოში გავრცელებული აქარული და აფხაზური (ასკიკი) წითელი ცხენისძეთუსაგან.

ამრიგად, აღმოსავლეთ საქართველოში ო'ი, ერთმანეთისაგან განსხვავებული, თეთრი შეფერვის ცხენისძეთუ, ხოლო დასავლეთში ორი, ერთიმეორისაგან განსხვავებული, შავი ცხენისძეთუა გავრცელებული.

კახური ცხენისძეთუ ამჟამად გავრცელებულია უმთავრესად გურჯაანისა და სიღნაღის რაიონებში და გვხვდება ძირითადად ნარევის სახით კოლმეურნეობების ძველ ვენახებში ან პატარა-პატარა ნარევეების სახით საკარმიდამო ნაკვეთებზე.

ათორღე ძირი, შესწავლისა და გამოცდის მიზნით, დარგულია მევენახეობის ინსტიტუტის, მისი ფილიალისა და დასაყრდენი პუნქტების საკოლექციო ვენახებში.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ცხენისძეთუს ბოტანიკური აღწერა ჩატარებულია საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაში, სოფ. ვახისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვერობი გვირგვინითა და პირველი სამი ფოთოლაკიანად ყოველი მხრიდან შებუსუსებულია სქელი აბლაბუდისებრი ბუსუსით, უფრო ინტენსიურად კი ფოთლების ქვედა მხრიდან, შეფერილია თეთრი ფლანელისფრად და მკვეთრი ვარდისფერი იფრი ახლავს ფოთოლაკების ირგვლივ. მცირე იარუსის ფოთლებზე (4—5) ზემო

მხრიდან ბუსუსები ქრება ან ძლიერ შემცირებულია, რის გამო ფოთლები მორუხო-მოყვითალო ფერს იღებს, თანაც მოღვინისფრო წითელი ფერი დაჰკრავს, ხოლო ფოთლების ქვედა მხარე მოვერცხლისფრო-თეთრია.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომით მორუხო-ყვითელი ფერისა ხდება, თანაც მოყარდისფრო იერი აქვს. მუხლთაშორისების სიგრძე 5-დან 12 სანტიმეტრამდე მერყეობს და საშუალოდ კი 8—10 სანტიმეტრს უდრის. მუხლების ფერი მუხლთაშორისების ფერისაგან არ განირჩევა. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ არ შეიმჩნევა.

ფოთლოვანი. კარგად განვითარებული ფოთლები (9—12) საშუალო ზომისაა (18,5 × 18,0 სმ). ფოთლის ფირფიტის მოხაზულობა მომრგვალოა ან ოდნავ გადახრილი განიერ-ოვალურისაა. უფრო ხშირად ფოთლოვანი სანაკეთიანი, იშვიათად ხუთნაკეთიანი, ან კიდევ თითქმის დაუნაკეთავი ფოთლებიც გვხვდება. ფოთლების მერყეული დანაკეთვა ჯიშისათვის დამახასიათებელი არაა. შუანაკეთი ხშირად ბლაგვ-კუთხიანი, იშვიათად სწორი და მახვილკუთხიანი ნაკეთვებიც გვხვდება. ფოთლის ზედაპირი ბალისებრი დანაკეთვებით, იშვიათად, უმთავრესად ქვედა იარუსის ფოთლებზე, იგი წერილობითი უღებია. ფოთლის ფირფიტა ბრტყელია (სწორია), ხოლო ნაკეთვების ბოლოები განუხაზვრებლად მოხრილია. ფოთლის მთავარი ძარღვები ღია შუვანე ფერისაა და შებუსუსებულია ჯაგრისებრი ბუსუსით.

ზედა ამონაკეთების სიღრმე ნაკლებად ცვალებადია. უფრო ხშირად გვხვდება საშუალო სიღრმის ამონაკეთები, იშვიათად ზეზეური ამონაკეთებიც კი. ამონაკეთების ფორმა უფრო მეტად ცვალებადია, სახელობარ, გვხვდება ოდნავ შესამჩნევად დახურულ ოვალურ თელიანამდე. უფრო ხშირად გვხვდება ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკეთები, შევიწროვებულყელიანი და მომრგვალო, იშვიათად ცალკბილიანი ფუძიანი ან ჩანგისმაგვარი წამახილებულფუძიანი ამონაკეთები, იშვიათად ნახალისებრი ფორმის ამონაკეთებიც გვხვდება.

ქვედა ამონაკეთები ნაკლებ ღრმა და ნაკლებ გამოსახულია. ზოგიერთ ფოთალზე იგი სრულებით არაა განვითარებული. ქვედა ამონაკეთები უფრო ხშირად ოდნავ შესამჩნევია ან კიდევ მათ შეკრილ-კუთხისებრი ფორმა აქვთ.

ყუნწის ამონაკეთის ფორმა საგრძნობლად ცვალებადია. გვხვდება როგორც დახურული და ვიწრო ელიფსისებრთვლიანი, ისე ღია, განიერი თაღისებრი ფორმის ამონაკეთები, ამასთან შეიმჩნევა ყველა გარდასაქმული საფურეტი. მანაც უფრო ხშირია ღია ჩანგისმაგვარი ფორმისა და მომრგვალო ან წამახილებულფუძიანი და დახურული ელიფსისებრთვლიანი ამონაკეთები. იშვიათად ღებიანი ამონაკეთებიც გვხვდება.

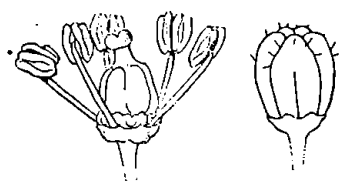
ფოთლის მთავარი ნაკეთვები ბოლოვდება მახვილწვერიანი და სწორი ან გამობერილოვებებიანი სამკუთხედისებრი ფორმის კბილებით, იშვიათად მომრგვალებულწვერიანი კბილებიც გვხვდება. გვერდითი კბილები ხერხისკბილისებრია — ცალგვერდამოხზენილი და მახვილწვერიანი, ფორმით სამკუთხედისებრია.

ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსებულია საშუალო სისქის აბლაბუდასებრი ბეწვებით, რომელთაც თან ერთვის სქელი ჯაგრისებრი ბუსუსები. საერთოდ, ფოთლის შებუსუსება საშუალო სისქისაა და იგი აბლაბუდასებრი-ჯაგრისებრია.

ფოთლის ყუნწი ფოთლის მთავარი (შუა) ძარღვის სიგრძისა ან მასზე უფრო გრძელია. ყუნწი მოღვინისფრო-წითელი ან მუქი მწვანე ფერისაა. ყუნწი შიშველია ან ოდნავ შებუსუსებულია თხელი აბლაბუდასებრი ბეწვებით.

ყვავილი. ყვავილი ნორმალური აგებულებისა, ორსქესიანია. ყვავილში ხუთი, იშვიათად ექვსი, მტკრიანაა. მტკრიანათა ძაფების სიგრძის შევარდება ბუტყოს სიმბალესთან უდრის 1,0—1,25ს. ბუტყო მომრგვალო ფორმისაა, კარგად გამოსახული სვეტი და ხანდახან ორად გაყოფილი ღინგი აქვს.

მტკეანი. მტკენები საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე მერყეობს 14-დან 22 სმ-მდე, ხოლო განი 12 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტკენის ზომა უდრის 17 × 8 სმ-ს, მტკენის ძირითადი ფორმა კონუსისებრია, იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრი და კიდევ უფრო იშვიათად დატოტვილი ან მხრიანი მტკენებიც გვხვდება. მტკენები საშუალო სიმკვრივის, იშვიათად მეჩხერიცაა. მტკენის საშუალო წონა ცვალებადობს 100-დან 250 გრამამდე და წლების განმავლობაში საშუალოდ უდრის 160—180 გრ-ს. კარგად განვითა-



სურ. 15. კახური ტენისძუძეს ყვავილი.

რებული ცალკეული მტევნების წონა თვისუფლად აღწევს 250—300 გრამს. მარცვლების რაოდენობა მტევანში ცვალებადობს 60-დან 120-მდე და საშუალოდ 70—80-ს უდრის. კარგად განვითარებულ 220 გრამიან მტევანში დათვლილ იქნა 113 მარცვალი, მათგან 49 მსხვილი, ხოლო 65 საშუალო ზომისა. საშუალო მტევნის ყუნწის სიგრძე ცვალებადობს 4 დან და საშუალოდ 6—7 სანტიმეტრს უდრის. ყუნწი შუა ნაწილიდან ფუძისაკენ ხევდება და რქის ფერს იღებს. მარცვლის ყუნწი მუქანა, მისი სიგრძე 0,6—0,8 სმ-ს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში ვიწრო კონუსისებრი, იშვიათად კი განიერკონუსისებრი ფორმისაა.

მარცვალი. მარცვლები უფრო ხშირად მსხვილია, იშვიათად საშუალო სიმსხუს მარცვლებიც გვხვდება. მარცვლების სიგრძე ცვალებადობს 1,6-დან 2,2 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 1,3-დან 1,80 სანტიმეტრამდე. საშუალო მარცვლის ზომა უდრის 1,8 X 1,45 სანტიმეტრს. მარცვლების ფორმა ოვალურაა, იშვიათად მარცვლები მოგვრძობაა. მარცვალი შუაში განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვლები მომწვანო-ყვითელი ფერისა და მზისკენ მიქცეულ მხარეზე დაფარულია სიდაშურის მოყავისფრო ლაქებით. კანი თხელი აქვს, იგი ადვილად შორდება რბილობს. რბილობი წვინანია, ადვილად არ დნება, კრახუნობს ქამის დროს, მარცვალი უხვადაა დაფარული ცვილისებრი ფიქით. გემო სასიამოვნო პარმონიული აქვს, არომატი ძლიერი, ჯიშური. მარცვლები საკმაო მკიდროდაა მიმარგებული ყუნწზე. წიპების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს ერთიდან სამამდე. საშუალოდ მარცვალზე 1,52 წიპა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

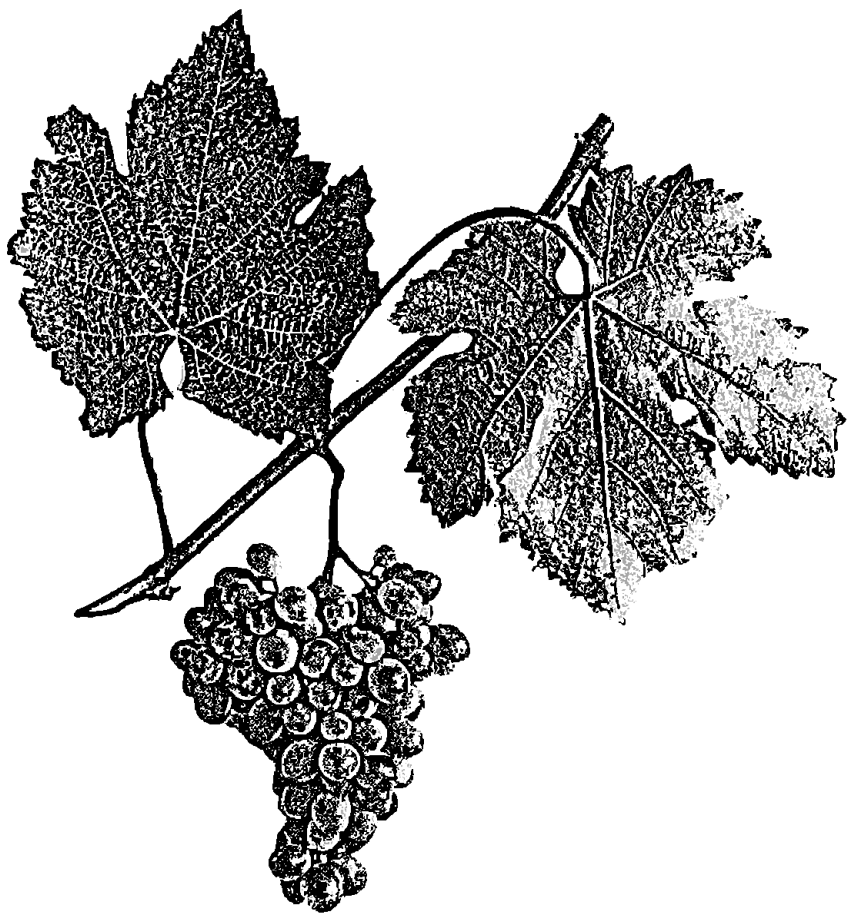
დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე ჩატარებული მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში სოფ. კურდღელაურში, 3—1 კოლხეთის დაშორებით ქ. თელავიდან.

კურდღელაურის ეკოლოგიურ პირობებში სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 140 დღიდან 156 დღემდე და საშუალოდ კი 150 დღეს უდრის. სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად მერყეობს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,823 გრადუსიდან 3,182,8 გრადუსამდე და შეადგენს საშუალოდ 2,973,1 გრადუსს. სავეგეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზების ცვალებადობის დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ცხენისძეშის სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე დაკვირვების შედეგები.

ცხენისძეშის სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობა ქ. თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის თარიღი					სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი სავეგეტაციო პერიოდში	ნალექები	
		კვირის დასაწყისი	შუაგლობის დასაწყისი	ს-მზის დასაწყისი	სრული სინათლე	სარგობო-დღეობა კვირულში			სავეგეტაციო პერიოდში	
კახეთი. ქ. თელავი (თელავის რაიონი), მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავის მაღალადა.	1943	26/IV	28/VI	20/VIII	30/IX	156	3,091,1	115,9	479,6	
	1944	26/IV	4/VI	18/VIII	25/IX	151	3,104,3	75,1	396,8	
	1945	4/V	12/VI	20/VIII	20/IX	140	2,851,0	47,3	346,3	
	1945	21/IV	6/VI	21/VIII	10/IX	143	2,823,7	—	53,3	
	1947	6/IV	3/VI	15/VIII	5/IX	151	2,855,2	46,6	497,2	
	1948	27/IV	2/VI	19/VIII	28/IX	155	3,182,8	84,5	474,9	
საშუალო	—	24/IV	9/VI	19/VIII	20,IX	150	2,973,1	61,5	452,0	

როგორც ცხრილში წარმოდგენილი მონაცემებიდან ჩანს, სავეგეტაციო პერიოდის ძირითადი ფაზების მსვლელობა დამოკიდებულია ცალკეული წლების მეტეოროლოგიურ პირობებზე. ამის შესაბამისად სავეგეტაციო პერიოდის საწყისი ფაზა — კვირის გაშლის დასაწყისის დადგომა — ერთი თვის ფარგლებში მერყეობს. მისი ყველაზე ნაადრევი დადგომა აღნიშნულია 6 აპრილს, ხოლო ყველაზე ნაგვიანები 4 მაისს. დანარჩენი ფაზების დადგომის ვადები შედარებით ნაკლებ ცვალებადობს, მათ შორის კი ყველაზე ნაკლებ ყვავილობის ფაზის დაწყების ვადა. სრული სიმწიფის დადგომის ფაზა ოცი დღის ფარგლებში მერყეობს. მისი დადგომის ვადაზე გავლენას ახდენს როგორც საწყისი ფაზის დადგომის ვადა, ისე ნალექების



კახური ცხენისძე—Цхенисдзе Кахური

რაოდენობა სარეზროლუქციო და სავეგეტაციო პერიოდების განმავლობაში. საერთოდ, რაც უფრო ადრე იწყება სავეგეტაციო პერიოდი და რაც ცოტა ნალექი მოვა ამ პერიოდში, მით უფრო ადრე მწიფდება ყურძენი. სრული სიმწიფის დადგომის ვადების მიხედვით ცხენისძუძუ ყურძენის სიმწიფის მესამე პერიოდის ვაზის ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს.

კახეთის ჰავის პირობებში ცხენისძუძუს ერთწლიანი რქა თავისუფლად ასრუებს მომწიფებას ყურძენის სრული სიმწიფის მომენტისათვის და კარგად შემოსული და გახვევბული ხელება ზამთრის ყინვებს.

ცხენისძუძუს ზრდის საშუალო ღონე ახასიათებს. თელავის და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით, მისი ზრდის ღონე, კახური ვაზის სხვა ჯიშებთან შედარებით, საშუალოდაა შეფასებული.

მოსავლიანობა. ცხენისძუძუ კახეთის სხვა ჯიშების მსგავსად ადრე იხსამს. დარგვიდან მესამე წელს იგი იძლევა პირველ მოსავალს, ხოლო მეოთხე-მეხუთე წლიდან უკვე სრულ მოსავალს გვაძლევს. ცხენისძუძუ საშუალო მოსავლის მომცემი ჯიშების ჯგუფს უნდა მიეკუთვნოს. ჯიშს მსხმოიარობის კარგი მაჩვენებლები ახასიათებს. თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებული აღრიცხვების მიხედვით, მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი მკრეკოსს 0,6-დან 1,5-მდე და საშუალოდ 0,8 — 1,0-ს უდრის. მტყენის საშუალო წონა შერეუბს 100-დან 250 გრამამდე და საშუალოდ 160 — 180 გრამს უდრის. ამ მონაცემების მიხედვით გაანგარიშებული მოსავალი შეადგენს 52 — 59 ცენტნერს ჰექტარზე. ჯიშის მსხმოიარობის უფრო სრულად დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია სათანადო დაკვირვებათა და აღრიცხვების შედეგები.

მონაცემები ცხენისძუძუს მოსავლიანობის შესახებ

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	მოსავლიანი რქების %			მტყენების საშუალო წონა მცხრებით	მტყენების რაოდენობა ერთ ჰექტარზე	მტყენის საშუალო წონა გრამებში	მოსავალი I რქებზე	დატვირთული რქების რაოდენობა ჰექტარზე	განვ. მოსავალი ცენტნერში
		1 მტყენით	2 მტყენით	სულ						
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინტერტის საკოლექციო უბანი	1917	70,68	10,12	81,0	0,97	1,20	178,0	173,0	36,000	51,9
	1918	53,24	27,66	80,90	1,0	1,3	170,0	170,0	32,000	51,0

როგორც ცხრილში მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, ცხენისძუძუს უნაყოფო რქების რაოდენობა აღწევს 20%-ს. გაანგარიშებული მოსავალი ჰექტარზე ქ. თელავში აღწევს 51 — 54 ცენტნერს. ვაზისუბანში მისი მოსავალი გაილეებით მეტია და აღწევს 60 — 80 ცენტნერს ჰექტარზე. ეს გარემოება იმით აიხსნება, რომ ვაზისუბანში ვაზები უფრო მეტი რაოდენობითაა ჰექტარზე, ვიდრე თელავში, მაშინ როდესაც ვაზების რქებით დატვირთვა თითქმის თანაბარია, რაც ჰექტარზე გაანგარიშებით დიდ განსხვავებას იძლევა. თელავში ჰექტარზე საშუალოდ 3,000 ძირი ვაზია, ხოლო ვაზისუბანში 5,000 ძირი მოდის, რაც ვაზების თითქმის თანაბარი დატვირთვის დროს იძლევა 20 — 30 ცენტნერით განსხვავებას მკიდრო ნარგავის სასარგებლოდ.

ამრიგად, ცხენისძუძუს საშუალო მოსავლად კახეთის პირობებისათვის უნდა მივიჩნიოთ 60 — 70 ცენტნერი ყურძენი. ჯიშის მოსავლიანობის გასადიდებლად საჭიროა ახალი ვენახების გაშენება შემკიდროებულ კეების არხზე (1,8 — 2,0 მ²) და ვაზების დატვირთვა მათი ზრდის ღონის შესაფერისად.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვების მიხედვით ცხენისძუძუს შედარებითი გამძლეობა სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ შეფასებულია საშუალოდა. იგი შედარებით უფრო კარგად უძლებს მილდიუმს, ვიდრე ნაქარს. სხვა დაავადებანი დაკვირვებათა წარმოების განმავლობაში აღნიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტყენების გარეგნული შეგვლულების მიხედვით, ცხენისძუძუ სადესერტო ჯიშების ჯგუფს უნდა მიეკუთვნოს, მაგრამ წვეწის ქიმიური შემადგენლობით იგი საღვინე ჯიშებისადმი წაყენებულ მოთხოვნილებასაც სავსებით აკმაყოფილებს როგორც შაქრის დაგროვების მიხედვით, ისე შაქრიანობა-შაქვიანობის

ურთიერთშეფარდების მხრივ. ამის მიხედვით ცხენისძუძუ სადესერტო და საღვინე ჯიშად უნდა იქნას მიჩნეული.

წვეენის ქიმიური შემადგენლობა. ცხენისძუძუს შაქრის საკმაოდ დიდი რაოდენობით დაგროვების უნარი ახასიათებს. წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით, ჯიშის შაქრიანობა მერყეობს 18% დან 24%-მდე, ხოლო მჟავიანობა — 7% დან 14%-მდე. ჯიშის შაქრიანობა-მჟავიანობის დაგროვების უნარიანობის უფრო სრული დახასიათებისათვის ქვემოთ მოყვანილია წვეენის ქიმიური ანალიზის შედეგები რთელის პერიოდში.

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	რთელის თარიღი	შაქარი %-ით	მჟავიანობა %-ით	შენიშვნა
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკალექციო ემზაბი	1943	7/X	20.0	10.0	
	1945	25/IX	20,7	14,5	
	—	6/X	23,0	13,3	
	1946	19/IX	21,5	9,96	
	—	26/IX	24,3	8,47	
	1947	12/IX	19,0	8,43	
	—	15/IX	19,5	8,0	
1949	11/IX	18,3	6,75		

როგორც ცხრილში წარმოდგენილი მაჩვენებლებიდან ჩანს, ცხენისძუძუს შაქრის დაგროვების დიდი უნარი აქვს. მაღალ შაქრიანობასთან ერთად იგი დიდი რაოდენობით ინარჩუნებს მჟავიანობასაც. შაქრიანობისა და მჟავიანობის შეფარდება ყურძნის წვენში მეტწილად საესებით საქარისია მისგან ხარისხოვანი სუფრის ღვინის მისაღებად. შაქრიანობა-მჟავიანობის ასეთი შეფარდება ძალიან სასურველია აგრეთვე უალკოჰოლო ყურძნის წვენისათვის, რადგანაც ჯიშის ძლიერ არომატთან ერთად მეტად სასიამოვნო და ხალისიან სასმელად ხდის მას.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. ცხენისძუძუს ყურძენს ძირითადად ადგილობრივ იყენებენ საქმელად ან ვაჭეთ მახლობელ ქალაქებში გასაყიდად. ზოგიერთი მეურნე ცხენისძუძუსგან ცალკე ან სხვა ჯიშებთან ერთად სუფრის ღვინოსაც ამზადებს.

ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო მას უმთავრესად ადგილზევე საქმელ ყურძნად იყენებენ. როგორც სადესერტო ყურძნის, ცხენისძუძუს შემდეგი თვისებები ახასიათებს:

მტკეანი საშუალო ზომისაა, მაგრამ კარგად განვითარებული მტკეების წონა თავისუფლად აღწევს 250—300 გრამს. უფრო ხშირად მტკეები საშუალო სიმკერვისაა, იშვიათად მეჩხერი მტკეებიც გვხვდება. მტკეები საკმაოდ ლამაზი და მიმზიდველია.

მარცალი მსხვილია, იშვიათად საშუალო ზომის მარცვლებიც გვხვდება. კარგად განვითარებული მარცვლების სერძე 2 სანტიმეტრსა და მეტსაც აღწევს. მარცვლების ფორმა ოვალურია ან, უფრო იშვიათად, მოგრძობა. მარცვლები მომწვანო-ყვითელი ფერისაა და ხშირად ყავისფერი ლაქებითაა დაფარული მზისკენ მიქცეულ მხარეზე. რბილობი საკმაოდ მკერივი და ხორციანია, კანი თხელია და ცეილისებრი ფიქვითაა დაფარული. გემო სასიამოვნო, ჰარმონიული აქვს; ჯიშური არომატი ძლიერი და თავისებური. სასიამოვნო გემოსა და ნაზი არომატის გამო მარცვლები მეტად მიმზიდველია საქმელად.

როგორც ზემოთაღნიშნული ანალიზული, ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო, მისგან ღვინოს ცალკე იშვიათად ამზადებენ. უფრო ხშირად იგი სხვა ჯიშებთან ერთად იყურება ადგილობრივი ტიპის თეთრი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. ცხენისძუძუსგან წმინდა ჯიშობრივი ღვინო მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. ცხენისძუძუს ღვინო ხშირად საკმაოდ მაღალი ღირსებისაა. იგი მოყვითალო-ჩაღისფერია, სხეული საშუალო აქვს, გემო სრული, ჰარმონიული; ჯიშური არომატი კარგად გამოსახული. მევენახეობის ინსტიტუტის ჯიშობრივი ღვინოების შემფასებელ სადევუსტაციო კომისიის სხდომებზე ცხენისძუძუს ღვინო მუდამ მაღალ ნიშნებს იღებდა და აღიარებული იყო კარგი ღირსების სუფრის ღვინოდ. ცხენისძუძუს ღვინის უფრო სრული ორგანოლექტიკური დახასიათებისათვის ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები სადევუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან, საიდანაც ნათლად ჩანს ღვინის სავერცხო თვისებები.

ამონაწერები სადგუსტაციო კომისიის სხდომების ოქმებიდან

მეცნახეობის რაიონი და ლენინის დაყენების ადგილი	მოსავლის წელი	სხდომის თარიღი	ბალი	ლენინის ორგანოლებტიკური დახასიათება
კახეთი, გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვახიშუბანი, მუცნახეობის ინსტიტუტის ნაკვეთი.	1940	25/XII 1940	7,6	კარგად დაწმენდილი, ჩალისფერი, სრულსხეულიანი, პარმონიული ღერო, კარგად გამოსახული ჯიშური არომატი.
თელავის რაიონი, მეცნახეობის ინსტიტუტის სადგუსტაციო ევზი, კ. თელავი	1947	12/VI 1948	7,2	ქარვისფერი, კარგად დაწმენდილი, ნახი, ხალისიანი, საშუალო სხეულიანი, პარმონიული ღერო.

როგორც მოყვანილი დახასიათებიდან ჩანს, ცხენისძეუს ღერო საკმაოდ კარგი ღირსებისაა. მასზე სრული წარმოდგენის მისაღებად ქვემოთ მოყვანილია მისი ღერის ქიმიური შემადგენლობის მაჩვენებლები.

ცხენისძეუს ღერის ქიმიური შემადგენლობის მაჩვენებლები

მოსავლის წელი	კუთარი წონა	ალკოჰოლი	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი									
			მსტაქსი გრამობით	ნაკარი	ნაცრის ტენიანობა	საერთო სიმკვლე	მკროლელი სიმკვლე	ღერის შეფა	შაქარი	გლუკოზინი	ტანინი	არამქილაფი მკვლე
1940	0,9911	14,5	21,14	2,4	4,0	7,48	0,18	3,5	1,4	6,06	0,59	7,26

ცხენისძეუს ძალიან პერსპექტიულია აგრეთვე ხარისხოვანი უაღკოპოლო ყურძნის წვეწის დასამზადებლად. ამ მხრივ მას ხელს უწყობს ჯიშის სპეციფიკური არომატი და შედარებით მაღალი შაქრიანობა მაღალ მკვლეანობასთან ერთად, რაც ყურძნის წვეწს უფრო ხალისიან და სასიამოვნო სასმელად ხდის. იგი ძალიან არ ბეზრდება მომხმარებელს და დიდი რაოდენობითაც შეიძლება მოხმარებულ იქნას სიხალისის გამო, რასაც მას შედარებით მაღალი მკვლეანობა სძენს.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

ცხენისძეუს ადგილობრივი მცირედ გავრცელებული ჯიშია. იძლევა კარგი ღირსების სადესერტო ყურძნის და საშუალო ხარისხის თეთრ სუფრის ღეროს. გავრცელებულია ძირითადად კახეთში — გურჯაანის, სიღნაღისა და თელავის რაიონებში — მეტწილად ნარევის სახით ძველ საწარმოო ვენახებში და იშვიათად პატარა ნაკვეთების სახითაც საკარმიდამო ნაკვეთებზე. ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო, ყურძნი ადგილზევე იმპარება საკმელოდ ან მახლობელ ქალაქებში მიაქვთ გასაყიდად. რადგან ცხენისძეუს სადესერტო ყურძენია, მისგან იშვიათად ამზადებენ სუფრის ღეროს, როგორც სადესერტო ყურძენი, ცხენისძეუს შემდეგი თვისებებით ხასიათდება: მტევანი საშუალო ზომისა და მკვხერი ან საშუალო სიმკვრივისა აქვს, მარცვლი მსხვილი, ოვალური ან მოკარძო ფორმისა, მოქარვისფერია. გემო ნახი, პარმონიული აქვს კარგად განვითარებული და გამოსახული ჯიშური არომატით.

ცხენისძეუსაგან წმინდა ჯიშური ღერო მხოლოდ მეცნახეობის ინსტიტუტში მზადდება. მას აქვს კარგად გამოსახული ჯიშური არომატი, მოქარვისფერო-ყვითელი ფერი, ზომიერი სხეული, სისრულე და პარმონიული გემო. გარდა ღერისა, ჯიში პერსპექტიულია აგრეთვე ხარისხოვანი უაღკოპოლო ყურძნის წვეწის დასამზადებლად.

ჯიშის დადებითი თვისებებია შემდეგი: იგი ვარგისია როგორც სადესერტო, ისე სუფრის ღეროს დასამზადებლად, კარგი ღირსების პროდუქციას იძლევა და სოკოვან ავადმყოფობებს შედარებით კარგად უძლებს. ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: საშუალო მოსავლიანობა და ტრანსპორტის სუსტი ამტანობა.

ცხენისძეუძე, როგორც კარგი ღირსების სადესერტო ყურძნისა და საშუალო ღირსების სუფრის-ღვინის მომცემი ჯიში, პერსპექტიულია კახეთის ზოგიერთ რაიონში გასაერცლებლად. იგი შეიძლება ეურჩიოდ, ძირითადად, სამრეწველო ცენტრების, სამკურნალო და დასასვენებელი სახლების მოსამარაგებლად ახალდმოკრებული ყურძნით და, ნაწილობრივ, უაღკუპოლო ყურძნის წვეინისა და სუფრის ღვინის დასამზადებლად.

ამ მიზნით ჯიში შეიძლება რეკომენდებულ იქნას გურჯაანის, სიღნაღისა და თელავის რაიონებში გასაერცლებლად, სიდაც იგი ამჟამად გვხვდება.

ჯიში პერსპექტიულია აგრეთვე შეენახეობის სხვა რაიონ-სათვისაც და თვისუფლად შეიძლება რეკომენდებული იქნეს გამოსაცდელად როგორც სადესერტო ყურძნის, ისე სუფრის ღვინოების დამზადების მიზნით.

ЦХЕНИСДЗУДЗУ-КАХУРИ

Лист. Вполне развитые листья (9—12) средних размеров (18,5×10,0). Очертание листовой пластинки округлое, с незначительным варьированием в сторону поперек-овальной формы. Обычно листья трехлопастные, реже встречаются пятилопастные, а еще реже—почти цельные листья. Вторичные лопасти не развиты.

Угод оконечной лопасти тупой, реже встречаются остро и прямоугольные лопасти. Поверхность листа сетчато-воршинистая, реже она мелкозубчатая, преимущественно на нижних листьях. Пластинка листа плоская, край лопастей неопределенно изогнутые. Главные нервы листа опушены паутиным пушком, по окраске они светло-зеленые.

Верхние вырезки по глубине расщепленности незначительно варьируют, чаще всего встречаются вырезки средней глубины, реже—еще глубже. Форма вырезок варьирует от едва намеченных до закрытых с овальным просветом (группевидных). Чаще всего встречаются лировидные вырезки с суженным устьем, либо параллельными сторонами с округлым, либо с однозубчатым дном, реже встречаются вырезки щелевидной формы.

Нижние вырезки еще глубже и слабее развиты, на некоторых листьях они совершенно отсутствуют. Большой частью вырезки едва намечены либо имеют форму входящего угла.

Черешковая выемка варьирует от закрытых с узкоэллиптическим просветом до открытых сводчатых. Чаще всего встречаются лировидные вырезки с эллиптическим просветом. Очень редко встречаются черешковые выемки со шпорцами.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей треугольные, с острой вершиной либо треугольные с выпуклым боковым краем и закругленной вершиной. Боковые зубцы треугольно-пиловидные и односторонне выпуклые с острой вершиной.

Опушение внешней стороны листа паутистое средней густоты с приестью густого щетилистого пушка, в целом опушение листа паутиново-щетилистое средней густоты.

Черешок листа длиннее среднего нерва, реже равен ему по длине. Окраска черешка слабо вишневая, реже темно-зеленая. Черешок голый, реже опушен слабой паутиной.

Цветок. Цветок нормального строения, обоюднополый. Количество тычинок в цветке пять, реже их шесть. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,0—1,25.

Пестик продолговато-округлой формы, с хорошо выраженным столбком, иногда двураздельным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 14 до 22 см, при ширине 5—12 см. Размер средней грозди равен 17×8 см. Основная форма грозди коническая, реже встречаются и цилиндрические грозди, а еще реже встречаются крылатые грозди. Обычно грозди среднеплотные, реже они рыхлые. Средний вес грозди варьирует от 100 до 250 грамм и составляет в среднем за ряд лет 160—180 грамм. Отдельные полоневые грозди свободно достигают веса 250—300 грамм. Количество ягод в грозди варьирует от 60 до 120 и составляет в среднем 70—80 ягод на гроздь. В хорошо развитой грозди весом 220 грамм было сосчитано 113 ягод, при чем 48 из них были крупными и 65 средних размеров. Длина ножки у гроздей средней величины, варьирует от 4 до 8 см и составляет в среднем 6—7 см. Ножка грозди от середины к основанию деревянеет и окрашивается в цвет чубука. Ножка ягоды зеленая, длиной 0,6—0,8 см.

Подушечка бородавчатая, узко-копической, реже широко-копической формы.

Ягода. Чаше ягоды бывают крупных, реже средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,60 до 2,2 см, а ширина 1,30 до 1,80 см, размер средней ягоды равен $1,80 \times 1,40$ см. Форма ягод овальная, реже она продолговатая. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды закруглен. Окраска ягод велено-желтая, часто с коричневыми пятнами загара с солнечной стороны. Кожинка тонкая, легко отделяющаяся от мякоти. Мякоть сочная, трудно расплывающаяся, несколько хрустящая. Восковой налет на ягодах обильный. Вкус приятный, гармоничный, аромат сильный, своеобразный, сортовой. Ягоды довольно прочно сидят на ножках. Количество семян в ягоде варьирует от одного до трех и составляет в среднем на ягоду 1,5—2 семени.

Цхенидзудзу (лошадиные сосцы)—местный, кахетинский сорт винограда. Дает качественный столовый виноград и средне-качественное столовое вино. Распространен в Гурджаанском и Сигнахском районах Кахети, в основном, на приусадебных участках колхозников, реже в виде примеси на промышленных виноградниках колхозов. Ввиду незначительного распространения сорта, его урожай используется на местах в свежем виде, часть вывозится в ближайшие города для реализации либо сохраняется на зиму, реже из него готовят вино. Опытное вино из Цхенидзудзу получается довольно хорошего качества. Вино характеризуется янтарно-желтой окраской, мягкостью, приятным сортовым ароматом, средней экстрактивностью и гармоничным вкусом. Продукцию более высокого качества он дает в виде десертного винограда. Сорт характеризуется средне плотными красными гроздьями. Ягоды крупные, овальной либо продолговатой формы, при перезревании—янтарно-желтые. Вкус приятный, гармоничный. Аромат сильный, сортовой.

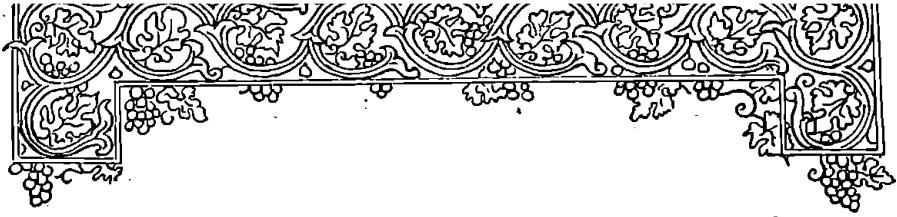
К положительным свойствам сорта относятся красивый внешний вид гроздей и приятный вкус его ароматичных ягод, пригодность его в качестве винного сорта, достаточно хорошее качество продукции и относительно хорошая устойчивость против грибных заболеваний. К недостаткам сорта относятся его недостаточно высокая урожайность и недостаточная устойчивость ягод при транспортировке на дальние расстояния.

Цхенидзудзу как качественный сорт перспективен для виноградных районов Кахети, а особенно, в качестве десертного винограда для снабжения ближайших промышленных центров, курортов и домов отдыха свежим столовым виноградом.

Для этой цели его можно рекомендовать в первую очередь для Гурджаанского, Телавского и Сигнахского районов Кахети в качестве десертного винограда и отчасти для приготовления безалкогольных соков и столовых вин.

Сорт перспективен для широкого испытания в качестве десертного и винного сорта в южных виноградных районах СССР.





ს ი რ გ უ ლ ა

სირგულა ადგილობრივი მცირედ გავრცელებული ჯიშია, იძლევა ხარისხოვან სადესერტო ყურძენს. სინოანი მებში. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის სირგულა სხვა სახელწოდებით ცნობილი არ არის. კახეთის ზოგიერთ რაიონში (საგარეჯოს რაიონი) მას შეკლომით ცხენისძუძუს ეძახიან.

ჯიშის ისტორია. სირგულა ადგილობრივი წარმოშობის ჯიშია. თავისი ძირითადი მორფოლოგიური ნიშნებით იგი შეტად ახლოს დგას აღმოსავლეთ საქართველოს სხვა ჯიშებთან და მათთან ერთად ერთ მთლიან ჯგუფს შეადგენს.

ძირითადი მორფოლოგიური ნიშნების სიმკვლეის მიხედვით (ოვალური თეთრი მარცვალი, შიშველი ფოთოლი და სხვა) იგი საშუალო ხნიერების ვაზის ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს. ამას ადასტურებს მისი გავრცელების შედარებით მცირე არეალიც.

ამჟამად ჯიშში გავრცელებულია ძირითადად კახეთში, სხვაგან იგი თითქმის არსად არ გვხვდება. სირგულა მოიპოვება უმთავრესად გურჯაანის, სიღნაღისა და საგარეჯოს რაიონებში და ძირითადად გვხვდება ცალკე მღვამო ვაზების სახით (ხეივანი, ტალავები) ან, იშვიათად, ნარევის სახით კოლმეურნეთა საკარმიდამო ნაკვეთებზე. ცალკე ნაკვეთების სახით იგი თითქმის არ გვხვდება. რამდენიმე ათეული ძირი სირგულა შესწავლისა და გამოცდის მიზნით დარგულია მევენახეობის ინსტიტუტში და მის ფილიალებსა და დასაყრდენ პუნქტებში.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშში აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინიდან დაწყებული პირველ-ორ-სამ ფოთოლამდე შებუხსებულია აბლაბუდისებრი ბეწვებით, შეფერილია მონაცრისფრო-თეთრ ფერად და სუსტი, მოწითალო-ლენისფერი არშია აქვს შემოკლებული ფოთოლაკების ირგვლივ. მეორე იარუსის ფოთლებზე (4—5) ზემოთა მხრიდან შებუხსება ქრება, ფოთლები მომწიანო-ყვითელი ფერისა ხდება და მოლენისფრო-წითელი იერი (ნარინჯისფერი) ახლავს. ახალგაზრდა ყლორტი გვირგვინამდე მოყვითალო-მწიანე ფერისაა.

ერთწლიანი რქა. კარგად მოწყული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მოყვითალო-წითელი ფერისა ხდება და თანაც მონაცრისფრო იერი დაჰკრავს. მუხლები უფრო მუქია, ეიდრე მუხლთაშორისები. მუხლთაშორისები საშუალო ზომისაა (10—12 სმ). ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ კარგადაა გამოსახული.

ფოთოლი. კარგად განვითარებული შუა იარუსის ფოთლები (9—12) საშუალო სიდიდისაა (18 × 17,5 სმ). ოდნავ ოვალური ფორმის ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა. ფოთოლი ხუთნაკვეთიანია. ზოგჯერ გვხვდება სამნაკვეთიანი ფოთლებიც. ფოთლის შუა ნაკვეთი ბლაგვკუთხიანია, იშვიათად სწორკუთხოვანი ნაკვეთებიც გვხვდება. მეორეული დანაკვეთა სუსტადაა გამოსახული და იშვიათოცაა. ფოთლის ზედაპირი გლუვია, იშვიათად ბადისებრი დანაკვეთილიც. იგი სწორია ან ოდნავ ძაბრისებურადაა მოხრილი. ფოთლის მთავარი ძარღვები შიშველია და ღია მწიანე ფერისაა.

ზედა ამონაკვეთები უმეტეს შემთხვევაში საშუალო სიღრმისაა. მისი ფორმა საგრძნობლად ცვალებადია. უფრო ხშირად გვხვდება მომრგვალოფუძიანი ჩანგისა და ლანცეტისმაგვარი ფორმის ამონაკვეთები. იშვიათად გვხვდება დახურული, მომრგვალოფუძიანი, განიერ ელიფსისებურთელიანი და კიდევ უფრო იშვიათად დახურული, ცალკებილიან ფუძიანი ამონაკვეთებიც.

ქვედა ამონაკეთები ნაკლებ ღრმა და ნაკლებ გამოსახულია, ხანდახან კი სულაც არაა განვითარებული. უმეტეს შემთხვევაში ამონაკეთები ღიაა, ფორმით მომრგვალოებულიანი და ჩანგისმაგვარია და შევიწროებული ან პარალელურგვერდებიანი ყელი აქვს.

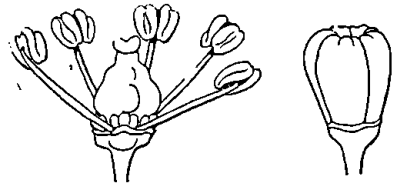
ყუნწის ამონაკეთის ფორმა საგრძნობლად მერყეობს. უფრო ხშირად ყუნწის ამონაკეთის ფორმა ღიაა, ჩანგისმაგვარი, წამახელილებულიყუნწიანი. იშვიათად გვხვდება დახურული ამონაკეთებიც, თითისტარის ან ვიწრო ელიფსისმაგვარი თელიანი. კიდევ უფრო იშვიათად მშვილდისმაგვარი ფორმისა და ცალ ან წყვილღუნწიანი ამონაკეთებიც გვხვდება.

ფოთლის მთავარი ნაკეთები მახვილწვერიანი და გამაზნეტილგვერდებიანი ან მახვილწვერიანი და ცალგვერდამაზნეტილი სამკუთხედისმაგვარი კბილებით ბოლოვდება. გვერდითი კბილები ხერხისკბილები-სებრია, ცალგვერდამაზნეტილი და მახვილწვერიანი.

ფოთლის ქვედა მხარე შიშველია და მოფენილია ძალიან თხელი ჯაგრისებრი ბუსუსებით. შეზღუდულად ქვედა იარუსის ფოთლებზე ძლიერდება და საშუალო სისქისა ხდება.

ფოთლის ყუნწი შიშველია. ჩვეულებრივ, იგი ფოთლის შუა ძარღვზე უმოკლესია, იშვიათად მისი სიგრძისაა. ყუნწი შეფერილია მოწითალო-ღვინისფერად და სიგრძეზე მწვანე ზოლები აქვს დაყოლებული.

ყუაეილი. ყუაეილი ნორმალური აგებულებისაა— ორქეისიანი. მტერიანები სწორმდგომია. ყუაეილი 5, იშვიათად 6 მტერიანია. ბუტკოს სიმაღლესთან მტერიანათა ძაფის სიგრძის შეფარდება უდრის 1,0—1,25-ს, იშვიათად 1,5-საც აღწევს. ბუტკო მოგრძო-მომრგვალო ფორმისაა, კარგად გამოსახული სეტი და დიდი, ხშირად ორად გაყოფილი, დინგი აქვს.



სურ. 16. სირგულას ყუაეილი.

მტეეანი. მტეეები საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე მერყეობს 12-დან 18 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 5-დან 10 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტეენის ზომა უდრის 16 X 8 სანტიმეტრს.

მტეენის ძირითადი ფორმა ცილინდრულ-კონუსისებრი და ცილინდრულია. ხშირად მტეეებს თან ახლავს მხრები, რომელთა სიგრძე ძირითადი მტეენის ერთ მესამედს აღწევს. ძალიან იშვიათად დატოტეილი მტეეებიც გვხვდება. მტეეები საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათად კუმის მტეეებიც გვხვდება. სიმეჩხერ და წვრილმარცვლიანობა მტეეებს არ ახასიათებს. მტეეების წონა მერყეობს 80-დან 250 გრამამდე და საშუალოდ 120—150 გრამს უდრის. მარცვლების რაოდენობა მტეეანში მერყეობს 60-დან 120-მდე, საშუალოდ კი მტეეანზე 82 მარცვალი მოდის. ერთ-ერთ კარგად განვითარებულ 200 გრამიან მტეეანში 50 მსხვილი და 54 საშუალო ზომის მარცვალი იყო. მტეენის ყუნწი რუხი მწვანე ფერისაა და გაუხევებელია, მაგრამ შუა ნაწილიდან ფუფისაკენ ხვედება და რქის ფერს იღებს.

მტეენის ყუნწის სიგრძე მერყეობს 3,5-დან 7 სანტიმეტრამდე, საშუალოდ კი 5—6 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი მწვანეა. მისი სიგრძე 0,6—1,0 სანტიმეტრია. მარცვლის საჯდომი ბალიში ვიწრო კონუსისებრი, იშვიათად განიერ კონუსისებრი ფორმისაა და ხორკლებითაა დაფარული.

მარცვალი. მარცვალი საშუალო და საშუალოზე დიდი ზომისაა. მისი სიგრძე 1,75-დან 1,95 სანტიმეტრამდე მერყეობს, ხოლო განი 1,50-დან 1,65 სანტიმეტრამდე. საშუალო მარცვლის ზომა უდრის 1,85 X 1,65 სანტიმეტრს. მარცვლის ფორმა ოვალურია, მაგრამ იშვიათად მომრგვალო ფორმის მარცვლებიც გვხვდება. მარცვალი შუაში განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვალი ღია ყვითელი ფერისაა და ზოგჯერ სიღამწერის ლაქებითაა დაფარული. კანი თხელია, იგი საკმაოდ მკვრივია და ადვილად არ ეცლება რბილობს. რბილობი მკვრივია, მდნარი და ოდნავ კრახუნა. მარცვლის გეო სისამოვნო, პარმანიოლია, სუსტად გამოსახული, მაგრამ შესამჩნევი ჯიშური არამიტ აქვს. მარცვლები თხელი ცვილისებრი ფიფქითაა დაფარული. მარცვლები მქიდროდაა მიმაგრებული ყუნწზე. წიპწების რაოდენობა მარცვალიში მერყეობს 1-დან 4-მდე. საშუალოდ მარცვალზე მოდის 1,9 წიპწა.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციაო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებულია მევენახეობის ინსტიტუტის. საკოლექციო ენახში სოფ. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან.

ქურდღელაურის ეკოლოგიურ პირობებში სირგულას საევეტაციო ფაზის ხანგრძლიობა მერყეობს 130 დღიდან 171 დღემდე და საშუალოდ 11 წლის განმავლობაში 153 დღეს შეადგენს. საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობასთან დაკავშირებით იცვლება აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,633 გრადუსიდან 3,514 გრადუსამდე და საშუალოდ 11 წლის მანძილზე 3,114 გრადუსს შეადგენს.

არა ნაკლებ ცვალებადია საევეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზებიც. ცალკეულ წლებში მათი ცვალებადობის დასახსიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკეთზე წარმოებული დაკვირვების შედეგები.

სირგულას საევეტაციო ფაზების მსვლელობა ქ. თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	საევეტაციო ფაზების დადგომის თარიღი				საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დღეებში	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი სევეტაციო პერიოდში	ნალექები	
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ყვავილობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			საბარბო დასრულების შემთხვევაში	სავეტაციო პერიოდში
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ფაზ.ხი, სოფ. კარდღელაურში, ქ. თელავის მახლობლად.	1938	24/IV	8/VI	15/VI	15/IX	145	3,075,2	—	—
	1939	25/IV	9/VI	10/VI	20/IX	148	3,069,7	—	—
	1940	16/IV	11/VI	22/VI	25/IX	152	3,176,6	—	—
	1941	7/IV	29/VI	12/VI	25/IX	171	3,514,6	—	—
	1942	29/IV	14/VI	25/VI	5/X	159	3,311,2	—	—
საშუალო	20/IV	7/VI	17/VI	24/IX	157	3,251,6	—	—	
1943	26/IV	10/VI	22/VI	2/IX	130	2 633,6	41,5	405,2	
1944	24/IV	7/VI	21/VI	25/IX	155	3 014,5	72,6	397,0	
1945	28/IV	16/VI	23/VI	20/IX	146	2,821,9	47,3	347,1	
1946	20/IV	10/VI	20/VI	25/IX	159	3,145,1	9,8	663,1	
1947	4/IV	4/VI	20/VI	15/IX	163	3,045,7	71,5	540,1	
1948	27/IV	6/VI	14/VI	19/IX	145	3,032,4	134,2	678,6	
საშუალო	21/IV	8/VI	17/VI	17/IX	150	2,976,3	62,8	471,8	

ცხრილში მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს, რომ საევეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზები საგრძობად ლად მერყეობს. მათში ყველაზე მეტად პირველი, საწყისი ფაზა მერყეობს. შედარებით ნაკლებ მერყეობს ყვავილობის დასაწყისი, ხოლო სიმწიფის დასაწყისსა და სრული სიმწიფის დადგომას საშუალო ადგილი უჭირავს. სრული სიმწიფის დადგომის ვადაზე დიდ გავლენას ახდენს სხვადასხვა ფაქტორებთან ერთად ნალექების ჯამი. რაც უფრო მეტი რაოდენობით მოდის ნალექი სიმწიფის პერიოდში, მით უფრო ადრე მწიფდება ყურძენი. სრული სიმწიფის დადგომის ვადის მიხედვით სირგულა მიეკუთვნება ყურძნის სიმწიფის III პერიოდის ჯიშების ჯგუფს.

კახეთის ჰავის პირობებში სირგულას ერთწლიანი რქები თავისუფლად ასწრებს სრულ შემოსვლა-მომწიფებას ყურძნის სრული სიმწიფის დროისათვის და კარგად გახევეებული და შემოსული ხელება ზამთრის ყინვებს.

სირგულას თელავისა და ვახისუნის საკოლექციო ნაკეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით ზრდის საშუალო ღონე ახასიათებს.

მოსავლიანობა. სირგულა ადგილობრივი ვაზის ჯიშების მსგავსად ადრე იძლევა პირველსა და სრულ მოსავალს. თელავში წარმოებული დაკვირვების მიხედვით, მისი ნამყენი დარგვიდან მესამე წელს ისხამს პირველად, მეოთხე-მეხუთე წლიდან კი სრულ მოსავალს გვაძლევს.

თელავისა და ვახისუნის საკოლექციო ნაკეთებზე წარმოებული აღრიცხვების მიხედვით სირგულას მოსავლიანობა საშუალოდაა შეფასებული. ჯიშს მსხმოაარობის კარგი მაჩვენებლები აქვს. მისი მსხმოაარობის კოეფიციენტი მერყეობს 0,51-დან 1,65-მდე და საშუალოდ 1,0-ს შეადგენს. ვახისუნაში მსხმოაარობის კოეფიციენტი უფრო მაღალია და უდრის 1,2-ს. მტყენის საშუალო წონა მერყეობს 80—250 გრამს შორის და საშუალოდ 120—150 გრამს უდრის. ამ მხრივ ჯიშის უფრო სრული დახასიათებისათვის ქვემოთ მოყვანილია დაკვირვება-აღრიცხვათა შედეგები სირგულას მსხმოაარობის შესახებ.



სიგულა—სურცა

მონაცემები სირგულას მსხმოიარობის შესახებ

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	მსხმოიარე რქების პროცენტი			მტევნების რიცხვი 1 მსხმოიარე რქაზე	მტევნების საშუალო რიცხვი 1 რქაზე	მტევნის საშუალო წონა გრამებში	1 რქის საშუალო მისაღები წონა ბით	დადგენილი რქების რაოდენობა 1 ჰექტარზე	მოსავალი ცენტნერებში
		ერთ-მტევნიანი	ორ-მტევნიანი	სულ						
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი ქ. თელავში.	1941	51,04	13,75	69,79	1,26	0,89	148,0	131,7	32,000	42,14
	1943	48,11	44,35	92,46	1,47	1,36	140	100,4	34,000	64,78

როგორც ცხრილიდან ჩანს, სირგულას მსხმოიარე რქების რაოდენობა საკმაოდ მაღალია (70—92%). ამ მონაცემების მიხედვით გაანგარიშებული მოსავალი თელავში მერყეობს 42-დან 65 ცენტნერამდე ჰექტარზე. სირგულა ვაცილებით მეტ მოსავალს იძლევა ვაზისუბანში. იქ წარმოებული აღრიცხვების მიხედვით ძირის მოსავალი საშუალოდ 1,400—1,600 გრამს უდრის, რაც ჰექტარზე (5,000 ძირზე) გადაყვანილ შეადგენს 70—80 ცენტნერს, ხოლო თელავში მისი მოსავალი საშუალოდ შეადგენს ძირზე 1,800—2,00 კილოს, რაც ჰექტარზე (3,000 ძირზე) გადაყვანილ შეადგენს 54—66 ცენტნერ ყურძენს. ამის მიხედვით სირგულას საშუალო მოსავლად კახეთში უნდა მივიჩნიოთ 50—60 ცენტნერი ყურძენი ჰექტარზე.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. სოკოვან ავადმყოფობათა გამძლეობის მიხედვით სირგულას საშუალო ადგილი უკავია. ვაზისუბანისა და თელავის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვების მიხედვით სირგულას გამძლეობა მილდიუმის მიმართ შეფასებულია საშუალოდ, ხოლო ნაცრის მიმართ გამძლეობა სირგულას საშუალოზე ნაკლები აქვს. სხვა ავადმყოფობათაგან სამყურნეო მნიშვნელობის დაავადებანი დაკვირვებათა წარმოების პერიოდში აღნიშნული არ არის.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევნების გარეგნული შეხედულებით და ყურძნის შექანიკური და წვენის ქიმიური შევადგენლობის მიხედვით სირგულა სადესერტო ყურძნის ჯიშია. სირგულას ყურძნის შექანიკური შევადგენლობის დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია მისი მტევნებისა და მარცვლების შექანიკური ანალიზის შედეგები.

სირგულას ყურძნის შექანიკური ანალიზის მაჩვენებლები

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მტევნის საშუალო წონა	მარცვლების საშ. რაოდენ. მტევანში	ყურძნის შევადგენელი ნაწილების პროცენტი				100 მარცვის წონა	100 წაყის წონა
				წვენი და რბილობი	კლერტი	კანი	წიწა		
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი ქ. თელავში	1939	149,4	95	81,06	2,51	12,29	4,14	160	4,23
	1940	146,0	84	80,88	2,78	12,41	3,93	180	4,68
	1942	154	84	77,26	3,57	14,30	4,87	178	6,34

ყურძნის ლაბორატორიული ვადამუშავებისას წვენის და რბილობის ნაჩვენები გამოსავლიანობა (77—81%) უფრო დამახასიათებელია სასუფრე ყურძნის ჯიშებისათვის. ნახევრად წარმოების პირობებში წვენის გამოსავლიანობა კიდევ უფრო ნაკლებია და საშუალოდ 71—72%-ს აღწევს. მოყვანილი მონაცემებისა და წვენის ქიმიური შევადგენლობის მიხედვით სირგულა სადესერტო ყურძნის ჯიშების ჯგუფს უნდა მიეკუთვნოს.

წვენის ქიმიური შემადგენლობა. სირგულას არადახასიათებს შაქრის დავროვების მაღალი უნარინობა. მისი წვენის შაქრიანობა-შეყვანობა საყვებით დამაკმაყოფილებელია სადესერტო ყურძნის ჯიშისათვის, ხოლო საღვინე ვაზის ჯიშებისათვის იგი უღდავოდ დაბალია.

წლების განმავლობაში რთელის პერიოდში წარმოებული ანალიზების მიხედვით სირგულას შაქრიანობა საშუალოდ შეადგენს 17—18%-ს, ხოლო მკეაიანობა 5—7%₀₀-ს. იშვიათად, მხოლოდ ზოგიერთ წელს მისი შაქრიანობა 20-სა და მეტ პროცენტს აღწევს.

წლების განმავლობაში წვეწის ქიმიური შემადგენლობის ცვლადობის დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია სირგულას შაქრიანობა-მკეაიანობის მაჩვენებლები რთელის პერიოდში.

სირგულას ყურძნის წვეწის შაქრიანობა-მკეაიანობა რთელის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	რთელის თარიღი	შაქრიანობა % ₀₀ -ში	მკეაიანობა % ₀₀ -ში	შენიშვნა
კახეთი, თელავის რაიონი, წვეწახეობის ინსტიტუტის საკულტურო ვეჯახი	1938	15/IX	19,75	5,06	
	1939	20/IX	18,2	6,45	
	1940	25/IX	16,0	5,20	
	1941	15/IX	17,75	5,65	
სოფ. კურდულაუბოში, ქ. თელავის მახლობლად	1942	5/X	19,5	4,45	
	1943	21/IX	17,0	6,45	
		6/X	20,2	5,6	
	1945	11/X	17,9	12,7	
	1947	21/IX	17,0	4,86	
	1949	20/IX	17,0	3,97	

ყურძნის წვეწის ქიმიური შემადგენლობის უფრო სრულად დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ანალიზის შედეგები.

სირგულას ყურძნის წვეწის ქიმიური შემადგენლობა

მთავარი შემადგენელი ნაწილების %	საერთო ექსტრაქტი	შაქრიანობა	გლუკოზა	ფრუქტოზა	საერთო მკეა	ლეინის მკეა	კაშლის მკეა	მთრიმ-ლევი ნივთიერება	ნაცარი
	20,99	18,76	9,50	9,26	0,506	2,64	2,42	0,18	1,49

ასეთი ქიმიური შემადგენლობა, კერძოდ, ასეთი შაქრიანობა-მკეაიანობა და მათი შეფარდება არ არის საკმარისი კარგი სუფრის ლეინის მისაღებად მაშინ, როდესაც თავისუფლად აკმაყოფილებს სადესერტო (სუფრის) ყურძნის მოთხოვნებს. ამის გამო სირგულა სადესერტო ჯიშთა ჯგუფზეა მიკუთვნებული.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. სირგულას მოსავალს ადგილზე იყენებენ საქმელად ან გააქვთ მახლობელ ქალაქებში გასაყიდად, ნაწილობრივ მის საზამთროდაც ინახავენ. ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო მის პროდუქციას ფართო გამოყენება არა აქვს და უმთავრესად ადგილზევე ინახება ყურძნად. როგორც სადესერტო ყურძენი, სირგულა შემდეგი თვისებებით ხასიათდება:

მტენები საშუალო ზომისაა (16 × 8 სმ), ცალკეული კარგად განვითარებული მტენების ზომა აღწევს 18 × 10 სმ-ს. მტენის საშუალო წონა უდრის 120—150 გრამს, ხოლო სრული, კარგად განვითარებული მტენებისა — 250—300 გრამს. მარცვლების შედარებით თანაბარი ზომა, თანაბარი სიმწიფე და მტენების ლამაზი გარეგნობა სირგულას მომხმარებლისთვის მიმზიდველს ხდის.

მარცვლები საშუალო და საშუალოზე დიდი ზომისაა. კარგად განვითარებული მარცვლების ზომა აღწევს 1,85 × 1,65 სმ-ს, ხოლო მსხვილი მარცვლების დიამეტრი 2 სანტიმეტრიცაა. მარცვლები ოვალური ფორმის და ღია ყვითელი ფერისაა, კანი თხელი და მკვრივია, იგი ადვილად არ შორდება საკმაოდ მკვრივ რბილობს. რბილობი მკვრივია და ქაშის დროს ოდნავ კრახუნობს. მარცვლები ყუნწზე მკიდრად სხედან. წიპწები ადვილად ცხდება რბილობს. მარცვალში საშუალოდ წიპწების რიცხვი 2-მდე აღწევს.

გემო სასიამოვნო, პარმონიული აქვს. ჯიშური არომატი სუსტად აქვს გამოსახული. შაქრიანობა საშუალოდ მერყეობს 16—18%₀₀-ს შორის, ხოლო მკეაიანობა — 5—7%₀₀-ს შორის. ყურძნის ტრანსპორტის ამტანობის უნარის დასახასიათებლად მოიყვანთ დეცენისა და გაქვლეტისადმი მარცვლების გამძლეობის მაჩვენებელს.

ლებს. მრავალწლოვანი დაკვირვების თანახმად მარცხლის მოწყვეტისადმი წინააღმდეგობა, გამოხატული გრამებში, მერყეობს 164-დან 210-მდე. ხოლო გაქცელებისადმი წინააღმდეგობა 791-დან 882 გრამამდე. ამ მაჩვენებლების მიხედვით ტრანსპორტის ამტანიანობა სირგულასი შეიძლება შეფასებული იქნეს საშუალოდ. ყურძენი თავისუფლად შეიძლება გამოყენებული იქნეს მახლობელი ქალაქების ახალი ყურძნით მოსამარაგებლად.

შედარებით კარგად ინახება სირგულას ყურძენი ჩვეულებრივი წესით. სხვა ჯიშებთან შედარებით იგი ყველაზე ნაკლებ ღებება და პირვანდელი წონის 50%-ს ინარჩუნებს დაახლოებით 50 ღლის განმავლობაში. სირგულას ნაწილობრივ სუფრის ღვინის დასამზადებლად იყენებენ. წარმოების პირობებში იგი სხვა ჯიშებთან ერთად იწურება თეთრი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. წმინდა ჯიშის ღვინო მისგან მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. სირგულას ღვინის საცდელი ნიმუშები მაღალი ღირსების არ არის. ჩვეულებრივ, მისგან ორდინარული საშუალო ღირსების ღვინო დგება. იგი მოყვითალო-ჩაღისფერია, სუსტად განვითარებული ჯიშური არომატი აქვს და სასიამოვნო გემო, აკლია სხეული, შინაარსი, მისი ალკოჰოლიანობა და მჟავიანობა დაბალია. მევენახეობის ინსტიტუტის ჯიშური ღვინოების სადგესტაციაო კომისიის სხდომებზე სირგულას ღვინო დახასიათებულია, როგორც ორდინარული საშუალო ღირსების ღვინო. ღვინის უფრო სრული ორგანოლექტიკური დახასიათებისათვის ქვემოთ მოყვანილი ამონაწერები ზემოთ დასახელებული სადგესტაციაო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

.ამონაწერები სადგესტაციაო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დასაადგების ადგილი	წელი	სხდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლექტიკური დახასიათება
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საცდელქეცია ვენახი ქ. თელავში	1936	21/I 1937	6,1	მოყვითალო-ჩაღისფერი, კარგად დაწმენდილი, ჰარმონიული, მცირე-სხეულიანი ორდინარული ღვინო.
	1937	15/XII 1937	5,6	კარგად დაწმენდილი, ყვითელი ფერისა, მცირე ექსტრაქტული, უშინაარსო ღვინო.
	1947	16/V 1948	7,2	ღია ჩაღისფერი, სასიამოვნო არომატიანი, მცირესხეულიანი, სასიამოვნო მჟავიანობის შემცველი ღვინო.

ღვინის ქიმიური ბუნების სრული დახასიათებისათვის ქვემოთ მოყვანილია მისი ქიმიური შემადგენლობის მაჩვენებლები.

სირგულას ღვინის ქიმიური შემადგენლობა

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დასაადგების ადგილი	მოსავლის წელი	კუთრი წონა	ალკოჰოლი მთლიანობით %-ობით	საერთო მჟავიანობა	მკროლაჟი მჟავიანობა	ღვინის მჟავა	ექსტრაქტი	მთრიმ-ლავი ნივთიერებანი	გლიცერინი	
კახეთი, სოფ. ვახისუბანი, გურჯაანის რაიონი (კახეთი წესით)	1940	0,9921	11,0	6,32	0,64	2,05	—	0,21	5,21	3,21
	1940	1,0945	10,8	5,96	0,70	2,11	—	1,35	6,01	3,18

ღვინის ორგანოლექტიკური და ქიმიური დახასიათება საფუძველს გვაძლევს სირგულა ორდინარული ღვინის მომკებ ჯიშთა ჯგუფს მიეკუთვნოთ.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

სირგულა ადგილობრივი ჯიშია. იგი იძლევა ხარისხოვან სადესტრატო ყურძენს და თეთრ ორდინარულ ღვინოს. გვხვდება თითო-ორ-ოლა ვაზის სახით, იშვიათად პატარა ნაკვეთების სახითაც — ძირითადად სიღნა-

ლის, გურჯაანისა და საგარეჯოს რაიონებში. ჯიშის მკირველ ვავრელების გამო მის ყურძენს ადგილზევე ხმარობენ სადესერტოდ, იშვიათად კი გააქვთ მახლობელ ქალაქებში ვასაყიდად ან ინახავენ საზამთროდ. სირგულას ყურძენი კარგი ღირსებისაა, მტევნები საშუალო ზომისა და ლამაზი გარეგნობისა აქვს. მარცხლები მომსხო, ოვალური ფორმისა, ღია ყვითელი ფერისაა; გემო სასიამოვნო, ჰარმონიული აქვს, სუსტად გამოსახული ჯიშურ არამატინანი; შაქრიანობა-შეკვიანობა ზომიერი აქვს. მახლობელ მანძილზე გადაზიდვას კარგად იტანს. ვარგისია მახლობელი ქალაქებისა და სამრეწველო ცენტრების მოსამარაგებლად ახალი მოკრეფილი ყურძნით და აგრეთვე საზამთროდ შესანახად. საღვინედ იგი ნაკლებ გამოსადევია, რადგან იგი უზარალო ორდინარულ ღვინოს იძლევა, მხოლოდ ზოგიერთ წლებშია მოსალოდნელი მისგან საშუალო ღირსების ორდინარული ღვინის მიღება.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: მტევნების ლამაზი გარეგნული შეგედულება და სასიამოვნო, ჰარმონიული გემო, მისი ვარგისობა ვადასატანად და საზამთროდ შესანახად და გარემო პირობებისადმი შედარებით კარგი შეგუების უნარი. უარყოფითი თვისებებია: მკირვე მოსავლიანობა და ღვინის დაბალი ხარისხი. მისი მოსავლიანობა შეიძლება გადიდებული იქნას შესაფერი გასხვლისა და კარგი მოვლა-დაზრუნვის საშუალებით.

სირგულა, როგორც კარგი ღირსების სადესერტო ყურძნის მომცემი ჯიში, შეიძლება რეკომენდებული იქნას ძირითადად კახეთის იმ რაიონებისათვის, სადაც იგი აშკარად ვეხვდება, ე. ი. სიღნაღის, გურჯაანის, თელავისა და საგარეჯოს რაიონებისათვის უმთავრესად ადგილზე მოსახმარად და მახლობელი დასახლებული ადგილების სადესერტო ყურძნით მოსამარაგებლად.

ადგილზე წინასწარი გამოცდის შემდეგ ჯიში შეიძლება რეკომენდებული იქნას ქართლის სამხრეთ-აღმოსავლეთ რაიონებისათვის, ძირითადად ქ. თბილისის მოსამარაგებლად ყურძნით.

ს ი რ გ უ ლ ა

Лист. Вполне развитые листья средних размеров (18×17,5 см). Пластинка листа округлая, с незначительным варьированием чаще в сторону овальной. Число основных лопастей пять, встречаются и трехлопастные листья. Угол околочной лопасти тупой, реже он прямой. Вторичные лопасти редко встречаются и слабо выражены. Поверхность листа гладкая, реже сетчато-морщинистая. Листовая пластинка плоская, либо воронковидно изогнута. Главные первы листа голые, по окраске светлозеленые.

Верхние вырезки, по глубине рассеченности листа, слабо варьируют. Чаще всего они средней глубины. Форма вырезок значительно более варьирует. Чаще всего встречаются открытые ливровидные выемки с суженным устьем и щелевидные с округлым дном, реже встречаются закрытые вырезки с широко-эллиптическим просветом и округлым дном, а еще реже с односторонним дном.

Нижние вырезки обычно менее глубоки и менее развиты нередко они совершенно отсутствуют. В большинстве случаев они открытые, по форме ливровидные с суженным устьем либо с параллельными сторонами и округлым дном.

Черешковая выемка по форме варьирует от закрытой, с узко-эллиптическим просветом, до широко-стрельчатой. Чаще всего черешковая выемка открытая, ливровидная, с заостренным дном, реже встречаются выемки со шнорцями.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей треугольные, с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они треугольные, односторонние. Оконечные зубцы лопастей пиловидные, односторонние выпуклые с острой вершиной.

Опушение нижней стороны листа голое, с редким щетиноватым пушком. На листьях нижнего яруса щетиноватый пушок усиливается до средней густоты.

Черешок листа голый, обычно он короче длины срединного нерва, реже равен ему. Окраска черешка слабо вишне-красная с прозеленью.

Цветок. Цветок нормального строения, обополюхой. Тычинки прямостоячие. Число тычинок в цветке 5, реже их 6. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,0—1,25, нередко это отношение достигает 1,5. Пестик продолговато-округлой формы, часто с большим двураздельным рыльцем и хорошо выраженным столбиком.

Гроздь. Грозди средних размеров, их длина варьирует от 12 до 18 см, при ширине 5—10 см. Размер средней грозди равен 16×8 см. Основная форма грозди цилиндрико-бочкообразная и цилиндрическая.

Часто грозди слаблены крытьями, достигающими до одной трети размера основной грозди, отепь редко встречается также и лопастные грозди. Обычно грозди среднеплотные, реже они плотные. Осыпание и горошение ягод в грозди не наблюдаются. Вес гроздей варьирует от 80 до 250 гр. составил в среднем 120—150 гр. Количество ягод в грозди варьирует от 60 до 120 и составляет в среднем на гроздь 82 ягоды. В средней полноценной грозди весом в 200 гр число крупных ягод было 50, а средних — 54, всего 104 ягоды. Пожка грозди травянистая, деревенеющая со середины к основанию. Окраска попки буроведая, у основания она переходит в цвет чубука. Длина попки варьирует от 3,5 до 7 см, составляя в среднем 5—6 см. Пожка ягоды зеленая, длиной 6—10 мм. Подушечка б.родавчатая, узкоконической, реже ширококонической формы.

Ягода. Ягоды средних и выше средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,75 до 1,95 см, при ширине 1,50—1,65 см. Размер средней ягоды равен $1,85 \times 1,65$ см. Форма ягоды обычно овальная, реже встречаются ягоды округлой формы. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды закруглен. Окраска ягоды светло-желтая, иногда на ягодах развиваются пятна загара. Кожина тонкая, по довольно прочная, она трудно отделяется от мякоти. Мякоть плотная, распыляющаяся, несколько хрустящая. Вкус ягод приятный, гармоничный, со слабо развитым ароматом. Восковой налет на ягодах не густой, тонкий. Прочность прикрепления ягод к пожкам значительная. Количество семян в ягодах варьирует от 1 до 4, составляя в среднем 1,9 семени на ягоду.

Сиргула — местный, малораспространенный сорт столового винограда Кахетп. Дает качественный, десертный виноград в отчасти ординарное белое столовое вино.

Распространен преимущественно в Гурджаанском, Сигнахском и Сагареджинском районах Кахетп, в виде отдельно стоящих кустов (хевани, талавери), реже в виде прищип на старых корнесобственных виноградниках колхозов и колхозников.

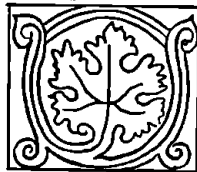
Ввиду малого распространения сорта, его продукция потребляется в свежем виде на местах, часть вывозится в ближайшие города для реализации либо сохраняется на зиму. Изредка его вместе с другими сортами перерабатывают на обычное белое столовое вино. Виноград Сиргула отличается следующими качествами: грозди средних размеров, внешне довольно красивые, ягоды в грозди почти одинакового размера и одновременно созревают, горошения и осыпания ягод в грозди не наблюдается. Ягоды овальные, средних и выше средних размеров, окраска ягод светло-желтая, довольно красивая. Вкус приятный, гармоничный, со слабо развитым сортовым ароматом. В целом Сиргула дает качественный десертный виноград довольно привлекательной внешности.

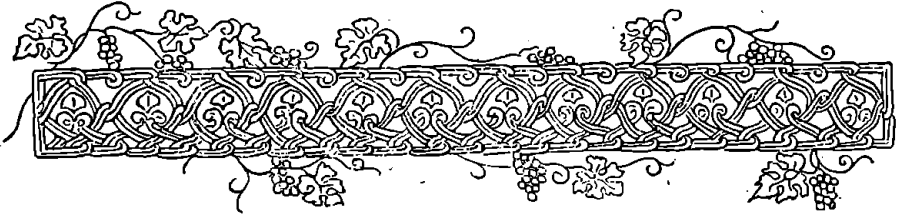
Изредка Сиргула используется для приготовления вина. Опытные образцы вина из Сиргула, приготовленные Институтом виноградарства и виноделия, не отличаются высоким качеством. Вино светло-желтого цвета, легкое, малосодержательное, ординарное со слабо развитым сортовым ароматом и нейтральным вкусом.

К положительным свойствам сорта относятся красивый внешний вид гроздей и приятный гармоничный вкус его ягод, пригодность винограда для близкой транспортировки и недолгого хранения и сравнительно хорошая приспособленность сорта к экологическим условиям среды. К недостаткам сорта можно отнести невысокую его урожайность и низкое качество вина. Однако его урожайность значительно можно повысить путем правильной формирования кустов и надлежащего ухода за насаждением.

Сиргула, как качественный сорт десертного винограда, может быть рекомендован, в первую очередь, для районов его современного распространения — Сигнахского, Гурджаанского и Талавского, в основном, для снабжения местного населения и ближайших промышленных центров, санаториев и домов отдыха свежим десертным виноградом.

После предварительного шпрокого испытания на местах, его можно рекомендовать и для юго-восточных районов Карталинп, в основном, для снабжения гор. Тбилиси свежим виноградом.





თეთრი კუმსი

თეთრი კუმსი ადგილობრივი იშვიათი ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა თეთრ სუფრის ღვინოს და ადგილობრივი მოსახმარებელ სადღესტრო ყურძენს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში თეთრი კუმსი სხვა სახელწოდებით ცნობილი არ არის, ხოლო ადგილობრივ მევენახეთა შორის, განსაკუთრებით სიღნაღის რაიონის სოფლებში — ძველ ანავაში, საქაბოში და სხვაგან — თეთრი კუმსი მწვანეს სახელითაც არის ცნობილი.

ჯიშის ისტორია. თეთრი კუმსი ადგილობრივი წარმოშობის ჯიშია. სახელწოდება შერქმეული აქვს ჯიშისათვის დამახასიათებელი შერქული, კუმსი მტევნების მიხედვით. მორფოლოგიური ნიშნებით, როგორცაა: ფოთლის ქვედა მხარის სქელი ქეჩისებრი შებუსება, მარცხელების მრგვალი ფორმა და საშუალო ზომის მტევნები — იგი დასავლეთ საქართველოს ვაზის ჯიშებს უფრო ენათესავება, ვიდრე აღმოსავლეთ საქართველოსას. ჯიშის წარმოების პირვანდელი ადგილისა და დროის შესახებ ცნობები არ მოიპოვება, მაგრამ ჯიშის გავრცელება კახეთის თითქმის ყველა რაიონში და ის ფაქტი, რომ ჯიშში მოხსენებულია თითქმის ყველა ძველ აგრონომიულ ნაშრომში, საფუძველს გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ XVIII საუკუნის პირველი ნახევრიდან თეთრი კუმსი საქაბოდ ცნობილი ჯიშე ყოფილა და, ამდენად, იგი შეიძლება საშუალო ხნიერების ვაზის ჯიშების ჯგუფს მიეკუთვნებოდეს.

ამჟამად თეთრი კუმსი კახეთის თითქმის ყველა მევენახეობის რაიონში გვხვდება, რათქმა უნდა, თითო-ორ-ოლა ძირი კოლმეურნეობების ვენახებში და იშვიათად პატარა ვენახების სახითაც საქარშიდამო ნაკვეთებზე, მაგრამ უფრო ხშირად თეთრი კუმსი გვხვდება სიღნაღისა და გურჯაანის რაიონებში როგორც ნარევის, ისე პატარა ნაკვეთების სახითაც, ძირითადად, ძველ უწყენ ვენახებში. საწარმოო ევენახებს გარდა რამდენიმე ათეული ძირი თეთრი კუმსი მოიპოვება მევენახეობის ინსტიტუტისა და მისი ფილიალისა და დასაყრდენი პუნქტების საკოლექციო ვენახებში. ამ ჯიშის მთელი ფართობი კახეთში სულ 4-6 ჰექტარს არ აღემატება.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15-20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და ორი-სამი ჯერ კიდევ გაუშლელი ფოთოლაკითურთ ყოველი მხრიდან შებუსუსებულია სქელი ქეჩისებრი ბეწვებით, და შეფერილია თეთრ ფლანელისფრად და მკვეთრი ვარდისფერი არშია აქვს ფოთოლაკების ნაპირების ირგვლივ და ყუნწის გასწვრივ. ზეშო მხრიდან შებუსუსება საგრძნობლად კლებულობს. ამის გამო მეორე იარუსის ფოთლები (4-5) მორუხო-მოყვითალო ფერისა და მოწითალო ელფერი დაჰკრავს, ხოლო ფოთლების ქვედა მხარე შებუსუსების გამო მოვერცხლისფრო-თეთრია.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მოყვითალო-რუხი ფერის (ღია წაბლისფერი) ხდება. მუხლები ოდნე მუქია, ვიდრე მუხლთაშორისები. მუხლთაშორისები საშუალო სიგრძისაა (8-10 სანტიმეტრი). ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ გამოსახული არაა.

ფოთოლი. შუა იარუსის (9-12) ფოთლები საშუალო ზომისაა (16,5 X 17,0 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, ოდნე ოვალური ფორმის. უფრო ხშირად გვხვდება ხუთნაკვეთიანი ფოთლები, იშვიათად სამნაკვეთიანებიც. ზოგიერთ ფოთოლზე, განსაკუთრებით მათ ქვედა ნაკვეთებზე, შესამჩნევია მეორეული დანაკეთვა. ფოთლის ზედაპირი გლუვია, ნაკვეთების ბოლოები ოდნე ზევითა

წამოწყული. ფოთლის ქვედა მხარეზე მთავარი ძარღვები შებუსუსებულია თხელი აბლაბულითა და ჯაგრი-სებრი ბუსუსით. ფოთლის შუა ნაკვეთი სწორი, იშვიათად მახვილკუთხიანიცაა.

ზედა ამონაკვეთები საკმაოდ ღრმაა, იშვიათად საშუალო სიღრმისაა. ამონაკვეთები სხედასხვაგვარი ფორმისაა: გვხვდება ყველა ცვალებადობა დახურული ნაპარალისებურთვლიანი ამონაკვეთიდან ღია, ბრტყელ-ფუძიანი ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკვეთამდე. უფრო ხშირად გვხვდება ბრტყელფუძიანი და ვიწროკე-ლანი ჩანგისმაგვარი ფორმისა და დახურული, ბრტყელფუძიანი სამკუთხედისებურთვლიანი ამონაკვეთები, იშვიათად ცალკბილიანი ამონაკვეთებიც გვხვდება.

ქვედა ამონაკვეთები ნაკლებ განვითარებული და ნაკლებ ღრმაა. ხშირად ამონაკვეთები საშუალო ან საშუალოზე ნაკლები სიღრმისაა. უფრო ხშირად მრგვალფუძიანი ღია ჩანგისებრი და შეკრილკუთხისე-ბრი ფორმის ამონაკვეთები გვხვდება, იშვიათად კი მრგვალფუძიანი ნაპარალისებრი ფორმის ამონაკვე-თებიც.

ყუნწის ამონაკვეთების ფორმაც საგრძნობლად ცვალებადობს. უფრო ხშირად გვხვდება მახვილ ან მრგვალფუძიანი ჩანგისებრი ფორმის და მრგვალფუძიანი განიერთალისებრი ფორმის ამონაკვეთები. იშვიათად გვხვდება დახურული თითისტარისებურთვლიანი და მახვილფუძიანი ისრისმაგვარი ფორმის ამო-ნაკვეთებიც.

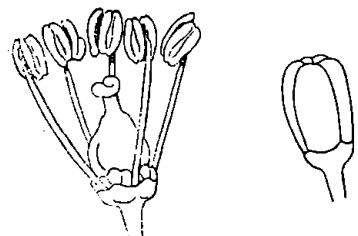
ფოთლის მთავარი ძარღვები ნემსისებრ მახვილწვერიანი სამკუთხედისებრი ფორმის ან მახვილწვე-რიანი სამკუთხედისმაგვარი კბილებით ბოლოვდება. გვერდითი კბილები მახვილწვერიანი და ხერხის კბილი-სებრ სამკუთხედისებრი ან ხერხის კბილისებრ ცალგვერდგამოხეტილია. აღსანიშნავია მახვილწვერიანი მსხვილი კბილებისა და ცალგვერდგამოხეტილი წვრილი კბილების მორიგეობითი განლაგება.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება სქელი ქეჩისებრია. იგი შედგება სქელი აბლაბუდისებრი ბეწვებისა და მის ქვეშ მოფენილი ჯაგრისებრი ბუსუსებისაგან.

ფოთლის ყუნწი მის შუა ძარღვზე უფრო მოკლეა. იგი შებუსუსებულია თხელი აბლაბუდისებრი ბუსუსით და მორუხო-მწვანე ფერისაა.

ყვავილი. ყვავილი ორსქესიანია, ნორმალური აგებულე-ბისა. მტკრიანები სწორმდგომია. ყვავილში 5 მტკრიანაა, ძალიან იშვიათად გვხვდება ექვსიც. მტკრიანათა ძაფების შეფარდება ბუტ-კოს სიმაღლისთან უდრის 1,25 — 1,50-ს, იშვიათად აღწევს 1,75-საც. ბუტკო მომრგვალო კონუსისებრი ფორმისაა, კარგად გამოსახულ სეკტიანი და ხშირად ორად გაყოფილ ღინჯიანი.

მტკეანი. კუმის მტკენები საშუალო სიდიდისაა. მტკე-ნების სიგრძე მერყეობს 13-დან 17 სმ-მდე, ხოლო განი 6,5-დან 10 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტკენის ზომა უდრის 15 X 9 მმ-ს. მტკენების ფორმა კონუსისებრი და ცილინდ-რულ-კონუსისებრია, იშვიათად დატოტვილი მტკენებც გვხვდებ-ბა. მტკენები უმეტეს შემთხვევებში მკერივია, იშვიათად ძალზე მკერივია, გვხვდება აგრეთვე საშუალო სიმკერივის მტკენები. მარცვლების რაოდენობა მტკენში მერ-ყეობს 5-დან 200-მდე, ხოლო საშუალოდ უდრის 100-ს. მტკენის საშუალო წონა მერყეობს 85-დან 220 გრამამდე, საშუალო წონა უდრის 150 - 160 გრამს. ცალკეული კარგად განვითარებული მტკენების წონა თავისუფლად აღწევს 400 გრამს და შეიცავს 18± მარცვალს. მტკენის ყუნწი ბალახისებრი, გაუხე-ვებელია, მაგრამ შუა ნაწილიდან ფუძისაკენ ხევდება და რქის ფერისა ხდება. ყუნწის სიგრძე მერყეობს 3,5-დან 6,0 სანტიმეტრამდე; საშუალოდ უდრის 4-- 4,5 სანტიმეტრს. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე 0,4—0,5 სანტიმეტრია. მარცვლის საჯდომი ბალიში განიერკონუსისებრია, იშვიათად ეიწრო კონუსისებრი ფორმისაა.



სურ. 17. თეთრი კუმის ყვავილი.

მარცვალი. მარცვალი საშუალო ზომისაა. მისი სიგრძე მერყეობს 1,6-დან, 1,8 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 1,5-დან 1,7 სანტიმეტრამდე. საშუალო მარცვლის ზომა უდრის 1,7 X 1,65 მმ-ს. მარცვა-ლი მომრგვალო ფორმისაა, იშვიათად ოვალური ფორმის მარცვლებიც გვხვდება. მარცვალი შუაში გა-ნიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვალი ღია-ყვითელი ფერისაა, კანი თხელი და გამჭვირვალეა, იგი ადილად შარდება რბილობს. რბილობი საშუალო სიმკერივისაა, მდნარი, წვენი უფერულია, ტკბილი. ჯიშური არმატი თითქმის არ არის გამოსახული, იგი შეუმწე-ველია. ცვილისებრი ფიფქი მარცვლებზე კარგადაა გამოსახული. მარცვლები ყუნწზე აგრეთვე კარ-

გადაა მიმაგრებული. წიპების რაოდენობა მარცხელში 1-დან 3-მდე მერყეობს, საშუალოდ ერთ მარცხელზე ზოდის 1,39 წიპა.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი საევეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებულია საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მეცნაჩეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, რომელიც მდებარეობს ტიეგობზორის სუსტად დაქანებულ ფერდობზე, სოფ. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან.

კურდღელაურის გეოლოგიურ პირობებში საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 144 დღიდან 168 დღემდე და 11 წლის მანძილზე საშუალოდ 153 დღეს შეადგენს. საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად მერყეობს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,940 გრადუსიდან 3,443 გრადუსამდე და საშუალოდ შეადგენს 3,108 გრადუსს. ქვემოთ მოყვანილია ცნობები ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად საევეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზების მსვლელობის შესახებ თელავში.

თეთრი კუმის საევეტაციო ფაზების მსვლელობა თელავში

მეცნაჩეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	საევეტაციო ფაზების დადგომის თარიღი				საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დღეებში	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი სევეტაციო პერიოდში	ნაღებები	
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ყვევითობის დასაწყისი	სიწვიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			სარგავო-ფესლო პერიოდში	საევეტაციო პერიოდში
კახეთი, თელავის რაიონი, მეცნაჩეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი, სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავის მახლობლად.	1938	24/IV	7/VI	13/VI	15/IX	144	3,056,0	—	—
	1939	23/IV	1/VI	17/VI	20/IX	150	3,044,6	—	—
	1940	14/IV	5/VI	14/VIII	15/IX	154	3,110,2	—	—
	1941	5/IV	2/VI	11/VIII	20/IX	164	3,473,1	—	—
	1942	24/IV	12/VI	30/VIII	5/X	164	3,434,7	—	—
	საშუალო	18/IV	5/VI	17/VIII	21/IX	156	3,231,7	—	—
	1943	28/IV	10/VI	14/VI	30/IX	156	3,091,1	117,4	479,6
	1944	24/IV	6/VI	11/VIII	20/IX	150	2,959,4	83,5	393,4
	1945	4/IV	10/VI	30/VIII	25/IX	145	2,940,4	471,3	345,3
	1946	27/IV	9/VI	19/VIII	20/IX	147	2,950,8	0,7	510,6
1947	4/IV	9/VI	28/ VIII	15/IX	165	3,085,7	64,7	640,1	
1948	26/IV	4/VI	5/VIII	18/IX	146	3,045,7	134,2	525,4	
საშუალო	24/IV	8/VI	17/VIII	21/IX	151	3,012,2	74,6	470,9	

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ცალკეული ფაზების დადგომის ვადები წლების მანძილზე საგრძობლად მერყეობს. ასე, მაგალითად, პირველი ფაზა — კვირტის გაშლის დასაწყისი — ყველაზე მერტად მერყეეია. ცალკეული წლების მიხედვით იგი ზან ერთი თვით აღრე ან გვიან ღდება; მეორე ფაზა — ყვა-ვილობის დასაწყისი — ყველაზე ნაკლებ ცვალებადია. მისი მერყეობა 15-დღის ფარგლებს არ სცილდება, ხოლო სიმწიფის დასაწყისი და სრული სიმწიფის დადგომა 20-დღის ფარგლებში მერყეობს. აღსანიშნავია საწყისი ფაზის გავლენა საევეტაციო ფაზის ხანგრძლიობაზე: რაც უფრო აღრე იწყება პირველი ფაზა, მიუხედავად ხანგრძლივია საევეტაციო პერიოდი. ნაღებების რაოდენობასაც გავლენა აქვს საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობაზე: რაც უფრო ცოტა მოდის ნაღებები სარგავოლუქტო და საევეტაციო პერიოდში, მით უფრო მოკლე საევეტაციო პერიოდი. უკანასკნელი ფაზის — სრული სიმწიფის — დადგომის საშუალო თარიღის მიხედვით თეთრი კუმი სიმწიფის მესამე პერიოდის დასაწყისის ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს.

კახეთის ჰავის პირობებში, კერძოდ თელავის პირობებში, თეთრი კუმის ერთწლიანი რქები ყურძნის სრული სიმწიფის მომენტისათვის თავისუფლად ასწრებს შემოსვლას და საკმაოდ გახეეებული ზვდება ზამთრის ენეებს. ზემოთ მოყვანილი მონაცემების საფუძველზე შეიძლება დავსკვნათ, რომ თეთრი კუმის შეუქლია მომწიფდეს უფრო მოკლე საევეტაციო პერიოდის მქონე რაიონში, ვიდრე თელავია.



თეთრი კუმსი—Кумси Тетри

თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით, ზრდა-განეთარების შედარებით თანაბარ პირობებში—კახეთის სხვა ვაზის ჯიშებთან შედარებით—თეთრი კუქსი ზრდის საშუალო ღონის ხსიათდება.

მოსავლიანობა. თეთრი კუქსი, ისევე როგორც სხვა მრავალი ადგილობრივი ვაზის ჯიში, შედარებით ადრე იხსამს და სრულ მოსავლასაც ადრე იძლევა. თელავის საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნაკეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით თეთრი კუქსის ნაყვენებმა დარკვიდან მესამე წელს მოასხა 10 ვაზზე 22 მტევანი, ხოლო დარკვიდან მეოთხე წელს 10 ძირმა მოისხა 120 მტევანი და საშუალოდ ერთ რქაზე მოდიოდა 1,37 მტევანი. შემდეგი წლიდან მან უკვე სრული მოსავალი მოგვცა.

თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნაკეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით თეთრი კუქსი კარგი მოსავლიანი ჯიშია. მისი მოსავლიანობა კახურ სტანდარტულ ვაზის ჯიშებთან შედარებით შეფასებულია საშუალოზე მეტად. რიგი ავტორების (გვეესკი და შარერი, ფირალოვი და შეიერდოვი) ცნობით, თეთრი კუქსი მაღალმოსავლიან ჯიშთა ჯგუფს მიეკუთვნება. მართლაც, თეთრი კუქსს მსხმოიარობის საკმაოდ მაღალი მაჩვენებლები ახასიათებს. მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 0,75-დან 1,5-მდე და საშუალოდ უდრის 1,25-ს, ხოლო მტევნის საშუალო წონა მერყეობს 100-დან 400 გრამამდე და საშუალოდ უდრის 150—200 გრამს. ამ მონაცემების მიხედვით ერთი რქა იხსამს 187,5—250 გრამს. თუ ვივარაუდებთ ჰექტარზე საშუალოდ 30,000 რქას, მაშინ ჰექტარზე კუქსის მოსავალი გამოვა 56 ცენტნერიდან 75 ცენტნერამდე.

თეთრი კუქსის მოსავლიანობის უფრო დეტალურად დასახსიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ცნობები მისი მოსავლიანობის შესახებ ოთხი წლის მანძილზე.

თეთრი კუქსის მსხმოიარობის მონაცემები

ჩვენსხვების რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	მ.ხმოიარე რქების პროცენტი			სულ	მტევნის რაოდენობა ერთ მთავარ რქაზე	საშ. რაოდენობა მტევნისა ერთ რქაზე	მტევნის საშუალო წონა	მოსავალი ერთი მოსავალი რქისა გამოცხადებით	დაკვირვებული რქების რაოდენობა ჰექტარზე	ჯამზე მიღებული მოსავალი ჰექტარზე
		1	2	3							
		მ ტ ე ვ ე ნ ი თ									
კახეთი, თელავის რაიონი, ზეფანაულის ინსტიტუტის საკოლექციო ჯიშები	1941	45,9	40,98	—	86,88	1,47	1,27	156,45	158,1	35 000	69,31
ს. კოლდულაურიძე, ქ. თელავის მახლობლად	1942	44,2	42,3	—	86,5	1,31	1,20	202,0	242,4	33,000	80,0
	1943	42,30	39,42	—	81,72	1,17	0,98	185,0	181,3	50,000	54,30
	1949	55,72	22,39	1,99	80,10	1,32	1,06	182,0	192,9	35,000	67,5

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, თეთრი კუქსი ნაყოფიანი ყლორტების საკმაოდ მაღალი პროცენტით ხსიათდება. უნაყოფო ყლორტების პროცენტი 16—20%-ის ფარგლებში მერყეობს. აქ მოყვანილი მაჩვენებლების საფუძველზე გადაანგარიშებული მოსავალი 5 ჰექტარზე 70 ცენტნერამდე გამოდის ჰექტარზე. ეს მოსავალი თეთრი კუქსისათვის არ არის მაღალი, რადგან, როგორც აქ მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს, ჰექტარზე 30,000—35,000 რქა 3 კვ. მეტრ კვების არეზე დარგული ვაზებისათვის უდავოდ მცირედ უნდა ჩაითვალოს. დატვირთვის გადიდებით შესაძლებელია მოსავლის საგრძნობი გადიდება. საკვებლის სიკრძაზე განწყობილი ცალკეული რქების მსხმოიარობაზე დაკვირვებამ დავარაუდუნა, რომ თეთრი კუქსი გრძელი გასხვლის მოყვარული ჯიშია. მაგალითად, ნეკებსა და საკვებლის პირველ 3—4 რქაზე უნაყოფო რქების დიდი რაოდენობა და მცირედ მოსხმა (თითო მტევანი) იცის, ხოლო 4—5 რქიდან იზრდება ორ და სამტევნიანი რქები და ამასთან დაკვირვებით მოსავალიც. ეს ვარაუდობა გათვალისწინებული უნდა იქნეს ევენების გასხვლისა და ფორმირების დროს.

თეთრი კუქსის მოსავლიანობის გადიდების მიზნით მისი ახალი ვენახები უფრო შემჭიდროებულ კვების არეზე უნდა გაშენდეს. თეთრი კუქსს, როგორც ზრდის საშუალო ღონის მქონეს, უნდა მიეცეს 2,25 კვ. მეტრიანი კვების არე (1,5 × 1,5 მეტრზე). ამ შემთხვევაში მისი მოსავლიანობა საგრძნობლად შეიძლება გადიდდეს და ჰექტარზე 80—100 ცენტნერი უზრუნველ მივიღოთ.

სოკოვან ავადმყოფობათა და მავნებლების მიმართ გამძლეობა. თეთრი კუქსი სოკოვან ავადმყოფობებს კარგად უძლებს. თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო და სარეპროდუქციო

თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით, ზრდა-განვითარების შედარებით თანაბარ პირობებში—კახეთის სხვა ვაზის ჯიშებთან შედარებით—თეთრი კუმის ზრდის საშუალო ღონით ხასიათდება.

მოსავლიანობა. თეთრი კუმის, ისევე როგორც სხვა მრავალი ადგილობრივი ვაზის ჯიშში, შედარებით ადრე იხსნამს და სრულ მოსავლასაც ადრე იძლევა. თელავის საკოლექციო და სარებროდუქციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით თეთრი კუმის ნაწყენებმა დარგვიდან მესამე წელს მოახსნა 10 ვაზზე 22 მტევანი, ხოლო დარგვიდან მეოთხე წელს 10 ძირმა მოიხსნა 120 მტევანი და საშუალოდ ერთ რქაზე მოდიოდა 1,37 მტევანი. შემდეგი წლიდან მან უკვე სრული მოსავალი მოგვცა.

თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო და სარებროდუქციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით თეთრი კუმის კარგი მოსავლიანი ჯიშია. მისი მოსავლიანობა კახურ სტანდარტულ ვაზის ჯიშებთან შედარებით შეფასებულია საშუალოზე მეტად. რიგი ავტორების (გევესკი და შარერი, ფირალოვი და შავერდოვი) ცნობით, თეთრი კუმის მაღალმოსავლიან ჯიშთა ჯგუფს მიეკუთვნება. მართლაც, თეთრი კუმის მსხმოიარობის საკმაოდ მაღალი მაჩვენებლები ახასიათებს. მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 0,75-დან 1,5-მდე და საშუალოდ უდრის 1,25-ს, ხოლო მტევნის საშუალო წონა მერყეობს 100-დან 400 გრამამდე და საშუალოდ უდრის 150—200 გრამს. ამ მონაცემების მიხედვით ერთი რქა იხსნამს 187,5—250 გრამს. თუ ვივარაუდებთ ჰექტარზე საშუალოდ 30,000 რქას, მაშინ ჰექტარზე კუმის მოსავალი გამოვა 56 ცენტნერიდან 75 ცენტნერამდე.

თეთრი კუმის მოსავლიანობის უფრო დეტალურად დასახსიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ცნობები მისი მოსავლიანობის შესახებ ოთხი წლის მანძილზე.

თეთრი კუმის მსხმოიარობის მონაცემები

წევანების რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	მ.ხმოიარე რქების პროცენტი			სულ	მტევნების რაოდენობა ერთ მონაწილე რქაზე	საშ. რაოდენობა ერთ რქაზე	მტევნის საშუალო წონა	მოსავალი ერთი რქაზე გრამში	ჰექტარზე მოსავალი ცენტნერში	გრამში
		1	2	3							
		მ ტ ე ვ ა ნ ი თ									
კახეთი, თელავის რაიონი, მუგენაულის რესტორტის საკოლექციო ვინჯი ს. კვარდლაუერი, ქ. თელავის მახლობლად	1941	45,9	40,98	—	86,88	1,47	1,27	156,15	158,1	85 000	69,31
	1942	44,2	42,3	—	86,5	1,31	1,20	202,0	242,4	33,000	80,0
	1943	42,90	39,42	—	81,72	1,17	0,98	185,0	181,3	30,000	54,30
	1945	65,72	22,39	1,99	80,10	1,92	1,06	182,0	192,9	35,000	67,5

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, თეთრი კუმის ნაყოფიანი ყლორტების საკმაოდ მაღალი პროცენტით ხასიათდება. უნაყოფო ყლორტების პროცენტი 16—20%-ის ფარგლებში მერყეობს. აქ მოყვანილი მაჩვენებლების საფუძველზე გადაანგარიშებული მოსავალი 54 ცენტნერიდან 70 ცენტნერამდე გამოდის ჰექტარზე. ეს მოსავალი თეთრი კუმისათვის არ არის მაღალი, რადგან, როგორც აქ მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს, ჰექტარზე 30,000—35,000 რქა 3 კვ. მეტრ კვების არეზე დატვლილი ვაზებისათვის უდავოდ მკირედ უნდა ჩაითვალოს. დატვირთვის გადიდებით შესაძლებელია მოსავლის საგრძობი გადიდება. საკვებლის სიკრძაზე განწყობილი ცალკეული რქების მსხმოიარობაზე დაკვირვებამ დაგვარწმუნა, რომ თეთრი კუმისი გრძელი ვასხელის მოყვარული ჯიშია. მაგალითად, ნეკებსა და საკვებლის პირველ 3—4 რქაზე უნაყოფო რქების ღიდი რაოდენობაა და მკირედ მოხსნა (თითო მტევანი) იცის, ხოლო 4—5 რქიდან იზრდება ორ და სამტევნიანი რქები და ამასთან დაკავშირებით მოსავალიც. ეს გარემოება გათვალისწინებული უნდა იქნეს ვენახების ვასხელისა და ფორმირების დროს.

თეთრი კუმის მოსავლიანობის გადიდების მიზნით მისი ახალი ვენახები უფრო შემქმნობულ კვების არეზე უნდა გაშენდეს. თეთრი კუმის, როგორც ზრდის საშუალო ღონის მქონეს, უნდა მიეცეს 2,25 კვ. მეტრიანი კვების არე (1,5 X 1,5 მეტრზე). ამ შემთხვევაში მისი მოსავლიანობა საგრძობლად შეიძლება გადიდდეს და ჰექტარზე 80—100 ცენტნერი უზრუნველ მივიღოთ.

საკოვან ავადმყოფობათა და მავნებლების მიმართ გამძლეობა. თეთრი კუმისი საკოვან ავადმყოფობებს კარგად უძლებს. თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო და სარებროდუქციო

ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით თეთრი კუმსი კარგად უძლებს მილდიუმს და საშუალოდ — ნაცარს. საერთოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ კახურ ვაზის ჯიშებში კუმსი განსაკუთრებით გამოირჩევა ამ მხრივ. თილოქსერასაც საშუალოდ უძლებს. რქაწითელსა და მწვანეს თეთრი კუმსი ამ მხრივ ჩამორჩება, მაგრამ საფერავთან შედარებით იგი გაცილებით უფრო გამძლეა, სამეურნეო მნიშვნელობის დაზიანებანი ან დაავადებანი დაკვირვებათა პერიოდში აღინიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

თეთრი კუმსი საღვინე ჯიშია. მისი მტკვნელებისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულება, მათი მექანიკური შემადგენლობა და აგრეთვე წვენის ქიმიური შემადგენლობა უფრო შეეფერება საღვინე ვაზის ჯიშს, ვიდრე საღვინე-ტო ყურძნისას. ამის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია თეთრი კუმსის ყურძნის მექანიკური ანალიზების შედეგები.

თეთრი კუმსის მექანიკური ანალიზის მონაცემები

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	მტკვნის საშუალო წონა	მარცვლების ს.შ. რაოდენ. მტკე-ნში	მტკენის შეადგენელი ნაწილები პროცენტებში					100 მარცვლი. წონა	100 წიპკის წონა
				მარცვალი	კლერტი	კანი	წიპა	წვენი და რიილობი		
გურჯაანის რაიონი, ს. გ. ხაჩუბანია, თელავის რაიონი, ს. კურდღელაური (ქ. თელავის მახლობლად)	8 წლის საშ.	206,88	114	97,14	2,86	8,79	4,05	81,3	176,8	50
	1840	192,5	108	97,47	2,53	10,56	3,33	83,58	179,2	400

მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, რომ ყურძნის გადამუშავების ლაბორატორიულ პირობებში კუმსს წვენის საკმარად მაღალი გამოსავლიანობა აქვს. ნახევრად წარმოების პირობებში წვენის გამოსავლიანობა შედარებით დაბალია, ხოლო მავარი ნარჩენისა (კლერტი, კანი, წიპა) — შედარებით მაღალი. ამ პირობებში წვენის გამოსავლიანობა აღწევს 73,8%-ს, ხოლო მავარი ნარჩენებისა — 25,2%-ს.

წვენის ქიმიური შემადგენლობა. კუმსს შაქრის დაგროვების მაღალი უნარიანობა არ ახასიათებს, ამასთან მისი მჟავიანობა ზომიერია. წლების განმავლობაში დაკვირვებათა მიხედვით მისი შაქრიანობა 16%-დან 20%-მდე მერყეობს, ხოლო მჟავიანობა — 6‰-დან 10‰-მდე. შაქრიანობის საშუალო პროცენტად შეიძლება მივიღოთ 18, ხოლო საშუალო მჟავიანობად — 7‰. ცალკეული წლების მიხედვით შაქრიანობა-მჟავიანობის მერყეობის გასაცნობად ქვემოთ მოყვანილია რთვლის პერიოდში წარმოებული ანალიზების შედეგები.

თეთრი კუმსის წვენის შაქრიანობა-მჟავიანობა რთვლის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	რთვლის თარიღი	შაქრიანობა %-ში	მჟავიანობა %-ში	შენიშვნა
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი, სოფ. კურდღელაურში (ქ. თელავის მახლობლად)	1939	26 IX	18.0	7.0	
	1939	20/IX	17.8	8.7	
	1940	21/IX	19.1	5.95	
	1941	20/IX	14.6	6.6	
	1942	10/IX	1.83	1.0	
	1943	5 X	18.7	6.8	
	1945	27/IX	17.7	10.8	
	1946	24/IX	21.3	8.4	
	1947	18/IX	20.5	6.78	
	1948	20/IX	16.1	5.64	

ყურძნის წყენის ქიმიური შემადგენლობის უფრო ზუსტი დახასიათებისათვის ქვემოთ მოყვანილია სრული ქიმიური ანალიზების შედეგები.

წელი	თარიღი	შაქარი %ში	გლუკოზა	ფრუქტო- ზა	საერთო სიჩვე	ლეინი ს.მევე	ვაშლის სიჩვე	მთრიმ- ლაი ნივთი ბ.ბი	ნაყარი
1937	15/IX	18,80	8,70	9,10	7,17	3,72	3,15	0,14	1,31

როგორც მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, კუშის ყურძნის წყენში შაქრიანობა-მეყუანობის შეფარდება კარგია. შაქრიანობისა და მეყუანობის ნაჩვენები რაოდენობა წყენში საქარისია საშუალო ღირსებას ღეინის მისაღებლად, ხოლო ზოგიერთ წლებში შაქრიანობა-მეყუანობის რაოდენობა საკარისია ხარისხოვანი ღეინის მისაღებლად.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. თეთრი კუშის ყურძენს იყენებენ ძირითადად სუფრის ღეინის დასამზადებლად, ხოლო ნაწილობრივ ხმარობენ საქველად ჯიშის მცირედ გაერცელების გამო იგი სხვა ჯიშებთან — რქაწითელთან და მწვანესთან — ერთად იწურება სუფრის ღეინოდ. იშვიათად მისგან ცალკე ამზადებენ ღეინოს. თეთრი კუშისაგან სუფთა სუფრის ღეინო მხოლოდ მეყენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. თეთრი კუშის ღეინო საშუალო ღირსებისა დგება, ძირითადად იგი ორდინარულია, ხოლო ზოგიერთ წლებში მისგან ხარისხოვანი ღეინოც კი მზადდება.

კუშის ღეინო ღია ჩალსუფრია, სუსტად განვითარებული არამატრიანი. მისი დამახასიათებელია საშუალოზე მცირე ალკოჰოლიანობა და სხეული, სასიამოვნო გემო და ხარისხანი მეყუანობა. ღეინის ღირსებით თეთრი კუში საკრძნობლად ჩამორჩება კახეთის საწარმოო ეაზის ჯიშებს — რქაწითელს, მწვანეს და სხვებს.

ჯიშობრივი ღეინოების ხარისხის შემწმუმებელი სადეგუსტაციო კომისიის სხდომებზე კუშის ღეინო შეფასებულია, როგორც საშუალო ღირსების სუფრის ღეინო, რომელსაც არაკეთილად ჯიშობრივი თავისებურება არ ახასიათებს.

ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები სადეგუსტაციო კომისიის სხდომების ოქმებიდან.

მეყენახეობა რაიონი და ღეინის დამზადების ადგილი	მოსაელის წელი	სადეგუსტაციო კომისიის სხდომა თარიღი	ბალი	ღეინის ორგანოლექტიური შეფასება
კახეთი, თელავის რაიონი, მეყენახეობის ინსტიტუტის საკულექციო ენახი	1937	15/XII 1937	6,0	გ. მჭერავაძე, მ. ყურაძე, ლ. ლიპაძე, ნ. ნაკლებ შინაარსიანი, ორგანოლექტიური.
	1939	19/I 1940	6,2	ღია ჩალსუფრა, საკმაოდ დაწინდელი, საშუალო გემო-რეაქტიანი, მაღალიანი ღეინო.
ს. კერძულაური (ქ. თელავის მახლობლად)	1940	25/XII 1940	7,0	კარგად დაწინდელი. ღია ჩალსუფრა, საკმაოდ სხეულიანი, კარგოიფული ღეინო.
" "	1941	10/I 1942	6,1	ღია ჩალსუფრა, გამჭირვალე. მცირეხედიანი, საკმაოდ მაღალიანი, ორგანოლექტიური ღეინო. ჯ. შუთაძე, კარგოიფული და მაღალიანი.
თელავის რაიონი, ქ. თელავი, საკულექციო ენახი	1947	20/V 1948	6,9	ღია ჩალსუფრა, საკმაოდ დაწინდელი. მცირე-სხეულიანი. დუმი ღეინო. ემზიევა სიკვამლე მომეაღმში სასურველია დამზადდეს კახეთი წესით.

მოყვანილი ორგანოლექტიური შეფასების გარდა, ღეინის ხარისხის სრული შეფასებისათვის ქვემოთ მოყვანილია კუშის ღეინის ქიმიური ანალიზის მაჩვენებლები.

ლეინო დამზადებულია თელავის საკოლექციო ნაკეთების მოსაყიდვად.

მოსავლის წელი	კუთრი წონა	აღკაპალი მოცულობა ჰაში	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი									
			საერთო სიმკვლე	ემპირაქტი	ხატი	ხატის ტუტონობა	ღვინის მკვება	მკვლავი სიმკვლე	არამქოლავი მკვება	შატი	გლიტერინი	ტანნი
1909	0,9946	9,8	6,90	21,13	1,85	2,33	2,67	1,15	5,59	1,6	5,13	0,22
1940	0,9919	10,3	4,1	17,04	1,97	1,9	2,3	0,69	3,24	0,6	5,9	0,2
1941	0,9935	10,1	6,21	18,9	—	—	—	0,89	5,13	—	—	—
1947	—	10,6	5,7	21,3	—	—	—	0,69	—	—	—	0,39

მოყვანილი ორგანოლექტიური დახასიათების და ქიმიური მაჩვენებლების საფუძველზე კუმის ლეინო შეიძლება მივაკუთვნოთ ორდინარულ ლეინოთა ჯგუფს. კახეთის საწარმოო ვაზის ჯიშებს შორის კუმსი, როგორც საღვინე ჯიში, საყურადღებო არ არის.

ლეინის გარდა თეთრი კუმის ყურძენი გამოსადგეია აგრეთვე ყურძნის უაღკაპლო წვენისა და ხარისხოვანი კონიაკების დასამზადებლად. ყურძნის წვენი საქმოდ მაღალი ღირსების დგება, ხოლო საკონიაკე მასალად მხოლოდ უკანასკნელ წლებში დაიწყეს კუმის გამოცდა. თეთრი კუმსი ნაწილობრივ გამოსადგეია ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძნად.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

თეთრი კუმსი ადგილობრივი საღვინე ვაზის ჯიშია. იგი ძილვეა სუფრის ორდინარულ ლეინოს. ჯიშში მოიპოვება კახეთის რაიონებში თითო-ორიოლა ძირის, იშვიათად პატარა ნაკეთებადაც კოლმეურნეობების ვენახებში და კოლმეურნეთა საკარმიდამო ნაკეთებზე. უფრო მეტად კუმსი გაერკვლებულია სიღნაღისა და გურჯაანის რაიონებში ძირითადად ნარევის სახით, იშვიათად პატარა ნაკეთებადაც.

ჯიშის მკერდ ვაერკვლების გამო იგი სხვა ჯიშებთან ერთად იწურება ჩვეულებრივი ლეინის დასამზადებლად. წარმოების პირობებში მისგან წმინდა ლეინო იშვიათად მზადდება. კუმისისაგან სუფთა ლეინოს მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში ამზადებენ. კუმის ლეინო მაღალი ღირსებისა არაა, იგი საშუალო ღირსების ორდინარული ლეინოა, მაგრამ ზოგიერთ წლებში მისგან ხარისხოვანი ლეინოც დგება. გარდა სუფრის ლეინისა, კუმსი გამოსადგეია ხარისხოვანი უაღკაპლო ყურძნის წვენისა და საკონიაკე მასლის დასამზადებლად.

ჯიშის დაღები თვისებებია: საშუალოზე მაღალი მოსავლიანობა, სოკოვან ავადმყოფობათა, განსაკუთრებით მილდიუმის მიმართ, კარგი გამძლეობა და აგრეთვე გარემო პირობებისადმი ადვილად შეგუების უნარი.

ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: პროდუქციის (ღვინის) არამაღალი ხარისხი და მტევნების ზედმეტი სიმკვრივე, რაც ხელს უშლის ადგილობრივ მოსახმარებელ სადესერტო ყურძნად მის ფართოდ გამოყენებას. კახეთის მეღვინეობის რაიონებში სუფრის ლეინის დასამზადებლად თეთრი კუმის გაშენება მიზანშეწონილი არაა, რადგანაც იგი ყველა პირობებში ლეინის ხარისხით საგრძობლად ჩამორჩება რქაწითელს. მაგრამ, თუ მხედველობაში მივიღებთ ჯიშის შედარებით მაღალმოსავლიანობას, სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ მის შედარებით კარგ გამძლეობას, იგი პერსპექტიულად შეიძლება მივიჩნიოთ ძირითადად ალაზნის მარცხენა მხარეზე გასაშენებლად — მისგან უმთავრესად ხარისხოვანი საკონიაკე მასლის და ხარისხოვანი უაღკაპლო ყურძნის წვენის დასამზადების მიზნით.

ჯიშის ამ მხრივ ფართოდ გამოცდის შემდეგ იგი შეიძლება რეკომენდებული იქნეს სიღნაღის, გურჯაანისა და თელავის რაიონებში განსაზღვრულ ფართობზე გასაშენებლად.

ჯიშის მილდიუმის მიმართ შედარებით კარგი გამძლეობისა და კარგი მოსავლიანობის გამო იგი პერსპექტიულია აგრეთვე სასელექციო მუშაობაში გამოსაყენებლად.

КУМСИ ТЕТРИ

Лист. Вполне развитые листья средних размеров (16,5×17). Очертание листовая пластинка округлое, с незначительным колебанием в сторону поперек-овальной формы. Обычно листья пятилопастные, очень редко, но встречаются и трехлопастные. На нижних лопастях некоторых листьев иногда развиваются вторичные лопасти. Поверхность листа гладкая, края лопастей приподняты вверх. Главные нервы листа опушены слабой паутиной со щетинистым пушком. Угол оконечной лопасти обычно прямой, реже острый.

Верхние вырезки довольно глубокие, реже бывают средних размеров. Форма вырезов варьирует от закрытых щелевидных до открытых лривидных вырезов с плоским дном и суженным устьем. Чаще всего встречаются лривидные вырезки с узким устьем и плоским дном и закрытые с треугольным просветом и плоским дном, реже встречаются вырезки с односторонним дном.

Нижние вырезки менее развиты и менее глубоки. Обычно вырезки бывают средних размеров, либо они мелкие. Чаще всего встречаются открытые лривидные вырезки с округлым дном и в виде входящего угла, реже щелевидные с округлым дном.

Черешковая выемка по форме значительно варьирует. Чаще всего встречаются лривидные вырезки с острыми либо с округлым дном и широким сводчатым, также с округлым дном. Реже встречаются закрытые черешковые выемки с веретеновидным просветом и незначительным палеганием лопастей и глубокие стрельчатые вырезки с острым дном.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей треугольные, с оттянутой в острие вершиной либо треугольные с острой вершиной. Красные зубцы треугольно-пильвидные с острой вершиной либо пильвидные озносторонне-выпуклые. Краевые зубцы неодинаково развиты, обычно крупные вытянутые зубцы чередуются с мелкими односторонне выпуклыми зубцами.

Опушение нижней стороны листа войлочное, состоящее из довольно густого паутинистого пушка и подстилающих его коротких щетинок.

Черешок короче длины срединного нерва, опушен слабым паутинистым пушком и окрашен в буровато-зеленый цвет.

Цветок. Цветок нормального строения, обоеполюй. Тычинки примостоячие. Число тычинок в цветке 5. Отлопение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,25—1,50, реже это отношение достигает 1,75. Пестик правильной округло-конической формы, рыльце глубоко-двураздельное.

Гроздь. Кумси тетри характеризуется средними размерами гроздей. Длина гроздей в среднем варьирует от 13 до 17 см, при ширине 6,5—10 см. Размер средней грозди равен 15×9,0 см. Форма грозди коническая и цилиндрико-коническая, реже встречаются и лопастные грозди. В большинстве случаев грозди плотные, реже средние и очень мягкие, в последнем случае ягоды деформируются. Горючение и осыпание ягод в грозди не наблюдаются. Количество ягод в грозди варьирует от 50 до 200, составляя в среднем на гроздь около 100 ягод. Вес грозди варьирует от 85 до 220 гр, составляя в среднем на гроздь 150—160 гр. Отдельные полноцельные грозди свободно достигают веса 400 гр и содержат 184 ягоды. Ножка грозди травянистая, со середины к основанию она деревснет и окрашивается в цвет чубука. Длина ножки варьирует от 3,5 до 6 см, составляя в среднем 4—4,5 см. Ножка ягоды зеленая, длиной 0,4—0,5 см. Подушечка бородавчатая, дисковидной, реже узко-конической формы.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,6 до 1,8 см, при ширине 1,5—1,7 см. Размер средней ягоды равен 1,7×1,65 см. Форма ягод округлая, реже встречаются ягоды овальной формы. Наибольшая ширина ягод лежит посредине, конец ягоды закруглен. Окраска ягод светло-желтая. Кожца тонкая, просвечивающаяся. Мякоть средне-плотная, расплывающаяся. Сок бесцветный, приятный, без особого сортового аромата. Пруни на ягодах хорошо заметен. Прочность прикрепления ягод к ножке средняя. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 3, составляя в среднем на ягоду 1,39 семени.

Кумси тетри — местный, малораспространенный сорт белых столовых вин Кахети. Распространен более всего в Сягнахском и Гурджаапском районах Кахети, в основном, в виде примеси и маленьких участков на старых производственных виноградниках колхозов и прусадебных участках колхозников, в остальных районах Кахети сорт встречается в виде единичных кустов на старых корнесобственных виноградниках.

Ввиду незначительного распространения сорта, его урожай перерабатывается вместе с основными сортами винограда на обычное столовое вино. Чистосортные вина из Кумси тетри готовятся лишь на опытных участках Института виноградарства. Вино из Кумси не обладает высокими достоинствами; оно соломенно-желтого цвета, легкое, маловыстрактивное, ординарное вино, без особых сортовых достоинств, только в некоторые годы оно получается довольно хорошего качества. Помимо вина, сорт пригоден для приготовления качественных коньяков и безалкогольных соков.

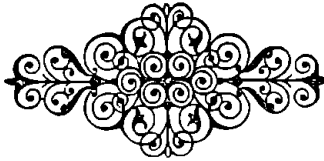
К положительным свойствам сорта относятся его сравнительно высокая урожайность и довольно хорошая относительная устойчивость против грибных болезней, в особенности против мильдю.

К недостаткам сорта относятся невысокое качество его продукции (вина) и большая плотность грозди, ограничивающая его применение в качестве столового винограда местного значения.

В качестве самостоятельного винного сорта в винодельческих районах Кахети сорт не заслуживает внимания. Однако, принимая во внимание сравнительно высокую урожайность и хорошую относительную устойчивость против грибных болезней, его можно считать перспективным для западной полосы Кахети в основном — для приготовления качественных коньяков, безалкогольных соков и в качестве пуажного материала.

После широкого испытания сорта в указанных направлениях, его можно рекомендовать для промышленной культуры в Сиглахском, Гурджаанском и Телавском районах на соответствующей высоте.

Ввиду хорошей относительной устойчивости сорта против мильдю, он является перспективным также для селекционных работ.





მხარგრძელი

მხარგრძელი ადგილობრივი იშვიათი ჯიშია; იგი იძლევა საშუალო ღირსების თვით სუფრის ლეინოს. სინონიმები. არც მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და არც ადგილობრივ მევენახეთა შორის ეს ჯიშის სხვა სახელწოდებით ცნობილი არ არის.

ჯიშის ისტორია. მხარგრძელი ადგილობრივ წარმოშობილი ვაზის ჯიშია. სახელწოდება მიღებული აქვს ჯიშისათვის დამახასიათებელი გრძელი მტევენების მიხედვით. ამ ნიშნის — მტევენის სიგრძის — მიხედვით იგი საგრძობლად გამოირჩევა კახეთის დანარჩენი ჯიშებისაგან, სხვა ნიშნებით კი იგი მათთან მეტად ახლო დგას. მთავარი მორფოლოგიური ნიშნების მიხედვით — მღებრობითი ტიპის ყვავილით, მრგვალი მარცვლით, ფოთლის საკმაო სქელი შეხუსუსებით და სხვ. მხარგრძელი ადგილობრივი ფლორის წარმომადგენელია, იგი გარეული ჯიში ჩანს, შემდგომ გაუმჯობესებული. ამის მიხედვით მხარგრძელი საკმაოდ ძველ ჯიშად უნდა მივიჩნიოთ. რადგანაც მას ყვავილი მღებრობითი სქესისა აქვს, იგი მინარევის სახითაა გავრცელებული, რაც ადასტურებს ჯიშის საკმაო სიძველეს და მის ადგილობრივ წარმოშობას. ამჟამად მხარგრძელი კახეთში მევენახეობის თითქმის ყველა რაიონშია გავრცელებული. ძირითადად იგი გვხვდება ძველ ვენახებში მინარევის სახით. მხარგრძელის ცალკე წინდა ნარგავებზე გაშენება, მისი უფროსი ერთსქესიანობის (მღებრობითი) გამო, არ იყო მიღებული, რადგან მხარგრძელის წმინდა ნარგავები მოსავალს არ იძლეოდა. ჯიშის გავრცელებას მისი კარგი სამეურნეო თვისებების გარდა ხელს უწყობდა მტევენების ლამაზი გარეგნული შეხედულებაც. მხარგრძელს ღიდი, თხელი მტევენები და საშუალო სიღრმის მარცვლები აქვს.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ვაზისუბანში (გურჯაანის რ.ონი).

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და ჯერ კიდევ კარგად გაშუღვლი პირველი 2—3 ფოთოლაკით შეხუსუსებულა ყოველი მხრიდან ქეჩისებრი ბეწვებით, შეფერილია მოთეთრო ფერით და სუსტი ვარდისფერი არშია აქვს ფოთოლაკების ირგვლივ და ყუნწების გასწვრივ. მეორე იარუსის ფოთოლაკებზე (4—5) ზემო მხრიდან ბუსუსები თანდათან ქრება და ფოთოლაკები ბაქ-მოყვითალო ფერისა ხდება, თანაც მოვარდისფრო იერი დაკრავს ფოთლების ნაპირების ირგვლივ. ქვემო მხრიდან ფოთოლაკებზე საკმაო შეხუსუსება რჩება, რის გამო ფოთოლაკები ინარჩუნებს ბაქ-მოვერცხლისფრო ფერს და მოვარდისფრო იერი გასდევს ფოთოლაკების ირგვლივ.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე ღია ყვინფერი ხდება. მუხლთაშორისები საშუალო სიგრძისაა (8—10 სმ), მუხლები მუხლთაშორისებზე უფრო მუქი ფერისაა. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ სუსტადაა გამოსახული.

ფოთოლი. კარგად განვითარებული ფოთლები (9—12) საშუალო ზომისაა (16,0×17,0 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, ოდნავ მოოვანო ფორმის. ფოთალი ხუთნაკვეთიანია, დანაკვეთად ღრმა, ნაკვეთები კარგადაა გამოსახული. მეორეული დანაკვეთა აგრეთვე კარგადაა გამოსახული, განსაკუთრებით მეორე იარუსის ფოთლებზე. ფოთლის შუა ნაკვეთი ბლაგვეკუთხიანია, იშვიათად მახვილკუთხიანიც. ფოთლის ზედაპირი გლუვია, მაგრამ იშვიათად ბადისებარ დანაკვეთილიც. ფოთლის ფირფიტა ძაბრისებრი მობრლია ნაკვეთის ბოლოების ოდნავ ზევით წამოწევის გამო. ფოთლის მთავარი ძარღვები სუსტადაა შეხუსუსებული აბლაბულისებრი ბეწვებით და მოლენისფრო-წითელი ფერისაა, განსაკუთრებით ფუქსთან.

ზელა ამონაკვეთების სიღრმე საგრძობლად მერყეობს: საშუალოდან ძლიერ ღრმა ამონაკვეთამდე. უფრო ხშირად ამონაკვეთები ღრმაა, იშვიათად საშუალო სიღრმისა. ამონაკვეთების ფორმა, სიღრმის შესა-

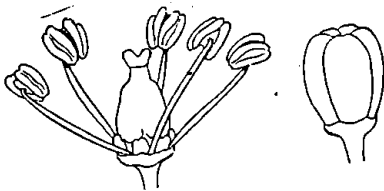
ბაზისად დახურულია და კვერცხისმაგვარი მომრგვალო ან წამახილებულფუძიანი თელიანი. ამონაკეთები ღია ნაპარლისებრი ან შეჭრილკუთხისებრი ფორმისაა იშვიათად.

ქვედა ამონაკეთები უფრო ნაკლები სიღრმისაა, ჩვეულებრივ საშუალო სიღრმის. ამონაკეთების ფორმა ჩანვისმაგვარია და პარალელურგვერდებიანი, ან ჩანვისმაგვარია და ვიწროყელიანი და მახვილფუძიანი. ყუნწის ამონაკეთის ფორმა უმნიშვნელოდ ცვალებადობს. უფრო ხშირად იგი ჩანვის ან თაღის მაგვარია, ან კიდევ კვადრატისმაგვარია და მომრგვალო ან წამახილებულფუძიანი. იშვიათად, უმთავრესად ქვედა იარუსის ფოთლებზე, გვხვდება ელიფსისებრთელიანი ფორმის დახურული ამონაკეთებიც.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ჩვეულებრივ სამკუთხედისმაგვარი, გამოზნექილგვერდებიანი და მახვილწვერიანი, ან გუმბათისმაგვარი კბილებით თავდება. გვერდითი კბილები ხერხის კბილისებრია გამოზნექილგვერდებიანი და მახვილფუძიანი, ან კიდევ ხერხისკბილისებრია და მომრგვალო გვერდიანი.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება საშუალო სისქისაა. იგი შედგება აბლაბულისებრი ბეწვებისა და მათ ქვემოთ მოფენილი ჯაგრისებრი ბუსუსებისაგან. საერთოდ ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება საკმაოდ სქელია და, ამასთან, იგი აბლაბულისებრ-ჯაგრისებრია.

ფოთლის ყუნწი შებუსუსებულია აბლაბულისებრად და მოწითალო-ღვინისფერია. ყუნწი ფოთლის შუა ძარღვის სიგრძისა ან ოდნავ მასზე მოკლეა.



სურ. 18. შარგაძელის ყვავილი.

ყვავილი. ყვავილის ტიპი ფუნქციონალურად მდებრობითაა, მას ბუტკოს ქვემოთ შემოხრილი მტერიანები აქვს. ყვავილში ხუთი-ექვსი მტერიანაა, იშვიათად შეიღმტერიანინი ყვავილებიც გვხვდება. მტერიანთა ძაფების სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან უდრის 0,6—0,8-ს. ბუტკო წესიერი, მომრგვალო უფლისებრი ფორმისა მოკლე ყელიანი და კარგად განვითარებულ ღინჯიანი.

მტევანი. მხარგრძელის მტევანი გრძელი ან საშუალოზე გრძელია. მტევანების სიგრძე მერყეობს 16-დან 40-ზე მეტ სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 8-დან 14 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტევანის ზომა 32×12 სანტიმეტრს

უდრის. მტევანის ძირითადი ფორმა კონუსისებრია, ხშირად იგი დატოტეილია და მზრიანი. ზოგჯერ მზრების სიგრძე აღწევს ძირითადი მტევანს ერთ მეოთხედს, ზოგჯერ მის ნახევარსაც. ჩვეულებრივ ტოტეები ძირსა ჩამოშვებული და მტევანი დატოტეილ ფორმას იღებს. მტევანები მომეტებული შემთხვევაში მეჩხერიან, იშვიათად ძალიან მეჩხერი და საშუალო სიმკვრივის მტევანებიც გვხვდება. წვილი-მარცვლიანობა მტევანში უმნიშვნელოა. ხშირად ნასკვი არ ვითარდება მარცვლად და იგი მწვანე, განუვითარებელი რჩება მტევანზე. მტევანის საშუალო წონა მერყეობს 80-დან 300 გრამამდე, ხოლო საშუალოდ 180—200 გრამს უდრის. ცალკეული კარგად განვითარებული მტევანების წონა თავისუფლად აღწევს 400—600 გრამს. საშუალო, კარგად განვითარებულ მტევანში, რომლის წონა 340 გრამს უდრიდა, 100 მსხვილი და 106 საშუალო ზომის მარცვალი იყო. მტევანის ყუნწი გახვეებულია, იგი მუქი მწვანე ფერისაა, ფუძისაკენ კი რქის ფერს იღებს. ყუნწის სიგრძე მერყეობს 6-დან 12 სანტიმეტრამდე, ხოლო საშუალოდ შეადგენს 7—8 სანტიმეტრს. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე 0,6—0,9 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში განიერ კონუსისებრია, ოდნავ დახორკლილი.

მარცვალი. მარცვალი საშუალო ზომისაა, მისი სიგრძე მერყეობს 1,62-დან 1,85 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 1,42-დან—1,75 სანტიმეტრამდე. საშუალო მარცვლის ზომა $1,65 \times 1,55$ სანტიმეტრია. მარცვალი მომრგვალოა, იშვიათად მოოვალო ფორმის მარცვლებიც გვხვდება. მარცვალი შუაში განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვლები მომწვანო-ყვითელი ფერისაა, კანი თხელი, მაგრამ საკმაოდ მკერივი აქვს. რბილობი საშუალო სიმკვრივისაა, მდნარი. მარცვლებზე ცვილისებრი ფიფქი თხელია, მაგრამ კარგად შესამწევი. მარცვლის გემო სასიამოვნო, ჰარმონიულია. ჯიშური არამატი სუსტადაა გამოსახული. წიპწების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 4-მდე, ხოლო საშუალოდ მარცვალზე მოდის 1,62 წიპწა.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებული შეფენახეობის ინსტიტუტის მთავარ საკოლექციო ვენახში, სოფ. კურდღელთაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან.



მზარბელო—მხარგრძელი

კურდღელაურის პირობებში სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 136 დღიდან 176 დღემდე და შედგენს საშუალოდ 151 დღეს. შესაბამისად მერყეობს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,888-დან 3,268 გრადუსამდე, ხოლო საშუალოდ შეადგენს 3,069 გრადუსს. ცალკეული ფაზების მსვლელობა მოკლებულია ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში.

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წ. ი.	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის თარიღი				საშუალო აპრილის განმდობა	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი სავეგეტაციო პერიოდში	ნაღებები		
		კვირტის გაშლის დას. წყ.სი	ყვავილობის დას. წყ.სი	სიმწიფის დას. წყ.სი	სრული სიმწიფე			სარგალიდან დაწყებული პერიოდი	საშუალოდ სრული პერიოდი	ზოიონი
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის რაიონის საკოლექციო ენჯანი, სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავის მახლობლად	1938	24/IV	10/V I	10/V III	20/IX	149	3,168,5	—	—	
	1939	22/IV	4/V I	15/V III	25/IX	166	3,172,9	—	—	
	1940	14/IV	12/V I	18/V III	16/IX	155	3,179,5	—	—	
	1941	7/IV	30/V	5/V III	10/IX	156	3,199,0	—	—	
	1942	27/IV	12/V I	24/V III	25/IX	151	3,233,0	—	—	
	საშუალო	19/IV	14/V I	15/V III	19/IX	153	3,190,5	—	—	
	1943	27/IV	11/V I	17/V III	20/IX	147	2,912,5	117,4	479,6	
	1944	25/IV	7/V I	20/V III	20/IX	149	2,941,8	69,0	393,4	
	1945	3/V	10/V I	20/V III	25/IX	146	2,954,1	47,3	346,3	
	1946	21/IV	8/V I	20/V III	10/IX	143	2,823,7	—	553,3	
	1947	3/IV	4/V I	28/V III	25/IX	176	3,268,3	64,7	540,1	
	1948	26/IV	3/V I	9/V III	1/IX	136	2,843,2	55,7	475,7	
	საშუალო	22/IV	7/V	19/V III	18/IX	149	2,968,1	59,0	464,7	

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, სავეგეტაციო პერიოდის ფაზები ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად საგრძნობლად ცვალებადობს. ასე, მაგალითად, პირველი, საწყისი, ფაზის დადგომა ყველაზე მეტად ცვალებადობს; მისი დადგომის ვადის მერყეობის ფარგლები ცალკეული წლების მიხედვით ერთ თვეს აჭარბებს, ყვავილობის დასაწყისის ფაზის მერყეობის ფარგალი 12 დღეს არ სცილდება, ხოლო სიმწიფის დასაწყისისა და სრული სიმწიფის დადგომის ფაზა 15—20 დღის ფარგალში მერყეობს. სრული სიმწიფის დადგომის ვადების მიხედვით მხარგრძელი თავისუფლად შეიძლება მიეკუთვნოს ყურძნის სიმწიფის შესაბამე პერიოდის, ანუ, უფრო სწორად, სიმწიფის შესაბამე პერიოდის დასაწყისის ვაზის ჯიშებს.

კახეთის ჰაერის პირობებში, სადაც ჰაერის სადღელამისო საშუალო ტემპერატურა თითქმის 10 ნოემბრამდე 10⁰-ზე ქვევით არ ჩამოდის, ყველა პირობა მოკლებული ერთწლიანი რქების სრული მომწიფებისათვის. მართლაც, მხარგრძელის ერთწლიანი ნაზარდი უკვე ყურძნის სრული სიმწიფის მომენტისათვის ასწრებს სრულ მომწიფებას და კარგად შემოსული და გახვევებული ხელება ზამთარს.

თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით ვაზის ზრდა-განვითარების შედარებით თანაბარ პირობებში მხარგრძელს ზრდის საშუალო ღონე ახასიათებს სხვა ჯიშებთან შედარებით.

მოსავლიანობა. მხარგრძელი აღრე იძლევა როგორც პირველ, ისე სრულ მოსავალს. თელავში წარმოებული დაკვირვების მიხედვით მხარგრძელის ნამყენებმა დარგვიდან მესამე წელს მოიხსნა 30 მტევიანი ათ ძირზე, საშუალოდ ერთ რქაზე 0,37 მტევიანი, ხოლო მომდევნო, ე. ი. დარგვიდან მეოთხე წელს, თითქმის ნორმალური მოსავალი მოგვცა—10 ვაზზე 114 მტევიანი, რაც საშუალოდ 1 რქაზე შეადგენდა 1,12 მტევანს.

თელავისა და ვაზისუბნის ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით მხარგრძელმა საშუალო და საშუალოზე მაღალი მოსავალი იცის. მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი 0,47-დან 1,5-მდე მერყეობს, ხოლო მრავალწლიური საშუალო 0,8—1,2-ს არ სცილდება. მტევენის საშუალო წონაც საკმაოდ დიდ ფარგალში მერყეობს: საშუალოდ 150 გრამიდან 250 გრამამდე. მხარგრძელის მსხმოიარობაზე უფრო სრულ წარმოდგენის მისაღებად ქვემოთ მოყვანილია თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვებების მონაცემები.

მონაცემები მხარგრძელის მსხმოიარობის შესახებ

მგენწახობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	ნაყოფიანი ყლორტების პროცენტი			მტყუნების რიცხვი 1 მსხმოიარე რქაზე	მტყუნების საშუალო რიცხვი 1 რქაზე	მტყუნის საშუალო წონა გრამებში	1 რქის საშუალო მოსავალი გოძობით	დატოვილი რქების რაოდენობა 1 ჰექტარზე	გამოყვანილი მოსავალი 1 ჰექტარზე
		აერთ-მტყუნიათი	ორ-მტყუნიათი	სულ						
კახეთი გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვახისგბ. ნი.	1940	—	—	—	—	1,02	206,0	210,12	42,000	69,2
თელავის რაიონი, მგენწახობის ინსტიტუტის საკულქაიო ეფანო	1941	92,5	16,25	78,75	1,2	0,95	184,2	175,0	32,000	16,00
სოფ. აურდულიაოროში, ქ. თელავის მახლობლად	1943	18,82	20,59	79,41	1,04	0,82	196,0	160,7	34,000	54,64
	1948	44,25	13,61	57,86	1,0	0,57	204,0	116,28	40,000	46,51

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, მხარგრძელის უწყაყოფო ყლორტების რაოდენობა საკმაოდ დიდია. იგი ცალკეული წლების მიხედვით 20% -დან 42% -მდე მერყეობს. ეს გამოწვეულია ვაზების არასრული დატვირთვით. ვაზისუბანში, 2,25 კვ. მეტრიან კვების არეზე, მხარგრძელი ნორმალურად არის დატვირთული და მოსავალიც შესაბამისად მაღალია. თელავში, 3,0 კვ. მეტრიან კვების არეზე, ნიადაგის სიმწარის გამო ვაზები უფრო ნაკლებ დატვირთულია და მოსავალიც გაცილებით უფრო ნაკლებია. საკვებლის სიგრძეზე ცალკეული რქების მსხმოიარობაზე დაკვირვებამ დაგეარწმუნა, რომ ყველაზე დიდი პროცენტი (70%) უწყაყოფო ყლორტებისა მოდის ნეკებზე, შემდეგ საკვებლის პირველ 3—4 რქაზე. მე-4—მე-5 რქიდან უწყაყოფო რქების რაოდენობა მცირდება და შესაბამისად იზრდება ორმტყუნიანი რქების პროცენტიც.

აქედან საესებით გასაგებია მხარგრძელის შედარებით მცირემოსავლიანობა თელავის ნაკვეთებზე. მისი მოსავლიანობის გაზრდა შესაძლებელია ნიადაგის სისტემატურად და უხვად გაპატივებისა და შესაბამისად ვაზების გრძლად გასხვლის საშუალებით. ასეთ პირობებში მხარგრძელს შეუძლია კახეთში თავისუფლად მოგვეცეს ჰექტარზე საშუალოდ 70—80 ცენტნერი ყურძენი. ჯიშის მოსავლიანობის შემდგომი გადიდებისათვის საჭიროა მხარგრძელისათვის შეიძინეს შესაფერი გამანაყოფიერებელი ჯიშები, რომელიც მასთან ერთად იწყებს ყვავილობას და რიგგამოშვებით დაიბრუნებს მასთან ერთად ვენახში. ამასთან ერთად საჭიროა, მხარგრძელს, როგორც ზრდის საშუალო ღონის მქონე ვაზს, მიეცეს შესაფერი კვების არე. ჯიშისათვის საესებით საკმარისი იქნება 1,5 X 1,5 მეტრი, ანუ 2,25 კვ. მეტრი კვების არე. ამ კვების არეზე ნიადაგის განაყოფიერებისა და ვენახის კარგად მოვლა-დამუშავებისას მხარგრძელმა თავისუფლად შეიძლება მოგვეცეს 80—100 ცენტნერი ყურძენი 1 ჰექტარზე.

სოკოვან ავადმყოფობათა და მავნებლების მიმართ გამძლეობა. მხარგრძელის შედარებითი გამძლეობა სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ საშუალოა. საკოლექტო და სარეპროდუქტო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით ჯიშის შეფარდებითი გამძლეობა მილდიუმის მიმართ საშუალოა, ხოლო ნაცრის მიმართ საშუალოზე მცირე. ვაზისუბანში მხარგრძელი ყურძნის ქიას კარგად უძლებს. ფილოქსერის მიმართ გამძლეობა რქაწითელთან შედარებით სუსტი აქვს. სხვა ავადმყოფობათა და მავნებლების მიერ სამეურნეო მნიშვნელობის დაზიანებანი დაკვირვებათა წარმოების განმავლობაში აღნიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მხარგრძელი საღვინე ვაზის ჯიშია. იგი გამოსადგვია აგრეთვე ადგილობრივ მოსახმარ საღვინეტრო ყურძნადაც. მტყუნებისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულებით, მათი მექანიკური შემადგენლობით და აგრეთვე ყურძნის წვენის ქიმიური შემადგენლობით მხარგრძელი უფრო მეტად საღვინე ჯიშია, ვიდრე საღვინეტრო. ნათქვამის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია მხარგრძელის ყურძნის მექანიკური შემადგენლობის მაჩვენებლები.

მხარგრძელის მტევნის მექანიკური შემადგენლობა

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მკვლეის საშუალო წონა	მკვლელების საშ. რაოდ. მტევანში	მტევნის შემადგენელ ნაწილები პროცენტებში				101 მარცხელს წონა გრამებში	100 წიგნის წონა გრამებში	
				კლერტი	მარცვლი	კანი	წყაწა			
კაუთი, გურჯაანის რაიონი, ს. ვახიჯბანი, საკოლექციო ნავეთი	3 წლის საშუალო	294,35	141	4,49	95,51	9,79	5,13	80,6	164,7	7,8
თელავის რაიონი, ქ. თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ევნახი	1940	230,5	103	4,65	95,35	10,62	6,25	78,54	216,2	5,46

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ყურძნის ლაბორატორიული ვადამუშავეების პირობებში მხარგრძელს ყურძნის წვენის საკმაოდ მაღალი, ხოლო მავარი ნარჩენების (კლერტი, ჩენჩო, წიპწა) შედარებით მცირე გამოსავლიანობა აქვს. ყურძნის ნახევრად საწარმოო პირობებში ვადამუშავეების დროს წვენის გამოსავლიანობა ნაკლებია და შეადგენს საშუალოდ 70—71,0%-ს, ხოლო მავარი ნარჩენები 29—30%-ია. ამ მონაცემების მიხედვით მხარგრძელი საღვინე ვაზის ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს.

ყურძნის წვენის ქიმიური შემადგენლობა. მხარგრძელის ყურძნის წვენს საკმაოდ მაღალი შაქრიანობა და ზომიერი მჟავიანობა ახასიათებს. თელავსა და ვახისუბანში წარმოებული დაეკირვეების მიხედვით წვენის შაქრიანობა რთელის დროს მერყევობს 18%-დან, 21%-მდე, ზოგიერთ წლებში იგი 23,6%-საც კი აღწევს, ხოლო მჟავიანობა მერყევობს 6-დან 9,0%-მდე. ცალკეული წლების მიტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად სავარაუდოდ იცვლება შაქრიანობა-მჟავიანობა და მათი ურთიერთშეფარდება. ამ ცვალებადობის გასაძნობად ქვემოთ მოყვანილია წლების განმავლობაში წარმოებული ანალიზების შედეგები.

მხარგრძელის ყურძნის წვენის შაქრიანობა-მჟავიანობა რთელის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი		შაქრიანობა %ში	მჟავიანობა %ში	შენიშვნა
	წელი	რთელის თარიღი			
გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვახისუბანი, საკოლექციო ევნახი.	1929	20/IX	23,6	5,68	
	1930	15/IX	21,5	6,31	
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ევნახი	1939	20 IX	21,2	6,9	
	1940	2/IX	21,24	6,3	
	1942	20/IX	20,0	5,69	
	1943	5 X	21,2	5,59	
	1944	27/IX	22,2	8,1	
	1945	27 IX	17,2	7,3	
	1946	13 IX	20,5	5,89	
	1947	1 IX	20,0	5,65	
1948	11/IX	18,3	4,53		

როგორც ზემოთ მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს, მხარგრძელი საკმაოდ დიდი რაოდენობით აგროვებს შაქრის მაშინ, როდესაც მისი მჟავიანობა შაქრიანობასთან შეფარდებით საქარისი ანა წესიერი ხარისხიანი სუფერის ღვინის მისაღებად. მხოლოდ ზოგიერთ წლებში ხდება შაქრიანობა-მჟავიანობის შეფარდება ნორმალური და იმ წლებში ღვინოც ხარისხიანი ღვება.

მხარგრძელის ყურძნის წვენი კიშიური ბუნების დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია მისი წვენი სრული ანალიზის შედეგები

წელი	საერთო ვესტრატები	შაქარი	გლუკოზა	ფრუქტოზა	საერთო სიმეფე	ლეინის სიმეფე	ვაშლის სიმეფე	მარიმ-ლაი ნივთიერებანი	ნაცარი
1937	19,91	17,70	8,92	8,78	0,62	3,13	3,29	0,19	1,92

მოყვანილი მაჩვენებლების მიხედვით შეიძლება დავასკვნათ, რომ მხარგრძელის შაქრიანობა-მეფიანობა საესებთო საქმარისა მისგან კარგი ღირსების სუფრის ღვინის მისაღებად, ხოლო ზოგიერთ წლებში მაღალი ღირსების სუფრის ღვინის მიღებად უზრუნველყოფილია.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. მხარგრძელის ყურძნისაგან მზადდება მშრალი სუფრის ღვინო. ჯიშის მტკრედ გავრცელების გამო მისგან ღვინოს ცალკე არ ამზადებენ, იგი მთავარ საწარმოო ჯიშებთან ერთად იწურება. მხარგრძელისაგან სუფთა ჯიშობრივი ღვინო მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. ჩვეულებრივ ღვინო საშუალო ღირსებისაა, ზოგიერთ წლებში კი ძალიან კარგი და ხარისხოვანი ღვინოც დგება. მხარგრძელის ღვინო ღია ჩალისფერია, კარგად დაწმენდილი. ჯიშური არომატი სუსტად აქვს გამოსახული. გემო ნაზი, პარმონიული აქვს. სხეული საქმარისია, განსაკუთრებით ევროპული ტიპის ღვინისათვის, ჯიშობრივი ღვინოების ხარისხის შემფასებელი სადეგუსტაციო კომისიის სხდომაზე მევენახეობის ინსტიტუტში მხარგრძელის ღვინო ხშირად მაღალ შეფასებას იღებდა, როგორც კარგი ხარისხის ევროპული ტიპის სუფრის ღვინო.

ნათქვამის დასადასტურებლად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები სადეგუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერი სადეგუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დამზადების ადგილი	წელი	სადგუსტაციო კომისიის სხდომის თარიღი	ბალი (ნიშანი)	ღვინის ორგანოლექტიური შეუასება
კახეთი. გურჯაანის რაიონი, ს. ეახის-უბანი, საკოლექციო ევენახი	1936	20/I 1937	7,0	ღია ჩალისფერი, კარგად დაწმენდილი, სრული, პარმონიული ღვინო, სუსტად გამოსახულ ჯიშურ არომატიანი.
კახეთი. თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტ-ის საკოლექციო ევენახი	1940	25/XII 1940	6,5	ღია ჩალისფერი, კარგად დაწმენდილი, სრული შინაარსიანი ღვინო. შთაბეჭდილებას აუფუჭებს მუხის გემო.
"	1940	9/I 1941	6,4	კარგად დაწმენდილი, ჩალისფერი, სრული შინაარსიანი ღვინო. ცემოს პარმონიულობას არღუევს მუხის კურჭლისაგან შექმნილი სიმწარე.

მხარგრძელის ღვინის ხარისხის სრული დახასიათების წარმოსადგენად ქვემოთ მოყვანილია აგრეთვე მხარგრძელის ღვინის კიშიური ანალიზების შედეგები.

მხარგრძელის ღვინის ქიმიური შემადგენლობა

წელი	კუთრი წონა	ალკო-ჰოლი მოლულ. % ში	გ რ ა მ ე ბ ი მ ი ტ რ შ ი										
			საერთო მჟავანობა	მარცვლი-ბარცვლი-ნობა	ღვინის ღვინის მჟავა	მეტაბოქტი	ტანინი	გლიცერინი	ნაკარი	ნახის ტექსტონობა	შაქარი	pH	
1930	0,9970	12,05	6,12	—	—	32,8	—	—	—	—	—	—	3,01
1939	0,9924	12,4	5,81	—	—	25,6	—	—	—	—	—	—	3,15
1939	0,9956	12,05	5,61	—	—	30,08	—	—	—	—	—	—	3,27
1940	0,9940	12,01	6,04	0,73	3,05	—	0,21	6,71	—	—	—	—	3,16
1940	0,9956	12,05	5,63	0,64	2,71	—	2,24	5,4	—	—	—	—	3,27
1941	0,9937	10,0	6,04	1,0	2,80	17,89	0,53	5,28	2,08	2,63	0,7	—	—

1930 წლის მოსავლის ღვინო დამზადებულია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე, სოფ. ვაზისუბანში, ევროპული წესით, ხოლო 1929 და 1940 წელს ღვინოები დამზადებულია როგორც ევროპული, ისე კახური წესით იმავე ვაზისუბანში. 1941 წლის მოსავლის ღვინო დამზადებულია ევროპული წესით ქ. თელავში საკოლექციო ნაკვეთის მოსავლიდან.

სადგენუსტაციო კომისიის ზემოთ მოყვანილი შეფასებისა და ღვინის ქიმიური ბუნების მიჩვენებლების გათვალისწინებით მხარგრძელის ღვინო თავისუფლად შეიძლება მიჩნეულ იქნას კარგი ღვინების ევროპული ტიპის სუფრის ღვინოდ.

ღვინის გარდა მხარგრძელის ყურძენი გამოსადეგია აგრეთვე უალკოჰოლო ყურძნის წვენის დასამზადებლად და ნაწილობრივ ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძნადაც. იგი ხასიათდება შემდეგი თვისებებით:

მტვეანი გრძელი და თხელი აქვს, ზომით 26 × 30 სანტიმეტრი. ზოგიერთი მტვენის სიგრძე აღწევს 50 სანტიმეტრს. მტვენების გარეგნული შეხედულება ლამაზი და მიმზიდველია.

მარცვლი ზომით საშუალო და საშუალოზე მსხვილია. მარცვლების ფორმა მომრგვალოა ან ოდნავ ოვალური. ფერი მოწვანა-ყვითელია. მარცვლები ყუნწზე საკმაოდ შეიდრეოდა მიმარგებული. მარცვლის ყუნწიდან მოწყვეტის წინააღმდეგობა უდრის 183,7 გრამს, ხოლო გაქცევის წინააღმდეგობა 364 გრამს.

გვლა სასიამოვნო, საკმაოდ პარმონიული აქვს. სპეციფიკური ჯიშური არომატი მარცვლებში სუსტადაა გამოხატული.

ტრანსპორტის ამტანობა სუსტა აქვს. მხარგრძელის ყურძენი გამოსადეგია მხოლოდ ადგილობრივ მოსახმარად და, იშვიათად, მახლობელი დასახლებული ადგილების—სამრეწველო ცენტრების, დასასვენებელი სახლებისა და კურორტების—მოსამარაგებლად ახალმოკრეფილი ყურძნით. შორეული ტრანსპორტისათვის მხარგრძელის ყურძენი გამოსადეგი არაა.

ყურძენი კარგად არ ინახება. ჩვეულებრივ ხის თაროებზე დალაგებული წონის ნახევარს კარგავს 40 დღის განმავლობაში. ამ წესით შენახვისას წელის აორთქლების გამო დანაკარგი შეადგენს 50,5%/ს, მარცვლების ლაობის გამო დანაკარგი—5,4%/ს, სულ—55,9%/ს. გაცილებით უეეთესად ინახება მხარგრძელის ყურძენი ადგილობრივი წესით; ჯაგნებად სვეზე ან ჩვეულებრივ წვირლ თაჯზე ასხმული და შემდეგ გრილ შენობებში—მარანში, სხეენზე და სხვაგან—ჩამოკიდებული თითქმის ერთიორად მეტ ხანს ძლებს, ვიდრე თაროზე დალაგებული.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

მხარგრძელი ადგილობრივი, იშვიათი ჯიშია. იძლევა კარგი ღვინების ევროპული ტიპის მშრალ სუფრის ღვინოს. ჯიში გავრცელებულია კახეთის თითქმის ყველა რაიონში უმთავრესად მინარევის—რამდენიმე ძირის სახით კოლმეურნეობებისა და კოლმეურნეთა ძველ ვენახებში. იმის გამო, რომ მისი ყვაი-

ლი ფუნქციონალურად მდებარეობითი სქესისაა, ჯიშის სუფთა ნარგავები არ გვხვდება. მცირედ და უმთავრესად მინარევის სახით გავრცელების გამო მხარგრძელისაგან წმინდა ლენინი არ მზადდება, მისი ყურძენი სხეებთან ერთად იწურება ჩვეულებრივი კახური ტიპის ლენინის დასამზადებლად. მხარგრძელის ჯიშობრივი ლენინი მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. მხარგრძელის ლენინი ღია ჩაღისფერია, კრიალა. გემო სასიამოვნო, პარმონიული აქვს. საშუალო სხეულიანი, ევროპული ტიპის ლენინია, სუსტად გამოსახული ჯიშურ არამატიანი.

ჯიშის დაღებითი თვისებებია: ლენინის კარგი ღირსება, სოკოვან ავადმჯობავათა მიმართ და გარემო პირობებისადმი შედარებით კარგი ვანძღვობა — შეგუება და ჯიშის ვარჯისობა სუფრის ლენინის დასამზადებლად და ადგილობრივ მოსახმარებელ სადესერტო ყურძნად.

ჯიშის უარყოფითი თვისებები: ფუნქციონალურად მდებარეობითი სქესის ყვაილი და არამატიალი მოსავლიანობა.

კახური ეაზის ჯიშების სიმდიდრისა და მრავალფეროვნების გამო მხარგრძელი დიდად საყურადღებო ჯიში არაა. ჯიშის შედარებით კარგი მოსავლიანობისა და ლენინის კარგი ღირსების მიუხედავად, ყვაილის მდებარეობის გამო, შეუძლებელია მისი რეკომენდება საწარმოო სტანდარტული ასორტიმენტის შესატანად.

ჯიში ფართოდ უნდა გამოიყენოს რიგ კარგ გამანაყოფიერებელთან ერთად მოსავლიანობისა და ლენინის ხარისხის შესწავლის მიზნით. ამის შემდეგ უნდა შეირჩეს ისეთი გამანაყოფიერებელი ჯიში, რომელიც მხარგრძელთან ერთად უზრუნველყოფს ყურძნის კარგ მოსავალს და ლენინის მაღალ ხარისხს. მხოლოდ ასეთი გამანაყოფიერებლის გამოჩენის შემდეგ შეიძლება მხარგრძელის რეკომენდება საჩირობო სტანდარტულ ასორტიმენტში შესატანად.

მხარგრძელს, როგორც გრძელ და დიდმტეენიან და ამასთან ხარისხოვან ჯიშს, პერსპექტივა აქვს სელექციურ მუშაობაში გამოსაყენებლად ეაზის მაღალმოსავლიანი და ხარისხოვანი ახალი ჯიშების გამოსაყენად.

საბჭოთა კავშირის სხვა მევენახეობის რაიონებისათვის მისი რეკომენდება ყვაილის არანორმალური აგებულების გამო შეუძლებელია. იგი გამოსადეგია მხოლოდ სხვა ჯიშებთან ერთად გამოსაყენებლად და სელექციური მუშაობისათვის.

МХАРГРДЗЕЛИ

Лист. Вполне развитые листья (9—12) средних размеров (16×17 см). Форма листовой пластинки округлая, с незначительным варьированием в сторону поперек-овальной. Листья пятилопастные, сильно рассеченные. Вторичные лопасти хорошо выражены, в особенности, на листьях нижнего яруса. Оконечная лопасть тупая, реже она бывает острой.

Поверхность листа гладкая, реже сетчато-морщинистая. Листовая пластинка воронковидно-желобчатая, с несколько приподнятыми краями вверх. Главные первы опушены слабой паутиной и окрашены в слабо вишне-красный цвет, в особенности у основания.

Верхние вырезки по глубине рассеченности листа варьируют от средних до очень глубоких. В большинстве случаев вырезки глубокие, реже они средних размеров. Форма вырезок закрытая, с яйцевидным просветом, с округлым либо с заостренным дном. Реже встречаются открытые щелевидные вырезки входящего угла.

Нижние вырезки несколько менее глубокие, в большинстве случаев они средних размеров. Форма вырезок ланцетная, с почти параллельными сторонами или ланцетные с узким устьем и острым дном.

Черешковая выемка по форме незначительно варьирует. В большинстве случаев она ланцетная или сводчатая, квадратная с округлым либо заостренным дном. Редко встречаются и закрытые выемки с эллиптическим просветом, в основном, на листьях нижнего яруса.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей обычно треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной или куполообразные. Краевые зубцы пиловидные, с выпуклыми сторонами и острой вершиной и округло-пиловидные.

Опушение нижней поверхности листа паутинообразное, с примесью шетинистого пушка средней густоты. В целом опушение довольно густое, паутино-щетинистое.

Черешок листа опушен паутиной и окрашен в вишне-красный цвет. Черешок несколько короче или равен длине срединного нерва листа.

Цветок. Цветок функционально женский, с закручивающимися под пестик тычинками. Число тычинок в цветке 5—6, реже встречаются цветы с семью тычиночками. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика равно 0,6—0,8. Пестик правильной округло-конической формы с коротким столбиком и хорошо развитым рыльцем.

Гроздь. Грозди выше средних размеров и длинные. Длина гроздей варьирует от 16 до 40 и более см, при ширине 8—14 см. Размер средней грозди равен 32×12 см. Форма грозди коническая, часто с крылом для лопастями. Крылья свободно достигают $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ размера основной грозди. Обычно лопасти свисают вниз и придают грозди ветвистую форму. В большинстве случаев грозди рыхлые, реже встречаются очень рыхлые и средней плотности. Горошение незначительное. Иридем горошачьи завязи не развиваются в ягоды, а остаются зелеными. Средний вес гроздей варьирует от 80 до 300 гр, составляя в среднем на гроздь 180—200 гр. Отдельные крупные грозди свободно достигают веса 400—600 гр. Средняя полнопенная гроздь весом 340 гр содержит 100 крупных и 106 средних ягод, всего 206 ягод на гроздь. Ножка грозди деревянистая, темно зеленого цвета, у основания обрамливается в цвет чубука. Длина ножки варьирует от 6 до 12 см, составляя в среднем 7—8 см. Ножка ягод зеленая, длиной 0,6—0,9 см. Подушечка бородавчатая широко-конической формы.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягоды варьирует от 1,62 до 1,85 см, при ширине 1,42—1,75 см. Размер средней ягоды равен $1,65 \times 1,55$ см. Основная форма ягод округлая, реже встречаются ягоды и овальной формы. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды округлен. Окраска ягод зелено-желтая. Кожица тонкая, но довольно прочная. Мякоть средне-плотная, расплывающаяся. Восковой налет на ягодах толкий, но хорошо выражен. Вкус ягод приятный, гармоничный. Прочность прикрепления ягоды к ножке средняя.

Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, составляя в среднем на ягоду 1,62 семени.

Мхаргрдзели—местный, малораспространенный сорт белых вин Кахети, дает качественные столовые белые вина и отчасти десертный виноград местного значения. Распространен почти во всех районах Кахети преимущественно в виде примеси на старых производственных виноградниках волкозов и волкозинов. Отдельные участки Мхаргрдзели, в связи с наличием у сорта функционально женского типа цветка, почти не встречаются. Ввиду незначительного распространения сорта, чистосортные вина Мхаргрдзели в производственных условиях волкозов не готовятся, а урожай вместе с основным сортом идет на приготовление обычного кахетинского вина. Сортное вино из Мхаргрдзели готовится лишь с опытных участков Института виноградарства. Вино из Мхаргрдзели получается довольно высокого качества, оно светло-соломенного цвета, среднее экстрактивное, довольно гармоничное, со слабо выраженным сортовым ароматом.

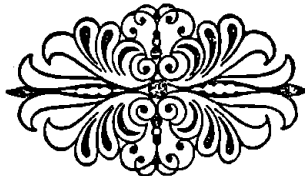
К положительным свойствам сорта относятся сравнительно хорошая урожайность и хорошее качество вина, а также относительно хорошая устойчивость против грибных болезней.

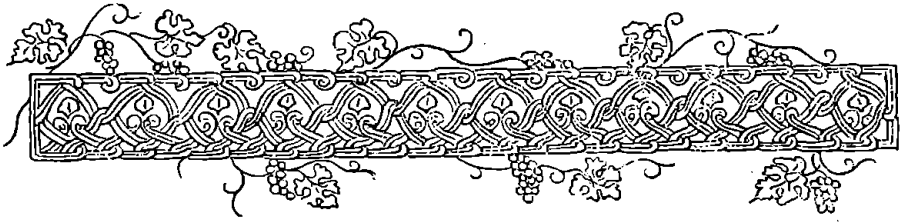
К недостаткам сорта относятся не совсем высокое качество вина и функционально женский тип цветка, ограничивающий его распространение в чистом виде.

При богатом разнообразном сортовом составе винограда в Кахети Мхаргрдзели большого внимания не заслуживает. Несмотря на сравнительно хорошую урожайность и хорошее качество продукции, ввиду наличия у сорта функционально женского типа цветка, его трудно рекомендовать для включения в стандартный ассортимент винограда Кахети.

Однако Мхаргрдзели следует испытать вместе с лучшими опылителями на урожайность и качество продукции для подбора наиболее подходящего сорта опылителя для совместной культуры с Мхаргрдзели в целях улучшения качества вина и повышения его урожайности. При удачном разрешении этой задачи, Мхаргрдзели, совместно с сортом опылителем, можно рекомендовать для промышленной культуры.

Мхаргрдзели, как длительно-гроздный и качественный сорт винограда, перспективен также для селекционных целей при выведении новых сортов винограда.





ყვითელი მხარგრძელი

ყვითელი მხარგრძელი ადგილობრივი ვაზის ჯიშია, იძლევა საშუალო ღირსების თეთრ სუფრის ღვინოს და ადგილობრივ მოსახმარებელ სადესერტო ყურძენს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში ყვითელი მხარგრძელი სხვა სახელწოდებით ცნობილი არაა. მევენახეობის ზოგიერთ რაიონში (მაგ., სიღნაღის რაიონში) ადგილობრივი მევენახეები მას გრძელმტევანას ეძახიან.

ჯიშის ისტორია. ყვითელი მხარგრძელი ადგილობრივი ჯიშია, თავისი მორფოლოგიური და სამყურნეო ნიშან-თვისებებით იგი მეტად ახლოს დგას სხვა კახურ ჯიშებთან. პირველად ჯიში იპოვნეს ვაზისუბნის საკოლექციო ვენახში უბაკურის რიგში მინარეის სახით, სულ 4 ძირი. კახური ვაზის ჯიშების შეგროვებისა და აღწერის დროს (1933 წელი) ყვითელი მხარგრძელი საკმაოდ გავრცელებული ჯიში აღმოჩნდა. ზოგიერთ სოფლებში, მაგალითად სოფ. ნანიანში, მას გრძელმტევანას უწოდებენ. თავისი მორფოლოგიური ნიშნებით — ფოთლის დანაკეთით, შებუსუსებით, მტევნის სიდიდით, მარცვლის ფორმით — ყვითელი მხარგრძელი ძლიან წაავსებს ჩვეულებრივ მხარგრძელს, რომლისაგან განსხვავდება ძირითადად მარცვლების მოქარეისფრა-ყვითელი ფერითა და ყვავილის ტიპით.

ამჟამად ყვითელი მხარგრძელი ძირითადად სიღნაღის, გურჯაანის და საგარეჯოს რაიონებშია გავრცელებული. კახეთის დანარჩენ რაიონებში იგი შედარებით ნაკლებად გვხვდება.

რამდენიმე ათეული ძირი ყვითელი მხარგრძელი გაშენებულია მევენახეობის ინსტიტუტის, მისი ფილიალისა და დასაყრდენი პუნქტების საკოლექციო ნაკვეთებზე.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა წარმოებულია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ვაზისუბანში.

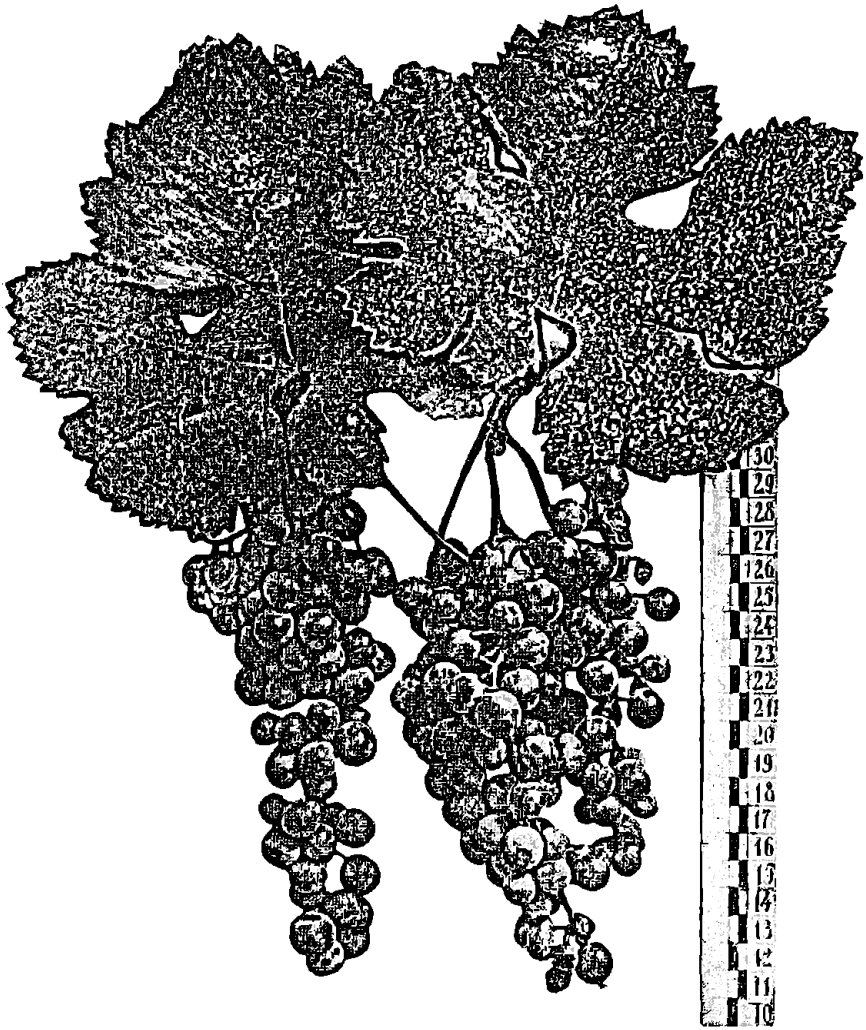
ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვერობები გვირგვინაია და პირველი 2—3 ფოთოლაკით შებუსუსებულია ყოველი მხრიდან სქელი ქეჩისებრი ბუწვებით, შეფერილია მოთეთრო ფერით და თანაც მკვეთრი მოვარდისფრო არშია აქვს შემოკლებული ფოთოლაკების ნაპირებისა და გვირგვინის ირგვლივ. მეორე იარუსის მე-4—მე-5 ფოთლებზე შებუსუსება ფოთლების ზედა მხრიდან ქრება და შეფერვა მოყვითალო-მწვანე ხდება, ხოლო ფოთლების ქვედა მხრიდან შებუსუსება მკირდება და შეფერვა მორუხო-თეთრი ხდება, თანაც მოვარდისფრო იერი გადაჰკრავს ფოთოლაკების ნაპირების ირგვლივ.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქა შემოდგომაზე ბაცი მოყვითალო-წითელი ფერისა ხდება. მუხლთაშორისების სიგრძე საშუალოდ 7—8 სმ-ს უდრის. მუხლების ფერი არ განსხვავდება მუხლთაშორისების ფერისაგან. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ სუსტადაა გამოსახული.

ფოთოლი. საშუალო იარუსის (9—12) ზრდადამთავრებული ფოთოლი საშუალოზე დიდი ზომისაა. ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, იგი ხუთნაკვეთიანია. ფოთლის ზედაპირი ბადისებრ დანაოქებულია, ხოლო ქვედა იარუსის ფოთლები წერილობრივად აღწერილია. ფოთლის ფირფიტა ჩვეულებრივ სწორია, ან გაუტკეველად მიხილ-მოხრილი. ფოთოლი ღრმად და დანაკეთული და ამასთან მას შერაღი დანაკეთვაც აქვს. ეს ნიშნები დამახასიათებელია ჯიშისათვის.

ზედა ამონაკვეთები საკმაოდ ღრმაა. ჩვეულებრივ იგი დახურულია და სამკუთხედისმაგვარი თვალი და ბრტყელი ან ცალკბილიანი ფუძე აქვს. იშვიათად ღია ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკვეთებიც გვხვდება, შეწოვრებულიყვითელი და მრგვალფუძიანი.

ქვედა ამონაკვეთები ჩვეულებრივ ნაკლებ ღრმაა და ნაკლებ განვითარებულია. ქვედა ამონაკვეთები უმეტეს შემთხვევაში ღიაა და ჩანგისმაგვარი ფორმისაა, შევიწროებულ ან პარალელურგვერდებიან ყვითელი და მომრგვალო ან ბრტყელძირიანი.



უვითელი მზარგრძელი—Квители Мзарგრძელი!

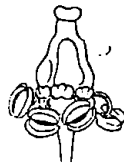
ყუნწის ამონაკეთის ფორმა საკმაოდ ცვალებადობს. უფრო ხშირია ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკეთები, ძარღვებით შემოფარულფუძიანი. იშვიათად თალისმაგვარი ფორმის ან კვადრატული მომრგვალოფუძიანი ამონაკეთებიც გვხვდება, ხოლო ქვედა იარუსის ფოთლებზე გვხვდება დახურული ყუნწის ამონაკეთები კვერცხისმაგვარი თვლით.

ფოთლის ქვედა მხარე შეზუსტებულია აბლაბუდისებრი ბეწვებით, რომელთაც ერთვის საკმაოდ სქელი ჯაგრისებრი ბუსუსი, რის გამოა შეზუსტება საკმაოდ სქელია.

ფოთლის მთავარი ნაკეთობები ბოლოვდება სამკუთხედისმაგვარი გვერდებგამოზნექილი და მახვილწეტიანი კბილებით. გვერდითი კბილები ხერხისკბილისებრი ცალგვერდგამოზნექილია.

ფოთლის ყუნწი ხშირად მის მთავარ ძარღვზე მოკლეა, იშვიათად მისი სიგრძისადა ან უფრო გრძელი მასზე. ყუნწი შეზუსტებულია თხელი აბლაბუდისებრი ბეწვებით და მოწითალო-ღვინისფერია, თანაც მწვანე ზოლები აქვს ჩართული.

ყვავილი, ყვავილი ორსქესიანია. ყვავილში ხუთი, იშვიათად ექვსი მტერიანაა. მტერიანათა ძაფების სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმალღესთან შეადგენს 1,0—1,25-ს, იშვიათად იგი აღწევს 1,5-საც. მტერიანები სწორმდგომია. ყვავილთუნები დიდი ზომისაა, ბუტკო მომრგვალოკონუსისებრი ფორმისაა და კარგად გამოსახული სეკტი და დიდი, ხშირად ორად გაყოფილი დნგი აქვს.



მტევანი. მტევნები გრძელია, მათი სიგრძე მერყეობს 12-დან 26 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 6-დან 12 სანტიმეტრამდე. საშუალო სურ. 19. ყვითელი მხარგრძელის ყვავილი. მტევნების ზომა აღწევს 17 × 8 სანტიმეტრს, ხოლო კარგად განვითარებული მტევნისა 24 × 10 სანტიმეტრსაც. მტევნის ფორმა კონუსისებრი და მხრიანია, ან ცილინდრულ-კონუსისებრი. მტევანი მეჩხერი აგებულებისაა, ზოგჯერ ძალიან მეჩხერიც. მტევნის საშუალო წონა მერყეობს 100-დან 200 გრამამდე და საშუალოდ 140—160 გრამს უდრის. მტევნის ყუნწის სიგრძე საშუალოდ 6—8 სანტიმეტრს უდრის. იგი გახევებულია და განტოტების ადგილიდან ფუძისაკენ რქის ფერისაა. მარცელის ყუნწის სიგრძე საშუალოდ 0,4—0,6 სანტიმეტრს უდრის. ყუნწი ღია მწვანე ფერისაა. მარცელის საჯღომი ბალიში ხორკლიანია და ვიწრო კონუსისებრი ფორმა აქვს.

მარცვალი. მარცვლები საშუალო ზომისაა, მათი სიგრძე მერყეობს 1,4-დან 1,6 სმ-მდე, ხოლო განი 1,3-დან, 1,65 სმ-მდე. საშუალო მარცელის ზომა 1,60 × 1,50 სანტიმეტრს უდრის. მარცელის ფორმა მომრგვალოა ან ოდნე შეზნექილი. მარცელის განი სკარბობს სიგრძეს. მარცვალი შუაში განიერია, ბოლო მომრგვალებული აქვს. აგებულებით მარცვალი საკმაოდ სიმეტრიულია. მარცვალი ყვითელია, სიმწიფისას მოჭარბისფერია და ღია ვარდისფერი იერი დაჰკრავს. ხანდახან მარცვლებზე შეიშინევა რუხი წინწკლები. მარცვალზე ცვილისებრი ფიფქი კარგადაა შესამწევი. კანი სქელია და ადვილად ეცლება წვნიან რბილობს. ჯიშური არამბატი სუსტადაა გამოსახული; გემო ნახი, სასიამოვნო აქვს. მარცვლები ყუნწზე საკმაოდ მკვიდრადია მიმაგრებული.

წიპების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს ერთიდან ოთხამდე, საშუალოდ კი მარცვალზე 2 წიპა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი საევეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებული მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, რომელიც მდებარეობს სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

კურდღელაურში საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 131 დღიდან 152 დღემდე და 6 წლის მანძილზე საშუალოდ 139 დღეს უდრის. საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად იცვლება აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,670 გრადუსიდან 2,988 გრადუსამდე და საშუალოდ 2,787 გრადუსს შეადგენს. შესაბამისად ცვალებადია საევეტაციო პერიოდის დანარჩენი ფაზების ხანგრძლიობაც. ცალკეული წლების მიხედვით მათი ცვალებადობის დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია წარმოებული დაკვირვებების შედეგი.

ყვითელი მხარგრძელის სავეგეტაციო ფაზების მიმდინარეობა ქ. თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წახრობების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის თარიღი				სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლივობა დღეებში	აქტუალური ტემპერატურის საშუალო მნიშვნელობა	ნალექები	
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	კვავილობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			სარგობიდან დასრულებამდე	საშუალო
ქახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკლექციო ენახი, სოფ. კურდღელაულოში, ქ. თელავის მახლობლად	1943	27/IV	11/VI	11/VIII	4/IX	131	2,670,8	55,5	405,2
	1944	22/IV	6/VI	22/VIII	20/IX	152	2,988,4	69,0	394,4
	1945	4/V	11/VI	15/VIII	10/IX	130	2,692,5	42,5	297,1
	1946	22/IV	7/VI	16/VIII	5/IX	137	2,700,3	6,6	553,3
	1947	21/IV	2/VI	15/VIII	50/IX	151	2,793,3	17,9	475,5
	1948	26/IV	5/VI	4/VIII	6/IX	186	2,883,3	87,5	475,7
საშუალო:	22/IV	7/VI	13/VIII	7/IX	139	2,787,2	46,3	433,5	

როგორც ცხრილში მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, სავეგეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზების დადგომა და ხანგრძლივობა ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად საგრძნობლად მერყეობს. ყველაზე მეტად პირველი — საწყისი — ფაზა მერყეობს. დანარჩენი ფაზები შედარებით ნაკლებ მერყეოვს. სრული სიმწიფის დადგომის ფაზა 20 დღის ფარგლებში მერყეობს. მის დადგომაზე გავლენას ახდენს რიგი ფაქტორები, მათ შორის ვეგეტაციის დასაწყისი, ტემპერატურის დონე და ნალექების ჯამი სავეგეტაციო პერიოდის განმავლობაში, რაც უფრო ადრე იწყება კვირტის გაშლა და რაც უფრო მაღალია საშუალო სადღეღამისო ტემპერატურის დონე და რაც უფრო ნაკლებია ნალექების ჯამი სარგობადღეცხვით და სავეგეტაციო პერიოდის განმავლობაში, მით უფრო ადრე მწიფდება ყურძენი. სრული სიმწიფის დადგომის ვადის მიხედვით ყვითელი მხარგრძელი უნდა მიეკუთვნოს სიმწიფის მეორე პერიოდის ჯიშების ჯგუფს.

ქახეთის ჰავის პირობებში ყვითელი მხარგრძელის ერთწლიანი რქები ყურძნის სრული სიმწიფის მომენტისათვის თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას და კარგად შემოსული და გახევეული ხედება ზამთრის ყინვებს.

მოსავლიანობა. თელავისა და ვახისუბნის საკლექციო ნავეთებზე წარმოებული აღრიცხვების და დაკვირვებათა მიხედვით ყვითელი მხარგრძელი საშუალო მოსავლის მომცემი ჯიშების კვდუფს უნდა მიეკუთვნოს. ჯიშს მსმზიარობის კარგი მაჩვენებლები ახასიათებს. მისი მსმზიარობის კოეფიციენტი ცალკეული წლების მიხედვით მერყეობს 0,5-დან 2,2-მდე და წლების განმავლობაში საშუალოდ 0,8—1,0-ს უდრის. მტენის საშუალო წონა მერყეობს 100-დან 200 გრამამდე, საშუალოდ 140—160 გრამს უდრის. ერთი რქის მოსხმა ამ განავარიშების მიხედვით იქნება 112—160 გრამი, რაც იმ შემთხვევაში, თუ ძირზე საშუალოდ 10 რქაა, შეადგენს 1,120—1,600 გრამს. წარმოებული აღრიცხვების მიხედვით ფაქტობრივი მოსავალი ძირზე შეადგენდა თელავში 1359 გრამს, ხოლო ვახისუბნისაში 1,360 გრამს, რაც ჰექტარზე გადაყვანილი შეადგენს თელავისათვის 45 ცენტნერს, ხოლო ვახისუბნისათვის, სადაც ნარკავი უფრო მკიდროა, 68 ცენტნერს. ამრიგად, ყვითელი მხარგრძელის მოსავალი ქახეთის პირობებში უნდა ვივარაუდოთ 50—60 ცენტნერი 1 ჰექტარზე.

მისი მოსავლიანობის შემდგომი გადიდების მიზნით საჭიროა შემეტირებულ იქნას ვახის კვების არე მისი უკეთ გამოყენებისა და უფრო მეტი მოსავლის მიღების მიზნით.

საკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. თელავისა და ვახისუბნის საკლექციო ნავეთებზე წარმოებულ აღრიცხვა-დაკვირვებების მიხედვით ყვითელი მხარგრძელის გამძლეობა მილდიუსის და ნაცრის მიმართ საშუალოდაა შეფასებული. დაკვირვებების წარმოების განმავლობაში სხვა დაავადებები და მვენებლებისაგან დაზიანება აღნიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სანეფურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

ყვითელი მხარგრძელის წვენი კიმიური შემადგენლობა, აგრეთვე ყურძნის მექანიკური შემადგენლობა იმაზე მივიჩითოვებს, რომ მიზანშეწონილია მისი უპირატესად ღვინისათვის გამოყენება, ყურძნის გარეგნული შეხედულება — მგზხერი, გრძელი, დიპლოტიკი მტენები და მრგვალი, საშუალო სიმსხოს

პოპრებისფრო მარკელები კი იმაზე, რომ იგი სრულიად ვარგისია ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძნად.

წვენის ქიმიური შემადგენლობა. ყვითელ მხარგრძელს შაქრიანობა-მეაფიანობის კარგი მაჩვენებლები ახასიათებს. მისი შაქრიანობა წლების განმავლობაში მერყევებს 16%-დან 22%-მდე. უშეტეს შემთხვევაში მისი შაქრიანობა 18—19% უდრის, ხოლო მეაფიანობა შესაბამისად 6—8%/₁₀₀-ია. წლების განმავლობაში შაქრიანობა-მეაფიანობის ცვლელბადობის საჩვენებლად ქვემოთ მოყენილია ქ. თელავში წარმოებული ანალიზების შედეგები.

ყვითელი მხარგრძელის შაქრიანობა-მეაფიანობა რთელის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	რთელის თარიღი	შაქრიანობა %-ში	მეაფიანობა %/100-ში	შენიშვნა
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი, ქ. თელავი	1943	7/IX	18,5	8,02	
	1944	27/IX	21,2	7,8	
	1946	2/IX	19,2	8,0	
	1946	9/IX	22,3	6,64	
	1947	2/IX	16,1	6,09	
"	1948	11/IX	19,3	4,89	

როგორც ცხრილში მოყენილი ცნობებიდან ირკვევა, ყვითელი მხარგრძელი ზომიერი რაოდენობით აგროვებს შაქარსა და სიმეაფეს, რაც საესებით საკმარისია საშუალო ღირსების სუფრის ღვინის მისაღებად. ზოგიერთ წლებში მისი შაქრიანობა-მეაფიანობა საესებით აკმაყოფილებს იმ კონდიციებს, რომლებიც დაწესებულია ხარისხოვანი სუფრის ღვინის მისაღებად.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. ყვითელი მხარგრძელის პროდუქციის ძირითადად მშრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლად და ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძნად იყენებენ. ამჟამად ჯიშის მკირედ ვაერცელების გამო მისი პროდუქცია გამოყენებულია ან სხვა ჯიშებთან ერთად ჩვეულებრივი თეთრი ღვინის დასამზადებლად, ან სადესერტო ყურძნად. წარმოების პირობებში მისგან წმინდა ჯიშის ღვინოს არ ამზადებენ. ასეთი ღვინო მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება.

ყვითელი მხარგრძელის ღვინის საცდელი ნიმუშები კარგი ღირსებისაა, ღვინო ჩალისფერია და კარგად გამოსახული ჯიშური არამატი, საშუალო სხეული, სინაზე და პარმონიული გემო აქვს.

ყვითელი მხარგრძელის საცდელმა ნიმუშებმა მევენახეობის ინსტიტუტის ჯიშობრივი ღვინოების ხარისხის შემფასებელი სადევუსტაციო კომისიის სხდომებზე კარგი შეფასება მიიღო.

ქვემოთ მოყენილია ამონაწერი აღნიშნული სადევუსტაციო კომისიის სხდომის ოქმიდან.

ამონაწერი სადევუსტაციო კომისიის სხდომის ოქმიდან

მევენახეობის რაიონი და ნიმუშის დაზადების ადგილი	მოსავლის წელი	სხდომის თარიღი	ბალი	ნიმუშის ორგანოლეპტიკური შეფასება
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	1947	16/V 1948	7,3	კარგად დაწმენდილი, ჩალისფერი, სასიამოვნო არომატიანი, ნახი, ჩაოშონილი ღვინო, ემჩნევა სიტკბო.

ზემოთ მოყენილი მონაცემების — წვენის შაქრიანობა-მეაფიანობის მაჩვენებლების და საცდელი ღვინის ორგანოლეპტიკური შეფასების — საფუძველზე ყვითელი მხარგრძელი თავისუფლად შეიძლება მიიჩიონთ საშუალო ღირსების სუფრის ღვინის მომცემ ჯიშად.

გარდა ლენისა, როგორც ზემოთაც იყო აღნიშნული, ყვითელი მხარგრძელი იძლევა ადგილობრივ მოსახლარ საშუალო ღირსების სადესერტო ყურძენსაც. მტევნების სიმკვხარის, სიღირსისა და ლამაზი ზოქარებისგან მარცვლების წყალობით იგი საკმაოდ მიმზიდველია მომხმარებლისათვის. ჯიში პერსპექტიულია აგრეთვე უაღკოპოლო ყურძნის წვენის დასამზადებლად.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

ყვითელი მხარგრძელი ადგილობრივი, ნაკლებად გავრცელებული ჯიშია. იგი იძლევა საშუალო ღირსების თვით სუფრის ღვინოს და ადგილობრივი მნიშვნელობის სადესერტო ყურძენს. ჯიში გავრცელებულია ძირითადად მინარევის ან ცალკე მდგომი ვაზების სახით გურჯაანის, სიღნაღისა და საგარეჯოს რაიონებში.

ჯიშის მკირედ გავრცელების გამო მისი პროდუქტია იწურება სხვა ჯიშებთან — ძირითადად რაჭა-თელთან — ერთად ადგილობრივი ტიპის სუფრის ღვინის დასამზადებლად და იხმარება სადესერტო ყურძნად ადგილობრივ, ან ვაჭვთ მახლობელ ქალაქებში. ჯიშობრივი ღვინო მისგან მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. ღვინო მოყვითალო-ჩალისფერია და საყურადღებოა ნაზი ჯიშური არომატით, სიმსუბუქითა და ჰარმონიული გემოთი. ჯიშობრივი ღვინოების სადგვესტაცო კომისიის მიერ ყვითელი მხარგრძელის ღვინის ნიმუში შეფასებულია როგორც საშუალო ღირსების სუფრის ღვინო. გარდა სუფრის ღვინისა, ყვითელი მხარგრძელის პროდუქტია გამოსადეგია ხარისხოვანი უაღკოპოლო ყურძნის წვენის დასამზადებლად და ადგილობრივი მნიშვნელობის სადესერტო ყურძნად.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: მისი ვარჯისობა როგორც ღვინის დასაყენებლად, ისე სადესერტო ყურძნად, და სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ შედარებით კარგი გამძლეობა. ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: შედარებით მკირე მოსავლიანობა და პროდუქციის (ღვინო, ყურძენი) საშუალო ღირსება. ჯიშისათვის შესაფერისი კვების არისა, ფორმირების შერჩევისა და მოწინავე ავროწესების გამოყენების გზით შესაძლებელია მისი მოსავლიანობის საგრძნობი გადიდება.

კახეთში, კახური მდიდარი ჯიშების გვერდით, ყვითელი მხარგრძელი სამეცნიერო მიზნით ფართოდ გავრცელების თვალსაზრისით ყურადღების ღირსი არ არის. როგორც შედარებით საადრეო, იგი შეიძლება რეკომენდებულ იქნას დამატებით ჯიშად ძირითადად სიღნაღისა და საგარეჯოს რაიონების შემადლებულ ადგილებში ვასავრცელებლად.

ჯიში პერსპექტიულია აგრეთვე საქართველოსა და საბჭოთა კავშირის შედარებით გრილკვიან რაიონებში გამოსაყენებლად.

КВИТЕЛИ-МХАРГДЗЕЛИ

Лист. Вполне развитые листья (9—12) выше средних размеров. Листья пятилопастные, по очертаниям листовой пластинки округлые. Поверхность листа сетчато-морщинистая, на листьях нижнего яруса она мелко пузырчатая. Глубокая рассеченность листа и пальчатые вторичные лопасти характерны для сорта.

Верхние вырезки глубокие. По форме они чаще всего закрыты, с треугольным просветом и округлым либо плоским, реже однозубчатым дном. Реже встречаются открытые вырезки лировидной формы с узким устьем и округлым дном.

Нижние вырезки менее глубокие и слабее выражены. Чаще всего они имеют лировидную форму с суженным устьем либо с параллельными сторонами и округлым или плоским дном.

Черешковая выемка по форме значительно варьирует, чаще всего встречаются лировидные вырезки с дном, ограниченными нервами, реже сводчатые и квадратные вырезки с округлым дном, а еще реже, преимущественно на листьях нижнего яруса, встречаются закрытые вырезки с айвидным просветом.

Окоченные зубцы лопастей треугольные, с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Боковые зубцы односторонне выгнутые, пиловидные, с острой вершиной.

Опушение нижней поверхности листа паутиновое с примесью густого щетинистого пушка, в целом опушение листа довольно густое, паутиново щетинистое.

Черешок листа короче длины срединного пера либо равен или несколько длиннее его. Черешок опушен паутиновым пушком и окрашен в вишне-красный цвет с прозеленью.

Цветок. Цветки нормального строения, обоеполые Тычины прямостоячие. Число тычинок в цветке пять, реже их шесть. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,0 - 1,25, реже это отношение достигает 1,5. Бутоны крупных размеров Пестик правильной округло-конической формы с хорошо выраженным столбиком и часто двураздельным рыльцем.

Гроздь. Грозди длинные, их длина варьирует от 12 до 26 см, а ширина от 6 до 12 см. Размер средней грозди равен 17×8 см, а полноценный — 24×10 см. Форма гроздей коническая, крылатая либо она двилдроконическая. Грозди рыхлые либо среднеплотные, реже очень рыхлые. Средний вес гроздей варьирует от 100 до 200 и составляет 140—160 граммов. Ножка грозди деревянистая и окрашена от середины к основанию в цвет чубука. Длина ножки в среднем равна 6—8 см. Ножка ягоды светло-зеленая, длиной 0,4—0,8 см. Подушечка узко-конической формы (бородавчатая).

Ягода. Ягоды средних размеров; длина ягод варьирует от 1,4 до 1,6 см, а ширина от 1,3 до 1,65 см, средний размер ягод равен $1,50 \times 1,50$ см. Форма ягод округлая либо несколько сплюснутая; наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды закруглен. Окраска ягод желтая, при полной зрелости — янтарная с светло-розовым оттенком. Восковой налет на ягодах хорошо выражен. Кожца тонкая легко отделяющаяся от сочной мякоти. Аромат ягод слабо выражен, вкус приятный, гармоничный.

Прочность прикрепления ягод к ножке достаточная. Количество семян в ягоде варьирует от одного до четырех и составляет в среднем на ягоду 2 семени.

Квители-мхаргрдзели (желтый диипопелчий)—местный, малораспространенный сорт белых столовых вин Кахетии. Распространен единичными кустами, реже в виде маленьких участков в Гурджаанском, Сигнахском и Сагареджинском районах Кахети.

Ввиду незначительного распространения сорта, его продукция используется на месте в свежем виде либо перерабатывается вместе с Ркацители на обычное столовое вино. Чистосортное вино из Квители-Мхаргрдзели готовят, в основном, в Институте виноградарства. Опытное вино из Квители-Мхаргрдзели получается довольно хорошего качества, оно соломенно-желтого цвета, среднеэкстрактивное, мягкое, легкое, гармоничное, с хорошо выраженным сортовым ароматом. На заседании дегустационной комиссии по оценке сортовых вин, опытный образец вина из Мхаргрдзели был оценен баллом 7,8 и охарактеризован как среднекачественное столовое вино.

Кроме вина, сорт перспективен для приготовления качественных безалкогольных соков и в качестве десертного винограда местного значения. Сорт характеризуется длинными, рыхлыми гроздьями и округлыми ягодами светло-янтарного цвета.

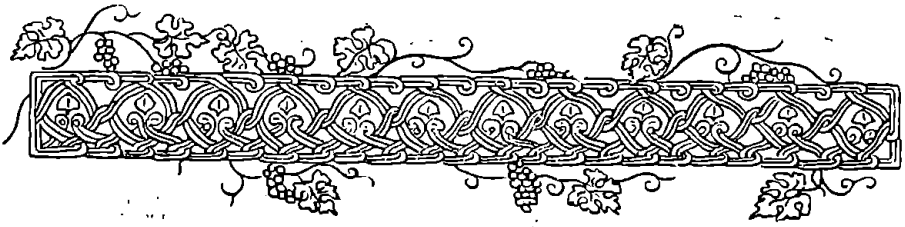
К положительным свойствам сорта относятся пригодность его в качестве винного и десертного сорта и сравнительно хорошая устойчивость против грибных болезней. К недостаткам сорта относятся его невысокая урожайность и среднее качество продукции (вино, виноград).

В виноградных районах Кахети, при его богатом сортовом составе, Квители-Мхаргрдзели в качестве промышленного сорта значения не заслуживает.

Его, как сравнительно рано созревающий, можно рекомендовать в качестве дополнительного сорта для распространения на возвышенных местах Сагареджинского и Сигнахского районов Кахети.

Сорт перспективен для широкого испытания в высокогорных виноградарских районах Грузии и в южных и юго-восточных районах СССР.





წობენურა

წობენურა ადგილობრივი, იშვიათი ჯიშია. იგი იძლევა საშუალო ღირებულების თეთრ სუფრის ღვინოს და ნაწილობრივ აგრეთვე ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო უჭრძენს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის წობენურა ცნობილია აგრეთვე წობანურის (აკად. ი. ჯავახიშვილი, 1934 წ.), ღზობენურის, ღზობენურის (Очерк виноделия Кавказа. Сбор. свед. по В. и В. Т. III), წობენურის (აკად. ს. მ. ჩოლოყაშვილი 1934 წ.) სახელწოდებით.

ჯიშის ისტორია. წობენურა ადგილობრივი წარმოშობის ვაზის ჯიშია. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო-ტექნოლოგიური თვისებებით იგი მეტად ახლოს დგას კახეთის მთავარ ვაზის ჯიშებთან, ყველაზე მეტად კი იგი კახურ მწვანეს ემსგავსება. ჯიშის წარმოშობის დროისა და ადგილის შესახებ ცნობები არ მოგვეპოვება. აკად. ივ. ჯავახიშვილის განმარტებით, წობენური ადგილის მათწყებელი სახელი უნდა იყოს. ძველად კახეთში, ერწოს ჩრდილო-დასავლეთით, მდებარეობდა სოფელი და თემი, რომელსაც „წობენი“ ერქვა. გარდა ამისა, იმავე ავტორის ცნობით, წობანი და წობანის მთა ხუთეფრისიან რუკაზე არის აღნიშნული დუშეთის გასწვრივ, მარჯვენე, არაგვსა და იორს შუა. ამრიგად, სახელწოდება „წობენური“ ერთ-ერთი ამ ადგილის სახელისაგან უნდა იყოს წარმომდგარი. ჯიშის მორფოლოგიური ნიშნების მიხედვით წობენურა საშუალო ხნიერების ჯიშად უნდა იქნას მიჩნეული.

ამჟამად წობენურა გავრცელებულია კახეთში, ძირითადად, გურჯაანის, თელავისა და სავარჯჯოს რაიონებში, სადაც იგი თითო-ოროლა ძირის სახით გვხვდება კოლმეურნეობების საწარმოო ვენახებში და იშვიათად პატარა ნაკვეთების სახითაც კოლმეურნეთა საკარმიდამო ნაკვეთებზე გაშენებულ ძველ ვენახებში. ძველად იგი უფრო ფართოდ იყო გავრცელებული, განსაკუთრებით გურჯაანის რაიონში — ბაკურციხე-კარდნახისა და მათ მხლობელ სოფლებში. რამდენიმე ათეული ძირი წობენურა გვხვდება მევენახეობის ინსტიტუტსა, მის ფილიალსა და დასავლენ პუნქტებზე როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოში.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, სოფ. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან.

ახალგაზრდა ყლორტი. მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და პირველი ორი ფოთოლაკით შებუსუსებულია ორივე მხრიდან ქეჩისებრი ბეწვებით, შეფერილია თეთრი ფლანელისფრად და სუსტი ვარდისფერი არშია აქვს შემოვლებული ფოთოლაკების ირგვლივ.

მეორე იარუსის ფოთლები (4—5) ზემო მხრიდან შებუსუსების გაქრობის გამო მომწვანო-ყვივლი ფერის ხდება და მოწითალო იერი დაჰკრავს, ხოლო ქვემოთა მხრიდან, შებუსუსების შენარჩუნების გამო, მორუხო-თეთრია.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მორუხო-წითელი ფერისა და მოყარდისფერი იერი დაჰკრავს. მუხლთაშორისები საშუალო სიგრძისაა (8—9 სანტიმეტრი). მუხლები უფრო მუქია, ვიდრე მუხლთაშორისები. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ გამოსახული არაა.

ფოთოლი. შუა იარუსის (9—12) ფოთლები საშუალო ზომისაა (18×17 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, ოდნავ ოვალური ფორმის. ფოთლები უფრო ხშირად სამწაკვეთიანია, იშვიათად ხუთწაკვეთიანი ფოთლებიც გვხვდება. ფოთლის ზედაპირი ბადისებრ დანაკებულია, იშვიათად კი წერილობრივად იხსნება. ფოთლის მოხაზულობა ხშირად ძაბრისებრია, იშვიათად გაურკვეველად მიხრილ-მოხრილიც. ნაკვეთების ბოლოები ძირსაა დახრილი, ფოთლის მთავარი ძარღვები დაფარულია თხელი აბლაბუდისებრი ბუსუსით.

ფოთლის ზედა ამონაკვეთების სიღრმე ცვალებადობს ზეზურვიდან საშუალომდე. უფრო ხშირად ამონაკვეთები ზეზურვია ან ოდნავ შესაშნევი. ამონაკვეთები ღიაა, ფორმით ოდნავ შესაშნევი ან ნაპარალსებრი. იშვიათად ჩანგისმაგვარი მახვილფუძიანი ამონაკვეთებიც გვხვდება.

ქვედა ამონაკვეთები ნაკლებ ღრმაა, ზეზურვია, იშვიათად სულაც არაა გამოსახული. ამონაკვეთები ღიაა, ოდნავ შესაშნევი ნაპარალსებრი ან შეკრილი კუთხისმაგვარი ფორმისა. საერთოდ ქვედა ამონაკვეთები სუსტადაა გამოსახული.

ყუნწის ამონაკვეთის ფორმა დიდად არ მერყეობს. უფრო ხშირად იგი დახურულია და თითისტარისებურ თელაინი. იშვიათად ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკვეთებიც გვხვდება, ცალ ან წყვილდებოანი. ძალიან იშვიათად სრულიად დახურული უთულო ამონაკვეთებიც გვხვდება.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ბოლოვდება სამკუთხედისებრი ფორმის ოდნავ გამოზნექილგვერდებიანი კბილებით. გვერდითი კბილებიც სამკუთხედისებრია, გამოზნექილგვერდებიანი ან გუმპაითისმაგვარი ფორმისა.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება საშუალო სისქისაა. იგი შედგება თხელი აბლაბუდისებრი ბეწვებისაგან და მის ქვემოთ მოფენილ საშუალო სისქის ჯაგრისებრი ბუსუსებისაგან, ორივე ერთად ქმნის საშუალო სისქის შებუსუსებას. თითის გასმით აბლაბუდა ადვილად შორდება ფოთლის ფირფიტას, ხშირად მექანიკური შეხებითაც იგი ფიფქის სახეს იღებს.

ყუნწი. ყუნწი ფოთლის მთავარ ძარღვზე უფრო მოკლეა ან მისი სიგრძისაა. იგი შებუსუსებულა თხელი ფიფქისებრი ბეწვებით. ყუნწი ღია მწვანე ფერისაა.

ყვავილი. ყვავილი ორსქესიანია. მისი აგებულება ნორმალურია. მტკრიანები სწორმდგომაა. ყვავილში მეტწილად ხუთი მტკრიანაა. მტკრიანათა ძაფების სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან აღწევს 1,25-ს, იშვიათად იგი 1,0-ს უდრის. ბუტკო სწორი, მომრგვალო კონუსისებრი ფორმისაა, კარგად გამოსახულ ყელიანი და მომრგვალო ღინგიანი.



სურ. 20. წიბნენურას ყვავილი.

მტევანი. მტევნები საშუალო სიდიდისაა. მტევნების სიგრძე მერყეობს 16-დან 20-სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 8-დან 10 სანტიმეტრამდე. მტევნის საშუალო ზომა 18×9 სანტიმეტრს უდრის. მტევნის ფორმა კონუსისებრი ან ცილინდრულ-კონუსისებრია, იშვიათად იგი კონუსისებრია და მხრიან-ცაა. მტევნები საშუალო სიმკვრივისაა. მტევნის საშუალო წონა ცვალებადობს 100-დან 150 გრამამდე. ცალკეული კარგად განვითარებული მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 180—200 გრამს. მარცვლების რაოდენობა მტევანში მერყეობს 82-დან 200-მდე, ხოლო საშუალოდ 128-ს უდრის. მტევნის ყუნწი ბალახისებრია, იგი შუა ნაწილიდან ფუძისაკენ ხევდება და რქის ფერს იღებს. ყუნწის სიგრძე საშუალოდ 2 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე 5—6 მილიმეტრს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში ხორკლიანია და განიერ კონუსისებრი ფორმა აქვს.

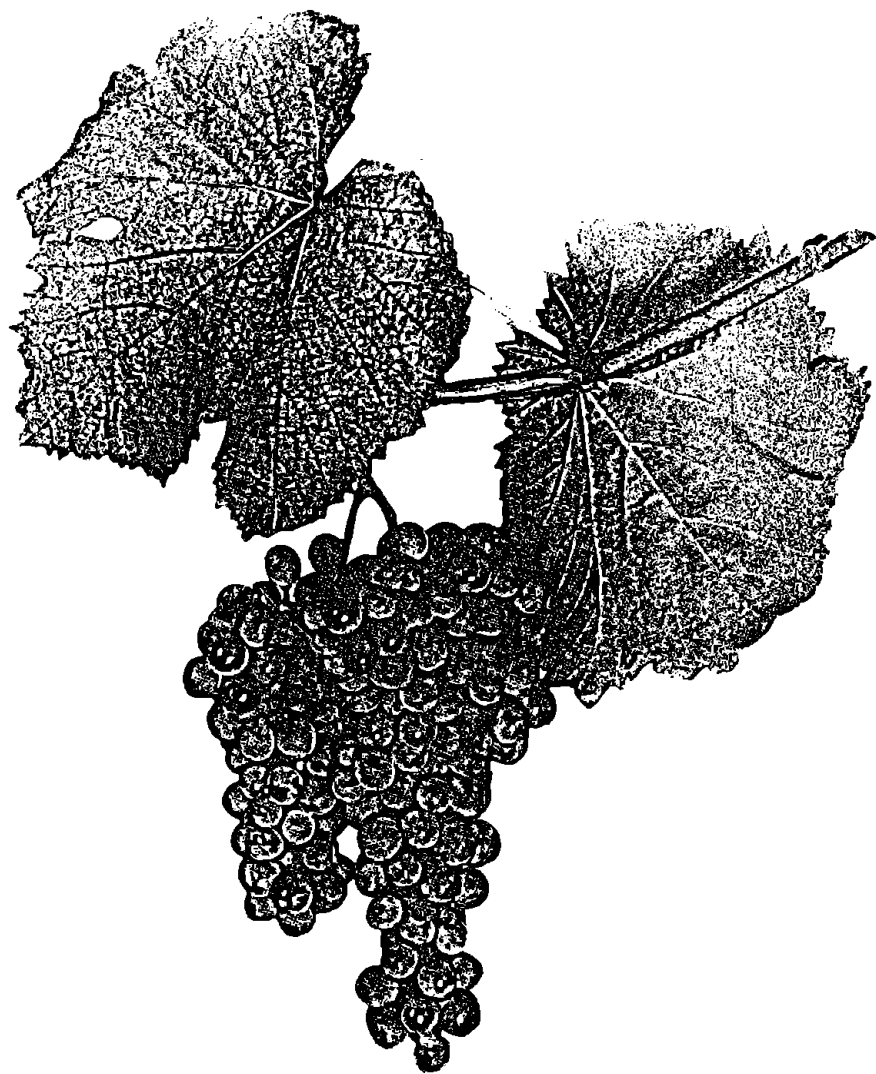
მარცვალი. წიბნენურას მარცვლები საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე ცვალებადობს 1,2-დან 1,5 სმ-მდე, ხოლო განი 1,25-დან 1,5 სმ-მდე. საშუალო მარცვლის ზომა $1,40 \times 1,45$ სანტიმეტრია. მარცვალი მომრგვალოა, იშვიათად მრგვალიც. მარცვალი წელში განიერია, ბოლო მომრგვალებული, იშვიათად კი შეზნექილიც აქვს. მარცვალი მომწვანო-ყვითელი ფერისაა და სიღამწერის ლაქები ამჩნევია მზისკენა მხარეზე. კანი თხელი აქვს და ადვილად შორდება რბილობს.

რბილობი საშუალო სიმკვრივისაა; მდნარი. მარცვლები საკმაოდ სქელი ცილისებრი ფიფქითაა დაფარული. მარცვალს სასიამოვნო, მარმონიული, სუსტად გამოსახული ჯიშურ არომატიანი გემო აქვს. მარცვლები ყუნწზე საკმაოდ მჭიდროდაა მიმაგრებული. წიპწების რაოდენობა მარცვალში ცვალებადობს 1-დან 3-მდე, საშუალოდ ერთ მარცვალზე 1,25 წიპწა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი საეგეტაცია პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებულია მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, რომელიც მდებარეობს სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

კურდღელაურში საეგეტაცია პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 129 დღიდან 156 დღემდე და საშუალოდ 6 წლის განმავლობაში უდრის 145 დღეს. საეგეტაცია პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად მერყეობს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამში 2, 639 გრადუსიდან 3,024 გრადუსამდე და საშუალოდ



წიბენურა—Цобенура



წიბველა—Цобенრა

როგორც ცხრილიდან ჩანს, მსხმოიარე რქების რაოდენობა მერყეობს 82%/ო-დან 92,5%/ო-მდე, ხოლო მოსავლიანობა 46,6 ცენტნიდან 79,2 ცენტნიამდე ჰექტარზე. ამ მონაცემების მიხედვით წობენურა კარგი მოსავლის მოპოვებში უკეთეს უნდა მიეკუთვნოს. თელავში მისთვის შეუფერებელ დიდ კვების არეზე მისი საშუალო მოსავალი 60—70 ცენტნის შეადგენს ჰექტარზე.

აქედმყოფობათა და მაენებლების მიმართ გამძლეობა. მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციონარეობით წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით წობენურა საკმაოდ კარგად უძლებს საკოვან ავადმყოფობებს. კერძოდ, მისი გამძლეობა მილდიუმისა და ნაცრის მიმართ შეფასებულია საშუალოდ. სამურნეო მნიშვნელობის მქონე სხვა დაავადებანი ან მაენებლებისაგან დაზიანება დაკვირვებათა წარმოების (15—20 წლის) განმავლობაში შემჩნეული და აღრიცხული არ ყოფილა.

ჯიშის სამურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

წობენურას მტევნების და მარცვლების გარეგნული შეხედულება, მათი მექანიკური შემადგენლობა და აგრეთვე წვეწის ქიმიური შემადგენლობა იმაზე მიგვიითთებს, რომ მისი ყურძნის გადამუშავება უმთავრესად მშრალ სუფრის ღვინოდან მიზანშეწონილი. და მართლაც, როგორც წარმოების, ისე ცდების პირობებში გადამუშავებისას წობენურას მოსავალი გამოყენებულია მშრალი სუფრის ღვინის მისაღებად. მხოლოდ ნაწილობრივ იხარჯება წობენურას მოსავალი საქმელ ყურძნად აღვილობრივ.

წობენურას ყურძნის მექანიკური შემადგენლობის მაჩვენებლების გასაცნობად ქვემოთ მოყვანილია ყურძნის მექანიკური ანალიზის შედეგები.

წობენურას ყურძნის მექანიკური შემადგენლობა

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	წელი	მტევნის საშ. წონა	მარცვლების რაოდენობა მტევანში	მტევნის შემადგენელი ნაწილების პროცენტი				100 მარცვლის წონა გრამებში	100 წიწის წონა გრამებში
				წვეწი და რბილობი	კლერტი	კანი	წიწა		
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციონარეობის ქ. თელავი	1941	143,0	128	80,29	3,21	12,15	4,34	110,0	4,32
	1949	178,5	129	8,12	4,98	10,16	5,38	132,0	4,0

ყურძნის ლაბორატორიულ პირობებში გადამუშავებისას, როგორც ზემოთ მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, წვეწისა და რბილობის გამოსავლიანობა საკმაოდ მაღალია, ხოლო მგარი ნაშთისა (კლერტი, ჩენჩო, წიწა) საკმაოდ დაბალი.

ნახევრად წარმოების პირობებში გადამუშავებისას წვეწის გამოსავლიანობა ნაკლებია და 74%/ო-ს, აღწევს, ხოლო მგარი ნარჩენებისა—26%/ო-ს. ამ მონაცემების საფუძველზე წობენურა საღვინე ეთის ჯიშად უნდა ეცნოს.

წვეწის ქიმიური შემადგენლობა. წობენურას შაქრის დაგროვების საკმაოდ დიდი უნარი აქვს, ხოლო მისი შეფერვალების შეფარდება შაქრის ოდენობასთან საქმარისია. წლების განმავლობაში ჩატარებული ანალიზების შედეგად გამოკვეთილია, რომ წობენურას შაქრიანობა მერყეობს 18-დან 21 და მეტ პროცენტამდე, ხოლო მჟავიანობა 6-დან 8%/ო-მდე. ცალკეული წლების მიხედვით შაქრიანობა-მჟავიანობის ცვალებადობის საილუსტრაციოდ ქვემოთ მოყვანილია წობენურას ყურძნის წვეწის ანალიზის შედეგები.

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	რთვლის თარიღი	შაქრიანობა %/ო-ში	მჟავიანობა %/ო-ში	შენიშვნა
კახეთი, თელავის რაიონი, ქ. თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციონარეობის	1943	19/IX	17,2	8,08	
	1944	11/IX	22,4	10,6	
	1945	8/IX	19,3	9,40	
	1946	11/IX	20,4	6,31	
	1947	10/IX	20,0	5,9	
	1948	15/IX	18,3	4,5	
	1949	13/IX	20,0	7,5	

ანალიზების შედეგებიდან ირკვევა, რომ წობენურას შაქრის დაგროვების საკმაოდ მაღალი უნარი აქვს, მასთან მისი მკვებიაზობა შაქრის რაოდენობასთან შეფარდებით უმეტეს შემთხვევაში საკმარისია წესიერი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. რთელის ნაადრევად ჩატარება ამცირებს ყურძნის წვენი შაქრიანობას. ამიტომ ყურძენი მხოლოდ სავსებით მწიფეუნდა მოიკრიფოს. ყურძენი სავსებით მწიფეა მაშინ, როცა შეფარდება შაქრიანობა-მკვებიაზობას შორის არის 3:1; შაქრიანობა-მკვებიაზობის ასეთი შეფარდების დროს უფრო უზრუნველყოფილია ხარისხიანი ღვინის მიღება.

ყურძნის გამოყენება და ჰოდულქიის დახასიათება. წობენურას ყურძენს ძირითადად მშრალი სუფრის ღვინოების დასამზადებლად იყენებენ. ჯიშის მცირედ გაერყელების გამოწარმოების პირობებში დამუშავებისას იგი სხვა ჯიშებთან ერთად იწურება თეთრი სუფრის ღვინოების დასამზადებლად. მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება მისგან წმინდა ჯიშის სუფრის ღვინო. კარგი წლის წობენურას ღვინო ქარვისფერია, საშუალო სხეული და ხალისიანი მკვებიაზობა აქვს.

წობენურას ღვინის დასახასიათებლად მოგვყავს აკად. ივ. ჯავახიშვილის ნაშრომის მიხედვით (1934 წ.) უცნობი ავტორის მიერ მოცემული დახასიათება. ეს პირი ამიერკავკასიის მეღვინეობის მიმოხილვისას აღნიშნავს, რომ წობენურას ვაზი ძლიერად იზრდება, გაერყელებული იყო კარდანახსა და მის მბლობელ სოფლებში და იძლეოდა დაბალი ხარისხის ღვინოს. ი. მქედლიშვილის მიერ სოფ. კაპბეთში (გარე-კახეთში) შეკრებილი ცნობების თანახმად, წობენურამ „მწვანის ყაიღის მტევნები იცის და წერილ, თეთრ მარცვალს იხსნას. საქმელად ძალიან ტკბილია, თავეცრის შემდეგ იწვევა და იძლევა კარგ ღვინოს“. ადვილი შესაძლებელია, რომ წობენურა, როგორც შედარებით საადრეო ჯიშის, უფრო შეგუებული იყო გარე-კახეთის პირობებთან და იქ კარგი ღვინოსების ღვინოს იძლეოდა, ხოლო კარდანახში მცირე მკვებიაზობისა და მაღალი ალკოჰოლიანობის გამო მისი ღვინო დაბალი ხარისხის დგებოდა. თელავში ცალკეული წლების შესაბამისად ხან კარგი ღვინოსების ღვინოს, ხან კიდევ მცირე მკვებიაზობისა და მაღალი ალკოჰოლიანობის გამო მისი ღვინო დაბალი ხარისხის დგებოდა. თელავში ცალკეული წლების შესაბამისად ხან კარგი ღვინოსების ღვინოს, ხან კიდევ მცირე მკვებიაზობისა და მაღალი ალკოჰოლიანობის გამო მისი ღვინო დაბალი ხარისხის დგებოდა. თელავში ცალკეული წლების შესაბამისად ხან კარგი ღვინოსების ღვინოს, ხან კიდევ მცირე მკვებიაზობისა და მაღალი ალკოჰოლიანობის გამო მისი ღვინო დაბალი ხარისხის დგებოდა. თელავში ცალკეული წლების შესაბამისად ხან კარგი ღვინოსების ღვინოს, ხან კიდევ მცირე მკვებიაზობისა და მაღალი ალკოჰოლიანობის გამო მისი ღვინო დაბალი ხარისხის დგებოდა.

ამონაწერი სადევუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დაზნადების ადგილი	წელი	სადევუსტაციო კომისიის სხდომის თარიღი	ნიშანი	ღვინის ორგანოლექტიკური შეფასება
კახეთი, თელავის რაიონი, თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	1941	10/1 1942	6,1	კარგად დაწმენილი, ღია ყვითელი ფერის, საშუალო სქელონი, ნაკლებ ჰაზონოული ღვინო. ქარვისფერი, კარგად დაწმენილი, სხეულიანი, ხალისიანი სიმეფი. კარგი მასალა კახური ტიპისათვის.
	1947	29/XII 1948	7,3	

წობენურას ღვინის ქიმიური ბუნების დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია საცდელი ღვინის ქიმიური ანალიზის შედეგები.

წობენურას ღვინის ქიმიური ანალიზი

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დაზნადების ადგილი	ყურძნის წონა	ალკოჰოლის მოცულობა პროცენტში	გრამები ლიტრში			
			ექსტრაქტი	საერთო სიმეფე	მკრძალ-ვი სიმეფე	არამკრძალ-ვი სიმეფე
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	0,9919	12,1	20,48	7,2	1,4	6,45
	—	11,1	18,93	7,6	0,36	—

ამრიგად, როგორც ორგანოლექტიკური და ქიმიური დახასიათებებიდან ირკვევა, წობენურას ღვინო საშუალო ღვინოსებისაა.

კარგი ხარისხის ღვინის მისაღებად საჭიროა ყურძენი მოიკრიფოს ისეთ დროს, როცა დაცული იქნება შაქრიანობა-მკვებიაზობის სასურველი შეფარდება.

გარდა სუფრის ღვინისა, წობენურა ნაწილობრივ გამოდგება ადგილობრივ მოსახარ სადესერტო ყურძნად და უალკოჰოლო ყურძნის წვენის დასამზადებლად. როგორც სუფრის ყურძენი, წობენურა მაღალი ღირსებისა არ არის: მტევნების პატარა ზომა და შედარებით წერილი მარცვლი საგრძნობლად ამცირებს მისი ფართოდ გამოყენების შესაძლებლობას. გაცილებით უფრო მიზანშეწონილია წობენურას გამოყენება უალკოჰოლო ყურძნის წვენის დასამზადებლად. თუ ყურძენი 18—20% შაქრიანობისა და 8—9% მყვინობის დროს მოკრეფება, უზრუნველყოფილი იქნება მაღალი ღირსების ხალისიანი უალკოჰოლო ყურძნის წვენის მიღება.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

წობენურა ადგილობრივი, იშვიათი ჯიშია. იგი იძლევა საშუალო ღირსების სუფრის ღვინოს და, ნაწილობრივ, ადგილობრივ მოსახარ სადესერტო ყურძენს. ჯიში გავრცელებულია თითო-ორიოლა ვაზის, იშვიათად პატარა ნაკვეთების სახითაც საგარეჯოს, გურჯაანისა და სიღნაღის რაიონების საკლამეურნო და კოლმეურნო საკარმიდამო ვენახებში. ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო მისგან ღვინო ცალკე არ მზადდება, იგი სხვა ადგილობრივი საწარმოო ვაზის ჯიშებთან ერთად იწურება ჩვეულებრივი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. წობენურისაგან წინდა ჯიშის ღვინო მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება.

წობენურას ღვინო საშუალო ღირსებისაა. იგი მოყვითალო-ჩალისფერია, აქვს სუსტად გამოსახული ჯიშური არომატი, საშუალო სხეული და სასიამოვნო გემო. ძირითადად იგი ევროპული ტიპის ღვინოა. ზოგიერთ წელს წობენურასაგან მაღალი ღირსების ღვინოც ღვება, მაშინ მას საკმაო სხეული და ჰარმონიული გემო აქვს.

ჯიშის დადებითი თვისებები შემდეგია: იგი შედარებით კარგად უძლებს სოკოვან ავადმყოფობებს და ვარცისა სხვადასხვაგვარი პროდუქციის მისაღებად (სუფრის ღვინო, უალკოჰოლო წვენი და ადგილობრივ მოსახარებელი სადესერტო ყურძენი).

ჯიშის უარყოფითი თვისებებია არამაღალი მოსავლიანობა და პროდუქციის საშუალო ხარისხი.

კახეთის პირაობისათვის წობენურა, როგორც ცალკე, დამოუკიდებელი ჯიში ფართო გავრცელებისათვის ინტერესს მოკლებულია. ჯიში შეიძლება გამოყენებულ იქნას ადგილზე წინასწარ გამოცდის შემდეგ საგარეჯოსა და თელავის რაიონის შემადლებული ადგილებისათვის მცირე ფართობზე, როგორც დამატებითი ჯიში მსუბუქი სუფრის ღვინოების დასამზადებლად.

წობენურა პერსპექტიულია ქართლის, მესხეთის, სამხრეთ-ოსეთისა და სხვა რაიონების შემადლებულ ადგილებში. იგი აგრეთვე პერსპექტიულია საბჭოთა კავშირის მევენახეობის სამხრეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ რაიონებისათვისაც.

აღნიშნულ ადგილებში ჯიშის ფართოდ გამოცდის შემდეგ იგი შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს წარმოების პირობებში გასავრცელებლად.

ЦОБЕНУРА

Лист. Вполне развитые листья средних размеров (18×17 см). Пластина листа округлая с незначительным варьированием в сторону овальной формы. Число основных долей три, реже встречаются и пятилопастные листья. Поверхность листа мелкопузырчатая, реже сетчато-морщинистая. Листовая пластинка воронковидно-жесточатая, реже — неопределенно изогнутая. Края долей отогнуты вниз. Главные нервы опушены слабым паутинистым пушком.

Верхние вырезки варьируют от мелких до средних, чаще всего они мелкие, реже — едва намеченные. Форма вырезов открытая, щелевидная либо едва намеченная, реже лировидная с острыми краями.

Нижние вырезки менее глубокие, едва намеченные, иногда они совершенно отсутствуют. Форма вырезов едва намеченная, щелевидная либо вырезки имеют форму входящего угла, в целом форма вырезов слабо выражена.

Черешковая выемка по форме слабо варьирует. Чаще всего выемки закрытые с явственным либо веретеновидным просветом, реже встречаются открытые лировидные выемки с одним или двумя шпорцами. Очень редко встречаются также совершенно закрытые выемки.

Зубцы. Окочечные зубцы лопастей треугольные со слабо выпуклыми сторонами. Краевые зубцы треугольные также со слабо выпуклыми сторонами либо они сводчатые с закругленной вершиной.

Опушение нижней поверхности листа слабое, паутинозное, с подстилающим щетиновым пушком средней густоты. В целом опушение средней густоты, от трения легкое сбивающееся в хлопья.

Черешок короче длины главного нерва листа, режé равен ему. Опушение слабое, едва заметное. Окраска черешка светло-зеленая.

Цветок. Цветки нормального строения, обоеполые. Тычинки прямостоячие. Число тычинок в цветке пять. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,00, режé 1,25. Пестик правый, округло-конической формы, с хорошо развитым столбиком и округлым рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 16 до 20 см. Форма грозди коническая либо двихидро-коническая, режé коническая с крылом. По строению грозди средне-плотные. Средний вес гроздей варьирует от 100 до 150 гр. Отдельные полноценные грозди свободно достигают веса 180—200 гр. Количество ягод в грозди варьирует от 82 до 200, составляя в среднем на гроздь 128 ягод. Ножка грозди травянистая, у основания деревенеет и окрашивается в цвет тубуна. Длина ножки в среднем равна 2 см. Ножка ягоды зеленая, длиной 5—6 мм. Подушечка бородавчатая, ширококонической формы.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,2 до 1,50, ширина от 1,25 до 1,5 см. Размер средней ягоды равен $1,40 \times 1,40$. Форма ягод округлая, режé сплюснутая. Ягоды посередине шире, конец ягоды округлен, режé притуплен. Окраска ягод зелено-желтая, с коричневыми пятнами загара с солнечной стороны. Кожица тонкая, легко отделяющаяся от мякоти. Мякоть средне-плотная, распадающаяся. Восковой налет на ягодах обильный. Вкус ягод приятный, гармоничный, со слабо выраженным сортовым ароматом. Прочность прикрепления ягод к ножке достаточная. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 3, составляя в среднем—1,25 семени на ягоду.

Цобенура—местный, малораспространенный сорт белых столовых вин Кахетии; распространен в Гурджаанском, Сиглахском и Сагареджинском районах Кахетии, в основном, в виде единичных вустов на производственных виноградниках колхозов, очень редко сорт встречается также в виде маленьких участков на приусадебных участках колхозников. Ввиду малого распространения сорта, отдельно из него вина не готовят, а перерабатывают его вместе с основными сортами винограда. Частосортное вино из Цобенура готовится в Институте виноградарства.

Вино получается европейского типа посредственного качества. Оно соломенно-желтого цвета, со слабо развитым сортовым ароматом и приятным вкусом. В иные годы Цобенура дает довольно интересное средне-экстрактивное качественное вино гармоничного вкуса.

К положительным свойствам сорта относятся относительно хорошая устойчивость к грибным болезням и пригодность сорта для столового вина, безалкогольного сока и в качестве десертного винограда местного значения.

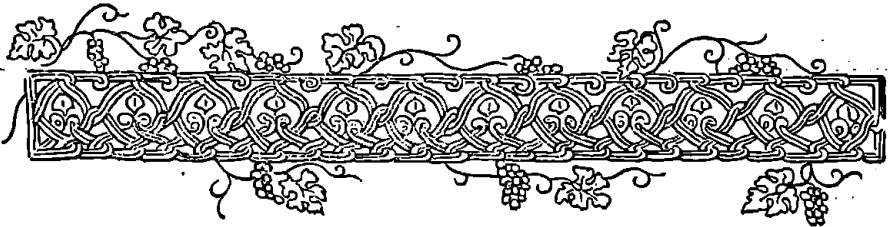
К отрицательным свойствам сорта относятся недостаточно высокая урожайность и не совсем высокое качество продукции.

В условиях Кахети Цобенура в качестве стандартного сорта внимания не заслуживает. После основательного испытания Цобенура можно рекомендовать в качестве дополнительного сорта для более возвышенных местностей Сагареджинского и Телавского районов Кахетии на небольшой площади (5—10%), в основном для получения легких столовых вин европейского типа.

Сорт переспевает также для районов Карталинии, Месхетии, Юго-Осетии и других высотных зон Грузии и южных и юго-восточных виноградных районов СССР.

После широкого испытания сорта в указанных районах параллельно с местными стандартами, в зависимости от полученных результатов, его можно рекомендовать для промышленной культуры.





ოჭროულა

ოჭროულა ადგილობრივი, იშვიათი ჯიშია. იგი იძლევა თეთრ სუფრის ღვინოს და ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძენს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში ოჭროულას სინონიმები ცნობილი არ არის. ქისტაურელ (თელავის რაიონი) მევენახეთა შორის ოჭროულა ცნობილია აგრეთვე ბუა ყურძნის სახელწოდებით.

ჯიშის ისტორია. ოჭროულა ადგილობრივი წარმოშობის ჯიშია. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით იგი ძალიან ახლო დგას ამოსავლეთ-საქართველოს ვაზის ჯიშებთან. სახელწოდება მიღებული აქვს ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროების ფერის მიხედვით, რომელთაც მართლაც ოჭროსფერი იყოს ვადაჰქრავს. ადგილობრივ ჯიშთანაა იგი ყველაზე მეტად ჩინურს უახლოვდება თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებების მიხედვით და მასთან ერთად საკმაოდ ძველი ჯიშია.

ჯიში გავრცელებულია გურჯაანის, თელავის, სიღნაღისა და საგარჯჯოს რაიონებში და გვხვდება ძირითადად თითო-ორჯოლა ძირი, იშვიათად პატარა ევენახის სახითაც კოლმეურნეობების და კოლმეურნეთა ევენახეებში. რამდენიმე ათეული ძირი ოჭროულა დარგულია მევენახეობის ინსტიტუტისა და მისი დასაყრდენი პუნქტების საკოლექციო ნაკვეთებზედაც.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფელ ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და პირველი ორი ფოთოლაკითურთ შებუსუსებულია ორივე მხრიდან აბლაბუდისებრი ბეწვებით, მორუხო-თეთრი ფერისაა და მოწითალო-ღვინისფერი არაა აქვს შემოვლებული ფოთოლაკების ირგვლივ. მეორე იარუსის ფოთლები (3, 4, 5) თითქმის კარგავს შებუსუსებას და იფერება ინტენსიურად—მოწითალო-ღვინისფერად მოოჭროსფრო იყრით.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები მოწითალო-ყვითელი ფერისაა და მოვარდისფრო იყრით დაჰქრავს. მუხლთაშორისების სიგრძე 8—10 სანტიმეტრს უდრის. მუხლები უფრო მუქი ფერისაა, ეიდრე მუხლთაშორისები. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ სუსტადაა გამოხატული.

ფოთლოლი. კარგად განვითარებული (9—12) ფოთოლი საშუალო ზომისაა. (18×18 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, ოდნავ შებრუნებულ-ოვალური ფორმის. ფოთოლი სამ, იშვიათად ხუთნაკვეთიანია. ფოთლის მეორეული დანაკეთვა ჯიშს არ ახასიათებს. შუა ნაკვეთი ბლაგვეუბოხიანია; ეს ნიშანი დამახასიათებელია ჯიშისათვის. ფოთლის ზედაპირი წვრილბურთულეობიანია, ხოლო ნაკვეთები უწყისად მისხრილ-მოხრილი. ფოთლის მთავარი ძარღვები შებუსუსულია თხელი ჯაგარისებრი ბუსუსით და განტოტების ადგილას მოწითალო-ღვინისფერია.

ზედა ამონაკვეთების სიღრმე ცვალებადობს ზეზეუდიდან საკმაოდ ღრმამდე. უფრო ხშირად ამონაკვეთები არაღრმა ან საშუალო სიღრმისაა. ამონაკვეთები დახურულია, კვერცხისმაგვარი ან ელიფსური ფორმის თვლით, იშვიათად იგი ღიაა, ფორმით ჩანგისებრი, შევიწროებულ ან პარალელურგვერდებიანი ყვლით. უფრო იშვიათად ნაპარალისებრი ფორმის ამონაკვეთებიც გვხვდება.

ქვედა ამონაკვეთები ყოველთვის ნაკლებ გამოხატულია და ზეზეურია, ხანდახან სულაც არაა განვითარებული, უფრო ხშირად ამონაკვეთები ზეზეურია და იშვიათად აღწევს საშუალო სიღრმეს. ფორმით ოდნავ შეკრული ღანცებისებრი ან ნაპარალისებრია.

ყუნწის ამონაკვეთის ფორმა საგრანობლად ცვალებადობს. უფრო ხშირად ყუნწის ამონაკვეთი ღია ჩანგისებრი ფორმისაა და გამსხვილებულფეხიანი, ან კიდევ ღრმა თალისებრი ფორმის. იშვიათად,

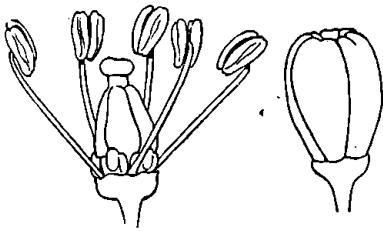
უმთავრესად ქვედა იარუსის ფოთლებზე, გვხვდება დახურული ეიწრო-ელიფსურ თელიანი ამონაკეთებიც.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ბოლოვდება გამობერილგვერდებიანი და მახვილწვერიანი სამკუთხედისმაგვარი კბილებით, იშვიათად კბილები გუმბათისმაგვარიცაა. გვერდითი კბილები ხერხისკბილისებრი სამკუთხედისებრი ან ცალგვერდგამობერილია.

ფოთლის ქვედა მხარე შიშველია, ან დაფარულია თხელი ჯაგრისებრი ბუსუსით, რომელიც ქვედა იარუსის ფოთლებზე სქელი ჯაგრისებრი ბუსუსით იცვლება.

ფოთლის ყუნწი შებუსუსებულია თხელი ჯაგრით და შეფერილია მოწითალო-ღვინისფრად. ყუნწის სიგრძე უდრის ფოთლის შუა ძარღვის სიგრძეს, ან ოდნავ მოკლეა მასზე.

ყვავილი. ყვავილი ნორმალური აგებულებისაა, ორქვესიანი. მტერიანები სწორმდგომა. ყვავილში ექვსი მტერიაანა, იშვიათად 5 და 7 მტერიაანაც გვხვდება. მტერიაანების ძაფის სიგრძის შეფარდება



სურ. 21. ოქროვლას ყვავილი.

ბუტკოს სიმაღლესთან უდრის 1,0—1,25-ს. იშვიათად ეს შეფარდება 1,50-ს და მეტსაც აღწევს. ბუტკო კონუსისებრი მომრგვალო ფორმისაა, კარგად გამოჩახული ყელი და ორად გაყოფილი დიდი დინგი აქვს.

მტევანი. მტევანი საშუალო ზომისაა. მტევნების სიგრძე მერყეობს 13-დან 20 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 6-დან 10 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტევნის ზომა 15×6 სანტიმეტრს უდრის. მტევნის ძირითადი ფორმა კონუსისებრია, იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმის მტევნებიც გვხვდება. ხანდახან მტევანი მზრიანია, მხარის სიგრძე ძირითადი მტევნის ერთ მესამედს აღწევს.

მტევნები მეტწილად საშუალო სიმკვრივისა და მკვრივია, იშვიათად მეხნერი ან ძლიერ მკვრივი მტევნებიც გვხვდება. წვრილმარცვლიანობა და მეჩხერმტევნიანობა ოქროვლას არ ახასიათებს. მტევნის საშუალო წონა მერყეობს 100-დან 200 გრამამდე. მსხვილი მტევნის წონა 400 გრამამდე აღწევს. კარგად განვითარებულ მტევანში, რომლის წონა 310 გრამს უდრიდა, 71 მსხვილი და 120 წვრილი და საშუალო ზომის მარცვლი ალმონდა. სულ მტევანში 191 მარცვლი იყო. მტევნის ყუნწი გახვევებულია, მოკლეა, მისი სიგრძე საშუალოდ 3—4 სანტიმეტრს უდრის. იგი რუხი მწვანე ფერისაა და მხოლოდ შუა ადგილიდან დაწყებული ფუძისაკენ იღებს რქის ფერს. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე 6—8 მილიმეტრს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბლაღვი განიერ-კონუსისებრი ფორმისაა და ოდნავ ხორკლიანია.

მარცვალი. მარცვალი საშუალო და საშუალოზე დიდი ზომისაა. მარცვლების სიგრძე მერყეობს 1,7-დან 2,0 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 1,6-დან 1,9 სანტიმეტრამდე. საშუალო მარცვლის ზომა 1,85×1,75 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ძირითადი ფორმა მომრგვალოა, იშვიათად ოდნავ ოვალური ფორმის მარცვლებიც გვხვდება. მარცვალი შუაზე განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალო აქვს. მარცვალი მოქარვისფერო-ყვითელი ფერისაა. კანი თხელია და საკმაოდ მკვრივი. რბილობი საშუალო სიმკვრივისაა, მდნარი, წიწვებთან შემაგრებული. გემო სასიამოვნო, პარმონიული აქვს. მარცვლები ყუნწზე საკმაოდ მკვრივად და მიმაგრებული. მარცვალში წიწვების რაოდენობა ცვალებადობს 1-დან 4-მდე, ხოლო საშუალოდ მარცვალზე 1,64 წიწვა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

ფენოდაკვირვებანი საევეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებული შეფენახების ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკეთებზე სოფ. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან.

კურდღელაურის ეკოლოგიურ პირობებში ოქროვლას საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა ცალკეული წლების მიხედვით მერყეობს 140 დღიდან 175 დღემდე და 11 წლის განმავლობაში საშუალოდ 155 დღეს უდრის. საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად ცვალებადობს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 3,036,1 გრადუსიდან 3,426 გრადუსამდე და 11 წლის განმავლობაში საშუალოდ 3,141,7 გრადუსს უდრის. საევეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზების დადგომის ვადებიც საგრძნობლად

მერყეობს. ქვემოთ მოყვანილია სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მიმდინარეობა თელავის ჰაის პირობებში.

ოქროულას სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობა თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წლები	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის ვადები					სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლივება	აქტიურ ტემპერატურა ჯამი სა-ვეგეტაციო პერიოდში	ნალექები	
		კვირტის გაშლის დასაწყ.	ყვავილობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე	სარგებროდ ქცეო პერიოდში			სავეგეტაციო პერიოდში	
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახის სოფ. კურდულაურში, 4 კმ დაშორებით ქ. თელავიდან.	1939	24/IV	7/VI	12/VIII	12/IX	141	2,992,1	—	—	
	1939	25/IV	1/VI	19/VIII	25/IX	152	3,125,0	—	—	
	1940	16/IV	6/VI	24/VIII	15/IX	152	3,125,7	—	—	
	1941	6/IV	30/V	13/VIII	20/IX	167	3,446,3	—	—	
	1942	30/IV	12/VI	26/VIII	10/X	163	3,344,9	—	—	
საშუალო . . .	—	20/IV	6/VI	19/VIII	22/IX	155	3,207,0	—	—	
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახის სოფ. კურდულაურში, 4 კმ დაშორებით ქ. თელავიდან.	1943	29/IV	10/VI	20/VIII	30/IX	155	3,072,0	115,9	479,6	
	1944	25/IV	6/VI	25/VIII	30/IX	159	3,102,0	71,7	597,9	
	1945	4/V	11/VI	28/VIII	30/X	150	3,076,6	47,3	346,3	
	1946	24/IV	7/VI	21/VIII	10/X	140	2,789,7	—	54,1	
	1947	4/IV	2/VI	24/VIII	25/IX	175	3,251,1	69,3	540,1	
	1948	28/IV	6/VI	21/VIII	5/X	161	3,338,6	139,7	496,0	
	საშუალო . . .	—	24/IV	7/VI	23/VIII	26/X	156	3,093,2	73,6	467,0

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ყველაზე დიდ მერყეობას განიცდის საწყისი ფაზა—კვირტის გაშლის დასაწყისი. ყველაზე მცირედ ყვავილობის დასაწყისის ფაზა მერყეობს. სრული სიმწიფის დადგომის ფაზაც ცალკეული წლების მიხედვით საკმაოდ მერყეობს. უფრო ხშირად იგი 20 სექტემბრის შემდეგ დგება, საშუალოდ კი 11 წლის მანძილზე იგი 24 სექტემბერს დადგა. ამ ვადის დადგომის მიხედვით ოქროულა მიეკუთვნება სიმწიფის მესამე პერიოდის ვაზის ჯიშების ჯგუფს.

კახეთის ჰაის პირობებში ოქროულას ერთწლიანი რქები თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას ყურძნის სრული სიმწიფის მომენტისათვის. ზოგიერთ წლებში ოქროულა 140 დღის განმავლობაში აქტიურ ტემპერატურათა შედარებით მცირე ჯამით—2,789,7⁰-ით —კმაყოფილდება. ეს იმაზე მიგვიბოძებს, რომ ოქროულას შუქლია მომწიფდეს კახეთზე უფრო გრილპივიან რაიონებშიაც, მით უმეტეს, რომ კახეთში ყურძნის სესეებით დამწიფების შემდეგაც თითქმის ერთი თვის განმავლობაში საშუალო სადღეღამისო ტემპერატურა 10 გრადუსზე ზევით დგას.

მოსაელოიანობა. ოქროულა ადრე იძლევა როგორც პირველ, ისე სრულ მოსავალს. თელავისა და ვახისუბნის საკოლექციო ევენახეობაში წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით ოქროულა დარგვიდან მესამე წელს იძლევა პირველ მოსავალს, ხოლო მე-4—5 წლიდან უკვე სრულ მოსავალს ვეცდვება.

ოქროულა უდავოდ მოსავლიანი ჯიშია. ვახისუბნისა და თელავის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით მისი მოსავლიანობა საშუალოზე მეტია და აღწევს ჰექტარზე ეახისუბანში 88 ცენტნერამდე, ხოლო თელავში—72 ცენტნერამდე. ოქროულას მსხმოიარობის კარგი მაჩვენებლები ახასიათებს. მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 0,80-დან 1,96-მდე, ხოლო მტყენის საშუალო წონა 100-დან 200 გრამამდე.

ოქროულას მსხმოიარობის მაჩვენებლები თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	მსხმოიარე რქების პროცენტი			მტყენის რაოდენობა ერთ ჰექტარზე	მტყენის რაოდენობა ერთ რქაზე	მტყენის საშუალო წონა	1 რქის მოსავლიანობა გრამებში	დატოვებული რქების რაოდენობა ჰექტარზე	განმარტვებული მოსავალი ჰექტარზე
		ერთ	ორ	სულ						
კახეთი, თელავის რაიონი, საკოლექციო ენახის ს. ვახისუბანში	1941	61,0	83,2	94,2	1,35	1,27	192,0	244,6	30,000	73,14
	1943	69,5	24,5	94,0	1,25	1,18	186,5	219,5	33,000	72,2

მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, რომ ოქროულას მსხმოიარე რქების რაოდენობა საქმაოდ დიდია, ასევე დიდია შედარებით მსხმოიარობის კოეფიციენტი და მტევნის საშუალო წონა. ამ მონაცემების მიხედვით გაანგარიშებული მოსავალი თელავში შეადგენს 72—73 ცენტნერს ჰექტარზე.

ფაქტიური მოსავალი გაანგარიშებულზე ნაკლებია. წარმოებული აღრიცხვების მიხედვით წლების განმავლობაში მოსავალი ძირზე საშუალოდ მერყეობს 1430 გრამიდან 1840 გრამამდე, რაც 3330 ძირ ვაზზე შეადგენს 47,62 ცენტნერიდან 61,2 ცენტნერამდე ჰექტარზე. ვაზისუბანში ოქროულას მოსავალი მეტია: იქ საშუალოდ ძირზე 1600 გრამიდან 1800 გრამამდე მოდის, რაც 5400 ძირ ვაზზე შეადგენს 86-დან 97 ცენტნერამდე ყურძენს ჰექტარზე. ამ მონაცემების საფუძველზე კახეთის პირობებში ოქროულას მოსავლად უნდა მიიჩნიოთ 70—80 ცენტნერი ყურძენი ჰექტარზე.

მოსავლის შემდგომი გადღებისათვის ოქროულას ახალი ვენახები უნდა გაშენდეს საშუალო სიღრმის კვების არეზე, სახელდობრ, 1,5X1,5 მეტრზე. ვაზისუბანში ოქროულას უფრო მეტი მოსავლიანობა გამოწვეულია შემცირებული კვების არით, რაც საშუალებას აძლევს ვაზებს უკეთ გამოიყენოს იგი მოსავლიანობის გასაღებლად.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. ვაზისუბნისა და თელავის საკლექიონაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით, ვაზების ზრდა-განვითარების შედარებით თანაბარ პირობებში, ოქროულას გამძლეობა სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ სხვა ჯიშებთან შედარებით საშუალოდაა შეფასებული. ამასთან, მისი გამძლეობა მილიდიუმის წინააღმდეგ გაცილებით უკეთესია, ვიდრე ნაცის მიმართ, ნაცის მიმართ საშუალოზე სუსტად უნდა ჩითვალოს. სამეურნეო მნიშვნელობის სხვა დაავადება და სხვა ავადმყოფობათაგან ან მაკნებლებისაგან დაზიანება დაკვირვებათა წარმოების პერიოდში აღნიშნული არ ყოფილა.

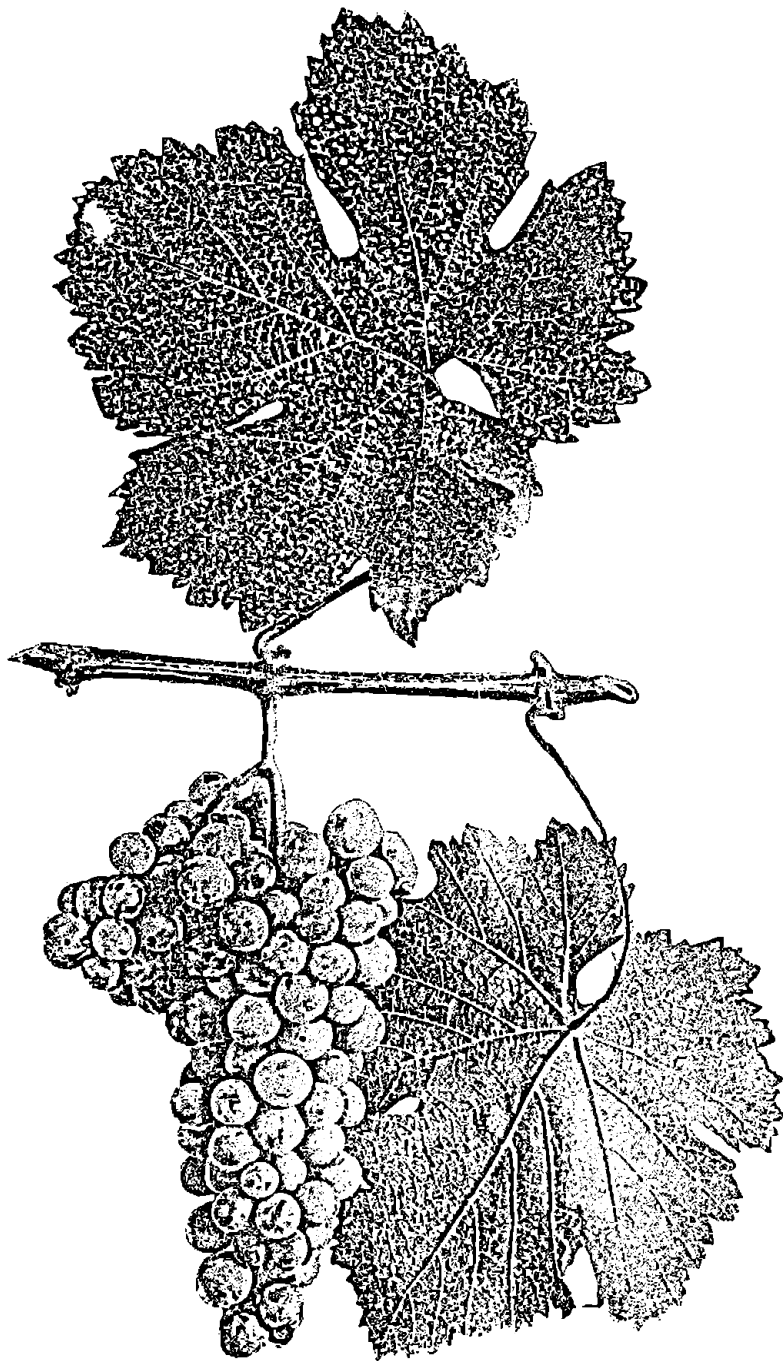
ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დაზახიათება

მტევნებისა და მარცლების გარეგნული შეხედულებით, ყურძნისა და მისი წვენი მკანაიური და ქიმიური შემადგენლობით ოქროულა როგორც სასუფრე, ისე საღვინე მიმართულების ჯიშთა წიგნს უნდა მიეკუთვნოს. და მართლაც, როგორც ქვემოთ მოყვანილი ცნობები დაგვარწმუნებს, ოქროულას მიერ დაგროვილი შაქრისა და სიმკვების რაოდენობა არ არის საქმარისის მისგან ხარისხოვანი ღირსის დასაზადებლად, ხოლო მტევნებისა და მარცლების გარეგნული შეხედულებით იგი უფრო საღვინეო უყურძნის ჯიშია, ვიდრე საღვინე ყურძნისა. მტევნისა და მარცლების მკანაიური შემადგენლობის გასაქნობად ქვემოთ მოყვანილია ანალიზის შედეგები.

ოქროულას ყურძნის მკანაიური შემადგენლობის მაჩვენებლები

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	მტევნის საშუალო წონა	მარცლებების რაოდენობა მტევანში	ყურძნის შემადგენელი ნაწილების პროცენტი					100 მარცლის წონა გრამებში	100 წიწის წონა გრამებში
				წყვნი და რბილობი	მარცვლი	კლერტი	კანი	წიპა		
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახიშვიანი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკლექიო ნაკვეთი, ქ. თელავი.	ქ წლის საშ.	202,98	92	81,38	95,68	4,32	10,33	3,97	211,06	6,12
	1956	160,0	44	77,57	95,73	4,27	14,02	4,14	226,65	5,00

ყურძნის ლაბორატორიულ პირობებში გადამუშავებისას რბილობისა და წვენის გამოსავლიანობა 77—80%/ს აღწევს, ხოლო მავარი ნაშთისა—20—22%-ს. ნახევრად წარმოების პირობებში ყურძნის გადამუშავების დროს წვენის გამოსავალი ნაკლებია, ხოლო კაქისა მეტი და უდრის—წვენისა 71,8%/ს, ხოლო კაქისა 28,2%/ს. ასეთი შედარებით დაბალი გამოსავალი წვენისა მივითითებს იმაზე, რომ ოქროულას გამოყენება მიზანშეწონილია უფრო სასუფრე ყურძნად, ვიდრე საღვინედ.



ოქროსული—ოქროსა

ყურძნის წვენი ქიმიური შემადგენლობა. ოქროულას ყურძნის წვენი შაქრის დაგროვების დიდი უნარიანობით არ ხასიათდება. წლების მანძილზე წარმოებული ანალიზების მიხედვით მისი შაქრიანობა მერყეობს 16-სა და 18⁰/₁₀₀-ს შორის და მხოლოდ ზოგიერთ წლებში აღწევს 20⁰/₁₀₀-ს. მკაფიანობაც შაქრიანობის შესაბამისად დაბალი აქვს და მერყეობს 5 — 8⁰/₁₀₀-ის ფარგლებში. ცალკეული წლების მიხედვით ოქროულას წვენში შაქრიანობა-მკაფიანობა შემდეგ ფარგლებში მერყეობს:

ოქროულას ყურძნის შაქრიანობა-მკაფიანობა რთვლის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	ანალიზის თარიღი	შაქრიანობა % ⁰ / ₁₀₀ -ში	მკაფიანობა % ⁰ / ₁₀₀ -ში	შენიშვნა
ქახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი, ქ. თელავი.	1940	16/IX	18,6	5,3	
	1941	24/IX	17,1	5,33	
	1942	25/IX	16,6	6,68	
	1943	6/X	17,1	5,59	
	1944	2/X	20,0	8,2	
	1945	3/X	17,2	9,6	
	1946	19/IX	20,5	6,89	
	1947	25/IX	16,8	5,6	
	1948	7/X	17,0	6,36	

ყურძნის წვენის ქიმიური მაჩვენებლების მიხედვით ოქროულა ხასიათდება შაქრიანობისა და მკაფიანობის დაგროვების სუსტი უნარით. ნაჩვენებია რაოდენობა შაქრისა და მკაფიანი საქმარისი არ არის მისგან მყარი, ხარისხოვანი ლეინის მისაღებად. ამ მაჩვენებლების მიხედვით ოქროულა უფრო გამოსადგეია სუფრის ყურძნად და უაღკაოლო წვენისათვის, ვიდრე სუფრის ლეინისათვის.

ყურძნის გამოყენება ან პარალელუქციის დახასიათება. ოქროულას ყურძენი ძირითადად იხმარება ადგილზე საქმელად, იშვიათად, როცა იგი ბლომად არის, რქაწითელთან ერთად იწურება სუფრის ლეინის დასამზადებლად. ოქროულა ძირითადად სასუფრე ყურძენია და მას ამ მხრივ შემდეგი თვისებები ახასიათებს:

მტევანი. მტევანი დიდი ან საშუალოზე დიდი ზომისა და საშუალო სიმკვრივისაა. გარეგნული შეხედულებით მტევანი საკმაოდ ლამაზი და მიმზიდველია. კარგად განვითარებული მტევნების ზომა 20×8 სანტიმეტრს უდრის. მტევნის საშუალო წონა აღწევს 160—200 გრამს, ხოლო კარგად განვითარებული მტევნებისა—400—500 გრამს. წერილმარტელიანობა ოქროულას მტევანს არ ახასიათებს.

მარცვალი. მარცვალი საშუალო სიდიდისა ან მასზე მსხვილი, მისი სიგრძე 2,0 და მეტ სანტიმეტრს აღწევს. მარცვლის ფორმა მომრგვალოა ან ოდნავ ოვალური. მარცვლების შეფერვა ლამაზია, მოყითალო-ქარისფერი, მზისკენ მიმართულ გვერდზე აქვს მოვარდისფერი სიღამწერის ლაქები, კანი თხელი და მკვრივი აქვს, რბილობი საკმაოდ ხორციანი, მდნარი. წიწვნების რაოდენობა მარცვალში 2-ს იშვიათად აჭარბებს.

გემო. მარცვლის გემო სასიამოვნოა, საკმაოდ ჰარმონიული, ჯიშური არომატი ძლიერ სუსტადაა გამოხატული. შაქრის რაოდენობა მარცვალში საშუალოდ მერყეობს 16-სა და 18⁰/₁₀₀-ს შორის, ხოლო მკაფიანობა 5 — 8⁰/₁₀₀-ს შორის.

ტრანსპორტის ამტანობა. ოქროულას მტევნები შორეულ ტრანსპორტს ვერ იტანს, იგი გამოსადგეია ახლო მანძილზე გადასატანად და არა ხანგრძლივად შესანახად. ტრანსპორტის ამტანობაზე წარმოდგენას გააძლევს მარცვლების მოწყვეტისა და გაქვლეტის მიმართ წინააღმდეგობა, გამოხატული გრამებში: მოწყვეტის წინააღმდეგ გამძლეობამ შეადგინა საშუალოდ 233,4—261,0 გრამი, ხოლო გაქვლეტის წინააღმდეგ გამძლეობამ—საშუალოდ 875,4—1,031 გრამი. ოქროულას მტევნები ღიდხანს არ ინახება. 1936 წელს იგი შეინახა 44 დღე. ამ ხნის განმავლობაში მან დაკარგა თავისი პირენდელი წონის 50⁰/₁₀₀, ხოლო 1947 წელს იგი უკეთ იქნა შენახული: 60 დღე, მან აშრობისა და მარცვლების დაღობის შედეგად დაკარგა წონის მხოლოდ 16,3⁰/₁₀₀. ამრიგად, ოქროულას ყურძენი კარგად არ ინახება.

ოქროულას ყურძენს იყენებენ აგრეთვე სუფრის ლეინის დასამზადებლად. წარმოების პირობებში იგი რქაწითელთან ერთად იწურება, ხოლო მევენახეობის ინსტიტუტში მისგან ცალკეც მზადდება საცდელი ლეინო. მარტო ოქროულასაგან დამზადებული წმინდა ჯიშის ლეინო მაღალი ღირსების არ არის. იგი ღია მოყვითალო-ჩალისფერია, მკირესხეულიანი, ძლიერ სუსტად გამოსახულ არომატთან და სასიამოვნო გემო-სი. ზოგიერთ წლებში მისგან შედარებით კარგი ღირსების ლეინო ღვება. საერთოდ კი ოქროულა მაღალი ღირსების ლეინოს არ იძლევა და მისი გამოყენება ცალკე ლეინის დასამზადებლად მიზანშეწონილი არაა. ოქროულას ლეინის ორგანოლექტიკური თვისებების დასახსიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები ჯიშობრივი ლეინოების ხარისხის შემფასებელი სადგენუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერი მევენახეობის ინსტიტუტის სადგენუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და ლეინის დაყვების ადგილი	წელი	დგენუსტაციის სხდომის თარიღი	ბალი	ლეინის ორგანოლექტიკური შეფასება
კახეთი. გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვახისუბანი.	1936	20/1 1937	6,1	კარგად დაწმენდილი, ღია ჩალისფერი, მსუბუქი, მკირესხეულიანი, ორდინარული სუფრის ლეინო. უყვითელი იქნებოდა ყურძენის წვენად.
" "	1940	25/1 1940	5,5	ჩალისფერი, მომწვანო. კარგად დაწმენდილი, მსუბუქი, უშინარსო ლეინო, არასაიამოვნო მაღალი მგვანობით
" "	1941	1/1 1942	6,7	ღია ჩალისფერი, მოყვითალოფერიანი, კარგად დაწმენდილი, საკმაოდსუსტო, ნახი, მარბონიული გემოსი.

როგორც მოყვანილი დახასიათებიდან ირკვევა, ოქროულას ლეინო მაღალი ღირსების არაა. ლეინის ქიმიური ბუნების გასაცნობად ქვემოთ მოყვანილია ოქროულას ლეინის ანალიზების შედეგები.

ოქროულას ლეინის ქიმიური ანალიზების შედეგები

მევენახეობის რაიონი და ლეინის დაყვების ადგილი	კუთრი წონა	ალკოჰოლი მო-ულდობით %-ში	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი								
			მსტრაქტი	ნახი	ნაქრის ტუტ-აობა	საჩიო სიმკვლე	მჭიოლეკი სიმკვლე	ლონის მკვა	შუპარი	გლოცქონი	ტანნი
კახეთი. გურჯაან-ის რაიონი, სოფ. ვახისუბანი 1929 წ.	0,9921	105	20,5	—	—	5,91	—	—	—	—	—
ს. ვახისუბანი კახური წესით	0,9939	10,1	30,1	—	—	4,98	—	—	—	—	—
ქ. თელავი 1940 წ.	0,9940	6,8	16,50	1,86	1,9	6,20	0,94	9,3	0,7	4,74	0,23
ვახისუბანი 1940 წ.	0,9927	9,8	18,28	1,86	2,72	6,36	0,46	2,9	0,5	5,5	0,26

როგორც ზემოთ მოყვანილი ორგანოლექტიკური და ქიმიური დახასიათებიდან ჩანს, ოქროულა საშუალო ხარისხის ორდინარული ლეინოა. ლეინის გარდა ოქროულა იძლევა კარგი ღირსების მქონე ყურძენის წვენს. მევენახეობის ინსტიტუტის სადგენუსტაციო კომისიის სხდომაზე ოქროულას ყურძენის წვენმა მაღალი შეფასება მიიღო: 3,3 ბალით შეფასდა ნიმუშების ხუთბალიანი სისტემით შეფასების დროს.

ოქროულა კარგ საკუბავე მასალას იძლევა აგრეთვე მაღალალკოჰოლიანი და ექსტრაქტით მდიდარი ლენოების ხარისხის გასაუმჯობესებლად.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

ოქროულა ადგილობრივი, იშვიათი ჯიშია, იგი იძლევა ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძენს, ხარისხიდან უაღკოპოლო წვეს და ორდინარულ საშუალო ღირსების სუფრის ლენოს. წარმოების პირობებში, ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო, იგი ადგილზე იზმარება, როგორც სადესერტო ყურძენი ან სხვა ჯიშებთან ერთად იწურება სუფრის ლენის დასაყენებლად. ოქროულასაგან წმინდა სუფრის ლენო მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. მას ახასიათებს ღია-ჩალისფერი, სუსტად გამოსახული ჯიშური არომატი, მცირე სხეული და სასიამოვნო გემო. თავისი ღირსებით იგი ორდინარული, საშუალო ხარისხის ლენოა. მას აკლია სხეული, ექსტრაქტი და ალკოჰოლი, რაც აუცილებელია მაღალხარისხიანი ლენისათვის. გარდა ლენისა ოქროულასაგან მზადდება კარგი ღირსების უაღკოპოლო ყურძენის წვენი.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: საშუალოზე მაღალი მოსავლიანობა და მისი ვარგისობა სუფრის ლენოდ, ხარისხიანი უაღკოპოლო წვენისათვის და ადგილობრივი მოხმარების სადესერტო ყურძნად.

ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: მისი პროდუქციის დაბალი ხარისხი და ნაერის მიმართ შედარებით სუსტი გამძლეობა.

კახეთისათვის ოქროულა, როგორც საღვინე ჯიში, საყურადღებო არაა. როგორც მაღალმოსავლიანი ჯიში, იგი საყურადღებოა, ძირითადად, ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძნად გამოსაყენებლად, ხარისხიანი უაღკოპოლო ყურძენის წვენის დასამზადებლად და როგორც მასალა მაღალალკოჰოლიანი ღიდესეულიანი ლენოების ხარისხის გასაუმჯობესებლად. ამ მიმართულებით ჯიშის ფართო მასშტაბით გამოცდის შემდეგ შეიძლება ვერჩიოდ კახეთის ზოგიერთ რაიონში მისი გაშენება განსაზღვრულ ფართობზე. ასეთ რაიონებად შეიძლება მივიჩნიოდ ძირითადად გურჯაანისა და სიღნაღის რაიონები.

ОКРОУА

Лист. Вполне развитые листья средних размеров (18×18). Листовая пластинка округлой формы с незначительным варьированием в сторону поперек-овальной формы. Число основных лопастей три, реже их пять. Вторичные лопасти отсутствуют. Оконечная лопасть тупая, — признак довольно характерен для сорта. Поверхность листа мелкопузырчатая, листовая пластинка неопределенно изогнутая. Главные нервы опушены редкой щетиной и у основания окрашены в вишню-красный цвет.

Верхние вырезки, по глубине рассеченности листа, варьируют от мелких до глубоких. Обычно вырезки мелкие, либо они средних размеров. Форма вырезок закрытая, с эллиптическим просветом и округлым дном, реже она лямбовидная с суженным устьем или параллельными сторонами, а еще реже она щелевидная.

Нижние вырезки, как правило, менее глубоки и менее развиты, иногда они совершенно отсутствуют. Обычно они мелкие, реже достигают средних размеров. Форма вырезок также слабо варьирует, обычно она едва намечена или щелевидная.

Черешковая выемка по форме значительно варьирует. Чаще всего она имеет лямбовидную форму с заостренным дном либо она сводчатая, глубокая. Реже, преимущественно на листьях нижнего яруса, встречаются закрытые черешковые выемки со значительным налетом лопастей и с узко-эллиптическим просветом.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей треугольные, с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Реже они вулообразные. Краевые зубцы лямбовидно-треугольные либо лямбовидные — односторонне выпуклые.

Опушение нижней поверхности листа голое, с редким щетинистым пушком, переходящим на листьях нижнего яруса в щетинистый пушок средней густоты.

Черешок листа опушен слабым щетинистым пушком и окрашен в вишню-красный цвет. Черешок по длине равен или несколько короче длины срединного верха листа.

Цветок. Цветок нормального строения, обоеполюй. Тычинки прирастающие. Число тычинок в цветке 6, реже встречаются цветки с 5 и 7 тычинками. Отношение длины тычиночных пестей к высоте пестика составляет 1,0—1,25, редко это отношение достигает 1,50. Пестик округло-конической формы, с хорошо выраженным столбиком и довольно большим лопастным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 13 до 20 см. Основная форма грозди коническая, реже встречаются грозди и цилиндро-конической формы. Нередко грозди снабжены маленькими крылом, достигающим до одной трети размера основной грозди. В большинстве случаев грозди среднеплотные и плотные, реже встречаются несколько рыхлые и очень плотные. Горошение и осыпание ягод в грозди не наблюдаются. Ножка грозди деревянистая, короткая. Длина ножки в среднем равна 3—4 см. Окраска ножки грозди буро-зеленая, и только у основания она окрашивается в цвет чубука. Ножка ягоды зеленая, длиной 6—8 мм. Подушечка бородавчатая, широко конической формы.

Ягода. Ягоды средних и выше средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,7 до 2,0 см, при ширине 1,6—1,9 см. Размер средней ягоды равен 1,85×1,75 см. Основная форма ягод округлая либо слабо овальная, встречаются также ягоды овальной формы. Наибольшая ширина ягод лежит посредине, конец ягоды округл. Окраска ягод светложелтая, аптаршаль. Кожина тонкая, довольно прочная. Мякоть среднеплотная, расплывающаяся. Вкус приятный, гармоничный. Прочность прикрепления ягод к ножке достаточная.

Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, составляя в среднем на ягоду 1,64 семени.

Окроула — местный, малораспространенный сорт Кахетии, он используется в основном как десертный виноград местного значения, реже из него готовят в смеси с другими сортами сухое столовое вино. Сорт распространяется в основном в Телавском, Гурджаанском, Сиглахском районах Кахетии единичными кустами, реже маленькими участками на производственных виноградниках колхозов и колхозников. На местах, ввиду его малого распространения, он используется в качестве десертного винограда, реже перерабатывается вместе с другими сортами на вино. В Институте виноградарства из Окроула готовят сухое столовое вино, виноградный сок и изучают способы хранения винограда. Столовое вино Окроула не высоких качеств, оно светло-соломенного цвета, прозрачное. Аромат сорта очень слабо выражен. Вкус приятный, гармоничный, в нем пехватает экстракта, крепости и тела. Поэтому оно может быть оценено как среднечастейное, ординарное вино.

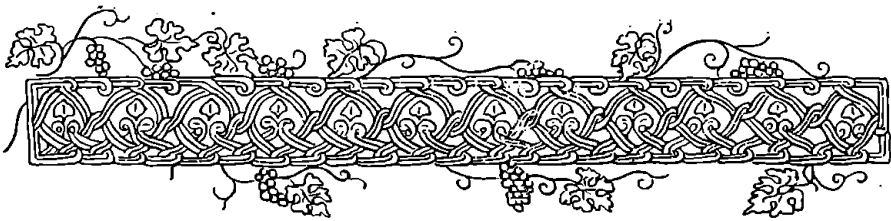
К положительным свойствам сорта относятся его сравнительно высокая урожайность, пригодность для приготовления качественного виноградного сока, ординарного столового вина и в качестве десертного винограда местного значения.

К недостаткам сорта относятся невысокое качество винной продукции и слабая устойчивость против оидиума.

В условиях Кахетии, в качестве винного сорта, Окроула не заслуживает внимания, но он, как урожайный сорт, может быть рекомендован в качестве столового винограда местного значения и для приготовления качественных виноградных соков; отчасти его можно использовать в качестве купажного материала для сдобривания вкуса тяжелых, экстрактивных вин.

После соответствующего испытания сорта в указанных направлениях его можно рекомендовать для Гурджаанского и Сиглахского районов Кахетии на небольшой площади, в основном, в качестве десертного винограда, приготовления качественных безалкогольных соков и улучшения качества некоторых грубых вин.





კ უ რ კ ე ნ ა

კურკენა ადგილობრივი, იშვიათი ჯიშია. იგი იძლევა ორდინარულ სუფრის ღვინოს. სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის კურკენა ცნობილია აგრეთვე კურკიანის სახელწოდებით (ს. ჩოლოყაშვილი, 1939 წ.).

ჯიშის ისტორია. კურკენა ადგილობრივი წარმოშობის ჯიშია. თავისი მორფოლოგიური ნიშნებით იგი მეტად ახლოს დგას კახეთის საწარმოო ვაზის ჯიშებთან. ცნობები ჯიშის წარმოშობის დროისა და ადგილის შესახებ არ მოიპოვება. მორფოლოგიური ნიშნების მიხედვით იგი საშუალო ხნიერების ვაზის ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს. სახელი ჯიშს შერქმეული უნდა ჰქონდეს მარცვალში წიპწყების (კურკების) სიმრავლის გამო, თუმცა ამ მხრივ კურკენა არ განსხვავდება სხვა ჯიშებისაგან, პირიქით, ზოგიერთ ჯიშს (მაგალითად, ღრუბელას, ყლიასა და სხვებს) გაცილებით მეთი წიპწა აქვს მარცვალში, ვიდრე კურკენას.

კურკენას თანამედროვე გავრცელების არეალი შემოფარგლულია კახეთის რაიონებით. ყველაზე უფრო კურკენა გავრცელებულია თელავის, გურჯაანისა და ყვარლის რაიონებში, სადაც იგი რამდენიმე ძირის სახით გვხვდება კოლმეურნეობების ძველ ვენახებში და იშვიათად პატარა ვენახების სახითაც კოლმეურნეთა საკარმიდამო ნაკვეთებზე. რამდენიმე ათეული ძარი კურკენა გაშენებულია მევენახეობის ინსტიტუტის, მისი ფილიალისა და დასაყრდენი პუნქტების საკოლექციო ვენახებში მისი შესწავლისა და გამოყენების მიზნით.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ბოტანიკური თვალსაზრისით კურკენა აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე, სოფ. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15 — 20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინიდან მესამე ფოთოლაკამდე (უკანასკნელის ჩათვლით) შებუსუსებულია სქელი ქეჩისებრი ბეწვებით (უფრო ძლიერ ფოთლის ქვედა მხრიდან) და თეთრი ფერისაა. ფოთოლაკების ნაპირების ირგვლივ დაპყვება მოღვინისფრო-წითელი არშია, ხოლო ყუნწის გასწვრივ იმავე ფერის ზოლები. მეორე იარუსის ფოთლები (4 — 5 — 6) ზემო მხრიდან მომწვანო-ყვითელი ფერისაა და ყლორსფერი იერი გადაჰქრავს, ხოლო ფოთლების ქვემო მხრიდან შებუსუსების შენარჩუნების გამო შენარჩუნებული აქვს მონაცრისფრო-თეთრი ფერი და მოვარდისფრო იერი ფოთლების ნაპირების ირგვლივ. ახალგაზრდა ყლორტი თავის ულვაშებიანდ მოწითალო-ღვინისფერია.

ერთწლიანი რქა. ერთწლიანი კარგად შემოსული რქები შემოდგომაზე მოყვითალო-წითელი ფერის ხდება, თანაც მონაცრისფრო იერი დაჰქრავს. მუხლები უფრო მუქი ფერისაა, ვიდრე მუხლთაშორისები. მუხლთაშორისები საშუალო სიგრძისაა. ზოლები მათ გასწვრივ სუსტადაა გამოსახული, იგი უფრო შესამჩნევია რქის ქვედა ნაწილში.

ფოთოლი. ზრდადამთავრებული საშუალო იარუსის ფოთლები საშუალო სიდიდისაა (16,5 X 15,5). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, ოდნავ გადახრილი მოოვალა ფორმისაა. ფოთოლი ხუთნაკვეთიანია, იშვიათად სამნაკვეთიანი ფოთლებიც გვხვდება. ნაკვეთები კარგადაა გამოსახული. ზოგჯერ ფოთლის ქვედა ნაკვეთებზე ვითარდება დამატებითი (მეორეული) ნაკვეთები. ფოთლის შუა ნაკვეთის წვერი ბლაგვეთიანია, მაგრამ იშვიათად იგი სწორკუთხიანიცაა. ფოთლის ზედაპირი წვრილბურთულეობიანია, იშვიათად ბადისებრ დანაკეპულიც. ფოთლის ფირფიტა სწორი ან გაურკვეველად მიხრილ-მოხრილია. ფოთლის მთავარი ძარლები შებუსუსებულია აბლაბუდისებრი ბეწვებით და ღია მწვანე ფერისაა.

ფოთლის ზედა ამონაკვეთები საშუალო ზომისაა, იშვიათად ღრმა ამონაკვეთებიც გვხვდება. ამონაკვეთების ფორმა საგრძნობლად ცვალებადობს. უფრო ხშირად გვხვდება დახურული, კვერცხის ან სამკუთხე-

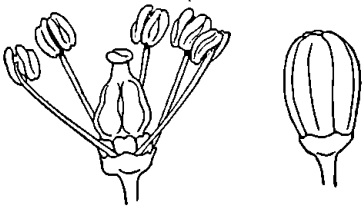
დისმაგვართლიანი და წამახვილებულ ან მომრგვალოფუძიანი ამონაკეთები. იშვიათად გვხვდება წამახვილებულფუძიანი ღია ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკეთები, კიდევ უფრო იშვიათად — ცალკილიანფუძიანი ამონაკეთები.

ქვედა ამონაკეთები უფრო ნაკლებ განვითარებული და ნაკლებ ღრმაა. ამონაკეთების ფორმა ნაკლებად ცვალებადობს. უფრო ხშირად გვხვდება ღია ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკეთები შევიწროებული ყელითა და მახვილი ფუძით, იშვიათად სამკუთხედისმაგვართლიანი დახურული ამონაკეთებიც გვხვდება. ყუნწის ამონაკეთი ცვლებადობს ვიწროვლიფისებურთლიანი ფორმიდან ღია თალისებურ ამონაკეთამდე. უფრო ხშირად გვხვდება ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკეთები ძარღვებით შემოფარგლული მომრგვალო ფუძით ან კიდევ წამახვილებულფუძიანი ჩანგისმაგვარი ამონაკეთები. იშვიათად ყუნწის ამონაკეთის ფუძე ცალ ან წვეილ ღეზიანია.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ბოლოვდება მახვილწვერიანი და გამოზნექილგვერდებიანი სამკუთხედი-სებრი კბილებით, იშვიათად კბილების ფორმა სამკუთხედისებურიცაა და მომრგვალებულწვერიანი, გვერ-დითი კბილები ხერხისკბილისებრ ცალგვერდამოზნექილია ან სამკუთხედისებრია და მახვილი წვერი და გამოზნექილი გვერდები აქვს.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება თხელი აბლაბუდისებრია. აბლაბუდის ქვეშ მოფენილია სქელი ჯაგრისებრი ბუსუსი. საერთოდ, შებუსუსება საკმაო სქელია და შეიძლება თხელ ქეჩისებრ შებუსუსე-ბად იქნეს მიჩნეული.

ფოთლის ყუნწი მის მთავარ ძარღვზე უფრო მოკლეა. იგი მოწითალო-ღვინისფერია და ოდნავ შესამ-ჩნევი ჯაგრისებრი ბუსუსითაა შებუსუსებული.



ფურ. 22. კურკუნას ყვავილი.

ყვავილი. ყვავილი ნორმალური აგებულებისაა, ორ-სქესიანი. მტვრიანები სწორმდგომია. ყვავილში ხშირად ხუთი მტვრიანაა, იშვიათად ექვსიც გვხვდება. მტვრიანთა ძაფის შე-ფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან უდრის 1,25—1,50-ს, ბუტკო სწორი კონუსისებრი ფორმისაა და კარგად განვითარებული სვეტი და ღინგი აქვს. ხანდახან ღინგი ორად არის გაყოფი-ლი — ორნაკეთიანია.

მტევანი. მტევნები საშუალო ზომისაა, მათი სიგრძე მერ-ყეობს 15-დან 18 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 6-დან 8 სან-ტიმეტრამდე. საშუალო მტევნის ზომა 16 X 7 სანტიმეტრს უდრის მტევნის ძირითადი ფორმა კონუსისებრი ან ცილინ-დრულ-კონუსისებრია, იშვიათად დატოტვილი განიერი კონუსისებრი მტევნებიც გვხვდება. ზოგიერთ ტრატის სიგრძე ხანდახან ძირითადი მტევნის სიგრძის ნახევარს აღწევს. მტევნები უფრო ხშირად საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათად ამაზე უფრო მეჩხერი მტევნებიც გვხვდება. წერტილმარცვლიანობა მტევანში უმნიშ-ვნელოა. მტევნის ყუნწი გახვევებულია და მუქი მწვანე ფერისაა, ხოლო შუა ნაწილიდან იგი რქის ფერს იღებს. ყუნწის სიგრძე მერყეობს 3-დან 6 სანტიმეტრამდე, საშუალოდ კი 4 5 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი საშუალოდ უდრის 0,8 სანტიმეტრს. ყუნწი მწვანე ფერისაა მარცვლის საჯდომი ბა-ლიში ხორკლიანია, ფორმა კონუსისებრი აქვს.

მარცვალი. მარცვლები საშუალო ზომისაა, მათი სიგრძე მერყეობს 1,55-დან 1,80 სანტიმეტ-რამდე, ხოლო განი 1,45-დან 1,65 სანტიმეტრამდე. მარცვლის საშუალო ზომა 16,5 X 1,45 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლები მომრგვალო ფორმისაა, ოდნავ გადახრილი მოკლეა ფორმისაქენ. მარცვალი შუაში განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვალი მომწვანაო-ყვითელი ფერისაა და მონაკრისფრო იერი დაჰქრავს, კანი თხელია და ადვილად იხვევა, რბილობი წყნიანი და წყალწყალაა, მარცვლის გემო უბრალო, ნეიტრალურია, ჯიშური არომატი სუსტადაა გამოხატული. მარცვალი დაფარულია საკმაოდ თხელი ცვილისებრი ფიჭვით. მარცვლები ყუნწზე სუსტად, არადაჰამაყოფილებლადაა მიმავრებული. წიპ-წების რაოდენობა მარცვალიში 1-დან 3-მდე მერყეობს, საშუალოდ კი მარცვალზე 1,26 წიპწა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებულია მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, სოფ. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან.

ქურდღელაურში კურკენას სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 137 დღიდან 164 დღემდე, ხოლო საშუალოდ 6 წლის განმავლობაში 150 დღეს უდრის. სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად იცლება აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,791·7-დან 3,212 გრადუსამდე და შეადგენს საშუალოდ 2,970 გრადუსს. ცალკეული წლების განმავლობაში სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების ცვალებადობის დასახსიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ქ. თელავში წარმოებული დაკვირვებების შედეგები.

კურკენას სავეგეტაციო პერიოდის მსვლელობა ქ. თელავში

მეცენაზობის რაიონი და დაკვირვების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის თარიღები				სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დღეებში	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი სავეგეტაციო პერიოდში	ნაღები	
		კვირტის დასაწყისი	ყვავილობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			საარბრო-დუქკიო პერიოდში	სავეგეტაციო პერიოდში
კახეთი, თელავის რაიონი, მეცენაზობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი ქ. თელავში	1943	25/IV	11/VI	12/VIII	5/X	164	3,212.0	131.6	481.3
	1944	23/IV	7/VI	22/VIII	25/X	156	3,051.5	72.6	997.0
	1945	2/V	14/VI	13/VIII	15/IX	137	2,791.7	65.4	347.1
	1946	22/IV	8/VI	28/VIII	10/IX	142	2,811.1	0.0	553.3
	1947	2/IV	11/VI	10/VIII	30/IX	151	2,823.2	31.4	475.5
	1948	26/IV	5/VI	4/VIII	23/IX	151	3,132.8	137.2	615.4
საშუალო	—	21/IV	9/VI	14/VIII	18/IX	160	2,970.3	87.6	461.6

მოყვანილი ცხრილის მიხედვით ყველაზე მეტად მერყეობს პირველი ანუ საწყისი ფაზა; მისი მერყეობის ფარგლები ერთ თვეს აღწევს, სამაგიეროდ მეორე ფაზა — ყვავილობის დასაწყისი — ყველაზე ნაკლებ მერყეობს. დანარჩენ ფაზებს მერყეობის მხრივ საშუალო ადგილი უჭირავს. ცხრილიდან ჩანს, რომ ყველაზე მოკლე სავეგეტაციო პერიოდს კურკენას ჰქონდა 1945 წელს. ამ წელს კურკენამ ყველა წელზე გვიან დაიწყო ვეგეტაცია და თითქმის ყველა წელზე ადრე დაამთავრა იგი. მეორე გარემოება, რომელიც ასევე კარგად ჩანს ცხრილიდან, არის ნაღების სიმძირის გავლენა სიმწიფის დაჩქარებაზე. ყველაზე მცირენაღებიან წლებში ყურძნის სრული სიმწიფე უფრო ადრე დგება სხვა წლებთან შედარებით. წლების განმავლობაში სრული სიმწიფის დადგომის ვადების მიხედვით კურკენა მიეკუთვნება სიმწიფის III პერიოდის დასაწყისის ვაზის ჯიშების ჯგუფს. კახეთის პაეის პირობებში კურკენას ერთწლიანი რქები ყურძნის სრული სიმწიფის მომენტისათვის თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას და კარგად შემოსული და გახეხილი ხდება ზამთრის კინებებს. სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობაზე დაკვირვება ცხადყოფს, რომ კურკენას თავისუფლად შეუძლია მომწიფდეს კახეთზე უფრო გრილპაეიან რაიონებში, სადაც კი აქტიური ტემპერატურების ჯამი 2,700—2,800 გრადუსს აღწევს.

კურკენას ვაზებს ზრდის საშუალო ღონე აქვს. თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ვენახებში წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით, ზრდა-განვითარების შედარებით თანაბარ პირობებში, კურკენას ვაზების ზრდის ღონე, სხვა კახურ ჯიშებთან შედარებით, შეფასებულია საშუალოდ. ასევე საშუალო ზრდით ხასიათდება იგი ყვარლის რაიონშიც.

მოსაველიანობა. ქართული ვაზის ჯიშების უმრავლესობის მსგავსად კურკენა ადრე იძლევა პირველსა და სრულ მოსავალს. თელავის საკოლექციო ვენახებში წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით კურკენას ნამყენები დარგვიდან მესამე წელს ისხამს პირველად, ხოლო მე-4—მე-5 წლიდან უკვე ნორმალურ, სრულ მოსავალს ვეადლევენ. კურკენა საშუალოზე მაღალი მოსავლის მომცემი ჯიშია. მას ახასიათებს მოსაველიანობის კარგი მაჩვენებლები, მსხმოიარობის მაღალი კოეფიციენტი და შედარებით დიდი საშუალო წონა მტენისა. მსხმოიარობის კოეფიციენტი ვაზისუბნის ნაკვეთებში 0,75-დან 1,75-მდე მერყეობს და საშუალოდ 1,3-ს უდრის, ხოლო მტენის საშუალო წონა 120—250 გრამს შორის მერყეობს და საშუალოდ 160—170 გრამს უდრის, ამასთან, ზოგიერთი კარგად განვითარებული მტენების წონა თავისუფლად აღწევს 300—350 გრამს.

მსხმოიარობის თელასაზრისით ჯიშის უფრო სრულად დახასიათებისათვის ქვემოთ მოყვანილია მონაცემები კურკენას მოსაველიანობის შესახებ თელავსა და ვაზისუბანში.

კურკენას მსხმოიარობა

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	ნაყოფიანი ყლორტების პროცენტები				მეტეების რიცხვი ერთ მსბობაზე	მეტეების რიცხვი ერთ რეზე	მეტეების საშუალო წონა გრამებში	ერთი რეის მოსავალი ცენტნაზე	დატოვებულ რეების რაოდენობა 1 ჰექტარზე	განაბრებული მოსავალი ჰექტარზე ცენტნაზე
		ერთმეტე-ნიანი	ორმეტე-ნიანი	სამეტე-ნიანი	სულ						
თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	1941	52,14	32,02	5,2	69,36	1,27	1,15	171,5	197,2	32,000	68,10
თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	1943	54,34	34,60	—	69,14	1,05	0,93	162,5	151,12	36,000	54,4
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახისუბანი	1940	—	—	—	—	—	1,30	168,0	218,4	40,000	67,36

როგორც ცხრილიდან ჩანს, გამოანგარიშებული მოსავალი ჰექტარზე თელავში მერყეობს 54,4-დან 63,10 ცენტნარამდე, ხოლო ვახისუბანში საგრძნობლად მეტია და შეადგენს ჰექტარზე 87 ცენტნარს. ვახისუბანში კურკენას საგრძნობლად მეტი მოსავლიანობა ძირითადად კვების არის გავლენის შედეგი: კურკენა, როგორც ზრდის საშუალო ღონის მქონე ვაზი, უკეთ იტყირთება და მეტს ისხამს 2,0 კვადრ. მეტრიან კვების არეზე ვახისუბანში, ვიდრე 3,0 კვად. მეტრიან კვების არეზე და მწირ ნიადაგზე თელავში, ამ მონაცემებზე დაყრდნობით კურკენას საშუალო მოსავლად კახეთის პირობებში უნდა მივიჩნიოთ 60 — 80 ცენტნერი ყურძენი ჰექტარზე.

სოკოვან აეადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. სოკოვან აეადმყოფობათა მიმართ კურკენას შედარებით გამძლეობა საშუალოა. თელავისა და ვახისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით, კურკენას გამძლეობა ქრაქის მიმართ შეფასებულია საშუალოდ, ხოლო ნაცრის მიმართ საშუალოზე სუსტად. სხვა აეადმყოფობათაგან და მენეგლებისაგან სამეურნეო ღირებულების მქონე დაზიანებანი დაკვირვებათა მანძილზე აღნიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

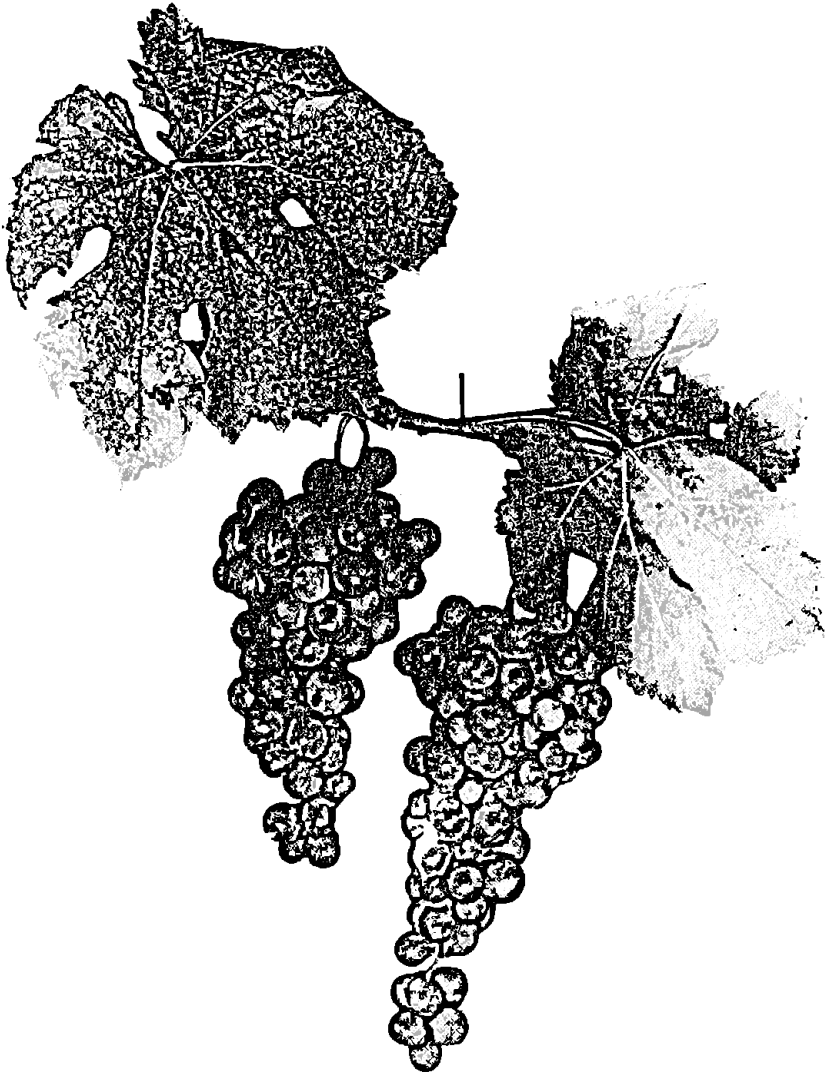
იტენებისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულებით, მათი მექანიკური და წვენიის ქიმიური შემადგენლობითა და გემოთი კურკენა უდავოდ საღვინე ჯიშია. ნათქვამის ნათესასყუფად ქვემოთ მოყვანილია კურკენას ყურძნის მექანიკური და ქიმიური ანალიზის შედეგები, მიღებული მევენახეობის ინსტიტუტის მიერ წლების განმავლობაში წარმოებული მუშაობის შედეგად.

კურკენას ყურძნის მექანიკური შემადგენლობა

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	მეტეების საშ. წონა გრამობით	მარცვლების საშუალო რაოდენობა მტევანში	მეტეის შემადგენლობა პროცენტობით					100 მარცვლის წონა გრამობით	100 წიბა-წის წონა გრამობით
				კანი	ნარცვალი	კანი	წიბვა	წენი და რბილობი		
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახისუბანი	1940	115,7	64,0	3,52	96,48	9,80	3,75	82,93	132,0	4,7
თელავის რაიონი, ს. კურდღლაური თელავის მახლობლად	1943	162,5	92,0	3,50	96,50	12,74	4,62	79,14	181,0	4,3

ყურძნის ლაბორატორიულ პირობებში გადამუშავებისას, როგორც ეს მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, კურკენას წვენიის გამოსავლიანობა საქმოდ მაღალია, ხოლო მავარი ნარჩენებისა (კანი, კლერტი, წიბვა) შესაბამისად დაბალი. ამ მაჩვენებლების მიხედვით კურკენას უფრო საღვინე ვაზის ჯიშის თვისებები ახასიათებს.

წვენიის ქიმიური შემადგენლობა. კახურ საწარმოო ვაზის ჯიშებთან შედარებით კურკენა შაქარს საშუალოზე მცირე რაოდენობით, ხოლო საერთო მყევას საშუალოზე მეტი რაოდენობით ავრავებს.



კურკენა—Куркена

რთვის პერიოდში წარმოებული ანალიზების მიხედვით კურკენას შაქრიანობა საშუალოდ 16-დან 18%⁰-მდე, ხოლო მჟავიანობა 7-დან 10%⁰-მდე მერყეობს.

იშვიათად მისი შაქრიანობა 20 და მეტ ⁰/₁₀₀-ს აღწევს და მჟავიანობაც შედარებით მაღალი რჩება.

ცალკეული წლების მიხედვით შაქრიანობა-მჟავიანობის მერყეობის დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია რთვის პერიოდში წარმოებული ანალიზების შედეგები.

კურკენას შაქრიანობა-მჟავიანობა რთვის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	ანალიზის თარიღი	შაქარი ⁰ / ₁₀₀ -ით	მჟავიანობა ⁰ / ₁₀₀ -ით	შენიშვნა
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი, ქ. თელავი	1943	16/X	17,2	8,86	
	1944	5/X	16,0	—	
	1945	22/IX	19,6	12,3	
	1946	14/IX	21,5	10,57	
	1947	4/IX	16,6	7,65	
	1948	26/IX	17,0	7,39	
საშუალო . . .	—	—	17,95	9,31	

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, შაქრიანობა საშუალოდ შეადგენს 18%⁰-ს, ხოლო მჟავიანობა 9,31%⁰-ს, მიღებული რაოდენობა შაქრისა და მისი შეფარდება მჟავიანობასთან არ არის საკმარისი ხარისხიდან სუფრის ღვინის მისაღებად.

კურკენას გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. კურკენას მოსავალი ძირითადად სუფრის ღვინის დასამზადებლად გამოიყენება. ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო იგი სხვა ჯიშებთან — ძირითადად რქაწითელთან — ერთად იწურება მშრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. წმინდა ჯიშის ღვინო კურკენასაგან მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. კურკენას ღვინო მაღალი ღირსების არ არის. ჩვეულებრივ კურკენა ორდინარულ ღვინოს იძლევა. მისი ღვინის დამახასიათებელია საშუალო სხეული, დაბალი ალკოჰოლიანობა, საკმაოდ განვითარებული ჯიშური არომატი და ხალისიანი სიმყავე. ზოგიერთ წლებში კურკენა საკმაოდ კარგი ღირსების ღვინოს იძლევა. ჯიშობრივი ღვინოების ხარისხის შემფასებელი სადევუსტაციო კომისიის სხდომებზე კურკენას ღვინო შეფასებული იყო, როგორც საშუალო ღირსების ორდინარული ღვინო. ღვინის ორგანოლექტიკურ თვისებებზე უფრო სრული წარმოდგენის მისაღებად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები სადევუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერები სადევუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დამზადების ადგილი	მოსავლის წელი	სხდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლექტიკური შეფასება
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახისუბანი	1936	20/1 1937	6,0	მოყვითალო-ჩალისფერი, საკმაოდ დაწმენდილი, მსუბუქი, მცირესხეულიანი ღვინო კარგი მჟავიანობით, კარგი მასალა კონიაციათვის.
იგივე		20/XII 1940		კარგად დაწმენდილი, მოყვითალო-ჩალისფერი, შინაარსიანი, მაგრამ ნაკლებ მარმონიული ღვინო.
"	1940			
"	1939	10/1 1940		მოყვითალო-ჩალისფერი, კარგად დაწმენდილი, მცირესხეულიანი ორდინარული ღვინო საკმაო სინალით.
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი ქ. თელავში	1947	10/VI 1943	7,2	ქარბისფერი, სასიამოვნო არომატიანი, ნაზი, მარმონიული, ოდნავ მოტკბო ღვინო.

კურკენას ღვინის უფრო სრული დახასიათებისათვის ქვემოთ მოყვანილია ცნობები მისი ქიმიური შემადგენლობის შესახებ.

კურკენას ღვინის ქიმიური შემადგენლობა

წელი	კუთრი წონა	ალკო-ჰოლი მოც. %-ბით	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი									
			საერთო სიმკვლევე %/oo	ექსტრა-ქტი შერით	ნაცარი	ნაცრის ტუტია-ნობა	მჭროლავი სიმკვლევე	ღვინის მკვება	შაქარი	გლიცერინი	ტანინი	არა მჭროლავი სიმკვლევე
1946	0,9749	11,15	7,25	22,45	2,07	4,29	0,69	2,09	2,2	5,05	0,54	6,39
1947	—	7,4	9,8	49,14	—	—	0,45	—	—	—	0,59	—

როგორც ორგანოლექტიური შეფასებიდან და ღვინის ქიმიური შემადგენლობის დახასიათებიდან ირკვევა, კურკენას ღვინო (როგორც დამოუკიდებელი სუფრის ღვინო) საყურადღებო არ არის, მაგრამ ჯიში უდავოდ საყურადღებოა, როგორც კარგი საკუპავე მასალა ზოგიერთი ჯიშის ღვინოების ხარისხის გასაუმჯობესებლად — მათთვის სიმსუბუქისა და ხალისიანობის მისაცემად. ჯიში პერსპექტიულია ხარისხოვანი საკონიაე მასალის მისაღებად. მისი შედარებით მაღალი მკვებანობა საშუალოზე მცირე ალკოჰოლიანობასთან ერთად ფართო პერსპექტივას უქმნის ამ მიმართულებით მის გამოყენებას. კურკენას მინარევის სახით გავრცელება ყვარლის რაიონში რქაწითელთან ერთად შესაძლებელია გამოწვეული იყოს ჯიშების ურთიერთზე კარგი გავლენით — უტრანის მოსავლიანობის და ღვინის გამოსავლიანობის გადიდებით და, რაც მთავარია, ღვინის საგემოვნო თვისებების გაუმჯობესებით. ამ მხრივ ჯიში შესწავლილი არაა, საჭიროა კურკენას ამ თავისებურებასაც მიექცეს სათანადო ყურადღება. იგი ფართოდ უნდა გამოიყენოს აგრეთვე უალკოჰოლო უტრანის წვეწის დასამზადებლად.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

კურკენა ადგილობრივი, იშვიათი ჯიშია. იგი იძლევა ძირითადად თეთრ ორდინარულ სუფრის ღვინოს და ნაწილობრივ გამოსადეგია ადგილობრივ მოსახმარებელ სადესერტო უტრანდაც. კურკენა გავრცელებულია ძირითადად თელავის, ყვარლისა და გურჯაანის რაიონების ძველ ვენახებში უმთავრესად თეთრ საწარმოო ვაზის ჯიშებში მინარევის სახით.

ჯიშის მცირედ და ამასთან მინარევის სახით გავრცელების გამო წარმოების პირობებში იგი რქაწითელთან ერთად იწურება კახური ტიპის თეთრი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. წმინდა ჯიშობრივი ღვინო კურკენასაგან მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. კურკენას ღვინო მაღალი ლიტრების არაა. ჩვეულებრივ კურკენა საშუალო ლიტრების ორდინარულ ღვინოს იძლევა, იშვიათად მისგან კარგი ლიტრების ორდინარული ღვინოც დგება. კურკენას ღვინო მოყვითალო ჩალისფერია, სუსტად გამოსახული თავისებური ჯიშური არაომატი აქვს, ახასიათებს სიმსუბუქე, მცირე სხეული და სისხლისე. გემო დიდდ პარმონიული არა აქვს. როგორც მშრალი სუფრის ღვინო, იგი საინტერესო არაა. ჯიში უფრო საინტერესოა, როგორც მასალა ხარისხოვანი კონიაეებისათვის. მისი მაღალი მკვებანობა საშუალოზე დაბალ ალკოჰოლიანობასთან ერთად ფართო პერსპექტივას უქმნის ჯიშს ამ მიმართულებით, ჯიში გამოსადეგია აგრეთვე საკუპავე მასალად: როგორც უტრანდ, ისე ღვინოდ საწარმოო ჯიშების ღვინოების ხარისხის გასაუმჯობესებლად. დასასრულ, კურკენა ძალიან კარგია აგრეთვე უალკოჰოლო უტრანის წვეწის დასამზადებლად: მისი ზომიერი შაქრიანობა ნორმალურზე მომეტებულ მკვებანობასთან ერთად მას მეტად სასიამოვნო სასმელად აქცევს.

ჯიშის დაღვებით თვისებებია მისი შედარებით კარგი მოსავლიანობა და ვარგისობა სხვადასხვა მიმართულებით გამოსაყენებლად.

ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: ღვინის დაბალი ხარისხი და არასაკმარისი გამძლეობა ნაცრისა. კახეთის ცენტრალურ რაიონებში მშრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლად კურკენა ნაკლებ პერსპექტიულია. სამაგიეროდ ჯიში პერსპექტიულია საკონიაე მასალის, უალკოჰოლო უტრანის წვეწის და მსობრივი საკუპავე მასალის დასამზადებლად.

წინასწარ გამოცდის შემდეგ კურკენა შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს ალაზნის მარცხენა მხარისათვის პირველ რიგში ხარისხიანი საკონიაკე მასლის და უაღკოპოლო კურძის წვენი დასამზადებლად. ვარდა ამის, იგი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს კარგი ღორსების ორდინარული ლეინობის და სხვა ჯიშებთან (რქაწითელთან) ერთად მსუბუქი მაღალხარისხიანი სუფრის ლეინობის დასამზადებლად.

КУРКЕНА

Лист. Вполне развитые листья средних размеров (16×15,5). Листовая пластинка округлая, с незначительным варьированием в сторону овальной формы. Обычно листья пятилопастные, реже встречаются также и трехлопастные листья. Лопастей хорошо выражены. Иногда на листьях, в особенности нижних, развиваются долопастельные бокасти. Угол оконечной лопасти тупой, реже он бывает прямым. Поверхность листа мелкопузырчатая, реже она бывает сетчато-морщинистой. Листовая пластинка плоская либо она неопределенно изогнутая. Главные нервы листа светлозеленые, паутинисто-опушенные.

Верхние вырезки обычно средней глубины, (реже встречаются и довольно глубокие вырезки). Форма вырезов варьирует от закрытых с яйцевидным просветом до открытых ланцевидных с острым дном. Чаще встречаются закрытые вырезки с яйцевидным либо треугольным просветом с заостренным или округлым дном. Реже встречаются открытые ланцевидные вырезки с заостренным дном, а еще реже выемки с однозубчатым дном.

Нижние вырезки, обычно, менее развиты и менее глубоки. Форма вырезов менее варьирует. Чаще всего встречаются открытые, ланцевидные вырезки с суженным устьем и заостренным дном, реже—закрытые с треугольным просветом.

Черешковая выемка по своей форме варьирует от закрытой с узко-эллиптическим просветом до открытой, сводчатой. Чаще встречаются ланцевидные выемки с округлым дном, ограниченные нервами, либо ланцевидные выемки с заостренным дном. Иногда черешковая выемка снабжена одним или двумя шпорами.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей в большинстве случаев треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они треугольные с закругленной вершиной. Краевые зубцы ланцевидные, односторонне выпуклые и треугольные, с выпуклыми сторонами и острой вершиной.

Опушение нижней стороны листа слабое, паутинистое, с примесью густого щетинистого пушка, в общем, опушение довольно густое, переходящее в слабо-войлочное.

Черешок короче длины главного нерва листа. Окраска черешка слабо винно-красная, с едва заметным щетинистым пушком.

Цветок. Цветок нормального строения, обополюый. Тычинки прямостоячие. Число тычинок в цветке равно пяти, реже шести. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика равно 1,25—1,50. Пестик правильной округло-конической формы, с хорошо развитым столбиком и рыльцем. Иногда рыльце двураздельное.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 15 до 18 см, при ширине 6—9 см. Размер средней грозди равен 16×7 см. Основная форма гроздей коническая, реже встречаются широко-конические, лопастные грозди. Длина верхних лопастей достигает до одной трети размера основной грозди. Обычно грозди средне-плотные, реже они рыхлые. Осыпание и горшение ягод в грозди незначительное. Пожи грозди деревянистая, темно-зеленого цвета, у основания окрашивается в цвет чубука. Длина пожки гроздей варьирует от 3 до 6 см, составляя в среднем 4—5 см. Длина ножки ягоды в среднем равна 0,8 см. Окраска пожки зеленая. Подушечка бородавчатая, узко-конической формы.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,55 до 1,80 см, при ширине 1,45—1,65 см. Размер средней ягоды равен 1,85×1,45. Форма ягод округлая, с незначительным варьированием в сторону овальной. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды закруглен. Окраска ягод желто-желтая с свинцовым оттенком. Кожица тонкая, легко рвущаяся. Мякоть сочная, водянистая. Восковой налет на ягодах хорошо выражен.

Прочность прикрепления ягод к ножке обычно слабая, недостаточная.

Колдовство семян в ягодах варьирует от 1 до 3, составляя в среднем на ягоду 1,26 семени.

Куркена—местный, маюраспространенный сорт белых вин Кахетии, дает ординарное столовое вино и отчасти десертный виноград исключительно местного значения.

Распространен в районах Кахетии, преимущественно в Телавском, Кварельском и Гурджаанском, и основном в виде примеси на старых корнесобственных виноградниках колхозов, реже в виде маленьких виноградников на прусадельных участках колхозников. В связи с незначительным распространением сорта в производстве он перерабатывается вместе с Ркацители на обычное столовое вино.

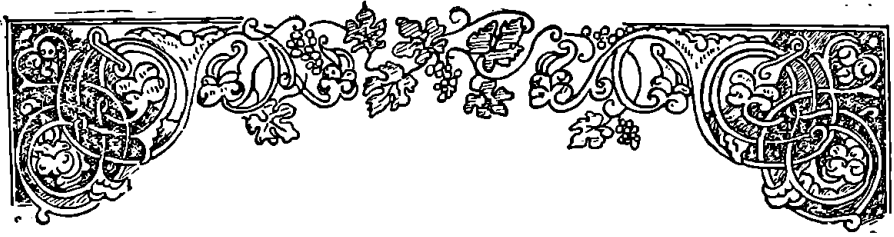
Очень возможно, что преимущественное распространение Куркена в виде примеси к Ркацители в Кварельских виноградниках вызвано выгодой от совместной их культуры (увеличение урожайности и улучшение качества вина). Чистосортное вино из Куркена готовят в Институте виноградарства. Вино получается невысокого качества, оно соломенно-желтого цвета, с слабо развитым сортовым ароматом, легкое, слабоградусное, малозкислотное, обыкновенное вино с приятной свежестью. В некоторые годы из Куркена получается обыкновенное вино довольно хорошего качества.

В качестве самостоятельного винного сорта Куркена не заслуживает внимания. Он является более перспективным для получения коньячного материала, безалкогольных соков и массового купажного материала. Его относительно высокая кислотность при умеренной сахаристости более отвечает для указанных направлений, прежде для столового виноделия.

К положительным свойствам сорта относятся его выше средняя урожайность и пригодность его для разных видов переработки. К недостаткам сорта относятся низкое качество вина и недостаточная устойчивость против оидиума.

В центральных районах Кахетии Куркена для приготовления столовых вин не заслуживает внимания. Его, как сравнительно урожайный сорт, после предварительного испытания на местах, можно рекомендовать для распространения в Закавказской полосе Кахетии, в первую очередь для приготовления качественных коньяков и безалкогольных соков, а в дальнейшем для качественных обычных вин и легких, качественных столовых вин вместе с сортом Ркацители.





მ ი რ ზ ა ნ უ ლ ი

მირზანული ადგილობრივი იშვიათი ჯიშია, იძლევა თეთრ ორდინარულ სუფრის ღვინოს. სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში მირზანული ცნობილია აგრეთვე მირზანის თეთრის სახელწოდებით (ს. ჩოლოყაშვილი 1939 წ.).

ჯიშის ისტორია. მირზანული ადგილობრივი ვაზის ჯიშია. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით იგი ახლოს დგას კახეთის ძირითად ჯიშებთან და მათთან ერთად საერთო წარმოშობისა უნდა იყოს. სიღნაღის რაიონის მევენახეთა გადმოცემით, მირზანული მათ რაიონში სოფ. მირზანდან შემოუტანიათ, ხოლო თუ საიდანაა შეტანილი იგი მირზანში ან რა სახელწოდებით, ჯერ დადგენილი არ არის.

ამჟამად ჯიში გვხვდება სიღნაღისა და წითელწყაროს რაიონებში, ძირითადად თითო-ორი ვაზის სახით კოლმეურნეობებისა და კოლმეურნეთა ძველ ვენახებში, იშვიათად მირზანული პატარა ვენახებდაც გვხვდება კოლმეურნეთა საკარმიდამო ნაკვეთებზე. კახეთის დანარჩენ რაიონებში მირზანული ძალიან იშვიათია. თელავის რაიონში რამდენიმე ათეული ძირი მირზანული მოიპოვება მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში და აგრეთვე ინსტიტუტის ფილიალისა და დასაყრდენი პუნქტების საკოლექციო ნაკვეთებზე.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ბოტანიკური თვალსაზრისით მირზანული აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

ახალგაზრდა ნახარდი (15—20 სმ). მოზარდი ყლორტების წყვროები გვირგვინითა და პირველი ორი-სამი ჯერ კიდევ კარგად გაუშლელი ფოთოლაკითურთ შებუსუსებულია ყოველი მხრიდან საქაოდ სქელი აბლაბულისებრი ბეწვებით, მორუხო-ფოთრი ფერისაა და სუსტი ვარდისფერი არაა აქვს შემოვლებული ფოთოლაკების ნაპირების ირგვლივ და ყუნწის გასწვრივ. მეორე იარუსის ფოთლების (4—5) ზედა მხარეზე შებუსუსება მცირდება და ფოთლები მოწვანო-ყვითელი (მონარინჯო) ფერისა ხდება, ხოლო ქვედა მხარეზე შებუსუსება შენარჩუნებულია და ფოთოლი მოვერცხლისფრო-ფოთრი რჩება, თანაც ოდნავ ვარდისფერი იერი დაჰყვება ძირითადად ფოთლების ნაპირების ირგვლივ.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მოვარდისფრო-ყვითელი ფერისაა და მოწითალო იერი დაჰყავს. მუხლთაშორისები საშუალო ზომისაა. მუხლების ფერი არ განსხვავდება მუხლთაშორისების ფერისაგან. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ გამოსახული არაა.

ფოთლოლი. კარგად განვითარებული ფოთლები (9—12) საშუალო ზომისაა (18 X 17 სანტიმეტრი). ფოთლის ფირტივის მოხაზულობა მომრგვალოა, უფრო ხშირად გადახრილი ოვალური ფორმისაა. უფრო ხშირად ხუთნაკვეთიანი ფოთლები გვხვდება, იშვიათად სამნაკვეთიანებიც არის. მეორეული დანაკვეთვა ფოთოლს არ ახასიათებს. შუა ნაკვეთის წვერი სწორკუთხოვანია. ფოთლის ზედაპირი გლუვი ან ბადისებრი დანაკვეთულია. ფოთლის ფირფიტა სწორი ან გაურკვეველად მიხრილი-მოხრილია. ფოთლის კალთები ზეეთაა წამოწეული. ფოთლის მთავარი ძარღვები ღია მწვანე ფერისაა და შებუსუსებულია თხელი აბლაბულისებრი ბეწვებით.

ფოთლის ზედა ამონაკვეთები საშუალო სიღრმისაა, იშვიათად ღრმა და ზეზუქრომონაკვეთებიანი ფოთლებიც გვხვდება. ამონაკვეთების ფორმა ჩანგისმაგვარი და შევიწროებულყელიანი ან პარალელურგვერდებიანია. ამონაკვეთის ფუძე ხშირად ცალკილიანია. იშვიათად დახურული ამონაკვეთებიც გვხვდება სამკუთხედისებრი ან განიერ ელიფსური თვლით.

ქვედა ამონაკეთები, როგორც წესი, ნაკლებ ღირებას, უფრო ხშირად მათ შეჭრილ კუთხისებრი ფორმა აქვთ, ან კიდევ ამონაკეთები ოდნავ შესამჩნევია, იშვიათად ჩანგისმაგვარი, თითქმის პარალელურგვერდობიანი ამონაკეთებიც გვხვდება.

ყუნწის ამონაკეთის ფორმა საგრძნობლად ცვალებადობს. უფრო ხშირად გვხვდება კვერცხის ან ელიფსისმაგვართლიანი ფორმის დახურული ამონაკეთები და ღია მახვილფუძიანი ჩანგისმაგვარი ან იშვიათად თალისმაგვარი კვადრატული ფორმის ამონაკეთებიც.

ფოთლის მთავარი ძარღვები მსხვილი მომრგვალებულწვერიანი ან მახვილწვერიანი სუსტად გამოხუნქილგვერდობიანი სამკუთხედისებრი კბილებით ბოლოვდება. გვერდითი კბილები მახვილწვერიანი სამკუთხედისებრი ან ხერხისკბილისებრ ცალგვერდგამოხუნქილია. მსხვილი და წერილი კბილების მორიგება კარგადაა წარმოდგენილი ფოთლის მთელი ფირფიტის ირგვლივ.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება შედგება საშუალო სისქის აბლაბუდისებრი ბეწვებისაგან და საკმაოდ სქელი ჯავრისებრი ბუსუსისაგან. საერთოდ, ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება საკმაოდ სქელია, იგი გარდამავალი სახისაა აბლაბუდისებრიდან ქეჩისებრისაკენ.

ფოთლის ყუნწი შიშვლია, ფერად ღია მწვანეა. ჩეუელპირე იგი ფოთლის შუა ძარღვზე ოდნავ მოკლე ან მისი ტოლია.

მტევანი. მტევნები საშუალო ან საშუალოზე დიდი ზომისაა. მტევნების სიგრძე მერყეობს 13-დან 22 სმ-მდე, ხოლო სიგანე 9-დან 15 სმ-მდე. საშუალო მტევნის ზომა უდრის 18×12 სმ-ს. ზოგიერთი მსხვილი მტევნების ზომა აღწევს $24,5 \times 14,5$ სანტიმეტრს. მტევნების ფორმა კონუსისებრი და ცილინდრულ-კონუსისებრია, იშვიათად უფორმო მტევნებიც გვხვდება. ხშირად მტევნები მხრანია. ცალკეული მტევნების სიგრძე აღწევს ძირითადი მტევნის ნახევარს. მტევნები ხშირად მკერივია (კუმსია), იშვიათად ძალზე კუმსი და მეჩხერი მტევნებიც გვხვდება. მარცვალცენა და წვრილმარცვლიანობა ჯიშს არ ახასიათებს. მარცვლების რაოდენობა მტევანში მერყეობს 60-დან 200-მდე, საშუალოდ მტევანში 100—120 მარცვალია. მტევნის საშუალო წონა მერყეობს 120-დან 300 გრამამდე, საშუალოდ კი 180—200 გრამს უდრის. მტევნის ყუნწი ვახვეზულია და ფუძისაკენ რქის ფერისაა. ყუნწის სიგრძე საშუალოდ 3—4 სანტიმეტრს უდრის, საერთოდ კი სიგრძე 2,5-დან 6 სმ-მდე მერყეობს. მარცვლის ყუნწის სიგრძე უდრის 4—6 მმ-ს, იგი მწვანე ფერისაა.

მარცვლის საჯდომი ბალიში დახორკლილია. ფორმით იგი განიერ კონუსისებრია, იშვიათად ეიწრო კონუსისებრი ფორმისაც გვხვდება.

მარცვალი. მირზანულის მარცვლები საშუალო და საშუალოზე მსხვილია. მარცვლების სიგრძე მერყეობს 1,6-დან 2,2 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 1,5-დან 2 სანტიმეტრამდე. საშუალო მარცვლის ზომა $1,85 \times 1,70$ სანტიმეტრს უდრის. მარცვლების ფორმა მომრგვალო ან ოდნავ მოოვალურია. მარცვალის შუაში განიერია, ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვლები მომწვანო-ყვითელი, ხოლო გადაშენებისას ყვითელი ფერისაა და სიღამეურის მოვარდისფრო ხალები აყრია მზისაკენ მიქცეულ გვერდზე. მარცვლის კანი თხელია, მაგრამ საკმაოდ მკერივი. იგი ადვილად შორდება რბილობს. რბილობი ოდნავ მკერივი და წენიანია. მარცვალს უზარალო, ნეიტრალური გემო აქვს, ჯიშური არომატი შეუმჩნეველია. მარცვლები დაფარულია საკმაოდ სქელი ცეილისებრი ფიფქით. მარცვლები სუსტადაა მიმავრებული ყუნწზე. წიპწების რაოდენობა მარცვალიში მერყეობს 1-დან 4-მდე, ხოლო საშუალოდ მარცვალზე 1,65 წიპწა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი საეგვეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებულია მვეენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ეენახში, ს. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან.

კურდღელაურის ეკოლოგიურ პირობებში მირზანულის საეგვეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 138 დღიდან 182 დღემდე და შეადგენს საშუალოდ 150 დღეს. საეგვეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად ცვალებადობს ვაზის ზრდა-განვითარებისა და ყურძნის მომწიფებისათვის საჭირო აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც $2,736, 3$ გრადუსიდან $3,354$ გრადუსამდე, ხოლო საშუალოდ შეადგენს $2,964,1$ გრადუსს. საეგვეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზების ცვალებადობის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია ქ. თელავში წლების განმავლობაში წარმოებული დაკვირვების შედეგები.

მირზანულის სავეგეტაცია პერიოდის მსვლელობა ქ. თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის თარიღები				სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დღეებში	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი სავეგეტაციო პერიოდში	ნალექები	
		კვირტის გაშლის	ყვავილობის	სიმწიფის	სრული სიმწიფე			სარეზერვუარო პერიოდში	სავეგეტაციო პერიოდში
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი ს. კოდდელაურში, ქ. თელავის მახლობლად	1943	27/IV	12/VI	17/VIII	20/IX	147	2,930,5	117,4	479,4
	1944	25-V	5-VI	20/VIII	20/IX	149	2,911,8	69,0	393,4
	1945	9/IV	12/VI	23/VIII	20/IX	141	2,863,7	47,3	539,9
	1946	26/IV	8-VI	21/VIII	10/IX	138	2,736,3	—	539,9
	1947	2/IV	2/VI	10/VIII	30/IX	182	3,354,9	121,8	565,9
	1948	26/IV	6/VI	14/VIII	13/IX	141	2,959,8	150,2	524,4
საშუალო	—	23/IV	7/VI	17/VIII	19/IX	150	2,964,1	81,0	476,0

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, სავეგეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზები საგრძობლად მერყეობს. მათში ყველაზე მეტად პირველი, საწყისი ფაზა მერყეობს. მისი მერყეობა ცალკეული წლების მიხედვით ერთ თვეს აღწევს. მის მერყეობაზე დიდადა დამოკიდებული მთელი სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობაც. ასე, მაგალითად, 1945 წელს, როცა კვირტის გაშლა დაიწყო 3 მაისს, სავეგეტაციო პერიოდი დასრულდა 141 დღეში, ხოლო 1947 წელს კვირტის გაშლა დაიწყო 2 აპრილს და სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობაც შესაბამისად 182 დღემდე გაგრძელდა. დანარჩენი ფაზები შედარებით ნაკლებ ცვალებადობს. მაგალითად, ყვავილობის დასაწყისი 10 დღის, სიმწიფის დასაწყისი 12 დღის, ხოლო სრული სიმწიფე 20 დღის ფარგლებში მერყეობს. სრული სიმწიფის დადგომის ვადაზე გავლენას ახდენს აგრეთვე ნალექების რაოდენობა სარეზერვუარო და სავეგეტაციო პერიოდების განმელობაში. რაც უფრო მცირეა ამ ხნის განმელობაში ნალექების რაოდენობა, მით უფრო ადრე მწიფდება ყურძენი. სრული სიმწიფის დადგომის ფაზების მიხედვით მირზანული სიმწიფის III პერიოდის ჯიშთა ჯგუფს ეკუთვნის.

თელავსა და ბოდბისხევში წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით კახეთის ჰავის პირობებში მირზანულის ერთწლიანი რქები ყურძენის სრული სიმწიფის მომენტისათვის თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას და კარგად შემოსული და გახვეებული ხედება ზამთრის ყინვებს.

მირზანულის ვაზეხს კარგი ზრდის ღონე ახასიათებს. თელავის საკოლექციო ნაკვეთზე წარმოებული დაკვირვების შედეგად მისი ზრდის ღონე, სხვა ჯიშებთან შედარებით, შეფასებულია საშუალოდ, ხოლო სიღრმის რაიონში სოფ. ბოდბისხევში მირზანულის ვაზეხი უმეცნე ვენახებში საკმაოდ ძლიერად იზრდება.

მოსაყვანიანობა. მირზანული მალაღმოსავლიანი ჯიშია. მას ახასიათებს მსხმოიარობის მაღალი მაჩვენებლები და მტევნის საკმაოდ დიდი საშუალო წონა. საკოლექციო ნაკვეთზე წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით მირზანულის მსხმოიარობის კოეფიციენტი 1-დან 3,0-მდე მერყეობს. საშუალოდ იგი 1,50—1,60-ს შეადგენს, ანუ ერთ რქაზე მოდის საშუალოდ 1,50—1,60 მტევანი. ბოდბისხევში იგი 1 რქაზე საშუალოდ 12 მტევანი მოდის. მტევნის საშუალო წონა მერყეობს 100-დან 300 გრამამდე, ხოლო საშუალოდ 80—200 გრამს უდრის. ზოგიერთი მსხვილი მტევნის წონა თავისუფლად აღწევს 500—600 გრამს. მირზანულის მოსაყვანიანობის უფრო დეტალურად დასასაზიარებლად ქვემოთ მოყვანილია თელავში მსხმოიარობაზე დაკვირვების შედეგები.

მირზანულის მსხმოიარობის მაჩვენებლები თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	მსხმოიარე რქების პროცენტი				მტევნების რაოდენობა 1 მსხმოიარე რქაზე	მტევნების საშუალო წონა 1 რქაზე	მტევნის საშუალო წონა	ერთი რქის მოსავლი გრამებში	დატყობილი რქების რაოდენობა ერთ ჰექტარზე	წარმოებული მისათაობა 1 ჰექტარზე
		1	2	3	სულ						
		მტევნი	მტევნი	მტევნი	სულ						
კახეთი, თელავის რაიონი, ქ. თელავი, საკოლექციო ვენახი	1941	28,82	64,40	1,7	94,92	1,72	1,62	180,0	291,6	34,060	98,14
	1943	44,0	44,0	4,0	92,0	1,46	1,40	203	280	30,000	84,0
	1948	42,65	33,32	4,76	80,93	1,52	1,23	165,0	203,0	35,000	71,0

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, მირზანულის ნაყოფიანი ყლორტების პროცენტი საქაოლ მაღალია. უნაყოფო ყლორტების რაოდენობა 5-დან 20%-მდე მერყეობს. აღსანიშნავია ორმეტენიანი რქების საქაოლ დიდი რაოდენობა და ისიც, რომ სამეტენიანი რქებიც აქვს 5%-მდე. მოყვანილი მონაცემების საფუძველზე გაანგარიშებული მოსავალი თელავში მერყეობს 71-დან 100,0 ცენტნერამდე, ხოლო საშუალოდ 84 ცენტნერს შეადგენს. ფაქტიური მოსავალი ძირზე თელავში საშუალოდ 2,400—2,600 გრამს უდრის, რაც ჰექტარზე გადაყვანილ 80—86 ცენტნერს შეადგენს. გაიღვებით მეტი მოსავალი იცის მირზანულმა იქ, სადაც იგი ძირითადად გავრცელებული — სიღნაღის რაიონში, სოფ. ბოდბისხევში. იქ მისი მოსავალი 100—150 ცენტნერს და ზოგჯერ მეტსაც აღწევს ჰექტარზე. საშუალოდ კახეთის პირობებისათვის მირზანულის მოსავალი უნდა ვიყარაულოთ 100—120 ცენტნერი ჰექტარზე.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. თელავში, საკოლექციო ნაკეთებზე წარმოებული დაკვირვების მიხედვით, მირზანულის გამძლეობა სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ შეფასებულია საშუალოდ, ხოლო ბოდბისხევში მისი გამძლეობა იმავე ავადმყოფობათა მიმართ საშუალოზე მაღალია. ინსტიტუტში წარმოებული დაკვირვებით მირზანული მილიდუმს შედარებით უფრო უძლებს, ვიდრე ნაცარს. უკანასკნელის მიმართ მირზანული უფრო მგრძობიარეა. მირზანულმა აგრეთვე მარცკლის სიღამლე იცის, განსაკუთრებით თუ შემოდგომა წვიმიანი.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მირზანული საღვინე ვაზის ჯიშია. როგორც მტენებისა და მარცკლების გარეგნული შეხედულება, ისე მათი მექანიკური შემადგენლობა და აგრეთვე წვეწის ქიმიური შემადგენლობა მიგვითითებს მირზანულის გამოყენების მიზანშეწონილობაზე უპირატესად მშრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. წარმოების პირობებშია მირზანულისაგან სუფრის ღვინოს აწხადებენ, მხოლოდ ნაწილობრივ იყენებენ მას აღვინობრივ საშველ ყურძნად. ძირითადად მირზანული საღვინე ვაზის ჯიშია.

ნათქვამის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია მირზანულის ყურძნის მექანიკური ანალიზის შედეგები.

მირზანულის ყურძნის მექანიკური შემადგენლობის მაჩვენებლები

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	წელი	მტენის საშუალო წონა	მარცკლების საშუალო რაოდენობა ტენეზე	მტენისა შემადგენელი ნაწილების %-ში					100 მარცკლის წონა გრამებში	100 წიწის წონა გრამებში
				კლერტი	მარცკული	კანი	წიწა	წვეწი და ბილიები		
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი ს. კოდელაურში, ქ. თელავის მახლობლად	1940	286,6	135	2,13	97,87	10,33	9,21	84,33	208,0	4,0
	1940	224,7	106	2,46	97,54	9,93	3,63	83,98	209,0	4,1
	—	167,0	84	2,32	97,68	11,73	4,25	81,70	195,0	5,1
	1943	200,0	140	3,40	96,60	12,4	4,9	79,3	174,5	4,5

ცხრილიდან ჩანს, რომ ყურძნის ლაბორატორიულ პირობებში გადამუშავების დროს მირზანულის მაგარი ნაწილების (კლერტი, კანი, წიწა) შედარებით მცირე (13—17%), ხოლო წვეწის შედარებით მაღალი (79—84%) გამოსავლიანობა აქვს. ყურძნის ნახევრად საწარმოო პირობებში გადამუშავების დროს წვეწის გამოსავლიანობა შედარებით მცირდება, ხოლო მაგარი ნაწილების გამოსავლიანობა მატულობს, რა თქმა უნდა, ყურძნის არასათანადოდ გამოწურვის გამო და შესაბამისად შეადგენს 75% და 250/ს.

ყურძნის წვეწის ქიმიური შედგენილობა. მირზანულს არ ახასიათებს შაქრის დაგროვების დიდი უნარი. მისი ყურძნის წვეწის შაქრიანობა შედარებით მცირეა, მყავიანობა — ზომიერია. რვა წლის მანძილზე წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით მისი შაქრიანობა 14-დან 16,5%-მდე მერყეობს და იშვიათად 17 და მეტ პროცენტს აღწევს, ხოლო მყავიანობა 6-დან 7,5%-მდე მერყეობს და იშვიათად 10%-მდე აღწევს. ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად მირზანულის ყურძნის წვეწის შაქრიანობა-მყავიანობა სვარძობლად ცვალებადობს.

ამ ცვალებადობის დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია მირზანულის წვეწის შაქრიანობა-მყავიანობის მაჩვენებლები, მიღებული 8 წლის მანძილზე წარმოებული დაკვირვებების შედეგად.



მარჯნული თეთრა—მძვანული ტეტრა

მირზანულის შაქრიანობა-მევენახეობა რთელის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	რთელის თარიღი	შაქარი %-%ში	მე-ვენახეობა %00-ში	შენიშვნა
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი ს. კურდღელთაურში, ქ. თელავის მახლობლად	1941	29/IX	16,0	5,87	
	1942	5/X	16,2	7,2	
	1943	6/X	16,5	7,0	
	1944	29/IX	18,1	10,2	
	1945	27/IX	13,1	10,7	
	1946	20/IX	21,1	6,31	
	1948	13/IX	13,5	4,77	

მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, რომ ცალკეულ წლებშიაც კი, გარდა 1946 წლისა, მირზანულის შაქრიანობა ვერ აღწევს იმ ნორმალურ დონეს, რომელიც აუცილებელია ხარისხიანი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ რთელის კარგა დაგვიანებით ჩატარებისასაც კი მირზანულის ყურძნის შაქრიანობა მაინც დაბალი რჩება. ამ ნიშნის მიხედვით მირზანული სუფრის ჯიშებს ემსგავსება, მაგრამ ზომიერი მევენახეობით საღვინე ჯიშებს უახლოვდება. წესიერი სუფრის ღვინის მიღების მიზნით მირზანული რაც შეიძლება გვიან უნდა დაიკრიფოს, რომ მისი შაქრიანობა გადიდდეს და ღვინო უკეთესი დადგეს.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. მირზანულის ყურძნის ძირითადად იყენებენ შრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლად და ნაწილობრივ ადგილობრივ მოსახმარად სადესერტო ყურძნადაც. უმეტეს შემთხვევაში მირზანული სხვა ჯიშის ყურძნთან ერთად იწურება სუფრის ღვინის დასამზადებლად. ძველად მას ცალკე აყენებდნენ. ამჟამად მირზანულისაგან წმინდა ჯიშური ღვინო მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. მირზანულის ღვინო მაღალი ღირსებისა არაა. ჩვეულებრივად იგი ღია ჩალისფერია, არამატი ძლიერ სუსტად აქვს გამოსახული. იგი სასიამოვნო გემოს მქონე, მსუბუქი, მკარესხეულიანი ორდინარული ღვინოა. ღვინის თვისებების უფრო დეტალურად დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები მევენახეობის ინსტიტუტის ჯიშობრივი ღვინოების ხარისხის შემფასებელი სადგურსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერები სადგურსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დასამზადების ადგილი	წელი	სადგურსტაციო კომისიის სხდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლუბტიკური შეფასება
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი ქ. თელავში	1941	10/1 1942	6,3	ღია ჩალისფერი, კარგად დაწმენდილი, მსუბუქი, საკმაო პარმონიული, ორდინარული ღვინო.

მირზანულის ღვინის თვისებებზე უფრო სრული წარმოდგენის მისაღებად ქვემოთ მოყვანილია მისი ღვინის ქიმიური ანალიზის შედეგები.

მირზანულის ღვინის ქიმიური შედეგნილობა

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დასამზადების ადგილი	მოსავლის წელი	კუთრი წონა	ალკოჰოლი მლ/ლში	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი				
				საერთო მცაიანობა	მქსტ-რაქტი	მქრო-ლავი სიმრავლე	არამქრო-ლავი მცაევა	ტანინი
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტი ქ. თელავში	1941	0,9953	8,0	6,74	18,53	1,0	5,49	—
	1947	0,9948	9,1	6,2	19,6	0,6	—	0,12

როგორც ორგანოლექტიკური, ისე ქიმიური თვისებების მიხედვით მირზანულის ლენინ ორდინარულ ლენინთა წყებას უნდა მიეკუთვნოს.

გარდა ლენისა, მირზანულს იყენებენ ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძნადაც. მტევნებისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულება—მათი სიდიდე და სიმსხო—მიზანშეწონილს ხდის ყურძნის ამ მიზნით გამოყენებას.

მირზანული უფრო პერსპექტიულია ხარისხოვანი კონიაკის დასამზადებლად. ამას ხელს უწყობს ლენის დაბალი ალკოჰოლიანობა და მასთან შედარებით მაღალი მჟავიანობა.

მირზანული გამოსადეგია აგრეთვე უაღკაპოლო ყურძნის წვენის დასამზადებლად. მკარე შაქრიანობისა და ზომიერი მჟავიანობის გამო იგი მიზიდველი და სასიამოვნო სასმელია.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

მირზანული ადგილობრივი იშვიათი ჯიშია. იძლევა თეთრ ორდინარულ სუფრის ლენოს, იშვარება საქმელადაც.

ჯიში გვხვდება თითო-ორი ვაზის, იშვიათად აგრეთვე პატარა ნაკვეთების სახით ძირითადად სიღნაღისა და წითელწყაროს რაიონებში. კახეთის დანარჩენ რაიონებში იგი თითქმის არ მოიპოვება, გარდა თელავისა, სადაც რამდენიმე ათეული ძირია გავრეხული მევენახეობის ინსტიტუტის ვენახში. ჯიშის მკერდ გავრცელების გამო იგი სხვა ჯიშებთან ერთად იწურება სუფრის ლენის დასამზადებლად. ძველად იგი ცალკეც იწურებოდა ჯიშური ლენის დასაყენებლად. ამჟამად მირზანული საგან წმინდა ჯიშური ლენო მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. მირზანულის ლენო კარგად იწმინდება, ღია ჩალისფერია, ჯიშური არამატი ძლიერ სუსტად აქვს გამოსახული. გემო კარგი, ჰარმონიული აქვს. საერთოდ, მირზანულის ლენო მსუბუქი, მკიცრესხეულიანი და ორდინარული ღვება.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: შედარებით მაღალი მოსავლიანობა, ვარგისობა ორდინარული სუფრის ლენის, უაღკაპოლო ყურძნის წვენისა და საკონიაკე მასალისათვის.

ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: პროდუქციის (ლენო) დაბალი ხარისხი, ნაცრისადმი მგრძნობიარობა და მარცვლების ღობა, განსაკუთრებით წვიმიან შემოდგომათ.

ხარისხოვანი მეღვინეობის რაიონებში სუფრის ლენის დასაყენებლად ჯიში პერსპექტიული არაა. მირზანული, როგორც მაღალმოსავლიანი ჯიში, შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს სიღნაღისა და წითელწყაროს ნაცრ რაიონებში ფართობის განსაზღვრულ ნაწილზე გასაშენებლად, მისგან ხარისხოვანი საკონიაკე მასალისა და უაღკაპოლო ყურძნის წვენის დასამზადებლად და, ნაწილობრივ, სადესერტო ყურძნად გამოსაყენებლად.

ჯიშის ფართოდ გამოცდის შემდეგ შეიძლება კახეთის დანარჩენ რაიონებშიაც გამოვლინდეს ჯიშისათვის გამოსადეგი მიკროუბნები ხარისხოვანი პროდუქციის მიღებისა და ჯიშის შემდგომი გავრცელების მიზნით.

საბჭოთა კავშირისა და საქართველოს მევენახეობის დანარჩენი რაიონებისათვის მირზანული შეიძლება ეურჩიოთ მხოლოდ ფართოდ გამოსაყენებლად და შესასწავლად. მირზანული, როგორც მაღალმოსავლიანი ჯიში, პერსპექტიულია აგრეთვე სელექციურ მუშაობაში გამოსაყენებლად.

МИРЗАНУЛИ

Лист. Вполне развитые листья средних размеров (18×17 см). Очертание листовой пластинки округлое, с более частым колебанием в сторону овальной формы. Число основных лопастей 5, реже встречаются и трехлопастные листья. Вторичные лопасти отсутствуют. Угол оковечной лопасти обычно прямой. Поверхность листа гладкая либо сетчатая-морщинистая, в редких случаях она бывает мелкопупырчатой. Листовая пластинка плоская, либо неопределенно-изогнутая с приподнятыми краями вверх. Главные нервы светло-зеленые и опушены слабой паутилкой.

Верхние вырезки обычно средней глубины, реже встречаются листья с более глубокими либо мелкими вырезами. Форма вырезов лямбовидная с суженым устьем либо с параллельными сторонами. Часто дно вырезки одноузбчатое. Реже встречаются закрытые вырезки с треугольным либо широко эллиптическим просветом.

Нижние вырезки, как правило, менее глубоки и слабее выражены. В большинстве случаев они имеют форму выходящего угла либо едва намечены, реже встречаются лямбовидные вырезки с почти параллельными сторонами.

Черешковая выемка по форме значительно варьирует. Чаще всего встречаются закрытые черешковые выемки с явевидным или эллиптическим просветом, либо открытые лямбовидные выемки с острым дном, реже встречаются выемки с сводчатой формы.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей довольно крупные, по форме они треугольные с закругленной вершиной или треугольные со слабо выпуклыми сторонами и острой вершиной. Краевые зубцы треугольные, с острой вершиной и лямбовидные, односторонне-выпуклые. Чередование крупных зубцов с мелкими хорошо заметно по всей периферии пластинки листа.

Опушение нижней поверхности листа паутиноподобное средней густоты с примесью довольно густого щетинистого пушка. В целом опушение листа довольно густое, переходящее в слабо войлочное.

Черешок голый, светло-зеленого цвета. Обычно он несколько короче длины срединного пера листа, реже равен ей по длине.

Гроздь. Грозди средних и выше средних размеров. Длина гроздей варьирует от 13 до 22 см, при ширине 9—15 см. Размер средней грозди равен 18×12 см. Отдельные крупные грозди свободно достигают размеров $24,5 \times 14,5$ см. Форма гроздей коническая и длиндроконическая, реже встречаются и биформенные грозди. Часто грозди снабжены лопастями, причем лопасти иногда достигают до половины размера основной грозди. В большинстве случаев грозди плотные, реже встречаются рыхлые и очень плотные. Осыпание и горошение ягод в грозди не наблюдаются. Количество ягод в грозди варьирует от 80 до 200, составляя в среднем 100—120 ягод на гроздь. Средний вес гроздей варьирует от 100 до 300 гр, составляя в среднем на гроздь 180—200 гр. Ножка грозди деревянистая, у основания окрашивающаяся в цвет чубука. Длина ножки в среднем равна 3—4 см, при варьировании ее от 2,5 до 6 см. Длина ножки ягоды равна 4—5 мм, по окраске она зеленая. Подушечка бородавчатая, широко конической формы, реже встречаются и узко конические подушечки.

Ягода. Ягоды средних и выше средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,6 до 2,2 см, при ширине 1,5—2 см. Размер средней ягоды равен $1,85 \times 1,70$ см. Форма ягод округлая либо слабо овальная. Наибольшая ширина ягод лежит по середине, конец ягоды закруглен. Окраска ягод зелено-желтая, при перезревании желтая с розовыми пятнами загара. Кожица толстая, довольно прочная. Мякоть средней сочности, расплывающаяся. Вкус ягод нейтральный, простой. Аромат сорта незаметен. Восковой налет ягод довольно густой. Прочность прикрепления ягод к ножке недостаточная. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, составляя в среднем на ягоду 1,65 семени.

Мирзаниули (Мираанский) — местный, малораспространенный сорт белых столовых винограда Кахетии, дает оригинальные столовые вина и отчасти десертный виноград местного значения. Распространен в Сиглахском и Цителцаройском районах Кахетии единичными кустами, реже отдельными участками на старых корнесобственных виноградниках колхозов и колхозников. В остальных районах Кахетии Мирзаниули почти не встречается, за исключением Телавского района, где он растет в количестве 10 кустов на коллекционном участке Института виноградарства. В виду незначительного распространения сорта, его урожай не убирается отдельно, а перерабатывается вместе с основным сортом на обычное столовое вино. Чистосортное вино из Мирзаниули готовится лишь в Институте виноградарства. Вино из Мирзаниули получается невысокого качества, оно светло-соломенного цвета, хорошо очищенное, легкое, малоконцентрированное, довольно гармоничного вкуса.

В целом вино ordinарное, среднего качества.

К положительным свойствам сорта относится его сравнительно высокая урожайность и пригодность его в качестве столового вина, безалкогольных соков коньячного материала и десертного винограда местного значения.

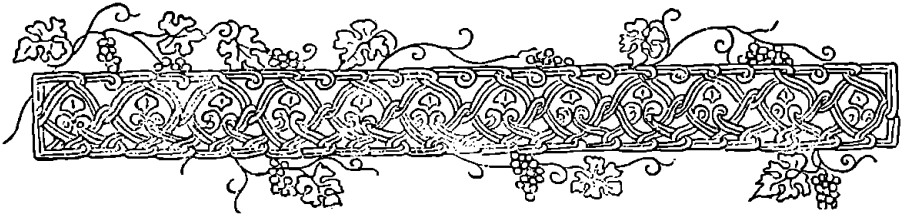
К недостаткам сорта относятся не высокая качество его продукции (вина), чувствительность к оидиуму и склонность к гниению ягод, в особенности в дождливую осень.

В качественных районах Кахетии для целей виноделия Мирзаниули не заслуживает внимания.

Как урожайный сорт, его можно рекомендовать для восстановления и распространения на небольших площадях в районах бывшего распространения — Сиглахском и Цителцаройском, в основном, для приготовления коньяков, безалкогольных соков и частично в качестве десертного винограда местного значения. Для остальных виноградных районов СССР, в том числе и Грузии, его можно рекомендовать для изучения и широкого испытания на урожайность и качество продукции.

Сорт перспективен также для селекционных целей в качестве высокоурожайного компонента в скрещиваемых винограда.





შ ა მ თ ხ ი ლ ა

შეთხილა ადგილობრივი მკირედ გავრცელებული ჯიშია. იგი იძლევა ორდინარულ სუფრის ღვიძლს და ადგილობრივ მოსახმარ საღვსურტო ყურძენს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის შეეთხილა სხვა სახელწოდებით ცნობილი არაა.

ჯიშის ისტორია. შეთხილა ადგილობრივი წარმოშობის ვახის ჯიშია. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით იგი ახლოს დგას კახურ ვახის ჯიშებთან და მათთან ერთად საერთო კერიდან უნდა იყოს წარმოშობილი. სახელწოდება მიღებული აქვს მარცელის მიხედვით, რომელიც ძალიან მიაგავს თხილის მარცელს.

გავრცელებულია კახეთში, უფრო მეტად ყვარლის რაიონში, სადაც იგი გვხვდება ძირითადად მინარევის სახით ძველ ვენახებში. რამდენიმე ათეული ძირი შეთხილა გაშენებულია საკართველოს მევენახეობის ინსტიტუტსა, მის ფილიალსა და დასაყრდენ პუნქტებზე ჯიშის შესწავლის მიზნით.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ბოტანიკური თვალსაზრისით შეთხილა აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ვახისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი. ახალგაზრდა ყლორტების წვეროები გვირგვინთა და ჯერ კიდევ გაუშლელი პირველი ორი-სამი ფოთოლაკით შებუსუსებულია სქელი ქეჩისებრი ბეწვებით და მორუხო თეთრი ფერისაა, ხოლო ფოთოლაკების ნაპირების ირგვლივ და ყუნწის გასწვრივ გადაკრავს მკრთალი ეარდისფერი იერი. მეორე იარუსის ფოთლებზე ზემო მხრიდან ბუსუსი ქრება და ეს მხარე მოყვითალო-მწვანე ფერისაა და თანაც მუქი მოყარდისფრო იერი დაკრავს, ხოლო ქვედა მხრიდან ბუსუსები შენარჩუნებულია და ეს მხარე მორუხო თეთრი ფერისა რჩება.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მოყვითალო წითელი ფერისა ხდება, თანაც მონაცრისფრო იერი აქვს. მუხლთაშორისები საშუალო ზომისაა (8—10 სმ). მუხლები ფერით არ განსხვავდება მუხლთაშორისებისაგან. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ ნაკლებად გამოსახული.

ფოთოლი. კარგად განვითარებული (9—12) შუა იარუსის ფოთლები საშუალო ზომისაა. ფოთლების ფორფიტა მომრგვალოა ან ოდნავ მოოვალურო ფორმისაა, იშვიათად განიერ-ოვალური ფორმის ფოთლებიც გვხვდება. ფოთოლი ხუთნაკვეთიანია. ჯიშისათვის დამახასიათებელია ფოთლის მეორადი დანაკეთა. ფოთლის შუა ნაკვეთი ხშირად სწორკუთხეაა. ფოთლის ზედაპირი ბადისებრ დანაკუთხული ან წერილობურთულებიანია და უმეტეს შემთხვევაში სწორი. ფოთლის მთავარი ძარლები მომწვანო-ყვითელია და შებუსუსებულია თხელი აბლაბუდისებრი ბეწვებით.

ზედა ამონაკვეთები საშუალო სიღრმისაა. გვხვდება ღრმა ამონაკვეთებიც. ამონაკვეთები ხშირად დახურულია სამკუთხედისებრი ან განიერ ელიფსისებრი თვლით. ამონაკვეთებს ფუძე მომრგვალო ან ბრტყელია, იშვიათად ეწირაყვლიანი და მომრგვალოფუძიანი, ღია ჩანგისმგვარი ფორმის ამონაკვეთებიც გვხვდება.

ქვედა ამონაკვეთები ნაკლები სიღრმისაა. უმეტეს შემთხვევაში ამონაკვეთები დახურულია სამკუთხედის ან კერცხისმგვარი თვლით, რომლის ფუძე ხშირად მომრგვალოა. იშვიათად ეწირაყვლიანი და მომრგვალოფუძიანი, ჩანგისმგვარი ფორმის ღია ამონაკვეთებიც გვხვდება.

ყუნწის ამონაკვეთის ფორმა უმნიშვნელოდ ცვალებადობს. უფრო ხშირია კვადრატული ფორმის მრგვალოფუძიანი ამონაკვეთები, იშვიათად ჩანგისმგვარი და განიერი, მშვილდისმგვარი ფორმის ამონაკვეთებიც გვხვდება.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ბოლოვდება ნემსისებურად წაწვეტებულწვერიანი ვიწრო სამკუთხედისებრი ფორმის წინ წამოწეული ან ვიწრო სამკუთხედისებრი ფორმის მახვილწვერიანი კბილებით. გვერდითი კბილები ხერხის კბილებისებრია ან მახვილწვერიანი და ცალგვერდგამოხეული. ფოთალი კარგადაა დაკბილული.

ფოთლის ქვედა მხარის შეზუსტება თხელი აბლაბუდისებრია. ამ აბლაბუდის ქვეშ მოფენილია საშუალო სისქის ჯაგარისებრი ბუსუსი. საერთოდ ფოთლის ქვედა მხარის შეზუსტება თხელი ქერისებრია.

ფოთლის ყუნწი მის შუა ძარღვზე უფრო გრძელია, იშვიათად კი მისი ტოლია. იგი თხლად შეზუსტებული, ბაი მოღვინისფრო-წითელი ფერისაა და მომწვანო ზოლები დაჰყვება სიგრძეზე.

ყვავილი. ყვავილი ნორმალური აგებულებისაა, ორსქესიანია, მტერიანები სწორმდგომია. ყვავილში მტერიანათა რაოდენობა მერყეობს ხუთიდან შეიღამდე, უფრო ხშირად გვხვდება ექვსი, ხოლო იშვიათად ხუთ და შეიდმტერიანია ყვავილები.

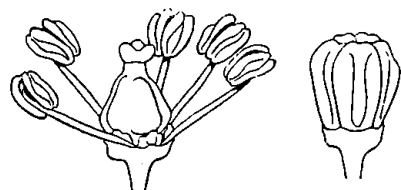
მტერიანათა ძაფის სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან შეადგენს 1,25 — 1,5-0, იშვიათად ეს შეფარდება 1,75-საც აღწევს. ბუტკო მომრგვალო კონუსისებრი, თითქმის ბურთისმაგვარი ფორმისაა, კარგად აქვს გამოსახული სვეტი და ხშირად ორად გაყოფილი ღინგი.

მტევანი. მტევნები საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე მერყეობს 10-დან 18 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 4-დან 8 სმ-მდე. საშუალო მტევნის ზომა 16 X 6 სანტიმეტრს უდრის. მტევანი ვიწრო კონუსისებრია, მხრიანი, იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრიც. მტევნის მხრები ხშირად ძირითადი მტევნის სიგრძის ნახევარი და მეტეცაა. მტევანი ხშირად საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათად ამაზე უფრო მკვრივი მტევნებიც გვხვდება. მტევნის საშუალო წონა მერყეობს 120-დან 160 გრამამდე. ცალკეული კარგად განვითარებული მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 300—400 გრამს. მარცვლების რაოდენობა მტევანში მერყეობს 80-დან 200-მდე, ხოლო საშუალოდ მტევანზე 100 — 120 მარცვლი მოდის.

მტევნის ყუნწი ბალახისებრია. იგი შუა ნაწილიდან უფროსიკენ ხედება და რქის ფერს იღებს. ყუნწის სიგრძე მერყეობს 1,5-დან 3,0 სანტიმეტრამდე, ხოლო საშუალო სიგრძე 2,0—2,5 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე 5—8 მმ-ს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში ძლიერ დახორკლილია და განიერ კონუსისებრი ფორმისაა, იშვიათად ვიწრო კონუსისებრიცაა.

მარცვალი. მარცვლები საშუალო ზომისაა, მათი სიგრძე მერყეობს 1,5-დან 1,7-მდე ხოლო განი 1,4-დან 1,6 სანტიმეტრამდე. საშუალო მარცვლის ზომა 1,50 X 1,35 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლების ფორმა ოვალურია, გვხვდება მომრგვალო ფორმის მარცვლებიც. მარცვლები მუქი იისფერი, თითქმის შავია; კანი უხვში, საკმაოდ მავარი აქვს; რბილობი მკვრივი, ენატუნაა (კრახუნაა). მარცვლები უხედაა დაფარული ცვილისებრი ფიფქით. მარცვლის გემო სასიამოვნო, ჰარმონიულია, წვენი უფერული ან ოდნავ მოვარდისფროა. მარცვლები ყუნწზე საკმაოდ მკეიდრადაა მიმაგრებული.

წიპების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 4-მდე, უფრო ხშირად გვხვდება 2—3 წიპიანი მარცვლები. საშუალოდ მარცვალზე 2,3 წიპა მოდის.



სურ. 23. შეთხილას ყვავილი.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი საევეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებულია მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

კურდღელაურში საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 132-დან 167 დღემდე და საშუალოდ შეადგენს 147 დღეს. საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად მერყეობს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,678,9⁰-დან 3,426,3 გრადუსამდე, ხოლო საშუალოდ 2,996 გრადუსს შეადგენს. წლების განმავლობაში საევეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების ცვალებადობის დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ქ. თელავში წარმოებულ დაკვირვებთა შედეგები.

შეთხილას სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობა ქ. თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	ფაზების დადგომის თარიღები				სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლივობა დღეებში	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი სავეგეტაციო პერიოდში	ნალექები	
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ყვივილობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			სარეპროდუქციო პერიოდში	სავეგეტაციო პერიოდში
თელავის რაიონი, ქ. თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	1939	24/IV	1/VI	20/VIII	25/IX	154	3,132,9	—	—
	1940	14/IV	5/VI	13/VIII	15/IX	154	3,160,2	—	—
	1941	15/IV	30/V	3/VIII	20/IX	167	3,328,1	—	—
	1942	28/IV	8/VI	13/VIII	20/IX	145	3,134,6	—	—
საშუალო	—	20/IV	4/VI	12/VIII	20/IX	155	3,789,9	—	—
თელავის რაიონი, ქ. თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	1943	26/IV	7/VI	13/VIII	20/IX	148	2,927,0	129,9	479,6
	1944	27/V	4/VI	10/VIII	10/IX	137	2,742,0	59,6	346,3
	1945	4/V	11/VI	16/VIII	16/IX	135	2,767,0	48,5	846,4
	1946	24/IV	7/VI	11/VIII	30/IX	135	2,678,9	10,1	541,1
	1947	4/IV	2/VI	8/VIII	6/IX	149	2,789,6	31,4	475,5
	1948	26/IV	5/VI	9/VIII	4/IX	132	2,421,9	83,1	474,3
საშუალო	—	23/IV	6/VI	11/VIII	9/IX	139	2,787,7	57,1	447,2

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ყველაზე ფართოდ პირველი, საწყისი ფაზა მერყეობს. მისი მერყეობის ფარგალი ერთ თვეს აღწევს. ყველაზე მცირედ მეორე ფაზა მერყეობს, ხოლო დანარჩენი ფაზების მერყეობა საშუალოა. წლის მეტეოროლოგიური პირობების გავლენა ყველა ფაზაზე მკვეთრად შესამჩნევია.

შესამჩნევია აგრეთვე ნალექების რაოდენობის გავლენა სრული სიმწიფის დადგომაზე. რაც უფრო ნაკლებია ნალექები სარეპროდუქციო და სავეგეტაციო პერიოდის განმავლობაში, მით უფრო ადრე მწიფდება ყურძენი. ყურძნის სრული სიმწიფის დადგომის ვადის მიხედვით შეთხილდა სიმწიფის II პერიოდის ვაზის ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს.

შოსაველიანობა. შეთხილდა საშუალო მოსავლიანი ვაზის ჯიშთა. თელავის და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით ჯიშს მსხმოიარობის კარგი მაჩვენებლები ახასიათებს. მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი 0,8-დან 1,4-მდე მერყეობს და საშუალოდ რკაზე 1,12 მტევანს შეადგენს. მტევანის საშუალო წონა მერყეობს 120—160 გრამამდე და მრავალი წლის მანძილზე საშუალოდ 140—150 გრამს შეადგენს. ამ მაჩვენებლების მიხედვით გაანგარიშებული მოსავალი, როცა ჰექტარზე დატოვებულია 40,000 კვირტი, 62—67 ცენტნერს შეადგენს ჰექტარზე. დაახლოებით ასეთია თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე მისი საშუალო მოსავალი, ძირითადი აღრიცხვის შედეგად მიღებული. ცალკეულ წლებში მისი მოსავალი ვაზისუბანში გაცილებით მეტია. ასე, მაგალითად, 1939 წელს შეთხილას 20 ძირ ვაზზე მოიკრიფა 205 მტევანი, რომელთა წონა 29,600 გრამს უდრიდა. საშუალო მოსავალი ძირზე 1,480 გრამი მოგვცა. ზოგიერთ ძირზე 2,0-დან 2,5 კილოგრამამდე ყურძენი მოიკრიფა. ძირზე 800 გრამზე უფრო ცოტა ყურძენი არ მოიკრიფილა. ამ მოსავლის ჰექტარზე გადაყვანისას (ვაზისუბანში ჰექტარზე საშუალოდ 5,000 ძირია) მივიღებთ 74 ცენტნერს, რაც ვაზისუბნის პირობებისათვის ნორმალურად უნდა ჩაითვალოს. თელავში იმის გამო, რომ ვაზებს დიდი კვების არე უჭირავს (ჰექტარზე საშუალოდ 3,000 ძირ ვაზზე მეტი არ არის) და იმის გამო, რომ ეს ვაზები, მათი საშუალო ზრდის მიზეზით, კვების არის შესაბამისად ვერ არიან სრულად დატვირთული, მოსავალი ჰექტარზე ვაზისუბანთან შედარებით ნაკლებია. თელავში ცალკეული ძირების მოსავლიანობა საშუალოდ ერთი კილოდან 3 კილომდე მერყეობს და ძირზე საშუალოდ 1,600 გრამს უდრის, რაც ჰექტარზე გადაყვანისას 48 ცენტნერს შეადგენს. ამ მონაცემების გათვალისწინებით შეთხილას საშუალო მოსავლად კახეთის პირობებში უნდა მივიჩნიოთ 55—65 ცენტნერი ყურძენი ჰექტარზე.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. შეთხილას საკმაოდ კარგი შედეგებით გამძლეობა ახასიათებს სოკოვანი ავადმყოფობისა. თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით მისი შეფარდებითი გამძლეობა მილდიუშის მიმართ შეფასებულია საშუალოზე მეტად, ხოლო ნაცრის მიმართ საშუალოდ. სხვა ავადმყოფობათაგან დაზიანება თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე აღნიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

ყურძნის გარეგნული შეხედულებით, მისი მტევნებისა და მარცვლების მექანიკური და ქიმიური შემადგენლობით, აგრეთვე მარცვლების გემოთი შეათხილა უფრო სასუფრე ყურძნის ჯიშია. წარმოების პირობებში მას იყენებენ სუფრის ყურძნადაც და ღვინოდაც აყენებენ. მისი მტევნების მექანიკური შემადგენლობის დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ყურძნის მექანიკური ანალიზის შედეგები.

შეთხილას მტევნის მექანიკური შემადგენლობა

მევენახეობის რაიონი და დაკრეფების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მარცვლების რაოდენობა მტევანში	მტევნის საშუალო წონა	მტევნის შემადგენელი ნაწილები %-ობით				100 მარცვლის წონა გრამებით	100 წიპყის წონა გრამებით	
				კლერტი	მარცვალი	კანი	წიპყა			
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახი, ქ. თელავი	1940	257,0	191,0	4,01	85,94	17,50	4,49	74,0	129,0	3,4
	1940	148	103,0	4,21	95,71	17,77	5,33	72,69	136,0	9,6
	1940	80,2	71,0	4,74	95,26	14,96	4,98	75,32	107,0	3,6

ყურძნის ლაბორატორიულ პირობებში გადამუშავებისას, როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, წვეწვანის გამოსავალი მტევნის სილიდის მიხედვით მერყეობს 72%⁰-დან 75%⁰-მდე, ხოლო მაგარი ნარჩენების (კლერტი, წიპყა, კანი) 25%⁰-დან 28%⁰-მდე. წვეწვანის არამალალი გამოსავალი და ყურძნის უბეში კანი და კრატუნა ხორცი გვიკარნახებს შეთხილას სასუფრე ყურძნად გამოყენების უპირატესობაზე.

წვეწვანის ქიმიური შემადგენლობა. შეთხილას წვეწვანის ზომიერი შაქრიანობა და მჟავიანობა ახასიათებს. მისი შაქრიანობა საშუალოდ 18—19%⁰-ს შეადგენს, ხოლო მჟავიანობა 7—8%⁰-ს. ზოგიერთ წლებში მისი შაქრიანობა 20 და მეტ პროცენტსაც აღწევს, მაგრამ უმეტეს შემთხვევაში შაქრიანობასა და მჟავიანობას შორის დაცული არაა ხარისხიანი ღვინის მისაღებად საჭირო შეფარდება. ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად შაქრიანობა-მჟავიანობის ცვლადობის დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია რთვლის პერიოდში წარმოებული ანალიზების შედეგები.

შეთხილას შაქრიანობა-მჟავიანობა რთვლობას

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	რთვლის თარიღი	შაქარი % ⁰ -ბით	მჟავიანობა % ⁰ -ბით	შენიშვნა
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახი, ქ. თელავში	1943	2/V	19,0	6,45	
	1944	12/IX	20,3	10,6	
	1945	22/IX	17,5	10,2	
	1946	9/IX	20,3	7,93	
	1947	4/IX	19,0	7,92	
	1948	4/IX	16,5	5,24	
	საშუალო	—	—	18,8	8,1

როგორც მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს, შეთხილას შაქრიანობა-მჟავიანობის საკმაოდ კარგი მაჩვენებლები აქვს. წვეწვანში ორივე კომპონენტი ზომიერი რაოდენობით არის წარმოდგენილი, დარღვეულია მხოლოდ შაქრიანობა-მჟავიანობის შეფარდება. კარგი ხარისხის ღვინის მისაღებად საჭიროა, რომ შაქარი დაახლოებით სამჯერ მეტი იყოს მჟავიანობაზე. როცა ასეთი შეფარდება დაცულია მიხსლოებით ღვინო და თანაც სხვა პირობებიც არსებობს, შესაძლებელია კარგი ღვინოსების სუფრის ღვინის მიღება.

ყურძნის გამოაყენება და პროდუქციის დახასიათება. შეთხილას ყურძნის ძირითად და ადგილობრივ იყენებენ საქმელად. იშვიათად მისგან სხვა ჯიშებთან ერთად წითელ სუფრის ღვინო-

საკ ამზადებენ. წმინდა ჯიშური ლენრა შეთხილასაგან მხოლოდ მევენანგობის ინსტიტუტში მზადდება. მისი ლენრა არაა მაღალი ღირსებისა. იგი ალუბლისფერია, არ აზატი სუსტად აქვს გამოსახული, გემო სასიამოვნო აქვს, უფრო ხშირად მისგან მცირესხეულიანი ორდინარული ლენრა დგება. ჯიშობრივი ლენრების ხარისხის შემფასებელ სადგევსტატო კომისიის სხდომაზე შეთხილას ლენრა 1948 წლის 18 მაისს შეფასებული იყო 6,7 ბალით. იგი დახასიათებულ იქნა, როგორც „შეინდისფერი, მცირესხეულიანი, პატარა ლენრა“. როგორც საღინე ჯიში, შეთხილა საყურადღებო არაა, იგი უფრო გამოსადეგია სადესერტო ყურძნად. შეთხილას ყუბძენს შემდეგი მაჩვენებლები ახასიათებს: მტევანი საშუალო სიდიდისაა (16 X 6 სმ), გარეგნულად საკმაოდ მიწილდეული. მტევნის ღირსებად უნდა მივიჩნიოთ საშუალო სიმკვრივე, მარცვლების თანაბრიობა, მათი ერთდროულად დამწიფება და წვრილმარცვლიანობის უქონლობა.

მარცვლილი საშუალო ზომისაა (1,50 X 1,35), ოვალური ფორმისა, მუქი ლურჯი ფერისა, საკმაოდ ლამაზი, კანი სქელია, ძნელად შორდება რბილობს, რბილობი მკვრივი და ენატუნაა. მარცვლი ყუნწზე საკმაოდ მაგარადა მიმარებული. წიპწა ადვილად ეცლება რბილობს. გემო სასიამოვნო, პარმონიული აქვს. ჯიშური არამატი სუსტადაა გამოსახული.

ჯიში შორეულ ტრანსპორტს ვერ იტანს, მაგრამ მახლობელი სამკურნალო დაწესებულებების, სამრეწველო ცენტრებისა და დასახელებელი სახლების მოსამარაგებლად ახალმოკრეფილი ყურძნით საცებით გამოსადეგია.

შეთხილა სასურველია გამოიცადოს უაღკოპოლო ყურძნის წვენის დასამზადებლად. მისი ამ მხრივ გამოყენება გამართლებულია ზომიერი, საცებით საქმარისი შაქრიანობით (18—19%) და შაქრიანობასთან შედარებით ოდნავ კარბი მკვიანობით, რაც სასიამოვნო სიხალისეს მისცემს ყურძნის წვენს და გახლის მას უფრო სასიამოვნო სასმელად. ჯიში ფართოდ უნდა გამოიცადოს ამ მხრივ.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

შეთხილა ადგილობრივი იშვიათი ჯიშია. იგი იძლევა ორდინარულ წითელ სუფრის ლენრას და საშუალო ღირსების ადგილობრივი მოსახმარ სადესერტო ყურძენს. თავისი სამეურნეო-ტექნოლოგიური თვისებებით იგი არაფრით არ ჩამოუვარდება საზოგადოდ ცნობილ სადესერტო ყურძნის ჯიშს შასლას, გარდა იმისა, რომ ერთი პერიოდით (10—15 დღით) მასზე უფრო გვიან მწიფდება. შეთხილა გვხვდება უზთაერესად თელავის, ყვარლისა და გურჯაანის რაიონებში. იგი ძირითადად მინარევის სახით გვხვდება კოლმეურნეობების ძველ ეენახებში. იშვიათად გვხვდება პატარა ეენახების სახითაც კოლმეურნეთა საკარმიდამო ნაკეთებზე. ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო მის ყურძენს ადგილზევე იყენებენ საკმელად, იშვიათად სხვა ჯიშებთან ერთადაც წურავენ ადგილობრივი ტიპის წითელი ლენრის დასამზადებლად. წმინდა ჯიშის ლენრა შეთხილასაგან მხოლოდ მევენანგობის ინსტიტუტში მზადდება. იგი ალუბლისფერია, მსუბუქი, ხალისიანი ლენრაა, სუსტად გამოსახული ჯიშურ არამატანი. შეთხილას ლენრა საშუალო ღირსებისაა, იგი უფრო ხშირად ორდინარულია. შეთხილა ძირითადად გამოყენებულ უნდა იქნეს სადესერტო ყურძნად და ნაწილობრივ ხარისხიანი ყურძნის წვენის დასამზადებლად.

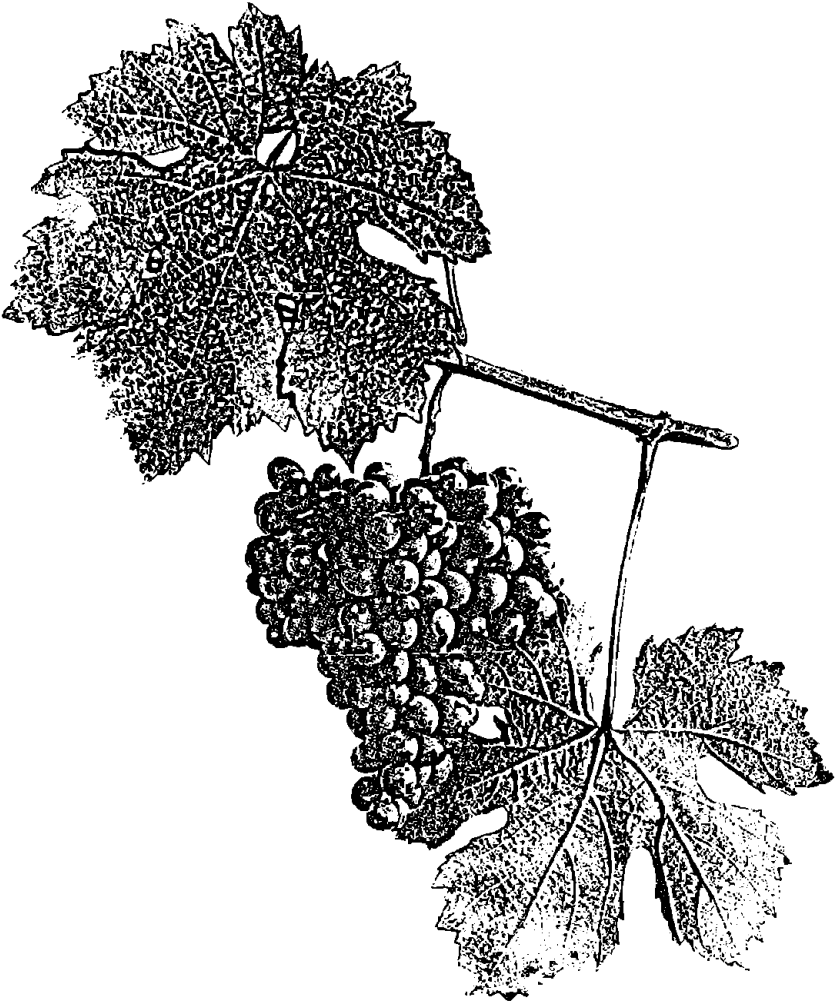
ჯიშის დადებით თვისებას წარმოადგენს საშუალოზე მეტი მოსავლიანობა და ნაადრევი სიმწიფე, ხოლო უარყოფით თვისებას — ლენრის დაბალი ხარისხი.

როგორც საღინე ჯიში, შეთხილა კახეთის პირობებში პერსპექტიული არაა. როგორც საკმაოდ მოსავლიანი, შედარებით საადრეო და საშუალო ღირსების სადესერტო ყურძნის მომცემი ჯიში, იგი შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს ძირითადად თელავის, გურჯაანისა და საგარეჯოს რაიონებში გასავრცელებლად საზრეწველო ცენტრების, საკურორტო ადგილებისა და დასახელებელი სახლების ახლად მოკრეფილი ყურძნით მომარაგების მიზნით.

ჯიში პერსპექტიულია აგრეთვე ქართლის სამხრეთ-აღმოსავლეთი ნაწილისათვის და საქართველოს მაღალმთიანი რაიონებისათვის. ჯიშის ადგილებზე წინასწარ გამოცდის შემდეგ იგი შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს აღნიშნულ რაიონებში ფართობის განსაზღვრულ ნაწილზე გასავრცელებლად.

ШАВТХИЛА

Лист. Вполне развитые листья (9—12) средних размеров (15—14 см). Листовая пластинка округлая, с более частым колебанием в сторону овальной, нежели поперек-овальной формы. Листья, в основном, пятилопастные. Наличие вторичных лопастей характерно для сорта. Угол оконечной лопасти прямой.



შავთხილა — შავთხილა

Поверхность листа сетчато-морщинистая либо она бывает мелкопузырчатой. Листовая пластинка плоская. Главные нервы зеленые, они опушены паутиной средней густоты.

Верхние вырезки варьируют от средних до глубоких. Форма вырезок чаще закрытая, с треугольным либо шаровидноэллиптическим просветом, дно вырезки плоское либо округлое. Реже встречаются открытые ланцетные вырезки с узким устьем и округлым дном.

Нижние вырезки несколько менее глубоки. Форма вырезок закрытая, с треугольным или яйцевидным просветом и округлым дном, реже встречаются открытые ланцетные вырезки с узким устьем и округлым дном.

Черешковая выемка по форме незначительно варьирует. Чаще всего встречаются квадратные выемки с округлым дном, реже—ланцетные с округлым дном, а еще реже—широкие стрелчатые выемки.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей узко-треугольные с оттянутой в острие вершиной либо треугольные с острой вершиной. Краевые зубцы треугольно-пильчатые, реже односторонне-выпуклые. В целом зубчатость листьев хорошо выражена.

Опушение нижней стороны листа слабое, паутинозное, с примесью щетинистого пушка средней густоты. В целом опушение слабоволочное.

Черешок листа длиннее его срединного нерва, реже равен ему.

Черешок опушен слабо и окрашен в слабо вишнев-красный цвет с прозеленью.

Цветок. Цветок нормального строения, обоеполый. Тычинки прямостоячие. Число тычинок в цветке варьирует от 6 до 7; чаще всего встречаются цветки с шестью тычинками, реже с 5 и 7. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,25—1,50, реже оно достигает 1,75. Пестик округло-конической, почти шаровидной формы, с хорошо выраженным столбиком и часто двураздельным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 10 до 18 см, а ширина от 6 до 8 см. Размер средней грозди равен 16×6 см. Основная форма грозди узкоконическая, крылатая, реже встречаются и цилиндрико-конической формы. Крылья гроздей свободно достигают веса 300—400 гр. Количество ягод в грозди варьирует от 80 до 200, составляя в среднем 100—120 ягод на гроздь. Ножка грозди травянистая, с середины она деревенеет и окрашивается в цвет чубука. Длина ножки варьирует от 1,5 до 3 см, у гроздей средних размеров она составляет 2,0—2,5 см. Ножка ягоды зеленая, длиной 5—8 мм. Подушечка сильно бороздчатая, чаще ширококонической, реже узкоконической формы.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,5 до 1,7 см, при ширине 1,4—1,6 см. Размер средней ягоды равен 1,50×1,35 см. Форма ягод овальная, реже она округлая. Окраска ягод темновинная, почти черная. Кожича грубая, довольно прочная. Мякоть плотная, хрустящая. Восковой налет на ягодах обильный. Вкус ягод приятный, гармоничный. Сок бесцветный либо слабо розовый. Прочность прирешления ягод к ножке достаточная.

Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, чаще встречаются ягоды с 2—3 семечками. Среднее количество семян в ягоде равно 2,30.

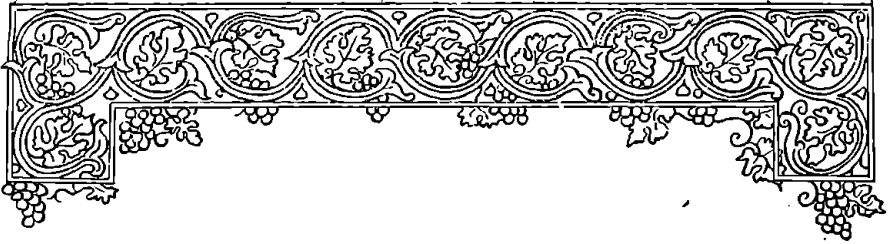
Шавтхила—местный, малораспространенный сорт Кахетии. Дает ординарное столовое красное вино и десертный виноград местного значения. Распространен преимущественно в Телавском, Кварельском и Гурджаанском районах Кахетии, в основном, в виде примесей на старых корнесобственных виноградниках колхозов, реже в виде отдельных кустов на приусадебных участках колхозников. Ввиду малого распространения сорта, его урожай используется на местах в свежем виде либо перерабатывается на обычное красное столовое вино. Чистосортное вино из Шавтхила готовят в Институте виноградарства. Вино получается ординарное, посредственного качества, винного цвета, со слабообразным сортовым ароматом, легкое, малоквасное, с приятной свежестью. Сорт более перспективен в качестве десертного винограда и приготовления безалкогольных соков, пезели на сухое столовое вино.

К положительным свойствам сорта относятся его вышесредняя урожайность и сравнительно раннее созревание, а к недостаткам сорта—низкое качество его вина.

В условиях Кахетии, в качестве винного сорта, Шавтхила внимания не заслуживает. Его, как урожайный, сравнительно ранний, среднекачественный столовый сорт, можно рекомендовать для Телавского, Гурджаанского и Сагареджинского районов Кахетии, в основном, для снабжения промышленных центров, санаторий и домов отдыха свежим виноградом.

Сорт перспективен также для юго-восточной части Карталинии, в основном, для пригородных районов Тбилиси и высокогорных виноградных районов Грузии. После предварительного испытания на местах, его можно рекомендовать для распространения в указанных районах Грузии на соответствующей сорту площади.





მ ა ლ რ ა ნ უ ლ ი

მალრანული ადგილობრივი მკირედ გავრცელებული ჯიშია, იძლევა ხარისხოვან თეთრ სუფრის ლენოს.

სინონიმები. ადგილობრივ მევენახეთა შორის მალრანული ცნობილია ძირითადად ქისის სახელწოდებით (მალრანსა, ბაბანურსა და სხვაგან).

ჯიშის ისტორია. მალრანული ადგილობრივი თეთრი ჯიშია. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით იგი ახლოს დგას სხვა ადგილობრივ ჯიშებთან. ფოთლის საერთო მოხაზულობით იგი წააგავს თეთრ კუმსს, ხოლო მტეენის აგებულებით, მარცვლის ფორმითა და გემოთი — მწვანეს. მალრანული ამ ორი ჯიშის ბუნებრივი ჰიბრიდი უნდა იყოს, რადგან მათთან ბევრი საერთო ნიშან-თვისება აქვს. ამ ნიშნების მიხედვით იგი ადგილობრივი საკმაოდ ქველი ჯიშების ჯგუფს უნდა მიეკუთვნოს.

მალრანული გავრცელებულია თელავის რაიონში, ძირითადად ალაზნის მარცხენა ნაპირას მდებარე სოფლებში. უფრო ხშირად იგი გვხვდება მალრანში, არგოხში, ფიჩოვანსა და მათ მახლობელ სოფლებში უმთავრესად რკაწითელისა და მწვანის ნარგავებში მინარევის სახით და იშვიათად ცალკე პატარა ვენახების სახითაც კოლმეურნეთა საკარმიდამო ნაკვეთებზე.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მალრანული არსებითად განსხვავდება ქისისაგან, რომელიც თელავის რაიონის გამოღმა მხარის სოფლებში: იყალთოში, ოყიოში, რუისპირში, ქისტაურსა და სხვაგანაა გავრცელებული. ამისდა მიუხედავად, როგორც ზემოთაა აღნიშნული, ალაზნის მარცხენა ნაპირზე მდებარე სოფლებში მალრანული ქისის სახელწოდებითაც ცნობილი. სწორედ ამის გამო ამ ორი სხვადასხვა ჯიშის ურთიერთისაგან განსხვავების მიზნით ალაზნის მარცხენა ნაპირზე მდებარე სოფლებში გავრცელებულ ჯიშს ჩვენ მალრანული ვუწოდეთ.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიში აღწერილია სოფ. ბაბანურში (თელავის რაიონი), რჩეულიშვილის ვენახში, 1949 წელს. ვენახი ძველია, უმცნობი, გაშენებულია სამხრეთ-დასაუღეთ ფერდობზე, გასხლული და გაუორმებულია კახური წესით ჭივოზე.

ფოთოლი. ფოთლის ფირფიტის მოხაზულობა მომრგვალოა ან ოდნავ მოკრძო. ფოთოლი საშუალო ზომისაა: მისი სიგრძე 13,5—16 სანტიმეტრია, ხოლო ვანი 13—14,5 სანტიმეტრი. ფოთოლი მუქი მწვანე ფერისაა. მისი ზედაპირი გლუვი ან ბაღისებრ დანაოკებულია. უფრო ხშირად ფოთოლი ხუთნაკვეთიანია. ნაკვეთები კარგადაა გამოსახული. ზედა ამონაკვეთები საშუალო სიღრმისაა, იშვიათად ღრმა(ც). ამონაკვეთები დახურულია, მათი ფორმა კვერცხისმაგვარია, ფუძე მომრგვალოა, ხანდახან ცალკილიანია, იშვიათად ღია ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკვეთებიც გვხვდება.

ქვედა ამონაკვეთები ნაკლებადაა განვითარებული. უფრო ხშირად გვხვდება საშუალო სიღრმისა და ზეზეური ამონაკვეთები. ამონაკვეთების ფორმა ჩანგისმაგვარია ხშირად.

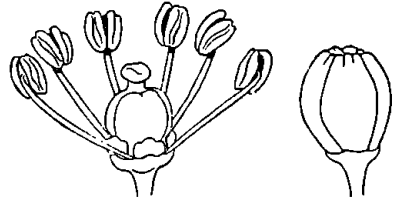
ყუნწის ამონაკვეთი ღიაა, უფრო ხშირად იგი თალისმაგვარია, მაგრამ იშვიათად ჩანგისმაგვარი ფორმისაა. ამონაკვეთის ფუძე შემოფარგლულია ფოთლის მთავარი ძარღვებით.

მთავარი კბილანები სწორი სამკუთხედისმაგვარია, გვერდითი ნიკებში სამკუთხედისებრი და ვიწრო სამკუთხედისებრია.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება ქვიხისებრია. იგი შედგება საშუალო სისქის აბლაბუდისა და სქელი ჯაგრისებრი ბუსუსებისაგან. ყუნწი მეტწილად ფოთლის მთავარ ძარღვზე უფრო მოკლეა. იგი მომწვანო ფერისაა.

ყვავილი. მღრანულის ყვავილი ნორმალური აგებულებისა, ორსქესიანია. აქვს სწორმდგომი მტკრიანები და კარგად განვითარებული ბუტკო.

მტევანი. მტევანი საშუალო ზომისაა, მისი სიგრძე მერყეობს 14-დან 18 სმ-მდე, ხოლო განი 8-დან 12 სმ-მდე. საშუალო მტევნის ზომა 16 X 10 სანტიმეტრია. მტევნის ფორმა კონუსისებრია, იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმის მტევნები გვხვდება, მტევნები მეტწილად საშუალო სიმკვრივისა, მაგრამ იშვიათად მეჩხერი და საშუალოზე მკვრივი მტევნებიც გვხვდება. მტევნის ყუნწი ფუჭქსთან გახვევებულია და რქის ფერისაა. ყუნწის სიგრძე მერყეობს 1,5-დან 3,5 სმ-მდე, უფრო ხშირად კი 2,5 სანტიმეტრია.



სურ. 21. მღრანულის ყვავილი.

მარცვალი. მარცვალი საშუალო ზომისაა, მისი სიგრძე მერყეობს 1,25-დან 1,65 სმ-მდე, ხოლო განი 1,1-დან 1,55-სმ-მდე. საშუალო მარცელის ზომა 1,55 X 1,45 სმ-ს უდრის.

მარცვალი მომრგვალო ან, იშვიათად, ოდნავ ოვალური ფორმისაა და სიმჭირილია: შუაში განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვალი მომწვანო-ყვითელი ფერისაა, კანი თხელია და ადვილად შორდება ხორცს; რბილობი წვნიანია, გემო სასიამოვნო აქვს, კარგად გამოსახული ჯიშურ არომატთან, წიპწების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 4-მდე, საშუალოდ მარცვალზე 2 წიპწა მოდის. მღრანული სიმწიფის საშუალო პერიოდის მქონე ვაზის ჯიშია. კახეთში იგი მწიფდება სექტემბრის პირველ ნახევარში, რქაწითელზე ცოტათი უფრო ადრე.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მღრანულმა კარგი მოსავალი იცის. სოფ. ბაბანურში ჩატარებული აღრიცხვის თანახმად ჯიშის მსხოიარობის კოეფიციენტი 1,65 ს უდრის, ხოლო მტევნის საშუალო წონა 120 გრამს. კარგად განვითარებული დიდი მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 300 — 400 გრამს. ვაზის საშუალო (8—10 კვირით) დატვირთვის დროს მისი მოსავალი ძირზე უდრის 1,600—2,000 გრამს, რაც ჰექტარზე გადაყვანისას (5.000 ძირზე) შეადგენს 80—100 ცენტნერს. თუ მხედველობაში მივიღებთ იმას, რომ 1949 წელს უხვი მოსავალი იყო და იმასაც, რომ გადაწვარისშემობი მიღებული მოსავალი მუდამ მგტია ფაქტიურზე, მღრანულის საშუალო მოსავლად უნდა ვივარაუდოთ 60—70 ცენტნერი ჰექტარზე.

ადგილობრივი მევენახეების თქმით, მღრანულმა კარგი მოსავალი იცის. ამ მხრივ იგი დიდად არ ჩამოუვარდება რქაწითელს, ხოლო ზოგიერთ წლებში კიდევაც სჯობნის მას. სოკოვან ავადმყოფობებს მღრანული შედარებით კარგად უძლებს, ამასთან ღვინოც კარგი ხარისხისა დგება. ყველაფერმა ამან ხელი შეუწყო სტანდარტული ჯიშების შემდეგ მის შედარებით ფართოდ გავრცელებას თელავის რაიონში, ალაზნის მარცხენა ნაპირზე.

ჯიშის დანიშნულება და ღვინის ხარისხი. მღრანული მტევნების გარეგნული შეხედულებით, აგებულებით და მარცვლების სავემოვნო თვისებებით და ქიმიური შედგენილობის მიხედვით საღვინე ჯიშია. წარმოების პირობებშიაც მოსახლეობა მას ძირითადად სუფრის ღვინის დასაყენებლად იყენებს და საქმელ ყურძნად ძლიერ იშვიათად ხმარობს. მისგან დაყენებული ღვინო კარგი ღირსებისაა. იგი ნაზია, პარმონიული, საშუალო სხეულიანი, ევროპული ტიპისაა, ჯიშური არომატი კარგად აქვს გამოსახული. მღრანულის ღვინის ნიმუში, დაყენებული კახური წესით ს. მღრანში ასპირანტ ი. ფეიქრიშვილის მიერ 1949 წლის მოსავლიდან, ღიაჩალისფერი, საშუალო სხეულიანი, ჯიშური არომატისანი და პარმონიული გამოვიდა. ჯიშში ნაზ ევროპული ტიპის ღვინოსაც იძლევა. ჯიშში შეიძლება გამოყენებულ იქნეს რქაწითელის ღვინოების გასაუმჯობესებლადაც.

ადგილობრივი მევენახეების გადმოცემით, მღრანულის ღვინო ყოველთვის გამოირჩეოდა სხვა ჯიშის თეთრი ღვინოებისგან თავისი სინაზით, საშუალო სხეულითა და არომატულობით. ალაზნის გაღმა სოფლებში მღრანული ცელად მწვანეა, რომელიც ამ მხარეში არ იყო გავრცელებული. კარგ შედეგებს იძლევა მღრანული რქაწითელთან ერთადაც: იგი საგრძნობლად აუმჯობესებს რქაწითელის ღვინის სავემოვნო თვისებებს, მატებს მასსინაზეს, სიმსუბუქესა და არომატულობას. ამ ჯიშის ძველი ღვინოები ცნობილი არაა, საქირაა ღვინის შესწავლა იმ მხრივაც, თუ როგორ იცვლის იგი თავის თვისებებს, რამდენ

ნად უმჯობესდება დავარგებისა და დაძველებისას. საქიროა მალრანული გამოიკადოს მსუბუქი, ნაზი, ვერძული ტიპის სუფრის ლენის მარკის შესაქმნელად.

ჯიშის საერთო შეფასება და ღირებულება

მალრანული ადგილობრივი საინტერესო და პერსპექტიული თეთრი ჯიშია, იძლევა კარგი ღირსების სუფრის ლენოს, რომელსაც ახასიათებს სინაზე, სწრაფი სხეული და ძლიერი ჯიშური არომატი. ჯიშში გვხვდება მცირე ფართობზე თელაის რაიონში, ალაზნის მარცხენა ნაპირზე მდებარე სოფლებში, როგორც პატარა ევენახეებს, ისე რქაწითელის ევენახეებში მონარევის სახითაც. ადგილობრივ მევენახეთა შეფასებით მალრანულმა კარგი მოსავალი იცის და ავადმყოფობებსაც შედარებით კარგად უძლებს. ლენის ღირსებითაც იგი საგრძობლად გამოირჩევა სხვა ჯიშებისაგან და მოსახლეობაში ხარისხოვანი ჯიშის სახელი აქვს მოპოვებული. ამისდა მიუხედავად ჯიშში მაინც არ არის ფართოდ გავრცელებული წარმოებაში და ძირითადად მხოლოდ კალმუტურნეთა ძველ საკარმიდამო ევენახეებში გვხვდება. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ კახეთში მალრანული მხოლოდ თელაის რაიონის მარცხენა მხარეშია გავრცელებული. ძველად იგი უფრო ფართოდ უნდა ყოფილიყო გავრცელებული, ხოლო ახალ ევენახეებში ნაკლებად იკიდებს ფეხს. ამის მიზეზი უმთავრესად ჯიშის შეუფასებლობაში უნდა ვეძიოთ. ამ ჯიშზე წარმოებული მცირეოდენი დაკვირვების შედეგად იგი პერსპექტიული ჩანს პირველ რიგში თელაის რაიონის ორივე მხარეში გამოსაძვირად, რამდენადაც ამ მხარის ბუნებრივ პირობებთან შეგუებული, მოსავლიანი და კარგი ღირსების ლენის მომცემი ჯიშია. ახლო მომავალში განზრახულია ამ ჯიშის სხვა ხარისხოვან პერსპექტიულ ვაზის ჯიშებთან ერთად შედარებითი გამოკვლევა მოსავლის რაოდენობისა და ლენის ხარისხის შესწავლის მიზნით. მიღებული შედეგების შესაბამისად გამოვლინებული იქნება მისი გავრცელების მასშტაბი და მისთვის შესაფერისი რაიონები, ამ ჯიშის წარმოების პირობებში დანერგვის მიზნით.

МАГРАНУЛИ

Лист. Листья средних размеров (15×14 см), округлые, реже они овальные. Окраска темно-зеленая. Поверхность листа гладкая, реже сетчато-морщинистая. Листья пятилопастные, средне рассеченные, допяти хорошо выражены.

Верхние вырезки средние, реже глубокие. Обычно вырезки закрытые, яйцевидной формы, реже встречаются и открытые, ланцетной формы. Иногда дно вырезки одноступчатое.

Нижние вырезки менее выражены, по глубине рассеченности листа они средние либо мелкие. Чаще всего открытые, ланцетной формы, реже щелевидные.

Черешковая выемка открытая, чаще глубокая, сводчатая, реже ланцетная. Дно выемки огранячено первыми.

Красные зубчики прямые, треугольные, оконечные узкотреугольные и треугольные.

Опушение нижней стороны листа войлочное, состоящее из тонкого наутипного пушка и густых щетинистых волосков.

Черешок листа короче главного нерва листа, реже равен ему по длине.

Цветок нормального строения, обополюдный, с прямостоячими тычинками и хорошо развитым пестиком.

Гроздь. Грозди средних размеров (16×10 см). Форма грозди коническая, реже цилиндро-коническая. Чаще всего грозди средние плотные, реже встречаются рыхлые и плотные. Кошка грозди деревянистая и окрашена у основания в цвет чубука, длина кошки варьирует от 1,5 до 3,5 см, чаще равна 2,5 см.

Ягода. Ягоды средних размеров (1,55×1,45 см). Форма ягод округлая, реже слабо-овальная. Окраска ягод зеленовато-желтая. Кожичка тонкая, легко отделяющаяся от средне плотной расплывающейся мякоти. Вкус приятный, с хорошо выраженным сортовым ароматом. Количество семян в ягоде в среднем равно двум. Сорт пачала III периода созревания.

Магранули – местный, малораспространенный сорт белых столовых вин Кахетии.

Распространен в Телавском районе в его левобережной части. Встречается, в основном, на приусадебных участках колхозников в виде маленьких виноградников, реже в виде примеси на производственных виноградниках колхозов.



პლრანული—Magრანი

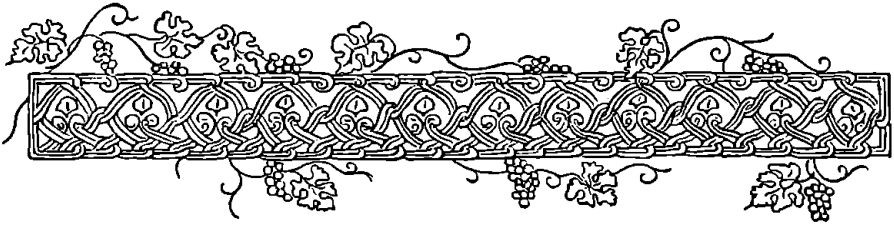
Магранули дает легкое, среднеэкстрактивное, мягкое столовое вино европейского типа. Вино из Магранули качественное. Магранули с успехом может быть использован в купаже с Ркацители в целях улучшения качества последнего, для придания ему легкости, мягкости и аромата.

Магранули средне-урожайный сорт, относительно хорошо устойчив против грибных болезней—милдью и оидиума. Созревает несколько ранее Ркацители.

Сорт перспективный, в первую очередь его можно рекомендовать для широкого испытания в западной полосе Кахетии для создания типа легких, нежных столовых вин европейского типа, а также для улучшения качества вин Ркацители.

Магранули перспективен также для горных районов Грузии.





ადრეულა მცეივანი

ადრეულა მცეივანი ადგილობრივი იშვიათი ჯიშია, იგი იძლევა საშუალო ღირსების თეთრ სუფრის ღვინოს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში, ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო, ადრეულა მცეივანის სინონიმები ცნობილი არაა. ჯიშის გავრცელების ძირითად რაიონში (ყვარელში) მას დედამ მცეივანს უწოდებენ.

ჯიშის ისტორია. ადრეულა მცეივანი ადგილობრივი ვაზის ჯიშია, იგი წარმოშობილია ფორმათა წარმოქმნის ადგილობრივ კვარში. თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით იგი მეტად ახლოს დგას კახეთის საწარმოო ვაზის ჯიშებთან. სახელწოდება „მცეივანი“ მიღებული უნდა ჰქონდეს ყვავილების ჰარბად ცვენის გამო. ჩვეულებრივი მცეივანისაგან იგი, მიუხედავად იმისა, რომ სახელწოდებაც საერთო აქვს და გავრცელების რაიონიც, საკმაოდ განსხვავდება როგორც მორფოლოგიური, ისე სამეურნეო ნიშან-თვისებებით. ამიტომ მისთვის ნამდვილი მცეივანისაგან განსხვავებით დედალი მცეივანი შეურქმევიათ (აღბათ მეჩხერი მტკუნების გამო). თელავის ჰაერის პირობებში მას არ ახასიათებს გაღაქარებული ყვავილცენა და მტკუნების ძლიერი სიმეჩხრე, სამაგიეროდ იგი იქ შედარებით ნაადრევად მწიფდება.

ჩვეულებრივი მცეივანისაგან განსხვავებით მას ადრეულა მცეივანი ეწოდა.

ამჟამად ჯიშში გავრცელებულია ალაზნის მარცხენა ნაპირზე და გვხვდება ძირითადად მინარევის ან ცალკეული ვაზების სახით ყვარლის რაიონის ძველ ვენახებში. კახეთის დანარჩენ რაიონებში ადრეულა მცეივანი ძლიერ იშვიათია. ამჟამად შესწავლის მიზნით რამდენიმე ათეული ძირი ადრეულა მცეივანი დარგულია მევენახეობის ინსტიტუტის, მისი ფილიალისა და დასაყრდენი პუნქტების საკოლექციო ვენახებში. 1944 წლიდან იგი, როგორც შედარებით საადრეო ჯიშში, მრავლდება მევენახეობის ინსტიტუტის საბერძნოლექციო ნაკვეთებზე უფრო დეტალურად შესასწავლად და საქართველოს გრილპაიან (მთიან) რაიონებში ფართოდ გამოსაცდელად.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა შესრულებულია საქართველოს მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში სოფ. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქალ. თელავიდან.

ახალგაზრდა ყლორტი. ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინისა და პირველი ორი-სამი ფოთოლაკის ჩათვლით შებუსუსებულია სქელი აბლაბულისებრი ბეწვებით და მოარუხო თეთრი ფერისაა. თვით ყლორტი მოარუხო მწვანე ფერისაა, მეორე იარუსის ფოთლებზე ზემო მხრიდან შებუსუსება ქრება და ეს მხარე მომწვანო ფერისა ხდება, თანაც მოღვინისფრო-წითელი იერი დაჰკრავს; ფოთლების ქვემო მხრიდან მოარუხო თეთრი ფერი შენარჩუნებულია, ხოლო ქვემო იარუსის ფოთლები ბრჭყვიალა მუქ მწვანე ფერს იღებს.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომით ბაცი მოვარდისფრო-წითელი ფერისა ხდება. მუხლები უფრო მუქი ფერისაა. მუხლთაშორისები საშუალო სიგრძისაა. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ გამოსახული არაა.

ფოთოლი. ზრდადამთავრებული ფოთოლი (9—12) საშუალო ზომისაა, ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, ხშირად ოვალური ფორმისაკენ გადახრილი. ფოთოლი სამ-, იშვიათად ხუთნაკვეთიანია. ფოთლის დანაკვეთვა ზეზეურია ან საშუალო სიღრმისა. ფოთლის ზედაპირი ბადისებრი დანაკვეთვული, მაგრამ იშვიათად წრილობურთულებიანიცაა. ფოთლის ზედაპირი სწორია ან ოდნავ მიხრილ-მოხრილი, ფოთლის მთავარი ძარღვები მწვანეა.

ზედა ამონაკეობები ზეზურია, ხოლო იშვიათად საშუალო სიღრმისაა. ამონაკეობების ფორმა ხშირად შეკრიბილი კუთხისმაგვარი ან ლანცეტისებრია. იშვიათად სრულიად დახურული და ნაპარლისებრი ან ოვალურთვლიანი ამონაკეობებიც გვხვდება.

ქვედა ამონაკეობები ნაკლებ ღრმაა, ხშირად სულ არაა განვითარებული. ამონაკეობების ფორმა უფრო ხშირად შეკრიბილი კუთხისებრია, იშვიათად ნაპარლისებრი ან ლანცეტისებრიც.

ყუნწის ამონაკეობების ფორმა ნაკლებად ცვალებადობს. უფრო ხშირად იგი ღიაა და ჩანგისმაგვარი ან შეიღისებრი ფორმისა, მომრგვალო ან წამახვილებულ ფუძიანი. იშვიათად დახურული, კვერცხისმაგვართვლიანი ამონაკეობებიც გვხვდება.

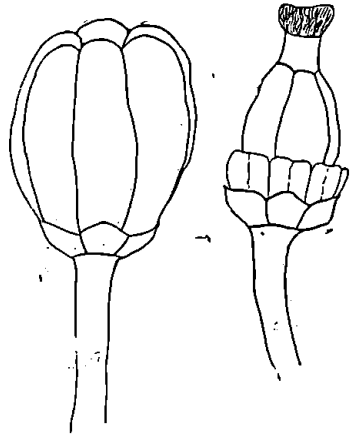
ფოთლის მთავარი ნაკეობი ბოლოვდება სამკუთხედისებრი მახვილწვერიანი ან სამკუთხედისებრი გამოწვეტილებული და მახვილწვერიანი კბილებით. გვერდითი კბილები ხერხის კბილისებრ ცალკევერდ გამოწვეტილია. დაკბილვა არაა ღრმა.

ფოთლის ქვედა მხარე შეზუსტებულია თხელი აბლაბუდისებრი ბეწვებით. ჯაგრისებრი ბუსუსი შეიძინევა შოლოდ ძარღვების გასწვრივ, რის გამოც ხშირად აბლაბუდისებრი ბეწვები მცირეოდენი შეგების შედეგად ფიფქის სახეს იღებს.

ფოთლის ყუნწი შიშველია და მწვანე ფერისაა. ყუნწი ოდნავ მოკლეა ფოთლის მთავარ ძარღვზე ან მისი ტოლია.

ყვავილი. ყვავილი ორსქესიანია. ყვავილში ხუთი, იშვიათად ექვსი, მტერიანაა. მტერიანათა ძაფების სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან შეადგენს 1,25—1,50-ს. ბუტკო მომრგვალო კონუსისებრი ფორმისაა და კარგად გამოსახული სეკტი და ღინგი აქვს.

მტევანი. მტევნები საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე მერყეობს 10-დან 18 სმ-მდე, ხოლო განი 4-დან 8 სმ-მდე. საშუალო მტვენის ზომა 13 X 7 სმ-ს უდრის. მტევნები უფრო ხშირად საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათად მჭხერი მტევნებიც გვხვდება. მტევნების ფორმა კონუსისებრი და ცილინდრულ-კონუსისებრია. მტევნები ხშირად მხრინანია. მტვენის საშუალო წონა მერყეობს 150-დან 200 გრამამდე და საშუალოდ 160 — 180 გრამს უდრის. კარგად განვითარებული მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 300 — 400 გრამს. მტვენის ყუნწი საშუალო სიგრძისაა, შუა ნაწილიდან ფუძისაკენ იგი ხვედება და რქის ფერს იღებს. მარცელის ყუნწი მწვანეა. მისი სიგრძე საშუალოდ 0,6 — 0,8 სანტიმეტრის უდრის. მარცელის საჯდომი ბალიში განიერ კონუსისებრია, იშვიათად ვიწრო კონუსისებრი ფორმისაა. იგი საკმაოდ დახარკილია.



სურ. 25. ადრეულა მცეივანის ყვავილი.

მარცვალი. მარცვალი საშუალო ზომისაა. მისი სიგრძე მერყეობს 1,5 სანტიმეტრიდან 1,75 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 1,35-დან 1,55 სმ-მდე. საშუალო მარცელის ზომა 1,54 X 1,40 სმ-ს უდრის. მარცვალი მომრგვალო ან ოდნავ ოვალური ფორმისაა, მაინც უფრო ხშირად ოდნავ ოვალური ფორმის მარცვლები გვხვდება. მარცვალი შუაში განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. კანი თხელი და გამჭვირვალეა. იგი ადვილად ეცლება რბილობს. რბილობი წვინანია, წყალწყალა, წვენი უფერული აქვს, ხორცი წიპწების ირგვლივ შემკვრივებულია და ადვილად არ ეცლება წიპწებს. მარცვალი მოყვითალო ფერისაა და ღრუბლისფერი იყვითლებს დაქრავს. მარცვალი უხედაა დაფარული ცვილისებრი ფიფქით, რომელიც მას ღრუბლისფერს იყვითლებს და აძლევს. ჯიშური არამატი სუსტად აქვს გამოსახული. გემო ოდნავ მწკარტე, მაგრამ ტკბილი და სასიამოვნო აქვს.

წიპწების რაოდენობა მარცვალიში მერყეობს ერთიდან ოთხამდე. საშუალოდ მარცვალზე მოდის 2,2 წიპწა.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი საგვეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებულა მკვლევარების ინსტიტუტის საკოლექციო ენახში, რომელიც მდებარეობს სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

ეურდელაურის ეკოლოგიურ პირობებში საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 144 დღიდან 155 დღემდე და წლების განმავლობაში საშუალოდ უდრის 148 დღეს. საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად ცვალებადობს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,947 გრადუსიდან 3,101 გრადუსამდე და შეადგენს საშუალოდ 3,018°-ს. საგრძნობლად ცვალებადობს საევეტაციო პერიოდის დანარჩენი ფაზებიც. ადრეულა მცვიეანის საევეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსგე-
 ლობის დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია წარმოებულ დაკვირვებათა შედეგები.

ადრეულა მცვიეანის საევეტაციო ფაზების მსგელობა ქ. თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	საევეტაციო ფაზების დადგომის თარიღი				საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა	აქტიურ ტემპ-რატურათა ჯამი
		ვიტის გაშლა	ვყვილობა	სიმწვინის დასაწყისი	სრული სიმწეუი		
კახეთი, თელავის რაიონი, სოფ. ეურდელაური, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	1943	26/IV	6/VI	20/VIII	20/IX	148	3,018.2
	1944	25/IV	5/VI	25/VIII	25/IX	154	3,062.0
	1945	4/V	13/VI	20/VIII	25/IX	144	2,986.1
	1946	24/IV	7/VI	16/VIII	15/IX	145	2,949.7
	1947	16/IV	2/VI	10/VIII	5/IX	155	2,955.7
	1948	27/IV	4/VI	19/VIII	16/IX	145	3,101.5
საშუალო	—	23/IV	4/VI	18/VIII	17/IX	148	3,018,8

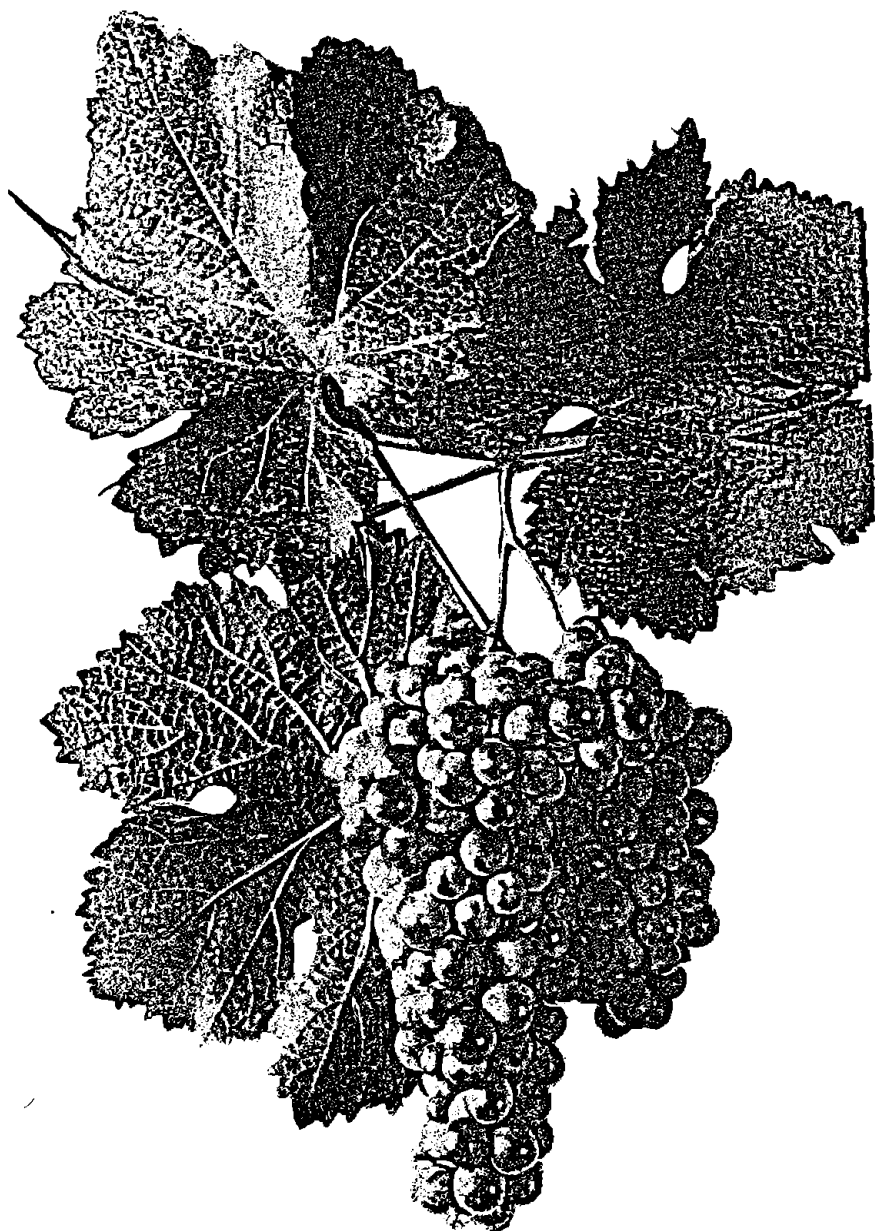
როგორც ცხრილში მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად საევეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზები საგრძნობლად მერყეობს. მათში ყველაზე მეტად პირველი, საწყისი ფაზა მერყეობს. დანარჩენი ფაზები მასთან შედარებით ნაკლებ იცვლება. სრული სიმწვინის დადგომის თარიღიც საკმაოდ ცვალებადია წლების მიხედვით, სახელობრ, იგი მერყეობს ნ სექტემბრიდან 25 სექტემბრამდე. ამ თარიღის მიხედვით ადრეულა მცვიეანი სიმწვინის მეორე პერიოდის ვაზის ჯიშების ჯგუფს მიეკუთვნება.

კახეთის ჰაის პირობებში ადრეულა მცვიეანის ერთწლიანი რქები ყუნწის სრული სიმწვინის მომენტისათვის თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას და კარგად შემოსული და გახვევებული ხელება ზამთრის ყინვებს. თელავში ადრეულა მცვიეანს, კახეთის საწარმოო ვაზის ჯიშებთან შედარებით, საშუალო ზრდის ღონე ახასიათებს.

მოსავლიანობა, ადრეულა მცვიეანი კახეთის სხვა ჯიშების მსგავსად ადრე იხსამს და სრულ მოსავლასაც ადრე იძლევა. იგი დარგვიდან მესამე წელს მთლიანი მოსავლის ნახევარს იხსამს, ხოლო მეოთხე-მეხუთე წლიდან უკვე სრულ მოსავლას გვაძლევს. მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე წარმოებული დაკვირვებებისა და აღრიცხვების მიხედვით ადრეულა მცვიეანს მოსავლიანობის კარგი მაჩვენებლები აქვს. ჯიშის მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 0,8-დან 2,4-მდე, ხოლო საშუალოდ 1,0—1,2-ს უდრის. მტენის საშუალო წონა მერყეობს 140-დან 200 გრამამდე, საშუალო წონა 160—180 გრამია. ამ მონაცემების საფუძველზე ძირის მოსავალი იმ შეთხვევაში, თუ ვაზზე საშუალოდ 10—12 რქაა, უდრის 1,870—2,245 გრამს, ხოლო ჰექტარზე 74 ცენტნერამდე აღწევს. ჯიშის მსხმოიარობის დამახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია 1948 წელს ჩატარებული აღრიცხვის შედეგები.

ადრეულა მცვიეანის მსხმოიარობის მაჩვენებლები 1948 წელს

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	ნაყოფიანი ყლორტების %				მტენების საშ. რაოდენობა ერთ რქაზე	მტენების რაოდენობა ნაყოფიან რქაზე	მტენის საშ. წონა	ერთი რქის მოსავალი გრამებით	დატოვებული მის რაოდენობა 1 ჰექტარზე	განკარგობებული მოსავალი 1 ჰექტარზე
	ერთმეტე-ნახი	ორმეტეწიანი	სამეტეწიანი	სულ						
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	42,96	27,40	1,50	71,86	1,02	1,42	160,0	164,0	44,500	81,9 ც



ადრეულა მკვიზანი—მწვივანი ადრეულა

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, აღრეულა მცვეიანი საქმაოდ მაღალ მოსავალს იძლევა. მისი მოსავალი მოყვანილი გაანგარიშების მიხედვით 82 ცენტნერს აღწევს ჰექტარზე. ჯიშის ფაქტიური მოსავალი 1948 წელს გაანგარიშებულზე მეტი აღმოჩნდა. ძირობრივი აღრიცხვის შედეგად ძირზე საშუალოდ მიღებულ იქნა 2,596 გრამი ყურძენი, რაც ჰექტარზე გადაყვანისას (3,300 ძირი ვაზის შემთხვევაში) შეადგენს 85,6 ცენტნერს.

ამ მონაცემების საფუძველზე აღრეულა მცვეიანის მოსავლად კახეთის პირობებში უნდა ეთვარაუდოთ საშუალოდ 80—85 ცენტნერი ჰექტარზე.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. თელავის საკოლექციო ენახში წარმოებულ დაკვირებათა და აღრიცხვების მიხედვით აღრეულა მცვეიანის გამძლეობა სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ შეფასებულია საშუალოდ. ამასთან, ჯიშში მილდიუმს უკეთ უძლებს, ვიდრე ნაქარს. სხვა დაავადებანი და ზოიანებანი მანებლებლისაგან, დაკვირებათა წარმოების განმავლობაში, აღნიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევნებისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულებისა და წვენიის ქიმიური შედგენილობის მიხედვით აღრეულა მცვეიანი საღვინე ვაზის ჯიშია. გამონაკლისის სახით იგი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს აგრეთვე ადგილობრივი მნიშვნელობის მქონე, მხოლოდ ადგილზე მოსახმარ საღვინეტო ყურძნად, მაგრამ ამ მხრივ იგი ვაცილებით ნაკლებ პერსპექტიულია.

წვენიის ქიმიური შედგენილობა. აღრეულა მცვეიანს შაქრის დაგროვების მაღალი უნარი არა აქვს მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთ წელს შაქრიანობამ 22 % -ს მიაღწია. შაქრიანობის შესაბამისად მას ზომიერი მჟეიანიობა ახასიათებს. ანალიზებმა გეიჩენა, რომ მისი შაქრიანობა-მჟეიანიობა ცალკეულ წლებში საგრძობლად მერყეობს. მისი შაქრიანობა მეტწილად 17,5—18,0 % -ს არ აღემატება, მჟეიანიობა კი ზომიერი აქვს. წლების განმავლობაში ამ მერყეობის დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია აღრეულა მცვეიანის ტყბილის შაქრიანობა-მჟეიანიობა რთელის პერიოდში.

ქვეჩაზობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	რთელის თარიღი	შაქრიანობა %/0-ში	მჟეიანიობა %/0 ში	შენიშვნა
კახეთი, თელავის რაიონი, შექენაზობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახში	1943	25/IX	17,5	6,8	
სოფ. ყვრდღულაურში, ქ. თელავის მანუბოზად	1914	28/IX	22,10	12,4	
	1945	25/IX	19,2	11,0	
	1947	2/IX	20,0	6,0	
	1948	11/IX	18,3	5,56	

როგორც ამ მონაცემებიდან ჩანს, ზოგიერთ წელს აღრეულა მცვეიანს შაქრიანობა-მჟეიანიობის შედარებით კარგი მაჩვენებლები აქვს. ასეთ წლებში მისგან კარგი ღირსების თეთრი სუფრის ღვინის მიღება შესაძლებელია.

ყურძენის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. აღრეულა მცვეიანის მოსავალს ძირითადად ადგილობრივი ტიპის სუფრის ღვინის დასამზადებლად იყენებენ. მცირედ გაერცვლების გამო წარმოების პირობებში აღრეულა მცვეიანს უმთავრესად რქაწითელთან ერთად წურავენ ჩვეულებრივი ღვინის დასამზადებლად. წმინდა ჯიშურ ღვინოს აღრეულა მცვეიანისაგან მევენახეობის ინსტიტუტში ამზადებენ საცდლად. მცვეიანის ღვინის საცდელი ნიმუშები საშუალო ღირსებისაა. ღვინო მსუბუქია, საშუალო-სხვეულიანი, გემო ჰარმონიული აქვს და ჯიშური არომატი საქმაოდ გამოსახული. უფრო ხშირად მცვეიანის ღვინო ორდინარულია, მხოლოდ ზოგიერთ წელს მისგან ხარისხოვანი ღვინოც ღვება.

როგორც მოყვანილი დახასიათებებიდან ჩანს, მცეივანი იძლევა მსუბუქ ორდინარული ტიპის სუფრის ღვინოს. ხარისხოვანი ღვინის მიღება მისგან მხოლოდ ზოგიერთ წლებშია მოსალოდნელი, ჩვეულებრივ კი მისი ღვინო საშუალო ღირსებისაა. ადრეულა მცეივანის ღვინის ქიმიური თვისებების დასახსიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ანალიზის შედეგები ღვინის ქიმიური შედგენილობის ძირითადი ელემენტების მიხედვით. ღვინის საანალიზო ნიმუში დამზადებულია შეენახვობის ინსტიტუტის საკოლექტო ნაკვეთზე მიღებული მოსავლისაგან.

ადრეულა მცეივანის ღვინის ქიმიური შედგენილობა

შეენახვობის რაიონი და ღვინის დამზადების ადგილი	მოსავლის წელი	ალკოჰოლი მლ. ა.ა.მ.	გრამი ლიტრში			
			საერთო სიმკვლე	მკვლელობის სიმკვლე	ტანინი	შაქარი
კახეთი, თელავის რაიონი, შეენახვობის ინსტიტუტი, ქ. თელავი	1918	10,5	6,1	0,32	0,49	17,160

როგორც ანალიზიდან ჩანს, ადრეულა მცეივანის ღვინოს არ ახსიათებს დიდი სხეული და ალკოჰოლიანობა, მჟავიანობა კი ზომიერი აქვს. ღვინის ანალიზის შედეგები კარგად ეთანხმება ზემოთ მოყვანილ ორგანოლექტიკურ დახასიათებას.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

ადრეულა მცეივანი ადგილობრივი, მკირდლ გავრცელებული ჯიშია. იგი იძლევა თეთრ სუფრის ღვინოს. გავრცელებულია ალაზნის მარცხენა მხარეზე, ძირითადად ყვარლის რაიონში და მახლობელ სოფლებში, უფრო ხშირად იგი გვხვდება მინარევის სახით ძველ ვენახებში, იშვიათად პატარა ნაკვეთების ან ცალკე ვაზების სახითაც.

ჯიშის მკირდლ გავრცელების გამო მისი ყურძენი ძირითადად რქაწითელთან ერთად იწურება ადგილობრივი ტიპის სუფრის ღვინის დასამზადებლად. იშვიათად მისგან ცალკე ამზადებენ ღვინოს, ადრეულა მცეივანის სუფთა ჯიშური ღვინო მხოლოდ შეენახვობის ინსტიტუტში მზადდება. იგი მომწვანო-ჩალისფერია, მკირდლსეულიანი, მსუბუქი, ჰარმონიული გემოსი და მკირდლ გამოსახული ჯიშური არმატის მქონე. ჩვეულებრივ, ადრეულა მცეივანისაგან საშუალო ღირსების ორდინარული ღვინო დგება. მცეივანი, როგორც ადგილობრივი მოსახარებელი სადესერტო ყურძნის მომცემი ჯიში, ნაკლებ საინტერესოა. იგი სასურველია გამოიყენოს ულკოპოლო ყურძნის წვენისა და საკონიაკე სპირტის დასამზადებლად.

ჯიშის დადებითი თვისებებია მისი მაღალი მოსავლიანობა და ავადყოფობათა შედარებით კარგი ამტანობა. უარყოფითი მხარეა მისი პროდუქციის (ყურძენი, ღვინო) არამაღალი რიცხოვნობა. კახეთში ხარისხოვანი მელენინობის რაიონებში, ადრეულა მცეივანი, როგორც დამოუკიდებელი, სტანდარტული ჯიში, ყურადღების ღირსი არ არის. ამავე დროს, რაკი მაღალმოსავლიანია, ზოგიერთ რაიონებში იგი, შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს, როგორც დამხმარე (დამატებითი) ჯიში დიდსხეულიანი და მძიმე ღვინოების შესამსუბუქებლად.

ჯიში პერსპექტიულია აგრეთვე ულკოპოლო ყურძნის წვენისა და საკონიაკე სპირტის დასამზადებლად. ამ მიზნით იგი ფართოდ უნდა გამოიყენოს მელენინობის მეორეხარისხოვან და გრილკვიან რაიონებში მოსავლიანობისა და პროდუქციის ხარისხის დასადგენად.

МЦВИВАНИ АДРЕУЛА

Лист. Вполне развитые листья (9—12) средних размеров. Очертание листовых пластины округлое с более частым колебанием в сторону овальной, нежели поперек-овальной формы. Обычно листья трехлопастные, реже встречаются и пятилопастные. Поверхность листа чаще сетчато-морщинистая, реже она (бывает) мелко-пузырчатая. Листовая пластинка плоская, реже она бывает неопределенно изогнутой. Главные жилы листа голые, светло-зеленого цвета.

Верхние вырезки мелкие, реже они достигают средних размеров. Форма вырезов незначительно варьи-

руг, чаще всего вырезки имеют форму входящего угла, либо они ланцетовидные, реже встречаются закрытые вырезки с овальным или шелевидным просветом.

Нижние вырезки менее глубоки, часто они совершенно отсутствуют. Более часто вырезки имеют форму входящего угла, реже они ланцето или шелевидные.

Черешковая выемка по форме незначительно варьирует. Чаще всего встречаются открытые вырезки ланцетовидной, либо стрелчатой формы с округлым, реже заостренным дном. Менее часто встречаются закрытые вырезки с яйцевидным просветом.

Оконечные зубцы лопастей треугольные с острой вершиной либо треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Гюкковые зубцы шиловидные, односторонние выпуклые. Зазубренность листа не глубокая.

Опушение нижней стороны листа слабое, паутинистое, щетинистый пушок заметен лишь у разветвления главных нервов. Ввиду отсутствия щетинистого пушка, паутинистый пушок от трения легко сбивается в хлопья.

Черешок листа голый, светло-зеленого цвета. Черешок несколько короче или равен длине середанного нерва листа.

Цветок. Цветок нормального строения, обоеполый. Количество тычинок в цветке пять, реже шесть. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,25—1,50. Пестик округло-конической формы с хорошо выраженной столбиком и рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 10 до 18 см, а ширина от 4 до 8 см. Размер средней грозди составляет 13×7 см. Грозди в большинстве случаев средне-плотные, реже встречаются рыхлые грозди. Форма грозди коническая или цилиндро-коническая, часто грозди крылатые. Средний вес гроздей варьирует от 150 до 200 граммов и составляет в среднем за ряд лет 160—180 граммов. Хорошо развитые многопенные грозди свободно достигают веса 300—400 граммов. Ножка грозди средней длины, от середины к основанию она деревенеет и окрашивается в цвет чубука. Ножка ягоды зеленая, длина ножки в среднем равна 0,6—0,8 см. Подушечка широко-конической формы, бородавчатая.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,5 до 1,75 сантиметров, а ширина от 1,35 до 1,55 см. Размер средней ягоды равен 1,54×1,40. Форма ягод округлая либо слабо овальная, последняя встречается чаще. Ягоды симметричные, наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды закруглен. Кожица толстая, просвечивающаяся. Мякоть сочная, водянистая, с кожом вокруг семян. Семена не легко отделяются от мякоти. Окраска ягод желтоватая, с дымчатым оттенком. Восковой налет на ягодах обильный, он придает ягодам вязкий, дымчатый оттенок. Сортовой аромат слабо выражен. Вкус ягод несколько вяжущий, но довольно приятный.

Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, составляя в среднем на ягоду 2,2 семени.

Мцвивани адреула (в переводе осыпающийся ранний) — местный, малораспространенный сорт винограда, дает белое столовое вино.

Распространен в левобережной части Кахетии, в основном в Кварельском районе и близких к Кварели селах. Сорт встречается преимущественно в виде примеси на старых промышленных виноградниках, реже в виде отдельно стоящих кустов либо в виде маленьких участков. Ввиду незначительного распространения сорта, его продукция (виноград) перерабатывается вместе с основным сортом. Ркацитли на обычное столовое вино, реже из него готовят чистосортное вино. Чистосортные вина из Мцвивани адреула готовятся в Институте виноградарства. Вино Мцвивани отличается зеленовато-желтоватым цветом, легкостью, малым содержанием экстракта, гармоничным вкусом и слабо выраженным сортовым ароматом. В целом Мцвивани адреула дает среднечастотное, ординарное вино.

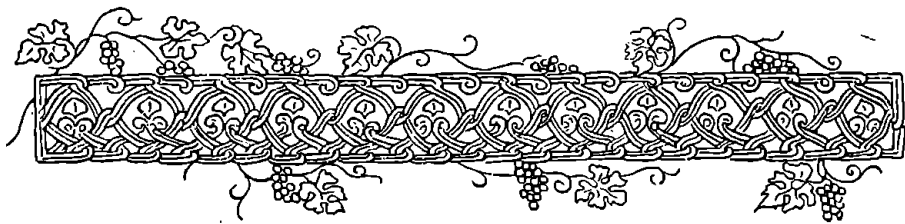
В качестве десертного винограда местного значения Мцвивани мало интересен. Сорт перспективен для приготовления качественного безалкогольного сока и матернала для качественных копьяков.

К положительным свойствам сорта относятся его высокая урожайность и относительно хорошая устойчивость против грибных болезней.

К недостаткам сорта относится невысокое качество продукции (вино, виноград).

В качественных районах Кахетии, как промышленный (основной) сорт, Мцвивани адреула внимания не заслуживает. Однако ввиду высокой урожайности, его можно рекомендовать в некоторых районах Кахетии в качестве дополнительного сорта для улучшения (смягчения) качества грубых, тяжелых вин некоторых районов Кахетии.

Сорт перспективен также для использования в сравнительно холодных и второстепенных районах Грузии для приготовления безалкогольных соков и копьячного спирта.



ქახური ღრუბელა

ქახური ღრუბელა იშვიათი ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა ორდინარულ სუფრის ღვინოს და ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძენს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის ღრუბელა ცნობილია აგრეთვე ღრუბელა ყურძნის სახელწოდებით. ვიალასა და ვერმორელის ფრანგულ ამპელოგრაფიაში მოკლედ აღწერილია იგი ღრუბელასავე (Groubela) სახელწოდებით.

ჯიშის ისტორია. ქახური ღრუბელა ადგილობრივი წარმოშობის ჯიშია. მას ქახური დამატებით იმიტომ ეწოდა, რომ, ჯერ ერთი, იგი ქახური წარმოშობისაა და, მეორე, ღრუბელას სახელწოდებით საქართველოში ჯერჯერობით 4 სხვადასხვა ღრუბლისფერი ჯიშია ცნობილი, სახელად: ქახური ღრუბელა, იმერული ღრუბელა, ქართლური ღრუბელა და შიშველფოთლიანი ღრუბელა. ყველა ამათ, უკანასკნელის გამოკლებით, ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსებული აქეთ ბუსუსით — აბლაბუდისებრი და წყვეტილი და ქეჩისებრით დამთავრებული; გარდა ამისა, ყველას მომრგვალო ან ოდნავ შეწეკილი მარცვლი და საშუალო ზომის მტკვნევი და მარცვლები აქვს. ვიალასა და ვერმორელის ფრანგული ამპელოგრაფიის VII ტომში მოკლედ აღწერილი ღრუბელა უფრო შიშველფოთლიანს უახლოვდება. ყველა ეს ჯიშები ინტენტიანობის და გაშენებულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის მთავარ საკოლექციო ნაკვეთზე. მათი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებების შეპირისპირებით გამოირჩევა; რომ ოთხივე ჯიშში ერთმანეთისაგან საგრძობლად განსხვავდება. მათ აერთებს მხოლოდ საერთო სახელწოდება, მიღებული მარცვლების რუბი, მტრედისფერი შეფერვის გამო. ქახური და ქართლური ღრუბელა შედარებით უფრო ახლო დგანან ურთიერთთან, ვიდრე დანარჩენები. ღრუბელას წარმოშობის დროისა და ადგილის შესახებ ცნობები არ მოიპოვება.

ღრუბელა მოიპოვება უმთავრესად საგარეჯოს რაიონში. აქ იგი გვხვდება თითო-ორი ვაზის სახით ძირითადად კოლმეურნეობებისა და კოლმეურნეთა ძველ ეკნებებში. ამ რაიონში ყველაზე მეტად ღრუბელა მოიპოვება სოფ. მანავში, სადაც იგი პატარა ნაკვეთების სახითაც გვხვდება. თელავის რაიონში ღრუბელა მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტის ნაკვეთზე 80 - 100 ძირია გაშენებული.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

მორფოლოგიური თვალსაზრისით ჯიშში აღწერილია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ეკნებში სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავის მახლობლად.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინისა და პირველი 2—3 ფოთოლაკის ჩათვლით შებუსუსებულია ყოველი მხრიდან სქელი აბლაბუდისებრი ბუჩქებით, შეფერილია თეთრი ფლანელისფრად და სუსტი მოვარდისფრო არშია აქვს შემოვლებული ფოთოლაკების ნაპირების ირგვლივ. მეორე იარუსის ფოთლები ზემო მხრიდან შებუსუსების შემკირების გამო მომწვანო-ყვითელ ფერს იღებს, თანაც მოვარდისფრო იყრის დაპყრავს ფოთლების ნაპირებზე. ქვედა მხრიდან ფოთლები ინარჩუნებს შებუსუსების და იღებს მოვერცხლისფრო თეთრ ფერს.

ერთწლიანი ნივთიერება. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მოწითალო იყრის მქონე ღია ყვითელ ფერს იღებს. მუხლათაშორისების სიგრძე ცვალებადობს ნ-დან 12 სანტიმეტრამდე, საშუალოდ კი 8—10 სმ-ს უდრის. მუხლები ფერით არ გამოირჩევა მუხლათაშორისებისაგან. მუხლათაშორისების გასწვრივ ზოლები არაა გამოსახული.

ფოთოლი. კარგად განვითარებული ფოთლები საშუალო ზომისაა (17×15 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალო ან ოდნავ ოვალურია. ფოთოლი ხუთნაკეითიანია, ნაკვეთები კარგად არის გამოსახული. ფოთლების შერჩეული დანაკვეთა დამახასიათებელია ჯიშისათვის. ფოთლის ფირფიტა გლუვია, იშვიათად,

ძირითადად ქვედა იარუსის ფოთლებზე იგი ბადისებურ დანაკებულს აქვს. ფოთლის ფირფიტა სწორია ან მისრული-მონხრილია და ძირს დაშვებულ ნაკეთებიანი. ფოთლოვანი ღერო მწვანე ფერისაა.

ზედა ამონაკეთები უმეტეს შემთხვევაში საშუალო ზომისაა; იშვიათად უფრო ღრმა ამონაკეთებიც გვხვდება. უფრო ხშირად ამონაკეთები დახურულია განიერ ელიფსისებრი თვლით, იშვიათად ღია, შევიწროებულიანი ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკეთებიც გვხვდება. ხანდახან დახურული, ცალკეილიანი, განიერ ელიფსისებრი ფორმის ამონაკეთებიც მოიპოვება.

ქვედა ამონაკეთები ყოველთვის ნაკლებ განვითარებული და ნაკლებ ღრმაა. ჩვეულებრივად ამონაკეთები ზეზუურია ან საშუალო სიღრმისაა. ამონაკეთები ღია და ჩანგისმაგვარი ფორმისაა. იშვიათად ელიფსისებრთვლიანი დახურული ამონაკეთებიც გვხვდება.

ყუნწის ამონაკეთი თითქმის მუდამ ღიაა. იგი ძირითადად ჩანგისმაგვარია და მომრგვალო ფუძიანი. იშვიათად თალისმაგვარი ფორმის მრგვალფუძიანი ამონაკეთებიც გვხვდება. ჩანგისმაგვარი ამონაკეთები უფრო ხშირად შუა იარუსის ფოთლებზეა, ხოლო თალისმაგვარი - ქვედა იარუსის ფოთლებზე.

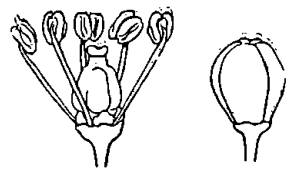
ფოთლის მთავარი ძარღვები ბოლოვდება მახვილწვერიანი და გამომწვეტილებიანი სამკუთხედის-მაგვარი, იშვიათად გუმბათისმაგვარი კბილებით. გვერდითი კბილები ხერხის კბილისებრია, გამომწვეტილებიანი და მახვილწვერიანი.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება აბლაბუდისებრია. აბლაბუდის ქვეშ მოფენილია საშუალო სისქის ჯაგრისებრი ბუსუსი. ქვედა იარუსის ფოთლებზე ჯაგრისებრი ბუსუსი საგრძნობლად მატულობს და შებუსუსებაც სქელი ქეჩისებრი ხდება.

ფოთლის ყუნწი ფოთლის შუა ძარღვზე უფრო მოკლეა ან მისი ტოლია. იგი შიშველია ან დატარულია ჯაგრისებრი თხელი ბუსუსით (განსაკუთრებით ქვედა იარუსის ფოთლებზე). ყუნწი მუქი მწვანე ან მოწითალო-ღვინისფერია ძარღვების განტოტების ადგილთან.

ყვავილი. ყვავილი ორსქესიანია. მტერიანები სწორმდგომია. ყვავილში 5, იშვიათად 6, მტვრიანაა. მტვრიანათა ძაფის სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან უდრის 1,5 — 2,0-ს, იშვიათ შემთხვევაში ეს შეფარდება 2,5-საც კი აღწევს. ბუტკო კოლბისმაგვარი ფორმისაა, აქვს წვრილი სვეტი და კარგად განვითარებული ორად გაყოფილი ღინგი.

მტევანი. მტევნები საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე მერყეობს 12-დან 18 სმ-მდე, ხოლო განი — 8-დან 12 სმ-მდე. საშუალო მტევნის ზომა უდრის 16 × 9 სანტიმეტრს. მსხვილი, კარგად განვითარებული მტევნების ზომა აღწევს 20 × 12 სანტიმეტრს. მტევანი განიერ კონუსისებრი ფორმისა ხშირად დატოტვილი. იშვიათ შემთხვევაში ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმის მტევნებიც გვხვდება. მტევნები უფრო ხშირად საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათ შემთხვევაში უფრო კუმში მტევნებიც გვხვდება. წერილმარტივიანობა და მარცვალცენა ჯიშს არ ახასიათებს. მტევნის საშუალო წონა 170 — 180 გრამს უდრის. ცალკეული ღილი მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 650 გრამს და მეტსაც. მარცვლების რაოდენობა მტევანში მერყეობს 100-დან 225 ცალამდე და საშუალოდ 150-ს უდრის. მტევნის ყუნწი ბალახისებრია, შუა ადგილიდან ფუძისაკენ იგი ხვედება და რქის ფერს იღებს. ყუნწის სიგრძე მერყეობს 3-დან 5 სანტიმეტრამდე, ხოლო საშუალოდ 3,5 — 4,0 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი მწვანეა. მისი სიგრძე საშუალოდ 4 — 5 მილიმეტრს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში ჩვეულებრივად ხორკლიანებია, იშვიათ შემთხვევაში კი დაუხორკლავიცაა. ბალის ფორმა განიერ კონუსისებრი, ბადრის-ნაგვარია.



სურ. 26. კახური ღრუბელას ყვავილი.

მარცვლი. მარცვლები საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე 1,55 — 1,70 სანტიმეტრს უდრის, ხოლო განი 1,50 — 1,75 სანტიმეტრს. მარცვლები მომრგვალოა და ოდნავ შეზნექილი. ოდნავ შეზნექილი მარცვლების რაოდენობა ქარბობს მომრგვალო მარცვლებისას. მარცვლები ლევა-მტვრედისფერია, მოიხსნება იყვანის, კანი თხელია, მაგრამ საკმაოდ მკვრივი. რბილობი წვნიანია და მდნარი. მარცვლები დაფარულია საკმაოდ სქელი ცვილისებრი ფიფქით, გემო ნაზი და სასიამოვნო აქვს. ჯიშური არომატი სუსტადაა გამოსახული. მარცვლები საკმაოდ მჭიდროდაა მიმაგრებული ყუნწზე. წიპწების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 4-მდე, საშუალოდ კი მარცვალზე 2,4 წიპწა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე ჩატარებულია მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახში სოფ. კურდღელაურშია, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

კურდღელაურის ეკოლოგიურ პირობებში ღრუბელას სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 128 დღიდან 168 დღემდე, წლების განმავლობაში საშუალოდ კი უდრის 149 დღეს. სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად მერყეობს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,667 გრადუსიდან 3,388 გრადუსამდე, ხოლო საშუალოდ 3,055 გრადუსს შეადგენს. სავეგეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზებიც საკმაოდ ფართო ფარგლებში მერყეობს, განსაკუთრებით აღსანიშნავია სავეგეტაციო პერიოდის პირველი, საწყისი ფაზის ცვალებადობა. წლების განმავლობაში ამ ფაზების მერყეობის დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ს. კურდღელაურში ღრუბელას სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე დაკვირვების შედეგები.

ღრუბელას სავეგეტაციო პერიოდის მსვლელობა ქ. თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის თარიღები					სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა	ჯამი აქტიური ტემპერატურების სავეგეტაციო პერიოდში	ნაღებები	
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ფიჭობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე	საკმაოდმწიფე კვირტების			სავეგეტაციო პერიოდში	
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახში სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავის მახლობლად	1938	26/IV	8/VI	9/VIII	20/IX	147	3,184,8	10,4	431,0	
	1939	22/IV	9/VI	9/VIII	15/IX	146	2,976,2	65,5	543,0	
	1940	15/IV	10/VI	18/VIII	30/IX	169	3,409,3	82,6	596,9	
	1941	5/IV	31/V	5/VIII	10/IX	159	3,230,4	54,5	450,7	
	1942	26/IV	12/VI	18/VIII	20/IX	147	1,166,7	144,4	558,5	
საშუალო	—	19/IV	7/VI	19/VIII	19/IX	153	3,183,8	67,5	525,8	
"	1943	27/IV	12/VI	19/VIII	25/IX	151	3,011,5	117,4	479,6	
"	1944	24/IV	7/VI	18/VIII	20/IX	149	2,956,2	71,5	392,5	
"	1945	5/V	14/VI	16/VIII	10/IX	128	2,667,0	41,8	339,6	
"	1946	22/IV	9/VI	22/VIII	10/IX	141	2,911,1	—	553	
"	1947	4/IV	5/VI	15/VIII	5/IX	154	2,917,4	68,8	511,6	
"	1948	26/IV	9/VI	12/VIII	29/IX	155	3,214,8	135,3	526,4	
საშუალო	—	23/IV	9/VI	17/VIII	16/IX	146	2,946,6	70,0	467,1	

სავეგეტაციო ფაზებიდან ყველაზე მეტად ვეგეტაციის საწყისი ფაზა—კვირტის გაშლის დასაწყისი—მერყეობს. მისი მერყეობის ფარგალი ერთ თვემდე აღწევს. ამ ფაზის დასაწყისზეა ძირითადად დამოკიდებული სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა. რაც უფრო ადრე იწყება კვირტის გაშლა, მით უფრო გრძელია სავეგეტაციო პერიოდი და, პირიქით, რაც უფრო გვიან დაიწყება კვირტის გაშლა, მით უფრო მოკლე ღრუბში მწიფდება ყურძენი. მაგალითისათვის შეიძლება მოვიყვანოთ 1945 და 1947 წლის სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა კვირტის გაშლის დაწყებამდე დაკავშირებით. შედარებით ნაკლებ მერყეობს ყვავილობისა და სიმწიფის დასაწყისი: მათი მერყეობა 10—12 დღის ფარგლებს არ სცილდება. მათზე უფრო მეტად ცალკეული წლების მიხედვით მერყეობს სრული სიმწიფის დადგომის ვადა. ცალკეულ წლებში ამ ფაზის დადგომის მიხედვით ღრუბელა მიეკუთვნება სიმწიფის II პერიოდის (ბოლო ეტაპის) ფაზის ჯიშებს.

თელავის ჰაერის პირობებში, სადაც საშუალო დღეღამური ტემპერატურა 10⁰-ს ზევით დგას საშუალოდ ნოემბრის თვემდე, ღრუბელას ერთწლიანი რქები თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას და კარგად შემოსული და გახევებული ხდება ზამთრის ყინვებს. არა თუ თელავში, საკარეჯოს რაიონშიც, სადაც შედარებით უფრო გრილი ჰაერია, ღრუბელას რქები თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას.

ღრუბელას ვაზებს თელავისა და მანაის პირობებში კახურ ძირითად ვაზის ჯიშებთან შედარებით საშუალო სიმძლავრის ზრდა ახასიათებს.

მოსავლიანობა. ღრუბელა, კახურ ძირითად ვაზის ჯიშების მსგავსად, ადრე იძლევა როგორც პირველ, ისე სრულ მოსავალს. თელავის საკოლექციო ნაკვეთზე ჩატარებული დაკვირვებით ღრუბელას ნამყენებმა დარგვის მესამე წლიდან მოიხსნა პირველად, ხოლო მეოთხე წლიდან თითქმის ნორმალური მოსავალი მოგვცა. ასე, მაგალითად, დარგვიდან მეოთხე წელს (1933 წ.) ღრუბელას 10 ძირ ვაზზე მიღებულ იქნა 57 მტევანი, ხოლო საშუალოდ 1 რქაზე მოდიოდა 0,75 მტევანი, 1943 წელს კი იმავე ასაკის ვაზებმა სარეპროდუქციო ნაკვეთზე მოგვცა რქაზე 0,61 მტევანი, რაც ჯიშისათვის ნორმალურად უნდა ჩაითვალოს, მეხუთე წლიდან ღრუბელა ნორმალურ ანუ სრულ მოსავალს იძლევა.

ღრუბელა მოსავლიანი ვაზის ჯიშია. საგარეგო რაიონში, სადაც ძირითადად გავრცელებული, მან კარგი მოსავალი იცის. თელავში საკოლექციო ნაკვეთზე ჩატარებული დაკვირვებების მიხედვით მისი მოსავალი საშუალოზე მცირე აღმოჩნდა. 1940 წელს ჯიშში დამყენი იქნა რიპარია X ბერლანდიერი 5 ბმ საძირიზე და დაირგო სარეპროდუქციო ნაკვეთზე შედარებით უფრო ნოყიერ ნიადაგზე. ამან საგრძობლად გააძლია ღრუბელას მოსავლიანობა.

საერთოდ, ჯიშში მსხმოიარობის მაღალ მაჩვენებლებს არ იძლევა. მისი მოსავლიანობის კოეფიციენტი წლების მანძილზე 0,24-დან 0,75-მდე მერყეობს და საშუალოდ უდრის 0,5 მტევანს რქაზე. მტევნის საშუალო წონაც დიდ ფარგლებში მერყეობს: 80 გრამიდან 700 გრამამდე, ხოლო საშუალოდ 170—180 გრამს უდრის, ჯიშის ძირითადი ნაელი ისაა, რომ ჩვეულებრივი აგროტექნიკის პირობებში შას უნაყოფო ყლორტების შეტად დიდი პროცენტი ახასიათებს, რაც საგრძობლად ამცირებს მის მოსავალს, ჯიშის მსხმოიარობის დასახსიათებლად კვემთ მოყვანილია თელავში ღრუბელას საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვების შედეგები.

მონაცემები ღრუბელას მსხმოიარობის შესახებ

მყენებლის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	ნაკეთიანი ყლორტების პროცენტი			მტევნების რიცხვი 1 ნაყოფიან ყლორტზე	მტევნების საშუალო რაოდენობა 1 რქაზე	მტევნის საშუალო წონა გრამობით	1 რქის მოსავლიანობა გრამობით	დატოვებული რქების რაოდენობა ჰექტარზე	განავარი-შებული მოსავალი ჰექტარზე
		ერთ-მტევნიანი	ორ-მტევნიანი	სულ						
კახეთი, თელავის რაიონი, საკოლექციო ვენახი ქ. თელავში	1942	—	—	64,3	1,21	0,64	192,2	122,8	33,000	40,52
	1943	—	—	53,2	1,28	0,67	220,0	147,4	32,000	47,16
სარეპროდუქციო ნაკვეთი, დარგული 1940 წელს საკოლექციო ვენახი	1943	—	—	50,0	1,22	0,61	200,0	122,0	30,000	36,6
	1948	31,39	5,81	37,20	1,15	0,41	226,0	972,0	36,000	36,6

ცხრილში ნაჩვენებია უნაყოფო ყლორტების დიდი პროცენტი. ეს საგრძობლად ამცირებს ჯიშის მსხმოიარობის კოეფიციენტს და მოსავლიანობას. გადაანგარიშებული მოსავალი ჰექტარზე შეადგენს 35—47 ცენტნერს, რაც თელავის პირობებისათვის საშუალოდ და საშუალოზე მცირეადაც უნდა იქნეს მიჩნეული. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ღრუბელას ვაზი უფრო მეტს ისხამს ფუძიდან ჰუმორებულ რქებზე. ნექები და საკაეებლის პირველი 4—5 რქა ჩვეულებრივ ნაკლებ მსხმოიარეა. ასე, მაგალითად, ნექებზე მოსავლიანობის კოეფიციენტი 0,3-ს არ აღემატება, ხოლო ძველიანიდან ამონაყარი თითქმის უნაყოფოა. მტევნების განაწილება რქებზე საშუალოდ შემდეგნაირია: უნაყოფო ყლორტები შეადგენს 10%-ს, ერთ-მტევნიანი რქები — 46%-ს, ორმტევნიანები — 14%-ს, ხოლო სამმტევნიანები იშვიათად გვხვდება. მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, რომ რაიონში მიღებული აგროტექნიკის პირობებში ჯიშში ვერ ამუდანებს თავის პოტენციურ შესაძლებლობებს და საშუალო და საშუალოზე დაბალ მოსავალს იძლევა. ჯიშის მოსავლიანობის გასაძლიერებლად, მისი ბიოლოგიური თვისებების გათვალისწინებით, საჭიროა ფორმირების შეცვლა იმგვარად, რომ შესაძლებელი შეიქნეს ვაზის დატვირთვის საგრძობი გადიდება, ვაზის გრძელი გასხვლის საშუალებით. ამისათვის საჭიროა 2 სამკვირტიანი ნექის და ვაზის ღონის შესაბამისად 2 რვა ან ათკვირტიანი საკაეებლის დატოვება და კორდონის ფორმირების შემოღება 2 ან 3 სასხლავი ელემენტის მიცემით.

ახალი ვენახების გაშენებისას, ჯიშის ზრდის სიმძლავრის შესაბამისად, მას არ უნდა მიეცეს ორ კვადრატულ მეტრზე მეტი კვების არე, რადგან ამ კვების არეზე, რაიონში მიღებული აგროწესების გამოყენებით თავისუფლად შეიძლება მისი სრული დატვირთვა და ამით მოსავლიანობის გადიდება.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. კახური ღრუბელა სოკოვან ავადმყოფობებს საკმაოდ კარგად უძლებს. თელავის საკოლექციო ვენახში ჯიშზე მრავალი წლის განმავლობაში დაკვირვებების შედეგად მისი შედარებითი გამძლეობა სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ შეფასებულია საშუალოდ, ამასთან, იგი ნაცარს საშუალოზე უკეთ უძლებს.

კარგად უძლებს ღრუბელა ნაცარს საფარეჯოს რაიონშიაც, სადაც ეს ავადმყოფობა ძალიან გავრცელებულია. მომეტებულად ამ რაიონში გავრცელება ღრუბელასი ნაწილობრივ შეიძლება ნაცრის კარგი გამძლეობით აიხსნას.

სხვა ავადმყოფობათაგან სამეურნეო მნიშვნელობის დაზიანება დაკვირვებათა წარმოების პერიოდში შემწნეული არ ყოფილა. შედარებით კარგად უძლებს ღრუბელა ზამთრის ყინვებსაც.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

ყურძნის მექანიკური შედგენილობა, მისი საგემოვნო თვისებები, აგრეთვე ყურძნის წვენის ქიმიური შედგენილობა იმაზე მიგვითითებს, რომ ღრუბელას მოსავალი მიზანშეწონილია გამოყენებულ იქნეს მშრალ სუფრის ღვინოდ და სადესერტო ყურძნად.

ამის დასადასტურებლად ქვემოთ მოყვანილია ღრუბელას ყურძნის მექანიკური ანალიზის შედეგები.

ღრუბელას ყურძნის მექანიკური შედგენილობა

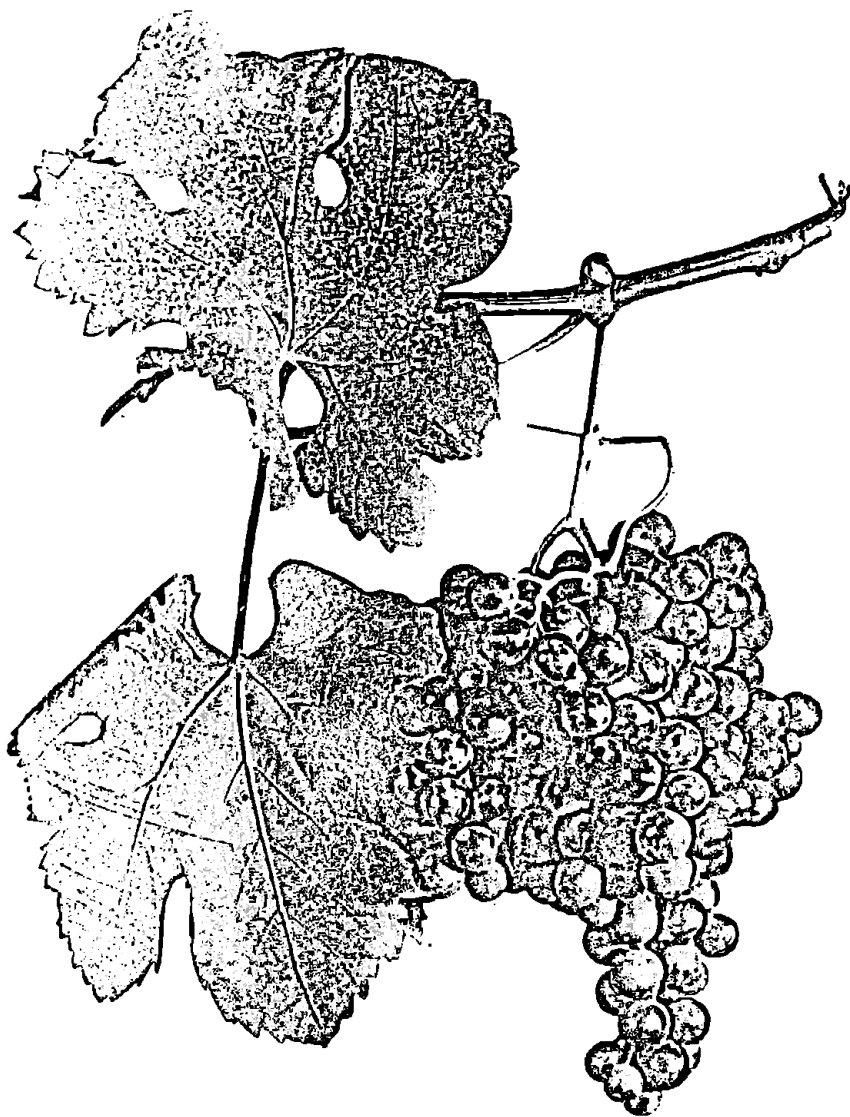
შევენახობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მეტწილად საშუალო მნიშვნელობა	მაკვლეობის რიცხვი მტყვინის ოქტომბრის 1-დან	ყურძნის შემადგენელი ნაწილები პროცენტით:					100 მარცვლით წინა გარეობით	100 მარცვლით
				კლერტი	ბარცელი	ჯანი	წიქა	წვენი და რბილობი		
კ. ხეთი, თელავის რაიონი, კ. თელავის საკოლექციო ვენახი	1940	108	70	3,83	96,17	10,86	4,45	81,36	152,0	2,9
	1940	17,40	95	3,46	96,54	8,48	3,45	84,61	172,0	2,7
	1940	53,37	62	6,68	93,32	13,31	3,16	76,85	63,0	1,8
		170	150	3,50	96,5	12,5	5,5	78,5	112,2	2,5

მექანიკური შედგენილობა, წვენის საკმაოდ მაღალი გამოსავლიანობა და მაგარი ნარჩენების (კანი, კლერტი, წიქა) შედარებით მცირე რაოდენობა მიგვითითებს ღრუბელას ღვინოდ დაყენების მიზანშეწონილობაზე. ამავე დროს წვენის ქიმიური შედგენილობის მიხედვით ღრუბელა უფრო სადესერტო ყურძნის ჯიშებს უახლოვდება. ამ ორი მხარის გათვალისწინებით ღრუბელა საღვინე-სადესერტო ყურძნის ჯიშად უნდა მივიჩნიოთ.

წვენის ქიმიური შედგენილობა. ღრუბელას ყურძნის წვენს საშუალო შაქრიანობა და შედარებით დაბალი მჟავიანობა ახასიათებს.

როდის პერიოდში მრავალი წლის მანძილზე ჩატარებული დაკვირვებების მიხედვით მისი შაქრიანობა მერყეობს 15%-დან 20 პროცენტამდე და საშუალოდ 17—18%-ს შეადგენს, ხოლო მჟავიანობა 3‰-დან 7‰-მდე მერყეობს და საშუალოდ 5—6‰-ა.

შაქრისა და მჟავის არც აბსოლუტური რაოდენობა და არც მათი შეფარდება ურთიერთთან არ არის დამაკმაყოფილებელი რიგიანი სუფრის ღვინის მისაღებად. ამ მაჩვენებლების მიხედვით, ისე როგორც ყურძნის აგრეთვე გარეგნული შეხედულებით, ღრუბელა უფრო სადესერტო ჯიშია, ვიდრე საღვინე. ცალკეული წლების მიხედვით შაქრიანობა-მჟავიანობის მერყეობის დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ქიმიური ანალიზების შედეგები.



კახური ღრუბელა—Грубела Кахური

ღრუბელას შაქრიანობა-მჟავიანობა რთვლის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ან. ლიხების წარმოებას ადგილი	წელი	რთვლის თარიღი	შაქრი % ბილი	მჟავა % ბილი	შენიშვნა
კახეთი. თელავის რაი. ონი. მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენაში ქ. თელავში (სოფ. კვარდღელაჯიო).	1937	4/IX	15,5	6,8	
	1938	20/IX	19,24	5,0	
	1939	15/IX	17,8	5,6	
	1940	30/IX	19,8	5,7	
	1941	10/IX	20,0	4,6	
	1942	20/IX	18,0	5,2	
	1944	26/IX	17,1	5,8	
	1945	11/IX	15,2	5,8	
	1948	16/IX	17,2	3,19	

მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, რომ ცალკეულ წლებში რთვლის კოტა დაგვიანებით ჩატარების საშუალებით მიღწეულია შაქრიანობის საგრძნობი გადიდება, მაგრამ ამავე დროს მჟავიანობის საგრძნობი შემცირება ხელს უშლის ღრუბელასაგან კარგი ღირსების ღვინის მიღებას.

ყურძნის გამოყენება და პაროლუქციის დახასიათება. ღრუბელას მოსავალს იყენებენ ძირითადად შშრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლად და ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძნად. რადგანაც ჯიში გავრცელებული არაა, წარმოებაში მისგან ცალკე ღვინო არ მზადდება, იგი სხვა ჯიშებთან ერთად იწურება ჩვეულებრივი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. ღრუბელას წმინდა ღვინო მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. ღრუბელას ღვინო არაა მაღალი ღირსების. იგი მომწვანო-ჩალისფერია მსუბუქი და მკირესხეულიანია. ჯიშური არომატი სუსტად აქვს გამოსახული, გემო სასიამოვნო აქვს, საერთო შეფასებით იგი ორდინარული, საშუალო ღირსების ღვინოა. მის უფრო ვრცლად დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები ჯიშობრივი ღვინოების ხარისხის შემფასებელი სადეგუსტაციო კომისიის სხდომების ოქმებიდან. ამ კომისიის სხდომები ყოველწლიურად იმართება მევენახეობის ინსტიტუტში ჯიშობრივი ღვინოების ხარისხის შეფასების მიზნით.

ამონაწერი სადეგუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დამზადების ადგილი	მოსავლის წელი	სხდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლექტიური შეფასება
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენაში ქ. თელავში	1941	10/I 1942	6,8	კარგად დაწმენილი, ღია ჩალისფერი, მსუბუქი, მკირესხეულიანი, ორდინარული ღვინო.
	1947	13/V 1946	7,2	კარგად დაწმენილი, მკრთალი მთვარისფერი, ნახ არომატიანი, ხალისიანი, მკირესხეულიანი, მსუბუქი ღვინო. გემოში ემჩნევა სასიამოვნო სიტკბო.

ღრუბელას ღვინის უფრო სრული დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია მისი ქიმიური შედეგნილობის მაჩვენებლები.

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დაგვების ადგილი	მოსავლის წელი	აუცილებელი მჟავების შემცობი %/100-ში	საერთო მჟავიანობა გრამებით	მოდერნიზებული მჟავიანობა გრამებით	მთლიანი მჟავიანობა გრამებით	მთლიანი მჟავიანობა გრამებით	მთლიანი მჟავიანობა გრამებით	ფორმული
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენაში ქ. თელავში	1947	7,2	5,9	0,33	61,616	0,41	—	—
	1940	11,5	7,29	1,62	16,76	—	0,9919	—

ლიწოდ დაყენების გარდა ღრუბელას იყენებენ ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძნად. იგი შემდეგი თვისებებით ხასიათდება:

ა. მტევანი. მტევნის გარეგნული შეხედულება, მომსხო და თავისებური ღვევა მტრედისფერი მარცვლები მიზიდულს ხდის მას მომხმარებლისათვის. კარგად განვითარებული მტევნების წონა 600 — 800 გრამს აღწევს, ფორმით განიერი კონუსისებრი, დატოტეილია, საშუალო სიმკვრივისაა.

ბ. მარცვალი. მარცვალი მომრგვალო ფორმისაა ან ოდნავ შეზნექილია, საშუალო ზომისა და საშუალოზე მომსხოა, შეფერვა ლამაზი და მიმზიდველი აქვს; მარცვლები თითქმის ყველა თანაბარი ზომისაა. ცვილისებრი ფიფქი საკმაოდ სქლად აყრია მარცვლებს.

გემო. გემო ნაზი და ჰარმონიული აქვს; ჯიშური არომატი სუსტადაა გამოახული; კანი თხელია და ადვილად შორდება რბილობს. რბილობი წენიანი, ადვილად მდნარია. მარცვლები ადვილად არ ღპება და გადაშფიფებისას ჩამოიღება.

ტრანსპორტის ამტანობა. ჯიში ადგილობრივი მნიშვნელობისაა, იგი ღიდ მანძილზე რკინიგზით გადატანას ვერ უძლებს, მაგრამ მახლობელი კურორტების, სამკურნელო ცენტრებისა და დასასვენებელი სახლების ახალმოკრეფილი ყურძნით მოსამარაგებლად საესებით გამოსადეგია.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

კახური ღრუბელა ადგილობრივი, იშვიათი ვაზის ჯიშია, იგი იძლევა მშრალ, ორღინარულ სუფრის ღვინოს და ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძენს; გავრცელებულია ძირითადად გარეკახეთში. მტწილად იგი გვხვდება საგარეჯოს რაიონის სოფ. მანაეში, უშთავრესად თითო-ორლა ძირი კოლმეურნეობების ვენახებში, იშვიათად პატარა ვენახების სახითაც კოლმეურნეთა საკარმიდამო ნაკვეთებზე, ჯიშის გაუერცვლებლობის გამო წარმოების პირობებში მისგან ღვინო ცალკე არ მზადდება, მას სხვა ჯიშებთან ერთად წურავენ ჩვეულებრივი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. წმინდა ჯიშური ღვინო ღრუბელასაგან მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. ეს ღვინო კარგი ღირსებისა არ გამოღის. მისი დამახასიათებელია მოშწენა-ყეითელი ფერი, სუსტი, სასიამოვნო არომატი და ჰარმონიული გემო. ხარისხოვან ღვინოსთან შეღარებით მას აღია სხეული, ექსტრაქტი, ალკოჰოლი და შესაბამისი მკვიანობა. საერთო შეფასებით იგი ორღინარული, საშუალო ღირსების ღვინოა. ამის გამო ღრუბელა წმინდა საღვინე ვაზის ჯიში არ არის. ჯიშის საერთო მაჩვენებლების — მტევნების გარეგნული შეხედულების, ყურძნის გემოს, მექანიკური შეღგენილობისა და აგრეთვე წვენის ქიმიური შეღგენილობის მიხედვით ღრუბელა უფრო სასუფრე (სადესერტო) ყურძნის ჯიშია, ვიდრე საღვინე მიმართულებიასა. და მართლაც, მას საშუალო ღირსების ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძნის თვისებები ახასიათებს და ყურძნის ღირსებით იგი საერთოდ ცნობილ შასლას არ ჩამოუყარდება.

ჯიშის დაღებით თვისებათა რიცხეს მიეკუთნება ის, რომ იგი, ერთი მხრით, ორღინარული საღვინე ვაზის ჯიშია, ხოლო, მეორე მხრივ, ვარჯა ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძნად, აგრეთვე ის, რომ სოკოვან ავადმყოფობებს და ღპობას კარგად უძლებს და გარემო პირობებსაც კარგად ეგუება.

ჯიშის უარყოფით თვისებას, საერთო აგროტექნიკის პირობებში, წარმოადგენს ის, რომ მან საშუალო და საშუალოზე დაბალი მოსაღალი იცის და მისი ღვინო არ ღგება მაღალი ღირსებისა, აგრეთვე ჩვეულებრივზე დაბალია შაქრიანობა-მკვიანობა. მისი მოსაღლიანობის ვაზრდა ადვილად შეიძლება იმით, რომ ვაზს უნდა მიეცეს შესაფერი კეების არე, შესაფერი ფორმირება და უნდა გაისხლას.

კახეთის ხარისხოვანი მევენახეობის რაიონებისათვის ღრუბელა პერსპექტიული არ არის. რაკი იგი შეღარებით საადრეო ჯიშია, შეიძლება რეკომენდებული იქნეს საქართველოს მაღალმთიან ზოლში — ხაშურის, თიანეთისა და დუშეთის რაიონებში და აგრეთვე მესხეთში და დანარჩენი რაიონების მაღლობ ზოლში, სადაც ადგილობრივი სტანდარტული ვაზის ჯიშები მთლიანად ვერ შწიფდება. ამ რაიონებში ღრუბელას გავრცელებას წინ უნდა უსწრებდეს მისი ყურძნისა და ღვინის ხარისხის ფართო საწარმოო გამოცდა.

ГРУБЕЛА КАХУРИ

Лист. Воле развитые листья средних размеров (17×15). Листовая пластинка по форме округлан-либо несколько овальная. Листья пятилопастные, лопасти хорошо выражены. Напятие на листьях вторичных лопастей характерно для сорта. Поверхность листа гладкая, реже она сетчато-морщинистая, в основном, на листьях нижнего яруса. Листовая пластинка плоская, реже она неопределенно изогнутая с отогнутыми краями вниз. Окраска пластинки листа светлозеленая.

Верхние вырезки в большинстве случаев средних размеров, реже встречаются и более глубокие вырезки. Вырезки обычно закрытые с широко эллиптическим просветом, реже встречаются открытые ланцетовидные вырезки с узким устьем. Иногда встречаются широко эллиптические закрытые вырезки с однозубчатым дном.

Пижные вырезки как правило менее развиты и менее глубоки. Обычно они мелкие, либо средних размеров. Форма вырезок обычно открытая, ланцетовидная, встречаются реже также закрытые вырезки с эллиптическим просветом.

Черешковая выемка почти всегда открытая, по форме она ланцетовидная, с округлым дном, реже встречается сподчатая выемка с округлым дном. Ланцетовидные выемки обычно преобладают на среднем ярусе, а на нижнем — сподчатые.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей обычно треугольные, с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они бывают куполообразные. Краевые зубцы лопастей ланцетовидные, с выпуклыми сторонами и острой вершиной.

Опушение нижней стороны листа слабое, паутинозное, с подстилающим щетиноватым пушком средней густоты. На листьях нижнего яруса щетиноватый пушок значительно усиливается, и опушение листа становится густым.

Черешок листа короче длины срединного нерва, реже равен ему. Черешок голый, иногда с редкими щетинками на листьях нижнего яруса. Окраска черешка темно-зеленая или слабо вишнев-красная у места расхождения главных нервов.

Цветок. Цветки нормального строения, обоеполые. Тычинки прямостоячие, число их в цветке 5, реже 6. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,5—2,0, реже это отношение достигает 2,5. Пестик колобовидной формы с тонким столбиком и хорошо выраженным двухраздельным рыльцем.

Гроздь. Гроздь средних размеров. Длина гроздей варьирует в среднем от 12 до 18 см при ширине 8—12 см. Длина средней грозди равна 16×9 см. Крупные, полноценные грозди свободно достигают размера 20×12 см. Форма грозди широко коническая, лопастная, реже встречаются и грозди цилиндрико-конические, лопастные. В большинстве случаев грозди средней плотности, реже встречаются плотные грозди. Горшение и осыпание ягод в грозди не наблюдаются. Средний вес грозди равен 170—180 гр. Отдельные крупные грозди свободно достигают веса 650 гр и более. Количество ягод в грозди варьирует от 100 до 225, составляя в среднем на гроздь 150 ягод. Кожица грозди травянистая, деревенст у основания и окрашивается в цвет чубука. Длина ножки варьирует от 3 до 5 см, составляя в среднем 3, 5—4 см. Ножка ягоды зеленая. Длина ножки в среднем равна 4—5 мм. Подушечка бородавчатая, реже она бывает и гладкой. Форма подушечки ширококоническая, дисковидная.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,55 до 1,70 см, при ширине 1,50—1,75 см. Форма ягод круглая, несколько сплюснутая, при чем последняя преобладает над первой. Окраска ягод серо-голубая с фиолетовым оттенком. Кожица тонкая, но прочная. Мякоть сочная, расливающаяся. Прили на ягодах обильный. Вкус лежкий, приятный, без особого сортового аромата. Ягоды прочно прикреплены к ножке. Число семян в ягоде варьирует от 1 до 4, составляя в среднем на ягоду 2, 4 семени.

Грубела Кахури местный, малораспространенный сорт Кахетии, дает обыкновенное столовое вино и десертный виноград местного значения.

Распространена в районах Кахетии, преимущественно в Сагареджинском, в сел. Манави. Сорт встречается в основном в виде примеси на производственных участках колхозов, реже в виде маленьких виноградников на приусадебных участках колхозников.

В виду незначительного распространения сорта, его перерабатывают вместе с основными сортами винограда на обычное столовое вино, либо потребляют на местах в свежем виде.

Чистосортное столовое вино из Грубела готовят в Институте виноградарства. Вино получается среднестепенное, обыкновенное, оно характеризуется приятным, слабо выраженным сортовым ароматом легкостью, малым содержанием алкоголя и эстракта и нежным, гармоничным вкусом.

Помимо вина, Грубела используется на местах в качестве десертного винограда. Виноград характеризуется хорошим вкусовым качеством и в этом отношении не уступает общепризывному сорту Шасла.

ГРУБЕЛА КАХУРИ

Лист. Широко развитые листья средних размеров (17×15). Листовая пластинка по форме округлая либо несколько овальная. Листья пятипалые, лопасти хорошо выражены. Налет на листьях вторичных лопастей характерно для сорта. Поверхность листа гладкая, реже она сетчато-морщинистая, в основном, на листьях нижнего яруса. Листовая пластинка плоская, реже она неопределенно изогнута с отогнутыми краями вниз. Окраска пластинки листа светлозеленая.

Верхние вырезки в большинстве случаев средних размеров, реже встречаются и более глубокие вырезки. Вырезки обычно закрытые с широко эллиптическим просветом, реже встречаются открытые ливровидные вырезки с узким устьем. Иногда встречаются широко эллиптические закрытые вырезки с однозубчатым дном.

Нижние вырезки как правило менее развиты и менее глубоки. Обычно они мелкие, либо средних размеров. Форма вырезок обычно открытая, ливровидная, встречаются реже также закрытые вырезки с эллиптическим просветом.

Черешковая выемка почти всегда открытая, по форме она ливровидная, с округлым дном, реже встречается сподчатая выемка с округлым дном. Ливровидные выемки обычно преобладают на среднем ярусе, а на нижнем — сподчатые.

Зубцы. Окопечные зубцы лопастей обычно треугольные, с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они бывают куполообразные. Краевые зубцы лопастей ливровидные, с выпуклыми сторонами и острой вершиной.

Опушение нижней стороны листа слабое, паутиновое, с подстилающим щетиноватым пушком средней густоты. На листьях нижнего яруса щетиноватый пушок значительно усиливается, и опушение листа становится густым.

Черешок листа короче длины срединного нерва, реже равен ему. Черешок голый, иногда с редкими щетинками на листьях нижнего яруса. Окраска черешка темно-зеленая или слабо вишневато-красная у места разхождения главных нервов.

Цветок. Цветки нормального строения, обоеполые. Тычинки прямостоячие, число их в цветке 5, реже 6. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,5—2,0, реже это отношение достигает 2,5. Пестик колбовидной формы с тонким столбиком и хорошо выраженным двураздельным рыльцом.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует в среднем от 12 до 18 см при ширине 8—12 см. Длина средней грозди равна 16×9 см. Крупные, полночленные грозди свободно достигают размера 20×12 см. Форма грозди широко коническая, лопастная, реже встречаются и грозди цилиндрико-конические, лопастные. В большинстве случаев грозди средней плотности, реже встречаются плотные грозди. Горюхины в осыпании ягод в грозди не наблюдаются. Средний вес грозди равен 170—180 гр. Отдельные крупные грозди свободно достигают веса 650 гр и более. Количество ягод в грозди варьирует от 100 до 225, составляя в среднем на гроздь 160 ягод. Ножка грозди травянистая, деревенеет у основания и окрашивается в цвет чубука. Длина ножки варьирует от 3 до 5 см, составляя в среднем 3,5—4 см. Ножка ягоды зеленая. Длина ножки в среднем равна 4—5 мм. Подушечка бородавчатая, реже она бывает и гладкой. Форма подушечки широкоовальная, дисковидная.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,55 до 1,70 см, при ширине 1,50—1,75 см. Форма ягод круглая, несколько сплюснутая, при чем последняя преобладает над первой. Окраска ягод серо-голубая с фиолетовым оттенком. Кожица тонкая, но прочная. Мякоть сочная, расширяющаяся. Прили на ягодах обильный. Вкус пажитный, приятный, без особого сортового аромата. Ягоды прочно прикреплены к ножке. Число семян в ягоде варьирует от 1 до 4, составляя в среднем на ягоду 2,4 семени.

Грубела Кахури местный, малораспространенный сорт Кахетии, дает ординарное столовое вино и десертный виноград местного значения.

Распространена в районах Кахетии, преимущественно в Сагареджинском, в сел. Мацави. Сорт встречается в основном в виде примеси на производственных участках колхозов, реже в виде маленьких виноградников на приусадебных участках колхозников.

В виду незначительного распространения сорта, его перерабатывают вместе с основными сортами винограда на обычное столовое вино, либо потребляют на местах в свежем виде.

Чистосортное столовое вино из Грубела готовят в Институте виноградарства. Вино получается среднечастотное, ординарное, оно характеризуется приятным, слабо выраженным сортовым ароматом легкостью, малым содержанием алкоголя и экстракта и нежными, гармоничным вкусом.

Полujo вина, Грубела используется на местах в качестве десертного винограда. Виноград характеризуется хорошим вкусовым качеством и в этом отношении не уступает общепризнанному сорту Шасла.

К положительным свойствам сорта относятся пригодность его в качестве винного и десертного сорта, относительно хорошая устойчивость к грибным болезням и виноградной гниль и приспособляемость к экологическим условиям среды.

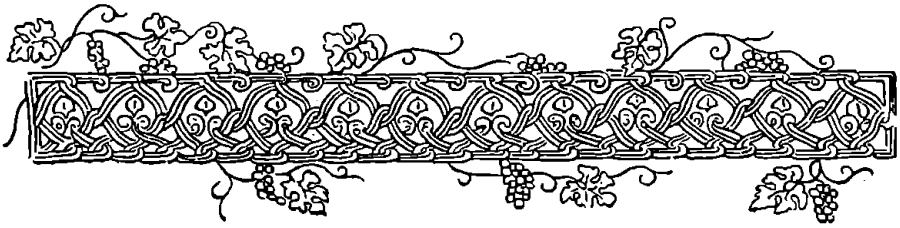
К недостаткам сорта относятся, в условиях обычной агротехники, его недостаточно высокая урожайность и неудовлетворительное качество вина.

В качественных районах Кахетии сорт не заслуживает внимания. Его, как сравнительно ранний сорт, можно рекомендовать для горных районов Грузии — Душетского, Тиопетского, Хашурского, районов, в целом для Месхетии и высокогорных зон Кахетии, где местные стандартные сорта винограда не всегда и не полностью вызревают.

Предварительное испытание сорта в указанных районах на качество вина и винограда нужно признать необходимым.

Сорт заслуживает испытания также в южных и юго-западных виноградных районах СССР.





შ ა ვ ი კ უ შ ი ს ი

შავი კუმის ადგილობრივი იშვიათი ვაზის ჯიშია, იგი იძლევა ორდინარულ წითელ სუფურის ლენოს.

სინონიმები. არც მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და არც ადგილობრივ მევენახეთა შორის შავი კუმის სინონიმები ცნობილი არაა.

ჯიშის ისტორია. შავი კუმის ადგილობრივი ჯიშია. თავისი მორფოლოგიური ნიშნებით (ფოთლის სქლად შებუსუსება, პატარა ზომის მტევნები) იგი უფრო დასავლეთ საქართველოს ვაზის ჯიშებს უახლოვდება, ვიდრე აღმოსავლეთისას. კუმის სახელწოდებით კახეთში სამი ცალკეული ჯიშია წარმოდგენილი: თეთრი კუმის, შავი კუმის და ყვითელი კუმის. პირველი ორი თავიანთი მორფოლოგიური ნიშნითვისებებით უფრო დასავლეთ საქართველოს ვაზის ჯიშებთან არის ახლო, ხოლო ყვითელი კუმის ტიპური წარმომადგენელია აღმოსავლეთ საქართველოს ვაზის ჯიშებისა. სახელწოდება მიღებული აქვთ კუმის მტევნების გამო. ამ ნიშნის გარდა ამ სამ ჯიშს სხვა საერთო არაფერი აქვს და ერთმანეთისაგან დიდად განსხვავებულ ჯიშებს წარმოადგენენ.

შავი კუმის წარმოშობის დროისა და ადგილის შესახებ ცნობები არ მოგვეპოვება. მისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებების მიხედვით იგი საშუალო ნოკანების ვაზის ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს.

ძველად ეს ჯიში, რა თქმა უნდა, უფრო ფართოდ იყო გავრცელებული. ახლა იგი გვხვდება კახეთის მევენახეობის რაიონებში ძირითადად თითო-ორიოლა ძირი, იშვიათად პატარა ნაკვეთებადაც კოლმეურნეობებისა და კოლმეურნეთა ძველ ენახებში. უფრო მეტად შავი კუმის თელავისა და გურჯაანის რაიონებში მოიპოვება, იშვიათად კახეთის სხვა რაიონებშიაც გვხვდება.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ბოტანიკურად ჯიში აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტულ ბაზაზე სოფ. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროვები გვირგვინითა და პირველი ორი ჯერ კიდევ გაუშლელი ფოთოლაკითურთ ყოველი მხრიდან შებუსუსებულია სქელი აბლაბუდით, შეფერილია თეთრი ფლანელისფერად და სუსტი ვარდისფერი არშია აქვს შემოვლებული ფოთოლაკების ნაპირების ირგვლივ. მეორე იარუსის ფოთლებზე (4—5) ზემო მხრიდან შებუსუსება ქრება ან მცირდება და ფოთლები მუქი ვარდისფერი იყრის მქონე მომწვანო-ყვითელ ფერს იღებს, ხოლო ფოთლების ქვედა მხარე იმის გამო, რომ მათი შებუსუსება ძლიერდება, მოვერცხლისფრო-თეთრად იფერება, თანაც მოვარდისფრო იერი დაჰკრავს ფოთოლაკების ნაპირის ირგვლივ. თვით ყლორტი მუქი მონღინისფერია.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მონაცრისფრო იყრის მქონე ზოგჯერ მწითელი ფერის იღებს. მუხლები და მუხლთაშორისები უფრო მუქი ფერისაა. მუხლთაშორისების სიგრძე საშუალოდ 10—11 სანტიმეტრს უდრის. მუხლთაშორისების გასწვრივ ზოლები მკვეთრად არაა გამოსახული, ჩვეულებრივ ზოლები ვიწროა და შედარებით უფრო მუქი წითელი ფერისაა.

ფოთოლი. კარგად განვითარებული ფოთლები (9—12) საშუალო ზომისაა ან ცოტა ამაზე პატარა (17×17,5 სმ). ფოთლის ფორთიტა მომრგვალოა, ოდნავ გადახრილი, მეტწილად განიერი ოვალის ფორმასაა. ფოთლები ჩვეულებრივ ხუთაწკვეთანია, იშვიათ შემთხვევაში სამწკვეთიანი ფოთლებიც გვხვდება. ფოთლის მერაყული დანაკეთა სუსტადაა გამოსახული და იშვიათადაც გვხვდება.

შუა ნაკვეთის კუთხე ხშირად სწორკუთხიანია. ფოთლის ზედაპირი გლუვია, მაგრამ იშვიათად იგი ბადისებრ დანაოკებულად. ფოთლის ფირფიტა ან გაურკვევლად მიხრილ-მოხრილი, ან ძაბრისებრად მოხრილი. ფოთლის მთავარი ძარღვები უკანა მხრიდან დაფარულია სუსტი აბლაბუდისებრი ბეწვებით და საშუალო სისქის ჯაგრისებრი ბუსუსით და ძარღვების განტოტების ადგილთან ღია ვარდისფერია.

ფოთლის ზედა ამონაკვეთები საშუალო სიღრმისა ან ღრმაა. ამონაკვეთების ფორმა დიდად არ მერყეობს. ჩვეულებრივ ამონაკვეთები დახურულია განიერ ელიფსისებრი ან გარდიგარდმო ელიფსისებრი თვლით. უფრო ხშირად ამონაკვეთებს კვერცხისებრი ფორმა აქვს, მომრგვალო ფუძიანია, იშვიათად ღია ჩანგისებრი ფორმის ვიწროყელიანი და მომრგვალოფუძიანი ამონაკვეთებიც გვხვდება.

ქვედა ამონაკვეთები ნაკლებ ღრმაა, უფრო ხშირად საშუალო ან ამაზე ნაკლები სიღრმისაა. ამონაკვეთების ფორმა ნაკლებ ცვალებადობს. უფრო ხშირად გვხვდება ჩანგისმაგვარი ფორმის ვიწროყელიანი და მრგვალი ან ბრტყელფუძიანი ამონაკვეთები, იშვიათად კი ამონაკვეთები ჩანგისმაგვარი ფორმისა და თითქმის პარალელურგვერდებიანი.

ყუნწის ამონაკვეთის ფორმა საგრძნობლად მერყეობს. უფრო ხშირია ღია, ჩანგისმაგვარი ფორმის მომრგვალო ან ბრტყელფუძიანი ამონაკვეთები, იშვიათად გვხვდება დახურული, კვერცხისმაგვარი ფორმის მომრგვალო ან წამბეილებულფუძიანი ამონაკვეთებიც. ხშირად ამონაკვეთების ფუძე ძარღვებითაა შემოფარგლული.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ბოლოვდება მახვილწვერიანი სამკუთხედისმაგვარი ფორმის კბილებით ან მახვილწვერიანი გამოზნექილგვერდებიანი სამკუთხედისმაგვარი კბილებით. გვერდითი კბილები ხშირად ხერხის კბილისებრი, სამკუთხედისებრი ფორმისაა, გამოზნექილგვერდებიანი და მახვილწვერიანი, იშვიათად იგი ხერხის კბილისებრი, სამკუთხედისებრი ფორმისაა.

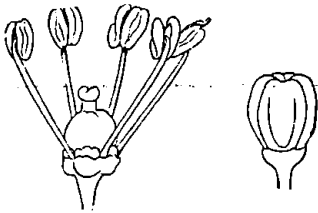
ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება საკმაოდ სქელია, იგი შედგება საშუალო სისქის აბლაბუდისებრი ბეწვებისაგან და სქელი ჯაგრისებრი ბუსუსისაგან.

ფოთლის ყუნწი ოდნეაა შებუსუსებული და მოალუბლისფერო-წითლადაა შეფერილი. ყუნწი ფოთლის შუა ძარღვის სიგრძისაა, ან ოდნე მასზე მოკლეა.

ყვავილი. ყვავილი ორქუქისანია, ნორმალური აგებულებისა. მტერიანები სწორმდგომა. ყვავილში 5 ან 6 მტერიანაა. მტერიანათა ძაფის სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან უდრის 1,25 ს. იშვიათად ეს შეფარდება 1,50-საც აღწევს. ბუტკო მომრგვალო კონუსისებრი ფორმისაა, აქვს კარგად გამოსახული ყელი და ღრვი. ყვავილის კოკრები საკმაოდ დიდი ზომისაა.

მტეენი. მტეენები საშუალოზე ნაკლები ზომისაა ან პატარა. მტეენების სიგრძე მერყეობს 8-დან 15 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 4-დან 9 სმ-მდე. საშუალო მტეენის ზომა უდრის 12×6 სანტიმეტრს. მტეენების ფორმა საკმაოდ ცვალებადობს. უფრო ხშირად მტეენები მოკლე კონუსისებრია, იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისაა, ძალიან იშვიათად ცილინდრული ფორმის მტეენებიც გვხვდება. მტეენები მომეტებული შემთხვევაში მკერივია და ძლიერ მკერივი, რის გამო ხშირად მარცვლები ფორმის კარგად მტეენის საშუალო წონა მერყეობს 80-დან 220 გრამამდე და საშუალოდ 100—120 გრამს უდრის. ცალკეული კარგად განვითარებული დიდი მტეენების წონა 350—400 გრამს აღწევს. მარცვლების რაოდენობა მტეენში მერყეობს 80-დან 200 ცალამდე და საშუალოდ 120—150-ს უდრის. მტეენის ყუნწი ბალახისებრია, შუა ნაწილიდან ფუძისაკენ იგი ხვედება და მოწითალო ფერს იღებს. საშუალო მტეენების ყუნწის სიგრძე უდრის 3—4 სანტიმეტრს. მარცვლის ყუნწი მოწითალო ფერისაა მისი სიგრძე საშუალოდ 6—8 მილიმეტრს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში 6—8 მილიმეტრს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში განიერ კონუსისებრი ფორმისაა, ხორკლებიანი.

სურ. 27. შუი კუმის ყვავილი.



მარცვალი. მარცვალი საშუალო ზომისაა. მარცვლების სიგრძე 1,4—1,7 სანტიმეტრს უდრის, ხოლო განი—1,35—1,65 სანტიმეტრს. საშუალო მარცვლის ზომა 1,5×1,4 სანტიმეტრს უდრის. მარცვალი მომრგვალო ფორმისაა, შუაში განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვალი მუქი ლურჯია (შავია). მარცვლის კანი თხელია და ადვილად შორდება რბილობს. რბილობი წვნიანია, მდნარი. ცვილისებრი ფიფქი მარცვლებზე კარგადაა გამოსახული. წვენი ღია ვარდისფერია. გემო სასიამოვნო, კარმონიული აქვს. თავისებური ჯიშური არომატი სუსტადაა გამოსახული. მარცვლები საკმაოდ მაგრადაა

მიმგრებული ყუნწზე. წიწების რაოდენობა მარცხალში მერყეობს 1-დან—3-მდე, საშუალოდ კი მარცხალზე 1,6 წიწა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი საევეტაციო ფაზების მსვლელობაზე ჩატარებულია მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

კურდღელაურის ეკოლოგიურ პირობებში ჯიშის საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 135 დღიდან 175 დღემდე, საშუალოდ კი 146 დღეს უდრის, საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად ცვალებადობს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,791,7 გრადუსიდან 3,238 გრადუსამდე, ხოლო საშუალოდ 2,968,8 გრადუსს შეადგენს. საევეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზების მსვლელობა მოცემულია ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში.

შავი კუმის საევეტაციო ფაზების მსვლელობა ქ. თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	საევეტაციო პერიოდის დადგომის თარიღი				საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი საევეტაციო პერიოდში	ნაღებები	
		კვირის დასაწყისი	ყვედილობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			სარგებლოდნობა	საევეტაციო პერიოდში
ქახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავის მახლობლად	1938	21/IV	7/V	9/VIII	6/IX	135	2,666,9	—	—
	1939	22/IV	1/V	4/VIII	10/IX	141	2,893,7	—	—
	1940	15/IV	8/VI	12/VIII	5/IX	149	2,943,8	—	—
	1941	6/IV	26/V	5/VIII	12/IX	159	9,258,8	—	—
	1942	26/IV	11/VI	18/VIII	10/IX	137	2,934,4	—	—
საშუალო	—	19/IV	6/VI	10/VIII	9/IX	143	2,977,2	—	—
	1943	23/IV	8/VI	10/VIII	20/IX	146	2,918,1	129,9	478,5
	1944	24/IV	4/VI	18/VIII	20/IX	150	2,958,2	71,5	393,4
	1945	2/IV	8/VI	13/VIII	15/IX	197	2,791,7	49,2	347,1
	1946	23/IV	9/VI	22/VIII	15/IX	147	2,923,7	—	553,3
	1947	4/IV	2/VI	5/VIII	25 IX	175	3,251,7	104,9	540,1
	1948	27/IV	6/VI	14/VIII	19/IX	145	3,071,8	134,2	530,9
საშუალო	—	22/IV	6/VI	14/VIII	18/IX	150	2,979,2	81,7	474,2

მოყვანილი ცხრილი გვიჩვენებს საევეტაციო პერიოდის მთავარი ფაზების სარგებლობა ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად. ყველაზე მეტად, როგორც სავითოდ, პირველი, დასაწყისი, ფაზა მერყეობს. იგი ცალკეული წლების მიხედვით ერთი თვით ადრე ან გვიან შეიძლება დაიწყოს. მის დასაწყისს უდავოდ დიდი გავლენა აქვს ჯიშის საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობაზე. რაც უფრო ადრე იწყება კვირის გაშლა, მით უფრო მეტია იმ წელს საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა. ყვეუილობისა და სიმწიფის დასაწყისი ორი კვირის ფარგლებში მერყეობს, ხოლო სრული სიმწიფის პერიოდი ხან ერთი კვირით ადრე, ხან ერთი კვირით გვიან დგება. მრავალი წლის მანძილზე ამ ფაზის დადგომის მიხედვით (13/9) შავი კუმის სიმწიფის II პერიოდის ეაზის ჯიშებს ეკუთვნის.

შავი კუმის ერთწლიანი რქები კახეთის პირობებში ყურძნის სრული სიმწიფის მომენტისათვის თავისუფლად ასწრებს შემოსვლას და კარგად გახევებული ხდება ზამთრის ყინვებს. შესხეთშიც, სადაც შედარებით გრილი ჰაეა, კუმის ერთწლიანი ნახარდი თავისუფლად ასწრებს ყურძნის სრული სიმწიფის მომენტისათვის კარგად შემოსვლას და გახევებას მთელ სიგრძეზე (დაახლოებით 110 - 120 სმ სიგრძეზე), რის შემდეგაც მას წვეროები წაქრილი აქვს.

შავ კუმის თელავისა და ვახისტუნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვების მიხედვით კახეთის დანარჩენ ჯიშებთან შედარებით საშუალოზე მცირე ზრდა ახასიათებს.



შავი კუმსი—კუმსი შავი

შავი კუმის მტენის მექანიკური შედგენილობა

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	მტენის საშუალო წონა	მარცხლების რაოდენობა მტეცაში	მტენის შემადგენელი ნაწილების პროცენტები					100 მარცხლის წონა გრ-ში	100 წაწის წონა გრ-ში
				კლესტი	მარცხლო	წვენი და რბილობი	ქანი	წიაწა		
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ევანში,	1940	149,4	100	2,51	97,49	81,06	12,29	4,14	138,4	3,4
სოჩის რაიონი, იაკორნაია შტელი	1941	171,9	140	3,52	96,48	78,82	12,54	5,12	143,5	3,65
	1939	190,0	121	2,58	97,42	77,88	13,69	5,65	120,5	4,12

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ყურძნის ლაბორატორიული გადამუშავების შემთხვევაში წვენის გამოსავლიანობა საკმაოდ მაღალია და შეადგენს 78—81%-ს, ხოლო ნახევრად წარმოების პირობებში ყურძნის გადამუშავებისას მისი გამოსავლიანობა ნაკლებია და შეადგენს 72,0—75%-ს, ხოლო კაქა 25—28%-ს. ამ მაჩვენებლების მიხედვით კუმის საღვინე ვაზის ჯიშია.

ყურძნის წვენის ქიმიური შედგენილობა. შავი კუმის ყურძნის წვენს შაქრის ზომიერი დაგროვება და საკმაოდ მაღალი მჟავიანობა ახასიათებს. მრავალი წლის დაკვირვების მიხედვით, რომლებიც ჩატარებულია თელავსა და ვაზისუბანში, კუმის შაქრიანობა 16,2%-დან 20,8%-მდე მერყეობს, ხოლო მჟავიანობა 6,9%-დან 9%-მდე. ამ მონაცემების საფუძველზე მის საშუალო შაქრიანობად უნდა მივიღოთ 18—19%, ხოლო მჟავიანობად 7—8%.

წვენის ქიმიური ბუნების დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია მისი შედგენილობის სრული ანალიზი.

შავი კუმის ყურძნის წვენის სრული ქიმიური ანალიზის შედეგები

წელი	საერთო გუტარაქტი	შაქარი	გლუკოზა	ფრუქტოზა	სიმკაეის საერთო რაოდ.	ვაშლის მჟავა	ღვინის მჟავა	პორჩინლაკი ნივთიერებანი	ნაყარი
25/IX 1937	24,64	22,27	10,44	11,83	0,66	4,50	5,06	0,25	1,1

ცალკეული წლების მიხედვით ყურძნის წვენის შედგენილობის ცვალებადობის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია მისი შაქრიანობა-მჟავიანობის მაჩვენებლები 13 წლის განმავლობაში.

ყურძნის წვენის შაქრიანობა-მჟავიანობის მაჩვენებლები თელავში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	თარიღი ანალიზისა	შაქრიანობა %%-ში	მჟავიანობა %%-ში	შენიშვნა
კახეთი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ევანში ს. კურდღელეაურში, თელავის რაიონი იგივე	1936	11/IX	19,1	7,79	
	1937	4/ IX	19,5	7,30	
	1938	16/IX	19,0	9,0	
	1939	10/IX	18,0	8,7	
	1940	6/IX	18,6	8,8	
	1941	12/IX	20,6	6,9	
	1942	25/IX	18,5	7,3	
	1943	20/IX	16,2	8,06	
	1945	17/IX	19,0	13,4	
	1947	1/X	19,0	7,4	
სოხა-ადლერის რაიონი, ქ. სოხა, იაკორნაია შტელი	1948	20/IX	17,5	7,95	
	1939	29/VIII	16,5	12,2	
	1939	9/IX	20,0	11,2	

როგორც მოყვანილი ცხრალიდან ჩანს, შავი კუმის კახეთის პირობებში ვერ ავროვებს საჭირო რაოდენობით შაქარს მიუხედავად იმისა, რომ მას სრული სიმწიფის დროს კრეფენ. შაქარიანობასთან შედარებით შევადარებთ მას მაღალი აქეს, კახეთის პირობებში შავი კუმის ერთი ან ორი კვირით გვიან უნდა დაიკრიფოს შაქარიანობასა და შევადარებთ შორის კარგი შეფარდების მიღწევის მიზნით.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. შავი კუმის ყურძნიდან ძირითადად სუფრის ლენო მზადდება. ჩვეულებრივად იგი სხვა ჯიშებთან ერთად იწურება. ამჟამად ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო მისგან ლენო ცალკე არ მზადდება. ძველად, ალბათ, იგი გავრცელებული იყო, როგორც სამაჰრე ჯიშში, რომ მოსახლეობს საშემოდგომო სამუშაოების დროს ჰქონდა სახვარი ლენო და რადგან კუმის შედარებით ადრე მწიფდება, იგი ამ მიზნით საესებო გამოყენებაც იყო, მანამ რქაწითელი და საფერავი დაღვინდებოდა. მართლაც, კუმის ლენო მაღალი ღირსებისა არ ღვება. შავი კუმისგან წმინდა ლენო ამჟამად მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. მას სუსტი შეფერვა, საშუალო სხეული და დაბალი ალკოჰოლიანობა ახასიათებს. გემო საკმაოდ ჰარმონიული აქვს, არამატი ძლიერ სუსტად აქვს გამოსახული, უფრო დეტალური დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები მევენახეობის ინსტიტუტის ჯიშური ლენოების შემფასებელი სადგენისტაციო კომისიის სხდომის ოქმებიდან.

ამონაწერები სადგენისტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და ლენის დაყენების ადგილი	მ. ს. კომისიის წელი	სადგენისტაციო კომისიის სხდომის თარიღი	ბალი	ლენის ორგანოლექტური შეფასება
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნაე-მეო.	1937	20 I 1937	6,0	კარგად დაწმენილი, ღია ბროწეულის ფერი, მსუბუქი, მცირესხეულიანი, სასა-მოვნო ლენო.
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახის-უბანი.	1940	29/XII 1.30	6,5	გამჭრელი, მოაღებლისფერი წითე-ლი, მსუბუქი, საშუალო ექსტრაქტანი, სასაომონო ლენო, საკმაო სისხლის მქონე.
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტი საკოლექციო ენა-ბი ქ თელავში	1947	1948	7,1	დაწმენილი, ბროწეულის ფერი, ხა-ლისანი, მცირესხეულიანი ლენო, ოდ-ნე ტკბილი.

შავი კუმის ლენის სრული დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია მისი ქიმიური ანალიზის შედეგები.

1940 წლის მოსავლის კუმის ლენის ქიმიური შედეგინობა

კუთრი წონა	ალკოჰო-ლი მოც. %-ში	ც რ ა მ ე მ ბ ი					ლ ი ტ რ ა ხ ე					
		ექსტრაქ-ტი	ნაცარი	ნაცრის ტუტია-ნობა	საცრთო სიმეფე	მქოლავი სიმეფე	ლენის მკვავ	შაქარი	გლიცე-რინი	ტანინი	აზაქრო-ლაკი მკვავ	შეფარდ-ითი ექსტრაქ-ტი
0,0968	10,4	27,04	3,69	5,1	6,86	0,5	2,31	1,9	6,88	1,36	6,24	25,74

როგორც მოყვანილი ორგანოლექტური და ქიმიური დახასიათებიდან ირკვევს, შავი კუმის ლენო შეიძლება შეფასებულ იქნეს, როგორც კარგი ღირსების ორდინარული ლენო. ვარდა ლენისა შავი კუმის ყურძენი, როგორც საადრეო, ნაწილობრივ გამოსადეგია ადგილობრივ მოსახმარებელ სასუფრე ყურძნად და უაღკოლო ყურძნის წვენის დასამზადებლად.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარა-ონება

შავი კუმის ადგილობრივი მცირედ გავრცელებული ვახის ჯიშია. იგი გავრცელებულია თითო-ორიო ვახის სახით კოლმეურნეობებისა და კოლმეურნეთა ძველ ვენახებში კახეთის თითქმის ყველა რაიონში. მტკუნად იგი გვხვდება გურჯაანისა და თელავის რაიონებში. ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო ამჟამად მისგან ლენო ცალკე არ მზადდება და იგი სხვა ჯიშებთან ერთად იწურება ჩვეულებრივ სუფრის ლენის დასამზადებლად. ძველად იგი ცალკე ნაყვებებად იყო გაშენებული და მისგან სამაჰრე ლენოს ამზადებდნენ, რომელსაც ხმარობდნენ რქაწითელისა და საფერავის დაღვინებამდე. ამჟამად შავი კუმისგან ლენო ცალკე მხოლოდ ინსტიტუტში მზადდება. შავი კუმის ლენო მცირე შეფერვისაა,

მოაღებლისფრო-წითელია, კარგად იშვინდება, ჯიშური არომატი ძალიან სუსტად აქვს გამოსახული. გემო სასიამოვნო, ჰარმონიული აქვს. მსუბუქი, მცირესხეულიანი ღვინოა. ღვინო ორდინარულია, მაგრამ კარგი ღირსებისაა.

ჯიშის დადებითი თვისებები შემდეგია: საკმაოდ კარგი მოსავალი იცის, ნაადრევად მწიფდება, სოკოვან ავადყოფობებს, ძირითადად მარცვლების სიღამლეგ საშუალოდ უძლებს და მიდრეკილება აქვს მარცვლების იოლად დაზიანებისა.

ჯიშის უარყოფითი თვისებები შემდეგია: ღვინო არ დგება მაღალი ხარისხის, ნაცრისადმი მგრძობიარეა და მტევნების ზედმეტი სიმკვრივე ახასიათებს, რაც ხელს უშლის მის ფართოდ გამოყენებას საღვსურთა უყრბნად.

კახეთის ხარისხიანი მეღვინეობის რაიონებისათვის შავი კუმსი პერსპექტიული არ არის. როგორც შედარებით საადრეო ვაზის ჯიში, ამასთან, შედარებით კარგმოსავლიანი, იგი, სასურველია, გამოიყოს საბჭოთა კავშირის სამხრეთ-აღმოსავლეთ რაიონებში და საქართველოს შემადლებულ ადგილებში: მაღალმთიან მესხეთში და ღუშეთის, თიანეთის, ხაშურისა და სხვა გრილვანი რაიონებში ძირითადად სუფრის ღვინის, უაღკოპლო წვეწისა და საკონიაკე მასალის დასამზადებლად.

მიღებული შედეგების მიხედვით იგი შეიძლება რეკომენდებული იქნეს სარაიონო-სტანდარტულ ასოტიმენტში შესატანად მისთვის შესაფერი რაიონებისათვის.

К У М С И Ш А В И

Лист. Вполне развитые листья (9—12) средних и нижесредних размеров (17×17,5). Листовая пластинка округлая, с незначительным варьированием чаще в сторону поперев-овальной формы. Листья обычно пятилопастные, реже встречаются и трехлопастные. Вторичные лопасти редко встречаются, они слабо выражены. Угол осянечной лопасти чаще прямой. Поверхность листа гладкая, реже сетчато-морщинистая. Листовая пластинка неопределенно изогнута либо слабо воронковидно-желобчатая. Главные нервы листа опушены слабым паутинистым пушком с примесью щетинистого пушка средней густоты и окрашены у места расхождения главных нервов в светло-розовый цвет. Верхние вырезки обычно средних размеров либо они глубокие. Форма вырезов не сильно варьирует, обычно вырезки закрытые, с широко-эллиптическим либо поперек-эллиптическим просветом. Чаще всего вырезки имеют яйцевидную форму с округлым дном, реже встречаются открытые вырезки лровидной формы с узким устьем и округлым дном.

Пильные вырезки обычно менее глубоки, они мелкие либо средних размеров. По форме вырезки менее варьируют. Чаще всего встречаются лровидные вырезки с узким устьем и округлым либо плоским дном, реже встречаются лровидные вырезки с почти параллельными сторонами.

Черешковая выемка по форме значительно варьирует. Чаще всего встречаются открытые лровидные вырезки с округлым либо с плоским дном, реже встречаются закрытые яйцевидные вырезки с округлым либо заостренным дном. Часто дно выемки ограничено первами.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей короче выражены, обычно они треугольные с острой вершиной либо треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной. Боковые зубцы чаще имеют треугольно-шиловидную форму с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они треугольно-шиловидной формы.

Опушение нижней стороны листа довольно густое, состоящее из паутинистого пушка средней густоты и густого щетинистого покрова. Черешок листа опушен слабо и окрашен в слабо вишнев-красный цвет. Черешок равен или несколько короче длины середилного пера.

Цветок. Цветок нормального строения, обополюй. Тычинки прямостоячие. Число тычинок в цветке 5—6. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,25, реже это отношение достигает 1,50. Пестик правильной округло-копцеской формы с хорошо выраженным столбиком и рыльцем. Цветочные бутоны довольно крупных размеров.

Гроздь. Грозди чаще средних размеров. Длина гроздей варьирует в среднем от 8 до 15 см, при ширине 4—9 см. Размер средней грозди равен 12×6 см. Форма гроздей значительно варьирует. Чаще всего встречаются коротко-копцеские, реже цилиндро-копцеские грозди, а еще реже и цилиндрические. Часто грозди лощатные, реже они снабжены крылом. В большинстве случаев грозди плотные и очень плотные, благодаря чему ягоды часто деформированы, реже встречаются средние плотные грозди. Вес грозди варьирует от 80 до 220 гр, составляя в среднем 150—160 гр. Отдельные крупные, полкопцеские грозди свободно достигают веса 350—400 гр. Количество ягод в грозди варьирует от 80 до 200, составляя в среднем на гроздь 120—150 ягод. Пошка грозди травянистая, красповатая, древесенюшая у

основании. Длина почка у гроздей средних размеров составляет 3—4 см. Ножка ягоды окрашена в красно-ватый цвет. Длина почки в среднем равна 6—8 см. Подушечка бородавчатая, широко-копчиковой формы.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,4 до 1,7 см, при ширине их 1,35—1,65 см. Размер средней ягоды равен 1,5×1,4 см. Форма ягод округлая, с наибольшей шириной по середине. Конец ягоды закруглен. Окраска ягод темносиняя (черная). Ягоды довольно прочно сидят на ножках. Кожица тонкая, легко отделяющаяся от мякоти. Мякоть сочная, расплывающаяся. Восковой налет на ягодах хорошо выражен. Сок окрашен в слабо-розовый цвет. Вкус приятный, гармоничный, без особого сортового аромата. Ягоды довольно прочно сидят на ножках. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 3, составляя в среднем на ягоду 1,6 семян.

Кумис Шахи — местный, малораспространенный сорт красных ординарных виш Кавкази. Распространен единичными кустами почти во всех районах Кавкази, преимущественно на старых хозяйственных виноградниках колхозов и колхозников. Чаще и больше всего Кумис шахи встречается в Гурджаанском и Телавском районах Кавкази.

В прошлом он, как сравнительно ранний сорт, имел большое распространение для приготовления маджари-вина, выпиваемого в период его замедленного брожения, когда сбор других сортов еще не начинали. В данный момент чистосортное вино из Кумис готовится лишь в Институте виноградарства. Вино из Кумис невысокого качества, оно слабо окрашено в вишнево-красный цвет, легко осветляется. Сортовой аромат очень слабо выражен, вкус довольно приятный, гармоничный. По содержанию оно легкое, малоактивное, ординарное вино хорошего качества.

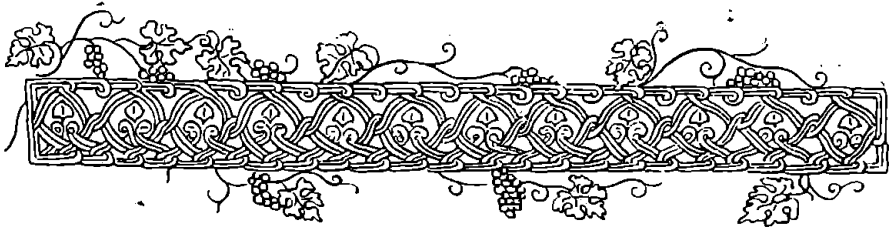
К положительным свойствам сорта относятся его сравнительно хорошая урожайность, раннее созревание, относительно хорошая устойчивость против грибных болезней, в особенности против гниения ягод и склонность сорта к легкому заизюмливанию ягод.

К недостаткам сорта относятся невысокое качество продукции, слабая устойчивость к оидиуму и излишняя плотность грозди, ограничивающая его применение в качестве столового винограда местного значения.

В районах качественного виноделия Кавкази Кумис шахи не заслуживает внимания. Его, как достаточно урожайный и сравнительно ранний сорт, можно рекомендовать для широкого испытания в южных и юго-восточных районах СССР и возвышенных местностях Грузии — пагорной Месхетии и в районах с более прохладным климатом — в Хашурском, Душетском и Тбилиском.

В зависимости от полученных результатов его можно рекомендовать в районный стандартный ассортимент винограда в указанных районах.





ყვითელი კუმსი

ყვითელი კუმსი ადგილობრივი მცირედ გავრცელებული ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა ადგილობრივ მოსახმარებელ სადესერტო ყურძენს და ორდინარულ თეთრ სუფრის ღვინოს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის ყვითელი კუმსის სინონიმები ცნობილი არ არის, მხოლოდ სიღნაღის რაიონის სოფ. ანავაში ეძახიან მას ყვითელ უბაკლურს.

ჯიშის ისტორია. ყვითელი კუმსი ადგილობრივი ვაზის ჯიშია. იგი თავისი მორფოლოგიური ნიშნების მიხედვით მეტად ახლო დგას კახური ვაზის ჯიშებთან და მათთან ერთად წარმოშობის საერთო კერა აქვს, კახეთში კუმსის სახელწოდებით სამი სხვადასხვა ჯიშია გავრცელებული: თეთრი კუმსი, შავი კუმსი და ყვითელი კუმსი, მათ საერთო ნაზოლად მტევნის აღნაგობა აქვთ. მათი მტევნები კუმსია, შეკრული, დანარჩენი ნიშნების მიხედვით ისინი ერთმანეთისაგან საგრძობლად განსხვავდებიან და დამოუკიდებელ ჯიშებს წარმოადგენენ. მათგან უფრო მკვეთრად ყვითელი კუმსი გამოირჩევა. მისი ფოთლების შებუსუსება თხელი ჯაგრისებრია, მაშინ როდესაც თეთრი და შავი კუმსი სქელი აბლაბუდისებრი შებუსუსებით ხასიათდებიან. მორფოლოგიურ ნიშნებზე დაყრდნობით ყვითელი კუმსი უფრო ახალი წარმოშობისაა, ვინემ თეთრი ან შავი კუმსი.

ამჟამად ყვითელი კუმსი ძირითადად სიღნაღისა და გურჯაანის რაიონებშია გავრცელებული. ძალიან იშვიათად იგი კახეთის სხვა რაიონებშიაც გვხვდება, უმთავრესად საწარმოო ვენახებში მინარევის სახით. სიღნაღის რაიონში ყვითელი კუმსი უფრო ფართოდაა გავრცელებული და მისი ცალკე პატარა ვენახებიც გვხვდება, ძირითადად საკარმიდამო ნაკვეთებზე. რამდენიმე ათეული ძირი ყვითელი კუმსი გაშენებულია მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექტო ნაკვეთებზე თელავსა და ვაზისუბანში. იგი შესწავლისა და გამოცდის მიზნით გაშენებულია აგრეთვე მევენახეობის ინსტიტუტის ფილიალში—საქარის საცდელ სადგურში და დასაყრდენი პუნქტების საკოლექტო ნაკვეთებზე.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ბოტანიკური თვალსაზრისით ჯიშის აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაში, სოფ. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტის წვეროები გვირგვინიდან დაწყებული მე-2—მე-3 ფოთოლაკის ჩათვლით შებუსუსებულია თხელი აბლაბუდისებრი ბუსუსით (უფრო ინტენსიურად ფოთლების ქვედა მხრიდან), შეფერილია მოყვითალო-ლიმონისფერად და მოღვინისფრო-წითელი რწია აქვს ფოთოლაკების ირგვლივ. მეორე იარუსის ფოთლები (4—5) ზემო მხრიდან თითქმის შიშველია, ხოლო ქვემო მხრიდან შებუსუსებულია საშუალო სისქის აბლაბუდისებრი ბეწვებით, შეფერილია მომწვანო-ყვითლად და მოწითალო-ღვინისფერი იერი აქვს. ქვედა იარუსის ფოთლები მომწვანო-ყვითელია და ბრინჯაოსფერი იერი ახლავს.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომით მონაცრისფრო იერის მქონე მორბუხო-ყვითელ ფერს იღებს. მუხლთაშორისების სიგრძე მერყეობს 8-დან 12 სანტიმეტრამდე, საშუალოა კი 10 სანტიმეტრს უდრის. მუხლები შეფერვის მხრივ არ გამოირჩევა მუხლთაშორისებისაგან. მუხლთაშორისების გასწვრივ ზოლები გამოსახული არაა.

ფოთოლი. ზრდადამთავრებული, კარგად განვითარებული ფოთლები (9—12) საშუალო ზომისაა (16,5×17 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, ოდნავ გადახრილი განიერ-ოვალური ფორმისაა. ფოთოლი ხუნთვალური, აქვს კარგად გამოხატული მეორეული დანაკეთვა. ფოთლის შუა ნაკვეთი ჩვეულებრივ ბლაგვია, იშვიათად სწორკუთხოვანიცაა. ფოთლის ზედაპირი გლუვია ან ბადისებრი დანაო-

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებები საევეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების შესულობაზე ჩატარებული მკვლევარების ინსტიტუტის საკოლექციო ენახში, სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 138 დღიდან 170 დღემდე და საშუალოდ (11 წლის მანძილზე) 153 დღეს უდრის. საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად იცვლება აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,758 გრადუსიდან 3,392 გრადუსამდე, ხოლო საშუალოდ 3,162 გრადუსს უდრის.

ცალკეული წლების განმავლობაში საევეტაციო ფაზების დადგომის ვადების ცვალებადობის დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ქ. თელავში ყვითელი კუმის საევეტაციო ფაზების მსვლელობაზე წარმოებული დაკვირვებების შედეგები.

ყვითელი კუმის საევეტაციო ფაზების მსვლელობა ქ. თელავში

მკვლევარების რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	საევეტაციო ფ.ზების დადგომის ვადები					საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი საევეტაციო პერიოდში	წლიური საშუალო	
		აპრილის 15-ის დასაწყისი	მაისის დასაწყისი	სივრიდის დასაწყისი	სივრიდის დასაწყისი	სრული სიმწვანე			საევეტაციო პერიოდში	საევეტაციო პერიოდში
კახეთი, თელავის რაიონი, მკვლევარების ინსტიტუტის საკოლექციო ენახი, ქ. თელავში.	1938	24/IV	6/V	13/VIII	20/IX	149	3,168,5	—	—	
	1939	23/IV	4/V	19/VIII	25/IX	155	3,192,0	—	—	
	1940	15-IV	8/V	19/VIII	25/IX	163	3,317,6	—	—	
	1941	7/IV	9/V	17/VIII	18/IX	164	3,392,4	—	—	
	1942	30/IV	12/V	13/VIII	30/IX	153	3,247,3	—	—	
საშუალო	—	20/IV	6/V	16/VIII	24/IX	157	3,257,5	—	—	
იგივე	1943	29/IV	11/V	22/VIII	10/X	165	3,230	147,3	511,0	
	1944	25/IV	7/V	25/VIII	20/IX	149	3,041,8	67,8	393,4	
	1945	4/V	13/V	26/VIII	30/IX	150	3,036,1	47,3	346,3	
	1946	26/IV	9/V	24/VIII	10/IX	138	2,758,4	0,0	539,9	
	1947	4/IV	3/V	15/VIII	20/IX	170	3,165,4	82,5	540,3	
	1948	30/IV	6/V	24/VIII	28/IX	152	3,163,2	52,4	413,5	
საშუალო	—	24/IV	8/V	22/VIII	24/IX	154	3,068,6	66,2	457,7	

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ცალკეული ფაზების დადგომის ვადები საგრძობლად იცვლება წლის მეტეოროლოგიური პირობების მიხედვით. მათში ყველაზე მეტი ცვალებადობა ახასიათებს პირველ ანუ სწრაფ ფაზას, ყველაზე ნაკლები მომდევნო — ყვითლობის დასაწყისის — ფაზას. წლების მანძილზე სიმწვანის დასაწყისისა და სრული სიმწვანის დადგომის მიხედვით ყვითელი კუმი მიეკუთვნება სიმწვანის III პერიოდის ვაზის ჯიშებს.

კახეთის ჰავის პირობებში ყვითელი კუმის ერთწლიანი რქები თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას ყვრძნის საესებით დამწიფების მომენტისათვის და ზამთარს კარგად გახევებული ხდება.

ყვითელი კუმის ვაზებს, თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით, საშუალო სიმძლავრის ზრდა ახასიათებს.

მოსავლიანობა. ყვითელი კუმი აღრე იძლევა როგორც პირველ, ისე სრულ მოსავალს. ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით ყვითელი კუმის ნაშენები დარგიდან მესამე წელს იხსამ პირველად, ხოლო მეოთხე-მეხუთე წლიდან უკვე სრულ მოსავალს იძლევა. ასე, მაგალითად, დარგიდან მესამე წელს ყვითელი კუმის მსმორაობის კოეფიციენტი 0,6-ს უდრდა, ხოლო შემდეგ (1936) წელს 1,37-ს და ესა 10 ვაზზე 127 მტევანი, რომელთაგან 116 იყო საშუალო ზომისა, ხოლო დანარჩენი მსხვილი და წვრილი ზომისა. საერთოდ ყვითელმა კუმმა კარგი მოსავალი იცის. კახეთის სტანდარტული ვაზის ჯიშებთან შედარებით მისი მოსავლიანობა საშუალოდ უნდა ჩათვალოს.

ჯიშის აკრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებები საევეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების შეკულობაზე ჩატარებული მკვლევარების ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 138 დღიდან 170 დღემდე და საშუალოდ (11 წლის მანძილზე) 155 დღეს უდრის. საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად იცვლება აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი 2,758 გრადუსიდან 3,392 გრადუსამდე, ხოლო საშუალოდ 3,162 გრადუსს უდრის.

ცალკეული წლების განმავლობაში საევეტაციო ფაზების დადგომის ვადების ცვალებადობის დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ქ. თელავში ყვითელი კუმსის საევეტაციო ფაზების მსვლელობაზე წარმოებული დაკვირვებების შედეგები.

ყვითელი კუმსის საევეტაციო ფაზების მსვლელობა ქ. თელავში

მკვლევარების რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	საევეტაციო ფაზების დადგომის ვადები					საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი	წლიური		
		ყვითელი ფაზის დასაწყისი	ყვითლობის დასაწყისი	სიმწვანის დასაწყისი	სრული სიმწვანე	საევეტაციო პერიოდის დასასრული			საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა	საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა	საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა
კახეთი, თელავის რაიონი, მკვლევარების ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი, ქ. თელავში.	1938	24/IV	6/VI	13/VIII	20/IX	149	3,168,5	—	—		
	1939	23/IV	4/VI	19/VIII	25/IX	155	3,192,0	—	—		
	1940	15/IV	8/VI	19/VIII	25/IX	163	3,317,6	—	—		
	1941	7/IV	19/V	17/VIII	18/IX	164	3,392,4	—	—		
	1942	30/IV	12/VI	13/VIII	30/IX	153	3,247,3	—	—		
საშუალო	—	20/IV	6/VI	16/VIII	24/IX	157	3,257,5	—	—		
იგივე	1943	29/IV	11/VI	22/VIII	10/X	165	3,230	147,3	511,0		
	1944	25/IV	7/VI	25/VIII	20/IX	149	3,041,8	67,8	393,4		
	1945	4/V	13/VI	26/VIII	30/IX	150	3,036,1	47,3	346,3		
	1946	26/IV	9/VI	24/VIII	10/X	138	2,758,4	0,0	539,9		
	1947	4/IV	3/VI	15/VIII	20/IX	170	3,165,4	82,5	540,3		
	1948	30/IV	6/VI	24/VIII	28/IX	152	3,169,2	52,4	413,5		
საშუალო	—	24/IV	8/VI	22/VIII	24/IX	154	3,068,6	66,2	457,7		

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ცალკეული ფაზების დადგომის ვადები საგრძობლად იცვლება წლის მეტეოროლოგიური პირობების მიხედვით. მათში ყველაზე მეტი ცვალებადობა ახასიათებს პირველ ანუ საწყის ფაზას, ყველაზე ნაკლები მომდევნო — ყვითლობის დასაწყისის — ფაზას. წლების მანძილზე სიმწვანის დასაწყისისა და სრული სიმწვანის დადგომის მიხედვით ყვითელი კუმსი მიეკუთვნება სიმწვანის III პერიოდის ვაზის ჯიშებს.

კახეთის ჰავის პირობებში ყვითელი კუმსის ერთწლიანი რქები თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას უფროდნის სავსებით დამწიფების მომენტისათვის და ზამთარს კარგად გახვეებული ხედება.

ყვითელი კუმსის ვაზებს, თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით, საშუალო სიმძლავრის ჯიშს ახასიათებს.

მოსავლიანობა. ყვითელი კუმსი ადრე იძლევა როგორც პირველ, ისე სრულ მოსავალს. ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით ყვითელი კუმსის ნამყენები დარგვიდან მესამე წელს ისინამ პირველად, ხოლო მეოთხე-მეხუთე წლიდან უკვე სრულ მოსავალს იძლევა. ასე, მაგალითად, დარგვიდან მესამე წელს ყვითელი კუმსის მსხმოიარობის კოეფიციენტი 0,6-ს უდრდა, ხოლო შემდეგ (1936) წელს 1,37-ს და ესმა 10 ვაზზე 127 მტენიანი, რომელთაგან 116 იყო საშუალო ზომისა, ხოლო დანარჩენი მსხვილი და წერილი ზომისა. საერთოდ ყვითელმა კუმსმა კარგი მოსავალი იცის. კახეთის სტანდარტული ვაზის ჯიშებთან შედარებით მისი მოსავლიანობა საშუალოდ უნდა ჩათვლიდეს,

მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 0,58-დან 1,52-მდე, ხოლო საშუალოდ 1,0—1,2-ს უდრის. მტევენების საშუალო წონა მერყეობს 140-დან—300 გრამამდე, საშუალოდ კი 160—180 გრამს უდრის. ცალკეული კარგად განვითარებული მტევენების წონა თავისუფლად აღწევს 350—400 გრამს, ჯიშის მსხმოიარობის უფრო სრულად დახასიათების მიზნით ჭეემოთ მოყვანილია აღრიცხვა-დაკვირვების შედეგები:

მონაცემები ყვითელი კუმის მსხმოიარობის შესახებ

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	მსხმოიარე ყლორტების პროცენტი				მტევენების რაოდენობა ერთ ზაყურთან რქაზე	მტევენების საშ. რაოდენ. 1 რქაზე	მტევენის საშუალო წონა	1 რქის მოსავალი გრამობით	დატოვებული რქების რაოდენობა 1 მევენახეზე	მოსავალი ცენტნერობით
		ერთმეტევენიანი	ორმეტევენიანი	სამეტევენიანი	სულ						
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექტო ექსპერიმენტული პარკი	1941	37,5	34,46	1,79	93,75	1,67	1,52	178,2	271,0	87,000	100,3
	1943	47,5	86,25	—	63,75	1,43	1,20	182,5	218	28,000	61,0
	1946	47,03	31,0	0,80	78,83	1,4	1,11	180,5	200,85	35,000	70,1

როგორც ცხრილში მოყვანილი ცნობებიდან ირკვევა, უნაყოფო ყლორტების რაოდენობა საკმაოდ მერყეობს (6-დან 21%-მდე). ერთმეტევენიანი რქების რაოდენობა 37-დან 47%-მდე მერყეობს, ორმეტევენიანი რქებისა — 31%-დან 54%-მდე, ხოლო სამეტევენიანი რქების რაოდენობა უმნიშვნელოა. ამ მონაცემების საფუძველზე განვითარებული მოსავალი 60-დან 100 ცენტნერამდე მერყეობს ერთ ჰექტარზე. ვინაიდან ფაქტიური მოსავალი მუდამ ნაკლებია განვითარებულზე, ამიტომ ყვითელი კუმის საშუალო მოსავლიანობად კახეთის პირობებისათვის უნდა მივიჩნიოთ ჰექტარზე საშუალოდ 60—70 ცენტნერი უკრძნევი.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. ყვითელი კუმის საკმაოდ კარგად უძლებს სოკოვან ავადმყოფობებს. თელავსა და ვახისუბანში წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით მისი შედარებითი გამძლეობა მილდიუმისა და ნაცრისადმი საშუალოდაა შეფასებული, ამასთან ჯიშში ნაკარს უკეთ უძლებს, ვინემ მილდიუმს. სხვა ავადმყოფობათაგან სამეურნეო მნიშვნელობის დაზიანებანი დაკვირვების წარმოების განმავლობაში შემჩნეული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევენის გარეგნული შეხედულებისა და ყურძნის მექანიკური და ქიმიური შედგენილობის მიხედვით ყვითელი კუმის სადესერტო ყურძნის ჯიშია. მისი მექანიკური და წვენი ქიმიური შედგენილობის საჩვენებლად ჭეემოთ მოყვანილია სათანადო ცნობები.

ყურძნის მექანიკური შედგენილობა

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვებების წარმოების ადგილი	წელი	მტევენის საშ. წონა	მარცვლების რაოდენობა მტევენში	მტევენის შეზადებული ნაწილები %-ებით				100 მარცვლის წონა	100 წაჭმის წონა გრამობით
				წენი და რბილობი	კლერტი	კანი	წაჭა		
კახეთი, თელავის რაიონი, ქ. თელავი, გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვახისუბანი	1940	100,3	79	75,03	3,13	18,30	3,54	206	3,9
	3 წლის საშუალო	228,4	108	75,46	3,40	17,65	3,49	203,78	4,42

ლაბორატორიულ პირობებში ყურძნის გადამუშავებისას ყვითელი კუმის წვენი გამოსავლიანობა 75%-ს შეადგენს, ხოლო მაგარი ნარჩენების (კლერტი, კანი, წაჭა) 25%-ს. ასეთი შედარებით დაბალი გამოსავლიანობა წვენისა და თვით მტევენის გარეგნული შეხედულება მიუთითებს მის სადესერტო ყურძნად გამოყენების უპირატესობაზე.



ყვითელი კუმსი—კუმსი კვითელი

წვეწის ქიმიური შედგენილობა. ყვითელ კუმს შჰრის დაგროვების დიდი უწარი ახსია-
თებს. ჯიშის შჰრიანობა-მჟეიანობა სადესერტო ყურძნისათვის საესებით ზომიერად უწდა ჩითვალის. მისი
შჰრიანობა წლების მანძილზე საშუალოდ 16%-დან 18%-მდე მერყეობს, ხოლო ზოგიერთ წელს იგი
20%-სა და მეტსაც აღწევს; მჟეიანობა მერყეობს 5%-დან 7%-მდე და მხოლოდ იშვიათად აღწევს
10%-მდე.

ცალკეულ წლებში შჰრიანობა-მჟეიანობის ცვალებადობის საჩვენებლად ქვემოთ მოყვანილია ყი-
ბელი კუმის წვეწის ქიმიური ანალიზის შედეგები.

ყვითელი კუმის შჰრიანობა-მჟეიანობა რთვლის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	ანალიზის ჩატარების თარიღი	შჰარი %/ს-ბით	მჟეა %/ს-ბით	შენიშვნა
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო უწანი ქ. თელავში	1937	18/X	15,49	5,3	
	1939	11/IX	18,0	5,7	
	1940	25/IX	18,5	6,75	
	1941	18/IX	18,08	4,8	
	1943	5-X	16,2	6,45	
	1944	26/IX	28,1	9,0	
	1945	2/X	19,3	9,5	
	1946	24/IX	20,8	5,4	
	1947	25/IX	19,0	6,70	
	1948	1/X	14,0	5,08	

მოყვანილი ცნობები შჰრიანობა-მჟეიანობის შესახებ საფუძველს გვაძლევს ყვითელი კუმის სად-
სერტო ყურძნის ჯიშებს მიეკუთვნოთ, რადგან შჰრიანობისა და მჟეიანობის ნაჩვენები რაოდენობა და
მათი ურთიერთშეფარდება ვერ უზრუნველყოფს მისგან სუფურის ხარისხოვანი ღვინის მიღებას.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. ყვითელი კუმის ყურძნის
ადგილზევე იყენებენ საქმელად ან გააქეთ მხლოზელ ქალოქებში გასაყიდად. უფრო იშვიათად მას სწუ-
რავენ ცალკე ან სხვა ჯიშებთან ერთად თეთრი სუფურის ღვინის დასამზადებლად. სუფთა ჯიშური ღვინო
ყვითელი კუმისაგან მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. იგი მოყვითალო-ქარვისფერი, მკი-
რესხეულიანი, მსუბუქი, ორდინარული ღვინოა, სუსტად გამოსახული ჯიშური არაჟატის მქონე. ღვინის
საცდელი ნიმუშები მევენახეობის ინსტიტუტის ჯიშური ღვინოების ხარისხის შემფასებელი სადგესტა-
ციო კომისიის სხდომებზე საშუალო ნიშნებს იღებდა და ფასდებოდა, როგორც საშუალო ღირსების ორ-
დინარული ღვინო. ორგანოლექტიკური თვისებების მხრივ ღვინის უფრო სრულად დასახასიათებლად ქვე-
მოთ მოყვანილია ამონაწერები სადგესტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერები სადგესტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დამზადების ადგილი	წელი	სხდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლექტიკური შეფასება
თელავის რაიონი, ქ. თელავი	1936	20/I 1937	6,0	კარგად დაწმენდილი, მოყვითალო-ჩალისფე- რი, მსუბუქი, მკიერ ჰესტრატული ორდინა- რული ღვინო.
გურჯაანის რაიონი, ს. გურჯაანი	1940	25/XII 1940	6,2	ღია ჩალისფერი, გამჭვირაველი, მსუბუქი, მკი- რესხეულიანი, ორდინარული ღვინო.
თელავის რაიონი, ქ. თელავი	1947	8/VI 1948	7,0	სასიამოვნო ხილის არაჟატი ახლავს გემოს. ჩალისფერი, კარგად დაწმენდილი მკიერწინა- არსიანი ხდმეტად ხალისიანი გემოს მქონე ღვინო.

ყვითელი კუმის ღვინის უფრო სრული დახასიათების მიზნით და მისი ქიმიური ბუნების გასაცნობად ქვემოთ მოყვანილია ცნობები ღვინის ქიმიური შედგენილობის შესახებ.

ყვითელი კუმის ღვინის ქიმიური შედგენილობა

მკვლევანობის რაიონი და ღვინის დაზნალების ადგილი	წელი	კუთრი წონა	ალკო-მოლი შოტ- % ში	ბ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი						
				მქსტრაქტი	ნაყარი	საერთო მყავა	მქროლავი მყავა	შაქარი	გლოც-რინი	ტანინი
გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვანისუბანი	1940	0,9934	10,9	18,14	1,89	4,57	0,49	0,9	6,41	0,09
იგივე	1939	0,9929	9,95	17,4	—	5,21	—	—	—	—
თელავის რაიონი, ქ. თელავი	1947	—	9,7	18,24	—	7,46	0,39	—	—	0,15

როგორც ორგანოლექტიკური, ისე ღვინის ქიმიური თვისებების მიხედვით ყვითელი კუმი უფრო სადესერტო ყურძნის ჯიშია, ვინემ საღვინე.

როგორც სადესერტო ყურძნის ჯიშს, ყვითელ კუმს შემდეგი თვისებები აქვს:

მტევანი საშუალო და საშუალოზე მცირე ზომისაა. მსხვილი, კარგად განვითარებული მტევნების ზომა თაყისუფლად აღწევს 19X9 სანტიმეტრს. მისი ღია ქარვისფერმარცვლებიანი მტევნები გარეგნულად საკმაოდ ლამაზი და მიმზიდველია. მტევნების ზედმეტი სიმკვრივე უდაუოდ აუარესებს ყურძნის ხარისხს.

მარცვლი საშუალო და საშუალოზე მსხვილია. კარგად განვითარებული მარცვლების ზომა 1,71X1,59 სანტიმეტრს უდრის, მარცვლები მომრგვალო ფორმისაა, ღია ქარვისფერია. მარცვლები თითქმის თანაბარი ზომისაა და ერთნაირად მწიფდება. წერილმარცვლოვანობა და ყვაილსკენა ჯიშს არ ახასიათებს.

გემო მარცვლისა ჰარმონიულია, ჯიშური არომატი ძლიერ სუსტადაა გამოსახული. მისი შაქრიანობა საშუალოდ შეადგენს 16—18%-ს, ხოლო მჟავიანობა 6—7%-ს. კანი სქელია და ადვილად შორდება რბილობს. რბილობი მკვრივია, ოდნავ კნატუნა. წიპწები ადვილად ეცლება რბილობს, მათი რაოდენობა მარცვალში საშუალოდ 1,26-ს უდრის.

მახლობელი დასახლებული ადგილების, სამრეწველო ცენტრების, სანატორიუმებისა და დასაცენებელი სახლების მოსამარაგებლად თაყისუფლად გამოსადეგია და მოკლე მანძილზე გადაზიდვასაც თაყისუფლად იტანს, ხოლო შორეულ მანძილზე გადაზიდვას ვერ იტანს და ხანგრძლივადაც არ ინახება. ამის მიხედვით ყვითელი კუმი საშუალო ღირსების სიდესერტო ყურძნის ჯიშად უნდა იქნეს მიჩნეული.

ჯიშის საერთო შეფასება და დაჩაიონება

ყვითელი კუმი ადგილობრივი, მცირედ გაერცვლებული ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა საშუალო ღირსების სიდესერტო ყურძენს და ორდინარულ თეთრ სუფრის ღვინოს. გაერცვლებულია ძირითადად სიღნაღისა და გურჯაანის რაიონებში, სადაც გვხვდება უმთავრესად პატარა ვენახებზე კოლმეურნეთა საკრმიდამო ნაკვეთებზე ან მინარევის სახით კოლმეურნეობათა ძველ ვენახებში. კახეთის დანარჩენ რაიონებში იგი მხოლოდ თითო ოროლა ძირი გვხვდება კოლმეურნეთა ვენახებში. ყვითელი კუმის ყურძენს ადგილობრივ იყენებენ სკველად ან გააქვთ მახლობელ ქალაქებში გასაყიდად. იშვიათად მისგან ცალკე ან სხვა ჯიშებთან ერთად თეთრ სუფრის ღვინოსაც ამზადებენ. როგორც სადესერტო ყურძენი, ყვითელი კუმი საშუალო ღირსებისაა. იგი საკმაოდ ლამაზ საშუალო სიდილის მტევნებს იხსამს, საკმაოდ მსხვილია და ღია ქარვისფერი მარცვლები აქვს. ამ ღირსებებს ამცირებს მტევნების ზედმეტი სიმკვრივე.

ღვინის დაყენების თვალსაზრისით იგი ნაკლებ საყურადღებოა. მისი ღვინო ორდინარული ღვება. იგი მოყვითალო-ჩალისფერია, სუსტად განვითარებული ჯიშური არომატით, სიმუხუბქით, მცირე სხეულით და დაბალი ალკოჰოლიანობით ხასიათდება.

ჯიშის დაღებიით თვისებები შემდეგია: იგი შედარებით კარგად უძლებს სოკოვან ავადმყოფობებს, გარეგნობით ლამაზი მტევნები აქვს, მარცვლები თანაბარი სიდიდისაა და თანაბრადვე მწიფდება.

ჯიშის უარყოფითი თვისებები შემდეგია: კარგი მოსავალი არ იცის, ზედმეტად მკერივი მტევნები აქვს, წვიმიდან შემოდგომაზე მარცვლები სიღამპლისაგან უზიანდება და ღვინო დაბალი ღირსების ღებება.

სახეთის პირობებში ყვითელი კუმსი, როგორც სამრეწველო ჯიში, საყურადღებო არაა. იგი როგორც საშუალო მოსავლიანი და საშუალო ღირსების სადესერტო ყურძნის ჯიში შეიძლება რეკომენდებული იქნეს ძირითადად სიღნაღის რაიონისათვის ადგილობრივ მოსახმარებელ სუფრის ყურძნის მომცემ დამატებით ჯიშად. უფრო ფართოდ გასავრცელებლად იგი შეიძლება რეკომენდებული იქნეს სახეთის დანარჩენ რაიონებშიც, ძირითადად საკარმდამო ნაკვეთებზე გასაშენებლად, მოსახლეობის საკმელი ყურძნით უზრუნველყოფის მიზნით.

КУМСИ КВИТЕЛИ

Лист. Вполне развитые листья ниже средних размеров (16,5 × 17 см). Листовая пластинка округлая, с незначительными варьированием в сторону поперек-овальной формы. Листья пятилопастные, с хорошо выраженными вторичными лопастями. Угол оконечной лопасти обычно тупой, реже он прямой. Поверхность листа гладкая, либо слабо сетчато-морщинистая. Изогнутость листовой пластинки воронковидно-желобчатая либо пластинка листа неопределенно изогнута. Главные нервы листа спущены редким шестипестым пушком и окрашены в светло-зеленый цвет.

Верхние вырезки в большинстве случаев бывают средних размеров, реже они глубокие. Форма вырезок незначительно варьирует, обычно встречаются закрытые яйцевидные вырезки с заостренным либо округлым дном. Реже встречаются вырезки с односторонним дном и открытые ланцетные с заостренным дном.

Нижние вырезки несколько мельче глубоки, обычно они около средних размеров. Форма вырезок открытая, ланцетная, с узким устьем и округлым дном, реже встречаются ланцетные вырезки почти с параллельными сторонами и округлым либо заостренным дном.

Черешковая выемка по форме слабо варьирует, чаще всего встречаются ланцетные выемки с заостренным дном, реже сводчато-квадратные, а еще реже закрытые выемки с обратно-яйцевидным просветом.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей узко-треугольные, оттянутые в острие, реже они треугольные с острой вершиной. Краевые зубцы ланцетные односторонне-выпуклые и треугольно-ланцетные. По размерам они не одинаковые, обычно крупные односторонне-выпуклые зубцы чередуются с мелкими треугольно-ланцетными зубцами.

Опушение нижней стороны листа шестипестое средней густоты, усиливающееся на листьях пятого яруса до густого шестипестого пушка.

Черешок листа голый. По длине он равен или несколько короче длины среднего черва. Окраска черешка слабо вишнево-красная.

Цветок. Цветок нормального строения, обоеполый. Тычинки прямостоячие. Число тычинок в цветке 5 — 6. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,0 — 1,25. Пестик правильной колобовидной формы с хорошо выраженным столбиком. Рыльце двухраздельное, реже оно цельное либо трехлопастное.

Гроздь. Грозди янже средних размеров. Длина гроздей варьирует от 12 до 16 см, при ширине 6 — 8 см. Размер средней грозди равен 14 × 8. Основная форма гроздей цилиндрическая, реже встречаются и цилиндро-конические, крылатые грозди. Часто грозди от неравномерного развития несколько плотнаты по середине. В большинстве случаев грозди плотные и очень плотные, реже встречаются грозди средней плотности. Вес грозди варьирует от 140 до 300 граммов, составляя в среднем на гроздь 160 — 180 гр. Отдельные, полнопестые грозди свободно достигают веса 350 — 400 гр. Среднее число ягод в грозди составляет 80 — 100. Пошка грозди деревянистая, окрашенная в цвет побега. Длина пошки варьирует от 1,5 до 2,5, составляя в среднем 2 см. Пошка ягоды зеленая, длиной 4 — 6 мм. Подушечка бородавчатая, широко-конической формы.

Ягода. Ягоды средних и выше средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,55 до 1,85 см, при ширине 1,5 — 1,80. Средний размер ягоды равен 1,75 × 1,60. Основная форма округлая, с наибольшей шириной ягод посередине. Однако, благодаря чрезмерной плотности гроздей, ягоды часто деформируются, вытягиваясь в длину, перемещая наибольшую ширину ближе к концу ягоды. Окраска ягод желтая, с янтарным оттенком. Кожца грубая, отделяющаяся от мякоти. Мякоть плотная, расплывающаяся. Восковой налет на ягодах слабо выражен.

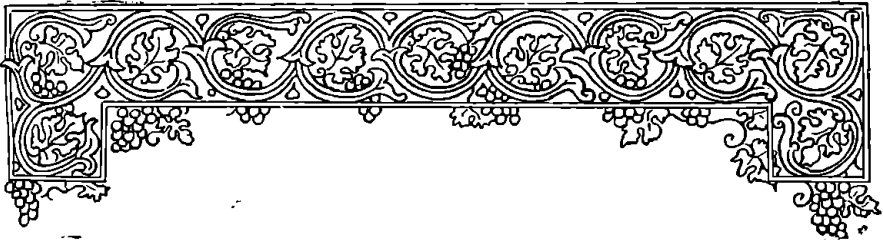
Большество семян в ягоде варьирует от 1 до 3, составляя в среднем 1,26 семян на ягоду.

Кумси кветелл (золотный желтый) местный, малораспространенный сорт винограда. Дает среднечастичный десертный виноград местного значения и ординарное белое столовое вино. Распространен, в основном, Сигнахском и Гурджаапском районах Кахетии в виде маленьких участков, либо в виде примеси на старых корпесобственных виноградниках колхозов и колхозников. В остальных районах Кахетии сорт встречается в виде единичных кустов на приусадебных участках колхозников. Ввиду незначительного распространения сорта, его виноград потребляется на месте в свежем виде либо вывозится в ближайшие города для реализации, реже отдельно или вместе с другими сортами перерабатывается на столовое белое вино. Чистосортное вино из Кумси готовят в Институте виноградарства. Оно соломенно-желтое, легкое, малосодержательное и слабоградусное, со слабо развитым сортовым ароматом. В целом вино ординарное, посредственного качества. Сорт более интересен в качестве столового винограда, он характеризуется красивыми, светло-лиловыми гроздьями ниже среднего размера и довольно крупными округлыми ягодами, гармоничного вкуса. Чрезмерная плотность гроздей снижает его качество.

К положительным свойствам сорта относятся его сравнительно хорошая устойчивость к грибным болезням, красивый внешний вид гроздей, одновременное созревание ягод и отсутствие горошения и мелкочюдности. К недостаткам сорта относятся его невысокая урожайность, чрезмерная плотность гроздей и склонность ягод гниению в дождливую осень.

В условиях Кахетии, в качестве промышленного сорта, Кумси кветелл не заслуживает внимания. Его, как среднеурожайный и среднечастичный сорт, можно рекомендовать в качестве дополнительного столового сорта для Сигнахского и Гурджаапского районов Кахетии, в основном, для удовлетворения разнообразного вкуса потребителей свежим виноградом.





თეთრი ხარისთვალა

თეთრი ხარისთვალა ადგილობრივი მცირედ გავრცელებული ვაზის ჯიშია, იძლევა ადგილობრივ მოსახლარ სადესერტო ყურძენს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის თეთრი ხარისთვალას სინონიმები ცნობილი არაა.

ჯიშის ისტორია. თეთრა ხარისთვალა ადგილობრივი ვაზის ჯიშია, იგი წარმოქმნილია კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოშობის ადგილობრივი კერიდან. თეთრი ხარისთვალა აღმოსავლეთ აქართველოში საქმაოდ გავრცელებული ჯიშია, იგი მცირე რაოდენობით თითქმის ყველა რაიონში გვხვდება. ძირითადად იგი მოიპოვება საკარმიდამო ნაკეთებზე, იშვიათად მინარევის სახითაც გვხვდება საწარმოო ენახებში. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ კახეთში ხარისთვალა თეთრიც გვხვდება და შავიც. თუმცა ეს ორი ჯიში ზოგადად ერთმანეთს ჰგავს, მაგრამ ურთიერთსაგან საქმაოდ განსხვავებული ჯიშებია. თეთრი ხარისთვალა ოვალურმარცვლიანია, ხოლო შავი — მრგვალმარცვლიანი. საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში ხარისთვალას სახელწოდებით სხვადასხვა ჯიშია გავრცელებული. აღმოსავლეთ საქართველოში, კერძოდ კახეთში გავრცელებული თეთრი და შავი ხარისთვალა შიშველფოთლიანებია და მკვეთრად განსხვავდებიან დასავლეთ საქართველოს ხარისთვალასაგან. დასავლეთ საქართველოში მარტო შავი ხარისთვალაა გავრცელებული. მისი თეთრი სახესხვაობა ჯერ ცნობილი არ არის. რაჭაში, იმერეთსა და სამეგრელოში გავრცელებული ხარისთვალა მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახშია დარგული. იქ წარმოებული დაკვირვებების შედეგად სამივე ერთი და იგივე ჯიში აღმოჩნდა. იგივე ხარისთვალა აღმოჩნდა ინგლისში „გროკოლმანის“ სახელწოდებით ცნობილი ჯიში, რომელიც ინგლისიდან ყირიმში იქნა შემოტანილი, ხოლო ყირიმიდან ჩვენში შემოიტანეს „დოდრელიაბის“ სახელწოდებით. როგორც ჩვენს გამოკვლევებით დადასტურდა, ხარისთვალა ოცდახუთ სხვა ვაზის ჯიშთან ერთად დასავლეთ საქართველოდან მოხვდა საფრანგეთში აჯამეთის ფერმის გაბის ლონგელის საშუალებით. იქიდან იგი გავრცელდა ბელგიაში, ინგლისში და იქიდან ახალი სახელწოდებებით დაბრუნდა უკან ჩვენში, როგორც საუკეთესო სუფრის ჯიში. ამის გამო დასავლეთ საქართველოს ხარისთვალა აღწერილია და დახასიათებულია ჩვენ მიერ კოლხური ხარისთვალას სახელწოდებით. იგი მკვეთრად განსხვავდება აღმოსავლეთ საქართველოს შავ ხარისთვალასაგან იმით, რომ ფოთლების სქელი, ქეჩისებრი შებუსუსება და უფრო მსხვილი მარცვლები აქვს.

ჯიშის ხნიერების საკითხის განსაზღვრისათვის მეტად საინტერესოა ცნობა აქვს მოყვანილი ავად. ივანე ჯავახიშვილი. იგი შემდეგს წერს: „საქართველოში და ძველ ქართლში... ხარისა და ძროხის მამინდელი სახელი, როგორც დასაბუთად დამზადებულ ქართველი ერის ისტორიის შესავალ წიგნში მაქვს გამოარკვეული, სწორედ სიმსოსს გამომხატველი იყო. ამიტომ ხარისთვალა ყურძნის ჯიშის ძველ ქართულ სახელად უნდა იქნეს მიჩნეული“.

რაკი გამოიკვია, რომ ხარისთვალა საქართველოში ფართოდ იყო გავრცელებული და ქანთშიც მოიპოვებოდა, თანაც ძველი ქართული სახელია, თურქთა შორის კი ყურძნის ჯიშის ასეთი სახელი სრულებით არ მოიპოვებოდა, სომეხთა მოსახლეობაშიც მას შედარებით ნაკლები არე ჰქონდა, ამიტომ საფიქრებელია, რომ ეს ჯიში სომეხთა შორის საქართველოთგან უნდა იყოს შეტანილი“. და მართლაც, სომხურ ამპელოგრაფიაში (1848 წ.) ეხანაჩის სახელწოდებით აღწერილი და დახასიათებული ჯიში ნამდვილი შავი ხარისთვალაა — კახეთიდან სხვა ჯიშებთან ერთად შეტანილი.

თეთრი ხარისთვალა მცირე რაოდენობით კახეთის თითქმის ყველა რაიონში გვხვდება. უფრო ხშირად იგი გვხვდება საკარმიდამო ნაკეთებზე თალარებად და ხეივანებად, იშვიათად მინარევის სახითაც

კოლმეურნეობებისა და კოლმეურნეთა ძველ ვენახებში, რამდენიმე ათეული ძირი ხარისთვალა მოიპოვება მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნაკვეთებზე და ინსტიტუტის ფილიალისა და დასაყრდენი პუნქტების საკოლექციო ვენახებში.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიში აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი. ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტები გვირგვინიდან პირველი ორი ფოთოლაკის ჩათვლით შეზუსტებულია ძალიან თხელი აბლაბუდისებრი ბუსუსით, მორუხა-თეთრი ფერისა და მოწითალო-ღინისფერი იერი გადაჰკრავს ფოთოლაკების ირგვლივ. მეორე იარუსის ფოთლები შიშველია, წარინჯისფერია და მოწითალო იერი გადაჰკრავს. ყლორტის წყერო ბრწყლებიანად მოწითალო-ღინისფერია.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მორუხო იერის მქონე მოწითალო-წითელ ფერს იღებს. მუხლები უფრო მუქია, ვინემ მუხლთაშორისები. მუხლთაშორისები საშუალო სიგრძისაა (10—15 სმ). მუხლთაშორისების გასწვრივ ზოლები კარგადაა გამოსახული. რქები მონაცრისფრო ფიფქითაა დაფარული.

ფოთლო. კარგად განვითარებული, ზრდადამთავრებული (9—12) ფოთლები დიდი ზომისაა (20×19,5 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა და უფრო ხშირად განიერ-ოვალური ფორმისაქნ იხრება, ვინემ ოვალურისაქნ. ფოთლი ხუთნაკვეთიანია, მეორეული დანაკეთა ზეზურია და მხოლოდ ზოგიერთ ფოთლოზე გვხვდება. შუა ნაკვეთი ბოლოედება ბლაგვი კუჩხით. ფოთლის ზედაპირი წვრილმურთულეობიანია, იშვიათად ბადისებრ დანაკებულად. ფოთლის ფირფიტა სწორი არაა, ხშირად იგი მოხრილია განუსაზღვრელი მიმართულებით, ხან კიდევ ძაბრისებრ ფორმას იღებს. ფოთლის ნაკვეთების ბოლოები ძირსაა დახრილი. ფოთლის მთავარი ძარღვები შიშველია და მხოლოდ მათი განტოტების ადგილთანაა შეზუსტებული ჯაგრისებრი ბუსუსით. ფოთლის მთავარი ძარღვები ზემოთა მხრიდან მოწითალო-ღინისფერია

ზედა ამონაკვეთები ღრმა ან საშუალო სიღრმისაა, უკანასკნელი უფრო ხშირად გვხვდება. ამონაკვეთების ფორმა საგრძობლოდ ცვალებადობს. გვხვდება როგორც ღია, მრგვალ ან მახვილფუძიანი ჩანგისმაგვარი ფორმის, ისე დახურული, კვერცხისმაგვართელიანი ამონაკვეთები. უფრო ხშირად გვხვდება კვერცხისმაგვართელიანი მრგვალფუძიანი და დახურული, იშვიათად კი ღია ჩანგისმაგვარი ფორმის ვიწროყელიანი და მრგვალფუძიანი ამონაკვეთები.

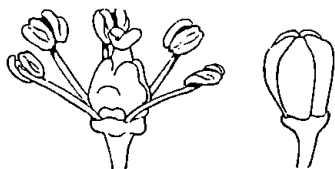
ქვედა ამონაკვეთები ნაკლებ ღრმაა, უფრო ხშირად ზეზურია, იშვიათად საშუალო სიღრმისაა. ამონაკვეთების ფორმა ჩანგისმაგვარია, თითქმის პარალელურგვერდებიანი და მომრგვალო ან მახვილფუძიანი, იშვიათად ლანცეტისმაგვარი ფორმების ამონაკვეთებიც გვხვდება.

ყუნწის ამონაკვეთი საკმაოდ სხედასხეაგვარია. გვხვდება როგორც მახვილფუძიანი, თაღისმაგვარი ფორმის, ისე დახურული, ოვალურთელიანი ამონაკვეთები. უფრო ხშირად გვხვდება ჩანგისმაგვარი ფორმის მახვილფუძიანი ამონაკვეთები, ცალ ან წყვილდუზიანი.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ბოლოედება მახვილწვერიანი, ოდნავ გაზოხნილგვერდებიანი, სამკუთხედისმაგვარი ფორმის კბილებით, იშვიათად მახვილწვერიანი სამკუთხედისმაგვარი კბილებითაც. გვერდითი კბილები მახვილწვერიანი და გაზოხნილგვერდებიანია, იშვიათად ხერხის კბილისებრ ცალგვერდგამოხნილებიცაა, საერთოდ კბილები მსხვილია და კარგადაა გამოსახული.

ფოთლის ქვედა მხარის შეზუსტება ძალიან თხელი ჯაგრისებრია და კარგად შესამჩნევია მთავარი ძარღვების განტოტების ადგილას. ქვედა იარუსის ფოთლებზე ჯაგრისებრი ბუსუსი შეიმჩნევა ფოთლის ფირფიტაზედაც. მთლიანად ფოთლის შეზუსტება ძლიერ სუსტია — ფოთლი თითქმის შიშველია.

ფოთლის ყუნწი მისი შუა ძარღვის სიგრძისაა ან მისზე უფრო მოკლეა. ყუნწი შიშველია და მოწითალო-ღინისფერადაა შეფერილი.



სურ. 29. თეთრი ხარისთვალა ყვ 3 ლა.

ყვავილი. ყვავილი ფუნქციურად მდგომარეობითა. მტკიანები ბუტკოს ქვეშაა მოხრილი. ყვავილში 5, იშვიათად 6 მტკიანაა

მტკიანათა ძაფის შეფარდება ბუტკოს სიმალღესთან მერყეობს 0,6-დან 1,0-მდე, საშუალოდ კი 0,8-ს უდრის. ბუტკო მომრგვალო კონუსისებრი ფორმისაა (ბოთლისმაგვარია) და შედარებით გრძელი სეტი და კარგად განვითარებული ღინჯი აქვს.

მტკეანი. მტკეანი საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე მერყეობს 14-დან 26 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 6-დან 16 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტკენის ზომა 18×7 სან-

ტიმეტრს უდრის. მტეენის ძირითადი ფორმა ცილინდრულია, იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმის მტეენებიც გვხვდება. მტეენები ხანდახან მზრინი, იშვიათად კი დატოტევილია. მტეენები მკერვიანია, იშვიათად საშუალო სიმკვრივისაა. წვრილმარცვლიანობა დამახასიათებელია ჯიშისათვის, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როცა ყვავილობის დროს გამბეული წვიმები მოდის. მტეენების წონა მერყეობს 80-დან 500 გრამამდე და მრავალი წლის მანძილზე საშუალოდ 250—300 გრამს უდრის. მარცვლების რაოდენობა მტეენებში მერყეობს 52-დან 120 ცალამდე და საშუალოდ 60—80-ს უდრის. მტეენის ყუნწი გახეხილულა და რქისფერადაა შეფერილი. მისი სიგრძე მერყეობს 2-დან 3,5 სანტიმეტრამდე, ხოლო საშუალოდ 2,5—3,0 სანტიმეტრს უდრის.

მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე 4—5 მილიმეტრს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში კონუსისებრი ფორმისაა.

მარცვალი. მარცვლები მსხვილია, მათი სიგრძე მერყეობს 1,8-დან 2,2 სანტიმეტრამდე. საშუალო მარცვლის ზომა უდრის $2,0 \times 1,86$ სანტიმეტრს. მარცვლის ფორმა ოვალურია, იშვიათად იგი მომრგვალოა. მსხვილი მარცვლები უფრო ხშირად მომრგვალოა. მარცვალი შუაში განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვლები ყვითელი ფერისაა, კანი თხელია და ძნელად შორდება რბილობს. რბილობი მკვრივი, ქნატუნა, გემო სასიამოვნო, ჰარმონიული აქვს, ჯიშური არაშატი სუსტადაა გამოსახული. ცვილისებრი ფიფქი მარცვალზე აგრეთვე სუსტადაა გამოსახული.

მარცვლები ყუნწზე სკვად მქიდროდაა მიმკერებული. წიპწების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 3-მდე, საშუალოდ ერთ მარცვალზე 1,6 წიპწა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობაზე ჩატარებულია მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახში ს. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

კურდღელაურის ეკოლოგიურ პირობებში თეთრი ხარისთვალს სავეგეტაციო პერიოდის სანგრძლიობა მერყეობს 135 დღიდან 175 დღემდე და საშუალოდ 150 დღეს უდრის. სავეგეტაციო პერიოდის სანგრძლიობის შესაბამისად მერყეობს აქტიურ ტემპერატურაზე ჯამიც 2,767 გრადუსიდან 3,553 გრადუსამდე, ხოლო საშუალოდ 3,057 გრადუსს უდრის. ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად ცვლდება სავეგეტაციო ფაზების დადგომის ვადებიც. ამ ცვლადობის ჩვენების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია ქ. თელავში თეთრი ხარისთვალს სავეგეტაციო პერიოდის მსვლელობაზე დაკვირვების შედეგები.

თეთრი ხარისთვალს სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობა

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	დაკვირვების წელი	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის თარიღი				სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დღეებში	აქტიურ ტემპერატურა ჯამი სავეგეტაციო პერიოდში	ნალექები	
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ყვავილობის დასაწყისი	სიწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			სარეპროდუქციო პერიოდში	სავეგეტაციო პერიოდში
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახი	1938	24/IV	7/V I	6/V III	20/IX	149	3,163,5	—	—
	1939	27/IV	31/V	24/V III	15/IX	146	2,978,1	—	—
	1940	14/IV	9/VI	14/V III	15/IX	154	3,160,2	—	—
	1941	7/IV	30/V	15/V III	29/IX	175	3,563,2	—	—
	1942	26/IV	9/VI	20/V III	20/IX	147	3,163,7	—	—
	საშუალო	19.IV	5/V I	16/V III	20/IX	154	3,207,3	—	—
საშუალო	1943	25/IV	10/VI	10/V III	25/IX	154	3,035,2	129,9	479,6
	1944	22/IV	7/VI	16/V III	15/IX	147	2,917,2	27,7	349,6
	1945	4/V	14/VI	20/V III	15/IX	135	2,767,0	47,3	346,3
	1946	19/IV	8/VI	25/V III	10/IX	145	2,842,4	—	553,3
	1947	2/IV	3/VI	11/V III	5/IX	157	2,851,0	50,2	603,3
	1948	27/IV	7/VI	14/V III	18/IX	145	3,032	134,2	524,6
	საშუალო	21/IV	8/VI	16/V III	14/IX	147	2,942,2	61,4	459,4

მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, რომ ცალკეული ფაზების დადგომის ვადები საგრძობლად იცვლება წლების მანძილზე. ფაზების ცვალებადობა თანაბარი არაა. ყველაზე მეტად საწყისი ფაზის დადგომის დროა მერყევი, ყველაზე ნაკლებ ყუვილობის ფაზისა. სიმწიფის დადგომის ფაზეს ამ მხრივ შუათანა ადგილი უჭირავს, მათი დადგომის ვადებზე სხვა ფაქტორებთან ერთად დიდი გავლენა აქვს ნალექების რაოდენობას. სიმწიფის პერიოდში ნალექების დიდი რაოდენობა ავიანებს ყურძნის საესებით დამწიფებას. წლების განმავლობაში დაკვირვების მიხედვით თეთრი ხარისთვალა საესებით მწიფდება ვაზების სიმწიფის III პერიოდის დასაწყისში.

კახეთის ზომიერი თბილი ჰაერის პირობებში თეთრი ხარისთვალას ერთწლიანი რქები თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას ყურძნის სრულად დამწიფების დროისათვის და კარგად შემოსული და გახევებული ხდება ზამთარს.

თეთრი ხარისთვალას ვაზებს, თელავისა და ვაზისუბნის საცდელ ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით, საკმაოდ მძლავრი ზრდა ახასიათებს. კახეთის ვაზის ჯიშებთან შედარებით თეთრი ხარისთვალა საშუალოზე უფრო მძლავრად იზრდება.

მოსავლიანობა. თეთრი ხარისთვალა ქართული ვაზის ჯიშების მეტი წილის მსგავსად ადრე იწყებს მოსხმას, მისი ნაშენები დარგვიდან მესამე წელს უკვე იხსამს, ხოლო მე-4—მე-5 წლიდან უკვე სრულ მოსავალს იძლევა.

თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით თეთრი ხარისთვალა საშუალოზე მაღალი მოსავლის მომცემი ჯიშია. მისი მოსავლიანობა ცალკეულ წლებში ძალზე მერყეობს. ეს მერყეობა იმითაა გამოწვეული, რომ ჯიშს ფუნქციურად მდებარეობით ტიპის ყუვილი აქვს, რომლის დამტვერვა ამინდის პირობებზეა დამოკიდებული. თავისთავად ჯიშში მსხმოიარობის საკმაოდ მაღალ მაჩვენებლებს იძლევა. მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 0,52-დან 1,2-მდე, წლების განმავლობაში კი საშუალოდ 0,76-ს უდრის, მტყენის საშუალო წონა 250—300 გრამია. ამის მიხედვით გაანგარიშებული მოსავალი ერთ რქაზე 190—228 გრამს უდრის, ხოლო ჰექტარზე, თუ საშუალოდ 30,000 რქა დარგვებული, 57-დან 68 ცენტნერამდე აღწევს. ჯიშის მსხმოიარობის უფრო სრულად დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია დაკვირვებისა და აღრიცხვის შედეგები.

მონაცემები თეთრი ხარისთვალას მსხმოიარობის შესახებ

მეურნეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	მსხმოიარე რქების პროცენტი			მტყენების რაოდენობა ერთ რქაზე	მტყენების წონა ერთ რქაზე საშუალოდ	მტყენის საშ. წონა ერთ რქაზე	ერთი რქის მოსავალი ერთ ჯიშით	დატყენებული რქების რაოდენობა 1 ჰექტარზე	მოსავალი ცენტნერობით
		1 მტყენიანი	2 მტყენიანი	სულ						
კახეთი, თელავის რაიონი, მეურნეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	1941	53,25	11,69	64,94	1,22	0,78	265,0	209,4	24,500	51,61
	1945	63,96	0,90	64,96	1,01	0,65	284,6	185,0	35,500	65,67

აქედან ჩანს, რომ თეთრი ხარისთვალას უნაყოფო ყლორტების რაოდენობა საკმაოდ დიდია (35⁰/ც), ავსთან ორმეტწიანი რქების რაოდენობა მცირეა. ეს გამოწვეულია იმით, რომ ჯიშში არასაკმარისადაა დატვირთული, მისი ზრდის სიმძლავრესთან და კვების არესთან (3,0 მ²) შეფარდებითა 25—35 ათასი რქა ჰექტარზე ძალიან ცოტაა. ჯიშის მოსავლიანობის გასაღივებლად საჭიროა ვაზებს კარგი კვების პირობები შეეუქმნათ (დამუშავება, სასუქები) და გავადიდოთ მისი დატვირთვა. ამით შესაძლებელი გახდება მისი მოსავლიანობის საგრძობლად გადიდება — ჰექტარზე საშუალოდ 70—80 ცენტნერი ყურძნის მიღება.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. თეთრი ხარისთვალა სოკოვან ავადმყოფობებს საშუალოდ უძლებს. თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით მისი გამძლეობა მილდიუმის მიმართ საშუალოდაა შეფასებული, ხოლო ნაცრის მიმართ საშუალოზე მცირეა. ზოგიერთ წლებში ვაზისუბანში ხარისთვალას მტყენები საგრძობლად ზიანდება ყურძნის კიისგან. სხვა დაავადებანი დაკვირვების წარმოების განმავლობაში შეზღუდული არ ყოფილა.



თეთრი ხარისთვალა—Хариствала Тетри

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევნების და მარცვლების გარეგნული შეხედულებისა და ყურძნის მექანიკური და წვენის ქიმიური შედგენილობის მიხედვით თეთრი ხარისთვალა სადესერტო ყურძნის ჯიშია.

ქვემოთ მოყვანილია ცნობები ყურძნის მექანიკური და მისი წვენის ქიმიური შედგენილობის შესახებ.

თეთრი ხარისთვალას ყურძნის მექანიკური შედგენილობა

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	მტვენი საშუალო წონა	მარცვლების რაოდენობა მტვერში	მტვენის შემადგენელი ნაწილები %-ით				100 მარცვლის წონა	100 წიპწის წონა	შენიშვნა
				წვენი და რბილობი	კლერტი	კანი	წიპწა			
კახეთი, გურჯაანის რაიონი, ს. ეახისუბანი.	1941	272,07	79	85,01	3,57	8,41	3,01	333,2	5,76	—
თელავის რაიონი, ქ. თელავი, ინსტიტუტის საკეთი	1941	252,0	84,0	82,24	4,12	10,52	3,12	329,6	4,96	—

როგორც ცხრილში მოყვანილი ცნობებიდან ირკვევა, ყურძნის ლაბორატორიულად გადაშუშებისას წვენის და რბილობის გამოსავლიანობა 82—85%-ს აღწევს, ხოლო მგარა ნარჩენები 15—18%-მდე. წარმოების პირობებში წვენის გამოსავლიანობა ნაკლებია და დამოკიდებულია გამოწნების პირობებზედაც.

წვენის ქიმიური შედგენილობა. თეთრ ხარისთვალას სადესერტო ყურძნისათვის ზომიერი, ხოლო ლენისათვის შედარებით დაბალი შაქრიანობა-მეაყიანობა ახასიათებს. რთელის დროს ჩატარებული ანალიზების შედეგად გამოირკვა, რომ მისი შაქრიანობა მერყეობს 16%-დან 19% პროცენტამდე, ხოლო მეაყიანობა 4,5%-დან 7%-მდე. მხოლოდ ზოგიერთ წლებში მისი შაქრიანობა აღწევს 20%-ს, ხოლო მეაყიანობა 10%-მდე ადის. ცალკეული წლების განმავლობაში შაქრიანობა-მეაყიანობის ცვალებადობის დამახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია თეთრი ხარისთვალას წვენის ანალიზის შედეგები. ანალიზები გაკეთებულია რთელის დროს.

თეთრი ხარისთვალას წვენის შაქრიანობა-მეაყიანობა რთელის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	ბოლო თარიღი	შაქრიანობა %-ით	მეაყიანობა %-ით	შენიშვნა
გურჯაანის რაიონი, ს. ეახისუბანი	1936	10/IX	17,94	6,72	
	1940	15/IX	18,5	6,5	
	1941	9/IX	16,5	6,0	
	1942	15/IX	16,4	4,8	
	1943	1/X	18,2	4,5	
	1944	23/IX	20,6	7,3	
	1945	17/IX	18,5	9,8	
	1947	11/IX	18,0	7,0	
	1948	20/IX	16,1	5,33	
	საშუალო	—	—	17,86	6,44

ყურძნის წვენის ასეთი შაქრიანობა-მეაყიანობა სავსებით დამაკმაყოფილებელია სუფრის ანუ სადესერტო ყურძნისათვის, ხოლო ხარისხიანი ლენის მისაღებად არც რაოდენობისა და არც ურთიერთშეფარდების მხრივ სავარისი არაა. მხოლოდ 1944 წელს ჰქონდა თეთრ ხარისთვალას სუფრის ლენისათვის სასურველი შაქრიანობა-მეაყიანობა.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. თეთრი ხარისთვალას ყურძნის იყენებენ ძირითადად ადგილზე მოსახმარად და საზამთროდ შესანახად, იშვიათად მას კიდევაც სწურავენ სხვა ჯიშებთან ერთად ჩვეულებრივი ლენის დასაყენებლად. თეთრი ხარისთვალა ადგილობრივად ცხობენ.

რივ მოსახმარ საშუალო ღირსებას სადესერტო ყურძენია. მას შემდეგი თვისებები ახასიათებს: მისი მტვეანი საშუალო და საშუალოზე დიდი ზომისაა, საკმაოდ მკვრივი აღნაგობისაა, თითქმის თანაბარი ზომის მარცვლებისაგან შედგება და თანაბრად მწიფდება. გარეგნულად მტვეანი საკმაოდ ლამაზი და მიმზიდველია, თუმცა მტვენების სიმკვრივე რამდენადმე მაინც უკარგავს მას მიმზიდველობას.

მარცვლი მსხვილია, ოვალური ფორმისა. ფერი ყვითელი აქვს, თანაც მოკაპრიუსფრო იერი დაკრავს. დაფარულია თხელი ცვილისებრი ფიფქით. გემო სასიამოვნო, ჰარმონიული აქვს. შაქრიანობა-მეყვინობის ოდენობა და ურთიერთთან შეფარდება საესებით საკმარისია სადესერტო ყურძნისათვის. კანი თხელი აქვს, იგი ძნელად შორდება საკმაოდ მკვრივ რბილობს (ხორცს). რბილობი ნაკლებ წვნიანი, კნატუნაა, წიპწები ადვილად ეცლება რბილობს. მარცვალში საშუალოდ 1,5—1,7 წიპწაა.

მტვეანში მარცვლები საკმაოდ მკვრივია და გადაზიდვის იტანს. მარცვლის მოწყვეტის წინააღმდეგობა საშუალოდ უდრის 209 გრამს, ხოლო გაქვლეტვის მიმართ წინააღმდეგობა საშუალოდ 1,076 გრამს აღწევს. ინახება კარგად — ჰიკენდელი წონის 50%-ის დაკარგვამდე 30—40 დღეს. შორ მანძილზე გადასაზიდად და ხანგრძლივად შენახვისათვის ჯიში ნაკლებ გამოსადევია.

სუფრის ღვინის დასამზადებლად თეთრი ხარისთვალა ნაკლებ გამოსადევია. მისი ღვინის ნიმუშები საშუალო ღირსებისაა. ღვინო მცირესხეულიანია, სუსტად გამოსახული ჯიშური არომატი აქვს და დაბალი ალკოჰოლიანობა ახასიათებს. იგი ორდინარული და საშუალო ღირსებისაა.

ღვინის საგემოვნო თვისებების დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები სადევუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერები სადევუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დაყენების ადგილი	წელი	სხდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლექტიური დახასიათება
გურჯაანის რაიონი, ს.ფ. ვახიშტაძე, საკოლექციო ვენახი.	1940	10/XII 1940	6,5	მოწვენი-ჩალისფერი, კარგად დაწმენილი, მსუბუქი, მცირესხეულიანი ვეროპული ტიპის ორდინარული ღვინო.
თელავის რაიონი, საკოლექციო ვენახი, ქ. თელავში	1947	18/V 1948	7,1	ჰარისფერი, საკმაოდ დაწმენილი მოტბო, ხილის სასიამოვნო გემოს მქონე ვეროპული ტიპის სუფრის ღვინო.

მევენახეობის ინსტიტუტში ჯიშური ღვინოების ხარისხის შემფასებელ სადევუსტაციო კომისიის მიერ თეთრი ხარისთვალას ღვინის საცდელი ნიმუშები შეფასებულია, როგორც საშუალო ღირსებისა, ორდინარული. ქვემოთ მოყვანილია ღვინის ქიმიური მაჩვენებლები.

თეთრი ხარისთვალას ღვინის ქიმიური შედგენილობა

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დაყენების ადგილი	წელი	კუთრი წონა	ალკოჰოლი მოცულობით %-ით	გლუკოზა-ფრუქტოზა	საერთო მჟავიანობა	მკროლექტი მჟავა	ტანინი	pH
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახიშტაძე, იგივე	1930	0,9919	8,6	15,5	4,90	—	—	3,65
	1940	0,9926	10,01	—	6,7	0,42	—	3,55
	1947	—	9,6	40,92	6,5	0,34	0,2	—

მოყვანილი მონაცემები მიგვითითებს, რომ თეთრი ხარისთვალას გამოყენება უფრო მიზანშეწონილია სადესერტო ყურძნად. თეთრი ხარისთვალას ყურძენს ძირითადად სწორედ ამ მიზნით იყენებენ.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

თეთრი ხარისთვალა ადგილობრივი ჯიშია, იძლევა ადგილობრივ მოსახმარ საშუალო ღირსების სადესერტო ყურძენს. გავრცელებულია სხვა ჯიშებთან მდგომი ვაზების სახით (ხეივანი ტალავერი) კახეთის

თითქმის ყველა რაიონში, იშვიათად იგი მინარევადღაც გვხვდება კოლმეურნეობებისა და კოლმეურნეობა ჰეელ ვენახებში. ჯიშის მოსავალს ადგილობრივი იყენებს მოსახლეობა საჭმელად, იშვიათად იგი მახლობელ ქალაქებშიაც გააქვთ გასაყიდად. როგორც სადესერტო ყურძენი, იგი საშუალო ღირსებისაა. შეკრული დიდი მტენები და ოჯალური ფორმის მსხვილი, ხორციანი მარცვლები აქვს. მახლობელ ქალაქებში გადასავაზნად და შესანახად თავისუფლად გამოდგება, ამასთან, გემოც სასიამოვნო და ჰარმონიული აქვს. მევენახეობის ინსტიტუტში თეთრი ხარისთვალასაგან დამხადებული ღვინის ნიმუშები არაა მაღალი ღირსებისა. მისი ღვინო ორდინარული, საშუალო ღირსებისაა. ღია ჩალისფერია, სუსტად გამოსახული ჯიშური არომატი, სიმუბუქე, მკირისხეულიანობა, დაბალი ალკოჰოლიანობა ახასიათებს და ნაკლებ ჰარმონიული გემო აქვს.

ჯიშის დაღები თვისებებია: დიდი ზომის მტენები, მსხვილი მარცვალი, საშუალოზე მაღალი მოსავლიანობა და მკირე მანძილზე გადაზიდვის ამტანობა.

ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: მდებარეობით სქესის ყვავილის ქონა და ამასთან დაკავშირებით განაყოფიერების სიძნელე, სუსტი გამძლეობა ნაცრისა და ყურძნის სიღამლის მიმართ და მდარე ხარისხის ღვინო.

კახეთის რაიონებში თეთრი ხარისთვალას გაშენება სამრეწველო მიზნით სასურველი არაა. ძნელია მისი რჩევა მევენახეობის სხვა რაიონებისათვისაც, რადგან ის ფაქტი, რომ მას ფუქციურად მდებარეობით ტიპის ყვავილი აქვს და პროდუქციაც შედარებით მდარე ხარისხისაა, ასეთი ნაბიჯის საწინააღმდეგოდ ლაპარაკობს.

თეთრი ხარისთვალა, როგორც მოსავლიანი და საშუალო ღირსების სადესერტო ყურძნის მომცემი ჯიში, შეიძლება რეკომენდებული იქნეს სხვა ჯიშებთან ერთად საკარმიდამო ნაკვეთებზე გასაშენებლად. ჯიში საინტერესოა სასელექციო მუშაობაში გამოყენების თვალსაზრისითაც.

ХАРИСТАЛА ТЕТРИ

Лист. Вполне развитые листья (9 — 12) крупных размеров (20 × 19,5 см.). Листовая пластинка округлой формы, с более частыми колебаниями в сторону поперек-овальной, нежели овальной формы. Листья пятилопастные, вторичные лопасти мелкие, они встречаются лишь на некоторых листьях. Угол окопечной лопасти тупой. Поверхность листа мелко-пузырчатая, реже она сетчато-морщинистая. Листовая пластинка чаще неопределенно изогнутая, реже она воронковидно-желобчатой формы. Края лопастей отогнуты вниз. Главные нервы голые, с пучком шетивных волосков лишь у места их расхождения. Окраска главных нервов с верхней стороны листа вишне-красная.

Верхние вырезки глубокие и средних размеров, последние встречаются чаще. Форма вырезов варьирует от открытых лямовидных с округлым, реже заостренным дном — до закрытых с яйцевидным просветом и округлым дном, чаще встречаются закрытые вырезки с яйцевидным просветом и округлым дном, реже лямовидные — с узким устьем и округлым дном.

Нижние вырезки менее глубоки, они мелкие, реже средних размеров. Форма вырезов открытая; лямовидная почти с параллельными сторонами и округлым, реже заостренным дном. Встречаются также вырезки лямовидной формы.

Черешковая выемка по форме варьирует от сводчатой с острым дном через лямовидную с острым дном — до закрытой с остроовальным просветом. Чаще всего встречаются лямовидные выемки с заостренным дном, реже с одним или двумя шпорцами.

Зубцы. Овопечные зубцы лопастей чаще прямые, равносторонние, с несколько округлыми сторонами в острой вершинной, реже они треугольные с острой вершинной. Краевые зубцы треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершинной, реже лямовидные, односторонне-выпуклые. В общем зубцы крупные, с широким основанием, хорошо выраженные.

Опушение нижней стороны листа редкое, щетинистое, заметное лишь в местах разветвления главных нервов. На листьях вишневого яруса щетинистый пушок переходит и на пластинку листа. В целом опушение очень слабое, лист почти голый.

Черешок листа короче, реже равен длине главного нерва. Черешок голый, окрашен в вишне-красный цвет.

Цветок. Тип цветка функционально-женский. Тычинки закручиваются под пестик. Число тычинок в цветке пять, реже шесть. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика варьирует от

0,6 до 1,0, а в среднем составляет 0,8. Пестик округло-конической формы (бутылковидный), с длинным столбиком и хорошо развитым рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 14 до 28 см, ширина от 6 до 16 см. Размер средней грозди равен 18×7 см. Форма грозди цилиндрическая, реже встречаются и цилиндро-конические грозди. Иногда грозди слабежны крыльями, реже они лопастные. В большинстве случаев грозди плотные, реже средне-плотные. Горшечные и осыпание ягод характерны для сорта, в особенности при плохом опылении. Вес гроздей варьирует от 80 до 500 г, а в среднем за ряд лет составляет 250—300 г.

Количество ягод в грозди варьирует от 52 до 120, составляя в среднем 60—80 ягод на гроздь.

Пожка грозди деревянистая, красновато-желто-бурая. Длина ножки варьирует от 2 до 3,5 см, составляя в среднем 2,5—3 см. Ножка ягоды зеленая, длиной 4—5 мм. Подушечка бородавчатая, ширококонической формы.

Ягода. Ягоды крупных размеров. Длина ягод варьирует от 1,8 до 2,0 см, при ширине 1,6—2,2 см. Размер средней ягоды равен $2,0 \times 1,86$ см. Форма ягод овальная, реже округлая, крупные ягоды обычно имеют округлую форму. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды закруглен. Окраска ягод желтая. Кожица тонкая, трудно отделяющаяся от мякоти. Мякоть плотная, хрящеватая. Вкус ягод приятный, гармоничный, без особого сортового аромата. Прорыв на ягодах слабо выражен. Прочность прикрепления ягод к ножке достаточная. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 3, составляя в среднем 1,5—1,7 семени на ягоду.

Хариствала тетри — местный, малораспространенный сорт столового винограда. Дает среднекачественный десертный виноград местного значения. Распространен почти во всех районах Кахетии в виде группы отдельностоящих кустов (хевани, талавери), реже в виде прироста на старых корнесобственных виноградниках колхозов и колхозниц. Ввиду малого распространения сорта, его продукция потребляется на местах либо реализуется на рынках ближайших городов в свежем виде, реже его хранят на зиму. В качестве десертного винограда сорт заслуживает внимания красивым внешним видом гроздей, крупными овальными, желто-янтарными ягодами и приятным, гармоничным вкусом. Сорт хорошо выдерживает транспортировку на близкое расстояние, для дальней транспортировки и долгого хранения сорт мало пригоден.

Опытные образцы вин, приготовленные в Институте виноградарства, из Хариствала тетри не заслуживают внимания. Вино соломенно-желтого цвета, легкое, малосодержательное, слабоградусное, без особых вкусовых достоинств. На заседаниях дегустационных комиссий по оценке качества сортовых вин — вино Хариствала было оценено как ординарное, посредственного качества.

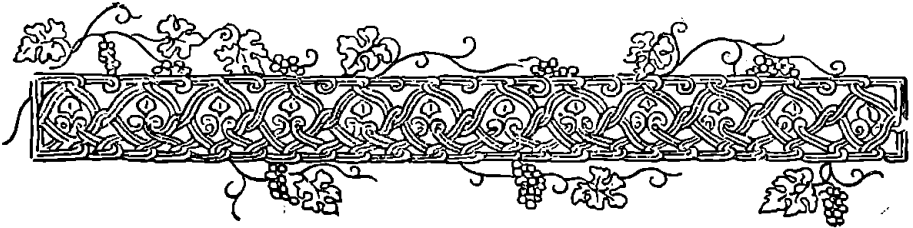
К положительным свойствам сорта относятся его вышесредняя урожайность, крупные размеры гроздей и ягод и довольно хорошие показатели прочности на отрыв и раздавливание ягод. К недостаткам сорта относятся функционально-жепский тип цветка, недостаточная устойчивость против оидиума и виноградной гнили и малая пригодность его в качестве винного сорта.

В районах Кахетии, в качестве промышленного сорта, Хариствала тетри внимания не заслуживает. Его, в связи с наличием функционально-жепского типа цветка и невысокого качества продукции, трудно рекомендовать и для других виноградных районов Союза.

Однако, как среднекачественный и урожайный сорт, Хариствала тетри заслуживает распространения (в форме хевани) вместе с другими сортами на приусадебных участках для удовлетворения разнообразного вкуса потребителей свежим виноградом.

Сорт перспективен также в качестве сходного материала при селекционных работах с виноградом





შავი ხარისთვალა

შავი ხარისთვალა ადგილობრივი მცირედ გაეცვლებული ჯიშია, იგი იძლევა ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძენს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის საქართველოში შავი ხარისთვალას სინონიმები ცნობილი არაა. სომხეთში შავი ხარისთვალა ეხანაქის (ხარისთვალას) სახელწოდებითაა ცნობილი (სომხეთის ამპელოგრაფია, 1948 წ.).

ჯიშის ისტორია. შავი ხარისთვალა წარმოქმნილია კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოების ადგილობრივი კვირიდან. ბოტანიკური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით მას ძალიან ბევრი აქვს საერთო ადგილობრივ კახურ ვაზის ჯიშებთან. შავი ხარისთვალა თეთრი ხარისთვალასაგან მარტო ფერით არ განსხვავდება, როგორც ვიქით, თეთრი და შავი, არამედ მისგან სხვა ნიშნების მხრივაც საკმაოდ განსხვავებული ჯიშია. ჯიშის წარმოშობის დროისა და ადგილის შესახებ ცნობები არ მოგვეპოვება. ამისდა მიუხედავად აკად. ივანე ჯავახიშვილის მოსაზრებაზე დაყრდნობით შეიძლება დავასკვნათ, რომ ხარისთვალა ყურძნის ჯიშის ძველი ქართული სახელწოდებაა. ამის მიხედვით შავი ხარისთვალა ეაზის უძველესი ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს.

შავი ხარისთვალა ფართოდ გაეცვლებული ვაზის ჯიშია, თუმცა მეტად მცირე რაოდენობითაა წარმოდგენილი. იგი გვხვდება აღმოსავლეთ საქართველოს თითქმის ყველა რაიონში. უფრო მეტად იგი გაეცვლებულია კახეთში, სადაც იგი ტალავერებად და ხეივებად გვხვდება ან მინარევის სახითაა წარმოდგენილი კოლმეურნეობებისა და კოლმეურნეთა ვენახებში. რამდენიმე ათეული ძირი შავი ხარისთვალა გვხვდება აგრეთვე მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო და სარეპროდუქციო ნაკვეთებზე და ინსტიტუტის ფილიალისა და დასაყრდენი პუნქტების საკოლექციო ვენახებში.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ბოტანიკური თვალსაზრისით ჯიშში აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ეაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები ვეირგვიანიდან პირველი ორი ფოთოლაკის ჩათვლით შებუსუსებულია საშუალო სისქის აბლაბუდისებრი ბეწვებით და მორუხო-თეთრი ფერისაა. მეორე იარუსის ფოთლები (3—5) ორივე მხრიდან შებუსუსებულია, მომწვანო-ყვითელი ფერისა და მოწითალო-ღვინისფერი იერი გააძკრავს. მისიკენ მიქცეული მხარე ყლორტისაა მოღვინისფრო-წითელი ფერისაა.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები იფერებიან შემოდგომაზე, მონაცრისფრო იერის მქონე მოწითალო ღვინისფერს იღებს. მუხლები ფერით არ გამოირჩევა მუხლთაშორისებისაგან. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ ოდნავ შეიმჩნევა, რქები საკმაოდ სქელია. მუხლთაშორისების სიგრძე 6—8 სანტიმეტრს უდრის.

ფოთლო. კარგად განვითარებული ზრდადამთავრებული ფოთლები (9—12) მოზარდილია (18,5 × 20,0 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, უფრო ხშირად გარდიგარდმო ოვალური, იშვიათად მოოვალურიც. ფოთოლი საშუალომანძილია, იშვიათად ხუთნაკვეთიანი და თითქმის დაუნაკვეთი ფოთლებიც გვხვდება. ფოთლის შუა ნაკვეთი წინაა წამოწეული და ყოველთვის მახვილია, ეს დამახასიათებელია ჯიშისათვის. ფოთლის ზედაპირი გლუვია ან ოდნავ ბადისებრ დანაკეპებული; იგი სწორი არაა და ხშირად მიხრილ-მოხრილია გაურკვეველი მიმართულებით. ფოთლის მთავარი ძარღვები განტოტების ადგილთან შებუსუსებულია ჯაგრისებრი ბუსუსით და ხშირად მოწითალო-ღვინისფერია.

ზედა ამონაკვეთები ზეზურია, იშვიათად საშუალო სიღრმისაა. ამონაკვეთები უფრო ხშირად დახურულია, კერძის ან ელიფსისმაგვართვლიანი და მომრგვალო ძირიანი, იშვიათად მას შეჭრილი კუთხის ფორმაჲ აქვს.

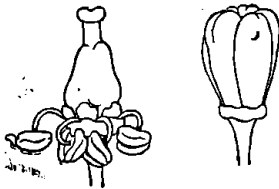
ქვედა ამონაკვეთები, როგორც წესი, ნაკლებ ღრმა და ნაკლებ გამოსახულია. ხშირად იგი ლანცეტის ან შეჭრილი კუთხისმაგვარი ფორმისაა; იშვიათად ამონაკვეთები სულ არ ვითარდება. უნწის ამონაკვეთის ფორმა საგრძნობლად სხვადასხვაგვარია. გვხვდება სრულიად დახურული და უთელო, დახურული და ელიფსისმაგვარი თვლიანი და ღია ჩანგისმაგვარი ფორმის მახვილფუძიანი ამონაკვეთები, უფრო ხშირად დახურული, ელიფსისებრი ფორმის თვლიანი და ღია, მახვილფუძიანი ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკვეთები გვხვდება.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ნემსისებრ წაწვეტებულწვერიანი ეიწრო სამკუთხედისმაგვარი და, იშვიათად, მახვილფუძიანი სამკუთხედისმაგვარი ფორმის კბილებით ბოლოვდება. გვერდითი კბილები მახვილწვერიანი სამკუთხედისმაგვარია, გამოზერილი გვერდები აქვს, იშვიათად ზეზის კბილისებრ ცალგვერდამობერილიცაა. კბილების ფორმა თავისებურია და დამახასიათებელია ჯიშისათვის.

ფოთლის ქვედა მხარე შიშველია, მხოლოდ ოდნავ შესამჩნევი აბლაბუდისებრი ბეწვები აქვს და ძარღვების განტოტების ადგილთან თხელი ჯაგრისებრი ბუსუსითაა დაფარული. ქვედა იარუსის ფოთლებზე ოდნავ სქელდება.

ყუნწი ფოთლის მთავარ ძარღვზე უფრო მოკლეა. ყუნწი გლუვია, მოწითალო-ღვინისფერია და მომწვანო ზოლები დაჰყვება.

ყვავილი. ყვავილი ფუნქციურად მდებარებითაა. მტერიანები ბუტკოს ქვეშა შემობრძილი. ყვავილში 6 მტერიანაა, იშვიათად 5 და 7 მტერიანაჲ გვხვდება. მტერიანების ძაფის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან 0,6—0,8-ს უდრის. ბუტკო მომრგვალო-კონუსისებრი ფორმისაა და დაღარულია. სეტი მოკლეა და კარგად განვითარებული მოზრდილი ღინგი აქვს.



სურ. 30. შვი ხარისთვალს ყვავილი.

მტევანი. მტევნები საშუალო და საშუალოზე დიდი ზომისაა. მტევნების სიგრძე მერყეობს 16-დან 22 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 8-დან 12 სანტიმეტრამდე. მტევნის საშუალო ზომა 18×18 სანტიმეტრის უდრის. მტევანი კონუსისებრი ფორმისაა, იშვიათად განიერ-კონუსისებრი ფორმისაა, დატოტეილია. მტევანის მკერიეი აღნაგობისაა, იშვიათად საშუალო სიგერის მტევნებოჲ გვხვდება. მტევნების წონა მერყეობს 100 გრამიდან 450 გრამამდე და საშუალოდ 160—240 გრამს უდრის. მარცვლების რაოდენობა მტევანში მერყეობს 60-დან 120 ცალამდე და საშუალოდ 50—70-ს უდრის. მტევნის ყუნწი გახვეებულია და შუა ნაწილიდან ფუძისკენ რქისფერადაა შეფერილი. საშუალო სიდიდის მტევნების ყუნწის სიგრძე 7—8 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, 0,6—0,8 სანტიმეტრის სიგრძისაა. მარცვლის საჯდომი ბალიში განიერ კონუსისებრი ფორმისაა.

მარცვალი. მარცვალი საკმაოდ მსხვილია. მისი სიგრძე მერყეობს 1,9-დან 2,4 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 2,0-დან 2,3 სანტიმეტრამდე. მარცვლების ფორმა სხვადასხვაგვარია: შეზნექილიდან ოვალურამდე. ძირითადად მარცვალი მომრგვალო ფორმისაა. მარცვლის შუა ნაწილი განიერია, ბოლო შეზნექილი აქვს, იშვიათად მომრგვალებულიც. მარცვალი მუქი ლურჯი, თითქმის შავი ფერისაა. კანი საკმაოდ სქელი აქვს და ადვილად არ შორდება რბილობს. რბილობი მკერიეი, ოდნავ ჩონჩხიანია და ამისთან მდნარი. მარცვალი უხვად არის დაფარული ცვილესებრი ფიფქით. მარცვალი წყლიანია და სასიამოვნო გემო აქვს. მარცვლები საკმაოდ მჭიდროდაა მიმაგრებული ყუნწზე. წიპწების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 4-მდე. საშუალოდ მარცვალზე 1,8 წიპწა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებდა მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავის მახლობლად.

კურდღელაურში შავი ხარისთვალს სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 134 დღიდან 185 დღემდე და საშუალოდ 11 წლის მანძილზე 150 დღეს უდრის.

საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად მერყეობს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი 2,734,5 გრადუსიდან 3,553,1 გრადუსამდე, ხოლო საშუალოდ 11 წლის მანძილზე 3,046 გრადუსს უდრის. ცალკეული წლების მანძილზე საევეტაციო ფაზების ცვალებადობის ჩვენების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია შე ხარისთვალზე წარმომებული ფენო დაკვირვების შედეგები.

შავი ხარისთვალს საევეტაციო ფაზების მსვლელობა ქ. თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	საევეტაციო ფაზების დადგომის თარიღი				საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა	ჯამი აქტიური ტემპერატურის საევეტაციო პერიოდში	ნალექები	
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ყვავილობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			სარეპოდუქციო	საევეტაციო პერიოდში
კახური, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახი, სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავის მახლობლად.	1938	25/IV	7/V	7/VIII	10/IX	139	2,914,6	—	—
	1939	22/IV	31/V	12/VIII	10/IX	141	2,869,7	—	—
	1940	14/IV	8/V	9/VIII	15/IX	154	3,160,2	—	—
	1941	7/IV	29/V	12/VIII	29/IX	175	3,563,2	—	—
	1942	26/IV	12/VI	23/VIII	25/IX	152	3,250,6	—	—
საშუალო	19/IV	5/VI	13/VIII	16/IX	152	3,155,6	—	—	
„ „ „ „	1943	24/IV	6/VI	12/VIII	14/IX	144	2,805,8	110,5	460,2
„ „ „ „	1944	20/IV	6/VI	11/VIII	10/IX	144	2,940,0	39,6	350,0
„ „ „ „	1945	30/IV	12/VI	12/VIII	10/IX	134	2,734,5	58,0	340,4
„ „ „ „	1946	17/IV	7/VI	16/VIII	5/IX	142	2,750,9	6,8	653,7
„ „ „ „	1947	30/III	3/VI	6/VIII	10/IX	155	3,399,9	121,8	492,6
„ „ „ „	1948	26/IV	6/VI	13/VIII	13/IX	141	2,967,0	130,6	520,5
საშუალო	19/IV	5/VI	11/VIII	13/IX	149	2,947,8	77,6	452,9	

ცხრილში მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, რომ საევეტაციო ფაზები ცალკეული წლების მიხედვით საგრძნობლად მერყეობს, განსაკუთრებით იცვლება პირველი — კვირტის გაშლის დასაწყისის ფაზა, დანარჩენი ფაზები, გარდა სრული სიმწიფის ფაზისა, შედარებით ნაკლებ იცვლება. სრული სიმწიფის ფაზის დადგომის ვადა 25 დღის ფარგლებში იცვლება. ამ ფაზის დადგომაზე დიდი გავლენა, სხვა ფაქტორებთან ერთად, ნალექების რაოდენობას აქვს სარეპოდუქციო და საევეტაციო პერიოდის განმავლობაში. რაც უფრო მეტია ნალექების რაოდენობა ყურძნის სიმწიფის პერიოდში, მით უფრო გვიან მწიფდება ყურძენი. ყურძნის სრული სიმწიფის ფაზის დადგომის ვადის მიხედვით შავი ხარისთვალა მიეკუთვნება სიმწიფის II პერიოდის ვაზის ჯიშებს.

კახეთის ჰაის პირობებში შავი ხარისთვალს ერთწლიანი რქები თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას ყურძნის სრულად დამწიფების დროისათვის და კარგად შემოსული და გახვეწებული ხელებს ზამთარს.

შავი ხარისთვალს ვაზებმა საშუალოზე მძლავრი ზრდა იცის. თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ენახებში წარმომებული დაკვირვებათა მიხედვით შავი ხარისთვალს ზრდის სიმძლავრე, შედარებით თანაბარ ეკოლოგიურ პირობებში, საშუალოზე ღონიერადაა შეფასებული სხვა კახური ვაზის ჯიშებთან შედარებით.

მოსავლიანობა. შავი ხარისთვალა კახური სხვა ვაზის ჯიშების მსგავსად ადრე იძლევა როგორც პირველ, ისე სრულ მოსავალს. თელავისა და ვაზისუბნის ნაკვეთებზე წარმომებული დაკვირვებების მიხედვით მისი ნაშენები დარგვიდან მესამე წელს უკვე იხსამს, ხოლო მე-4—მე-5 წლიდან სრულ მოსავალს გვაძლევს. ამავე ნაკვეთებზე წარმომებული აღრიცხვის მიხედვით შავი ხარისთვალს მოსავლიანობა საშუალოზე მეტადაა შეფასებული. ჯიშს მოსავლიანობის კარგი მაჩვენებლები აქვს. მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 0,57-დან 1,42-მდე, ხოლო საშუალოდ წლების განმავლობაში 0,8-ს უდრის. მტევნის საშუალო წონა მერყეობს 160-დან 240 გრამამდე, საშუალოდ კი 200 გრამს უდრის. ამ მაჩვენებლების მიხედვით ერთი რქის მოსავალი შეადგენს 160 გრამს, ძირისა (თუ ძირზე საშუალოდ 12 რქა დატოვებული) 1,920 გრამს, ხოლო პექტარისა შესაბამისად 64 ტენტენის უდრის. ჯიშის მოსავლიანობის უფრო სრულად დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია ქ. თელავში წარმომებული დაკვირვება-აღრიცხვის შედეგები.

ცნობები შავი ხარისთვალას მოსავლიანობის შესახებ

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვებათა წარმოების ადგილი	წელი	მსმზიარე ყლორტების პროცენტი				მეტევის რაოდენობა ერთ მსმზიარე რეპეზე	მეტევის რაოდენობა ერთ რეპეზე	მეტევის საშუალო წონა ტონაზე	ერთი ტონის მისამართი ტონაზე	დატვირთული რეპის რაოდენობა 1 ჰექტარზე	განავალირებული მოსავალი ჰექტარზე
		ერთმეტე-ნიანი	ორმეტე-ნიანი	სამმეტე-ნიანი	სულ						
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკლექციო ვენახი ქ. თელავში	1941	63,64	17,22	—	70,66	1,22	0,86	204,0	175,4	48,200	84,5
	1943	49,20	19,05	—	68,25	1,23	0,85	216,0	183,6	40,000	73,44
	1948	44,25	19,86	2,12	66,23	1,36	0,90	200,0	180,0	40,000	72,00

აქედან ჩანს, რომ შავი ხარისთვალას უნაყოფო ყლორტების რაოდენობა საკმაოდ დიდია. ვარდა ამისა, რაც უფრო მატულობს დატვირთვა, მით უფრო იზრდება მსმზიარე რეპების რაოდენობაც. აღსანიშნავია აგრეთვე ორმეტენიანი რეპების მცირე რაოდენობა (17—20%) და ისიც, რომ სამმეტენიანი რეპები ძლიერ იშვიათია. ცხრილში ნაჩვენებები მოსავლიანობა არაა დიდი ხარისთვალასათვის. თუ სათანადოდ გავაღვიძებთ მის დატვირთვას, შესაძლებელია მოსავლიანობის კიდევ უფრო გაზრდა. ამის თავლებია ჯიშის შედარებით ღონიერი ზრდა, რომელიც შესაბამისად დიდ დატვირთვას მოითხოვს. ამის საფუძველზე შავი ხარისთვალას საშუალო მოსავლიანობად კახეთში უნდა მივიღოთ 70—80 ცენტნერი ჰექტარზე.

საკოეჯან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. შავი ხარისთვალა შედარებით დამაკმაყოფილებლად უძლებს სოკოვან ავადმყოფობებს. ჩატარებული დაკვირვების შედეგად მისი გამძლეობა მილდიუმის მიმართ საშუალოდაა შეფასებული, ხოლო ნაცრის მიმართ საშუალოზე ნაკლებად. ზოგიერთ წლებში შავ ხარისთვალას ვაზისუბანში საგრძნობლად აზიანებს ყურძნის ქია. სხვა ავადმყოფობათაგან დაზიანება შემჩნეული არაა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მეტევისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულებისა და ყურძნის მექანიკური და ქიმიური შედგენილობის მიხედვით შავი ხარისთვალა სადესერტო ყურძნის ჯიშებს მიეკუთვნება. მისი ყურძნის მექანიკური შედგენილობის ჩვენების მიხედვით კვეშათ მოყვანილია ანალიზის შედეგები.

ცნობები შავი ხარისთვალას ყურძნის მექანიკური შედგენილობის შესახებ

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მეტევის საშ. წონა	მარცვლების საშ. რაოდენობა მტევანში	მეტევის შემადგენელი ნაწილები %-ით				100 მარცვლის წონა	100 წიპწის წონა	შენიშვნა
				წვენი და რბილობი	კლერტი	კანი	წიპწა			
კახეთი, თელავის რაიონი, ქ. თელავი	5 წ. საშ. 1942	216,69	67	83,5	4,0	9,82	2,68	300,4	5,24	
		212,0	78	82,0	4,0	11,4	2,60	300,2	4,98	

ყურძნის ლაბორატორიულ პირობებში გადამუშავებისას წვენის გამოსავლიანობა საკმაოდ მაღალია, ხოლო მაგარი ნარჩენები (კლერტი, წიპწა, კანი) შესაბამისად ცოტაა. ნახევრად წარმოების პირობებში გადამუშავებისას წვენის გამოსავლიანობა შედარებით დაბალია და 75%-ს უდრის, ხოლო ჯაქისა 25%-ს.

წვენის ქიმიური შედგენილობა. შავი ხარისთვალას წვენის შაქრიანობა, ისე როგორც სადესერტო ვაზის ჯიშების მომეტებული ნაწილისა, არაა მაღალი. მრაველი წლის განმავლობაში დაკვირვების შედეგად გამოირკვა, რომ შავი ხარისთვალას შაქრიანობა პერყეობს საშუალოდ 15%-დან 18%-მდე, ხოლო მჟავიანობა 5,5%-დან 8%-მდე, იშვიათად მხოლოდ ზოგიერთ წლებში აღწევს მისი შაქრიანობა 20%-ს და მტვსაც, საშუალოდ კი 16—17%-ს უდრის, ხოლო მჟავიანობა 6—7%-ს.



შავი ხარისხვალა—Хариствала Шავი

ქვემოთ მოყვანილია ანალიზის შედეგები წლების მიხედვით.

შავი ხარისხვალას შაქრიანობა-მეფიანობა რთვლის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	წელი	რთვლის თაილი	შაქრიანობა % -ით	მეფიანობა % -ით	შენიშვნა
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტი- ტუტის საკოლექციო ვენახი ქ. თელავში	1943 1/X 1944 11/IX 1945 4/IX 1946 9/IX 1947 2/IX 1948 16/IX	1,7 21,4 15,3 16,9 15,0 16,2	16,7 21,4 15,3 16,9 15,0 16,2	7,65 10,3 8,2 7,88 8,52 5,56	

მოყვანილი მონაცემების მიხედვით შეიძლება დავასკვნათ, რომ შავი ხარისხვალას არც შაქრიანობა და არც მისი შეფარდება მეფიანობასთან არაა საქმარისი იმისათვის, რომ მისგან ხარისხოვანი ღვინო მივიღოთ. ამ მაჩვენებლების მიხედვით იგი სადესერტო ყურძნის ჯიშია.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. შავი ხარისხვალას ყურძენს ძირითადად ადგილზე იყენებენ ხილად. იშვიათად მას კიდევ წურავენ სხვა ჯიშებთან ერთად ჩვეულებრივი წითელი ღვინის დასამზადებლად. საცდელი მიზნით მისგან წმინდა ღვინოს მევენახეობის ინსტიტუტში ამზადებენ. შავი ხარისხვალას საცდელი ღვინოები მაღალი ღირსებისა არაა, ჩვეულებრივად მისგან საშუალო ღირსების ორდინარული ღვინო დგება. იგი სუსტი შეფერვით, სიმუბუჩით, მცირე სხეულითა და დაბალი ალკოჰოლიანობით ხასიათდება. მევენახეობის ინსტიტუტის ჯიშობრივი ღვინოების შემფასებელი სადგესტაციო კომისიის სხდომებზე შავი ხარისხვალას ღვინო შეფასებულია როგორც უბრალო, ორდინარული შინამზებარების ღვინო. შავი ხარისხვალას ღვინის ნიმუშების უფრო სრული დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები სადგესტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერები სადგესტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დამზადების ადგილი	წელი	სხდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლექტივური
				დახასიათება
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინ- სტიტუტის საკოლექციო ვენახი.	1947	16/V 1948	6,5	საკმაოდ დაწმენდილი, შვინდისფერი სასაოქონო ნახარშობიანი, მცირე შინაარსიანი, ორდინარული ღვინო.
ქ. თელავი, მევენახეობის ინსტიტუ- ტის საკოლექციო ვენახი.	1947	2/VI 1948	6,9	კარგად დაწმენდილი, ვარდისფერი, მტკიცესხეულიანი, ნაზი გემოსქონე, ნა- ლებ შინაარსიანი, ხალისიანი ღვინო.

შავი ხარისხვალას ღვინის სრულად დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია ცნობები მისი ქია-
მიური შედგენილობის შესახებ.

შავი ხარისხვალას ღვინის ქიმიური შედგენილობა

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დამზადების ადგილი	წელი	კეთრი წონა	ალკოჰოლი შლელ. % -ით	გ რ ა მ ე ბ ი ო ბ ი რ ა შ ი						
				საერთო მეფა	მქარაქტი მეფა	მქოლელი მეფა	ღვინის მეფა	ტანინი	გლოცინი	
გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვახისუბანი, საკოლექციო ვენახი	1929	0,9935	9,7	4,31	19,4	—	—	—	—	3,71
	1929	0,9940	6,9	4,35	18,8	—	—	—	—	3,78
	1940	0,9960	9,3	6,18	—	0,78	1,17	1,18	5,21	3,54

მოყვანილი მონაცემების (ღვინის საგემოვნო თვისებებისა და ქიმიური შედგენილობის) საფუძველზე შავი ხარისთვალა საშუალო ღირსების სადესერტო ყურძნის ჯიშია, ხოლო მეღვინეობისათვის ნაკლებ გამოსადგვია. როგორც სადესერტო ყურძენს, მას შემდეგი თვისებები ახასიათებს:

მისი მტევანი საშუალო და საშუალოზე დიდი ზომისაა, საშუალო სიმკვრივისა ან ოდნავ თითქმის მკვრივია. მარცვლი მსხვილი და მრგვალია, გემო უბრალო, მაგრამ სასიამოვნო აქვს.

მარცვლი ჰუჭი ლურჯი ფერისაა, კანი საკმაოდ სქელი აქვს, რბილობი ოდნავ მკვრივი და კნატუნა. წიპწებზე ადვილად ეცლება რბილობს. მტევანი საერთო გარეგნული შეხედულებით საკმაოდ ლამაზი და მიმზიდველია. შორეულ მანძილზე გადასაზიდად და ხანგრძლივად შესანახად ჯიშში ნაკლებ გამოსადგვია. მახლობელი დასახლებული ადგილების, სამრეწველო ცენტრების, კურორტებისა და დასასვენებელი სახლების ახალი ყურძნით მოსამარაგებლად თავისუფლად გამოდგება. მისი მარცვლების მოწყვეტის წინააღმდეგობა მერყეობს 130 გრამიდან 200 გრამამდე და შეადგენს საშუალოდ 200—250 გრამს, ხოლო გაკულებების მიმართ მისი წინააღმდეგობა გამოიხატება 832—1,047 გრამით. შენახვის უნარიანობა დიდი არა აქვს. თაროზე ჩვეულებრივად დალაგებულმა ყურძენმა 70 დღის განმავლობაში დაკარგა პირვანდელი წონის 65%, ამ დანაკარგის 60% მარცვლების ლპობის შედეგია, ხოლო დანარჩენი 40% წყლის აორთქლებისა.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

შავი ხარისთვალა ადგილობრივი, იშვიათად გავრცელებული ჯიშია. იგი იძლევა ადგილობრივ მოსახმარ საშუალო ღირსების სადესერტო ყურძენს და ნაწილობრივ ორდინარულ წითელ სუფრის ღვინოს. გავრცელებულია კახეთის რაიონებში ცალკეული ვაზებისა და აგრეთვე მინარევის სახით კოლმეურნეობებისა და კოლმეურნეთა ვენახებში. საცდელად მისიგან ღვინო მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. შავი ხარისთვალა სუსტად შეფერილ, მკირისხეულიან, ნაკლებ შინაარსიან ორდინარულ ღვინოს იძლევა.

ჯიშის დადებითი თვისებაა ის, რომ შედარებით კარგი მოსავალი იცის, საკმაოდ ლამაზი გარეგნული შეხედულების მტევნები აქვს და პროდუქციას (ყურძენს) საშუალო ხარისხისა იძლევა.

ჯიშის უარყოფითი თვისებაა ის, რომ ფუნქციურად მდებარებითი ტიპის ყვავილი აქვს და ამასთან დაკავშირებით არათანაბარი მოსავალი იცის, ახასიათებს მარცვლების ლპობა, მტევნები მკვრივი აქვს და ღვინო დაბალი ხარისხისა დგება.

კახეთის მევენახეობის რაიონებში გასაშენებლად შავი ხარისთვალა ყურადღების ღირსი არაა, არც სხვა რაიონებისათვის შეიძლება მისი რეკომენდება.

ჯიშში გამოსადგვია საკამილდამო ნაკეთებზე სხვა ჯიშებთან ერთად გასაშენებლად (ტალავერი, ხეივანი) საქმელი ყურძნისადმი მშრომელების გადაღვივრვანი მოთხოვნის დაკმაყოფილების მიზნით და სელექციურ მუშაობაში გამოსაყენებლად.

ХАРИСТВАА ШАВИ

Лист. Впозве развитые листья (9—12) крупных размеров (18,5 × 20 см). Пластинка листа округлая, с более частым варьированием в сторону поперек-овальной, нежели овальной формы. Листья трехлопастные, реже встречаются пятилопастные и почти цельные. Угол оконечной лопасти острый, вытянутый. Этот признак довольно характерен для сорта. Поверхность листа гладкая, либо слабо-сетчатая морщинистая. Пластинка листа неопределенно изогнутая. Главные нервы у места расхождения опушены щетиновыми пушком и иногда окрашены в вишню-красный цвет.

Верхние вырезки обычно мелкие, реже они средних размеров. Вырезки чаще закрытые с явным просветом и округлым дном, реже они имеют форму входящего угла.

Нижние вырезки, как правило, менее глубоки и менее развиты, чаще всего они имеют форму входящего угла или цельную, реже вырезки совершенно отсутствуют.

Черешковая выемка варьирует от совершенно закрытых—через закрытые с эллиптическим просветом—до открытых ливидных выемок с острым дном. Чаще всего встречается закрытые черешковые выемки с эллиптическим просветом и открытые ливидные с острым дном.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей резко выделяются по своей форме. Обычно они узкотриугольные с оттянутой в острие вершиной, реже встречаются треугольные зубцы с острой вершиной. Краевые зубцы

лопастей треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они пилевидные, односторонне-выпуклые.

Нижняя сторона листа голая, со следами паутинок и слабого щетинистого пушка у места расхождения главных нервов. На листьях нижнего яруса, главным образом, вдоль разветвлений главных нервов, щетинистый пушок несколько усиливается.

Черешок голый, короче длины срединного нерва листа. Окраска черешка вишнев-красная с прозелелью.

Цветок. Тип цветка функционально жемчужный. Тычинки закручиваются под лепестком. Число тычинок в цветке 6, реже 5 и 7. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 0,6—0,9. Лепесток округло-конической формы, ребристый, с коротким столбиком и хорошо выраженным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних и вышесредних размеров. Длина гроздей варьирует от 16 до 22 см, ширина от 8 до 12 см. Средний размер грозди равен 18×18 см. Форма гроздей копическая, реже широко-копическая, лопастная. Чаще всего грозди плотные, реже они средне-плотные.

Вес гроздей варьирует от 100 до 460 гр. Средний вес составляет 160—240 гр. Количество ягод в грозди варьирует от 60 до 120, составляя в среднем на гроздь 50—70 ягод. Ножка грозди деревянистая и от середины в основании окрашивается в цвет чубука. Длина ножки в среднем равна 7—8 см. Ножка ягоды зеленая, длиной 6—8 мм. Подушечка широко-конической, дисковидной формы.

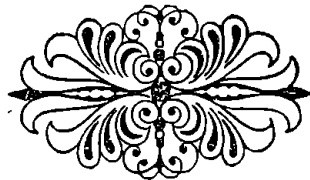
Ягода. Ягоды крупных размеров. Длина ягод варьирует от 1,9 до 2,4 см, ширина от 2,0 до 2,3 см. Форма ягод варьирует от сплюснутой до овальной. Основная форма ягод — округлая. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, копец ягод приплюснут, реже он округлен. Окраска ягод темнопурпурная, почти черная. Кожица грубая, трудно отделяющаяся от мякоти. Мякоть плотная, расплывающаяся, несколько хрящеватая. Восковой налет на ягодах обильный. Вкус ягод приятный, посредственный. Ягоды довольно прочно сидят на пестиках.

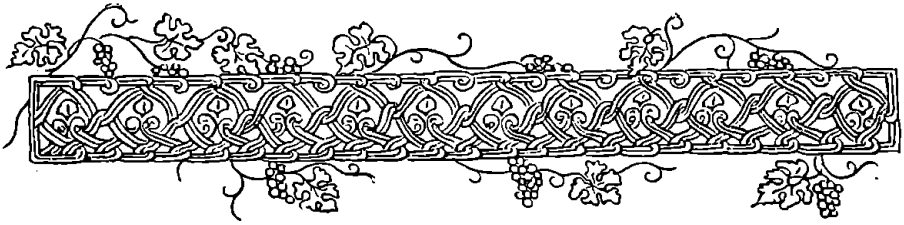
Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, составляя в среднем 1,8 семени на ягоду.

Характеристика шави — местный, малораспространенный сорт столового винограда. Дает среднекачественный десертный виноград местного значения и отчасти ordinarily, красное столовое вино посредственного качества. Распространен почти во всех районах Кахетии в виде отдельных кустов и примеси на колхозных и приусадебных старых виноградниках. Ввиду незначительного распространения сорта, он потребляется на местах в свежем виде, реже вместе с другими красными сортами перерабатывается на обычное столовое вино. Чистосортное вино из Хариствала шави готовится в Институте виноградарства. Вино из Хариствала шави слабо окрашенное, легкое, малосодержательное, слабо-градусное, ordinarily, среднего качества. В качестве десертного винограда он более интересен — сорт характеризуется довольно крупными средне-плотными, реже плотными гроздями и крупными округлыми, темносиними ягодами. Внешне грозди довольно красивы и привлекательны. Вкус ягод простой, приятный, сортовой, аромат слабо выражен. Для дальнейшей транспортировки и долгого хранения сорт мало пригоден, он с успехом может быть использован для снабжения ближайших населенных пунктов — промышленных центров, курортов и домов отдыха свежим виноградом.

К положительным свойствам сорта относятся его сравнительно высокая урожайность и пригодность сорта в качестве десертного винограда местного значения. К недостаткам сорта относятся функционально женский тип цветка и связанное с ним непостоянство урожая и низкое качество продукции (вина).

В условиях Кахетии — сорт не заслуживает внимания, трудно рекомендовать его и для других виноградных районов Союза. Сорт пригоден в смеси с другими сортами для разведения на приусадебных участках (кейвани, ташавери) для удовлетворения разнообразного вкуса потребителей свежим виноградом и в качестве исходного материала при селекционных работах.





ქახური თითა

ნამდვილი თითა ადგილობრივი, იშვიათად გავრცელებული ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა საშუალო ლირსების სადესეკტო ყურძენს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის თითას სახელწოდებით რამდენიმე სხვადასხვა ჯიშია ცნობილი (თეთრი თითა, შავი თითა, შირაზული, ქართლის თითა და სხვა). ამათგან განსასხვავებლად კახეთში გავრცელებულ თითას ეწოდა ნამდვილი.

ჯიშის ისტორია. ნამდვილი თითა კულტურული ვაზის ჯიშების ფორმათა წარმოქმნის ადგილობრივ კერაში აღმოცენებული, თავისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით მას საშუალო ადგილი უჭირავს დასავლეთის და აღმოსავლეთის ვაზის ჯიშების ჯგუფთა შორის. ამ მხრივ ის მეტად საინტერესოა ჯიშია და ჰიბრიდული წარმოშობისა ჩანს. საერთოდ აღმოსავლეთის ჯგუფის ჯიშებს, მაგალითად, შუა აზიისას, ირანისას და აზერბაიჯანისას, ახასიათებს მოგრძო მარცვალი და შიშველი, შეუბუსუსებელი ფოთლები, მათში არ მოიპოვება არც ერთი გრძელმარცვლიანი და აბლაბუდისებრად შებუსუსებული ფოთლის მქონე ჯიშში. ნამდვილ თითას მათგან განსხვავებით ახასიათებს ერთდროულად გრძელი მარცვლისა და შებუსუსებული ფოთლების ქონა.

საქართველოში თითას სახელწოდებით მრავალი ჯიშია ცნობილი. სახელობრ: მესხეთში—თითა ყურძენი, კახეთში—თეთრი თითა და შავი თითა, იმერეთში—თითა, გურიაში—თითა ყურძენი, რაჭა-ლეჩხუმში—თითა, ქართლში—თითა და სამეგრელოში—დედოფლის კითი. ამასთან, თითას სახელწოდებით საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში გავრცელებული ვაზის ჯიშები არ წარმოადგენენ ერთსა და იმავე ჯიშს, ისინი უდავოდ სხვადასხვა ჯიშებია, რომელთათვისაც სახელი ხალხს მარცვლის მოყვანილობის მიხედვით დაურქმევია. უდავოა, რომ ყველა იმ ჯიშს, რომლებსაც თითისმაგვარი გრძელი და მრგვალი მოყვანილობის მარცვალი ესხა, თითას სახელწოდება მიუღია. ამაში ჩვენ ვრწმუნდებით დღემდე თითას სახელწოდებით შემორჩენილი ჯიშების ურთიერთთან შედარებით. მაგალითად, აქამად კახეთში შედლომით თითას სახელწოდებით გავრცელებული ჯიშში განჯური (შირაზული) სრულად განსხვავდება კახეთის ნამდვილ თითასგან, ხოლო კახეთის თითა მკვეთრად განსხვავდება ქართლის თითასაგან და უკანასკნელი მესხურ თითა ყურძნისაგან, თუმცა ყველა მათგანი ოვალურ ან მოგრძო მარცვალს იხსამს.

აღნიშნულ ჯიშთაგან ჩვენში უფრო მეტად გავრცელებულია განჯური (შირაზული) და ქართლის თითა, ხოლო ნამდვილი თითა მათთან შედარებით უფრო იშვიათად გვხვდება. ქართლის თითა და განჯური შიშველფოთლიანია ან თხელი ჯაგრისებრი შებუსუსება აქეთ, ხოლო ნამდვილ თითას საშუალო სიქის აბლაბუდისებრი ბეწვები და ჯაგრისებრი ბუსუსი აქვს, რითაც იგი მეტად ახლო დგას ძირითად ქართულ ვაზის ჯიშებთან.

ამჟამად ეს ჯიშში მოიპოვება ძირითადად თელავის რაიონში ძველ საწარმოო ვენახებში და საკარმი-დამო. ნაკვეთებზე რამდენიმე ძირი. პირველად ნამდვილი თითა აღმოჩენილი იქნა თელავის რაიკომბინა-ტის ვენახში — აბაშიძისეულ ნაკვეთში, სულ ხუთი ძირის რაოდენობით. შემდეგ კი შესწავლის მიზნით გამრავლებულ იქნა ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე ქ. თელავში, კახეთის სხვა რაიონებში ჯიში მეტად იშვიათად გვხვდება. მხოლოდ რამდენიმე ძირი მოიპოვება ყვარლის რაიონში საკარმიდამო ნაკვეთებზე.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიში ბოტანიკური თვალსაზრისით აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

ახალგაზრდა ყლორტი. ახალგაზრდა 10—12 სმ სიგრძის ყლორტების წვეროები გვირგვინით და პირველი ორი-სამი ფოთოლაკის ჩათვლით ყოველი მხრიდან ქეჩისებრი ბუსუსითაა შებუსუსებული,

შეფერილია თეთრი ფლანელისფერად და ვარდისფერი არშია აქვს ფოთლების ირგვლივ. მეორე იარუსის ფოთლები (4—5) ზემო მხრიდან შედარებით უფრო თხლადაა შებუსუსებული და ნარინჯისფერი იერის მქონე მოყვითალო ფერი აქვს, ხოლო ქვემო მხრიდან, უფრო ინტენსიური შებუსუსების გამო, მორაუზო-თეთრი ფერისა და მოვარდისფრო იერი ახლავს ფოთლების ბოლოების გასწვრივ.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მოწითალო იერის მქონე ღია ყვითელი ფერისა ხდება. მუხლები უფრო მეტია, ვიდრე მუხლთაშორისები. მუხლთაშორისების სიგრძე 8—10 სანტიმეტრს უდრის. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ სუსტადაა გამოხატული.

ფოთლო. შუა იარუსის კარგად განვითარებული ფოთლები საშუალო ზომისაა (16,5 X 17,0 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა და უფრო ხშირად გარდიგარდმო ოვალური ფორმისავენ ისრება, ვიდრე ოვალურისავენ. უფრო ხშირად ფოთლები ხუთნაკვეთიანია, იშვიათად სამნაკვეთიანი ფოთლებიც გვხვდება, ხოლო ქვემო იარუსზე თითქმის მთლიანი ფოთლებიც მოიპოვება. შუა ნაკვეთის ბოლო ბლაგვია, იშვიათად სწორიკაა. ფოთლის ზედაპირი ბადისებრ დანაოქებულია, იშვიათად გლუვიკაა. ფოთლის ფირფიტის მოხრილობა ძაბრის ან ღარისმაგვარია. ფოთლის მთავარი ძარღვები აბლაბუდისებრი ბეწვევით და ჯაგრისებრი ბუსუსითაა დაფარული და ფუძესთან მოწითალო-ღვინისფერია.

ფოთლის ზედა ამონაკვეთების სიღრმე უფრო ხშირად საშუალოა, იშვიათად ამაზე უფრო ღრმა ამონაკვეთებზე გვხვდება. ამონაკვეთების ძირითადი ფორმა ჩანგისმაგვარია, ეწერო ყელი და მახვილი ან მომრგვალო ფუძე აქვს. იშვიათად გვხვდება დახურული, განიერ ელიფსისებრთელიანი და მომრგვალო ფუძის მქონე ამონაკვეთებზე, უფრო იშვიათად კიდევ ცალკეილიანი ფუძის მქონე ამონაკვეთებზე გვხვდება.

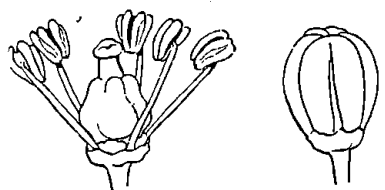
ქვედა ამონაკვეთები უფრო ნაკლებ ღრმაა. ამონაკვეთების ძირითადი ფორმა ლანცეტისებრია, იშვიათად იგი ჩანგისმაგვარიკაა, პარალელურგვერდებიანი და მომრგვალო ან ოდნავ წამახვილებულფუძიანი. ყუნწის ამონაკვეთის ფორმა უმნიშვნელოდ ცვალებადობს. უფრო ხშირად ამონაკვეთის ფორმა ჩანგისმაგვარია, მომრგვალო ფუძიანი; იშვიათად იგი თაღისმაგვარი ან კვადრატულიკაა და ბრტყელი ფუძე აქვს.

ფოთლის მთავარი ნაკვეთები გამოხეტილგვერდებიანი და მახვილწვერიანი სამკუთხედისმაგვარი ან გუმბათისმაგვარი კბილებით ბოლოვდება. გვერდითი კბილები სამკუთხედისებრია, გამოხეტილგვერდებიანი და მახვილწვერიანი, იშვიათად იგი ხერხის კბილისებრ ცალგვერდგამოხეტილიკაა.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება საშუალო სისქისაა. იგი აბლაბუდისებრი ბეწვევისაგან და მის ქვეშ მოფენილი სქელი ჯაგრისებრი ბუსუსებისაგანაა შემდგარი. საერთოდ შებუსუსება საკმაოდ სქელია და თითის გასმით ადვილად არ შორდება ფოთლოვს.

ყუნწი ფოთლის მთავარ ძარღვზე უფრო მოკლეა, იშვიათად მისი ტოლია. ყუნწი თხელი ჯაგრისებრი ბუსუსითაა შებუსუსებული და მოღვინისფრო-წითელი ფერისაა.

ყვავილი. ყვავილი ფუნქიურად მდებარეობითაა. მტერიანები მოხრილია და ერთ სიბრტყეშია განლაგებული. ყვავილში ხუთი, იშვიათად ექვსი მტერიანაა. მტერიანათა ძაფების სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან 0,8-ს უდრის, ბუტკო მომრგვალო-კონუსისებრი ფორმისაა, გრძელი სვეტი და კარგად განვითარებული, ხშირად ორად გაყოფილი ღინგი აქვს.



სურ. 31. კახური თიოს ყვავილი.

მტევანი. მტევნები საშუალო ზომისაა. მტევნის სიგრძე მერყეობს 12-დან 20 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 7-დან 10 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტევნის სიგრძე 15 X 7 სანტიმეტრს უდრის. მტევნები ცილინდრისებრი ფორმისაა, დატოტვილი, ან ცილინდრულ-კონუსისებრია. იშვიათად კონუსისებრი მტევნებზე გვხვდება. მტევნები მეტწილად თხელია, მაგრამ იშვიათად ძალიან თხელი ან კიდევ საშუალო სიმკვრივის მტევნებზე გვხვდება. მტევნების წონა მერყეობს 100-დან 350 გრამამდე. ხოლო საშუალოდ 140—160 გრამს უდრის. ცალკეული კარგად განვითარებული მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 270—300-გრამს. მარცხენის რაოდენობა მტევანში ცვალებადობს 50-დან 100 ცალამდე და საშუალოდ 65-ს უდრის. მტევანში შედგება განუვითარებელი მწვანე მარცხლები, რაც დამახასიათებელია ჯიშისათვის. მტევნის ყუნწი წვერილია, ბალახისებრი. შუა ნაწილიდან ფუძისაკენ იგი ხევდება და რქის ფერს იღებს. მტევნის ყუნწის სიგრძე საშუალოდ 4—5 სანტიმეტრს უდრის. მარცხლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე მერყეობს 0,6-დან 1,1 სანტიმეტრამდე, ხოლო

საშუალოდ 0,7—0,8 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში განიერ კონუსისებრი ან, იშვიათად, ვიწრო კონუსისებრი ფორმისაა და ხორკლებითაა დაფარული. ✓

მარცვალი. მარცვალი მსხვილია, მათი სიგრძე მერყეობს 2,5-დან 3,0 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 1,3-დან 1,75-მდე. მარცვლები მოგრძო ან გრძელია. მარცვლის ფორმა საკმაოდ ცვალებადია: ჩვეულებრივ მარცვალი კერძისმაგვარია, ოღონდ უფრო წაგრძელებული, იშვიათად იგი მოხრილია ოდნავ. მარცვალი შუაში განიერია, იშვიათად იგი ფუძისაკენაც განიერდება. მარცვლის ბოლო მოპირგვალეულია. მარცვლების წონა მერყეობს 2,2-დან 5,4 გრამამდე და საშუალოდ 2,58 გრამს უდრის. მარცვლები მომწვანო-ყითელი ფერისაა და მოქარვისფრო იჭირა სძლევს გადაშფიფებისას. კანი თხელია და გამჭვირვალე, მაგრამ საკმაოდ მკვრივი. კანი ადვილად არ სცილდება რბილობს. რბილობი მკვრივია, ქნატუნა, ნაკლებ წყლიანი, გემო სასიამოვნო, ჰარმონიული აქვს. ჯიშური არამატი აქვს, მაგრამ სუსტად განვითარებული. მარცვალი თხელი ცელისებრი ფიფქითაა დაფარული. მარცვლები ყუნწზე საკმაოდ მაგრადაა მიმაგრებული.

წიპწების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 3-მდე. საშუალოდ მარცვალზე 1,2 წიპწა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებდა მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, სოფ. კურდღელაურში, ქალ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

კურდღელაურის პირობებში სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა ცვალებადობს 143-დან 171 დღემდე და საშუალოდ 156 დღეს უდრის. სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობასთან დაკავშირებით იცვლება ეფექტურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,871,0⁰-დან 3,431,7⁰-მდე, ხოლო საშუალოდ მრავალი წლის მანძილზე 3,180 გრადუსს უდრის.

სავეგეტაციო პერიოდის დანარჩენი ფაზებიც საგრძნობლად მერყეობს ცალკეული წლების მიხედვით. მათი მერყეობის ნათელსაყოფად ჰქვამთ მოყვანილია თითას სავეგეტაციო პერიოდისა და მის ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებული დაკვირვებების შედეგები.

თითას სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობა ქ. თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის თარიღი				სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა	აპრილ-თებერვალისა და მაისის ტემპერატურის ჯამი	ნალექები	
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ყვავილობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			სარგებლოდ მსხვილი	სავეგეტაციო პერიოდში
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი, სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავის მახლობლად	1938	27/IV	7/VI	25/VIII	20/IX	146	3,118,1	—	—
	1939	26/IV	31/V	29/VIII	30/IX	157	3,200,6	—	—
	1940	10/IV	5/VI	14/VIII	25/IX	162	3,3 0,7	—	—
	1941	7/IV	28/V	10/VIII	20/IX	166	3,431,7	—	—
	1942	26/IV	12/VI	25/VIII	30/IX	157	3,308,2	—	—
	საშუალო	20/IV	5/VI	21/VIII	25/IX	157	3,273,0	—	—
	1943	28/IV	10/VI	25/VIII	10/IX	166	2,249,1	105,8	511,0
	1944	26/IV	8/VI	30/VIII	20/IX	149	2,941,8	43,9	393,4
	1945	6/V	14/VI	30/VIII	5/X	155	3,084,6	53,9	349,7
	1946	23/IV	9/VI	26/VIII	15/IX	143	2,671,0	—	539,9
1947	9/IV	7/VI	18/VIII	25/IX	171	3,193,6	74,5	534,0	
1948	23/IV	6/VI	24/VIII	26/IX	154	2,187,9	133,8	519,0	
საშუალო	23/IV	8/VI	23/VIII	22/IX	156	3,089,0	63,8	474,9	

როგორც ცხრილში მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, ყველაზე მეტად ცალკეული წლების განმავლობაში მერყეობს სავეგეტაციო პერიოდის საწყისი ფაზა. მასთან შედარებით დანარჩენი ფაზები ნაკლებად იცვლება. სრული სიმწიფის დადგომის ვადების მიხედვით ნამდვილი თითა სიმწიფის III პერიოდის ვაზის ჯიშებს უნდა მიეკუთვნოს.

კახეთის ჰაეის პირობებში თითას ერთწლიანი რქები ყურძნის სრულად დამწიფების დროისათვის თვისულად ასწრებს მომწიფებას და კარგად შეზუსტებული და გახეხილი ხელება ზამთრის ყინვებს.

თითას ვაზებს თელავის რაიკომინატის ვენახებში და საკოლექციო ნაკვეთი ჩატარებული დაკვირვების მიხედვით კახურ ვაზის ჯიშებთან შედარებით საშუალო სიმძლავრის ზრდა ახასიათებს.

მოსავლიანობა. ნამდვილი თითა თავისუფლად შეიძლება მიეკუთვნოს მაღალმოსავლიანი ვაზის ჯიშების ჯგუფს, თელავის რაიკომინატისა და მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე წარმოებული აღრიცხვისა და დაკვირვებების მიხედვით თითას მოსავლიანობა შეფასებულია საშუალოზე მეტად. ჯიშს მსხმოიარობის მაღალი მაჩვენებლები აქვს. მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 1-დან 2-მდე და წლების განმავლობაში საშუალოდ 1,4 ს უდრის, მტენის საშუალო წონა შეადგენს 140—160 გრამს. ამ მაჩვენებლების მიხედვით გაანგარიშებული მოსავლი ერთ რქაზე შეადგენს 182—224 გრამს, ოღო ჰექტარზე საშუალოდ 35,000 (საკოლექციო ვენახი) ან 50,000 (რაიკომინატის ვენახი) რქის დატოვების შემთხვევაში შეადგენს პირველისათვის 64—78 ცენტნერს, ხოლო მეორისათვის 91—112 ცენტნერს. ფაქტობრივ მოსავლი დიდად არ განსხვავდება გაანგარიშებულსაგან. საშუალო მოსავლი ძირზე საკოლექციო ნაკვეთზე უდრის 2,0—2,5 კილოს, რაც ჰექტარზე შეადგენს 64—80 ცენტნერს. ჯიშის მსხმოიარობის უფრო სრულად დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია აღრიცხვა-დაკვირვების შედეგები.

მვენახეობის რაიონი და დაკვირვებათა წარმოების ადგილი	წელი	მსხმოიარე რქების პროცენტი				სულ	მტენების რაოდენობა ერთ რქაზე	მტენების რაოდენობა ერთ რქაზე	მტენის საშუალო წონა	1 რქის მოსავლი გრამებით	დატოვებული რქების რაოდენობა ჰექტარზე	განგარიშებული მოსავლი ცენტნერში
		ერთ მტენიანი	ორ მტენიანი	სამ მტენიანი	სულ							
კახეთი, თელავის რაიონი, მვენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	1941	47,62	52,38	—	100	1,52	1,52	142	215,8	68,000	146,7	
	1942	66,66	33,34	—	100	1,34	1,34	158	211,7	48,000	101,8	
	1948	23,34	60,0	16,64	90	1,92	1,73	150	259,5	45,000	116,7	

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, ნამდვილ თითას მოსავლიანი რქების მეტად დიდი რაოდენობა ახასიათებს (97—100%), ამასთან ერთად მაღალია მისი მოსავლიანობის კოეფიციენტიც (1,34—1,73). ამის შედეგად ჰექტარზე გაანგარიშებული მისი მოსავლი მერყეობს 100-დან 146 ცენტნერამდე. ვინაიდან ფაქტობრივ მოსავლი ჩვეულებრივ მულამ ნაკლებია გაანგარიშებულზე, თითას საშუალო მოსავლად კახეთის პირობებში უნდა მივიჩნიოთ 80—120 ცენტნერი ყურძენი 1 ჰექტარზე.

საკოლექციო ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ნაკვეთზე და რაიკომინატის ვენახში ჩატარებულ დაკვირვებათა მიხედვით თითა მილიდიუმს საშუალოდ ხუძღებს, ხოლო ნაცარს საშუალოზე სუსტად. ერთი დამატებითი წამლობა ნაცრის წინააღმდეგ აუცილებელია იმისათვის, რომ ჯიშისაგან საღი ყურძენი მივიღოთ. სხვა სახის დაავადებანი თელავში ჩატარებული დაკვირვებების მიხედვით შემჩნეული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტენების გარეგნული შეხედულება, ყურძნის მექანიკური და წენის ქიმიური შედგენილობა მივიჩნითებს ჯიშის სადენსტრო ყურძნად გამოყენების მიზანშეწონილებაზე. ნათქვამის დასადასტურებლად ქვემოთ მოყვანილია ცნობები ნამდვილი თითას ყურძნის მექანიკური შედგენილობის შესახებ.

ნამდვილი თითას ყურძნის მექანიკური შედგენილობა

მვენახეობის რაიონი და ახალიზების წარმოების ადგილი	წელი	მტენის საშუალო წონა	მარტელის საშუალო რაოდენობა მტენებში	მტენის შემადგენელი ნაწილები				100 მარტელის წონა გრამებით	100 წიკის წონა გრამებით
				წყენი და რბილობი	კლერტი	კანი	წიკა		
კახეთი, თელავის რაიონი, მვენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	1941	142,3	52	82,85	2,65	12,32	2,18	270	4,51
	1943	158,4	60	83,16	3,05	11,74	2,05	258	4,58

როგორც ცხრილში მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, ყურძნის ლაბორატორიულ პირობებში გადამუშავების შემთხვევაში წვენისა და რბილობის გამოსავლიანობა 83%-ს აღწევს, ხოლო მაგარი ნარჩენებისა (კანი, კლერტი, წიბწა) 17%-ს. ყურძნის ნახევრად წარმოების პირობებში გადამუშავებისა წვენის გამოსავლიანობა ნაკლებია და 76%-ს აღწევს, ხოლო ქაქისა 24%-ს.

ყურძნის წვენის ქიმიური შედგენილობა. ნამდვილ თითას შაქრის დაკრევის უნარიანობა არა აქვს მაღალი, მისი მყევიანობაც შესაბამისად დაბალია. ნამდვილი თითას შაქრიანობა წლების განმავლობაში მერყეობს საშუალოდ 16%-დან 18%-მდე, ხოლო მყევიანობა 4,8⁰/₁₀₀-დან 7⁰/₁₀₀-მდე წლების განმავლობაში შაქრიანობა-მყევიანობის ცვალებადობის დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია რთელის პერიოდში ჩატარებული ანალიზის შედეგები.

ნამდვილი თითას შაქრიანობა-მყევიანობა რთელის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წაზმოების ადგილი	მოსავლის წელი	რთელის თარიღი	შაქრიანობა %-ბით	მყევიანობა % ₁₀₀ -ბით	შენიშვნა
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ექსპი,	1943	8/X	16,0	5,6	
	1944	—	—	—	
	1945	—	—	—	
	1946	25/IX	19,0	6,8	
	1947	6/X	20,6	6,0	
"	1948	25/IX	16,0	4,35	

ცხრილში მოყვანილი ცნობების მიხედვით თითას შაქრიანობა-მყევიანობა და მათი ურთიერთშეფარდება საესებო დამამკაყოფილებელია სადესერტო ჯიშისათვის, ხოლო საღვინე ჯიშისათვის ხარისხოვანი ღვინის მისაღებად, ასეთი შაქრიანობა-მყევიანობა, არც რაოდენობისა და არც ურთიერთშეფარდების მხრივ, დამამკაყოფილებელი არაა.

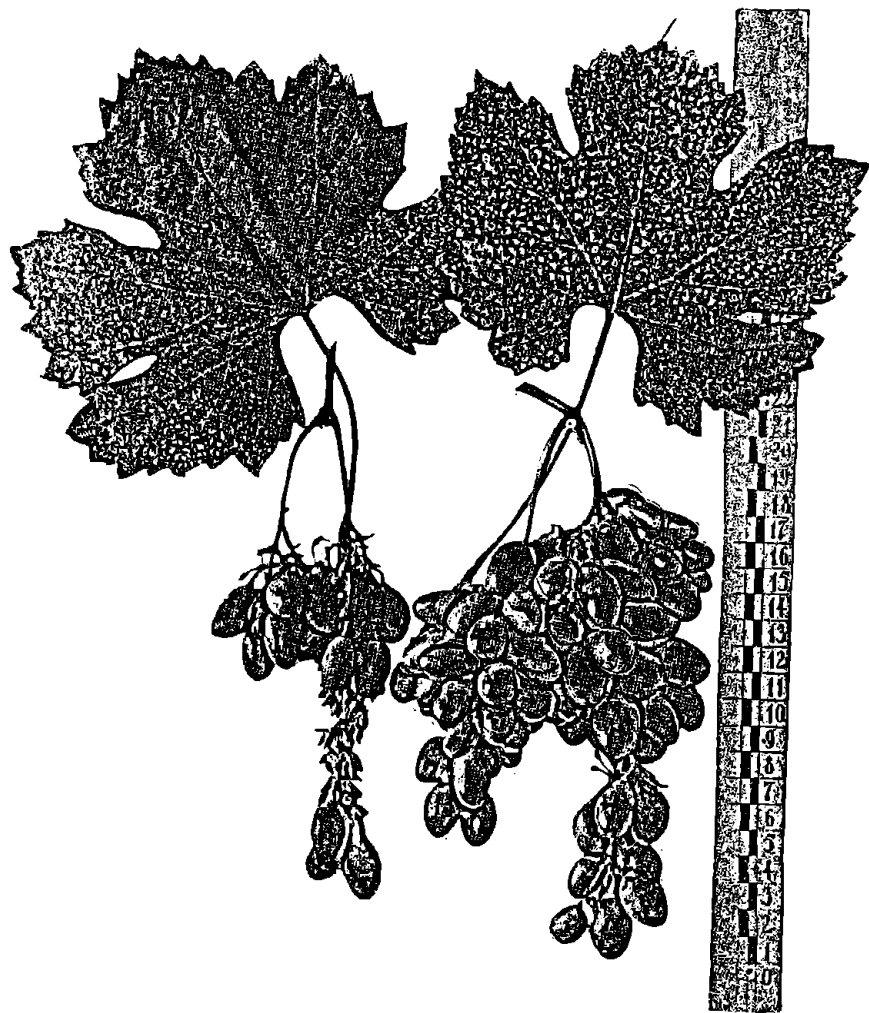
ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. თითას მოსავალს ძირითადად სადესერტო ყურძნად იყენებენ. ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო მას ადგილზე იყენებენ საჭმელად, ნაწილს ინახავენ საზამთროდ, ან გააქეთ მახლობელ ქალაქებში გასაყიდად. მევენახეობის ინსტიტუტში მისგან საცდელად დააყენეს ღვინო, რომელიც, როგორც მოსალოდნელი იყო, დაბალი ღირსების გამოვიდა. მას ახასიათებდა დაბალი ალკოჰოლიანობა, მცირე სხეული და ნეიტრალური გემო. ჯიშობრივი ღვინოების შემფასებელი სადგენსტაციო კომისიის სხდომაზე თითას ღვინო შეფასებულ იქნა როგორც უბრალო, ყოველგვარ ჯიშობრივ თვისებას მოკლებული, ორდინარული ტიპის ღვინო.

ნამდვილი თითა მხოლოდ სადესერტო ყურძნის ჯიშია და შემდეგი თვისებები ახასიათებს:

მტყენი საშუალო ზომისაა, თხელი, თანაბარი ზომის მარცვლების მქონეა. მტყენის გარეგნული შეხედულების მხრივ ძალიან ლამაზი არაა, მაგრამ მჭიხერი, გრძელი, მსხვილი მარცვლები აქვს და ამის გამო უდავოდ მიმზიდველია. მარცვლები მსხვილია, მათი სიგრძე 3 სანტიმეტრამდე აღწევს, ხოლო ცალკეული მარცვლების წონა 5 გრამსა და მეტსაც უდრის. მარცვლები სხვადასხვანაირი ფორმისაა: უფრო ხშირად გრძელი კვერცხისმაგვარია, ან ოდნავ მოხრილი. ხშირად მარცვლები ფუძისაკენ უფრო განივია, ვინემ შუა ან ბოლო ნაწილში, მოშვენიარ-ყუითელი ფერისაა და მოქარესფრო იფერი დაკრავს. ზორცი მკვრივი, ენატუნა აქვს. გემო სასიამოვნო, პარმონიული, სუსტად გამოხასხული ჯიშური არაობატი ახლავს.

ტრანსპორტის ამტანობა, თუ მას შეეფასებთ მარცვლების წინააღმდეგობით მოწყვეტისა და გაკულეტვის მიმართ, თითას საკმაოდ კარგი აქვს. მარცვლების წინააღმდეგობა მოწყვეტის მიმართ მერყეობს 243-დან 315 გრამამდე და საშუალოდ 275 გრამს უდრის, ხოლო გაკულეტის მიმართ წინააღმდეგობა მერყეობს 850-დან 1,370 გრამამდე და საშუალოდ 1,283 გრამს შეადგენს.

შენახვის უნარიც კარგი აქვს. 1943 წელს ყურძენი აღებულ იქნა შესანახად 5 ოქტომბერს და შეინახა პირვანდელი წონის ნახევრის დაკარგვამდე 15/XII-მდე. ამ ხნის, ე. ი. 70 დღის განმავლობაში, მან დაკარგა პირვანდელი წონის 42%. ამ დანაკარგიდან მხოლოდ 8⁰/₁₀₀ მოდიოდა მარცვლების დამბობაზე, დანარჩენი წყლის აორთქლებაზე დიკარგა. ყურძენი შენახული იყო ჩვეულებრივ ოთახში, სადაც იგი დალაგებული იყო ხის თაროებზე ერთმეორისაგან დაშორებით.



კახური თიბა—Тита Кахური

ჯიშის საერთო შეფასება და ღარიონება

ნამდელი თითა ადგილობრივი ეაზის ჯიშია, იგი კარგი ღირსების სადესერტო ყურძენს იძლევა. მოიპოვება ძირითადად თელავის, გურჯაანისა და ყვარლის რაიონებში უმთავრესად მინარევის სახით ძველ საკლდეურენო და საკარმიდამო ვენახებში.

ჯიშის მცირელი გავრცელების გამო მის ყურძენს ადგილზევე იყენებენ საქმელად, ნაწილს ინახავენ სახაზროდ ან ვაკეთ მახლობელ ქალაქებში გასაყიდად. მეყენახეობის ინსტიტუტში ჩატარებული ცდები, ამ ყურძენსგან სუფრის ღვინის დამზადების მიზნით, უშედეგო აღმოჩნდა. თითას ღვინო მომწვანო-ჩალისფერი იყო, მცირესხეულიანი, დაბალი ალკოჰოლიანობისა და ნეიტრალური გემოსი. სადევესტაციო კომისიის მიერ იგი შეფასებულ იქნა როგორც უბრალო, ყოველგვარ კარგ ჯიშურ თვისებას მოკლებული ორდინარული ღვინო.

ჯიში გაცილებით უკეთეს შედეგს იძლევა, როგორც სადესერტო ყურძენი. მას ახასიათებს თხელი, საშუალო ზომის, საკმაოდ კარგი გარეგნობის მტევნები. მარცელები მსხვილი და გრძელი აქვს. ცალკეული მარცელების სიგრძე 3 სანტიმეტრს, ხოლო წონა 5 გრამსა და მეტსაც აღწევს. გემო სასიამოვნო, ჰარმონიული აქვს, ახლავს სუსტად გამოხატული ჯიშური არომატი. შაქრიანობა-შეაფიანობა საესებით აკმაყოფილებს სადესერტო ყურძენისათვის დაწესებულ კონდიციებს. ახლო მანძილზე გადატანას კარგად იტანს და საკმაოდ ხანგრძლივადაც ინახება.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: ჯიშის მაღალი მოსავლიანობა, მტევნების თხელი აგებულება და მარცელების დიდი სიმსხუ და სიგრძე, რაც მას ლამაზ გარეგნობას აძლევს და მიმიზიდულს ხდის მომხმარებლისათვის. ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: ფუნქციურად მდებრობითი აგებულების ყვავილის ქონა, ნაკისი მიმართ შედარებით სუსტი გამძლეობა და შედარებით დაბალი ხარისხის პროდუქცია.

რამდენადაც კახეთი ეაზის ჯიშებით მდიდარია, იქ ნამდვილ თითას, როგორც სამრწევლო ჯიშს, მნიშვნელობა არა აქვს. რამდენადაც იგი უხე მოსავალსა და კარგი ღირსების სადესერტო ყურძენს იძლევა, შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს სხვა ჯიშებთან შერეულად საკარმიდამო ნაკეთებებზე გასაშენებლად ქალაქის მცხოვრებთა მრავალფეროვანი მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად და ადგილზე მოსამარად.

ТИТА КАХУРИ

Лист. Волюе развитые листья (9—12) средних размеров (16,5×17,0 см). Листовая пластинка округлая с незначительным вырыванием чаще в сторону поперек овальной, ижедн овальной формы. Листья пятилопастные, реже встречаются трехлопастные листья, а еще реже на нижнем ярусе куста и почти цельные листья. Угол оконечной лопасти тупой, реже оп прямой. Обычно поверхность листа сетчато-морщинистая, реже она гладкая. Изогнутость листовой пластинки воронковидно-желсбчатая. Главные первые опушены паутинисто-щетиныстым пушком и окрашены у основания в вино-красный цвет.

Верные вырезки по глубине рассеченности листа варьируют от средних до глубоких, чаще всего они средних размеров. Основная форма вырезок лровидная с узким устьем и острым либо округлым дном. Реже встречаются также закрытые вырезки, с широко-эллиптическим просветом и округлым дном, а вырезка вырезки с однозубчатым дном.

Пивные вырезки несколько менее глубоки. Основная форма вырезок щелевидная, реже она бывает лровидной с почти параллельными сторонами. Дно вырезки округлое, или несколько заостренное.

Черешковая выемка по форме незначительно вырывает. Чаеве сего она лровидная с округлым дном, реже сводчатая, квадратная с плоским дном.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей треугольные, с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже куполообразные. Краевые зубцы треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже лловидные, односторонне-выпуклые.

Опушение нижней поверхности листа паутинистое средней густоты, с подстилающим более густым щетиныстым пушком. В целом опушение довольно густое, трудно стирающееся от трения.

Черешок листа короче длины срединного пера, реже он равен ему по длине. Черешок опушен слабым щетиныстым пушком и окрашен в вино-красный цвет.

Цветок. Тип цветка функционально-женский. Тычпки загнуты и расположены колесообразно в одной плоскости. Число тычпочек в цветке 5, реже 6. Отношение длины тычиночных питей к высоте пестика составляет 0,8. Пестик округло-конической формы с длинным столбиком и хорошо развитым, часто двураздельным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 12 до 20 см, при ширине 7—10 см. Размер средней грозди равен 16×7 см. Форма грозди цилиндрическая с крыльями, либо она цилиндро-коническая, реже встречаются грозди конической формы. В большинстве случаев грозди рыхлые, очень рыхлые, реже они средне-плотные. Вес гроздей варьирует от 100 до 350 гр. Средний вес грозди равен 140—160 гр. Вес отдельных полноразвитых гроздей свободно достигает 270—300 гр. Количество ягод в грозди варьирует от 50 до 100 и составляет в среднем 65 ягод. Наличие в грозди не развитых зеленых ягод характерно для сорта. Ножка грозди тонкая, травянистая, деревенеет от середины к основанию и окрашивается в цвет чубука. Длина ножки в среднем равна 4—5 см. Ножка ягоды варьирует по длине от 0,6 до 1,1 см, в среднем составляет 0,7—0,8 см. Окраска ножки зеленая. Подушечка бородавчатая, широко-конической формы.

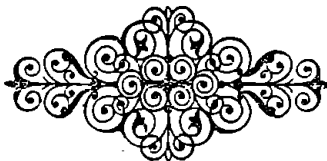
Ягода. Ягоды очень крупные. Длина ягод варьирует от 2,5 до 3,0 см, при ширине 1,3—1,75 см. Ягоды длинные, реже продолговатые. По форме они значительно варьируют. Обычно они продолговатой-яйцевидные, иногда серповидно-изогнутые, с наибольшей шириной посередине, реже ближе к основанию. Концы ягоды округлы. Вес ягод варьирует от 2,2 до 5,4 гр, составляя в среднем 2,58 гр. Окраска ягод зеленовато-желтая с янтарным оттенком при переспевании. Кожца тонкая, просвечивающаяся, но довольно прочная. Кожца трудно отделяется от мякоти. Мякоть плотная, кришеватая, мало сочная. Вкус ягод приятный, гармоничный, со слабым развитым сортовым ароматом. Прорни на ягодах слабо выражены. Ягоды прочно сидят на ножке. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 3, составляя в среднем 1,2 семени на ягоду.

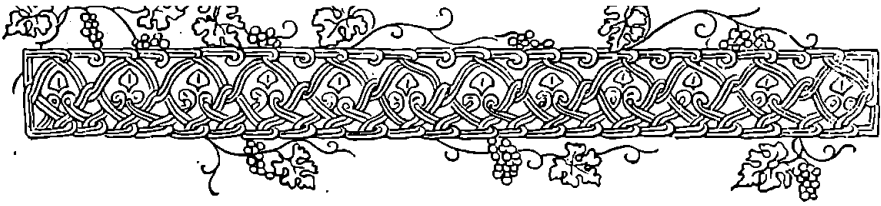
Тинта намдвил местный, малораспространенный сорт винограда. Дает качественный, десертный виноград местного значения. Распространен, в основном, в Телавском, Кварельском и Гурджаанском районах Кахети преимущественно в виде прищипки на старых корнесобственных участках колхозов и колхозников.

Ввиду незначительного распространения сорта, его продукция используется на местах в свежем виде частично ее вывозят в ближайшие города для реализации либо сохраняют на зиму. Опыты Института виноградарства по приготовлению из Тинта столового вина не дали положительных результатов. Вино из Тинта получилось зеленовато-желтое, слабоградусное, малоконцентрированное, нейтрального вкуса, без особых сортовых достоинств. Дегустационной комиссией Института оно было оценено как простое, ординарное столовое вино. Значительно лучшего качества продукцию Тинта дает в виде десертного винограда. Грозди средних размеров довольно рыхлые. Ягоды длинные, крупные, достигают длины 3 см, а веса 5 и более граммов. Форма ягод продолговатая, яйцевидная, окраска зелено-желтая, с янтарным оттенком при полной зрелости. Вкус приятный, гармоничный, со слабо развитым сортовым ароматом, сахаристость и кислотность вполне удовлетворяют существующие для столовых сортов коллиции. Ввиду рыхлого строения грозди и наличия крупных длинных ягод, они внешне довольно привлекательны для потребителя.

К положительным свойствам сорта относятся его сравнительная высокая урожайность и довольно привлекательный внешний вид гроздей при хороших вкусовых качествах ягод. К недостаткам сорта можно отнести функционально-женский тип цветка, сравнительно слабую устойчивость против оидиума и невысокое качество продукции (винограда и вина).

В условиях Кахети, при ее богатом сортовом составе, в качестве промышленного сорта Тинта намдвил внимания не заслуживает. Его, как урожайный и качественный десертный сорт, можно рекомендовать для распространения в смеси с другими сортами на приусадебных участках для удовлетворения многообразного вкуса потребителей свежим виноградом.





პატალანთეული თავკვერი

პატალანთეული თავკვერი ადგილობრივი იშვიათი ჯიშია. იგი იძლევა ორდინარულ წითელ სუფრის ლენოს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის პატალანთეული თავკვერის სინონიმები ცნობილი არაა.

ჯიშის ისტორია. პატალანთეული თავკვერი ადგილობრივი ვაზის ჯიშია. იგი ვავრცელებულია მინარევის სახით ს. ვაზისუბნის საწარმოო ვენახებში. კახეთის საცდელი სადგურის ტერიტორიაზე მისი რამდენიმე ძირი აღმოჩენილ იქნა პირველად პატალანთეულის ნაკვეთზე საფერავის ვენახში. ამ ჯიშის ნამდვილი სახელწოდების დადგენამდე მას, რადგანაც მრგვალი, შეზნექილი მარცვლები ჰქონდა, საცდელი სადგურის თანაშრომლებმა პატალანთეული თავკვერი შეარქვეს. ეს სახელი მას დღემდე შეერჩა, რადგან მისი სწორი სახელწოდების დადგენა ვერ მოხერხდა.

ჯიში თავისი მორფოლოგიური ნიშნებით ძლიერ ახლო დგას კახეთის ვაზის ჯიშებთან და მათთან წარმოშობის საერთო კერა უნდა ჰქონდეს.

ამჟამად ეს ჯიში მოიპოვება უმთავრესად გურჯაანის რაიონში, ძირითადად ძველ საწარმოო ვენახებში მინარევის სახით. კახეთის დანარჩენ რაიონებში ეს ჯიში არ გვხვდება, ან თითო-ორჯერ ძირილია. რამდენიმე ათეული ძირი მოიპოვება მევენახეობის ინსტიტუტისა, მისი ფილიალისა და დასაყრდენი პუნქტების საკოლექქტო ვენახებში, სადაც შესწავლისა და გამოცდის მიზნითაა დარგული.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ბოტანიკური თვალსაზრისით ჯიში აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტარულ ბაზაზე, ს. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და პირველი ორი ჯერ კიდევ გაუშლელი ფოთოლაკითურთ ყოველი მხრიდან სქელი აბლაბუდისებრი ბეწვებითაა შებუსუსებული. შეფერილია თეთრი ფლანელისფერად და მოვარდისფრო არშია აქვს ფოთლების ნაპირების ირგვლივ და გვირგვინისა და ყუნწების გასწვრივ. მეორე იარუსის (3—5) ფოთლების ზედა მხარეზე ბუსუსები ქრება და ამის გამო ფოთლის ეს ნაწილი მომწვანო-მოყვითალო ფერის ხდება, ხოლო ფოთლის ქვედა მხარე ჯერ კიდევ საშაო სისქის მქონე შებუსუსების გამო მორუხო-თეთრი ფერისაა.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მურაცყითელი ფერის ხდება. მუხლთაშორისები უფრო მუქია. მუხლთაშორისები საშუალო სისქისაა (8—10 სმ), ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ სუსტადაა გამოსახული.

ფოთოლი. ზრდადამთავრებული, კარგად განვითარებული ფოთლები (9—12) საშუალო ზომისაა (17,5×170 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, უფრო ხშირად ოვალური ფორმისაა, ვიდრე განიერ-ოვალური. ფოთლი ხუთნაკვეთიანია, ნაკვეთები კარგადაა გამოსახული. ფოთლის შუა ნაკვეთი სწორკუთხიანია, იშვიათად ბლაგვეკუთხიანიც გვხვდება. ფოთლის ზედაპირი ბადისებრ დანაოქებულია ან (ქვემო იარუსის ფოთლებზე) წვირილბურთულეობიანია. ფოთლის ფირფიტა ძაბრისებრადაა მოხრილი ან კიდევ მისი მოხრილობა გაურკვეველი ფორმისაა.

ზედა ამონაკვეთების სიღრმე ზეზეურიდან ღრმამდე ცვალებადობს. უფრო ხშირად ზედა ამონაკვეთები საშუალო სიღრმისაა ან ოდნავ ამაზე ღრმაა. ამონაკვეთების ფორმა მერყეობს ოდნავ შესამჩნევ ლანცეტისმაგვარიდან დახურულ, მომრგვალოაქიან, კვერცხისმაგვარ თელიან ამონაკვეთამდე, უფრო

ხშირად მახვილი ან მომრგვალოფუძიანი კვერცხისმაგვარ თელიანი ფორმის დახურული ამონაკეთები გვხვდება.

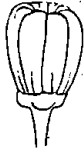
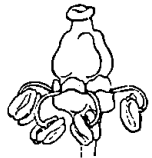
ქვედა ამონაკეთები ნაკლებ ღრმაა; ჩვეულებრივ ისინი საშუალო სიღრმისა ან ზეზუერია. ამონაკეთების ფორმა უფრო ხშირად ჩანგისმაგვარია, ვიწროყელიანი და მომრგვალო ან წამახვილებულ-ფუძიანი, იშვიათად კვერცხისმაგვარ თელიანი დახურული ამონაკეთებიც გვხვდება.

ყუნწის ამონაკეთის ფორმა უმნიშვნელოდ ცვალებადობს. უფრო ხშირად ან თითქმის ყოველთვის ყუნწის ამონაკეთი ჩანგისმაგვარი ფორმისა და მომრგვალო ან წამახვილებულფუძიანი. თუ ფოთოლი თავისუფლად მდგომარეობაშია, ქვედა ნაკეთების ზევით წამოწევის გამო ამონაკეთი დახურულად გვეჩვენება, ხოლო ფოთლის გასწორებისას იგი ღია ჩანგისმაგვარია. იშვიათად და ისიც ქვედა იარუსის ფოთლებზე ელიფისებრ თელიანი დახურული ამონაკეთებიც გვხვდება.

ფოთლის მთავარი ძარღვები მსხვილი მახვილწვერიანი სამკუთხედისმაგვარი კბილებით ბოლოვდება. გვერდითი კბილები ხეჩხის კბილისებრ სამკუთხედისებრია ან ცალკეერდგამოზნეკილი სამკუთხედისებრი. მსხვილი და წვრილი კბილები საქმოდ წესიერად ენაცვლება ერთმანეთს.

ფოთლის ქვედა მხარის შეზუსტება თხელი აბლაბუდისებრია, რომელსაც ზედ ერთვის თხელი, ჯაგრისებრი ბუსუსი, განსაკუთრებით ქვედა იარუსის ფოთლებზე.

ფოთლის ყუნწი მის მთავარ ძარღვზე უფრო მოკლეა. ყუნწი მოწითალო-ღვინისფერია და მწვანე ზოლები დაპყვება სიგრძეზე.



სურ. 32. პატალანთეული თავკეერის ყუაილი.

ყუაილი. ყუაილი ნორმალური აგებულებისა — ორსქესიანია. მტერიანები სწორმდგომია. ყუაილში ექვსი მტერიანაა, იშვიათად აგრეთვე ხუთ და შეიღმტევნიანი ყუაილებიც გვხვდება. მტერიანათა ძაფების სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სამაღლესთან 1,0 — 1,25-სმ უდრის. იშვიათად ეს შეფარდება 1,5-საც აღწევს. ბუტკო მომრგვალო კონუსისებრი ფორმისაა, კარგად გამოსახული სვეტი და შედარებით დიდი, ხშირად ორად გაყოფილი დინგი აქვს.

მტევანი. მტევნები საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე მერყეობს 10-დან 16 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 8-დან 12 სანტიმეტრამდე საშუალო მტევნის ზომა 14×10 სანტიმეტრს უდრის, მტევანი ძირითადად კონუსისებრი ფორმისაა იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმის მტევნებიც გვხვდება. ძალიან ხშირად მტევნებს ტოტები სიმეტრულად უფითარდება მოპირისპიერ მხარეებზე და მტევანს ჯვრისებრ ფორმას აძლევს, იშვიათადვე მტევანში მესამე ტოტიც ვითარდება და მაშინ იგი უფორმო ხდება.

მტევნები უფრო ხშირად მკერიეი აღნაგობისაა, იშვიათად მასზე (საშუალოზე) თხელი და ძლიერ მკერიეი მტევნებიც გვხვდება. მტევანში წვრილმარცვლიანობა სუსტად არის გამოსახული. მტევნის წონა მერყეობს საშუალოდ 100-დან 300 გრამამდე. ცალკეული, კარგად განვითარებული მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 500—600 გრამს, ხოლო მტევნის საშუალო წონა 150—200 გრამს უდრის. მარცვლების რაოდენობა მსხვილ მტევნებში მერყეობს 100-დან 250 ცალამდე, ხოლო საშუალო ზომის მტევნებში 60-დან 120 ცალამდე. სრულ, კარგად განვითარებულ მტევანში, რომლის წონა 316 გრამს უდრია, 94 მსხვილი და 132 საშუალო ზომის მარცვალი იყო, სულ 226 ცალი. მტევნის ყუნწი გახევებულია და შუა ადგილიდან ფუძისაკენ რქის ფერს იღებს. საშუალო ზომის მტევნების ყუნწის სიგრძე 3—4 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე საშუალოდ 0,6—1,0 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში ხორკლიანია და ფორმით განიერ კონუსისებრი.

მარცვალი. მარცვლები საშუალო ზომისაა, მათი სიგრძე მერყეობს 1,2-დან 1,6 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 1,3-დან 1,7 სანტიმეტრამდე. საშუალო მარცვლის ზომა 1,43×1,52 სანტიმეტრს უდრის. მარცვალი ძირითადად შეზნეკილი ფორმისაა, იშვიათად მომრგვალო ფორმის მარცვლებიც გვხვდება. მარცვალი შუაში განიერია, ბოლო შეზნეკილი ან, იშვიათად, მომრგვალებული აქვს. მარცვლები მუქი წითელი ფერისაა, ხოლო, როცა საესებით დამწიფდება, მუქ ლურჯ ფერს იღებს. კანი თხელი აქვს, იგი ადვილად შორდება რბილობს (ხორკს). რბილობი წენიანია, მდნარი. ცვლისებრი ფიფქი მარცვალზე კარგადაა გამოსახული. მარცვალს უბრალო გემა აქვს. ჯიშური არომატი ძლიერ სუსტადაა გამოსახული, შეუქმნეველია.

მარცვლები ყუნწზე მკიდრდაა მიმაგრებული. წიბების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 4-მდე. საშუალოდ მარცვალზე 2,25 წიბა მოდის.

ჯივის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვება სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებდა მეცნა-
ხეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის და-
შორებით.

კურდღელაურის ეკოლოგიურ პირობებში პატალანთეული თავკვერის სავეგეტაციო პერიოდის ხან-
გრძლიობა მერყეობს 136 დღიდან 177 დღემდე და 11 წლის განმავლობაში საშუალოდ 155 დღეს
უდრის. სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად იცვლება აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც
2754 გრადუსიდან 3525 გრადუსამდე, ხოლო საშუალოდ 11 წლის მანძილზე 3,127,6 გრადუსს უდრის.
სხვადასხვა წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად იცვლება სავეგეტაციო პერიოდისა და
მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაც. ამ ცვალებადობის საჩვენებლად ქვემოთ მოყვანილია ქ. თელავ-
ში პატალანთეულ თავკვერზე წარმოებულ დავიარების შედეგები.

პატალანთეული თავკვერის სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობა ქ. თელავში

მეცნახეობის რაიონი და დავიარების წარმოების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის თარიღი				სავეგეტაციო პერიოდის ხან- გრძლიობა დღეებში	აქტიურ ტემპერა- ტურათა ჯამი სავეგეტაციო პერიოდში	ნალექები	
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ვავილ- ბის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			სარგობ- დამკით პერიოდში	სავეგეტა- ციო პე- რიოდში
კახეთი, თელავის რაიონი, მეცნახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავის მახლობლად	1938	23/IV	7/VI	15/VIII	15/IX	145	3,075,2	—	—
	1939	22/IV	31/V	13/VIII	20/IX	151	3,073,0	—	—
	1940	15/IV	14/VI	19/VIII	20/IX	156	3,230,0	—	—
	1941	5/IV	30/V	13/VIII	25/IX	173	3,545,5	—	—
	1942	21/IV	6/VI	19/VIII	15/IX	148	3,115,5	—	—
	საშუალო	17/IV	5/VI	16/VIII	25/IX	155	3,208,4	—	—
საშუალო	1943	21/IV	8/VI	15/VIII	10/IX	170	3,299,4	148,8	510,9
	1944	22/IV	6/VI	18/VIII	20/IX	152	2,988,1	71,5	393,4
	1945	28/IV	12/VI	16/VIII	10/IX	136	2,754,4	41,8	340,4
	1946	18/IV	7/VI	22/VIII	15/IX	151	2,961,5	0,0	553,3
	1947	1/IV	4/VI	15/VIII	5/0/IX	173	3,182,5	82,5	406,3
	1948	29/IV	4/VI	9/VIII	23/IX	148	3,095,2	134,2	496,3
საშუალო	20/IV	6/VI	17/VIII	21/IX	155	3,016,8	79,8	472,4	

ბოგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, თითქმის ყველა ფაზა საგრძნობლად მერყეობს, მათგან მეტი
ცვალებადობით გამოირჩევა პირველი ანუ საწყისი ფაზა, რომლის დადგობაზე დამოკიდებული სავეგეტა-
ციო პერიოდის ხანგრძლიობაც. ყველაზე ნაკლებ ყვაილობის ფაზა ცვალებადობს. მისი დადგომისათვის
მუდამ საკმარისია ტემპერატურის დონე. დასასრულ, ყურძნის სიმწიფის ფაზებზეც საკმაოდ მერყეობს. მთ
დადგობაზე სხვა ფაქტორებთან ერთად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სავეგეტაციო და სარგობოდქვი
პერიოდებში მოსული ნალექების რაოდენობას. სრული სიმწიფის ფაზა მით უფრო ადრე დგება, რაც
უფრო ნაკლებია ნალექების რაოდენობა სიმწიფის პერიოდში.

სრული სიმწიფის დადგომის ედების მიხედვით პატალანთეული თავკვერი თავისუფლად შეიძლება
მიეკუთვნოს სიმწიფის III პერიოდის ვაზის ჯიშებს.

კახეთის პაეის პირობებში პატალანთეული თავკვერის ერთწლიანი ნაზარდი 100—120 სანტიმეტრის
სიგრძისა თავისუფლად ასწრებს მომწიფებებს და კარგად შემოსული და გახეხილი ხედევა ზამთრის ყინ-
ვებს. პატალანთეული თავკვერის ფაზები, ვაზისუბნისა და თელავის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებულ
დაკვირვებათა მიხედვით, სხვა კახურ ვაზის ჯიშებთან შედარებით საშუალო სიძლიერით იზრდება.

მოსავლიანობა. პატალანთეული თავკვერი ადრე ისხამს პირველად და სრულ მოსავლასაც ადრე
იძლევა. მისი ნამყენები მესამე წლიდან თითქმის ნორმალური მოსავლის ნახევარს იძლევა, ხოლო მეოთხე-
მეხუთე წლიდან უკვე სრულ მოსავლს გვაძლევს. ჯიშმა უხვი მოსავალი იცის. თელავისა და ვაზისუბნის
საკოლექციო ვენახებში ჩატარებული აღრიცხვის მიხედვით მისი მოსავალი მუდამ საშუალოზე მეტია, პატა-

ლანთელ თავკერის მსხმოიარობის კარგი მაჩვენებლები აქვს: მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი 0,72-დან 1,60-მდე მერყეობს და წლების განმავლობაში საშუალოდ 1,2-ს უდრის. მტენის საშუალო წონა ცვალებადობს 150-დან 200 გრამამდე. ამ მაჩვენებლების მიხედვით ერთი რქის მოსავალი (1,2×150—200 გ) 180—300 გრამს უდრის და იმ შემთხვევაში, თუ ძირზე საშუალოდ 10 რქა დატოვებული, 1,8—3,0 კილოგრამამდე შეადგენს, ხოლო შესაბამისად ჰექტარზე 64—100 ცენტერამდე აღის.

ჯიშის მსხმოიარობის უფრო სრულად დასახსიათებლად ჰქვემოთ მოყვანილია ცნობები ჯიშის მსხმოიარობის შესახებ.

პატალანთული თავკერის მსხმოიარობა

მევენახეობის რაიონი და დაკორების წარმოების ადგილი	წელი	მოსავლიანი რქების რაოდენობა			მტენების რაოდენობა 1 მსხმოიარო რქაზე	მტენების საშუალო რაოდენობა 1 რქაზე	მტენის საშუალო წონა	ერთი რქის მოსავალი ტონაზე	დატოვებული რქების რაოდენობა 1 ჰექტარზე	გამპარსებული მოსავალი
		ერთ-მტენიანი	ორ-მტენიანი	სულ						
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი ქ. თელავში	1911	69,66	11,94	80,60	1,14	0,92	252,0	232,0	25,000	57,0 ტ.
	1913	66,04	18,87	84,91	1,22	1,03	244,0	251,3	43,000	108,0 ტ.

მოყვანილი ცნობების მიხედვით ჯიშს მოსავლიანი რქები შედარებით დიდი რაოდენობით აქვს (80—85%). ამისდა მიუხედავად მერყეობა წლების განმავლობაში საგრძობლოდ დიდია და, როგორც ცხრილიდანვე ჩანს, გამოწვეულია ვაზების არათანაბარი დატვირთვით. 1941 წელს საშუალოდ ვაზზე მოდიოდა 7,5 რქა, ხოლო 1943 წელს 13 რქა. დატვირთვის გადიდებამთან ერთად გიზარდა მსხმოიარე და ორმტენიანი რქების რაოდენობა, რამაც თითქმის ერთიორად გააძლია მოსავალი.

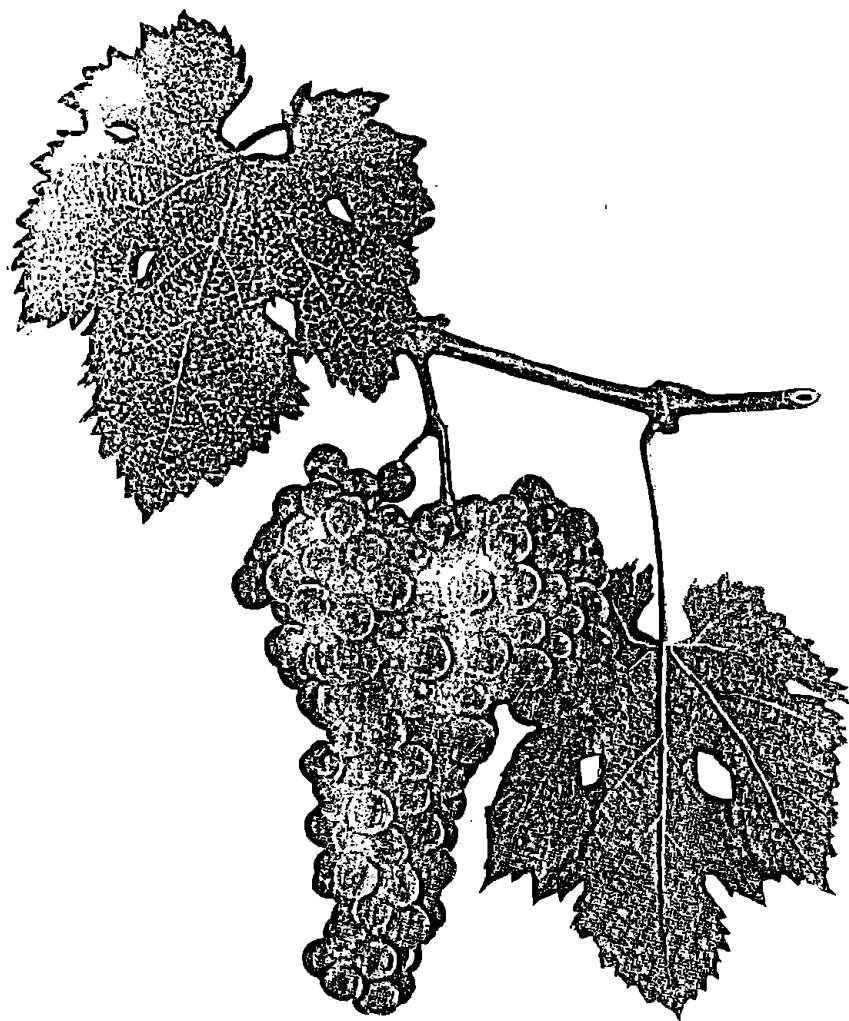
ვაზისუბანში ჯიში ვაცილებით მეტ მოსავალს იძლევა. ძირების მიხედვით აღრიცხვის თანახმად პატალანთულის თავკერის 24 ძირიდან მოკრეფილ ქენა 200 მტევანი, რომელთა წონა 32,200 გრამს უდრიდა, რაც საშუალოდ ძირზე შეადგენს 2,175 გრამს, ხოლო ჰექტარზე (5,000 ძირის შემთხვევაში) 108,7 ცენტნერ ყურძენს. ვაზისუბანში ჯიშის მაღალი მოსავალი შედეგია იმისა, რომ ჰექტარზე ვაზები უფრო მეტი რაოდენობითა და შესაბამისად მეტია დატვირთვა.

ამ მონაცემების გათვალისწინებით პატალანთულის თავკერის საშუალო მოსავლად კახეთის პირობებისათვის უნდა მივიჩნიოთ 80—100 ცენტ. ყურძენი 1 ჰექტარზე.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. პატალანთული თავკერი საშუალო გამძლეობას იჩენს სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ, ოფილინა და ფანისუბის საკოლექციო ვენახებში ჩატარებული დაკვირვების მიხედვით მისი გამძლეობა მილდიუმის მიმართ შეფასებულია საშუალოდ, ხოლო ნაცრის მიმართ საშუალოზე სუსტად. სხვა ავადმყოფობათაგან სამეურნეო მნიშვნელობის დაეადებანი დაკვირვების წარმოების განმავლობაში შენიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

ყველა მაჩვენებლის მიხედვით მტენის გარეგნული შეხედულებით, ყურძნის მექანიკური და ქიმიური შედგენილობითა და მარცვლების გემოს თვალსაზრისით შეფასებითაც—პატალანთული თავკერი საღვინე ვაზის ჯიშია. მისი მექანიკური შედგენილობის და აგრეთვე წვენი ქიმიური შედგენილობის საჩვენებლად ჰქვემოთ მოყვანილია ანალიზის შედეგები.



პატლანთეული თავეკერი—პატლანთელი თავვერი

დგმა მკორე სხეულით, სიმსუბუქითა და სასიამოვნო გემოთი. ზოგიერთ წლებში მისგან კარგი ღირსების ორდინარული სუფრის ღვინო დგება. ჩვეულებრივ კი მისგან უბრალო ორდინარული ღვინო დგება. ამიტომ უფრო მიზანშეწონილი იქნება ჯიშის ფართოდ გამოცდა სხვა მიწათულებითაც, სახელდობრ, ულკოპოლო ყურძნის წვენისა და ხარისხოვანი საკონიაკე მასალის დასამზადებლად.

ჯიშის დაღებით თვისებებს წარმოადგენს მისი შედარებით მაღალი მოსავლიანობა, მილდუმის შედარებით კარგი გამძლეობა და გარემო პირობებისადმი კარგი შეგუება, ხოლო უარყოფით თვისებებს მიეკუთვნება მისი პროდუქციის (ღვინის) არამაღალხარისხოვნება და ნაცრისა და მარცვლების სიღამპლის მიმართ შედარებით სუსტი გამძლეობა.

კახეთში, ხარისხოვანი შეღვინეობის რაიონებში, პათალანთეული თავკეკრი ყურადღების ღირსი არაა. როგორც მაღალმოსავლიანი ჯიში, ადგილებზე წინასწარ გამოცდის შემდეგ, იგი შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს კახეთის დანარჩენ რაიონებში (ალაზნის მარცხენა მხარეზე) ძირითადად საკონიაკე და მასობრივი საკუბაეე მასალის, აგრეთვე შეფერილი ულკოპოლო წვენის დასამზადებლად. პატალანთეული თავკეკრი, როგორც მაღალმოსავლიანი ჯიში, პერსპექტიულია აგრეთვე სასელექციო მუშაობაში გამოსაყენებლად. ფართოდ გამოცდის მიზნით იგი შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს აგრეთვე ქართლის რაიონებისათვის ძირითადად ულკოპოლო ყურძნის წვენისა და ხარისხოვანი საკონიაკე მასალის დასამზადებლად.

ПАТААНТЕУЛИ ТАВКВЕРИ

Лист. Виолне развитые листья средних размеров (17,5×17 см). Листовая пластинка округлая, с незначительным колебанием в сторону овальной, нежели поперек - овальной формы. Листья пятилопастные, лопасти хорошо выражены. Угол оковечной лопасти прямой, реже он тупой. Поверхность листа сетчато-морщинистая, реже мелко-пузырчатая на нижних листьях. Изогнутость листовой пластинки воронковидная, реже она неопределенная.

Верхние вырезки варьируют от мелких до глубоких, чаще всего она средних размеров либо несколько глубокие. Форма вырезов варьирует от едва намеченных щелевидных до закрытых с округлым дном и явевидным просветом. Чаще всего встречаются закрытые вырезки с явевидным просветом и с заостренным либо с округлым дном.

Нижние вырезки менее глубоки, обычно они средних размеров и мелкие. Форма вырезов чаще открытая, ланцетная, с узким устьем и округлым либо заостренным дном, реже встречаются закрытые вырезки с явевидным просветом.

Черешковая выемка по форме незначительно варьирует. В большинстве случаев выемка открытая, ланцетная с заостренным либо округлым дном. В свободном состоянии, ввиду приподнятости нижних лопастей, черешковая выемка кажется закрытой. Очень редко, и то лишь на листьях нижнего яруса, она закрытая с эллиптическим просветом.

Зубцы. Оковечные зубцы довольно крупные, треугольные, с острой вершиной. Краевые зубцы треугольно-плывидные, односторонне-выпуклые. Чередование крупных с мелкими зубцами обычно правильное.

Опушение нижней стороны листа слабое, паутистое, с примесью редкого щетинистого пушка, в особенности на листьях нижнего яруса. Слабый паутинистый пушок можно заметить и на верхней стороне листьев.

Черешок короче длины главного нерва листа. Окраска черешка слабо вишнев-красная с прозеленью:

Цветок. Цветки нормального строения, обоюполые. Тычинки пристоячие. Число тычинок в цветке 6, реже встречаются цветки с 5 и 7 тычинками. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1—1,25, реже это отношение достигает 1,5. Пестик округло-копчиковой формы, с хорошо выраженным столбиком и сравнительно большим двураздельным рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 10 до 16 см, при ширине 8—12 см. Размер средней грозди равен 14×10 см. Форма грозди копчиковая, реже цилиндрико-коническая. В большинстве случаев грозди снабжены двумя симметрично торчащими по обе стороны лопастями, реже их в грозди три. Обычно грозди плотные, реже средне-плотные и очень плотные. Горюшение ягод в грозди незначительное. Вес грозди варьирует в среднем от 100 до 300 гр, отдельные полноцельные грозди свободно достигают веса 500—600 гр, за среднее за ряд лет можно принять 150—200 гр. Количество ягод в грозди варьирует: в крупных от 100 до 250, а средних от 60 до 120 ягод на гроздь. В полноцельной грозди весом 346 гр сосчитано 94 крупных и 132 средних ягод, всего 226 ягод на гроздь. Ножез грозди деревянистая, от середины в основанию она окрашивается в цвет зубца. Длина ножки у гроздей средней

величины явля 3—4 см. Ножка ягоды зеленая, 6—10 мм длины. Подушечка бородавчатая, широко конической формы.

Ягода. Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,2 до 1,6 см, при ширине ягод 1,3—1,7 см. Размер средней ягоды равен $1,43 \times 1,52$ см. Основная форма ягод сплюснутая, реже встречаются ягоды округлой формы. Наибольшая ширина лежит посередине, конец ягоды притуплен, реже округлен. Окраска ягод темно-красная, при созревании ягод — темно-синяя. Кожица тонкая, легко отделяющаяся от мякоти. Мякоть сочная, расплывающаяся. Восковой налет на ягодах хорошо выражен. Вкус ягод простой, без особого сортового аромата. Прочность привлекления ягод к ножке достаточная. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, составляя в среднем 2,25 семян на ягоду.

Паталантеули Тавквери — местный, малораспространенный сорт красных ординарных столовых вин Кахетии.

Распространен в Гурджаанском районе, преимущественно в виде отдельно стоящих кустов и примеси на старых производственных виноградниках колхозов и колхозников. В остальных районах Кахетии встречается еще реже и в основном в виде отдельно стоящих кустов на приусадебных участках колхозников.

Ввиду незначительного распространения сорта, его урожай перерабатывается, в смеси с другими сортами винограда, на обычное красное вино. Чистосортное вино из паталантеули Тавквери готовят в Институте виноградарства.

Вино получается ординарное, посредственного качества и характеризуется очень слабо развитым сортовым ароматом, легкостью, малым содержанием экстракта и довольно приятным вкусом. В иные (некоторые) годы, при более поздних сборах, из него получается качественное ординарное вино приятного вкуса. Сорт является более перспективным для приготовления окрашенных безалкогольных соков и качественных коньяков. Широкие опыты в этом направлении крайне необходимы.

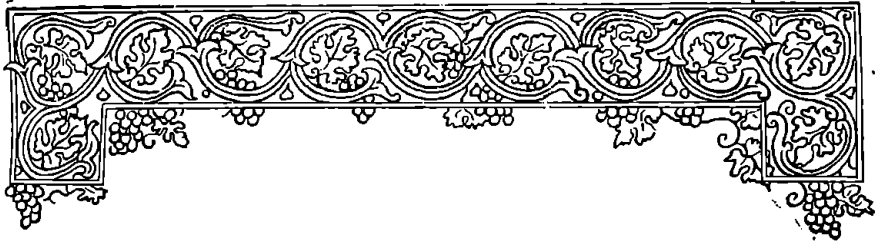
К положительным свойствам сорта относятся его относительно высокая урожайность, хорошая устойчивость против мильды и неблагоприятных климатических условий, к недостаткам же невысокое качество продукции (вина) и относительно слабая устойчивость против оидиума и виноградной гнили.

В качественных районах Кахетии, при ее разнообразном сортовом составе, паталантеули Тавквери внимания не заслуживает. Его, как высокоурожайный сорт, с предварительным испытанием на местах, можно рекомендовать для остальных районов Кахетии, в основном, для приготовления окрашенных виноградных соков и качественного материала для коньяков и массовых купажей.

Сорт, как высокоурожайный, перспективен также в качестве исходного материала при селекционных работах.

В порядке широкого испытания его можно рекомендовать для виноградных районов Картлинии, и, в основном, для приготовления окрашенных безалкогольных соков и качественных коньяков.





საფერავეისებრი თავშეპერი

საფერავეისებრი თავშეპერი ადგილობრივი იშვიათი ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა საშუალო ღირებულების ორღინარულ წითელ ღვინოს და ასეთივე ხარისხის ადგილობრივ მოსახმარებელ სადღესასწაულო უჭრძენს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის საფერავეისებრი თავშეპერის სინონიმები ცნობილი არაა.

ჯიშის ისტორია. საფერავეისებრი თავშეპერი ადგილობრივი ვაზის ჯიშია. იგი თავისი მორფოლოგიური ნიშნებით ენათესავება კახეთის მთავარ საწარმოო ჯიშებს. სახელწოდება მიღებული უნდა ჰქონდეს თავშეპერსა და საფერავეთან შორეული მსგავსების გამო. ფოთლის საერთო ნიშნებით თავშეპერსა ჰგავს, ხოლო მარცვლების ფორმითა და ფერით—საფერავეს. მსგავსება, რა თქმა უნდა, შორეულია.

ჯიშის წარმოშობის ადგილისა და დროის შესახებ ცნობები არ მოიპოვება, დღევანდელი მისი გავრცელების არე მეტად ვიწროა. ჯიში ძირითადად გვხვდება გურჯაანის რაიონში, სადაც იგი უმთავრესად მინარევის სახითაა ძველ ვენახებში და აგრეთვე თითო-ორჯოლა ძირი მოიპოვება საკარმიდამო ნაკვეთებზე. კახეთის დანარჩენ რაიონებში იგი ძალიან იშვიათია და თითო-ორჯოლა ძირი მოიპოვება უმთავრესად საკარმიდამო ნაკვეთებზე. რამდენიმე ათეული ძირი საფერავეისებრი თავშეპერი გაშენებულია მევენახეობის ინსტიტუტის, საქარის მევენახეობის საცდელი სადგურისა და დასაყრდენი პუნქტების საკოლექციო ვენახებში შესწავლისა და გამოცდის მიზნით. ოცდათორმეტი ძირი საფერავეისებრი თავშეპერი გაშენებულია ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე ს. ვაზისუბანში.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ბოტანიკური თვალსაზრისით ჯიში აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე ს. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზრდილი ყლორტების წვეროვები გვირგვინითა და პირველი ორი ფოთლოვანი ფურცელი შებუსუსებულია თხელი აბლაბუდისებრი ბეწვებით, მორუხოთფორი ფერისაა და სუსტი მოღვინისფრო არშია აქვს შემოვლებული ფოთლოვანების ნაპირების ირგვლივ.

მეორე იარუსის ფოთლებზე ზეშო მხრიდან შებუსუსება ქრება და ფოთლები ღვინისფერი იგრის მქონე მომწვანო-მოყვითალო ფერს იღებს. ფოთლების ქვედა მხარე თხელი აბლაბუდისებრი ბეწვებითაა შებუსუსებული, მორუხო-მწვანე ფერისაა და მოწითალო-ღვინისფერი იერი აქვს ფოთლების ნაპირების ირგვლივ.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე ვარდისფერი იგრის მქონე მოყვითალო-წითელ ფერს იღებს. მუხლები არ გამოირჩევა ფერის მხრივ მუხლთაშორისებისაგან. მუხლთაშორისების სიგრძე საშუალოზე მეტია (10—12 სმ). ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ არაა გამოსახული.

ფოთლოვანი. ზრდადამთავრებული, კარგად განვითარებული ფოთლები (9—12) საშუალო ზომისაა (16,5×17,5 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა და ოდნავ განიერ-ოვალური ფორმისაა. ფოთლი მეტწილად ხუთნაკვეთიანი და სამნაკვეთიანია, იშვიათად სრულიად დაუნაკეთი ფოთლებიც გვხვდება. ფოთლის მეორეული დანაკეთვა ჯიშს არ ახასიათებს. ფოთლის ზედაპირი გლუვია, ხოლო ქვედა იარუსის ფოთლებზე ბადისებრი დანაკეთებული. ფოთლის ფირფიტა სწორია და ნაკვეთების ბოლოები ძირსაა დახრილი. ფოთლის მთავარი მარღვეები დფარულია თხელი ჯაგარისებრი ბუსუსით და მარღვეები განტოტების ადგილთან მკრთალი ვარდისფერია.

ზედა ამონაკეთები ზეზეურია, იშვიათად საშუალო სიღრმისა. ამონაკეთების ფორმა ძალიან მერყეობს. უფრო ხშირად ამონაკეთები ლანცეტისმაგვარი ან შეკრილი კუთხისმაგვარი ფორმისაა, იშვიათად ეიროსკოლიანი ჩანგისმაგვარი ფორმისაა, ან კიდევ ოდნავ შესაშხევი.

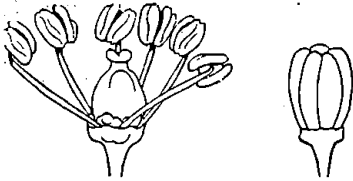
ქვედა ამონაკეთები თითქმის ყოველთვის ნაკლებ ღრმა და ფორმის მხრივაც ნაკლებ გამოსახულია, ხანდახან ამონაკეთები სულ არაა განვითარებული. მომეტებულ შემთხვევაში ამონაკეთების ფორმა შეკრილი კუთხისმაგვარია, იშვიათად ლანცეტისმაგვარი ფორმისაა.

ყუნწის ამონაკეთის ფორმა საგრძნობლად მერყეობს; იგი იწყება მახვილფუძიანი ჩანგისმაგვარიდან და მთავრდება განიერი მწეილდისმაგვარი ფორმის ამონაკეთით. უფრო ხშირად გვხვდება მრგვალფუძიანი ჩანგის ან თაღისმაგვარი ამონაკეთები, იშვიათად თანაბარგვერდებიანი მწეილდისებრი ფორმისაა.

ფოთლის მთავარი ძარღვები მახვილწვერიანი გამოზნქვილგვერდებიანი სამკუთხედისა და გუმბათისმაგვარი ფორმის კბილებით ბოლოვდება. გვერდითი კბილები სამკუთხედისებრია და ხერხისკბილისებრი ცალგვერდ გამოზნქვილი, დაკბილვა: მცერთი არაა, კბილები საშუალო ზომისაა.

ფოთლის ქვედა მხარე თითქმის შიშველია. იგი ოდნავაა შებუსუსებული ძლიერ თხელი აბლაბუდისებრი ბუწვებით, რომელთა ქვეშ მეტად თხლად მოფენილია ჯაგარისებრი ბუსუსები, რომლებიც ქვედა იარუსის ფოთლებზე საგრძნობლად სქელდება.

ფოთლის ყუნწი ერთი მესამედით უფრო გრძელია ფოთლის შუა ძარღვზე. ყუნწი მკრთალი ვარდისფერია და მწვანე ზოლები დაჰყვება ყუნწის სიგრძეზე.



სურ. 33. საფრეანისებრი თავყვრის ყუაილი.

ყუაილი. ყუაილი ნორმალური აგებულებისა ორსქესიანი აქვს. მტერიანები სწორმდგომა. ყუაილში ჩვეულებრივ ხუთი მტერიანაა. მტერიანათა ძაფის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან 1,0—1,5-ს უდრის. ბუტკო სწორი, მომრგვალო-კონუსისებრი ფორმისაა და კარგად განვითარებული სვეტი და მსხვილი, ხშირად ორად გაყოფილი დინჯი აქვს.

მტევანი. მტევანი სიდიდით საშუალოზე დიდი და გრძელია. მტევნების სიგრძე მერყეობს 18-დან 28 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 6-დან 10 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტევნის ზომა 25×8 სანტიმეტრს უდრის. მტევნის ძირითადი ფორმა ეიწრო

კონუსისებრი და ცილინდრულ-კონუსისებრია, იშვიათად უფორმო მტევნებიც გვხვდება. მტევნები დატოტეილია ხშირად, იშვიათად მხრიანიც. ტოტები ძირსაა დაშვებული. ზომა ხშირად ძირითადი მტევნის მეოთხედს უდრის. მტევნები თხელი აღნაგობისაა, იშვიათად ძალიან თხელი მტევნებიც მოიპოვება. მტევანში წერილი მარცვლები უმნიშვნელო რაოდენობითაა. მტევნის საშუალო წონა მერყეობს 150-დან 200 გრამამდე. ზოგიერთი კარგად განვითარებული მტევნის წონა თავისუფლად აღწევს 300—400 გრამს. მარცვლების რაოდენობა მტევანში მერყეობს 60-დან 200 ცალამდე, ხოლო საშუალოდ 80—100-ს უდრის. მტევნის ყუნწის სიგრძე მერყეობს 6-დან 12 სანტიმეტრამდე და საშუალოდ 6—8 სანტიმეტრია. მტევნის ყუნწი გახეხებულია, მწვანე ფერისაა და მხოლოდ შუა ადგილიდან იღებს რქის ფერს. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე მერყეობს 1,0-დან 1,5 სანტიმეტრამდე, ხოლო საშუალოდ 1,2 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის საჯღომი ბალიში ხორკლებიანია, განიერ კონუსისებრი, იშვიათად ეიწრო კონუსისებრი ფორმისა.

მარცვალი. მარცვალი საშუალო და საშუალოზე დიდი ზომისაა. მარცვლის სიგრძე მერყეობს 1,6-დან 1,9 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 1,4-დან 1,6 სანტიმეტრამდე. საშუალო მარცვლის ზომა 1,7×1,5 სანტიმეტრს უდრის. მარცვალი ძირითადად ოვალური ფორმისაა, მაგრამ იშვიათად მომრგვალო და მოგრძო მარცვლებიც გვხვდება. მარცვალი შუაში განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მომრგვალო ფორმის მარცვლები ოდნავ შეზნქვილია. მარცვლები მუქი იისფერია, თითქმის შავი, კანი ოდნავ უხეში აქვს, რბილობს ადვილად არ შორდება. რბილობი (ხორცი) საშუალო სიმკვრივისაა და მდნარი. წვენი ღია ვარდისფერადაა შეფერილი. მარცვალი უხედაა დაფარული ცვილისებრი ფიფქით. მარცვალს გემო სასიამოვნო, მარმონიული აქვს, ჯიშური არომატი სუსტადაა გამოსახული. მარცვლები საკმაოდ მკიდროდაა მიმავრებული ყუნწზე.

წიპების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 4-მდე. უფრო ხშირად გვხვდება 2—3 წიპიანი მარცვლები. მარცვალზე საშუალოდ 1,45 წიპა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვება საევეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებდა მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავიდან 4 კილომეტრის დაშორებით.

კურდღელაურის პირობებში საფერაისებრი თავკერის საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა წლების განმავლობაში მერყეობს 138 დღიდან 160 დღემდე, ხოლო საშუალოდ 11 წლის მანძილზე 151 დღეს უდრის.

საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად მერყეობს აგრეთვე ჯამი აქტიური ტემპერატურებისა 2819 გრადუსიდან 3,283 გრადუსამდე და 11 წლის მანძილზე შეადგენს საშუალოდ 3,071,6 გრადუსს, ცალკეული წლების განმავლობაში საევეტაციო ფაზების მსვლელობის ჩვენების მიხედვით მოყვანილია ქ. თელავში ჩატარებული დაკვირვების შედეგები.

საფერაისებრი თავკერის საევეტაციო ფაზების მსვლელობა ქ. თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	ფაზების დადგომის თარიღი				საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დღეებში	ჯამი აქტიური ტემპერატურების საშუალო პერიოდში	ნალექები	
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ყვილიობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			სარგაროდში	სავეტაციო პერიოდში
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი ს. კურდღელაურში, თელავის მახლობლად	1998	27/IV	7/VI	16/VIII	15/IX	141	2,983,5	—	—
	1939	24/IV	31/V	20/VIII	25/IX	154	3,132,9	—	—
	1940	16/IV	7/VI	22/VIII	20/IX	157	3,200,9	—	—
	1941	6/IV	10/VI	10/VIII	15/IX	160	3,287,7	—	—
	1942	1/V	12/VI	22/VIII	5/IX	157	3,270,1	—	—
საშუალო	—	21/IV	7/VI	18/VIII	22/IX	154	3,174,2	—	—
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი ს. კურდღელაურში, თელავის მახლობლად	1943	30/IV	11/VI	21/VIII	5/IX	159	3,139,4	117,6	481,0
	1944	25/IV	7/VI	20/VIII	20/IX	149	2,941,8	69,0	393,4
	1945	6/V	15/VI	28/VIII	20/IX	139	2,819,5	47,3	345,9
	1946	27/IV	9/VI	26/VIII	16/IX	142	2,854,4	—	559,9
	1947	6/IV	4/VI	15/VIII	10/IX	158	2,965,9	82,5	584,0
	1948	29/IV	9/VI	19/VIII	23/IX	148	3,091,2	134,2	496,3
	საშუალო	—	25/IV	9/VI	21/VIII	20/IX	149	2,939,2	75,0

როგორც ცხრილიდან ჩანს, საევეტაციო პერიოდის ფაზები ცალკეული წლების განმავლობაში საგრძნობლად იცვლება. ყველაზე მეტად პირველი ფაზა, ხოლო ყველაზე ნაკლებ მეორე ფაზა მერყეობს. სიმწიფის დასაწყისისა და სრული სიმწიფის ფაზა შედარებით ნაკლებ მერყეობს. სიმწიფის დასაწყისში და სრული სიმწიფის დადგომაზე დიდი გავლენა აქვს ნალექების რაოდენობას და აქტიურ ტემპერატურათა ჯამს. წლების მანძილზე სრული სიმწიფის დადგომის ვადების მიხედვით საფერაისებრი თავკერის სიმწიფის III პერიოდის ვაზის ჯიშებს მიეკუთვნება.

საფერაისებრი თავკერის ერთწლიანი ნახარდი კახეთის ჰაერის პირობებში უკუძნის სრულად დამწიფების დროისათვის თავისუფლად ასწივებს შემოსვლას და კარგად მომწიფებული და გახვეებული ხედება ზამთარს.

საფერაისებრი თავკერის ვაზები მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახებში ჩატარებული დაკვირვების თანახმად კახურ ვაზის ჯიშებთან შედარებით საშუალო სიმძლავრით იზრდება.

საკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. საფერაისებრი თავკერი საკოვან ავადმყოფობებს საკმაოდ კარგად უძლებს. თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ვენახებში წარმოებული დაკვირვების თანახმად მისი გამძლეობა მიღებულია და ნაცრის მიმართ საშუალოა, სხვა ავადმყოფობათაგან საშუალო მნიშვნელობის დაზიანება დაკვირვების პერიოდში შემჩნეული არ ყოფილა.

მოსავლიანობა. საფერაისებრი თავკერი შედარებით ადრე იხსნამ პირველად და სრულ მოსავლას ადრე იძლევა: დაკვირვების მიხედვით მისი ნამყენები დარგვიდან მესამე წელს უკვე გვარიანად იხსნამს, ხოლო მეოთხე-მეხუთე წლიდან სრულ მოსავლას გვაძლევს. მაგალითად, დარგვიდან მესამე წელს მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი უფრო მაღალი იყო, ვინემ მომდევნო წლებში. საფერაისებრმა თავ-

ყურძნის ლაბორატორიულ პირობებში გადაშეშებისას წვეწის გამოსავალი 82—85%-ს აღწევს. ყურძნის ნახევრად საწარმოო პირობებში გადაშეშებისას წვეწის გამოსავლიანობა უფრო ნაკლებია და შეადგენს 77%-ს, ხოლო მავარი ნაწილები 23%-ს. ამ მონაცემების მიხედვით იგი საღებავ ვაზის ჯიშებს უახლოვდება.

წვეწის ქიმიური შედგენილობა. საფერაისებრ თავკვერს შაქრის დაგროვების საშუალო და საშუალოზე დაბალი უნარი აქვს. ამასთან, იგი ზომიერ მეთეიანობას ინარჩუნებს. რთელის პერიოდში ჩატარებული ანალიზის მიხედვით მისი შაქრიანობა საშუალოდ 16-დან 21%-მდე მერყეობს, ხოლო საშუალოდ 18—19%-ს უდრის. მეთეიანობა კი 5,6%-დან 12%-მდე მერყეობს და საშუალოდ 7—8%-ს უდრის. ცალკეული წლების განმავლობაში რთელის პერიოდში შაქრიანობა-მეთეიანობის მერყეობის ჩვენების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია თელაესა და ვაზისუბანში ჩატარებული ანალიზის შედეგები.

საფერაისებრი თავკვერის შაქრიანობა-მეთეიანობა რთელის პერიოდში

მეთეიანობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	წელი	რთელის თარიღი	შაქარი %-ბით	მეთეიანობა %-ბით	შენიშვნა
კახეთი, გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვახისუბანი, თელაეს რაიონი, მეთეიანობის ინსტიტუტის საკოლექციო ეგნაზი ქ. თელავში	1929	—	18,3	5,6	
	1930	—	16,9	6,1	
	1937	—	21,23	8,07	
	1941	28/IX	18,2	7,43	
	1942	26/IX	19,4	7,50	
	1943	5/X	18,2	7,25	
	1944	27/IX	20,2	11,7	
	1945	25/IX	18,1	12,8	
	1948	26/IX	17,0	6,20	
საშუალო	—	—	18,52	8,07	

ყურძნის წვეწის ქიმიური შედგენილობის უფრო სრულად ჩვენების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია სათანადო ცნობები.

წვეწის ქიმიური შედგენილობა

წვეწის შემადგენელი ნაწილები	საერთო ექსტრაქტი	შაქარი %-ბით	ფრაქტოზა %-ბით	გლუკოზა %-ბით	საერთო მრეიანობა	ღვინის სიმრევე	ვაშლის სიმრევე	მთირმლავი ნივთიერება	ნაცარი
%	23,6	21,23	10,94	10,4	8,07	3,77	4,30	0,31	1,39

მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, რომ საფერაისებრი თავკვერის წვეწის ქიმიური შედგენილობა შედარებით კარგია. ამ მაჩვენებლების მიხედვით საფერაისებრი თავკვერის საშუალო ღირსების სადესერტო ყურძნისა და სუფრის ღვინის მომცემ ჯიშად უნდა მივიჩნიოთ.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. საფერაისებრ თავკვერს იყენებენ ძირითადად ადგილობრივ მნიშვნელობის სადესერტო ყურძნად. იშვიათად მას სხვა ჯიშებთან ერთად სუფრის ღვინის დასაყენებლადაც წურავენ. როგორც სადესერტო ყურძენი, იგი შემდეგი თვისებებით ხასიათდება.

მტევანი. მტევნები საშუალოზე დიდი ზომისა აქვს. კარგად განვითარებული მტევნების სიგრძე 30 სანტიმეტრს აღწევს, ხოლო ვანი 10—12 სანტიმეტრს. მტევნები თხელი ან ძლიერ თხელია. წვრილი მარცვლები მტევანში უმნიშვნელო რაოდენობითაა. მარცვლები არათანაბრად მწიფდება. მტევნების გარეგნობა საკმაოდ მიმზიდველია.

მარცვალი საშუალოზე დიდი ზომისაა, მისი სიგრძე 2,0 სანტიმეტრამდე აღწევს. მარცვალი ოვალური ფორმისაა, მუქი იისფერი, თითქმის შავია და დაფარულია საკმაოდ სქელი ცვილისებრი ფიფქით. მარცვალი საკმაოდ მკიდროდაა მიმაგრებული გრძელ (1,0—1,5 სმ) ყუნწზე.

გემო სასიამოვნო, ჰარმონიული აქვს, ახლავს სუსტად გამოსახული ჯიშური არომატი, რბილობი საშუალო სიმკვრივისაა, მდნარია. შაქრიანობა საშუალოდ 18,6%-ს უდრის, ხოლო მკვებობა 8,0%-ს, ტრანსპორტის ამტანი არ არის. ყურძენი გამოუსადეგარია შორეულ მანძილზე გადასაზიდად. მარცვლების მოწყვეტის წინააღმდეგობა საშუალოდ 220 გრამს უდრის, ხოლო ვაკუუმისა 862 გრამს. 50 დღის განმავლობაში შენახულმა ყურძენმა დაკარგა წყლის აშრობის გამო 46,3%, ხოლო ობის მიზეზით 4,8%. ამრიგად, პიჩანდელი წონის 50% დაკარგვამდე ყურძენი ინახება 49 დღის განმავლობაში. ამის შემდეგ ყურძენის შენახვა ეკონომიური თვალსაზრისით არაა ხელსაყრელი. ყველა ეს მაჩვენებლები საბაზს გვაძლევს მივიჩნიოთ იგი საშუალო ღირსების სადესერტო ყურძენად.

საფერავისებრი თავკვერის ყურძენს იყენებენ მშრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლადაც. ამ ჯიშის ღვინის ზოგიერთი წლის საცდელი ნიმუშები მუქი ვარდისფერი იყო, ექსტრაქტის ზომიერი შემცველი და ღვინის შემადგენელი ნაწილები ჰარმონიულად შეზავებული მასში. ჩვეულებრივ კი ჯიში საშუალო ღირსების ორდინარულ მშრალ სუფრის ღვინოს იძლევა. ღვინის ორგანოლექტიკური თვისებების უკეთეს საჩვენებლად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები მევენახეობის ინსტიტუტის ჯიშობრივი ღვინოების ხარისხის შემფასებელი სადგეუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერი სადგეუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

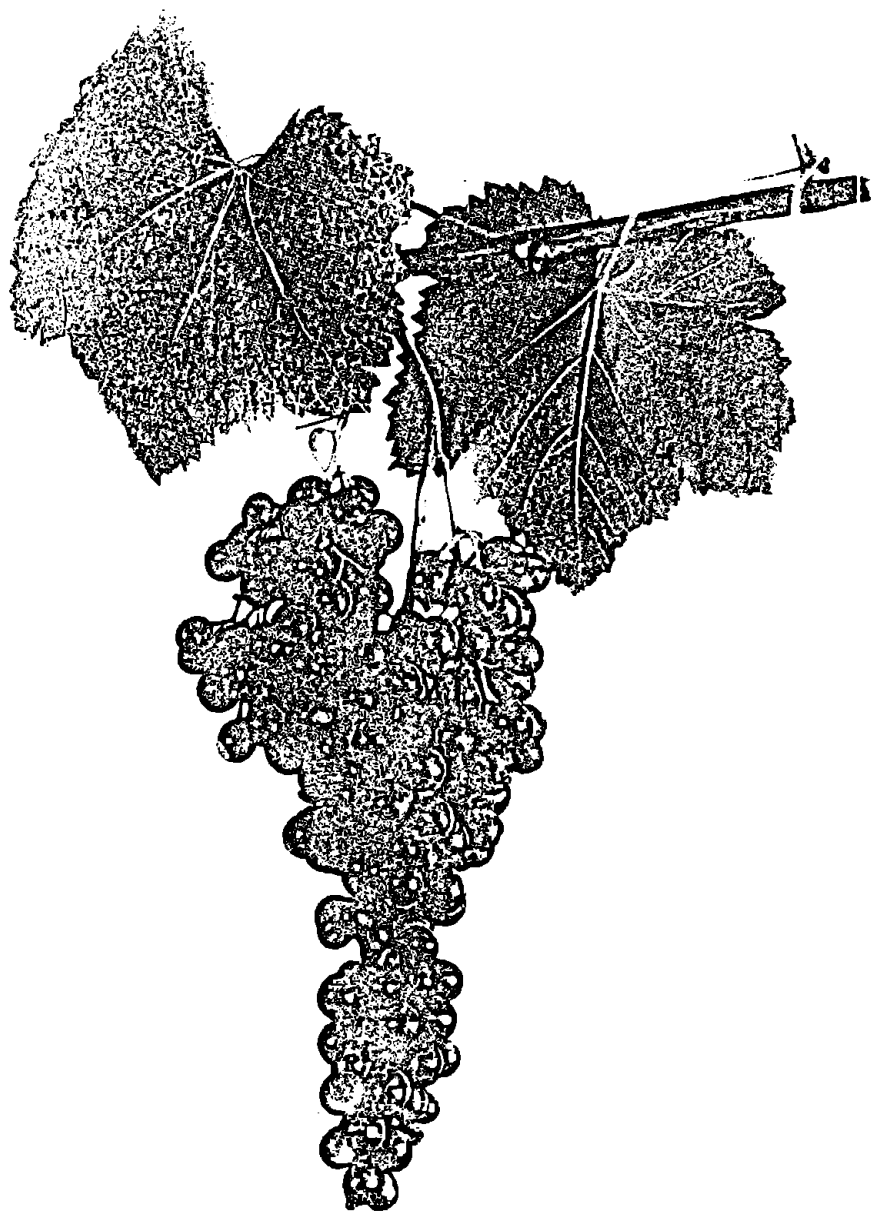
მევენახეობის რაიონი და ღვინის დაზნადების ადგილი	მოსავლის წელი	სხდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლექტიკური შეფასება
გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვახისტბანი.	1936	20/1 1937	6,1	მუქი ვარდისფერი, კარგად დაწმენდილი, მუშბუქი, საშუალო ექსტრაქტიაანი, ნაკლებ ჰარმონიული ღვინო.
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახისტბანი	1940	25/XII 1940	6,5	კარგად დაწმენდილი, მუქი წითელი ფერის, საკმაო ექსტრაქტიაანი, შინაარსიანი ღვინო, სასიამოვნო მკვებობის მქონე

ღვინის ხარისხის უფრო სრულად დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია მისი ქიმიური შედგენილობის მაჩვენებლები.

საფერავისებრი თავკვერის ღვინის ქიმიური შედგენილობა

მოსავლის წელი	კუთრი წონა	ალკოჰოლის მოცულობა %-ით	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი									
			ექსტრაქტი	ნაყარი	ნატრის ტუტია-ნობა	საერთო ტყეაია-ნობა	მჭოლადი მტეა	არა-მჭოლადი მტეა	ღვინის მტეა	შაქარი	გლიცერინი	ტანინი
1940	0,9064	8,9	22,47	2,43	4,5	7,02	0,40	6,52	4,0	0,7	4,82	1,53
1929	0,9078	9,31	20,5	—	—	5,46	—	—	—	—	—	—
1930	0,9890	9,67	30,5	—	—	5,63	—	—	—	—	—	—

საფერავისებრი თავკვერის ღვინის ორგანოლექტიკური თვისებები და ქიმიური ბუნება ნათლად გვიჩვენებს, რომ ეს ღვინო არაა მაღალი ღირსების. ჩვეულებრივი თავკვერისაგან საშუალო ღირსების ორდინარული ღვინო დგება, ზოგიერთ წლებში კი მისი ღვინო კარგი ღირსებისაა, მას საშუალო სხეული და ჰარმონიული გემო აქვს. სასურველია გამოსაცდელად მისგან შეფერილი უალკოჰოლო წვენის დამზადება. თავისი მაჩვენებლებით იგი ამ მიმართულებით უფრო შესაფერი უნდა აღმოჩნდეს.



საფერავისებრი თავკვერი—Сепарависбри Тавკერი

ჯიშის საერთო შეფასება და ღირებულება

საფერავისებრი თავკვერი ადგილობრივი, იშვიათი ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა კარგი ღირსების ადგილობრივი მნიშვნელობის მქონე სადესერტო ყურძენს და საშუალო ღირსების ორდინარულ წითელ სუფრის ღვინოს.

ჯიშში მოიპოვება ძირითადად გურჯაანის რაიონში და გვხვდება უშთაერესად ცალკეულ ძირებდა ან, უფრო იშვიათად, პატარა ვენახებდა კოლმეურნეობების და კოლმეურნეთა ფართობებზე. კახეთის დანარჩენ რაიონებში ჯიში ძალიან იშვიათად გვხვდება და ისიც თითო-ორჯოა ძირი საკარმიდამო ნაკვეთებზე. ჯიშის მკირე გაერცელების გამო მის მოსავალს ადგილობრივი ხარჯავენ ან სხვა ჯიშებთან ერთად წურავენ ჩვეულებრივი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. სუფთა ჯიშური ღვინო მისგან მხოლოდ მცენახვების ინსტიტუტში მზადდება. იგი მუქი ვარდისფერი საშუალო ღირსების ორდინარული ღვინოა. სხეული საკმაო აქვს, გემო — პარმონიული, მკეფიანობა — ზომიერი. ზოგიერთ წელს მისგან უფრო მაღალი ღირსების ღვინო დგება. ჯიშში ძირითადად სადესერტო ყურძენის მიმართულებისაა. აქვს გრძელი, თხელი მტევნები, საშუალოზე მსხვილი, მუქად შეფერილი, სასიამოვნო გემოს მქონე მარცვლები. გარეგნულად მისი მტევნები უდავოდ მიმზიდველია და ამასთან შინაარსითაც დამაკმაყოფილებელი. კარგად — პირვანდელი წონის 50%-ის და-კარგვამდე — ინახება 2 თვემდე.

ჯიშის დაღებთი თვისებებია: სოკოვან ავადმყოფობათა და მარცვლების სიღამპლის მიმართ შედარებით კარგი გამძლეობა, მისი ვარგისობა სადესერტო ყურძენად და სუფრის ღვინის დასაყენებლად. ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: არამალალი მოსავლიანობა და ღვინის არამალალი ხარისხი.

კახეთისათვის, როგორც საწარმოო ჯიში, საფერავისებრი თავკვერი ყურადღების ღირსი არაა. თუ მხედველობაში მივიღებთ იმას, რომ იგი შედარებით კარგი ღირსების სადესერტო ყურძენს იძლევა, შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს ქალაქებისა და სამრეწველო ცენტრების მახლობელ სოფლებში პატარა ნაკვეთებზე გასაშენებლად. ძირითადად სადესერტო ყურძენისათვის და უაღკაპოლო ყურძენს. წვენის დამზადების მიზნით.

ჯიში შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს თბილისის გარეუბნებში გასაშენებლად ქალაქის მოსახლეობის კიდევ ერთი ახალი ჯიშის სადესერტო ყურძენით მომარაგების მიზნით.

САПЕРАВИСЕРИ ТАВКВЕРИ

Лист. Вполне развитые листья (9—12) средних размеров (16,5×17,5 см). Пластинка листа округлая, с незначительным варьированием в сторону попереч-овальной формы. Листья трех и пятилопастные, реже встречаются и почти цельные листья. Вторичные лопасти отсутствуют. Угол оконечной лопасти тупой. Поверхность листа гладкая, а на листьях нижнего яруса она сечато-морщинистая. Листовая пластинка плоская, с отогнутыми вниз краями. Главные нервы листа опушены слабым щетинистым пушком и у места расхождения главных нервов окрашены в слабо розовый цвет.

Верхние вырезки мелкие, реже они достигают средних размеров. Форма вырезов незначительно варьирует. Обычно вырезки шевельдые и в виде входящего угла, реже лировидные с узким устьем и еще реже встречаются едва намеченные вырезки.

Нижние вырезки менее глубоки, слабее выражены, и нередко совершенно отсутствуют. В большинстве случаев вырезки имеют форму входящего угла, реже они шевельдые.

Черешковая выемка по своей форме варьирует от лировидных с острым дном до широких стрельчатых. Чаще всего встречаются лировидные и сводчатые вырезки с округлым дном, реже равносторонние вырезки.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей треугольные, с выпуклыми сторонами и острой вершиной и куполообразные. Красные зубцы треугольные и пиловидные, односторонне-выпуклые. Зазубренность не резкая, зубцы средних размеров.

Опушение нижней стороны листа очень слабо выражено, лист голый, с паутинистым пушком и при этом редкого щетинистого пушка, рассеянного по всей нижней стороне листа, включая и главные нервы. Щетинистый пушок усиливается на листьях нижнего яруса.

Черешок листа длиннее среднего черешка, в среднем на одну треть его длины. Окраска черешка слабо-розовая с прозеленью.

Цветок. Цветок нормального строения, обоеполюй. Тычинки прямоотоячие. Число тычинок в цветке пять. Отношение длины тычиночных нитей в высоте пестика составляет 1,0—1,25. Пестик правильной округло-конической формы с хорошо развитым столбиком и крупным, часто двураздельным рыльцом.

Гроздь. Грозди выше средних размеров и длиннее. Длина гроздей варьирует от 18 до 28 см, ширина от 6 до 10 см. Размер средней грозди равен 25×8 см. Форма грозди цилиндрико-коническая и узкоконическая, реже встречаются и бесформенные. Часто грозди лопастные, реже крылатые. Лопастные висчатые, нередко они достигают до одной четверти длины основной грозди. В большинстве случаев грозди рыхлые, реже очень рыхлые. Осыпание и горошение ягод в грозди незначительное. Средний вес грозди варьирует от 150 до 200 граммов. Отдельные полочевные грозди достигают веса 300—400 гр. Количество ягод в грозди варьирует в среднем от 60 до 200, составляя в среднем за ряд лет 80—100 ягод. Пожка грозди варьирует по длине от 6 до 12 см, у гроздей средних размеров ее длина составляет 6—8 см.

Пожка грозди деревянистая, зеленая и только со середины к основанию она окрашивается в цвет чубука. Пожка ягоды зеленая. Длина пожки варьирует от 10 до 15 мм, а в среднем составляет 12 мм. Подушечка бородавчатая, широко-конической формы, реже узко-коническая.

Ягода. Ягоды средних и выше средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,6 до 1,9 см, а ширина от 1,4 до 1,6 см. Размер средней ягоды равен 1,7×1,5 см. Форма ягод овальная, реже встречаются ягоды округлой и слабо продолговатой формы. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды закруглен, а у округлых ягод пригнуплен. Окраска ягод темносиняя, почти черная. Кожица грубая, нелегко отделяющаяся от мякоти. Мякоть средне-плотная, расплывающаяся. Сох оврашен в слабо-розовый цвет. Восковой налет на ягодах обильный. Вкус приятный, гармоничный. Сортотвой аромат слабо выражен. Прочность прикрепления ягод к пожке средняя. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, чаще встречаются ягоды с 2—3 семенами. Среднее количество семян в ягоде равно 1,45.

Саперависебри Таввери—местный, малораспространенный сорт столово-виного направления. Продукция сорта используется, в основном, в качестве десертного винограда местного значения и отчасти для приготовления сухого столового красного вина.

Сорт распространен преимущественно в Гурджаанском районе Кахетии, в основном, в виде отдельных стоящих кустов, реже в виде маленьких виноградников на производственных участках колхозов и колхозников. В остальных районах Кахетии сорт встречается реже, в основном, на привсадебных участках колхозников в виде единичных кустов. Ввиду незначительного распространения сорта, его урожай используется на месте в свежем виде, реже он перерабатывается, вместе с другими сортами, на обычное столовое вино.

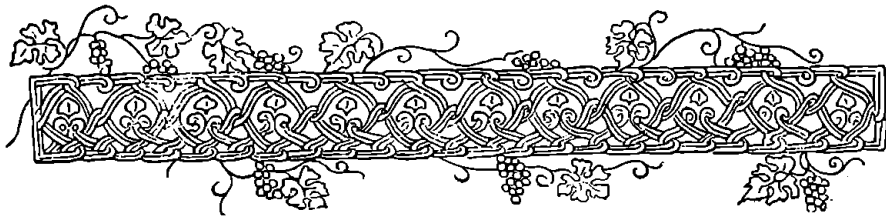
Чистосортное вино из Саперависебри Таввери готовят в Институте виноградарства, оно среднестачественное, ординарное, характеризуется темно-розовой окраской, средним содержанием экстракта и довольно приятным вкусом. Как столовое вино, в условиях Кахетии не заслуживает внимания. Сорт более интересен в качестве десертного винограда, он характеризуется длинными, рыхлыми, декоративными гроздьями и довольно крупными, овальными темно-синими красивыми ягодами приятного вкуса.

К положительным свойствам сорта относятся его относительная хорошая устойчивость против грибных болезней, виноградной гнили и пригодность его в качестве десертного и винного сорта. К недостаткам сорта относятся его невысокая урожайность и посредственное качество вина.

В условиях Кахетии в качестве промышленного сорта Саперависебри Таввери не заслуживает внимания.

Сорт может быть рекомендован в качестве дополнительного столового сорта вблизи крупных городов и промышленных центров для удовлетворения разнообразного вкуса потребителей свежим виноградом.





დიდმარცვალა თაგვერი

დიდმარცვალა თაგვერი ადგილობრივი, მცირედ გაერცვლებული ჯიშია, იგი იძლევა ორდინარულ წითელ სუფრის ღვინოს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის დიდმარცვალა თაგვერის სინონიმები ფართოდ ცნობილი არაა. ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში შედარებისა და ადგილებზე შემოწმების შედეგად დადასტურებულია დიდმარცვალა თაგვერის იგივეობა მარნეულ-ბოლნისის რაიონში ლაყის (ლაკის), სიღნაღის რაიონში (სოფ. ვაქირში) ლეკური ყურძნის და სოფ. ანაგაში ძალიარაქმას სახელწოდებით გაერცვლებულ ჯიშებთან.

ჯიშის ისტორია. დიდმარცვალა თაგვერი ადგილობრივი ვახის ჯიშია. თავის მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებებით იგი მეტად ახლო დგას ადგილობრივი ვახის ჯიშებთან და წარმოშობის კერაც მათთან საერთო აქვს. სახელწოდება ჯიშს მიღებული უნდა ჰქონდეს ქართლის თაგვერთან ზრდის ღონის, ტყეების სიდიდისა და საერთო მსგავსების გამო. უფრო სწორი იქნებოდა, რომ მისთვის დიდმარცვალის ნაკლად დიდმტყვანა თაგვერი დაერქვათ, ჯიშის წარმოშობის პირვანდელი ადგილისა და დროის შესახებ ცნობები არ მოიპოვება. საფიქრებელია, რომ დიდმარცვალა თაგვერი საკმაოდ ძველი წარმოშობისა იყოს, რადგან იგი აღმოსავლეთ საქართველოს თითქმის ყველა რაიონში გვხვდება ერთფული ვახების სახით და, იშვიათად, პატარა ნაკეთებდაც.

ამჟამად ჯიში მოიპოვება აღმოსავლეთ საქართველოს რაიონებში. იგი გვხვდება ქართლში, ბოლნის-მარნეულის რაიონში და კახეთში. მის დიდი ფართობი არსად არ უქირავს, იგი მოიპოვება — ძირითადად მინარევის სახით თითო-ორიოლა ძირი, ძალიან იშვიათად იგი გვხვდება პატარა ვენახებადაც უმთავრესად საკარმიდამო ნაკეთებზე. რამდენიმე ათეული ძირი გაშენებულია მევენახეობის ინსტიტუტის საქარის მევენახეობის საღვურის და დასაყრდენი პუნქტების საკოლექციო ვენახებში ადგილზე შესწავლისა და გამოყენების მიზნით.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ბოტანიკური თვალსაზრისით ჯიში აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე ს. ვახისტანში (გურჯაანის რაიონი).

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და პირველი ორი-სამი ფოთოლაკითურთ შებუსუსებულია სქელი აბლაბულისებრი ბეწვებით და შეფერილია თეთრი ფლანელის მსგავსად. ფოთოლაკების ნაპირების ირგვლივ, იშვიათად გვირგვინის ირგვლივაც, შემოვლებული აქვს მკრთალი ვარდისფერი არშია. მეორე იარუსის ფოთლებზე (4—5) ზემოთა მხრიდან შებუსუსება ქრება და ფოთლები მოშვენო-მოყვითალო ფერს იღებს, ხოლო ფოთლების ქვედა მხარე საკმაოდ სქელი შებუსუსების გამო მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერისაა.

ერთწლიანი რქა. კარგად მოშფიფებული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მოწითალო-რუხი ფერის ხდება და მონაცრისფრო იერი გადაკრავს. მუხლთაშორისების სიგრძე საშუალოა (9—13 სმ). ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ არ შეიმჩნევა. მუხლები ფერის მხრივ არ გამოირჩევა მუხლთაშორისებისაგან. ფოთოლი. კარგად განვითარებული შუა იარუსის (9—12) ფოთლები ღილა ზომისა (19,0×20,0 სმ).

ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, უფრო ხშირად კი განიერ-ოვალური ფორმის. ფოთლები უფრო ხშირად ხუთნაკვეთიანია, იშვიათად სამნაკვეთიანი ფოთლებიც გვხვდება. ფოთლების მეორეული დანაკვეთა სუსტადაა გამოსახული. ფოთლის შუა ნაკვეთი მთავრდება ბლაგვი კუთხით. ფოთლის ზედაპირი გლუვია, იშვიათად ბადისებრ დანაკეხბულიცაა, ხოლო ქვედა იარუსის ფოთლები წერილობრივად მინაწი-მინაწილი. ფოთლის ფირფიტა ხშირად ძაბრისებრ მოზარდობა ან, უფრო იშვიათად, გაურკვევლად მიხრილ-მოხრილი. ფოთლის მთავარი ძარღვები შებუსუსებულია თხელი აბლაბულისებრი ბეწვებით და ფუძესთან მოწითალო-ღვინისფერია.

ზედა ამონაკეთები უფრო ხშირად ზეზეურია ან საშუალო სიღრმისაა, ფორმის მხრივ მერყეობს ღია ლანცეტისმაგვარსა და დახურულ კვერცხისებურს შორის. უფრო ხშირად გვხვდება ოვალურთოლიანი დახურული ამონაკეთები, იშვიათად ღია ჩანგისმაგვარი შევიწროვებულყელიანი და კიდევ უფრო იშვიათად ვიწრო ლანცეტისმაგვარი ამონაკეთებიც გვხვდება.

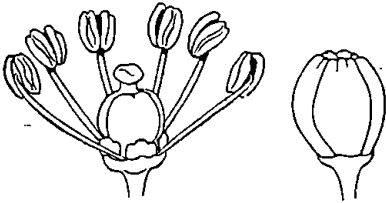
ქვედა ამონაკეთები უფრო ნაკლები სიღრმისაა, ხშირად ზეზეურია, იშვიათად ოდნავაა გამოსახული ან სრულიად არაა განვითარებული. ამონაკეთები პარალელურგვერდებიანი ჩანგისმაგვარი ან ლანცეტისმაგვარი, იშვიათად შეკრილი კუთხისმაგვარი ან ოდნავ შესაძნევი ამონაკეთებიც გვხვდება.

ყუნწის ამონაკეთი ფორმის მხრივ მერყეობს დახურულ ელიფსისებრთოლიანსა და ღია მშვილდისებრ ამონაკეთს შორის. უფრო ხშირად გვხვდება მახვილფუძიანი, ჩანგისმაგვარი და დახურული ვიწრო ელიფსისებრთოლიანი ამონაკეთები. უფრო იშვიათად თაღისებრი და მშვილდისებრი ამონაკეთებიც გვხვდება.

ფოთლის მთავარი ძარღვები მთავრდება მახვილწვერიანი, გამოზნექილგვერდებიანი ან მახვილწვეტიანი სწორი სამკუთხედისებრი კბილებით. გვერდითი კბილები მახვილწვერიანი, სამკუთხედისებრია, ან ხერხისკბილისებრი ცალგვერდამაზნექილი. მხეილი და წვრილი კბილების მორიგეობა არათანაბარ-ზომიერია.

ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსებულია თხელი აბლაბუდისებრი ბეწვებით, რასაც ქვემოდან ერთვის ჯაგარისებრი ბუსუსები. მთლიანად შებუსუსება ნაინც თხელია და ადვილად შორდება თითის გასმის შედეგად.

ფოთლის ყუნწი თხელი ჯაგარისებრი ბუსუსითაა დაფარული ფუძესთან და აბლაბუდისებრი ბეწვებითაა შებუსუსებული. ყუნწი ფოთლის შუა ძარღვის ოდენაა; მასზე ოდნავ გრძელია. ყუნწი მოწითალო ღვინისფერია.



სურ. 34. დიდმარცალთა თავკვერის ყვავილი.

ყვავილი. ყვავილი ნორმალური აგებულებისაა, ორ-სქესიანი. მტერიანები სწორმდგომია. ყვავილში ხუთი მტერიანაა, იშვიათად ოთხმტერიანანი ყვავილებიც გვხვდება. ბუტკო მომრგვალოა; თითქმის ბურთისმაგვარი და ოდნავ დაღარული. სვეტი მოკლეა, დინგი — დიდი, ხანდახან ორად გაყოფილი, მტერიანათა ძაფების სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან 1,25—1,50-ს უდრის, იშვიათად ეს შეფარდება ორამდე აღწევს. ყვავილის კუკური წვრილია, იშვიათად იგი ზევიდან იხსნება.

მტევანი. მტევანი საშუალო და საშუალოზე დიდია. მტევნების სიგრძე მერყეობს 16-დან 25 სანტიმეტრამდე, ხოლო სიგანე 8-დან 12 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტევნის ზომა 19X12 სანტიმეტრს უდრის. მტევნების ფორმა საგრძნობლად სხვადასხვაგვარია, უფრო ხშირად განიერ კონუსისებრი ფორმის დატოტვილი, იშვიათად ძლიერ დატოტვილი, უფროში მტევნებიც გვხვდება. ხანდახან ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმის მტევნებიც მოიპოვება. მტევნები მკვრივია, იშვიათად საშუალო სიმკვრივის მტევნებიც გვხვდება. მტევნის ოდნავი წვრილმარცვლიანობა დამახასიათებელია ჯირსისათვის. მტევნის საშუალო წონა უდრის 250-300 გრამს. ცალკეული, კარგად განვითარებული მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 600—800 გრამს და მეტსაც. მარცვლების რაოდენობა მტევანში მერყეობს 120-დან 180-მდე. საშუალო, კარგად განვითარებული 430 გრამიან მტევანში 132 მსხვილი და 92 საშუალო და წვრილი მარცვალი აღმოჩნდა. მტევნის ყუნწი გახვეებულია და რქის ფერისაა. საშუალო მტევნების ყუნწის სიგრძე 4—5 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე 6—9 მილიმეტრს უდრის. მარცვლის სახედოში ბალოში ვიწრო კონუსისებრი ფორმისაა, იგი უხედაა დაფარული ხორკლებით.

მარცვალი. მარცვალი საშუალო და საშუალოზე დიდი ზომისაა. მარცვლების სიგრძე მერყეობს 1,65-დან 1,85 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 1,5-დან 1,7 სანტიმეტრამდე.

საშუალო მარცვლის ზომა უდრის 1,76X1,70 სანტიმეტრს. მარცვლები მომრგვალოა, იშვიათად მოყოლოვარია. მარცვალი შუაში განიერია, ბოლო მომრგვალებული აქვს, იშვიათად ოდნავ შეზნექილიცაა. მარცვალი მუქი ლურჯი, თითქმის შავია. მარცვლები არათანაბრად მწიფდება. ერთსა და იმავე მტევანში სრულად მოწეული მუქი ლურჯი ფერის მარცვლებთან ერთად მოყვარდისფერი და სრულიად მწვანე დაუსრულებელი მარცვლებიც გვხვდება, მარცვლის კანი უხეში, მკვრივია. რბილობი

საშუალო სიმკვრივისა და მდნარი. მარცვალს გემო უბრალო აქვს. სპეციფიკური ჯიშური არომატი სუსტადაა გამოსახული. მარცვალი უხვადაა დაფარული ცვილისებრი ფიფქით. მარცვლები საკმაოდ მკვიდრადაა მიმაგრებული უფნუნზე.

წიპწების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 4-მდე. ხშირად მარცვალში 2—3 წიპწაა. საშუალოდ მარცვალზე 2,18 წიპწა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაცია პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებდა შევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, სოფ. კურდღელაუერში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან.

კურდღელაუერში სავეგეტაცია პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 143 დღიდან 172 დღემდე, ხოლო საშუალოდ 154 დღეს უდრის. სავეგეტაცია პერიოდის ხანგრძლიობასთან ერთად იცვლება აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,887 გრადუსიდან 3,500 გრადუსამდე და საშუალოდ 3,124 გრადუსს შეადგენს. არანაკლებ ცვალებადობს სავეგეტაცია პერიოდის დანარჩენი ფაზებიც. მათი ცვალებადობა განსაკუთრებით შესამჩნევია ცალკეული წლების მეტეოროლოგიურ პირობებთან დაკავშირებით. ამ ცვალებადობის დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია დიდმარცვალას თავკეერის ფაზების მსვლელობაზე დაკვირვების შედეგები ქ. თელავში.

დიდმარცვალა თავკეერის სავეგეტაცია პერიოდის მსვლელობა ქ. თელავში

შვენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წლები	ფაზების დადგომის თარიღები				სავეგეტაციის პერიოდის ხანგრძლიობა	აქტიური ტემპერატურის ჯამი სავეგეტაციის პერიოდში	ნალექები	
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ყვავილობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			სავიწრო-ლექსიონის შემოდგომა	სავიწრო-ლექსიონის რაოდენობა
კახეთი, თელავის რაიონი, მუენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი, ქ. თელავში	1938	23/IV	7/VI	13/VIII	16/IX	145	8,051,1	—	—
	1939	22/IV	29/IV	19/VIII	20/IX	151	5,065,5	—	—
	1940	15/IV	9/VI	19/VIII	10/IX	159	3,217,8	—	—
	1941	7/IV	30/VI	10/VIII	25/IX	171	8,500	—	—
	1942	24/IV	9/VI	28/VIII	23/IX	154	3,263,9	—	—
საშუალო	—	18/IV	6/VI	16/VIII	21/IX	156	3,217,7	—	—
იგივე	1943	26/IV	9/VI	23/VIII	25/IX	153	3,024,2	65,4	479,1
	1944	27/IV	7/VI	24/VIII	25/IX	152	2,938,8	71,4	394,1
	1945	1/IV	12/VI	25/VIII	20/IX	149	2,887,8	47,3	347,1
	1946	21/IV	7/VI	25/VIII	20/IX	153	3,032,7	0,7	554,0
	1947	2/IV	6/VI	19/VIII	20/IX	172	3,199,0	74,5	510,1
	1948	26/IV	6/VI	16/VIII	16/IX	146	3,044,2	134,2	625,4
საშუალო	—	22/IV	7/VI	22/VIII	21/IX	153	3,030,6	68,9	473,3

მოყვანილი ცხრილი გვიჩვენებს ცალკეული ფაზების საგრძნობ ცვალებადობას მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად. ყველაზე ფართო მასშტაბით იცვლება პირველი, ანუ საწყისი ფაზა. მისი ცვალებადობის ფარგალი თითქმის ერთ თვეს აღწევს. ყველაზე ნაკლებ მეორე—ყვავილობის—ფაზა მერყეობს, ხოლო სიმწიფისა და სრული სიმწიფის ფაზებს საშუალო ადგილი უჭირავს. სრული სიმწიფის ფაზის დადგომის თარიღზე დიდი გავლენა აქვს ვეგეტაციის დასაწყისის ვადის და სავეგეტაცია და სარეპროდუქციო პერიოდის განმარტებაში მოხუცი ნალექების რაოდენობას. შემჩნეულია, რომ რაც უფრო ადრე იწყება ვეგეტაცია, მით უფრო გახანგრძლივებულია სავეგეტაცია პერიოდი და რაც უფრო მეტი მოდის ნალექები სიმწიფისა და ვეგეტაციის პერიოდში, მით უფრო გვიან მწიფდება ყურძენი. სრული სიმწიფის დადგომის ვადების მიხედვით დიდმარცვალა თავკეერი სიმწიფის III პერიოდის ვაზის ჯიშებს მიეკუთვნება. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ სავეგეტაცია პერიოდის ხანგრძლიობა ცალკეული წლების მანძილზე ერთი თვის ფარგლებში მერყეობდა, მაშინ როდესაც სრული სიმწიფის დადგომის ვადები დაკვირვების იმავე პერიოდში 15 დღეს არ გადასცილებია.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. ღიდმარცვალა თავევერის გამძლეობა სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ საშუალოა. თელაისა და ეაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე ჩატარებული დაკვირვების მიხედვით მილდიუმის მიმართ გამძლეობა შეფასებულია საშუალოდ, ხოლო ნაერის მიმართ გამძლეობა—საშუალოზე სუსტად. სხვა ავადმყოფობათაგან ან მანველებლისაგან სამეურნეო მნიშვნელობის დაზიანება დაკვირვების წარმოების პერიოდში შემწნეული არ ყოფილა.

მოსავლიანობა. ღიდმარცვალა თავევერი პირველსა და სრულმოსავალს შედარებით ადრე იძლევა. ჩვეულებრივ, მისი ნაშენები დარგვის მესამე წელს უკვე იხსამს, ხოლო მეოთხე-მეხუთე წლიდან სრულ მოსავალს გეძლევეს. თავევერის მოსავლიანობა მალაია. მას მსხმოიარობის მანვენებლებიეც საკმაოდ მაღალი აქვეს. საკოლექციო ნაკვეთებზე ჩატარებული აღრიცხვის მიხედვით ღიდმარცვალა თავევერის მოსავლიანობის კოეფიციენტი ევალებადობს 0,65-დან 1,2-მდე და წლების განმავლობაში საშუალოდ 0,82-ს უდრის. მტევენის საშუალო წონა 250-დან 300 გრამამდე მერყეობს, ხოლო მსხვილი, კარგად განვითარებული მტევენების წონა 600—800 გრამს აღწევეს. ამ მონაცემების საფუძველზე ერთი რქის მოსავალი 205—246 გრამს შეადგენს, ხოლო, თუ საშუალოდვაზე 10 რქა დატოვებული, ე. ი. ჰექტარზე 32.000 რქა, მისი მოსავალი ჰექტარზე 66,0—79 ცენტნერს მიაღწევეს. ძირების მიხედვით აღრიცხვით მიღებული მონაცემების შედეგად მისი მოსავლიანობა მეტი გამოდის გამოანგარიშებულზე. ასე, მაგალითად, ეაზის უბანში 30 ძირვაზე მოკრიფეს 230 მტევეანი, რომელთა საერთო წონა 58,600 გრამს უდრიდა, ანუ 1,954 გრამს ერთ ძირზე, რაც, თუ ჰექტარზე საშუალოდ 5,000 ძირი ეაზია, 98,0 ცენტნერს შეადგენს. თელაეში აუ ძირვაზე მოკრიფული იქნა 84 მტევეანი, რომელთა საერთო წონა 19,670 გრამს უდრიდა, ანუ 1,967 გრამს ძირზე, რაც, თუ ჰექტარზე საშუალოდ 3,300 ძირი ეაზია, 65 ცენტნერს შეადგენს. თელაეში მისი შედარებით ნაკლები მოსავლიანობა იმის შედეგია, რომ კვების არე ღიდა და, ეაზი შესაბამისად ვერ იტვირთება ნიადაგის სიმწირის გამო. ჯიში გაცილებით მეტ მოსავალს იძლევა მარნეულბოლნისის რაიონის სოფელ შაუმთანში და სიღნაღის რაიონში, ხირსის საბჭოთა მეურნეობაში. აქ რაკი შედარებით ღონიერი ნიადაგია და ამასთან შედარებით ირწყევა, მისი მოსავალი გდანგარიშებით თავისუფლად შეადგენს 100—150 ცენტნერს და მეტსაც ჰექტარზე. ღიდმარცვალა თავევერის ეაზები თელაისა და ეაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე, ეაზის ზრდა-განვითარების შედარებით თანაბარ პირობებში, მძლეარად იზრდება. სხვა ჯიშებთან შედარებით თავევერის ეაზები საშუალოზე მძლეარად იზრდებიან საერთოდ. კიდე უფრო მძლეარად იზრდება ჯიში შაუმთანში და ხირსის საბჭოთა მეურნეობაში, საერთოდ ყოველგვარ პირობებში ღიდმარცვალა თავევერის ეაზები სხვა კახური ეაზის ჯიშებთან შედარებით უფრო მძლეარად იზრდება.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევენისა და მარცვლების გარეგნობის მიხედვით ღიდმარცვალა თავევერი საღესტრო ეაზის ჯიშია თითქმის, მაგრამ მისი საგემოვნო თვისებებით და ყურძნის შექანიკური და მისი წვენის ქიმიური შედგენილობის მიხედვით იგი საღვინე ეაზის ჯიშს წარმოადგენს.

ნათქვამის დასადასტურებლად ქვემოთ მოყვანილია ცნობები ღიდმარცვალა თავევერის ყურძნის შექანიკური და მისი წვენის ქიმიური შედგენილობის შესახებ.

ღიდმარცვალა თავევერის შექანიკური შედგენილობა

შევენახობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	წელი	მტევენის საშუალო წონა	მარცვლების რაოდენობა მტევენში	მტევენის შემადგენელი ნაწილები პროცენტულად				100 მარცვლის წონა	100 წიაჭის წონა
				წყნო და რბილობი	კლარტი	კანი	წიაჭა		
კახეთი, გურჯაანის რაიონი, ს. ვახიუბანი თელაის რაიონი, შევენახობის ინსტიტუტი, ქ. თელავი	3 წლის საშ.	350,76	165,0	82,5	4,41	8,32	4,7	203,6	5,25
	1940	342,0	133,0	81,09	4,93	9,36	4,62	134,0	5,92

ყურძნის ლაბორატორიულ პირობებში გადამუშავებისას წვეწის გამოსავალი 81—82 % -ს აღწევს, ხოლო მაგარი ნაშთი (კანი, კლერტი, წიბწა) 19—18 %-ს, ნახევრად საწარმოო პირობებში გადამუშავებისას წვეწის გამოსავალი ამაზე ცოტა ნაკლებია და 80 %-ს უდრის, ხოლო ქაქა 20 %-ია.

წვეწის ქიმიური შედგენილობა. ლიდმარცვალა თავვერის ვერ აგროვეს წვეწში შაქარს დიდი რაოდენობით. მისი შაქრიანობა საშუალო ან საშუალოზე დაბალია, ხოლო მკაფიანობა ზომიერია. თვლავსა და ეაზისუბანში ჩატარებული ანალიზის მიხედვით მისი შაქრიანობა საშუალოდ 17—18 %-ს, ხოლო მკაფიანობა 6,5—7,5 %-ს უდრის.

ლიდმარცვალა თავვერის შაქრიანობა-მკაფიანობა რთვლის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	წელი	რთვლის თარიღი	შაქარი პროცენ- ტულად	მკაფია- ნობა %-ბით	შენიშვნა
კახეთი, გურჯაანის რაიონი, ს. ეაზისუბანი თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი ქ. თელავში	1929	—	21,6	8,42	
	1930	—	20,7	7,4	
	1942	20/IX	18,4	6,5	
	1943	5/X	17,2	5,9	
	1944	2/X	19,0	10,6	
	1945	25/IX	15,2	9,5	
	1946	23/IX	20,4	8,47	
	1947	30/IX	14,0	7,38	
	1948	21/IX	15,0	5,88	
	საშუალო	—	—	17,9	7,7

როგორც მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, წლების განმავლობაში შაქრიანობა-მკაფიანობა საკმაოდ ფართოდ მერყეობს. დასახლებული წლების განმავლობაში თავვერის შაქრიანობა საშუალოდ 18 %-ს უდრის, ხოლო მკაფიანობა 7,7 %-ს. მიუხედავად იმისა, რომ შაქრიანობა-მკაფიანობა ზოგიერთ წლებში საკმაოდ მაღალია, ლიდმარცვალა თავვერისაგან ხარისხოვანი ლენო მანც არ დგება. ამის მიზეზი შაქრიანობა-მკაფიანობას შორის არასასურველ შეფარდებასა და თვით ყურძნის წვეწის ქიმიური ბუნების თავისებურებაში მდგომარეობს.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. ლიდმარცვალა თავვერის ყურძნისგან ძირითადად წითელ სუფრის ლენოს აყენებენ. ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო, მას სხვა წითელ ჯიშებთან, კერძოდ საფურავთან ერთად წურავენ წითელი სუფრის ლენის დასამზადებლად. წმინდა ჯიშური ლენო თავვერისაგან მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. ლენის საცდელი ნიმუშები მაღალი ღირებებისა არ არის. ზეულებრივ, თავვერის ლენო ორდინარულია. იგი ვარდისფერია, თხელი, მცირესუფლიანი, მსუბუქი, ნაკლებ საინტერესო. მევენახეობის ინსტიტუტის ჯიშური ლენოების ხარისხის შემფასებელი სადეფუსტაციო კომისიის სხდომებზე თავვერის ლენო მუდამ დაბალ შეფასებას და ბალს იღებდა, როგორც უბრალო ორდინარული ლენო. ლენის ორგანოლოგტიკური თვისებების დასახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები სადეფუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან (იხ. გვ. 376).

როგორც მოყვანილი დახასიათებიდან ჩანს, ლიდმარცვალა თავვერის დაბალი ღირებების ლენოს იძლევა. მისი უფრო სრულად დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია ლენის ქიმიური ანალიზის შედეგები (იხ. გვ. 376).

ლენის ორგანოლოგტიკური და ქიმიური დახასიათების შედეგად შეჩივრება დავასკნათ, რომ ლიდმარცვალა თავვერის დაბალი ღირებების ლენის მომცემ ვაზის ჯიშთა ჯგუფს მიეკუთვნება.

ლენის გარდა ლიდმარცვალა თავვერის იყენებენ ადგილობრივ მოსახმარ სადესერტო ყურძნადაც, მაგრამ მტვერისა და მარცვლების გარეგნობის გარდა სხვა მიზნადელოება ლიდმარცვალა თავვერის ყურძნის არა აქვს. ამ მხრივ იგი კახეთის თითქმის ყველა ვაზის ჯიშზე დაბლა დგას.

ამონაწერი სადგგუსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

შეენახეობის რაიონი და ლენინის დამხადების ადგილი	წელი	სხდომის თარიღი	ბალი	ლენინის ორგანოლუპტიკური შეფასება
კახეთი გურჯაანის რაიონი, ს. ვახისუბანი	1936	20/I 1937	5,5	კარგად დაწმენილი, შეფერვა არა- საკმარისი, ვარდისფერი, მცირე შინაარ- სიანი, უბრალო, თრღინაული ღვინო.
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახისუბანი	1939	19/I 1940	5,6	ვარდისფერი, კარგად დაწმენილი, მციფრესხულიანი, ხლისნიანი, ჰატარა ღვინო.
" " "	1940	20/XII 1940	6,5	ვარდისფერი, მციფრესხულიანი, მსუ- ბუქი ღვინო, სასაჰოფუო სიტბო აქვს.
თვლავის რაიონი, შეენახეობის ინ- სტიტუტი, ქ. თვლავი	1947	8/VI 1948	6,1	ვარდისფერი, ლქის სუნისანი, თხელი, უშინარსო ღვინო, ზემდები სისხლისე აქვს.

დიდმარცვალა თავკეერის ღვინის ქიმიური შედგენილობა

წელი	კუთრი წონა	ალკო- ჰოლი მიცულ. %-ით	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი									
			მქობაქტი	ნატრი	ნატრის ტუტანობა	საერთო მეფეინობა	ღვინის მეფე	ზაქარი	ზღოქვინი	ტანინი	არამქობი- ლაფი მეფე	მქობლავი
1939	0,9959	8,9	23,77	2,69	4,0	5,68	1,54	0,97	7,19	1,35	3,98	1,29
1940	0,9949	9,5	21,86	2,58	4,57	5,38	2,69	0,7	7,15	1,41	3,70	1,30
1930	0,9971	9,00	24,3	—	—	6,71	—	—	—	—	—	—

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

დიდმარცვალა თავკეერი ადგილობრივი, მცირედ გავრცელებული ვახის ჯიშია. იგი იძლევა ორდი-
ნარულ სუფრის ღვინოს და მხოლოდ ნაწილობრივ იყენებენ მას საქმელ ყურძნად. ჯიშის მცირედი გავრ-
ცელების გამო, მას სხვა ჯიშებთან, ძირითადად საფერავთან, ერთად წურავენ ადგილობრივი წითელი
ღვინის დამზადების მიზნით. დიდმარცვალა თავკეერისაგან მხოლოდ მეენახეობის ინსტიტუტში ამზადე-
ბენ საძღელ ღვინოებს. თავკეერის ღვინო თავისი ბუნებით უაღრესად ორღინარულია. იგი ვარდისფერი,
მსუბუქი, მციფრესხულიანი, ნაკლებ ჰარმონიული ღვინოა. წლების განმავლობაში მისგან არც ერთ წელს
არ დამდგარა სინტერესო ღვინო. ნაკლებ სინტერესოა იგი აგრეთვე, როგორც ადგილობრივ მოსა-
ხმარებელი სადესერტო ყურძენი. ჯიშისაგან უაღრესად უაღრესად უაღრესად უაღრესად უაღრესად უაღრესად
ღვინის მასალა დამზადდეს.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: უხვი მოსავალი, მძლავრი ზრდა და გარემო პირობებთან ადვილად შე-
გუების უნარი.

ჯიშის უარყოფითი თვისებებია: ღვინის დაბალი ხარისხი, არასაკმარისი შედარებითი გამძლეობა ნაც-
რისა და ისიც, რომ სუფრის ყურძნადაც არ არის ვარგისი.

კახეთის ხარისხოვანი მეღვინეობის რაიონებისათვის, სადაც მრავალფეროვანი ჯიშებია გავრცელე-
ული, დიდმარცვალა თავკეერი ყურადღების ღირსი არაა.

რადგან ჯიში უხვ მოსავალს იძლევა, სასურველია გამოიყაროს იგი მეღვინეობის მეორეხარისხოვან
რაიონებში (მარნეულ-ბოლნისის რაიონებში და კახეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში) ძირითადად სა-
კონიაკე ღვინო-მასალის დასამზადებლად. მიღებული შედეგების შესაბამისად უნდა გადაწყდეს მისი შემ-
დგომი გავრცელების საკითხიც.



დიდბარცვალა თაქვერი—დიდარცვალა თავკერი

ДИДМАРЦВАЛА ТАВКВЕРИ

Лист. вполне развитые листья крупных размеров (19,0×20,0 см). Форма листовой пластинки округлая, с незначительными колебаниями чаще в сторону поперек-овальной, реже овальной формы. В большинстве случаев листья пятилопастные, реже встречаются и трехлопастные листья. Вторичные лопасти едва намечены. Угол средней, конечной лопасти тупой. Поверхность листа гладкая, реже она сетчато-морщинистая, а на листьях нижнего яруса она мелкопузырчатая. Листовая пластинка чаще воронковидная, реже она имеет неопределенно-изогнутую форму. Главные нервы опушены слабой паутиной и окрашены у основания в вишню-красный цвет.

Верхние вырезки мелко либо средней глубины. Форма вырезов варьирует от открытых, ланцетовидных, до закрытых, с яйцевидным просветом. Чаще всего встречаются закрытые вырезки с остроовальным просветом, реже открытые, ланцетные, с суженым устьем, а еще реже узкие ланцетовидные вырезки.

Нижние вырезки менее глубокие, часто они мелкие, реже едва намечены или вовсе отсутствуют. Форма вырезов открытая, ланцетная с параллельными сторонами либо ланцетовидная, реже встречаются вырезки в виде входного угла и едва намеченные.

Черешковая выемка по своей форме варьирует от закрытой с эллиптическим просветом до открытой стрельчатой. Чаще всего встречаются ланцетные выемки с острым дном и закрытие с узкоэллиптическим просветом, сравнительно реже встречаются также выемки сводчатой и стрельчатой формы.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они треугольные, прямые, с острой вершиной. Краевые зубцы треугольные, с острой вершиной, и пильчатые односторонне-выпуклые. Крупные и мелкие зубцы неравномерно чередуются между собой.

Опушение нижней стороны листа слабое, паутиновое, с примесью шелковистого пуха средней густоты. В целом опушение слабое, легко стирающееся пальцем.

Черешок листа опушен редким щетинистым пушком и паутиной у основания. Черешок равен или несколько длиннее среднего нерва листа. Окраска черешка вишню-красная.

Цветок. Цветок нормального строения, обоеполюсный. Тычинки праместоапные. Число тычинок цветка пять, впереди 4. Пестик округлой, почти шаровидной формы, бугристый. Столбик короткий, рыльце крупное, всегда явно двураздельное. Опушение длины тычиночных нитей и высоте пестика составляет 1,45—1,50, нередко оно достигает 2,0. Завязь мелкая, цветочные колпачки иногда открываются сверху.

Гроздь. Грозди средних и выше средних размеров. Длина гроздей варьирует от 16 до 25 см, при ширине 8—12 см. Размер средней грозди равен 19×12 см. Форма гроздей значительно варьирует. Чаще всего встречаются широко-конические лопастные, реже бесформенные, с сильно развитыми лопастями. Иногда встречаются также грозди-цилиндро-конической и конической формы. В большинстве случаев грозди плотные, реже средне-плотные. Незначительное горошение ягод в грозди характерно для сорта. Средний вес грозди равен 250—300 гр. Отдельные крупные грозди достигают веса 600—800 и более гр. Количество ягод варьирует от 120 до 180 на гроздь. В средней полноразмерной грозди весом 430 гр. было подсчитано 132 крупных и 92 средних и мелких, всего 224 ягода. Ножка грозди деревянистая, по окраске красноватая. Средняя длина ножки равна 4,5 см. Ножка ягоды зеленая, 6—9 мм длиной. Подушечка бо-родчатая, узко-конической формы.

Ягоды. Ягоды средних и выше средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,65 до 1,85 см, ширина—от 1,3 до 1,7 см. Размер средней ягоды равен 1,76×1,70 см. Форма ягод округлая, реже слабо-овальная. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды закруглен, реже он притуплен. Окраска ягод черная. Ягоды в грозди созревают неравномерно,ряду с совершенно спелыми темно-синими ягодами в одной и той же грозди можно встретить розовые и совершенно зеленые недоразвитые ягоды. Кожица ягоды грубая, прочная. Мякоть средне-плотная, расслаивающаяся. Вкус ягод простой, без специфического сортового аромата. Восковой налет на ягодах обильный. Прочность прикрепления ягод к ножке достаточная.

Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, чаще встречаются 2—3 семени в ягоде. Среднее количество семян в ягоде равно 2,18.

Дидмарцвала Тавквери (крупноягодный Тавквери)—местный, малораспространенный сорт красных вин Кавказа. Дает ординарное красное столовое вино посредственного качества и столовый виноград местного назначения. Свое название получил по общему сходству с сортом карталлиским Тавквери.

Распространен почти во всех районах Восточной Грузии, в основном, в виде небольшой примеси единичных кустов, реже в виде маленьких участков на старых производственных виноградниках колхозов и колхозников. Ввиду незначительного распространения сорта, его урожай перерабатывается вместе с промышленным сортом Саперави. Чистосортное вино из Дидмарцвала Тавквери готовится в Институте виноградарства.

Вино из Дидмарцвала Тавквери розовое, легкое, малоэкстрактивное, ординарное, негармоничного вкуса. На другие виды переработки—безалкогольные соки—кожачный материал сорт не испытан. Необо-

лимо его испытать в указанных направлениях для выявления его возможных преимуществ перед столовым вином.

К положительным свойствам сорта относятся его сравнительно высокая урожайность, сильный рост и хорошая приспособляемость к экологическим условиям среды, к недостаткам же — низкое качество вина, сравнительно слабая устойчивость против оидиума и малая его пригодность в качестве десертного винограда местного значения.

В качественных винодельческих районах Кахети, при её разнообразном сортовом составе, Дидмарцвала Тавквери не заслуживает внимания. Его, как урожайный сорт, желательно испытать во второстепенных винодельческих районах (Болисском, Марнеульском, Лагодехском и др.), в основном, для производства материала качественных коньяков.

В зависимости от значимости полученных результатов, сорт может быть рекомендован для промышленного распространения в указанных районах, в основном, для получения качественных коньяков.





შავი ყურძენი

შავი ყურძენი ადგილობრივი, მცირედ გავრცელებული ვაზის ჯიშია. იძლევა ორდინარულ წითელ სუფრის ღვინოს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში შავი ყურძენის სინონიმები ცნობილი არაა, ხოლო ბოლნის-მარნეულის რაიონის მევენახეთა შორის შავი ყურძენი ცნობილია ბორჩალოს სახელწოდებით.

ჯიშის ისტორია. შავი ყურძენი ადგილობრივი წარმოშობის ვაზის ჯიშია. იგი თავისი მორფოლოგიური ნიშნების მიხედვით (ფოთლის სქელი შებუსუსება, მრგვალი მარცვალი და სხვ.) უფრო დასავლეთ საქართველოს ვაზის ჯიშებთან დგას ახლოს. ჯიშის წარმოშობის დროისა და ადგილის შესახებ ცნობები არ მოიპოვება. მორფოლოგიური ნიშან-თვისებების მიხედვით იგი საკმაო ხნოვანების ვაზის ჯიშთა კვლევს უნდა მიეკუთვნოს.

ამჟამად ჯიში მოიპოვება კახეთში, ძირითადად გურჯაანისა და თელავის რაიონებში, და ქვემო ქართლში, ბოლნის-მარნეულის რაიონში. ჯიში ძირითადად გამოარეულია ძველ საწარმოო ვენახებში, მაგრამ იშვიათად იგი პატარა ვენახებადაც გვხვდება საკარმიდამო ნაკვეთებზე. შავი ყურძენი უფრო ბოლნის-მარნეულის რაიონშია გავრცელებული, ვინც კახეთში. რამდენიმე ათეული ძირი შავი ყურძენი მოიპოვება აგრეთვე მევენახეობის ინსტიტუტის, მისი ფილიალისა და დასაყრდენი პუნქტების საკოლექციო ნაკვეთებზე ჯიშის შესწავლისა და გამოადის მიზნით.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ბოტანიკური თვალსაზრისით ჯიში აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინიდან დაწყებული პირველი ორი-სამი ფოთოლაკის ჩათვლით ყოველი მხრიდან სქელი აბლაბუდისებრი ბეჭებითაა შებუსუსებული და შეფერულია თეთრი ფლანელის მსგავსად და ღია ვარდისფერი არშია აქვს შემოვლებული ფოთოლაკების ნაპირების ირგვლივ და ყუნწის გასწვრივ. მეორე იარუსის ფოთლებზე ზემოთა მხრიდან შებუსუსება ქრება და ფოთლები მოღინისფრო იერის მქონე მომწვანო-ყვითელ ფერს იღებს, ხოლო ქვემოთა მხრიდან მოვერცხლისფრო-მოთეთრო ფერს ინარჩუნებს.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მონაცრისფრო იერის მქონე მოყვითალო-მოწითალო ფერს იღებს. მუხლები ფერთა არ განსხვავდება მუხლთაშორისებისაგან. მუხლთაშორისები საშუალო სიგრძისაა (10—12 სმ), ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ არაა მკვეთრად გამოსახული.

ფოთოლი. კარგად განვითარებული შუა იარუსის (9—12) ფოთლები საშუალო ზომისაა (18,5 X 17,5 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, უფრო ხშირად ოვალური ფორმის. ფოთოლი ხუთნაკვეთიანია. მეორეული დანაკეთვა კარგადაა გიმოსახული. იგი გვხვდება როგორც ზედა, ისე ქვედა ნაკვეთებზე, რის გამო ფოთოლი 7—9 ნაკვეთიანი ხდება. ფოთლის შუა ნაკვეთი უფრო ხშირად მახვილია, იშვიათად სწორკუთხოვანიც. ფოთლის ზედაპირი ბადისებრ დანაკვეთებულია, იშვიათად იგი წვირილბურთულბიანიცაა. ფოთლის მთავარი ძარღვები ჯაგრისმგვარადაა შებუსუსებული. ფოთლის ზედაპირის გავრცელებული მიმართულებით მოხრილობა და ფოთლის ძლიერი დანაკეთვა დამახასიათებელია ჯიშისათვის.

ფოთლის ზედა ამონაკვეთების სიღრმე საგრძნობლად მერყეობს. გვხვდება როგორც ზეზეური, ისე

ძლიერ ღრმა ამონაკეთები. უფრო ხშირად ამონაკეთები ღრმა ან საშუალო სიღრმისაა. ამონაკეთების ფორ-
მაკ საგრძნობლად მერყეობს. უფრო ხშირად ღია ჩანგისმაგვარი ვიწროყელისანი და ცალ ან წყვილკბილისანი
ფუძის მქონე ამონაკეთები გვხვდება. იშვიათად ოვალური ან კვერცხისმაგვარ თვლიანი დახურული ამონა-
კეთებიც გვხვდება.

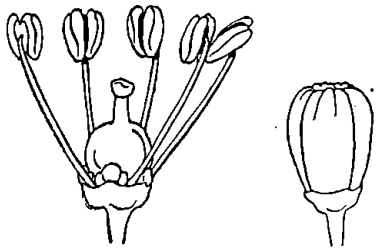
ფოთლის ქვედა ამონაკეთები ნაკლებ ღრმაა, ფორმით ჩანგისმაგვარია, ვიწროყელისანი და მომრგვალო
ან მახვილი ფუძის მქონე. იშვიათად დახურული კვერცხისმაგვარ თვლიანი ამონაკეთებიც გვხვდება.

ყუნწის ამონაკეთის ფორმა საგრძნობლად ცვალებადობს. უფრო ხშირად მახვილფუძიანი ჩანგისმაგვარი
ამონაკეთები გვხვდება. იშვიათად მახვილფუძიანი თაღისმაგვარი და დახურული კვერცხისმაგვარ თვლიანი
ამონაკეთებიც მოიპოვება. ქვედა იარუსის ფოთლები ნაკლებ დანაკეთულია და მათი ყუნწის ამონაკეთებიც
მთლიანად დახურული, უფალოა, ფოთლის მთავარი ნაკეთები მახვილწვერიანი გამოზნექილგვერდებიანი
სამკუთხედისებრი ან წინ წამოწეული ნემსისებრ მახვილწვერიანი ვიწრო სამკუთხედისებრი ფორმის კბილებით
ბლოკდება. გვერდითი კბილები მახვილწვერიანი, გამოზნექილგვერდებიანი ვიწრო სამკუთხედისებრია, იშვია-
თად ხერხის კბილისებრ ცალგვერდგამოზნექილიცაა. მხვილი და წვრილი კბილების მონაცვლეობა კარგად ჩანს
ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსებულია სქელი აბლაბუდისებრი ბეწვებით, რომლებშიც ბლომდაა
შერეული მოკლე ჯაგრისებრი ბუსუსები, რის გამო შებუსუსება სქელი ქერისმაგვარი ხდება.

ყუნწი ფოთლის შუა ძარღვზე უფრო მოკლეა ან, იშვიათად, მისი სიგრძისაა. ყუნწი ფუძესთან და-
ფარულია მოკლე ჯაგრისებრი ბუსუსით, მწვანე ფერისაა და მუქი წინწკლები აყრია.

ყვავილი. ყვავილი ნორმალური აგებულებისა, ორსქესიანია. მტევნები სწორმდგომია. ყვავილში
ხუთი მტერიანაა. მტერიანათა ძაფების შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან 1,25-ს უდრის. ბუტკო მომრგ-
ვალო კონუსისებრი ფორმისაა, აქვს კარგად გამოსახული
სვეტი და ხშირად ორად გაყოფილი ღინგი.

მტევანი. მტევნები საშუალო ზომისაა, მათი სიგრძე
მერყეობს 14-დან 18 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 10-დან
13 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტევნის ზომა 15×10 სან-
ტიმეტრს უდრის. მტევანი განიერ კონუსისებრი, მზრიანია,
იშვიათად, ძლიერ დატოტეილი და ხანდახან უფორმოც.
ხშირად მზარის სიგრძე ძირითადი მტევნის სიგრძის ნახევარია
და მეტიც. უფრო ხშირად მტევნები საშუალო სიმკვრივისაა,
იშვიათად საშუალოზე უფრო მკვრივი ან უფრო თხელი
მტევნებიც გვხვდება. მტევნის საშუალო წონა მერყეობს
120-დან 240 გრამამდე, ცალკეული კარგად განვითარე-
ბული მტევნების წონა 300—500 გრამამდე აღწევს.



სურ. 35. შავი უფრთხის ყვავილი.

მარცვლების რაოდენობა მტევანში 70-დან 260 ცალამდე მერყეობს, ხოლო საშუალოდ 100—160-ს
უდრის. მტევნის ყუნწი გახეხებულია და მოწითალო-მოყვითალო ფერისაა. ყუნწის სიგრძე საშუალოდ
2,5—3,5 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე 0,5—0,6 სანტიმეტრს უდრის.
მარცვლის საჯდომი ბალიში ოდნავ დახორკლილია, ფორმით ვიწრო კონუსისებრი, იშვიათად, განიერ
კონუსისებრიც.

მარცვალი. მარცვლები საშუალო და საშუალოზე მხვილია. მათი სიგრძე მერყეობს 1,6-დან 1,9 სანტი-
მეტრამდე, ხოლო განი 1,5-დან 1,7 სანტიმეტრამდე. საშუალო მარცვლის ზომა 1,8×1,70 სანტიმეტრს უდ-
რის. მარცვლები მომრგვალოა, იშვიათად მოკუდალურა. მარცვალი შუაში განიერია, ბოლო მომრგვალო
აქვს. მარცვალი მუქი ლურჯი, თითქმის შავია, კანი თხელი აქვს და ადვილად შორდება რბილობს. რბი-
ლობი ოდნავ მკვრივი, მდნარია. მარცვალი თხელი ცვილისებრი ფიფქითაა დაფარული.

მარცვლები ყუნწზე არაა მქიდროდ მიმაგრებული. წიპწების რაოდენობა მარცვალში ერთიდან ოთ-
ხამდე მერყეობს, საშუალოდ კი მარცვალზე 1,67 წიპწა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებდა მევე-
ნახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში სოფ. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თე-
ლავიდან.

კულდელაურში შავი ყურძნის საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 141 დღიდან 175 დღემდე, ხოლო საშუალოდ 152 დღეს უდრის. საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად მერყეობს საევეტაციო პერიოდის განმავლობაში აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,775 გრადუსიდან 3,251 გრადუსამდე და საშუალოდ 2,927,6 გრადუსს შეადგენს. ასევე მერყეობს საევეტაციო პერიოდის სხვა ფაზებიც. მათი ცვალებადობის ჩვენების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია შავ ყურძენზე ქ. თელავში წარმოებული დაკვირვების შედეგები.

შავი ყურძნის საევეტაციო ფაზების მსვლელობა ქ. თელავში

შეენახვობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	საევეტაციო ფაზების დადგომის თარიღი				საევეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დღეებში	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი	ნაულეები	
		კვირტის დასაწყისი	ყვავილობის დასაწყისი	სიმწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			სარეპოდუქციო პერიოდში	საევეტაციო პერიოდში
კახეთი, თელავის რაიონი, შეენახვობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახვა ს. კულდელაურში, ქ. თელავის მახლობლად	1943	29/IV	8/VI	10/VIII	20/IX	146	2,918,1	129,9	479,6
	1944	24/IV	4/VI	7/VIII	15/IX	145	2,823,2	49,6	339,5
	1945	2/IV	11/VI	13/VIII	20/IX	141	2,802,0	46,2	347,9
	1946	22/IV	6/VI	11/VIII	10/IX	142	2,775,3	10,1	553,3
	1947	4/IV	4/VI	16/VIII	25/IX	175	3,251,1	94,3	540,1
1948	27/IV	3/VI	18/VIII	20/IX	166	2,995,9	133,7	615,4	
საშუალო . . .	—	22/IV	5/VI	11/VIII	18/IX	162	2,927,6	77,3	470,9

როგორც ცხრილიდან ჩანს, თითქმის ყველა ფაზა საგრძნობლად მერყეობს ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად. განსაკუთრებით მკვეთრად წლის მეტეოროლოგიური პირობები პირველი ფაზის დადგომაზე ახდენს გავლენას, შედარებით ნაკლებ ცვალებადობს ყვავილობის ფაზა. სრული სიმწიფის დადგომის მიხედვით შავი ყურძენი მიეკუთვნება ყურძნის სიმწიფის მესამე პერიოდის ვაზის ჯიშებს.

თელავში შავი ყურძნის ერთწლიანი რქები თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას ყურძნის სრული სიმწიფის დროისათვის.

შავი ყურძნის ვაზები თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ენახვებში წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით საშუალო სიძლიერით იზრდება.

მოსავლიანობა. შავი ყურძენი მოსავლიანი ვაზის ჯიშია. თელავის საკოლექციო ნაკვეთზე წარმოებული დაკვირვებით მისი მოსავლიანობა საშუალოზე მაღალია, ხოლო ს. ვაზისუბანსა და ს. შაუმიანში იგი მაღალ მოსავალს იძლევა. საერთოდ, ჯიშს მსხმოიარობის მაღალი მაჩვენებლები აქვს. მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 0,8-დან 1,6-მდე და შეადგენს საშუალოდ 1,06-ს. მტევნების საშუალო წონა მერყეობს 120—240 გრამს შორის და საშუალოდ 200 გრამს უდრის. ამის მიხედვით მისი მოსავალი ჰექტარზე, იმ შემთხვევაში თუ ჰექტარზე 40,000 რქაა დატოვებული, 80 ცენტნერს შეადგენს, დაახლოებით ამდენივე და კიდევ მეტიც არის მიღებული ვაზისუბანში. უქანასკნელ წლებში ჩატარებული აღრიცხვის მიხედვით ძირის საშუალო მოსავალი 1,850 გრამს აღწევს, რაც იმ შემთხვევაში, თუ ჰექტარზე 5,000 ძირი ვაზია 92,5 ცენტნერს შეადგენს ჰექტარზე, ხოლო ბოლნის-მარნეულის რაიონში, სოფ. შაუმიანში, შავი ყურძნის მოსავალი 100—120 ცენტნერს აღწევს.

ამ მონაცემების საფუძველზე შავი ყურძნის საშუალო მოსავლად კახეთის პირობებში 70—80 ცენტ. ყურძენი უნდა ვივარაუდოთ ჰექტარზე.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. შავი ყურძენი შედარებით კარგად უძლებს სოკოვან ავადმყოფობებს. ვაზისუბნისა და თელავის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვებით იგი მილდიუმს საშუალოზე უკეთესად უძლებს, ხოლო ნაცარს საშუალოდ. სხვა დაავადება დაკვირვების წარმოების განმავლობაში შემჩნეული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევნებისა და მარცვლების გარეგნული შეხედულება და ყურძნის მექანიკური და ქიმიური შედგენილობა ჯიშის საღვინე მიმართულებით გამოყენების უპირატესობაზე მიგვიითობს. ყურძნის მექანიკური შედგენილობის ჩვენების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია ანალიზის შედეგები.

შავი ყურძნის მტევნებისა და მარცვლების მექანიკური შედგენილობა

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	წელი	მტევნის საშუალო წონა	მარცვლების საშუალო რაოდენობა მტევანში	მტევნის შემადგენელი ნაწილები პროცენტობით				100 მარცვლის წონა	100 წიაჭის წონა	შენიშვნა
				წვენი და რბილობი	კლერტი	კანი	წიპა			
კახეთი	1940	265,7	197	80,35	3,95	11,55	3,91	129,0	მ,7	
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახსუბანი	1940	160,1	123	82,49	3,46	10,4	3,66	126,0	3,6	დადი
საქოლექტო ევანხი	1940	110,7	81	84,23	2,98	9,98	3,70	132,0	3,6	საშუალო
სონა-ადღერის რაიონი იაკობნაია შტელი	1940	153,3	56	83,4	3,6	10,0	3,0	150	3,2	მცირე მტევანი

ყურძნის ლაბორატორიულ პირობებში გადამუშავებისას წვენისა და რბილობის გამოსავალი მტევნის სიდიდის მიხედვითაც კი მერყეობს 80-დან 84%-მდე. უფრო მეტი მერყეობაა მოსალოდნელი ცალკეული წლების მიხედვით. მოყვანილი გამოსავლიანობა ნაჩვენებები ცვალებადობის ფარგლებშია ცდამახასიათებელია საღვინე ვაზის ჯიშებისათვის. წარმოების პირობებში გადამუშავებისას გამოსავლიანობა წვენისა ჩვეულებრივზე ნაკლებია, ხოლო მავარი ნარჩენები მეტია ზემოთ მოყვანილთან შედარებით.

ყურძნის წვენის ქიმიური შედგენილობა. შავი ყურძნისათვის ზომიერი შაქრიანობა და ზომიერზე ნაკლები მჟავიანობა დამახასიათებელი, წლების განმავლობაში წარმოებული დაკვირვების მიხედვით მისი შაქრიანობა 18—20%-ის, ხოლო მჟავიანობა 5—7%/0-ის ფარგლებში მერყეობს. წლების მიხედვით შაქრიანობა-მჟავიანობის მერყეობის საჩვენებლად ქვემოთ მოყვანილია რთელის პერიოდში ყურძნის წვენის ანალიზის შედეგები.

შავი ყურძნის წვენის შაქრიანობა-მჟავიანობა რთელის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოების ადგილი	წელი	რთელის თარიღი	შაქარი %-ით	საერთო მჟავა %0-ით	შენიშვნა
გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვახსუბანი	1929	—	21,0	4,9	
	1940	22/IX	20,0	6,9	
	1938	6/IX	20,5	7,6	
სონა-ადღერის რაიონი, იაკობნაია შტელი	1939	10/IX	15,1	4,1	
	1940	14/IX	20,0	11,2	
	1942	22/IX	19,6	6,45	
	1943	21/IX	18,0	8,9	
თელავის რაიონი, ქ. თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტი	1945	9/IX	20,5	7,2	
	1947	2/IX	18,0	9,14	
	1948	4/IX	18,5	5,24	

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ჯიშის შაქრიანობა-მჟავიანობა როგორც შაქრისა და მჟავას რაოდენობის ისე მათი შეფარდების მხრივ ძალიან მერყეოვია წლების მიხედვით. ამის გამო, მხოლოდ ზოგიერთ წლებში იძლევა ჯიში საკირო. რაოდენობით შაქარსა და მჟავას იმისათვის, რომ კარგი ღირსების ღვინო იქნეს დაყენებული.

ჯიშის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. შავ ყურძენს ძირითადად წითელი სუფრის ღვინის დასამზადებლად იყენებენ. რადგანაც შავი ყურძნის ვაზები მცირე რაოდენობით მოიპოვება, მას საფერავთან ან სხვა წითელ ჯიშთან ერთად წურავენ წითელი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. შავი ყურძნისაგან ჯიშობრივი წმინდა ღვინო მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. შავი ყურძნისაგან საშუალო ღირსების ორდინარული ღვინო დგება. იგი მუქი ვარდისფერია, მკირესხეულიანი და სუსტად გამოსახული არომატი აქვს. ზოგიერთ წელს მისგან საშუალოსხეულიანი, საკმაოდ შეფერილი, სასიამოვნო, ბატარა ღვინო დგება. ღვინის საცდელი ნიმუშები ჯიშური ღვინოების ხარისხის შეფასებელი სადგევსტაციო კომისიის სხდომებზე მიჩნეულია საშუალო ღირსების ორდინარულ ღვინოდ. ღვინის ორგანოლექტური თვისებების უფრო სრულად დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები მევენახეობის ინსტიტუტის სადგევსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერები სადგურსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დამზადების ადგილი	წელი	სხდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლექტური შეფასება
გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვაზისუბანი, საკოლექციო ვენახი	1936	20/1 1937	6,1	კარგად დაწმენილი, მუქი ვარდისფერი, მსუბუქი, მკირავსებელიანი, პარმონიული, სასიამოვნო ღვინო.
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახიუბანი საკოლექციო ვენახი	1939	19/1 1940	5,9	ვარდისფერი, კარგად დაწმენილი, მკირავსებელიანი თხელი, ორდინარული ღვინო.
	1940	29/XII 1940	6,5	მუქი ვარდისფერი, კარგად დაწმენილი, საშუალო სხეულიანი, მსუბუქი პარმონიული ღვინო, აქვს სპეციფიური გემო.

ქვემოთ მოყვანილია შავი ყურძნის ღვინის ქიმიური ანალიზის შედეგები.

შავი ყურძნის ღვინის ქიმიური შედეგნილობა

მისაელის წელი	კუთრი წონა 15°C	ალკოჰოლი მოცულობით	გრამები ლიტრში										
			ქსარაქტი	ნაჯარი	ნაჯრის ტუტოვანი	საჯრო მკაფიანობა	მკითხველი მკაფი	არამქრთლავი მუქა	ღვინის მკაფა	შაკარი	გლიცერინი	ტანინი	
1929	0,8954	10,1	29,5	—	—	4,65	—	—	—	—	—	—	—
1940	0,9963	10,0	27,7	4,12	6,67	5,85	0,42	5,33	2,2	1,0	6,05	2,07	

შავი ყურძნის ღვინის ორგანოლექტური თვისებები და მისი ქიმიური ბუნება საშუალებას გვაძლევს მივაკუთვნოთ იგი საშუალო ღვინის ორდინარულ წითელ ღვინოთა კატეგორიას.

ღვინის დაყენების გარდა შავი ყურძენი ნაწილობრივ სადესერტოდაც შეიძლება იქნეს გამოყენებული. დიდი მტევნები და მომსხო მარცვლი და საკმაოდ მაღალი შაქრიანობა მიმზიდველს ხდის მას მომხმარებლისათვის, მაგრამ მას არამალაი საგემოვნო თვისებები აქვს და გადაზიდვასაც ვერ უძლებს. ეს ზღუდავს მის მომხმარებას და იგი ადგილზე მოსახმარ ყურძნის ჯიშად უნდა მივიჩნიოთ.

გაცილებით უფრო პერსპექტიულად შეიძლება იქნეს მიჩნეული შავი ყურძენი უალკოჰოლო ყურძნის წყენის დასამზადებლად. ვარდისფერი შეფერვა, საკმაოდ მაღალი შაქრიანობა და ზომიერი მკაფიანობა საკმაოდ მიმზიდველს ხდის მას მომხმარებლისათვის.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

შავი ყურძენი ადგილობრივი, მკირად გავრცელებული ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა ორდინარულ წითელ სუფრის ღვინოს და ნაწილობრივ ადგილობრივ მოსახმარ სუფრის ყურძენსაც. გავრცელებულია კახეთში, ძირითადად გურჯაანისა და თელავის რაიონებში, და ქვემო ქართლში, ბოლნის-მარნეულის რაიონებში. გვხვდება უმთავრესად მინარევის სახით ძველ საწარმოო ვენახებში, იშვიათად მისი პატარა ვენახებიც გვხვდება საკარმიდამო ნაკვეთებზე. უფრო მეტად ჯიში ბოლნის-მარნეულის რაიონებშია გავრცელებული, ვინემ კახეთში. მკირადი გავრცელების გამო მას სხვა ჯიშებთან ერთად წურავენ ჩვეულებრივ წითელი ღვინის დასამზადებლად ან ადგილზე ხმარობენ საქმელად. ჯიშისაგან წმინდა ღვინო მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. იგი მუქი ვარდისფერია, სიმსუბუქე, მკირად სხეული და სასიამოვნო გემო ახასიათებს. ზოგიერთ წლებში მისგან მუქად შეფერილი, საშუალო სხეულიანი, პარმონიული, კარგი ღვინის ორდინარული ღვინო დგება. უფრო მიზანშეწონილად უნდა იქნეს მიჩნეული მისგან უალკოჰოლო ყურძნის წყენის დამზადება.

ჯიშის დადებითი თვისებებია შედარებით მაღალი მოსავალი და ავადმყოფობების მიმართ შედარებით კარგი გამძლეობა. ჯიშის უპარყოფით მხარეს წარმოადგენს მისი პროდუქციის (ყურძენი, ლეინო) შედარებით დაბალი ლირსება.

კახეთისათვის, სადაც მეტად მდიდარი და მრავალფეროვანი ვაზის ჯიშებია გავრცელებული, შავი ყურძენი პერსპექტიული არაა.

შავი ყურძენი, როგორც უხემოსავლიანი და სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლე ჯიში, შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს ბოლნის მარნეულის რაიონისათვის ძირითადად ხარისხოვანი უაღკოპოლო წვენის, ორღინარული წითელი სუფურის ლეინის და ნაწილობრივ საკონიავე მასალის დასამზადებლად.

ჯიშის ადგილებზე წინასწარ გამოცდის შემდეგ იგი შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს მევენახეობის სხვა რაიონებისათვის მიღებული შედეგების შესაბამისად.

ШАВИ КУРДЗЕНИ

Лист. Вполне развитые листья выше средних размеров (18,5×17,5 см). Листовая пластинка округлой формы, с более частыми колебаниями в сторону овальной, нежели поперек-овальной формы. Число основных лопастей пять. Вторичные лопасти встречаются как на нижней, так и на верхней лопастях, благодаря чему иногда листья становятся 7—9 лопастными. Угол оконечной лопасти чаще острый, реже он прямой. Поверхность листа сетчато-морщинистая, реже она мелко-пузырчатая. Главные нервы зеленые и опушены шестипыстным пушком. Листовая пластинка неопределенно изогнутая. Этот признак с сильной пререзанностью листовой пластинки является характерным для сорта.

Верхние вырезки по глубине расщепленности листовой пластинки варьируют от мелких до очень глубоких. Чаще всего они средних размеров и глубокие. Форма вырезок варьирует от открытых к выходу суженных с плоским дном, реже двухзубчатых дном—до закрытых с яйцевидным либо овальным просветом. Чаще всего встречаются открытые лровидные вырезки с узким устьем и с одним, реже с двумя зубчиками на дне вырезки.

Нижние вырезки менее глубокие. По форме они открытые, лровидные с узким устьем и с округлым либо заостренным дном, реже они закрытые, с яйцевидным просветом.

Черешковая выемка по форме варьирует от сводчатой с заостренным дном—через лровидную—до закрытой с веретеновидным просветом. Чаще всего встречаются лровидные выемки с острым дном. Листья нижней яруса менее расщепленные и характеризуются паглухо закрытой черешковой выемкой.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они узко-треугольные вытиснуты в острие. Боковые зубцы треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной либо лровидные, односторонне выпуклые. Чередование крупных зубцов с мелкими хорошо выражено.

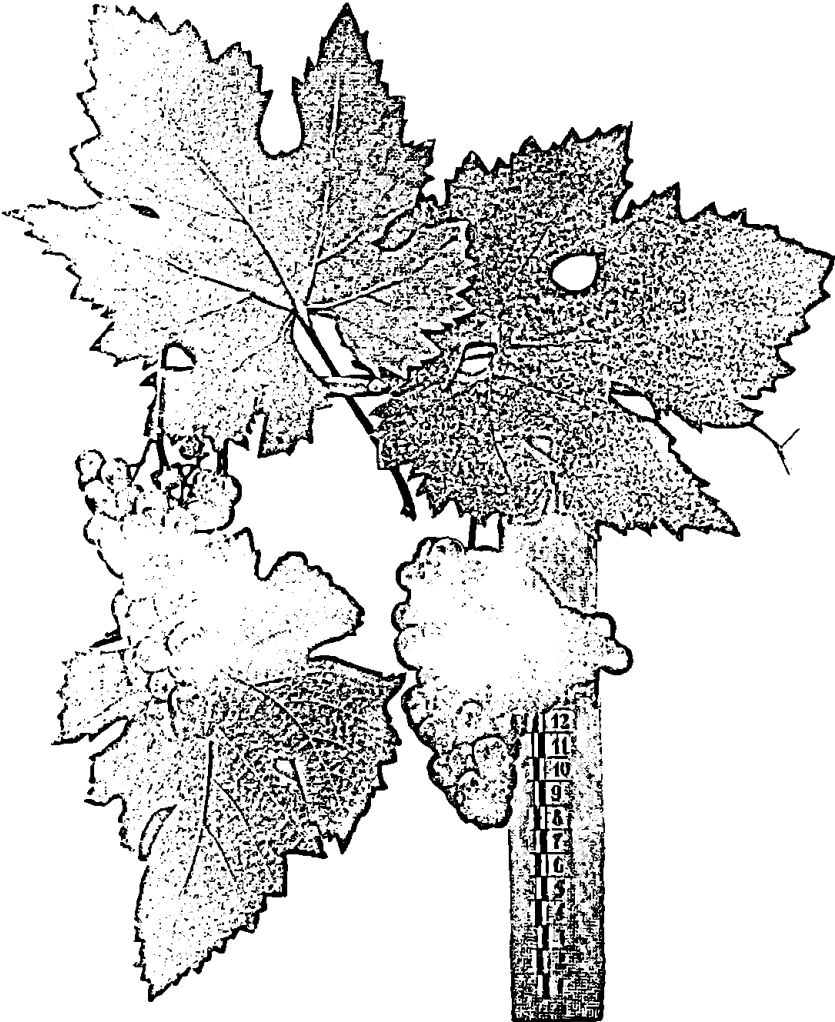
Опушение нижней стороны листа густое, паутинистое, с примесью густого шестипыстного пушка, в целом опушение войлочное средней густоты.

Черешок короче длины срединного нерва листа, реже равен ему. Черешок у основания опушен шестипыстным пушком и окрашен в зеленый цвет с бурными пятнами.

Цветок. Цветки нормальной строения, обоеполые. Тычинки прямостоячие. Число тычинок в цветке 5. Относительная длина тычиночных нитей к высоте шестива составляет 1,25. Пестик правильной, округло-копической формы с маленьким двураздельным рыльцем и хорошо выраженным столбиком.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 14 до 18 см, ширина от 10 до 13 см. Размер средней грозди равен 15×10 см. Форма грозди широко-копическая, крылатая, реже слабо лопастная, бесформенная. Крыло хорошо развито, нередко оно достигает до половины и более размера основной грозди. В большинстве случаев грозди средне-плотные, реже они бывают рыхлыми и плотными. Средний вес гроздей варьирует от 120 до 240 гр, а отдельные полцоценные грозди достигают веса 300—500 гр. Количества ягод в грозди варьирует от 70 до 260, в среднем составляет 100—160 ягод на гроздь. Ножка грозди деревянистая, желтовато-красная. Длина ножки в среднем равна 2,5—3,5 см. Ношка ягоди зеленая, слабо бородавчатая. Длина ножки в среднем равна 5—6 мм. Подушечка слабо бородавчатая, узкокопической, реже шаровокопической формы.

Ягода. Ягоды средних и вышесредних размеров. Длина ягод варьирует от 1,6 до 1,9 см, а ширина от 1,5 до 1,7 см. Размр средней ягоди равен 1,8×1,70 см. Форма ягод округлая, реже она слабо овальной формы. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоди округлен. Окраска ягод темно-синяя, почти черная. Кожича толстая, легко отделяющаяся от мякоти. Мякоть средне-плотная расплываю-



ზავი ყურძენი—შავი კურდენი

даяся. Восковой павет на ягодах хорошо выражен. Прочность прикрепления ягод к ножке слабая. Число семян в ягоде варьирует от одного до 4, составляя в среднем 1,67 семени на ягоду.

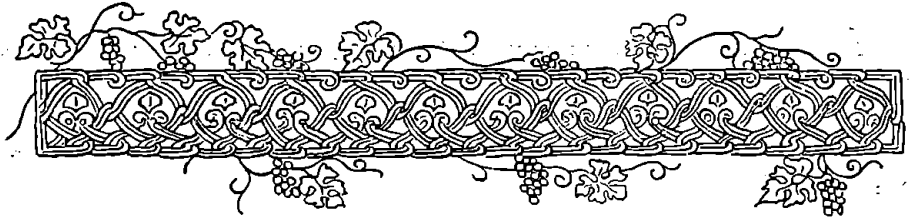
Шави курдзени—местный, малораспространенный винный сорт винограда. Дает обыкновенное красное столовое вино и отчасти десертный виноград местного значения. Распространен в Гурджаанском и Телавском районах Кахети и в Болниси-Марнеульском районах Нижней Карталии, в основном в виде примеси на старых производственных виноградниках колхозов, реже в виде маленьких виноградников на приусадебных участках колхозников. Ввиду малого распространения сорта, его урожай, вместе с другими сортами, перерабатывается на обычное столовое красное вино либо потребляется на месте в свежем виде. Чистосортное вино из Шави курдзени готовят в Институте виноградарства. Вино из Шави курдзени отличается высокими достоинствами. Оно темно-розовой окраски, легкое, малоэкстрактивное, ординарное, посредственного качества. В отдельные годы из него получается ординарное вино хорошего качества более темной окраски, средне-экстрактивное, гармоничного вкуса. Судя по приведенному выше химическому составу сусла, Шави курдзени является более подходящим для приготовления безалкогольного виноградного сока. Его темно-розовая окраска, достаточно высокая сахаристость и умеренная кислотность делают его довольно приятным и привлекательным напитком для потребления.

К положительным свойствам сорта относятся его высокая урожайность и относительно хорошая устойчивость против грибных болезней. К недостаткам сорта относится сравнительно низкое качество его продукции (вино, виноград).

В условиях Кахети, при ее богатом сортовом составе, Шави курдзени внимания не заслуживает. Его как урожайный и относительно устойчивый сорт, можно рекомендовать в качестве дополнительного сорта в Болнисском, Гардабанском и Марнеульском районах нижней Карталии для приготовления безалкогольных соков, ординарных вин и отчасти кольячного материала.

После предварительного испытания на местах его можно рекомендовать для южных виноградных районов СССР в качестве винного либо столового сорта в зависимости от результатов испытания.





ვარდისფერა

ვარდისფერა ადგილობრივი, იშვიათი ჯიშია, იძლევა კარგი ხარისხის სადესერტო ყურძენს. სინონიმები ი. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის ვარდისფერას სინონიმები ცნობილი არაა.

ჯიშის ისტორია. ვარდისფერა ადგილობრივი წარმოშობის კახური ვაზის ჯიშია. იგი პირველად აღმოჩენილ იქნა მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ვაზისუბანში, საკოლექციო ნაკვეთში, ჯიშ კურკენას რიგში გამორეული სულ ორი ძირი. შემდეგ ჯიშში გაამრავლეს და გააშენეს თელავის საკოლექციო ვენახში მისი უკეთ შესწავლის მიზნით.

უკანასკნელ წლებში ვარდისფერა იპოვეს აგრეთვე ნაფრეულის საბჭოთა მეურნეობაში კაკლის ნაკვეთში გამორეული 15—20 ძირი. როგორც ჩანს, ვარდისფერას თითო-ოროლა ვაზი კახეთის ვენახებში ბევრგან მოიპოვება.

თავის მორფოლოგიური ნიშნებით იგი კახური ვაზის ჯიშებს უახლოვდება. მისი წარმოშობის ადგილისა და დროის შესახებ ცნობები არ მოიპოვება.

ამჟამად ვარდისფერა მოიპოვება გურჯაანის, თელავისა და სიღნაღის რაიონებში უმათერესად ძველ და ახალ საწარმოო ვენახებში გამორეული.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ბოტანიკური თვალსაზრისით ვარდისფერა აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი. ახალგაზრდა, მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინთა და პირველი ორი ჯერ კიდევ გაუშლელი ფოთოლაკითურთ ყოველი მხრიდან თხელი აბლაბუდისებრი ბეწვებითაა შებუსუსებული და მოწითალო იგრის მქონე მომწვანო-მოყვითალო ფერისაა. მეორე იარუსის ფოთლები (3—4) ორივე მხრიდან შიშველია ოქროსფერი იგრის მქონე მომწვანო-მოყვითალო ფერისა.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მოყვითალო-მოწითალო ფერისა ხდება. მუხლები ოდნავ უფრო მუქია. მუხლთაშორისების სიგრძე საშუალოდ 8—10 სანტიმეტრს უდრის. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ არ შეიმჩნევა.

ფოთლო. შუა იარუსის კარგად განვითარებული (9—12) ფოთლები დიდი ზომისაა (20×22 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა და უფრო ხშირად გარდიგარდმო-ოვალურ ფორმისაკენ იხრება. ფოთლის ზედაპირი გლუვი და ზემო მხრიდან ოდნავ ბრქვილიაა, ქვემო იარუსის ძველი ფოთლების ზედაპირი ბადისებრი დანაოქებულია. ფოთლები უფრო ხშირად სამნაკვეთიანია, იშვიათად ხუთნაკვეთიანი ფოთლებიც გვხვდება. დანაკვეთა ჩვეულებრივ სუსტადაა გამოხატული. შუა ნაკვეთი უფრო ხშირად ბლაგვეუთიანია. მეორეული დანაკვეთა ფოთალს არ ახასიათებს. ფოთლის ფირფიტა იშვიათადაა სწორი, უფრო ხშირად იგი გაურკვეველად მიხრილი-მოხრილია. ფოთლის მთავარი ძარღვები მათი განტოტების ადგილთან შებუსუსებულია ჯავრისებრი თხელი ბუსუსით და ბაცი ვარდისფერია.

ფოთლის ზედა ამონაკვეთების სიღრმე მერყეობს: ზეზეურიდან საშუალომდე. უფრო ხშირად ამონაკვეთები საშუალო სიღრმისაა და ხშირად დახურული. ამონაკვეთები განიერ-ელიფსური, მოპრვავილია, იშვიათად ღია, მახელოფუძიანი ლანცეტისმაგვარი ამონაკვეთებიც გვხვდება.

ქვედა ამონაკვეთები ჩვეულებრივ ნაკლებ განვითარებულია, ზეზეურებია. ამონაკვეთები ლანცეტისმაგვარია, ან შექრილი კუთხისმაგვარი, ხანდახან ამონაკვეთები სულ არაა განვითარებული.

ყუნწის ამონაკვეთის ფორმა ჩვეულებრივ ნაკლებ იცვლება. ამონაკვეთების ძირითადი ფორმა კვადრატული, თაღისებრი ან განიერ თაღისებრია. იშვიათად მშვილდისმაგვარი ამონაკვეთებიც გვხვდება.

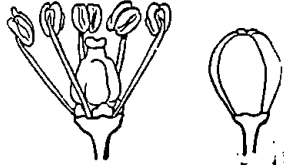
ფოთლის ფირფიტის დაქილება დამახასიათებელია ჯიშისათვის. მთავარი ნაკვეთები გრძელი (2 სმ), წაწვეტებული; ვიწრო, სამკუთხედისებრი ან მახვილფუძიანი სამკუთხედისებრი კბილებით ბოლოვდება. გვერდითი კბილები ხერხის კბილისებრ ცალგვერდამოხსნილი და მახვილწვერიანია.

ფოთლის ფირფიტის ქვედა მხარე სრულიად შიშველია. მხოლოდ ზოგიერთ, უმთავრესად ქვედა იარუსის ფოთლებზე შეიმჩნევა აბლაბუდისებრი ან უფრო ხშირად ჯაგრისებრი ბუსუსი, ძირითადად მთავარი ძარღვების განტოტების გასწვრივ.

ფოთლის ყუნწი გრძელია, იგი შიშველია (შეუბუხუსებელია) და საგრძნობლად უფრო გრძელია ფოთლის შუა ძარღვზე. ყუნწი ბატი ლინისფერია.

ყვავილი. ყვავილი ნორმალური აგებულებისა, ორსქესიანია. ყვავილში ხშირად ხუთი, იშვიათად ექვსი მტვრიანაა. მტვრიანები სწორმდგომია. მტვრიანათა ძაფების სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან 1,0—1,25-ს უდრის.

მტვრეანი. მტვრეები საშუალო ზომისაა, მათი სიგრძე ცვალებადობს 14-დან 20 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 6-დან 10 სანტიმეტრამდე. მსხვილი, კარგად განვითარებული მტვრეების ზომა თავისუფლად აღწევს 23×16 სანტიმეტრს. მტვრეანი ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისაა, ხშირად მხრიანი. იშვიათად კონუსისებრი ფორმის მტვრეებიც გვხვდება. ჩვეულებრივ მტვრეები საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათად უფრო მკვრივი მტვრეებიც მოიპოვება. ყვავილცენა და წვრილმარცვლიანობა ჯიშს არ ახასიათებს ან ძლიერ უმნიშვნელოა. მტვრენის ყუნწი სქელია, გახვევებული და რქის ფერისაა. საშუალო ზომის მტვრეების ყუნწის სიგრძე 3,5 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი ღია მწვანეა, მისი სიგრძე მერყეობს 0,5-დან 0,8 სანტიმეტრამდე, ხოლო საშუალოდ 0,65 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში გლევი ან, იშვიათად, ოდნავ დახორკლილია. ბალიში ვიწრო კონუსისებრი ფორმისაა.



სურ. 36. ვარდისფერას ყვავილი.

მარცვალი. მარცვლები საშუალოზე მსხვილი ზომისაა. მარცვლების სიგრძე საშუალოდ ცვალებადობს 1,7-დან 2,0 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 1,5-დან 1,7 სანტიმეტრამდე. მარცვლის საშუალო ზომა 1,8×1,6 სანტიმეტრია. მარცვლები ოვალური ფორმისაა, იშვიათად მომრგვალო მარცვლებიც გვხვდება. მარცვლები შუაში განიერია, ხოლო ბოლო წამახვილებული ან მომრგვალო აქვს. მარცვლის შეფერვა ღია ვარდისფერია. კანი უხეშია და ძნელად სცილდება რბილობს. რბილობი მკვრივია, ხორციანი, მარცვალი ნაკლებ წინაა, წვენი უფერულია, გემო სასიამოვნო, ჰარმონიული აქვს. მარცვალი საშუალო სისქის ცვილისებრი ფიჭქითაა დაფარული. მარცვლები საქმოდ მკიდროდაა მიმაგრებული ყუნწზე.

წიპების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს ერთიდან ოთხამდე. საშუალოდ მარცვალზე ორი წიპა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოება მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახებში სოფ. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან.

კურდღელაურში სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა ცალკეული წლების განმავლობაში მერყეობს 141-დან 172 დღემდე, საშუალოდ კი 160 დღეს უდრის. სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად ცვალებადობს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,983,8 გრადუსიდან 3,215 გრადუსამდე და საშუალოდ 3,122,4 გრადუსს შეადგენს. წლების განმავლობაში სავეგეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზების მსვლელობის დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია ვარდისფერაზე ჩატარებული დაკვირვებების შედეგები.

ცხრილიდან ჩანს (იხ. გვ. 388), რომ ცალკეული ფაზების დადგომის ვადები წლის მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად საგრძნობლად იცვლება. ყველაზე მეტად პირველი, კვირტის გაშლის დასაწყისის ფაზა მერყეობს. დანარჩენი ფაზები მასთან შედარებით ნაკლებ იცვლება. სრული სიმწიფის დადგომის ვადის მიხედვით ვარდისფერა შეიძლება მიეკუთვნოს სიმწიფის III პერიოდის ვახის ჯიშებს. კახეთის ჰავის პირობებში ვარდისფერას ერთწლიანი რქები ყურძნის სრული სიმწიფის მომენტისათვის თავისუფლად ასწრებს მომწიფებას და კარგად შემოსული და გახვევებული ხდება ზამთარს.

ვარდისფერას სავეგეტაციო პერიოდის მსვლელობა

შვეწნაობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო ფაზების დასაწყისი				სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლივობა	აქტუალური ტემპერატურის საშუალო მნიშვნელობა	ნალექები	
		კვირტის გაშლის დასაწყისი	ყვავილობის დასაწყისი	სიმწიფის ბის დასაწყისი	სრული სიმწიფე			სარგებრო-ღუქვიერ პერიოდში	სავეგეტაციო პერიოდში
კახეთი, თელავის რაიონი, შვეწნაობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახი	1943	16/IV	10/VI	20/VIII	22/IX	160	3,083,2	115,9	483,6
	1944	7/IV	12/VI	23/VIII	25/IX	172	3,215,9	71,9	409,7
	1945	27/IV	19/VI	27/VIII	5/IX	162	3,210,2	55,3	368,9
	1946	28/IV	17/VI	26/VIII	30/IX	158	3,147,7	56,7	506,6
	1947	9/IV	11/VI	17/VIII	20/IX	165	3,093,8	75,5	533,8
	1948	28/IV	10/VI	14/VIII	16/IX	141	2,983,8	134,2	517,9
საშუალო	—	19/IV	13/VI	21/VIII	20/IX	160	3,122,4	64,9	484,1

ვარდისფერას ვაზები მძლავრად იზრდება. ზრდა-განვითარების შედარებით თანაბარ პირობებში საკოლექციო ვენახებში ვარდისფერას ვაზები მკვეთრად გამოირჩევა მძლავრი ზრდითა და განვითარებით. იგი უახლოვდება თეთრ ხარისთვალს, შირაზულს და ამ ჯგუფის სხვა მძლავრად მოზარდ ვაზის ჯიშებს.

მოსავლიანობა. ვარდისფერა საშუალო მოსავლის მოცემვას ვაზების ჯგუფს უნდა მიეკუთვნოს იმის მიუხედავად, რომ ვაზისუბნის ნაკვეთზე მისთვის შეუფერებელ მცირე კვების არეზე და სუსტი დატვირთვის პირობებში მისი მოსავლიანობა მცირეა. ამის გამო საჭიროა ჯიშის ახალ ფართობებზე გაშენებისას მხედველობაში იქნეს მიღებული მისი ზრდის ღონე და შესაბამისად დიდი კვების არე მიეცეს მას მისი შესაფერად დატვირთვის მიზნით. როგორც ზემოთაქ იყო აღნიშნული, ვარდისფერა თავისი ზრდის ღონით შირაზულს უახლოვდება და მასავით მცირე მოსავლიანია ქართული წესით ფორმირების დროს, ამიტომ ჯიშის მოსავლიანობის გადიდების მიზნით კვების არის გადიდებთან ერთად საჭიროა მიეცეს მას შესაფერისი ფორმირება (ორმხრივი კორდონი), რათა სათანადოდ იქნეს დატვირთული. შესაფერისი აგროტექნიკის გამომუშავების საშუალებით ვარდისფერას მოსავლიანობა ერთიორად და მეტად შეიძლება გადიდდეს. სოკოვან აქვად მყოფობათა მიმართ გამძლეობა. თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე ვარდისფერად დაკვირვებების შედეგად ვარდისფერა გამძლეობა სოკოვან აქვად მყოფობათა მიმართ საშუალოდაა შეფასებული. მილდიუმის მიმართ ჯიშის გამძლეობა საშუალოა, ხოლო ნაცრის მიმართ საშუალოზე ძლიერი: ჩვეულებრივი წამლობის დროს იგი ნაცრისაგან სრულებით არ ზიანდება. სხვა დაავადებანი დაკვირვებათა წარმოების განმავლობაში შემჩნეული არ ყოფილა.

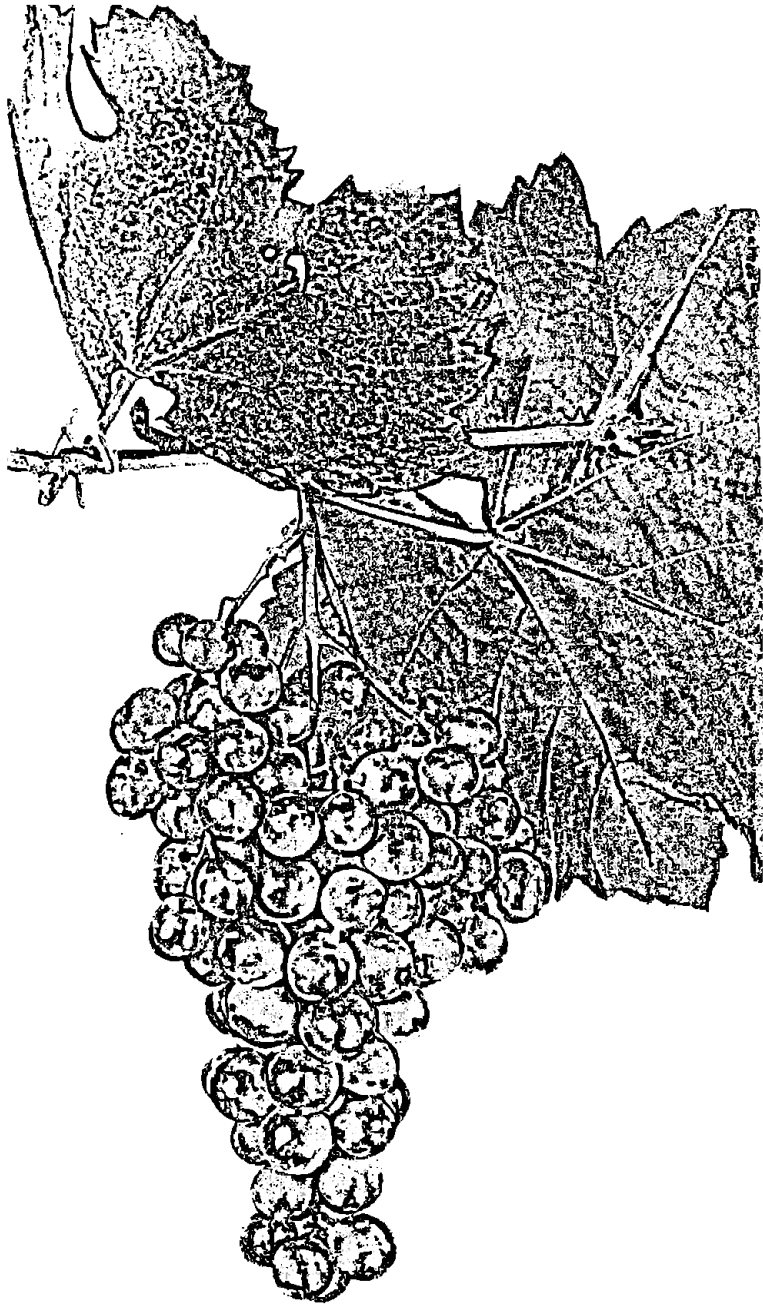
ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

მტევნების გარეგნული შეხედულება, ყურძნის მექანიკური შედგენილობა და აგრეთვე მისი წვენის ქიმიური შედგენილობა მიგივითებენ ჯიშის სასუფრე ყურძნად გამოყენების უპირატესობაზე. და მართლაც, ვარდისფერას მარცვლი, რომელსაც ხორციან შეზრდილი სქელი კანი და მკერძი, მცირეწინიანი რბილობი აქვს, უდავოდ, სადესერტო ყურძნის ჯიშთა ჯგუფს მიეკუთვნება.

ჯიშის გამოყენება და პრაქტიკის დახასიათება. ვარდისფერას მოსავლის ნაწილს ადგილზევე იყენებენ ყურძნად, ნაწილი გააქვთ მახლობელ ქალაქებში გასაყიდად ან საზაფხურად ინახავენ. ძალიან იშვიათად მისგან სუფრის ღვინოსაც ამზადებენ. ცდები ამ მიმართულებით არ უწყობიან. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ იგი, როგორც საღვინე ჯიში, ინტერესს არ იწვევს. როგორც სადესერტო ყურძნის ჯიში ვარდისფერა უდავოდ საინტერესოა და შემდეგი თვისებებით ხასიათდება.

მტევანი. მტევნის გარეგნული შეხედულება საქმოდ დეკორატიულია. მტევნები საშუალო და საშუალოზე დიდი ზომისა აქვს. მტევანი საშუალო სიმკვრივისაა. მარცვლები მტევანში თანაბრად შუიფდება. მარცვლი საშუალოზე მსხვილია. მარცვლების შეფერვა ღია ვარდისფერია, გადამწიფებისას კი მუქ ვარდისფერი ხდება. მარცვლები ოვალური ფორმისაა. კანი სქელი აქვს; მწვანად შორდება რბილობს; რბილობი მკერძი, ხორციანი, მცირე წვნიანია. მარცვლი უხედა დაფარული ცვილისებრი ფიქქით.

გემო სასიამოვნო, ჰარმონიული აქვს. შაქრიანობა საშუალოდ შეადგენს 17—18% -ს, ხოლო მჟიანობა 6—7% -ს.



ვარდისფერა—Вардиспера

არომატი სუსტადაა გამოსახული, მაგრამ თავისებური, გიშურია. ტრანსპორტს ჯიში კარგად იტანს; მისი გადაზიდვა დიდ მანძილზედაც კი შეიძლება თავისუფლად. ამას ხელს უწყობს მისი საკმაოდ სქელი კანი შეზრდილი. მკეროვ, ხორციან რბილობთან, და ისიც, რომ მარცვლები მკეიღრადაა მიმაგრებული ყუნწზე. ადგილობრივ სასუფრე ჯიშებს შორის ვარდისფერა ყველაზე უფრო გამოსაღვება შორეულ მანძილზე გადასაზიდად. შენახვითაც კარგად ინახება როგორც გაყინებად, ისე თაროზე თავისუფლად დაწყობილი.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

ვარდისფერა ადგილობრივი, იშვიათი ვაზის ჯიშია. იგი იძლევა კარგი ღირსების სადესერტო ყურძენს, ჯიში მოიპოვება ძირითადად თელავის, გურჯაანისა და სიღნაღის რაიონებში უმთავრესად საწარმოო ვენახებში გამორეული, იშვიათად მისი ცალკე მღვდომი ვაზებიც გვხვდება საკარმიდამო ნაკვეთებზე.

ჯიშის მცირედ გავრცელებს გამო ყურძენს ადგილზევე იყენებენ საქმელად ან ინახავენ სახამთროდ, იშვიათად მახლობელ ქალაქებშიაც გააქვთ გასაყიდად.

ამის გამო მისგან ღვინო არ დამზადებულა და მისი ღვინის ხარისხი გამორკვეული არაა. ჯიშის შექრიანობა-მეკვიანობას თუ გავითვალისწინებთ, უნდა დავასკვნათ, რომ მისგან ხარისხოვანი ღვინო არ უნდა დადგეს.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: კარგი ხარისხის ყურძენი, მტეენების ლაშაზი გარეგნობა და სასიამოვნო, ჰარმონიული გემო; მისი ვარგისობა გადასაზიდად, შესანახად და ნაცრის კარგი გამძლეობა. ჯიშის უარყოფითი თვისებას წარმოადგენს ის, რომ მცირემოსავლიანია და შედარებით დაგვიანებით მწიფდება.

მისი შედარებით მცირემოსავლიანობა გამოწვეულია მისთვის შეუფერებელი ფორმირებით. კორდონის წესით ფორმირებისა და დიდი დატვირთვის შემთხვევაში მისი მოსავლიანობა შეიძლება ერთიორად გადაიღდეს.

ნათქვამის მხედველობაში მიღებით ჯიში შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს თელავის, გურჯაანისა და სიღნაღის რაიონებში გასავრცელებლად ძირითადად სამრეწველო ცენტრების მოსახლეობის კარგი ღირსების სადესერტო ყურძენით მომარაგების მიზნით.

წინასწარ გამოცდის შემდეგ იგი შეიძლება რეკომენდებული იქნეს თბილისის გარეუბნებისათვისაც.

ВАРДИСПЕРА

Лист. Вполне развитые листья, довольно крупные (20×22 см.). Очертание листовой пластинки округлое, с более частыми колебаниями в сторону попеременно-овальной формы. Поверхность листа гладкая, несколько блестящая с верхней стороны, на старых листьях пижшего яруса она сетчато-морщинистая. В большинстве случаев листья трехлопастные, реже встречаются и пятилопастные листья. Обычно лопасти слабо выражены. Угол овионочной лопасти часто тупой. Листовая пластинка неопределенно изогнутая, реже она бывает плоской. Главные нервы листа у места их расхождения опушены слабым щетинистым пушком и окружены в светло-розовый цвет.

Верхние вырезки по глубине расщеченности листа варьируют от мелких до средних размеров. Обычно они средних размеров, часто закрытые. Форма вырезов широко-эллиптическая, округлая, реже встречаются и открытые щелевидные вырезки с острым дном.

Нижние вырезки обычно менее развиты, они мелкие, щелевидные, либо имеют форму входящего угла, иногда вырезки совершенно отсутствуют.

Черешковая выемка по форме менее варьирует. Основная форма выемки сводчатая, квадратная либо широкая, сводчатая, реже встречаются выемки стрелчатой формы.

Заузуренность лопастей пластинки характерная. Овионочные зубцы длинные (2 см), узкотреугольные, оттянутые в острие, реже они треугольные с острой вершиной. Краевые зубцы пиловидные, односторонне-выпуклые с острой вершиной.

Опушение нижней стороны листа совершенно голое. Лишь на некоторых листьях, преимущественно нижнего яруса, заметны следы паутинок и щетинистого пушка, в особенности вдоль разветвления главных нервов.

Черешок длинный, голый, он значительно длиннее срединного нерва листа. Окраска черешка слабо вишне-красная.

Цветок. Цветки нормального строения, обоеполе. Число тычинок в цветке 5, реже 6. Тычинки прямостоячие, отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,0—1,25.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует в среднем от 14 до 20 см, при ширине 6—10 см. Кружные полноценные грозди свободно достигают размера 23×16 см, форма грозди цилиндрико-коническая, часто лопастная, реже встречаются грозди конической формы. Обычно грозди средней плотности, реже они бывают плотными. Осыпание и горошение ягод незаметно или весьма незначительно. Ножка грозди деревянистая, толстая и окрашена в цвет чубука. Длина ножки у гроздей средней величины равна 3,5 см. Ножка ягоды светло-зеленая, длина ножки варьирует от 0,5 до 0,8 см и составляет в среднем 6,5 см. Подушечка гладкая, реже она несколько бородавчатая. Форма подушечки узко-коническая.

Ягода. Ягоды выше средних размеров. Длина ягод варьирует в среднем от 1,7 см до 2,0 см, при ширине 1,5—1,7. Размер средней ягоды равен 1,8×1,6 см. Форма ягод овальная, реже встречаются ягоды округлой формы. Наибольшая ширина ягод лежит посередине. Конец ягоды заострен, реже он закруглен. Окраска ягод светло-розовая. Кожица грубая, трудно отделяющаяся от мякоти. Мякоть плотная, хрущеватая. Сок трудно выдавливается, бесцветный. Вкус приятный, гармоничный. Прочность прикрепления ягод к ножке значительная.

Количество семян в ягоде варьирует от одного до четырех, составляя в среднем 2 семени на ягоду. Вардиспера (Розовый)—местный, малораспространенный сорт столового винограда. Дает качественный десертный виноград, годный для транспортировки на сравнительно дальние расстояния.

Сорт распространен в Гурджаанском, Телавском и Сигнахском районах Кахети, встречается единичными кустами на производственных виноградниках, реже в виде отдельно стоящих кустов на приусадебных участках.

Ввиду незначительного распространения сорта, его продукция большей частью используется на местах в свежем виде, реже сохраняется на зиму либо вывозится в соседние города для реализации. Опыты по приготовлению вина из Вардиспера не проводились. Судя по химическому составу сула, Вардиспера может дать ординарное вино среднего качества.

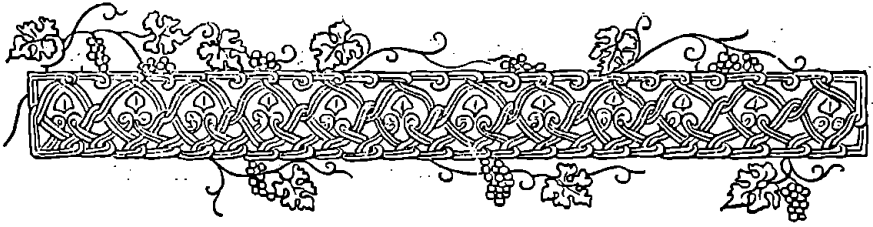
К положительным свойствам сорта относятся хорошее качество винограда, красивый внешний вид гроздей и приятный, гармоничный вкус его ягод, пригодность винограда для транспортировки и хранения и относительно хорошая устойчивость против оидиума. К недостаткам сорта относятся низкая урожайность и сравнительно позднее созревание его ягод.

Однако его сравнительно низкая урожайность вызвана неподходящей формировкой и недостаточной нагрузкой кустов. При применении передовой агротехники и подборе подходящей кордонной формировки с подобающей нагрузкой кустов, его урожайность значительно можно повысить.

С учетом указанного сорт можно рекомендовать для Телавского, Гурджаанского районов Кахети для снабжения промышленных центров и населенных пунктов свежим десертным виноградом.

После предварительного испытания на местах Вардиспера можно рекомендовать для пригородных районов гор. Тбилиси, для снабжения горожан свежим столовым виноградом.





ქ ლ ი ა

ელა ადგილობრივი, მკირედ გავრცელებული ჯიშია, იგი იძლევა [მოვარდისფრო ორდინარულ სუფრის ღვინოს.

სინონიმებია. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის ელია სხვა სახელწოდებებითაცაა ცნობილი. ეს სახელწოდებებია: ხიტერი, ბელია (იმერეთში), აქლემისთვლა (საინგილოში), მელრია (კახეთში) (გვეესყი და შარერი 1885 წ., ივ. ჯავახიშვილი 1934 წ. ს. ჩოლოყაშვილი 1939 წ.). ვილა და ვერმორელი (1901—1910 წ.) მიხედვით იგი ელიად (Jelid) იწოდება.

ჯიშის ისტორია. ელია ადგილობრივი ვაზის ჯიშია. იგი გვხვდება როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოში. აკად. ივ. ჯავახიშვილი ჯიშის სახელწოდების ენობრივი ანალიზის საფუძველზე და აგრეთვე შეშეთ-კლარჯეთში მისი გავრცელების გამო ელიას უძველეს ვაზის ჯიშთა ჯგუფს აკუთვნებს. საქარის საცდელი სადგურის (ზესტაფონის რ.) საკოლექციო ვენახში წითერის სახელწოდებით დარგული ჯიშში ჩვენს მიერ ელიად იქნა მიჩნეული. მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში დარგულ ელიას ვაზებთან მისი შედარების შედეგად ჩვენი ვარაუდი გამართლდა.

ელია მოიპოვება კახეთში, მევენახეობის თითქმის ყველა რაიონში, და ზემო იმერეთში, ძირითადად საჩხერისა და ზესტაფონის რაიონებში. იგი გვხვდება ძირითადად კოლმეურნეობების ძველ ვენახებში მინარეის სახით, იშვიათად პატარა ვენახებადაც როგორც იმერეთში, ისე კახეთში კოლმეურნეთა ნაკვეთებზე. ძველად ელია უფრო ფართოდ იყო გავრცელებული, მაგრამ სამრეწველო მნიშვნელობა არასდროს არ ჰქონია. მას ძირითადად აშენებდნენ როგორც დამხმარე ჯიშს სხვა ძლიერ შეფერილ ჯიშებთან ერთად მსავლიანობის გასაღიდებლად და ღვინის ხარისხის გასაუმჯობესებლად — სიმსუბუქის მისაცემად, ამჟამად ელიას გავრცელების ძირითადი რაიონებია: კახეთში საგარეჯოს რაიონი, შემდეგ თვლავის, გურჯაანისა და სიღნაღის; იმერეთში: ზესტაფონის და საჩხერისა. კახეთში ელიას ფართობი 12, 48 ჰექტარს უდრის.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ჯიში ბოტანიკური თვალსაზრისით აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე ს. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და პირველი 2—3 ფოთოლაკითურთ თეთრი ფერის აბლაბუდისებრი ბუწვებითაა შებუსუსებული. ქვედა მხრიდან ფოთოლაკები თავის ძარღვებიანად უფრო ინტენსიურად — ქრისივებრად — არის შებუსუსებული. თვით გვირგვინი ყლორტის წვერითა და პირველი ფოთლით ისე სქლადაა შებუსუსებული, რომ თეთრი ფლანელისაგან გამოჭრილსა ჰგავს. ყლორტის წვერო მეოთხე ფოთლამდე სქელი ბუწვებითაა დაფარული და ოდნავ გვერდზეა გადახრილი. მეორე იარუსის (4—6) ფოთლები ზემო მხრიდან მომწვანო-მოყვითალოა, ქვემო მხრიდან ყუნწიანად სქლადაა შებუსუსებული და მორუხო-თეთრი ფერისაა.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მორუხო-მოყვითალო ფერისა ხდება; მუხლები მოყავისფრო-მოყვითალოა. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ სუსტადაა გამოჩნდილი. მუხლთაშორისების სიგრძე საშუალოდ 10 სანტიმეტრს უდრის.

ფოთოლი. კარგად განვითარებული ფოთლები (9—12) საშუალოზე დიდია (20 × 18 სმ). ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა, უფრო ხშირად მოოვალურა ფორმისაა, გვანავად გადახრილი. ფოთოლი სამნაკვეთიანია, იშვიათად ხუთნაკვეთიანი და თითქმის მთლიანი (დაუნაკვეთი) ფოთლებიც გვხვდება. ფოთლის ზედაპირი გლუვი ან ბადისებრ დანაკეტილია. ფოთლის ფირფიტა სწორია, იშვიათად იგი ერთ-ერთ მხარეზეა მიხრილი. ფოთლის შუა ნაკვეთი წინა წამოწყული და თითქმის ყოველთვის მახვილია. ეს ნიშანი დამახასიათებელია ჯიშისათვის.

ზედა ამონაკვეთები ჩვეულებრივ ზეზუერია, იშვიათად საშუალო სიღრმისა. ხშირად ამონაკვეთების ფორმა შეკრილ კუთხისებრი ან ნაპრალისებრია. იშვიათად აგრეთვე კერკხისმაგვარი ფორმის, ცალკბილიანი ფუძის მქონე ამონაკვეთებიც გვხვდება.

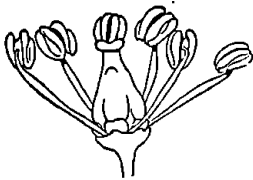
ქვედა ამონაკვეთები სუსტადაა გამოსახული, ზეზუერია და მომეტებულ შემთხვევებში ქვემო იარუსის ფოთლებზე გვხვდება. საშუალო იარუსის ფოთლებს ამონაკვეთები ხშირად არ უფითარდება. უფრო ხშირად ამონაკვეთების ფორმა შეკრილ კუთხისებრია.

ყუნწის ამონაკვეთების ფორმა ნაკლებ იცვლება. უფრო ხშირად ისრისმაგვარი ფორმის მახვილფუძიანი ამონაკვეთები გვხვდება. იშვიათად ამონაკვეთები განიერი კვადრატული ფორმისაა, წამახვილებულ ფუძიანი. ხშირად ამონაკვეთები ცალ- ან წყვილდებნიანია.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ვიწრო სამკუთხედისებრი ნემსისებრ წაწვეტებულწვერიანი ან სამკუთხედისებრი წამახვილებულწვერიანი კბილებით ბოლოვდება. გვერდითი კბილები ხერხისებრია და ნემსისებრ წაწვეტებულწვერიანი ან ხერხის კბილისებრ ცალგვერდგამოხნილი.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება საშუალო სისქისაა, იგი აბლაბუდისებრია, ხოლო მის ქვეშ მოფენილია თხელი ჯაგრისებრი ბუსუსი. ხშირად ფოთლების ხახუნის შედეგად აბლაბუდა ფიფქებად იყრის თავს.

ფოთლის ყუნწი მის მთავარ ძარღვზე უფრო მოკლეა, მკრთალი ვარდისფერია და მომწვანო ზოლები აქვს გააღებულ სიგრძეზე. ყუნწი თხელი აბლაბუდითაა შებუსუსებული, განსაკუთრებით შუა იარუსის ფოთლებზე.



სურ. 37. ქლიას ყვავილი.



ყვავილი. ყვავილი ნორმალური აგებულებისა, ორსქესიანია. მტერიანები სწორმდგომია. ყვავილში 5, იშვიათად 6 მტერიანაა. მტერიანათა ძაფის სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან იცვლება 1,25-დან 1,75-მდე, იშვიათად ეს შეფარდება 2,0-ს აღწევს. ბუტკო ბოთლისებრი ფორმისაა, კარგად გამოსახული სვეტი და ღლი, დანაკეთული ღინგი აქვს. იშვიათად განუვითარებელბუტკოიანი ყვავილებიც გვხვდება.

მტევანი. მტევნები საშუალო ზომისაა. მტევნების სიგრძე მერყეობს 12-დან 20 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 7-დან 12 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტევნის ზომა 18×10 სანტიმეტრს უდრის. მტევნები კონუსისებრი ფორმისაა, მზიანი. იშვიათად ცილიდრულ-კონუსისებრი ფორმის მტევნებიც გვხვდება. მტევნები ჩვეულებრივ საშუალო სიმკვრივისა და თხელია. მარცვალკენისა და წერილმარცვლიანობის სიმკრე დაზახასიათებელია ჯიშისათვის.

მტევნის საშუალო წონა 150—200 გრამს უდრის. მსხვილი, კარგად განვითარებული მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 300—400 გრამს. მარცვლების საშუალო რაოდენობა მტევანში 120—150 ცალს აღწევს. კარგად განვითარებული, 310 გრამიანი მტევანი შეიცავდა 212 მარცვალს, რომელთაგან 115 მსხვილი იყო. მტევნის ყუნწი მწვანეა, შუა ადგილიდან იგი ხვედება და რქის ფერს იღებს. ყუნწის სიგრძე მერყეობს 6-დან 12 სანტიმეტრამდე, ხოლო საშუალოდ 8—10 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე 4—6 მილიმეტრს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში ხორკლიანია და განიერ კონუსისებრი ფორმისა.

მარცვალი. ქლიას მარცვლები საშუალო ზომისაა. მათი სიგრძე მერყეობს 1,2-დან 1,5 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 1,16-დან 1,40 სანტიმეტრამდე. საშუალო მარცვლის ზომა 1,42×1,35 სანტიმეტრს უდრის. მარცვალი შუაში განიერია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს. მარცვლები მუქი ვარდისფერია, მაგრამ მარცვლების არათანაბრად დამწიფების გამო მტევანი ჰერლია, მხოლოდ მარცვლების საესებით დამწიფების დროს იგი მუქი ვარდისფერი ხდება, თითქმის შავი ფერისა. კანი თხელი აქვს, რბილობი წვნიანი, ადვილად მდნარი. წვენი უფერულია. მარცვალი დაფარულია ძლიანი თხელი ცვილისებრი ფიფქით. გემო უბრალო, ოღონდ მომეყო აქვს, ჯიშური არაომატი შეუშნეველია. მარცვლები საკმაოდ კარგადაა მიმავრებული ყუნწზე. წიპწების რაოდენობა მარცვალში მერყეობს 1-დან 4-მდე. 212 მარცვლიდან 482 წიპწა გამოიღეს, ასე რომ მარცვალზე საშუალოდ 2,27 წიპწა მოიღეს.



ქლია—Жига

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოებდა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ევენახში, ს. კურდღელაურში, დაახლოებით 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან.

კურდღელაურში სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად მერყეობს 150-დან 175 დღემდე, ხოლო საშუალოდ 11 წლის განმავლობაში 158 დღეს უდრის. სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად ცვალებადობს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,955 გრადუსიდან 3,561 გრადუსამდე, ხოლო საშუალოდ 3,203,7 გრადუსს შეადგენს.

სავეგეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზებიც საგრძნობლად მერყეობს. აქ მკეთილად ჩანს წლის მეტეოროლოგიური პირობების გავლენა სავეგეტაციო პერიოდის დაწყებისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე. ქვემოთ მოყვანილია დაკვირვებების შედეგები ელიას სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე ქ. თელავში.

ელიას სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობა

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო პერიოდის დადგომის თარიღები					სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დღეებში	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი სამშენაკვირვებში	წალექები	
		მარტის მზლის დასაწყისი	აპრილის დასაწყისი	ს. მწიფის დასაწყისი	სრული სიმწიფე	საპერიოდული			საპერიოდული	
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ევენახი ქ. თელავში	1938	23/IV	6/VI	11/VIII	20/IX	150	3,185,7	—	—	
	1939	20/IV	30/V	14/VIII	25/IX	158	3,204,3	—	—	
	1940	12/IV	6/VI	21/VIII	30/IX	171	3,455,7	—	—	
	1941	3/IV	26/V	16/VIII	25/IX	175	3,575,9	—	—	
	1942	24/IV	9/VI	28/VIII	30/IX	159	3,337,1	—	—	
საშუალო	—	16/IV	4/VI	18/VIII	26/IX	163	3,351,7	—	—	
კახეთის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ევენახი ქ. თელავში	1943	25/IV	7/VI	22/VIII	25/IX	154	3,030,0	115,9	479,9	
	1944	23/IV	5/VI	19/VIII	20/IX	151	2,973,2	69,4	391,3	
	1945	30/IV	10/VI	20/VIII	30/IX	154	3,088,1	47,3	347,1	
	1946	19/IV	7/VI	22/VIII	15/IX	150	2,955,4	—	553,3	
	1947	1/IV	30/V	15/VIII	10/IX	153	3,046,9	82,5	540,3	
1948	26/IV	6/VI	19/VIII	20/IX	148	3,079,1	134,2	525,4		
საშუალო	—	20/IV	6/VI	19/VIII	20/IX	153	3,029,7	74,8	472,8	

ცხრილიდან ჩანს, რომ ყველაზე ფართო ფარგლებში მერყეობს პირველი ანუ ვეგეტაციის საწყისი ფაზა. იგი ცალკეული წლების მიხედვით I თვით ადრე ან გვიან დგება. შედარებით ნაკლებ მერყეობს ყველილობისა და სიმწიფის დასაწყისის ფაზების დადგომა. ყურძნის სრული სიმწიფის ფაზის დადგომას მერყეობის მხრივ საშუალო ადგილი უკირავს. მისი მერყეობა ძირითადად დამოკიდებულია როგორც საწყისი ფაზის დადგომაზე, ისე სიმწიფის დასაწყისის დადგომასა და ვეგეტაციის პერიოდში მოსული წალექების რაოდენობაზე. რაც უფრო ადრე იწყება პირველი ფაზა, მის შესაბამისად ადრე არ მწიფდება ყურძენი, და რაც უფრო მეტი მოდის წალექები სიმწიფისა და ვეგეტაციის პერიოდში, მით უფრო გვიან მწიფდება ყურძენი. სიმწიფის დადგომის მიხედვით ელია მიეკუთვნება სიმწიფის III პერიოდის ვაზის ჯიშებს.

კახეთის ჰავის პირობებში ელიას ერთწლიანი რქები ყურძნის სრული სიმწიფის მომენტისათვის, თელავისა და ვახისუნის ნაკვეთებზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით, თავისუფლად ასწრებს 110—120 სანტიმეტრის სიგრძეზე (რომლის შემდეგ ჩვეულებრივ რქებს თავი ეჭრება) სრულ მომწიფებას და კარგად შემოსული და გახვეებული ხეცება ზამთრის ყინვებს.

ელიას ვაზები მძლავრად არ იზრდება, შედარებით თანაბარ ეკოლოგიურ პირობებში — თელავისა და ვახისუნის ნაკვეთებზე — წარმოებული დაკვირვების მიხედვით ელიას ვაზების ზრდის ღონე, სხვა კახურ ვაზის ჯიშებთან შედარებით, საშუალო ან საშუალოზე ნაკლებია.

მოსავლიანობა. ელია აღრე ისხამს და სრულ მოსავლას ადრევე იძლევა. მისი ნაშენები, თელავში წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით, დარგიდან მესამე წელს იძლევა ნორმალური მოსავლის ნახევარს, ხოლო მეოთხე-მეხუთე წლიდან უკვე სრულ მოსავლას გვაძლევს.

ელია უხვმოსავლიანი ვაზის ჯიშია, მისი უხვმოსავლიანობა დადასტურებულია ადგილობრივი მევენახეების დაკვირვებებითა და ლიტერატურული წყაროებითაც. მართლაც, ელიას მსხმოიარობის მაღალი მაჩვენებლები აქვს. მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი, თელავში წარმოებული აღრიცხვის მიხედვით, 0,84-დან 1,66-მდე მერყეობს და საშუალოდ უდრის 1,36 მტევანს რქაზე. ვაზისუბანში იგი მერყეობს 1,0-დან 2,2-მდე, საშუალოდ კი 1,65-ს უდრის. მტევნის საშუალო წონა მერყეობს 100 გრამიდან 500 გრამამდე, ხოლო საშუალოდ 180—200 გრამს უდრის. ცალკეული კარგად განვითარებული მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 350—400 გრამს. თ. კვარაცხელიას ცნობით, იმერეთში, სახეგრის რაიონში, მტევნის საშუალო წონა 250—300 გრამს უდრის, ხოლო დიდი მტევნისა 450—500 გრამს. ჯიშში მსხმოიარობის მხრივ შემდეგი თავისებურებით ხასიათდება: უნაყოფო ყლორტების რაოდენობა მეტად მცირეა. უნაყოფო ყლორტები არის უმთავრესად ნეკვთ და საკაველოს პირველ ოთხ რქაზე, შემდეგ კი მათი რიცხვი ერთობრად კლებულობს და ბოლოს ასეთ ყლორტებს აღარ ვხვდებით. მტევნების რაოდენობა საკაველებზე მისი ფუძიდან წვერისაკენ მატულობს დაახლოებით 9—10 რქამდე, ხოლო შემდეგ ისევ კლებულობს. სამტევნიანი რქები უფრო ხშირად საკაველებზე გვხვდება მეექვსედან მეცხრემდე. ამ მონაცემების მიხედვით ელია ზომიერი გასხვლის ჯიშია. ზომიერად ისხამს მოკლე გასხვლის დროს და გაცილებით მეტს საშუალო გასხვლის დროს (8—10 კვირტზე). ჯიშის მსხმოიარობის უფრო დეტალურად დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია აღრიცხვის შედეგები.

ელიას მსხმოიარობა

მვენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მსხმოიარე რქების რაოდენობა პროცენტულად				მტევნის რაოდენობა ერთ მისეულ რქაზე	მტევნის საშ. რაოდენობა რქაზე	მტევნის საშუალო წონა	ერთი რქის მოსავლათა განაწილება მთლიან რქაზე	მთლიანი მოსავლა	ჩაწვრილი მოსავლა რქაზე
		1	2	3	სულ						
		მ ტ ე ვ ნ ი თ									
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტი	1941	44,45	41,12	3,74	69,42	1,54	1,37	230	315,1	30,000	94,68
გურჯაანის რაიონი, ს. ვაზისუბანი.	1942	30,0	67,50	6,25	93,75	1,74	1,65	200	330,0	60,000	165,0
თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტი	1943	41,13	53,2	3,54	97,87	1,60	1,57	220	345,0	35,00	120,89
სახეგრი რაიონი, ს. ჩიხა თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტი	1942	27,78	63,67	2,23	96,68	1,73	1,61	200	322,0	60,000	193,2
	1947	28,96	65,86	4,62	89,64	1,72	1,55	214	332	3,2000	106,0

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ელიას ახასიათებს მსხმოიარე რქების დიდი რაოდენობა (89—98%), მსხმოიარობის საკმაოდ მაღალი კოეფიციენტით და მტევნის საშუალო წონით. ამ მონაცემების მიხედვით განაგარიშებული მოსავალი თელავსა და ვაზისუბანში მერყეობს 94-დან 165 ცენტნერამდე ჰექტარზე, უფრო მაღალ მოსავლას იძლევა ელია (ხითერი) სახეგრის რაიონში.

მეტნ. კანდ. თეოფანე კვარაცხელიას ცნობით, ხიტერის (ელია) მოსავალი 3,0—3,5 ცილოგრამს უდრის ძირზე და ზოგიერთ შემთხვევაში 5 ცილოგრამამდეც კი აღწევს, რაც გადაყვანით (5,000 ძირი) 150—175 ცენტნერს შეადგენს. ელიას მოსავლიანობა თელავში ვაზისუბანთან და ჩიხასთან შედარებით. მცირეა და გამოწვეულია ჯიშისათვის შეუფერებელი დიდი კვების არით. მოსავლიანობის შემდგომი გაზრდის მიზნით ელიას ახალი ვენახები პატარა — 2მ² — კვების არეზე უნდა გაშენდეს, რომ ჯიშში ზრდის შესაბამისად სათანადოდ დაიტვირთოს და მაღალი მოსავალი მოგვცეს.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. ელია კარგად უძლებს სოკოვან ავადმყოფობებს. თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაყეთზე წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით მისი გამძლეობა მილდიუმის მიმართ შეფასებულია საშუალოდ, ხოლო ნაცრის მიმართ საშუალოზე კარგად. კახურ ვაზის ჯიშების შორის ელია ყველაზე უკეთ უძლებს ნაცარს: იგი მისგან თითქმის არ ზიანდება. სამეურნეო მნიშვნელობის ღაზიანება სხვა სოკოვან ავადმყოფობათაგან დაკვირვებების წარმოების განმავლობაში შენიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

ელის მტევნებისა და მარცვლების გარეგნობა, მისი ყურძნის მექანიკური და ქიმიური შედგენილობა, პირდაპირ მიგვიჩვენებს მისი მოსავლის ღირსად გადაშუშავების მიზანშეწონილობაზე. და მართლაც, ელია საღებო ვაზის ჯიშია, თავისი საგემოვნო თვისებებით იგი საღებურტო ყურძნად ნაკლებ გამოსადევია, გარეგნობითაც არაა მიმზიდველი.

ქვემოთ მოყვანილია ელიას ყურძნის მექანიკური ანალიზის შედეგები.

ელიას მტევნების და მარცვლების მექანიკური შედგენილობა

მევენახეთობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მტევნის საშუალო წონა	მარცვლების რაოდენობა მტევანში	მტევნის შემადგენელი ნაწილები პროცენტულად				100 მარცვლის წონა	100 წაჭის წონა		
				კლერტი	მარცელი	კანი	წიპა				
გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვაზისჯვანი,	1940	5 წლის საშუალო	189,80	140,0	3,68	96,32	10,56	4,90	80,78	—	—
	1940	1940	161,27	94,0	2,86	97,14	9,86	4,44	62,74	—	—
	1941	1941	262,7	126,0	3,13	96,87	13,26	3,77	73,84	—	—
საჩხერის რაიონი, ს. ჩიხა. ზესტაფონის რაიონი, საქარის საცდელი სადგურო	1941	1941	159,13	92,0	1,67	93,33	6,77	4,30	67,26	—	—

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ელიას წვენის გამოსავალი ყურძნის ლაბორატორიულ პირობებში გადაშუშავებისას საკმაოდ მაღალია: თელავში იგი 80—81%-ს, ხოლო ზესტაფონში 80—87%-ს შეადგენს; შესაბამისად ნაკლებია მგარი ნარჩენების (კლერტი, წიპა, კანი) რაოდენობა. ყურძნის ნახევრად საწარმო პირობებში გადაშუშავების დროს წვენის გამოსავლიანობა შედარებით ნაკლებია და ცალკეული წლებისა და აგრეთვე ადგილების მიხედვით იგი 76—78%-ს შორის მერყეობს. საერთოდ ელიას სხვა ჯიშებთან შედარებით წვენის შედარებით მაღალი გამოსავალი აქვს.

წვენის ქიმიური შედგენილობა. ელიას ყურძნის წვენი საშუალოზე მაღალი მეკვიანობის და შედარებით დაბალი შაქრიანობის შემცველია. წლების განმავლობაში რთელის პერიოდში ჩატარებული ანალიზის მიხედვით ელიას შაქრიანობა იშვიათად აღწევდა 20%-ს. ჩვეულებრივ ელიას შაქრიანობა საშუალოდ 16—17,5%-ს შორის მერყეობს, ხოლო მეკვიანობა 7—8%-ს შორის. შედარებით უფრო მაღალია ელიას შაქრიანობა საჩხერისა და ზესტაფონის რაიონში. ცალკეული წლების მიხედვით შაქრიანობისა და მეკვიანობის ცვალებადობის დახასიათებლად ქვემოთ მოყვანილია კახეთისა და იმერეთის პირობებში რთელის პერიოდში ჩატარებული ანალიზის შედეგები.

ელიას ყურძნის წვენის შაქრიანობა-მეკვიანობა რთელის პერიოდში

მევენახეთობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	ანალიზის წარმოების თარიღი	შაქარი %-ბით	მეკვა %-ბით	შენიშვნა
თელავის რაიონი, მევენახეთობის ინსტიტუტი, ქ.თელავი	1939	13/X	19,3	8,6	
	1940	18/IX	18,9	9,0	
	1941	20 IX	16,5	8,4	
	1942	20/IX	17,0	7,8	
	1943	28/IX	18,5	8,25	
	1943	5/X	18,0	7,2	
	1944	28/IX	14,6	6,8	
	1945	1/X	17,2	9,6	
	1946	20/IX	17,1	8,05	
	1947	13/IX	17,0	9,13	
საჩხერის რაიონი, ს. ჩიხა ს. არაგეთა	1948	20/IX	14,1	7,55	
	1940	20/IX	19,4	5,9	
	1940	23/X	19,8	6,9	
ზესტაფონის რაიონი, ქ. ზესტაფონი	1940	24/IX	20,4	5,2	
	1941	3/X	17,8	4,89	

როგორც ანალოზის შედეგებიდან ჩანს, ელიას არა აქვს შაქრის დაგროვების დიდი უნარი. იმერეთში მისი ოდნავ მეტი შაქრიანობა იმითხა გამოწვეული, რომ უფრო მეტი გვიან იკრიფებოდა, ძირითადად ოქტომბერ-ნოემბერში, ამიტვე აიხსნება უმთავრესად წვეწვის დაბალი მდგომარეობა, რაც სუფრის ღვინისათვის სასურველი არაა.

უფრო მეტი გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. ელიას მოსავლისაგან სუფრის ღვინო მზადდება, ძალიან იშვიათად მას საქმელადაც ხმარობენ. ჯიშის მკირველ ვარსკვლავების გამო იგი წარმოების პირობებში სხვა ჯიშებთან ერთად იწურება ჩვეულებრივი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. მევენახეობის ინსტიტუტში ელიასაგან წმინდა ჯიშური ღვინო მზადდება. ელიას ღვინო მაღალი ლირსებისა არაა, საშუალო ლირსების ორდინარული ღვინოა. ღვინო ხასიათდება ვარდისფერი შეფერვით, დაბალი ალკოჰოლიანობით, მკირვე სხეულით და სასიამოვნო, ხალისიანი გემოთი. მეცნ. კანდ. ვარლამ დემეტრძის ცნობით, იმერეთშიც ხიფური (ელია) იძლევა არამაღალი ლირსების უბრალო სუფრის ღვინოს. ელიას ღვინის ორგანოლექტიური თვალსაზრისით უფრო სრულად დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები მევენახეობის ინსტიტუტთან არსებული სადგვესტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან.

ამონაწერები სადგვესტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დასამზადების ადგილი	მოსავლის წელი	სდომის თარიღი	ბალი	ღვინის ორგანოლექტიური დახასიათება
თელავის რაიონი, ქ. თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტი.	1939	19/1 1940	6,2	კარგად დაწმენდილი, მუქი ვარდისფერი, მსუბუქი, ორდინარული ღვინო.
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახისუბანი მკაფრიმენდალური ბაზა.	1937	20/XII 1937	6,5	ვარდისფერი, კარგად დაწმენდილი. მსუბუქი, ხალისიანი ღვინო, ბილის არამატი.
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტი, ქ. თელავი	1940	25/XII 1940	6,0	მუქი ვარდისფერი, მკირვე ექსტრაქტიანი, ხალისიანი, ორდინარული ღვინო. გამოსადეგია საკონიაკე მასალად.
	იგივე	18/V 1948	7,0	ვარდისფერი, მკირვესხეულიანი, ნაზი გემოსი, ზომიერი სიმკვით. საკონიაკე მასალა.
	-	11/II 1948	7,0	ღია ხალისფერი, მკატბ, ნაკლებ მარმონიული, ორდინარული ღვინო, კარგი მასალა კონიაკისათვის.

ელიას ღვინის სრულად დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია შედეგები გურჯაანის, თელავისა და საჩხერის რაიონში დასამზადებული ღვინოების ქიმიური ანალიზისა.

ელიას ღვინის ქიმიური შედეგნილობა

მევენახეობის რაიონი და ღვინის დასამზადების ადგილი	მოსავლის წელი	კუთრი წონა	ალკოჰოლი მცურვლობით %	გ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი							
				საერთო სიმკვავე	მკროლავი სიმკვავე	ექსტრაქტი	ნაქარი	ნაქარის ტუტინობა	შაქარი	გლიცერინი	ტანინი
გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვახისუბანი	საშ.	0,9949	10,4	6,78	—	—	—	—	—	—	—
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტი, ქ. თელავში	1940	0,9969	9,65	6,69	0,89	23,98	2,70	5,5	1,2	4,74	1,17
საჩხერის რაიონი, ს. ზიზა	1941	0,9940	9,57	4,87	—	15,91	1,48	9,04	0,57	5,47	0,96
თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტი	1947	—	9,8	5,0	0,84	23,192	—	—	—	—	0,89

როგორც მოყვანილი ცნობებიდან ჩანს, ელიასგან როგორც კახეთის, ისე იმერეთის პირობებში საშუალო ღირსების ორდინარული ღვინო დგება. ამავე მონაცემების საფუძველზე იგი ყველაზე მეტად შესაფერი და გამოსადეგია ხარისხოვანი კონიაკების დასამზადებლად. ამის სასარგებლოდ ლაპარაკობს მისი შედარებით დაბალი ალკოჰოლიანობა და შესაბამისად მაღალი მჟავიანობა.

ულკოჰოლო წვეწის დასამზადებლად და ადგილობრივ მოსახმარებელ სუფრის ყურძნად იგი ნაკლებ გამოსადეგია, რადგან ჯიშს ამ მიმართულებით დაბალი მაჩვენებლები აქვს.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

ელია ადგილობრივი, მცირედ გავრცელებული ვაზის ჯიშია. იძლევა ორდინარულ ვარდისფერ სუფრის ღვინოს და ნაწილობრივ ადგილობრივ მოსახმარებელ სუფრის ყურძენს.

მოთხოვება კახეთის თითქმის ყველა კუთხეში, უმთავრესად კი საგარეჯოს, თელავის, გურჯაანისა და სიღნაღის რაიონებში, ხოლო იმერეთში საჩხერისა და ზესტაფონის რაიონებში. აღნიშნულ რაიონებში ჯიშში მოთხოვება უმთავრესად თითო-ორჯოლა ვაზის სახით კოლმეურნეობების ძველ ვენახებში, ხოლო პატარა ვენახებში კოლმეურნეთა საკარმიდამო ნაკვეთებზედაც.

ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო წარმოების პირობებში მას სხვა ჯიშებთან ერთად წურავენ ჩვეულებრივი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. ელიას წმინდა ჯიშობრივი ღვინო მხოლოდ მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება. ელიას ღვინო მაღალი ღირსებისა არ არის, ჩვეულებრივად იგი ვარდისფერია, სუსტად განვითარებული არომატი აქვს, მსუბუქი, ნაზი, მცირესხეულიანი სასიამოვნო გემოს ორდინარული ღვინოა. ასეთივე თვისებებით ხასიათდება იგი იმერეთის პირობებშიაც. ღვინის ორგანოლექტიური თვისებებისა და ქიმიური შედგენილობის მიხედვით ელია უფრო საკონიაკე მასალის მომცემი ჯიშია. იგი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს აგრეთვე მასობრივ საკუბაყე მასალად ზოგიერთი რაიონის მძიმე, დიდსხეულიანი, ტლანქი ღვინოებისათვის სიმსუბუქის მიცემის მიზნით და ზოგიერთ წლებში ულკოჰოლო ყურძნის წვეწის დასამზადებლადაც.

ჯიშის დადებითი თვისებებია: მისი მაღალი მოსავლიანობა, სოკოვან ავადმყოფობათა, განსაკუთრებით ნაცრის მიმართ გამძლეობა და მისი კარგი შეგუება გარემო პირობებისადმი. ჯიშის უარყოფითი თვისებებია მისი პროდუქციის, ძირითადად ღვინის, დაბალი ხარისხი.

კახეთისა და იმერეთის ხარისხოვანი მეღვინეობის რაიონებში ელია სუფრის ღვინოების დასამზადებლად პერსპექტიული არაა. იგი, როგორც მაღალმოსავლიანი და გამძლე ჯიშში, შეიძლება რეკომენდებულ იქნას კახეთისა და იმერეთის ზოგიერთ რაიონებში ძირითადად ხარისხოვანი საკონიაკე მასალის დასამზადებლად და კარგი მასობრივი საკუბაყე მასალის მისაღებად. ხარისხოვანი საკონიაკე მასალის მისაღებად პირველ რიგში შეიძლება რეკომენდებულ იქნას იგი კახეთში — ალაზნის მარცხენა მხარეზე, თელავისა და ყვარლის რაიონის ზოგიერთ სოფლსაბჰოებში, და ლავაღენის რაიონში, ხოლო იმერეთში — ძირითადად ქიათურა-სახჩერის რაიონის ზოგიერთ სოფლსაბჰოებში.

ჯიშში პერსპექტიულია აგრეთვე ჩრდილოეთ კავკასიისათვის და საბჭოთა კავშირის მევენახეობის ზოგიერთ რაიონში გამოსაცდელად. ჯიშში საინტერესოა აგრეთვე სელექციურ მუშაობაში გამოყენების თელასზრისითაც.

Ж Г И А

Лист. Вполне развитые листья выше (8—12) средних размеров (20×18 см). Листовая пластинка округлая, с более частым колебанием в сторону овальной формы. Листья трехлопастные, реже встречаются пятилопастные и почти цельные листья. Поверхность листа гладкая либо она сетчато-морщинистая. Листовая пластинка неопределимо изогнута, реже она бывает плоской. Угол оконечной лопасти вытянутый и почти всегда острый. Этот признак характерен для сорта.

Верхние вырезки обычно мелкие, реже они достигают средних размеров. Чаще всего вырезки имеют форму входящего угла либо они шелковидные. Реже встречаются ящевидные вырезки с однозубчатым дном.

Нижние вырезки мелкие, слабо выражены и встречаются, в основном, на листьях нижнего яруса: на листьях среднего яруса они часто отсутствуют. Вырезки в большинстве случаев имеют форму входящего угла.

Черешковая выемка по форме слабо варьирует. Чаще всего встречаются вырезки стрельчатой формы с острым дном, реже — широкие, квадратные вырезки с заостренным дном. Часто вырезки снабжены одним либо двумя шпорцами.

Зубцы. Окопечные зубцы лопастей узко-треугольные, оттянутые в острие, реже они треугольные с острой вершиной. Краевые зубцы пилообразные с оттянутой в острие вершиной либо пилообразные, одностропне-выпуклые.

Опушение нижней поверхности листа паутиновое средней густоты, с подстилающим, очень редким щетинистым пушком. Нередко от трения листьев паутина обиваются в хлопья.

Черешок листа короче длины главного пера и окрашен в слабо-розовый цвет с прозеленью. Опушение черешка слабое, паутиновое, в особенности на листьях среднего яруса.

Цветок. Цветки нормального строения, обоеполые, тычинки прямостоячие. Число тычинок в цветке 5, реже 6. Отношение длины тычиночных пестей к высоте пестика варьирует от 1,25 до 1,75, изредка это отношение достигает 2,0. Пестик правильной бутылчатой формы с большим лопастным рыльцем. Встречаются также цветы с педодрозитым пестиком.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует от 12 до 20 см, при ширине 7—12 см. Размер средней грозди равен 18×10 см. Форма грозди кочкисевая, крылатая, реже встречаются грозди цилиндрико-конической формы. Обычно грозди средне-плотные и рыхлые. Горшеение и мелкокоготность в небольшой степени характерны для сорта. Средний вес грозди равен 150—200 гр. Крупные грозди свободно достигают веса 300—400 гр. Количество ягод в грозди равно 120—150. Отдельная полноценная гроздь весит в 310 граммов, содержит 212 ягод, из них 115 крупных размеров. Ножка грозди зеленая, травянистая, у основания она деревенеет и окрашивается в цвет чубука. Длина ножки варьирует от 6 до 12 см, составляя в среднем 8—10 см. Ножка ягоды зеленая, длиной 4—6 мм. Подушечка бородавчатая, широко-кочкисевая формы.

Ягода. Ягода средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,2 до 1,5 см, при ширине 1,16—1,40 см. Размер средней ягоды равен 1,42×1,35 см. Форма ягод округлая, с наибольшей шириной ягод посередине. Конец ягоды округлен. Окраска ягод темно-розовая, но в связи с неравномерным созреванием ягод в грозди, она неравномерная, нестрал, лишь при полном созревании ягод она принимает темно-розовую, почти черную окраску. Кожина тонкая, легко рвущаяся. Мякоть сочная, расплывающаяся. Сок не окрашен. Пружин на ягодах слабо выражены. Вкус ягод простой, несколько кислостный, без особого сортового аромата. Прочность прикрепления ягод к ножке достаточная. Число семян в ягодах варьирует от 1 до 4. Из 212 ягод было извлечено 482 семени, что составляет на ягоду 2,27 семени.

Жига — местный, малораспространенный сорт винограда дает ординарное, розовое столовое вино и отчасти десертный виноград местного значения. Единичными кустами он распространен почти во всех районах Кахетии и Верхней Имеретии. Основными районами его распространения являются: в Кахетии — Телавский, Гурджаанский и Сиглахский, а в Имеретии — Сачхерский, Чиатурский и Зестафовский, в последних он известен под названием Хитери (синоним сорта Жига). В указанных районах сорт встречается, в основном, в виде примеси, реже отдельных участков на старых корпесобственных виноградниках колхозов и колхозников. На производстве, ввиду его малого распространения, его урожай перерабатывается вместе с другими красивыми сортами винограда.

Чистосортное вино из Жига готовят в Институте виноградарства. Оно характеризуется розовой окраской, слабо развитым сортовым ароматом, легкостью и приятной свежестью.

В целом вино ординарное, слабоградусное, малотельное, легкое, но довольно свежее. По приведенным данным органолептической и химической характеристики сорт наиболее подходит в качестве материала для приготовления качественных коньяков и отчасти в качестве массового купажного материала.

К положительным свойствам сорта относятся его сравнительно высокая урожайность и хорошая относительная устойчивость против грибных болезней, в особенности против оидиума. К недостаткам сорта относятся невысокое качество его продукции, в основном, вина.

В качественных районах Кахетии Жига в качестве винного сорта не заслуживает внимания. Его с успехом можно рекомендовать для заазаганской полосы Кахетии и Чиатура-Сачхерского районов Имеретии в качестве материала для качественных коньяков и массовых купажных вин.

Сорт в порядке широкого испытания перспективен также для некоторых виноградных районов СССР, в основном, для районов Северного Кавказа. Его, как высокоурожайный и устойчивый сорт, можно рекомендовать в качестве исходного материала для селекционных работ.





ფაჩხა საფერავი

ფაჩხა საფერავი ადგილობრივი, იშვიათი ვაზის ჯიშია, იძლევა წითელ-ორდინარულ სუფრის ღვინოს სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის ფაჩხა საფერავის სინონიმები ცნობილი არაა.

ჯიშის ისტორია. ფაჩხა საფერავი ადგილობრივი ვაზის ჯიშია. თავისი მორფოლოგიური ნიშნებით იგი ყველაზე ნაკლებ წააგავს საფერავს. საფერავის სახელწოდება მას მიღებული უნდა ჰქონდეს წვეინის ღია ვარდისფერი შეფერვის გამო, თუმცა ღვინის შეფერვის სიძლიერით იგი საგრძნობლად ჩამორჩება საფერავს, ხოლო ფაჩხა—მტევნების გაფაჩხული ფორმის გამო. ამრიგად, ფაჩხა საფერავს ძალიან შორეული მსგავსება აქვს ნამდვილ საფერავთან, ისინი მხოლოდ ერთი ეკოლოგიური ჯგუფის ვაზებად შეიძლება მივიჩნიოთ. მასალა ჯიშის წარმოშობის ადგილისა და დროის შესახებ ჩვენ არ მოგვეპოვება. მისი მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშან-თვისებების სიძველის ზოგადი შეფასების საფუძველზე იგი ადგილობრივ საშუალო ხნიერების ვაზად შეიძლება მივიჩნიოთ.

ჯიშის გავრცელების თანამედროვე არალი ისაზღვრება კახეთის რაიონებით. ყველაზე მეტად ფაჩხა საფერავი გურჯაანის, სიღნაღისა და თელავის რაიონებში მოიპოვება. აღნიშნულ რაიონებში იგი აშკარად თითო-ოროლა ძირი გვხვდება ძირითადად კოლმეურნეობებისა და კოლმეურნეთა ვენახებში. ფაჩხა საფერავის რამდენიმე ათეული ძირი მოიპოვება მევენახეობის ინსტიტუტის, მისი ფილიალისა და დასაყრდენი პუნქტების საკოლექციო ვენახებში.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ბოტანიკური თვალსაზრისით ჯიშში აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა და ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და პირველი ორი-სამი ჯერ კიდევ გაუშლელი ფოთოლაკითურთ ყოველი მხრიდან სქელი აბლაბუდისებრი ბეწვებითაა შებუსუსებული, შეფერილია თეთრი ფლანელის მსგავსად და მკვეთრი ვარდისფერი არაა აქვს შემოკლებული ფოთოლაკების ნაპირების ირგვლივ. მეორე იარუსია ფოთლებზე (4—5—6) ზემოთა მხრიდან შებუსუსება ქრება და ეს მხარე ფოთლისა მომწვანო-მოყვითალო ფერისაა, თანაც ყლორსფერი არაა დაკვეება ფოთოლაკების ნაპირების ირგვლივ. ფოთლების ქვედა მხარეზე შებუსუსება შენარჩუნებულია და გამკვრივებულიც, ავის გამო ფოთლის ეს მხარე მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერისაა. თეთრ ყლორტი, გვირგვინის ქვემოთ მდებარე მესამე ფოთლიდან დაწყებული, თხელი აბლაბუდისებრი ბეწვებითაა შებუსუსებული და მუქი მოწითალო-ღვინისფერია.

ერთწლიანი რქა. კარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მოწითალო-მოიხეკისფროა, მუხლთაშორისები საშუალო სიგრძისაა (10—12 სმ). მუხლები ფერის მხრივ არ გამოირჩევა მუხლთაშორისებისაგან. ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ სუსტადაა გამოასახული.

ფოთოლი. კარგად განვითარებული ფოთლები (9—12) საშუალო ზომისაა. ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა და ყვარლ ხშირად ოვალური ფორმისაქნაა გადახრილი, ვინემ განიერ-ოვალურისაქნა. ფოთოლი ხუთნაკეტიანია. ნაკეთები კარგადაა გამოასახული. მეორეული დანაკეთვა სუსტადაა გამოასახული და იშვიათადაც გვხვდება. შუა ნაკეთის წვერის კუთხე სხვადასხვაგვარია—მახვილიდან სწორამდე. უფრო ხშირად შუა ნაკეტი მახვილკუთხიანია. ფოთლის ზედაპირი ბადისებრ დანაკეთებულია, ქვედა იარუსის ფოთლებზე კი წერილობრივად აღწერილია. ფოთლის ფირფიტა ძაბრისებრად მოზრდილი, მისი ნაკეთების ბოლოები ზემოთაა წამოწეული.

მთავარი ძარღვები ფოთლის უკანა მხარეზე ღია მწვანე ფერისაა, განტოტების ადგილთან თხელი აბლაბუდიტაა შებუსუსებული და სუსტადაა შეფერილი მოწითალო-ღვინისფრად. ფოთლები ღია მწვანეა.

ზედა ამონაკვეთები ღრმაა, იშვიათად ძლიან ღრმა და საშუალო სიღრმის ამონაკვეთებიც გვხვდება. ამონაკვეთების ფორმა საგრძნობლად მერყეობს: გვხვდება ამონაკვეთები დაწვეებული და წვეტილი ან მახვილ-ფუძიანი შეეწრობულყელიანი ჩანგისმაგვარი ამონაკვეთიდან და გათავებული დახურული მომრგვალო ან ბრტყელფუძიანი კვერცხისმაგვარ თელიანი ამონაკვეთით, მათ შორის ყველა გარდამავალი ფორმის ჩათვლით. უფრო ხშირად კვერცხის ან სამკუთხედისმაგვარ თელიანი წამახვილებული ან მომრგვალო ფუძის მქონე ამონაკვეთები გვხვდება. ზოგიერთ ფოთლებზე ამონაკვეთების ფუძე ცალკეილიანია.

ქვედა ამონაკვეთები ხშირად ნაკლებ ღრმაა. ამონაკვეთების ფორმა მერყეობს მომრგვალო (იშვიათად ბრტყელ ან წამახვილებულ) ფუძიანი, შეეწრობულყელიანი ჩანგისებრი ამონაკვეთიდან დახურულ, მომრგვალო (იშვიათად ბრტყელ ან წამახვილებულ) ფუძიან სამკუთხედისებრ თელიან ამონაკვეთამდე. უფრო ხშირად გვხვდება შეეწრობულყელიანი, ჩანგისმაგვარი ამონაკვეთები, მომრგვალო ან წამახვილებული ფუძიანი. ზოგიერთ ფოთლებზე ხანდახან ამონაკვეთის ფუძე ცალკეილიანია.

ყუნწის ამონაკვეთის ფორმა მერყეობს მახვილფუძიან დაღისმაგვარიდან დახურულ მახვილფუძიან განიერ ელიფსისებრ თელიან ამონაკვეთამდე. უფრო ხშირად მახვილფუძიანი ჩანგისმაგვარი და თაღისმაგვარი ფორმის ამონაკვეთები გვხვდება. ზოგიერთ ფოთლებზე გვხვდება ცალ, იშვიათად წყვილდენიანი ამონაკვეთები.

ფოთლის მთავარი ნაკვეთები უფრო ხშირად მახვილწვერიანი, გამოხეტილგვერდებიანი კბილებით ბოლოვდება, იშვიათად კბილების ფორმა გუმბათისმაგვარიცაა, გვერდითი კბილები ხერხის კბილებისმაგვარად ცალმხრივ გამოხეტილია ან სამკუთხედისებრია და მახვილწვერიანი და გამოხეტილგვერდებიანი.

ფოთლის ქვედა მხარეზე შებუსუსება საშუალო სისქისაა, იგი აბლაბუდისებრი ბეწვებისა და გრძელი, დახრილი, საშუალო სისქის ჯაგრისებრი ბუსუსებისაგან შედგება.

ფოთლის ყუნწი შიშველია ან (ფუქესთან) თხლადაა შებუსუსებული. ყუნწი ფოთლის შუა ძარღვის ტოლს ან მასზე ოდნავ უფრო გრძელია. ფოთლის ყუნწი მოწითალო-ღვინისფერია ალაგ-ალაგ მომწვანო ზოლები დაჰყვება.

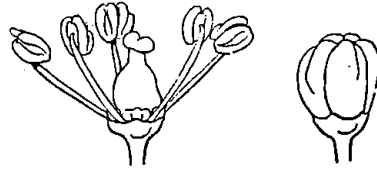
ყვავილი. ყვავილი ნორმალური აგებულებისა, ორსქესიანია. მტერიანები სწორმდგომია. ყვავილში ხუთი, იშვიათად ექვსი, მტერიანაა, მტერიანათა ძაფების სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან

1,25—1,50-ს უდრის. ბუტკო მომრგვალო კონუსისებრი ფორმისა და კარგად განვითარებული ყელი და ორად გაყოფილი ღონგი აქვს.

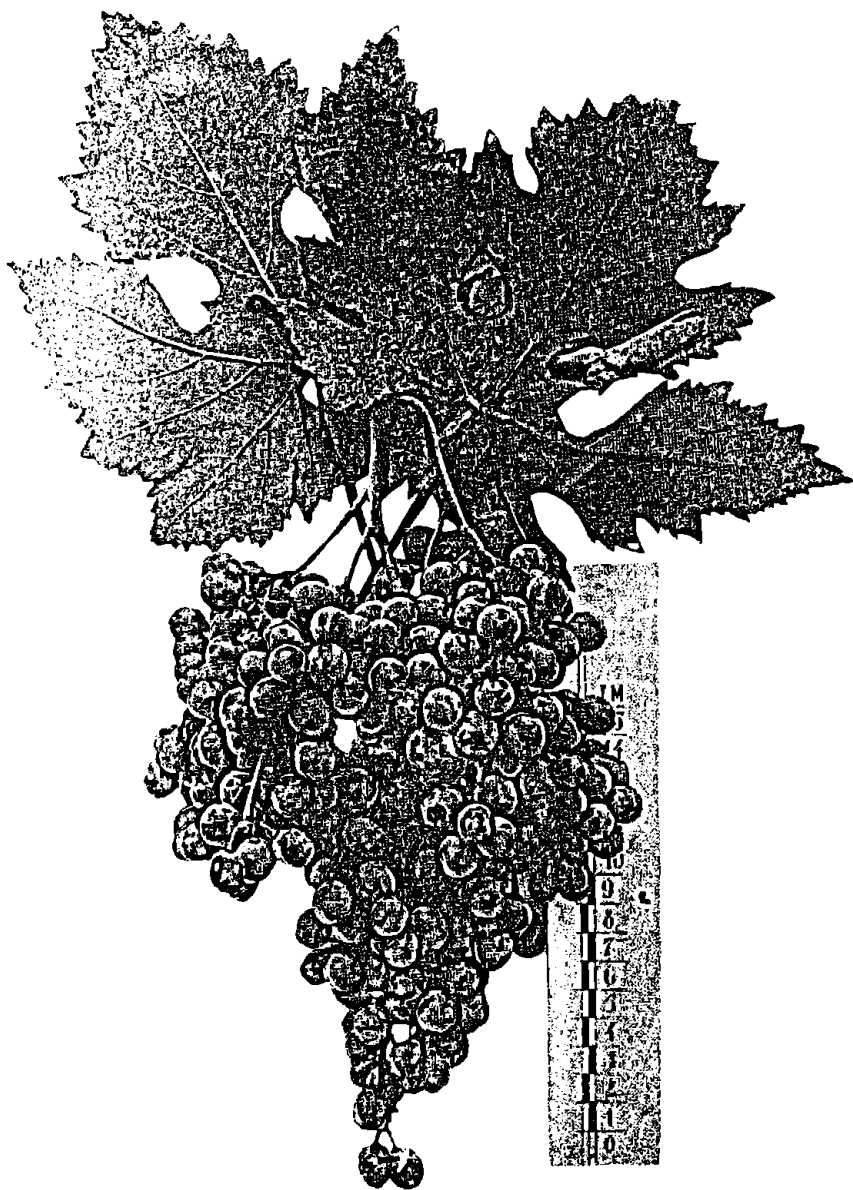
მტევანი. ფაჩხა საფერავის მტევნები საშუალო ზომისაა. მტევნების სიგრძე მერყეობს 13 სანტიმეტრიდან 22 სანტიმეტრამდე, ხოლო ვანი 9-დან 13 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტევნის ზომა 18×10 სანტიმეტრს უდრის. უფრო ხშირად მტევნები ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისაა, იშვიათად იგი კონუსისებრიცაა ან მთლად უფორმოა. მომეტებულ შემთხვევებში მტევნები მხრიანი და დატოტეილია, მხრები ხშირად მთავარი მტევნის სიგრძისაა. მტევნები საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათად მტევნები თხელიცაა. წერილმარცვლიანობა ჯიშს საკმაოდ ახასიათებს. განვითარებული (დაუსრულებელი) მწვანე მარცვლების ქონა მცირე რაოდენობით თითქმის ყველა მტევანში აგრეთვე დამახასიათებელია ჯიშისათვის.

მტევნის საშუალო წონა მერყეობს 100 გრამიდან 300 გრამამდე, რიგი წლების განმავლობაში მტევნის საშუალო წონა 190—200 გრამს უდრის. ცალკეული კარგად განვითარებული მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 400—500 გრამს. მარცვლების რაოდენობა მტევანში ცვალებადობს 78-დან 134 ცალამდე. სრულ, კარგად განვითარებულ მტევანში, რომელიც 362 გრამს იწონიდა, სულ 213 მარცვალი იყო, ამათში 123 ცალი იყო მსხვილი, ხოლო 90 საშუალო და წვრილი. მტევნის ყუნწი შუა ადგილიდან ფუძისაკენ გახვეებულია და რქის ფერისაა. მტევნის ყუნწის სიგრძე მერყეობს 2,5 სანტიმეტრიდან 4 სანტიმეტრამდე, ხოლო საშუალოდ 3—3,5 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი მწვანეა, მისი სიგრძე 5—7 მმ-ს უდრის. მარცვლის საჯღოში ბალიში დახორკლილია და განიერ-კონუსისებრი ფორმისაა.

მარცვალი. ფაჩხა საფერავის მარცვლები საშუალო ზომისაა. მარცვლების სიგრძე ცვალებადობს 1,4-დან 1,6 სანტიმეტრამდე, ხოლო ვანი—1,3-დან 1,5 სანტიმეტრამდე. საშუალო მარცვლის ზომა



სურ. 39. ფაჩხა საფერავის ყვავილი.



ფაჩხა საფერავი—Пачха Саперави

1, 55 1, 45 სანტიმეტრია. მარცვლები მომრგვალოა, იშვიათად მოოვალუროც. მარცვლი შუაში განივრია, ხოლო ბოლო მომრგვალებული აქვს, საკმაოდ სიმეტრიულია.

მარცვლები მუქი ლურჯია, თითქმის შავი. კანი თხელი აქვს და ადვილად შორდება რბილობს, რბილობი ძალიან წენიანია. წვენი ღია ვარდისფერია, გემო მარტივი აქვს, ჯიშური არომატი სუსტადაა გამოხატული. მარცვლი თხელი ცელისებრი ფიჭქითაა დაფარული. მარცვლები ყუნწზე საკმაოდ მჭიდროდაა მიმაგრებული. წიპწების რაოდენობა მარცვალში ერთიდან 4-მდე მერყეობს, ხოლო საშუალოდ მარცვალზე 1,37 წიპწა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოება მევენახეობის ინსტიტუტის საკლექციო ვენახში სოფ. კურდღელაურში, 4 კილომეტრის დაშორებით ქ. თელავიდან.

კურდღელაურში სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა მერყეობს 132 დღიდან 181 დღემდე, ხოლო საშუალოდ 157 დღეს უდრის. სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობის შესაბამისად ცვალებადობს ყურძნის მოშენებისათვის საჭირო აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,838,7 გრადუსიდან 3,531,4 გრადუსამდე და საშუალოდ 3,153,2 გრადუსს შეადგენს. წლების განმავლობაში ცალკეული ფაზების ცვალებადობის დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია ქ. თელავში ჩატარებული დაკვირვების შედეგები.

ფაჩხა საფერავის სავეგეტაციო ფაზების მსვლელობა ქ. თელავში

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის თარიღები					სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა დღეებში	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი	ნალექები	
		კვირის ბოლოს დასწყისი	ყვეულობის დასწყისი	სიმწვინის დასწყისი	სრული სიმწვინე	სიმწვინის ბოლო			სიმწვინის რაოდენობა	სავეგეტაციო პერიოდში
კახეთი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკლექციო ვენახი, სოფ. კურდღელაურში, ქ. თელავის დაშორებულ ადგილზე	1939	21/IV	6/VI	15/VIII	20/IX	149	3,147,9	—	—	
	1939	22-IV	3/VI	19/VIII	15/IX	145	2,978,1	—	—	
	1940	19/IV	8/VI	14/VIII	20/IX	160	3,268,0	—	—	
	1941	5/IV	30/V	4/VI	17/X	173	3,546,0	—	—	
	1942	21/IV	11/VI	19/VIII	5/X	168	3,423,7	—	—	
საშუალო	—	17-IV	6-VI	14-VIII	23-IX	159	3,272,3	—	—	
იგივე	1943	21-IV	10/VI	15/VIII	5-X	164	3,124,2	119,1	481,3	
	1944	22-IV	6/VI	19/VIII	20/IX	152	2,989,1	69,5	393,4	
	1945	25/IV	11/VI	17/VIII	30/IX	159	3,139,6	48,5	367,6	
	1946	18-IV	7/VI	16/VIII	10/X	146	2,848,9	5,6	553,3	
	1947	9/IV	3/VI	10/VIII	30-IX	181	3,337,8	121,8	565,0	
	1943	30/IV	9/VI	9/VIII	8/X	132	2,436,7	84,5	449,5	
საშუალო	—	20-IV	6/VI	14/VIII	22-IX	155	3,046,1	74,8	467,9	

ცხრილი ვეჩვენებს ცალკეული ფაზების დადგომის ვადების საგრძნობ ცვალებადობას ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების შესაბამისად.

ამევე ცხრილიდან ჩანს, რომ პირველი (საწყისი) ფაზა გაცილებით უფრო ცვალებადობს, ვინემ დანარჩენი ფაზები, ამასთან, ამ ფაზის დასაწყისზე დიდადაა დამოკიდებული სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა; რაც უფრო ადრე იწყება კვირტის გაშლა, მით უფრო მეტია სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა და პირიქით. ეს ნათლად ჩანს 1947 და 1948 წლების მაგალითებზე. შემდეგ, ყურძნის სიმწვინის ფაზის დადგომის და სავეგეტაციო პერიოდში მოხული ნალექების რაოდენობას დიდი გავლენა აქვს ყურძნის სასეცებით დამწვინებაზე, სახელოდობრ, თანაბარ პირობებში რაც უფრო მეტია ნალექების რაოდენობა ყურძნის დამწვინებისა და აგრეთვე სავეგეტაციო პერიოდის განმავლობაში, მით უფრო გვიან დგება ყურძნის სრული სიმწვინის ფაზა და პირიქითა. ყურძნის სრული სიმწვინის ფაზის დადგომა საკმაოდ ცვალებადობს. წლების განმავლობაში ამ ფაზის დადგომის საშუალო თარიღის მიხედვით ფაჩხა საფერავი სიმწვინის III პერიოდის ვაზის ჯიშების ჯგუფს უნდა მიეკუთვნოს.

ფაჩხა საფერავის ერთწლიანი რქების კახეთის ჰაისის პირობებში თავისუფლად ასწრებს 110—120 სანტიმეტრის სიგრძეზე მოაწიფებას ყურძნის სრული სიმწიფის მომენტისათვის. თელავის საკოლექციო ნაკვეთზე ჩატარებული დაკვირვების მიხედვით ფაჩხა საფერავი თავისუფლად შეიძლება დამწიფდეს იმ რაიონებშიც, სადაც სავეტერინარო პერიოდი უფრო მოკლეა.

ფაჩხა საფერავი მძლავრად არ იზრდება. თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე ჩატარებული დაკვირვებების მიხედვით ვაზის ზრდა-განვითარების თანაბარ პირობებში სხვა კახურ ვაზის ჯიშებთან შედარებით ფაჩხა საფერავის ზრდის ღონე საშუალოდაა შეფასებული.

მოსავლიანობა. ფაჩხა საფერავი უხემოსავლიანი ვაზის ჯიშია. ვაზისუბნისა და თელავის საკოლექციო ნაკვეთებზე ჩატარებული დაკვირვებების მიხედვით მისი მოსავლიანობა საშუალოზე მაღალია. ჯიშს მსხმოიარობის საკმაოდ მაღალი მაჩვენებლები აქვს. მსხმოიარობის კოეფიციენტი მერყეობს 0,6-დან 1,8-მდე, ხოლო წლების განმავლობაში საშუალოდ უდრის 1,2 მტევანს რქაზე. მტევნის საშუალო წონა მერყეობს 100 გრამიდან 300 გრამამდე და საშუალოდ 190—200 გრამს უდრის. ჯიშის მსხმოიარობის უფრო ზუსტად დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია ქ. თელავისა და ს. ვაზისუბანში წარმოებული დაკვირვებების შედეგები.

ცნობები ფაჩხა საფერავის მსხმოიარობის შესახებ

მუქანახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	მოსავლის წელი	მსხმოიარე რქების რაოდენობა				მტევნების საშუალოდ. 1 რქაზე	მტევნების საშუალოდ. 1 რქაზე	მტევნის საშუალო წონა	ერთი რქის შამბი-თაობა გრამობით	დატულებული რქების რაოდენობა 1 ჰექტარზე	განაკეთებული მათგან კაქტარზე ცხენობით
		ერთმტევნიანი	ორმტევნიანი	სამტევნიანი	სულ						
თელავის რაიონი, საკოლექციო ვენახი ქ. თელავში იგივე გზურჯაბის რაიონი, ს. ვაზისუბანი	1941	55,5	22,23	—	77,78	1,64	1,27	182,0	231,14	23,000	64,72
	1943	53,35	37,91	1,72	93,11	1,44	1,34	202,0	270,69	23,500	77,14
	1942	—	—	—	—	—	1,30	174,0	223,6	41,200	68,83

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ფაჩხა საფერავის მსხმოიარე რქების რაოდენობა საკმაოდ დიდია. თელავის პირობებში მისი მოსავლიანობა მერყეობს 64,7-დან 77,1 ცენტნერამდე, ხოლო ვაზისუბანში მისი მოსავლიანობა გააცილებით უფრო დიდია და აღწევს 98,8 ცენტნერს ჰექტარზე. ეს ძირითადად იმით აიხსნება, რომ ვაზისუბანში ვაზების რაოდენობა ჰექტარზე თითქმის ერთიოვანად უფრო მეტია, ვინემ თელავში და ამასთან ფაჩხა საფერავი, როგორც საშუალო ზრდის ვაზი, ვერ ითვისებს დიდ კვების არეს (3,0 მ²), სათანადოდ ვერ იტვირთება და ამიტომ მოსავალსაც შედარებით ნაკლებს იძლევა.

1939 წელს ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთზე ძირების მიხედვით აღრიცხვის შედეგად ფაჩხა საფერავის 31 ძირიდან მიღებული იყო 435 მტევანი, რომელთა წონა 92 კილოგრამს უდრიდა, ე. ი. საშუალოდ ერთ ძირზე 3 კილოგრამამდე. მტევნების რაოდენობა თითო ძირზე მერყეობდა 7-დან 29-მდე, საშუალოდ კი ერთ ძირზე მიდიოდა 14 მტევანი. მტევნის საშუალო წონა უდრიდა 212 გრამს. ამრიგად, თუ ჰექტარზე საშუალოდ 5,000 ძირს ეიანგარიშებთ, მაშინ ჰექტარის მოსავალი 150 ცენტნერს შეადგენს. ამრიგად, ფაჩხა საფერავის საშუალო მოსავლად კახეთის პირობებში (თელავისა და ვაზისუბანში მიღებული მოსავლის მიხედვით) უნდა ეთვალოს 70—80 ცენტნერი ყურძენი 1 ჰექტარიდან.

სოკოვან ავადმყფობათა მიმართ გამძლეობა. სოკოვან ავადმყფობებს ფაჩხა საფერავი კარგად უძლებს. თელავისა და ვაზისუბნის საკოლექციო ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით მისი გამძლეობა მილიდიუმის და ნაცრის მიმართ შეფასებულია საშუალოზე მეტად. განსაკუთრებით კარგად უძლებს ფაჩხა საფერავი ნაცარს. დაკვირვებების წარმოების განმავლობაში სხვა ავადმყფობათაგან სამეურნეო მნიშვნელობის დაავადება ან დაზიანება შენიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

ფაჩხა საფერავი ძირითადად საღვინე ჯიშია, მხოლოდ ნაწილობრივ შეიძლება გამოყენებულ იქნას იგი ადგილობრივ მოსამარტებელ სადესერტო ყურძნად. თხელი, მოზრდული მტევნების გარდა მას ამ მხრივ მიზიღველი სხვა არაფერი აქვს. ყურძნის მექანიკური და ქიმიური შეღწევილობისა და მარცელის

გემოს მიხედვით ფაჩხა საფერავი საღვინე ვაზის ჯიშია. ნათქვამის დასადასტურებლად ქვემოთ მოყვანილი მტენის მექანიკური ანალიზის შედეგები.

ფაჩხა საფერავის მტენისა და მარცვლის მექანიკური შედეგნილობა

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოებელს ადგილი	წელი	მტენის საშუალო წონა	მარცვლების საშ. რაოდენ. მტენში	ყურძნის შემადგენელი ნაწილები პროცენტებით					100 მარცვლის წონა გრამებით	100 წიწის წონა გრამებით
				მარცალი	კლურტი	კანი	წიწა	წენი და რძლიობი		
გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვახიშტნი, თელავის რაიონი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახი	საშ. 5 წლის	171,8	108	94,12	5,68	10,15	4,17	79,80	149,4	4,2
ინსტიტუტის საკოლექციო ენახი	1940	201,0	128	94,10	5,90	10,46	4,42	141,9	79,22	4,49

ყურძნის ლამბორატორიულ პირობებში გადამუშავებისას, როგორც მექანიკური ანალიზის შედეგები გვიჩვენებს, ყურძნის წვენის გამოსავლიანობა საკმაოდ მაღალია (აღწვეს 80%-ს), ხოლო მაგარი ნარჩენები (კლურტი, კანი, წიწა) შესაბამისად ცოტაა. ყურძნის ნახევრად საწარმოო პირობებში გადამუშავებისას წვენის გამოსავლიანობა შეადგენს 75,24%-ს, ხოლო კაქისა—24, 76%-ს. ასეთი მონაცემები დამახასიათებელია საღვინე ვაზის ჯიშისათვის.

წვენის ქიმიური შედეგნილობა. ფაჩხა საფერავის ყურძნის წვენს არ ახასიათებს შაქრის და გროვების დიდი უნარიანობა, მას კახეთის პირობებში საშუალოზე დაბალი შაქრიანობა და საშუალოზე მაღალი მჟავიანობა ახასიათებს. წლების განმავლობაში ჩატარებული ანალიზის შედეგების მიხედვით მისი შაქრიანობა მერყეობს 16%—19%-ს შორის და იშვიათად 20%-ს აღწევს, ხოლო მჟავიანობა 7‰-დან 10‰-მდე იცვლება. კახეთის პირობებში ფაჩხა საფერავის შაქრიანობა საშუალოდ 17—18 1/2-ს უდრის, ხოლო მჟავიანობა 8—9‰-ს. ცალკეული წლების მიხედვით შაქრიანობა-მჟავიანობის ცვალებადობის საილუსტრაციოდ ქვემოთ მოყვანილია ყურძნის წვენის ქიმიური ანალიზის შედეგები.

ფაჩხა საფერავის წვენის შაქრიანობა-მჟავიანობა რთვლის პერიოდში

მევენახეობის რაიონი და ანალიზის წარმოებელს ადგილი	მისაღწის წელი	რთვლის თარიღი	შაქრიანობა %-ით	მჟავიანობა %-ით	შენიშვნა
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახიშტნი.	1929	—	15,0	10,23	
	1940	—	18,3	8,3	
თელავის რაიონი, ქ. თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ენახი	1939	15/IX	17,6	8,1	
	1940	20/IX	16,6	7,44	
	1942	5/X	18,0	9,45	
	1943	6/X	18,2	10,0	
	1944	27/IX	20,2	11,7	
	1945	5 X	18,5	13,1	
	1946	14/IX	18,5	10,8	
	1947	4/IX	18,5	7,23	
1948	11/IX	15,3	6,63		

შაქრიანობა-მჟავიანობის არც ასეთი რაოდენობა და არც მათი შეფარდება არ არის საკმარისი ხარისხიანი ღვინის მისაღებად. რთვლის დავიანებით ჩატარების შემთხვევაშიც კი შაქრიანობა-მჟავიანობის შეფარდება ვერ აღწევს სასურველ დონეს. ამ მაჩვენებლების მიხედვით ჯიშში ორდინარული ან კარგი საკონიაკე მასალის მომცემ ჯიშთა ჯგუფს უნდა მიეკუთვნოს.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. ფაჩხა საფერავის ყურძნიდან ძირითადად მშრალი სუფრის ღვინო მზადდება. ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო წარმოების პირობებში

კახეთის ხარისხოვანი მეღვინეობის რაიონებში, როგორც საღვინე ჯიში, ფაჩხა საფერავი პერსპექტიული არაა. იგი შეიძლება რეკომენდებულ იქნას ძირითადად სიღნაღისა და გურჯაანის რაიონებისათვის, სადაც იგი წინათ იყო გაერტლებული, ძირითადად ხარისხოვანი საკონაქე მასალის და საკუპავე ღვინის დასამზადებლად და მძიმე, ტანჯი ღვინოებისათვის სიხალისის მისაცემად.

მევენახეობის დანარჩენი რაიონებისათვის ჯიში შეიძლება რეკომენდებულ იქნას მხოლოდ ადგილზე წინასწარ შესწავლისა და გამოცდის შემდეგ მიღებული შედეგების შესაბამისად.

რამდენადაც ჯიში მაღალმოსავლიანია, იგი პერსპექტიულია აგრეთვე სელექციურ მუშაობაში გამოსაყენებლად.

ПАЧХА САПЕРАВИ

Лист. вполне развитые листья выше средних размеров (20X5). Листовая пластинка округлой формы, с более частыми колебаниями в сторону овальной, нежели попереков-овальной формы. Лист пятилопастный. Лопастия хорошо выражены. Вторичные допастия слабо выражены и встречаются редко. Угол окопечной допастии варьирует от острого до прямого, в большинстве случаев он острый. Поверхность листа сетчато-морщинистая, на листьях нижнего яруса она мелкопузырчатая. Изогнутость листовых пластинок воронковидная с приподнятыми краями вверх, реже изогнутость воронковидно желобчатая. Главные перья светловелюшье, а у основания (места расхождения) они опушены слабой паутишкой и окрашены в слабо вишневый цвет. Окраска листьев светло-зеленая.

Верхние вырезки глубокие, реже они средних размеров и очень глубокие. Форма вырезок варьирует от открытых ланцетных с суженным устьем, с острым либо округлым (реже плоским) дном до закрытых, с яйцевидным просветом и с заостренным либо округлым дном. Чаще всего вырезки закрытые, с яйцевидным или треугольным просветом и заостренным либо округлым дном. На некоторых листьях встречаются выемки с однозубчатым дном.

Нижние вырезки обычно менее глубоки. По форме они варьируют от открытых ланцетных с суженным устьем и с округлым (реже плоским или заостренным) дном до закрытых треугольных с округлым (реже плоским и заостренным) дном. Чаще встречаются открытые ланцетные вырезки с суженным устьем и округлым либо заостренным дном. Иногда дно вырезки однозубчатое.

Черешковая выемка по форме варьирует от сводчатой, с острым дном, до закрытой, с широко эллиптическим просветом и острым дном. Чаще всего встречаются ланцетные и сводчатые выемки с острым дном. На некоторых листьях иногда встречаются выемки с одним, реже с двумя шпорцами.

Зубцы Оvaleчные зубцы листьев треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они буолообразные. Крайние зубцы ланцетные, односторонне-выпуклые либо треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной.

Опушение нижней стороны листа паутистое, с примесью мягких волосовидных щетинок средней густоты.

Черешок листа голый либо у основания слабо опушен. Черешок равен или несколько длиннее середнего пера листа. Окраска черешка вишнев-красная с прозеленью.

Цветок Цветок нормального строения, обоеполюый. Тычинки прямостоячие. Число тычинок в цветке 5, реже их 6. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет 1,25—1,50. Пестик правильнй, округло-конической формы с хорошо развитым столбиком и двураздельным рыльцем.

Гроздь Гроздь средних размеров. Длина гроздей варьирует от 13 до 22 см, при ширине 9—13 см. Размер средней грозди равен 18X10 см. Форма гроздей дилпидроконическая, реже она коническая и бесформенная. В большинстве случаев грозди лопастные и крылатые (крылья развиаются часто до вторичных гроздей). В большинстве случаев грозди средней плотности, реже они рыхлые с горошающимися ягодами. Наличие, почти на всех гроздях, небольшого количества недоразвившихся зеленых ягод характерно для сорта. Средний вес гроздей варьирует от 100 до 300 граммов, составляя в среднем за ряд лет 190—200 гр. Отдельные полноразвитые грозди свободно достигают веса 400—500 гр. Количество ягод в грозди варьирует от 78 до 134 шт. В полноразвитой грозди весом 362 гр было насчитано 123 крупных и 90 средних и мелких ягод, всего 213 ягод. Ножка грозди от середины к основанию деревянистая, окрашена в цвет чубука (в красновато-желто-бурый цвет). Длина ножки варьирует от 2,5 до 4 см, составляя в среднем 3—3,5 см. Ножка ягоды зеленая, длиной 5—7 мм. Подушечка бородавчатая, широко-конической формы.

Ягода Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,4 до 1,6 см, при их ширине 1,3—1,5 см. Размер средней ягоды равен 1,55X1,45 см. Форма ягод округлая, реже она слабо овальная. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды закруглен. Ягоды довольно симметричные. Окраска ягод черная, темно-синяя. Кожид тонкая. Мякоть сочная, водянистая. Сок слабо-розового цвета. Вкус простой,

კახეთის ხარისხოვანი შეღებვის რაიონებში, როგორც სალენე ჯიში, ფაჩხა საფერავი პერსპექტიული არაა. იგი შეიძლება რეკომენდებულ იქნას ძირითადად სიღნაღისა და გურჯაანის რაიონებისათვის, სადაც იგი წინათ იყო გავრცელებული, ძირითადად ხარისხოვანი საკონიაკე მასალის და საკუპავე ღვინის დასამზადებლად და მძიმე, ტლანჭი ღვინოებისათვის სიხალისის მისაღებად.

შეფხამების დანარჩენი რაიონებისათვის ჯიში შეიძლება რეკომენდებულ იქნას მხოლოდ ადგილზე წინასწარ შესწავლისა და გამოცდის შემდეგ მიღებული შედეგების შესაბამისად.

რამდენადაც ჯიში მაღალმოსავლიანია, იგი პერსპექტიულია აგრეთვე სელექციურ მუშაობაში გამოსყენებლად.

ПАЧХА САПЕРАВИ

Лист. Развитие развитые листья выше средних размеров (20×5). Листовая пластинка округлой формы, с более частыми колебаниями в сторону овальной, нежели поперек-овальной формы. Лист пятилопастный. Лопасти хорошо выражены. Вторичные лопасти слабо выражены и встречаются редко. Угол околочной лопасти варьирует от острого до узкого, в большинстве случаев от острого. Поверхность листа сетчато-морщинистая, на листьях нижнего яруса она мелкопузырчатая. Изогнутость листовых пластинки неровно-волнистая с приподнятыми краями вверх, реже изогнутость воронковидно желобчатая. Главные нервы светло-зеленые, а у основания (места расхождения) они опушены слабой паутиной и окрашены в слабо винно-красный цвет. Окраска листьев светло-зеленая.

Верхние вырезки глубокие, реже они средних размеров и очень глубокие. Форма вырезок варьирует от открытых ливоридных с суженным устьем, с острыми либо округлыми (реже плоскими) дном до закрытых, с яйцевидным просветом и с заостренным либо округлым дном. Чаще всего вырезки закрытые, с яйцевидным или треугольным просветом и заостренным либо округлым дном. На некоторых листьях встречаются выемки с однозубчатым дном.

Нижние вырезки обычно менее глубоки. По форме они варьируют от открытых ливоридных с суженным устьем и с округлым (реже плоским или заостренным) дном до закрытых треугольных с округлым (реже плоским и заостренным) дном. Чаще встречаются открытые ливоридные вырезки с суженным устьем и округлым либо заостренным дном. Иногда дно вырезки однозубчатое.

Черешковая выемка по форме варьирует от свдчатой, с острым дном, до закрытой, с широко влипающимся просветом и острым дном. Чаще всего встречаются ливоридные и свдчатые выемки с острым дном. На некоторых листьях иногда встречаются выемки с одним, реже с двумя шпорцами.

Зубцы Оvaleобразные зубцы лопастей треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, реже они полуовальные. Крайние зубцы пиловидные, односторонне-выпуклые либо треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной.

Опушение нижней стороны листа паутиновое, с примесью мягких волосовидных щетинок средней густоты.

Черешок листа голый либо у основания слабо опушен. Черешок равен или несколько длиннее среднего пера листа. Окраска черешка винно-красная с прозеленью.

Цветок Цветок нормального строения, обоюполий. Тычинки прямостоячие. Число тычинок в цветке 5, реже их 6. Отношение длины тычиночных пестей к высоте вестика составляет 1,25—1,50. Пестик правильной, округло-конической формы с хорошо развитым столбиком и двураздельным рыльцем.

Гроздь Гроздь средних размеров. Длина гроздей варьирует от 13 до 22 см, при ширине 9—13 см. Размер средней грозди равен 18×10 см. Форма гроздей цилиндрикоконическая, реже она коническая и бесформенная. В большинстве случаев грозди лопастные и крылатые (крылья развиваются часто до вторичных гроздей). В большинстве случаев грозди средней плотности, реже они рыхлые с горюющими ягодами. Название, почти на всех гроздях, небольшого количества недоразвившихся зеленых ягод характерно для сорта. Средний вес гроздей варьирует от 100 до 300 граммов, составляя в среднем за ряд лет 190—200 гр. Отдельные полноразвитые грозди свободно достигают веса 400—500 гр. Количество ягод в грозди варьирует от 78 до 134 шт. В полноразвитой грозди весом 362 гр было насчитано 123 крупных и 90 средних и мелких ягод, всего 213 ягод. Ножка грозди от середины к основанию деревянистая, окрашена в цвет чубука (в красновато-желто-бурый цвет). Длина ножки варьирует от 2,5 до 4 см, составляя в среднем 3—3,5 см. Ножка ягоды зеленая, длиной 5—7 мм. Подушечка бородавчатая, широко-конической формы.

Ягода Ягоды средних размеров. Длина ягод варьирует от 1,4 до 1,6 см, при их ширине 1,3—1,5 см. Размер средней ягоды равен 1,55×1,45 см. Форма ягод округлая, реже она слабо овальная. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды закруглен. Ягоды довольно симметричные. Окраска ягод черная, темно-синяя. Кожица толстая. Мякоть сочная, водянистая. Сок слабо-розового цвета. Вкус простой,

без особого сортового аромата. Восковой налет на ягодах хорошо выражен. Прочность прикрепления ягоды к почке достаточная. Количество семян в ягоде варьирует от 1 до 4, составляя в среднем 1,37 семени на ягоду.

Пачха саперави—местный, малораспространенный сорт красных вин Кахетии. Название „Саперави“ сорт получил, видимо, по слабо-розовой окраске сока, а „Пачха“ по раскидистой форме гроздей. Распространен преимущественно в Сигнахском и Гурджаанском районах Кахетии, в основном, в виде единичных кустов, реже маленьких участков на производственных виноградниках колхозов и приусадебных участках колхозников. Ввиду незначительного распространения сорта, чистосортное вино из него не готовят, виноград перерабатывается вместе с другими сортами, в основном, с Саперави на обычное красное вино. Чистосортное вино из Пачха саперави готовят в Институте виноградарства. Вино характеризуется достаточной окраской, средней экстрактивностью и повышенной свежестью. Вкус вина не гармоничный, с некоторой грубостью. В целом вино ординарное, среднего качества. Основываясь на химическом составе сусла Пачха-саперави, его нужно признать более подходящим для приготовления качественных коньяков.

К положительным свойствам сорта относятся его сравнительно высокая урожайность и относительно хорошая устойчивость против грибных болезней.

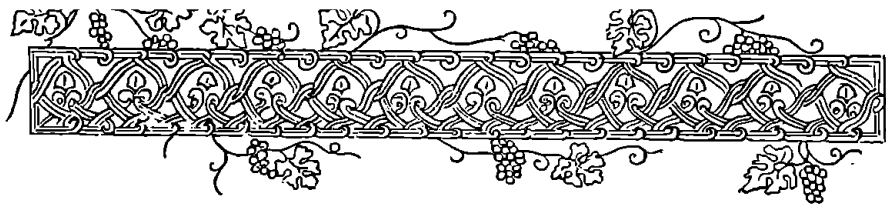
К недостаткам сорта относятся невысокое качество продукции (вина) и недостаточная сахаристость его сусла.

Сорт можно рекомендовать, в основном, для Сигнахского и Гурджаанского районов Кахетии (районы преимущественного распространения сорта в прошлом), в основном, для приготовления материала для качественных коньяков и в качестве купажного материала для смягчения качества вин других сортов.

Для других виноградных районов СССР, в том числе для Кахетии, Картлалии и других зон, сорт может быть рекомендован после широкого испытания на количество и качество продукции в конкретных условиях той местности, для которой он предназначается по предварительным данным.

Как высокоурожайный сорт, Пачха-саперави перспективен также для селекционных работ в качестве компонента при скрещиваниях.





ძ ა ლ ი ა რ ზ ა მ ა

ძალიარქამა ადგილობრივი, მცირედ გავრცელებული ვაზის ჯიშია, იგი იძლევა ორდინარულ თეთრ სუფრის ღვინოს.

სინონიმები. მევენახეობის სპეციალურ ლიტერატურაში და ადგილობრივ მევენახეთა შორის ძალიარქამას სხვა სახელწოდება ცნობილი არაა. კახეთის ზოგიერთ რაიონში ამ სახელწოდებას დაბალი ხარისხის ვაზის ჯიშებისათვის იყენებენ. მაგალითად, სიღნაღის რაიონში ღიდმარცვალა თავკვერს ძალიარქამას ეძახიან.

ჯიშის ისტორია. ძალიარქამა ადგილობრივი ვაზის ჯიშია, გავრცელებულია ძირითადად კახეთის ცენტრალურ რაიონებში და სხვაგან არსად გვხვდება. პირველი ცნობა ძალიარქამას გავრცელების შესახებ და ჯიშის ძალიან მოკლე დახასიათება მოყვანილია ა. ფირალოვისა და ს. შავერდოვის შრომაში. ძალიარქამა მოხსენებულია აგრეთვე რ. ერისთავის ბოტანიკურ ლექსიკონში და იქვე მოცემულია მისი მარცვლების მოკლე დახასიათება. ასეთი უცნაური სახელწოდება ჯიშს მიღებული აქვს მისი პროდუქტის დაბალი ხარისხის გამო. მისი ყურძენი მართლაც დაბალი ხარისხისაა, თუმცა მტეენისა და მარცვლის გარეგნული შეხედულება (ღიდი, კანუსისებრი მტეენი, მსხვილი, მრგვალი, სიმწიფისას მკრთალი მოვარდისფრო მარცვალი) მას მიმზიდველს ხდის მომხმარებლისათვის. მორფოლოგიური და სამეურნეო ნიშანთვისებების მიხედვით ჯიში ახლო დგას სხვა კახურ ვაზის ჯიშებთან და მათთან ერთად საერთო წარმომობისაა.

ძალიარქამა მცირედ გავრცელებული ჯიშია, მისი მცირე გავრცელება ძირითადად იმის შედეგია, რომ მარცვლებს არასასიამოვნო გემო აქვს. აქემად ძალიარქამას თითო-ორჯოლა ვაზი მოიპოვება გურჯაანის, თელავისა და საგარეჯოს რაიონში, უმთავრესად ძველ უმცნობ ვენახებში.

რამდენიმე ათეული ძირი ძალიარქამა გვხვდება მევენახეობის ინსტიტუტის, მისი ფილიალისა და დასაყრდენი პუნქტების საკულექციო ვენახებში, სადაც იგი დარგულია შესწავლისა და გამოცდის მიზნით.

ჯიშის ბოტანიკური აღწერა

ბოტანიკური თვალსაზრისით ჯიში აღწერილია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ვაზისუბანში.

ახალგაზრდა ყლორტი (15—20 სმ). ახალგაზრდა მოზარდი ყლორტების წვეროები გვირგვინითა და პირველი ორი ფოთოლაკითურთ სქელი აბლაბუდისმაგვარი ბეწვებითაა შებუსუსებული (უფრო ძლიერად ფოთოლაკების ქვემო მხრიდან) და მორუხო-თეთრი ფერისაა. მეორე იარუსის ფოთლები ზემო მხრიდან მონარინჯისფრო-ყვითელია, ხოლო ქვედა მხრიდან — მორუხო-თეთრი. ახალგაზრდა ყლორტი მოწითალო-ღვინისფერია.

ერთწლიანი რქა. ქარგად შემოსული ერთწლიანი რქები შემოდგომაზე მორუხო-ყვითელი ფერისა ხდება. რქები წვრილია, მუხლები უფრო მუქადაა შეფერილი. მუხლთაშორისების სიგრძე საშუალოდ 8—10 სანტიმეტრს უდრის, ზოლები მუხლთაშორისების გასწვრივ სუსტადაა გამოასახული.

ფოთოლი. კარგად განვითარებული ფოთლები (9—12) საშუალო ან საშუალოზე მცირე ზომისაა (16,5 X 15,5). ფოთლის ფირფიტა ძირითადად მომრგვალოა, ოდნავ გადახრლი უფრო ხშირად მოგვიანულურა, ვინემ ვანიერ ოვალური ფორმისაყენ. ფოთლები ხუთნაკვეთიანია, იშვიათად სამნაკვეთიანი ფოთლებიც გვხვდება. ფოთლის ზედაპირი გლუვია, იშვიათად ბადისებრ დანაოქებულიც. ფირფიტა ძაბრისებრ-ღარისებრდაა მოხრილი, ფოთლის შუა ნაკვეთი მახვილი ან ბლაგვეუთხიანია.

ზედა ამონაკვეთები ცვალებადობს ზეზურდინდ ღრმამდე, ჩვეულებრივ კი საშუალო სიღრმისაა. ხშირად ამონაკვეთების ფორმა ჩანგისმაგვარია, ვიწროყელიანი და მომრგვალოფუძიანი, ან ჩანგისმაგვარია, ცალკილიანი ფუძის მქონე, იშვიათად ნაპარლისებრი და შეკერილი კუთხისმაგვარი ამონაკვეთებიც გვხვდება.

ქვედა ამონაკეთები, როგორც წესი, უფრო ნაკლებ განვითარებული და ნაკლებ ღრმაა, უფრო ხშირად ჩანგისმაგვარი ფორმისაა, ვიწროფუძიანი და მომრგვალოფუძიანი ან ნაპალისებრია. იშვიათად ჩანგისებრი ამონაკეთებიც გვხვდება, ცალკილიანი ფუძის ან ოდნავ ჩაჭრილი ლანცეტის ფორმის ამონაკეთის მქონე.

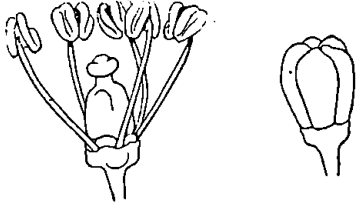
ყუნწის ამონაკეთის ფორმა საკმაოდ იცვლება. უფრო ხშირად იგი ჩანგისმაგვარია და მახვილფუძიანი ან ასო V-ის მაგვარია, ან კიდევ მშვილდისებრი ფორმისაა. იშვიათად დახურული ვიწრო ელიფსისებრ-თელიანი ან ღია დეზებიანი ამონაკეთებიც გვხვდება.

ფოთლის მთავარი ძარღვები ნემსისებრ წაწვეტებული, სამკოთხედისმაგვარი და, უფრო იშვიათად, გამოზნექილგვერდებიანი მახვილწვერიანი ფორმის კბილებით ბოლოვდება. გვერდითა კბილები ხერხის კბილებისებრია ან ცალგვერდამოზნექილი.

ფოთლის ქვედა მხარის შებუსუსება თხელი აბლაბუდისებრია. მის ქვეშ მოაჯენილია საშუალო სისქის ჯაგისებრი ბუსუსი. საერთოდ შებუსუსება საშუალო სისქისაა.

ფოთლის ყუნწი ფოთლის შუა ძარღვე მოკლეა, იშვიათად მისი სიგრძისაა. ყუნწი შიშველია და მკრთალი ვარდისფერია, ალაგ-ალაგ მომწვანო ზოლები აქვს ჩართული.

ყვავილი. ყვავილი ნორმალური აგებულებისაა, ორსქესიანი. მტერიანები სწორმდგომაა. ყვავილში 5 ან 6 მტერიანაა. მტერიანების ძაფის სიგრძის შეფარდება ბუტკოს სიმაღლესთან საშუალოდ 1,25-ს უდრის. ბუტკო კოლმისმაგვარი (ყულისმაგვარი) ფორმისაა, კარგად გამოსახული სვეტი და ღინგი აქვს.



სურ. 39. ძალღიატუ-მას ყვავილი.

მტევანი. მტევნები საშუალო და საშუალოზე დიდი ზომისაა, მთა სიგრძე მერყეობს საშუალოდ 14-დან 20 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 12-დან 16 სანტიმეტრამდე. საშუალო მტევნის ზომა 18,5×12,5 სანტიმეტრს უდრის. მტევნის ფორმა საგრძობლად იცვლება. უფრო ხშირად განიერ კონუსისებრი და უფორმო მტევნები გვხვდება, იშვიათად ელინდრულ-კონუსისებრი და დატოტვილიც. მტევნის საშუალო წონა 250—300 გრამს უდრის. ცალკეული კარგად განვითარებული მტევნების წონა თავისუფლად აღწევს 700—800 გრამს. მარცვლების რაოდენობა კარგად განვითარებულ მტევანში 310 ცალს აღწევს,

მათში 140 მსხვილი და 170 საშუალო და წვრილია. მტევნები უფრო ხშირად საშუალო სიმკვრივისაა. იშვიათად უფრო მკვრივი ან უფრო თხელი მტევნებიც გვხვდება. მკერეოლენი წვრილმარცვლიანობა დამახასიათებელია ჯიშისათვის. მტევნის ყუნწი მწვანეა, ბალახისებრი, შუა ნაწილიდან ფუძისაკენ იგი ხევდება და რქის ფერს იღებს. მტევნის ყუნწის სიგრძე საშუალოდ 6—7 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის ყუნწი შეფერილია, მისი სიგრძე 0,6—0,8 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლის საჯდომი ბალიში განიერ კონუსისებრი ფორმისაა.

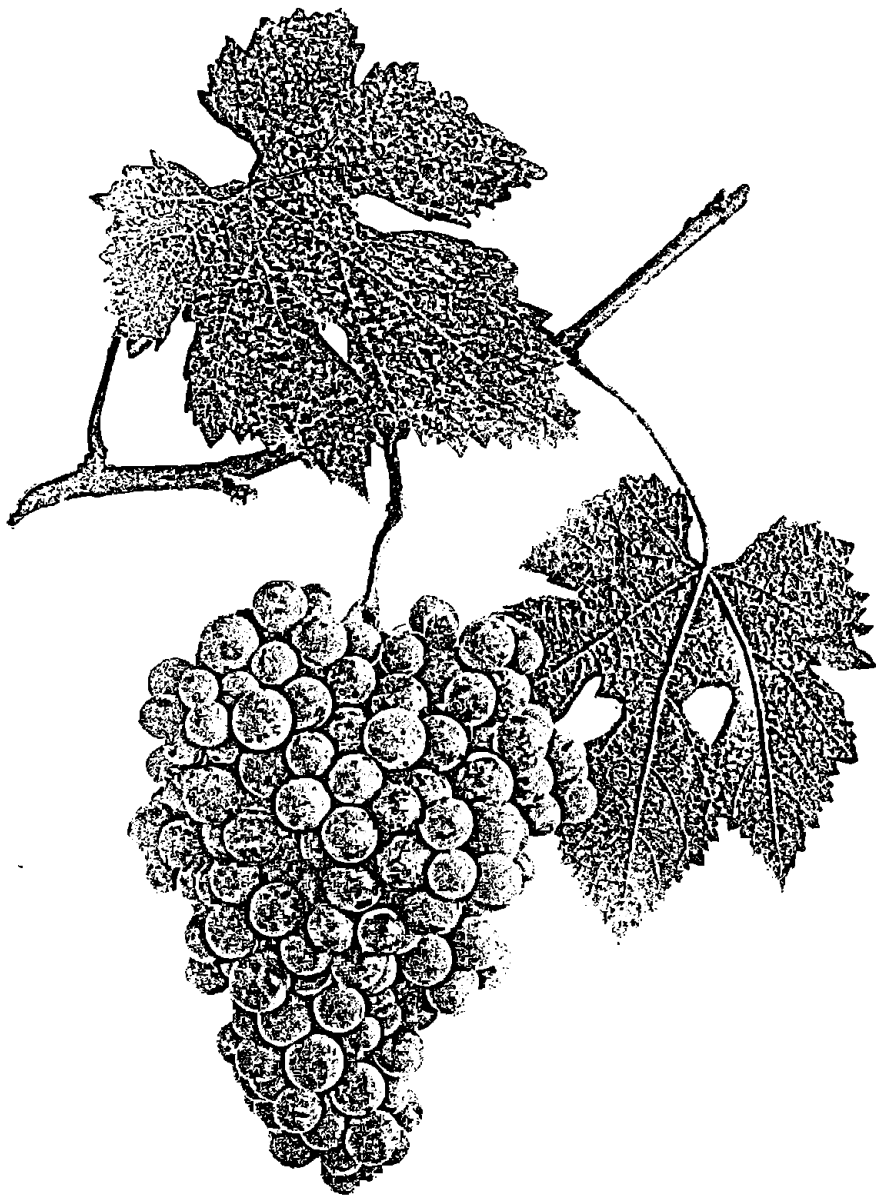
მარცვალი. მარცვალი მსხვილი და საშუალოზე მსხვილია, მარცვლის სიგრძე საშუალოდ 1,8-დან 2,0 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი—1,85-დან 2,05 სანტიმეტრამდე მერყეობს. საშუალო მარცვლის ზომა 1,9×1,95 სანტიმეტრს უდრის. მარცვალი მომრგვალოა ან ოდნავ შეზნექილი. ორივე ფორმის მარცვლები თანაბრად გვხვდება. მარცვალი შუაში განიერია და ბოლო მომრგვალებული აქვს. საკსებით დამწიფებულ ყურძენს მარცვლები ღია ვარდისფერი აქვს. კანი უზეშია და ადვილად შორდება რბილობს. რბილობი ოდნავ მკერივი, მდნარია. წვენი უფერულია, გემო უბრალო, ნეიტრალური აქვს. მარცვალი თხელი ცვილისებრი ფიფქითაა დაფარული. მარცვლები საკმაოდ მაგრადაა მიმაგრებული ყუნწზე.

წიპების რაოდენობა მარცვალში ცვალებადობს 1-დან 4-მდე, საშუალოდ მარცვალზე 1,34 წიპა მოდის.

ჯიშის აგრობიოლოგიური დახასიათება

დაკვირვებანი სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი ცალკეული ფაზების მსვლელობაზე წარმოება მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში, სოფ. კურდღელაურში.

კურდღელაურში სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა ცალკეული წლების მიხედვით მერყეობს 148 დღიდან 169 დღემდე, ხოლო საშუალოდ 157 დღეს უდრის. სავეგეტაციო პერიოდის ხანგრძლიობა



ბაღის ბუჩქი — დაგვიჩვენა

ბის შესაბამისად ცელეზადობს აქტიურ ტემპერატურათა ჯამიც 2,823,2 გრადუსიდან 3,426 გრადუსამდე, ხოლო საშუალოდ 3,178,5 გრადუსს შეადგენს.

სავეგეტაციო პერიოდისა და მისი მთავარი ფაზების, ცალკეული წლების მეტეოროლოგიური პირობების ნიხედვით ცელეზადობის ნათელსაყოფად ქვემოთ მოყვანილია ქ. თელავში წარმოებული დაკვირვების შედეგები.

ძალღიარქამას სავეგეტაციო პერიოდის მხველელობა ქ. თელავში

მეგნაბუთბის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	წელი	სავეგეტაციო ფაზების დადგომის თარიღი					სავეგეტაციო პერიოდის დღეთა რიცხვი	აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი	ნ. ლექები	
		კვირბის რაბის დასწყისი	მეველიობის დასწყისი	სინწიფის დასწყისი	სრული სიმწიფის	სრული სიმწიფის			სარაბოდუქციო აბიოდში	სავეგეტაციო პერიოდში
კახეთი, ქ. თელავი, მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ე. ნ. ხი	1938	25 IV	6/VI	15/VIII	20 IX	148	3 150,0	—	—	
	1939	25 IV	5/VI	20/VIII	25 IX	153	3,139,5	—	—	
	1940	14 IV	9/VI	25 VIII	30 IX	169	3,425,9	—	—	
	1941	6 IV	3 V	10/VIII	20 IX	169	3,446,4	—	—	
	1942	22 IV	14/VI	24/VIII	25 IX	156	3,295,6	—	—	
საშუალო	—	18 IV	7/VI	19/VIII	24 IX	159	3,297,4	—	—	
" "	1943	26 IV	14/VI	18/VIII	10 IX	169	3,276,2	148,8	611,0	
	1946	29 IV	14/VI	25/VIII	30 IX	155	3,098,7	47,3	347,1	
	1946	18 IV	10/VI	22/VIII	20 IX	155	3,057,9	0,7	554,0	
	1947	2 IV	5/VI	10/VIII	30/VI I	151	2,823,2	17,9	475,7	
	1948	24 IV	10 VI	14/VIII	18 IX	148	3 067,1	134,2	525,4	
საშუალო	—	20 IV	10/VI	17/VIII	21 IX	155	3,064,6	69,7	482,2	

როგორც ცხრილიდან ჩანს, სავეგეტაციო პერიოდის ცალკეული ფაზები საგრძნობლად მერყეობს. ყველაზე მეტად საწყისი ფაზა მერყეობს, ყველაზე ნაკლებ — ყველიობის დასწყისის ფაზა. საშუალო ადგილი უკავია სინწიფის დასწყისის და სრული სიმწიფის დადგომის ფაზებს. ამ უქანასქნელის დადგომის ვადის მიხედვით ძალღიარქამა სიმწიფის III პერიოდის ვაზის ჯიშებს ეკუთვნის.

კახეთის ჰავის პირობებში ძალღიარქამას ერთწლიანი რქეი ყურძნის სრული სიმწიფის მომენტისათვის თაისუფლად ასწრებენ მომწიფებას და კარგად შემოსული და ვახვეებული ხელება ზამთრის ყინვებს. ზემოთ მოყვანილი ფენოლოგიური მონაცემების მიხედვით ძალღიარქამა თაისუფლად მოასწრებს შემოსულს კახეთზე უფრო გრილპაიან რაიონებშიაც.

ძალღიარქამას ვაზების ზრდის ღონე თელავისა და ვაზისუნის ნაკვეთებზე წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით კახეთის სხვა ვაზის ჯიშებთან შედარებით შეფასებულია საშუალოზე სუსტად. სიღნაღის რაიონშიც იგი საშუალოზე სუსტად იზრდება.

მოსავლიანობა. ძალღიარქამამ საკმაოდ მაღალი მოსავალი იცის. აგრონომ ა. ფირალოვისა და ს. შავერდოვის დაკვირვების მიხედვით ძალღიარქამა მოსავლიან ჯიშებს განეკუთვნება. თელავისა და ვაზისუნის საკოლექციო ენახებში წარმოებული დაკვირვებების მიხედვით ძალღიარქამას მსხმოიარობის საკმაოდ მაღალი მაჩვენებლები აქვს. მისი მსხმოიარობის კოეფიციენტი 0,3-დან 1,2-მდე მერყეობს, ხოლო საშუალოდ 0,5—0,6-ს უდრის. მტეენის წონა იცელება 200-დან 800 გრამამდე, ხოლო საშუალოდ 250—300 გრამს უდრის. ჯიშის მსხმოიარობის უფრო დეტალურად დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია აღრიცხვის შედეგები.

როგორც ცხრილიდან ჩანს (იხ. გე. 410), ვანვარიშებული მოსავალი მერყეობს 68 ცენტერსა (თელავში) და 80 ცენტერს შორის (ვაზისუნანში). ვაზისუნანში უფრო მეტი მოსავლიანობა გამოწვეულია იმით, რომ ვაზების რაოდენობა ჰქეტარზე მეტია. ჯიშის მოსავლიანობის შემდგომი გადიღების მიზნით ძალღიარქამას ვაზებს სუსტი ზრდის შესაბამისად უნდა მიეცეს მკირე კვების არე, ამით ვაზები ზომიერად დაიტივითება და ნორმალურ ზრდასთან ერთად მისი მოსავლიანობაც გადიღდება. სათანადო მონაცემების და მოსაყ-

ცნობები ძალლიარკამას მსხმოიარობის შესახებ

მევენახეობის რაიონი და დაკირების წარმოების ადგილი	მისაღწი წელი	მსმითაჲე მლორ-ცნის %	ჯგუფების რაოდენობა	წილი	მცენარის რაოდენობა	მცენარის სიმაღლე	მცენარის მოსავალი	მცენარის მოსავალი	მცენარის მოსავალი	მცენარის მოსავალი
გურჯაანის რაიონი, ს. ვახისუბანი.	1940	78,0	0,61	0,50	400	200	40,000	60,0		
ქ. თელავის, მევენახეობის ინსტიტუტი	1942	80,0	0,72	0,6	360	228,0	30,000	65,4		

ლის ძირების მიხედვით აღრიცხვის საფუძველზე ძალლიარკამას საშუალო მოსავლად კახეთში უნდა მივიღოთ 70—80 ცენტ. ყურძენი ჰექტარზე.

სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ გამძლეობა. თელავისა და ვახისუბნის საკოლექციო ენახებში წარმოებულ დაკვირვებათა მიხედვით ძალლიარკამას გამძლეობა სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ კახეთის სხვა ვახის ჯიშებთან შედარებით, საშუალოდ არის შეფასებული. სხვა ავადმყოფობათაგან საპურენო მნიშვნელობის დაზიანებანი დაკვირვების წარმოების განმავლობაში შენიშნული არ ყოფილა.

ჯიშის სამეურნეო-ტექნოლოგიური დახასიათება

ყურძნის გარეგნობისა და მისი მექანიკური და ქიმიური შედგენილობის მიხედვით ძალლიარკამა როგორც საღვინე, ისე სასუფრე ვახის ჯიშია.

ძალლიარკამას ყურძნის მექანიკური შედგენილობა ნაჩვენებია ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში.

ძალლიარკამას ყურძნის მექანიკური შედგენილობა

მევენახეობის რაიონი და ანალიზების წარმოების ადგილი	მისაღწი წელი	მცენარის სიმაღლე	მარცხვანი რაოდენობა	ყურძნის შემადგენელი ნაწილები %-ით				100 მარცხვანი წონა	100 წიკის წონა	
				კლერტი	მარცხვანი	კანი	წიკა			რბილობა და წვენი
კახეთი,	1940	484,3	201	2,8	97,2	6,4	2,2	86,6	233,0	2,86
გურჯაანის რაიონი, სოფ. ვახისუბანი	1940	741,9	290	2,9	97,1	6,2	1,8	87,1	248,0	3,26
	1940	210,2	57	3,0	97,0	6,0	2,2	86,8	257	2,60

ყურძნის ლაბორატორიულ პირობებში გადაშუშვებისას წვენის გამოსავლიანობა საკმაოდ მაღალია, ხოლო მაგარი ნარჩენები (კლერტი, წიკა, კანი) შედარებით ცოტა. ამ მონაცემების მიხედვით ძალლიარკამა საღვინე ჯიშია, ხოლო მტკეპების გარეგნობით იგი საღვინეცო ყურძნის ჯიშებს უახლოვდება.

ყურძნის გამოყენება და პროდუქციის დახასიათება. ძალლიარკამას მოსავალს იყენებენ შშრალი სუფრის ღვინის დასამზადებლად და ნაწილობრივ ადგილობრივ მოსახლარ საღვინეცო ყურძნად. ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო წარმოების პირობებში მას სხვა ჯიშებთან ერთად წურავენ. იშვიათად მისგან ცალკე აყენებენ ღვინოს. ძალლიარკამასაგან სუფთა ჯიშობრივი ღვინო მზადდება მევენახეობის ინსტიტუტში. იგი ორდინარულ, დაბალი ლირსების ღვინოს იძლევა. აგრ. ა. ფორალოვისა და ს. შავერდოვის დახასიათებით ძალლიარკამა სუსტ, წყალწყალა ღვინოს იძლევა. ძალლიარკამას ღვინის საცდელი ნიმუშები მევენახეობის ინსტიტუტის ჯიშობრივი ღვინოების ხარისხის შემფასებელი სადგურსტაციო კომისიის სხდომებზე მუდამ დაბალ შეფასებას იღებდა. ღვინის ორგანოლექტიური თვისებების საჩვენებლად ქვემოთ მოყვანილია ამონაწერები სადგურსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან (იხ. გვ. 411).

ძალლიარკამას ღვინოს უფრო სრულად დახასიათების მიზნით ქვემოთ მოყვანილია ცნობები მისი ქიმიური შედგენილობის შესახებ. ღვინო დამზადებულია მევენახეობის ინსტიტუტის ექსპერიმენტალურ ბაზაზე სოფ. ვახისუბანში.

ამონაწერები სადგურსტაციო კომისიის სხდომათა ოქმებიდან

მევენახეობის რაიონი და დაკვირვების წარმოების ადგილი	მისაღწის წელი	სადგურსტაციო კომისიის სხდომის თარიღი	ბალი	ლეინის ორგანოლეპტურა დახასიათება
გურჯაანის რაიონი, ს. ვ-ნიჯბანი	1936	20 I 1937	5,2	მოყვითალო-ჩალისფერი, მცირესხეულიანი, ოვდინარული ღვინო
იგივე	1940	25/XII 1940	5,5	კარგად დაწებნილი, მოყვითალო-ჩალისფერი ღვინო, დოქოოსნერო იქრო. მცირესხეულიანი, არაპარმინიფლი, ნიტრალური ღვინო

ძალღიარქამას ღვინის ქიმიური შედგენილობა

მოსავლის წელი	წონაკლტრი	ალკოჰოლი მოც. % ბით	ზ რ ა მ ე ბ ი ლ ი ტ რ შ ი									
			საერთო სიმკვავე	ექსტრაქტი	ნაცარი	ნაცარის ტვტანობა	მჭოლლეი სიმკვავე	ლეინის ღვავა	შაქარი	ბლიტმ-რანი	ტანინი	არამქროლეი სიმკვავე
1939	0,9952	7,0	4,95	17,96	1,76	2,94	1,08	2,13	1,68	5,04	0,25	3,60
1940	0,9944	9,9	5,58	18,26	2,77	4,2	0,96	2,5	1,0	5,29	0,37	5,13

ორგანოლეპტურა დახასიათება და ღვინის ქიმიური შედგენილობა ადასტურებს ძალღიარქამას ღვინის დაბალ ღირებებას. სუფრის ღვინისათვის ჯიში გამოსადევი არაა, რომ მისი ყურძნის წვენს ოდნავ მეტი მჟავიანობა ჰქონდეს. იგი პერსპექტიული იქნებოდა საკონიაკე მასალისათვის. ამ მიზართულებით ჯიშის გამოცდა მიანტ საჭიროდ უნდა იქნეს მიჩნეული.

ჯიშის საერთო შეფასება და დარაიონება

ძალღიარქამა ადგილობრივი, მცირედ გავრცელებული ჯიშია. იგი იძლევა ორდინარულ სუფრის ღვინოს და ნაწილობრივ ადგილობრივ მასხმარებელ სუფრის ყურძენს. ჯიში მოიპოვება გურჯაანის, თელავისა და საგარეჯოს რაიონებში თითო-ორიოლა ეაზის სახით უმთავრესად ძველ ვენახებში.

ჯიშის მცირედ გავრცელების გამო მას სხვა ჯიშებთან ერთად წურავენ ჩვეულებრივი სუფრის ღვინის დასამზადებლად. წმინდა ჯიშური ღვინო ძალღიარქამასგან მევენახეობის ინსტიტუტში მზადდება.

ძალღიარქამას ღვინო მოყვითალო-ჩალისფერია, არამატი ძლიერ სუსტად აქვს გამოსახული, ხოლო გემო ნეიტრალური, ნაკლებ მარმონიანი აქვს. ორდინარული ღვინოა, დაბალალკოჰოლიანი და მცირესხეულიანი, გამოსადევი საკუბავე და საკონიაკე მასალად.

ჯიშის დაღებით თვისებას წარმოადგენს შედარებით მაღალი მოსავლიანობა და სოკოვან ავადმყოფობათა მიმართ შედარებით კარგი გამძლეობა. ჯიშის უარყოფითი თვისებაა მისი პროდუქციის, ძირითადად ღვინის დაბალი ხარისხი.

კახეთის ხარისხიანი მევენახეობის რაიონებში, სადაც მდიდარი და მრავალფეროვანი ჯიშებია გავრცელებული, ძალღიარქამა მეტად უპერსპექტიუო ჩანს. მაგრამ, თუ მხედველობაში მივიღებთ მის შედარებით მაღალმოსავლიანობას და ავადმყოფობათა მიმართ შედარებით კარგ გამძლეობას, იგი შეიძლება რეკომენდებულ იქნას ფართოდ გამოცდის მიზნით ალანხის მარცხენა მხარეზე, საკონიაკე მასალის მისაღებად.

რადგანაც ჯიში მაღალმოსავლიანია, თანაც ღიდი და ლამაზი მტევენები და საშუალოზე მსხილი, ღია ვარდისფერი მარცვლები აქვს, შეიძლება გამოყენებულ იქნას სასელექციო მუშაობაში, ძირითადად საღვინე და სადესერტო ყურძნის ახალი ჯიშების მიღების მიზნით.

ДЗАГЛИАРЧАМА

Лист. Волье развитые листья (9—12) средних размеров (17,5×16,5). Листовая пластинка по форме округлая с незначительным колбасным чаше в старости свалился, вежли поперек - овалной формы. Листья пятилопастные, реже три трехлопастные. Лопасты хорошо выражены. Поверхность листа гладкая, реже она бывает сетчато-морщинистой. Листовая пластинка воронковидно-желобчатая с неопределимо-изогнутыми краями. Угол оконечной лопасти острый либо тупой.

Верхние вырезки по глубине рассеянности листовой пластинки варьируют от мелких до глубоких, обычно сли выкают средних размеров. Форма вырезок лירוидная с узким устьем и округлым дном либо лироидная с овлозубчатым дном, реже встречаются вырезки щелевидные либо в виде входящего угла.

Нижние вырезки обычно более мелкие и слабее выражены. В большинстве случаев вырезки имеют лироидную форму, с узким устьем и с округлым дном, либо они щелевидные. Реже встречаются вырезки едва пахеченные и лироидные с однозубчатым дном.

Черешковая выемка по форме варьирует от закрытой, с узкоэллиптическим просветом, через стрельчатую, до открытой выемки со шпорцами. Чаще всего встречаются лироидные выемки с заостренным дном, либо V-образные и стрельчатой формы.

Зубцы. Оконечные зубцы лопастей по форме треугольные, выпянутые в острие, и треугольные с выпуклыми сторонами и острой вершиной, причем, чаще встречается первая форма, чем вторая. Красные зубцы треугольно-явлоидные либо односторонне-выпуклые.

Опушение нижней поверхности листа слабое, паутинистое с подстилающим щетинистым пушком средней густоты.

Черешок обычно короче, реже равен длине среднего нерва. Черешок голый, окраска слабо-розовая с прозелелью.

Цветок. Цветки нормального строения, обоеполые. Тычинок прямостоячие. Число тычинок в цветке 5—6. Отношение длины тычиночных нитей к высоте пестика составляет в среднем 1,25. Пестик правильной, колбовидной формы, с хорошо выраженным столбиком и рыльцем.

Гроздь. Грозди средних размеров. Длина гроздей варьирует в среднем от 14 до 20 см при ширине 12—16 см. Размер средней грозди равен 18,5×12,5 см. Форма грозди значительно варьирует. Чаще всего встречаются широко-конические и бесформенные грозди, реже цилиндрико-конические и лопастные. Средний вес грозди равен 250—300 гр. Отдельные плодовые грозди св. болдо достигают веса 700—800 граммов. Число ягод в плодовой грозди равно 310, причем из них 140 крупных и 170 средних размеров. В большинстве случаев грозди средней плотности, реже встречаются более плотные и рыхлые. Наличие небольшого процента горшачихся ягод в грозди характерно для сорта. Пошка грозди травянистая, веледая, с середины ова дренелест и окрашивается в цвет чубука. Длина ножки грозди в среднем равна 6—7 см. Ножка ягоды окрашена, длина ножки равна 0,6—0,8 см. Подушечка широко-коническая, дисковидная.

Ягода. Ягоды выше средних размеров либо крупные. Длина ягод варьирует, в среднем от 1,8 до 2,0 см, при ширине 1,85—2,05 см. Размер средней ягоды равен 1,9×1,95 см. Форма ягод круглая либо несколько сплюснутая, обе формы одинаково часто встречаются. Наибольшая ширина ягод лежит посередине, конец ягоды округлен. Окраска ягод светло-розовая. Кожица грубая, легко отделяющаяся от мякоти. Мякоть средне-плотная, расплывающаяся. Сок бесцветный. Вкус ягод нейтральный, простой. Прочность прикрепления лод к ножке средняя. Число семян в ягоде варьирует от 1 до 4, составляя в среднем на ягоду 1,84 семени.

Дзаглиарчама — местный, малораспространенный сорт белых столовых вин Кахетии. Дает простое ординарное столовое вино и отчасти используется на месте в качестве десертного винограда. Название получил в связи с низким качеством его продукции („Дзаглиарчама“ в переводе на русский язык означает „собака не ест“). Распространен единичными кустами на старых корнесобственных виноградниках Кахетии, в основном, в районах Телавском, Гурджаанском, Сигнахском и Сагареджинском.

Ввиду его незначительного распространения, он перерабатывается вместе с другими сортами на обычное столовое вино, частосортные вина из Дзаглиарчама готовят в Телави в Институте виноградарства. Вино из Дзаглиарчама соломенно-желтого цвета, сортовой аромат очень слабо развит. Вкус нейтральный, пегарьоничный. В целом вино слабоградусное, малоэкстрактивное, простое, ординарное.

К положительным свойствам сорта относятся его сравнительно высокая урожайность и относительно хорошая устойчивость против грибных болезней, в недостаток же — низкое качество его продукции, в основном вина.

В лучших районах Кахетии, при ее богатом и разнообразном сортовом составе, Дзаглартача не заслуживает внимания. Его, как сравнительно урожайный и устойчивый сорт, после широкого испытания на местах, можно рекомендовать для западной полосы Кахетии для получения коньячного материала и массовых купажных вин.

Как сравнительно урожайный, крупноплодный сорт, с довольно красивыми крупными розоватыми ягодами, он перспективен при скрещивании в качестве исходного материала для получения новых сортов винограда.





ამ წიგნში დაწვრილებით აღწერილ 40 ჯიშს გარდა კახეთში გვხვდება აგრეთვე შემდეგი ვაზის ჯიშები:

1. კახური-კროლა. მოიპოვება თითო-ორიოლა ძირი გურჯაანისა და თელავის რაიონებში. ახასიათებს შემდეგი მორფოლოგიური და სამეურნეო თვისებები: ფოთოლი მომრგვალო, სმნაკეთიანი აქვს; იშვიათად თითქმის დაუნაკეთავი ფოთლებიც გვხვდება. ზედა ამონაკეთები ლანცეტის ან ჩანგისმაგვარი ფორმისა, ცალკილიან ფუჩიანი. ყუნწის ამონაკეთი განიერი, თალისპაგვარი ფორმისა. ფოთლის ქვედა მხარე შეუბუსუსებელი — შიშვლია. ყვეილი მდებარეობითი სქესისა, ჰორიზონტურად, ბორბლის სოლებით განწყობილი მტერიანების მქონე. მტევანი საშუალო ზომისა (12×8 სმ), კონუსისებრი ან ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისა, ხშირად თხელი ან ძლიერ თხელი, ამასთან, წვრილმარცვლებიანი. მარცვლი საშუალო ზომისა ($1,65 \times 1,70$ სმ), შეზნექილი ფორმის, იშვიათად მომრგვალოც, მომწვანო-ყვითელი ფერისა. წვიმიან ამინდში იგი აღვილად ზიანდება და ღებება. სამეურნეო თვალსაზრისით ჯიშს საინტერესო არაა; იგი მცირემოსავლიანია და პროდუქციაც დაბალი ღირსებისა აქვს.

2. პატალანთელი მცვიენი (ყვითელი მცვიენი). აღმოჩენილ იქნა პირველად 1930 წელს ვახუშტის საკოლექციო ენახში მწვანის რიგში ერთი ძირი. ადგილობრივი მევენახეების გადმოცემით, წინათ იგი მიზარველად გვხვებოდა პატალანთელ ძველ ენახში. ჯიშს შექმველი ნიშან-თვისებები ახასიათებს: ფოთოლი მომრგვალო აქვს, სმ და, იშვიათად, ხუთნაკეთიანი. ზედა ამონაკეთები დახურულია, კვერცხისმაგვარ თვლიანი; გვხვდება ღია, ჩანგისმაგვარი ფორმის ამონაკეთებიც, შევიწროებული ყელის მქონე. ყუნწის ამონაკეთი ღია ჩანგისმაგვარი ფორმისა. იშვიათად იგი დახურულია კვერცხისმაგვარი თვლით. ფოთლის ქვედა მხარე შეუბუსუსებელია თხელი აბლაბულისებრი ბეწვებით, რასაც ერთი-საშუალო სისქის ჯაგრისებრი ბუსუსი.

ყუვილი ორსქესიანი აქვს. მტევნები საშუალო ზომისა (16×8 სმ), კონუსისებრი ფორმისა, მზიანი, იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმის მტევნებიც გვხვდება. მტევანი საშუალო სიმკვრივისა. მარცვლი საშუალო ზომისა ($1,60 \times 1,50$ სმ), მომრგვალოა, ფერი მორუხო-ყვითელი აქვს, კანი — თხელი და გამჭვირვალე, რბილობი — წვნიანი და წყალ-წყალა: სიმწიფისას მარცვლები აღვილად ცვივა. საქმარისა ვაზის შერხევა, რომ მარცვლები გაცივდეს. ჯიშში მალამოსავლიანია. გამოსადეგია უბრალო ორდინარული ღვინოების ან საკონიაკე სპირტის დასამზადებლად. ამჟამად 10 ძირი დარგულია თელავის საკოლექციო ნაკეთზე მისი უკეთ შესწავლის მიზნით.

3. ვარდისფერი ყურძენი. ეს ჯიშში პირველად იპოვეს 1932 წელს ქართული ვაზის ჯიშების შერგოვება-ინვენტარიზაციის დროს სოფ. ზემო ხოდაშენში. ამჟამად 10 ძირი დარგულია თელავის საკოლექციო ენახში.

ჯიშს ახასიათებს ძლიერ დანაკეთული ფოთლები; მისი ფოთოლი ხუთ, შვიდ და, იშვიათად, ცხრანაკეთიანია. მეორეული დანაკეთვა დამახასიათებელია ჯიშისათვის. ზემო ამონაკეთები დახურულია და კვერცხისმაგვარი თვლიანი ან ღია ჩანგისმაგვარია და მომრგვალო ან ბრტყელოძირიანი. 'ყუნწის ამონაკეთი ჩანგის ან თალისმაგვარი ფორმისა, მომრგვალოფუძიანი. ფოთლის ქვედა მხარე შეუბუსუსებელია თხელი აბლაბულისებრი ბეწვებით, ხოლო მის ქვეშ საშუალო სისქის ჯაგრისებრი ბუსუსია მოფენილი. კბილები დიდი, წაწვეტებული, სამკუთხედისებრია. ყუვილი ორსქესიანი აქვს. მტევნების სიგრძე 25 სანტიმეტრს აღწევს, მისი საშუალო ზომა კი 16×15 სანტიმეტრს უდრის. მტევნები ცილინდრული ფორმისა, იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმის მტევნებიც გვხვდება. მტევანი უფრო ხშირად საშუალო სიმკვრივისა. მარცვლი მომრგვალოა, საშუალო ზომისა. ფერი მუქი ვარდისფერი, თითქმის შავია. კანი თხელი აქვს, რბილობი — მდნარი, წვნიანი. ცვილისებრი ფიფქი საკმაოდ ფარავს მარცვალს. ვარდის-

ფერი ყურძენი საშუალომოსავლიანი ჯიშია. გამოსადგვია სასუფრე ყურძნად და ორღინარული ღვინის მისაღებად. ადრე შემოდის. იგი სიმწიფის მეორე პერიოდის ვაზის ჯიშია. ჯიშში პერსპექტიულია გრილობიანი რაიონებში მოსავლიანობისა და ღვინის ხა-ისხის თვალსაზრისით გამოსაცდელად.

4. თეთრი მსხვილ თვალა. გაერცვლებულია გარეკახეთში — საგარეჯოს რაიონში. გაშენებულია ინსტიტუტის საკოლექციო და სარეგობრულქო ნაკვეთებზე 50—60 ძირის რაოდენობით.

ფოთლი დიდი (24 X 23 სმ), მომრგვალო ფორმისა, ხუთნაკვეთიანი აქს. ზედა ამონაკვეთები საშუალო სიღრმისა, ფორმით ლანცეტის ან ჩანგისმაგვარია. ყუნწის ამონაკვეთი ხშირად ღია მშვილდისებრი ფორმისაა, იშვიათად იგი დახურულიცაა კვერცხისმაგვარი თელით. ფოთლის ქვედა მხარე შიშველია ან ძლიერ სუსტი, ჯაგრისებრი ბუჭისითაა დაფარული. ყვავილი ორსქესიანია, მტევანი საშუალო ზომისაა (16 X 6 სმ). დიდი მტევნების ზომა 24—28 სანტიმეტრს აღწევს. მტევანი ცილინდრული ფორმისაა, იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრისა. წერილობარცულიანობა ჯიშს არ ახასიათებს. მარცხლი მსხვილია და ოვალური ფორმისა, გებელება მომრგვალო მარცვლებიც. საშუალო მარცხლის ზომა 2,5 X 1,8 სანტიმეტრს უდრის, დიდი მარცხლისა — 2,2 X 1,92 სანტიმეტრს. კანი თხელი აქვს, ხორცთან შეზრდილი; რბილობი მკვრივი, ქნატუნა, მკარწყნინანია. მარცვლები მომწვანო ყვითელი ფერისაა. თეთრი მსხვილთვალა საშუალო მოსავლიანი ჯიშია, იგი სასუფრე მიმართულებისაა, მის ყურძენს კარგი გარეგნული შეხედულება აქვს, ხოლო ხარისხით საშუალო ღირსებისაა. მარცხლი ადვილად ღებება, განსაკუთრებით წვიმებიან ამინდში, რაც უკარგავს ჯიშს ფართო გაერცვლების პერსპექტივას.

5. ღვინის თეთრი. მოიპოვება თითო-ორჯულა ძირი გურჯაანის რაიონში. 10 ძირი დარგულია ინსტიტუტის საკოლექციო ენაზში. საადრეო ჯიშია, ადგილობრივი ვაზის ჯიშებისაგან საგრძობლად.

განსხვავდება. მისი წარმოშობა გაურკვეველია.

ფოთლი გულისმაგვარი ფორმისა, სამნაკვეთიანი აქვს. დანაკვეთა სუსტია. ვაზის ქვედა იარუსზე გებელება თითქმის სრულად დაუნაკვეთი ფოთლებიც. ყუნწის ამონაკვეთი ღიაა, მშვილდისებრი ფორმისა. ფოთლის ქვედა მხარე შეუბუქსებელი—შიშველია, მაინც ოღნავ შეეშინევა ჯაგრისებრი ბუჭისი, განსაკუთრებით ქვედა იარუსის ფოთლებზე. ყვავილი ორსქესიანია აქვს. მტევანი საშუალოზე პატარა ზომისაა, ცილინდრული ან ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისა. მარცხალი საშუალო ზომისაა, მომრგვალო ფორმისა, მარცხლი მოქარვისურო-ყვითელია. ადრე მწიფდება. სიმწიფის მეორე პერიოდის ვაზის ჯიშია. მოსავლიანობა კარგი აქვს. ზიანდება ნაკრისაგან. საღვინე ვაზის ჯიშია. იძლევა საშუალო ღირსების თვარ სუფრის ღვინოს. ჯიშში პერსპექტიულია მევენახეობის მთიან რაიონებში გასაერცვლებლად. სასურველია გამოიცადოს საშუალო შამანურის დამზადების მიზნით მისთვის შესაფერ რაიონებში.

6. წნორის თეთრი. ჯიშში მოიპოვება წნორის-წყალის ენახებში მინარეის სახით, 10 ძირი გაშენებულია თელავის საკოლექციო ენაზში.

ფოთლი საშუალო ზომისა, ხუთნაკვეთიანია. ამონაკვეთები დახურულია, თელი კვერცხისმაგვარი ფორმისა აქვს, იშვიათად იგი ღია ჩანგისმაგვარია და შევიწროვებულყელიანია. ყუნწის ამონაკვეთი ჩანგის ან თაღისმაგვარია და წამახვილებულფუძიანია. ფოთლის ქვედა მხარე შიშველია, ყვავილი ორსქესიანია. მტევანი საშუალო სიმკვრივისაა, ცილინდრული ან, იშვიათად, ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისა. მტევნის სიგრძე 20 სანტიმეტრს აღწევს. საშუალო მტევნის ზომა 17 X 8 სანტიმეტრს უდრის. მარცხალი საშუალო ზომისაა (1,8 X 1,6 სმ) მომრგვალო ან ოღნავ ოვალური. მარცხალი მომწვანო-ყვითელი ფერისაა, სიღმწერის წინწყლები აქვს მზისკენ მიქცეულ მხარეზე. კანი თხელი, მაგრამ მკვრივია, რბილობი საკმაოდ მკვრივი, ქნატუნა აქვს, გემო — პარმანიული. საშუალო მოსავლიანი ჯიშია. სოკოენ ავადმყოფობებს. შედარებით კარგად უძლებს. წურავენ რქაწითელთან ერთად სუფრის ღვინის დასამზადებლად. გამოსადგვია აგრეთვე ადგილობრივ მოსამზარებელ სადესერტო ყურძნად. ჯიშში შეიძლება რეკომენდებულ იქნეს ფართო შესწავლა-გამოცდის მიზნით კახეთის რაიონებში.

7. ზაქათლის შავი. ჯიშში აღწერილია ზაქათლის სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკუმის ენაზში. იგი იქ გებელება მინარეის სახით. ვინაიდან საინგილოს და კახეთის ვაზის ჯიშები საერთო წარმოშობისაა, მათი აღწერა-დახასიათება კახურ ჯიშებთან ერთად არის მოცემული.

ჯიშს ახასიათებს ფოთლების ძლიერი დანაკვეთა და ფირფიტის ბოლოების ძირს დახრა. ვაზი მქალაქად იზრდება. ფოთლი საშუალო სიდიდისა, ხუთი ან, იშვიათად, შვიდაკვეთიანი აქვს. მეორეული დანაკვეთა დამახასიათებელია ჯიშისათვის. ფოთლის ზედა ამონაკვეთები დახურული, ოვალურთვლიანია, იშვიათად ღია, ჩანგისმაგვარი ფორმისაა. ყუნწის ამონაკვეთი ჩანგის ან თაღისმაგვარია, იშვიათად იგი

დახურული ოვალური თელით. ფოთლის ქვედა მხარე აბლაბუდისებრადაა შებუსუსებული. ყვავილი ორსქესიანი აქვს. მტევანი თხელი, კონუსისებრი ფორმისა, დატუტილი აქვს, მისი სიგრძე 25 სანტიმეტრს აღწევს. საშუალო მტევნის ზომა 19×12 სანტიმეტრს უდრის. მარცვლი საშუალოზე მსხვილი ზომისაა (2,0×1,90), მომრგვალო ფორმისა. მარცვლი მუქი იისფერი, თითქმის შავია, კანი თხელი აქვს, რბილობი — წყინიანი. მოსაყვლიანობა საშუალოა. ჯიში საღიანეა, შვიძლუბა რეკომენდებულ იქნას ფართოდ გამოსავლელად კახეთის რაიონებში სუფრის ღვინის და უალკოჰოლი წვენის დასამზადებლად.

8. ზაქათლის თეთრი. მოიპოვება მინარევის სახით ზაქათლის ვენახებში, რამდენიმე ძირი დარგულია თელავის საკოლექციო ვენახში.

ჯიში ხასიათდება საშუალო ზომის, სუსტად დანაკეთული გულისმაგვარი ფორმის ფოთლებით. ფოთლი სმნაკეთიანია, იშვიათად იგი თითქმის მთლიანია. ამონაკეთები ზეზუერია, ლანცეტისებრი ან შეკრილი კუთხისმაგვარი. ყუნწის ამონაკეთი ჩანგისმაგვარია, წამახილებულფუძიანი და შევიწროებულყელიანი, იშვიათად იგი ღვინიანია. ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსებულია საკმაოდ სქელი ჯაგრისებრი ბუსუსით.

ყვავილი მდებარეობით სქესისაა. მტევანი მეჩხერია, ახასიათებს მარცვალცენა და წერილმარცვლიანობა. მტევანი საშუალოზე მცირე ზომისაა, კონუსისებრი ან ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისა. მარცვლი საშუალო ზომისაა (1,8×1,8 მმ), მომრგვალო. მარცვლი ღია-ყვითელია და მომწვანო იერი დაჰკრავს. კანი თხელი აქვს. რბილობი ღორწოვანია, წიპწები ადილიად არ ეცლება. გემო მომწვლარტო, მგვრამ სასიამოვნო აქვს. ჯიში საშუალოზე მცირემოსავლიანია.

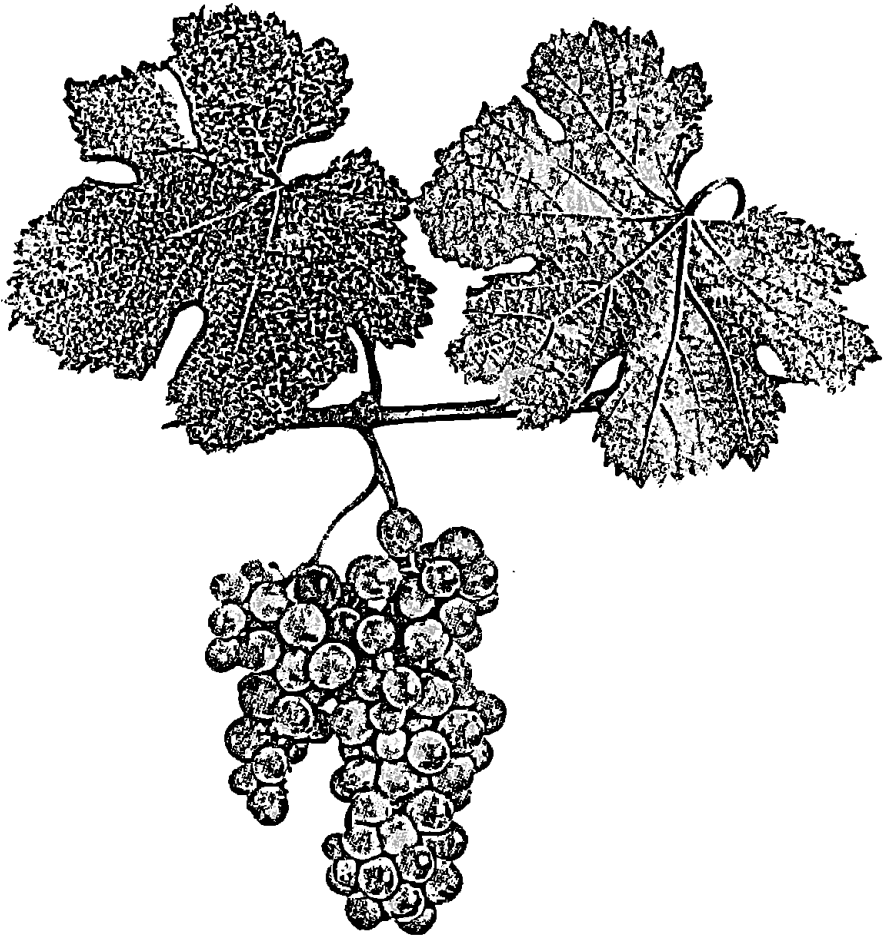
9. კახის თეთრი. გვხვდება თითო-ორჯოა ძირი კახის რაიონში და ნაწილობრივ მარნეულ-ბოლნისის რაიონშიც (ქვემო ქართლი), რამდენიმე ძირი დარგულია თელავის საკოლექციო ვენახში. ფოთლი მუქი მწვანე ფერისაა, სამ-ან ხუთნაკეთიანი. ზედა ამონაკეთები დახურულია, ოვალური ფორმის თელიანი, ან ღია, ლანცეტისმაგვარი ფორმისა. ყუნწის ამონაკეთი დახურულია, კვერცხისმაგვარი ფორმის თელიანი, იშვიათად იგი ღიაა, ჩანგისმაგვარი ფორმისა. ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსებულია თხელი აბლაბუდისებრი ბეწვებით და საკმაოდ სქელი, ჯაგრისებრი ბუსუსით. ყვავილი მდებარეობითაა. მტევანი თხელი, განიერ კონუსისებრი ფორმისაა. გვხვდება ძლიერ დატუტილი უფორმო მტევნებიც. მარცვლი საშუალოზე მსხვილია, მომრგვალო ან ოდნე ოვალური ფორმისა. ფერი ყვითელი აქვს, კანი თხელი, რბილობი შეკრივი, ქნატუნა აქვს. ძირითადად ღვინისა და სადესერტო მიმართულების ყურძნის ჯიშია. მოსავალი საშუალოზე მცირე იცის.

10. კახის წითელი. ნაპოვია საინგილოში, სოფ. კახში, ერთი ძირი. ამჟამად გავრცელებულია მევენახეობის ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში.

ფოთლი საშუალო სიდიდისა, მომრგვალო, ხშირად საწნაკეთიანია, იშვიათად ხუთნაკეთიანიც. ზედა ამონაკეთები საშუალო სიღრმისაა, ხშირად დახურულია უთვლოდ, იშვიათად ნაპრალისებრი ან შეკრილკუთხისებრია. ყუნწის ამონაკეთი ჩანგისებრია, წამახილებულფუძიანი. ზოგჯერ ყუნწის ამონაკეთი ღვინიანია. ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსებულია საკმაოდ სქელი აბლაბუდისებრი ბეწვებით, რომელთაც ერთვის სქელი ჯაგრისებრი ბუსუსი და ორივე ერთად ქმნის საკმაოდ სქელ კქისებრ შებუსუსებას. ყვავილი მდებარეობით სქესისაა. მტევნები საშუალო ზომისაა. მტევნები კონუსისებრი ან ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისაა. მტევნები საშუალო სიმკერვისაა, მარცვლები საშუალო ზომისა. მარცვლები მომრგვალო ან სუსტი ოვალურია. მარცვალს მუქი წითელი ფერი აქვს, კანი — სქელი, რბილობი — ოდნე შეკრივი, წყინიანი. ჯიში საღიანე და სადესერტო მიმართულებისაა. მოსავალი საშუალოზე მცირე იცის, პროდუქციის ხარისხი კარგი აქვს. შაქარს 20%/-მდე აგროვებს 7—8% მჟავიანობის დროს.

11. ბეგლარის ყურძენი. მოიპოვება თითო-ორჯოა ძირი საინგილოში, ძირითადად სოფ. კახში. 10 ძირი დარგულია ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში.

ფოთლი საშუალო ზომისა აქვს, სამ ან ხუთნაკეთიანი, მომრგვალო. ფოთლების დანაკეთა ღრმაა. ყუნწის ამონაკეთი ჩანგისებრი ფორმისაა, იშვიათად იგი მშვილდისებრიცაა. ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსებულია თხელი აბლაბუდისებრი ბეწვებით, რასაც საკმაოდ სქელი ჯაგრისებრი ბუსუსი ერთვის. ყვავილი ორსქესიანი აქვს. მტევნები დიდი ზომისა აქვს (20×10 მმ), კონუსისებრი ან ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისა, მკერვი ან საშუალო სიმკერვისა. მცირეოდენი წერილმარცვლიანობა დამახასიათებელია ჯიშისათვის. მარცვლი საშუალოზე მსხვილი ზომისაა, მომრგვალო ფორმისა. მარცვლები ყუნწე



პატლანთეული მცვივანი—Патлантеული მცვივანი

ქვეშ მოფენილია თხლად ჯაგრისებრი ბუსუსი. ყვავილი ორსქესიანი აქვს. მტევნები დიდი, დატოტილი აქვს, საშუალო სიმკვრივისა, იშვიათად თხელიც. მარცვალი მსხვილი, მომრგვალო ფორმისა აქვს. მარცვალ-ლი მუქი წითელია. მარცვლის საჯდომი ბალიში უნწიანად წითლადაა შეფერილი. მარცვლი წენიანი, წყალწყაა. გემო ტკბილი, სასიამოვნო აქვს. უხვპოსავლიანი ჯიშია, იძლევა ნაკლებ შეფერილ შეინდისფერ, მკერფსეულიან, მაღალსიმკვრივიან დაბალი ღირებების ღვინოს. ჯიშში პერსპექტიულია საკონიაეკ მასალის დასამზადებლად და ამ მიმართულებით სასურველია მისი ფართოდ გამოცდა.

16. შავი ჩიტისთვალა. გავრცელებულია კახეთის თითქმის ყველა რაიონის საწარმოო ვენახებში თითო-ორიოლა ძირის სახით. 10 ძირი დარგულია ინსტიტუტის საკოლექციო ვენახში.

ფოთოლი საშუალო ზომისაა, მომრგვალო, უფრო ხშირად სამწკვირთიანი, იშვიათად როგორც ხუთნაკვეთიანი, ისე სრულიად დაუნაკვეთი ფოთლებიც გვხვდება. ზედა ამონაკვეთები ზეზეური ან საშუალო სიღრმისაა, ღია ჩანგისებრი ფორმისა, ვიწროყელიანი, იშვიათად დახურულიც, ოვალურთილიანი. ყუნწის ამონაკვეთი ხშირად დახურულია, განიერ-ელიფსისებრი ფორმის თელიანი, იშვიათად ჩანგისმავარი ფორმისა, მომრგვალოფუძიანი, ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსებულია აბლაბუდისებრი ბეწვებით, რასაც ერთვის სქელი, ჯაგრისებრი ბუსუსი. ყვავილი ორსქესიანია. მტევნები საშუალო ზომისა (16×7), კონუსისებრი ან ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისა, მხრიანი. მტევნები უფრო ხშირად საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათად უფრო მკერფი მტევნებიც გვხვდება. მარცვალი მრგვალი ან ოდნავ შეზნექილია, საშუალო ან საშუალოზე მცირე ზომისა. მარცვლის ფერი მუქი წითელი, თითქმის შავი აქვს. რბილობი მკერფიანი, კანი დადილად ან ელვება რბილობს. გემო ტკბილი, სასიამოვნო აქვს. ჯიშს საღვინეა. იძლევა საშუალო ღირებების, საკმაოდ შეფერილ, საშუალომსხვილან და ზომიერმკვრივიან მსუბუქ წითელ ღვინოს. შედარებით მკერფოსავლიანობის გამო ჯიშმა ფართო გავრცელება ვერ მოიპოვა.

17. მკერფი ყურძენი. გავრცელებულია თითო-ორიოლა ვაზის სახით სოფ. ნაუარეულში. იშვიათად გვხვდება პატარა ნაკვეთბადაც. ფოთოლი ხუთნაკვეთიანია. დანაკვეთა საშუალო სიღრმისაა. ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა. ზედა ამონაკვეთები ზეზეურია, ფორმის მხრივ შეკრილი კუთხის ან ჩანგისმავარია, მახვილფუძიანი. ქვედა ამონაკვეთები ნაკლებ განვითარებულია, ღანცეტისმავარი ფორმისაა. ყუნწის ამონაკვეთი ღია ჩანგისმავარი ფორმისაა, იშვიათად იგი დახურულია, ოვალურთილიანი, ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსებულია აბლაბუდისებრი ბეწვებით, რომელთაც ერთვის საშუალო სისქის ჯაგრისებრი ბუსუსი. ყვავილი ნორმალური აგებულებისა, ორსქესიანი აქვს. მტევანი ცილინდრული, იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისაა. მტევნის სიგრძე 20 სმ-ს აღწევს. საშუალო მტევნის ზომა 16×8 სმ-ს უდრის. მტევნები ძლიერ მკერფი აქვს. მარცვლები საშუალო სიმსხისია, 1,6×1,5 სმ ზომისა, მომრგვალოა, კანი თხელი აქვს, რბილობი — წენიანი, მდნარი. მარცვალი მომწვანო-ყვითელი ფერისაა, მოსავლიანი ჯიშია. სოკოვან აედემყოფობებს — მილდიუსა და ნეკროს — ქარვად უძლებს. გვიან შემაღლის. ორდინარული ღვინის ჯიშია. სასურველია გამოიცადოს საკონიაეკ მასალის დასამზადებლად.

18. დედათ ყურძენი. გვხვდება ყვარლის რაიონში მინარევის სახით. ფოთოლი საშუალოზე დიდი ზომისაა, მომრგვალო ან ოდნავ წაგრძელებული, ხუთნაკვეთიანი. დანაკვეთა ღრმაა, ზედა ამონაკვეთი ხშირად ჩანგისმავარია, ვიწროყელიანი და ბრტყელ ან მომრგვალოფუძიანი, იშვიათად დახურულია და კვერცხისებრი თელიანი, ქვედა ამონაკვეთები უფრო ნაკლებ ღრმაა, ფორმის მხრივ თითქმის იმგვარავე. ყუნწის ამონაკვეთი კვადრატული ან თაღისმავარი ფორმისაა, ფუტე მომრგვალებული აქვს ან შემოკვარვ-გულულია მთავარი ძარღვებით. ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსებულია აბლაბუდისებრი ბეწვებით, რომელთაც ერთვის ჯაგრისებრი ბუსუსი. საერთოდ შებუსუსება საშუალო სისქისაა.

ყვავილი ორსქესიანი აქვს. მტევნები საშუალო სიმკვრივისაა, ცილინდრული ან ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისა, მტევნის სიგრძე 24 სანტიმეტრს აღწევს. საშუალო მტევნის ზომა 18×8 სანტიმეტრს უდრის. მარცვალი საშუალო ზომისაა, მისი სიგრძე მერყეობს 1,6-დან 1,8 სანტიმეტრამდე, ხოლო განი 1,5-დან 1,7 სანტიმეტრამდე. საშუალო მარცვლის ზომა 1,6×1,45 სმ-ს უდრის. მარცვალი ოვალური ფორმისაა, იშვიათად მომრგვალოც. მარცვლები მომწვანო-ყვითელი ფერისაა და უხედადა დაფარული ცვილისებრი ფიფქით. ჯიშს საღვინე მიმართულებისაა, საშუალო მოსავლიანი. შედარებით ადრე მწიფდება. იძლევა კარგი ღირებების სუფრის ღვინოს. სასურველია გამოიცადოს კახეთის მევენახეობის მთავარ რაიონებში მოსავლიანობისა და აგრეთვე პროდუქციის ხარისხის შესამოწმებლად.

19. ვაზისუბნის წითელი. მისი გავრცელების არეალი უცნობია. ჯიშში პირველად აღმოჩენილი იქნა ვაზისუბნის საკოლექციო ვენახში მინარევის სახით შავი ხარისთვალის რიგში 4 ძირის რაოდენობით.

ფოთოლი სამნაკვეთიანია, ან თითქმის მთლიანი — დაუნაკეთავი. ზედა ამონაკვეთები ზეზურია, ლან-ტეტისებრი ან შებრილ კუთხისმავგარი ფორმისა, იშვიათად ჩანგისმავგარიცაა და მომრგვალოფუძიანი. ქვედა ამონაკვეთები შებრილ კუთხისმავგარია ან ხშირად სულ არაა განვითარებული. ყუნწის ამონაკვეთი ღრმა, შვილდისებრი ფორმისა და წამახილებულფუძიანი. ფოთლის ქვედა მხარე შიშველია, მაგრამ ქვედა იარუსის ფოთლები საკმაოდ სქელი ჯავრისებრი ბუსუსითაა დაფარული, ყვავილი ორსქესიანია. მტევანი საშუალო სიდიდისა (14×6 სმ), ცილინდრული ან ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმისა, დატოტვილი. მტევანი საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათად თხელიც. მარცხალი საშუალო ზომისა ($1,5 \pm 1,54$), მომრგვალო, მუქი ლურჯი ფერის, თითქმის შავი, კანი თხელია და ადვილად შორდება წწინან რბილობს. ჯიშო საშუალო მოსავლიანია. პროდუქციას საშუალო ღირსებისას იძლევა. აგროვეებს 18—20% შაქარს 7—8‰ მეაქიანობის დროს. პერსპექტიული ჯიშია. საჭიროა წარმოების პირობებში ფართოდ გამოცდა მოსავლიანობის და ღვინის ხარისხის დასადგენად და შესამოწმებლად.

20. ახმეტური შავი. გავრცელებულია ახმეტისა და თელავის რაიონების ევენახებში მონარგვის სახით. ჯიშო წამოდებულია ახმეტიდან 10 ძირი და 10 ძირი დარგულია ინსტიტუტის საკოლექციო ევენახში. ფოთოლი საშუალო სიდიდისა, ხუთნაკვეთიანი აქვს, მეორეული დანაკეთვა სუსტადაა გამოსახული. ზედა ამონაკვეთები ღია ჩანგისებრი ფორმისა, იშვიათად გვხვდება დახურული ამონაკვეთებიც ოვალური თვლით. ქვედა ამონაკვეთები მუდამ ღიაა და ლანტეტისმავგარი ფორმისა. ყუნწის ამონაკვეთი ღიაა და ჩანგისმავგარი. იშვიათად თაღისმავგარი და დახურული ოვალურთვლიანი ამონაკვეთებიც გვხვდება. ფოთლის ქვედა მხარე შებუსუსებულია თხელი აბლაბუდისებრი ბუწვებით, რომლებიც თითის გასმით ადვილად ითილება და ფიქვებად იტყევა. ყვავილი ორსქესიანია. მტევანი საშუალო ზომისა (15×12 სმ). მტევანი კონუსისებრი ფორმისა, დატოტვილი. იშვიათად ცილინდრულ-კონუსისებრი ფორმის მტევნებიც გვხვდება. მტევნები საშუალო სიმკვრივისაა, იშვიათად თხელიც. მარცხალი საშუალო ზომისა ($1,6 \times 1,45$ სმ), ოვალური ფორმის, მუქი წითელი ფერისაა, თითქმის შავი. კანი მკვრივია, რბილობი—წწინანი. საშუალო მოსავლიანი ჯიშია. პროდუქციის ხარისხი საშუალო ღირსებისა აქვს, აგროვეებს 18—19% შაქარს 7—8‰ მეაქიანობის დროს. პერსპექტიულია შესწავლისათვის და ფართო გამოცდისათვის კახეთის რაიონებში.

Кроме указанных сорока, в Кахетии пропагандируют также следующие сорта винограда:

1. Чрога-Кахური (Пестрый-кахетинский). Встречается единичными кустами в Сиглахском и Гурджаанском районах Кахетии.

Листья округлые, трехлопастные; реже встречаются и почти цельные листья. Верхние вырезки ланцетовидной либо ланцетовидной формы с однозубчатым дном. Черешковая выемка широкая, сводчатой формы. Нижняя сторона листа голая. Цветок фундиционально женского типа колесообразно расположенными тычинками. Грозди средних размеров (12×8 см), конической либо цилиндро-конической формы. По строению грозди рыхлые, или очень рыхлые с горошающимися ягодами. Ягоды средних размеров ($1,65 \times 1,70$ см). Форма ягод сплюснутая, реже округлая, окраска ягод зеленовато-желтая. В дождливую погоду ягоды легко гниют и портятся. С хозяйственной точки зрения сорт не интересен — характеризуется малой урожайностью и низким качеством продукции.

2. Мцвиვაпи-паталятеული (серовиш, Киятели Мцвиვაпи) (Осыпавшийся—паталятеулский). Впервые этот сорт был обнаружен в Вазисубани в количестве одного куста, как примесь к сорту Мцване на коллекционном участке. По давным местным виноградарей, этот сорт встречался в виде примеси на участке Паталятеули.

Листья округлые, трех- реже пятилопастные. Верхние вырезки закрытые, с яйцевидным просветом, реже открытые, ланцетовидные, с суженным устьем. Черешковая выемка открытая, ланцетовидной формы, реже она закрытая, с овальным просветом. Опушение нижней стороны листа редкое паутинозное с примесью щетинистого пушка средней густоты. Цветок нормального строения, обонопольный. Грозди средних размеров (16×8 см), конической формы с крылом, реже цилиндро-конической формы. Часто встречаются среднетяжелые грозди. Ягоды средних размеров ($1,6 \times 1,5$ см), по форме округлые. Окраска ягод серо-желтая, свищовая. Кожица тонкая, просвечивающаяся. Мякоть сочная, водянистая. При полной зрелости ягоды легко осыпаются — они очень непрочны сидят на ножках. Сорт урожайный, вишневый, дает ординарное вино и материал для крепкого спирта. Размножен в количестве 10 кустов для более детального изучения. В условиях Кахетии сорт мало перспективен.

3. Вардишერი-курдени (Розовый виноград). Впервые этот сорт был найден в 1932 г. в селе Земодошани при сборе и инвентаризации грузинских сортов винограда. В данный момент сорт растет на коллекционном винограднике Института в количестве 10 кустов.

Сорт характеризуется сильно рассеченными листьями. Ввиду сильного развития вторичных долей, получаются пяти, семи и даже девятилопастные листья. Верхние вырезки обычно закрытые с явственным просветом, реже они открытые ланцетной формы с округлым либо плоским дном. Черешковая выемка ланцетной либо сводчатой формы с округлым дном. Нижняя сторона листа опушена редкими паутинистыми пушком с примесью щетинистого пушка средней густоты. Зубцы крупные, треугольные, вытянутые в острие.

Цветок нормального строения, обоеполюй. Грозди достигают до 25 см длины, размер средних гроздей равен 16×5 см. Форма грозди цилиндрическая, реже она цилиндро-коническая. По строению грозди чаще всего среднеплотные. Ягоды средних размеров, по форме округлые. Окраска ягод темно-розовая, почти черная. Кожица тонкая, мякоть сочная, распадающаяся. Восковой налет на ягодах хорошо выражен. Сорт средне-урожайный столово-вишнего направления. Дает ordinarily розовое вино и десертный виноград местного значения. Сорт сравнительно ранний, созревает в конце второй эпохи. Ввиду раннего созревания, его можно рекомендовать для испытания в сравнительно холодных районах виноградарства на урожайность и качество продукции.

4. Мсхвилт вала тетри (Крупноягодный белый). Встречается в Гаре-Бахетип, в основном, в Сагареджипском районе. Размножен на опытных участках Института в количестве 50—60 кустов.

Листья крупные (24×23 см), округлые, пятилопастные. Верхние вырезки средней глубины ланцетной либо ланцетной формы. Черешковая выемка часто открытая, стрельчатая, реже она закрытая с явственным просветом. Нижняя сторона листьев голая либо покрыта редким щетинистым пушком. Цветки обоеполюе. Грозди средних размеров (16×6 см). Размер полноценных гроздей достигает 24—26 см длины. Форма грозди цилиндрическая, реже она цилиндро-коническая. Ягоды крупные, овальные, достигающие размера $2,23 \times 1,92$ см, размер средних ягод равен $2,05 \times 1,80$ см. Кожица тонкая, трудно отделяющаяся от плотной, хрустящей, малосочной мякоти. Окраска ягод зеленовато-желтая, беловатая. Сорт среднеурожайный, столового направления. Грозди внешне довольно декоративны, среднекачественны. Дает десертный виноград местного значения. Ягоды легко гниют, в особенности в дождливую погоду, что значительно сокращает ареал его распространения. Его можно рекомендовать в качестве дополнительного сорта для сравнительно сухих виноградных районов (Тбилиси) для снабжения населения свежим десертным виноградом.

5. Гвинис тетри (Вишневый белый). Встречается в Гурджаанском районе в виде примеси на старых виноградниках. Размножен на коллекционном винограднике Института в количестве 10 кустов. Сорт ранний, мало подходит на местные сорта винограда, происходящие не установленно.

Листья почковидные, трехлопастные. На нижнем ярусе куста встречаются почти цельные листья. Черешковая выемка открытая, стрельчатой формы. Нижняя сторона листа голая, с едва заметным щетинистым пушком на листьях нижнего яруса. Цветок обоеполюй. Грозди ниже средних размеров цилиндрической либо цилиндро-конической формы. Ягоды средних размеров, округлые. Окраска ягод желто-янтарная. Сорт ранний. Урожайность хорошая но порождается одиозом. Сорт вишневый, дает среднекачественное столовое вино. Перспективен для широкого испытания в сравнительно холодных районах виноградарства на урожайность и качество продукции.

6. Цiorис тетри (Цiorский белый). Встречается единичными кустами на виноградниках Цiorскали. Сорт размножен на коллекционном винограднике Института в количестве 10 кустов.

Листья средних размеров, пятилопастные. Верхние вырезки чаще закрытые, с явственным просветом, реже они открытые, ланцетные, с суженным устьем. Черешковая выемка ланцетная, либо сводчатая с заостренным дном. Нижняя сторона листьев голая. Цветок обоеполюй. Грозди средних размеров (17×8 см) цилиндрической, реже цилиндро-конической формы. Отдельные полноценные грозди достигают 20 см длины. По строению грозди среднеплотные. Ягоды средних размеров ($1,8 \times 1,6$ см) округлые или несколько овальные. Окраска ягод зеленовато-желтая, с коричневыми пятнами загара с солнечной стороны. Кожица тонкая, но довольно прочная. Мякоть средне-плотная, хрустящая. Вкус приятный, гармоничный. Сорт средне-урожайный, характеризуется относительно хорошей устойчивостью против грибных болезней. Сорт вишневый, средне-качественный, на местах частично используется в качестве десертного винограда местного значения.

Сорт можно рекомендовать для широкого испытания в основных районах Кахети на урожайность и качество продукции.

7. Закаталис шави (Закаталский черный). Сорт описан на винограднике Закаталского сельскохозяйственного техникума. Краткое описание сортов с хозяйственной характеристикой Сангилдо (быв. Закаталского округа) приводится вместе с кахетинскими сортами ввиду их общего происхождения и почти идентичного сортового состава.

Листья средних размеров, пятилопастные, сильно рассеченные, загнутыми вниз краями долей. Ввиду сильного развития вторичных долей, иногда встречаются и семилопастные листья. Верхние вы-

резки часто закрытые, с овальным просветом, реже они открыты, дироидные. Черешковая выемка лиро-видной, либо сводчатой формы, реже она закрытая, с овальным просветом. Опушение нижней стороны листа паутистое. Цветок обоеполый. Грозди средних размеров (19 × 12 см) крупные, полнопенные грозди достигают 26 см длины.

Грозди конической формы, рыхлые, лопастные. Ягоды средних размеров (2,0 × 1,9 см) округлой формы, окраска ягод темно-синяя, почти черная. Кожца тонкая, мякоть сочная. Урожайность средняя, сорт винный. Сорт может быть рекомендован для некоторых районов Кахетии для приготовления столовых вил и безалкогольных соков.

8. **Закаталис тетри** (Закатальский белый). Встречается единичными кустами на Закатальских виноградниках. Размножен в количестве 10 кустов на коллекционном участке Института.

Листья средних размеров почковидной формы, слабо рассеченные. Чаще они трехлопастные, реже встречаются почти цельные листья. Верхние вырезки мелкие, щелевидные либо имеют форму входящего угла. Черешковая выемка лироидная, с суженным устьем и заостренным дном, редко выемки снабжены шпорцами. Опушение нижней стороны листа довольно густое, шелковистое. Цветки функционально женского типа с закрученными под пестик тычинками. Грозди ниже средних размеров, рыхлые, горошачьи-сп. Форма грозди коническая, реже цилиндрико-коническая. Ягоды средних размеров (1,8 × 1,8 см) округлые. Окраска плод светло-желтая с зеленоватым оттенком. Кожца тонкая, семена нелегко отделяются от плотной, несколько тягучей мякоти. Вкус несколько вяжущий, но приятный, гармоничный. Сорт ниже средней урожайности винного направления. В условиях Кахетии сорт мало перспективен.

9. **Кахис тетри** (Кахский белый). Встречается единичными кустами в Кахском районе и отчасти в Марвеули-Болнисском районе. Разведен в количестве 10 кустов на коллекционном участке Института виноградарства.

Листья темно-зеленые, трех либо пятилопастные. Верхние вырезки закрытые, с треугольным просветом, реже открытые, щелевидные. Черешковая выемка закрытая, с овальным просветом, реже она открытая лироидной формы. Опушение нижней стороны листа редкое, паутистое, с примесью довольно густого щетинового пушка. Цветки функционально женского типа. Грозди средних размеров (16 × 8 см), рыхлые, широко-конической формы, реже встречаются сильно лопастные, почти бесформенные. Ягоды выше средних размеров (1,6 × 1,5 см) округлые, реже несколько овальные. Окраска ягод зелено-желтая, беловатая. Кожца тонкая, мякоть плотная, хрустящая. Сорт вино-столового направления. Урожайность ниже среднего. Для виноградных районов Кахетии сорт мало перспективен.

10. **Бегларис курдаеци** (Беглара-виноград). Встречается единичными кустами в районах Салигло, в особенности в сел. Кахи. Разведен в количестве 10 кустов на коллекционном винограднике Института.

Листья средних размеров, округлые, трех, либо пятилопастные. Листовая пластинка глубоко рассеченная. Черешковая выемка лироидной, реже она стрельчатой формы. Опушение нижней стороны листа редкое, паутистое, с примесью довольно густого щетинового пушка. Цветки обоеполые. Грозди довольно крупные (20 × 10 см), конической, реже цилиндрико-конической формы. Грозди плотные, реже они среднеплотные. Ягоды выше средних размеров, по форме округлые. Кожца тонкая, легко отделяется от среднеплотной, несколько хрустящей, расплывающейся мякоти. Окраска ягод желтая, с розовым оттенком, сваловая. Вкус приятный, освежающий. Ягоды очень прочно сидят на ножках. Сорт поздний, начала четвертой эпохи созревания. Урожайность средняя. Сорт более перспективен для Западной Грузии, нежели для виноградных районов Кахетии.

11. **Кахиспител** (Кахский красный). Встречается единичными кустами в районах Салигло, в сел. Кахи он найден в количестве одного куста. Сорт репродуцирован на коллекционном участке Института в количестве 10 кустов.

Листья средних размеров, округлые, трех, реже пятилопастные. Верхние вырезки средней глубины, часто они закрыты без просвета, реже они щелевидные либо имеют форму входящего угла. Черешковая выемка лироидная с заостренным дном, редко встречаются выемки со шпорцами. Опушение нижней стороны листа довольно густое, паутистое, с примесью густого щетинового пушка, в целом опушение слабо-войлочное.

Цветок функционально женского типа. Грозди средних размеров, среднеплотные, конической либо цилиндрико-конической формы. Ягоды средних размеров, округлые либо несколько овальные. Окраска ягод темно-красная. Кожца толстая, мякоть несколько плотная, расплывающаяся. Сорт столово-винного направления. Урожайность ниже среднего. Качество винограда хорошее — накапливает до 20% сахара при кислотности сока 7—8‰. В хозяйственном отношении сорт мало перспективен.

12. **Мцларта** (Вяжущий). Встречается единичными кустами в Сяпхакском районе Кахетии, и основном, в селе Цюорис-Ццали. Разведен в количестве 10 кустов на коллекционном участке Института. Листья трехлопастные, почковидные, слабо рассеченные. Черешковая выемка открытая, сводчатая, реже

она лировидная с округлым дном. Опушение нижней стороны листа редкое, паутинистое, с примесью густого шетилистого пушка. Зубцы узкотреугольные, с острой вершиной. Цветки обоеполые. Грозди средних размеров (16×10 см), узкоконической формы, часто с крылом. По строению грозди довольно плотные. Ягоды средних размеров, округлые. Окраска ягод темно-синяя, почти черная. Кожица грубая, отделяющаяся от плотной, несколько хрустящей мякоти. Вкус обычный, приятный. Урожайность ниже среднего, сорт вишней, дает простое ординарное вино. Для виноградных районов Кахетии сорт мало перспективен.

13. Киста урули дители (Кистаурсвйй красный). Встречается в Ахметском и Телавском районах Кахетии единичными кустами или в виде примеси на старых виноградниках. Разведен в количестве 10 кустов на коллекционном винограднике Института виноградарства.

Листья средних размеров, рассеченные, пятилопастные. Верхние вырезки закрытые, с айцевидным просветом, реже они лировидные, с суженым устьем. Черешковая выемка открытая, лировидной, реже сводчатой формы. Опушение нижней поверхности листа редкое, паутинистое, с примесью редкого шетилистого пушка, которые от трепля легко сбиваются в хлопья.

Цветок обоеполый. Грозди средних размеров (18,0×8,0 см), конической, реже цилиндрической формы. Часто грозди среднеплотные, реже они более плотные. Ягоды средних размеров (1,6×1,4 см), овальной формы, реже они округлые. Окраска ягод темносиняя, почти черная. Вкус приятный, гармоничный. Сорт вишней, урожайный. Дает достаточно окрашенное легкое ординарное вино с хорошо выраженным сортовым ароматом. Сорт может быть рекомендован для западной полосы Кахетии в качестве дополнительного сорта для приготовления коньячного материала и безалкогольных соков.

14. Чавашура (Чаванский). Встречается единичными кустами в Сиглахском районе Кахетии. Сорт описан в сел. Водбисхеви на винограднике Т. Нацвашвили.

Листья округлые либо несколько овальные, слабо рассеченные, трехлопастные, реже встречаются и почти цельные листья. Верхние вырезки мелкие, они имеют форму входящего угла. Черешковая выемка чаще сводчатая, реже встречается выемка лировидной, реже стрельчатой формы. Опушение нижней поверхности листа редкое, паутинистое. Цветки обоеполые. Грозди цилиндрической формы, рыхлые, реже они среднеплотные, достигающие длины 22 см. Размер средней грозди равен 18×7 см. Ягоды средних и выше средних размеров, 1,5×1,3 см и 2,0×1,5 см (соответственно). Форма ягод овальная, окраска ягод темно-синяя, почти черная. Кожица среднеплотная, мякоть несколько плотная, распаивающаяся. Сорт столового назначения. Грозди внешне довольно привлекательные. Палочки мелких, недоразвитых ягод в грозди характерно для сорта. Урожайность сорта ниже среднего. Дает десертный виноград местного значения с довольно красивыми гроздями и ягодами приятного, гармоничного вкуса. Его можно рекомендовать для распространения на приусадебных участках для удовлетворения разнообразно вкуса потребителей свежим виноградом.

15. Гвиня дители (Вишней красный). Встречается в виде примеси в Сагареджинском районе, Кахетии на старых производственных виноградниках. Разведен в количестве 10 кустов на коллекционном участке Института виноградарства.

Листья крупные, рассеченные, округлой формы, пятилопастные. Верхние вырезки довольно глубокие, открытые, с эллиптическим просветом. Черешковая выемка лировидной, реже сводчатой формы. Опушение нижней поверхности листа редкое, паутинистое, с примесью редкого шетилистого пушка. Цветок обоеполый. Грозди крупные, лопастные, среднеплотные, реже они рыхлые. Ягоды крупные, округлой формы. Окраска ягод темно-красная. Подушечка с ножкой, ягоды окрашены в красный цвет. Кожица тонкая, мякоть сочная, воднистая. Вкус приятный, сладкий. Сорт урожайный, дает слабо-окрашенное малоэкстрактивное, свежее, простое вино. Сорт можно рекомендовать для испытания в качестве коньячного сорта.

16. Читиствала шави (Читиствала черный). Встречается отдельно стоящими кустами и в виде примеси почти во всех районах Кахетии. Разведен в количестве 10 кустов на коллекционном участке Института.

Листья округлые, средних размеров, трехлопастные, реже встречаются пятилопастные и почти цельные. Верхние вырезки мелкие либо средних размеров, по форме они открыты лировидные, с суженым устьем, реже они закрыты, с овальным просветом. Черешковая выемка чаще закрытая с широко-эллиптическим просветом, реже лировидная с округлым дном.

Опушение нижней стороны листа паутинистое, с примесью густого шетилистого пушка. Цветки обоеполые. Грозди средних размеров (16×7 см), конические либо цилиндрические, крылатые. Часто грозди среднеплотные, реже встречаются и более плотные грозди. Ягоды округлые либо несколько сплюснутые, они среднего и ниже среднего размера. Окраска ягод темно-красная, почти черная. Семена не легко отделяются от несколько плотной, тягучей мякоти. Вкус сладкий, приятный. Сорт вишней, вино получается средне-экстрактивное, достаточно окрашенное, легкое, столовое. Сорт ниже-средней урожайности. Для качественных винодельческих районов Кахетии сорт мало перспективен.

17. Мавривн курдзепи. Встречается единичными кустами и редко отдельными участками в заазапской полосе Кахетии в сел. Папареули.

Листья округлые, рассеченные, пятилопастные. Верхние вырезки мелкие, ланцетовидные с заостренным дном, реже они имеют форму входящего угла. Нижние вырезки менее глубокие, по форме ланцетовидные. Черешковая выемка открытая, ланцетовидной формы, реже она закрытая, с овальным просветом. Опушение пильней стороны листа паутиновое, с примесью щетинолистого пушка средней густоты. Цветки обоеполые. Грозди средних размеров (16 × 8 см), крупные, полноценные грозди свободно достигают 20 см длины. Грозди цилиндрической, реже пиллдрово-конической формы, по строению плотные и очень плотные. Ягоды средних размеров (1,6 × 1,5 см). Кожица тонкая, мякоть сочная, раслипающаяся. Окраска ягод зеленовато-желтая. Сорт урожайный, относительно хорошо устойчив против грибных болезней. Сорт позднего созревания, конца 3 го периода. Дает обычное столовое вино. Сорт перспективен для колычатого производства.

18. Дедаг-курдзепи. Встречается в виде примеси в заазапской полосе Кахетии, в сел. Кварези. Листья выше средних размеров, округлые или несколько овальные, пятилопастные, глубоко рассеченные. Верхние вырезки ланцетовидные, с суженным устьем и плоским либо округлым дном, реже они закрыты, с яйцевидным просветом. Нижние вырезки менее глубокие, по форме почти те же самые. Черешковые вырезки квадратные либо сводчатой формы, с округлым дном, реже дно вырезки ограничено глянцами перьями. Опушение пильней стороны листа паутиновое, с примесью щетинолистого пушка, в целом опушение довольно густое. Цветок обоеполый. Грозди среднелопатые, цилиндрической либо пиллдрово-конической формы. Размер гроздей средний 18 × 8 см, отдельные полноценные грозди достигают длины 24 см. Ягоды средних размеров (1,65 × 1,45 см) овальной, реже округлой формы. Окраска ягод зеленовато-желтая. Восковой паут на ягодах обильный. Урожайность сорта средняя. Созревает сравнительно рано. Сорт вишневый, вино получается довольно хорошего качества. Его можно рекомендовать для широкого испытания в основных виноградных районах Кахетии по количеству и качеству урожая.

19. Вазисубяне цители (Вазисубапский красный). Ареал распространения сорта не установлен. Сорт был выведен в Вазисубани на коллекционном винограднике Института как примесь к сорту Хариства шапи, взятого из села Кондоли (Телавский район).

Листья слабо рассеченные, трехлопастные либо почти цельные. Верхние вырезки мелкие, ланцетовидные либо имеют форму входящего угла, реже они ланцетовидные с округлым дном. Нижние вырезки мелкие, имеют форму входящего угла, часто они совершенно отсутствуют. Черешковая выемка глубокая, стрельчатая с заостренным дном. Пильная сторона листьев голая, лишь на листьях пильного яруса она опушена довольно густым щетинолистым пушком. Цветок обоеполый. Грозди средних размеров (14 × 6 см), лопатные, цилиндрической, реже пиллдрово-конической формы. Построению грозди средние-плотные, реже они рыхлые. Ягоды средних размеров (1,54 × 1,54 см), округлые. Окраска ягод темно-синяя, почти черная. Кожица тонкая, она легко отделяется от сочной мякоти. Урожайность сорта средняя, качество продукции среднее, накапливает сахара до 18 — 20%, при кислотности 7 — 8‰. Перспективен для испытания в производственных условиях по урожайности и качеству продукции.

20. Ахметури шапи (Ахметский черный). Встречается в Ахметском и Телавском районах в виде примеси на старых корнесобственных виноградниках. Разведен на коллекционном участке Института в количестве 10 кустов.

Листья средних размеров, пятилопастные. Вторичные лопасти слабо выражены. Верхние вырезки открытые, ланцетовидной формы, реже они закрыты, с овальным просветом. Нижние вырезки открытые, щелевидной формы. Черешковая выемка открытая, ланцетовидной, реже сводчатой формы, либо закрытая с овальным просветом. Опушение пильней поверхности листа паутиновое, которое от трепки легко сбивается в хлопья. Цветки обоеполые. Грозди средних размеров (15 × 12 см), лопатные, конической, реже пиллдрово-конической формы. По строению грозди среднелопатные, реже они рыхлые. Ягоды средних размеров (1,6 × 1,45 см) по форме овальные. Окраска ягод темно-красная, почти черная. Кожица плотная, мякоть сочная.

Урожайность средняя, качество продукции хорошее, накапливает сахара до 18 — 19%, при кислотности 7 — 8‰. Его можно рекомендовать для широкого испытания по урожайности и качеству продукции в основных виноградных районах Кахетии.



ბამოკაენებულო ლიტერატურა

ვახუშტი—საქართველოს გეოგრაფია. ქ. თბილისი, 1941 წ.

აღ. ჯავახიშვილი—საქართველოს გეოგრაფია ტ. 1, გეომორფოლოგია. თბილისი, 1926 წ.

ივ. ჯავახიშვილი—საქართველოს ეკონომიური ისტორია. ტფილისი, 1934 წ.

ნ. კეცხოველი—საქართველოს მეცნარეულობის ძირითადი ტიპები. ქ. თბილისი, 1935 წ.

ნ. კეცხოველი—საქ. მეცნარეული საფარი ვახუშტის მიხედვით, ვახუშტის სახ. გეოგრაფიის ინსტიტუტის შრომები ტ. I, თბილისი, 1947 წ.

ლ. ჯორჯაძე—მევენახეობა და ღვინის დაყენება, კეთება და გაუმჯობესება. ქ. თბილისი, 1876 წელი.

მ. პეტრიაშვილი—მეღვინეობა, ქ. თბილისი, 1895 წელი.

ს. ჩოლოყაშვილი—მევენახეობის სახელმძღვანელო. წიგნი II. ამპელოგრაფია. ქ. თბილისი, 1939 წელი.

ს. ჩოლოყაშვილი და ჩანაშვილი—მასალები ქართული ვახის ჯიშების შესწავლისათვის, ექსპ. აგრომომის მოამბე, წიგნი I. თბილისი, 1929 წ.

ა. ხომეხურაშვილი და ვლ. ურისტაველი—საქართველოს ადგილობრივი ხილის ჯიშები. ქ. თბილისი, 1939 წ.

ბ. შახარაძე—ვახის ზოგიერთი ჯიშების ფილოქსერის წინააღმდეგ სხვადასხვა საპროტექტული და მოკიდებულვით ფესვთა სისტემის ანატომიური აგებულებისაგან. ექსპ. აგრომომი, თბილისი, 1929 წ.

ქ. მოღვაძე—„ქვეყნისა“ წიგნი I, ქ. თბილისი, 1948 წ.

ქ. მოღვაძე—საქართველოს მეღვინეობის რაიონები, ექსპერტმენ. აგრომომის ინსტიტუტის მოამბე, წიგნი 3. ქ. თბილისი, 1929 წ.

ს. დურშიშიძე—ტანინის განსაზღვრა წითელ ვურძენსა და ღვინოში მევენახეობის ინსტიტუტის შრომები, ტომი IV, 1948 წელი.

ვ. დემეტრაძე—მასალები დასავ. საქართველოს მევენახეობა-მეღვინეობის მრეწველობის დარაიონებისა და საეკოლოგიისათვის. ქ. ქუთაისი 1936 წ.

ქ. ქანთარია და მ. რამიშვილი—მევენახეობის სახელმძღვანელო, სოფლის მეურნეობის სამინისტროს გამოცემა. ტექნიკა და შრომა, თბილისი, 1948 წ.

მ. რამიშვილი—გურიის, სამეგრელოს და აჭარის ვახის ჯიშები. ტექნიკა და შრომა, ქ. თბილისი, 1949 წელი.

დ. ტახიძე—ვახის ჯიშები საქართველოში შამანჯრაშვილის. ქ. თბილისი, 1941 წ.

დ. ტახიძე—საქართველოს ვახის ჯიშების სტანდარტული ასორტიმენტი და მისი დადგენა-დაზუსტების წესები, მევენ-მეღვინეობის ინსტიტუტის შრომები, ტომი IV, ქ. თბილისი, 1948 წელი.

აღ. მიროტაძე—რაქა-ღვინეობის ვახის ჯიშები. ქ. თბილისი, 1939 წ.

ვ. ლოლაძე—ვახის საწარმოო ვახის ჯიშების კლონები, მევენახეობა-მეღვინეობის ინსტიტუტის შრომები, ტ. III, ქ. თბილისი, 1946 წელი.

ბ. დომბრაძე—კავთის კლამატური მემოზიდა, ქ. თბილისი, 1929 წ.

ი. გაბეჩილაძე—კლიმატოლოგია, საწილი I. ქ. თბილისი, 1934 წ.

მევენახეობა-მეღვინეობის ინსტიტუტი, ინსტიტუტის მუშაობის წლიური ანგარიშები, 1930-1949 წელი, თლავი, ხელნაწერი.

ქ. შარდენი—მოგზაურობა საქართველოში 1672-1673 წლებში. ე. ბარნოვის თარგმანი. სახელგამო, 1935 წელი.

Коллектив авт. Ампелография СССР, Пищепромиздат, Москва 1946 г.

Абесадзе К. В., Макаревичев Е. В., Цхикая К. Л.—Зависимость различной степени филлоксероустойчивости грузинских сортов виноградных лоз от развития анатомической структуры их корневых систем. Записки научно-прикл. отделов Тифлис. ботанич. сада выпуск VIII, Тифлис, 1930 г.

Аверкин П.—Ампелографическое описание некоторых сортов винограда. Вестник виноделия № 6, 1902 г.

Андроников И. З.—Отчет о деятельности Кав. филлоксерного Комитета в 1890 г. Тифлис, 1891 г.

Власов М.—Виноделие в Фоснии. Историко-стат. отчет за 1895 г. (Черноморский округ), СПб 1895 г.

Болгарев П. Т. проф. и Рубина В. А.—О морозоустойчивости некоторых сортов винограда в условиях предгорья Крыма. Виноделие и виноградарство СССР, № 5, 1839 г.

Бузин Н. П. и Кантария В. И.—Влияние зеленых операций на уменьшение осыпания цвета и ягод и повышение урожайности винограда. Труды Зак. Ин-та Вив, том I, Тбилиси 1936 г.

Бурджанадзе В. Ф.—Увогرافيическая характеристика кахетинских сортов винограда. Телав, 1937 г. (рукопись).

Геевский В. К. и Шварц—Краткий очерк садоводства Закавказья. Труды Кавк. об-ва сельхоз. Тифлис, 1885 г.

Герасимов М. А. проф.—Виноделие. Пищепромиздат, Москва, 1942 г.

Герасимов М. А. проф.—Упыение виноделие в Магараче. Вест. вин Украины № 11, Одесса, 1929 г.

Гидрометеодат.—Мировой агропомический справочник. Москва—Ленинград, 1928 г.

Готоль-Яновский Г. И. проф.—Руководство по виноградарству, Москва—Ленинград, 1928 г.

Гусakov А.—Методы подрезки, ускоряющие восстановление и плодоношение винограда, сильно пострадавшего от морозов. Кировоград, 1936 г.

Давитая Ф. Ф.—Климатические зоны винограда СССР. Гидрометиздательство, Москва—Ленинград, 1936 г.

Егоров А. А.—Открытие о кахетинском вине. Сборник посвященный В. Таврову. Одесса, 1925 г.

- Егоров А. А.—Вина Кахетии. Вестник виноделия Украины № 8, 1926 г.
- Эисенрман—25 лет на Кавказе. СПб, 1879 год.
- Канделяки В. А.—„Грузийские вина“ газ. Заря Востока от 28/III 1937 г. Тбилиси.
- Кантария В. И.—Хирургия плод. виноградного куста в развитии теории и практики (рукопись, 1949 г.).
- Кандуралов П. Г.—Очерк виноградарства и виноделия в Карталиннии. Тифлис, 1897 г.
- Кварацелия Ф. К.—Западно-грузинские сорта винограда. Кутаиси, 1936 г.
- Кварцани С.—Виноградарство и виноделие в Тифлиском уезде. Кавк. сельхоз. 1895 г. № 63 Тифлис.
- Кварцани С.—Болезни винограда. Кавк. об. с. хоз-ва № 24, Тифлис, 1895 г.
- Коржинский С. И. акад.—Ампелография Крыма, СПб, 1912 г.
- Лазаровский М. А.—Методика ампелографический описаний. Издание Закавказ. ин-та Вив, Тбилиси, 1936 г.
- Лысенко Т. Д. акад.—Агробиология. Москва, Сельхозизд. 1949 г.
- Леонов—Виноград в исторические времена, „Русский винодел“ № 10—11. 1887 г. СПб.
- Мичурин И. В.—Итоги шестидесятилетних работ. Огиз-Сельхозгиз, Москва, 1936 г.
- Модебадзе К. проф.—Анализ вина Кахетии. Труды лаборатории при Сакарском питомнике амер. лозы. Вып. VII, Тифлис 1914 г.
- Мержаниан А. С.—Виноградарство—Огиз-Сельхозгиз. Москва, 1939 г.
- Негрудь А. М.—Сортовое районирование виноградарства СССР. Вопросы виноградарства. Труды ВАСХНИЛ, Москва, 1936 г.
- Негрудь А. М.—Эволюция культурных форм винограда. Доклады Акад. Наук, том XVIII, № 8, 1938 г.
- Пиралов А. С. и Шавердов С. Б.—Очерк виноградарства и виноделия Кахетии. Сб. свед. по вин. и винод. на Кавказе, вып. VII, I 1896 г. Тифлис.
- Сабашвили М. Н.—Почвы Грузии. Из-во АН Груз. ССР, Тбилиси, 1946 г.
- Саникидзе А. С.—Почвы Кахетии. Тбилиси, 1941 г.
- Селянинов Г. Т. проф.—Климат. хар-ка субтропических многолетних. Материалы по агро-климат. районир. субтропиков СССР. Ленинград, 1936 г.
- Табидзе Д. И.—Районы виноградарства Кахетии. Тбилиси, 1940 г.
- Табидзе Д. И.—Сортовой состав виноградных насаждений Грузинской ССР. 1936 г. (Рукопись).
- Ховренко М. А.—Общее виноделие. Комитет вин. Московского о-ва сельск. хоз-ва, Москва, 1909 г.
- Шатский А. Л.—Материалы к познанию климата бассейна реки Алазани ч. I, Кахетия, Тифлис, 1934 г.
- Келевджеридзе К.—Климатический очерк Кахетии, Тифлис, 1936 г. (Рукопись).
- Человашвили С. М.—К перспективам развития виногр. и виноделия в Грузии. Экспонент Грузии, 1926 г.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

89-

რედაქტორისაგან	1
წინასიტყვაობა	3
შესავალი	9
კახეთი	13
კახეთის ვახის ჯაშების დარაიონება და რაიონებს სპეციალურად ყუ შიის მონპარტაგადამეშეების მკარათულუის მახედით	41
საფერავი	69
რკაწითელი	89
კახური მწენე	108
ხიხვი	116
ინსტიტუტის გრძელმტევანა	127
ქისი	137
ხიტისთვლა	146
შავი ზღდუზარი	156
სიმონასეული	166
ბუერა	176
უბაკური	187
ინგილოფი	195
კახური მკვიენი	203
საფენა	213
კახური ცხენისძეძე	222
სირაგულა	230
თეთრი კუმსი	239
მზარტამელი	247
ყვითელი მზარტამელი	256
წოზენურა	262
ოჭროულა	269
ქურტა	277
მარხანული	285
შეთხილა	292
მალრანული	298
ადრეულა მკვიენი	302
კახური ღრუბელა	303
შავი კუმსი	317
ყვითელი კუმსი	325
თეთრი ხარისთვლა	333
შავი ხარისთვლა	341
კახური თითა	348
პატალანთეული თავკეერა	355
საფერავისებრი თავკეერი	363
დიდმარცვალა თავკეერა	371
შავი ყურტენი	379
ეარდისფერა	386
შლია	391
ფაჩა საფერავი	399
ძალღობრ.მა	407
მცირედ გაურცულბული ჯიშბა	414
გამოყენებული ლიტერატურა	424

СО Д Е Р Ж А Н И Е

стр.

От редактора	2
Предисловие	6
Краткий очерк виноградарства Кახეთи	55
Саперави	84
Ркацители	101
Мцване-Кахури	114
Хихви	125
Грძელმთავის ინსტიტუტი	135
Кისა	145
Читистваლა	154
Шави Бუდешური	164
Симонасеული	173
Буера	185
Убакური	193
Ингилоури	201
Мцване-Кахури	211
Салена	220
Цхენцхუძუ-Кахури	228
Сиргула	236
Кумси Тетри	245
Мхарგრძელი	254
Кавთის-Мхарგრძელი	260
Цобепура	267
Окроула	275
Куртени	283
Мирзани	290
Шавтани	296
Магранули	300
Мцване-Адрсула	306
Грубела Кахури	315
Кумси Шави	323
Кумси Кнители	331
Хариствала Тетри	339
Хариствала Шави	346
Тига Кахури	353
Паталантеули Тавквери	361
Саперавისებრი Тавკერი	369
დიდმარცვალი Тавკერი	377
Шавი Курტენი	384
Варდისპера	386
Жგია	397
Пача Саперави	405
Дадгхарчама	412
Малораспространенные сорта	414

გამომც. რედაქტორი დ. კაკაბაძე
ტექნიკური რედაქტორი დ. შიგოძე
გარეკანი მხატვ. ა. კანდელაკის

№ 11122

შეკ. № 1813

ტორაეი 3000

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 23/ XII-53 წ. ანაწილის ზომა 10×15, ქალაქის ზომა 70×92, სასტამბო ფურცელთა რაოდენობა 28.5, სააბრეო ფურცელთა რაოდენობა 54,48. საგ.-სააღრ. ფურცელთა, რაოდენობა 55.

შანი 19 816. 59 კაპ.

აიწყო და დაიბეჭდა „ზარია ეოსტოკას“ სტამბაში, თბილისი, რუსთაველის პრ., 42
ილუსტრაციები დაიბეჭდა ფოტოკინოგრაფიაში, თბილისი, პლენარის პრ., 50
წიგნი აიკინმა № 2 სტამბაში, თბილისი, ფურცელაძის, 5

Набрано и отпечатано в типографии „Заря Востока“, Тбилиси, проспект Руставели, 42
Иллюстрации отпечатаны в фотокинографии, Тбилиси, проспект Плевадова, 50
Переплетные работы выполнены в типографии № 2, Тбилиси, ул. Пурцеладзе, 5

პროფ. გოგოლ-იანოვის ცნობით, საბჭოთა მეურნეობა „აბრალე დურსო“-ში საფერავმა 1924 წელს პირველი ადგილი დაიკავა მოსავლიანობით (118 ცენტრ.) და გადაჭარბა მოსავლით აბრალედუსს პირობებში ისეთი მაღალმოსავლიან ჯიშს, როგორცაა ალიგოტე. კარგი მოსავალს იძლევა საფერავი აზერბაიჯანშიაც. აზერბაიჯანის საბჭოთა მეურნეობების ტრესტის ცნობით, საფერავის მოსავალი საბჭოთა მეურნეობა ყარაიში 5 წლის მანძილზე საშუალო იყო 70,92 ცენტნერი ჰექტარზე. უფრო მეტ მოსავალს იძ-

საფერავის მოსავლიანობა სამტრედიის საბჭოთა მეურნეობებში

(1938—1941 წლ.) ი

ცხრილი 4

საბჭოთა მეურნეობის დასახელება	1938 წ.		1939 წ.		1940 წ.			1941 წ.		შენიშვნა			
	ფართობი ჰექტარში	მოსავალი ტონაში	ფართობი ჰექტარში	მოსავალი ტონაში	ფართობი ჰექტარში	მოსავალი ტონაში	ფართობი ჰექტარში	მოსავალი ტონაში					
1 წინანდლის საბჭოთა მეურნეობა	58,26	16,6	967,6	65,69	41,8	2747,1	65,69	18,3	1202,3	63,53	43,8	2748,7	ზოგიერთ წლებში მოსავლის არანორმალური შემცირება გამოწვეულია სეტყვისგან
2 ნაფარედლის „ „	67,54	35,0	2,006,2	57,34	18,7	3363,2	67,34	2,9	129,4	57,34	51,6	2954,1	
3 მტუხნის „ „	50,45	23,1	1,165,7	50,45	15,3	774,4	50,45	22,6	1,136,9	50,45	38,2	1920,4	
4 კარდანახის „ „	7,72	40,6	313,4	7,72	8,4	64,7	7,72	15,2	117,5	7,72	56,7	438,0	
5 ევარლის „ „	110,93	11,3	1,259,0	110,93	26,9	2985,0	110,93	3,1	314,0	110,93	17,5	1936,4	
6 ხირსის „ „	26,85	56,5	1,516,2	26,85	109,9	3,202,9	26,85	64,9	1891,4	30,21	83,9	2502,6	
7 „ 4 წლიანი ვენახი	2,29	60,7	138,9	0,02	385,0	7,7	1,0	50,1	52,6	—	—	—	
8 მანაის საბჭოთა მეურნეობა.	6,4	51,6	390,3	6,4	73,8	472,3	6,4	34,5	229,8	6,4	52,9	338,0	
9 ყულარის „ „	11,96	60,6	724,6	11,96	67,5	807,3	11,96	76,8	918,3	11,96	78,2	995,1	
10 გიაურ არზის „ „	0,89	33,9	30,2	0,89	23,5	22,6	0,89	19,5	17,0	0,89	38,7	34,4	
11 გურჯაანის „ „	3,35	52,0	174,2	3,35	108,8	364,5	3,35	68,3	228,0	3,35	72,0	241,3	
12 თელავი „ „	1,62	65,8	103,6	1,62	17,8	23,6	1,62	3,3	5,4	1,62	34,6	56,0	
სულ . . .	364,7	—	9208,9	36572	—	153974	36572	—	69095	344,4	41,0	14111,6	

ლევა საფერავი დაღესტანში. მევენახეობის ზონალური სადგურის ცნობით, დაარუბანდში სამი წლის მანძილზე (1937—1939) საფერავის საშუალო მოსავალი უდრიდა 102,1 ცენტნერს, ხოლო ყიზლარის რაიონში საბჭოთა მეურნეობა „პროლეტარ“-ში ორი წლის 1937—1938 წ. საშუალო მოსავალი—140 ცენტნერს. ყველაზე მაღალ მოსავალს საფერავი შუა აზიის რესპუბლიკებში იძლევა. უზბეკეთში აკკოეის საცდელ სადგურზე მევენახე რიზამატ მუსამუხამელოვა თითოეულ ჰექტარზე მიიღო 1934 წელს 164 ცენტ., 1935 წ. 230 ცენტ., ხოლო 1936 წელს 100 ცენტნერი ყურძენი.

ამრიგად, როგორც მოყვანილ მონაცემებიდან ირკვევა, საფერავი მოსავლიანობის მხრივ პირველ ადგილს იკავებს მევენახეობის თითქმის ყველა რაიონში.

ყვავილტვენი და წერილმარცელიანობა. ყვავილტვენი ჩვეულებრივი მოვლენაა ვაზის ჯიშებში, ხოლო ზოგიერთმა ჯიშმა ნორმალურზე კარბი ყვავილტვენი იცის. საფერავიც ამ ჯიშთა წყებას გეუფენის. მისი ყვავილტვენის პროცენტი საგრძნობლად ეცალებადობს რაიონის, ჰავის სძირის, ასაკისა და სხვა ფაქტორთა გავლენით. ქვემოთ მოგვყავს მარცელის გამოანსკის პროცენტები მევენახეობის სხვადასხვა რაიონის მიხედვით.

	მევენახეობის რაიონის დასახელება	ადგილის დასახელება	მარცელის მარცე გავაონსკის მო. საშ. ცვალებადობა %-ში	პროცენტები	შენიშვნა
1	საქართველოს სსრ, კახეთი	ს. ურიათუბანი	31,2—47,5	40,3	
2	„ „ „ „	ქ. თელავი	21,6—27,0	24,3	
3	„ „ „ „	ს. მუხრანი	40,0—51,3	45,65	
4	რუსეთის სფსრ, კრანოდარის მხარე	ანაპა	21,0—33,0	27,0	
5	„ „ „ „	მაგარაჩი	35,0—55,0	45,0	